שו״ת · אחרונים · פנים מאירות

פנים מאירות חלק א

רבי מאיר איזנשטאט

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פנים מאירות חלק א

רבי מאיר איזנשטאט

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פנים-מאירות-חלק-א/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

שאלה א 5
שאלה ב 32
שאלה ג 45
שאלה ד 49
שאלה ה 50
שאלה ו 65
שאלה ז 66
שאלה ח 75
שאלה ט 77
שאלה י 79
שאלה יא - א 81
שאלה יא - ב 85
שאלה יב 88
שאלה יג 103
שאלה יד 107
שאלה טו 108
שאלה טז 129
שאלה יז 130
שאלה יח 131
שאלה יט 133
שאלה כ 135
שאלה כא 137
שאלה כב 143
שאלה כג 147
שאלה כד 159
שאלה כה 166
שאלה כו 170
שאלה כז 180
שאלה כח 186
שאלה כט 187
שאלה ל 189
שאלה לא 203
שאלה לב 204
שאלה לג 205
שאלה לד 208
שאלה לה 217
שאלה לו 218
שאלה לז 218
שאלה לח 235
שאלה לט 238
שאלה מ 238
שאלה מא 242
שאלה מב 242
שאלה מג 253
שאלה מד 280
שאלה מה 283
שאלה מו 290
שאלה מז 307
שאלה מח 311
שאלה מט 318
שאלה נ 322
שאלה נא 339
שאלה נב 351
שאלה נג 353
שאלה נד 362
שאלה נה 365
שאלה נו 379
שאלה נז 381
שאלה נח 385
שאלה נט 387
שאלה ס 388
שאלה סא 396

שאלה סב 400
שאלה סג 404
שאלה סד 405
שאלה סה 407
שאלה סו 417
שאלה סז 432
שאלה סח 432
שאלה סט 438
שאלה ע 438
שאלה עא 439
שאלה עב 441
שאלה עג 441
שאלה עד 442
שאלה עה 449
שאלה עו 450
שאלה עז 453
שאלה עח 453
שאלה עט 454
שאלה פ 455
שאלה פא 459
שאלה פב 460
שאלה פג 461
שאלה פד 469
שאלה פה 475
שאלה פו 478
שאלה פז 479
שאלה פח 479
שאלה פט 480
שאלה צ 482
שאלה צא 483
שאלה צב 483
שאלה צג 484
שאלה צד 486
שאלה צה 490
שאלה צו 491
שאלה צז 492
שאלה צח 496
שאלה צט 498
שאלה ק 499
שאלה קא 500
שאלה קב 503
שאלה קג 504
שאלה קד 505
שאלה קה 506
שאלה קו 515
שאלה קז 520
שאלה קח 521
שאלה קט 523
שאלה קי 523

שאלה א

הנה בבואי למדינות מעהרין לק"ק פרוסטיץ ראיתי שערורי' בדיני וושט בכל מדינה זו וערי' לעם הנפוצים בכל מחנה ושערי' ובאמת רבו הדינים כמו הרים התלוי' בשערי' וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבי עשיתי זאת הרסתיו ובניתי ביתי באמות הבנין רק לכבוד בית ישראל עמדתי על המנין ע"כ באתי לשאול ולהשיב כענין ומיום בואי למדינה זו נתתי עול צוארי בהוראה זו וחם לבי בקרבי שראיתי רבים מקילי' באיסור תורה וכל אחד אומר שלפי מנהג אבותיו הוא מורה ע"כ אברר בעזרת ה' כל הספיקות מה שיש לפקפק בדינים אלו וכולי האי ואולי אדברה בעדותיך נגד מלכים מלכי רבנן ולא אבוש בהלכה ומאלהי אשא ברכה:

ראשון בדין תורבץ הוושט ראיתי רבים נבוכים במדינה זו באותן אוזות המלעיטין אותם וכשבודקין אותה חתיכת וושט הנשאר לצד הראש ונראה שם שחין וחטטין סמוך ונראה למקום בית הבליעה ורבים רוצים לומר שזה הוא למעלה מתורבץ הוושט והלחיים סותמים שם הנקב והוי סתימה דמעיקרא וכל אחד נותן שיעור לעצמו ורבים נכשלים בזה וכתבתי בפנים דינו והעלתי דכל מה שלמטה מן החיך הוא בכלל תורבץ הוושט ומקום החיך מקומו ידוע שאין לו אלא עור אחד ובהיר ונמוך מעט עיי' בפנים:

ב לפעמים כשמוציאין הוושט מן האוזא בכח נקלף מקצת עור מן החיצון על ידי מישמוש הידים ועור הפנימי הוא נקוב נגד מקום הזה שנקלף ויש לפקפק בזה דהא צריך בדיקה אם לא ניקב מעבר אל עבר וכל היכא דאי אפשר למיבדק טריפה וזה דבר מצוי מאוד ורבים מכשירים ואין פוצה פה וכנף בדבר זה ומה מאוד אני חוכך להחמיר בדבר שרוב הגאונים החמירו ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם בדבר זה ודעת המיקל הוא דעת יחיד:

ג לפעמים נמצא השחין בוושט במקום בית השחיטה ונראה שנשחט בתוך אותו שחין ובעור הפנימי ניכר שנחתך לשנים ונחלק השחין חלק אחד לצד הראש וחלק אחד לצד הגוף ובזה יש לחוש דילמא במקום נקב קשחיט ובזה מצינו בש"ס חששא זה אליבא דכ"ע דחוששין שמא במקום נקב קשחיט גבי בר אוזא דמסמס קועי' דמא:

ד לפעמים נמצא כשמפרידי' שני עורות זה מזה נמצא בין שני עורות אבעבועות קטנות ודקו' מאוד כמו גרגרי חרדל ולבני' ואין בהם ליחה מה דינו דנראה לאחר שגורדין אם אין ריעותא בעור שתחתיו יש להכשיר:

ה לפעמים שני עורות לבינים בתכלית הליבון ואינו נוטה כלל לאדמדימות ויש לפקפק בזה דכבר פסק בש"ע אם שניהם לביני' טריפה ויש שרוצים לומר שע"י השמנונית

נתהפך ללובן ואני אומר מי מפיס דבר זה דילמא מחמת חולי לקותא הלעטה נתהפכו וכתבתי בפנים שיש לצדד להתיר:

ו באותן אווזו' שמלעיטין מצוי' הוראה זו שנימוק הכבד והיה לדם ורמ"א והב"ח מטריפי' והיה ראוי לחוש לדבריהם הואיל ויצא מפומייהו דהנך רבוותא ואף שהט"ז השיג עליהם מ"מ כתבתי בפנים שאין דברי הט"ז ברירין וראוי להחמיר עכ"פ לעצמו:

ז לפעמים כשקולפין ומפרידי' השני עורות נמצא דם נצרר בין שני עורות וכשגורדין הדם נמצא חסרון קצת מעור זה וגם מעור זה אכן בצד החוץ שני עורות שלימים ואינו ניכר שום ריעותא בעולם מה דינו של וושט זה:

ח הא דנהגו הנשים ונעשה להם כהיתר לשרות הוושט במים יום או לילה קודם שמביאים ליד המורה כדי שיהי' קל לקלוף השני עורות זה מזה ולכאורה לאו שפיר למעבד כי האי מילתא דהא צריך לבדוק אחר ק"ד וכבר הסכימו האחרונים לאסור באם נמלח והודח באין הפסד מרובה גבי מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות וה"נ דכוותי':

ט לפעמים עור החיצון ניצרור בדם ובא זה ע"י שיד הכל ממשמשים תמיד בוושט לדחוק העיגולים היבשים לתוך הוושט ועור פנימי הוא שלם בלי שום ריעותא בעולם מה דינו אם יש לאסור כמו בר אווזא דמסמס קועיה דמא דנוהגין לאסור אף במדינה זו:

י עוד יש לפקפק לפעמים נמצא שעור הפנימי רובו ככולו לקוי בשחין ולפעמים הוא ממש כנרקב ואף שעור החיצון הוא שלם בלי ריעותא מ"מ הא מצינו שכתב הרא"ש לאסור בשניהם אדומים או לבינים דכיון דעור אחד לקוי אינו מתקיים ע"י שני וכתב הב"ח דה"ה דרובו הוי ככולו כמו בכל התורה א"כ ק"ו כאן דאין לך לקוי גדול מזה שנראה כל העור כנרקב שיש להטריף אף שעור החיצון הוא שלם בלי ריעותא:

יא אם ניקבו זה שלא כנגד זה אם שניהם מרוח אחת אף אם הנקבים רחוקי' זה מזה אפ"ה הסכימו הפוסקים לאסור א"כ לפעמים כשעור הפנימי לקוי ונקוב ובעור החיצון נמצא ק"ד ופשיטא היכא שדם נצרר בעור החיצון אף שלא כנגד הנקב יש לצדד לאסור עיין בפני' מה שכתבתי באורך כמה דינים:

יב לפעמים רואים בוושט כשקולפין אותו נשאר בעור החיצון כמו צלקת ולפעמים נמצא כמו גידי' לבינים וקשים הם יותר מבשר הוושט ונראה לעין כל שהיה קרע רק שהבריא ונתרפא והוי כקרום שעלה מחמת מכה בוושט שאינו חשוב קרום:

יג יש לצדד להתיר היכא שניקב עור אחד וניכר שנתרפא ונגד אותו מקום לא נראה שום ריעותא ובעור החיצון נמצא נקב שלא כנגד מקום זה בזה י"ל דחשיב קרום אף

שעלה מחמת מכה כיון שעור החיצון מגין עליו והוא שלם ונוח שם ע"פ הרוב ובפני' הארכתי בזה:

יד יש לדקדק הטיב אף לאחר שגוררין השחין אם נשאר נקודה בעור הוי כאילו ניקב נקב מפולש שכל זמן שניכר רושם זה ונראה לעין שהנקודה ההיא לבינה יותר מעור הוושט וניכר שנתרפא ורבים אין משגיחין בזה וחושבים שהנקודה ההיא לית בי' ריעותא וטועים הם כי זה ניכר שבא מחמת מכה ונתרפא ונפקא מיני' אם נמצא כזה בעור החיצון הוי כניקב מעבר אל עבר:

טו לפעמים ניקבו שניהם ונתרפא ועלה בה' קרום ומצד החיצון דבוק בזה המקום שומן נראה דלא הוי סתימה ולא דמי לשומן הקורקבן דחשיב סתימה דנדבק שם בחוזק אבל האי שומן עשוי כאן כמו קרטין קרטין ועוד דאפשר דזה השומן נקלף ממפרקת ונדבק בוושט וכשם שאין בשר מפרקת מציל לנקובות הוושט דלהוי סתימה א"כ הוא הדין בהאי שומן וזה פשוט וברור בס"ד:

ובמה דסיימתי אפתח כוין להלכה ותחילה צריכין אנו להעתיק מה שכתב רמ"א סי' ל"ג ס"ט וז"ל ויש מכשירין אם אין קורט דם מבחוץ דלא חיישינן שמא הבריא וכן נהגו להקל בעירנו באותן אוזות המלעיטין לעשות מהן שומן שיש תקנה בעיר לבדוק אחר נקובות הוושט ונהגו להקל בישב לה קוץ בוושט אם אינו נקוב משני צדדים וגם אין קורט דם מבחוץ כו' וכתב הט"ז וז"ל ומו"ח ז"ל האריך כאן ומסקנתו שלא להכשיר כלל מכח יש מכשירין ואסר ההלעטה בעופות לגמרי מטעם זה ולפי שכל המקומות נוהגין בהלעטה נראה לפע"ד ללמוד זכות עליהם והוא מותר אליבא דכ"ע דלכאורה יש להקשות על הבדיקה זאת דהא קי"ל לעיל שאין בדיקה לוושט מבחוץ גם לענין נקב אלא נראה דהוא ע"פ דברי התוספות והרא"ש שהקשו ר"פ השוחט לרש"י דאין בדיקה לוושט אף לנקב א"כ ניקב זה בלא זה גבי וושט היכי משכחת לי' דניחוש שמא ניקב גם השני והבריא ותירצו שאנו רואים שהנקב בא מחמת חולי ובחיצון לא ניכר שום חולי א"כ בהני אווזי שאנו מלעיטים כשבודקין אותן אנו רואים שכל הנקבים שיש בעור הפנימי הוא מחמת חולי לקותא ההלעטה וכיון שאנו רואים שלא שלטה הלקותא בעור החיצון הוא מותר לכ"ע דלא נחלקו בניקב עור הפנימי אלא בניקב בלא לקותא לפנינו משא"כ כשאנו רואים הלקותא ששלטה בפנימי ולא שלטה בחיצון א"כ למה ניחוש שמא ניקב והבריא כיון שהפנימי לא הבריא ע"כ וודאי היתר גמור יש כאן לכ"ע כשלא שלטה הלקותא בחיצון ומסיים אפילו אם שלטה ברובא של חיצון לא הוי ככולה כדאיתא גבי קורקבן בסי' מ"ט דק"ל להתיר אפילו בנשאר מעט מעור החיצון הכי נמי גבי וושט יש

להתיר אפילו לא נשאר רק המיעוט מעור החיצון לפי ראות עיני המורה שבאותו מיעוט לא שלטה כלל החולי ע"כ לשונו:

ואני אומר אף שיש לצדד ולישב מנהגן של ישראל מ"מ אומר אני דווקא במנהג דליכא חשש מכשול איסור תורה אבל לא מנהג כזה שיש חשש איסור דאורייתא ע"כ נתתי עול צוארי לירד לעומק דין זה להעמיד כל דבר על מכונו בעזרת השם יתברך:

ותחילה צריכין אנו להעתיק מה שכתב מאור עינינו הב"ח ז"ל וז"ל ועוד נראה לפי ע"ד דאף הראב"ן ודעמי' דפסקו כעולא אינו אלא בישב לה קוץ בוושט דרך אכילה דלא נתחב בכח אבל הני אווזות דמלעיטים אותם בשבולת שועל או בקטניות כגון הי"רז קודם שהסירו הקליפה וטטרקא דנוקב ונתחב בוושט בכח פשיטא דאפילו לעולא חוששין שמא הבריא ולא מהני לי' בדיקה לדידן דלא בקיאין בבדיקה ותו דאף מדברי רמ"א נראה דלא ישר בעיניו המנהג להקל בזה על כן נראה דאין להקל כלל ואף בקראקא נהגו עכשיו לפסוק שחוששין שמא הבריא בישב לה שבולת שועל וכיוצא בו מה שנוקב וטריפה וכל שכן לאותן שמלעיטי' האווזות בלחם שעורים יבש בתנור ועגולים כענבה דשכיח הוא שעור הפנימי של הוושט נתקלקל' ונעשה בו כמין חטטין ע"י שדוחקין הלחמין העגולים היבשים זה אחר זה ונוקב דאיכא למימר אלו היו הלחמין הללו תחובין לפנינו בוושט הי' ניכר שניקב משני צדדים כי היכי דאמרינן בניכר שהנקב בא ע"י הקוץ ולא ישב לה קוץ בפנינו דאפילו לעולא חוששין שמא הבריא וטריפה כדפרישי' והמורה כד יישר חילי' לבטל הלעטה זו מקרב בני ישראל ולהחרים על זה שלא ילעיטו האווזות ולא יבאו להקל באיסור דאורייתא כי רבים מקילים לעצמן ונכשלין באיסור דאורייתא וחללים רבים יפיל הבורה עכ"ל ופוק וחזי כמה גברא רבה דמסהיד עלה שיש לבטל מנהג זה מקרב ישראל. והנה קודם שאכניס ראשי בין ההרים הגדולים צריכין אנו לישב מה שהניח הרב הב"ח בצ"ע על הרב רבינו ירוחם וז"ל הב"ח בס"ק י"ח מיהו למאן דפסק כעולא ליכא נפקותא בין הפירושים כיון דאין חוששין אף בדיקה אינו צריך כי היכי דאין צריך בדיקה למ"ד אין חוששין לספק דרוסה ועוד דמדמי לי' למחט שנמצא בעובי בית הכוסות מצד אחד דכשירה בלא בדיקה ואיכא לתמו' בדברי הרב רבינו ירוחם שכתב דליש מפרשי' שמא ניקב ועלה בו קרום למי שפסק כעולא אין חוששין וסגי בבדיקה אלמא בדיקה מיהו צריך והא ליתא עכ"ל:

ואני מתאבק בעפר רגליו כי לדעתי דברי רבינו ירוחם עולים כהוגן ונוחים ומתקבלי' וצריכין אנו להעתיק מוצא ומובא דין זה פא"ט דף מ"ג אמר עולא ישב לה קוץ בוושט אין חוששין שמא הבריא ופרש"י הבריא ניקב מלשון וברא אתהן בחרבותיהם ויש מפרשים

הבריא לשון בריא שנתרפא והוי לי' שקרום שעלה מחמת מכה בוושט ואינו קרום ופריך על זה בש"ס ולעולא מ"ש מספק דרוסה ופי' רש"י דמשום דעל ארי בינייהו חיישינן שמא דרס ומצרכינן להו בדיקה והכא לא אפשר למיבדקה דנקב משהו לא מינכר בעור החיצון של וושט ופי' הרא"ש ז"ל רש"י לטעמי' דס"ל ריש פ' דאפילו נקב לא מינכר בעור החיצון ולמאי דפרישית דנקב מינכר בעור החיצון פריך הכא מאי שנא מספק דרוסה דמצרכינ' בדיקה והכא קאמר עולא אין חוששין דמשמע אפילו בדיקה לא בעי ותירצו בש"ס קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה וכתב הרא"ש ולקמן פסקינן דחוששין לספק דרוסה הילכך פסק ר' אלפס דחוששין שמא הבריא וראב"ן זקני פסק כעולא והביא ראי' ממחט שנמצא בעובי ב"ה מצד אחד דכשירה ולא חיישינן שמא הבריא והא דחיישינן לספק דרוסה משום דיש רגלי' לדבר וגם שכיח ומשום הכי מפקינן לי' מחזקת היתר והש"ס דקאמר קסבר עולא אין חוששין לספק דרוסה לא חש להאריך ולחלק כמו שחלקתי אבל לענין פסק הלכה יש לנו לחלק דלא תקשה לן ממחט שנמצאת בעובי ב"ה ואפשר דרב אלפס ז"ל היה מחלק משום דעובי ב"ה הוא עב לא חיישינן שמא הבריא ומסתבר' כדברי הר"ר אלעזר דמשום דעובי כל דהו אין לחלוק עכ"ל הרא"ש ז"ל:

הרי להדיא דהראב"ן ודעמי' דפסקו כעולא לא פסקו כוותי' מטעמ' דקאמר הש"ס דסבר עולא אין חוששין לס"ד דהא כ"ע מודו דהילכתא חוששין לס"ד אלא הנך רבוותא הוכרחו לחלק דהאי הבריא בוושט לא דמי כלל לספק דרוסה כדי שלא יקשה להו ממחט שנמצא בעובי ב"ה אלא דהש"ס לא חש להאריך אבל באמת לפי הלכה דאין חוששין במחט שנמצא בעובי ב"ה לשמא הבריא ועל כרחך צריכין אנו לחלק בינו לספק דרוסה א"כ בוושט נמי דינא הכי ועל כרחך הך קושיא דמאי שנא ממחט שנמצא בעובי ב"ה אינה סוערת אלא אם נפרש הבריא מלשון בריא שנתרפא ועלה בו קרום אבל למפרשי' הבריא לשון ניקב אין כאן קושיא ממ"נ אי סבר ליה כפרש"י דאף בנקב אין לוושט בדיקה מבחוץ א"כ יש לומר לדידן דקמ"ל דחוששין לס"ד א"כ ליתא לעולא וחוששין שמא הבריא ולא קשיא כלל ממחט שנמצא בעובי ב"ה דילמא התם נמי כשירה ע"י בדיקה והכא גבי וושט אי אפשר למיקם אבדיקה לכך טריפה ואי ס"ל נמי דלנקב יש בדיקה ומפרש קושית הש"ס כמו שפי' הרא"ש דפי' דהכא פריך מאי שנא מספק דרוסה דצריך בדיקה ומלשון עולא משמע דאף בדיקה לא צריך א"כ אנן דחוששין לספק דרוסה ליתא לדעולא דמתיר בלא בדיקה אלא דצריך לבדוק אם אינו נקוב משני צדדים א"כ מאי קשיא לי' ממחט שנמצא בעובי ב"ה מאן לימא לן דהתם אין צריך בדיקה דילמא התם נמי כשירה ע"י בדיקה דהא הרבה אחרוני' הסכימו מפשט לשון הש"ס

דמחט שנמצא בעובי ב"ה דהפכה רבי דאף אחר ק"ד צריך לבדוק ומחמירין בנמלח והודח ופשיטא דהיכא דמחט תחוב דחיוב לבדוק שמא ניקב נקב מפולש א"כ מי דחקו להמציא תירוץ אחר מה שלא תירץ הש"ס אלא ע"כ ברור הדבר כשמש דרש"י הוכרח להביא מה ששמע הבריא לשון ניקב דלא יקשה עליו ממה שפי' בפ' שני גבי בר אווזא דמסמס קועי' דמא דאמר רבא היכי נעבד נישחטיה והדר ניבדקיה דילמא במקום נקב קשחיט ניבדקי' והדר נישחטיה האמר רבה וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא בפנים אמר לי' רב יוסף ברי' נבדקי' לקנה ונשחטי' לקנה ולכשריה והדר להפכהו לוושט ולבדקיה ומפרש רש"י דצריך לבדוק מספק נקובה ואי ס"ד דאנן דחוששין לספק דרוסה חוששין לשמא הבריא שנתרפא א"כ מאי קאמר דלהפכי' לוושט ונבדקיה מה לי פנים מה לי חוץ דחשש שנתרפ' אינו ניכר בין בחוץ בין בפנים אלא ע"כ צריך לפרש הכא פי' אחר דלעולם לנתרפא אליבא דכ"ע אין חוששין אלא דעולא סבר דאין חוששין שמא ניקב לחוץ כלל ואין צריך לבדוק כלל ולדידן טריפה דחוששין לס"ד וחוששין לשמא ניקב מבחוץ וושט אין לו בדיקה מבחוץ אבל התוספו' כבר הקשו שם על פי' רש"י דאיך אפשר לומר דהאי בר אווזא הוי חשש נקובה וצ"ל דאף לנקב אין בדיקה מבחוץ א"כ אמאי קאמר רבא באלו טריפות וושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא מבפנים ולמאי נפקא מיניה לספק דרוסה ולא קאמר לספק נקובה אלא ע"כ דליתא דלנקב יש בדיקה גם מבחוץ ומפרשי דהאי בר אווזא הי' ספק דרוסה ולפ"ז י"ל דהראב"ן נמי ס"ל כדעת התוספות דלנקב יש בדיקה מבחוץ ומוקי להאי מעשה דבר אווזא בספק דרוסה ודברי עולא בפ' אלו טריפות דאמר אין חוששין שמא הבריא מפרש מלשון שנתרפא והרא"ש שהביא דברי הראב"ן משום דפסק דמהני בדיקה לוושט מבחוץ לענין נקב ובישב לה קוץ מהני בדיקה אך שלא תפרש הבריא שנתרפא ובזה לא מהני בדיקה אליבא דכ"ע ולכך הביאו דברי ראב"ן דאפי' לפי' זה נמי לא חיישינן שנתרפא כמו גבי מחט בעובי ב"ה אבל לעולם בדיקה בעי דילמא ניקב מעבר לעבר נקב מפולש ובזה שגו כל האומרי' דלדברי הרא"ש אינו צריך בדיקה ועיי' בש"ך סי' מ"ח ס"ק ל"ב. והשתא תמיה לי דעת הרב הב"ח שכתב למאן דפסק כעולא אף בדיקה אינו צריך כי היכי דאין צריך בדיקה למ"ד אין חוששין לספק דרוסה עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו אטו לדעת דפסק כעולא הוא מהאי טעמא דכשם שאין חוששין לס"ד כך אין חוששין לשמא הבריא הלא כל הפוסקי' מודו להלכה דחוששין לס"ד אלא דפסקו כעולא לאו מטעמא דש"ס דמשני קסבר עולא אין חוששין לס"ד אלא דפסקו כעולא משום דקשיא להו דמחט שנמצא בעובי ב"ה מסייע לי' לעולא וע"כ אין חוששין לשמא נתרפא ולא קשיא מדרוסה דהתם רגלי' לדבר ושכיח

אבל לענין נקב שפיר יש לוושט בדיקה מבחוץ לדעת הראב"ן כמו לדעת הרא"ש וא"כ כיון שהראב"ן מדמה וושט למחט שנמצא בעובי ב"ה וכשם שהתם אליב' דכ"ע צריך לכתחילה לבדוק ולראות אם אינו ניקב מעבר אל עבר כך בוושט דצריך לראות עכ"פ אם אינו ניקב מחוץ מעבר אל עבר ולכך מסיים שפיר וסגי בבדיקה דבדיקה מהני אל נקב ובדיקה מיהו צריך. ועוד תמי' לי דעת הב"ח שכתב וז"ל ועוד דמדמה לי' למחט שנמצא בעובי ב"ה מצד אחד דכשירה בלא בדיקה ולא זכיתי לעמוד על מקור דברים אלו דהוא בעצמו כתב בסי' מ"ח שהוא חיוב לכתחילה לבדוק אפילו אחר ק"ד ואינו מתיר אלא בדעבד בהפסד מרובה אבל לראות היכא שמחט תחוב מצד אחד בזה כ"ע מודים דחייב לראות דילמא ניקב מעבר אל עבר ואם הי' תחוב המחט מצד אחד ובא הכלב ונטלה יש לאסור דהוא ספק דאורייתא כאשר נבאר לקמן בעזרת השם באורך ואף שהרא"ש בפ' השוחט בההיא עובד' דבר אווזא הביא דעת הריב"א היכא דתלינן בקניא או בכלבא לא בעינן בדיקה כלל היינו התם דווקא שאין ריעות' כלל בסימני' אלא בעור אבל היכא שהקוץ נתחב מבפנים כ"ע מודו דצריך עכ"פ לכתחילה לראות אם אינו ניקב נקב מפולש א"כ הדרה קושי' לדוכתה על הב"ח איך כתב דאף שם כשר בלא בדיקה הלא הוא בעצמו השיג שם על הפוסקי' ומצריך בדיקה ושפיר כתב רבינו ירוחם דסגי לבדיקה ר"ל לראות אם אינו ניקב מעבר אל עבר כמו גבי מחט שנמצא בעובי ב"ה וכבודו במקומו מונח וכאן לא דק ובסי' מ"ח עמד על דעת הרא"ש על נכון. ולפ"ז נראה דגם קושית הט"ז אינה קושיא כלל דהתחיל להקשות על בדיקה זו וז"ל הא קי"ל לעיל שאין בדיקה לוושט בחוץ גם לענין נקב ולפי מה שכתבתי אין כאן קושיא דהא אנן דנהגו להקל באותן אווזות המלעיטין משום דסמכינן איש מכשירין שהם הרא"ש והראב"ן וסבורי להו דמהני בדיקה לענין נקב אלא דפסקו כעולא להקל דלא חיישינן שמא נתרפא והחמירו מצד אחד לבדוק דילמא ניקב נקב מפולש דלדידהו מהני בדיקה אצל נקב בוושט דלא כרמזי' שכתבו דלדעת ראב"ן אין צריך בדיקה דלא דקו כלל בזה כאשר כתיבנא:

ועוד בעיקר הדין שסבר שכל הנקבים שנמצאים בוושט הוא מחמת חולי לקותא הלעטה ומותר לכ"ע ולא זכיתי להבין דבריו מי הגיד לו דברי נביאות אלו שזה נקרא נקבים מחמת חולי בוודאי ניקב זה בלא זה שכתבו התוספות דמשכחת לי' ע"י חולי ואנו רואי' שלא שלט החולי בעור החיצון מיירי בענין זה שנולד מכה בלי שום סיבה הגורם לזה כמו שנולד לפעמי' בועה אצל אדם ונוקב העור בלי שום סיבה מכריח לזה ואף בזה כתבו התוספות שהוא דוחק אבל אותן נקבים המתהווים בוושט עינינו רואות שע"י

העיגולי' היבישי' הנדחקים בכח הם נוקבים הוושט ומה לי קוץ הנוקב או עיסה יבישה שנוקב ג"כ כמו קוץ א"כ די היה לנו לעמוד בראשונה שכל גדולי הדור אשר מימיה' אנו שותים קראו תגר על הלעטה זו וכתבו שסמכו על עולא אליבא דמאן דפסק כוותי' ולא מצאו היתר אליבא דהנך פוסקי' דפסקו דלא כעולא ותיקנו שצריך עכ"פ לבדוק אם אינו נקוב משני צדדים והגאון הט"ז הפריז על המדה לומר שהוא התיר אליבא דכ"ע הלוואי שנעמוד בראשונ' ולהורות כהלכה אלבייהו:

ועתה תמיה לי דעת הדרישה ופרישה דכתב על מה שכתב הטור והראב"ן ז"ל פסק כעולא וצ"ל שהראב"ן סובר פירו' הבריא כפירש"י שמפרש ניקב ואמר דאין חוששין לניקב וכשירה אבל אין לפרש שהוא סובר לשון בריא דא"כ קאמר הבריא לא חיישינן אבל לניקב חיישינן וצריך בדיקה לנקב ואמאי קאמר סתמא אין חוששין וכשירה דמשמע אפילו בדיקה אינו צריך ועוד דא"כ לא יהי' נפקא מיני' בין פסקא דראב"ן לפסקא דרוב הפוסקים לפי' רש"י דפי' הבריא לשון נקב אלא ודאי הוא מפרש דברי עולא כרש"י ופסק כעולא עכ"ל ולא אוכל לירד לסוף דעתו דהא לפי הוכחות שכתבנו אי אפשר לומר בשום ענין שהראב"ן סובר בפי' הבריא כפרש"י. ועוד במאי דקשיא לי' מדקאמר סתמא אין חוששין וכשירה משמע אפילו בדיקה אינו צריך מלישנא דאין חוששין לשמא הבריא משמע להבריא לא חיישינן אבל לניקב חיישינן ואני אומר דאין כאן קושיא דהכי פירושו ישב לה קוץ בוושט אף שאנו רואי' שאין ניקב מעבר אל עבר הי' ראוי לחוש שמא הבריא ונתרפא קמ"ל עולא דאין חוששין שמא נתרפא אבל לעולם לבדוק אם אינו ניקב משני צדדי' מודה עולא דצריך להוציא מידי ספק אלא היכ' דאנו רואי' שעור החיצון שלם לא מחזקינן שוב ריעות' גם מה שכתב שלא יהיה נפקותא בין פיסקא דראב"ן לפיסקא דרוב פוסקי' ופי' רש"י אני אומר דבאמת אין נפקותא אלא דהרא"ש הביא פיסקא דראב"ן משום דהוא הכריע דלנקב יש בדיקה לוושט אך שלא תרצה להחמיר מחשש פי' הבריא שנתרפא ובזה לא מהני בדיקה לכך מביא הך דראב"ן דפסק כעולא דאין חוששין שמא הבריא שנתרפא ומהני בדיקה אליבא דכ"ע ונראין הדברים שלא כיון דעת הטור על נכון בהאי פירוש'. ועתה כיון דהדעת מכרעת והחוש מודעת מודעא רבה דעיגולים היבישים הם כקוץ צריכין אנו לברר כל הדינים בקורט דם אם נמצא ק"ד שלא כנגד הנקב מה דינו הן אמת שהביא הט"ז ס"ק ט"ו בשם הגהות מיימוני בשם ר"י אדין דנמצא קוץ לאורכו שאם יש ק"ד בחוץ וודאי ניקב החיצון ומלשון ק"ד מבחוץ דקאי על הוושט משמע שבכל מקום שימצא על הוושט ק"ד אפילו שלא כנגד הקוץ טריפה דשמא ניקב שם וחזר למקום זה עכ"ל וא"כ מדין זה הוא ק"ו היכא

דקוץ תחוב ונמצא ק"ד שלא כנגד הקוץ פשיטא דטריפה אף בלא טעם שמא חזר דהא דניקבו זה שלא כנגד זה טריפה הטעם משום דגמיד ופשיט וזימנין דמהנדוין בהדדי א"כ יש לחוש דילמא בשעה שנעשה הנקב זה איתרמו אהדדי וניקב לחוץ וזה הק"ד הוא ראי' שמכה זו יוצאת לחוץ ועוד דאפילו אם נימא דהני נקבים באים מחמת חולי הלעטה מ"מ כיון דניקב פנימי ובעור החיצון יש ק"ד י"ל ששלטה המכה גם בחיצון דע"כ לא כתבו התוספות דלא מחזקינן ריעותא אלא באינו ניכר שום ריעות' בעור החיצון אבל היכא שנמצא ק"ד בעור החיצון אין לך ריעותא גדולה מזו ואף שלא כנגד מקום הנקב נמי טריפה אלא בזה יש לחלק דאם ניקב פנימי מחמ' קוץ אפי' אם נמצא הק"ד שלא כנגד הקוץ ברוח אחר' נמי אסור משום דחיישינן שמא ניקב שם וחזר למקום זה כמש"כ הט"ז אבל אם ניקב מחמת חולי בעינן דווקא ק"ד באותו הרוח שהנקב בו אף שרחוקי' זה מזה מ"מ אפשר דמיתרמי אהדדי כמו שכתב הט"ז בשם רש"ל אבל אם נמצא ק"ד מרוח אחרת יש להכשיר דלא עדיף ק"ד מניקב זה שלא כנגד זה דכשר לכ"ע אם נעשה ע"י חולי ורבים בעו"ה מקילים באיסור תורה אפילו ברוח אחת כל זמן שאין ק"ד נגד הנקב ממש אבל לא מצאו ידיהם ורגליהם בבה"מ בזה:

אכן ראיתי שכתב הט"ז שאפילו בנמצא ויש ק"ד בפנים יש לאסור ומביא ראי' מן הש"ס מדאמר רב כהנא ישב איתמר אבל נמצא לא איצטריך לעולא לומ' דמותר דכולהו חיווי ברייתא קוצי אכלי ואי ס"ד אפילו ביש ק"ד בפנים מותר בנמצא מאי מייתי ראיה מכולהו חיווי ברייתא אטו כולהו חיוי ברייתא יש להו ק"ד בפנים דילמא הא קמ"ל אף שיש כאן קורט דם בפנים מותר ואין לומר דלא הקפיד על ק"ד א"כ גם בנמצא בחוץ לא נאסר אלא בודאי בזה ה"נ דאסור ולי נראה דאין כאן קושיא כלל דלא ניחא ליה לאוקמי בנמצא קוץ וקמ"ל דאף דאיכא ק"ד דאפ"ה מכשיר דא"כ אמאי קאמר מצא לה קוץ בווטשט הוי ליה למימר מצא ק"ד בווטשט אין חוששין וממילא ידעינן אפילו בנמצא קוץ ויש ק"ד דהא כל חיווי ברייתא קוצי אכלי ומה לי נמצא עכשיו הקוץ לפנינו או אם ברור לנו שהי' קוץ בווטשט ועכשיו נמצא בו ק"ד וזהו קושיות המקשה באמת אלא ע"כ בנמצא אף שיש ק"ד אין חידוש כלל להתיר:

וגם מה שכתב ואין לומר דלא הקפיד עלק"ד א"כ גם בנמצא בחוץ לא נאסר לא זכיתי להבין זה איך מביא ראי' מדברי מאן דלא פסיק כעולא דילמא לעולא לא חיישינן לק"ד כי היכי דלא חייש בישב לה קוץ אבל לפסק הש"ע דפסק דלא כעולא אלא דחוששין בישב לה קוץ וכן בנמצא ויש ק"ד מבחוץ נמי יש לאסור בק"ו מישב די"ל דנעשה אחר שחיטה ואת"ל קודם שחיטה שמא לא ניקב מעבר אל עבר אבל במצא קוץ ויש ק"ד

בחוץ דאין כאן אלא חדא ספיקא דילמא האי ק"ד מחמת קוץ זה וטריפה אבל בנמצא קוץ ויש ק"ד בפנים איכא ספיקא שמא האי ק"ד לאו מחמת קוץ זה בא את"ל שבא שמא לא ניקב מעבר לעבר וחילוק זה יש לחלק אף אליבא דעולא ובר מכל דין דהאי הגהו' רמ"א הם מדברי הגהות מיימוני שהביא בשם ס"ת דנראה שם דקאי אישב לה קוץ אף למאן דפסק כעולא מ"מ מודה היכא דנמצא ק"ד מבחוץ אסור והכי כתב הש"ך ס"ק י"ז בהדי' וא"כ די לנו בחומרת רמ"א דאפילו בנמצא קוץ ויש ק"ד מבחוץ דיש לאסור והבו דלא לוסיף עלה חומרא מה שלא נמצא בש"ס ובפוסקי' בפירוש ואף שמצאתי סברא זו בר"ן שהבי' בשם הרשב"א דעולא לא מיירי מק"ד והביא ראיה מדאמרינן נמצא איתמר אבל ישב חיישינן ואמרינן נמי ישב איתמר אבל נמצאת לא איצטריכ' ליה לעולא לאשמועינן ואי בשיש בו ק"ד הוא דילמא משום ק"ד איצטריכא ליה לעולא לאשמועינן אלא ודאי נמצאת בלא ק"ד הוא וישב נמי דכותה הלכך לדידן דלא קי"ל כעולא בישב אפילו בלא ק"ד אסורה עכ"ל וכן פסק בש"ע ולפום ריהטא משמע בנמצאת ויש בו ק"ד אסורה אבל כד דייקת שפיר לאו מילתא היא דהא איכא למידק מנ"ל להקשות עד דמוקי ליה בישב דילמא איירי עולא באמת בנמצא ק"ד וקמ"ל דלא חיישינן שניקב ואין לומר דפשיטא לי' במצא ק"ד דאסורה ולכך מוקי לי' בישב זה אינו דהא בישב אינו אלא ספק אחד שמא הבריא ובנמצא קוץ וק"ד בפנים איכא תרי ספיקי שמא אין ק"ד זה בא מחמת קוץ ואת"ל שבא מחת קוץ שמא לא הבריא ואיך יעלה על דעת דפשיטא לי' למקשה לאסור בהך ולהתיר בישב אלא ברור הדב' דהרשב"א רצה להוכיח דעולא לא מיירי בק"ד כלל דכיון דאיכא רבותא להתיר לא פריך המקשה מידי אבל לפי האמת דמוקי ליה בישב אפילו לדידן דחולקין על עולא מודו היכא דנמצא קוץ ואף שיש ק"ד מותר ופשיטא לעולא אין כאן חשש איסור כלל ואין להקשות דמ"מ מנ"ל להקשות על עולא דילמא עולא מיירי בק"ד ושפיר הוי רבותא להתירא כבר כתבנו בזה דלא ניחא ליה בזה דא"כ אמאי קאמר ישב לה קוץ בוושט הוי ליה למימר מצא ק"ד בוושט אין חוששין וממילא ידעינן אפילו במצא בה קוץ כיון דכל חיוי ברייתא קוצי אכלי וזה ברור לדעתי באין גימגום כלל ולכך לא הזכיר הרב הב"י בש"ע האי דינא דמצא בה קוץ וק"ד:

נמצא אחרי העיון יצא הוראה זו ברורה כשמש אף לדעת דפסקו כעולא בהך הלעטה אם נמצא קוץ מבחוץ אף שלא כנגד הנקב אם הוא מרוח אחת נמי אסורה ובנמצא קוץ מונח וק"ד בפנים אף לדעת דפליגי אדעולא יש להכשיר כפשיטות לשון רמ"א סי' ט' והבו דלא להוסיף עלה ובנמצא תחוב בפנים ויש בו ק"ד למאן דפסק כעולא יש נמי להכשיר דומי' דמחט שנמצא בעובי ב"ה וכן הכריע הב"ח נמצא לדידן אף דידיע לנו

שאותן נקבים מחמת הלעטה נעשו מחיים ולפעמים יש בהם ק"ד אפ"ה מכשרינן דסמכו אדעול' דלא חייש שמא הבריא:

ועדיין צריכין אנו למודעי לפעמים כשמפרידין הוושט נמצא דם בין שני העורות אגור בתוכם וכשגורדין הדם נחסר קצת מעור זה וקצת מעור זה ולא ניכר ריעותא לא מצד חוץ ולא מצד פנים דנראה שיש להכשיר דלא יהיה אם העור הפנימי ניקב לגמרי וגם קצת מעור החיצון אלא שלא ניקב מעבר אל עבר מכשרינן לדעת דפסקו כעולא וכבר הוכחנו דמצד קורט דם בפנים אינו מזיק כלל א"כ ה"נ דכוותיה ואין לומר שכיון שאנו רואים שעור הפנימי ניקב ונתרפא א"כ י"ל ששניהם ניקבו והבריאו ונתרפאו זה אינו דאנו תולים בדבר המצוי שבא מחמת דחיקות העיגולי' וניקב רק הפנימי ולא מחזקינן ריעותא יותר וראיה לזה ממה שכתב הב"י בסי' מ"ח בשם הרשב"א דמחט שנמצא בקורקבן וכולו נבלע בעוביו בבשרו ולא ניכר שום נקב לא לצד פנים ולא לצד חוץ תולין להקל לפי שדרך הוושט לבלו' ודרך שם נכנס עם האוכלים אלא שנסתם הנקב וא"כ ה"נ דכוותי' דלא מחזקינן ריעותא יותר לומר שגם החיצון ניקב ונתרפא אלא עור פנימי ניקב ושלטה המכה במקצת עור החיצון ותו לא ואף לדעת רמ"א בס"ס מ"ח שכתב שיש מחמירין ואוסרין גבי קורקבן נראה דווקא התם שאינו מצוי כ"כ שיבלע המחט עם האוכל ויש לחוש שמא בא המחט מבחוץ אבל הכא שאנו יודעים שהני לקותו' באים מחמת עיגולים היבשים ובודאי לא באו מבחוץ כ"ע מודו שבודאי ניקב הפנימי לבד ושלטה הלקותא קצת בעור החיצון ותו לא מחזקינן ריעותא שניקב מעבר אל עבר:

ועוד דמי יאמר שניקר גם הפנימי דילמא ע"י מישמוש הידים שרוצים לדחוק העיגולי' בוושט מכאיבי' לה ונצר' הדם בין שני העורות וכי היכי שניקב העו' הפנימי לגמרי ואנו רואין ששלטה המכה בעור החיצון מכשרינן וסמכינן אדעולא ה"נ דכוותיה אך צריך ליזהר אם לאחר שגורדין השחין נשאר רושם בעור כמו נקודה לבינה זה נראה שהיה נקב רק שהבריא ואין להכשיר אלא בשנשאר עור החיצון שלם בלי שום ריעותא לאחר שגורדין ממנו הלקותא. ורבים נכשלים בזה. ויש לי עיון גדול עוד היכא שנמצא שעור הפנימי ניקב אלא שנסתם ונראה כצלקת או רושם הנקב ולפעמים נראה כמו גידים לבנים ונראה לעין כל שניקב אלא שנתרפא ובעור החיצון יש ק"ד או נקב מפולש שלא כנגד מקום ההוא אם יש לדון כניקבו זה שלא כנגד זה כיון דהאי סתימה לא חשיבא דהוי קרום שעלה מחמת מכה או דילמא כיון דעור החיצון מגין עליו חשיב שפיר סתימה. ואין להקשות איך תיסק אדעתין להכשיר זה הא כיון דקודם שעלה הקרום הי' אסורה מחמת נקובת הוושט ועכשיו תחזור להכשירה א"כ מצינו פסול החוזר להכשרו בכה"ג

ובש"ס ממעטינן קרום שעלה מחמת מכה מדקתני גבי כרות שפכה ניקב הגיד פסול נסתם כשר וזהו פסול שחוזר להכשירו לאפוקי קרום שעלה מחמת מכה ואם איתא להכשיר בנדון דלעיל א"כ מצינו עור פסול החוזר להכשירו זה אינו קושיא כלל דהא בפ' אלו טריפות דף מ"ח מכשרינן ריאה שניקבה ודופן סותמתה ולא ממעטינן מהאי כללא וע"כ צריכין אנו לומר דלא ממעטינן אלא נסתם הנקב מצד עצמו ואין דבר אחר מגין עליו אבל אם נסתם ודבר אחר מגין עליו איכא טובא דמכשרינן וכן פי' רש"י דף מ"ג ד"ה אינו קרום וז"ל ולא דמי לריאה שניקבה ודופן סותמתה ולסתימה דירכים בחלחולית דלקמן דההיא סתימה דמעיקרא היא ואף שלפי' רש"י יש לחלק בנדון דידן דילמא לא היה סתימה מעיקרא כיון דזימנין דמה נדזין בהדדי י"ל שניקבו שניהם כאחד מ"מ הא יש לדקדק על פי' רש"י בשלמא גבי חלחולית ניחא דלא הי' שם טריפה מעולם עליה אבל גבי ריאה שדופן סותמתה הא בעינן דווקא דסביך בבישרא ואי לא סביך טריפה וא"כ הי' שם טריפה עליה קודם דסביך ואחר שסביך חזרה להכשירה ודמי לשאר נקובי דסלקי בהו סתימה לאחר זמן:

וכן גבי תרי אוני דסריכי אהדדי בכסדרן דכשירה ולפי' רש"י טעם איסור הסירכא משום דאין סירכא בלא נקב וקרום שעלה מחמת מכה אינו קרום וכתבו התוס' דלפי' רש"י משום הכי בכסדרן כשירה דאע"ג דודאי ניקב הריאה וקרום העולה מחמת מכה אינו קרום היינו כשאינו סרוך בכסדרן אבל כשהיא סרוכה בכסדרן חברתה סותמת' ומגינה על הנקב והקרום הולך וחזק ע"ש הרי לפי' רש"י אם לא היתה סרוכה בכסדרן רק ניקבה בכסדרן טריפה ולא הי' מהני הא הגנה מחברתה אפ"ה כי סריך אח"כ כשירה וע"כ צריכין אנו לחלק מ"ש משאר נקובי דסלקי סתימ' לאחר זמן דממעטינן מהאי דיוקא זה פסול החוזר להכשירו ולא שאר נקובי אלא ע"כ צריכין אנו לומר כדפרישית דלא ממעטינן אלא ניקב ונסתם מהאי אבר גופי' אבל כל שנסתם ויש לו הגנה עוד מחבירו זה לא ממעטינן והוי סתימה מעליא וא"כ לפי זה בנדון דידן נמי אף שנקבו שניהם מ"מ בתר דנייחו מחובר עור הפנימי בחיצון הדק הטיב:

ועוד דהא גבי קורקבן בסי' מ"ט דקי"ל דשומן עליו סותמו כשר ולא אמרינן דילמא האי שומן בא אחר שניקב וגם בסי' מ"ו גבי נקובת הדקין אמרינן כן אלא ע"כ כל שיש לו הגנה מצד אחר אף הבא אח"כ הוי סתימה מעליא מ"מ אין בידינו דבר ברור אם זה הוי סתימה מעליא גבי וושט כיון דאכלה ביה ופעיא ביה רווח גמדא ליה ופשטה ליה א"כ אינם נוחי' במקום אחד תמיד וי"ל דלא הוי סתימה מעליא והוראה זו מצוי מאוד ואין איש שם על לב:

ועוד צריך אני למודעי רבה הא דנהגו הנשים לשרות הוושט במים שעה או שתים ולפעמים לילה או יום כדי שיהי' קל לקלוף שני העורות זה מזה כשיבא לפני המורה ולפום ריהטא נראה דלאו שפיר למעבד הכי דהא אנן סמכינן בהוראה זו ארא"בן והרא"ש שפסקו כעולא מטעם דדימו דין זה למחט שנמצא בעובי ב"ה א"כ דן מיניה ומיני' כי היכי דהתם פסקו הפוסקים דחיוב לכתחילה לבדוק אחר ק"ד ואם נמלח או הודח פסק רמ"א שלא להקל אלא בהפסד מרובה א"כ בוושט נמי אף אם נימא דהכי עיגולי' לא חשיבי כקוץ מ"מ כ"ע מודים היכא דניכר ק"ד מבחוץ דחיישינן שמא ניקב מעבר לעבר וא"כ איך שורי' הוושט במים ואין חוששין שמא יעברו המים הק"ד ולהאיר עינן מוכרחי' אנו להעתיק מקור דין זה כתוב בטור י"ד סי' מ"ד בשם הר"פ אם מלחו או הדיחו אפילו אין ק"ד עליו אסור דחיישינן שמא עבר ע"י מליחה או ע"י הדחה עכ"ל והסמ"ק מביא ראיה מפ"ד דע"ז דף ל"ב ת"ר עורות לבובין אסורין בהנאה כשקרוע בו קרע עגול כנגד הלב ויש עליו ק"ד דבידוע דמחיים נקרע לשם ע"ז אבל אין עליו ק"ד מותר דאחר שהפשיטו אירע בו כך ולא לשם ע"ז וקאמר רב הונא לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסור אימור מלח העבירתו דלפי זה אם נמצא מחט משני צדדים לאחר מליחה מיתסר אפילו בלא ק"ד דאין סברא לחלק בין עור לדבר אחר ושמא הוא הדין בהדיחו והא דלא נקט גבי עור והדיחו היינו משום דדרך למלוח העור בלא הדחה עכ"ל הרי לפנינו דלא ברירא ליה האי מילתא דהדחה מעביר ק"ד דלא נזכר בש"ס אלא בנמלח רק כתב בדרך שמא ה"ה בהדיחו וא"כ הבו דלא להוסיף עלה דדיוקא בדרך הדחה קילוח המים מעברי' הק"ד וגם רגילי' לשפשף בידים משום דם בזה חיישינן שמא העביר הק"ד אבל במונח תוך המים אין המים מעברים הק"ד מ"מ לכתחילה יש למחות בידם דדוחק הוא לחלק בכך:

ועוד חל עלינו לבאר ג' ספיקות אחד אם נאבד הוושט קודם שהביאו לפני המורה ועוד נשאלתי הלכה למעשה שהוציאו הוושט והפכוהו וראו שהיו בו לקותות בעור הפנימי אך ידוע להם בבירור שלא היה נקב מפולש בעור הוושט רק לא דקדקו לראות אחר ק"ד וקודם שנשלח אלי נאבד הוושט ועוד נשאלתי לאחר שהוציאו הוושט ואגב מישמוש הידים נקלף מקצת עור החיצון מהוושט ובעור הפנימי ניקב נקב מפולש ובעור החיצון אי אפשר למיבדק שנקלף מעור הפנימי ונאבד. ונראה לי דשלשה הוראות אלו נפשוט מהכרעת הב"ח בסי' מ"ח היכא דמחט תחובה בכרס וקודם שנבדקה אם נקובה משני צדדי' נטלה ממנו ולא ניכר מקום נקיבת וגם אם אי אפשר למבדק אחר ק"ד פסק הרשב"א בתשובה סי' י"ג לחומרא והיינו טעמא כיון דאיתרע לה לחזקת הכשר שלה דהיתה בה מחט תחובה איכא ספיקא מעיקרא באיסור דאורייתא קאי שמא היה נקב

מפולש ואסורה אבל בדידעינן דלא ניקב אלא מצד אחד אלא דהיה צריך בדיקה מבחוץ כדי לאסרו אם היה נמצא ק"ד מבחוץ נראה דאף הרשב"א מודה בזה דאין מוציאין אותה מחזקת כשרותה מיהו המעיין באותה תשובה יראה דס"ל להרשב"א אף בניקב מצד אחד אם הודח או נמלח אסורה וכן הוא באו"ה שער נ"א סי' י"א וכן פסק הב"י בש"ע מיהו מדינא נראה דליתא להך חומרא אלא בנמצא ק"ד וניקב מב' צדדים וכ"כ מהרש"ל דאין להחמיר במלחו או הדיחו אא"כ ניקב משני צדדים וכן פסק בתשובת בן לב ויש להורות היתר כהלכה היכא דאיכא הפסד מרובה וכן פסק הרב בהגהות ש"ע והכי נקטינן עכ"ל:

והנה הרב הב"ח כיון כאן להלכה ברורה דלא עלה על שום פוסק בעולם היכא דהמחט תחוב באחד מן האברים שלא יהי צריך בדיק' אם ניקב נקב מפולש כיון דאיכא ריעותא לפנינו אף הרא"ש והרמב"ם מודים דחיוב לבדוק אם ניקב נקב מפולש א"כ בדין הראשון אם נאבד הוושט ולא נודע בו שום ריעותא נראה להכשיר ואף דיש תקנה בעיר לבדוק אחר נקובת הוושט משום דשכיחי יותר מסירכת הריאה ובריאה כתב רמ"א בסי' ל"ט דיש מחמירין בנאבדה הריאה נראה דדוקא בריאה מחמירין משום דשכיחי בי' סירכות ואין סירכא בלא נקב אבל גבי וושט דכתב רמ"א דשכיחי יותר היינו לקותו' הוושט שכיחי יותר אבל יש הרבה לקותות שלא ניקב נקב מפולש אלא דתיקנו לבדוק לברר איסורו והיכא דנאבד איכא ס"ס דילמא לא הי' בוושט זה שום ריעות' ואת"ל היה שמא לא ניקב נקב מפולש אבל בריאה אם נימא שהי' בה סירכא אסורה מיד דאין סירכא בלא נקב דאי לא תימא הכי איך מצאו ידיהם ורגליהם אותן הקהלות שאינם בודקים אחר הוושט וכי לא רצו לכנוס ח"ו בגדר החכמים שגדרו וגזרו על בדיקות הריאה וה"ה הכא אלא ע"כ כדכתיבנ' והוראה זו כבר יצא להתיר מכמה חכמים מפורסמים ובהנחה זו יש לישב ג"כ שאלות הראשונים ששאלו למה מכסים הדם בהני אווזות פטומו' תחילה קודם בדיקות הוושט וגבי חיה אין מכסי' אלא לאחר בדיקת הריאה ולפי מה שכתבנו אין כאן קושיא דהתם ריעות' דסירכא היא בודאי טריפה דאין סירכא בלא נקב אבל בהני אווזות נהי דריעותות דלקותות שכיחי מחמת הלעטה מ"מ יש הרבה לקותות דכשירות וכמעט ע"פ הרוב הם כשירות ולכך לא החמירו לענין כיסוי הדם ומכסין מיד וכמדומה שכך כתבו בתשובות האחרונים וזה פשוט וברור להתיר אלא אפילו בנדון השני שהי' בוושט ריעותא בעור הפנימי וידעו בני הבית שלא ניקב נקב מפולש אלא דלא בדקו אחר ק"ד הא הכריע רמ"א והב"ח בנמצא קוץ מצד אחד כיון דהבדיקה אינו בא אלא כדי להוכיח על איסורו אי משתכח ק"ד מבחוץ והיכא דאין שם בדיקה דמלחו או הדיחו אין כאן הוכחה לאיסורו ובהתירו הוא עומד דכיון דלא ניקב אלא מצד אחד לא מחזקינן איסורו

לומר דילמא הוי עלה ק"ד מבחוץ עכ"ל הב"ח א"כ ה"נ דכוותי' דלא מחזקינן ריעותא דילמא הי' ק"ד ויש להתיר בהפסד מרובה ולעני בדבר חשוב:

וראיתי שהגאון הט"ז רצה להביא ראי' מן הש"ס דחיוב לבדוק אחר ק"ד ממעשה דרבי בחולין דף נ"א דאיתא התם שבא לפניו מחט שנמצא בעובי ב"ה מצד אחד והפכה רבי ומצא עליה ק"ד וטרפה ואמר אם אין שם מכה יוצא לחוץ דם זה מנין ואמר אביי שאין כאן חידוש דמתניתין היא המסס ובית הכוסות שניקבו לחוץ וקשה דילמא אשמועינן חידוש גדול שצריך לבדוק אלא ע"כ דדבר פשוט לאביי כיון דלמתניתין טריפה בניקבה לחוץ וכל שיצאת לצד אחד חיוב עלינו לבדוק ושפיר הקשה לו דזה נמי פשוט ממתניתין וע"פ הוכחה זו פסק להחמיר בנמלח והודח ואני מתאבק בעפר רגלו ואומר שיש תיובתא לדבריו מהא דפירש"י ששמע שקצת מפרשים הא דאמר עולא ישב לה קוץ בוושט אין חוששין שמא הבריא לשון ניקב דפריך מ"ש מספק דרוסה דמצרכינן ליה בדיקה והכא לא אפשר למיבדקה דנקב משהו בעור החיצון בוושט לא מינכר לכ"ע ואם איתא דמוכח מפשטי' דמתניתין כל היכא דניקב מצד אחד חיוב לבדוק אדמקשי' ליה לעולא מספק דריסה דהוא פלוגתא דרב ושמואל בדף נ"ג היה לו להקשות מהאי מתניתין דריש אלו טריפות ועוד אי ס"ד דחיוב לבדוק אחר ק"ד אמאי היה מתמיה אביי על האי צורבא מרבנן דאמר מעשה בא לפני רבי במחט שנמצאת בעובי ב"ה מצד אחד וטרפה עד שאמר לו אימא לי גופי' דעובדא היכי הוי כו' מאי קשיא לי' דילמא בדק רבי ומצא ק"ד ולכך הטריף אלא פשוט וברור דאין חיוב לבדוק אחר ק"ד כיון דעינינו רואות שלא ניקב נקב מפולש והאי עובדא דרבי נמי הי' בענין זה שלא היתה המחט נראה מבחוץ כפרש"י שם והשואל סבר שלא ניקב לחוץ והפכה רבי לשון דעבד הוא כפי' הב"י ומצא ק"ד והטריפה ולכך אמר אביי דזה מילתא דפשיטא דאם בדעבד אם מוצא ק"ד דהוי כניקב לחוץ ומתניתין היא דטריפה אבל לעולם אם אנו רואים שלא ניקב אלא מצד אחד אינו חיוב לבדוק אחר ק"ד אלא דעיקר חיוב לראות אם אינו ניקב משני צדדים ולפ"ז בנמלח והודח ורואי' שלא ניקב אלא מצד אחד ואף דאי אפשר למבדק בתר ק"ד כדאי הוא רמ"א וכל הנך רבוותא דמכשירי לסמוך עלייהו אפילו שלא בשעת הדחק ואין להקשות למה באמת בספק דריסה קי"ל דצריך בדיקה ולמה לא אמרינן דחיוב לבדוק אחר ק"ד זה אינו קושיא כלל דלא מבעי' לפי' הראב"ן ודעמי' דלא חייש שמא הבריא דפסק כעולא וע"כ טעמייהו דלא דמי לספק דרוסה דשכיחא ויש רגלי' לדבר וא"כ כיון דלא חייש לשמא הבריא שניקב המחט לחוץ ונתרפא תו לא מצרכינן לבדוק אחר ק"ד דמסתמא לא ניקבה לחוץ אלא אפילו להחולקין עליו וסבירי להו דחוששין שמא הבריא

וע"כ בוושט אפילו בישב בלא ק"ד נמי חוששין שמא הבריא ובהמסס ובית הכוסות לא חיישינן שמא הבריא וע"כ צריכין אנו לומר הטעם כמו שכתב ר"ת דדוקא גבי וושט חיישינן שמא הבריא דפעי' ביה וגמדה ליה ולפעמים שחוזר המחט אבל בהמסס אם הבריא לא היה המחט חוזר לתוכו וכן כתוב בהגהות אשרי דבהמסס וב"ה וקורקבן אדרבא האוכלין והמשקין דוחין אותם לחוץ ולא לאחוריו. ולפ"ז ע"כ הכא שאני מכל ריעותא דעלמא משום דהמחט גופי' מברר לנו שלא ניקבה לחוץ דאם איתא דניקבה לחוץ לא היה המחט חוזר לאחורי' ולכך כל היכא דליכא למיבדק אחר ק"ד כגון בנמלח והודח לא מחזקינן ריעותא דאפילו לכתחילה הי' נראה דאין צריך לבדוק אחר ק"ד כיון דלא ניקבה לחוץ מסתמא לא חזרה ולא דמי לספק דרוסה דאין לנו שום הוכחה וראיה להוציא מידי ספק ויצא לנו מזה הא דמביא הט"ז בסי' מ"ח ס"ק י"ח בשם תשובות מהר"י בתינוק שהרגיש בפיו בשעת אכילתו שיש מחט בקורקבן ואסר הכל מיירי בענין זה שלעס' התינוק ואי אפשר לראות עד היכן ניקבה המחט וזה ספק דאורייתא אבל אם חזינן עד היכן היא תחובה לא מחזקינן ריעותא דניקבה לחוץ או שמא הי' בה ק"ד דמסתמא אמרינן דלא חזרה המחט לאחורי'. וזה נראה לי שהוא ג"כ טעמי' דהרי"ף גבי המסס וב"ה דלא כדעת המפרשים שעמי' משום דעובי ב"ה הוא עב לכך לא חיישינן שמא הבריא דהא הרי"ף מכשיר אף בהמסס דלא כרש"י ולא חיישינן שמא הבריא אלא ע"כ דטעמא דדוקא בוושט חיישינן שמא הבריא משום דפעי' בי' ופעמים שחוזר המחט אבל בהמסס וב"ה מסתמא לא הי' המחט חוזר לאחורי':

ויש לי עוד איזה הערה לדעת דפסקו כעולא דלא חיישינן שמא הבריא ונתרפא ק"ו גבי המסס וב"ה דלא חיישינן שמא הבריא וא"כ באותן מקומות שמלעיטין העופות סמכו אדעולא א"כ נסמוך נמי גבי המסס להתיר אם ניקב מצד אחד ורמ"א כתב להחמיר באין הפסד מרובה ואם נתיר כאן וניקל גבי וושט הוי כתרי מילי דסתרי אהדדי ונראה לומר דהא ע"כ דעת המחמירין הוא דעת רש"י דמפרשי התוס' לפירש"י דאוסר בהמסס בניקב מצד אחד דחשש שמא ניקב לחוץ ונתרפא א"כ אמאי פי' רש"י גבי בר אווזא דמסמס קועי' דמא דספק נקובה הוי ואמרינן שם דוושט אין לו בדיקה מבחוץ אלא בפנים ואי חייש רש"י לשמא הבריא ונתרפא א"כ בוושט נמי ניחוש ואפילו בפנים נמי אין בדיקה אלא ע"כ צריכין אנו לומר דדווקא גבי המסס דאין לו אלא עור אחד ודק מאוד בזה חיישינן שמא הבריא אבל בוושט שיש לו שני עורות לא חיישינן שמא הבריא ולכך אף אנן דסמכי' אדעולא בושט אבל בהמסס מחמרינן כדעת רש"י משום דאין לו אלא עור אחד ולפ"ז בוושט אם ניקב עור הפנימי וגם קצת מעור החיצון היה ראוי להחמיר באין

הפסד מרובה כמו גבי המסס ושמעתי שכמה רבנים נוהגים כן בהוראה באם שלטה הלקותה גם בחיצון מטריפין אותו. הדרן למילתא קמייתא לנדון שלפנינו דאף אם היה לקותא בפנים אלא שידעו בבירור שלא שלטה הלקותא בחוץ רק לא ראו אחר ק"ד לדידן דסמכו בהני אווזות אעולא א"כ וושט שוה להמסס ובית הכוסות לכל מילי וכי היכי דסתם אין חיוב לבדוק אחר ק"ד ה"נ דכותי' ואין אוסרין בדעבד כדעת גדולי בעלי הוראה שפסקו כן הלכה למעשה:

אכן בדין ג' שזכרנו שנקלף מקצת מעור החיצון ובעור הפנימי יש נקב מפולש נראה דזה אסור אליבא דכ"ע דעכ"פ צריך לראות ולבדוק אם אינו ניקב נקב מפולש כמו שכתב הב"ח ואף לדעת דחשבו הך ריעותא באוזות דבאים מחמת חולי דהלעטה יש לאסור אף שכתבו התוס' ניקב זה בלא זה דכשר כשניקב ע"י חולי היינו דווקא כשאנו רואים בבירור שלא שלטה החולי בחיצון אבל היכא דליכא למיקם אמילתא אף לדעת התוס' הוי ספק דאורייתא. ונלמד מזה עוד הוראה היכא שנמצא שחין סמוך למקום בית השחיטה ונחלק השחין לשני חלקים חלק אחד לצד הראש וחלק השני לצד הגוף דראוי להטריף כיון דאי אפשר למיקם אבדיקה דילמא נקב מפולש היה ובמקום נקב קשחיט דהיכא דאיכא ריעותא כ"ע מודים דחיישינן שמא במקום נקב קשחיט ואין לומר דהא אנן דסמכינן אדעולא נכשיר נמי בהא ונימא נשחטה הותרה ואף שנולד הריעותא מחיים דהא התוספות הקשו מסוגיא דיבמות דמוכח שם דאף שנולד הספק משעת איסור מוקמינן אחזקתה וא"כ אמאי ניחוש לספק דרוסה ולשמא הבריא ותירצו דשאני דרוסה דשכיח ומשמע דבישב לה קוץ בוושט נמי שכיח ולכך חוששין וא"כ לדידן דסמכינן אראב"ן ודעמי' דמחלק בין דרוסה לחששא דהבריא משום דדרוסה שכיחא א"כ משמע דנקובת הוושט לא שכיחי אבל כד דייקת שפיר לאו מילתא היא דדווקא היכא דחזינן דלא ניקב נקב מפולש בזה אמרינן דלא שכיחא שינקב המחט לחוץ ויחזור לאחוריו ולכך לא חיישינן לשמא הבריא לא בוושט ולא בהמסס וב"ה אבל כל כמה דלא חזינן שלא ניקב מעבר אל עבר ונמצא בפני' ק"ד נולד לנו ספק מחיים דילמא הי' נקב מפולש וזה רגיל שהקוץ נוקב מעבר אל עבר ועוד נראה דהתוספות לא הקשו אלא אספק דרוסה וכן דייקי לישנ' דהתוספות דנקטי בסוף דבריהם וה"נ כי נשחטה נעמידנה בחזקת מה שהיתה קודם שנולד בה ספק דרוסה וי"ל דשאני הכא דדרוסה שכיחי עכ"ל ומדנקטי בקושייתם ותירוצם ספק דרוסה ושבקי החשש שמא הבריא ש"מ דלא הקשו מחשש דשמא הבריא כיון דספק נקובת הוושט הוי ספק נבילה ולא שייך לומר נשחטה הותרה דהוי כמו ספק בשחיטה ובי"ד סי' כ"ה כתב הב"י שכל זמן שהיא בחיים הרי היא אסורה

משום אבר מן החי ומשום שאינה זבוחה ואינה ניתרת אלא בשחיטה כשירה הילכך אם לא נתברר לנו שנשחטה שחיטה כשירה הרי היא בחזקת איסור שאינה זבוחה וכמתה מאלי' דמי וצריך לבדוק עכ"ל א"כ ספק נקובת הוושט הוי ספק בשחיטה ולא שייך לומר נשחטה הותרה אלא דהראב"ן לא חשש לשמא הבריא דאין דרך הקוץ לחזור וכל זה אם אנו רואי' שמצד חוץ אין בו ריעותא אבל אם אי אפשר לבדוק מצד חוץ כמו בנדון דידן שנקלף העור החיצון כנגד נקב הפנימי אפילו אם נימא דהלקותא זו מחמת חולי בא מ"מ הוי ספק בשחיטה ולא אמרינן נשחטה הותרה ורבים נכשלים בזה בעו"ה:

וראיתי בתורת חיים שחולק על הגה' רמ"א שכתב שנהגו להקל בישב לה קוץ בוושט אם אינו תחוב משני צדדים ואין קורט דם מבחוץ וכתב הגאון הנ"ל שאין לסמוך על מנהג זה בישב לה קוץ מיהו אותן שמלעיטין אוזות בגילגולי עסה שמיבשין בתנור ושכיח הוא שנמצא בתוך הוושט כמין שחין ובועות אם לא נמצא שום ריעותא בעור החיצון לא קורט דם ולא שום חלודה ולא שום לבנוניות כנגד השחין שבעור הפנימי יש להכשיר דלא דמי לקוץ שהוא חד ונוקב אבל הנך חלקין הם ושמין אותן בתוך המים בשעת הלעט' והוי ליה כניקב ע"י חולי היכא דליכא ריעותא בעור החיצון עכ"ל וזה הוא כדברי הט"ז מ"מ נראה דהחמיר מצד אחד והקיל מצד אחד באותן עיגולי' ואפשר שבעירו היו נוהגין לעשות עיגולים קטנים מקמח נקי והיו חלקין אבל במדינות מערין שעושין עיגולים גדולים מקמח שעורים עם הסובין שהוא חד ונוקב כקוץ שומר נפשו ירחיק מהלעטה כזו. וצריכין אנו עוד לברר הוראה זו היכא דמצינו שעור החיצון של הוושט מלא דם בקצת מקומות והדם אגור בתוך נקבי עור החיצון וכשגורדין הדם נראה החסרון בעור ובעור הפנימי אין בו ריעותא היכי נדיינא להאי דינא דהא בעוף הבא לפנינו וצוארו מלוכלך בדם דפסק בש"ע דחוששין לספק נקובה לבדוק המקום המלוכלך וכתב רמ"א דיש אוסרין כל עוף דצוארו מלוכלך בדם דחיישינן לנקובת הוושט ואין אנו בקיאין וכן המנהג עכ"ל והנה אף לפסק ש"ע דכתב לבדוק המקום המלוכלך היינו הקנה ולשחוט לקנה. לבד ולבדוק בפנים הוושט וכן משמעות הש"ך או אף אם נימא דנבדוק מבחוץ גם לוושט למ"ד דיש בדיקה לוושט אצל נקב מ"מ מודו דאם לא בדקו ושחטו לשני סמנים דאמרינן במקום נקב קשחיט דהאי דינא נובע מהאי בר אווזא דמסמס קועי' דמא דאתי לקמי' דרבא אמר רבא היכי נעבד נשחטיה והדר נבדקי' דילמא במקום נקב קשחיט כו' א"ל רב יוסף בריה נבדקיה לקנה והדר להפכוה לושט ולבדקיה הרי לפנינו דאם שחט לסימנים קודם בדיקה אליבא דכ"ע אמרינן דילמא במקום נקב קשחיט ואסורה א"כ לא גרע האי דם דוושט מדם דעור הצואר שאם הוא מלוכלך חוששין שמא במקום

נקב קשחיט א"כ ה"נ בהני אווזות המלעיטין אותן שנשחטו הסימני' קודם הבדיקה ניחוש שמא במקום נקב קשחיט כיון דאיכא ריעותא לפנינו והט"ז כתב ס"ק י"ג וצוארו מלוכלך בדם פרש"י שנקרע הצואר מבחוץ משמע דאי לא נקרע הצואר אלא נמצא לכלוך דם אחר שחיטה סביב הוושט בפנים אין שום חשש בזה אפילו לדידן עכ"ל ונראה דווקא לכלוך דם ואחר שרוחצין הדם לא נשאר שום ריעותא בעור בזה אין שום חשש אבל היכא שהדם נגלד במכה בעור החיצון ולאחר שגורדין הדם נראה הנקב בעור החיצון זה לא עלה על דעת הט"ז להתיר דהא אף בתלישות הנוצות ויצא דם נהגו כל השוחטים להטריף ואף שקצת מקילין בזה מ"מ היכא דנקרע העור ודם יוצא מודים כ"ע דחיישינן וא"כ ק"ו בוושט גופי' אם ממסמס בדמא ואין לומר דילמא התם חיישינן שמא היה הוושט מנוקב נגד מקום הליכלוך ואף ששחט למעלה ממקום הליכלוך מ"מ כיון דזימנין דפשטא וגמדא י"ל דילמא במקום נקב קשחט אבל בנדון דידן דעור החיצון אצל השחיטה לא נראה בו ריעותא א"כ מהי תיתי להחזיק ריעותא ממקום למקום אך הא תינח בעור החיצון אבל בעור הפנימי נימא שהיה תחת עור החיצון בשעה שניקב וניקב. גם הפנימי אלא שבמקום נקב קשחיט וצריך לומר דלא מחזקינן ריעותא גם כי האי דווקא היכא שניקב זה שלא כנגד זה בזה חיישינן דילמא מתרמי בהדדי אבל לחוש דילמא איתרמי וניקבו שניהם אלא ששחט במקום נקב זה לא חיישינן. עוד נמצא לפעמים בעור הוושט כשקולפין אותו כמין אבעבועו' קטנות ודקות מאוד כמו גרגרי חרדל והם לבנים נראה אם לאחר שגורדין אותם לא נשאר שום ריעותא בעור יש להכשיר דזה ניכר שבא ע"י חולי ואם קולפין הוושט ונראה שהבשר שתחת הנקב נעשה כמו צלקת ולפעמים נמצא לאורך הוושט כמו גידים לבנים ביותר וקשים הם יותר מן העור הוושט יש להורות לאחר שיגרוד הצלקת זה או גידי' אלו נשאר הבשר שתחתיו שלם בלי ריעותא יש להכשיר לפי המנהג דסמכו אדעולא אך לפעמים נבלע רושם הצלקת תוך עומק הבשר הרבה יש להטריף כי האי דבודאי נראה לעין כל שעלה הקרום מחמת מכה ולא הוי קרום ודע היכא דנראה שעלה בו קרום מחמת מכה אף השומן שבוושט אינו סותם חדא דהוי כמו שומן שעל הכרכשתא כיון דעשוי קרטין אף דהוי חלב טהור אינו סותם ה"נ דכוותי' ועוד דרוב פעמים נמצא השומן לצד עור החיצון וי"ל דשומן זה נקלף ממפרקת וכמו שבשר המפרקת אינו סותם נקובת הוושט ה"ה שומן שלו וזה פשוט וברור. ובדין שניהם לבנים זה מצוי באותן אווזות המלעיטים ששניהם לבנים בתכלית הליבון ויש לפקפק בזה כי קצת רוצים לומר שמחמת רוב השמנונית נהפכו ללובן ואני אומר מי מפיס דבר זה דילמא מחמת חולי הלקותא דהלעטה נתהפכו והסכימו

רוב הפוסקים בזה כדעת הרא"ש וסייעתו דמטריף דלא דמי לניקבו זה שלא כנגד זה דבנקב קטן חברי' מגין עליו אבל כאן שכולו לקוי אינו מתקיים על ידי שני וכן כתב הב"ח ז"ל אכן לענין הלכה נקטינן להחמיר אפילו היכא דאיכא הפסד מרובה וכן פסק הרוקח ובאו"ה שער נ"א וכתב מהרש"ל בהגהותיו הא דהרא"ש אוסר בשניהם אדומים או שניהם לבינים פי' בכולה לבן או בכולה אדום אבל במקצת לית לן בן ואם נתחלפו ברובו צ"ע והב"ח כתב דרובו הוי ככולו כמו בכל התורה והט"ז כתב שלא להחמיר אלא בשניהם אדומים אבל לא בשניהם לבינים דמה ליקוי יש כאן ופסול המראות לא תמצא אלא בריאה א"כ שומעים אנו דברי המקיל בהני אווזות ונלמוד מדברי הב"ח דכתב דרובו ככולו באם שעור הפנימי רובו ככולו לקוי בשחין ונקבים וכמעט שנרקב העור הפנימי רובו ככולו ואף שעור החיצון שלם בלי ריעותא יש להטריף דכיון דרוב העור הפנימי הוא לקוי אינו מתקיים ע"י שני וזה מצוי לרוב בהני אווזות שמלעיטין אותם ואין אומר ואין דבר. ובדין תורבץ הוושט ראיתי רבים נבוכים ונותנים דבריהם לשיעורין באשר שנהגו לבדוק באותה חתיכה וושט הנשאר לצד הראש ולפעמים נמצא גם שם שחין ולקותות וכשמוצאי' נקבים סמוך ונראה למקום בליעתה אומרים שנקבים אלו הם למעלה מתורבץ הוושט ועוד דאין להטריף כיון דדבוק שם הוושט בין הלחיים והוי סתימה דמעיקרא ואני אומר חלילה לנו לזלזל בשעורין דאורייתא חדא דזה לא הוי סתימה כיון דפעיא ביה גמדא ופשטא וא"כ זמנין יוצא נקב זה חוץ לבין הלחיים ועוד דרש"י פי' תורבץ הוושט מקום דיבוקו בלחי ואפ"ה סבר רב במשהו וקי"ל כוותיה א"כ אין להכשיר אלא אם נמצא שחין בתוך החיך ומקומו ידוע שהוא נמוך מעט מעור הוושט ואין לו אלא עור אחד וגם לבן ובהיר הוא יותר מן עור הוושט ומיד כשמתחיל הקנה ונראה פי הקנה מתחיל ג"כ תורבץ הוושט ונקובתו במשהו ולא מהני שם שום סתימה כמו שאינו מהני לגבי וושט עצמו ע"כ יש להזהיר לפעמים השחין גדול ואף שעומד בתוך החיך מ"מ מתפשט גם לתורבץ הוושט יש להטריף אפילו במשהו וכן שמעתי מזקני הדור שהורה כן הלכה למעשה רבן של בני הגולה הגאון מהר"ר העשיל ז"ל ובדין ק"ד של וושט נראה דווקא ק"ד שדם קרוש קצת אבל מראה אודם בעלמא לית לן בן וכן לפעמים ניקב עור הפנימי ובתוך הנקבים נקרש הדם וע"י כן נראה מראה אודם בעור החיצון ולאחר שגורדין הדם אין בו ריעות' בעור החיצון רק מראה אודם בעלמא נראה דזה אינו מזיק כלל ונוהגין להכשיר:

עוד מצוי באותן אווזות שנימוק הכבד והיה לדם וכתב רמ"א בסי' מ"א אע"פ שנשתיירו שני זתים טריפה דסופו לרקוב הכל ודבר זה מבואר בספר הרוקח שלמדו מפרק מי

שאחזו דאיתא התם דף ס"ט ע"א לדמא דאתי מפומי' בדקינן ליה בגילתא דחיטא אי סריך מריאה קאתי ואית ליה תקנתא ואי לא סריך מכבדא קאתו ולית ליה תקנתא אמר ליה רב אמי לרב אשי והאנן איפכא תנן ניטלה הכבד ולא נשתייר הימנה כלום הריאה שניקבה או שחסרה א"ל כיון דמפומי' קאתי אימור איתמוחי איתמחי ופי' רש"י כיון דדמא דכבדא שהיא תלויה למטה מן הריאה עולה למעלה ונפיק דרך הפה אימר איתמוחי איתמחי כולה כבדא ולא נשתייר הימנה כלום ונפל לריאה דרך קנה הכבד שמחובר לריאה עכ"ל וע"פ זה השיגו אחרונים על הרוקח ועל הרב רמ"א דלפי' רש"י משמע אם נימוח' כולה אבל בנשתייר שני זתים נ"ל דהדר בריא והב"ח כתב דהרוקח ראה דברי רש"י ונראה לו דוחק לפרש כך דאף שהכבד למטה מן הריאה מסתברא דאפשר דמאי דנימוק נפק דרך הפה ומשני זתים נשתיירו והדרא בריא ואמאי קאמר לית ליה תקנתא אלא ע"כ אפי' נשתיירו שני זתים נמי לית לי' תקנתא דשדי תיכלא בכולהו כבדא וכאלו נימוק הכבד כולה ובאיסור דאורייתא אזלינן בתר מאן דמחמיר עכ"ל ובדרכי משה כתוב ג"כ על דברי הב"י שרצה לדחות דברי הרוקח שאין לשון הגמ' משמע כדבריו אלא טריפה מיד וגרע ונימוק הכבד דסופו לרקוב הכל עכ"ל. ומה שהקשה הט"ז תימה גדולה על רמ"א שביבשה הצריך שיהיה היובש בכולה וכן בקשה כאבן ובנימוק' אוסר אפילו בנשתיירו שני זתים והרוקח כותבם סמוכים זה לזה בחד לישני עכ"ל ולי נראה דאין כאן קושיא דאין מדמין בטריפות אטו כל החולאים דומים זה לזה דנימוק הכבד והיה לדם מכאיב יותר ושדי תיכלא בכולה משא"כ ביבשה וקשה כאבן שאינם מכאיבי' כל כך ואי משום דכייל להו בחדא בבא נמי אינו קושיא דמידי אירי' הא כדאיתא והא כדאיתא וסמך הרוקח אראייתו שמביא מן הש"ס לפי דברי הב"ח משמע מן הש"ס לאסור אפילו בנימוק מקצתה דשדי תיכלא בכולה כבדא ובזה מיושב נמי הקושיא מה שהקשה מפ' אלו טריפות דבעי רב יוסף מריב"ל הוריקה הכבד כנגד בני מעים מהו א"ל טריפה ואקשינן ולא יהי' אלא ניטל דכשר ומשני אמר רבא כיון שהוריקה הכבד כנגד בני המעיים בידוע שנפלה לאור ונחמרו בני מעי' ואי איתא דאמרינן שדי תיכלא בכולהו כבדא לא פריך מידי וגם רבא לא הי' צריך להטריף בשביל בני מעיים תיפוק לי' דשדי תיכלא בכולה עכ"ל ואני אומר דלא קשה מידי אטו כל ריעותא וטריפות בחדא מחתא מחתינהו דאפשר דנימוק הכבד והיה לדם שדי תיכלא בכולהו אבל הוריק הכבד שלא נשתנה אלא המראה קים להו דלא שדי תיכלא בכולהו אלא משום דידוע שנפלה לאור ונחמרו בני מעי' ותדע דהא התליע הכבד הסכימו רוב הפוסקים להכשיר אפילו התליע כולה ולא נשתייר כזית במקום מרה וכזית במקום חיותה ובנימוק הכבד

כ"ע מודי' אם לא נשתייר כזית במקום מרה דטריפה אלא ע"כ אין מדמין לקותו' הכבד זו לזו:

ועוד הקשה הט"ז וז"ל דאי יש ריעותא במקצת הדרה קושית המקשה במי שאחזו לדוכתא דהא בריאה שנתמסמס ונתקלקל בשרה בפנים כשירה כל שלא נימוחו הסומפונות וא"כ יהי' כבד חמור מריאה ואנן איפכא תנן כדמייתי המקשה עכ"ל ואני לא זכיתי להבין קושיא זו דבאמ' תחילה ס"ד דמקשה שמצד עצמותו של כבד שחסרה במקצת לית לי' תקנתא וטריפה ובריאה לא טרפינן אם חסרה במקצת ולכך פריך שפיר והא איפכא תנן אבל לבתר דמשני רב אשי כיון דאתי מפומי' איתמוחי איתמחי לפי הבנת הרוקח פירושו דאפילו במקצת שדי תיכלא בכולה והוי כנטולה כולה וא"כ אין כבד חמור מריאה אלא דהאי לקותא בכבד כאלו ניטל כל הכבד אבל בריאה אין מזיק הלקותא בבשר ואין מדמין בטריפות:

ועוד כתב הט"ז בסי' נ"ב גבי נפלה באור וז"ל ולענין הלכה אין לנו אלא פסק הש"ע דלא אמרינן כלל סופו לינטל אלא אמרינן הטעם הראשון של המרדכי והוא דעת הרשב"א דהטעם שמזיק גם לבני מעים ומזה מביא ראי' למה שכתוב בסי' מ"א דכבד שנימוקה שלא במקום חיותא דכשירה ולא אמרינן דסופו לירקב הכל עד כאן לשונו ואני אומר דלא ברירא לי האי מילתא ויותר מתקבל על דעתינו שגם המחבר הש"ע סובר טעם השני של המרדכי דטעם דשדי תיכלא בכולהו דהא בסי' מ"א כתב רמ"א אם יבשו אלו שני זתים לבד נמי טריפה וכן כתב הטור ולפום ריהטא י"ל לאו דווקא שיבשו שני זתים יחד אלא אפילו בחדא מינייהו נמי טריפה אבל כד דייקינן שפיר י"ל דדווקא נקנו שני זתים אבל באחד מהם לא מיטרף דהא כתב הש"ך שדברי הטור ורמ"א הם דברי הרמב"ם פ"ח מה"ש דין כ"א דכתב שם ניטל ממנה המקום שהוא תלוי ומקו' המרה אע"פ שהשאר קיים טריפה עכ"ל ודברי הרמב"ם הכריחוני לומר דדווקא נקט שניטלו שני זתים אלו אבל בחד מינייהו לא מיטרף דהא בסי' נ"ט גבי גלודה פסק בש"ע כדעת הרמב"ם דדווקא ניטל משלשתם ושאר כל העור קיים הוא דטריפה אבל בניטל ממקום אחד מאותן ג' מקומות פסק להכשיר וטעמו כתב הב"י שהרמב"ם כתב ואם ניטל ברוחב סלע מעל פני השדרה או מעל הטבור או מעל ראשי אברים ושאר כל העור קיים הרי זה ספק ונראה לי שמתירין אותו עכ"ל הרמב"ם וכתב הרשב"א לא הבנתי טעם היתר זה דהא ספיקא דאורייתא היא ולחומרא וכתב הב"י דנראה לו טעמו של הרמב"ם שהוא מפרש דלשמואל דווקא על פני כל השדרה מהני רוחב סלע ולר"א בר' ינאי דווקא מקום טיבורו ולרבה ב"ח דווקא ראשי הפרקים ומספקינן כמאן מהני תלת אמוראי הוי

הילכתא ומספיקא פסק כחומרא דכולהו וכשניטל העור מאחד מן המקומות הללו עלה בתיקו וה"ל ספק ספיקא ספק אם הלכה כאותו אמורא שפוסל כשלא נשתייר במקום ההוא המיוחד שסובר שעיקר החיות תלוי שם ואם ת"ל הלכה כמותו דילמא איהו מודה דהיכא דניטל קצת העור מהמקום ההוא דכשירה כיון דנשתייר כל שאר העור א"כ הוי ליה ס"ס ולקולא משמע כשניטל העור משלש המקומות הללו ליכא אלא ספיקא חדא וטריפה מספק עכ"ל הב"י וכן פסק בש"ע כהרמב"ם א"כ זכינו לדין להרמב"ם אפילו מה שעלה בש"ס בתיקו מצטרף לס"ס א"כ ק"ו בהני שני זתים דלא מבעי' לן בש"ס אם ניטלו אלו שני זתים מהו ולדעת רש"ל משמע לי' דפשוט להו בכבד דאפילו ניטל דכשירה וי"ל דלהרמב"ם מספקא ליה נמי בהני שני זתים שניטלו וכיון דבכזית בכבד נמי איכא פלוגתא היכן הוא דרבי זירא סבר שהוא במקום מרה ורב אדא בר אהבה סבר שהוא במקום חיותא ואמר רב פפא דבעינן תרוייהו ולפ"ז אם ניטל כזית אחד מהני מקומו' איכא נמי ספק ספיקא ספק אחד דילמא אין הלכה כאותו מ"ד דכזית זה הוא במקום הזה ואת"ל דהילכתא כוותי' דילמא פשיט לן היכא שניטל כזית זה וכל הכבד נשתייר דכשירה והוי ליה ס"ס אבל בניטלו אלו שני זתים לא הוי אלא ספק אחד מדלא מבעי' לן בניטלו הני שני זתים אי פשיט לן להתירא כדעת רש"ל או דמספק' לי' ואזלינן לחומר' ולכך כתב ניטל המקום שהוא תלוי ומקום המרה אע"פ שהשאר קיים טריפה דמלשון זה משמע דווקא בניטלו שניהם ולטעמיא אזיל וזה לדעתי דבר ברור ונכון ומתקבל על הדעת. ועתה נבין ונדין מה שכתוב בש"ע בסי' נ"ב דאם הוריק הכבד נגד מקום המרה או כנגד כל מקום חיותה טריפה משמע אפילו באחד מהם טריפה והוא דעת הרשב"א בטור שכתב כל מקום ירקותא כאלו נשרף וניטל משום דהרשב"א לטעמי' דחולק על הרמב"ם גבי גלוד' וכל מה שאנו מחמירין בפלוגת' דאמוראי לא חשיב לספיקא ולכך מחמיר אפילו באחד משני זתים שהוריק נמי טריפה ולפ"ז יקשה על הרב הב"י דגבי גלודה פסק כהרמב"ם וכן משמע גבי הני תרי זיתי דכבדא ובהוריקה פסק כהרשב"א אפילו בהוריק זית אחד נמי טריפה אבל אם נפרש טעמא דמרדכי דבהני מקומות יש לחוש שסופו ליטול כולה ניחא דעכשיו ליכא למימר ס"ס דאם נאמר דהלכ' כמ"ד במקום חיותה שוב ליכא למימר דילמא מוד' שאם נטל כזית זה והשאר קיים דכשירה דהא שדא תיכלא בכולה והוי כניטלה כולה ויש לדחות ודוק ויש לי תמי' רבה על הרב הב"י וצ"ע רב לישבו בו שכתב וז"ל ונראה שאם הוריק סמוך למקום חיותא בכדי שאם ניטל מקו' הירקות לא ישאר במקום חיותא כזית טריפה ובכלל כנגד מקום חיותא הוא עכ"ל והביאו הש"ך ותמה אני איך עלה על דעתו לפרש דברי הרשב"א כן דהא הביא הב"י בסי'

נ"ט וז"ל כתב הרשב"א בחידושיו שנראה לו דלכ"ע אם ניטל העור מעל מקצת השדרה וכל העור קיים או מעל מקצת ראשי פרקים וכל העור קיים דכשירה והכי מסתברא מדבעי ניטל כל מקום השדרה ניטלו ראשי הפרקים דאלמא כשניטל כל מקום השדרה או בניטלת כל ראשי הפרקים הוא שנסתפק ולא במקצת ורובן ככולן עכ"ל א"כ ק"ו ובכזית במקום חיותא דלא מבעי לן כלל די"ל דפשיטא להתירא ואת"ל דפשיט לאיסורא מ"מ מאן לימא לן דפשיט לאיסור' במקצת דילמא בניטל כל מקום הזית דהא הרשב"א אינו מפרש כדעת המרדכי דשדי תיכלא בכולה אלא הטעם אם הוריק כזית במקום מרה אנו חושבי' שכח האש ששלט והוריק כאלו ניקב המרה וא"כ דווקא במרה י"ל אם הוריק במקצת נמי טריפה דסופו לירד ולינקוב המרה אבל כנגד מקו' חיותא הטעם כאלו ניטל הכבד א"כ אינה אסורה אלא דווקא אם ניטל כל הזית או רובו אבל מעט מהזית אינה טריפה וכן כתב הרשב"א בהדיא וז"ל אבל הכבד שאין הנקב פוסל בה אין ירקותה במשהו אלא אם כן הוריק כנגד המרה אבל שלא כנגד המרה אלא כנגד מקום חיותא לא עד שהוריקה כנגד כל מקום חיותם שאם ינטל כל מקום ירקות' תהא תלושה ממקומה עכ"ל הרי להדיא דהרשב"א אינו מטריף בנקב משהו נגד מקום חיותא ואף שע"י זה יחסור הזית אלא ע"כ דבעינן כולה או רובו וע"כ צ"ל בדברי הב"י הא דנקט שלא ישאר במקום חיותא כזית היינו שלא ישאר רוב זית אבל אם הרוב קיים כשירה והאחרונים לא ירדו לחלק בזה וזה אמת וברור:

אבל עדיין לא נח דעתי בדברי הרמב"ם בהך דגלודה דחשיב מה שעלתה בש"ס בתיקו לס"ס ובסי' מ"א גבי כבד שניטלה ולא נשתיירו אלו שני זתים כל אחד במקומו אלא מתלקטין או כרצועה או מרודדין טריפה והוא מהש"ס דבעי ר' ירמיה מתלקט מאי כרצועה מהו בעי רב אשי כזית מרודד מהו תיקו וכתב הרמב"ם בפ"ח מה"ש הרי זה ספק ויראה לי שהיא אסורה עכ"ל וכתב הב"י ויש לתמוה עליו למה הוצרך לומר שהיא אסורה אטו עד השתא לא ידעינן דספיקא דאורייתא לחומרא ועוד למה תלה הדבר ביראה לי כאלו למראה עיניו ישפוט ונראה לי דמשום דמדינא לא בעינן שישתייר אלא כזית אחד ומשום דמספקא לן אי הוי במקום מרה או אי הוי במקום חיותא אמר רב פפא דבעי תרווייהו וכיון שכן איכא למימר דהני בעיי לא הוי אלא כששני זתים הם מתלקטים כו' אבל כשזית אחד קיים שלם ואחד מתלקט כו' כשירה היא משום דהוי ספק ספיקא ספק אם הזית שצריך שישתייר הוא אותו שהוא קיים ואת"ל שאינו זה אלא האחר שמא מתלקט כו' דינו כשלם או שמא אף כשאחד מהזתים שלם והשני מתלקט כו' איבעי' להן ולכך כתב הי' מפוזר מעט בכאן ומעט בכאן כו' הרי זה ספק כלומר עלה

בתיקו ויראה לי שהיא אסורה כלומר אפילו אחד מהזתים שלם ואחד הוא מתלקט כו' וטעמו משום דא"כ לא הוי שתקי בגמרא מלפרושי דהנך בעיי לא הוי אלא בשני זתים מתלקטי' כו' עכ"ל משמע לפי פי' הב"י דאי ודאי דמבעי' לן אחד זית פשיט' דאסור' ואף שיש כאן ס"ס חדא דילמא אין באותו זית צד טריפות ואת"ל דאית בזית זה צד טריפות דילמא כיון דלא איפשט' אבעי' דילמא אינו מטריף בענין זה כשהוא מרודד כו' אלא ע"כ דאין זה חשוב צד ספק מה שנשאר בש"ס בתיקו וא"כ גבי גלודה דמבעי' לן אם ניטל אחד מג' מקומו' דהיינו ברוחב סלע על פני השדרה כו' ועלה בתיקו אמאי מכשיר התם מכח ספק ספיקא וחשיב אבעי' דעלתה בתיקו לחד ספק ומצטרף עוד ספק דילמא אין טריפות במקום הזה וצ"ע רב לישב דברים אלו לפי' הב"י:

עולה מדברינו שאין דברי הט"ז עולים בבירור לדחות דברי רמ"א והב"ח והב"י שכולם הבינו בדברי הרוקח שאוסר אפילו בנימוק הכבד במקצת והנה הוראה זו מצוי' מאוד באותן אוזות שמלעיטין וניכר שבא מחמת חולי הלעטה ואם אמנם שאין בידינו לאסור לאחרים הואיל וכתוב בספר משאת בנימין שדנין זמן רב הלכה למעשה בכל יום שאין לאסור בנימוק הכבד והי' לדם אם נשארו שני זתים והיו שלימים מ"מ אומר אני שראוי לכל בעל נפש ובעל תורה להחמיר על עצמו ולחוש לדברי הגאונים המחמירים הואיל ויצא הוראה זו לאיסור מפומייהו דהנך רבוותא. ואתה המעיין בדברינו אלה יבין וישכיל כמה קולות גדולות שאנו מקילי' בהני אווזי וכמה ריעיתות נולדים ומתהווי' באוזות המלעיטי' ומן הראוי הי' לעמוד במנין ולגזור ולהחרים לבטל מנהג הזה מקרב ישראל ובודאי אם היו יודעים רבני פולין ואשכנז מכל הני ספק טריפות המתהווי' לרוב באותן אוזות היו מחרימי' ומנדי' וגוזרי' שלא לאכול משומן זה המביאי' ממרחקים מאותן אוזות כי גדולה המכשילה בשומן זה הנעשה בישובי' שאין בהם מורה הוראה להורות כהלכה ובפרט שרוב המקומות מחמירין בישב לה קוץ ואין סומכי' על הראב"ן וא"כ דומי' קצת אם היו מביאי' פאנצין של בני ריינוס למקום שנוהגין בו איסור בודאי אין היתר לאכלו א"כ ה"נ דכוותי' וכל בעל נפש ירחיק עצמו מלאכול מהני אווזות המלעיטין ובקרבו קדוש יאמר לו:

ודיני ווושט הואיל ואתא לידן נציגה לפניך שאלה קטנה מה שנשאלתי מן אחד מן החכמים וז"ל הנה לא איש דברים אנכי אך באתי לשאול מכ"ת בדבר המעשה שאירע בקהלתנו שאחד הביא לפנינו ראש של עגל שהי' פתוח וחתך לשנים וניכר כששחט הווושט עד עצם הראש ממש שהתחיל סמוך לראש ממש מן הקנה ושחט באלכסון ובאותו אלכסון שחט גם לווושט עד שהגיע האלכסון סמוך לראש ממש ואנן קי"ל הגרמה

במיעוט בתרא טריפ' והוושט לא הי' לפנינו לבדוק אם הי' מתכויץ וגם אותה חתיכה של וושט שהיה מחובר בלחי ותוך הראש הי' נחתך לשנים ע"כ לא היה אפשר לבדוק וקי"ל כל ספק בשחיטה טריפה והטרפנו דהיינו בצירוף ב"ד צדק וגם שאר לומדים ומוחזקי' ומומחים יודעים הלכות שחיטה כולם היו מסכימים לדעת אחת להטריף מטעם הנ"ל והשוחט בא אח"כ ואמר שאין כאן בית מיחוש רק מה שדבוק בלחי הוא תורבץ הוושט ולא יותר כאשר איתא במהרי"ו שמפ' תורבץ הוושט מקום הדבוק בלחי עכ"ל:

והנה אמרתי דדבר זה הוא פי' רש"י בחולין דף מ"ג ע"ב דאיתמר שם תורבץ הוושט רבא אמר במשהו ושמואל אמר ברובו פי' רש"י תורבץ הוושט מקום הדבוק בלחי אמנם צ"ל דהא דפי' רש"י מקום הדבוק בלחי לא בא לומר שעד כאן ותו לא רק שבכאן הוא התחלת התורבץ ועיקר מקומו הוא מקום הדבוק ומ"מ יצא קצת גם לצד הצואר ואת"ל דווקא ר"ל היינו לדעת שמואל שנותן סי' שם כל שחותכו ומרחיב הוא תורבץ הוושט אבל לדעת רב ביבי בר אביי שנותן שיעור יותר עד מקום שמתכווץ בודאי הוא יותר ממה שדבוק בלחי ואנן קי"ל לחומרא ורש"י ז"ל דמפרש דברי שמואל דאמר ברובו אבל לרב אין נ"מ דס"ל דאין הגרמה בוושט ולעולם נאסר במשהו כי אם לשמואל יש נפקא מיני' אבל לרב ביבי בר אביי שנותן סימן עד מקום שמתכווץ הוא יותר ממקום חיבורו בלחי וכן משמע מפי' רש"י שם שמפרש דברי שמואל כל שחותכו ועומד כו' עד אבל לצד הראש הוא מתקשה ע"ש ולשון לצד הראש לא משמע כלל שקאי על מקום חיבורו בלחי דהיינו באמצע הלחי אלא צ"ל ע"כ לא פחות מכלות חיבור הלחי אז מתחיל הוושט ורב ביבי נותן סימן יותר ועוד דאיתא שם דף מ"ד אמר רב וושט נתנו חכמי' בו שיעור מכלל דתורבץ הוושט לאו מקום שחיטה הוא וקאמר במשהו למעלה עד כמה אמר ר"נ עד כדי תפיסת יד וקשה אמאי פריך הגמרא ולמעלה עד כמה הלא יש סימן ידוע וניכר לכל מקום חיבורו בלחי ובכלות הלחי אין כאן תורבץ ושוב כל הצואר כשר לשחיטה אלא צ"ל דמקום המכווץ הוא בתוך הצואר ואין סימן זה ידוע כי אם אחר שחיטה אם הי' מתכווץ ומ"מ לא ידעינן איזה מקומן של זבחים שישחוט לכתחילה ע"כ פריך ולמעלה עד כמה ונותן סי' ידוע לשחוט לכתחילה וא"כ גבי דקה עכ"פ צריך להניח ב' אצבעות לצד הצואר כדעת בה"ג ע"כ לא נתתי מקום לדברי השוחט שרצה להתיר מטעם הנ"ל שמצא בשחיטות מהרי"ו הנ"ל כפי' רש"י ואמרתי לדידן ע"כ לאו דווקא והסכימו אתי לאסור:

ושוב הלך השוחט ובא לחכם אחד והראה לו שחיטות מהרי"ו ופסק להתיר ואמר שאין מקום יותר ממה שדבוק בלחי כדע' השוחט הנ"ל וצוה לאכול וכן נעשה ע"כ ואכל הראש מה שהי' בעין בבית השוחט והתיר דבר שנאסר במנין והנה החכם הנ"ל לא ידע

הענין רק מה שהראה לו השחיטות הנ"ל וכתבתי לו הטעם שנאסרו במנין כנ"ל שלא הי' מקום לבדוק וכיון שהי' קרוב עד סמוך לראש ממש עכ"פ ספק טריפה מטעם כל ספק בשחיטה ועוד הבאתי ראי' דאי ס"ד דתורבץ הוא מקום חיבור בלחי למה נותן רב ביבי סימן עד מקום שמתכווץ שהוא סימן שאינו ידוע לפני השחיטה היה לו ליתן סימן הידוע עד מקום חיבורו בלחי שניכר אף לפני שחיטה בכן בקשתי ממכ"ת שישיב לי תשובה וילמדני הדין עם מי עכ"ל השואל:

וזה את אשר השבתי בעזרת השם הנה אף שהחכם עשה מעשה זר ותקע עצמו לדבר הלכה מ"מ אומר אני דהאמת יורה דרכו הטוב שמכ"ת הפריז על המדה ודברי מכ"ת אינם מובנים לי דמתחילה כתב שהטריף מטעם ספק בשחיטה ואחר כך הוכיח מן הש"ס מקושיות ודיקדוקים שתורבץ הוושט מגיע עד לתוך הצואר ולפי זה יש מקום בתוך הצואר שעומד במקומו ואינו מתכווץ וזה הוא תורבץ הוושט וכיון ששחט עד מקום סמוך לראש ממש א"כ ודאי טריפה לפי דברי מכ"ת ולמה תלה הטעם בספק בשחיטה אכן בענין עיקר הדין ק"ל דתורבץ הוושט מתחיל מיד מן מקום בית הבליעה סמוך לפי קנה ואם שייר שני אצבעות או ד' לפי' רש"י הוי מקום שחיטה אף שהוא בין הלחיי' ומה שמכ"ת רוצה להביא ראיה מדפי' רש"י בדברי שמואל אבל לצד הראש הוא מתקשה והיה נראה בעיני מכ"ת שלשון לצד הראש דנקט רש"י לא משמע כלל שקאי על מקום חיבורו בלחי דהיינו באמצע הלחי אלא צ"ל ע"כ לא פחות מכלות חיבור הלחי או מתחיל הוושט עכ"ל מכ"ת אבל אין מזה ראי' כלל דהא בפ"ק דף י"ח פי' רש"י במתניתין השוחט מתוך הטבעת בטבעת הגדולה שהיא עליונה לכולן קאמר שאין טבעת למעלה הימנה ושייר בה מלא חוט על פני כולה לצד הראש הרי להדיא דאף דהטבעת הגדולה עינינו רואות שהוא בתוך הלחיים אפ"ה פי' רש"י שלא הטה לסכין לצאת מן הטבעת לצד ראש וצריך לומר ע"כ לסימנא בעלמא נקטו רש"י דסימני הבהמה ממקום שמתחילים הסימנים נקרא לצד הראש אף שהם בתוך הלחיים וזה פשוט אצלי וברור ותדע דהתנא משער ממקום חיבורו בלחי ממקום הבליעה מיד דהא בש"ס לא נזכר מזה כלל שתורבץ הוושט דבוק בלחי ואמרינן למעלה עד כמה עד כדי תפיסת יד ואי לפי דברי מכ"ת דתורבץ הוושט מגיע עד לצואר הבהמה היה להם לפרש ולא לסתום דאיכא למיטעי ולומר דתפיסת יד הוא ממקום התחלת הסימנים ויתירו דבר איסור אלא ע"כ ברור דכל הני שיעורי ממקום שמתחילין הסימנים ולמטה ורש"י דנקט ממקום חיבורו בלחי לאו דווקא כל מקום הדבוק רק שבמקום דביקוף הלחי שם יש תורבץ הוושט ואח"כ מפרשינן עד כמה ממקום התחלת הסימנים הוי תורבץ ונתן רב ביבי שיעור דעד

מקום שאינו מתכווץ הוי תורבץ ור"ל פירש דבריו שזה הוא עד כדי תפיסת יד ולמטה משיעור זה אף שהוא בין הלחיי' הוא וושט עצמו ובזה תתורץ מה שהקשה מכ"ת מאי פריך ולמעלה עד כמה נימא עד מקום חיבורו בלחי ובכלות הלחי אין כאן תורבץ דזה אינו קושיא כלל דהמקשה פריך למעלה עד כמה דאף מה שהוא בתוך הלחיי' בחיך שאין הכל קרוי תורבץ הוושט ולכך צריך שיעור שם עד כדי תפיסת יד א"כ אם לאחר שחתכו הראש לשנים ראו שהחתיכת וושט שהי' מונח בו הי' ארוך יותר מכדי תפיסת יד בריוח היה ראוי להכשיר הנראה לפי עניות דעתי כתבתי אהובו דמר הטרוד מאוד:

שאלה ב

תשובה מהגאון המפורסם מהר"ר אברהם ברודא ריש מתיבתא דק"ק פראג ולע"ע אב"ד ור"מ דק"ק פרנקפורט.

שלום לגברא רבא הרב הגדול המופלא כבוד מהר"ר מאיר נר"ו אב"ד דק"ק פרוסטיץ בימים שעברו קבלתי ג"י ואשר נדרשתי לשאלוני עבור ברבר שחכם אחד התירו כו' הנה מבואר בש"ע בי"ד סי' רמ"ב חכם שהתיר וחלה הוראתו אסור לחכם אחר לאסור ודלא כפי' הט"ז שפירש בדברי הרא"ש חלה הוראתו היינו שנעשה איזה מעשה להקל כגון שאכלו קצת ממנו או נתערב בדבר היתר וזו ליתא שהרי הרא"ש במס' עכו"ם אחר שכתב חל הוראתו אסור לחכם אחר לאסור ולפי זה האי עובדא דאסרו אחר שהתירו חכם אחד איירי ששניהם בבית המדרש היו יושבים עכ"ל ואי כדברי הט"ז מצי לאוקמי התם שלא חל הוראתו דהיינו שלא עשו מעשה והי' אפשר להחזירו אלא ודאי חל הוראתו כפשוטה שכבר הורה והש"ך בנקודת הכסף רמז לדברי הרא"ש אלו ובלי ספק שכיון לזה ולהוציא חלק אי אפשר ואמרתי לכתוב לו איזה חידוש בענין זה. גרסינן בחולין דף מ"ד ע"ב ההיא פסוקת הגרגרת דאתאי לקמי' דרב יתיב וקא בדיק לה ברוב עובי' א"ל רב כהנא ורב אסי לרב לימדתנו רבינו ברוב חללה שדרי' לקמי' דרבה בר בר חנה בדקה ברוב חללה ואכשרה וזבן מינה בתליסר איסתרי פשיטי בישרא ופריך והיכי עביד הכי והתניא חכם שטימא אין חבירו רשאי לטהר אסר אין חבירו רשאי להתיר ומתרץ שאני הכא דרב לא אסר מיסר וכיון דאורי בה חכם היכי אכל מינה והא כתיב ואומר אהה ה' אלהים הנה נפשי לא מטומאה וגו' ומתרץ הני מילי מלתא דתלי' בסברא רבה בר בר חנה אגמרי' סמיך וכתבו התוספות לפי מה שכתב רש"י בנדה דאם יש לו קבלה רשאי להתיר מה שאסר חבירו ולפירושו בשמעתין נמי למאי דמסיק דאגמרי' סמיך לא צריך למאי דמשני רב לא אסור מיסר אלא דהאמת מתרץ וחלקו התוספות על זה וכתבו

דאף על גמרי' אינו יכול לסמוך להתיר מה שאסר חבירו והוכרח לתרץ בשמעתין רב לא אסר מיסר וההיא עובדא דלקמן דמחט שנמצא' בסמפונא דכבדא שמא היו שניהם בבית המדרש ונשאלה השאלה לפניהם אי נמי שלא ידע שאסר חבירו עכ"ל ובאמת צ"ע למה דחקו לתרוץ הראשון דלא כפי' רש"י משום דלפי' רש"י קשה דהי' לו לתרץ תכף אגמרי' סמיך וזה י"ל דאין מזה הוכחה דצריך נמי לתרוצ' קמא רב לא אסר מיסר דקשה קושית מהרש"א אי רב הוה אסר ושוי' חתיכה דאיסורא א"כ איך שלח לרבה ב"ח אלא צ"ל דאף לפי המסקנא דרב לא אסר מיסר ואפשר לזה כוונו התוס' בסוף דבריהם א"נ לא ידע שאסרו חבירו וע"ז קשה קושית מהרש"א מאי פריך הכא המקשה דילמא רבה ב"ח לא ידע אלא צ"ל דמקשה על רב גופי' דרב שדרי' לרבה ב"ח וא"כ צ"ל אף לפי המסקנא דרב לא אסר מיסר וא"כ יש לפרש כשיטת רש"י דלעולם דהיכא דסמיך אגמרי' רשאי להתיר. אבל בתוס' פ"ק דעכו"ם לא משמע הכי שלא כתבו הך תירוצא א"נ שלא ידע שאסרו חבירו וגם לא כתבו שום דבר מפרש"י דנדה וכן בפוסקים לא העתיקו פירש"י אבל הרא"ש העתיק פירש"י ואף שבאמת לפי גירסתינו לא מצינו הך גירסא במס' נדה בפי' רש"י צ"ל דגירסא אחרת הי' להם בפירש"י ובהגהת רמ"א סי' רמ"ב כתב וז"ל חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר משקול הדעת אבל אם יש לו קבלה שטעה או שטעה בדבר משנה יכול להתיר ואפילו אם טעה בשיקול הדעת יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור ולכן אין איסור לשאול לשני ובלבד שיודיע אותו שכבר הורה הראשון לאיסור ואפילו אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו אין לשני לאסור מכח שיקול הדעת וכל זה בהוראה עצמה אבל במעשה אחר פשיטא דיכול להתיר עכ"ל רמ"א וכתב הש"ך בס"ק כ"ה אבל אם יש לו קבלה כו' היינו ע"פ מ"ש בד"מ בשם רי"ו בשם י"מ ובשם רש"י אבל לא שם לבו לעיין בתוס' פרק אלו טריפות דף מ"ד ע"ב ובהגהת מהרי"ק שם שחולקים ע"ז וס"ל דאפי' אם יש לו קבלה מרבו אינו יכול להתיר וכ"כ מהרש"ל והאריך בזה עוד לכך אני קצרתי. ואני אומר דדברי הרב צדקו ונכונים וברורים דודאי לשיטת רש"י דמפרש מילתא דתלי' בסברא כגון מקיפין בריאה ואגמרי' סמיך דקאמר היינו שיש לו קבלה מרבו וזה הוי כמו שיקול הדעת ובזה לא נראו להתוס' לפרש דאם יש לו קבלה מרבו רשאי להתיר דזה הוי כמו שיקול הדעת ודחו אותו פירוש אבל לפי מה שמפרש הרא"ש מילתא דתלי' בסברא כגון שיקול הדעת וא"כ קשה מ"ש גמרי' דרב' בב"ח הוי נמי כמו שיקול הדעת כמו שהקשה מעדני מלך וצ"ל דיש לו גמר' מרבי' היינו שיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך כלומר דקבלה דידיה דסוגיין דעלמא כאידך וא"כ דברי הרא"ש עולין כהוגן כשיטת התוס' רק מ"ש הרא"ש דאם יש לו קבלה שטעה היינו

שיש לו קבלה דסוגיין דעלמא כאידך וכזה כתבו התוס' בהדי במס' עכו"ם גבי שיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך רשאי להתיר וא"כ מעתה עולים דברי הרב רמ"א כפתור ופרח חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר משיקול הדעת דהרב מפרש כשיטת הרא"ש דהאי דקאמר מילתא דתליא בסברא היינו שיקול הדעת ועוד כתב אבל אם יש לו קבלה שטעה היינו שיקול הדעת ויש לו קבלה מרבו דסוגיין דעלמא כאידך ובהך דינא כ"ע מודו דרשאי להתיר כמ"ש התוס' בהדי' בעכו"ם והכרח לזה משום דקשיא למה לא הביא הרב רמ"א הך דינא נמי בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך דרשאי להתיר אלא ברור שבהך דינא שכתב אם יש לו קבלה היינו שיש לו קבלה דסוגיין דעלמא כאידך לכך לא הביא שום דבר מזה והאי שדחו בחולין פירש"י וכתבו דאפילו אם יש לו קבלה אינו רשאי להתיר היינו משום שהתוס' פי' שם לפי שיטת רש"י דהאי קבלה הוי כמו שיקול הדעת אבל אם יש לו קבלה מרבו דסוגיין דעלמא כאידך בזה מודו התוספות דרשאי להתיר ובזה כתב הרב אם יש לו קבלה היינו שיש לו קבלה דסוגיין דעלמא כאידך ודוק. אבל אין לפרש דתוס' סברי אפילו אם יש לו קבלה מרבו דסוגיין דעלמא כאידך אינו רשאי להתיר עד שילך וישא ויתן עם המורה עד שיחזור בו וכל כמה דלא חוזר אינו רשאי להתיר ובזה מחולק הרא"ש שם דהא התוספות מדמי טועה בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך לטועה בדבר משנה ובדבר משנה אפילו אינו חוזר רשאי להתיר ועוד שכתבו התוס' בעכו"ם ודווקא אסר אינו רשאי להתיר אבל אם התיר רשאי לאסור משמע דטעמא משום דשווי' חתיכה דאיסורא הוא ובזה מוכח בהדי' דלא ס"ל התוס' כלל הך סברא משום כבודו דא"כ אמאי רשאי לאסור ומה שקצת פוסקים כתבו ילך ויתווכח עמו פירוש היינו שעדיין לא ברור שסוגיין דעלמא כאידך וצריך להתווכח עמו אולי מתוך דבריהם ימצא מאיזה דבר משנה או אמורא שסוגיין דעלמא כאידך אבל אם יש לו קבלה שסוגיין דעלמא כאידך או שהי' ברור לו שסוגיין דעלמא כאידך אינו צריך להתווכח עמו אבל בזה ודאי סבירא לי כסברת הש"ך דאם אינו יכול להוכיח מתוך דברי משנה או ברייתא דסוגיין דעלמא כאידך אפילו אם חוזר הא' אינו רשאי להתיר ודו"ק. והשתא דברי הרא"ש בעכו"ם וחולין עולים בדרך אחד לפי מה שכתבתי לעיל ואין להקשות לפי מ"ש לעיל דתוס' סברי נמי אם יש לו קבלה מרבו דסוגיין דעלמא כאידך רשאי להתיר א"כ אמאי לא פירשו האי סימפונ' דלקמן דאיירי דיש לו קבלה דסוגיין דעלמא כאידך לא ניחא לתוספות לאוקמי הכי דהא בלא זה קשה לפי מה שכתבו התוס' בעכו"ם דשקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך רשאי להתיר אמאי לא מוקי תוספות הכי וכ"ת דסבירי להו להתוספות דצריך להתווכח עמו זה אינו כמו שכתבתי אם הסוגי'

דעלמא כאידך אינו צריך להתווכח עמו אלא דלא ניחא לתוספות לאוקמי' בכה"ג דהאי סימפונא איירי דסוגיין דעלמא כאידך דא"כ ה"ל לפרושי והאשרי בחולין מוקי להאי סימפונא שיש לו קבלה מרבו ובעכו"ם לא סבירא לי' הכי אלא כסברת תוספות ששניהם בבית המדרש וכל מה שכתבתי נראה לי לדינא ואף שאפשר שרמ"א לא כיון לזה מ"מ לדינא נראה כמ"ש ודוק נא יעיין היטב וישיב לי ועוד הארכתי בזה:

נאום אברהם ברודא מפראג

תשובה שהשבתי להגאון המפורסם בדורו מוהר"ר אברהם ברודא נר"ו. **הנה** מרוב החשוקה אשר חשקה וצמאה נפשי לשתות בצמא דבריו הטהורים ופניתי מכל לימודי המוטל עלי דבר יום ביומו והתבוננתי על מקומי לילה כיום יאיר לי וטרם שעיינתי בדברי אדוני מ"ו דקדקתי הדק הטיב כל הסוגי' בחולין בתוס' ובהרא"ש ונפשי נבהלה מאוד לדבר נגד גדולי בעלי הוראה שלא ירדו לעומק דין ומה אעשה תורה היא וללמוד אני צריך והנה מה שהשיג מר על דברי הט"ז בפירושו חכם שהתיר ותלה הוראתו מהרא"ש מס' עכו"ם אין צריך לסהדותא דידי והאמת עד לעצמו שתורת אמת בפיו שהט"ז שגג בזה ולא עיין מקור דין זה ויצא לנו מזה אף שכתב הש"ך שנתפרסם הוראתו לאו דווקא נתפרסם ברבים אלא כל שהשואל מודיע לחכם שני שראשון פסק להתיר אסור לחכם שני לפסוק לאיסור דהא ע"כ מדנקט הירושלמי התיר אין חבירו רשאי לאסור מוכרחים אנו לומר הא דנפקי שפורי דרבא ואסר ושפורי דרב הונא ושרי ששניהם היו יושבים בבית המדרש כשנשאלה שאלה בפניהם א"כ מי יכריח לנו שהירושלמי מיירי שנתפרסם הוראתו ברבים אלא אפילו לא נתפרסם הוראתו כשהשואל מודיע שראשון התיר אינו רשאי לאסור ולא נקט הרא"ש וצריך לאוקמי שכבר חלה הוראת הראשון טרם שנחלק חבירו אלא לאפוקי באם שניהם יושבים בבה"מ אבל אם אינם יושבים בבה"מ אפי' לא נתפרסם הוראתו אלא שהשואל מודיעו שהתיר ראשון אינו רשאי לאסור וזה פשוט וברור דלא כקצת שפיקפק בדבר זה:

ועתה אכתוב מה שנראה לפע"ד פי' אמיתי בדברי הרא"ש כי רבים שגו בדבריו ודברי הרא"ש בחולין ובע"ז עולים לכונה אחת ואף שהרא"ש לא כתב בע"ז הך תירוצא שסמך אגמרי' עם כל זה אין מזה ראיה לסתור דבריו מה שכתב בחולין דגרסינן בפ"ק דע"ז דף ז' ע"א ת"ר הנשאל לחכם וטמא לא ישאל לחכם ויטהר לחכם ואסר לא ישאל לחכם ויתיר כו' ופי' הרא"ש דהכי קאמר לא ישאל לחכם אחר בסתם כדי שיתיר לו ויסמוך על הוראתו דכיון דכבר אסרו הראשון ושוייה חתיכה דאיסורא אין לו לסמוך על אחר שיתירנו לו אבל יכול הוא לומר לחכם אחר דבר זה שאלתי לחכם פלוני ואסרו לי מה

נראה לך בזה ואם יראה לשני שטעה הראשון ילך ויתווכח עמו אם יוכל להוכיח שטעה בדבר משנה יחזירוהו ואם חלוק עליו בשיקול הדעת שסברתו נוטה להתיר מה שאסר הראשון ואין יכול להוכיחו מתוך המשנה או מדברי אמורא יאמר אני אומר כך אבל איני מתיר מה שאסרת מאחר שיצא מפיך לאיסור ושויתיה חתיכה דאיסורא ואין בידי להחזירך מתוך דבר משנה או אמורא והא דקאמר לקמן בפ' אין מעמידין דף מ' ההוא ארבא דצחנתא דאתי לסיכרא נפק רב הונא ב"ח וחזא ב' קלפי ושרייה א"ל רבא ומי איכא דשרי כי האי גוונא באתרא דשכיחי קלפי נפיק שיפורי דרבא ואסר שיפורי דרב הונא ב"ח ושרי מיירי שהיו שניהם בבה"מ או הי' דברי המתיר תחילה ולפי הירושלמי דאמר דחכם שהתיר אין חבירו רשאי לאסור כו' לפ"ז לא מיתוקמי הא דנפקי שיפורי אלא כגון שבא הדבר לפני שניהם יחד בבה"מ עכ"ל:

ולברר דברי הרא"ש צריכין אנו למודעי רבה דפסק הרא"ש בפ' אד"מ כאוקמתא דרב ששת דמתרץ מתניתין כאן שטעה בדבר משנה וכאן שטעה בשיקול הדעת וכתב הרא"ש דרב ששת לא פליג אדרב נחמן אלא שינויא אחרינא קאמר ומוקי תרווייהו בשאין גדול המינו להחזירו אבל אם יש גדול ממנו להחזירו מודה שמחזירין כללא דמילתא טעה בדבר משנה לעולם הוא חוזר כו' ואם טעה בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך קם דינא נמצא לדעת הרא"ש לענין איסור והיתר נמי כן אם היה מומחה וטעה בדבר משנה אין כאן הוראה כלל וחוזר ואם טעה בשיקול הדעת דהיינו דפליגי תרי תנאי או אמוראי וסוגיין דעלמא כחד והוא פסק כאידך קם דינא ואינו חוזר משום כיון דלא איתמר הילכתא מפורש כאידך י"ל דילמא הילכתא כאותו תנא או אמורא ואם יש גדול ממנו בחכמה ובמנין מחזירין ובטעה בדבר משנה כתב הרא"ש ז"ל וז"ל ואני אומר ודאי כל מי שטעה בפסקי הגאונים שלא שמע דבריהם וכשנאמרו לו פסק הגאונים ישרו בעיניו טועה בדבר משנה הוא והיינו דאמר לי' רבינא לרב אשי אפילו בדידי ודידך א"ל אטו אנן קטלי קני באגמי אנן כלומר אם חדשנו דבר מדעתינו שלא נמצא לא במשנה ולא בגמרא ודיין שלא ידע דברינו פסק בענין אחר וכששמע הדברים ישרו בעיניו כטועה בדבר משנה הוי וחוזר אבל הדיין ההוא פשיטא שיש לחלוק:

הרי להדיא דמפרש הרא"ש דאם אחד מחדש דבר מסברא דנפשי' שלא נמצא במשנה וגמרא ומי שפוסק בהיפוך מודה לסברתו הוי כטועה בדבר משנה וחוזר אבל פלוגתא שנזכר בתנאים ואמוראים ופסק כחד מנייהו ואף שסוגיין דעלמא כאידך קם דינא ולא מצי למהדר כיון שכבר פסק כהאי תנא או אמורא ודילמא הילכתא כוותי' אלא אם יש גדול ממנו בחכמה ובמנין מחזירו:

והשתא פי' הרא"ש בעכו"ם בנוים ומיוסדים על דבריו ופסקיו בפ' אד"מ ולכך כתב בע"ז ואם יראה לשני שטעה הראשון ילך ויתווכח עמו אם יכול להוכיחו שטעה בדבר משנה יחזירוהו ר"ל לפעמים הוא דין חדש שלא נזכר במשנה ותלמוד רק שמחולקים בסברא שמדמים מילתא למילתא לכך צריך לילך ולהתווכח עמו ואם יודה לדבריו הוי כטועה בדבר משנה וחוזר אבל בשיקול הדעת דפליגי תרי תנאי וסוגיין דעלמא כאידך קם דינא ולא מצי הוא למהדר דדילמא באמת הילכתא כאותו מ"ד שפסק כוותי' ולכך כתב ואם חלק עליו בשיקול הדעת שסברתו נוטה להתיר ר"ל לאו בשיקול הדעת דקאמר תלמודא בסנהדרין דפליגי תרי תנאי וכו' אלא בשיקול הדעת מסברא דנפשייהו שמדמים מילתא למילתא וסברתו נוטה להתיר ואינו יכול להוכיחו מתוך המשנה אז אמורא שהזכיר דין זה בפירוש דלהוי כטועה בדבר משנה ע"כ יאמר אני אומר כך אבל איני מתיר מה שאסרת מאחר שיצא מפיך לאיסור ושוויתי' חתיכה דאיסורא ואין בידי להחזירך מתוך דברי המשנה או אמורא ר"ל שאלו הי' בידי להחזירך מן המשנה או אמורא בפירוש לא הייתי צריך שתחזור בך דאין כלל הוראה כיון שטעה בדבר משנה אבל עכשיו שאנו מחולקים בסברא בדמוי מילתא למילתא צריך אני לדעתך שתחזור ותודה לסברתי דזה הוי נמי כטועה בדבר משנה אבל עכשיו שאין אתה חוזר לסברתי שויתיה חתיכה דאיסורא וקם דינא ופשיטא היכא שפסק כחד מהני תנאי שיש לו סמך וראיה מהאי תנא אף דסוגיין דעלמא דלא כוותי' מ"מ קם דינא ושוי' חתיכה דאיסור' ואינו יכול לחזור נמצא בטועה בדבר משנה או אמורא לכ"ע חוזר ויכול לפסוק חכם השני להתיר ואם טועה בשיקול הדעת דפליגי תרי תנאי או אמוראי ופסק כאחד אף שסוגיין דעלמא כאידך קם דינא אף שלא נתן ביד ואם הורה לאיסור אינו יכול להתיר כיון שיצא מפיו כאותו מ"ד ולא איתמר מפורש דלית הילכתא כוותי' ואם כן על מילתא דתלי' בסברא ולא נזכר שום פלוגתא בדין זה צריך הוא לילך ולהתווכח עמו ואם יודה לדבריו הוי נמי כטועה בדבר משנה ואם אינו מודה לדבריו שוי' חתיכה דאיסורא וכל זה אם אין לו קבלה מרבו אבל אם יש לו קבלה מרבו יכול לסמוך על סברת רבו להתיר ואין צריך לילך עמו ולהתווכח ולכך בחולין בהך מחטא דאשתכח בסימפונא רבה דכבדא לא מצינו פלוגתא בזה אלא מסברא בעלמא היו מחולקים ואף רבנן טרופאי לא אמרו בה לא איסור ולא היתר שיש פנים לכאן ולכאן ורבינא דשרי נוכל לומר דהתם אגמרי' סמיך וכן כתבו קיצור פסקי הרא"ש חכם שאסר חבירו רשאי לסמוך על קבלתו ולהתיר אבל אין רשאי להתיר מסברא עכ"ל אבל במילי דאיכא פלוגתא בין תנאי ואמוראי ופסק כחד וסוגיין דעלמא כאידך אפילו אם גמר מרבו דסוגיין דעלמא כאידך אינו רשאי להתיר

דקבלת רבו אינו מעלה ומוריד כיון דסוגיין דעלמא כאידך וכ"ע יודעים ואפילו הכי קם דינא וא"כ גם קבלת רבו לא מהני לענין זה אלא במה שהי' אוסר מסברת עצמו ולא נמצא פלוגתא והרא"ש בפ"ק דע"ז כתב בפשיטות שבא השאלה לפני שניהם כשהיו בבית המדרש משום דרהיטת הש"ס משמע שהיו שניהם ביחד בדין זה דהא א"ל רבא ומי איכא מאן דשרי בכה"ג במקום דשכיחי קלפי נשמע דלרב הונא קאמר ולעולם מודה הרא"ש היכא דסמך אגמרי' דיכול להתיר ובחולין גבי מחטא דאשתכח בסימפונ' רבה דכבדא דרב הונ' ברי' דרב אידי טריף ורב אדא בר מניומי מכשיר אינו מוכרח מתוך הש"ס שהיו שניהם ביחד בהורא' זו ולכך כתבו התוס' דרך שמא דשניהם בבה"מ היו דלא ברירא להו האי מילתא ולכך היו מהדרים לאוקמי דאגמרי' סמיך ולכך גם הרא"ש בחולין ניחא לי' לומר דאגמרי' סמיך ושניהם אמת לדינא לדעת הרא"ש וק"ל:

וא"כ עולים דברי רמ"א יפה שכתב חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר משקול הדעת ר"ל מסברא דנפשי' שמדמה מילתא למילתא אבל אם יש לו קבל' שטעה ר"ל קבלה מרבו או שטעה בדבר משנה יכול להתיר ואפילו אם טעה בשיקול הדעת ר"ל מסברא שמדמה מילתא למילתא יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור ר"ל אם יחזור לסברתו שהיא ישרה הוי כטועה בדבר משנה וחוזר לדעת הרא"ש ולכך לא כתב רמ"א אם טעה בשקול הדעת דפליגי תרי תנאי וסוגיין דעלמא כאידך דהא כתב רמ"א בח"מ סי' כ"ה ס"ג שי"א שקם דינא ואינו חוזר וז"ל וי"א דאפילו לא נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו ואין הדין חוזר וכתב הסמ"ע ס"ק י"ד וז"ל אבל הרא"ש והטור פליגי על זה וס"ל דאין הדין חוזר אף גבי מומחה שטעה בשיקול הדעת היכא דפליגי תרי תנאי וטעמא כיון דפסק כאחד מן התנאים או האמוראים שחולקין בדין זה לאו כל כמיני' לחזור הדין א"כ לכך כתב רמ"א דווקא שיש לו קבלה מרבו או שטועה בדבר משנה כו' אבל אם טועה בשיקול הדעת וסוגיין כאידך קם דינא והתוספות דנקטי בעכו"ם כגון שטעה בדבר משנה או בשיקול הדעת וסוגיין כאידך דבהא אמרינן בסנהדרין דמה שעשה עשוי וישלם מביתו אם נשא ונתן ביד משמע אם אינו נושא ונותן ביד הדר דינא התוספות נקטי אליבא דמסקנא כר' חסדא דמתרץ הכי אבל הרא"ש דרך אחרת הי' לו דפסק כרב ששת ולכך לא הזכיר בדבריו אלא ואינו יכול להוכיחו מתוך המשנה או מתוך דברי אמורא אבל לא הזכיר שסוגיין דעלמא כאידך דבהא קם דינא ואינו חוזר להרא"ש:

ומה מאוד נפלאתי על הר"ן שכתב תחילה בשם הראב"ד דלאו משום כבודו של ראשון נגעו בו אלא משום כיון דאסרה הראשון שוי' חתיכה דאיסור' כו' ואפילו הי' גדול ממנו בחכמה ובמנין אינו רשאי להתיר מדקאמר אם הי' אחד אוסר ואחד מתיר אם היה אחד

מהן גדול בחכמה ובמנין הלך אחריו מכלל דהיכא דלא היו שנים בבת אחת אלא שאחד אסר בפני עצמו אין חבירו רשאי להתיר אפילו הוא גדול ממנו בחכמה ובמנין והני מילי בדבר שאין בו מחלוקת אלא משיקול הדעת אבל אם טעה בדבר משנה חוזר ומטהר ומייתי ראי' מפרה דר"ט אבל בשיקול הדעת ודאי לא מפני שנעשית כחתיכה דאיסור' והני מילי מטומאה לטהרה ומאיסור להיתר אבל בחיוב וזכות חבירו המומחה ממנו חוזר ומזכה וכתב הר"ן וקשה לי ממתניתין דבכורות דן את הדין כו' מה שעשה עשוי ומשלם מביתו אלמא דאין מחזירין ושני רב חסדא במסקנא כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד תרווייהו מתניתין כגון שטעה בשיקול הדעת וכי אמרינן במתניתין דמחזירין שלא נטל ונתן ביד וכי תנן בבכורות דמה שעשה עשוי כשנטל ונתן ביד וכן פסק רב אלפס ופרשינא התם טימא את הטהור דאגע בו שרץ דאלמא דאי לא אגע בו שרץ מחזירין מטומאה לטהרה ואם אתה אומר שבענין זה נשתנה איסור והיתר מדיני ממונות שבדיני ממונות חבירו המומחה חוזר ומזכה אע"פ שלא טעה הראשון אלא בשיקול הדעת ובאיסור והיתר לא משום דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא כדכתב הראב"ד א"כ לא הי' צריך לאוקמי' טימא את הטהור בדאגע בי' שרץ דבלאו הכי נמי מה שעשה עשוי ולא קשיא אמתניתין דסנהדרין דמחזירין שהרי אתה אומר שבדבר זה חלוק ענין טומאה וטהרה ואיסור והיתר מדיני ממונות ולפיכך נראה לי דאפילו טעה בשיקול הדעת מחזרין הוראתו בהסכמתו וכי אמרינן באלו טריפות חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר בלא הסכמתו של ראשון מפני כבודו של ראשון אבל אם שמע הראשון טענותיו של שני והודה לו שטעה בשיקול הדעת א"נ לא הודה לו אלא שהשני גדול ממנו מחזיר השני הוראתו של ראשון עכ"ל:

וקשה לי הלא הרא"ש הביא בפ' אד"מ וז"ל והראב"ד ז"ל כתב דאפילו גדול ממנו אין מחזירין אלא קם דינא ולא משלם דהא רב יוסף גדול ממר זוטרא הוי ולא החזירו וכן נראה ואי לא קבלוהו עלייהו וטעה בשיקול הדעת מה שעשה עשוי וישלם מביתו דאפילו לא נשא ונתן ביד כו' עד ג' הדיוטות ויחיד מומחה ולא קבלינהו דינייהו דיני ומשלמי ולא מצי למימר לבעל דין זיל הדר עכ"ל וא"כ איך כתב הראב"ד אבל בדיני ממונו' חברו המומחה ממנו חוזר ומזכה אלא פשוט וברור שהראב"ד פוסק כר' ששת דמוקי להך דן את הדין כו' מה שעשה עשוי בטועה בשיקול הדעת וסוגיין כאידך בזה קם דינ' ובענין טועה בדבר משנה כתב הרא"ש בשם הראב"ד וז"ל והראב"ד כתב בשם בעל המאור שאם טעה בפסקי הגאונים שלא שמע דבריהם ואלו שמע הי' חוזר בו באמת ובבירור זה טועה בדבר משנה וקרוב אני לומר שאפילו אם הי' חולק על פסק הגאון

מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון גם זה טועה בדבר משנה שאין לנו עתה לחלוק על הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון אם לא בקושיא מפורסמת הרי שהראב"ד סבירא ליה באם שהוא מודה לדברי הגאון הוי טועה בדבר משנה והיכא שטעה בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך אף שלא נשא ונתן ביד קם דינא בין בדיני ממונות בין באיסור והיתר ועל כרחך צריך לומר הא דכתב הראב"ד אין חבירו רשאי להתיר אפילו גדול ממנו בחכמה ובמנין והני מילי בדבר שאין בו מחלוקת אלא משיקול הדעת ר"ל מסברא זה אומר סברא לאיסור וזה אומ' סברא להיתר ומדמין מילתא למילתא ואינו נזכר בש"ס מפורש היפוך דברי חבירו ולכך אינו יכול להתיר אם אין חבירו מודה לדבריו אבל בטועה בדבר משנה חוזר ומטהר אף שהראשון אינו מודה לדבריו אבל בשיקול הדעת מסברא דנפשי' אינו חוזר ומטהר משום דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ואינו מודה לדבריו אבל בחיוב וזכות חבירו המומחה חוזר ומזכה והיינו דווקא בדבר שאין בו מחלוקת אלא מסברא אבל בשיקול הדעת דפליגי תרי תנאי וסוגיין דעלמא כאידך קם דינא לר' ששת אף שרוצה הראשון לחזור אין בידו לחזור בין בדיני ממונות בין באיסור והיתר:

והראב"ד לא חילק אלא היכא דהראשון אינו מודה לדבריו אבל בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך אפילו אם מודה הראשון לשני קם דינא אלא היכא שמחולקי' בשיקול הדעת מסברא דנפשייהו בזה יש חילוק באיסור והיתר שוי' חתיכה דאיסור' ואין חבירו מומחה רשאי להתיר כיון שאינו מודה לדבריו ובדיני ממונות רשאי לסתור הדין חבירו המומחה ממנו ולכך מוכרח רב ששת לאוקמי מתניתין דבכורות בטעה בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך משום דתני תרווייהו דן את הדין כו' טימא את הטהור נקט דיני ממונות ואיסור והיתר וטומאה וטהרה ובשניהם אינו חוזר הדין ע"כ מיירי בדטעה בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך והשתא לא קשה כלל קושית הר"ן על הראב"ד שהקשה לו שהרי"ף פסק כרב חסדא אבל כבר מבואר בהדי' שהראב"ד פוסק כרב ששת כדכתב הרא"ש משמו:

ועתה אכתו' בקצרה שלא כיון הגאון הש"ך יפה בי"ד בס"ק נ"ח וז"ל ואם טעה בשיקול הדעת נראה דווקא דטעה בשיקול הדעת דפליגי תרי תנאי וכו' וסוגיין דעלמא כאידך כו' ואני כבר כתבתי שאדרב' הא פסק רמ"א בח"מ דעת הרא"ש דהיכא דפליגי תרי תנאי וסוגיין דעלמא כאידך קם דינא וכן באיסור והיתר אינו רשאי לחזור מהוראתו אלא דווקא היכא שמחולקי' בשיקול הדעת מסברא דנפשייהו ולא נזכר בש"ס וכל אחד מראה פנים להוראתו אם יוכל לישא וליתן עמו עד שיודה לדבריו שסברתו אמת הוי ממש כדין

דכתב הרא"ש אפילו טעה בדידי ודידך והשיב לו אטו אנן קטלי קני באגמא כלומר אם חדשנו דבר שלא נמצא בש"ס ודיין שלא ידע דברינו פסק בענין אחר וכששמע הדברים ישרו בעיניו הוי כטועה בדבר משנה וחוזר א"כ הוא הדין בכל החכמים שבכל דור ודור אם הם מחולקים בדין חדש ומדמין מילתא למילתא ואחד מודה לחבירו שטעה בסברתו הוי כטועה בדבר משנה וחוזר:

והש"ך כתב בהיפוך וז"ל אבל אם אינו יכול להתברר שטעה בשיקול הדעת אע"פ שהוא נושא ונותן עם המורה עד שהוא חוזר אינו יכול להתירו וכדמשמע מהתוספות ואני כתבתי שאין שום משמעות מהתוספות בנדון זה אלא שהתוספות כותבים שאם טעה בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך שחוזר הדין כאוקמתא דרב חסדא והרא"ש פסק כר' ששת אבל בעיקר הדין בטעה בדידי ודידך דס"ל להגמרא דהוי כטועה בדבר משנה וחוזר אפשר שהתוספות אינם מחולקים עם הרא"ש ומעתה דברי רבינו ירוחם שהביא הש"ך שהם ממש כלשון הרא"ש יתפרשו ג"כ לפי הכוונה שכתבתי בדברי הרא"ש. וביותר תמי' לי שכתב הש"ך אחרי דברי רבינו ירוחם אלמא כל שאין יכול להחזירו מתוך המשנה או אמורא אע"פ שחזר ומודה לשקול הדעת שלו אינו יכול להתירו כיון דשוי' חתיכה דאיסורא וכ"כ במעדני מלך לא ידעתי מי הכריחו לפרש בדברי הרא"ש ורבינו ירוחם שפשוט וברור שכוונתם הי' במה שכתבו ואיני יכול להחזירך מתוך דברי המשנה או אמורא ר"ל בזה לא הייתי צריך לדעתך שתחזור בך רק עתה שאנו מחולקים בסברא ואין אני יכול להחזירך אי אפשר לי להתיר במה שאסרת כיון שאתה עומד בסברתך אבל אם הוא מודה לדבריו שטעה בסברתו הדין חוזר וכדכתיבנא ואף שאחר זה רוצה לישב ולדחוק דבריו וכתב ועוד דאי מיירי כשאינו חוזר ומודה לדבריו למה לי טעמא דאין אני מתיר מה שאסרת מאחר שיצא מפיך לאיסור ושויתי' חתיכה דאיסורא תיפוק לי' דאינו יכול להתברר האמת עם מי ואסו' עכ"ל ולדעתי אין דיקדוק זה כדאי להוציא הדברים מפשוטן דה"א דחכם השני שיודע בבירור שסברתו אמת ואף שחכם הראשון לגבי דידי' שוי' חתיכה דאיסור' מ"מ יכול החכם השני להתיר לאחרים קמ"ל דאסור כיון שאינו מודה הראשון שוי' חתיכה דאיסור' אכ"ע וכן מה שכתב וכ"כ במעדני מלך פ' א"ט דף קנ"א ע"ב לדעת הרא"ש ואני עיינתי שם ולא מצאתי שיהי' שום משמעות שאם החכם הראשון מודה לסברת השני שיהי' חתיכה דאיסורא ובאתי להעתיק לשונו דכתב הרא"ש הא דחכם שאס' אין חבירו רשאי להתיר היינו מסברת עצמו אבל אי גמר מרבי' מצי להתיר וכתוב במעדני מלך ה"מ מילתא דתלי' בסברא פי' רש"י מילתא דתלי' בסברא כגון מקיפין בריאה כו' ומלשון רבינו דלקמן אינו נראה כן דדייק לכתוב דהיינו

מסברת עצמו ובפי' כתב בפ"ק דעכו"ם סי' ג' דהיינו מסברא דשקול הדעת וא"ת גמרא דרבי' נמי הרי לא הי' אלא שיקול הדעת וי"ל דהרי כל התורה כולה ניתנה לחכמים לפי סברתן ושקול דעתן אלא כשהסברא על בהמה זו נאמרה יש להחמיר וממדת פרישות וחסידות כך נראה לי עכ"ל:

הרי לפניך שכתב מסברת עצמו דהיינו בסברא דשקול הדעת ר"ל דלא נזכר בש"ס שום פלוגת' כמו מחט שנמצא בסימפונא רבה דיש סברא להתיר ויש סברא לאסור ובזה אינו יכול להתיר וע"כ משום שאינו מסכים עמו אבל אם מודה לסברתו מהי תיתי לאסור ובמה שהקשה וא"ת גמרא דרבי' נמי הרי לא הי' אלא שיקול הדעת לפי עניות דעתי אין כאן קושיא כלל דאדם יכול לסמוך יותר על קבלת רבו שסברתו אמת יותר מעל סברת עצמו דילמא טועה הוא בסברא משא"כ אם הוא מקובל מפי חכמים ואפשר שגם הוא נתכוון לסברא זו מ"מ לא נשמע מזה שום סברא שיסבור הרב בעל מ"מ שאם הוא מחולק בשיקול הדעת וסוגיין דעלמא כאידך שיחזור הדין וגם אינו מפורש בדבריו שיסבור באם שמחולקים בסברא אף שהא' מודה לשני שיהי' חתיכה דאיסורא:

גם מה שכתב הש"ך בדעת הראב"ד ומיירי דליכא טעות בשיקול הדעת דבדאיכא טעות ודאי דלא שייך לומר שויה חתיכה דאיסורא והא דלא מחלקי בשיקול הדעת גופי' היינו משום דסתמ' דמילתא בשיקול הדעת יכול להיות שא"א להתברר כו' ואני כבר כתבתי היפוך מזה דבשיקול הדעת וטעה וסוגי' דעלמא כאידך דהתם אף דחוזר ומודה לשני קם דינא משא"כ בשיקול הדעת בסברא דאז אם מודה חוזר הדין ובטעה בדבר משנה או אמורא אף שאינו חוזר יכול להתיר דאין כאן הורא' כלל ובאתי לחזור על כללן לדעת:

הרא"ש בפ' אלו טריפות דהיכא דגמר מרבי' במילתא דסברא יכול להתיר ודוחק לומר כדעת הש"ך דכתב שלא ברירא לי' הכא להלכה אלא נמשך אחרי דברי התוספות זה דוחק אדרב' יותר הי' לו למשוך אחרי דברי התוספות בתירוץ שני שהוא עיקר לדעת התוספות וכן כתבו פסקי התוספות שאף שעל גמרי' דרבי' לא יסמוך להתיר במה שאסר חבירו אלא ע"כ דכתב שם להלכה ברורה מה שנראה לו בפי' הראשון ובעכו"ם נראה כיון שהתוספות שם לא הזכירו אלא תירוצים ששניהם בבה"מ היו יושבים נמשך שם אחר דברי התוספות ולכך כתב הוא האי תירוצא ששניהם בבה"מ היו יושבים. אחר כתבי זאת עיינתי בש"ך בח"מ סי' כ"ה וכתב בעצמו כדברי וז"ל בס"ק י"ז בי"ד סי' רמ"ב ס"ק נ"ח כתבתי כשהי' טועה בשקול הדעת כגון דסוגיין דעלמא כאידך מודה הרא"ש ורבינו ירוחם דיכול לחזור ולהתיר ועתה דקדקתי יפה וראיתי דאפילו סוגיין דעלמא כאידך סבירי להו דאינו יכול לחזור ולהתיר כו' ואע"ג דהתוספות פ"ק דע"ז דף ז'

כתבו וז"ל אא"כ יכול להחזירו כגון דטעה בדבר משנה או אפילו בשיקול הדעת וסוגיין כאידך דבהא אמרינן בסנהדרין דמה שעשה עשוי וישלם מביתו אם נשא ונתן ביד היינו לאוקמתא דר' חסדא אבל למאי דקי"ל כרב ששת אפילו לא נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי בשקול הדעת דסוגיין דעלמא כאידך א"כ אינו יכול להחזירו עכ"ל ושמחתי כעל כל הון שכוונתי לדעת הגאון שהוא בעצמו חוזר ממה שכתב בי"ד אלא שהניח שם דברי רמ"א בצ"ע אבל לפי מה שכתבתי אין כאן קושיא כלל על רמ"א דהא דכתב רמ"א ואפילו אם טעה בשיקול הדעת יכול לישא וליתן עם המורה מיירי בשקול הדעת דתלוי בסברא שמדמין מילתא למילתא ולא נזכר בשום פוסק ואח"כ מודה לשני דזה הוי נמי כטועה בדבר משנה כמו שכתב הרא"ש פירושו גבי הא דאמר רבינא לרב אשי טעה בדידי ודידך מאי וזה הוי כטועה בדבר משנה ורשאי לחזור ורמ"א בח"מ ובי"ד בשיטת הרא"ש אמרה וזה ברור ובאמת בעת כתבי זאת הייתי טרוד בטרדות עיוני' לחדש לתלמידי' לא הי' לי פנאי לעיין בש"ך ומחותני הגאון מהר"ר צבי מאמשטרדם נשתטח בכל זויות לישב דברי הר"ן אבל כל דבריו אינם מוכרחי' וכבר תבר הש"ך לגזיזיה בעצמו כל מה שכתב בי"ד והודאת ב"ד כמאה עדים דמי:

ועתה באתי להשתעשע בדברי אדוני מ"ו שכתב מר ובאמת צ"ע למאי דוחקי' כו' וכתב מר שצריך לתרוצ' קמא דרב לא אסר מיסר דקשה קושית מהרש"א אי רב הוי אסר ושוי' חתיכה דאיסורא א"כ איך שלחה לרבה ב"ח אלא ע"כ צריך לומר דרב לא אסר מיסר ואפשר לזה כיונו התוספות באומרם סוף דבריהם א"נ לא ידע שאסרה חבירו וע"ז קשה קושית מהרש"א כו' נראה מכוונתו שהתוספות רוצים להוכיח שסבר' קמייתא אמת שהיכא דסמיך אגמרי' דרבי' רשאי להתיר אלא דהוי צריך לתרוצי דאיך שלח רב לרבה ב"ח אלא ע"כ דרב לא אסר מיסר עכ"ל דמר ולכאורה תמוה דילמא שלח להתיר לאחרים אלא ע"כ לסברתו דאף לאחרים שוי' חתיכה דאיסור' וגם ע"כ אין לומר דשלח דילמא ידע רבה שטעה בדבר משנה או בשיקול הדעת וסוגיי' דעלמא כאידך ויחזור הדבר להתירו לפי סברתו וצריכין אנו לומר דמסתמא רב לא הי' טועה בד"מ וגם לא טעה בשיקול הדעת וסוגיין כאידך אלא ע"כ דשאל איך דעתו נוטה בהאי פסוקת הגרגרת אם לשער ברוב חללה אי לא ויש עוד לדקדק דילמא שאל אם יש לו קבלה מרבו שיוכל להורות להתיר אלא ע"כ כיון דשוי' אנפשי' חתיכ' דאיסורא לא מהני קבלת רבו להתיר במה שאסר הוא ושוי' חתיכה דאיסורא עליו וא"כ ע"כ אין נפקותא בין תירוץ ראשון לשני כיון דלתירוץ א' אסור לסמוך על קבלת רבו להתיר מה שאסר חבירו ה"נ לתירוץ ב' דאין לומר דמותר א"כ מעיקרא דדינא פירכ' דילמא שלח אם ידע רבה מקבלת רבו ויוכל

להתיר מנ"ל לתירוץ א' דרב לא אסר מיסר אלא ע"כ דאינו יכול להתיר א"כ אין כאן נפקות' ומה שכתב מר שבפ"ק דעכו"ם לא כתבו הך תירוצא נראה דלכך לא כתבו הך תירוצא דהכא בחולין הפילפול הכל על חכם המורה ולא ידעינן עדיין מאיסור השואל אם שואל לשני ואינו מודיעו ולכך מתרצים שלא ידע ששואל לא הודיעו אותו אבל בעכו"ם עיקר ברייתא שם שהשואל עושה איסור אם אינו מודיע לחכם שני שהראשון אסר לכך לא ניחא להו לומר שלא ידע דמ"מ השואל עשה שלא כדין וניחא להו לומר ששניהם בבית המדרש היו יושבים ובזה לא עשה שום א' איסור ולולי דברי אדוני הייתי אומר שכוונת מהרש"א בענין זה דכתב מ"מ רב דשדר קמי' לא הוי לי' למעבד הכי כיון דאין בהתירו כלום שהרי הוא כבר אסר עכ"ל ר"ל דלא הוי לי' למעבד הכי שלא יודיעו כיון שאם אין מודיעו אין בהתירו כלום דדילמא אי הוי ידע סבר' דילי' לא הוי מתיר אלא ע"כ שהודיעו ולכך פריך המקש' שפיר איך הור' רבה בר בר חנה להתירו וא"כ ע"כ מדלא משני בקיצור אגמ' סמיך ש"מ דלא מהני זה להתי' מה שאסר חבירו ושפיר דקדקו התוספות. כי לולי פי' זה במהרש"א א"א לי להבין דבריו בשום ענין דהא כבר הוכחנו דע"כ רב לא שלח אצלו דילמא טעה בדבר משנה או בשיקול הדעת וסוגי' דעלמא כאידך דמסתמ' רב דגבר' רבא לא טעי בזה אלא ע"כ ששלח לרב' ב"ח אי ידע איזה סברא א"כ מה לי הודיעו או לא הודיעו הלא לפי סברת מר אפילו אם הוא מודה לדברי השני הוי חתיכ' דאיסור' וא"כ למה עבד כן אבל לפ"ד נבין דכל היכא דלא טעה בשיקול הדעת דאיכא פלוגתא בגמרא ושלח לו דילמא ידע מאיזה סברא או קבלה מרבו ויודה לדבריו וחוזר הדין אליבא דכ"ע וכל זה בדברי המקש' והתני' חכם כו'. גם מה שכתב מר מילת' דתלי' בסבר' פי' רש"י כגון מקיפין כו' אבל לפי מה שמפרש הרא"ש מילתא דתלי' בסברא כגון שיקול הדעת רצה מר לומר דקבלה מרבו דסוגי' דעלמא כאידך וטעה בשיקול הדעת וא"כ דברי הרא"ש עולי' כהוגן כו' תמי' לי טוב' לפ"ד ל"ל למימר שיש לו קבלה מרבו הל"ל רבות' טפי אם הוא בעצמו יודע שטעה וסוגי' דעלמא כאידך רשאי להתי'. גם מה שרצה מר לומר בדברי רמ"א חכם שאסר אין חבירו רשאי להתיר משיקול הדעת אבל אם יש לו קבלה שטעה היינו שיקול הדעת ויש לו קבלה מרבו דסוגי' דעלמא כאידך ובהך דינא כ"ע מודה דרשאי להתיר כמ"ש התוספות בהדי' בעכו"ם עכ"ל ואני כתבתי דעת רמ"א בח"מ דפסק כהרא"ש דאם טעה בשיקול הדעת קם דינא מאחר שאינו מפורש דלי' הלכתא כאותו מ"ד א"כ בודאי אם טעה בשיקול הדעת וסוגי' דעלמא כאידך גרע טפי ואינו רשאי להתיר ובזה יש לישב מה שהקשה מר בדברי רמ"א שלא הביא דין זה דלכך לא הביא דבאמת קם דינא ואסור להתיר. כללא דמלתא לענין דינא

היכא שטעה בדבר משנה לית דין צריך חשש ובשש דרשאי להתי' ואם טעה בשיקול הדעת דפלוגת' דתרי תנאי' ולא אתמר הילכתא כחד וסוגי' דעלמא כאידך אזי אינו רשאי להתי' דפסק הרא"ש כרב ששת אפי' אם יש לו קבלה מרבו שסוגי' דעלמא כאידך דלזה אינו מעלה ומוריד קבלת רבו ואם לא נזכר הוראה זו בשום מקום רק שמדמה מילתא למילתא ע"פ הבנתו וסברתו בזה לדעת הרא"ש מהני קבלת רבו שא"צ לילך אצלו ולישא וליתן עמו ורשאי להתיר אבל להתוספו' לא מהני אבל אם רוצה לילך ולישא וליתן עמו שיודה לסברתו בזה רשאי והדר דינא אליבא דכ"ע כיון שמודה בעצמו שטעה בסברתו אף שאין לו קבלה מרבו ואם אינו מודה לסברתו אסור להורות להתיר דשוי' חתיכה דאיסורא וכדכתב הרא"ש ובמה שכתב הרא"ש מילתא דתלי' בסברא כגון שיקול הדעת ר"ל לדמות מילתא למילתא אף שנראה לו להתיר לא יתיר גם אפשר שאינו חולק על פי' רש"י כגון מקיפין בריאה דזה נמי בכלל דאינו רשאי להתיר אלא דהרא"ש הוסיף אפי' מילתא דתלי' בסברא אסור להורות ולסמוך על סברתו:

כ"ד המתאבק בעפר רגלו מאיר.

שאלה ג

בפרוסטיץ אירע מעשה בבכור שכלה יום שלשי' שלו בערב שבת וע"פ חשבון מיום הלידה כלו כ"ט יום י"ב שעו' תשצ"ג ביום ו' בבוקר והביא דודי הש"ך בשם תשובת הב"ח שיש לעשות הפדיון ביום ו' ולא לאחר עד אחר שבת ורצו הלומדי' לפסוק כהאי פיסקא להקדים למצוה ולפע"ד לא נראה לי הוראה זו ע"כ אמרתי לברר כיד ה' הטובה עלי במאי דקשיא לי על הוראה זו מהא דאיתא בסנהדרין דף י"א כמה עיבור שנה שלשים יום רשב"ג אומר חדש פי' רש"י כ"ט יום וכתבו התוספות הכא משמע דחדש סתם הוא חדש חסר וקשה דבסוף החולץ אמרינן ירח ימים ירח שלשים ימים שלשים וכן בפ"ק דנזיר פריך ואימא שלשים כדכתיב עד חדש ימים וי"ל דלשון תורה לחוד ולשון חכמי' לחוד אי נמי הכא מדקאמר ת"ק ל' מוכחא מילתא דאידך תנא חדש חסר עכ"ל הרי להדיא דלשון תורה הוי חדש שלשים יום וגם נראה ברור דאף בלשון חכמים לשון חדש היכא דלא מוכח' מילתא הוא שלשים יום ועיקר כתירוץ שני של תוספות וראי' מהא דתנן בפ' החולץ דף מ"א היבמה לא תחלוץ ולא תתיבם עד שיש לה שלשה חדשים ואמרינן בגמרא דף מ"ג ע"א ההוא דעביד סעודת נשואין ביום צ' ואפסיד רבא לסעודתא והתם לא מוכח ואי ס"ד כתירוץ ראשון של תוספות דבלשנא דרבנן חדש סתם הוא חדש חסר א"כ אמאי אפסיד רבא לסעודתא ביום צ' אלא ע"כ היכא דלא מוכח אף בלישנא דרבנן

חדש הוא שלשים יום. ואחר כתבי זה מצאתי בתוספות בכתובות דף ע"א ע"א שהרגישו בזה וכתבו דג' חדשים דהבחנה וט' חדשים דמעוברת דהוי חדשים דשלשים יום משום דטורח הוא לפרש ולומר תשעים יום מאתים ושבעים יום והמעיין יראה שתירוץ זה הוא דוחק להעמיד בכך ותירצו באמת שם תירוץ שני דאפילו בלישנא דרבנן הוי חדש שלשים יום ובנדון דידן דחדש דקרא אליבא דכ"ע הוא שלשים יום והב"ח הביא ראי' לדבריו מספר יראי' שחיבר הר"ם ממי"ץ וז"ל וצריך לפדות ביום ל' ללידה וכו' וטעמא דכתיב מבן חדש תפדה והיינו ל' יום דכל חדש דקרא בחדש לבנה מיירי וכל חדש לבנה קבלה בידינו מר"ג דאינה פחותה מכ"ט יום ומחצה וב' ידות שעה וע"ג חלקים וצריך שיהי' החדש שלם מעת לעת דאמרינן בנדה פ' יוצא דופן שבבן ושבבת מעת לעת ואמרינן למאי הילכתא לערכין מבן חדש וכאשר אמרו חכמים מה בן חדש בערכין מעת לעת כך בן חדש דפדיון מעת לעת וטוב לך לאחר ולא להקדים עכ"ל ונפלאתי מאוד על דבר זה דהא בערכין תנן דף י"ח ע"א דיום שלשים כלמטה הימנה ופי' רש"י דאם אמר ערך פלוני קטן עלי ואותו קטן הי' באותו יום בן ל' הוי כלמטה ולא אמר כלום דאין ערך לפחות מבן חדש משום דילפינן מדכתיב גבי בן ששים ומעלה ילפינן כולן מזה דיום שלשים אינו בכלל ואפילו נולד תחילת ליל א' שנשלם כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג ביום ב' בבוקר שהוא יום שלשים אין ערך לזה עד יום שאחריו דבאמת אי לאו ג"ש ה"א דיצא ביום א' של שלשים מחזקת נפל דזה בכלל חדש אבל מג"ש ילפינן דאין יום ל' נחשב כלל וכן בפ' יש בכור דף מ"ט תנן מת ביום שלשים כיום שלפניו ואמרינן מ"ט דרבנן דגמרי חדש חדש ממדבר מה התם ומעלה אף הכא נמי ומעלה ופי' רש"י כתיב הכא ופדויו מבן חדש תפדה וכתיב במדבר פקוד כל בכור זכר מבן חדש ומעלה עכ"ל הרי להדיא דבלא ג"ש הייתי אומר דחדש נשלם ביום שלשים קמ"ל דבעינן שלשים ואחד ודוחק לפרש דהני מתניתין מיירי כגון דנולד בסוף היום דאז לא כלו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ב אלא ביום ל"א אבל אם נולד בתחילת היום אז הוי יום שלשים כלמעלה זה דבר זר ורחוק לפרש כן ועל כיוצא בזה אמרו לא לישתמיט חד תנא וליתני דלפעמים יום ל' כלמעלה בר מכל דין יקשה עליו ג"ש מאי אהני ליה דהא בלא ג"ש נמי ידעינן דבעינן כ"ט יום ומחצה דכל חדש דקרא בחדש לבנה איירי ולא הי' בידי ספר יראי' לעיין בו כי כמו זר נחשבו דברים אלו ועוד מה שכתב דבעינן מעת לעת נשתקע הדבר ולא נאמר דיותר ממעת לעת בעינן מג"ש דבעינן ומעלה דלא אמרו בגמרא דבעינן מעת לעת היינו לענין שנים דאמרינן בערכין בשנת חמש ועשרים וששים לא אזלינן בתר שנות עולם וכן לפרקין דיוצא דופן בן י"ב שנה נדריו נבדקי' וכו' ואפילו התם לא חשבינן שעות

כמו שכתבו התוספות בהדיא בסוף יוצא דופן אבל לענין חדש דכתיב בערכין וגבי בכור ילפינן מג"ש דבעינן שלשים יום שלמים:

וגם נפלאתי על בעלי התוספות בערכין שם ר"א אומר עד שיהיו יתירות על השנים חדש ויום אחד משום דנאמר כאן ומעלה ונאמר להלן ופדויו מבן חדש ומעלה תפדה מה להלן מבן חדש ויום אחד אף כאן חדש ויום אחד וכתבו התוספות חפשנו אחר מקר' זה ולא מצאנוהו כי אם ופדויו מבן חדש תפדה בפ' קרח ושמא דרש הכא מדכתיב ופדויו מבן חדש דמשמע מבן חדש ומעלה מדלא כתיב בן חדש ורש"י גרס ונאמר להלן גבי לוים חדש ומעלה מה להלן חדש ויום אחד כדכתיב מבן חדש ומעלה וע"כ גירסא מוטעת היתה לפני התוספות וכן כתב הברכת הזבח בספרו וקשה לי אפילו לפי גירסת' איך עלה בדעתם דדרשינן מדכתיב מבן חדש ולא כתיב בן חדש איך נעלם מהם תלמוד ערוך בפ' יש בכור דילפי רבנן חדש דפדיון הבן מחדש דמדבר מה התם למעלה אף ה"נ למעלה ואם איתא למה לי ג"ש מגופי' דקרא נילף דכתיב מבן חדש ולא כתיב בן חדש ובאמת נראה דיש לישב גירסת התוספות דפדויו מבן חדש כמאן דכתיב בי' ומעלה כיון דילפינן בג"ש כמאן דכתיב בגופי' דמי ובכל התורה ילפינן למד מן הלמד והדרן למילתן קמייתא דהלכה זו עקורה היא מכל צדי צדדי' וכן גבי אבל אמרינן שם אמר רב אסי הכל מודים לענין אבלות יום שלשים כיום שלפניו ופי' רש"י אם מת ביום שלשים אין אבילות חלה על אביו דאימר נפל הוא ולפי דברי הב"ח נמי נימא דאם מת לאחר כ"ט יום ומחצה ותשצ"ג דיצא מחזקת נפל וטעמא דבכור ע"כ דבעינן חדש משום נפל הוא דיליף רשב"ג כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה וא"כ כי היכי דהתם יצא מחזקת נפל ה"נ גבי אבילות נימא כן וזה לא שמענו משום פוסק בעולם גם בעיני יפלא דברי ש"ך שכתב שכל, מה שהזכירו חכמינו ז"ל שלשים יום הם כ"ט יום ומחצה ותשצ"ג זה אי אפשר לומר דהא חשבינן גבי אשה תשעה חדשים לר"ע ימים ולפ"ד אינו מגיע לחשבון זה וכן הא דאמר רשב"א ביבמות דף מ"ח ע"ב ירח שלשים ימים שלשים ואחר כן שלשים הרי תשעים ולפ"ד הש"ך לא הי' חשבון מכוון כן. ואגב דאיירינן בדיני נפל אזכיר מה דתמי' לי דכתב הטור י"ד בסי' ש"מ וז"ל כתב הרמב"ן קטן שמת ביום שלשים י"א שקורעים עליו אע"פ שאין מתאבלין עליו ולא נהירא אלא אין קורעין עליו עכ"ל וטעמא די"א משום דהא דאמרינן בגמרא הלכה כדברי המיקל באבל לא אמרו אלא באבילות אבל לא בקריעה משום דאבילות דרבנן וקריעה מדאורייתא ואזלינן לחומרא וכתב הרמב"ן שאינו נראה לו דהקריעה היא מדברי סופרי' כן איתא בב"י ותרי תמיהות תמה אני על דברי הגאונים אלו דהא אף אליבא דרשב"ג דסבירא ליה

כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל מודה דבתוך שלשים לא הוה ודאי נפל אלא ספק נפל וכן אמרו בגמרא בהדיא הא לא שהה ספיקא הוי וע"פ זה כתב הרי"ף וז"ל הא לא שהה ספיקא הוי לגבי אשת אח דמחייבי כריתות הן אחמירו בה רבנן ולא ניבם אשת אח מספיקא דכל ספיקא דאורייתא לחומרא אבל לגבי אבילות אקילו בה רבנן וכן כתב הרא"ש דלא עבדינן כרשב"ג אלא להחמיר ולהצריך חליצ' לאשת ישראל ולענין אבילות דקי"ל הלכה כדבר המיקל באבל עכ"ל נמצא לפ"ז הא דלא מתאבלין על קטן דלא קים לן דכלו לו חדשיו טעמא אליבא דכ"ע דלגבי אבילות אקילו בי' רבנן משום דאבילות דרבנן ולפ"ד יש אומרים שכתב הרמב"ן שרצו לחייב בקריעה משום דקריעה דאורייתא א"כ למה אמרו שמת ביום שלשים אפילו תוך שלשים נמי נימא כן כיון דספק נפל הוא חייב לקרוע דכל ספיקא דאורייתא לחומרא ועוד תמי' לי' על הרמב"ן גופי' דהא נחלקו אבות עולם אם אבילות יום ראשון דאורייתא או לא כמו שהביא הטור בסי' שצ"ח והרמב"ן גופי' הכריע דאבילות יום ראשון דאורייתא א"כ למה לא השמענו דין זה דאבילות דיום ראשון נוהג בקטן שמת תוך ל' כיון דספיקא הוא אזלינן לחומרא וכן באנינות דאליבא דכ"ע אנינות דיום מיתה וקבורה דאורייתא דאסור בקדשי' ובמעשר א"כ בקטן שמת תוך ל' אליבא דכ"ע נוהג דין אנינות דכל ספיקא דאורייתא אזלינן לחומרא והפוסקים השמיטוהו משום דלא שכיחי אחר כתבי זאת עיינתי בספר תורת אדם להרמב"ן וראיתי שבאמת הי"א אלו רצו לחייב בקריעה אפילו תוך ל' וגם הרמב"ן מישב שם שאין אבילות ואנינות נוהגי' אפילו ביום ראשון ע"ש:

הדרן למילתא קמייתא דהני תלתא דיני בקטן לענין יבום ובכור ואבילות בחדא קינא קיימי היכא דלא קים לן שכלו לו חדשיו ומת ביום ל' אפילו לאחר כ"ט יום ומחצה ותשצ"ג לענין יבמה צריכה חליצה לחומרא ולענין אבילות אזלינן לקולא ולענין בכור אינו חייב בפדיון אפילו לרבנן דפליגי אדרשב"ג וסבירי להו דלא הוי בחזקת נפל דאזלינן בתר רוב יולדות דאינן מפילות מ"מ גבי בכור מודו דגזירת הכתוב הוא דבעינן ומעלה ואפילו אם כבר נתן לכהן ביום שלשים ומת יחזיר ואחר כתבי זאת מצאתי במג"א בא"ח סי' של"ט ס"ק ח' שחולק ג"כ על הב"ח בדין זה ושמחתי שהלכתי בעקבי ראיותיו וכן נלמד מדברי תשובות מחותני הגאון מוה' צבי אב"ד מאמשטרדם בשאלה קי"ד שדן שם על דין אחר שאין לדברים אלו שורש וענף מתלמוד אך מה שכתב שם להצדיק ספר יראי' שלפ"ד נמי קאמר לפדות לאחר ל' יום והמעיין בדברי הש"ך סי' ש"ה והב"ח סי' קכ"ה מבואר להדי' לשון ספר היראי' שפסק לפדות ביום ל' אחר שכלו כ"ט יום ומחצה ותשצ"ג אבל כבר כתבתי שדברים אלו אין להם שחר ועוד דא"כ מצינו דמונין שעות

לחדשי' ואמרינן במגלה דף ה' דאין מונין שעות לחדשים ואף שרש"י מפרש שם בענין אחר דנ"מ לענין גט משום דלענין בכור אין נפקותא דאף אם היו מונין שעות לחדשים לא הי' נפדה ביום ל' משום דגזירת הכתוב הוא דילפינן ג"ש חדש חדש ממדבר והתם כתיב מבן חדש ומעלה ש"מ אף שהוא בן חדש דהיינו שנשלם כ"ט יום ומחצ' ותשצ"ג אפ"ה בעינן ומעלה וזה ראי' שאין עלי' תשובה והשתא אמינ' בטח מי שידוע לו שנפד' ביום שלשים ע"פ הוראה זו אינו פדוי כלל וצריך פדיון אחר וה' יאיר עינינו בתורתו ויורנו דרך האמת כ"ד המתאבק בעפר רגלי ת"ח. מאיר:

שאלה ד

בדבר אשה שנשתטית ומשוגעת ואינה יודעת לשמור גיטה הסכימו הרבני הדור שישא אשה על אשתו וכבר נתפשטה הוראה זו בכל ישראל להתירו ע"י מאה רבנים כמבואר בפוסקים אכן ראיתי שגדול אחר מרבני אשכנז כתב וז"ל באם שתהי' משומרת ע"פ משפחתה שלא ינהגו בה מנהג הפקר מה טוב ובאם לאו יש לזכות לה גט ע"י אחר ע"פ דת ודין תורתנו הקדושה שתהי' נידונית כפנויה ולא כא"א ובזה נוח לי לזכות לה גט דווקא כי אין אפטרופוס לעריות והרבה יש לחוש לקילקולא ובפרט שהי' מבולבלת בדעתה אינה יודעת לשמור עצמה וכבר נתהוו קילקולים כאלו כמה פעמים על כן ראוי לעשות משמרת למשמר' בנדון זה עכ"ל ואני מתאבק בעפר רגלו כי לפע"ד נראה דתיקונה שרוצה הרב לתקן אותה הן הן תיקונה הן הן עיותה ותקנתה היא קלקלתה כי תלמוד ערוך הוא היפוך דבריו דתנן בריש פרק חרש נשתטית לא יוציא עולמית ואמרינן בגמרא דף קי"ג ע"ב אר"י דבר תורה שוטה מתגרשת מידי דהוי אפיקחת בעל כרחה ומה טעם אמרו אינה מגורשת שלא ינהגו בה מנהג הפקר ואסקינן דביודעת לשמור גיטה ואינה יודעת לשמור עצמה מיירי דאי גם אינה יודעת לשמור גיטה מיירי אף מן התורה אינה מתגרשת וכן הובא בטו' א"ה ריש סי' קי"ט מוסכם וכל הפוסקים וא"כ התקנה שרוצה לזכות לה גט ע"י שליח שתהי' מגורשת בקבלת השליח משום דזכות הוא לה שתהי' כפנוי' אדרבא זו היא חובת' שכל זמן שאגידה בבעל' לא ינהגו בה מנהג הפקר שכל אחד פורש מא"א ואם יזכה לה גט תהי' מופקרת לכל כיון שאינה יודעת לשמור עצמה ואם בשביל שכתב הרב שכבר נתהוו קילקולי' כאלו כמה פעמים אין זה כדאי לעקור תקנתא דרבנן המפורש במשנה להיפך ואף שהסכימו האחרונים באשתו מומרת לזכות לה גט ע"י אחר כנזכר בסי' א' ובסי' ק"מ באשה הנאסרת ע"י בעלה התם לא שייך הך חששא כיון שיש בה דעת לשמור עצמה ובמומרת כיון שהיא מופקרת בלאו הכי א"כ

זכות הוא לה דמוטב להאכילה בשר שחוטה ולא בשר תמותה נביל' אבל בנדון דידן מי יקל ראשו נגד ש"ס ערוך בר מכל דין דאין דין זה ברור שתהי' מגורשת בקבלת השליח אף במקום דזכות הוא לה וכן כתבו כמה גאוני דורינו וגם אני כתבתי בתשובה אחרת שאין לסמוך כלל על זה ופשיטא בנדון דידן די"ל דחוב הוא לה דהא כל זמן שלא גירשה חייב במזונותי' ורפואתה כנזכר בש"ע סי' ע' ס"ד ובסי' קי"ט פסק רמ"א שכן עיקר א"כ אין בנו כח לעקור תקנתא דרבנן משום צד ויותר נראה להתירו ע"י מאה רבנים כמנהג המדינ' והיא תשב בבית המיוחד לה עד שירחמו עלי' מן השמים וה' יורנו דרך החיים:

שאלה ה

נשאלתי הלכה למעשה באחד שנשא בתולה יתומה ביום ה' וביום השבת נפל קול הברה בעיר שעדיין לא בעל בעילת מצוה ובליל מוצאי שבת הי' להחתן איזה קטט עם קרובי הכלה ומחמת הקטט הלך החתן מבית הכלה ולן אצל אביו וביום א' הרבו עליו רעים אהובים ודברי על לבו וחזר לבית הכלה ונתיחד עם הכלה וביום ב' הוציאה אם הכלה הסדין ששכבו עליו ופרש' השמלה ואמרה אלה בתולי בתה והחתן אמר שהוא יודע בבירור שבליל ה' ובליל ו' בא עליה כדרך כל ארץ ביאה גמורה ולא מצא דם והאי דם לאו דם בתולים הוא וגם הוא מכיר בבירו' שאין זה הסדין ששכב עליו ושאלתי אותו אם כדבריך כן הוא הי' לך לפרוש ממנה אחר בעילת מצוה אף שלא מצא דם כמבואר בטי"ד סי' קצ"ג ועוד למה לא תבעת אותה מיד והשיב שהוא לא הי' יודע שצריך לפרוש אחר בעילת מצוה וגם לא היה יודע שדרכן של הבתולות למצוא דם אחר בעיל' מצוה רק לאחר שהלעיגו עליו שאין לו גבורות אנשים והייתי בוש להשיב לכל שבעלתי בעילת מצוה וספרתי כל המאורע לאבי והגדתי לו שאני יודע שבעלתי בעילה גמורה ואמר לי אבי אם כדבריך כן הוא היה ראוי למצוא דם בתולים מיד כי זה סימן לבתולה ואח"ז חזרתי לראות הדם שעל הסדין והכרתי שהוא מזויף שאין זה הסדין ששכבתי עליו ורצה לגרשה בלא כתובה כדין כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה אפילו מנה אין לה והיא אמר' שלא בא עליה קודם ליל ב' כלל וכשבא עלי' בליל ב' הי' לה דם בתולים כדרך כל בנות ישראל הכשירות ואמרתי לעיין בדינם ואף לפום ריהטא נראה דיש ממש בדברי הבעל מהא דאיתמר ריש פ' התינוקת איתמר בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם ר' חנינא אמר טמאה דאם איתא דהוי דם בתולי' מעיקרא הוי אתי ורב אסי אמר טהורה דילמא איתרמי לי' כשמואל דאמר שמואל יכולני לבעול כמה בעילות בלא דם ואידך שאני שמואל דרב גוברי' ואנן קי"ל כר"ח משום דשמואל לא שכיחי ולא מבעי' אם בעל ומצא דם ואח"כ

בעל ולא מצא דם אפילו בתוך ד' לילות שנותני' לבתולה וחזר ובעל ומצא דם דלא תלינן בדם בתולים אלא אפילו אם בביאה ראשונה לא מצא דם ואח"כ בעל ומצא דם נמי אמרינן דם נדה הוא כמו שכתבו התוספות שם וא"כ לענין איסור באשת כהן או באשת ישראל שקיבל אבי' קדושין פחותה מבת ג' היה נאמן דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסור' א"כ ה"נ לענין כתובה דכל היכא דהי' נאמן לאסרה אסקינן דנאמן להפסי' כתובה אפילו בטענ' פתח פתוח דאינה טענה מבוררת וק"ו בטענה דמים דהיא טענה ברורה אך לאחר העיון לית בי' מששא בטענת הבעל דהך ברייתא לא מיירי אלא באם היא מודית לדבריו שבעל בזה אמרינן אם איתא דהוי דם בתולים מעיקרא הוי אתי אבל היכא דהיא מכחשת ואמרה שלא בא עלי' ורוצה לבררת דברים שתתיחד לפני עדים ובודאי ימצא לה דם בתולים נאמנת ולכך כתב הרמב"ם בפ' י"א מהלכות אישות דין י"ב וז"ל טען ואמר לא מצאתיה בתולה והיא אומרת לא בא עלי ועדיין אני בתולה בודקין אותה או חוזר ובועל בפני עדי' וכתב המ"מ דלמד הרמב"ם מהאי עובדא דאתי קמי' דרב"ג ובדקה שם שהושיבה ע"פ חבית של יין ורבינו לא כתב בדיקה זו בביאור משום דלאו דווקא זו ה"ה לאחרת עכ"ל ולמד הרמב"ם מדנקט בהאי עובדא עדיין בתולה אני ובעובדא קמא גבי הא דציוה ר"ג להביא הסודר ולכבסו במים דאמרה בתולה הייתי וכן בעובדא דשני בצורו' נקט נמי בתולה הייתי לשון עבר אלא ע"כ דהתם מיירי שמודית לדבריו שבא עלי' אלא אינה יודעת איך ומה נאבדו בתולי' רק שברור לה שהיתה בתולה ולכך אמרה בתולה הייתי אבל בעובד' דציוה להושיב' ע"פ חבית אמרה עדיין בתולה אני משמע שהיא מובטחת שעדיין ימצא לה בתולים דאל"כ שמודית לדבריו שבא עלי' אף שאומרת דילמא בא עלי' בהטי' מ"מ אי אפשר לה לידע בבירור ואיך היא מובטחת שעדיין היא בתולה דילמא נאבדו בתולי' ואף שהי' לה סדין מיוחד דילמא חפוהו ש"ז אלא מדברירא לה שהיא עדיין בתולה ש"מ שהיא טוענת שעדיין לא בא עליה כלל ולכך ברור לה שהיא עדיין בתולה בבירור לכך כתב הרמב"ם בודקין אותה היכא דאפשר כמו שאמרו בש"ס בדיקה ע"י חבית יין היכא דאפשר או חוזר ובועל בפני עדים דלא שוי' אנפשי' חתיכה דאיסור' דסומכין אחזקה דלא משקרי אינשי במקום דאיכא לאברורי דומה למה שכתבו התוספות בקדושין דף ס"ו ע"ב דכל דבר שיוכל להתברר עד אחד נאמן עליו אפי' עד, אחר מכחישו והטור שכתב כלישנא דש"ס אם תאמר עדיין בתולה אני ש"מ דאיירי נמי שאומרת שעדיין לא בא עליה ואף שהרב בח"מ כתב שמיירי בישראל שקיבל קדושין כשהיתה יותר מבת ג' אבל מדברי הרמב"ם לא נראה כן דכתב בסתם משמע בכל ענין מיירי אבל לפי מה שכתבתי ניחא דאף דס"ל להרמב"ם דהיא אינה נאמנת לומר מוכת

עץ אני להתירה היינו במקום שאי אפשר לברר דברי' אבל במקום שאפשר לברר דברי' נאמנת משום חזקה דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי אינשי ופשיטא להנך פוסקי' דנאמנת לומר מוכת עץ אני להתיר' אלא דאין זה מגו או משום דלא שכיחא או מטע' דכתבו התוספות דהוי מגו במקום חזקה דחזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסיד' אבל במקום שהיא רוצה לברר דברי' נאמנה ולכך כתב דמיחדין אות' לפני עדי' דהיא נאמנת לסמוך עליה דאית לה חזקה דגופא וגם חזקה דאינה משקרת במילתא דעבידא לאגלויי.
וראיתי מה שכתב הרב בית שמואל בא"ה סי' ס"ח דפסק בש"ע סי' ד' וז"ל טען ואמר לא מצאתי' בתולה והיא אומרת לא בא עלי ועדיין אני בתולה בודקין אותה או מתיחד עמה בפני עדי' וחוזר ובועל וכתב בשם החלקת מחוקק דאסור לבעול אות' כשהוא כהן משום דשוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ומ"ש בש"ע או תתיחד עמה כו' אייריי כשהוא ישראל ובעת הקדושין היתה יותר מג' שנים מותרת לו מטעם ס"ס וטענת' כאן לענין ממון אע"ג כשהיא מכחישו נאמן הוא לענין ממון היינו כשאינ' יכול' לברר אבל כאן יש בירור ע"י ביאה מיהו בש"ס נ"ל דלא אייריי במכחשת אותו אלא אייריי בטוענת דבעיל בהטי' ואז הוי כברי ושמא אא"כ כשאמר בפירוש דלא הטה ואם לא אמר בפירוש היא נאמנת אלא כיון דאפשר לברר ע"פ חבית יין מברר' אבל באמת מותרת לו וכן יש לפרש דברי הטור שלא כתב כהרמב"ם באומרת לא בא עלי ויפה כתב הב"ח על הטור דלא אייריי אלא טענתו הוא שמא והיא אומר' ברי לכן כל שאפשר לברר אז מותרת לו מטעם הנ"ל דהיא טוענת ברי ואם לא ימצא דם אסורה לו נמצא דברי הב"ח עולים יפה על הטור ומ"מ יפה כתב על המחבר שכתב כלשון הרמב"ם דהיא מכחשת אותו ומה שהשיג על הב"ח בחנם השיג ועיי' תוספות ריש כתובות ד"ה רוב בקיאין כשבועל ע"י הטי' יש בדיקה זו עכ"ל ונפלאתי עליו דלפ"ד דאם לא אמר בפירוש שלא הטה הוי כברי ושמא והיא נאמנת ומותרת לו אלא כיון דאפשר לברר מבררים לפ"ז למה נתחבטו הגאוני' להוציא דברי הרמב"ם והש"ע מפשוט' הי' להם לפר' דברי הרמב"ם והש"ע נמי בענין זה דהא הרמב"ם והש"ע לא נקטי שאמר הבעל שבא עליה ביאה גמורה רק שאמר לא מצאתיה בתולים י"ל שטוען שלא מצא בתולים אבל אינו יודע מאיזה סיבה אם לא הטה וע"כ זינתה או י"ל דהטה ולכך לא מצא בתולים והיא מכחשת אותו ואומרת שלא בא עלי' והוי טענתו שמא עכ"פ לענין שלא נאסרה עליו ומברר' היכא דאפשר או מיחד עמה בפני עדים דלא שוי' אנפשי' חתיכה דאיסור' ועוד לא זכיתי להבין דבריו דהא הך בדיקה שבעולה ריחה נודף פי' רש"י שריח היין נכנס ע"י פתחה הפתוח ולפ"ד שאמרה שהטה עכ"פ מודית שפתח' פתוח כמו שאמרו בההוא דאתי לקמי' דר"ג ואמר לי' פתח פתוח

מצאתי א"ל שמא הטית מוכח מזה דאם בא עלי' תו לא מהני הך בדיקה דאל"כ למה לא הי' ר"ג בודק בשפחות בעובדא קמייתא אלא ברור הדבר כיון דבא עלי' כבר פתחה פתוח ונכנס בה ריח היין ולא מהני בדיקה זו אלא אם אומרת שעדיין לא בא עליה ומזה למד הרמב"ם לפרש שיטת הלכה כן ועוד לפ"ד אם טענת הבעל שמא דמספקא לי' אם היטה אינה נאסרת עליו וכן מוכח להדי' מדברי הרא"ש אף אם לא היתה טוענת בבריא שבא עלי' בהטי' נמי אין נאסרת עליו כמו שכתב הרא"ש דר"ג פתח ליה פתח אולי ילמוד מתוך דבריו וירגיש דלא קים לי' בפתח פתוח לכך אמר לו בלשון שמא וכן עשה להתיר' לו אבל אם היה משיב יודע אני שלא הטיתי ובודאי פתח פתוח מצאתי היתה אסורה לו עכ"ל הרי להדיא דאינ' אסורה עליו אלא אם טוען בודאי פתח פתוח אבל אם מספקא לי' דילמא היטה תו לא צריך בדיקה אפילו היכא דאפשר דאל"כ למה לא ציוה על צד היותר טוב לבדוק בעובדא קמא וע"כ הא דקאמר הרמב"ם דצריך בדיק' מיירי שטוען בריא שבא עליה ביאה גמורה אפ"ה אם היא אומר' שעדיין היא בתולה ומכחשת אותו שלא בא עליה עדיין ורוצה לברר דבריה סמכינן עלי' ומיחדין אותה לפני עדים ואם ימצא דם בודאי דם בתולים הוא ולא תלינן בדם נדה דאיך היתה יודעת בבירור שתראה לאחר בעילה דם אם לא מדם בתולים והא דאמרינן בש"ס בעל ולא מצא דם ואח"כ מצא דם מיירי שהיא מודית לדבריו שבא עליה ביאה ראשונה ולא מצא דם וא"כ שפיר אמרינן אם איתא דהוי דם בתולי' מעיקרא הוי אתי אבל בנדון דידן דאפילו לענין איסור לא הי' מהימן ק"ו לענין כתובה דאינו נאמן להפסיד כתוב' ואף שיש לחלק דהא ע"כ האי בדיקה דכתב הרמב"ם שמיחדין בפני עדים הסכימו כל המפרשי' דמיירי שמכיני' הסודר בפני עדים דצריך לשמור אותה שלא תביא דם הואיל ולפי דבריו כבר בעל ומצא דם ובנדון דידן לא הי' לה עידי משמוש והוא טוען ברי שאין זה הסדין מ"מ נראה דאין ממש בדבריו דהא פסק הטור דטענת בתולים אינו אלא בשטוען מיד אחרי שנסתרה עמו אבל אם אינו מערע' מיד בין אם טוען בעלתי מיד ולא מצאתי' בתולה או אם טוען לא בעלתי עד עתה ולא מצאתיה בתולה אינו נאמן א"כ ה"נ לפי דבריו למה לא עירער מיד ואף שנותן אמתל' לדבריו משו' דלא ידע שדרך הבתולות למצוא דם אחר ביאה ראשונה והוי כמי שאין ב"ד מצוי לו וטוען בב"ד ראשון דנאמן מ"מ י"ל דזה לא חשיבא אמתלא שהוא כנגד רוב העולם דרובו יודעים שזה סימן לבתולה דם בתולים ואינו נאמן במה שאומר שלא הי' יודע דומה למי שאומר שהי' עם הארץ ולא הבין מה שכתבו העדים בכתובה דאינו נאמן ה"נ דכוותי':

ועוד נראה דאף אם הי' טוען בתחילה נמי אינו נאמן דהא הטעם דנאמן משום דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה והיכא שאין טורח בסעודה אינו נאמן וכן כתב הר"ן והמ"מ בשם הרשב"א ולמנהגינו שאין החתן טורח בסעודה א"כ לא מהימן ואף שמשיטת הש"ס משמע דבטענת דמים מהימן אף בלא הך חזקה משום שהיא טענה מבוררת דרצה הש"ס להביא סייעתא לדברי שמואל דאמר דהטוען פ"פ מצאתי דנאמן להפסיד כתובה מהא דתנן האוכל אצל חמיו ביהודה אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שמתיחד עמה ודייקינן ביהודה הוא דלא מצי טעין הא בגליל מצי טעין מאי לאו דקטעין טענת פ"פ ופשט לא דקא טעין טענת דמים משמע דטענת דמים עדיפא מטענת פ"פ וא"כ נימא דווקא בטענת פ"פ הוא דבעינן האי טעמא לומר דחכמים האמינוהו משום דחזקה אין אדם טורח בסעודה אבל בטענת דמים דהיא טענה יותר מבוררת י"ל דמהימן אף בלא הך חזקה מ"מ נראה כד דייקינן שפיר אין חילוק בזמנינו בזה דהא רש"י מפרש על הא דמשני הש"ס לא דקא טעון טענת דמים וכגון שהיו לה שושבינין שממשמשין אות' ולא נעשית אונאה בדבר ולא ראה ואבד וטענה ברורה היא עכ"ל הרי להדיא דווקא במקום שנהגו למשמש הוי טענת בתולים טענה ברורה אבל במקום שלא נהגו למשמש אף בטענת דמים לא מהימן אלא מטעם חזקה זו וכן מוכח מהרא"ש דתירץ הא דמשני רב אשי בדף י"ב תני כל שלא מושמש אתי נמי כההיא דר' נחמן דאמר אם טוען פ"פ מצאתי נאמן דמיירי במקום שלא נהגו למשמש אבל במקום דנהגו למשמש ולא משמש לא מהני הך חזקה דאין אדם טורח בסעודה דמדשינה ממנהגו ש"מ רמאי הוא אבל היכא דלא נהיגי למשמש נאמן מטעם חזקה אין אדם טורח בסעודה ש"מ מדברי הרא"ש דהיכא דלא נהגו למשמש אפילו בטענת דמים אינו נאמן אלא מטעם חזקה זו דהא אטענת בתולים נמי קאי דכל היכא דלא נהגו למשמש אפילו טענת דמים אינה טענה מבוררת כ"כ ואינו נאמן אלא מטעם חזקה ועתה צריכין אנו לבאר דעת הש"ע שכתב בסי' ס"ח סי' ו' די"א דאינו יכול לטעון טענת פ"פ אם מצא דם ולא ביאר בש"ע אם אינו יכול לטעון אפילו לאסור על עצמו או לענין כתובה דווקא ע"כ צריכין אנו לדברי הר"ן מה שהביא דברי רש"י בטענה פ"פ שטענת דמים אין לו כגון שהיא ממשפחת דורקטי נאמן לאסרה עליו וכתב הר"ן נראה מדבריו דאי איכא דמים לא מתסרא ואחרים כתבו שאין הדמים ראיה דהא אפשר דדם ציפור הכניסה אפילו במשמש נמי אפשר דדם הצדדין הוא דמ"מ איהו קים ליה דפ"פ מצא והכי מוכח בירושלמי עלה דברייתא דתניא בגמרא כל שלא נהג כמנהג הזה אינו יכול לטעון טענת בתולים במה אנן קיימין אם בשפישפש ומצא ר"ל שהעמיד עדים וסודר ומצא הרי מצא ואם לא מצא הרי לא מצא אלא הכי אנן קיימון

בשלא פישפש ומצא היא אומרת דם בתולים והוא אומר לא כי אלא דם ציפור הוא הורע כחו שלא נהג כמנהג הזה ואמרינן עלה הדא דתימא להפסיד כתובתה אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק סוטה אלמא אע"פ שמצא דם אסורה עליו ותולה אותו בדם ציפור ואפילו ממשמש נמי נראה דאסורה דהא שוויה אנפשיה חתיכה דאיסורא ותולה אותו בדם הצדדי' עכ"ל הר"ן ז"ל וכתב עוד דמוכח מירושלמי דאם מצא דם לא מהימן בטענ' פ"פ להפסיד כתובתה דאם היה יכול לטעון פ"פ ולתלות הדם בדם אחר כשהוא טוען בברי שהוא דם ציפור ואינו יודע בפ"פ אמאי אינו נאמן אדרבה הי' לו להאמינו שהיא טענה יותר בריאה מפתח פתוח אלא ודאי להפסיד כתובתה אינו נאמן אלא לאוסרה עליו נאמן כמו שכתבתי למעלה וכן דעת הרמב"ן ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' י"א מה"א שאע"פ שיצא הדם הואיל ומצא פ"פ הפסידה כתובתה עכ"ל נמצא שיש כאן ג' חלוקי דעות בדין זה דלדעת רש"י אם מצא דם אינו נאמן אפילו לאסרה עליו אבל לאינך רבוותא אין הדם ראי' אפילו במושמש די"ל דדם צדדי' הוא ונאמן לאסרה אבל להפסיד כתובה אינו נאמן אפילו אינו מושמש כיון שלא נהג כמנהג הזה הורע כחו בין לענין טענת דמים ובין לענין טענת פ"פ ולתלות הדם בדם אחר אינו נאמן להפסיד כתובה אלא לאסרה עליו הוא נאמן ובמקום שאין המנהג להעמיד עדים למשמש החתן והכלה אפילו אם מצא דם יכול לטעון בין טענת דמים בין טענת פ"פ ולתלות הדם בדם אחר משום דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה אבל הרמב"ם לא הביא כלל מה שכתב הטור דטענת בתולים דווקא במקום שאין המנהג להעמיד עדים משום דלא סבירא ליה כהך שינוי' דמשני רב אשי בדף י"ב לעולם אסיפא ותני כל שלא מושמש אלא כשינוי דרבא דמשני כל שלא נהג מנהג גלי' בגליל אלא מנהג יהודה בגליל אינו יכול לטעון משום דס"ל להרמב"ם דרב אשי לא ס"ל הך דר' נחמן דאמר חזקה אין אדם טורח בסעודה ואנן קי"ל כר"נ וכן כתב הרמב"ם דמטעם זה הוא נאמן משום דחזקה דאין אדם טורח בסעודה ומהפך שמחתו לאבל ולכך אידחי לי' האי דרב אשי מהלכה ועיקר להלכה במקום שמיחדין ואין מיחדים ולפ"ז אפילו במקום שנהגו להעמיד עידי מישמוש ולא העמיד אפ"ה נאמן לטעון לדעת הרמב"ם כיון שלא נתיחד עמה ותמה אני על הטור שלא הביא דעת הרמב"ם בזה עולה מדברינו מה שכתב הטור ור"י פירש כיון שמצא דם אינו יכול לטעון טענות פ"פ וכתב הב"י וכבר נתבאר שהרבה מן המפרשי' סוברים כן והם דעת הרמב"ן ורשב"א שהביא לעיל ולפי מה שכתבתי לא קיימי בחדא שיטה דהרמב"ן לא דן אלא להפסיד כתובה אינו נאמן אבל לאוסרה עליו נאמן ולדעת ר"י אפשר דסבר כדעת רש"י דאפילו לאסרה עליו אינו נאמן אם מצא דם כדמשמע מפי' רש"י שהביא

ר"ן ולכך כתב הטור בסתם ור"י פי' כיון שמצא דם אינו יכול לטעון פ"פ משמע בין לאסרה עליו ובין להפסיד כתובה והטעם דודאי טועה או הטה עיין בח"מ והב"י לא ירד לחלק בכך ונראה לי דאף דרש"י דס"ל דאין יכול לטעון פ"פ אם מצא דם אפילו לאסרה עליו היינו אם נהגו למשמש דרש"י ס"ל דטענת דמים טענה ברורה משום שהיו להם שושבני' שמשמשו אותן ולא נעשית אונאה בדבר ולא ראה ואבד וטענה ברורה היא ולכך כשמצא דם אינו נאמן לטעון אפילו טענות פ"פ ולתלות הדם בדם הצדדים משום דלא שכיחי אבל במקום דנהגו למשמש ולא מושמש אף דאינו נאמן להפסיד כתובה מ"מ לגבי דידיה נאמן דשוויה אנפשי' חתיכה דאיסורא ובמקום דלא נהגו למשמש י"ל כ"ע סבירי אף דמצא דם נאמן לטעון טענות פ"פ ולתלות הדם בדם אחר וק"ו אם טוען בבירור שאין זה דם בתולים דזה טענה יותר ברורה כמו שכתב הר"ן דנאמן בין לאוסרה עליו ובין להפסיד כתובה משום חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה:

ועוד תמה אני על הגהות אשרי שכתב לפי' ר"ת דכתובת אשה דאורייתא אינו נאמן להפסיד הכתובה לא בטענת פ"פ ולא בטענת דמים מדאמר שמואל חכמים תיקנו לבתולה כו' והם האמינוהו משמע אי הוי דאורייתא לא מהימן עכ"ל ותמיה לי דהא כתב הרא"ש דר"ת תירץ הך דרב אשי דמשני תני כל שלא מושמש דלא פליג ארד"צ דאמר חזקה אין אדם טורח בסעודה אלא דהכא שאני כיון שנהגו למשמש ונשתנה המנהג אנו תולים שבגרמתו נשתנה ורמאי הוא ואין לסמוך אחזקה ש"מ במקום דלא איתרע חזקה סמכינן עלי' אף שסבר דכתובה דאוריית' ועוד אף לדעת ריב"א ור"י דסברי דלא קי"ל כר"נ דאמר חכמים תיקנו לאשה כתובה וס"ל דכתובה דאוריית' ואין אדם נאמן לטעון פ"פ וטענת דמים להפסיד כתובה היינו דווק' במקום שאין מעמידין עידי מישמוש אבל במקום שמעמידין עדים ולא מצא דם טענתו ברורה ונאמן אפילו אם נימא דכתובה דאורייתא ואיך כתב בסתם דאינו נאמן בטענת דמים. הדרן למילתא קמייתא במקום שאין מעמידין עדים למשמש היה נאמן להפסיד כתובה בין בטענת פ"פ ובין בטענת דמים אפילו אם מצא דם והוא אומר שדם צפור הוא היה נאמן מטעם חזקה שאין אדם טורח בסעודה אבל במקום שאינו טורח בסעודה אינו נאמן ואף שמדברי הירושלמי נראה דלאו דווקא בטורח הסעודה תליא מילתא אלא בהוצאות החתן דכתב דאין אדם עשוי להוציא הוצאותיו ולהוציא שם רע על אשתו משמע לפום ריהטא דבהוצאות החתן תליא מילתא ולפי מנהגינו שאף שאין החתן טורח בסעודה עמם מוציא שאר הוצאות כגון הוצאות רח"ש והוצאות כלי זמר וזה אפשר שמנהגן של ישראל תורה דע"פ הרוב אף שכותבי' בקשרי התנאי' הוצאות החתונה על אבי הכלה מ"מ שאר הוצאות

כותבי' על החתן ואפשר שנהגו כן כדי שיכול לטעון טענת בתולים מ"מ נראה דעיקר טעמא דטורח בטירחא דסעודה דאי בשביל הוצאותיו לחוד איך מהימן דהא י"ל דמרויח שאין צריך ליתן כתובה לפי מאי דק"ל דיש לארוסה כתובה וכן נראה מדברי הרא"ש שכתב וז"ל וכי היכי דאמרינן לענין מנה ומאתים חזקה אין אדם טורח בסעודה אע"פ שמרויח בטורח הסעודה שפטור ממאתים של כתובה ה"ה לענין תוספ' משמע דעיקר טעמא מפני הטורח הסעודה ולא בשביל הוצאותיו לחוד ולפ"ז ניחא נמי לפי מנהגינו שכותבי' קנס צד העובר לצד המקיים לא אמרינן דמרויח הקנס אלא ע"כ משום דלא חיישינן שטורח בסעודה ומפסידה בשביל הנאת ממון והדרישה ג"כ רוצה לישב הך חששא דנימא דמרויח הכתובה ונכנס לדחוקי' יעויין שם ולולי דמסתפינא ה"א הא דנקט הש"ס אין אדם טורח בסעודה לאו דווקא אלא לדוגמא בעלמא נקיט כי היכי דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה כן נמי אין אדם טורח בנשואין ולהפסיד בעילתו ומסתמא קושטא קאמר וזה אפשר נמי כוונת הרמב"ם דנקט שאין אדם טורח בסעודה ומהפך שמחתו לאבל ולכך אין חושדין אותו שעושה להרויח ממון הכתובה ולכך לא הזכירו הטור והש"ע דעת זו דאם אינו טורח בסעודה דאינו נאמן לטעון טענת בתולים אלא ע"כ דלא תליא מילתא דווקא בטורח הסעודה ולכך כתב הרמב"ם וכן הטור ורמ"א דכל מי שטוען טענת בתולים אם רוצה לקיימה אח"כ כותב לה כתובה מנה אע"פ שאינו מפסיד הסעודה, אלא מרויח המנה אלא ע"כ דלאו דווקא נקט טורח בסעודה ומפסידה אלא לדוגמ' בעלמא כשם שאין אדם עשוי לטרוח בסעודה ולהפסידה כך אין אדם עשוי לטרוח בשמחת נשואין ולהפסידה להפך השמחה לאבל ולעשות בעילתו כבעילת זנות אלא ודאי קושטא קאמר ולא מחמת שנאה ולכן אם הי' רוצה לקיימה כותב לה כתובה מנה ולפ"ז בנדון דידן אם הי' מערער מיד היה נאמן להפסיד כתובתה אף שהיא בוגרת כבר הכריעו רוב הפוסקים דיש לבוגרת טענת בתולים וגם נראה ראי' ברורה לדבריהם מהא דאיתא בפ' הבא על יבמתו גבי כה"ג והוא אשה בבתולי' יקח פרט לבוגרות שכלו בתולי' דברי ר"מ ר"א ור"ש מכשירין בבוגרת במאי קמפלגי ר"מ סבר בתולה אפילו מקצת בתולים משמע בבתוליה עד דאיכא כל הבתולים ור"א ור"ש סברי בתולה בתולה שלימה משמע בבתוליה אפי' מקצת בתולי' ואי ס"ד דאיכא בוגרת דלית לה בתולים כל עיקר א"כ אמאי איצטרך לר"מ למעט בוגרת מבתוליה תיפוק ליה מבתולה אף דמשמע ליה מקצת בתולים מ"מ איך ישא כהאי גוונא בוגרת דילמא כלו בתוליה לגמרי וכן לרבי אליעזר ור"ש דמרבה בוגרת מבתוליה דמשמע מקצת בתולים ואי סלקא דעתך דיש בוגרת שכלו בתוליה לגמרי איך ישא בוגרת דילמא אין לה אפילו מקצת בתולים אלא

על כרחך דכל בוגרת יש לה בתולים רק שנתמעט קצת כדעת הרמב"ם והרא"ש וגירסת רש"י עיקר דגרס באלו נערות אי דקא טעין טענת דמים הכי נמי דלא כגירסת הרי"ף דגירסא מוטעת היתה לפניו וכן כתב הרב המגיד בביאורו להרמב"ם ומ"מ נראה דבידו להשביעה בנק"ח כדין כל הנשבעים ונוטלים. ועתה צריכין אנו לירד לעומק דין אם כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה אם יש לה כתובה מנה או לא כלום ואכתוב בס"ד מה שיש לעיין בדין זה ולעורר על הראשונים הא דאמרינן בכתובות דף י"ג היא אומרת מוכת עץ אני והוא אומר לא כי אלא דרוסת איש את רבן גמליאל אומר נאמנת ור"י אמר לא מפיה אנו חיין ופריך טענתייהו במאי ר' יוחנן אמר במאתים ומנה ופי' רש"י משום דקסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה כתובה מנה ור"א אמר במנה ולא כלום משום דסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה לית לה כלל ופריך בשלמא ר"א היינו דקתני תרתי חדא לאפוקי מדרמי בר חמא וחדא לאפוקי מדר' חייא בר אבין א' רב ששת ופי' רש"י היינו דקתני תרתי בבי במתניתין גבי פלוגתא דממונא היא אומרת נאנסתי וגם היא אומרת מוכת עץ אני חדא לאפוקי מדרמי בר חמא כו' היא אומרת משארסתני נאנסתי תני למיתני בה והי' מקחי מקח טעות לגמרי משמע ואין לה כלום לאפוקי מדר' חייא בר אבין דאמר לעיל כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה כתובה מנה ותנא היא אומרת מוכת עץ אני לאפוקי מדרמי בר חמא דאמר לעיל גבי מוכת עץ אבל לא הכיר בה דברי הכל ולא כלום אלא לר"י תרתי למה לי כיון דאמר כנסה בחזק' בתולה ונמצא בעולה יש לה כתובה מנה וע"כ מקח טעות לאו לגמרי משמע א"כ למה לי למיתני כלל להאי אי לאשמועינן פלוגתא דר' שמעון ב"ג ור' יהושע בברי ושמא ליתני חדא לאפוקי מדרמי בר חמא ולאשמועינן פלוגתייהו ומשני חדא להודיעך כחו דר' יהושיע קמייתא להודיעך כחו דר"י דאף על גב דאיכא למימר מגו לא מהימנא בתרייתא להודיעך כחו דרשב"ג דאע"ג דליכא למימר מגו מהימנא ובתר הכי תנא ראוה מדברת פלוגתא דרשב"ג ור"י ואמרינן מאי מדברת זעירא אמר נסתרה רב אסי אמר נבעלה בשלמא לזעיר' היינו דקתני תרתי מדברת ומעוברת אלא לרב אסי תרתי למה לי חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה הניחא למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה ניחא אלא למ"ד לדברי המכשיר בה פוסל בבתה מאי איכא למימר ומשני ר' אסי סבר כמ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה והנה הבעלי פלוגתא הוא ר' יוחנן דסבר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה ור"א סבר לדברי המכשיר בה פוסל בבתה ולכאורה יש לדקדק במאי קמפלגי מנ"ל ללמוד ממתניתין לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה הלא לבתה לא הי' לה חזקת כשרות מעולם אלא ע"כ נראה דאזלו לטעמייהו במאי דפליגי לעיל ר"א ור"י דהתוספות

כתבו ד"ה רב אסי אמר נבעלה אבל נסתרה מודה ר"י דנאמנת לומר לכשר נבעלתי במגו דאי בעי' אמר' לא נבעלתי ואף דר"י לית לי' מגו גבי משארסתני נאנסתי וי"ל דהתם לא הוי מגו גמור דהא אפילו אמרה מוכת עץ אני אינה נאמנת לר"י ולא קרי לה מגו אלא לפי שהיא טענה מעולה ביותר עכ"ל נשמע מדברי התוספות דהאי מגו דאי בעי אמרה לא נבעלתי היא מגו יותר טובה ממגו דמוכח עץ דבמיגו דהכא ר"י מודה ובמגו דהתם פליג וא"כ ר"י דסבר לעיל דטענתייהו במאתים ומנה משום דקסבר כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה כתובה מנה וקשה קושית הש"ס תרתי למה לי וע"כ צריך אתה לומר קמייתא להודיעך כחו דר"י דאע"ג דאיכא מגו לא מהימנא וע"כ הא דקתני מדברת פי' נבעלה דאי נסתרה קושית הש"ס במקומה עומד' תרתי למה לי דליכא למימר קמייתא אשמועינן רבותא אליבא דר"י דהא לא איצטרך להך רבותא אפילו אליבא דר"י דמה במדברת שפי' נסתרה דאית לה מגו טוב לומר לא נבעלתי ואפ"ה אמר ר' יהושיע דלא מהימנא ק"ו במגו דמוכת עץ שהיא מגו גרוע' דלא מהימנא א"כ למה לי למיתני הך בבא קמייתא אלא ע"כ דהאי מדברת פי' נבעלה וא"כ תרתי בבי בנבעלה למה לי אלא ע"כ חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה א"כ לדר' יוחנן מוכרחי' אנו לומר ממשנה יתירה לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה וא"כ כיון דפסק הטור א"ה בסי' ו' כמ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה א"כ מן הראוי לפסוק גם בהא כר' יוחנן דכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה דיש לה כתובה מנה והטור פסק בסי' ס"ז דכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה דלית לה כלל וזה הוא דוחק לאוקמי כר"א דס"ל דמקח טעות לגמרי משמע וכיון דקמייתא לאו משום מגו איצטריכא לאשמועינן א"כ י"ל מדברת הוא נסתרה וקמ"ל רבותא אליבא דר' יהושיע דלית לי' מגו ומנ"ל לומר לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה כיון דלא נשמע ממשנה יתירה:

ועוד יש לי עיון על הראשונים מהא דתנן במתניתין בכתובות דף י"ב האוכל אצל חמיו ביהודה שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת בתולים מפני שמתיחד עמה ואמרינן בגמרא מדקתני האוכל מכלל דאיכא דוכת' ביהודה נמי דלא אכיל אמר אביי ש"מ ביהודה נמי מקומות מקומות יש כדתני' ביהודה היו מיחדין כו' ובגליל לא היו עושין כן ביהודה בראשונה היו מיחדין שני עדים למשמש את החתן ואת הכלה וכל שלא נהג כמנהג הזה אינו יכול לטעון ופריך אהייא אלימא אירשא כל שנהג מבעי לי' אלא אסיפא כל שלא מושמש מבעי לי' א' אביי לעולם אירשא ותני כל שנהג ורבא אמר הכי קתני כל שלא נהג מנהג גליל בגליל אלא מנהג יהודה בגליל אינו יכול לטעון טענת בתולים רב אשי אמר לעולם אסיפא ותני כל שלא מושמש ע"כ וראוי לדקדק מאי קמ"ל מתניתין לדברי אביי

דביהודה מקומות מקומות יש מאי נפקא מני' לדינא ואף שרש"י מפרש דנפקא מיני' היכא דלא נהיגי ליחד יכול לטעון מ"מ קשה דזה ממילא נשמע דאם לא הי' תני האוכל רק סתם ביהודה אינו יכול לטעון מפני שמתיחד עמה ממיל' שמעינן היכא דאינו מיחד דיכול לטעון ונראה דיש נפקותא רבה לדינא במאי דאשמועינן דביהודה נמי מקומות מקומות יש דאמרינן בדף יו"ד ע"א חכמים תקנו לבתולה מאתים והם האמינוהו שאם אמר פתח פתוח מצאתי שנאמן ופריך א"כ מאי הועילו חכמים בתקנתן ומשני א' רבא חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה וכתבו התוספות אומר ר"י דלא קי"ל כהך דר' נחמן דאשכחן רב אשי דהוי בתראה דפליג עלי' כדמתרץ לקמן ברייתא תני כל שלא מושמש אינו יכול לטעון טענת בתולים אלמא דחייש לשמא משקר ולא אמרינן חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה וכן פי' ריב"ם דרב אשי פליג אדרב נחמן והרא"ש כתב דלעולם רב אשי לא פליג אהך סבר' דר"נ דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה אלא דשאני הכא כיון שנהגו למשמש ונשתנה המנהג אנו תולים שבגרמתו נשתנה המנהג ורמאי הוא ולכך אין סומכין אחזקה דאין אדם טורח בסעודה ותדע לך שהרי בגליל שאין נוהגין למשמש יכול לטעון טענת בתולים מדקאמר רבא לעולם אריסא ותני הכי כל שלא נהג מנהג גליל בגליל אלא מנהג יהודה בגליל הוא דאינו יכול לטעון אבל לא נתיחד עמה אע"פ שאין מעמידין שושבינין למשמש יכול לטעון בגליל עכ"ל ואני אומר לפי' ר"י וריב"ם קמ"ל מתניתין רבותא גדולה דאי לא הי' תני האוכל אצל חמיו ביהודה אלא סתם ביהודה אינו יכול לטעון מפני שמתיחד עמה הוה אמינא דדיוקא קאי על גליל דבגליל יכול לטעון ואף שבגליל אין מעמידין שושבינין לשמש יכול לטעון משום דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה ולכך תני האוכל ביהודה לאשמועינן דביהודה גופי' מקומות מקומות יש וע"כ דיוקא דמתניתין קאי על יהודה גופי' דדווקא האוכל ביהודה במקום שמיחדין הוא דאינו יכול לטעון אבל במקום שאין מיחדין יכול לטעון והטעם מפני שהם מעמידין עידי משמוש אבל בגליל לעולם אינו יכול לטעון מפני שלא נהגו למשמש וחיישינן לרמאי שהוא משקר דליתא לדרב נחמן דאמר חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה אבל לדברי ר"ת קשה למאי נפקא מיניה דאשמועינן דביהודה מקומות מקומות יש:

ועוד קשיא לי על דברי ר"ת שמפרש היכא שנהגו למשמש גרע טפי ולא סמכינן שם אחזקה דאין אדם טורח בסעודה קשה למה להו לתקן מתחילה עדי מישמוש בשלמא עידי מישמוש לכלה אפשר כדאית' בירושלמי שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות אבל עידי מישמוש לחתן למה הי' להם לסמוך על החזקה שאין אדם טורח בסעודה

ודוחק לומר דתיקנו במקום שאין החתן טורח בסעודה כדעת הרשב"א דס"ל היכא דאינו טורח ליתא להך חזקה זה אינו בימי הש"ס הי' הנהוג בכל מקום שהחתן טורח בסעודה כדמשמע מהאי סוגי' דמת אביו של חתן ומפשיטות לישנא דש"ס חזקה אין אדם טורח בסעודה אלא ע"כ כפי' ר"י וריב"ם דלית להו חזקה אין אדם טורח בסעודה ויש לחוש לרמאי ולכך תיקנו עדי מישמוש שכל אדם יכול לטעון טענת בתולים במקום שאין מיחדין ובודאי אי נימא כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה כתובה מנה הי' אפשר לישב הך קושיא אליב' דר"ת דכתבו התוספות שם בד"ה חזקה אין אדם טורח בסעודה וז"ל תימא תינח באשת כהן או פחותה מג' דמיתסר עלי' הילכך כיון דמפסיד סעודתו נאמן ולמ"ד לקמן כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה אין לה כלל ניחא דהשת' נמי מפסידה שהרי מקח טעות הוא אבל למ"ד יש לה כתובה מנה לא מפסיד מידי אלא שבא להפסיד מכתובתה מנה אבל הסעודה לא מפסיד ואמאי מהימן וכתבו ונראה דלא מהימן וא"כ ע"כ הא דמהימן לטעון טענת בתולים במקום שאין מיחדין ואף שאין עידי מישמוש מיירי באשת כהן או בפחותה מבת ג' אבל ביותר מבת ג' אינו נאמן דאין לו חזקה הנ"ל א"כ תיקנו ביהודה עידי מישמוש שכדי שכל אדם יכול לטעון טענת בתולים אבל אם נאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה הוי מקח טעות לגמרי א"כ קשיא אליב' דר"ת למה הוצרכו לתקנה זו כלל הי' להם לסמוך אהך חזקה דאין אדם טורח ומעתה יש לתמוה על הפוסקים שפסקו כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה לית לה כלל ובהך פסקו כר"ת דסבירא לי' דמצי למטען טענת בתולים אף במקום שאין עידי משמוש מחזקה זו שאין אדם טורח ולדידהו קשיא למה הוצרכו לתקן עדי מישמוש הי' להם לסמוך על חזקה דאין טורח בסעודה מלבד זה ששיטת הש"ס מוכח כדברי ר"י וריב"ם ולמה פסקו כר"ת במקום שגדולי' חולקים עליו ומה שמביא ר"ת ראי' מדברי רבא אין זה כדאי להכריע דהלכה כן משום דרבא סבר כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה מנה דהא רבא תירץ לעיל תירוץ זה אליבא דר"נ חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה וי"ל דסביר' ליה דתיקנו ביהודה עידי מישמוש שיכול לטעון אף בכנסה כשהי' יתירה מג' שנים ורבא לטעמיה דסביר' ליה כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה כתובתה מנה כדגריס רש"י דהדר בי' רבא וכדפי' מהרש"א אבל רב אשי דס"ל לעיל דלעולם כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה לי' לה כלל ושאני הכא שהרי כנסה ראשון לכך לא ניחא ליה בתירוצא דרבא ומשני דקאי אסיפא ותני כל שלא מושמש ומתירוצא של אביי דמתרץ ברייתא דקתני כל שנהג ומדקתני כל שנהג ש"מ דסייעת' להך אוקמ' דמקומות מקומות יש וכן לר' אשי דמתרץ כל שלא מושמש הא אי מושמש

מצי טעין תיפוק לי' דמיחדין ביהודה אלא ש"מ דמקומות מקומות יש ביהודה ובתרתי לטיבותא שאין מיחדין גם מעמידין עידי מישמוש הוא דמצי טעין אבל היכא דמיחדין או אפילו אין מיחדין אלא שאין מעמידין עידי מישמוש לא יכול למטען טענת בתולים דלית להו הך חזקה דאין אדם טורח ועכ"פ למאן דאית לי' ע"כ ס"ל דכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה כתובה מנה:

ועוד יש לי מקום עיון על הפוסקים בכתובות דף י"ב בשיטה דהכיר בה ולא הכיר בה אלא הדר בי' רבא עיי' במהרש"א שפי' לפי' רש"י לגמרי הדר בי' רבא במוכת עץ סבר לרבנן דיש לה מנה ובבתולה ונמצא בעולה נמי יש לה מנה ולכאורה יש לדקדק מי הכריחו לש"ס לומר דלגמרי הדר דילמא לא הדר אלא ממוכת עץ וסברי רבנן כמו ר"מ בלא הכיר אבל בכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה אין לה כלל וגם מקשין העולם מנ"ל לרמי בר חמא לומר דפלוגתא בהכיר בה וגם הקשו התוספות וא"ת אמאי לא קאמר לרבנן בין הכיר בה ובין לא הכיר בה מנה ותיתי מתניתין לדברי הכל ונ"ל לתרץ כל הקושיות אלו דצריכין אנו לדקדק בדף י"ב בתוספות ד"ה וניחוש דכתבו התוספות דבאשת ישראל אינה אסורה עליו ולפי זה צריכין אנו לדקדק בדברי רש"י דכתב ולא יתברר הדבר אם תחתיו זינתה וקשה מאי בכך הלא ס"ס היא וכן הקשה קושיא זו בעל לחם אבירים ונ"ל לומר דרש"י אזיל לשיטתי' דכתב בפ"ק במתניתין דבתולה נישאת ליום הרביעי שמתוך כך יתברר הדבר ויבואו עדים שזינתה ברצון והתוספות כתבו שם הטעם משום אשת כהן ולא פלוג רבנן א"כ רש"י אזיל לשטתי' דתקנו רבנן אף בס"ס כדי שיבא הדבר לידי בירור א"כ היכי תני הכא אין השני יכול לטעון טענת בתולים הא לא יתברר הדבר ולא יבא לב"ד בשלמא אהנך דלעיל כנסה בחזקת בתולה יש לה כתובה לא קשיא דאיכא למימר כשבא לב"ד ובאו עדים שזינתה קודם לכן אבל הכא קתני אינו יכול לטעון מתוך כך לא יבא לב"ד עכ"ל רש"י ז"ל אך לפי' רש"י קשה קיצור על ברייתא גופא הי' לו להקשות וכן על מתניתין בלא דברי רב אשי הי' לו להקשות וניחוש שמא תחתיו זינתה וע"כ הייתי אומר תירוץ על קיצור זה ועפ"ז יתרצו כל קושיות העולם ונקוט כלל זה בידך לפי' רש"י צ"ל דע"כ כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה אף דיש לה מנה מ"מ הבעל יבא לב"ד לערער שלא מצא בתולים מחשש איבוד וע"י זה יתברר הדבר כמו שפי' רש"י בריש פירקין אבל היכא שכנסה ראשון ויש לה מנה ואין לה טענת בתולים לא יבא הבעל לב"ד דיסבור דכבר היא בעולה מבעלה הראשון והא ראי' דיש לה מנה ולא יבא לב"ד ולא יתברר אף שלפעמים זינתה תחתיו נמצא בלא דברי רב אשי הייתי סבור דמתניתין דקתני בתולה אלמנה מן הנישואין כתובתן מנה כו'

ה"א דתרי דיני קמ"ל ראשון היכא שידע הבעל שהיא אלמנה מן הנישואין קמ"ל דתיקנו רבנן לה כתובה מנה ואין לה טענת בתולים דקאמר היינו היכא שלא ידע הבעל שהיתה בתולה אלמנה מן הנישואין וכנסה בחזקת בתולה והוא טוען טענת בתולים קמ"ל דאם היא מבררת שהיתה בתולה אלמנה מן הנישואין אין לה טענת בתולים ולפ"ז לא קשיא וניחוש שמא תחתיו זינתה ולא יבא לב"ד ולא יתברר הדבר דע"כ יבא לב"ד שמתניתין מיירי שכנסה בחזקת בתולה וכשם שבכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה דיש לה מנה לא חיישינן שלא יבא לב"ד דע"כ יבא לב"ד לערער על שלא מצא בתולה ה"נ במתניתין דע"כ יבא לב"ד ויבא הדבר לידי בירור ואם לא יברר יפסקו הב"ד שאין לה טענת בתולים כיון שאין מבררת שהיתה בתולת אלמנה מן הראשון ולפ"ז מוכח שפיר דעכ"פ יכול לטעון מקח טעות אלא ע"כ כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה דיש לה כתובה מנה וא"כ הייתי אומר דמתניתין מיירי בדלא ידע הבעל שהיא היתה בתולת אלמנה מן הנישואין אלא דהתנא בא לאורויי איך לכתוב כתובה ואשמועינן דאם היא אומרת שהיא היתה אלמנה בתולה מן הנישואין אף שמצא לה בתולים כותבין לה כתובה ממנה והיכא דלא מצא לה בתולים אין לו טענת בתולים אבל השתא דאמר רב אשי שאני הכא דכנסה ראשון א"כ בחזקת בעולה כנסה ופריך שפיר וניחוש שמא תחתיו זינתה ולא יבא לב"ד כלל כיון שהוא כנסה בחזקת נשואה ותיקנו לה מנה ואין לו טענת בתולים לא יבא כלל לב"ד לערער אפילו משום ספק איסור וכן על ברייתא דקתני כנסה ראשון ויש לה עדים שלא נסתרה אין השני יכול לטעון טענת בתולים הייתי אומר דאינו יכול לטעון טענת בתולים להפסיד כתובתה ואין זה דוחק לאוקמי בכי האי גוונא כדפירשו התוס' ומטעם ס"ס ספק שמא מקודם שנשאה לראשון נבעלה ואת"ל תחתיו שמא באונס וא"כ עכ"פ יש לה מנה ומוכח שפיר כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה כתובה מנה דאי אין לה לא הוי ס"ס כלל דספק דילמא מקודם לית לה כלל אבל לעולם הוא סומך על העדים שלא נבעלה לראשון וכנסה בחזקת בתולה ויבא הדבר לב"ד לערער שלא מצא לה בתולים ואין לו טענת בתולים דקאמרה הברייתא מיירי לענין להפסי' כתובה אבל לענין איסור יבא לב"ד ויבא הדבר לידי בירור אבל עכשיו שתירץ דכנסה בחזקת בתולה אין לה כלל וא"כ יש להפסיד כתובתה דליכא ספק ספיקא אלא ע"כ מטעם דלא סמיך על העדים אלא סובר דלשבוחי קאמר ולעולם בחזקת בעולה כנסה וא"כ לא יבא לב"ד כלל ולא יתברר הדבר ופריך שפיר וניחוש שמא תחתיו זינתה ולא יתברר הדבר ולפ"ז ניחא כל שמעתת' דידן דרמי בר חמא סבר דמקח טעות לגמרי משמע וא"כ ע"כ מתניתין דקתני גבי בתולה אלמנה מן הנישואין דאין לה טענת בתולים ע"כ הטעם משום

דידע שכנסה ראשון ומדסיפא בהכיר בה רישא נמי בהכיר בה וע"כ בהכיר בה פליגי ובלא הכיר לאו כלום ורב נחמן הקשה לרמי בר חמא ממתניתין דהיא אומרת מוכת עץ אני וע"כ השיב רבא לר"מ בין הכיר ובין לא הכיר יש לה מאתים ולרבנן בלא הכיר לא כלום ופלוגתייהו בהכיר וסיפ' דמתניתין נמי בהכיר, ולכך יש לה מנה ולעולם כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה לית לה כלל אבל לא רצה רבא לאוקמי בין לר"מ ובין לרבנן לית לה כלל דא"כ ע"כ מתניתן בלא הכיר בה פליגי ברישא וע"כ סיפא נמי בלא הכיר בה שהיא בתולה מן הנישואין וא"כ מוכח שכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה מנה וקשיא רישא לסיפא דתני בסיפא מקח טעות לגמרי משמע ולכך ניחא לרבא לאוקמי לרבנן לא הכיר ולא כלום וע"כ פלוגתייהו בהכיר וסיפא נמי בהכיר ואינו מוכח שכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה דיש לה מנה דלעולם אין לה וסיפא מיירי שהכיר שכנסה ראשון ולכך כשהדר רבא וצריך לאוקמי מקושי' דברייתא הוצאה שם רע דלרבנן נמי בלא הכיר במוכת עץ יש לה מנה א"כ פליגי בלא הכיר א"כ ע"כ סיפא נמי בלא הכיר שהיא בתולה מן הנישואין ואפ"ה אין לו טענת בתולים ויש לה מנה ומוכח שפיר דכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה דיש לה מנה וע"כ מקח טעות לאו לגמרי משמע אלא ממאתים ולכך צריך להדר מכולה מילתא ולא גריס רש"י מההיא ולפ"ז לא צריך למחוק רבא אלא רבא לאחר שהדר בי' דמוכח דרישא ע"כ בלא הכיר פליגי א"כ סיפא נמי בלא הכיר שהיא בתולה מן הנישואין א"כ שפיר מוכח דכנסה בחזקת בתולה יש לה מנה ומתחילה לא קשיא לי' כלום דסבר בהכיר פליגי וכיון דבהכיר פליגי נוכל לומר שפיר דכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה דלית לה כלל והכא שאני משום שהכיר שכנסה ראשון:

ומעתה יקשה לי על הפוסקים דפסקו בלא הכיר במוכת עץ דיש לה מנה וכנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה פסקו דלית לה כלל וזה דלא כדעת רש"י דהני תרי מילי חדא בחברתה מיתלי ואמרתי לחדד התלמידים דלפי זה קשה לי סתירה גדולה בדברי המקשה מאי פריך וניחוש לפי' רש"י שלא יבא הדבר לידי בירור דילמא הא דמצרכינן לבא לידי בירור הני מילי בכונס בתולה ולא נמצא לה בתולים דליכא למיתלי בביאת היתר אלא בביאת זנות וראוי לבוא לידי בירור אבל בבתולה אלמנה כי היכי דהחזיקוה רבנן בחזקת בעולת לתלות בביאת בעלה שלא להוציא ממון מחזקת בעלה וליתן לה כתובה מנה הכי נמי נימא דאוקמו' רבנן אחזקה זו שהיא כשירה ונבעלה מבעלה וסמכינן אחזקה זו ולא הצריכו להביא הדבר לידי בירור בל"ז הייתי אומר דהמקשה לא פריך על רב אשי כלום אלא על גוף הברייתא ומתניתין אליבא דסבר כנסה בחזקת

בתולה יש לה מנה וסמכינן אחזקה דבתולה היא וכן סמכינן אעדים דלא נסתרה ולא נבעלה והא דתיקנו רבנן מנה משום דלא פלוג רבנן בנשואה בין בעולה דלעולם יש לה מנה א"כ פריך שפיר אמאי תני אין לו טענת בתולים דלא יבא הדבר לידי בירור דלית לן חזקה דבעולה מבעלה הראשון דהייתי אומר כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה יש לה כתובה מנה ולרב אשי לא פריך מידי אבל השתא קשה קיצור וע"כ צריכין אנו לומר דלא פריך אלא לרב אשי קשה סתירה הנ"ל דילמא סמכו רבנן אחזקה שהיא בעולה מבעלה ראשון ולא אצרכוהו להביא הדבר לידי בירור דבכל מילי אזלינן בתר חזקה הן בממון הן באיסור ודו"ק:

שאלה ו

כתב הב"י בא"ח סי' רכ"ה וז"ל וכן תאנים לבנים ותאנים שחורים תרי מיני נינהו לענין העלאת תרומה וה"ה לענין זמן עכ"ל וע"פ זה פסק בש"ע דיש לברך על שני מיני גודגדניות זמן על כל אחד ואחד בפני עצמו ומה מאוד תמוהים דברים אלו דהא לענין העלאת תרומה פלוגתא דר"י ור"א בפ"ד דתרומות משנה ח' וטעמ' דמ"ד אין מעלין משום דלא נכנסו כלל לספק כמו דעיגולים אינם מעלים את המלבנים אבל לענין מיני חדא מינא הוא ותדע דהא בפ' ב' משנה ד' תנן אין תורמין ממין על שאינו מינו וקאמר כל מין תאנים אחד וכל מין חטים אחד ופי' הברטנורה אף דאיכא שחורות ולבינות מ"מ מין אחד הוא ולמה יהיו חלוקים לענין זמן וזה זמן רב בימי חורפי הקשתי קושיא זו ושמעתי מפי מחותני הגאון מהר"ש שגם הוא הרגיש בזה ואמר שהלכה זו עקורה ולאו דסמכ' היא מ"מ לבי מהסס בדבר זה אם הלכה כסתם משנה זו דהא סתמא דתלמודא פריך בחולין דף קל"ו ע"ב אי מה תרומה ממין על שאינו מינו לא אף ראשית הגז ממין על שאינו מינו לא וגבי תרומה מנ"ל דתניא היו לו שני מיני תאנים שחורות ולבינות וכן שני מיני חטים אין תורמין ומעשרין מזה על זה ר' יצחק אומר משום ר' אלעאי בש"א אין תורמין ובית הילל אומרים תורמין ופירש"י דת"ק פליג אדר' יצחק ואמר דלא נחלקו ב"ש וב"ה בדבר זה דתרי מיני נינהו עכ"ל ומדפריך סתמא דתלמודא ש"מ דהילכתא כת"ק דלא נחלק ב"ה בדבר זה והוו שני מינים והוי כסתם ואח"כ מחלוקת דאין הלכה כסתם ויש לתמוה על הרמב"ם שפסק בפ"ה מה"ת דין ג' כסתם משנה זו וכן בי"ד סי' של"א סי' נ"ג פסק בש"ע דכל מין חטים וכל מין תאנים מין אחד הוא וצ"ע:

שאלה ז

ראיתי קונטרס שנדפס מחדש מספר דרכי נועם מבנו המחבר שבנה דיק ושפך סוללה בענינא דמילה ובקראי בו שנים ושלש דלתות וראיתי שצועק ככרוכיא בקול גדול ולא יוסיף כקורא אחר קורא בהורים ומורים הרבנים המופלגים בדורו ובתחילת השקפה ראשונה סברתי שסותר ובונה בית באבנא שישא ומרמרא בבנין של קיימא אבל אחר העיון הטיב הדק ראיתי שבנה בית באוירא בלי יסוד ואם באתי לכתוב כל ראיותיו וראייות החכמים ילאה בו הקורא ולא יוציא הדין לעולם לאורה על כן אקצר ואעלה עיקר היסוד והבנין והמצודה שבנה וממילא יתבררו ויתלבנו ויצרפו שאר סניפי ראייותיו וזה עיקר ראייתו:

דבפרק יוצא דופן דף מ"ב איתא שם ת"ר הנדה והיולדת מטמאות בפנים כבחוץ ואוקמינן ביולדת מאי מטמא בפנים כבחוץ איכא ואוקמי' כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור וכי ההוא דאתא לקמיה דרבא אמר ליה מהו לממהל בשבתא א"ל שפיר דמי בתר דנפיק אמר רבא ס"ד דההוא גברא לא ידע דשרי לממהל בשבתא אזיל בתרי' א"ל אימא לי איזי גופא דעובדא היכי הוי א"ל שמעית ולד דצויץ אפניא דמעלי שבתא ולא אתילד עד שבתא א"ל האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא והוי מילה שלא בזמנה וכל מילה שלא בזמנה אין מחללין עליה את השבת ע"כ ופי' רש"י ואע"ג דראשו בפנים דהיינו בבית החיצון הוי כילוד עכ"ל ולמד הרב הנ"ל מדפירש רש"י דאכתי ראשו בפנים בבית החיצון ש"מ דאף שלא נגלה הגלגולת כלל לאויר עולם אלא כולה בפנים הוי לידה לענין טומאה וכן לענין מילה ומסיים וכל זה הוא דווקא לטומאת לידה ולח' ימי המילה דתיקרין בפסוק אחד בפ' כי תזריע אבל לידה דלענין בכור אדם לא חשיב כילוד אלא בהוצאת הראש חוץ לאויר העולם ממש וכן להענין בשר שיצא חוץ למחיצתו לא חשיב בשר בשדה טריפה אלא שיצא לאויר העולם ממש ואין אנו אחראין ללמוד מהם לדין טומאת לידה וימי המילה דמאי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא ופרוזדור דאיתא התם י"ל גבי בכור לא הוי כהך דהכא דהתם קרי לפרוזדור לעובי הירכים שמתכסה בהן ראשו של ולד והוה אמינא דלא חשיב כילוד כדבר התוס' עכ"ל ואני אומר בחינם חרד כל החרדה הזו ובמה שרוצה להביא ראיה לדבריו משם יש תברא לדבריו דריש פ' בהמה המקשה פריך מאי קמ"ל כיון דהוציא ראשו הוי כילוד ולא ניתר שאר העובר בשחיטת אמו תנינא איזה בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר נפלים אע"פ שהוציא ראשו חי או בן ט' שהוציא ראשו מת טעמא דראשו מת הא ראשו חי הבא אחריו בכור לנחלה נמי לא הוי וכ"ת אשמועינן באדם וקמ"ל בבהמה דאדם מבהמה לא יליף דאין פרוזדור לבהמה

ובהמה מאדם לא יליף דחשיב פרצוף פנים דידי' הא נמי תנינא שליא שיצתה מקצתה אסורה באכילה ופי' התוס' האי פרוזדור דהכא לא הוי כי ההוא דיוצא דופן דאמר דמכי הוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור הוי כילוד דאי כפרוזדור דהתם איירי הכא מה היה יכול הפרוזדור לעכב הלידה כיון שהראש חוצה לו אלא פרוזדור דהתם הוא בית החיצון ודהכא הוא עובי הירכים המכסים את הרחם שבין הירכים כדפי' הקונטרס ומ"ה לא חשיב כילוד ביציאת ראש חוץ לרחם עכ"ל ורש"י פי' שם דאדם מבהמה לא יליף דבהמה לית לה פרוזדור לפני בית הרחם שלה וגלוי הוא ומכיון שהראש יוצא לידתו ניכרת אבל אשה אין רחמה בגלוי שהירכים הוין לה כעין פרוזדור ואין יציאת הולד ניכרת יפה עד שיצא רובו עכ"ל למידין אנו שהתוס' אינם מחולקים עם פירש"י ואדרבא מביאים סייעת' לדבריהם מפי' רש"י אלא רצו לפרש שאף שהלשון שוה מ"מ הפירוש משתנה כמו שכתבו בס"ד וע"כ בתחילת דבריהם מה שכתבו דאי כפרוזדור דהתם איירי הכא מה היה יכול הפרוזדור לעכב הלידה כוונתם מהי תיתי לומר מאיזה סברא דלא יהי' חשוב כילוד בשביל דאית לאדם פרוזדור כיון שהראש חוץ לפרוזדור לאויר עולם אלא ע"כ הכא קרי ליה פרוזדור לעובי הירכים וה"א כיון שמכסי' את הרחם ואין יציאת הולד ניכרת יפה ס"ד דלא הוי לידה ואם איתא כדברי הרב הר"א הלוי שלמד בפי' התוס' שהך דנדה מיירי שהראש יצא לחוץ לפרוזדור ועדיין מכוסה הגלגלולת ולא נראה לאויר עולם ואפ"ה הוי כילוד א"כ מאי דוחקי' דהתוס' ורש"י לפרש דפרוזדור דהכא הוי עובי הירכים שאין להם חיבור ושייכות לרחם גופי' והלשון דחוק לקרותו פרוזדור שהוא כמו בית שער היה להם לפרש כפשטי' דפרוזדור דהכא ודהתם בענין אחד שיצא הראש לחוץ לבית החיצון ועדיין הגילגולת מכוסה בבשר כותלי בית הרחם וכיון דאינו נראה לעין כל ואין יציאת הולד ניכרת וה"א דלא הוי לידה דלא דמי לבהמה קמ"ל דאפ"ה הוי לידה כמו באשה דכתיב וילדה זכר דחשבינן לידה לטמאות אותה אפילו בלידה יבשתא אף שלא יצא הגילגולת לאויר עולם ה"נ גבי בכור ואם תאמר שאני בכור לנחלה דבעינן יכיר א"כ מעיקרא דדינא פירכא מאי היו צריכי' התוס' לדחוק ולפרש דפרוזדור דהכא לא הוי כפרוזדור דיוצא דופן משום דמה היה הפרוזדור יכול לעכב הלידה תיפוק לי' בלאו הכי אי אפשר לפרש פרוזדור דהכא לענין בכור לנחלה דבעינן יכיר והתם לענין לידה חשיבא לידה אף שהוא בבית החיצון ולא ניכר הגילגולת לאויר עולם ועוד תינח בכור לנחלה בכור לכהן מאי איכא למימר דבפטר רחם תלי' רחמנא ורחם נקרא המקור ולא הפרוזדור כפי' הרמב"ם בפרק חמישי מהלכות איסורי ביאה וז"ל כיון שיצא הדם מבין השינים ה"ז טמאה ואע"פ שהדם עדיין בבשרה וכתב עוד שם הרחם שנוצר בו הולד הוא

נקרא מקור והוא שדם נדה וזיבה יוצא ממנו כו' וצואר הרחם כולה והוא המקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי שלא יפול הולד ונפתח הרבה בשעת לידה קוראין אותו פרוזדור כלומר שהוא בית שער לרחם עכ"ל הרי להדיא שכל צואר הרחם הוא נקרא פרוזדור ומדקתני שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור ש"מ שהוא לחוץ לאויר עולם ועוד מוכח מדברי התוס' ד"ה טעמא דראשו מת דמפרשי דהמקשה הי' יכול להקשות מהך דנדה דתנן יצא כדרכו משיצא רוב ראשו ואי כדברי מהר"א הלוי דיש חילוק בין לידה לטומאה דיולדת ובין לידה דבכור ובשר היוצא חוץ למחיצה א"כ אין כאן קושיא מהך דנדה כלל דלא דמו להדדי כלל וכל אחד דינו חלוק מחבירו ועוד בפ' יש בכור דף מ"ו ע"ב פריך הש"ס על מתניתן דבכור' מאי קמ"ל דראשו חי כילוד הא נמי תנינא בנדה יצא כדרכו משיצא רוב ראשו משתצא פדחתו ואם איתא לדברי מהרא"ה דילמא איצטרך הני לאשמעינן דבעינן ראשו לאויר עולם דיכיר בעינן אלא פשוט וברור דכל מקום דתלי' רחמנא בלידה לא הוי לידה עד שיצא לאויר עולם פדחתו והא דפי' רש"י דאע"ג דאכתי ראשו בפנים דהיינו בבית החיצון הוי כילוד וטמאה לידה וכדרבי אושעיא דאמר חוץ לפרוזדור ולד הוי לאו דווקא כל הראש קאמר אלא מקצת מן הראש וס"ד אף דכל הגוף וקצת מן הראש בפנים לא חשיבי לידה לטמא קמ"ל דאפ"ה חשיבי לידה ולולי פירש"י הייתי מפרש הא דמשני הש"ס בנדה כגון שהוציא הראש חוץ לפרוזדור מיירי שחזר הראש לבית הרחם אפ"ה מטמא כיון שיצא פעם אחת חוץ לפרוזדור הוי כלידה ומונין ימי טומאה וטהרה מאותו עת ובזה ניחא הא דמייתי ראייה מדרבי אושעיא דאמר רבי אושעיא גזירה שמא יוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור וכן מההוא דאתא לקמיה דרבא ואמר מהו למימהל בשבתא ולכאורה קשה מאי צריך ראיה לזה מדברי אמוראי' הלוא מתניתן היא בנדה יצא כדרכו משיצא רוב ראשו משתצא פדחתו אף לפי דברי מהר"א הלוי דמפרש דהך דנדה דמיירי ביולדת שאינו יוצא לחוץ לאויר עולם הוי לי' לאתויי הך מתניתן ודוחק לומר דמתניתן נוכל לפרש לידה גמורה לאויר עולם לכך מייתי ראי' מהני אמוראי דמפ' רש"י חוץ לפרוזדור א"כ מנ"ל להנך אמוראי לפרושי מתניתן מה דלא איתמר בי' בפירוש ולישני דמתניתן דנקט משיצא רוב ראשו משמע יציאה לאויר עולם אלא ע"כ דמיירי שחזר הראש לתוך הרחם וקמ"ל אף שהוא בפנים מטמא כיון שיצא הראש לאויר עולם אף שחזר הוי כילוד ולכך מייתי ראי' מר' אושעיא דאמר גבי אשה שמת ולד בתוך מעי' ופשטה חי' את ידה ונגעה בו החי' טמאה והאשה טהורה עד שיצא הולד ואף שטומאה בלועה היא מ"מ החי' טמאה וקאמר ר' אושעיא טעמא משום דגזרינן שמא יוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור ולא אדעתי' דחיה דאטו אין החיה מסירה

ידיה מן האשה משעה שמקשית לילד עד שתלד וא"כ אף אם יצא לאויר עולם לפעמים אינו יודעת החיה ותחזור הולד ראשו והוי כילוד ור' ישמעאל לא מטהר אלא בנפל שלא נולד דכל אשר יגע ע"פ השדה להוציא עובר שבמעי אשה אבל לאחר שנולד אף שחזר הוי ולד מעליא לטמא והשתא קיימינן דטומאה בלועה מטמא וכן מוכח מפי' רש"י ד"ה לא תימא מתניתן ר"ע ועוד מר' ישמעאל גופי' מוכח דטומאה בלועה מטמא דא"כ למה לי' למעוטי עובר שבמעי אמו תיפוק לי' דבלועה היא אלא ע"כ דממעט מעל פני השדה דבר שלא הי' על פני השדה מעולם אבל אם הי' ע"פ השדה אף שחזר מטמא ולפעמים לאו אדעתי' דחיה ופריך אי הכא אשה נמי ומשני אשה מרגשת בעצמה ופריך ותימא לה לחיה ומשני טרידא היא מחבלי לידה וטרודה מלומר לחי' אל תיגעי שכבר יצא לחוץ ובזה ניחא דמייתי ראיה מהך דרבא דלענין מילה נמי אמר כיון דשמע דולד צויץ אפניא דמעלי שבתא מסתמא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור ואף שחזר הוי כילוד ובזה מיושב מה דדחיקא לי' עלמא להרב מהר"א אי ס"ד דהוצאת הראש חוץ לפרוזדור הוי לאויר עולם א"כ אין שייך למיגזור בחיה דילמא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הא דבר נראה לעינים הוא וגם תוכל להרגיש במישמוש היד אבל לפי פירושי ניחא דגזרינן דילמא יוציא הולד ראשו ויחזור והוי כילוד ומטמא והחי' לא תרגיש בזה:

עוד ראיתי בדברי הרב הנ"ל בסוף דף ע"ד בסופו כתב סתירה לדברי הגאון הישיש ר' משה גלאנטי ונתן טעם לדבריו דיולדת דמי לנדה ויליף מקרא אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה וגו' ומיד סמוך לה ענינא דמילה וכיון דילפינן טומאת לידה מטומאת נדה דקאמר כימי נדת דותה תטמא דמטמאה בבית הסתרים א"כ בטומאת לידה נמי מטמאה בבית הסתרי' עכ"ל וכל דבריו אינו אלא דברי תימה שבדה דבר מלבו מה שלא נזכר בש"ס והך הקישא כימי נדת דותה ילפינן בנדה דף ל"ז דמה ימי נדה אין ראוין לזיבה ואין ספירת ז' עולה בהן אף ימי לידתה שאין ראוין לזיבה אין ספירת ז' עולה בהן אבל ללמוד שיהי' היולדת מטמאת בפנים כנדה זה לא מצינו בש"ס ולפ"ד מאי הוצרך הש"ס להביא ראי' דהוצאת הראש הוי כילוד מעובד' דרבא ור' אושעיא תיפוק לי' מהך הקישא ועוד לפ"ד למה נקט הש"ס כגון שהוציא ראשו חוץ לפרוזדור שהוציא ראשו לפרוזדור הוי לי' למימר אלא ע"כ דלית לן למילף כלל יולדת מנדה דהא ביולד' לידה בעינן כמו דכתיב בקרא אשה כי תזריע וילדה כו' א"כ טומאה וטהרה תלוי בלידה דווקא וכל זמן שהוא בפנים לא היה חשיב לידה אין שייך טומאה אלא דהש"ס נקט דלפי האמת דקי"ל בהוצאת הראש חשיב לידה א"כ מצינו טומאה ביולדת בפנים כבחוץ כמו בדם נדה ומשכחת לה כגון דהוציא הראש חוץ לפרוזדור אף שקצת הראש וכל הגוף בפנים

ואפילו היכא שחזר לתוך הרחם מ"מ מטמאת משום לידה אבל היכא דלא יצא לאויר עולם לא חשיב לידה לענין טומאה וכן לענין מילה ויפה כתב עליו מהר"ם מנ"ל למילף טומאת לידה ושמונה ימי מילה מדין דם נדה דהתם גלי לן קרא דם יהי' זובה בבשרה אבל ללמוד לידה ודמי מילה מנדה זאת ההוכחה לא באה לידינו ולא ידענא מנא לי' הא וכתב עליו הרב מהר"א שבא כנגדו להתל בו או שהתלמוד שלפניו חסרים שני דפי' מתחילת פ' יוצא דופן כו' עי' שם ואני אומר דשמעתן כאלו מרפסין איגרא דמשה אמת ותורתו אמת דלפי מה שכתבנו הדברים ברורים שלא נמצא זה בתלמוד ללמוד מהקישא דנדה אלא דתלמודא קאמר לפי האמת דהוציא ראשו חוץ לפרוזדור לאויר עולם חשיב לידה מצינו דמטמא בפנים כבחוץ כמו נדה אף שקצת הראש והגוף הוא בפנים ואף אם החזיר הראש מ"מ מטמא משום יולדת אף שהוא בפנים לגמרי:

עוד כתב סתירה לדברי הרב מהר"ם שכתב מהר"ם שלא יעלה על דעת לומר דגבי בכור יהי' יציאת הראש חוץ לפרוזדור וגבי שאר דיני יהי' יציאת הראש בתוך המעי' בבית החיצון וכתב הר"א בדף ה' ע"א וז"ל ולעד"נ שפיר עולה ומתקבל דבר זה על דעת ועל דרך זה הוא קושית התלמוד דלמה הוצרך התנא להשמיענו דהוצאת הראש דהיינו הפדחת דחשיב כילוד גבי בכור והלוא כבר השמיענו דין זה גבי טומאה לידה ואנא ילפינן לבכור מדין לידה דבהוצאת פדחת סגי אמנם בבכור דבעינן יכיר הוי יציאת פדחת לאויר עולם היכא דשייך הכרה ולגבי לידה יציאת פדחת בבית החיצון עכ"ל ואני אומר דמי כמאן דלא גמיר שמעתא דהא בפ' יש בכור פריך המקשה לשמואל דאמר אין הראש פוטר בנפלי' מהא מתניתן דתנן הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי ומשני מאי ראשו רובו ואיידי דבעי למיתני סיפא בבן ט' שיצא ראשו לדיוקא דנידוק הא ראשו חי הבא לאחריו אפי' בכור לנחלה נמי לא הוי תני רישא נמי ראשו ופריך מאי קמ"ל דראשו הוי כילוד תנינא גבי אדם יצא כדרכו משיצא רוב ראשו משתצא פדחתו ופי' רש"י אי אמרת בשלמא ראשו דווקא אשמועינן דראש הנפלי' פטרו ותנא סיפא אטו רישא אלא אי אמרת ראשו לאו דווקא ולא נקט אלא משום סיפא לדיוקא דהוציא ראשו חי הוי לידה סיפא גופא לא צריכ' דכבר תנינן בנדה ותיובתא דשמואל וסליק בתיובת' ואם איתא לדבריו א"כ לא ראי זה כראי זה דהא עכ"פ איצטרך לאשמועינן הכא גבי בכור דבעינן לידה גמורה אלא ע"כ ברור הדבר דשני דינים שוי' ואין זה משנה צריכא אלא תני סיפא אגב רישא דאשמועינן דראש פוטר אפילו בנפלים ובר מכל דין הא אמרינן בהאי סוגיא אר"ש ב"ל פדחת פוטרת בכל מקום חוץ מן הנחלה מ"ט יכיר בעינן ור"י אמר אפילו לנחלה ואם איתא לדברי הרב מהרא"ה הי' צרי' לאשמועינן דיש עכ"פ חילוק בין בכור לנחלה דבעינן

שיוציא פדחתו לאויר עולם ובשאר דברים סגי אם הוא בבית החיצון אלא פשוט וברור דאין לחלק בכך דבכל מקום בעינן שיוציא פדחת לאויר עולם ואף גבי בכור דנמי בעינן לידה דכתיב וילדה לו בנים וממעטינן מהאי קרא בכור טומטם משום דבעינן בן משעת לידה וא"כ בעינן לידה בבכור נחלה אלא דה"א דבעינן לידה יתירה משום יכיר קמ"ל ר"י דפדחת נמי הוי בכלל הכרה אבל לא מטעם דכתיב בקרא יכיר אלא אפילו בלא האי קרא נמי אמרינן דלא מקרי לידה לענין בכור עד שיוציא פדחת דכתיב וילדו לו בנים וגם הביא מהר"א ראי' מפר' הערל דף ע"א דמוקי הש"ס דפעמים מילת בנו מעכבת עליו לאכול בקרבן פסח דיציאת הראש הוא לאויר עולם והרב מהר"א הלוי רוצה לסתור ראיותיו וכבר תברו החכמים הרבנים לגזיזי' וכל דבריו אינם אלא דברי שפתים בצחות לשון וצלל במים אדירים ולא עלה בידו כלום והדין דין אמת כמו שכתבו הרבנים שכל מקום לא חשיב לידה עד שיוציא ראשו לאויר עולם וגם מסתמא כשנולד התינוק ליל שבת לא חיישינן שמא הוציא ראשו חוץ לפרוזדור פשיטא היכא דאמו אומרת שברי לה שלא יצא דנאמנת כמו שאמרו בש"ס בחולין דאשה מרגשת בעצמה ואף שאינו מגדת לחיה מחמת חבלי לידה אבל לבתר דניחיה לה אם אומרת שלא יצא נאמנת ולא נחלקו הפוסקים בסי' רס"ב אלא אם שמעו שבכה הילד אבל בלא זה אין כאן חשש ואפילו אם מתה אמו נראה ג"כ דאמרינן מסתמא השתא נולד דכל דבר הולכין אחר מציאתן כהשתא כנ"ל ברור ובחנם הטריחו בפילפול זה:

ודין ראש ופדחת הואיל ואתי לידן נימא בי' מילתא מאי דתמי' לן טובא דהא גבי טומאת לידה חזינא דלא חילקו בנפל בין אם הוציא ראשו חי או מת דבכל מקום שהוציא ראשו הוי כיולד ואמו טמאה לידה וביי"ד בסי' ש"ה גבי בכור לכהן פסק בש"ע דאם הוציא בן ח' ראשו מת הבא אחריו בכור לכהן הוי ולפי משמעות הש"ס משמע כל מה שאמו טמאה לידה פוטר פטר רחם וכן כתב הרמב"ם בהדיא האי כללא בהילכות בכורים פי"א דין י"ד וז"ל כל שאמו טמאה לידה הבא אחריו אינו פטר רחם וכל נפל שאין אמו טמאה לידה הבא אחריו בכור לכהן וא"כ תמה אני על הרמב"ם והש"ע למה פסקו בנפל בן ח' דווקא ראשו חי הא אפילו ראשו מת נמי הבא אחריו אינו בכור לכהן ועוד פסק בש"ע דהיוצא אחר מחותך אינו בכור לכהן משמע במחותך אפילו כדרכו בעינן כולו או רובו ובטומאת לידה פסק בש"ע כהרמב"ם דאף אם יצא מחותך אם יצא כל הראש כאחד הוי כרוב וחשיב כילוד א"כ בדין בכור לכהן נמי היה לנו לפסוק דאם יצא כל הראש במחותך הוי כרוב והבא אחריו לא הוי בכור לכהן ובאמת בבן ח' שהוציא ראשו מת דהבא אחריו בכור לכהן זה לא נזכר בש"ס לא במשנה ולא בברייתא בפירוש רק מדיוקא

דמתניתן למדו מדקאמר נפל שהוציא ראשו חי משמע אבל ראשו מת אינו פוטר אבל אי משום הא לא אירי' די"ל דנקט ראשו חי משום רבותא דבכור לנחלה נקט דאפ"ה הבא אחריו הוי בכור לנחלה ולא בכור לכהן ולעולם ה"ה בראשו מת נמי הבא אחריו אינו בכור לכהן וכן משמע לישני דמתניתין דקתני איזהו בכור לנחלה ואינו בכור לכהן הבא אחר נפלים אע"פ שיצא ראשו חי ומדנקט לישני דאע"פ ולא נקט בסתם הבא אחר נפלים שיצא ראשו חי אלא ע"כ משום רבותא דבכור לנחלה נקט אע"פ שיצא ראשו חי מ"מ הבא אחריו הוי בכור לנחלה ולא לדיוקא דראשו מת דלא הוי בכור לכהן דמ"ש דבפטר רחם תליא רחמנ' וכיון דהוי ילוד לענין לטמא לאמו משום יולדת ה"ה לענין פטר רחם ותדע דקחשיב בסיפא איזהו בכור לנחלה ולכהן המפלת שפיר מלא מים מלא דם מלא גנינין כו' ולא קחשיב בן ח' שהוציא ראשו מת ואין לומר דסמיך על דיוקא דרישׁ' זה אינו דהא שפיר מלא מים טפי נשמע מדיוקא דרישא דקתני רישא המפלת שליא שפיר מרוקם משמע דווקא שפיר מרוקם הוא דלא הוי בכור לכהן הבא אחריו אבל שפיר שאינו מרוקם כגון מלא מים הבא אחריו הוי בכור לנחלה ולכהן ואפ"ה מפרש בסיפא ולא סמיך על דיוקא ק"ו בבן ח' שהוציא ראשו מת דליכא למשמע מדיוקא דרישא וכדכתיבנ' פשיט' שהי' להתנא להשמיענו חידוש זה שהבא אחריו הוי בכור לנחלה ולכהן אלא ע"כ פשיטא וברור דלענין בכור לכהן לעולם אין חילוק בין ראשו חי או מת דבפטר רחם תליא רחמנ' מה לי חי מה לי מת ולא נקט ברישא שיצא ראשו חי אלא משום רבות' דבכור לנחלה דאפ"ה הבא אחריו הוי בכור לנחלה וכן משמע קצת מדברי התוס' בבכור' דף מ"ו ע"ב ד"ה תיובתא דשמואל דאפילו בנפל מת הראש פוטר וכן נראה מכל הני מתניתן דחשיב גבי טומאת לידה בפ' המפלת כל מה דתני לענין דפוטר פטר רחם בבכור' מטמא אמו טומאת לידה וא"כ כיון דפסק במחותך כהרמב"ם דאם הוציא כל הראש הוי כרוב א"כ בבכור נמי נימא הכי דהבא אחריו לא יהי' בכור גם בבן ח' אם הוציא ראשו אפילו מת נמי הבא אחריו לא הוי בכור לכהן ותמה אני על הראשונים שלא הרגישו בזה:

ועוד אזכיר מה שתמה הרב הב"י בי"ד סי' קצ"ד על הרמב"ם דכתב גבי מחותך אינו מטמא לידה עד שיצא רובו ואם יצא ראשו כולו כאחד הרי זה כרובו וכתב הב"י וצריך ליתן טעם מי הכריחו לפרש כן ונכנס לדחוקי' לישב דברי הרמב"ם ואני אומר שהרמב"ם למד זה מהירשלמי דנדה דמקשה התם על ר' יוחנן דסבר ראשו כרובו ממתניתן דקתני יצא מחותך ומסור' ר"ל דרך רגליו משיצא רוב הרי זה כיולד ש"מ דראש לא חשיב כרוב ומשני שם דר' יוחנן פתר למתניתן כשיצא ראשו ר"ל דמתניתן דקתני משיצא רובו מיירי

שיצא הראש לבד דהראש חשיב כרוב ולפ"ז מוכרחי' אנו לומר דווקא כל הראש מדקתני סיפא יצא כדרכו משיצא רוב ראשו ש"מ במחותך מיירי שיצא כל הראש אבל בש"ס דילן מיישם הש"ס הקושיא בענין אחר דהכי קאמר יצא מחותך או שלם וזה וזה מסורס משיצ' רובו משמע אבל כדרכו אפילו מחות' הראש פוטר דהיינו רוב הראש וכן משמע מריש פ' בהמה המקשה דפריך תלמודא מאי קמ"ל דהוציא ראש הוי כילוד תנינא שליא שיצאת' מקצתה אסורה באכילה ומאי קושיא דלסברת הרמב"ם דכל הראש הוי כרוב א"כ איצטרך לאשמועינן הכא דאף שיצא רוב הראש דהיינו הפדחת הוי כילוד אבל משליא אין ראיה דהתם החשש שמא יצא כל הראש וכל הראש הוי כרוב אלא ע"כ לתלמודא דילן אין לכל הראש שום מעלה מרוב הראש שהוא הפדח' ולתלמודא דילן אליבא דר"י אפילו במחותך אם יצא רוב הראש נמי הוי כילוד וא"כ עכ"פ יצא לנו עוד חידוש דין גבי שליל דפסקינן בי"ד סי' י"ד דאם חתך כל אבר ואבר בשעה שהוציא אותו גם המיעוט שנשאר בפנים אסור והוא בעי' דלא איפשטא בש"ס דמבעי' לי' בחולין דף ס"ח ע"ב הוציא עובר ידו וחתכו וחזר והוציא ידו וחתכו עד שהשלימו לרוב מהו מי אמרינן הא נפיק לי' רובא א"ד רובא בבת אחת בעינן ולא אפשטא וק"ל לחומרא וכתבו התוספות ד"ה הוציא ידו וא"ת מתניתין היא בפ' המפלת יצא מחותך או מסורס עד שיצא רובו וי"ל דודאי אשה טמאה לידה ברוב ולדה אבל לא שמעינן מהתם דמיעוט שבפנים הרי הוא כילוד עכ"ל ואף שכתבו לעיל בד"ה סיפא מק"ל דזה פשוט כיון דהוציא ראשו הוי כילוד אפילו מה שבפנים אסור כיון שהולד שלם אבל בנחתך כתבו דמבעי' להו אי הולד שבפנים אסור או לא ולא אפשטא ונקטינן לחומרא א"כ אנן קי"ל במחותך כר' יוחנן דהראש הוי כרוב ונהי די"ל דכל הראש חשיב כרוב היינו כרוב במחותך וכיון דהכא מבעי' לן אי בעינן רוב בבת אחת לאסור מה שבפנים או לא ולא אפשטא א"כ גם ביצא הראש כולו כאחד במחותך במעי' נמי עכ"פ יש לנו להחמיר לאסור מה שבפני' וגם מה שכתב הרמב"ם ביצא כדרכו משתצא רוב פדחתו הרי כילוד אע"פ שנחתך אח"כ א"כ גבי שליל נמי אם יצא כדרכו ברוב פדחתו וחתך אח"כ נמי עכ"פ יש לאסור מספק וכל זה לא הזכירו הפוסקים. ודין מחותך הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא לישב מה שהניחו כל גדולי ישראל בצ"ע דריש פרק בהמה המקשה פריך מאי קמ"ל דהוציא ראשו הרי הוא כילוד תנינא שליא שיצא' מקצתה אסורה באכילה והקשה הגאון מהר"ם מלובלין לפי' רש"י בב"ק דף י"א בהך דשליא שיצא' מקצתה אסורה דחוששין דשמא באותו מקצת יצא הרוב של עובר ולפ"ז לא פריך הכא המקשה מידי דאי אפשר למילף מהך

דשליא דיציאת הראש הוי כילוד דהא הטעם דשליא שיצא' מקצתה אסורה דחיישינן שיצא הרוב באותו מקצת:

ואחרי העיון נראה לישב דצדקו דברי רש"י מאור עינינו ובאורו נראה אור דהא רש"י מפרש התם בהך דר"א אין מקצת שליא בלא ולד ומשום הכי חוששת שמא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת ומכי נפק רוב הוי כילוד כדאמרינן במס' נדה יצא מחותך או מסורס עד שיצא רובו עכ"ל הרי לפניך שרש"י מדמה דין שליא למחותך ומסורס והתם פליגי בדף כ"ט ר"א סבר אין הראש כרוב אברים ור' יוחנן סבר הראש כרוב אברים וקמפלגי בדשמואל דאמר שמואל אין הראש פוטר בנפלים ופריך על ר"י ממתניתין יצא מחותך או מסורס מכלל דמחותך כתיקנו וקאמר משיצא רובו הרי זה כילוד וקשיא לר"י ומשני ר"י הכי קתני יצא מחותך או שלם וזה וזה מסורס משיצא רובו אבל כתיקנו אפילו במחותך הראש פוטר ע"כ נשמע מזה דמחותך ונפל שוים בדין זה ומעתה הוכרח רש"י לפרש בב"ק דחשש הוא מחמת רוב מיחוי של ולד שיצא באותו מקצת משום דר"א הוא מארי' דשמעתא בנדה דסבר דאין הראש חשיב כרוב בנפל וכן במחותך א"כ אמאי קאמר הכא ר"א שליא שיצאה מקצתה האשה טמאה ולכך הוכרח רש"י לפרש דאין ה"נ דהחשש הוא שיצא רוב מיחוי הולד באותו מקצת כדי שלא יסתרו דברי ר"א ובפר' בה"מ פריך המקשה אליבא דאמת דכבר איתותב שמואל וקי"ל להלכה דאין חילוק בין נפל לבן קיימא דלעולם הראש חשיב כילוד א"כ לא צריכין אנו לדחוק ולאוקמי הך דשליל שיצתה מקצתה דאסורה משום רוב מיחוי אלא נפרש כפשטו דבמקצת אי אפשר לכנוס הרוב הולד ואפ"ה אסורה משום דחיישינן שיצא הראש באותו מקצת ופריך הכא שפיר אליבא דאמת ובלימוד הישיבה בחידוד התלמידים הארכתי מאוד ומעתה אני מתאבק בעפר רגליהם של בעלי התוספות דהקשו בחולין בסוף ד"ה שליא ומהך ליכ' למיפרך לשמואל דילמא היינו דווקא בבהמה אבל באדם לא שמעינן מהכא עכ"ל וכן כתבו בבכורות ומה מאוד תמוהי' לי דבריהם דמאי דמשני אליבא דשמואל צ"ל נמי לר"א דאית לי' נמי דשמואל דאין הראש פוטר בנפלים וא"כ מאי פריך לדעת התוספו' בב"ק אליבא דר"א מאי קמ"ל תנינא שליא שיצת' מקצתה דילמא אי מהתם ה"א דווקא בבהמה דהראש פוטר בנפלים בבהמה מודה שמואל אבל באדם דאין הראש פוטר סד"א דאשה שיצתה שלית' אינה טמאה קמ"ל ר"א דאפ"ה טמאה דחוששין שמא יצא רוב מיחוי הולד אלא ע"כ נראה ברור דאדם ובהמה שוים לענין לידה וקושית התוספו' אליבא דשמואל נראה דלא קשה מידי דהא אליבא דר"א דסבר נמי כשמואל ע"כ מוכרחים

אנו לפרש חיישינן שמא יצא בהך מקצת שליא רוב מיחוי הולד ולכך כל השליל אסור ולעולם אין הראש פוטר בנפלי' ודוק:

שאלה ח

בדבר השאלה שנשאלה בבית המדרש נדה שחל ליל טבילתה במוצאי שבת וביום ו' היתה עדיין בימי אבלה ואבילות שלה נשלם ביום השבת דשבת עולה למנין ז' כמבואר בי"ד בסי' ת"ג מוסכם מכל הפוסקים ושאל השואל אי שרי לעשות להחפיפה ביום ו' ולטבול במוצאי שבת או לא ולכאורה היה נראה בעיני היתר גמור ממש כביעתא בכותח' דמהי תיתי לאסור דהא כבר העיד רמ"א בסי' קצ"ט שאם חל טבילתה במוצאי שבת שמנהג יפה שתרחץ היטב בערב שבת ובמ"ש תחזור ותסרוק מעט ואי משום שצריכה לסרוק שער ראשה יפה ולחוף כל גופה ולשטוף במים חמין בשעת חפיפה ואיך תעשה דברי' כאלו בימי אבלה לדעתי אין בו נדנוד איסור כלל סריקה מבואר בהדי' בסי' ש"ץ ס"ב לסרוק אשה במסרק מותר אפילו תוך ז' ואי משום רחיצה הלא לאו רחיצה של תענוג הוא ודבר זה נלמד מק"ו מרבן גמליאל שרחץ לילה ראשונה שמתה אשתו משום דקסבר אנינות לילה מדרבנן ובמקו' איסטני' לא גזרו ק"ו רחיצה משום מצוה וכן מצאתי בהדי' שלמד הרא"ש ק"ו זה והתיר ליולדות לרחוץ ותביא הירושלמי הדא תימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינו של תענוג מותר ומותר לטבול טבילה של טהרה בט' באב והיינו לדע' הגאוני' שפסקו טבילה בזמנה מצוה אבל לדעת דסברי טבילה בזמנה אינה מצוה אינה טובלת וכבר הכריע הב"י בסי' קצ"ו ורמ"א בש"ע דלכ"ע אם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שהרי מצינו ביהושע שנענש על שביטל את ישראל מפריה ורביה לילה אחת ולכך אשה טובלת בליל שבת ואף דכל נשי דידן לאו בזמנן טובלות דהא דנדה דאורייתא טובלת לאחר ז' לראיתה ונשי דידן סופרות ז' נקי' אעפ"כ כתב הב"י כיון שאין מתעכבות מלטבול אלא ע"פ תקנת חכמים כשמגיע הזמן שקבעו להם חכמים טבילה בזמנה מיקרי ומצוה היא ונשמע מזה אף היכא שחל ליל טבילתה בתוך ימי אבילות אלא שאינה יכולה לטבול מחמת אבילות אח"כ הוי כטבילת מצוה ואליבא דכ"ע כשבעלה בעיר הוי טבילת מצוה ואף שנדה אסור' לטבול בימי אבלה היינו משום כיון דאסורה בתשמיש א"כ לא שרינן להו לטבול ולרחוץ ואפילו לרחוץ וללבוש לבנים התיר הב"י וכבר תמה הט"ז על רמ"א שלא הבין יפה דברי המהרי"ל דלמה לנו לאסור רחיצ' של ליבון הוא לאו רחיצה של תענוג הוא וכתב בהדי' כדברי הא דאסור רחיצה של טבילה היינו שהוא ללא צורך כיון שאסורה בתשמיש וכן התיר בתשובת משאת

בנימין לרחוץ בתוך שבעה וכתב עליו הט"ז שדבריו נכונים ואף רמ"א לא דיבר אלא ברחיצה של ליבון שעדיין לא התחילה למנות ימי טהרה שלה אבל היכא שחל ליל טבילת לית דין צריך בשש שמותרת לרחוץ כדי שתטבול בזמנה לבעלה וכן כתב הב"י בי"ד סי' שפ"א ובא"ח סי' תקנ"ד וז"ל אומר ר"י דבזמן הזה אין טובלין ביום הכפורים ולא בט' באב דדווקא הם שהיו עוסקין בטהרות הי' צריך לטבול שלא יטמאו הטהרות אבל השתא דהטבילה אינה באה אלא לטהרה לבעלה יכולה היא לרחוץ ולחוף ערב י"כ כדי שתסרוק שערה וחופפת מעט למוצאי י"כ משום דצריך חפיפ' לסמוך לטבילה וכן בט' באב דהא אפילו תטביל בי"כ ובט' באב אסורה לבעלה הרי בהדי' דהתיר לחוף בערב ט"ב ולטבול במוצאי ט' באב אף דנוהגין איסור רחיצה בערב ט' באב:

אך ראיתי שחכם אחד פסק לאיסור מטעם תרי קולי לא מקלינן וע"כ אליבא דידי' צריכין אנו לחלק דשאני רחיצת ערב ט' באב שאינו מוזכר בש"ס אלא מנהג ותיקין אבל איסור רחיצה באבל מוזכר בש"ס הוי כתרי קולי לא מקלינן ואני אומר אם קבל' נקבל ואם לדין יש תשובה לדבריו דהא דתרי קולי לא מקלינן נזכר בטור י"ד ובש"ע סי' קצ"ט ס' ז' ז"ל במקום שיראים לטבול בלילה אין להתיר לחוף בערב שבת ולטבול ביום השבת דתרי קולי בהדדי לא מקלינן קולא דסרך בתה וקולא דהרחקת חפיפה מטבילה עכ"ל ולפי עניות דעתי אין הנדון דומה לראי' והם כרחוק מזרח ממערב בשלמא התם גבי טבילה ביום בשעת הטבילה הוי תרי קולי בפעם אחת דהא החמירו רבנן שלא לטבול ביום משו' סרך בתה וגם הצריכו חכמים שתטבול סמוך לחפיפה אבל הכא גבי אבילו' בשעת טבילה במוצאי שבת לא הוי שני קולות רק קולא אחת הרחקת טבילה מחפיפה ובאותו הפעם שרחצה בשעת אבילות לא עבד' ג"כ רק קולא אחת וכן דיוק לישני דתרי קולי בהדדי לא מקלינן משמע דשני קולות באים בפעם אחת ובר מכל דין לא דמי להתם דהתם התרי קולות כולם נוגעי' לענין חשש טבילה חשש קילקול הטבילה ביום וחשש קילקול הטבילה שאינה סמוך לחפיפה ושמא נדבק בה איזה דבר חוצץ ביני לביני וא"כ שני הקולות הוא חשש קילקול הטבילה אבל הכא אפילו אם היו גבי אהדדי הי' מותר דקולא דרחיצה אינה נוגע כלל לחשש קילקול טבילה:

ועוד דהכא לא שייך למימר תרי קולי דהא רחיצה במקום מצוה יליף הרא"ש ק"ו מרבי שמעון בן גמליאל שרחץ לילה ראשונה ואמר שבמקום איסטניס לא גזרו וכיון דלא גזרו שם ק"ו במקום מצוה דלא גזרו וכיון דלא הוי בכלל גזירה לא שייך שום קולא וזה ברור:

ועוד נראה ברור כשתדייק בלישנ' דהר"י שכתב הב"י שחופפת מעט במוצאי יום כיפור משום דצריך חפיפה סמוך לטבילה הרי להדיא בשעת הדחק סמוך אחפיפה מועט'

בלילה דהוי נמי סמוך לחפיפה וכיון דהעיד רמ"א שאשה שטובלת במוצאי שבת חופפת מעט במוצאי שבת ע"כ נמי מהך טעמא כדי שתהי' טבילה סמוך לחפיפה וא"כ אין כאן תרי קולי שבאמת אינה מרחקת טבילה מהחפיפה אלא שעל הצד היותר טוב צריך לחפוף בע"ש וכ"ת לא תחפוף כלל בערב שבת משום אבילות זה אינו כיון דפשט המנהג כן לא תשנה מן המנהג שלא יבוא מכשול מזה והוי בכלל מצוה א"כ נראה ברור ופשוט שמותרת לחוף בימי אבלה בחמין כדי שתטבול בזמנה לבעלה וכל כי האי מילתא לימרו משמאי בשוקי ובבראי:

שאלה ט

ראיתי קצת אנשים שלוקחים אצל הדסי' הלאי' העומדים תלתא בקינא עוד הדס יבש המביאים מאיטליא כדי לצאת דעת ספר שבות יעקב שכתב שיש לחוש באלו הדסי' הנמצאי' במדינתינו משום מורכב ואין אדם יוצא בו ואני אומר דשלא כדין עבדו ויותר הי' להם לחוש שיעברו על בל תוסיף ואם באי' לומר שהם סומכים על הרא"ש שכתב וז"ל על הא דאמר ר"י במינו היו אוגדי' אותו מלמטה דר"י לטעמי' דאמר לולב צריך אגד וכי אגיד לי' במינא אחרינא הוי לי' חמשה מיני' אבל לאחר שנעשה בו אגד של חובה אם הוסיף אגד אחד לנוי ליכא בל תוסיף מינה נשמע לרבנן דאם הוסיף מין אחד לנוי אפילו דרך גדילתו אין בו משום בל תוסיף כיון דלא נתכוון אלא לנוי ואע"ג דבזמנו לא בעי כוונה לבל תוסיף היינו בסתם אבל אם כיון לנוי אפילו דרך גדילתו הוי כאגד יתירה לר' יהודה עכ"ל:

והנה כד דייק' שפיר לאו כ"ע מודו בהאי סברא דאיכא למידק בדברי הרא"ש דתלי טעמא כיון דאינו מתכוון אלא לנוי אין בו משום בל תוסיף משמע דאם אינו מתכוון לנוי עובר משום בל תוסיף וע"כ מוכרחי' אנו לומר דלית לי' להרא"ש סברת ר"ח שהביאו התוספות בפ' הנחנקי' דף פ"ח ע"ב דס"ל הא דאמרינן ד' מינים שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן היינו מדרבנן שלא יהי' נראה כבל תוסיף אבל מדאורייתא אינו עובר משום כיון דקי"ל דלולב אין צריך אגד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי והרא"ש לית לי' האי סברא דא"כ אפילו אם אינו מתכוין לנוי נמי אינו עובר ולפ"ז דבריו צריכין ביאור דהא כתבו התוס' בסוכה דף ל"א ע"ב דלפי גירסת הש"ס שלנו דפריך אמר מר כשם שאין פוחתין פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ואמר ר"י לולב צריך אגד ואי מייתי מיני אחריני האי לחודי' קאי קמ"ל משמע לרבנן לא אמרינן האי לחודי' קאי ומסוגי' דפ' הנחנקי' משמע דלרבנן אמרינן פשיטא דהאי לחודי' קאי וכן גבי לולב אי צריך

אגד משמע דווקא לר"י אי אגיד ליה במין אחר הוי חמשת מינים אבל לרבנן דאין צריך אגד לא ותירצו דמיני' שבלולב בעינן דרך גדילתן ואם אגדו שלא במינו אין לו ליחשב כמוסיף משום דאין זה דרך גדילתן אבל לר"י דבעי אגד יש לו לחשב כמוסיף באגודתו דכל אגודה שלא כדרך גדילתו אבל דרך גדילתו עובר על בל תוסיף לרבנן ולר"י והא דקאמר בסנהדרין למ"ד אין צריך אגד האי לחודי' קאי היינו לענין דאין זה בל תוסיף גורע דלעולם ידי מצוה יצא אלא דעובר על בל תוסיף עכ"ל התוספות:

וכיון שהוכחנו שהרא"ש מודה לסברת התוס' בסוכה דדרך גדילתן עובר על בל תוסיף אם אינו מתכוון לנוי א"כ מנ"ל למידק אם מתכוון לנוי אינו עובר דוק איפכ' דהא לר"י אם אגדו בגמוניות של זהב לבד אף שהוא לנוי הוי כמוסיף משום דכל אגודה הוי שלא כדרך גדילתו ונמצא כלה דרך גדילתו הוי כמו אגד שלא כדרך גדילתו ועובר בבל תוסיף אף שהוא לנוי אבל באגד יתירה לר"י הוי שלא כדרך גדילתו בעלמא ואינו עובר אם מתכוון לנוי וא"כ מנ"ל להרא"ש ללמוד לרבנן אם הוסיף דרך גדילתו אינו עובר אם מתכוון לנוי דהא לרבנן הוי דרך גדילתו כמו לר"י בנוי באגד הצריך וכשם שלר"י באגד הצריך אף לנוי אסור משום בל תוסיף כן לרבנן בדרך גדילתו אף לנוי אסור ודוחק לומר לר"י כיון שמתכוון לנוי אין כאן אגד ויותר נראה לומר דהרא"ש ס"ל דאינו עובר לרבנן בבל תוסיף כיון דלולב אין צריך אגד האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי אלא מדרבנן הוא אסור משום דנראה כבל תוסיף ולכך כתב שפיר כי היכי דלר"י באגד יתירה מותר לנוי ואינו אסור אפילו מדרבנן דאין נראה כבל תוסיף ה"נ לרבנן דס"ל דלולב אין צריך אגד דאינו עובר בבל תוסיף אלא מדרבנן הוא אסור אבל אם מתכוון לנוי אינו אסור אפילו מדרבנן ולישנא דרא"ש דייק' הכי דנקט אין בו משום בל תוסיף ולא נקט דאינו עובר משום בל תוסיף אלא ע"כ דכוונתו דאין בו משום בל תוסיף אפילו מדרבנן אם מתכוון לנוי ובאמת דעת הרבה גאוני' חולקי' על סברא זו דהא כתב הרא"ש והביאו הטור בהדס שאינו עבות נחלקו הגדולים אם הוא מין הדס ויכול להוסיף ממנו לנוי בה"ג כתב דהדס שוטה אפילו בהדי אסא אחרינ' פסול ורב נטרונאי כתב אם יכול לעשות כולן מן העבות מצוה מן המובחר ואם אינו מוצא אלא שלשה הדסים עבות ממלא אותו הדס שוטה ושפיר דמי וכן כתב רב פלטי' מן המקרא הי' משמע דשני מינים הם מדכתיב בעזרא ועלי הדס ועלי עץ עבות ואמנם אנו רואים שגדלי' בערוגה אחת ושוין במראה ובקומה זה יוצאין עליו עבות וזה אין יוצאין עליו עבות ואפילו שפסלו הכתוב למצות הדס מ"מ מין אחד הוא ואין כאן בל תוסיף מידי דהוי אסיב ועיקרא דדיקלא דאמרינן לעיל דאוגדין בו הלולב אף לר"י נשמע מזה דכל הני גדולי' סבירי להו באינו מינו אף שמתכוון לנוי עובר בבל

תוסיף דאורייתא א"כ מי שרוצה ליקח הדסי' המביאים מאטלי' בהדי הדסי' הנמצאים במדינות אשכנז לצאת דעת בעל שבות יעקב עובר על דעת הגדולים אלו שהביאו הרא"ש דמוכח דסבר ליה דלרבנן דלולב צריך אגד עובר על בל תוסיף מדאורייתא באינו מינו אפילו אם מתכוון לנוי:

והא דכתב הרא"ש דנראה דהם מין אחד דאנו רואים שגדלי' בערוגה אחת ולא הכריח כן מהש"ס דס"ל לר"י דאין מסככין אלא בארבע מינים שבלולב וסבר הא דכתיב עלי הדס ועלי עבות לסכך ש"מ דהדס שוטה מינא דעץ עבות הוא וי"ל דאנן דקי"ל כרבנן ומוקי להאי קרא בפרק קמא דף י"ב הדס שוטה לסוכה ועץ עבות ללולב וסבירי להו דכשר לסכך בכל מינים ולכך הוכרח דמין אחד הם דגדלי בערוגה אחת וזה פשוט. ואגב דאיירינן בסוגי' זו אם מכוון לשם נוי אם עובר בבל תוסיף אכתוב מה שכתבו התוס' בסוכה דף ל"א ד"ה אין אוגדין את הלולב אלא במינו תימה היכי בעי למימר משום דבעי הדר והא פסיל במתניתין בגימוניות של זהב שהיו עושין משום נוי ושמא הוי מצי למימר ולטעמיך עכ"ל ואני אומר דאין כאן קושיא דהמקשה סבר דר"י תרתי בעי דאין אוגדין אלא במינו משום נוי ולמעוטי סיב ועיקרא דדיקלא אע"פ שהם מינו אינן לנוי ופשיט' באינו מינו דעובר משום בל תוסיף אף דאיכא נמי הדר אסור והתרצן השיב לו דאינו טעמו משום הדר כלל דאפילו סיב ועיקרא דדיקלא נמי כשר וטעמ' דר"י אינו אלא משום בל תוסיף לבד והא דקאמר הש"ס מ"ט דר"י לאו קושית המקשה הוא אלא מדברי התרצן הוא דמשני לא הא אמר רבא אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא מ"ט דר"י כו' דרבא הגיד טעמא דר"י רק משום בל תוסיף לבד ותדע דהא בדף ל"ו ע"ב מפרש רבא האי דאפילו בסיב וכן מפרש רבא גופי' שהטעם משום בל תוסיף וניחא גירסת הש"ס שלנו דלא כתוב כאן אלא מ"ט דר"י רק מ"ט דר"י והם דברי רבא עצמו שאמר טעם זה. וראיתי בספר ר"מ מלולבין שהגיה כאן תיבת אלא אפשר שהכריח כן מדברי התוס' אבל לפי דברינו אין צריך לשבש הספרים ובזה ניחא נמי קושי' התוס' שהוכרחו לדחוק ולומר דהוי מצי למימר וליטעמיך אבל פשוט וברור שאין מקום כלל לקושייתם וק"ל:

שאלה י

סוכה דף כ"ב ע"א רב תני חדא שמואל תני תרתי א' אביי לא שנו אלא שאין בין זה לזה ג' טפחים והקשו המשכילים בל"ז הי' לאביי לומר הך לא שנו על מימרא דרב ושמואל ונראה לתרץ דע"כ יש לדקדק הא דמקשה הש"ס דיוקי דמתניתן אהדדי דהכא קתני צילתה מרובה מחמתה כשירה הא כי אהדדי פסולה ובאידך פרקין תני חמתה מרובה

פסולה הא כי הדדי כשירה ומשני הא דדייקינן הכא כי אהדדי פסולה מיירי בסכך למעלה וקשה לשמואל מנ"ל לומר הכי דילמא הא דקתני הכא צילתה מרובה מחמת' הא כי הדדי פסולה קאי אסוכה מדובללת שהוא קנה עולה וקנה יורד ואשמועינן מתניתין הכא בעינן דווקא צילתה מרובה מחמתה הא בסוכה עני' אפילו למעלה כי הדדי כשירה אלא ע"כ צריכין אנו לומר כיון דאמרינן בפחת בפחות מג' רואין כאלו היא מסוככת בשוה וכן ברחבה טפח אמרינן חביט רמי כאלו מסוככת בשוה א"כ ע"כ הדין נותן שלא ישתנה דין סוכה זו משאר סוכה המונחת בשוה דזה הילכתא נינהו לומר בפחות מג' כלבוד וברחבה טפח אמרינן חביט רמי א"כ הדין נותן כל מה שכשר בשאר סוכה יהיה כשר בסוכה זו וא"כ י"ל לשמואל תרתי קתני שני רבותות חדא דאמרינן רואין כאלו הקנים שוכבים בשוה ועוד רבות' שאפילו אם אמרינן רואין והיו שוכבים הקנים בשוה היתה סוכה עני' אפ"ה כשירה כיון שהיו שוכבים היה צילתה מרובה מחמתה וא"כ לשמואל ממילא נשמע תרתי במתניתין דליכא למימר הא דתני צילתה מרובה דווקא על סוכה שהיא קנה עולה קנה יורד וקשה כיון דאמרינן ע"כ הילכתא רואין הוי כאלו היו מונחים בשוה וכשם ששם כי הדדי כשירה ה"נ הכא ולמה תני צילתה מרובה אלא ע"כ דאשמועינן הא כי הדדי פסולה א"כ ממילא נשמע תרי בבי במתניתין חדא דאמרינן רואין וחדא דגבי סוכה עני' בעינן למעלה דווקא צילתה מרובה מחמתה:

והשתא ניחא בל"ז במימרא דרב שמואל הייתי סבר שטעמא דשמואל שאמר קנה עולה וקנה יורד כשר מטעם כיון דחמה בראש כל אדם צילתה מרובה מחמתה ואף שבשאר היום חמתה מרובה מ"מ כשירה כדפי' התוס' ולפ"ז לא רצה אביי לומר לא שנו שלו דהוא סבר דמטעם זה יש להכשיר אף בגבוה יותר מג' אבל עכשיו דתני שמואל תרתי וקשה מאי דוחקי' למיתני תרתי וע"כ יקשו הדיוקים אהדדי ליתני חדא וצילתה מרובה מחמתה קאי על סוכה מדובללת שהיא קנה עולה וקנה יורד ואף שבכל יום חמתה מרובה כשירה כשהיא צילתה מרובה באמצע היום ולכך בעינן צילתה מרובה ופסול כי הדדי ומשנ' דלעיל דתני חמתה מרובה הא כי הדדי כשירה מיירי בסוכה עני' שכל היום הצל והחמה בשוים וע"כ הבין אביי דטעמא דשמואל דמכשיר הך סוכה קנה עולה וקנה יורד לאו משום כיון דהחמה בראש כל אדם צילתה מרובה דלא חשיב למעלה מג' סכך להצטרף אלא ע"כ הטעם משום רואין או תוך ג' כלבוד או ברחבה טפח דאמרינן רואין והוי כשאר סוכה כשירה וממילא נשמע תרתי דליכא למימר חדא קתני דלא ליתני כלל צילתה מרובה וליתני רק בבא דרישא קנה עולה וקנה יורד דכשירה וידענא הכשר סוכה מפירקין דלעיל דתני חמתה מרובה הא כי הדדי כשירה ואין לומר דתני הכא דווקא

צילתה מרובה הלא אם אמרינן רואין הוי סוכה זו כשאר סוכה הכשירה בכל דינים שוים אלא ע"כ לדיוקא אתי הא כי הדדי למעלה פסולה וע"כ בסוכה עני' וממילא נשמע תרתי בבי במתניתן א"כ שפיר אמר אביי לא שנו וכו' ובזה נתישב קושית הט"ז שהניח בצ"ע בסי' תרל"א סק"ד ע"ש שלדברינו ברורה הסוגי' כשמש באין גימגום וק"ל:

שאלה יא - א

אשר נשאלתי ישראל שנתן בהמותיו לגוי לגדלם ויחלוק עמו הולדות והגוי מאכילם בפסח חמץ מפסולת שכר וי"ש נראה לכאורה דיש לדמות דין זה להא דתנן בס"פ י"א דתרומות ישראל ששם פרה מכהן לא יאכילנה כרשיני תרומה וכהן ששם פרה מישראל מאכילה כרשיני תרומה ופי' הר"ע מברטנור' שקיבל בשומא כפי מה שהיא שוה עכשיו כך וכך דמים ויטפל בה ומה שתשביח על השומא יחלקו הריוח ביניהם דלכל אחד נעשית כפרתו ומותר להאכילה כרשיני תרומה א"כ ה"ה בנדין דידן נמי אבל כד דייקת שפיר אין הנדון דומי' לראי' מכמה טעמים חדא דהתם סתם מקבל בשומא מקבל עליו אחריות וכן משמע מפי' הת"י שמפרש ישראל ששם פרה דשמין פרה וחמור וכל דבר שעושה ואוכל כו' ש"מ מדמהאדר אהתירא במקבל אחריות עסקינן דאי אינו מקבל אחריות אין כאן איסור משום הרבית וא"כ בנדון דידן שאין הגוי קיבל אחריות הוי כבהמותיו של ישראל לגמרי ומבואר בש"ע ס"ס תמ"ח דאסור ליתן לגוי בהמתו להאכילה בימי פסח משום דידוע שמאכילין אותה פסולת שכר אלא אפילו אם קיבל הגוי אחריות נמי יש איסור בזה דהא המקבל צאן ברזל מן הנכרים ולדות פטורים מן הבכורה ואסיק רבא דקבל הישראל אחריות עסקינן ומשום יד נכרי באמצע ואפ"ה הולדות פטורים מן הבכורה אבל אמהות דפטורי' לא איצטריך התנא לאשמועינן אף בלא טעמא דיד נכרי פטורי' שהרי הן עצמן של נכרין ואף שקיבל הישראל עליו אחריות אלא ע"כ בתר גוף הפרה אזלינן א"כ ה"נ דכוות' וראי' ברורה כבר כתבנו בתשובה שבכל מקום אף שמקבל הנפקד עליו אחריות ברשות בעלים קמאי קאי ואף בישראל שהשכיר בהמתו לעכו"ם לחרוש כתוב בש"ע בא"ח סי' תמ"ו דיש מתירי' אם קבל עליו עכו"ם אחריות מיתה וגזילה ויוקרא וזולא מ"מ הא תברא בצידו דסיים וי"א כיון שאין העכו"ם יכול למוכרם אם ירצה נקראת בהמת ישראל ואף שכתב הרב הב"י דעת המתירין תחילה משמע שעיקר כוותייהו להלכה אבל האמת יורה דרכו שלא דק כאן הב"י וגרם לו זה שלא עמד על דעת הריצב"א שהבי' בס"ס רמ"ה על נכון ומוכרח אני להעתיקו וז"ל וששאלת ישראל שיש לו עם גוי שורים איני מוצא תקנה להתיר אם לא שימכור אותם

לגוי האריס או שילוה אותם בהלואה גמורה שיהי' רשות ביד גוי להוציאם שלא ברשות ישראל אם ירצה ויזקוף הדמים על הגוי ואחריות השורים על הגוי לאו בתורת שאלה כי אם בתורת הלואה כדפרישית ועוד נראה בעיני שאפילו לא יהי' רשות ביד הגוי להוציאם שלא ברשות הישראל יש למצוא תקנה כגון שיזקוף הדמי' על הגוי במלוה ויחזור הגוי וימשכן אותם לישראל ולא ימשכנם להרהין אצלו אלא שיעשה אפותקי כל זמן שלא יפרע לו מעותיו דבענין זה לא יצאו מרשותו כלל אפילו אם יהרהנו אצלו יש להתיר אלא שלא יאמר מעכשיו דק"ל כרבא דאמר מכאן ולהבא מותר וכתבוהו הגהות בפ' ב' ור"י בחי"ב והגהות אשרי ספ"ק דע"ז ובסוף סי' רמ"ו אכתוב דברי הסמ"ג בישראל שהשכיר שורים לגוי וחורש בהם בשבת דיש מתירי' אם קיבל הגוי אחריות ויש אוסרי' אם אין רשות בידו למוכרם ופשוט הוא שדברי ריצב"א שהתיר אפי' אין רשות בידו להוציאם כדעת המתירי' ונראה שאם הישראל מזהיר לגוי האריס שלא לעשות בה מלאכה בשבת ואם יעבור ויעשה בה מלאכה בשבת תהי' אחריות שבת עליו אפילו מאונסין שרי דאם בא לעשות מלאכה אינה בהמת ישראל שהרי קנאה הגוי להתחייב באונסי' וכן הורה הר"י בי רב ז"ל עכ"ל הב"י ולפ"ז כיון דהאי דינא דריצב"א הביאו הגהות מיימות ורבינו ירוחם והגה' אשרי הי' נראה לו דעת המתירין עיקר ולכך הביאם בש"ע ברישא כדרכו:

אבל מאוד נפלאתי על גברא הב"י שאגב שיטפה לא דק בדברי הריצב"א דהוא לא התיר תחילה אלא ע"י מכירה ר"ל מכירה גמורה שיקבל הישראל מעותיו או בהלואה שיש להאריס רשות להוציאם בלתי ידיעת ישראל למכור ולעשות כאות נפשו ויזקוף הדמים על הגוי ולאו בתורת שאלה ר"ל שמהדר בעין אלא בתורת הלואה שאין מחזיר בעין אלא הדמים וכתב. ועוד נראה כוונתו אפילו אם לא יהי' רשות לגוי להוציא השוורי' בלתי רשות ישראל דהיינו ששיעבד אותם למשכון שלא יטול השורי' עד שיתן לו מעותיו כמו שמסיים שעשאן אפותקי לישראל אפילו אם הרהינו אצלו ואם לא אמר מעכשיו נמי מותר כיון דרשות ביד הגוי למכור אף שאינו יכול להוציאם בלתי רשות ישראל קודם שיתן לו מעותיו שזיקף עליו אבל אחר נתינ' מעות אין הישראל יכול לעכב עליו אלא דברישא מיירי שימכור לו ישראל ויקבל מעותיו ובסיפא מיירי בהלואה שאינה חוזרת בעין שרשות ביד הגוי למכור רק השורי' הם בתורת משכון נמי שרי אף שאינו יכול להוציא השורי' עד שיתן לו מעותיו מ"מ כיון דאי בעי מכר לאחרים וכדדידי' דמי ואין זה בהמת ישראל אבל דעת המתירין אפילו אינו בתורת הלואה רק שיקבל הגוי אחריות אונסא וכל זמן שהוא בעין מחויב הגוי להחזיר זה לא עלה על דעת ריצב"א מעולם ותדע שלא הי' יכול למצוא היתר אלא בענין מכירה או הלואה ולא כתב היתר הפשוט לדעת

המתירין שיקבל הגוי אחריות עליו אלא ע"כ פשוט וברור דלית לי' כדעת המתירין ועיקר כדעת האוסרין שהביא הב"י בס"ס רמ"ו וטעמם כיון דאין הגוי יכול למוכרה אם ירצה נקראת בהמת ישראל בכל מקום וזה הוא טעמו ונימוקו של הריצב"א שלא הי' יכול למצוא היתר אלא או שימכור הישראל לגוי או שיתן לו בתורת הלואה ואף שאין להגוי רשות להוציאו מרשות ישראל עד שיתן לו דמים מ"מ כיון דבידו למכרה כדידי' דמיא והרב הב"י כבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק ודעת המתירין משום כיון דקיבל הגוי אחריות הוי עליו כנכסי צאן ברזל אין טעם זה ומספיק להוציא מרשות ישראל וכבר הוכחנו מההיא דמתניתין דבכורות מדלא אשמועינן חידוש דאם קיבל עליו ישראל אחריות שאמותם פטור' מן הבכורה אלא דזה פשוט דברשות בעלים ראשונים קיימאי והיכא דקיבל נכרי אחריות בהמות של ישראל פשוט אצלי דחייבת בבכורה כיון דאין להגוי שייכות בגוף הבהמה ולא הוי אלא כשומר בעלמא ובכהן ששם פרה מישראל כיון דשבח הפיטום דידי' הוא מותר להאכילה דהוי כמו קנין כספו ומהאי טעמא בשוכר פרה מישראל אף שחייב במזונתי' ושכיר' ליומא ממכר הוא מ"מ כיון שחזר לישראל בעיני' לאו קנין כספו הוא ואסור להאכילו אבל מ"מ ברשות בעלי' קאי א"כ בנדון דידן אפילו אם הי' מקבל הגוי אחריות עליו הי' אסור ליתן לו בהמותיו שיתן להם לאכול חמץ בפסח ואפילו בולד' שיש לגוי חלק בגופם מ"מ משתרש ישראל בחלקו שאוכלין חמץ ואם ישראל וכהן קנו בהמה בשותפת נראה דאותן ימים שהיא בבית כהן מותר להאכילה תרומה דקנין כספו ואף שחלק הישראל ג"כ נהנה ואם ישראל וגוי קנו בהמה בשותפות לענין פסח נראה דאם מתנים בתחילה קודם לקיחה שהוא יתן מזונ' קודם פסח וגוי בשבוע של פסח נראה דמותר ואף שכתב הב"י בשם שיבולי הלקט בא"ח סי' רמ"ה האי התירא לענין שבת וכתב אבל מדברי תשובת הרשב"א נראה דלא מהני ע"י תנאי שיתנו תחילה משום דסוף סוף חלק דישראל עושה מלאכת בשבת נ"ל דע"כ האי תחילה דנקט הב"י לאו תחילה קודם הקני' אלא תחילה קודם שיעשה הגוי מלאכה ותדע דהא לבסוף כתוב היתר ברור לדעת הריב"ש על ב' יהודים שהיה שותפי' עם גוי בבהמות אם התנו תחילה משעת שנשתתפו לומר טול אתה לעצמך יום השבת ואנחנו יום אחד כנגדו מותר כיון שהתנו מתחילה הרי הוא כאלו הבהמת קנויות לגוי ביום השבת ואין לישראלים חלק בהם ולפ"ז למה לא הביא לעיל שהביא דעת השבולי לקט שהריב"ש הסכים עמו אלא ע"כ דלמעלה בדינו דשבולי לקט מיירי שכבר קנו אלא שרצו להתנה תחילה קודם שיעשה הגוי מלאכה ושפיר כתב הב"י דלא מהני בזה תנאי דסוף סוף חלק הישראל עושה מלאכה בשבת אבל אם מתנים קודם קני' אין שום חולק בזה דהא כיון

שהתנו מתחילה בשעת קניות הבהמות הרי היא כאלו הבהמות קנויות לגוי בשבת וכן נראה מדעת הרצב"א שלא יכול למצוא היתר לישראל אחרי שכבר קנאו כדמוכח מתוך שאלתו ולכך כתב הב"י ואין נראה כן מדברי הרצב"א שאכתוב בסמוך דנראה דלא מהני ע"י תנאי שיתנו תחילה ואי תחילה קודם קני' מיירי אין ראי' מדברי הרצב"א שהוא לא דן אלא אם כבר נשתתפו אלא פשוט כמו שכתבתי:

אך בעיקרא דדינא נראה דאין כאן איסור דהא אפילו פרה שנתפטמה בכרשיני ע"ז דכתב הטור י"ד בסי' קמ"ב דאסורה לכתחילה היינו אם רוצה להאכילה מתחילה כרשיני ע"ז וכן איסורי הנאה אף בזה וזה גורם אסור לכתחילה אבל היכא שאין מזונה עליו דהגוי קיבל מזונה עליו והגוי עושה להנאת עצמו ואין ישראל נהנה מזה דאם לא היה לו חמץ היה חיוב על גוי לזונם בדבר אחר וגוי להנאת עצמו עושה מותר וכן נראה נמי אם משכיר לגוי בהמתו בח"ה של פסח ומתנה שמזונם יהי' על הגוי אף אם יודע שהגוי יתן להם חמץ מותר דאין ישראל נהנה מזה ואף שכתב הב"י בשם אגודה דאסור ליתן בהמתו לגוי להאכילה בימי פסח וכן אסרתי ברעגן שפורג משום דידוע שמאכילין אותו פסולת שכר נראה דהתם מיירי שישראל רוצה לשלם לגוי עבור מזונם בזה אסור וראי' שסיים אך סתמא שאינו ידוע שהגוי יתן לה חמץ התירו רבותינו מההוא דספ"ב דע"ז דאומר אדם לפועליו כו' עכ"ל הרי בהדיא שדימה דין זה להההיא הפועלים ואף דשם חייב במזונתיהם דמותר לומר לפועלי' צאו ואכלו ואני פורע וא"כ הא דאסרו ברעגנשבורג היינו אליבא דהטור בא"ח סי' ת"ן דכתב דלא יאמר לפועלים צאו ואכלו ואני פורע א"כ בבהמותיו דלא יאמר לפועלים צאו ואכלו ואני פורע א"כ בבהמותיו נמי אסור אבל מאוד תמוה פסק זה וכבר הרגיש בזה הרב הב"י בי"ד סי' קל"ב פסק הטור בעצמו דאפילו צאו ואכלו ואני פורע נמי מותר ואינו אסור אלא בהקדים לו דינר משום כיון דהקדים לו דינר קנה היין אצל החנוני וכן הוא מסקנ' הש"ס שם וא"כ מן הדין הי' מותר לומר לעכו"ם שיזון בהיותו והוא ישלם לו עבור מזונם אף שיודע שיתן להם חמץ מ"מ לא מלאני לבי להתיר ליתן בהמות ישראל לגוי בפסח כיון דאומר לגוי ליתן מזונות לבהמתו והוא יודע בודאי שיתן חמץ נמצא מאכילו בשליחתו אבל גבי עבד היתר גמור הוא לומר צא ואכול ואני פורע אף שיודע בודאי שיאכל חמץ דגוי להנאת עצמו עושה א"כ בנדון דידן שהגוי קיבל בהמותיו למחצי' שכר ונתחייב במזונות אין שום איסור על ישראל אם מאכיל לבהמותיו חמץ בפסח דגוי להנאת עצמו הוא עושה ואין לומר כיון דהקנה לו בהמותיו שיחלק בולדות עמו הוי כמו שהקדים לו דינר זה אינו בשלמא התם אם מקדים דינר לחנוני המוכר י"נ הוי כאלו נקנה לו י"נ מאותה שעה כיון דבעל היין נתן

לו ליתן לפועלים אבל הכא שנתחייב הגוי קודם פסח זמן רב לזון בהמותיו וניחא לי' דליקני מזונות דהתירא ולא דאיסורא וגוי להנאת עצמו עושה ואין ישראל נהנה מזה כלל וכן נראה דמותר להשכיר לגוי בהמתו בפסח אף אם הגוי מאכילה חמץ דאין הישראל נהנה מזה כיון דלא ברירא לי' שיתן חמץ וישראל אדעת' דהתירא נתכוון אבל לומר לגוי תן מזונות לבהמתי ואני אשלם לך אין בידי לחלוק על ש"ע אף שלענין דינא נראה דגם בזה מותר מ"מ אין בידינו לחלוק על פסקי הגאונים אלא בראי' ברורה והנראה לפע"ד כתבתי:

שאלה יא - ב

מעשה ששלחה אשה לבעלה בשר שהיה בעיר אחרת וכתבה לו שיקבל בשר על שבת ולא הזכיר בתוך הכתב שנמלח הבשר ובישל הבעל הבשר ואח"כ נזכר ונפל ספק בלבו אם כבר נמלח הבשר או לא ושאל אם יש לסמוך שמסתמא מלחה אשתו הבשר או לא ורבים היה רוצי' לדמות דין זה למה שכתב הט"ז בי"ד ס"ק כ"ד באשה ששכחה אם הדיחה הבשר אבל אחרי העיון אמרתי לא זה הנדון ולא זו הראי' ואמרתי שדין זה צריך ביאור ואציע לפניך שיטת הש"ס דבכור' דף כ"א דאבעי' לן לקח בהמה מישראל מאי אם בהמה חייבת בבכורה או לא ופליג בה רב ושמואל ור' יוחנן דר"י סבר חולין ודאין דאם איתא דלא בכרה כיון דאיכא איסורא אודיע הוי מודיע לה רב סבר בכור ודאי דאם איתא דביכרה אישתבוחי הוה אשתבח לי' ושמואל סבר בכור ספק סבר לשחיטה קא בעי לי' תני' כוותי' דר"י דאמר חולין ודאין דתנן גבי אותו ואת בנו דבארבע פרקים בשנה חייב המוכר להודיע אמה מכרתי היום בתה מכרתי היום ואם לא הודיעו הולך ושוחט ואינו נמנע לימא תהוי תיובתא דרב ושמואל ומשני התם במוכר תליא מילתא הכא בלוקח תליא מילתא פי' רש"י דאם לא הודיעו הולך לוקח ושוחט לבן ואין צריך לחזור ולשאול אם הי' נשחטה האם התם במוכר תליא מילתא שצריך להודיע כדאמרינן בשחיטת חולין יום אחד יום המיוחד טעון כרוז דהיינו יום המיוחד ד' פרקים בשנה מיוחדין לכך שטעון המוכר להכריז אמה מכרתי לשחוט עכ"ל והנה בודאי לבעל הלכות גדולות דפוסק כר"י דכללא בכל תלמודא דהלכה כר"י נגד רב ושמואל כדכתבו התוס' א"כ י"ל ה"נ בנידון דידן כיון דאיכא איסור דיכול לבוא מכשול מזה אי איתא דלא מלחה אודיע הוה אודיע לבעלה אך לדעת רמ"א בי"ד סימן שי"ז שכתב דיש מחמירין בלוקח בהמה מישראל דהוי ספק בכור וע"כ הטעם דלא דמי לאותו ואת בנו דהתם חיוב מדאוריית' על המוכר

להודיע והכא בלוקח תליא מילתא שעליו לחקור בבהמתו אם היא חייבת בבכור הא"כ בנידון דידן נמי דלאו עלי' רמי להודיע שהיא סובר' שבעלה ימלח תחלה קודם שבשל:

ויש להביא ראיה לפום רהטא מפ"ק דפסחים דף י"ד דבעי מיני מר' נחמן בר יצחק המשכי' בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק ופרי' למאי נפקא מינא לישיילי דליתא להאי דלשיילי לאטרוחי להאי מאי א"ל רב נחמן תניתהו הכל נאמנים על ביעור חמץ אפילו נשים אפילו קטנים מ"ט מהימנ' לאו משום דחזקתו בדוק דקסבר הכל חברים הם אצל בדיקות חמץ דתניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות אפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנים וכתבו התוס' תימא מאי ס"ד דאי בחזקתו בדוק א"כ מה צריך לאמירה דהני כלל ואומר כו' דמיירי כגון שבעל הבית בעיר אע"ג דחזקתו בדוק כיון דאיתא בעיר צריך לשאול הימנו ולהכי מהני אמירה דהני דלא שאלינן אע"ג דגבי טבל סמכינן אחזקת חבר ואינו צריך אפילו לשאול היינו משום כיון ששולח לו לאכול מסתמ' תיקנה שלא יבא לידי מכשול אבל גבי בדיקה אפילו לא יהי' בדוק לא יהי' כ"כ מכשול עכ"ל התוס' ואף דמיירי בחבר שמת וא"א לשאול אותו מ"מ האמת כדברי התוס' וכן איתא בעירובין דף ל"ג בחבר שאמר לע"ה מלא לך כלכלה זו תאנים מתאנתי אוכל אפי' חבר ואינו צריך לעשר דחייש הנותן דלא ליכלינהו בטבלייהו ולא צריך לשאול אותו ואף שלפום רהיטא אין ראי' לדברי התוס' דהתם מיירי בחבר שאמר לע"ה ותורם אף שלא מן המוקף כדי שלא יעבור ע"ה איסורא רבה דע"ה נחשד שאינו מעשר אבל באומר לחבר מלא לי כלכלה תאנים מתאנתי י"ל שצריך לעשר היינו דהתם יש ריעות' לפניך איך יתרום חבר ראשון שלא מן המוקף אבל אם שלח לו חבר לחבר אחר פירות מביתו בודאי יפה כתבו התוס' דאין צריך לשאול אותו מטעם חזקה אין חבר מוצי' דבר שאינו מתוקן מתחת ידו ובבדיקת חמץ נמי פסקו הפוסקי' בא"ח סי' תל"ז דאם הוא בעיר שאלו אם בדקו ואם אינו בעיר חזקתו בדוק ש"מ אף דלא סמכינן אחזקה במקום דאיכא לאברורי מ"מ היכא דליכ' בעיר סמכינן ולא הטריחו עליו ובמידי דאכילה אפילו אם הוא בעיר אינו צריך לשאול לבדוק ופשיט' דהיכא דליכא בעיר לשאול דסומכין אחזקה במידי דאכילה דמסתמ' תיקנה כדי שלא יכשול באיסור א"כ בנידון דידן נמי נימא דהא דם שבישלו הוא מדרבנן:

ומיהו מכל זה אינו ראי' ברורה לנידון דידן דהתם הגיע הזמן בדיקת חמץ והכל חבירים ואינם מחמיצים המצוה הבא לידיהם המוטלת עליהם וכן בחבר תכף שמירח נתחייב במעשר וחזקה שעושה המצוה מיד ואינו מוצי' דבר שאינו מתוקן מתחת ידו אבל גבי מליחה אף שהנשים חבירים אצל מליחה ונאמני' עליו מ"מ אין החיוב חל עליה

למלוח תכף ולפעמים אדם משהה בביתו ב' ימים בשר בלא מליחה אלא החיוב הוא מי שרוצה לבשל הבשר עליו חיוב המליחה א"כ י"ל שהאשה סמכה על בעלה ועוד דע"כ מי ששולח בשר למקום אחר דרכו להודיע שמלח והיא לא הודיעתו צריכין אנו לומר ששכחה מלהודיע א"כ נימא לאידך גיסא דילמא לא מלחה והיה בדעתה להודיע ושכחה א"כ לבי מהסס בדבר זה להתיר הבשר אם לא שנצרף איזה אומדנתו מוכיחות שבוודאי מולחה כגון שהשליח לא הי' יכול לבוא אלא סמוך לשבת שלא היה שעות כ"כ למלוח ולבשל על שבת ומה מאוד נפלאתי על הגאונים בי"ד סי' שי"ו גבי הלוקח בהמה מחבירו ולא הודיעו המוכר אם בכרה אם לא כתב הטור בשם הלכות גדולות שהוא ודאי חולין והר' יונה כתוב שהוא ספק בכור וזה הוא דעת י"א שכתב רמ"א וכתוב הש"ך דטעמא שמא שכח מלהזהיר אי נמי שמא סבר דלשחיטה קא בעי לה ובזה אתי שפיר הא דלעיל סי' ט"ז ס"ז דאמרינן מסתמ' שרי דאל"כ היה מודיעו שעל המוכר להודיעו משום דהתם נמי כי נימא דלשחיטה קא בעי לה אסור משום או"ב וק"ל עכ"ל וכן הט"ז נתחבט בזה לישבו ולא זכיתי לעמוד על דבריהן אי קשיא להו מקונה מד' זמנים בשנה דמני במתניתן בהדיא אם לא הודיעו הולך ושוחט ואינו נמנע ואמרינן בש"ס לימא תיהוי הך מתניתן תיובת' לרב ושמואל ומשני התם במוכר תליא מילתא הכא בלוקח תליא מילתא ופי' התוס' שיודע המוכר בלוקח שקונה לשחוט ועובר בלאו לפני עור שהלוקח לא איבעי ליה לאסוקיה אדעתיה שמכר אמה או בתה הכא בלוקח תליא מילתא שעליו לחקור בבהמתו אם היא חייבת בבכורה ורש"י פי' בענין אחר ולפ"ז אין כאן קושיא כלל למאן דפסק כשמואל מהאי דהלוקח בהמה בד' פרקים דזה קושיות הש"ס ממש וניחא להו לומר דהתם במוכר תליא והכא בלוקח תליא דלפי' רש"י ילפינן מקרא דכתיב בבקרך דמי שהבהמה שלו עליו להפריש בכורותיו ואי קשיא להו מלוקח בשאר ימות השנה דעל המוכר להודיעו אם שחט האם או הבן היום זה נמי אינו קושיא כלל דהתם נמי אין על הלוקח שום חיוב לחקור אחר זה משום דאיכא ספיקא טובי שמא אין אם לזו ואת"ל יש לה אם שמא לא לקחה לשחיטה ואת"ל לשחיטה שמא מכאן ולאחר כמה ימים וכן כתב הר"ן ולכך אם ישחט המוכר האם או הבן היום או אם מכרה לאחר לשחיטה היום צריך להודיע ללוקח שלא יעבור על לאו דלפני עור שהלוקח לא יחקור אצלו כלל אם לא יגיד לו אבל גבי בכור על הלוקח לחקור אם בהמתו חייבת בבכורה ולכך אין חיוב על המוכר להודיעו דסבר שמא לשחיטה זבין ואם זבין לגדל מסתמא יחקור אח"כ זה פשוט וברור וראיתי שהדרישה הקשה באמת לפי גירסתו בטור שאף בשאר זמנים חייב המוכר להודיעו ותירץ וז"ל ואפשר לומר דמשום דסתם מי שקונה בהמה קונהו כדי

לשוחטו מיד ומה"ט בודאי מודיעו אותו ומה"ט עצמו בכאן אף אם לא ילדה כבר א"צ להודיעו שלא בכרה דהא מסתמא ישחטנו ולא תבא להולדת בכור עכ"ל וכבודו הגדול במקומו מונח ולא דק אלא דעיקר טעמא הכא על הלוקח שיחקור אחר בהמתו ולכך אין חיוב על המוכר להודיע אבל התם אין על הלוקח לחקור משום הכי המוכר מודיע ואם אינו מודיע שוחט ואינו חושש ותימה על הנך גאונים איך נתחבטו בדבר פשוט כזה:

שאלה יב

זו בענין אשה שאינו יכולה לטהר זה כמה שנים של צער כבר נשאלה לעיל מיני' דאדוני מ"ו הגאון המפורסם מהור"ר דוד אב"ד מפראג. זה כמה שבועות וכהיום שהאשה הלזו אומרת שנשתנו עלי' סדרי בראשית שהיה לה מאז ומקדם שזה כמעט רביעית שנה שלא היה לה שום ווסת כדרך כל נשים הן כסדרן הן שלא כסדרן כי יוכל להיות שחדל להיות לה אורח כנשים מחמת שהיא בת נ"ג שנים ופסקה לראות כלל וכלל כדרך נשים הזקנות ואמנם מחמת שהאשה נעצרת וכשהיא עושה צרכי ודוחקת את עצמה מחמת הלחץ זה הדחק דחק לה אורחא למצוא כתמים לחים לפעמים דרך יומים או ג' ימים ומראיהן מראה אדום עד מאוד והאשה אינו נזדעזעת ומרגשת כלל וכלל כשנמצאת הכתמים כדרך כל הארץ רק לאחר עשיות צרכי' בודקת את עצמה בעד מוצאת כתם והאשה אומרת שכל אלה בא לה מן המכה שבדופן ימין שנתהווה לה מימים קדמונים שהיתה מוטלת על ערש דוי כאשר העידו על זה כמה רופאים ויתנו עדיהן והצדיקו את דברי' באמרם שזה דם בא מן המכה ומחמת שדוחקת את עצמה אשתרבובי אשתרבוב ונחית דרך המקור מקור מים כי אין להם דרך אחר לצאת מבקש לימוד שהורגל כבר לצאת דרך כאן וכאן מצא פתח פתוח ויוצא דרך שם ע"כ דברי השואל:

תשובה

דבר זה נפתח בגדולי' ונסיים בקטנים כמוני לדון לפני רבותי בקרקע כי דבר זה צריך לפנים ולפני ולפנים וטרם כל חל עלינו לחפר ולתור לדעת מוצא ומובא ומקור דין זה הוא נובע מהא דתנן ריש פרק האשה שהיא עושה צרכי' וראתה דם ר' מאיר אומר אם עומדת טמאה ואם יושבת טהורה ר' יוסי אומר בין כך ובין כך טהורה איש ואשה שעשו צריכיהן לתוך הספל ונמצא דם על המים ר' יוסי מטהר ור' שמעון מטמא שאין דרך האיש להוציא דם אלא שחזקת דמים מן האשה ובגמרא מאי שנא עומדת דאמרינן מי רגלים הדור למקור ואייתי דם יושבת נמי נימא מי רגלים הדור למקור ואייתי דם אמר שמואל במזנקת מזנקת נמי דילמא בתר דתמו מיא אתא דם אמר ר' אבא ביושב' על שפת

הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא הדם בתוך הספל דאם איתא דבתר דתמו מיא אתא על שפת השפל איבעי ליה לאשכוחי ופסק שמואל הלכה כר' יוסי וכן אורי ר' אבא הלכה כר"י והנה הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א פסקו בין עומדת ובין יושבת טהורה ולא חילקו בין מזנקת לשותת אבל הרא"ש מפרש שיטת הש"ס דכולה מתניתין איירי במזנקת ותרתי לטיבותא בעינן הילכך עומדת אע"פ דמזנק' טמאה כיון דאין רחמה נפתח ויושבת נמי אי שותת טמאה ולהך פירושא לא אשכחן דמטהר ר"י בעומדת ושותת' כיון דר"מ לא איירי אלא במזנק' ור' יוסי טיהר מה שטימא ר"מ אבל בעומדת ושותת' דלא איירי בה ר"מ לא אשכחן דמטהר בה ר"י ולר' יוסי דמטהר עומדת בחדא לטיבותא דמזנקת ביושבת ושותתת נמי לא חיישׁ דילמא בתר דתמו מיא אתא דם ומטהר ביושב' בכל ענין עד כאן הם דברי הרא"ש בקצרה. ובהגהות מיימני בפ' שמיני הביא בשם הר"ם דאף ר"י לא טיהר ביושבת אלא ביושבת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל דהא ביושבת לא פליגי וכי היכי דלא מטהר ר"מ ביושבת אלא בכי האי גוונא ה"נ לר"י ולא פליג ר"י אלא בעומדת ומזנקת דלר"מ טמא ור' יוסי מטהר. והר"ן כתב דכל שקלי' וטריא לר"מ איתמר ולא לר' יוסי ועם כל זה מסכים לדברי הר"ם דביושב' ונמצא הדם על שפת הספל מודה ר"י דטמאה משום דרגלי' לדבר בתר דתמו מיא אתא דמא דאי לא בתוך הספל נמי בעי לאשכוחי אבל בנמצא תוך הספל וגם על שפת הספל וכן אם יושבת באמצע הספל ונמצא הדם בתוך הספל טהורה לר' יוסי ע"כ בקיצור. והנה נוראות נפלאתי על הנך גאונים דדחקו להוציא שיטת הש"ס מפשטא דסוערת עליהם קושיא חזקה דצריך עיון לישבו דהא בהאי סוגיא פריך ור' יוסי בחד ספיקא מטהר בס"ס מיבעי' ומשני מהו דתימא הני מילי דעבד אבל לכתחילה לא קמ"ל ולפי דברי הרא"ש והר"ם מאי קושיא דילמא בסיפא מיירי אפילו באיש ואשה עומדת ושותת אפ"ה מטהר ר"י כיון דהוי ס"ס ודוחק לומר דסיפא דומ' דרישא נקט ובריישא דמטהר ר"י בעומדת ומזנקת ה"נ בסיפא לא מיירי בעומדת ושותת אלא בעומדת ומזנקת ולכך פריך שפיר ור"י בחדא ספיקא מטהר בס"ס מבעי' קשה אדמבעי לי' אליבא דר"מ איש ואשה עומדי' מה לי אמר ר"מ ליבעי לי' אליבא דר"י איש ואשה עומדין ושותתת מה לי אמר ר"י ובזה נדחה ג"כ דליכא למימר דבעומד' ושותת מטמא ר"מ משום נדה ותו ליכא ספק ואפילו באיש ואשה והא דאמר ר"י דר"מ מטהר באיש ואשה היינו בדוקא עומדת ומזנקת אבל שותת אלימא לי' דאפילו בתרי ספקא טמא כנדה ודאי א"כ אדמבעי לי' בעומד' ומזנקת אליבא דר"מ ליבעי עומדת ושותתת אליבא דר"י כללא דמילתא דסוגי' דשמעת' ברירא ונהירא כשמשא בטהירא באין גימגום אליבא דהרמב"ם והרמב"ן והרשב"א ומה לנו להכניס ראשינו בדחוקי' לאין

צורך אחר כתבתי זאת מצאתי שהב"ח הקשה קושיא הנ"ל והניחה בצ"ע. ועוד קשיא לפירוש הר"ם דסבירי דכי היכא דר"מ לא מטהר ביושבת אלא בכי האי גוונא דמוקי הש"ס הכי נמי לר' יוסי ולפ"ז צריכין אנו לומר הא דמטהר ר"י בעומד' בזינוק ע"כ בכי האי גוונא מטהר דהא ע"כ יש לחוש בעומדת נמי אף דמזנקת דילמא לכי תיימי מיא אתא דמא אלא ע"כ דמיירי שעומדת על שפת הספל ומזנקת לתוך הספל ונמצא הדם בתוך הספל דר"מ מטמא משום כיון דעומדת רחמה צר אף דמזנקת י"ל בתחילת הזינוק בא ור"י מטהר דבתחילה לא חיישינן דילמא הדור למקור ובתר דתיימו מיא נמי לא חיישינן דא"כ על שפת הספל בעי לאשכוחי ולפ"ז נמי קשה למה מהדר אתקפתא אדר"מ הי' לו להדר אדר"י דהילכתא כוותי' דמטהר בעומדת ניחוש בתר לתמו מיא בשלומא לפי' הרא"ש ופשיטא לפי' הרמב"ם ודעמי' י"ל דר"י לא חייש כלל דילמא הדר למקור כיון דמזנקת בעומדת עכ"פ לפי' הרא"ש אבל לפי' הר"ם קשה ומוכח מדברי הר"ם דבעומדת נמי ע"כ אינו מטהר אלא בעומדת על השפת הספל ומזנק' לתוך הספל והט"ז כתב לישב דברי הטור דנקט לדעת הרא"ש בעומדת אם מזנקת לתוך הספל טהורה אבל אם שותתין על שפת הספל טמאה ורבים מקשים למם כתוב אצל מקלחת לתוך הספל ואצל שותתת כתב על שפת הספל וניחא לי' לישב משום דמקלחת אי אפשר אלא כשתרחיב רגלי' זו מזו ומשימה את הספל בין רגלי' וכו' וקשה הא אליבא דהר"ם אי אפשר למצוא שטיהר ר"י עומדת ומקלחת אלא בעומדת על שפת הספל ואף דהרא"ש פליג עם הר"ם מ"מ לענין מציאות כזה בודאי לא פליגי ועוד שכתב בשותתת היינו שסומכ' רגלי' זו אצל זו והספל משימה סמוך לבין רגלי' אטו מי לא עסקינן שעומדת תוך הספל ויותר נראה לומר דאורחא דמילתא נקט דמקלחת הולך הקילוח למרחוק לתוך הספל ושותת יורדי' על שפת הספל:

והנה מצינו עוד דעת חמישית דמחמיר שלא כדברי כולם והוא דעת ר"ח דס"ל הא דמטהר ר"י דווקא דעבד לטהרות אבל לא לבעלה ורוב הפוסק' דחי דברי ר"ח מהלכה אך. הש"ך בסי' קצ"א ס"ק ג' החזיק דברי ר"ח וכתב שכן מוכח מרש"י במה שפי' על הא דפריך הש"ס ור' יוסי השתא בחד ספיק' מטהר בש"ס באיש ואשה שהטילו מים לתוך הספל מבעי' ומשני מה דתימא הכי מילי דעבד אבל לכתחילה אימא לא קמ"ל ופי' רש"י קמ"ל דממשנה יתירה דלא איצטריך דאפילו לכתחילה קאמר דמשמע אסיפא קאי ולא ארישא דברישא מוד' ר"י דאסורה לכתחילה לטהר' וכן לבעלה וכתב עוד בס"ס ק"ח בדברי ר"ח הם משור' הדין ואני מתאבק בעפר רגלו שכבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק וממקומו מוכרע דלא כפירושו וכהבנתו בדברי רש"י דהא פי' רש"י על

הא דמשני הש"ס מה דתימא הני מילי דעבד פי' רש"י כגון שנתעסקה בטהרות אבל לכתחילה אומרים לה אל תתעסקי עכ"ל הרי בטהרות שנתעסקה כבר מטהר ר"י ואיך אפשר לומר שהאשה הזאת טמאה משום כתם לר"י הא בכל כתם הטהרות שנתעסקו טמאות מספק ולא אוכלין ולא שורפין ואיך אפשר לומר דאשה אסורה לבעלה ואין לומר משום מחמירין כאן יותר זה אינו דהא אם אנו מחמירין באיסור כרת ע"כ מוכרחי' אנו לומר שיש צד ספק בדם זה וא"כ איך נאמר דטהרות שנתעסקו טהורי' הלוא מ"מ מידי ספק לא יצאו אף באיסור לאו בכל ספק דאורייתא לחומרא ואין לומר דבאמת אין כאן ספק לאסור הטהרות כמו בבעלת כתם אלא כיון דמתחילה מצד היותר טוב אומרי' לה אל תתעסקי ומהאי טעמא אסורה לבעלה לכתחילה חלילה לומר כן דהא אין לך צד היותר טוב מבדיקה בנשים דאמרינן כל היד המרב' לבדוק בנשים משובח' אפ"ה קי"ל כל לבעלה לא בעי בדיקה שלא יהי' לבו נוקפו ופורש ואיך נאמר כאן בשביל צד היותר טוב שהיא מחויב לעשות בטהרות שנפרוש לגמרי מבעלה וראיתי שהר"ן כתב בתשובה כלשון הזה מ"ש בשם מהר"ם בשם ר"ח דכי טיהר ר"י דווקא לטהרות טיהר אבל לבעלה מודה לר"מ אין אלו אלא דברי נביאות ואין להם על מה שיסמכו ולא ר"ח ז"ל חתים עליה עכ"ל וכתב הב"י אין נראה לדחות דברים אלו שאמר בשם ר"ח בגילתא דחיטתא וסמך דבריו נראה לי שהוא מדתנן בסיפא במתניתן איש ואשה שעשו צרכיהם לתוך הספל ונמצא דם על המים ר' יוסי מטהר ומבואר דהאי ספק ספיקא היא ופריך בגמרא הא למה לי השתא ברישא דליכא אלא חד ספק מטהר ר"י בסיפא דהוי ס"ס לא כ"ש ומשני מהו דתימ' ה"מ דעבד אבל לכתחילה לא קמ"ל כלומר דממשנה יתירה שמעינן דאפ' לכתחילה מטהר והדבר ברור דדעבד לא שייך אלא לטהרות ולא לבעלה וכן פי' רש"י ז"ל דלטהרות קאמר ומשמע לר"ח כיון דגלי לן תלמודא דלטהרות איירי ר"י איכא למימר דלא טיהר אלא לטהרות בלבד ולא בעלה ואע"ג דלענין בדיקה מחמרינן לטהרות טפי מלבעלה כדמשמע בפ"ק דנדה שאני התם משום גזירת מעת לעת לא שייך אלא בטהרות מפני כך הוצרך בדיקה להם אע"ג דלבעלה לא צריך אבל בענין זה יש להחמיר דלבעלה הוי איסור כרת יותר מלטהרות דלית בהו איסור כרת עכ"ל ואני אומר דצלל במים אדירים לישב דברי ר"ח ולהשוות עם פי' רש"י ונכנס לחלק בין טהרות לבעלה וזה אי אפשר לומר בשום צד דהא איכא למידק לפי' ר"ח ל"ל להגמרא לשנויי אי מרישא ה"א דעבד פי' שכבר נתעסקה בטהרות ה"ל לשנויי דברישא אינו מטהר לגמרי אלא אפילו בדיעבד מטמא משום כתם וקושיא זו הקשו העולם ותירץ במהרש"א דגמרא נקט לשנוייא בהאי לישני כדי לשנויי ג"כ מתניתן אליבא דרב אחא בריה דרבא דשמעתן

דהוי ס"ד דכשטימא ר"מ לא טימא אלא משום כתם מכלל דר"י מטהר לגמרי וכתב מהר"ם מלובלין בנדה דף י"ד ע"ב בד"ה ור"י מטהר שתירץ זה הוא דוחק כאשר מובן מעצמו וכתב דנ"ל דקושטא דמילתא משני בסיפא דאפילו לכתחילה מטהר ולא ממשנה יתירה כפירש"י שם אלא מסברא דהא לפר"ח אין שום משנה יתרה עוד י"ל אפשר דר"ת אינו מפרש דיעבד כפירש"י שם דהיינו אם כבר נתעסקה אלא מה שר"י אינו מטהר לגמרי ברישא זהו קרוי דעבד עכ"ל ועתה נחזור על כל ג' תירוצים הנ"ל לתירוץ מהרש"א דנקט לשנויי בהאי לישני כדי לשנויי אליבא דרב אחא כו' ולפי האמת ברישא אינו מטהר ר"י לגמרי אלא אפילו בדיעבד מטמא משום כתם א"כ הטהרות טמאות מספק דלא כפירש"י שאם כבר נתעסקה דמשמע דטהרות טהורות וזה אינו אליבא דר"ח אלא דהטהרות תלויות מספק והוי כבעלת כתם ואסורה ג"כ לבעלה ואם נימא כתירוץ ראשון של מהר"ם דקושטא דמילתא משני בסיפא דאפילו לכתחילה מטהר ולא ממשנה יתירה דאין כאן משנה יתירה לר"ח וע"כ דיעבד דרישא אי פירושו שכבר נתעסקה בטהרות דהם טהורים א"כ אמאי תהי' אסורה לבעלה כיון דמטהרין טהרה ש"מ דליכא ספיקא ועוד דע"כ לתירוץ זה נמי מוכרחים אנו לומר דמטמא בדיעבד משום כתם הטהרות תלויות ולגבי בעלה נמי אסורה דהא ר"י אינו מטהר אלא משום נדה ש"מ דדינה כבעלת כתם בין לטהרות בין לבעלה ולתירוץ אחרון דתירוץ דמה שר"י אינו מטהר לגמרי ברישא וה קרוי דיעבד ע"כ נמי מוכרחים אנו לומר דטהרות תלויות מספק ולגבי בעלה ג"כ אסירה כללא דמילתא לכל התירוצים לא מצינו למיליף אליבא דר"ח דמחמיר בטהרות יותר מבעלה אם מטמא משום כתם וטהרות טמאות מספק א"כ ה"ה לגבי בעלה אסורה מספק ואם מטהר בדיעבד הטהרות אין סברא לומר להחמיר לבעלה דבכולה מכלתין קיימא לן דחמירי טהרות מבעלה והרב הב"י רצה להשוות פי' ר"ח עם פירש"י וזה דוחק ואף לפירושו לא עלה על דעת ר"ח להחמיר לבעלה יותר מלטהרות ולפירש"י ברור הדבר הא דמשני הש"ס קמ"ל ממשנה יתירה דאף לכתחילה קאמר ברישא דמטהר ר"י ותני סיפא לאגלויי רישא ואחר כתבי זה מצאתי בהדיא במרדכי שכתב מפירש"י משמע דממשנה יתירה קא מרבה דאפילו רישא דחד ספיקא שרי אפילו לכתחילה דלא כהבנת הש"ך בדברי רש"י להיפוך ומדברים אלו יצא לנו כאור נוגה שרצו אחרונים המה הדרישה ופרישה וט"ז ללמוד בדברי הרמב"ן מה שלא עלה בדעתו מעולם דבי"ד סי' ק"צ הביא הטור דברי הרמב"ן וז"ל והרמב"ן כתוב שאין לסמוך ע"י בדיקת סימנים לומר שהוא צבע להתירה לבעלה שלא הוזכרו בדיקת סמנין אלא לטהרות אבל לבעלה אע"פ שלא עבר ע"י סימנים חיישינן שמא דם ואסורה לבעלה והקשה הפרישה הא לעיל

סי' קפ"ז כתבו בשם רש"י באשה שאין לה וסת מחמרינן לענין טהרות טפי מלבעלה והכא מחמרינן טפי לבעלה מלטהרות וי"ל דשאני לעיל דאיירי בבדיקת דקודם ואחר תשמיש ע"ז תקילו בבעלה כדי שלא יהי' לבו נקפו דבדיקה אינו אלא חומרא אבל מן הדין א"צ בדיקה לכך מחמרינן טפי בטהרות אבל הכא שהריעותא לפנינו דהיינו הכתם לכך מחמירין טפי בלבעלה שהוא כרת שוב מצאתי שהב"י כתב בסי' קצ"א בשם ר"ח שנ"ל דמחמרינן טפי לגבי בעלה מלגבי טהרות כו' עכ"ל וכן כתב הט"ז ואני אומר כשל עוזר ונפל עזור דכבר כתבנו דדבר ברור כשמש שמעולם לא עלה על דעת ר"ח להחמיר טפי לטהרות מלבעלה אלא דשניהם לעולם בסוג אחד וגם על דברי הרמב"ן לא קשיא מידי וגרם להם שלא עיינו בדברי הרמב"ם בהל' איסורי ביאה פרק ט' דין ל"ו ז"ל כל כתם שנמצא על הבגד שאין לו במה יתלה כו' מעבירין עליו ז' סמנין אם עבר הרי זה כתם דם וטמאה ואם עמד כמות שהוא הרי זה צבע וטהורה וכתב הראב"ד טעה בזה שאין זו הבדיקה לטהר את האשה אלא לטהר את הבגד שאע"פ שיהי' דם מאחר שאינו יכול לצאת אינו מטמא מפני שהוא בלוע שאינו יכול לצאת והוא טהור אבל האשה לעולם טמאה וכתוב המ"מ שדעת הרמב"ן כדבריו שאין בדיקת הסימנים דבר ברי כדי לטהר את האשה לבעלה ולא הוזכרו בגמרא אלא לענין מגע עכ"ל הרי להדיא שהרמב"ן לא מחמיר בטהרות יותר מלבעלה אלא דמפרש דמתניתן לגבי טהרות נשנים דמהני בדיקה לטהר הבגד ולענין מגע טהרות בבגד מטעם דאפילו אם נימא שהוא דם מאחר שאינו יכול לצאת אינו מטמא מפני שהוא בלוע אבל האשה לעולם טמאה הן לטהרות הן לבעלה וזה ברור ומעולם לא עלה על שום אחד מראשונים לסתור כללא דכולה מכילתא דנדה דהחמירו בטהרות יותר מלבעלה ועכשיו שעמדנו בעזרת ה' על דעת ר"ח מ"מ אומר אני דאין מכל סוגי' הש"ס ראיה לדברי ר"ח אף דאמרינן ר"פ כל היד דף י"ד ע"ב דלמסקנא הא דר"מ מטמא באשה שעושה צרכי' משום נדה אין זה ראיה לדברי ר' יוסי די"ל דר"י מטהר לגמרי ואין זה פלוגתא רחוקה אלא בטעמא תליא מילתא דר"מ חייש למיעוטא מטמא משום נדה ור"י לא חייש ואזלינן בתר רובא וחזקה דאין דרך הדם לבוא עם מי רגלים ולכך טהורה לגמרי:

ועוד אף לדברי ר"ח מוכרחים אנו לומר הא דמטהר ר"מ ביושבת לגמרי מטהר אפילו לבעלה דלא לישתמוט חד מהני פוסקים לומר לדברי ר"ח אף ביושבת ובהני גוונא דאוקמי בש"ס אפ"ה אינו טהורה לבעלה לר"מ אלא ע"כ דהתם ידים מוכיחות דטהורה לגמרי וקתני במתניתן ר"י אומר בין כך ובין כך טהורה וקשה הל"ל בהאי לישני ר"י אומר אפילו עומדת טהורה אלא ע"כ דאתי לאשמועינן כי היכא דביושבת טהורה לגמרי

לר"מ ה"ה בעומדת לר"י ולכך נקט לישני בין כך ובין כך לומר דאין חילוק כלל בניהם והש"ך הפריז על המדה לחלוק על כל הגאונים שדחו דברי הר"ח לגמרי מהלכה ודי לנו להחמיר מצד החומרא ולא מצד שורת הדין דלפי מה שכתבתי הוא ברור שאין לסברא זו שום שורש וענף מהתלמוד:

ועוד נראה דהוכחתו של ר"ח דר"י לא לגמרי מטהר משום דר"פ כל היד מסיק הש"ס דר"מ משום נדה איתמר נראה כד דייקת שפיר לא קאי זה אליבא דר' יוחנן בפ' האשה דהא איכא למידק במאי דקאמר בפ' האשה על הא דמבעי לן הש"ס איש ואשה עומדין מה לי אמר ר"מ א' ריש לקיש היא היא ממאי מדלא קתני ר"מ ור"י מטהרין וקשה מנ"ל להוכיח דר"מ מטמא מדלא נקט ר"מ ור"י מטהרין דילמא ר"י מטהר אפילו לכתחילה ולר"מ נחית חד דרגא בספק אחד מטמא משום נדה ובס"ס מטהר משום נדה ומטמא משום כתם א"כ אי אפשר למימר ר"מ ור"י מטהרין דלא בסוג אחד מטהרין ועוד יש לדקדק קצת למה לא פריך הש"ס לעיל על מתניתין ור"י בחד ספק מטהר כו' אלא נראה ברור דאי אפשר לומר דמטמא ר"מ בס"ס אלא אם נימא באשה לבד מטמא משום נדה ואלימא ליה עומדת דמטמא משום נדה ודאי א"כ י"ל דמטמא בס"ס נמי כמו ר"ש אבל אם נימא דר"מ מטמא באשה גופי' משום כתם אי אפשר לומר בשום סברא לטמאות בס"ס אפילו משום כתם דבכל איסורי תורה אזלינן לקולא גבי ס"ס וזה אפשר כוונות בעל איבעי דמבעי' ליה איש ואשה עומדים מה לי אמר ר"מ אם נימא דר"מ מטמא משום נדה טומאה ודאי דחזקה דדם בא מן המקור א"כ אפילו באיש ואשה נמי מטמא טומאת נדה משום חזקה כמו לר"ש א"ד דר"מ מטמא משום כתם וא"כ בס"ס מטהר לגמרי כר' יוסי לכך דייק שפיר ר"ל דע"כ היא היא דאל"כ ליתני ר"מ ור"י מטהרים דע"כ כיון דר"מ מטמא משום כתם בס"ס מטהר לגמרי א"כ ר"מ ור"י בשיטא חדא קיימו א"כ ליתני ר"מ ור"י מטהרים ולפ"ז אם ר"מ מטמא באשה לחוד משום נדה ר"י אינו מטהר לגמרי כפי' ר"ח אלא מטהר משום נדה ומטמא משום כתם וגבי איש ואשה דהוי ס"ס י"ל מטהר לגמרי א"כ אין כאן קושיא לעיל על ר"י השתא בחד ספק מטהר בס"ס לא כ"ש די"ל בס"ס מטהר לגמרי אפילו משום כתם אבל לבתר דאמר ר' יוחנן דר"מ מטהר בס"ס וע"כ צריכין אנו לומר דלא אזיל בתר חזקה דאי אזיל בתר חזקה אין כאן ס"ס וע"כ ברישא אינו מטמא משום נדה ודאי אלא משום כתם וע"כ ר"י דפליג עלה מטהר לגמרי א"כ פריך תלמודא שפיר ור"י השתא בחד ספק מטהר לגמרי בס"ס מבעיא ומשנה מ"ד הני מילי דיעבד אם כבר נתעסקה בטהרות אינו מטמאת משום כתם שטהרותי' תלויות אבל לכתחילה אומרים לה אל תתעסקי קמ"ל דאפילו לכתחילה מותרת להתעסק בטהרות

ולפ"ז כיון דקי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל וכן תניא כוותי' בברייתא ע"כ ר"מ לאו משום נדה מטמא אלא משום כתם כדס"ד דר"י בר חנינא בפ' כל היד ואף לפי פשטן של דברים אין אנו צריכין לזה די"ל הא דלא פריך לעיל ור"י בחד ספק כו' די"ל דלדיוקא נקט לאשמועינן דר"מ מטמא אפי' בס"ס מ"מ במה שכתבתי נתישבו כל הדיקדוקים בשיטת הלכה הנ"ל. ועתה נבוא אל באר המעין לעין בשריותא דאיתתא דא באיזה זכות יש לצדד להתירה לבעלה אם נימא בשביל שחדל לה אורח כנשים ונדין אותה כזקינה מ"מ נראה דזכות זה לא הי' מהני אלא בעומדת ומזנקת אלא שאנו מחמירין כדעת ר"ח דר' יוסי לא טיהר אלא משום נדה וטימא משום כתם יש לומר כי היכא דבעלת כתם היכא דחדל לה אורח כנשים דכתמיה טהורים ה"נ בנדון זה דטהורה לגמרי אף לבעלה ובק"ו אתי' דהא בעלת הכתם טהרותי' תלויות אפ"ה בזקינה מטהרים אותה לגמרי ק"ו בעומדת אליבא דר"י דהילכתא כוותי' דמטהר בדיעבד כל טהרותי' אלא לכתחילה אמרינן שלא תתעסק בטהרות ותיפרוש מבעלה אליבא דר"ח ק"ו שבזקינה שחדל לה אורח כנשים דלא מחזקינן בה משום כתם אפילו לכתחילה מותרת לבעלה. וכן לדעת הר"ם ביושבת ונמצא דם על שפת הספל דפסק הר"ם דטמאה אף לר' יוסי נראה דלאו משום נדה מטמא אלא משום כתם וכן כתב המרדכי בהדי' וז"ל ופסק מהר"ם דווקא שנמצא הדם בתוך הספל אבל יושבת על שפת הספל ונמצא על שפתו דם טמאה לכתחילה אע"ג דקי"ל כר' יוסי דמטהר בכל ענין ומסיק אפי' לכתחילה מיהו ר"ח פי' הני מילי בתרי ספיקא אבל בחד ספיקא דיעבד אין לכתחילה לא הרי דמפרש הר"ם דבנמצא על שפת הספל טמאה לכתחילה והוי כמו כתם ואף שהרב הב"י הביא סברת הר"ם יותר באריכות וכתב דטעמא דביושבת לא פליגי וכי היכא דלא מטהר ר"מ ביושבת אלא בהני גווני ה"נ לר' יוסי משמע דלר"מ מטמא משום נדה וה"ה לר"י זה אינו סתירה לדברי המרדכי שהביא פסק הר"ם שלא החמיר ר"ם אלא לטמאות לכתחילה די"ל דהר"ם מפרש קושיות הש"ס דפריך מ"ש עומדת כו' יושבת נמי נימא מי רגלים הדור למקור כו' ואף דיש צד טיבותא דיושבת מ"מ אמאי מטהר ר"מ לגמרי ניחוש עכ"פ לטמאות משום כתם ומשני במזנקת תוך הספל כו' אבל על שפת הספל כיון דיושבת אף דחוששין משום דילמא בתר דתיימי מיא אתא דם מ"מ אין זה אלא חששא ואינו טמאה נדה אלא משום כתם ובזקינה היינו יכולים לסמוך דבודאי אין זה דם נדה כלל ולסמוך אדברי ראשונים הרמב"ם ודעמי' שמטהר ר' יוסי לגמרי בין עומדת ובין יושבת:

אכן לדעת הרא"ש בעומדת ושותתת לא פליג ר' יוסי אדר"מ נוכל לומר דסבר לגמרי כוותי' דמטמא משום נדה אבל מ"מ נוכל לחלק דגם אליבא דהרא"ש לר"י בעומדת נחית

חד דרגא ואינו מטמא אלא משום כתם והיינו יכולים לסמוך על סברא זו בשעת הדחק דהא סברת הרא"ש נמי אינו מן הכרח אלא מסברא דנפשי' קאמר ולא נזכר סברתו בתוס' ודי לנו להחמיר לטמאות משום כתם ולסמוך על כמה רבוותא דסבירי להו דטהורה לגמרי ובזקינה היינו יכולים לסמוך עלייהו. אבל בנדון שלפנינו דהיא בודקת בעד הבדוק לה לאחר עשיות צרכי' ומוצאת כתמים אדומים אליבא דכ"ע מטמאין משום נדה דאפילו פחות מטיפה דם כחרדל טמאה כמו שהביאה הב"י בשם הרשב"א ס"ס קפ"ח ובש"ע סי' ק"צ ס' ל"ג. ואם אמנם לכי נדייק לשון המשנה דקתני ברישא האשה שהיא עושה צרכיה וראתה דם ובסיפא תני האיש ואשה שעשו צרכיהן כו' ונמצא דם על המים ולא תני כן ברישא האשה שנמצא דם על המים אלא ע"כ ברישא מיירי שקנחה מיד אחר עשיות צרכיה וראתה דם אפ"ה מטהר ר"י אף דאוקמי הש"ס לסיפא בעומדת על שפת הספל מ"מ ברישא מיירי בכל ענין הן שמצאה בתוך הספל הן שמצאה על העד לאחר הקינוח מיד ולכך נקט לישני דראתה ברישא ואף שפי' זה הוא מדוקדק במתניתין וראוי לקרותו ראיה מ"מ מי יכנוס ראשו להקל נגד כל הנך פוסקים קדמאי ובתראי דסתמו דבריהם וכתבו בפשיטות היכא דלא ראתה עם מי רגלים ואח"כ בדקה ומצאה דם דטמאה אליבא דכ"ע וא"כ בנידון דידן לא הועילו לה ימי זקינות כלום הואיל דאינו רואית במי רגלים אלא אח"כ בעד הבדוק טמאה ודאי. א"כ אין לנו לדון עכשיו אלא על דברי שכתב השואל שהאשה נעצרת וכשהיא עושה צרכי' דוחקת עצמה מחמת הלחץ זו הדחק דחיק לה אורחא למצוא כתמים לחים ואשה אומרת שכל אלה הבא לה מן המכה שבדופן ימין שנתהווה לה מימים קדמונים כאשר העידו על זה כמה רופאי' כו' והנה מה שכתב מחמת הלחץ זו הדחק דחיק לה אורחא אין זה צד להתיר ולדמות מילתא למילתא במה שהתיר רמ"א באשה שרגילה לראות דם במי רגלים ומרגשת כאב בשעה שמטלת מים בחולי שקורין האר"ן וינ"ד דאפילו אם מוצאת דם אחר הטלת מי רגלים כשמקנחה עצמה טהורה דמאחר דמרגשת כאב ומשמע דאפילו אינו רואית כלל בעת הטלת מימיה אלא אחר הבדיקה אפ"ה טהורה אפילו ליש מחמירין באשה שיש לה וסת להצריכה בדיקה מודי עכ"פ דמהני בדיקת המוך לטהרה לבעלה מ"מ נראה דלא כל המיחושים שוים דדווקא בחולי הארי"ן וינ"ד שדרכו לבוא עם מי רגלים והיא מרגשת כאב אבל לא בשאר מיחושים ופשיטא כי הכא שאינו מרגשת כאב אף שכתב השואל שדוחקת עצמה מ"מ זה לא נכנס לגדר מרגשת כאב כי הרבה בני אדם שבטבעם עצורים ודוחקים עצמם בעת עשיות צרכיהן ואינם מרגישים כאב. וא"כ אין אנו צריכין עתה לדון אלא במה שאומרת שכל אלה בא לה מן מכה שיש לה בדופן ימין והעידו על זה כמה רופאין

וצריכין אנו עתה לדון אם יש לסמוך על הרופאים או על דברים לבד או בצירוף שניהם דווקא או אף בצירוף שניהם נמי לית בי' מששא וצריכין אנו להעתיק מה שכתב הר"ן בתשובה והביאו הב"י אם נמצא תוך הספל ועל שפת הספל אותו חצץ אדום ואותו חצץ אדום מפורסם לרופאים שרגיל להולד בכליות והאריך שם ומסיים כגון זה הדבר ברור שתולין בכאב הכליות שיש לה וכתב הב"י וז"ל ולי נראה דבלאו הני טעמא שרי איתתא דבהדיא תניא בפ' המפלת אר"א ברבי צדוק שני דברים אלו העלה אבא מטיבעין ליבנה מעשה באשה אחת שהיתה מפלת קליפות אדומות ובאו ושאלו את אבא ואבא לחכמים וחכמים לרופאים ואמרו מכה יש לה בתוך מעי' שממנה מפלת קליפות אדומות ושוב מעשה באשה אחרת שהיתה מפלת כמין שערות אדומות כו' ואמרו הרופאים שומא יש לה בתוך מעי' שממנה מפלת כמין שערות אדומות וטעמן של הרופאים בזה מפני שאין דרך האשה להפיל כמין קליפות אדומות או כמין שערות אדומות לפיכך אמרו שאין ספק שממכה או שומא שבמעי' באין ואע"פ שאינה מרגשת במכה או בשומא שבתוך מעי' אין חוששין לה בהא נמי כיון שידוע לרופאים שאין דרך חצץ אדום להולד בחדר אלא בכליות תולין בכך ואין חוששים לה עכ"ל הב"י:

ולפום רהיטא נפלאתי איך רצה להתיר על סמיכות הרופאים שהרי חכמים לא סמכו עליהם אלא אמרו תטיל למים לראות אם נימוחו והר"ן דן להתיר בלא בדיקה ותלה במי רגלים ואפילו נימוחו הי' מטהרה אחר זה מצאתי שרמ"א בדרכי משה הרגיש בזה וז"ל ותמיהני עליו בזה דהא אמרו בגמרא בהדי' דלא סמכינן אדברי רופאים אלא בעינן ג"כ בדיקה במים וא"כ הוצרך הר"ן לכל הני טעמים כדי להתיר בלא בדיקה או אפילו כשנימוחו במים עכ"ל ואין לומר דהרב הב"י סבר הא דאמרינן בש"ס אמרו להם אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה שממנה מפלת כמין קליפות למים אם נימוחו טמאה זה הי' הכל מדברי הרופאים שאמרו סימן לדבריהם דאם נימוח במים דם נדה הוא וטמאה ואם לא יהיו נימוחים קליפות המכה הן ואם לא הי' אומרים סימן הי' חכמים סומכין על דבריהם כמו שסמכו באם אין נימוחים שקליפות המכה הם אמאי דילמא דם יבש הוא ודם יבש נמי טמא אף אם אינו נימוח לפי שיטת הש"ס כאשר נכתוב בסמוך אלא ע"כ דסמכו על דברי הרופאים א"כ ה"ה היכא דאמרו הרופאים דם זה מן המכה בא סומכין אנו על הרופאים ודינו דהר"ן נמי כיון דהרופאים אמרו בלי שום סימן לבחון דבריהם שחולי זה בא מכאב הכליות נאמין להם אפילו אם הי' נימוח הי' טהור זה אינו דהא בסי' קפ"ז הביא הב"י בשם הסמ"ק וסמ"ג וז"ל וצ"ע אם הוא יהודי רופא מומחה אם תוכל לסמוך על רפואה אפילו אם הוא רופא מומחה והריצב"א כתב שאם אמר לו

הרופא שנתרפאת משמשת על סמך דיבורו אם הוא ישראל כדאמרינן בירושלמי נאמן הרופא לומר קמיעה זו מומחה כו' אע"פ שיש לדחות דההוא איירי שידענו שרפא בו פעם ראשונה מ"מ דעתי נוטה להתיר בכל ענין אבל אין בידי להתיר ע"פ דיבור גוי אפילו ברופא מומחה דלא מרע נפשי' דקרי בהו אשר פיהם וג' עכ"ל הרי שנתחבטו בו גאוני עולם להאמין לרופא ופסק בש"ע שצריכה לעשות רפואה קודם שתחזוק לרואית דם מחמת תשמיש ואי לפי דברינו הי' להם לפשוט מש"ס ערוך דסמכו חכמים על דברי רופאים והתירו דם יבש משום דאמרו דהוי ברי' ק"ו דראו לסמוך על חזקת הרופאים להוציא אשה מחזקתה שלא תראה עוד מחמת תשמיש ועוד שהרא"ש כלל ב' סי' י"ח על אותה ששנינו מעשה באשה אחת שהיתה מפלת כמין קליפות אדומות כו' תטיל למים אם נימוחו טמאה הקשה הרא"ש כיון שבא מחמת מכה אמאי טמאה הא אמרינן בפ' כל היד הרואה מחמת תשמיש טהורה אלמא אע"ג דהדם בא מן המקור טהורה הואיל בא מחמת מכה עכ"ל הרא"ש ז"ל ששאל להרשב"א ואם איתא שהרופאים אמרו נסיון זה והם אמרו והם אמרו אם נימחו טמאה אין כאן אפילו ריח קושיא וזה ידוע ששאלת הרא"ש הי' כשאלות הראשונים:

אלא ברור הדבר שחכמים אמרו זה לבחון דברי הרופאים אם הם אמת דלא מצינו בשום מקום לסמוך אדברי רופא באיסור תורה אלא בענין פיקוח נפש להאכיל ע"פ בי"כ או לחלל שבת משום דאף דאינו ברור לן כדברי הרופא מ"מ לא יהי' אלא ספק וספק פיקוח נפש דוחה שבת אבל בשאר איסורין לא סמכינן אדברי הרופא שאומר ע"פ הבנתו דהוא עד או ראה וידע כתיב ולא אשכחינן ידיעה שלא בראיה אלא כמו שאמרו חכמים ולא בענין זה ותדע דהא בש"ס בחולין בעי למיליף דאזלינן בתר רובא מרוצח דאמר רחמנא דלקטול דילמא טריפה הרג ומאי קושיא דילמא מיירי דאמרו הרופאים שהי' מכירים במזגו של זה האיש הנהרג שלא הי' טריפה אלא ע"כ דלא סמכינן בזה הרופאים וקושיות הרא"ש נבאר לקמן ואף לדעת דהתירו באשה שנחזקה להיות רואית דם מחמת תשמיש לסמוך ארופא יהודי היינו התם דאינו אסורה לבעלה אלא מחמת חזקה אתי' חזקה דרופא דלא מרעי נפשי' ומוציא מידי חזקה זו ומעמידין אשה על חזקה סתם נשים דאין רואית מחמת. תשמיש אבל בנד"ד ברואית דם גמור לטהר הדם ע"י רופאים זה לא מצינו בשום איסור תורה לסמוך עליהם וכמו שהבין הגאון מהרמ"א דחכמים לא סמכו על הרופאים אלא הצריכו בדיקה דלא כדעת מהר"ם מלובלין שסובר דאם אשה רואה דם גמור ואמרו הרופאים שממכה בא סומכים עליהם ולא ברירא לי האי מילתא ותחילה צריכין אנו לישב קושיות רמ"א על הרב הב"י דלא נשוי' אותו כטועה בדבר הלכה אלא

נראה ברור שכבר כתבנו שמשיטת הש"ס מוכח שדם יבש אפילו אם אינו נימוח לעולם טמא וכן כתב הרב הש"ך בס' ס"ק פ"ח שכן משמע מירושלמי בהדיא וגם מפשיטת הש"ס דילן ולפ"ז איכא למידק דחכמים לא רצו לסמוך על הרופאים ואמרו תטיל למים ובאינו נימוח סמכו עליהם לטהר משום דהוי ברי' ולא דם וקשה דילמא דם יבש הוא שאינו נימוח לעולם ואפ"ה טמא:

אלא ברור הדבר דדרך הדם לקרוש ולהתיבש אבל בקליפן ושערות צורתן משונה ואין דרכה בכך סומכין אדברי הרופאים וכן כתב הרא"ש בשם הראב"ד בפ' המפלת וז"ל דבעיין איפשטא כו' אלמא דם היוצא יבש טמא אע"ג דלא קרינן בי כי יזוב אלא דכה"ג אמרינן דצורתן מוכחא דכי לא נימחו דברים נינהו כמו שאמרו הרופאים אבל דם יבש לא תלינן בברי' אפילו לא נימוח טמא עכ"ל א"כ מצינו למימר דחכמים לא סמכו אדברי רופאים אלא הצריכו בדיקה ובשלא נימוחו סמכו עליהם משום דצורתן משונה וראי' לדבריהם דגלדי המכה הם ואם רואית דם יבש אף שהרופאים אומרים שהוא ברי' אין סומכין על דברי הרופאים היכא דאין צורתן משונה דבעינן סמך וראי' לדברי הרופא ובההיא מעשה דהר"ן מדמסיים הר"ן דברור הדבר שתולין בכאב הכליות שיש לה מלשון זה משמע שאמרה האשה שמרגשת כאב בכליות ואין לך ראי' לדברי הרופא גדולה מזה ובודאי אדברי האשה אף שמרגשת כאב אי אפשר לסמוך ולתלות אותו חצץ אדום בכליות דמי יתנבא דבר זה אלא חכמי הרופאים ועל הרופאים לבד אם לא היתה מרגשת כאב ג"כ אין ראוי לסמוך עליהם כיון דאין צורתן משונה אפילו לא נימוחו טמאה אבל כיון שהאשה אומרת שמרגשת כאב בכליות זה ראי' גדולה לדברי הרופא יותר מהני דצורתן משונה ודברי הרופא בכאן אינו אלא גילוי מילתא בעלמא וא"כ אפילו אם הי' אותו חצץ אדום נימוח טהורה היא ואם תאמר שגם במעשה דרופאים היתה אשה מרגשת במכה ואפ"ה לא התירו אלא בבדיקה ולכך מסיים הב"י דהא התם אין מרגשת במכה ובשומא אפ"ה אין חוששין לה ר"ל לטמאות משום דם יבש אלא סומכין אדברי רופאים וע"כ הטעם משום דאין דרך אשה להפיל כמין קליפות ושערות כמ"ש למעלה דצרותן מוכחת' על דברי הרופאים ה"נ כיון שידוע לרופאים שאין דרך חצץ אדום להולד בחדר אלא בכליות תולין בכך ר"ל כיון שהאשה מרגשת כאב בכליות אין זה אלא גילוי מילתא בעלמא וראוי לטהרה אף בלא בדיקה אבל אם הרופאים אומרים על דם שבא מן המכה ואשה אין מרגשת שום כאב אין אנו סומכים על הרופאים כיון דדרך הדם שבא מן המקור כל זה נראה ברור לישב דברי הב"י מאור עינינו ועוד נראה להתיר באותו חצץ אדום ע"י בדיקת מים אף שאינו מרגשת כאב כיון שאומרים הרופאים שאין דרכו להולד

בחדר אלא בכליות סגי בבדיקה ע"י מים כיון דהרבה נשים החוששי' בחולי זה העידו וגילו על הרופאים שבא החצץ מן הכליות א"כ נדון אותו כמעשה דטיבעין וזה אפשר בכלל עפר דתני במתניתין. ובזה נתישב לי במתניתן כמה ספיקות ראשון בדברי מור"ם מלובלין שכתב וז"ל הרופא' אמרו שאין בקליפות ההם דם רק הן ברי' בפני עצמן קליפות מכה ואמרו חכמים תטיל למים לבחון דבריהם ואם נימוחו שקר אמרו אבל אין הכי נמי אם אשה רואה אפילו דם גמור ואומרים שידוע להם שיש לה מכה טהורה או שהאשה בעצמו אומרת שיש לה מכה טהורה עכ"ל וכתב זה לדחות דברי השואל שרצה להביא ראי' מההיא מעשה דטיבעין דאמרו אם נימוחו טמאה ש"מ דאף אם יש לה מכה במקור מ"מ כיון דדם הוא במקור טמאה ולא תלינן במכה אלא אם יש לה מכה בפרוזדור וכתב הגאון מהר"ם שעמד מרעיד ומחריש על קושיות הרא"ש הנ"ל דלפי דבריו נידחו דברי הרא"ש מעיקרן כיון דנתברר ששקר העידו לכך לא סמכינן עלייהו לתלות דם במכה:

ואני אומר דאין לחשוב להרא"ש לטועה דאין זה מיקרי הכחשה לדברי הרופאים כלל הלוא לא אמרו שהם דווקא קליפת מן המכה ולא דם מכה רק אמרו סתם אשה זו מכה יש לה במעיה שממנה מפלת הקליפות ויכול להיות שאם לא ימחו הם גילדי מכה ואם ימחו אפשר שהם בעצמם דם שבא מן המכה ושפיר הקשה הרא"ש כי נימחו נמי נתלה במכה אך לפי מה שפרשתי דהטעם דסמכו על הרופאים אם לא כימוחו משום דצורתן משונה ואין דרכה בכך אבל אם נימוח לא סמכינן ארופאי' דדרך הדם להתיבש ולימוח אח"כ ממילא נדחה סברות השואל למהר"ם דהא דאם נימוח טמא משום דאין אנו סומכים על דברי הרופאים כלל אבל היכא דברור לן ע"י נשים או אשה בעצמה שאמרה שיש לה מכה במקור שממנו יוצא הדם טהורה ושאלות השואל נדחו מעיקר' מטעמים וראיות שהביא מור"ם והם חזקת ובריאות כראי מוצק ולפי זה מיושב נמי קושיות הרא"ש דחכמים לא סמכו כלל ארופאים בדם גמור לטהר דכל מידי דאיסור' בעינן עדות גמור ולא להעיד ע"פ חכמה אלא אם לא נימחו דסמכו עליהם מטעם משום דצורתן משונה והם מעידים על עצמם ודברי הרופאים אינו אלא גילוי מילתא בעלמא:

ונראה שהרא"ש שהקשה קושיא זו אזיל לטעמא דס"ל כדעת הרז"ה דכל דם יבש שאינו נימוח טהור דהוי בריה ולא דם דומיא דעפר אדום דקתני במתניתן וא"כ ע"כ הא דאמרו חכמים דאם אינו נימוח טהור סמכו על דברי הרופאים וליכא למימר משום דצורתן מוכיח עליהו דהא בכל דם יבש אם אינו נימוח טיהרו אלא ע"כ אדברי רופאים סמכו שהם גילה להם שכל דם יבש שלא נימוח הוי ברי' ולא דם ושפיר הקשה דאפילו אם נימוחו נמי הי' לנו לתלות במכה כיון דאין זה הכחשה במה שאמרו מכה יש לה במעי'

וק"ל ושאלתו כשאלות ראשונה אבל כבר הסכימו רוב הפוסקים דדם יבש שלא נימוח טמא וע"כ צריכן אנו לומר ההיא דקליפן ושערות צורתן מוכח עליהם ודברי הרופאים לא הי' אלא גילוי מילתא בעלמא ובזה נתיישבו ת"ל כל הקושיות הנ"ל ואין להביא ראיה דמצינו שסמכו חכמים בדבר איסור על הרופאים דאמרינן בפ' אד"מ מעשה בפרה של בית מנחם שניטלה האם שלה ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה שאמר תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אא"כ חותכים האם שלה שלא תלד ש"מ דסמכו בדבר איסור על הרופאים מ"מ נראה דאין מכאן ראיה די"ל דתודוס ראה בבירור שחותכין האם שלה ומתקיימן י"ב חודש הרי זה ידיעה ברורה דלאו מיטרפה בהכא ולא אמר ע"פ אומרן דעת:

וראיתי בתשובת חדשות שנדפסו בשם מחותני הגאון מוה' צבי נרו שאלה מו' שתמה על הגאון מהר"ם לובלין בתרי תמי' וז"ל ואני תמה למה יגרע כח הקליפות מכח הדם גמור דבדם גמור אי אתה מצריכה בדיקה ואתה סומך על דברי הרופאים ובקליפות אתה מצריכה בדיקה ועוד קשה שלפי דבריו לא סמכנו כלל על דברי הרופאים שהרי הבדיקה היא מבררת לנו אם נימוחו אף לדברי הרופאים טמאה ואם לא נימוחו אף בלי מכה טהורה היא שהרי בריה בפני עצמן הן ולמה הוזכרו דברי הרופאים לבטלה עכ"ל ונראה דאין כאן שום ריח קושיא על מהר"ם לובלין דברור הדבר בכל דוכתא קי"ל דלא סמכינן אחזקה במקום דנוכל לברור דילמא החזקה אינו אמת כמבואר בי"ד סי' א' ובא"ח סי' תל"ז בהשוכר בית בי"ד ואינו ידוע אם הוא בדוק אם המשכיר בעיר שואלו אם בדקו ואם אינו בעיר חזקתו בדוק וזה מבואר בדוכת' טובא וא"כ דברי מהר"ם מלובלין שרירין וברירין בטעמן לפי הנחתו דסומכין ארופאים וע"כ משום חזקתם שהם מומחים והם אמרו שהקליפן הם ברי' ולא דם ולא רצו חכמים לסמוך עליהם שהוא ברי' דילמא נימוחו ויהי' דם ודבריהם שקר כמו שכתב מהר"ם והכריחו לבדוק דבריהם אבל כי לא נימוחו סמכי עליהם שהוא ברי' ואינו דם כיון דאין אפשר עוד לברר סמכינן שפיר אחזקה דרופאים דלא מרעי נפשייהו לשקר ובזה מיושב גם קושיא השני' שכתב שלא סמכנו אדברי הרופאים דסמיך הגדולה סמכו עליהם לטהר דם יבש דהא דם יבש אם אינו נימוח טמא ואינו טהור אלא מטעם שהוא ברי' ולא דם וזה לא ידעו חכמים עד שגילו להם הרופאים וזה ברור ופשוט:

הדרן למילתא קמייתא לנידון שהאשה אומרת שכל אלה בא לה מן המכה שבדופן בודאי בלא דברי הרופא לא היינו תולים הדם במכה דאף דתנן דנאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום והסכימו רוב הפוסקים אף שאינו אומרת שברי לה שדם זה יוצא מן המכה

מ"מ נראה דדווקא התם שמכתה עומדת במקור או סמוך ונראה לו ואורחא דמילת' דמכה מוציא דם דרך שם אבל במכה בדופן שאין לו חיבור ושייכות למקור ולא קרב זה אל זה מהי תיתי לומר שזב דמה למקור ועל דברי הרופאים לחוד נמי אין לסמוך כאשר כתבנו בעזרת ה' אך בנדון זה שהרופאים הצדיקו את דבריהם באומרם שדם זה בא מן המכה כי אין לדם דרך אחר לצאת ומבקש לימודו שהורגל כבר לצאת דרך כאן מצא פתח פתוח ואין זה אלא גילוי מילתא בעלמא דומי' דנדון דהר"ן דאשה היתה מרגש' כאב בכליות ואמרו הרופאים שהחצץ אדום הזה בא מן הכליות לדעת הב"י היה מתיר אפילו בלא בדיקה הכי נמי דכוותי':

אבל מאוד אני חוכך בדבר זה להחמיר בשלומא בנדון דהר"ן דהרופים אמרו שחצץ אדום זה בא מן הכליות וידוע שמן הכליות יורד סילון להחדר כמו דמצינו באיש במעשה דרוקח שהביא הב"י בי"ד סי' מ"ד אבן בכוליא כשירה כי משם יורד לגיד הערוה ויכול להיות שבאשה ג"כ שהאי חצץ אדום יורד מן הכליות לחדר אבל במכה בדופן דהוא נגד חלל הגוף איך יעלה על דעתינו לומר שדם המכה משם יורד למקור וזה אי אפשר להשיג בחוש שכלינו ואף שהרופאים אומרים דע"י רבוי דם הזה בא למקור אפשר דהוא נבלע תחילה בשאר אברים בכל גופה ואח"כ יורד למקור ויוצא לחוץ עי' הלחץ זו הדחק לדעתי דם נדה גמור הוא דכל דמי האשה כך שע"י ריבוי דמים נובעים מכל רמ"ח אברים לגידי המקור ומשפיעים דם ולכך אמר חכמים מכה יש לה במקור שהדם נובע מן מכה גופא קודם שנבלע באברי האשה וכן אמרו הרופאים מכה יש לה במעיה ולא אמרו מכה יש לה בגופה אלמה דבעינן דווקא מכה במעי' שהאם והמקור מחובר למעי האשה ודרך המכה לשפוך דם למקור קודם שנבלע בשום אבר אבל אם נבלע תחילה בשאר אברים ואח"כ ע"י רבוי הדם נובעים גידי המקור דם זה טמא משום נדה ודאי לדעתי בלי שום חולק בעולם ולפע"ד אין לה שום היתר עד שמן השמים ירחמהו עלי' וה' יצלינו משגיאה ויזכינו ללמוד תורת אמת בלי שום מניעה:

קיצור פסקי דינים העולים מדברינו

א זקינה שחדל לה אורח כנשים מטהרינן דמה הנמצא בעת עשיות צריכ' בעומדת בכל ענין ואין כאן שום חומרא ופשיטא ביושבת אפילו באמצע הספל דאף לדעת המחמירין לא טימאו אלא משום כתם וכאן הקילו יותר כאשר כתבנו בפנים ונדין עכשיו ק"ו אם בכתם שהחמירו טיהרו בזקינה ק"ו בנידון זה דקיל טפי ובפרט שראוי לסמוך על הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א הרב כב"י דפסק כוותי' דמסתבר טעמייהו:

ב אם אשה מרגשת כאב בכליות ומוצאת במקורה כמין חצץ אדום טהורה דלא כרמ"א אלא כהבנות הב"י בנדון הר"ן ואין צריך בדיקה כיון דהיא מרגשת כאב ודברי הרופאים אינו אלא גילוי מילתא שהחצץ אדום בא משם ואף אם נימוח טהור ואם אינו מרגשת כאב תטיל למים אם נימוחו טמאה ואם לא נימוחו טהורה דהאי חצץ אדום נראה דדמי לעפר דחשיב במתניתן בהדי אינך דבודקין במים דאם אינו נימוח טהורה דצורתן מוכיח עליהם אבל שאר דם יבש אף שאינו נימוח טמא דכן נראה מסוגי' הש"ס מפ' דם נדה ומפ' המפלת:

ג שאין לסמוך אדברי רופא בדם גמור לתלות במכה עד דאיכא איזה דבר המברר שדברי רופא אמת ואין דברי אלא גלוי מילתא בעלמא:

ד הא דמטהרינן דם מכה דווקא אם יש לה מכה במעי' במקום שיכול הדם לבוא שם בלתי שיצטרך תחילה לבלוע בשאר אברים אבל אם יש לה מכה בשאר אברים הפנימי' שאי אפשר לזוב דרך המקור אם לא שיבלע תחילה בשאר אברים זה דם נדה גמור הוא:

שאלה יג

נשאלתי מהרב המופלג מהר"ר משה וויינגראב בהיותו מגיד משרים בק"ק רוסטיץ וז"ל בדבר שנמצא בס"ת בפ' פנחס ולא תהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה פתוחה וצויתי להוציא ס"ת אחרת ע"פ פסק הט"ז בי"ד סי' ער"ה ס"ק ה' שהשיג על הב"ח בזה דאם הניח ריוח במקום שאין לו להניח דזה פסול היותר פשוט אך אחד היה מפטפט כנגדי בכן יורני מכ"ת הדין עם מי תשובה הנה מתוך כותלי כתבו ניכר שלא דן על תחילת פרשה זו דמתחיל וידבר משה אל ה' לאמר יפקוד וגו' דזה מנה הרמב"ם בפירוש בכלל סתומה וע"כ לא דן אלא על פרשה שאחר פסוק כצאן אשר אין להם רועה דמתחיל ויאמר ה' אל משה קח לך את יהושע וגו' ופ' ויאמר הי' פתוחה ובאמת בספרים ישנים ובתקוני סופרים לא נמנא כאן לא פתוחה ולא סתומה אבל בקצת חומשי' ראיתי שגם פרשה זו פתוחה והאמת שהרמב"ם לא מנה אותה לא בכלל פתוחה ולא בכלל סתומה וכל תיקוני ס"ת שנדפסו מחדש ומישן נדפסו לפי דעת הרמב"ם וכל ס"ת בזמנינו כולם נכתבים ע"פ תיקוני' אלו לדעת הרמב"ם והנה קודם שנרד להכריע הדין עם מי צריכין אנו לברר דעת הב"ח מהיכן הוציא דין זה שס"ל להטור אם עשה פתוחה או סתומה בפרשה שאינו לא פתוחה ולא סתומה דכשירה וזה דלא כדעת הרמב"ם שכתב בפירוש בהלכות ס"ת בפ"ח דין ג' אם טעה בריוח הפרשיות וכתב פתוחה סתומה כו' או שהפסיק והניח פנוי במקום שאין פרשה הרי זה פסול עכ"ל וזה דוחק לומר שהטור

חולק על הרמב"ם ולא יכתוב בפירוש שחולק עליו ויסמוך שנשמע מכלל דבריו וכדי להעמיד על דברי הב"ח וסתירת הט"ז מוכרחים אנו להעתיק קצת דברי הטור בסי' ער"ה אחר שכתוב דין פתוחה וסתומה כתב וז"ל ועוד יש בתיקון סופרים פרשה סדורה והוא שיכתוב שיטה עד חצי' ומתחיל בשיטה תחתי' כנגד הנחת העליונה ונראה שאם שינה בזה לא פסול כיון שאינו מפורש גמרא עכ"ל הטור ז"ל וכתב הב"י וז"ל וסדורה זו שכתבו בספר קדמונים לא ידענא אם יש לה דין פתוחה או דין סתומה והכריע שיש לה דין סתומה ואח"כ כתב וז"ל ומה שכתב רבינו ונראה שאם שינה בזה לא פסול כו' לא ידענא אהי' קאי דאי אפרשה סדורה קאי הא אם סתומה היא כדפרשי' ודאי שאם שינה ועשאה פתוחה פשיטא דפסולה ושמא רבינו ז"ל סבר דסדורה ענין בפני עצמו דכשם שיש פרשיות פתוחות וסתומ' כך יש אחרות שצריכ' לכתוב סדורות וכתב שע"פ שסדר הקדמונים כך הוא על פרשיות מיוחדת שצריך לכותבן סדורות אם שינה בהם וכתבן פ' או סתומ' לא פסיל כיון שאין זה של סדורות מפורש בהש"ס עכ"ל הב"י והשתא נדון ונבין תחילה דברי הב"י דקשיא לי' תחילה לפי סברתו דסדורה הוי כמו סתומה שלנו איך כתב הטור שאם שינה לא פסול דפשיטא דאם עשאה פתוחה דפסולה וע"כ צריכין אנו לומר שתחילה עלה בדעתו לפרש דסדורה שנהגו הקדמונים שעשו סדורה במקום שאנו עושים לתלמוד דידן סתומה סדורה שלהם הי' נקרא אצלם ג"כ סתומה ולכך קשיא לי' דאם שינה בזה ועשאה פתוחה פשיטא דפסולה ולא ניחא ליה למימר דשינה דכתב הטור מיירי שלא עשאה כצורת סדורה אלא כסתומה ולכך כשירה דזה מילת' דפשיטא היא דמהי תיתי לומר אם כתבה סתומ' במקום שהוא סתומה לתלמוד שלנו שיהי' פסול אדרבא על סדור הקדמונים צריכין אנו לדון ודי לנו שראוי לסמוך על קבלתם שזה ג"כ מיקרי סתומה אבל מהי תיתי ליפסול אם עשאה סתומה כדעת הש"ס וניחא ליה לומר דרבינו הטור ז"ל סבר דסדורה ענין בפני עצמו דכשם שיש פרשיות פתוחות וסתומות כך יש אחרות שצריכות לכתוב סדורות וכתב שע"פ שסדר הקדמונים כך היא על פרשיות מיוחדת שצריך לכותבן סדורות אם שינה בהם וכתבן פתוחות או סתומות לא פסול כו' ופשוט שמיירי שהקדמונים נהגו לעשות פרשה סדורה במקום שלדידן אין בו פרשה כלל וסמכו על קבלתם לעשות סדורה והוא עשאה פתוחה או סתומה במקום הזה וס"ד למפסל משום דלא נעשה לא כתיקון הקדמונים ולא כתיקון התלמוד שלנו קמ"ל בזה כיון דסדורה אינו מפורש בש"ס ואף שאנו סומכים על קבלת הקדמונים מ"מ אין להם קבלה שיפסול אם שינה פרשה זו דלא נזכר בש"ס אלא שינוי פתוחה וסתומה אבל סדורה לא נזכר בש"ס ודי לנו לעמוד בקבלות הקדמונים לכתוב לכתחילה סדורה אבל

לא לפסול אם שינה לצורה אחרת ולא ניחא לי' למימר דאם שינה שלא עשה כלל ריוח לפרשה זו דזה פשיטא דכשרה דהא עשה כפי תלמודא דילן ולא איצטריך לי' לאשמועינן זה דמילתא דפשיטא היא ומזה למד הב"ח כיון דלדידן אין בו פרשה כלל רק מנהג הקדמונים לעשות סדורה והוא לא עשאה כמנהג הקדמונים אלא עשאם פתוח' דכשירה ה"ה לדידן במקום שאין שם פרשה כלל ועשאה פתוחה דאינו פסולה ומזה למד הב"ח שהטור חולק על הרמב"ם וכתב הט"ז דלא דק דזה פסול היותר פשוט וכתב שאי אפשר לפרש שעשו הסופרים פרשיות חדשות דא"כ היו לו להב"י לומר דכוונות הטור שאם שינה ולא עשאה שם פרשה כלל דכשר אלא פי' הברור בזה שיש מקצת פרשיות בהורה שלתלמוד שלנו הוין פתוחות או סתומות ולתיקון הסופרים הוין סדורות וכתב הטור על זה שאם שינה הסופר מתיקון זה ולא עשאן אלא פתוחות או סתומה כשר כיון שאין מוזכר בגמ' סדורות וזה פשוט כוונות הב"י שכתב לפי דעת הטור שאם שינה בסדורות לפי תיקון הסופרים ועשאן פתוחות או סתומה דלא פסול עכ"ל וע"כ צריכן אנו לומר לפי דברי הט"ז מה שכתב הב"י דשמא רבינו ז"ל סבר דסדורה ענין בפני עצמו דכשם שיש פרשיות פתוחה וסתומה כך יש אחרות שצריכות לכתוב סדורות האי אחרת לאו פרשה אחרת מה שלדידן אין בו פרשה כלל אלא פרשה אחרת קרי ליה אותן פתוחות או סתומת גופא לתלמוד דילן הם עושין צורה אחרת לאלו הפרשות לא פתוחות ולא סתומה אלא סדורה אלא דמעיקר' ס"ד דב"י דסדורה הוי לדידהו ג"כ כמו סתומה ודחה פי' זה וניחא לי' שהם עשו צורה אחרת בקצת פרשיות מה שלדידן פתוחות או סתומה עשו הם סדורה ולדעתי הוציא דברי הב"י מפשטן חדא דכבר כתבנו דא"כ מאי קמ"ל בזה פשיטא דכשירה כיון דעשאה פתוחה כמו לתלמוד שלנו איך יעלה על דעת לפסול אדרב' על סדור הקדמונים צריכן אנו לדון אם יש לסמוך עליהם נגד תלמודא דילן ופשיטא אם עשה פתוחה כתלמודא דילן דכשירה ועוד לפי דברי הט"ז אמאי צריך הב"י לנוד מסברא קמייתא הי' לו לעמוד בסברתו דהאי סדורה היא סתומה לדידהו ואם שינה קאי שאם לא עשאה כסדורה שלהם אלא כסתומה שלנו דכשירה אלא ע"כ דפשיטא לי' דזה כשירה א"כ יש קצת סתירה בדבריו ה"נ היכא שהם הי' עושים צורה אחרת לפרשה פתוחה או סתומה שלנו ואחד כתב כתלמודא דידן מהי תיתי ליפסול וכל עין רואה ואוזן שומעת יראה וישמע ששגג בזה בהבנת הב"י ועיקר כמו הבנת הב"ח ופשיטת לישנ' דהב"י דקאי על פרשות אחרות במקום שלדידן לא הוי פרשה כלל ועם כל זה לעיקרא דדינא הדעת מכרעת כדברי הט"ז דאם הניח מקום פנוי במקום שאין בו פרשה כלל דפסול גמור הוא כדעת הרמב"ם ז"ל דאף לפי הבנת הב"ח דברי הב"י בדברי הטור אין ראי' כלל

לדבריו דאף דמכשיר הטור באם שינה ולא עשאה סדורה כתיקון הסופרים אלא פתוחה או סתומה דכשירה דווקא התם דסומכין אנו על קבלתם לעשות סדורה כמו דלפעמים סומכי' אספרי חצונים נגד הש"ס כמו דאיתא במגילה סוף פ' בני עיר לענין הפטרת ר"ח אב שחל בשבת דקאמר תלמוד' דמפטירין חדשיכם ומועדיכם ואנו סומכי' על פסיקת' ומפטירין שמעו ה"נ סומכים על סדר קדמונים לכתוב ע"פ סדורה אבל אם שינה לא פסול כיון דעכ"פ היה להם קבלה שצריך להיות התחלת הפרשה במקום זה ובפתוחה וסתומה גופא אי לאו דאמרו בש"ס פתוחה לא יעשה סתומה כו' ה"א אף דלכתחילה יש לכתוב פתוחה מ"מ אם שינה וכתבה סתומה דכשירה א"כ ה"נ אף דאנו סומכים עליהם לעשות במקום דלדידן לא הוי פרשה לעשות סדורה אבל זה לא קיבלו דאם שינה מסדורה לפתוחה או לסתומה דליפסול ולכך מכשרינן אבל במקום דאין לנו שום קבלה שיהי' פרשה בפני עצמו והוא עשאה ריוח בפרשה בפני עצמו בזה לא עלה על דעת הטור להכשיר וחס לנו לומר על רבינו הטור שיחלוק על הרמב"ם ברמז ולא יביא דעת הרמב"ם ויחלוק עליו בפירוש ויתן טעם לדבריו א"כ אין לנו לזוז מפסק הרמב"ם בפרט שלא מצינו שום פוסק חולק עליו בפירוש ונראין דברי הט"ז בדין זה ויפה הורה מכ"ת לפי סברתו שלא מצא שיהי' כאן פרשה בשום ספר שדברי הט"ז עיקר להלכה איברא נ"ל דווקא אם הניח ריוח במקום שאין פרשה כלל אבל בנידון הנ"ל ראיתי כמה חומשים דפוס שפתי חכמים אמשטרדם וכן דפי' אמשטרדם ג' תרגו' ודפוס ווינציאה שיש כאן פתוחה נראה דאין לפסול בדעבד שכבר הכריע רמ"א שאם נמצא ס"ת שאינו כתובה לדעת הרמב"ם שאין לפוסלה כי יש גדולים שיש להם סבר' אחרות בזה ואף שהש"ך כתב אבל אם ידוע שהוא טעות סופר שטעה ושינה מסדר הרמב"ם במקום שאין שום פוסק חולק עליו נראה דפסולה היא אף בדעבד עכ"ל מ"מ אף אנו נאמר דהני חומשים שנדפסו בודאי מצאו כן בספרים ישנים דדוחק לומר עשאהו המדפסים מדעתם לציין פתוחה במקום שאין פרשה כלל דמה להם הנאה בזה ולטעות בהן יתיר לא חיישינן ומסתמא כן נמצא כן היה בספרים ישנים ואין ראי' מתיקון סופרי' ישנים וחדשים שנדפסו וס"ת שלנו נכתבים בזמנינו ע"פ תיקונים ההם שהם אליבא דהרמב"ם אבל בזה יש לנו לסמוך ולומר שבודאי כמה גדולים ס"ל כן ומי שסומך עליהם בשעת הדחק בדעבד לא הפסיד הנלפע"ד כתבתי אהובו דמכתם. מאיר חונה בק"ק פרוסטיץ:

שאלה יד

תוס' בקדושין דל"ז ע"ב ד"ה מושב דכתוב רחמנא גבי מצה למה לי כו' כאן לא מצאו כל אנשי חיל ידיהם ובהיותי בק"ק פראג בדק לי הרב הגאון ריש מתיבת' בד"ת אלו והרחיב והעמיק בגודל חריפתו וגדולי מפרשי חידוש הלכות רוצים להגי' או למחוק דברי תוס' אלו ואמרתי להעמיד דבריהם על נכון בע"ה ותחילה צריכן אנו לדקדק דהא האי קושיא מקשי' התוס' מיד סמוך לו בדיעבד שני ד"ה בזמן דאיכא פסח ותירצו דתרי קרא מושבותיכם ובערב תאכלו מצות צריכי חד לח"ל בזמן בה"מ קיים וחד לח"ל בזמן שאין בה"מ קיים ולמה לא תירץ זה כאן והוכרחו לומר דשמא תנאי היא ועוד לעיל הקשו קושיא זו בתמיה ומיד סמוך לו הקשו קושיא זו דרך א"ת אלא נראה ברור דהא איכא עוד למידק לד"ת מסתבר' יותר לאוקמי' ח"ל בזמן שבית המקדש קיים משנוקמי בח"ל בזמן שאין בה"מ קיים א"כ למה לא מהדר תלמודא בפסחים על ח"ל בזמן שבה"מ קיים ודוחק לומר תלמודא דפסחים סמוך על לימוד מושבתיכם דהביא הש"ס בקדושין אלא נראה ברור דהתם בסוגיא אמרינן למ"ד דמצה בזמן הזה דרבנן מוקי להאי קרא בערב תאכלו לטמא ושהיה דרך רחוקה דסד"א כיון דפסח לא אכיל מצה ומרור נמי לא אכיל קמ"ל ורבא אמר טמא ודרך רחוקה לא צריך קרא דלא גרע מערל ובני נכר וא"כ לפ"ז אין צריך קרא לח"ל בזמן בה"מ קיים כיון דחובת הגוף נוהג בין בארץ בין בח"ל מהי תיתי למעט ואף דפסח לא אכיל מ"מ לא גרע מדרך רחוקה או ערל ובני נכר ולכך בפסחים לא מהדר תלמודא אלא אאין בה"מ קיים מניין אליבא דרבא דסבר דדרך רחוקה ילפינן מערל ובני נכר אף דאינו אוכל בפסח חייב במצה אין חילוק בין א"י לח"ל ולא איצטרכא לי' ללמוד אלא אאין בה"מ קיים בין בארץ בין בח"ל כיון דליכא פסח בעולם דס"ד דמיתלי תלי רחמנ' מצוה זו בזמן דאיכא פסח בעולם ולכך לא צריך התם אלא חד קרא דבערב תאכלו והנה על סוגיא דפסחים יש להקשות בתמיה דלמה לא יליף ממשבותיכם לקבוע חובה בזמן שאין בה"מ קיים דהא בזמן שבה"מ קיים לא איצטרך דהא יליף דרך רחוקה מערל ובן נכר ואין חילוק לענין חובת הגוף בין בארץ לח"ל וזה הוא קשיא ראשונה בתוס' רק שיש טעות סופר באות אחד שצ"ל תיפוק ועיקר קושייתם תימא דבסוף ע"פ תיפוק מיני' לקובעו חובה ר"ל למה לי למילף מבערב תיפוק לי' ממושבותיכם כיון דליכא למימר שם דאיצטרך תרי קרא והוכרחו לומר ושמא י"ל תנאי היא דהאי תנא דפסחים מפיק לי' מבערב תאכלו והאי קרא דמשבותיכם מוקי לי' לדרשא אחריתא אבל בדיבור שני הקשו רק על סוגי' דקדושין ואין כאן תמיה כלל די"ל דאף דסבר מצה בזמן הזה חובה ממושבותיכם ס"ל דאי אפשר לנו ללמוד דרך רחוקה מערל ובני נכר כדעת דסברי התם

כן ואיצטרך תרי קרא חד לח"ל בזמן ב"ה קיים וחד לח"ל בזמן שאין בה"מ ולא דווקא ח"ל דכל דרך רחוקה ח"ל קרי ליה לכך לא כתבו אלא דרך א"ת ר"ל אם תאמר להקשות למה לא ילפינן מבערב תאכלו דזה אין כאן קושיא הכא די"ל דס"ל להאי תנא דאיצטרך תרי קרא כו' ובזה ניחא הכל בס"ד והצעתי הדבר לפני הגאון הנ"ל וקלסי':

שאלה טו

נשאלתי להורות הלכה למעשה ששרו בשר בפסח ולאחר שלקחו הבשר הוציאו מי השרי' לחוץ לשפוך לאשפה מצאו שם גרעין אחד של תבוא' ונסתפקו אם הי' בעודו הבשר במים או לא ורצו לדמות דין זה למה שפסק רמ"א באו"ח סי' תס"ז סי' י"ב אם מלגו התרנגולי' ואח"כ מצאו במים גרעין חטה בקועה אסורה התרנגולת ואם המים צוננים מותר ויש מי שאוסר אם הוא תוך הפסח וכתב רמ"א דלענין המנהג יש לאסור בבשר ולהתיר בתרנגולי' עי' שם:

ויען כי ראיתי רבים נבוכים בדין זה ראשונים ואחרונים ע"כ באתי במגילת ספר להעלות הרשום בכתב אמת את אשר הורני מן השמים ולבאר הכל בארוכ' ללבן ולברר כשמלה הדיני' המסתעפים מדין זה בראשונים ואחרונים ראשונה לדעת מה שכתב הט"ז הא דכתב הש"ע ויש מי שאוסר אם הוא תוך הפסח זה על פי תירוצו על הקושיא דברי הטור אהדדי בסי' י"א אבל לפי מ"ש דלקמן בלא"ה מותר בזה אף בפסח דצונן אינו נותן טעם כלל עכ"ל ולי נראה דהרב הב"י לא בנה יסוד על תירוצו על הקושיא לכתוב יש מי שאוסר לפי תירוצו כי שערי תירוצי' לא ננעלו ואף בידינו לתרץ קושיא הב"י בדרך אחר הא דהתיר הרא"ש חטה שנמצאת בעיסה אפילו היא בקועה משום דדבר ידועה שהחטה קשה ואינו ממהרת להחמיץ כמו העיסה וכיון שהעיסה לא החמיצה כ"ש החטה ולא חיישינן שהיתה במים ר"ל אף דמים צוננים אינם מחמיצים החיט' כמו שאמרו תפח תלטוש בצונן מ"מ לאחר שהוציאו מן המים כיון דהיא נתרככה תחילה קודם העיסה י"ל דאף דעיסה לא החמיצה מ"מ החטה החמיצה דדווקא אם היתה החטה בקמח אז שפיר אמרינן כיון דחטה קשה יותר מן העיסה ואם עיסה לא נחמצה ק"ו לחטה אבל אם חטה נתרככה מקודם ביאת מים לקמח י"ל דממהרת להחמיץ על זה כתב הרא"ש דלא חיישינן משום דישראל רגילין לשמור יפה המים למצוה אבל לעולם דהרא"ש סבר דצונן אינו מחמיץ כדעת הרבה גאוני' וא"כ הא דכתב הרב הב"י ויש מי שאוסר אם הוא תוך הפסח לא נתכוון לזה רק מה שכתוב ויש מי שאוסר הוא דעת המרדכי שהביא הב"י בשמו שכתב מעשה הי' ששרו בבשר בליל פסח למחר מצאו גרעינין של תבואה

במים ושאלו לרבינו משולם ולרבינו שמואל הכהן ואסרו שניהם לאכלה וטעמו משום דאין כאן אלא ספק אחד אם הי' עם בשר במים או נפל שם אח"כ וספיקא דאורייתא לחומרא משמע שאסור גם בצונן והרבה גאונ' אסרו אף בצונן ובבשר דאית בי' פילא החמירו ביותר לאסור בצונן והשתא אמינא מוצא ומבוא דין זה שכתב המרדכי בשם הגדולים בסתם בלי ראי' ולבם הי' רחב מני ים בים התלמוד אבל אנן כי סיכתא בגודא לגמר' צריכן אנו לברר עד מקו' שידינו מגעת ראשון הא דכתב המרדכי משום דהוא ספק דאורייתא ולחומרא ע"כ צריכין אנו לומר לאו דאורייתא ממש דהא הסכימו כל הפוסקים דחמץ במשהו הוי דרבנן אלא ע"כ משום דעיקר איסורו מדאורייתא החמירו בו מספק וכן כתב הב"ח וע"כ צריכן אנו לומר דלמדו דין זה דבעירובין דף ל"ו ע"א רמי ר' יוסי דמכשיר בספק עירוב אדרבי יוסי דמחמיר בטומאה דרבנן כמו בי"ח דבר וירד וטבל ספק טבל בארבעי' סאה ספק לא טבל דמטמא ר"י ומשני רב הונא בר חנינא שאני טומאה הואיל ויש בה עיקר מן התורה אבל תחומין דרבנן ואע"ג דאיכא התם שינויא אחרינא מ"מ פסקו כהך תירוצא לחומרא אך איכא למידק דאף אם נימא כהך תירוצא דלא אזלינן לקולא היכא דעיקר איסורא מדאורייתא מ"מ נראה דלא דמי כלל להך דהתם אין כאן חזקה לקולא משום דהעמיד טמא על חזקתו ובחזקת מקוה הרי חסר לפניך וכיון דאיכא למימר חסר ואתי והוי כתרתי לריעות' כדאמרינן ריש נדה או דמיירי במקוה שלא נמדר כדמשני בתר הכי ולכך מחמיר ר' יוסי ובספק עירוב אי עיקרו דאורייתא ראוי נמי להחמיר ואף דיש חזקה לתרומה זו שעירב בה דקודם לזה היתה טהורה מ"מ איכא חזקה נמי כנגדה העמיד אדם על חזקת תחום ביתו ואזדא לה חזקה והי' ראוי להחמיר ולכך משני תחומין דרבנן אבל בנידן דידן אף אם נימא דהוי כספק איסור דאורייתא מ"מ ניזיל בתר חזקה דהא כתבו התוספות שם ד"ה מקו' שלא נמרד דבטהרות מודה ר"י שאם נגע טמא זה בטהרות דלא מטמאינן וכן איתא במסכ' מקוואות דקתני ר"י מטמא שספק ליטמא טמא לטמא אחרי' טהור ש"מ משום דמוקמינן טהרות אחזקי' ולפי גירסת ספרי' שלנו פשיט' יש להתיר בנדון דידן דקתני התם בפ' ב' דמקוואות על הך טומאה דרבנן ור"י מטמא שר"י אומר כל דבר שהוא בחזקת טומאה לעולם הוא בפסולו עד שיודע שטהור אבל ספקו ליטמא ולטמא טהור ופי' הרמב"ם בפי' המשנה שם ואמנם ספק דברי סופרים שטהרו חכמים שיפול הספק בהטמאו או בטמא זולתו ואז יהי' ספיקו טהור כמו אם יסופק אם אכל אוכלין טמאין אם לא ספיקו טהור או יסופק ג"כ אם זה האוכל אוכלין טמאין אם נגע בככר של תרומה אם לא נגע כי הככר טהור וא"כ בנדון דידן נמי נימא הכי בודאי לענין עיקר איסור משהו אף שהו' מדרבנן מחמירין אנו

בפסח שצריך לשרוף התבשיל משום דעיקר איסוריה דאורייתא ובי"ט אחרון כיון די"ט אחרון דרבנן לא מחמרינן כולי האי ומותר להשהותו אבל היכא דספק אם יש כאן איסור משהו אי לא אין כאן טעם וריח להחמיר ואף אם נימא דהרמב"ם סבר כיון דאליב' דר"י דמטמא לאדם אם נגע אח"כ בטהרות נמי טמאין מ"מ אין כאן ראי' לאסור לנדון דידן דבשלמא התם אף במקוה שנמדד תחילה כיון דנמצא חסר הוי כתרתי לריעותא אבל הכא הוי כמו ששוחט בסכין ונמצאת פגומה דאמרינן סכין איתרע בהמה לא איתרע' ואף דאמרינן בריש סוגי' משום דעצם ודאי פוגם הלא מבואר שם בסוגי' דלמסקנ' לא קאי הך סברא וכן כתב מהרש"א וז"ל עצם ודאי פוגם לחד תירוצא של התוספות ניחא אפילו לפי המסקנא דתלינן בעצם דמפרקת טפי מהעור אבל לא לאינך תירוצים וכן משמע מפי' רש"י דליכא סברא למיתלי בעצם המפרקת יותר מבעור אלא דבכל גוונא תלינן לקולא צ"ל דהאי טעמ' דקאמר עצם ודאי פוגם עור ספק לא קיימא לפי המסקנ' אלא טעמא דרב חסדא הרי שחוטה לפניך וסכין אתרעי בהמה לא איתרעי ודוק עכ"ל מהרש"א וכן העלתי בלימוד הישיבה וא"כ ע"כ לא מדמינן הך למקוה שנמדד ונמצא חסר דשאני התם דאיכא למימר חסר ואתאי וא"כ הוי כתרתי לריעות' אבל הכא גבי סכין ליכא למימר הכי א"כ אמרינן סכין איתרעי בהמה לא איתרעי א"כ בנדון דידן נמי נימא הכי כיון דליכא למימר חסר ואתי ואיכא למימר השתא הוא נפל החטה וא"כ מים נתרעו בשר לא נתרע ואף לתירוץ שכתבו התוספות דהוי כמו ספק ספיקא הכא נמי הוי כמו ס"ס דילמא השתא הוא דנפל ואת"ל מקודם בעוד הבשר במים מ"מ דילמא לא נתחמצה דלאו כל הבקועות מחמצו' אלא קרובות להחמיץ ואף אם נתחמצה החטה דילמא לא יהבי טעמא בצונן ואפילו משהו ליכא:

ואף שאנן לא פסקינן כר' חסדא אלא דהילכתא כרב הונ' בשלא שיבר בה עצמות ולא תלינן בעצם דמפרק' היינו משום דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת עד שיוד' לך במה נשחט' וכיון דאין סברא למיתלי במפרקת יותר מבעור הוי כמו שנולד ספק בשחיטה וכיון דמקוד' שחיטה בחזק' איסור עומד' לא נפקא מחזקה אבל הכא הבשר בחזק' היתר עומד קודם שנתנו לתוך המים נעמידנו על חזקת היתר ואיברא בגוף הדין אם נתיר ספק איסו' מכח חזקה יש לי עיון גדול בזה מהא דאמרינן בפרק הזרוע והלחיים דף קל"ד ע"א דאמרינן גר שנתגייר והיתה לו פרה נשחטה עד שלא נתגייר פטור משנתגייר חייב ספק פטור ורמינן עלי' מספק לקט שהוא לקט ומשנינן פרה בחזקת פטורה קיימא קמה בחזקת חיובא קיימא ותו רמינן הרי עיסה שנעשית עד שלא נתגייר פטור מן החלה משנתגייר חייב ספק חייב ומשנינן ספק איסור' לחומרא ספק ממונא לקולא ופי' רש"י

חלה ספק איסור' שיש בה עון מיתה הילכך לא סמכינן אחזקה אבל מתנות אין בהם קדושה אלא דין ממון דהמוציא מחבירו עליו הראי' עכ"ל הרי להדי' מוכח מש"ס דבספק איסור' לא מהני חזקה ואזלינן לחומרא ומזה הבאתי ראי' ברורה לאותן הפוסקי' שהביא הש"ך בסי' נ' בשם הסמ"ג דכל ספק טריפה שבא לפני חכם ולא נתברר כגון נשבר העצם ויצא לחוץ או ספק סירכא או כל שאר ספיקות שלא ידע אם הם קודם שחיטה או לאחר שחיטה וכן בוקא דאטמ' דשף מדוכתה ולא ידע אי עיכול ניבי או לא עיכול פוסקי' בה"ג לאיסו' ולא אמרינן נשחטה הותרה כדאמרינן גבי בא זאב ונטל בני מעים דהתם יש קצת רגלי' לדבר שנעשה לאחר שחיטה אבל היכא דליכא רגלים לדבר לא תלינן וכן הדבר מוכרע ממקומו מדפריך על הא דאמר רב הונא נשחטה בחזקת היתר עומדת ופריך ולימא נשחטה הותרה ומשני הא קמ"ל אע"ג דאתילד בה ריעותא כגון בא זאב ונטל בני מעים והחזירן כשהן נקובין ולא קאמר אע"ג דאתילד ריעותא שמצאן נקובין ולא ידעינן אי קודם שחיטה אי אחר שחיטה אלא ע"כ דבכל ספק איסור' לא אזלינן בתר חזקה אלא היכא דאיכא למיתלי כגון בזאב וכתבו התוספות אפילו יש נקבים שלא במקום שיניו כי היכי דמכשרינן היכא דמשמשא ידא דטבחא והנה לכאורה יש לדקדק דהא התוספות למדו זה ממשמשא ידא דטבחא ובש"ס דף מ"ט למדו משמשא ידא דטבחא מזאב דאמרינן תלינן מדתלינן בזאב ע"כ נראה לישב דהכי פירושה מסתברא דתלינן בזאב אפילו שלא במקום שיניו כי היכי דמכשרינן היכא דמשמשא ידא דטבחא וע"כ ילפינן מזאב וקשה הא בזאב ידעינן בודאי שבמקום שיניו נקב אבל היכא דמשמשא ידא דטבחא לא ידעינן בבירור שהוא עשה הנקב אלא ע"כ שגם בזאב תלינן שלא במקום שיניו וא"כ שפיר ילפינן מיני' היכא דנקב במקום דמשמשא ידא דטבחא וק"ל ופשוט הוא ונראה לי ברור דחזקה לא מהני אלא נגד חשש אבל לא נגד הספק ושני הצדדים שוים דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי בזה לא אזלינן בתר חזקה דומי' מה דאמרינן בנדה דף י"ז ע"ב אם נמצא דם מן הלול ולפנים ודאי טמא מן הלול ולחוץ ספיקו טמא א' אביי מאי שנא מן הלול ולחוץ דספיקו טמא דדילמא שחתה ומחדר אתי מן הלול ולפנים נמי אימר איזדקרה ומעלייה אתא אלא אמר אביי אי בתר חששא אזלת אידי ואידי ספק הוא ואי בתר חזקה אזלת מן הלול ולפנים ודאי טמא מן הלול ולחוץ ודאי טהור ופי' רש"י אי בתר חששא אזלת דבאתה לחוש לקורות הנולדות כגון שחתה עכ"ל נשמע מזה אי אזלינן בתר חששא דם שנמצא מן הלול ולפנים ספיקו טמא ואף דרוב דמים מן החדר באים מ"מ אזלינן בתר חששא והוי ספק אבל אי בתר חזקה אזלינן אם נמצא מן הלול ולחוץ ודאי טהור ולא אזלינן בתר חששא לומר דילמא שחתה ומחדר אתא והרוב מסייע

להך חששא אפ"ה אזלינן בתר חזקה וע"ז אמרו בש"ס מנא הא מילתא דאמרי רבנן אוקי מילתא אחזקי' ר"ל דלא אזלינן בתר חששא במאי שאינו רגיל כמו אם שיבר בסכין עצמות דזה הוי חששא אם אמרינן דילמא בעור נפגמ' וילפינן שפיר מדכתיב והסגיר את הבית ז' ימים דילמא אדנפיק ואתא בצר ליה שיעורא אלא ע"כ דלא אזלינן בתר חששא וכן הא דאמרי מנא הא מילתא דאזלינן בתר רובא ולא בתר חששא ואפילו בכלל ספק לא הוי כמו קטן וקטנה דלא אזלינן בתר חששא שמא תמצא איילונית או הוא סריס וכל הני ילפותא דילפי בגמר' מוכח מכולם דלא אזלינן בתר חששא אבל במקום ספק כגון ספק טריפה לא אמרינן ניזול בתר רוב בהמות וכשירות או בתר חזקה דבהמה בחזקת היתר עומדת דחזק' ורובא לא מהני אלא כנגד חששא ובהצעה זו נתפרקו כמה קושיו' כדבעינן למימר לקמן וגם מה שהקשו התוספות הא דפריך הש"ס מנא הא מילתא דאמרי רבנן זיל בתר רובא והקשו וא"ת כיון דאמרינן זיל בתר חזקה כ"ש בתר רובא דרובא וחזקה רובא עדיף עכ"ל ולפי דברינו ניחא הא דאמרינן רובא וחזקה רובא עדיף במקום דליכא חששא כגון תינוק שנמצא בצד העיסה דחכמי' מטמאים משום דרוב התנוקות מטפחין הולכין אחר רוב אף שיש חזקת העיסה כנגדה אבל במקום חשש י"ל דחזקה עדיפא שלא נילך אחר חשש אפילו במקום שהרוב מסייע שיש לחוש כמו בנמצא דם מן הלול ולחוץ דטהור ודאי ואף שהי' ראוי לילך אחר רוב דמי' שבאי' מן החדר ולחוש דילמא שחתה אפ"ה אזלינן בתר חזקה ולכך מהדר תלמודא מנ"ל דאזלינן בתר רובא ולא בתר חששא דלהוי בספק וק"ל:

לפי דברינו אזדו לי' קושיות התוספות דהקשו בחולין דף יוד ע"ב ד"ה דילפינן דאוקי מילתא אחזקי' מדכתיב והסגיר את הבית ז' ימים דילמא אדנפיק ואתי בציר לי' שיעור' אלא דאוקי מילתא אחזקי' והקשו התוספות וז"ל אבל קשה תינח היכא דליכא ריעות' אבל היכא דאיכ' ריעותא כגון סכין שנמצא פגומה וכן אחד משנים שנטמ' ודאי בר"ה דמטהרין שניהם מטעם חזקה כה"ג מנ"ל דאזלינן בתר חזקה ותירצו דה"נ יש ריעותא גדולה דאע"ג דאשתכח שחסר לאחר ז' אפילו הכי לא מטהרים למפרע כל אותם שנכנס לבית בימי הסגר וע"ז הקשו דהא הוי לן לדמוי למקוה שנמדד ונמצא חסר דשבקינן לחזקה דמקוה ומטמאין לגברא שטבל משום העמיד טמא על חזקתו והרי חסר לפניך וה"נ הוי לן למימר דשבקינן חזקת הנגע ואזלינן בתר גברא דאוקמינן בחזקת טהרה והרי הנגע חסר לפניך והניחו הדבר בקושי' ובנדה ד' ב' ע"ב ד"ה התם תרתי לריעותא תירצו על קושיא זו וז"ל וי"ל דגבי מקוה רגילות להתחסר מעט מעט ולכך איכא למימר דמעיקרא חסר אבל הנגע רגילות להתחסר בבת אחת עכ"ל והנה לדידן דלא קי"ל כר"ח

אלא כרב הונא ובסכין פגום לא מוקמינן אחזקי' ודמי משש למקוה ולית לן האי תירוצא שכתבו משום דמקוה רגילו' להתחסר מעט דכה"ג איכא לאפלוגי גבי סכין כדכתבו בהדי' בחולין תירוץ זה גבי סכין וכיון דלא קי"ל כהאי תירוצא גבי סכין א"כ קושייתם מה שהקשו מראות הכהן הנגע במקומו עומד וע"כ לא ילפינן אלא היכ' דלא אתילד ריעותא אבל כל מקו' שנולד הספק אין לך ריעות' גדולה מזה לא אזלינן בתר חזקה באיסור' ולא מבעי' כי הכי בנפגם הסכין דאפשר לדמויי למקוה הוי כתרתי לריעותא אלא אפילו היכא דאית לי' חזקת טהרה כמו גבי אחד משנים שנטמא ודאי בר"ה לא הי' מטהרינן משום חזקה אי לאו דגמרינן מסוטה דלא כמ"ש התוס' ד' ט' ע"ב ד"ה התם הילכתא גמירי דלא ילפינן מסוטה היכא דאיכא חזקה לטהרה משום דאזלינן בתר חזקה וכן כתבו בע"ז דף ל"ז ע"ב ובנזיר דף נ"ז ע"א ד"ה באומר ראיתי וז"ל ואע"ג דפרק קמא דחולין למאי דקס"ד קאמר התם הילכתא גמירי לה ומשמע התם דספק טומאה ברשות הרבים לאו משום חזקה אלא דגמיר מסוטה במסקנא לא קאי הכי עכ"ל:

קשה לי דהא לבתר מסקנא פריך בפ' אלו טריפות דף מ"ג ע"ב על הא דאמר עולא אין חוששין לספק דרוסה ופריך מ"ש מספק טומאה ברה"י דספיקו טמא ומשני ולטעמיך נידמייא לספק טומא' בר"ה דספיקו טהור אלא התם הילכתא גמירי מסוטה ופי' רש"י ואין טעם בדבר בין לענין טומאה ובין לענין טהרה לא גמרינן מינה ולפי דברי התוספו' קושי' במקומה עומדת לידמייא לר"ה דספקו טהור ואוקמי אחזק' ה"נ בדרוסה ובישב לה קוץ וליכא למימר דהמקשה פריך ולטעמיך לידמייא לספק טומאה בר"ה אלא ע"כ הילכתא גמיר' לה אפילו בדליכא חזקת טהרה וק"ו בדאיכא חזקת טהרה אבל בעלמא י"ל דלא אזלינן בתר חזקה זה אינו דהא ע"כ התוספו' הקשו דהאי דאחד משנים שנטמא בר"ה לא אפשר למילף מסוטה והטעם משום דאזלינן בתר חזקה וא"כ הדרא קושיו' המקשה לדוכתי' נידמייא לספק טומאה בר"ה היכא דאחד משנים נטמא אלא ע"כ בכל ספק איסור טומאה לא אזלינן בתר חזקה להקל וכן נראה מגירסת רש"י בנדה דכתב רש"י ד"ה כגון ספק לא נגע ל"ג דהתם לאו משום חזקה הוה דהא ספק טומאה בר"ה טהור דהיינו ספק נגע הילכתא גמירי לה עכ"ל הרי להדיא דלאו משום חזקה מטהרינן בספק נגע ובזה מיושב נמי מה שהקשו התוס' בפ' המדיר דף פ"ה ע"ב דפליגי רבנן על ר"י בספק בהרת קודם לשער לבן דסברי שהוא טמא והקשה ר"ת מ"ט דרבנן אמאי לא אזלינן בתר חזקה דהא ילפינן דאזלינן בתר חזקה מקרא בפ"ק דחולין ותירץ שנזקק לטומאה איירי ולית לי' חזקת טהרה וכתבו וכן משמע בשלהי נזיר ולי נראה דבשלהי נזיר מוכח להדי' דבכל ספק לא אזלינן בתר חזקה דאמרינן התם דף ס"ה ע"ב כל ספק

נגעים בתחילה טהור עד שלא ניזקק לטומאה משניזקק לטומאה ספק טמא ואמרינן מנא הני מילי א"ר יהודה א"ר אמר קרא לטהרו או לטמאו הואיל ופתח הכתוב בטהרה תחילה אי הכי אפילו משניזקק לטומאה נמי ספיקו טהור אלא כי איתמר דר' יהודה א"ר אהא אתמר אם בהרת קודמת לשער לבן כו' ספק טמא ור' יהושיע אמר כיהה מאי כיהה א"ר יהודא א"ר כיהה וטיהר דאמר קרא לטהרו או לטמאו ע"כ והנה ר"ת מפרש ע"פ תירוצו שתירץ בכתובות מפרש נמי הכי הסוגי' ומפרש הא דפריך המקשה אי הכי אפילו משנזקק לטומא' נמי דהא לא איצטרך קרא לעד שלא נזקק דתיפוק לי' דאוקי אחזקתי' אלא נזקק לטומאה והא דמתרץ אלא אי אתמר דרב יהודה אדר' יהושיע איתמר דמטהר אפילו נזקק לטומאה אבל מתניתן נאמר בין נזקק בין לא נזקק מסברא דאוקמי' אחזקתי' ע"כ דברי ר"ת ולכל מעיין יראה עין בעין שפירושו דחוק חדא דלישנא דנקט אפילו משנזקק לטומאה נמי ראוי לטהר מהאי קרא משמע תרווייהו ילפינן לטהר מהאי קרא ולדידי' צריכן אנו לומר דפריך דלא איצטרך קרא לעד שלא נזקק לטומאה ועוד קשיא דלסברתו וכי לא ידע המקשה סברתו דאזלינן בתר חזקה וא"כ מאי פריך מנ"המ דהא אין צריך לימוד על מתניתן כיון דאזלינן בתר חזקה ועוד לדידי' כיון דגלי קרא דמטהרין בספק בהרת אף משנזקק לטומאה א"כ למה לא ילפינן כל ספק נגעי' מיני' דאף משנזקק לטומאה יהי' טהור אלא ע"כ דבכל ספק לא אזלינן בתר חזקה ופריך שפיר המקשה על מתניתן מנ"המ ורצה ללמוד מקרא דלטהרו ולטמאו ופריך המקשה כיון דבכל ספק איסור וטומאה לא אזלינן בתר חזקה וטהרינן מכח גזירת הכתוב א"כ אפילו משנזקק לטומאה נמי נטהרה דלא פלוג ותירץ אלא אי איתמר אדר' יהושיע איתמר והתם מטהרינן מגזירת הכתוב ואפשר אפילו משנזקק לטומאה דלעולם ספק בהרת טהור אבל במתניתן טעמא אחרינא איכא דמפרש פ"ה ד' נגעי' משנה דכל ספק נגעי' כו' כיצד שנים שבאו אצל כהן בזה בהרת כגריס ובזה כסלע בסוף שבוע בזה כסלע ובזה כסלע בין באיש אחד בין בשני אנשים טהור ופי' ר"ע מברטנור' דמטהרין מגזירת הכתוב דכתיב ואם פשה תפשה בעור וטמא הכהן אותו את הנגע הודאי הוא מטמא ואינו מטמא את הנגע שיש בו ספק ומשנזקק לטומאה טמא נמי ילפינן מקרא דכתיב וטהרו הכהן את הודאי הוא מטה' ואינו מטהר את הספק וא"כ מוכח להדי' אי לאו קראי לא סמכינן אחזק' הן לטהר בודאי או לטמאו בודאי ואין להקשות לדבריהם דסברי דילפינן דאזלינן בתר חזקה אפילו במקום דאיכא ריעותא מהא דתניא בעל תוספות י"ט בפ' ה' דנגעי' הא דאיצטרך קרא לטהרו ספק בהרת משום דאיתרע חזקה משום דדרך השער לבא שחור ומחמת הנגע נתלבן והוא מהתוספות דנדה וקשה מה בכך הא ילפינן

דאזלינן בתר חזקה אפילו אם נולד ריעותא אכן עיינתי בתוספות דנדה דף י"ט ע"א ולא קשיא לי מידי דהם פירשו דע"כ ר"י סבר בעלמא בכל התורה דאזלינן בתר חזקה אפילו במקום דאיכא ריעות' דאי לא אזיל לא הוי מוקי קרא דלטהרו אספק בהרת קדמ' דשכיח הרבה ואיכא ריעותא טפי אלא הוי מוקי לי' לדרשא אחריתא כרבנן עכ"ל נשמע מזה דהם למדו דאף דאזלינן בתר חזקה אפילו במקום דאיכא ריעות' מ"מ היכא דשכיח הרבה איכא ריעות' טפי לא אזלינן בתר חזקה אי לא דגלי לן קרא וזה דלא כפי' ר"ת אכן לדברינו אין אנו צריכי' לדחוקי' אלו ויתפרשו הדברים כפשטן דבכל מקום שנולד הספק לא אזלינן בתר חזקה לטהרו בודאי וכן ההיא דשני נזירים אי לאו דגמרינן מסוטה לא הוי מטהרינן להו מספיקא בשביל חזקה והא דהקשו התוספו' דאי אפשר למילף מסוטה אלא דבר שיכול להיות כמו סוטה וזה ודאי שלא נטמאו שניהם לדעתי אין זה קושיא דהא בלאו הכי אי אפשר לאידמויי לסוטה אפילו בספק שנגע באחד בליל' ואינו יודע אם חי אם מת למחר עמד ומצא מת דמטהר ר"מ משום שספק ר"ה טהור וילפינן מסוטה אע"ג דלא דמי לסוטה דהכי ודאי מגע וספק שרץ וסוטה ודאי שרץ וספק מגע כגון בועל הוא השרץ וספק אם בועל וקושיא זו הקשו התוספו' בסוטה דף כ"ח ע"ב והקשו ומ"ש דמטהרין דבר שאין בו דעת לשאול הואיל ולא דמי לסוטה ובכי האי גוונא לא מטהרין ותירצו דהכי הילכתא גמירא לה עכ"ל אלמא דדווקא לענין דעת לשאול הוא דבעינן דומי' דסוטה ולא בשאר דברים כיון דמצינו דספק טומאה בר"ה טהור מטהרינן כל ספק אף שאינו דומה לספק סוטה:

ומה שהקשו על הא דמשני באומר ראיתי טומאה שנזרקה בניכם ואכתי מאי תירץ דהשתא הוי ליה ספק טומאה ברה"י והוי לי' ודאי טמא כדמוכח בריש נדה גבי מקוה שנמדד ונמצא חסר דקאמר ר"ש ברשות היחיד תולין ופריך הש"ס ואי מסוטה גמרינן לה אמאי תולין וא"כ תרווייהו ליתי קרבן טומאה ולא קרבן טהרה כמו מעיקרא דס"ד דהוי ר"ה דפריך ליתי קרבן טהרה ומזה הוכיחו דלא ילפינן מסוטה אלא דבר שיכול להיות כמו סוטה ואני לא זכיתי להבין דבריהם מעיקר' כלל דהא ע"כ רבנן דמטמאין טומאה ודאי גבי מקו' בין בר"ה בין ברה"י ור"ש מטהר לגמרי ברה"ר וברה"י סבר תולין ואמרי' דשניהם לא למדו אלא מסוטה רבנן סברי כי סוטה מה סוטה ספק ועשה כודאי ה"נ ספק ועשה כוודאי ובר"ה דמטמאו משום דאיכא תרתי לריעותא כודאי טומאה דמי ור"ש יליף לגמרי מסוטה לטהר ברה"ר אף במקום דאיכא תרתי לריעותא וברה"י סבר תולין דהוי ספק טומאה ולא דמי לסוטה דהוי כודאי משום דסוטה יש רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה הכא מאי רגלים לדבר איכא הרי להדיא אליבא דר"ש דסבר דאף

גבי מקוה מטהר בר"ה לגמרי וברה"י סבר תולין משום דלא דמי לסוטה דהתם רגלים לדבר איכא ואפילו לרבנן דמטמאין גבי מקוה שחסר בטומאה ודאי היינו משום דאיכא תרתי לריעות' ואפילו רה"ר דמי לסוטה ברה"י דהוי רגלים לדבר וטמאה ודאי אבל היכא דליכא תרתי לריעותא כמו גבי שני נזירים שאמר אחד שראיתי טומאה נזרקה בניכם שאינו אלא ספק בזה מודים רבנן אף ברה"י אי אפשר לטמאות כודאי דלא דמי לסוטה דהתם רגלים לדבר אבל היכא דליכא רגלים לדבר וליכא תרתי לריעותא בזה כ"ע מודים דבר"ה טהור לגמרי דילפינן מסוטה וברה"י תולין דאינו דומה כלל לסוטה משום דהתם רגלים לדבר וזה ברור ופשוט וא"כ גבי שני נזירים דס"ד מעיקרא דהוי תלתא והוי רה"ר פריך שפיר דקרבן טומאה לא ליתי אבל בתר דמשני דהוי כרה"י א"כ הוי כספק טומאה ולכך מייתי קרבן טומאה וטהרה ובר מכל זה דבריהם תמוהים דלדבריהם דההיא דשני נזירים ליכא למילף מסוטה משום דלא ילפינן מסוטה אלא דבר שיכול להיות כמותה וא"כ מה לי ברה"י ומה לי בר"ה וכיון דבר"ה מטהרין משום דמוקמינן אחזק' ברה"י נמי נוקמי אחזקי' ולא ליתו אלא קרבן טהרה והרגיש בקושיא זו הגאון מהרש"א ונכנס לדחוקי' ובלימוד הישיבה הארכתי וכתבתי ישוב לקושיא זו וע"פ דברים אלו מיושב נמי קושיות התוס' בסוטה דף כ"ט ע"ב ד"ה מכאן אמרו בר"ה טהור והקשו וז"ל ותימא למאי איצטרך הילכתא נימא העמד טהור על חזקתו ואימר לא נטמא והכי אמרינן בהדי' בריש מסכת נדה דר"ש גמר לה מספק טומאה בר"ה ואמרו רבנן הכא השתא התם גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא מחתינן לי' טומאה עכ"ל:

ונראה דראיית' שהביאו מריש נדה מדאמרו רבנן התם גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא מחתינן טומאה משמע דאזלינן בתר חזקה והנה כד דייקת שפיר אין משם ראי' כלל דהתם אמרינן לרבנן אי מסוטה אימא כי סוטה מה סוטה ברה"ר טהור אף ה"נ בר"ה טהור ומשני הכא השתא התם משום סתירה וסתירה בר"ה ליכא הכא משום חסר מה לי חסר בר"ה ומה לי חסר ברה"י וכ"ת הא כל ספק טומאה בר"ה טהור כיון דאיכא תרתי לריעותא העמד טמא על חזקתו ומקוה חסר לפניך כודאי טומאה דמי הרי להדי' דילפי' רבנן לטהר ברה"ר מסוטה אלא גבי מקוה מטמאין משום דהוי תרתי לריעותא ובתר דמשני ואיבעית אימא היינו טעמא דר"ש דיליף סוף טומאה מתחילת טומאה מה תחילת טומאה ספק נגע ספק לא נגע בר"ה טהור אף סוף טומאה נמי על זה מהדרינן לתרוצי אליבא דרבנן ואמרינן ורבנן הכי השתא התם גבי תחילת טומאה גברא בחזקת טהרה קאי מספיקא לא מחתינן לי' לטומאה ר"ל לטמא כודאי אלא ילפינן מסוטה כמו כל ספק ברה"ר אבל הכי גברא בחזקת טומאה מספק לא מפקינן לי' טומאתו וי"ל דהוי

כתרתי לריעות' ומטמא אותו בודאי וא"כ אין ראי' כלל שבשביל החזקה לחוד לטהר היכא שנולד הספק:

ועוד יש לי להביא ראי' דלא סמכינן אחזקה בספיקא דאורייתא גבי ספק עירוב תנן בעירובין דף ל"ה ע"ב תני תרומה נטמאת להודיעך כוחו דר"מ דאע"ג דאיכא למימר העמדנו על חזקתה אפילו הכי לא אמרינן חזקה לקולא ופריך וסבר ר"מ ספיקא לחומרא והתנן טמא שירד לטבול כו' אבל בטומא' קלה שהוא מדרבנן ספק טבל ספק לא טבל ספיקו טהור וסתם משנה ר"מ ומשני קסבר ר"מ תחומין דאורייתא אלמא בספיקו דאורייתא לא סמכינן אחזקה ועד כאן לא פליג ר' יוסי עליו אלא דסבר תחומין דרבנן אבל בספק דאורייתא מודה לר"מ דלא אמרינן חזקה לקולא ואף שכתבתי בתחילת דברי דשאני גבי עירוב דאיכא נמי חזקה לחומרא דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו ואימא לא עירב מ"מ כד דייקת שפיר בסוגי' הש"ס מוכח להדיא דחזקה שלא עירב לא חשיב לה הש"ס חזקה מדפריך ורמי דאורייתא אדאורייתא לר"מ דתנן נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצא מת ר' מאיר מטהר וחכמים מטמאים שכל הטמאות כשעת מציאתן ואי ס"ד דחזקה שלא עירב חשיב הש"ס חזקה א"כ מאי פריך לר"מ דילמא שאני מתניתן דאיכא חזקה אחרת כנגדה משא"כ גבי נגע באחד בלילה והתוס' הרגישו בקושיא זו וכתבו ואי הוי אמרינן חזקה שלא עירב לא חשיב לי' הש"ס חזקה אתי שפיר ומיהו דחקו לפרש הא דמשני הש"ס רבה ור"י דאמרי תרווייהו הכי בשני כתי עדים עסקינן אחת אומרת מבעוד יום נטמאה ואחת אומרת משחשיכה דניחא לי' לשנויי אפילו סבר ר"מ עירובי תחומין דרבנן דהשתא לא מצי לשנויי דמתניתן מחמיר ר"מ משום דאיכא חזקה לחומרא כיון דאיכא נמי חזקה לקולא הוי עירוב ספיק' דרבנן ולקולא מ"ה מוקי מתניתן בשני כתי עדים דלא שייך למימר הכי כיון דאיכא כת דמפקת לי' מחזקתה עכ"ל ונפלאתי על דבריהם דאיך אפשר לומר דניחא לי' לשנויי דסבר ר"מ עירובי תחומין דרבנן ומשום הכי מחמיר במתניתין גבי עירוב משום כיון דאיכא כת דמפקא לי' מחזקתה וקשה מה בכך לו יהי' שלא הי' חזקה כלל להתיר אלא לאיסור כמו גבי טומאה דרבנן דליכא חזקה כלל לקולא אלא לחומרא ואפ"ה סבר ר"מ ספיקו טהור ולמה יחמיר בספק עירוב דלו יהי' שלא הי' חזקה לקולא מעולם אלא לחומרא אפ"ה מקיל ר"מ בשלומא אי אמרינן דרב' ור"י בעי לשנויי על הא דסבר ר"מ תחומין דאורייתא ניחא דלעולם דאזלינן בתר חזקה בספק איסור דאורייתא ושאני הכי דכת אחת מפקיע מחזקתה לכך לא אזלינן בתר חזקתה אבל אי נימא דבעי לשנויי דסבר ר"מ תחומין דרבנן ובדרבנן מקיל ר"מ אפילו אי ליכא רק חזקה לחומרא א"כ אפי' אי נימא דהך כת מפקא

מידי חזקה מ"מ לו יהי' שלא הי' לה חזקה כלל לקולא אלא לחומרא מ"מ מיקל ר"מ גבי טומאה דרבנן ועוד קשיא לי דרבא דמתרץ התם תרי חזקה לקולא והכי חדא חזקה לקולא ואי ס"ד דחשיב להש"ס חזקה דשלא עירב חזקה למה לי' למימר הכא חדא חזקה לקולא עדיפא מיני' הוי לי' למימר הכא ליכא חזקה כלל אף דיש חזקה לקולא יש חזקה לחומרא כנגדה ואין כאן חזקה כלל והוי ספיקא ואזלינן לחומרא אבל גבי נגע באחד בלילה איכא חזקה לקולא אזלינן בתרה אלא נראה ברור דרבא לטעמא דסבר בפ' הזרוע על הא דהקשו לו אביי מספק חלה ספק איסור' לחומרא ולא אזלינן בתר חזקה ולכך מהדר לשנויי דהתם בשביל תרי חזקה לקולא לכך מקיל ר"מ אבל הכא בעירוב דסבר ר"מ עירובי תחומין דאורייתא חדא חזקה לקולא וגבי איסור לא אמרי' חזקה לקולא ורבא לטעמו דסבר בפ' ד' אחין דפריך הש"ס אלו גבי גירושין ספק קרוב לה ספק קרוב לו לא קתני ומפרש רבה טעמא משום דאשה זו בחזקת היתר לשוק עומדת אל תאסרנה מספק משום דסבר דאזלינן בתר חזקה אפילו בספק איסור ע"כ ניחא ליה הכא לומר גבי ספק נגע באחד בלילה אף שספק איסור דאורייתא ספקו טהור אף בלא טעמא דאיכא תרי חזקה לקולא אלא אף מחדא חזקה אבל גבי עירוב הואיל וכת אחת מפקא מידי חזקה לא אזלינן בתרה אבל רבא לא ניחא לי' בהא דסבר כל ספק איסור לא אזלינן בתר חזקה והוכרח לתרץ דהכא משום תרתי חזקה לקולא ובפ' ד' אחין נמי אסיק אביי ורבא דלא סמכינן אחזקה זו להתירה בלא חליצה והא דמפרש רש"י בעירובין על הא דרמינן ר' יוסי דמחמיר בספק טומאה אדר"י דמקיל בספק עירוב ומשני רבא שאני גבי טומאה דאמרינן העמד טמא על חזקתו ופריך נימא העמד מקוה על חזקתו ומשני במקוה שלא נמדד ופירש"י דהכא איכא חזקה לחומרא ולקולא ליכא אבל במתניתן איכא חזקה לקולא ולחומרא דהעמד אדם על חזקת תחום ביתו ולא עירב והוי ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא וצריכין אנו למידק מי הכריחו לרש"י לדבר זה כיון דלא נזכר זה בש"ס דהעמד אדם על תחום ביתו דילמא הדברים כפשטן דהכא במתניתין איכא חזקה לקולא ולכך מקיל ר"י אבל בטומאה דרבנן מחמיר משום דאיכ' חזקה לחומרא אלא נראה ברור דזה הכריחו לרש"י לפרש כן מדפריך אדרבא נימא העמד מקוה על חזקתו ואיכא למימר העמד דילמא האמת כן הוא כיון דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו ואיכא למימר העמד מקוה על חזקתו מוקמינן חזקה נגד חזקה והוי ספיקא ומחמיר אפילו באיסור דרבנן אבל במתניתין דמקיל בעירוב דרבנן משום דחזקת היתר מסייע לי' אלא ע"כ מדפריך המקשה הכי ש"מ דסבירי לי' לבעל המקשה דבמתניתין נמי איכא חזקה לחומרא נגד חזקה לקולא ואפ"ה מקיל ר"י א"כ גבי טומאה דרבנן נמי נימא העמד מקוה על חזקתה

ולמה מחמיר ר"י והוכרח לשנוי דמיירי במקוה שלא נמדד וא"כ אין כאן אלא חזקה לחומרא אבל במתניתן איכא חזקה לקולא ולחומרא הוי ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא וכל זה אליבא דר' יוסי אבל אליבא דר"מ דאפילו בספק טומאה דרבנן דאיכא חזקה לאיסור' מקיל ק"ו גבי עירוב דאף אם נימא דאין כאן חזקה לקולא כלל אלא חזקה זו העמד אדם על תחום ביתו הי' ראוי להקל ולמה מחמיר ר"מ גבי ספק עירוב אלא ע"כ דסבר ר"מ עירובי תחומין דאורייתא וכיון דרמי דאורייתא אדאורייתא ע"כ לא חשיב לבעל הש"ס חזקה שלא עירב חזקה ולכך איצטרך רבא לשנויי התם איכא תרי חזקה לקולא הכא במתניתן חדא חזקה לקולא נשמע מזה דדבר ברור בספק איסור דאוריית' לא אזלינן בתר חזקה לקולא:

ויש לי עיון גדול בסוגי' זו על הא דפריך ורמי דאוריית' אדאורייתא דמטהר ר"מ בנגע באחד בלילה ומאי קושיא הא הביאו התוס' הכא ובסוטה הך תוס' דמסיים מפני שהוא ספק טומאה בר"ה וא"כ מאי פריך לר"מ דמחמיר בספק עירוב דאוריית' הא איסור מטומאה לא ילפינן דהתם הילכתא גמירא לה וכן משני בחולין דף מ"ג ע"ב דלא ילפינן איסור מספק טומאה בר"ה משום דהתם הילכתא גמירי לה וכן בפ' כסוי הדם דף פ"ו ע"ב אמרינן אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר ואף לדברי התוס' שפירשו דכל היכא דאיכא חזקה לא ילפינן מסוטה היינו בשני נזירי' משום דלא אפשר למידמיי' לסוטה דאחד בודאי טהור אבל בספק נגע ילפינן מסוטה ואף שיש חזקה מ"מ כיון דילפינן מסוטה לטהר אפי' במקום דליכא חזקת טהרה ברה"ר א"כ ק"ו שנטהר היכא דאיכא חזקה ולפ"ז מאי פריך מאיסור אספק טומאה דילמא גבי ספק אסור דאוריית' לא אזלינן לקולא בתר חזקה אבל בספק טומאה בר"ה אפילו במקום דליכא חזקה אזלינן לקולא ק"ו במקום דאיכא חזקה ולכך מטהר ר"מ שם וצריך עיון ועוד תמי' לי על הש"ך שפסק בסי' ק"י בדיני ס"ס בספק איסור דרבנן שיש לו חזקת איסור לא אזלינן לקולא והיינו כר"י דהכא דפליג אדר"מ וקשה לי הא הרמב"ם בהל' מקואות פ' עשירי פסק כר"מ דאפי' באיסור דרבנן כמו גבי טומאה דאין לו חזקת טהרה אזלינן לקולא מפני שמצינו סתם משנה בטהרות פרק ד' משנה י"א אף שבדבר שהוא אב הטומאה מבואר שם שספיקו טמא היינו משום חומרא דאב הטומאה ולא ילפינן מיני' לשאר איסור דרבנן והשתא אמינא דנפל גם היסוד מה שרצו לפסוק לחומרא באיסור דרבנן היכא דאית לי' עיקר מדאוריית' הא זה אינו אלא אליב' דר"י וכיון דאין הלכה כר"י בזה אלא כר"מ א"כ אפילו היכי דעיקר דאוריית' כיון דאיסורא דרבנן אזלינן לקולא ובקושיא דלעיל מה שהקשתי יש לישב דאף דספק טומאה בר"ה טהור מ"מ כל

הטומאות כשעת מציאתן נמי הילכתא היא ומשנה היא בפ' ג' דטהרות משנה ה' וסתם משנה ר"מ ולמה פליג ר"מ בפ' ה' משנה ז' גבי נגע באחד בלילה אלא ע"כ דסמיך אחזקה לקולא א"כ גבי עירוב נמי נימא הכי כנ"ל לישב בדוחק:

ועוד יש להביא ראי' מפ' כסוי הדם דף פ"ו דפוטר ר"מ מכסוי אם שחטו חש"ו וכן מותר לשחוט אחריהם אותו ואת בנו ופריך בשלומא רבנן לחומרא אלא ר"מ מ"ט א"ר יעקב א"ר יוחנן מחייב הי' ר"מ על שחיטתן משום נבילה מ"ט א"ר אמי הואיל ורוב מעשיהם מקולקלין א"ל רב פפא לר' הונא ברי' דר' יהושיע מאי אירי' רוב אפילו מיעוט נמי דהא ר"מ חייש למיעוטא סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא דתנן תינוק שנמצא בצד העיסה ובצק בידו ר"מ מטהר וחכמים מטמאין מפני שדרכו של תינוק לטפח ואמרינן מ"ט דר"מ קסבר ר"מ רוב תינוקת מטפחין ומיעוט אין מטפחין ועיסה זו בחזקת טהרה עומדת סמוך מיעוטא לחזקה ואיתרע לה רובא ומשני אם אמרו ספק טומאה לטהר יאמרו ספק איסור להתיר ופי' רש"י הילכך אי לאו דרוב מעשיהן מקולקלין דאיכא רובא וחזקה לא הי' מתיר לשחוט אחריהן דר' מאיר חייש למיעוטא ושמא יפה שחטו עכ"ל ואם איתא שבכל ספק איסור אם יש חזקה לקולא סמכינן עלי' א"כ נהי דאף דרוב מתוקנים ליכא למימר משום דמיעוטא דמתוקני' דמצטרפי להדי' חזקה עושה לרוב כאלו הוי מחצה על מחצה כדכתבו התוס' ד"ה סמוך מיעוטא מ"מ נימא מחצה מתוקנים ומחצה מקולקלי' והוי כשאר ספק איסור ואיכא חזקה דבהמה שהיא עומדת בחזקת איסור ומותר לשחוט אחרים אותו ואת בנו אלא ע"כ דלא סמכינן באיסורא על חזקה עד שיהי' הרוב וחזקה ורוב לחוד לא סגי דר"מ חייש למיעוטא מיהו זה אפשר לדחות כיון דר"מ חייש למעוטא מדרבנן להחזיק איסור נגד הרוב ורוב עדיף מחזקה ק"ו שחייש למיעוט' נגד חזקה ולכך בעינן רוב בהדי' חזקה שיהי' המיעוט מיעוט' דמיעוטא וכן העלתי בלימוד הישיבה:

בתוס' ד"ה סיפא נמי כו' תימא משום גזירה דילמא אתי למיכל נבילה יש לי להתיר לאו דאותו ואת בנו כו' בכאן מקשן העולם דהא ע"כ רבנן דמודה לר"מ ברישא משום הך גזירה וא"כ טעמא דר"מ נמי משום גזירה וא"כ קשיא נמי לר"מ גבי אותו ואת בנו מ"ט מה לי לאו דאו"ב או לאו דנבילה וע"כ לפי תירוץ התוס' דהמקשה פריך לרבנן דמודו לר"מ ברישא וע"כ הטעם משום דרוב מעשיהם מקולקלי' דאי לאו הכי לא הי' פטורים מלכסות ש"מ כיון דמודי דפטור מלכסות ש"מ דסבירי להו דרוב מעשיהם מקולקלים א"כ פריך שפיר דא"כ סיפא נמי ליפלוגי אר"מ ולפ"ז אף שסברא זאת לא קאי לפי האמת אליבא דרבנן משום קושית המקשה דא"כ סיפא נמי אלא ע"כ דצריך לומר דרבנן אכולהי

מילתא פליגי וע"כ מספקא להו אי מעשיהם מקולקלים או לא אבל אליבא דר"מ דפוטר מכסוי ומאו"ב לא קשיא כלום וניחא סברי דלעיל דגזר דילמא אתי למיכל א"כ מאי פריך בשלומא רבנן לחומרא אלא ר"מ מ"ט כיון דידע המקשה מסברא דרוב מעשיהם מקולקלי' ובסברא זו הי' ניחא אליבא דרבנן אם הי' מודים גם בסיפא וא"כ לר"מ דס"ל דפטור מכיסוי ומאו"ב לא קשיא כלל דמצינו לומר דהטעם משום גזירה דילמא אתי למיכל ואין לומר דהמתרץ גילה סברא זו דרוב מעשיהם מקולקלי' ודילמא אתי למיכל דהא ע"כ לפי קושיות התימא צריכין אנו לומר דהמקשה ידע מסברא דרוב מקולקלים וא"כ לא פריך מידי אליבא דר"מ ונתקשו בזה כל בני ישיבה וכל בר בי' רב ואמרתי לישב דבר זה דהא ע"כ אליבא דהאמת רבנן פליגי אריש נמי ע"כ מספקא לי' לרבנן אי רוב מעשיהם מתוקנים או רוב מעשיהם מקולקלים כדכתבו התוס' ד"ה מ"ט דר"מ אך מצינו למימר דמסופקים אי רוב מעשיהם מתוקנים או מחצה על מחצה ומצטריף מחצה מקולקלים לחזקת איסור והוי רוב מקולקלים ומיעוט מתוקנים וכן מצאתי אחר זה במהרש"א דה"ה דהוי מצי למימר הך ספיקא לרבנן ולפ"ז מצינו למימר דלעולם המקשה לא ידע כלל מסברת דרוב מעשיהם מקולקלים ואי משום קושיות התוס' דמאי פריך סיפא נמי י"ל דסברת המקשה דאי לאו דמחצה על מחצה דמצטרף המחצה מקולקלין לחזקת איסור דהוי כמו רוב מקולקלין לא היו פוטרים מלכסות ולכך פריך שפיר סיפא נמי ואף דלא קאי לפום קושטא דמילתא דרבנן אכולה מילת' פליגי וע"כ צריכין אנו לומר דמספקי להו אי רוב מעשיהם מתוקנים או מחצה על מחצה מ"מ פריך דלר"מ מ"ט בשלומא רבנן לחומרא דמספקי להו אי רוב מעשיהם מתוקנים או מחצה על מחצה אלא לר"מ אף דנימא דס"ל דמחצה מתוקנים ומחצה מקולקלים ומצטרף המחצה דמקולקלים לחזקת איסור והוי רוב מקולקלים מ"מ ר"מ חייש למיעוטא והוי ספק איסורא וראוי להחמיר לכסות ושלא לשחוט דאין לומר משום גזירה דמה לי איסור זה או איסור או"ב וכסוי הדם ותירץ לו המתרץ סברא חדשה מה שלא ידע המקשה מחייב הי' ר"מ משום שחיטתן משום נבילה משום דרוב מעשיהם מקולקלים וע"כ מצטרף החזקה להדי רוב והוי המיעוט מיעוטא דמיעוטא ולזה לא חייש ר"מ כדפי' התוס' סוף ד"ה מ"ט דר"מ ופריך המקשה מאי אירי' רוב אפילו מיעוטא נמי דסבר מדמטהר ר"מ גבי תינוק שנמצא בצד העיסה ואי ס"ד דמיעוט עם החזקה משוי לרובא למיעוט קשה מ"ט מטהר ר"מ גבי תינוק הלוא ר"מ חייש למיעוטא אלא ע"כ דהמיעוט עם החזקה משוי לרוב למיעוטא דמיעוטא א"כ ה"נ הכא ומתרץ לעולם דמיעוט עם החזקה לא משוי לרוב אלא למיעוט ובטומאה הוי ספק טומאה לטהר כדפירשו התוס' אבל בספק איסור כיון דר"מ חייש

למיעוטא לא משוי מיעוטא וחזקה לרובא אלא למיעוטא וכיון דרוב הי' מתוקנים ונעשה מיעוט ור"מ חייש למיעוט' וא"כ לחייב בכסוי ולכך צ"ל דרוב מעשיהם מקולקלים ומצטרף חזקה לרוב והוי מיעוטא דמתוקנים מיעוט דמיעוט' ולזה לא חייש ר"מ והשתא לא הוי דבר זה לא תיובתא ולא סייעתא והתוס' פירש הכי דתינוק הוי כאין בו דעת לשאול ובקדושין פירשו דאף ר"מ סבר דתינוק כיש בו דעת לשאול והא דמרעי לי' מיעוטא וחזקה שאין זה רוב חשוב אלא רוב גרוע ולפי דבריהם הדרא הוכחתי לדוכתא דאם מיעוטא וחזקה מרעי לרוב שאינו גמור ק"ו שמחצה וחזקה מרעי לאידך מחצה ויהי' מותרי' לשחוט אחריהם זה אינו דע"כ הכא אי אפשר לומר כן דא"כ מאי פריך מתינוק ארוב מתוקנים דילמא הכא הי' רוב גמור ולכך לא הי' מרעי המיעוט וחזקה לרוב אלא כמחצה על מחצה אלא ע"כ דהמקשה הבין דאף גבי תינוק הוי רוב גמור ולכך איצטריך לשנוי גבי ספק טומאה דווקא מטהר ר"מ משום דתינוק אין בו דעת לשאול כדפי' התוס' הכא ולכך לא פירשו הכא כמו בקדושין וק"ל ומפולפול זה נתחדש לי ת"ל שני דינים מחודשים:

ראשון מה שכתב בש"ע ביו"ד סי' כ"ח סי' כ' אם נמצא ספק טריפה מכסה בלא ברכה וה"ה לכל פיסול שהוא מחמת ספק כגון ההיא דחיישינן שמא בעור נפגמה עי' בש"ך שהביא בשם הב"ח שהשיג על דין זה ודקדק ממה שכתב בס"ס י"ח הרי זה נבילה ודחה הש"ך דבריו וכתב וז"ל גם מה שחילק בין ספק טריפה לספק בשחיטה. לא נהירא כלל והכי מוכח להדי' בש"ס פ' כסוי הדם גבי שחיטת חש"ו דאי לאו דרוב מעשיהם מקולקלים אזלינן לחומרא להצריך כסוי מספק ע"ש ולפע"ד נראה דשפיר דק הב"ח דהתם דאי לאו דרוב מעשיהם מקולקלים אזלינן לחומרא משום דאף דנימא דרוב מעשיהם מתוקנים ואף גם דסמכינן מיעוטא לחזקה שבהמה בחזקת שאינ' נשחט' עומדת ואיתרע לה רוב מ"מ כיון דר"מ חייש למעוט' ושמא יפה שחטו ולא הי' מותר לשחוט אחריהם וכן מחוייב בכסוי ולכך מצריך התם לומר דרוב מעשיהם מקולקלים ואיכא רובא וחזקה והוי מיעוט דמתוקנין מיעוטא דמיעוטא ולא חייש ר"מ למיעוטא דמיעוטא ולכך מחייב ר"מ על שחיטתן משום נבילה מלקות ופטור מכסוי ומאו"ב אבל היכא דנמצא סכין פגומה לא שייך רוב או מיעוט אלא דאזלינן בתר חזקה דבהמה דאנן פסקינן כר' הונא ואמרינן בש"ס בשלומא רב הונא כשמעתן ופי' רש"י משום דסבר בהמה בחזקת איסור עומדת וזו נולד ספק בשחיטה ולדידן דמי ממש למקוה שנמדד ונמצא חסר דאמרינן דכל הטהרות שנעשו על גביו טמאות ודאי ושורפין תרומה וע"כ משום דהעמד טמא על חזקתו והרי חסר לפניך הוי כתרתי לריעות' וה"נ הוי כתרתי

לריעות' והוי נבילה ודאי ושפיר כתב הב"ח דספק בשחיטה בסכין פגומה אין צריך לכסות משום ספק וכן אמרינן בדף ט' א' שמואל הטבח צריך שיבדוק בסימנים לאחר שחיטה לא בדק מאי ר"א אומר טריפה במתניתא תני נבילה במאי קמפלגי בדרב הונא דא' רב הונא בהמה בחי' בחזקת איסור עומדת ש"מ למ"ד דהוי נבילה מטמאה טומאת ודאי כל זמן שלא נתברר שנשחטה שחיטה הגונה:

ועוד דין שני סי' י"ז וכן חרש שוטה וקטן ששחטו כו' ופטורים מכסוי וכתב הש"ך בש"ס משמע דאינו רשאי לכסות כיון דרוב מעשיהם מקולקלים והוי כנבילה גמורה וכשיכסה אתי למימר שחיטה מעליותא היא ואתי למיכל משחיטתן כן משמע בתוס' שם ד"ה סיפא וכ"כ הב"ח עכ"ל ואני תמה על הגדולים דסוגי' הש"ס לא משמע כוותייהו והתוס' לא כתבו שם אלא לפי סברת המקשה דפריך ורבנן מ"ש דלא פליגי ברישא וע"כ משום דרוב מעשיהם מקולקלים לכך לא נחמיר לכסות משום שלא יבוא מכשול להתיר באכילה א"כ גבי אותו ואת בנו נמי לודי לר"מ מהאי טעמא דבא לימלך מאי איכא למימר אלא ע"כ מדפליגי ש"מ דמספקי לרבנן אי רוב מעשיהם מקולקלים או מתוקנים כדכתבו התוס' בתר הכי ד"ה מ"מ ש"מ לפום קושטא דמילתא לא קאי הך סברא קמייתא תדע מדפריך בשלומא רבנן לחומרא אלא ר"מ מ"ט וקשה מאי פריך מר"מ דהא הסברא שסבר המקשה אליבא דרבנן ניחא לר"מ דס"ל דפטור מכסוי ומאו"ב משום דלא אתי למיכל אלא ע"כ לפום קושטא דמילתא לא קאי הך סברא דגזרינן דילמא אתי למיכל דומה לזה מצינו גבי כוי דאין מכסין דמו ביו"ט אמרינן בביצה דף ח' ע"ב הטעם משום התרת חלבו ופריך אי הכי אפילו בחול נמי ומשני אמרי לנקר חצירו הוא צריך ופריך שחט באשפה מאי איכא למימר בא לימלך מאי איכא למימר אלא בחול מספיקא אמרי לי' רבנן זיל טרח וכסי ולא אתי להתיר חלבו וכיון דק"ל דבחול צריך לכסות ולא חיישינן להתרת חלבו אלא דאמרי מספיקא אמרי לי' רבנן זיל טרח א"כ ה"נ לא גזרינן דילמא אתי למיכל דיאמרו מספיקא אמרי רבנן זיל טרח וכסי ואין כאן איסור לכסות לפי מסקנ' בש"ס כן נראה ברור ועוד מצאתי ראיה לדברי שהביא הב"י בטור א"ה סי' ג' בשם הרב המגיד דבתרומה דאוריית' אף דתרי ותרי נינהו לא אמרינן אוקי מילתא אחזקה באיסור דאורייתא ע"ש:

הדרן למילתא קמייתא שהוכחנו משיטת הש"ס דבספק איסור לא אזלינן בתר חזקה לקולא ולא ילפינן חזקה מקרא אלא בכי האי גוונא שאין אנו מחזיקין איסור כמו בנגע שאינו חוששין לומר דילמ' אדנפיק בציר להו שיעורי' ה"נ גבי זאב שנטל בני מעי' לא מחזקינן ריעות' לומר דילמא במקום נקב נקב וכן בריאה שניקבה היכא דמשמשא ידא

דטבחא בכי האי גוונא לא מחזקינן ריעותא וכן הא דסוקלין ושורפין על חזקה ושבנה כרוך אחריה אין אנו מחזיקן ריעות' דילמא היא הרגילתו אלא סומכין על חזקה שסתם בן כרוך אחר האם וכן כשהוחזקה נדה בשכנותי' דבעלה לוקה עליו דלא חיישינן דילמא משקרא ומוקמינן אחזקה אבל כל היכא שנולד לנו הספק לעולם לא סמכינן אחזקה להתיר וא"כ בספק דרוסה לא סמכינן אחזקה להעמידה כמו שהיתה מקודם כיון דעל ואף ששתק ואינהו מקרקרין הוי ספק הנולד לנו ואין סומכין על החזקה ולא קשיא לקושיות התוס' בחולין דף מ"ג מההיא דפ"ד אחין דהתם רבה בעי למימר ואזיל לטעמא דמוקי להההיא דר"מ דמחמיר בספק עירוב בשני כתי עדים ואיכא כת דמפקא מחזקי' אבל בלאו הכי משמע דאזלינן בתר חזקה אף באיסור דאורייתא וכן רב דסבר דלא חיישינן לספק דרוסה וגבי ארי שנכנס לבין השווריי' ונמצא ציפורן על גבו של אחד מהן ואמרינן איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי מילתא אחזקי' אבל אנן לא קי"ל כהך וגם ממקומו מוכרע דלא אזלינן בשאר ספיקא בתר חזקה מדקאמר איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי מילתא אחזקי' הוי לי' ספק דרוסה ורב לטעמי' דאמר אין חוששין לספק דרוסה וקשה למה ליה למימר ורב לטעמי' הלוא די לנו בטעם זה דאוקי מילתא אחזקה אלא ע"כ בכל ספק איסור שנולד לפנינו אין סומכין על חזקה אלא דהכי' מהני חזקה משום דרב לטעמי' דאין חושש לספק דרוסה דאף דעל הדורס מ"מ צריכן אנו לחוש ולומר שדרס ולכך כיון דאיכא חזקה לא מפקינן מחזקתה אבל בשאר ספק כגון ספק ניקב הריאה מחיים או אחר שחיטה וליכא דבר למיתלי לא אזלינן בתר חזקה ואף אנן בספק דרוסה לא סמכינן אחזקה משום דמצוי הוא ושכיח וא"כ אין אנו צריכן לחילוקים של התוס' היכא שנולד הספק בשעת איסור אלא בכל ספק איסור שנולד לנו לא אזלינן בספקא להקל אכן בדבר דאנן צריכן לחוש בריעותא למפרע כגון באשה שראתה דם דמטמא ב"ה למפרע משום כיון דמגופי' קחזי ועלולה היא לכך אין לה חזקת טהרה וכן בכל מקום דליבא למימר חסר ואתי לא מחזקינן ריעותא למפרע ובמקוה הוא דמחזקינן ריעות' משום דהעמד טמא על חזקתו והרי חסר לפניך הוי כתרתי לריעותא וכן חביות שהי' בודק להיות מפריש עליו תרומה ואח"כ נמצא חומץ דמחזקינן ריעות' למפרע משום דהעמד טבל על חזקתו אבל היכא דליכא למימר העמד על חזקת איסור וגם לית לי' ריעותא מגופה וגם ליכא למימר חסר ואתי לא מחזקינן ריעותי' למפרע וכן בגבינות כיון דאי אפשר לומר טריף ואתי לא מחזקינן ריעותא למפרע וכן ראיתי במרדכי שכתב בשם רבינו יוסף קול צוף להכשיר גבינ' מטעם הנ"ל והט"ז הביא ריש סי' א' דברי

ר"י הנ"ל שהי' רוצה להטריף הגבינ' מטעם דאפשר לומר טריף ואתי וטעות נפל לפניו דבהדי' איתא במרדכי כמו שכתבתי:

וא"כ בנידון דידן לא הי' לנו להחזיק ריעותא לומר שנפלה החטה מקודם בעת שהי' שרוי הבשר במים כיון דליכא למימר נפל ואתי וגם איכא חזקת היתר ולית לי' ריעות' מגופה אין ראוי להחזיק איסור אכן איכא לדמויי להא דתנן בפ"ק דנדה דף נ' ע"ב איתמר קופה שנשתמשו בה טהרות בזויות זו ונמצא שרץ בזויות אחרת חזקי' אמר טהרות הראשונות טהורות רבי יוחנן אמר טהרות הראשונות טמאות ופריך והא בית שמאי וב"ה מודי בקופה דטהרות הראשונות טמאות ומשנינן כי מודי ב"ש וב"ה בקופה שיש לה שולי' ופי' רש"י והוא הוציאן דרך הפה הלכך אם שרץ היה בה לא ראוהו ולא יצא כי פליגי חזקי' ורי' בקופה שאין לה שולי' ופריך אין לה שוליים מ"ט דר' יוחנן ופי' רש"י הא ודאי אלו הוי התם בשעת טהרות הוי נפיק בהדייהו ומשנינן אין לה שוליים ויש לה אוגני' ואיכא למימר אוגנים עיכבוהו ותו רמינן מהא דתני' המדלה עשרה דליים מים בזה אחר זה ונמצא שרץ באחד מהן הוא טמא וכולן טהורין ואמר ריש לקיש משום ר' ינאי לא שנו אלא שאין לה אוגנים אבל יש לה אוגנים כולם טמאים לימא חזקי' לית לי' דר' ינאי ומשנינן מיא שריקי פירי לא שריקי ופי' רש"י מיא שריקי ואין צריך להפוך הדלי על פניו כשהוא מערה ואיכא למימר אוגנים עכבוהו לשרץ אבל פירי לא שירקי וכשעירה טהרות ממנה הפכה כולה על פניה הילכך אי הוי שרץ עם טהרות הוי שריק ונפיל אי נמי מיא לא קפיד עלייהו פירי קפיד עלייהו והופך על פניה לערות כולה ואי איתא דהוי שרץ לא אשתייר ולפ"ז יש ללמוד דהכא בשריות הבשר במים ואח"כ נמצא בכלי חטה בפסח כיון דלא עירו המים מתוך הכלי דומה לקופה שיש לה שולים וכי היכי דשם מחזקינן ששרץ הי' מקודם וטהרות הראשונות טמאות ה"נ בחטה זו ועוד יש ללמוד דין חדש היכי שנושאים מים בקופות שיש להם כסוי למעלה בכדי שלא ישפכו המים בשעת שנושאין ויש נקב קטן ששופכי' ממנה לחביות גדול בבית ואם נשאו בכלי זה מים בפסח ושפכו לחביות ואח"כ מצאו שם חמץ או חטה שגם המים שבתוך החביות אסורים:

ועוד איכא שם שנוי' אחרינא דמשנינן כי מודי שמאי והילל בקופה שאינו בדוקה הילכך אין להעמידה על חזקת טהרה כי פליגי חזקי ור"י בקופה בדוקה ולפי האי תירוצא היכא שבדקו הכלי ולא הי' בה שום חמץ וגם בדקו להמים וראו שלא הי' בהם חטה קודם שנתנו הבשר יש להתיר דהלכה כחזקי' נגד ר"י ועוד איתא שם שינוי' אחרינא ואי בעית אימא כי מודו שמאי והילל בזויות קופה כי פליגי חזקיהו ור' יוחנן בזויות בית

והכי קאמר קופה שנשתמשו בה טהרות בזויות זו וטלטלהו בזויות אחר' חזקי' סבר לא מחזקינן טומאה ממקום למקום ור"י סבר מחזקינן ופריך ומי מחזקינן והתנן נגע באחד בלילה ואינו יודע אם חי אם מת ולמחר השכים ומצא מת ר"מ מטהר וחכמים מטמאין שכל הטמאות כשעת מציאתן ותני עלה כשעת מציאתן ובמקום מציאתן והנה בנד"ד שמצאו חטה במים ששרו בה בשר ואסרו הגאונים רבינו משולם ורבינו שמואל וסמכו על הך מתניתן שכל הטומאות כשעת מציאתן א"כ דן מיני' ומינה דווקא כשעת מציאתן ובמקום מציאתן אבל אם טלטלוהו הכלי למקום אחר ומצאו שם גרעין של תבואה לא מחזקינן איסור ממקום למקום ועוד דאף חכמים מודי דאם ראוהו חי מבערב דטהור א"כ אף לפיסקא דהגאונים היכא דבדקו להכלי וגם להמים קודם שנתנו לכלי ולא הי' נראה שום חמץ ואח"כ מצאו חטה או חמץ לא מחזקינן איסור' למפרע בר מכל דין נפלאתי על הגאונים הכ"ל הלוא כתבו התוס' ריש נדה וז"ל וא"ת מ"ש בנגע באחד בלילה דמטמאין רבנן אף בר"ה כדמוכח בתוספתא היכא דלא ראוהו חי מבערב משום דכל הטומאות כשעת מציאתן ואשה נמי אמרינן לקמן כיון דשכיחי בה דמים כאינו בדוקה דמי ואמאי מטהרינן בחולין אף ברה"י ותירצו דלקמן בנגע באחד מיירי בקדשים וכן קופה דפריך הילל לשמאי איירי בקדשים דאי לאו הכי תקשי לנפשי' וכן פלוגתא דחזקי' ור"י המדלה עשרה דליים מיירי במים שנעשו על טהרת קודש וכן כתבו התוס' דף ד' ע"א ד"ה שכל הטומאות כשעת מציאתן דדווקא לקדשים והא דמחט שנמצא מלאה חולדה דטהורה דכל הטומאות כשעת מציאתן אפילו להקל לאו משום דהוי כשעת מציאתן דאורייתא אלא דמוקמי טהרות אחזקתן הרי להדי' דהא דכל הטומאות כשעת מציאתן לאו דאורייתא אלא דחכמים עשו סייג לקדשי' ולא גמרינן מיני' לחולין וליכא למילוף מכל הנך ברייתא לחולין לאחזוקי איסורא למפרע היכא דליכא חזקה לאיסור' ועוד לא גרע חמץ במשהו דהוי דרבנן מככר על גבי הדף ומדף טמא מונח תחתיו אע"פ שאם נפלה אי אפשר אלא א"כ נגעה טהורה שאני אומר אדם טהור נכנס לשם ונטלה ואפילו במקום מדרון וראוי הככר ליפול ואם נפלה נגע בבגד אפילו הכי טהורה ולא מחזקינן טומאה ממקום למקום דנימא מעל מדף נפל ונתגללה לכאן ואקשינן מהך לר"י ומשנינן התם כדקתני טעמא שאני אומר אדם טהור נכנס לשם ונטלה ואי בעית אימא הכא בטומאה דרבנן דיקא נמי דקתני מדף כדכתב עלה נדף פי' טומאה קלה ופי' התוס' דאפילו אין לתלות באדם טהור כמו בנפילה לפי שהנפילה קרובה לודאי כמו שסבר המקשה אתי שפיר דאיירי בטומאה דרבנן וא"כ לית דין צריך בשש וחשש היכי שנטלו הכלי ממקום למקום דלא מחזקינן איסורא:

וכן מצאתי אח"כ בספר פרי חדש בהל' פסח סי' תס"ז סי' י"ב אכן תמוהים לי דבריו שהביא מעשה דרוקח שמצאו בדלי מים חתיכה אחת חמץ ולא נודע כשלקחו מים מן הדלי אם הי' בו חמץ או לא ובשלו בו והתרנו התבשיל אך מים שבדלי נאסרו כי גוי שמביא מים שמא נתן בו אותו שעה חמץ והנה הט"ז נתקשה בהבנת דברים אלו וכתב שיש כאן טעות סופר וצ"ל כשלקחו מים מן הבאר כו' ונכנס לדחוקים עי' בס' קי"ד והפרי חדש כתב מ"ש שהגוי המביא מים אינו ליתן טעם לאסור המים שבדלי אלא יהיב טעמו להתיר התבשיל לפי שנאמר שאח"כ השליך הגוי החמץ ולא הי' באותו שעה שלקחו ממנו לתבשיל וזה פשוט וע"כ צריכין אנו לומר שלא לקחו מן המים שבדלי לאחר שהביא גוי מים אלא שהענין הי' שהי' מים בדלי ולקחו משם מים לתבשיל ואח"כ הביא הגוי מים באותו דלי ומצאו חמץ בדלי וע"ז כתב שהתבשיל מותר כי אנו תולי' שהגוי נתן לתוכו דזה הוי כמו ממקום למקום דאנו תולין השתא הוא דנפל ואף לר"י דסבר תולין מ"מ מודה היכא דאיכא אדם אמרינן שאדם נטלה גבי מדף וה"נ כתב רוקח שהגוי נתנו ולפ"ז נפלאתי על פרי חדש שכתב שהמרדכי פליג על זה שהביא בשם הגאונים לאסור בשר ששרוי במים ולעניות דעתי אין כאן פלוגתא שהמרדכי מיירי בשעת מציאתן ובמקום מציאתן אבל מעשה דרוקח ברור הדבר כשמש שמיירי ממקום למקום שלקחו תחילה מים מן הדלי ואח"כ הביא הגוי בדלי מים ולכך לא מחזקינן ריעותא למפרע אליבא דכ"ע אפילו לר"י דפליג אחזקי' משום דאיכי למיתלי באדם שנתנו לשם וכן תמה אני שכתב על דברי הב"ח דכתב דלא קי"ל כהרשב"א להתיר משום דכאן נמצא וכאן הית' היכא דליכא אלא חד ספיקא וכתב הפרי חדש במחילה מכבודו נראה דדבריו סותרים אהדדי שהרי לעיל כתב שכשנמצא חטה במצה אחת המצות שנילושו מאותו עיסה שרינן להו ואמרינן כאן נמצא כאן היתה והתם ליכא אלא חד ספיקא עכ"ל ולדעתי לא דק בדברי הב"ח שהתם מיירי שחלקו העיסה למצות הרבה ונתנם לאחרים ונשארה אחת בידו ומצאו החטה באותו מצה שנתן לאחרים בזה הוי כמקום למקום לא מחזקינן איסור' אבל אם נמצא במצה שנשאר בידו בזה כל המצות אסורים וחילוק זה מבואר בהדי' במגן אברהם סי' קי"ו וא"כ אין סותרים דבריו אהדדי ודבריו בררו מללו והשתא נכתוב בקיצור כל הדינים המסתעפים מפילפול זה:

א בכל ספק איסור הנולד לנו לא סמכינן אחזקה להתיר אכן בספק שנסתפק לנו להחזיק ריעתא למפרע לא מחזקינן ריעותא למפרע אלא היכי דאיכא למימר חסר ואתי או שיש ריעותא מגופי' כמו אשה שהי' עלולה לראות דם או שיש חזקת איסור כמו בהמה שבחי' בחזקת איסור עומדת ואעפ"י שבדק סכין ואח"כ מצא פגום מחזקינן ריעותא למפרע

לומר דילמא בעור נפגם וא"כ בחטה שנמצאת במים ששרו בו הבשר אין לנו להחזיק ריעותא לומר שהיתה מקודם בעודו הבשר במים ואף לדעת הגאונים שרצו לדמות דין זה למתניתן דתני כל הטומאות כשעת מציאתן נראה דאין הנידון דומיא לראי' דילמא דווקא בטומאה דאורייתא אבל בדרבנן לא מחמרינן כולה האי לאחזוקי ריעותא היכא דאיכא חזקת כשרות כמו שכתבו התוס' בעירובין בטומאה דרבנן אף שמטמא ר"י מספק מ"מ אם נגע בטהרות מודה ר' יוסי דלא מטמאינן ואי משום שיש לו עיקר מדאורייתא כבר פסק הרמב"ם כר"מ בטומאה דרבנן וא"כ ממילא נסתר התירץ זה בש"ס ועוד דהא כתבו התוס' דהך מתניתן כל הטומאות כשעת מציאתן אינו אלא לקדשים ולא הוי דאורייתא לאחזוקי איסור' ולא ילפינן חולין מיני' וא"כ נפל היסוד שרצו הנך גאונים לבנות עליו בנין ולדעתי אין זה אלא השחתות ממון של ישראל:

ב אם בדקו המים קודם שנתנו הבשר ולא ראו שום חמץ או חטה ואח"כ כשהוציאו הבשר לאחר שעה מצאו בו החטה דמותר הבשר לכ"ע אף לדעת הגאונים דדן מיני' ומינה דהא באחד שנגע באחד בלילה דמטמאין רבנן משום דכל הטומאות כשעת מציאתן דווקא כשלא ראוהו חי מבערב אבל ראוהו חי מודי דטהור ובקופה בדוקה סבר חזקי' דטהרות הראשונות טהורות ואף ברה"י מטהר כדכתבו התוס' ד"ה כי פליגי חזקי' ה"נ דכוותי' דהילכתא כחזקי' נגד ר"י:

ג אם נטלו המי שרי' למקום אחר לשפוך ומצאו שם הגרעין של תבואה הבשר מותר אליבא דכ"ע ולית דין צריך חשש ובשש:

ד היכא שנושאים מים בדליים שיש להם כסוי למעלה שלא ישפכו המים ושפכו מים מן הדלי הזה למקום אחר ואח"כ מצאו חמץ בדלי הזה כל המים אסורים לדעת הני גאונים שרצו ללמוד לאסור אם נתנו בשר במים ואח"כ נמצאת חיטה במי שריה אכן לפי מה שכתבנו בשם התוס' דדוקא לקדשי' עשו סייג ולא לחולין אין ללמוד מזה לאסור בפרט שאיסור משהו דרבנן ויש כמה רבוותא דס"ל שצונן אינו אוסר:

ה בכל איסור דרבנן אפילו יש לו חזקת איסור אזלינן לקולא לדעת הרמב"ם דלא כהש"ך בסי' ק"י ואף שיש לו עיקר מדאורייתא נמי אזלינן לקולא:

ו אם מצא סכין פגום אין צריך לכסות מספק ודברי הב"ח ברירין דהוי נבילה גמורה:

ז בחרש שוטה וקטן ששחטו מותר לכסות ואין בזה חשש איסור דילמא אתי למיכל משחיטתן:

שאלה טז

כתב הטו"ז באו"ח סי' שכ"א הא דכתב הש"ע דאסור למלוח בשר מבושל או ביצה מבושלת להניחה וכתב הב"י בשם שבלי הלקט בשם הגאונים משום דמליחה אב מלאכה ואע"ג דהאי אינו מליחת בשר ועוד שיכול לומר אמלח חתיכה זו ואוכלנה עכשיו וחוזר ונמלך ואינו אוכלה וכדרבא דמערים ומלח גרמא גרמא מ"מ אין רוצה לעשות כן במבושל הואיל ואין הבשר נפסד בלא מלח עכ"ל וכתב הט"ז משמע לפי מסקנא שלו דאין איסור ברור בזה אפילו מדבריהם אלא מצד שאין צריך לזה כו' ולפ"ז שאם יש איזה צד שטוב לו שימלח עכשיו ממה שימלח אח"כ כגון שהוא עכשיו קצת חם ויקבל טפי המלח אין איסור בדבר עכ"ל ונפלאתי פה קדוש יאמר דבר זה דהא ע"י הערמה לא רצה להתיר בשביל שאין הבשר נפסד ואף שהמלח משביח להבשר ומתקנו מ"מ כיון דאין הבשר נפסד אסור ורבא דהערי' מיירי בבשר חי ונפסד בי"ט אבל אינו נפסד לא התירו להערים ואפי' בנפסד בלא הערמה איסור דרבנן איכא כמו בי"ט בלא הערמה וזה מפורש בתוס' פ' כלל גדול דף ע"ה על הא דאמרינן האי מאן דמלח בישרא מחייב משום מעבד ורבא אמר אין עיבוד באוכלין וכתבו התוס' אין להתיר כאן מליחות אוכלין דאסור מדרבנן מליחה בפ' ח' שרצים ואפילו בי"ט אסור בפ"ק דביצה עכ"ל ואף שזה בבשר חי מ"מ לדעת הגאונים בשר מבושל וביצה להניח לאחר זמן הוי כמו בשר חי מיד והטעם כל מה שהמליחה מועלת נראה ככובש כבשים או כמעבד לדעת רש"י אלא ע"י הערמה הי' מותר אבל בלא הערמה להניח הוא אסור מדרבנן לדעת הגאונים ופשיט' היכא שטוב לו שימלח עכשיו שמתקן האוכל בכך נראה טפי לאסור וגם מ"ש בשם רש"י דבאלו אין הטעם משום דמחזי כעיבוד כי אין המלח משנה טבעם כמו שמשנה הצנון אבל באלו אינו אלא ליתן טעם עכ"ל וקשה אטו במשנה טבעם תלי' מילתא אלא בתיקונן תלי' מילתא וכן מוכח מפירש"י דמלח מעבדן ונעשין קשין והוי תיקונן משמע דעיקר טעמא משום תיקונן תדע דהא גבי בשר דאמרינן ואף רבה בר הונא לא אמר דחייב משום מעבד אלא היכא דקבעי ליה לאורחא אבל לביתו לא משוי אינש מיכלי' עץ וכתבו התוס' והר"ן בחולין דאפילו רוצה לאכול כן חי אסור למלחו ואע"ג דאין עיבוד באוכלים מ"מ מיחזי כעיבוד לפי שהמלח מכשיר האוכל ומתקנו וא"כ בבשר מבושל להניח שוה לבשר חי לדעת הגאונים דאסור ואפילו ע"י הערמה אסרו משום כיון דאין הבשר נפסד וק"ל ופשיטא היכא שמשביח ע"י מליחה זו להניח דאסור וברור ונכון כ"נ לפע"ד:

שאלה יז

תוס' פסחים דף י"ד ע"א ד"ה מאי קמ"ל דשלישי מותר לעשות שני היינו הך למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא לא פריך דלדידי' הוסיף דמותר לעשותו אף שני דאורייתא עכ"ל ובאמת זה דוחק דהא השתא אסיק הש"ס דמתניתן איירי אפילו למ"ד אין אוכל מטמא אוכל אלא מדרבנן ובתורת חיים כתב דדיבור זה הוא במקצת ספרים ישנים נשמע מזה דיש קצת ספרים שלא גרסו זה בתוס' ואני אומר לאחר העיון צדקו דברי הספרים דלא גרסו זה בתוס' וקושית המקשה אינו אלא למ"ד אין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא אבל למ"ד אוכל מטמא אוכל מדאורייתא לא קשיא מידי דהא ע"כ המקשה לא אסיק אדעתי' בנר של מתכות וס"ד דמקשה דנקט בנר שנטמא בטמא מת לאו דווקא אלא דבעי לארויי במתניתין שנטמא בראשון אבל דיוק דדייק רבא לקמן דטומאת משקין דאורייתא דאי ס"ד דרבנן מכדי האי נר מאי קא מהניא להאי שמן אי לאיפסולי גופיה הא פסיל וקאי ואי לטמא אחרים מדרבנן אפילו בשני נמי זה אסיק אדעתי' דמקשה שפיר דהא על מתניתין גופי' יש לדקדק זה דאי טומאת משקין דרבנן אמאי נקט בראשון אפילו בשני נמי נשמע מזה דכל היכא דלא מהני לטמא אחרים לא הוי תוס' אף דמוסיף לו טומאה דאורייתא דאל"כ מנ"ל לרבא לומר דלר"ע טומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא דילמא לעולם דרבנן והא דהוסיף דמותר לעשות מפסול דאורייתא ראשון דאורייתא דהאי שמן אף דאינו מטמא אחרים דאורייתא דילמא טומאת עצמו אית ליה דמקבל טומאה מן הכלי שהוא אב הטומאה אלא ברור הדבר כל היכא דתרומה נפסל מן התורה באכילה מותר לגרום טומאה יותר דאין אנו מוזהרין עלי' וע"כ הא דנקט אי לאפסולי גופיה כל שאינו מטמא לאחרים פסול גופיה קרי ליה אלא דנפקא מיניה אם יש לגרום לטמאות אחרים וע"כ למ"ד דאוכל מטמא אוכל מוכרחים אנו לומר דדריש יטמא יטמא וכיון דדריש יטמא גבי אוכל דריש נמי כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא יטמא לאחרים וס"ד דמקשה דלמ"ד דאין אוכל מטמא אוכל דאורייתא ע"כ לא דריש יטמא יטמא א"כ גבי משקין נמי לא דריש יטמא יטמא ואין משקין מטמאין לאחרים מדאורייתא ולפ"ז ניחא דלמ"ד אוכל מדאורייתא ה"ה דמשקין מטמאין מדאורייתא א"כ לא קשיא לדידי' מאי קמ"ל שלישי מותר לעשות שני היינו הך דהא הוסיף טובא דהתם גבי בשר קודש טמא וטמא אבל הכא גבי תרומה פסול וטמא וק"ל דמותר לגרום לו טומאה אף שיטמא לאחרים אבל למ"ד דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא וס"ד דמקשה דלא דריש יטמא יטמא ה"ה גבי משקין נמי לא דריש יטמא יטמא ואין טומאת משקין לטמא אחרים מדאורייתא וע"כ הא דהוסיף ר"ע בעדותו לא הוסיף לטמא אחרים מדרבנן דא"כ אמאי

נקט בראשון אפילו בשני נמי משקין תחילה הוין מדרבנן אלא ע"כ דהוסיף בעדותו אף שגורמין טומאה חמורה לשמן עצמו פריך שפיר היינו הך ואי משום דמותר לעשותו אף שני דאורייתא דמ"מ מאי אהני לי' להאי שמן אי לאיפסולי גופיה הא פסיל וקאי ור' יהודה דיקדק במתניתין מדנקט בטמא מת דבנר של מתכות עסקינן ושלישי מותר לעשות ראשון וע"כ מדנקט בטמא מת ולא נקט בשרץ וממילא ידעינן כיון דמותר לעשות שני ולטמאות בטומאה חמורה ה"ה בראשון דלאיפסולי גופיה אין חילוק בין ראשון לשני אלא ע"כ דרבותא הוא אף שגורם לטמאות אחרי' ולעשות הנוגע במשקה שני משום דטומאת משקין דאורייתא דאף דלא דריש יטמא יטמא היינו לעשות טומאה כיוצא בה אוכל ומשקה משקה אבל אוכל משקה ומשקה אוכל דרשינן יטמא יטמא דמטמא מדאורייתא וכן משמע לקמן דף י"ח מפי' רש"י והמקשה לא אסיק אדעתי' הך דיוקא דר"י ולכך פריך המקשה שפיר לדידך ע"כ צריכין אנו לומר דהוסיף בעדותו משום דגורם טומאה לאחרי' דאל"כ לא משני מידי א"כ נוקמא בנר של חרס והוסיף דאלו התם טמא וטמא והכא פסול וטמא וקמ"ל דאף שגורם קילקול יותר שיעשה שלישי דבשלמא לפי מאי דס"ד דטומאת משקין לטמא אחרים מדרבנן וע"כ מדנקט בראשון ולא בשני ש"מ דאין עדותו בשביל שגורם לטמאות אחרים אלא על שמן גופיה פריך שפיר היינו הך דאין זה חידוש כיון דכבר אשמועינן דמותר לעשות משלישי שני דרבנן ה"ה מפסול דאורייתא שני דאורייתא דלאפסולי גופיה הא פסיל וקאי אבל עכשיו לר' יהודה דע"כ סבירא לך דעיקר חידושי' שיטמא אחרים דטומאת משקין לטמא אחרים דאורייתא א"כ מאי דוחקי' לאוקמי' בגר שניטמא בטמא מת לוקמי' בנר של חרס ומאי הוסיף דאילו התם טמא וטמא והכא פסול וטמא וגורם טומאה לאחרי' ומשני רבא מתניתין קשיתיה כו' וכן הכריח רבא אחר זה מה דלא פירש רבי יהודא בפירוש דרבי עקיבא אית לי' על כרחך טומאה משקין מדאורייתא דאם כן קושית המקשה במקומה עומדת האי נר מאי קמהניא להאי שמן וק"ל:

שאלה יח

בפרוסטיץ לא היו נוהגין לסדר גט מפני שאין להעיר נהרות המושכי' רק יאורים שקורין טייך ופעם אחד אירע באחד שהי' שכיב מרע והיה מסוכן ביותר וכל הרופאי' אמדוהו למיתה והי' לחוש כשימו' שאשתו צריכה להמתין על יבם קטן זמן ארוך יותר מי"ב שנה ורבים שחרוני ובקשו ממני לסדר לה גט מבעלה כדי שלא תהי' אגידא ביבם קטן אך נסתפקו איך לכתוב בגט שם המקום דהגוים בני המדינה מדברים

בלשון פיה' וקורין לעירינו פראסטיאווע וכך נכתב בפנקס שלהם ובשטרי ערכותיהם ומיעוט הגוים החשובי' כשמדברים בלשון אשכנז קורין לעירינו פראסניטץ והיהודים הקרובים והרחוקים קוראים פרוסטיץ וכן נמצא בספרים ישנים שנדפסו פה וכן נכתב בפנקס המדינה ע"כ נתתי לבי לברר דבר זה וצויתי להסופר לכתוב ערוסטיץ דמתקריא פראסטיאווע ואין צריכין לכתוב פראסניטץ דכתב רמ"א בא"ה סי' קכ"ה דאם יש לעיר ב' שמות אחד נקרא בפי ישראל ואחד בלשון כותים שם שקורין לו ישראל הוא עיקר וכותבים כפי משמעות לשונם ועל השם הכותים דמתקרי' אבל אין צריך לכתוב פראסניטץ כלל ודומה להא דאיתא בפ' השולח ההיא דהוו קרי לה מרים ופורתא הוו קרי לה שרה אמרי נהרדעא מרי' וכל שום שיש לה ולא שרה וכל שום שיש לה א"כ אזלינן בתר מאי דקרי לה רובא דמת' א"כ ה"נ כיון דהרוב הגוי' הדרי' במדינה זו הם קורין פראסטיאווע זה עיקר השם לכתוב דמתקרי ואף דאמרינן בש"ס דצריך למכתב מרים וכל שום דאית לה שאני הכא דהגוי' שקורין פראסניטץ הוין מיעוטא דמיעוט נגד רוב יושבי המדינה הגוי' וגם כנגד ישראל הקרובים והרחוקים ולמיעוטא דמיעוטא אפילו ר"מ לא חייש ומוטב שלא לכתוב כלל משנכתוב דמתקריא פראסטיאווע ודמתקריא פראסניטץ דיש לפרש דאדם אחד קורא בשם שניהם ופשיטא אם נכתוב דמתקריא פראסטיאווע ופראסניטץ דיש לפרש שאדם אחד קורא לעיר בשם שניהם בפעם אחת וזה אינו מי שקורא בשם זה לא קורא בשם זה ועוד שכתבו התוספות וז"ל והא דאמרינן בהמגרש כתב חניכתו וחניכתה כשר וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין כן משמע אפילו לכתחילה א"צ לכתוב שניהם ותירצו דנקיי הדעת שבירושלים היו שמותיהן ידועין וליכא לעז א"נ כשהשמות דומין זה לזה שהכנוי דומה לשם לכתחילה כשר אף בכנוי עכ"ל וא"כ לא מבעי' לתירץ הראשון דהיכא דשמותיהן ידועין מותר לכתחילה לכתוב אף הכנוי ק"ו כאן דשם ישראל ידוע ועיקר הכירא בישראל בעינן ואפילו לתירוץ שני דהיכא דשמותיהן דומין זה לזה הוא דכשר לכתחילה לכתוב הכנוי לבד ונראה דתירוץ זה עיקר לדינא דהא לתירוצא קמא קשה הא רובו הוי קרי לה מרים ובודאי ידוע הי' שם זה לרוב ואפ"ה צריך למכתוב לכתחילה מרים דמתקרי' שרה לפי ר"ח אלא ע"כ תירוץ שני עיקר וכן כתוב בפסקי תוספו' לתירוץ שני לדינא ופרוסטיץ הוא דומה לשם פראסניטץ ובפוזנא פאזנני התיר הלבוש שאם נכתב רק פוזנן אפילו קודם שניתן הגט אין צריך לכתוב גט אחר אף שלכתחילה כותבים פוזנני התם משום דכל הגוי' קורין העיר בשם זה אבל הכא מיעוט' דמיעוט' קורין כן ומוטב שלא לכתוב כלל משנכתוב בלישנא דאיכא למטעי בי' או לכתוב ושום דאית לה ולשנות נוסח הגט דאין אנו נוהגי'

לכתוב בגט ושום כתיקון ר"ת ועוד דזה דומה למה שכתב רמ"א דאם ב' לשונות קרובים זה לזה ושם שקורין לו ישראל הוא קיצור הלשון כגון עיר שקורין לה הרעדיש וישראל קורין רעדיש אין כותבי' רק שם ישראל ה"נ דכוותי' דשם פרוסטיץ הוא קיצור השם ולא דמי לקאזמיר דמתקרי' קאזמירוז דהתם כתבו הפוסקים הטעם כיון שקורין בזי"ן בסוף הוי כשם אחר אבל בנדון דידן אין מדלגי' אלא באמצע אות אחת ועוד דלא קורין אלא מעוטי דמיעוטי ואין לחוש לשם זה כלל ובשם הנהרות אין זה מעכב כלל וכן כתב הב"י בסי' קכ"ח וז"ל דמן הדין לא הי' צריך להזכיר הנהר כדאשכחן בהאי גיטא דאשתכח בנהרדעא והוי כתוב בי' בצד קלוניא מתא והיו בהם נהרות ולא הזכירם ואין כותבים שם הנהר אלא משום סימן שלא לטעות בעיר אחרת ששמה כשמה וסיים בשם רבינו שמחה אם הנהר קטן וכותבי' באותו עיר על מי מעינות כמו נהר אום"כך שיש כמה תשמישי' עליו כביסה צביעה ורחיים ואפ"ה כוללה במי מעינות עכ"ל וכן כתב הר"ן שלא הזכירו הראשונים שם הנהרו' בטופסי גטין שלהם אלא לרווחא דמילתא א"כ בנדון דידן כיון דאין שם להנהר אלא טיי"ך בלשון אשכנז אין להזכירו כלל אך כיון שמשתמישן מן הבארות ומן הנהר כמעט בשניהם בשוה יש לכתוב שניהם מתא דיתבא על מי מעינו' ומי בארות וכן נראה לי ברור וציויתי לסד' פה הגט כפי אשר כתבנו וגירש לאשתו הנ"ל ושבק חיים לכל חי:

והרצתי דברים אלו לפני הגאון הגדול המפורסם, מהר"ר גבריאל נר"ו:

שאלה יט

תשובה מה שהשיב לי הגאון המפורסם בדורו כבוד מהור"ר גבריאל אב"ד דק"ק נ"ש והמדינה.

הנה מרוב טרדות אשר סבבוני כתרוני הדרכוני והלמוני לא נתנוני השב רוחי לבלעות רוקי רוק הנראה לעינים עין כל רואה בארובות גלל כן נפל ונשכח ממני אשר העיר אזני בלימודים למודי ה' באיזה שאלה בעסקי גטין אשר חידש רום מעלתו ונפל ברברבי ספק וסיפוק בידו הגדולה בענין כתיבת שם ותואר קהלתו מקום קדשו בשם שקורין פרוסטיץ ונדמה בלשונם פראסטיאווע איך לכתוב בגט והנה באמת הדין מבואר כמ"ש רום מעלתו בסי' רכ"ח בעיר שיש לה שני שמות אחד בישראל ואחד בלשונם שכותבין של ישראל עיקר והנה בפסקי' סי' רמ"ב כתוב בפשיטות באיש ואשה שיש להם שמות בישראל ובגוים דודאי כתבינן עיקר השם של ישראל משא"כ בעיירות ונהרות כתב דצריך לדקדק אם לכתוב שניהם ולא ביאר הטעם למה ויש מקום לחלק ביניהם ובמהרי"ק סי' ק"ו

יע"ש כתב טעם החלוקה ביניהם שכתב שם של ישראל ודאי אין להזכיר שם של גוים משא"כ בעיר אין קפידא יע"ש וע"ז כתב דאין חילוק והוכחתו אשר הביא שם אין מוכרח להמעיין שם אמנם לי היה נראה מקום חלוק ביניהם דהרי מחולקים הפוסקים ומהרי"ק עצמו כתב גבי שנוי השם שנשתנה שמו דכתב על הפוסקים דיש לכתוב שם השני עיקר וכתב מהרי"ק שורש צ"ח דדווקא בשנוי שמו מחמת חולי דנעשה כבריה חדשה ע"י שנוי הנ"ל משא"כ בשנוי השם שלא מחמת חולי אין השני עוקר את השם הראשון אף אם נשתקע שם הראשון והנה א"כ לדידי' בשנוי השם שלא מחמת חולי לא אמרינן לשווי' שם השני עיקר כ"א השם הראשון הוא עיקר וא"כ חילוק גדול יש בין שנוי שם איש ואשה השם שיש להם ביהדות הוא ודאי שם הראשון ואח"כ שנוי השם בגוים הוא שם השני א"כ ע"כ השם הראשון הוא עיקר משא"כ בשם של עיירות בודאי שם של גוים הוא שם הראשון ועל כן מן הראוי הוא להיות שם גוים עיקר ובאמת לפי דברי רמ"א דפסק דאין חילוק ולעולם כותבין השם השני לעיקר השם א"כ היה נראה להיפך דגבי שם איש ואשה שיש להם שם בגוים ראוי להחזיק שם השני לעיקר ולהיפך גבי עיירות אמנם לדעת הת"ה דפשיטא ליה גבי איש ואשה ונסתפק גבי שם העיר ונהר היה נראה דס"ל לחלק בין שנוי מחמת חולי וע"כ נסתפק גבי עיר ונהר ואף גם דהיה מקום לחלוק בשנוי הנ"ל דשם הוא שנוי השם לכ"ע משא"כ כאן דשנוי הוא רק לגוים ודמי קצת להא דאמרינן בש"ס היו לו שני שמות אחד ביהודא ואחד בגליל דצריך לכתוב בכל מקום אשר שם השם אותו מקום הוא עיקר יהי' איך שיהיה וזה נראה לדמות למה שנחלקו הפוסקים בדין הנ"ל וא"כ לדעת פוסקים דבשנוי השם שלא מחמת חולי השם הראשון הוא עיקר אף דקורין לו בשם השני אפ"ה הראשון הוא עיקר א"כ גבי עיירות יש לכתוב שם הגוים עיקר ואח"כ שם יהדות אלא דמהרי"ק דהוא פסק דבשלא מחמת חולי הראשון עיקר ואפ"ה פסק דגם בעיירות ונהרות אזלינן בתר שם יהדות והוא עיקר וע"כ דס"ל דעיקר הטעם הוא דכל מה שאנו כותבים סימנים היינו משום שיהי' מוכח מתוך הגט ומבורר מי הוא המגרש דלא נסתפק בו אנן והכל משום ישראל וע"כ הכל תלוי בשם שאנו קובעים אמנם נ"ל ראי' שלא כדברי מהרי"ק ושלעולם אזלינן בתר שם השני אף בלא חולי דהנה הת"י בפ' שלח לך מפרש אקרא דע"כ קראו שמו נחל אשכול על אודות האשכול אשר כרתו משם בני ישראל מפרש הת"י על עסק עוברתא דקציא מתמן בני ישראל והוי חמרא נטיף מיניה כנחלא וקשה מי דחקו לפרש טעם ופי' על מלת נחל שמא בעצמו הקרקע והשדה היה נחל או שמא היה נקרא נחל שהרי הכתוב רוצה רק ליתן טעם על מלת אשכול אלא ע"כ שהוקשה להמתרגם אם הי' מקודם נחל נקרא

ועתה הוסיפו שם אשכול א"כ היה להם לקרות שם השני עיקר ולקרותו אשכול נחל וע"כ מפרש דהיה נקרא אשכול ע"ש האשכול שכרתו ונטיף מיניה נחל וא"כ היה נחל שם השני וע"כ הקדימו אותו השם וא"כ בכל השנוים ראוי להקדים שם השני וא"כ ראוי להקדים בשם של עיירות שם של ישראל שהוא השם השני ולכתוב דמתקרי' על שם של גוים וזה פשוט ונהוג אפס מה שנסתפק שמיעוט הגוי' כשרוצי' לדבר בל' אשכנז קורין אותו פראסניטץ ומוסיפין נו"ן בהמל' ורצה לדמו' למ"ש בפסקי' בענין רעדיש והרעדיש זה לא דמי להמעיין בגוף התשובה שכתב שהטעם שדרכן של בהמ"יים מאריכין המלה בה"א משמע מלה דווקא מה שדרכה להאריך משא"כ שאר אותיות מיקרי מגוף המלה וכאן אות נו"ן הוא אות מן המבטא גופא ודאי לא שייך הארכה בזה וכ"כ מהרי"ק שורש ק"ו ג"כ לענין שכותבים קייר ואנו כותבי' יר להכשיר מטעם שבלט"יין היו"ד והק' הם אחד משמע במקום דיש חלוקה ביניהם אז היה צריך לכותבו אמנם אחרי שמבואר חבל נביאים וכל הפוסקים דמקלים בכנוי דא"צ לכתוב כל הכנוים רק ביהוד' וגליל אחר שאין שם זה ידוע כלל בגליל משא"כ כשיש לו שני שמות במקום אחד וכבר הכשיר מהר"ם פדואה בנהר שיש לו שני שמות וכתב רק שם אחד וא"כ ה"ה בעיירות ומכ"שכ אם כבר נכתבו שני שמות היותר מובהקים ודאי דיש להתיר בדעבד בלי פיקפוק בעולם הקטן גבריאל מקראקא:

עוד באתי להזכיר הלכה משמו של הגאון מהר"ג הנ"ל באחד שבא לקהלתינו ונשא אשה על אשתו בלי הגיד כי בורח הוא מחמת מרדין ושינה שמו ושם אביו ואח"כ הוכרח לגרש אשתו ופסק הגאון הנ"ל שלא לכתוב אלא שמו לבד והכנוי' ולא להזכיר שם אביו כלל והאריך מאוד בתשובה וטעמו ונימוקו עמו:

שאלה כ

תשובה זו השבתי להגאון מהר"ר גבריאל על נדון הנ"ל

הנה כתבו דמר קבלתי וראיתי וקריתי וטעמתי כטעם צפיחית בדבש מתוק לחכי סברות ישרות הבנויות ע"פ שכלו הצח והזך אך מה שכתב מר בשם פוסקים בס' רמ"ב שכתבו בפשיטות באיש ואשה שיש להם שמות בישראל ובגוים דודאי כתבינן עיקר השם של ישראל משא"כ בעיירות ונהרות דצריך לדקדק אם לכתוב שניהם ולא ביאר הטעם למה יש מקום לחלוק ורצה מר להמציא חלוקה לדעת הפוסקים בשנוי השם שלא מחמת חולי דשם ראשון עיקר א"כ באיש ואשה שיש להם שמות בישראל ובגוים דשם ישראל ראשון הוא עיקר משא"כ בעיירות דשם גוים הוא ראשון כו' וסיים לדברי רמ"א דלעולם

כותבי' שם השני עיקר א"כ הי' נראה להיפך דגבי שם איש ואשה מן הראוי להקדי' שם הגוי' ולהיפך גבי עיירות ואני אדון ולא אבין דבר זה דלשון הפוסקים בסי' רמ"ב לא משמע כלל שנסתפק בשם עיירות להקדים שם הגוים אלא מלשונו משמע דפשיטא ליה בשם איש ואשה שאין צריך לכתוב אלא שם יהדות לבד ובשם עיירות נסתפק אם סגי בשם יהדות לבד או דצריך לכתוב שניהם וזה בכלל מה שאמרו בש"ס מרים וכל שום דאית לה דכותבין עיקר השם תחילה ועל שם הטפל כותבי' דמתקרי' לדע' ר"ת אבל מעולם לא עלה על דעת שום פוסק להסתפק בזה להקדי' שם הגוי' ודברי הפוסקים אלו בנוי ע"פ התוספות והרא"ש דכתבו דגבי מומר אין צריך לכתוב אלא שם יהדות בגט שהוא עיקר וכל ישראל קורין אותו בשם זה ור"ת כתב חלילה להזכיר שם נכרי בתורת משה וישראל והביא ראי' מדאמרי בתוספתא גר ששינה שמו לנכרי' וגירש בו כשר וה"ה במשומד דשם יהדות כשר לכתחילה עכ"ל הרי להדי' לדעת ר"ת יש חשש איסור להזכיר שם נכרי בגט אלא די"ל דווקא בשם הנכרי' הוא איסור להזכיר אבל בשם עיירות י"ל דאין כ"כ איסור וי"ל דצריך להזכיר שם של גוים בהדי שם של ישראל העיקר אבל לא עלה על דעת שום פוסק להקדים כי אנן בעינן לפרסם בעיני ישראל ומה לנו לחוש לשם גוים אלא דחשש דשמא הוי בכלל שום וחניכא כיון דלפעמים ישראל נמי קוראים בשם הגוים כשמדברים בלשונם וראוי לכתוב על שם זה דמתקרי' וכבר כתב מר בעצמו שהדברים ברורים כן:

ומה שכתב מר להביא ראיה מתרגום יונתן פ' שלח לך שפי' אקרא ע"כ קרא שמו נחל אשכול ואני בעניי לא זכיתי להבין דברים אלו דהא תרגום של נביאים נמי יונתן אמרו מפי חגי זכרי' ומלאכי ונזכיר פסוק אחד בשמואל א' סי' כ"ג ע"כ קראו למקום ההוא סלע המחלוקת ופי' הת"י ע"כ קרא לאתרא ההוא כיף פלוגתא אתרא דאיתפליג ליבא דמלכא למיזל לכא ולכא וכן פי' רש"י ולדברי מר איך מתרץ שם הת"י הי' להם לקרות מחלוקת סלע ועוד גבי ותמת דבורה ויקרא שמו אלון בכות הי' להם לקרות בכות אלון לפי' רש"י דמישור של בית אל היו קורין לו אלון וכן בפסוק ע"כ קראו למקום ההוא באר שבע כי שם נשבעו שניהם הי' להם לקרות שבע באר וכן גבי הגר ע"כ קרא לבאר באר לחי רואי ופי' הת"י על שם השכינה שנראה לה שם א"כ היה לה לקרות לחי רואי באר וכן יש הרבה פסוקים אלא נראה ברור דדיוקא של תרגום יונתן בפ' שלח לך משום דקשיא לי' דלא נזכר תחילה בתורה שבאו למקום ששמו נחל רק כתיב למעלה ויבאו עד נחל אשכול ויכרתו משם וגו' למקום ההוא קרא נחל אשכול וע"כ צריכין אנו לומר שמה שנזכר בתורה תחילה נחל אשכול ע"ש העתי' ומוכח מזה דלא הי' מקום מקודם

שנקרא נחל אלא ע"כ דנקרא ע"ש המאורע שקצצו משם אשכול ונטיף מיני' חמרא כנחל אבל בהנך פסוקים שזכרנו נזכר למעלה שם המקום בדוד כתיב וירד הסלע וכן גבי דבורה כתיב למעלה ותקבר תחת האלון וכן גבי אברהם כתיב למעלה כי חפרתי את הבאר הזאת וכן גבי הגר שמצאה המלאך על עין המים ולכך נקרא אח"כ המקום ע"ש המאורע שם המקום תחילה ואח"כ שם המאורע במקום הזה ואין זה ענין דומה כלל לאיש ואשה שנשתנו שמם דהתם בעינן לידע שם המגרש עיקר שמו מה שנקרא בעת נתינת הגט ובר מכל זה לדעתי אין לנו להקשות על ת"י מנ"ל דבר זה מקרא כי הוא לא עשה פירושו כפי' תרגום אונקלס או פי' רש"י ושאר מפרשי התורה רק דבריו היו ע"פ קבלה מנביאים חגי זכרי' ומלאכי וגילה לנו רזין דרזין מה שאין לנו שום רמז ורמיזה מהוכחת הפסוק וגם מה שכתב מר שאין נדון דידן דומה למה שכתב בפסקיו בענין רעדיש והרעדיש דהתם הטעם שדרכם של הבהמי' להאריך המלה בה' משמע דווקא מלה שדרכם להאריך משא"כ שארי אותיות מיקרי מגוף המלה וכאן אות ל' הוא אות מן המבטא ודאי לא שייך הארכה עכ"ל ואני דן לפני רבותי בקרקע דמנ"ל לפוסקים לחלק בכך מה לי אם מאריכין או אין מאריכין תיתי מהי תיתי ע"כ רגילי' הם לקרות בשם אחר אלא נראה ברור דעיקר יסודו בנוי ע"פ התוס' דכל היכא דהכנוי דומה לשם עצמו אע"פ שנשתנה במקצת תיבות יש לסמוך לכתחילה לכתוב אפילו שם הכנוי א"כ ק"ו בשמות עיירות דעיקר הוא שם ישראל וכיון דשם ישראל דומה קצת לשם הנכרים סגי בזה לכתחילה ואין צריך להזכיר שם הכנוי כלל וא"כ בנדון דידן כיון דשם פראסניץ דומה קצת לשם העיקר פרוסטיץ אינו צריך להזכיר הכנוי כלל ובפרט שהוא מעוטא דמעוטי וסגי בפרוסטיץ דמתקרי פראסטיאווע דזה עיקר הכנוי הנראה לפי עניות דעתי כתבתי כ"ד המתאבק בעפר רגלו:

מאיר בה"ר יצחק ז"ל חונה בק"ק פרוסטיץ

שאלה כא

תשובה מה שהשיב לי הרב הגאון המפורסם בדורו ריש מתיבתא מפראג מהר"ר אברהם ברודא נר"ו:

נדרשתי לאשר שאלני מכ"ת איך לכתוב הגט בעיר פרוסטיץ כי הגוים היושבים שם בעיר ובכפרים מדברים בלשון פיהם וקורין אותו פראסטיאווע וכך נכתב בפנקס שלהם ובשטרי ערכותיהם אכן קצת גוים כמו שרים ונכבדים המדברים בלשון אשכנז קורין אותו פראסניץ איך יש להתנהג לכתוב בגט בשם המקום ועלה בדעתם הרמה לכתוב

שם יהדות ושם גוים מה שקורין רוב הגוים וכפרים פראסטיאווע זה תורף השאלה והנה השאלה הלז פשוט בעיני כביעי בכותחא ורום מעלתו לגודל חריפתו ובקיאתו לא היה צריך לא לגמרא דידי ולא לסברא דידי מ"מ לרוב אהבתינו אמרתי לא אמנע את עצמי ואף כי הדברים פשוטים ארחיב קצת הדיבור ואתחיל בגוף הדין בשינוי השם העיר אם כשר אם לא הנה תוס' כתבו בדף פ' ד"ה שם עירו ושם עירה אור"י דהיינו דוקא עיר שדרין בה אבל עיר שנולד בה אפי' שינה כשר כיון שאין צריך לכתבו כלל וכו' עד ור"ת הביא ראיה שאין השטר נפסל כששינה בו דבר שא"צ מדאמר בפ' שני דכתובו' דאין מעלין משטרות ליוחסין דלאו אכולה מלתא קא מסהדי אלא אמנה שבשטר וכו' עד ומקום עמידה נמי א"צ לכתוב דהא כל גטין הבאי' ממדינת הים אין כותבין מקום עמידת אשה ולהכי לא מוקי ליה בבעל ובשינה מקום עמידתו כדמוקי אסופר משום דפשיטא דא"צ לכתוב מקום עמידתו ע"כ ועל דברי תוס' אלו סמכו רוב הפוסקים להכשיר בשינה מקום לידה ושינה מקום דירה כדמוזכר דעות אלו בטור וכו' ושלחן ערוך אבל לכאורה יש לשדות בה נרגא שאין הדבר ברור ללמוד היתר מדברי תוס' אלו כי לעיל במכילתין בפ' ב' דף כ' כתבו תוס' ד"ה שם עירו ושם עירה בשינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה פסולה ולא קתני רבותא טפי אפי' לא כתב כלל פסול דזהו רבותא טפי דלא שינה ממש וכו' וזה כוונת התוס' כשמקשין דה' שינה שמו ושמה וכו' וכמ"ש מהרש"א ע"ש ומקשין העולם א"כ בהי' במזרח וכתב במערב דמוקי לה בגמ' אסופר קשה ממ"נ אם לא כתב כלל מקום עמידת סופר ועדים כשר אמאי שינה פסול כיון שאין צריך לכתוב כלל ואם בלא כותב כלל נמי פסול ה"ל לתנא דמתניתין לאשמעינן רבות' אפי' בלא כותב כלל פסול ובשביל קושי' זו עלה על רוחי לישב דמ"ש תוס' כיון שא"צ לכתוב כלל כשר אף אם שינה והביאו ראי' מהאי דכתובות דאין מעלין משטרות ליוחסין היינו אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"מ בהי' במזרח וכתב במערב כיון דלא כתב כלל כשר ה"ה בשינה נמי כשר (ועיין בטור שם מבואר לדעת הרבה פוסקים דס"ל לחכמים בהי' במזרח וכתב במערב כשר בשינוי לגרש בו אפי' לכתחילה) ומודי' חכמים לר"מ בשינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה דאף בלא כתב כלל פסול ולהכי בשינה נמי פסול משא"כ לרבי מאיר דס"ל בהי' במזרח נמי הולד ממזר אף בלא כתב כלל כשר דרבי מאיר לטעמיה דכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין אף בלא כתב כלל כשר אם שינה מקרי משנה מטבע שטבעו חכמים בגיטין והאי דכתובו' אתי' כרבנן ולהכי האי דהי' במזרח דאתי' כר"מ ולא כחכמים דחכמים פליגי עליה בהאי באמת לא כתב כלל בהאי כשר ומ"מ אם שינה פסול לר"מ ודברי ר"י אומרים אליבא דרבנן וכן הראי' שהביא ר"ת מהאי דכתובו'

היינו אליב' דרבנן ולפי שיטה זו לאותן פוסקים דפסקו הלכה כר"מ ליתא לדברי תוס' אבל ודאי זה הפירו' ליתא כדמוכח בתוס' דף פ' ע"ב בד"ה זו דברי ר"מ שכתבו ור"ת מפרש דלאו אשלו' מלכות קאי וכו' עד וקיימא לן כחכמים אי כפירושו הוה מצי ר"ת לפרש ולפסוק כר"מ אף דר"מ פוסל בשלום מלכות היינו אם שינה אבל אם לא כתב כלל כשר ולהכי לא כתבינן כלל שלום מלכות א"ו צריכין לומר דאי אפשר לפרש הכי דתו' אזלו לשיטתם דאי לא כתב כלל כשר אף אם שינה כשר ואם נאמר דלר"מ אף אם לא כתב כלל כשר אמאי שינה פסול ותו דבריהם לא כתבו אלא אליבא דחכמים וודאי הוה מצי ר"ת לפרש דקי"ל כר"מ ואף דקי"ל דאנן מעלין משטרות ליוחסין אפשר דאף ר"מ הכי ס"ל בשטרות ולא פליג אלא בגיטין דכל המשנה וכו' מ"מ מדלא ניחא לר"ת לפרש אליבא דר"מ ש"מ דס"ל אף אליבא דר"מ אם לא כתב כלל כשר ה"ה אם שינה כשר ודאתינן עלה הקושי' שמקשין העולם בהי' במזרח וכתב במערב אמאי לא קתני אם לא כתב כלל (וודאי שלום מלכות לא קשה דה"ל למנקט לא כתב כלל דאפשר מלכות שאינה הוגנת ואינך דקתני הוי רבותא טפי ולא כתב כדאמרינן בגמ' וצריכא או אפשר לומר דמאי דקתני לחורבן הבית היינו לא כתב כלל) וצ"ל דס"ל לתוס' מהראי' שהביאו מהאי דכתובות אם לא כתב כלל כשר אף אם שינה פסול לגמרי ה"ה אם נאמר אם לא כתב כלל תצא לכתחילה פסול נוכל לומר דאם שינה פסול לגמרי ה"ה אם נאמר אם לא כתב כלל תצא והולד כשר אם שינה פסול והולד ממזר ולהכי בשינה מקום לידה פסקו תוס' דכשר לגמרי כיון דלא כתב כלל כשר לגמרי ולהכי בהי' במזרח וכתב במערב לא קתני לא כתב כלל דודאי בלא כתב כלל לא אמרינן כל הדרכים אלו בה אלא דמ"מ תצא ואינה מגורשת ולהכי באם שינה תצא והולד ממזר ובאמת לא הי' מוכרחי' תו' לפרש לא שינה ממש אלא אף בשינה ממש הוי מצינו לפרש ולא כתב קתני משום דבלא כתב כלל אין הולד ממזר אלא תו' כתבו אליבא דאמת כמו שכתבו בפ' ב' דבעינן מוכיח מתוכו ע"ש ותו' לאו לתרוצי סוגי' הוא דעבדין אלא כתבו רק לדינא ואפשר לומר דתוס' כוונו לתרצו מה שמקשין העולם דמאי קאמר בגמ' אלימא בעל היינו שינה שמו ושמה וכו' ומאי קושיא דלמא לעולם בעל וסיפא דמתניתין לאו שינה ממש ורישא דמתניתין שינה ממש וממשנה יתירה ידעינן דאף בלא שינה ממש פסול לזה כתבו התוס' לאו בשינה ממש כדמוכח בפרק ב' וא"כ יפה הקשה המקשן דא"כ ליתני רק שינה שמו ושמה וכו' וממילא ידעינן בלא משנה יתירה בלאו שינה ממש איירי ואף דבלא"ה אי אפשר לפרש הכי דנקט רישא בבעל והיינו בשינה ממש ומשנה יתירה איירי בלא שינה ממש א"כ קשה לערבינהו ולתנינהו כלומר דהרישא קתני שינה ממש בהדי שלום מלכות ובזה פליגי

רבנן עליה דר"מ וסיפא תהא בלא שינה ממש ושם מודו חכמים לר"מ דלק"מ כאשר הארכתי במקום אחר וכאן אף בלאו הכי אין מקום לקושי' זו מה שמקשין העולם דתוס' בעצמם מתרצים קושי' זו בד"ה כי יתביתי בשילו וכו' ועד לרבותא לפי שהן קרובות זו לזו וכו' פשוט בעיני שכוונת תוס' לתרץ מ"ש בהי' במזרח וכתב במערב דה"ל לאשמועינן רבותא טפי בלא כתב כלל ובאמת זה בעצמו מתרץ הגמ' כי הא דאמר רב לספרי וכו' וכפי מה שפירשו תו' דלרבות' שהן קרובות זו לזו וא"כ א"ל וודאי לא כתב כלל פשיטא דפסול והא דקתני בהי' במזרח וכתב במערב ר"מ אבל חכמים פליגי עליה להכי נקט שינה לרבותא אליבא דחכמים דאף בשינה פליגי כלומר לשמואל כיון דחכמי' פליגי בשלום מלכות ה"ה בהי' במזרח דא"כ לערבינהו אי אפשר שכוונת הגמ' להביא דברי ר' יודא אמר שמואל בשלום מלכות וא"כ ע"כ דברי הרב לענין היה במזרח איירי ולהכי לא קתני לא כתב כלל לאשמעינן דאף בשינה פליגי רבנן ודו"ק:

ומ"ש דלהכי לא קתני לא כתב כלל ע"ז תרצו תו' דלרבותא שהיו קרובים זו לזו קשה קצת דא"כ מה שכתבו התוס' ולהכי לא מוקי בבעל ובעמידה וכו' דמאי הוכחה יש דלמא להכי לא מוקי לי' בבעל ובעמידה דא"כ קשה אמאי לא קתני לא כתב כלל ולהכי משני בסיפ' וכי הא דאמר רב לספרי וכו' ודו"ק:

והנה היוצא מתוך דברינו אף שס"ל לתו' דאם לא כתב כלל כשר ה"ה אם שינה כשר היינו אם לא כתב כלל כשר לגמרי אבל מ"מ אין שניהם שוין אם שינה הולד ממזר נוכל לומר בלא כתב כלל הולד כשר ותצא ואי אמרינן בשינה הולד כשר בלא כתב כלל אסור לגרש לכתחילה ופשוט בעיני שזה כוונת תוס' ד"ה זו דברי ר"מ שכתב דקי"ל כרב באיסורי ולדידי' אסור לגרש בו לכתחילה כוונתם כלומר אף אם תאמר בלא כתב כלל עדיף מ"מ לדידי' אסור לגרש בו לכתחילה דליכא למימר בלא כתב כלל כשר דא"כ אף אם שינה כשר אלא ע"כ לרב דס"ל הולד כשר ותצא יהא לפחות בלא כתב כלל אסור לגרש בו לכתחילה וזהו פשוט שלא כדברי מהרש"ל ומהרש"א:

ועל דרך זה מתרץ תו' בלא כתב כלל אין רגילין עכשיו לכתוב והא דקא אסרו בשינה לגמרי ע"כ בלא כתב כלל אסור לגרש בו לכתחילה היינו בימיהם שהיו רגילין לכתוב אבל עכשיו אין רגילין לכתוב והר"ר יוסף פי' דעכשיו אין המלכות מקפדת זה ברור ודו"ק:

ומתוך דברי אלו דברי תו' שריר וקיים בין לר"מ ובין לרבנן אלא כגון זה צריך אני להודיע מה שכתבו תו' בשינה מקום עמידה כשר ולהכי לא מוקי בבעל ובמקום עמידה וכו' קשה דילמא מקום עמידה ומקום דירה שווים ממש והאסור בזה אסור בזה ולהכי לא

מוקי בבעל ומקום עמידה דא"כ קשה לערבינהו ולתננהו וצריכין לומר דברישא פליגי רבנן עליה דר"מ ובסיפ' מודו לר"מ (והיינו כפי' ר"ת ולרש"י ג"כ שם פליגי) ולהכי א"א לאוקמי במקום עמידה דא"כ קשה לערבינהו ולתננהו וא"א לתרץ דברישא פליגי חכמים עלה דר"מ ובסיפא מודו דמקום עמידה ודירה שווים וא"כ אין מקום להוכחת תו' וצ"ע:

ולרווחא דמלתא אכתוב מה שעלה במצודתי על זה ימצא נחתא כי יוצא מתוך שכתבתי על הקושי' שמקשין העולם בהי' במזרח וכתב במערב אמאי לא נקט לא כתב כלל ואם לא כתב כלל כשר אמאי שינה פסול ואמרו שיש ע"ז שני תירוצים א' דתו' לא כתבו דתלוי' זה בזה אלא אם לא כתבו כשר לגמרי ואמרינן אם שינה נמי כשר לגמרי אבל אם לא כתב כלל פסול לכתחילה נוכל לומר אם שינה פסול בדעבד ואם אמרינן לא כתב כלל פסול בדעבד ותצא אמרינן אם שינה הולד ממזר וכה"ג כתב דר"מ להכי נקט שינה ממש לרבות' דרבנן פליגי אף בשינה ממש מזה הקשיתי קושי' עצומה ונפלאה על תוס' שמקשים על ר"ת שמפרש אהי' במזרח וכתב במערב קאי רב דאמר זו דברי ר"מ מהאי דפרק המגרש דמקשה מג' גיטין פסולין ותו ליכא והא איכא שלום מלכות הי' מפרש דברי רב כפשטן דאשלום מלכות קאי ולא ניחא לי' לפרש אהי' במזרח וכתב במערב קאי כפשטא דשמעיתן דהי' במזרח עם שינה שמו ושמה שניהם שקולין ויבואו שניהן ר"מ ורבנן וס"ד דמקשינן מה דקתני היה במזרח וכתב במערב ולא קתני לא כתב כלל היינו בלא כתב כלל הולד כשר ותצא להכי קתני היה במזרח וכתב במערב לאשמעינן דהולד ממזר ולעולם בהיה במזרח וכתב במערב ר"מ וחכמים לא פליגי אבל למאי דמסיק רב מוקי למתניתין דג' גיטין כר"מ וקשה הא עדיין אליבא דר"מ קשה והא איכא טפי מג' גיטין דהיינו בלא כתב כלל שהולד כשר ותצא וא"כ אף למאי דמשנה ר"מ היא קשה הא איכא טפי מג' גיטין אלא וודאי צ"ל לר"מ לא כתב כלל נמי הולד ממזר ולהכי לא מצי למתני בהדי ג' גיטין א"כ הדרא קושי' לדוכתה אמאי לא קתני בהי' במזרח רבותא טפי דהיינו לא כתב כלל דהא ליכא למימר כדאמר בלא כתב כלל ס"ל לר"מ הולד כשר א"כ קשה למאי דמוקי למתני כר"מ הא איכא טפי מג' גיטין א"נ להכי לא קתני לא כתב כלל דרבנן פליגי עליה דר"מ בהי' במזרח וכתב במערב ומשום הכי קתני הי' במזרח וכתב במערב לרבותא אליבא דרבנן אף בהי' במזרח וכתב במערב פליגי ומעתה צדקו דברי ר"ת דוודאי לפי האמת מה שאנו נוהגין לכתוב לבריאת העולם היינו למסקנא דהתם דמסקא אליבא דאמת דמוכח במסקנא דקאי אהי' במזרח אבל המקשן יפה הקשה למאי דס"ד דקאי אשלום מלכות וצ"ע ודו"ק:

עם דברי אלו מיושב היטב מאי שהקשיתי לעיל אמאי לא מוקי ר"ת תרוצו אף אליבא דר"מ ולא כתב כלל עדיף מן שינה לגמרי והך דכתובות דמעלין משטרות ליוחסין הוא אליבא דרבנן אבל למ"ש מיושב היטב דליכא למימר אליבא דר"מ לא כתב כלל כשר לגמרי דא"כ תקשה לר"ת מהאי דמודי' דמקשה והא איכא שלום מלכות וליכא לתרצו לכדאמרן בתחילת סוגיא עלה על דעת תוס' לפרש דקאי אשלום מלכות ולמאי דמסיק דמתניתין כר"מ קשי' ליה אמאי לא קתני לא כתב ומ"ה ע"כ קאי אהי' במזרח ואי אמרת לר"מ לא כתב כלל כשר לגמרי מאי דמסיק דמתניתין ר"מ היא מ"מ עדיין נוכל לומר דקאי אשלום מלכות ובהי' במזרח מודים רבנן לר"מ והא דלא קתני לא כתבו כלל דלא כתב כלל כשר לגמרי ומ"מ ליכא אלא ג' גיטין ולהכי מפרש ר"ת דלא כר"מ ודוק:

ואמרתי מיושב בטוב טעם ודעת מה שהקשיתי לעיל בתו' שכתבו דלהכי לא מוקי בבעל ובעמידה דמאי הוכחה יש דלמא להכי לא מוקי בבעל ובעמידה וכו' דעמידה ומקום דירה שניהם שווין כמו שכתבתי לעיל ואי מה שכתבתי אמרתי דלשיטת ר"ת מיושב וה"פ שתו' הביאו ראיי' לקיים ראייתם מ"ש בתחילה גיטין הבאים ממדינת הים וכו' וא"ת אף דלא כתב כלל כשר אם שינה פסול לזה כתבו תוס' דע"כ אם לא כתב כלל כשר ואם שינה כשר ולהכי לא מוקי וכו' דאי לא תימא הכי קשה ה"ל לאוקמי בבעל וליכא למימר דרבנן פליגי אהי' במזרח דהא או לא כתב כלל כשר מ"מ פסול א"כ נוכל לומר לעולם אשלום מלכות קאי ואף דמוקי כר"מ מ"מ לא קשה ותו ליכא דבלא כתב כלל כשר א"כ צריכין לומר זה תלוי בזה ודוק. ואמרתי כל דברי תו' שרירי' וקיימי' ואין לפקפק עליהם ואף למ"ד בשינה מקומ' ועמידה פסול הוא מטעם שלא יאמרו איש אחר הוא שגירש שהרי אין לעמוד באותו מקום בנד"ד שהכל יודעי' שהיהודים קורין אותו פרוסטיץ ורוב עם קורין אותו פראסטיאווע אף שקצת שרים קורין אותו פראסניץ כולי עלמא יודעין שגט נכתב ע"ש יהודי ועל רוב גוי' שקורין כך וזה הוא המגרש ולא אחר מ"מ לכתחילה הי' לו לכתוב דמתקרי פראסטאוי' ודמתקרי' פראסניץ להוציא מכל החששות כמו בשם המגרש עצמו ומה שרוצה לדמות לשם רעדיש והרעדיש ולחלק בין פוזנא לפוזניינו שיש מקום לבעל דין לחלק ואין רצוני להאריך בזה אחר שכבר ניתן הגט ובנד"ד לכ"ע אם שינה כשר ע"כ מעתה כל גיטין שיכתבו שם יכתבו כמו גט הראשון כפי סדר רום מעלתו שלא להוציא לעז על הראשון ובענין הנהרות והבארות יפה כתב וצדקו דבריו ודי בהערה זו כי טרוד אני:

והואיל ואתא לידן אכתוב מה שכתבתי בטור א"ע סי' קכ"ח שינה מקום עמידת עדים כתב ר"ח שאם ניסת הולד ממזר וכן כתב הרמ"ה שאפי' אם נשאת בו תצא אבל הולד

כשר מן השני ודוקא מן השני אבל מן הראשון הוי ממזר ולא נראה לא"א הרא"ש ז"ל ור"ת פסק שהולד כשר אבל לא תנשא לכתחילה ולפי' רש"י תנשא בו לכתחילה וכן הוא דעת האלפסי עכ"ל וכתב הב"י הרא"ש כתב שהר"ח כתב הלכה כר"מ בהי' במזרח וכתב במערב וכו' עד משמע דאיהו מפרש מלתא דרב אשלום מלכות קאי וכו' ולכאורה דבריו תמוהין דאף אי מפרש מלתא דרב אהי' במזרח וכתב במערב וחכמים פליגי אדר"מ מ"מ פסק דינו אמת כיון דהוא פסק כר"מ ודוחק לומר כיון דרב אמר אהי' במזרח זו דברי ר"מ ש"מ זו ולא ס"ל ועוד קשה דאם רב אמר למלתיה אשלום מלכות ולא אהיה במזרח וכתב במערב א"כ א"ל דחכמים מודים לר"מ בהי' במזרח ומצינו לומר דפסק אליבא דכ"ע ואי משום הא ל"ק דא"כ קשה לערבינהו ולתננהו היה במזרח וכתב במערב אם שינה שמו ושמה אלא ע"כ צ"ל דחכמים פליגי בהיה במזרח ומעת' מיושב דצריכין לומר לדברי ר"ח דפסק כר"מ ואשלום מלכות דכיון דרב אשלום מלכות קאי ובאמת בהיה במזרח וכתב במערב נמי פליגי רבנן ומ"מ אמר רב למילתא אשלום מלכות והיינו טעמא דזו דברי ר"מ היינו זו ולא ס"ל ולהכי קאמר אשלום מלכות אבל בהיה במזרח לא אמר רב זו דברי ר"מ דאף דחכמים פליגי מ"מ הלכה כרבנן וזה ברור ומזה יצא להר"ח מה שפסק כר"מ בהי' במזרח וכתב במערב מדלא אמר רב אהי' במזרח ובזה מיושב מ"ש הפוסקים אליבא דרש"י דפירש אשלום מלכות קאי ובהי' במזרח כשר לגמרי והיינו דקשי' ליה דע"כ א"א לפרש דומה להאי דשינה שמו ושמה דא"כ קשה לערבינהו ולתננהו אלא וודאי דכשר לגמרי לחכמים ולהכי לא מערבי ותני וליכא למימר דלהכי לא מערבי ותני דבהי' במזרח וכתב במערב הולד כשר א"כ אמאי אמר רב למילתא אשלום מלכות ולא אמר בהי' במזרח וכתב במערב א"ו דשם כשר לגמרי אבל זה וודאי צ"ע מנא להו להפוסקים אליבא דרש"י דכשר לגמרי דהא ר"ח ג"כ מפרש דאשלו' מלכות קאי ומ"מ ס"ל דהולד ממזר א"כ מי מפיס דלמא גם לרש"י דמפר' אשלום מלכות קאי דהולד כשר לגמרי דלמא רש"י ס"ל כר"ח ויש לישב בדוחק וצ"ע:

שאלה כב

וזה אשר השבתי להגאון המפורסם בדורו כבוד מהר"ר אברהם ברודא נר"ו

הנה שתיתי בצמא את דברי פה קדשו קדוש וברוך יאמרו לו אשרי התלמידים המסתופפים בצלו וראיתי שדבריו עולים לרום ויורדים עמק שאלה עמוק עמוק מי ימצאנו ועל לבו הרחב מי יעמדנו אין זה אלא מחמת דרבנן שכיחי קמי' ריש מתיבתא ומחדדין לי' שמעתתא כשמעתא דיממא ומאן יהיב לן נגרא דפרזלא ואזכה לשמשו

ואמרתי לכתוב הרשום בכתב אמת ולשום עיון תחת עיון בדבריו הטהורים והנני דן כתלמיד לפני הרב. ראשון שנתחבט מר לישב קושי' העולם במאי דקשיא להו בהי' במזרח וכתב במערב ממ"נ אם לא כתב כלל עמידת סופר ועדים כשר אמאי שינה פסול ולפי עניות דעתי נראה לישב דהתוספות לא כתבו דאם שינה כשר כיון שאין צריך לכתבו היינו היכא שאין צריך לכתבו כלל אלא שנהגו הקדמונים לכתוב משום סימן והיכא דלא נכתב מותר לגרש בו לכתחילה ולכך אין השינוי פוסל דמהי תיתי לפסול אי משום שיאמרו לא גירש זה אלא אחר שגירש דכיון דמקום לידתו אינו יודע וגם אינו נקרא על מקום לידתו ליכא הך חששא ואי משום עדים דחתמו אשיקרא לזה הביא ר"ת ראיה מכתובו' דכיון דאין צריך לכתבו לא קיימו סהדי עלה וכן כתב הרא"ש בהדי' אבל עירו ועירה דתיקנו חכמי המשנה לכתוב ואף אם נימא לא כתבו כשר מ"מ אם שינה פסול מטעם שיאמרו לא גירש זה אלא אחר שגירש ופשיטא היכא דלא כתבו כלל אם נימא דפסול מדרבנן היכא ששינה י"ל שפיר דפסול מדאוריית' והתו' בפ' ב' רצו תחילה להוכיח דאם לא כתבו כלל דאפי' פסולא מדרבנן ליכא אליבא דרבנן דפליגי אדר"מ מדנקט שינה שמה ולא נקט לא כתבו כלל וע"כ אליבא דר"מ נוכל לומר דבלא כתבו כלל פסולא מדרבנן מ"מ נחית דרגא לרבנן דפליגי אר"מ בשינה שמו א"כ בלא כתבו כלל אף פסולא מדרבנן ליכא וכתבו התו' דהא ליתא דבלא כתבו כלל פסול מן התורה דבעינן מתוכו מוכח ולזה נולד הקושי' דליתני רבותא טפי דלא כתבו כלל וע"כ הוכרחו לתרץ דלא שינה ממש אלא דכתב שם דגליל ביהודא אבל בשם עירו ועירה הוי שינוי ממש דהא אם לא כתב שם עירו ועירה אליבא דכ"ע עכ"פ אינו פסול מן התורה וא"כ אין כאן קושי' דליתני רבותא טפי ובזה א"א לומר כהתירוץ מה שרצה מר לישב על קושי' העולם השני' דמאי קאמר בגמר' אילימא בעל וכו' ומאי קושי' דלמא לעולם בעל וסיפא דמתניתין לאו שינה ממש ורישא דמתניתין שינה ממש וממשנה יתירה ידעינן ודחה מר דהתוס' מתרצים זה כדמוכח בפ' ב' וא"כ בלא משנה יתירה ידעינן בלא שינה ממש אייריי והנה למה שכתבתי א"א לומר זה דאי אפשר לומר בשינה שם עירו שינה ממש קאמר דהתם ע"כ מדלא כתב כלל שם איש ואשה פסול מן התורה וא"כ ע"כ קשה ליתני רבותא טפי דלא כתב כלל אלא ע"כ דלא שינה ממש אייריי אבל בשם עירו לא קשה כלל ליתני לא כתב כלל דבאמת אליבא דכ"ע דלא כתב כלל אין כאן פסול מן התורה ואיצטרך לאשמעינן פסול מן התורה בשינה וא"כ לא ידעינן דלא בשינה ממש אייריי אלא ממשנה יתירה וקושי' העולם במקומה עומד' ואפשר לישב דע"כ כיון דשינה שמו

ע"כ מוכח דלא שינה ממש איירי א"כ ה"ה שם עירו לאו שינה ממש איירי כיון דתני לה בחד בבא וק"ל:

ועוד קשי' לי במאי דדחה מר דבריו דהוי מצי ר"ת לפרש ולפסוק כר"מ אף דר"מ פוסל בשלום מלכות היינו אם שינ' אבל אם לא כתב כלל כשר ולהכי לא כתבינן כלל שלום מלכות עכ"ל תמהני מאוד דהא אף אם אינם כותבים שלום מלכות מ"מ צריכין לכתוב שום זמן דאי לא נכתב שום זמן הוי א' מג' גיטין אלא ע"כ דצריכין לכתוב לאיזה מנין אחר וזה הוי שינוי כמו לחורבן הבית וא"כ אנו שכותבין לבריאת עולם הוי שינוי לר"מ ולכך הוכרח לפרש ר"ת דהלכה כרבנן. וגם מה שכתב מר דהתוספות מישבים קושיא בד"ה כי יתביתו בשילה כו' עד לרבותא לפי שהן קרובים זו לזו פשוט בעיני שכוונת התו' לתרץ מ"ש בהי' במזרח וכתב במערב דהל"ל לאשמעינן רבותא טפי בלא כתב כלל והנה מר חוזר וסובב על קטבו הראשון ולפי עניות דעתי י"ל דבוודאי לא כתב כלל פסול מדרבנן לר"מ ובשינה הוה הולד ממזר. וגם מה שכתב מר שפשוט בעיניו שזה כוונת תוספות ד"ה זו דברי ר"מ שקי"ל כרב באיסורא ולדידיה אסור לגרש בו לכתחילה כוונתם כלומר אף אם תאמר בלא כתב כלל עדיף מ"מ לדידיה אסור לגרש בו לכתחילה וכו' תמה אני דזה לא הוי כלא כתב כלל דמה שכותבי' למנין בריאת עולם הוי שינוי בשלום מלכות דומי' דלחורבן הבית וק"ל:

וגם מה שהקשה מר על התו' דלמא מקום עמידה ומקו' דירה שווים ולהכי א"א לאוקמ' במקום עמידה דא"כ קשה לערבינהו ולתננהו וא"א לתרץ דברישא פליגי חכמים ובסיפא מודים לר"מ כיון דמקום עמידה ודירה שווים וא"כ אין מקום להוכחת תוס' וצ"ע עכ"ל ואני אומר דמנ"ל להמקשה להקשות דבודאי מצד הסברא מקום עמידה קיל ממקום דירה דגיטין הבאין ממדינת הים אין כותבי' מקום עמידת אשה ומקום דירה כותבין א"כ הדרא קושי' לדוכתי' לאוקמי הא דקתני הי' במזרח מיירי ששינה מקום עמידה והא דלא ערבינהו משום דברישא פליגי חכמים ובסיפ' מודים וק"ל:

וגם אשר כתב לישב קושי' התוספות שהקשו לר"ת מההיא דג' גיטין ועיקר יסודו דבהי' במזרח דאם לא כתב כלל הולד כשר ותצא ולכך בתר דמסיק רב דמוקי למתניתין דג' גיטין כר"מ עדיין הקושי' במקומה הא איכא יותר מג' גיטין היינו היכ' דלא כתב כלל כו' לא זכיתי להד"ת מי הכניסו לדבר זה לומר בלא כתב כלל בהי' במזרח תצא דהא בשינה שם עירו ועירה דמודי רבנן דהוי הולד ממזר הסכימו רוב הפוסקים דאם לא הזכיר כלל דגט כשר ק"ו בהי' במזרח דלפי האמת פליגי רבנן עליה דקיל טפי ופשיטא היכא דלא כתב כלל דגט כשר בודאי הראה מר חריפתו בזה לחדד התלמידים ומה

שכתב מר דלכתחילה הי' לכתוב דמתקרי פראסטיעווי ודמתקרי פראסניץ להוציא מכל החששות כמו בשם המגרש עצמו כבר כתבתי שיש לטעות שקורין בשם שניהם ואף שבשם המגרש כתב רמ"א בתשוב' סי' פ"ד לכתו' אהרן דמתקרי' סעדי' דמתקרי' ישעי' מ"מ כבר כתבתי שיש חילוק בשם האיש וכן שם העיר דלא לכתוב כלל שם דגיות ע"כ נראה דלא היה כאן בית מיחוש אף לכתחילה לכתוב השם היותר מפורסם דהיינו פרוסטיץ דמתקרי' פראסטיאווע:

ועוד כתב מר בטור סי' קכ"ח במה שכתב הרא"ש שר"ח כתב דהלכה כר"מ וכו' עד משמע דאיהו מפרש מלתא דרב אשלום מלכות וכו' וכתב מר דלכאורה דבריו תמוהי' דאף אם מפרש מלתא דרב אהי' במזרח מ"מ פס"ד אמת כיון דהוא פוסק כר"מ ודוחק לומר כיון דרב אמר אהי' במזרח זו דברי ר"מ ש"מ זו ולא ס"ל וכתב מר דזה ברור דמזה יצא להר"ח מה שפסק כר"מ בהי' במזרח מדלא אמר רב אהי' במזרח עכ"ל ותמיהני טובא דאטו אמר רב בפירוש זו דברי ר"מ אשלום מלכות דהא רב סתמא קאמר זו דברי ר"מ ואנן מחולקין בפירושו אי אמר אשלום מלכות או אהי' במזרח וא"כ מנ"ל להר"ח לפסוק כר"מ דלמא באמת אמר אהי' במזרח זו דברי ר"מ אלא נראה לי ברור הדברים כפשטן כיון דרב בעי לפרושי לתלמידיו דחכמים פליגי עליה דר"מ ש"מ דרוצה לפסוק כחכמים וסבר דלמא יטעו התלמידים ויאמרו דברי הכל הוא ולכך אמר דיחידאי היא דחכמים פליגי עליה דיפסקו כחכמים דאי היה רוצה לפסוק כר"מ לא היה צריך לפרושי דחכמים פליגי עליה והנה ר"ח פסק כר"מ בהי' במזרח מדחזינן לרב ולרב הונא דחיישי להכי ולכך כתב הרא"ש שפיר משמע דאיהו מפרש מלתא דרב אשלום מלכות דאי אהי' במזרח יקשה דרב אדרב דע"כ כיון דמפרש לתלמידיו דחכמים פליגי עלי' ש"מ דרוצה לפסוק כחכמים ולמה חש רב לדברי ר"מ ואמר לספרי כי כתביתו וכו' אלא ע"כ כיון דרב חש לדברי ר"מ ש"מ דפסק בהי' במזרח כר"מ והא דמפר' רב לתלמידיו זו דברי ר"מ אבל חכמים פליגי עלי' ש"מ דרוצה לפסוק כחכמים היינו אשלום מלכות וזה דחה הרא"ש ראייתו של הר"ח דאף דרב דחייש להכי י"ל דגם רבנן מודים לכתחילה איכ' למיחש אבל אין ראיי' משם דהולד ממזר ולפ"ז נוכל לומר דרב אמר למילתא זו דברי ר"מ אהי' במזרח לאורוי' לתלמידיו דהלכת' כרבנן ומ"מ רבנן מודו דלכתחילה צריך לכתוב מקום הסופר והעדים ולכך הזהיר רב לספרי ואמר כי יתביתו וכו' וזה פשוט וברור ובזה מיושב נמי במאי דקשי' ליה למר מנ"ל להפוסקים אליבא דרש"י דכשר לגמרי דהא ר"ח ג"כ מפרש דאשלו' מלכות קאי ומ"מ ס"ל דהולד ממזר א"כ מי מפיס דלמא רש"י נמי ס"ל הכי ואני אומר דיש לומר בשלמא ר"ח פוסק בהדי' כר"מ בהי' במזרח ע"כ צריכין אנו לפרש דהוא

סבר דרב דאמר זו דברי ר"מ אשלו' מלכות אמר דאי אהי' במזרח קשה רב אדרב וע"כ צריכין אנו לומר דחכמים דפליגי בהי' במזרח דאפי' לכתחילה אינו צריך אבל רש"י דפי' דרב אמר למילתא זו דברי ר"מ אשלו' מלכות ולא פסקו בהדיא כר"מ מצינו למימר כפשטא דסוגיין כדכתב הרא"ש דחכמים הצריכו לכתוב שם העיר שעדים חתומים בו ולכך היה רב מזהיר לסופרי' ואמר כי יתביתו וכו' אבל באמת מודים דכשר לכתחילה לגרש בו דא"ל דהולד ממזר דחכמים לא פליגי בהכי דא"כ לערבינהו ולתנינהו גבי שינה שמו ושמה וכן מדלא מפרש רש"י למילתא דרב אהי' במזרח ש"מ דהתם לכתחילה מותר לגרש בו וק"ל:

אחר זה בא לידי ספר גבורת אנשים וכתובים בסופו שו"ת מאבי אמי רבתי ה"ה הגאון מוה"ר מאיר ז"ל אביו של הש"ך ונאמר שם בפירוש דאף לכתחילה אין צריך לכתוב שם של גוים ואף דהכריע הש"ע דגבי מומר כותבי' על שם העכו"ם וכל שום וחניכה היינו דווקא בשם האיש אבל בשם העיר לא מצינו שיכתוב על השם הגיות וכל שום וחניכה אלא דלא כתבינן כלל שם דגיות ע"ש באריכות ושמחתי כעל כל הון שבודאי בלי פיקפוק היכא דשם גיות אינו אלא מיעוטא דמיעוטא שאין צריך לכותבו כלל ואפילו לכתחילה נראה לי שראוי לסדר מהיום גט פה ע"כ רשמתי כפי מה שכתבתי בגט שלא לשנות דורות הבאים פרוסטיץ דמתקריא עראסטיאווע:

שאלה כג

תשובה זו השבתי למחותני הגאון מוהר"ר צבי נר"ו. **בהיותו** יושב על כסא הוראה בק"ק האמבורג בנדון שלא נמצא לב לתרנגולת וכמה דברים שבלב נאמרו ונשנו וכבר נדפסה תשובה זו בארוכה בספרו סי' ע"ד ולא הביא שם רק קצת דברי ע"כ באתי במגלת ספר לכתוב דברי אשר השבתי לו תחילה על סדר קונטרוסו שנדפס תחילה בברלין וזה החלי בעזרת ה':

אמרתי להשיב מפני הכבוד כבוד חכמים ינחלו טוב ושתיתי בצמא את דבריו ומה מאוד הי' נוחי' וערבים וחביבים דבריו עלי אך באשר שזכיתי לדבק בזרעו יאמרו מחנפי רבנן אהדדי ע"כ אמרתי לכתוב הרשום בכתב אמת מה שיש לבעל דין לחלוק על סברתו דמר תחילה צידד מר להביא ראיות שאי אפשר לשום נברא בעולם להחיות אפי' שעה אחת בלא לב ויהי' כאחד הבריאי' וא"א לצייר כלל מציאות ניטל הלב אלא שתיכף אחר שחתכו הלב מן הבעל חי שחטוהו ובמחמת החולי אי אפשר לומר שימס הלב ולא יהי' מסוכן במעלה היותר גרוע שבמסוכנת ע"כ והנה האמת כן הוא אפילו בשאר אברים כגון

ניטל הריאה והדקי' דלא קחשיב במתניתין וכתבו התוס' דילפינן במכש"כ מניקב ודבר זה ידוע מכל החושי' והטבעי' שאם ניטל הריאה והדקים לגמרי' שא"א להחיות אפילו שעה אחת ובודאי כשיזדמן טריפות מאלו הניטולים שאין ספק שהיתה מסוכנת במעלה היותר גרוע אבל בנדון זה יש לבעל דין לחלוק ולומר כיון שהריבה פתחה התרנגולת ורצתה לבדוק אחר הלב כדי לפתחו או בשביל שלא ישאר מחובר בתרנגולת ויאסור התרנגולת בבישול כי כן דרך נשים הזריזות לדקדק להוציא הלב קודם המליחה ולא מצאה וכיון שיש ריעותא לפנינו י"ל שנסמסמס הלב עד הבשר שרופא גורדו ונחסר קצת מן הלב עד שנשתנה צורת הלב ונעשה תלתולי בשר וזרקתו לחתול ולא הכירה שהוא מן הלב ומיסמוס הלב דינו כניקב ודינו של מהר"י מפראג שהתיר תרנגולת מיירי שפתחה התרנגולת ולא בדקה מיד אחר הלב אלא אחר שעה וי"ל שמא אדם אחר נטלה אבל אם היתה בודקת מיד ולא זזה ידה מהתרנגולת ולא מצאתה הלב איך אפשר להתיר מה שמפורש בפוסקים בפשיטות לאיסור ובנדון דידן שהיא חפשה ובדקה אחר הלב ולא מצאתה י"ל שנימוק הלב עד שנשתנה צורתו וזרקתה לחתול ודווקא היכא שניטל הלב לגמרי אזי אי אפשר להחיות ועכ"פ תהי' מסוכנת קודם השחיטה במעלה היותר גרוע אבל בנסמסמס ונימוק אף שנעשית טריפה יכולה היא להחיות איזה זמן ולהיות שמינה וטובה כמו שלפעמים באים לפנינו אווזו' פטומי' ונקובי' הוושט מעבר אל עבר אף שהוא נבילה מ"מ הם חיות לפי שעה ושמינות ובריאות בשר ולפי זה נדחה ממיל' הראי' שהביא מר מנשחטה הותר' דהכא הריעות' לפנינו שהיא בדקה אחר הלב ולא מצאתה וידעינן במה נטרפה ומאי חזית לומר דנפל הלב ואכלה החתול דילמ' נתמסמס ומה שכתב מר וז"ל ובר מכל הטעמים האמורים הי' להם לשום לב לדין האומר נתנסך יינך דכשהו' מסור בידו נאמן ורבו האומרי' דדווקא משום מיגו נאמן הא במקום דליכא מגו כנ"ד אינו נאמן וכאן הרי אם בעלת התרנגול' מכחישת' או לכל הפחות אומרים אינם יודעים וא"כ אין הריבה נאמנת עכ"ל והנה מה שכתב מר שרבו האומרים משום מגו נאמן הוא דעת הש"ך בסי' קכ"ז שהביא כמה דעות בזה והכריע שדעת הרב הב"י כן וכתב עפ"ז יש לדון במי שאמר לחבירו על יין מבושל שלו שנתנסך אינו נאמן אפילו בידו כיון דלית לי' מגו עכ"ל וע"כ צריך אני לפרש שמיירי בענין שנתן לחבירו יין מבושל ומעולם לא הי' בידו לנסך דאי מיירי שהי' בידו עד שלא בישל ואח"כ בישל ואמר נתנסך יינך קודם בישול למה לא נאמן אם אמר לו בפעם ראשון דהא אנן פסקינן כרבא דאמר אפילו אין עתה בידו אם בפעם ראשון שמצא אמר לו נתנסך יינך נאמן אלא ע"כ דמיירי הש"ך שמעולם לא הי' בידו בשעה שראוי לנסך ולכך לא מהימן או שהיה בידו קודם

בישול ואשמועינן דלאחר הבשול אינו נאמן אם לא אמר לו בפעם הראשון וכל מה שבידו לעשות נאמן אף אם לא אמר לו בפעם הראשון שמצאו משום מגו ומאוד תמוהי' לי דבריו דלדידי' מה שבידו אינו מעלה ומוריד אלא עיקר הטעם משום מגו א"כ גבי סופר שכתב אזכרו' שלא לשמן דמבואר בי"ד סי' רפ"א בעודן תחת ידו נאמן היה להרב הבית יוסף לכתוב חידוש דין דדווקא בפעם ראשון שמצאו נאמן דהא התם לית לי' מיגו שכבר כתב השמות ומזה מביא הרא"ש ראי' שאף לדברי אביי לאו מטעם מגו מהימן דהא הכא לית לי' מיגו ולדברי הב"י דמה שיש בידו אינו מעלה ומוריד אלא עיקר המיגו וכיון שאין לו מגו נימא דדינו שוה לאינו תחת ידו שדווקא אם אמר לו בפעם ראשון כשמצאו הוא דנאמן אבל אם לא אמר לו בפעם ראשון אינו נאמן אלא נראה ברור וע"כ דרב הב"י סובר הא דנחלקו המפרשים אם הטעם משום מגו או משום שהוא בעליו אינו אלא אליבא דאביי דאמר משום שבידו נאמן מהימן בזה פי' רש"י דבידו לטמאן ולפגלן אבל אליבא דרבא דאמר אף שאינם בידו נאמן הסברא רחוקה לומר בשביל שהי' מגו יהי' נאמן עכשיו אף שאין לו מגו אלא ע"כ הטעם כדכתב הרא"ש אפילו דבר שאין ברשותו עתה אי בזימנא קמיית' דאשכחי' א"ל עדיין נקרא בעליו ומהימן כיון דלא מצי אמר לי' אלא השתא עכ"ל וי"ל דכ"ע מודו לזה דרבא סבר הטעם שהוא נאמן משום שהוא בעליו עליו וא"כ אף שיצא מידו כיון דלא מצי אמרו אלא השתא דאשכחי' ואמר לי' עדיין שם בעליו הוא ומהימן אבל דבר שהוא בידו אליבא דרבא אף שאין לו מגו הוי כבעלים ומהימן אפילו בפעם שני שמצאו ולכך בסופר שאם הי' ס"ת בידו הי' מהימן אפילו אם לא אמר לי' בפעם ראשונ' ואף הרשב"א שהוכיח בחידושי' פ' הניזקין דהטעם משום מגו משום שעלה על דעתי לפסוק כאביי כמבואר בב"י אבל לדידן דפסקינין כרבא אינו מוכרע משו' פוסק דהטעם משום מגו וכן תמי' לי' מה שכתב הש"ך שכן משמע מתוספות דקדושין בפ' האומר דמהימן משום מגו ואני עיינתי שם ולא יכולתי להבין ממשמעות התוספות כן הלא התוספות תירצו שם וז"ל י"ל דשאני התם לפי שהי' בידו פעם אחת אבל הכא מעולם לא הי' בידו וזה י"ל כפי' הרא"ש דלפי שהי' בידו פעם אחת נעשה עליו כבעלים כיון דלא מצי אמר לי' אלא השתא בפעם ראשונה שמצאו ואפשר שלא ראה דברי הרא"ש דמפרש אף לאחר שהוציא מידו הוי כבעלים ולכך קשיא לי' בדברי התוספות שכתבו לפי שהי' בידו פעם אחת הוא נאמן ואף דעכשיו אין שם בעלי' עליו אלא ע"כ מטעם מגו שהי' יכול לטמאו באותו עת שהי' תחת ידו אבל לפי דברי הרא"ש יותר נראה לפרש מטעם דהוי עדיין בעליו כיון שאמר לו בפעם ראשונה ולא מצי לומר לו עד השתא וא"כ בנדון דידן שהיא מסרה התרנגולת למשרתת הנ"ל היא נאמנת אף

שאין לה מגו דאנן פסקינן כרבא דאליבא דכ"ע אין הטעם משום מגו אלא משום דהוה בעלים וכן משמע מתוספות דגיטין דף ב' ע"ב דהעד אחד נאמן באסורין ושחיטה אע"ג דהשתא אין בידו לתקנו מעיק' הי' בידו לשחוט עכ"ל:

ומה שכתב מר ואף להחולקי' שם ואומרים דאף בלא מגו נאמן השומר היינו באומר ברי לי לאפוקי בנ"ד שאינה אומרת ברי לי אלא שהיא אינה יודעת דלכ"ע אין זה כדאי לאסור עכ"ל ואני אומר דמזה אינה ראי' להתיר דהא עכ"פ מחוייבי' אנו להאמין שיש כאן ספק איסור דאורייתא כיון שהיא אומרת בבירור שלא זרקה אלא הטריפה הרץ א"כ נאמנת שלא זרקה הלב לחתול והוי ניטל הלב ודומה לדין אם עד אחד נאמן אומר שמצא מסמר בכרס חצונה תחוב אז יש לאסור מספק אם נאבד הכרס ואף שאין העד מעיד שבוודאי ניקב נקב מפולש אלא כמו שהאמינתו התורה לאסור בוודאי איסור כן האמינתו התורה לומ' שנולד ספק איסור וזה מבואר קצת בט"ז ס"ס מ"ח א"כ ה"נ נימ' דנאמנ' לומר שלא זרק' לחתול וא"כ הספק אם נפל מידה או לא והוי ספק איסור דאוריית' וע"כ צריכין אנו לומר דקרוב לומר דבוודאי נפל דאיך אפשר שלא היתה מסוכנ' א"כ אין הדבר תלוי בדין אם נאמין לה או לא נאמין לה דאם אמרינן דיותר מסתבר לומר דנפל אף אם נאמין לה אין כאן איסור ואם אין הדבר קרוב לומר שנפל ע"כ צריכין אנו להאמין לה שזה דבר ברור אצלה שלא זרקתה אלא הטריפה הרץ ולא הלב והוי ספ' בחתיכה זו על ידה ואסור מדאורייתא וכל ראיותיו של מר מיוסדי' על סברא אחת דאמרינן מסתמא נפל הלב ואכלה החתול דאל"כ אי אפשר שלא תהי' מסוכנת במעלה היותר גרוע קודם שחיטה: ובנדון השני בקדירת הברזל שבישלו בה חמץ שנתיים ימים קודם הפסח והיתה נקי' ואחר עברו שני שנים בשלו בה בפסח ויש מן התלמידים שביקשו לאסור מטעם דנ"ט לפגם בפסח אסור וכתב מר שטועים הם ומביא ראי' מחבית יין שדבקו נסרי' בבצק ב' חדשי' קודם פסח כבר נתייבש הבצק ואינו נותן טעם ואף דקי"ל כבוש כמבושל עכ"ז אין כח בבצק ליתן טעם לאוסרו ואם כך הוא בחמץ בעין כ"ש בבלוע בקדיר' ועכ"ז לא מלאני לבי להתיר בשני חדשים דאף דקי"ל כבוש כמבושל אינו מבושל ממש וראי' מהני מאני דקוני' דמפלגינן בין י"נ דתשמישו בצונן אף שהיין שוהה שם ימים ושנים אין בו כח לבלוע כמו אלו נתבשל בהם חמץ ואף שהרב בש"ך בי"ד כתב הא דמקלינן בי"נ משום דתשמישו בצונן היינו בדלא אשתהי בהו חמרא מעת לעת אבל באישתהי מעת לעת דינו כמבושל ממש במחילה מכבודו לא דק דמוכח בגמרא דקנקני' של עכו"ם וחבית' דחמר' מכניסים בהם יין לקיום ימים ושנים ואעפ"כ אין דינם כמבושל ממש עכ"ל:

למדתי מכוונתו דמר שלא רצה להתיר הקדירה אחר שני חדשים דילמא דאף דע"י כבישה אינו מוציא טעם אבל ע"י בישול י"ל שנותן טעם וכתב מר אבל מיהא יש לי ראיות ברורות דלאחר י"ב חודש מותר ובקנקנים של עכו"ם קי"ל דמשהן י"ב חודש וכן חרצני' וזגי' ודורדייא דיי"נ לבתר י"ב חודש שרי ולא זכיתי להבין דברי מר חדא במאי דמביא ראי' שיש חילוק בין כבוש לבישול מהני מאני דקוני' דמפלגינן בין י"נ שתשמישו בצונן אף ששהה היין ימים ושנים הדבר הזה אינו ברור אצלי דהא הר"ן מפרש דהא דשרינן באוכמא וחיור' בכלים שאינם מכניסין לקיום אבל מכניסן לקיום י"ל דהוי כמבושל גמור ואף לדעת הרמב"ם שמפרש שמכניסו לקיום מיירי נשמע מכלל דבריו דכלי מתכו' אף שמכניסו לקיום אין צריך מילוי ועירוי אלא בהדחה בעלמא סגי וע"כ בבישול מצינו שאסרה התורה כלי מתכות וא"כ איך מביא ראי' מר מיישון הקנקנים דמותרי' אחר י"ב חודש י"ל בבלוע ע"י צונן מועטת ונפלט הטעם אחר י"ב חודש אבל בבישול שנבלע יותר כמו בכלי מתכות לדעת הרמב"ם שאינו נבלע בצונן אף במכניסו לקיום ובבישול בולע טפי א"כ אין ראי' כלל שנאמר כי היכי דבכלי שמכניסו לקיום אחר כלות י"ב חודש כלה כח היין ה"ה שכלה בקדירה שבישלה בה איסור דילמא ע"י בישול בלע טפי וראי' עוד מכלי נתר דאין להם טהרה עולמים אפי' בישון י"ב חודש ופסק בש"ע כהראב"ד וכתב הרשב"א ומה שהביא הרמב"ן ראי' מחרצני' וזגי' אינו דקים להו לרבנן דאין ליחות שביין ושבחרצנים מתקיי' אלא עד י"ב חודש אבל לאחר מכאן עץ בעלמא הוא וכן הדין וכן הטעם בדורדייא דלאחר י"ב חודש ליחותו כלה ונעשה עפר בעלמא עכ"ל א"כ כלי נתר שבליעתן ע"י צונן אמרו כן ק"ו במה שבלע ע"י חמין נמי בלע טפי וי"ל דאינו יוצא לעולם ואף שרוצה מר ללמוד מאסורין שה' בעין אמרו שלא נשאר שום לחלוחי'. לאחר י"ב חודש והוי כעפר כ"ש באיסור הבלוע שאין בו ממש ואני אומר שיש פירכא גדולה לק"ו זה דהא מה שאסור מצד עצמו אם נתייבש כעץ אף קודם י"ב חודש מותר וזה מבואר בש"ע ס' פ"ז בהג"ה עור הקיבה לפעמים מולחין אותו ומייבשין אותו ונעשה כעץ וממלאי' אותו חלב מותר דמאחר שנתייבש הוי כעץ בעלמא ואין בו לחלוחי' בשר עכ"ל ובכרכום שהי' נזהר הרשב"א מפני שמערבי' בו חוטי בשר יבש רצה הש"ך להתיר לכרכום שלנו שהי' יבש וחוטי בשר יבש נעשו כעץ ואינם נותנים טעם אפילו בבישול ולדבר זה אין שיעור אפילו בחודש אחד אם נתייבש כעץ מותר א"כ ה"נ נימא בקדירה כן אלא ע"כ בדבר גוש מתייבש הדבר עד שנעשה כעץ אבל במה שנבלע בדופן הכלי לעולם הוא שמור בתוכו אלא שטעמו נפגם אבל טעם איסור יש בו וכמו חרס הדרייני ששמור היין לעולם ואינו נפגם ואף שמניחי' אותו בחמה ואם הי'

מניחים איזה איסור הגוש בימים מעוטים יתייבש והוי כעץ בעלמא ואין בו טעם כלל, אלא ע"כ שדופני הכלי משמרי' היין א"כ ה"נ בבליעת איסור ע"י דופני הכלי מעמיד לעולם הטעם בתוך הכלי אלא שנפגם ועכ"פ נפלט בבישול וגם יקשה לפי דברי מר שלאחר י"ב חודש אפילו טעם לפגם אין בו למה אמרו התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו לעולם ופי' רש"י דכתיב ישבר דאין לו טהרה אלא שבירה ולדברי מר אמאי אמר רחמנא ישבר הלא יש תקנה ביישון אלא ע"כ היכא דנבלע ע"י חמין בלע טפי ולא ילפינן מי"נ דבלע ע"י צונן א"כ בכלי מתכות נמי נימא הכי ובאמת קושיא זו קשה גם למ"ד נותן טעם לפגם מותר אלא דגזרינן קדירה שאינה בת יומא אטו קדירה שהיא בת יומא אמאי אמרה רחמנ' ישבר הלא יש היתר מן התורה ביום המחר' שלא תהי' בת יומא ובקושיא זו הרגיש הרא"ם ותירץ ויש לומר כיון שבעמוד השחר דלמחר מיד חל עליהם חיוב שבירה ומריקה תו לא פקע אפילו לאחר מכן והמפרשים תמהו עליו דמאי קשיא ליה הלא לא אמרה תורה שצריכה שבירה משום שיפלוט אח"כ בתבשיל שיתבשל בו דוודאי אפילו אם רוצה להניחו ולא לבשל בו אח"כ שום דבר אינו מועיל אלא שעושה איסור במה שעושה נותר ופוגם הקדשים ולכן צריך כאן שבירה שכיון שאין שייך בו שריפה כבליעת נותר שוי' ור"ל הך שבירה במקום שריפה קאי ובאמת כן משמע מדברי התוספות שלא כדברי הרא"ם דכתבו בסוף השוכר את הפועל דף ע"ו ד"ה בת יומא וז"ל ויש לדקדק דסוף הלילה לבד אינו גורם אלא כולה מזה שהצריך הכתוב שבירה בכלי חרס מריקה ושטיפה בכלי נחושת אחרי בישול חטאת למ"ד נ"ט לפגם מותר ואמאי הלא מותר לבשל בו לכתחילה אחר עמוד השחר עכ"ל וע"כ כוונתם דהך שבירה במקום שריפה קאי ובשלמא אי דווקא כולה לילה פוגם ניחא דצריך שבירה משום דלפעמים התבשיל עדיין בלילה דחטאת נאכל ליום ולילה ולמחר יהי' נותר דלא חשיב טעם לפגם כיון דלא עבר לילה שלימה על הבלוע בכלי וציותה התורה לשבור שלא יבא לידי נותר וזה במקום שריפה אבל אי סוף הלילה פוגם, א"כ לא משכחת דיבא לידי נותר דבעמוד השחר נפגם הטעם ואין בו איסור נותר מן התורה ואי ס"ד כדסבר הרא"ם שהך שבירה לאו משום איסור נותר דמה לי אם נבלע בהלי או אם נבלע בחרסי' אלא הטעם משום שלא יבשל בו ויבא לידי נתינת טעם א"כ מאי קשי' לבעלי התוספות אם סוף הלילה פוגם אמאי אמר רחמנא ישבר דהא אפילו כל הלילה פוגם נמי תקשי להו אמאי אמר רחמנא ישבר ימתינו עד שיעבור כל היום ולילה שלימ' ויהי' מותר להשתמש בו אלא ע"כ הוכחת התוספות שהטעם השבירה בשביל שלא יהי' נותר וכן מוכח מתוספות דזבחים דף צ"ו דפריך הש"ס אלא קדירות של מקדש אמאי אמר

רחמנ' ישברו להדרינהו לכבשונו' וכתבו וא"ת למה הצריך הכתוב שבירה דלא שייך למימר על הכתוב דילמא חייס ולא שאין עושין כבשונו' בירושלים וי"ל חידוש שהתיר הכתוב בשבירה דהוי אמינא דלא מהני שבירה דכיון דעדיין טעם החטאת בחרס דצריך שיהי' הטעם בטל מן העולם עכ"ל הרי להדי' שהשבירה במקום שריפה קאי ובין טעם דהרא"ם ובין טעם התוספות והמפרשים לא קשיא על הכתוב ולפ"ז י"ל שדינו של מר אמת דלאחר י"ב חודש אפילו טעם לפגם אין בו והא דהצריך הכתוב שבירה או משום שלא יהי' נותר או מטעם דהרא"ם אלא אי קשיא הא קשיא הא דאמרינן בפסחים דף כ"ז דבעי מיני' מאמימר הני מאני דקוני' מאי לאשתמושי בהו בפסחא א"ל חזינא להו' דמידייתי והתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופנו לעולם וקשה מנ"ל ללמוד מדין התורה שאינו יוצא מידי דופנו לעולם דהא אחר שנים עשר חודש אפילו טעם אין בו ומר רצה להתיר לכתחילה בפסח לאחר י"ב חודש ואיך אמר שאינו יוצא מידי דופנו לעול' וקושיא כיוצא בזה הקשו התו' בפסחים דף ו' ע"ב ד"ה התורה העידה וא"ת הלא יוצא מידי דופנן ע"י כבשונו' והוכרחו לתרץ דזה לא חשיב יוצא מידי דופנו לגמרי אבל קושתינו לא נתיישבה בתירוץ זה אלא ע"כ ברור הדבר דילפינן מדהוצרכה התורה שבירה בשביל נותר ולא להגעיל הכלי אלא שאינו יוצא ע"י הגעלה וכשם שהטעם לשבח אינו יוצא א"כ גם הטעם לפגם לעולם עומד בו ואינו יוצא לעולם ע"י הגעלה וכן מהא דאמר רב קדירות בפסח ישברו ופי' רש"י רב לטעמי' דאמר חמץ אף לאחר זמנו אסור בהנאה כר"י ואית לי' במשהו וקסבר נ"ט לפגם אסור ופריך ואמאי לישהינהו אחר פסח ולעבד בהו שלא במינן ומשני גזירה דילמא אתי למעבד בהו במינן ואמאי לא פריך לא ישתמש בהו כלל ולשהינהו עד אחר י"ב חודש דע"כ הא דמשני גזירה דילמא אתי למעבד במינן היינו אם ישתמש בכלי שלא במינן אתי להשתמש אף במינן אבל אם לא ישתמש לא שייך למגזר וליכא למימר דחיישינן דילמא אתי לידי תקלה דהא בכלי איסור, כ"ע מודו דלא חיישינן לתקלה דבגוף האיסור העומד לאכול חיישינן אבל בכלי היתר שנאסר לא מצינו בש"ס ובפוסקים דחיישינן לתקלה וכמו קנקני' של גוים דמותר ליישן י"ב חודש ולא חיישינן לתקלה דאפשר להניח' במקום המוצנע ואפשר להזהר ואמאי אמר רב ישברו לישהנהו עד בתר י"ב חודש וכן יש להביא ראיה שעכ"פ הטעם לעולם עומד בתוך דופני הכלי ממה שכתב הלבוש הביאו הט"ז בסי' צ"ג אם הי' שם מעת לעת אינו מבליע בכלי כיון שהוא ישן וכן כתב הב"ח ומביאים ראיה מפרק המפקיד דף מ' בהמפקיד שמן לחבירו אם היו קנקנים ישינים אין מוציא להם בלע ומוקי לי' אביי אפילו באין מזופפי' דכיון דטעון טעון ותו לא בלע והט"ז השיב עליהם

בטוב טעם לשבח וכתב שלעולם הוא פולט אלא שחוזר הוא ובולע קצת מן השמן והתם לא חילקו אם קנקנים ישינים י"ב חודש או יותר דלא פלוג וכאשר באמת עינינו רואות שכלי ישן אינו בולע לעולם אף שנתישן כמה שנים ופשוט לדעת הט"ז שאינו מוציא לו בלע ע"כ מה שפולט הכלי חוזר ובולע צריכין אנו לומר שכל טעמו שמור בתוך דופני הכלי דאם יחסר ע"י ישון מעט א"כ עכשיו הוא בולע יותר אלא ע"כ כל מה שבלע שמור בתוך דופני הכלי לעולם ואפילו לדעת דסברי דכלי ישן לא נאסר ע"י כבישה דלא פלט כלל מ"מ מודו דלא בלע משו' דהטעם שיש בכלי עומד בתוכו לעול' וע"י בישול פשיט' להו שפולט שפיר ועכ"פ הוי טעם לפגם ואין לומ' שהבלוע בו כמו עפר א"כ ינכו להם בלע דהא אם נתייבש כעפ' עפר גופא בולע ועוד ראי' דכתב הירושלמי פרק ז' דנזיר ר' יוסי אומר בשר המתייבש אם יכול להשרות ולחזור כמות שהי' טהור וכן נבלה אם יבשה טהורה ש"מ גבי טומאה נמי אם יבש דבר הגוש כעץ הוא טהור ובדבר הלח איתא בזבחים דף ע"ט חרס של זב פעם ראשון ושני טמא שלישי טהור בד"א שנתן לתוכו מים אבל לא נתן לתוכו מים אפילו עשירי טמא ופי' רש"י אבל לא נתן לתוכו מים אלא מי רגלים של אדם טהור להוציא של זב הנבלעי' בו טמא דמין במינן עכ"ל נשמע מזה דאף דהחרס ישן י"ב חודש או יותר לא חילקו בכך ולעולם טמא ולא אמרינן שנתייבש ונעשה כעפר ולא יטמא אלא ע"כ שע"י דופני הכלי משקה שמור בתוכו לעולם אלא שהוא פגום ומזה הבאתי ראי' לדברי הט"ז שלעולם פולט הכל וחוזר ובולע ואין לומר דילמא הזב מטמא אפילו ביבש ונעשה כעפר הא מבואר ריש פרק דם נידה דהזוב והניע והרוק והשרץ והנבילה והשכבת זרע מטמאין לחין ואין מטמאין יבישי' ואם יכולין לשרות ולחזור כמות שהן מטמאין לחין ומטמאין יבישין ובמת פליג ת"ק עם ר"י ש"מ דאם נעשה יבש כעפר אינו מטמא א"כ קשיא הך דחרסן של זב אלא ע"כ דבר הבלוע עומד לעולם ודומה לכלי נתר דאין להם טהרה עולמית ואף שנבלע ע"י צונן ק"ו למה שנבלע ע"י חמין כללא דמילתא שאין הדעת סובלת דבר זה ללמוד מיי"נ דבייי"נ אפשר קים להו לרבנן דבתר י"ב חודש כלה טעם היין לגמרי כיון שלא נבלע אלא ע"י צונן אבל בדבר איסור עכ"פ טעם לפגם יש בו ותדע דאי אפשר לנו ללמוד מי"נ כלום דהא בסוף ע"ז ר' יוסי אומר הרוצה לטהרן מיד מגעילן ברותחין או חולטן במי זיתי' רשב"ג אומר מניחן תחת הצינור שמימיו מקלחין וכדרך שאמרו בטהרו' כך אמרו בייי"נ ומינה למד רבינו הטור אף לכלים המכניסי' לקיום סגי בהכשר זה ובכלי איסור לא מצינו לומר הכשר זה אלא סתם מתניתין הלוקח כלי תשמיש מן הנכרים את שדרכו להגעיל יגעיל ולא מועיל שום הכשר אחר וע"כ צריך אתה לומר דע"י בישול בלע טפי א"כ ג"כ אין ראי' מהא

דלאחר י"ב חודש דאף בייי"נ כלה הטעם היין לגמרי אבל בכלי איסור שנבלע ע"י חמין אפשר שבלע טפי ולא מהני ישון י"ב חודש דלעולם הטעם שמור בתוך דופני הכלי אלא שהוא לפגם וכן דחה הרא"ש בפ' כירה דברי ר"ת דרצה ללמוד מפ' בתרא דע"ז רבא אמר נעוה ארתחי' להתיר כלי שנשתמש איסור בכלי ראשון ע"י עירוי וכתב הרא"ש דאינה ראי' דשאני י"נ דתשמישו ע"י צונן ולהכי מקלינן בהו טפי מבשאר איסורין כדאמרינן חולטן במי זתים וכן עירוי ג' ימים וע"י ניגוב וע"י הנחה מגת לגת משא"כ בשאר איסורי' וכן כתבו התוספות בזבחים דף צ"ה ע"ב ד"ה עירה לתוכה ואף ר"ת גופי' מיקל בי"נ שהתיר לשפוך רותחים תוך חבית שהי' בו י"נ ולהפכם מצד זה לצד זה בתוך החבית אע"פ שכבר היו בכלי שני מיד כששופכן בחבית ולא נפלו על כל צדי החבית אלא מכלי שני שהופכן מצד זה לצד זה ולא התיר כן בשאר איסורים וע"כ דבי"נ אין איסור רותח כלל אלא שהחמירו בו להרתיחו וכן כתב המרדכי בפ' כ"א דשבת ובר מכל דין קשיא לי הא אמרינן בש"ס וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטביל ושלא יגעיל ושלא ילבין תני חדא אסור ותניא אידך מותר לא קשי' הא כמ"ד נ"ט לפגם אסור הא כמ"ד נותן טעם לפגי' מותר ואם איתא לדינו דמר ניפלגי במ"ד נותן טעם לפגם אסור והא דתני אסור בתוך י"ב חודש והא דתני מותר לאחר י"ב חודש שאין בו אפילו נ"ט לפגם וכן הא דתניא בפ' אין מעמידין דף ל"ח ע"ב ת"ר הכוסמין של נכרים שהוחמו חמין ביורה גדולה אסור ביורה קטנה מותר ופריך והתניא אחת יורה גדולה ואחת יורה קטנה מותר ומשני לא קשיא הא כמ"ד נ"ט לפגם אסור הא כמ"ד נ"ט לפגם מותר ואם איתא דלאחר י"ב חודש אין בו טעם כלל א"כ לישני הא והא כמ"ד נותן טעם לפגם אסור אלא הא דתני' מותר בדיעבד מיירי לאחר י"ב חודש שכלה לגמרי הטעם והוי כעפר אלא ברור הדבר כשמש שכל מה שנבלע בתוך דופן הכלי ע"י חמין משתמר ימים הרבה אלא שטעמו פגום ואין ללמוד מאיסור גוש שנעשה כעפר לאחר י"ב חודש או מחמץ שחרכו שנעשה כעץ בעלמא ואף בבשר שנתייבש נעשה כעץ ואין בו איסור בשר בחלב מטעם דשלי' בי' אוירא ומיבש הלחלוחית לגמרי והוי כעץ יבש שאין בו טעם כלל משא"כ מה שבלוע בדופני הקדירה דופן הקדירה מעמידו ימים ושנים רבים ואין כח לאויר עולם ליבשו וזה מוכרח מחוש שכל כלי ישן אינו בולע אף לאחר ימים ושנים ובי"נ שאני דכלה טעם היין לגמרי משום דבלע ע"י צונן ומה מאוד נפלאתי שהקשה מר בעצמו קושיא עצומה וז"ל ואין להשיב דילמא שאני י"נ דבליעותו בצונן ודחה מר בדחי' בעלמא שהרי אף הזגים וחרצני' אנו מתירי' לאחר י"ב חודש וכן דורדיי' וכו' ולא זכיתי להבין במאי דחה מר קושייתו מזגי' ומחרצנים הלא הם ג"כ נבלעי' ע"י צונן וכבר דחה הרשב"א ראי' הרמב"ן שרצה להתיר

כלי נתר אחר י"ב חודש מחרצנים וכתב דהתם נעשה כעץ וכעפרא אבל בכלי נבלע הרבה וק"ו שנאמ' כן מה שנבלע ע"י בישול:

והא דהשיב מר על דודי מ"ו הגאון בעל הש"ך שכתב הא דמקלינן ביי"נ משום דתשמישו בצונן היינו בדלא אשתהי בהו חמרא מעת לעת אבל באישתהי מעת לעת דינו כמבושל וכתב עליו מר במחילת כבודו לא דק דמוכח בגמר' דקנקני' של עכו"ם וחביתי דחמרא מכניסי' בהם יין לקיום ימים ושנים ואעפ"כ אין דינו כמבושל ממש עכ"ל ומה מאוד נפלאתי על דברי מר שהסתיר דברי הש"ך ולא כתב מראה מקומו וכמדומה לי שבאותו עת שכתב מר לא עיין בש"ך ואלו עיין בו לא שוי אותו לטועה הלא אפילו בר בי רב דחד יומא לא יטעה בדבר זה שזה פשוט שכל מה שאמרו חכמים בהכשר כלי י"נ אפילו במכניסו לקיום מיירי אלא דקשי' לי' דאם ידוע שנשתמש מעת לעת הא קי"ל כבו' כמבושל ורצה הוא לומר דאף דבמכניסו לקיום מיירי בש"ס מ"מ אינו ברור לנו שנשמתש מעת לעת וכתב בעצמו בסי' קל"ו סק"ט ואפשר דהיכא דידוע שעמד בו מעת לעת כ"ע מודו לר"ת דאע"ג דחביו' וכלים שמכניסי' לקיום דרך הוא לעמוד בו מעת לעת מ"מ מידי ספיקא לא נפקא וסת' יינם הוא מדרבנן והי"ל ספק' מדרבנן לקולא ועוד דביי"נ מקלינן טובא בכמה דוכתי ועוד דאיכא כאן ספיקא טובא דילמא לא נתן בהם יין כל עיקר או נתן יין מבושל אבל בידוע שעמד בו מעת לעת הרי נעשה כבוש וכבר נתבאר בסי' ס"ט וצ"ט דכבישה אוסר' כל הכלי וכן בדין כיון דכבוש הרי הוא כמבושל וכן בסי' קל"ה ס"ק ל"ג לאחר שכתב חידוש דינו כתב מיהו עדיין צ"ע שאפשר לומר שאפילו ידוע שעמד בו מעת לעת וכדמשמע מסתימ' פשט דברי הפוסקי' מ"מ כיון דלא נאסר אלא ע"י צונן אמרינן בי' כבכ"פ ומהני לי' מילוי ועירוי וגם י"ל דקים להו דע"י מילוי ועירוי נקל שטעם היין שנבלע על ידי צונן וכתב ומ"מ נראה דשאר איסורין שנבלעו בצונן ע"י כבישה לא. מהני הכשר מילוי ועירוי ולא אמרו כן אלא בהיין שהמים שממלאי' ומערין בכלי מקלישי' טעם היין משא"כ בשאר איסורין עכ"ל הרי להדיא דלא נעלם מעיני הש"ך הא דאמרו הכשר בחביתי דחמר' שמיירי בכלים המכניסים לקיום אלא דקשיא לי' הלא כבוש כמבושל ובכלי איסור שנתבשל לא מהני הכשר זה ורצה תחילה לומר דהש"ס מיירי בסתם ומ"מ מידי ספק לא יצאו ואף שאח"כ לא ניחא לי' בזה כמו שכתב בעצמו שמפשט דברי הפוסקים מיירי אף שידוע שנשתמש בו מעת לעת והוכרח לחלק בין י"נ לשאר איסורי' הרי שחילק אף בשאר איסורי' הנבלעים ע"י צונן דלא מהני הכשר מה שמהני גבי י"נ ק"ו אם הנבלע ע"י חמין שאמרו בגמרא בפירוש דלא דמי חמץ לי"נ מפני שנבלע בחמין בלע טפי א"כ פשיטא דאי אפשר לנו ללמוד

היתר להתיר אחר י"ב חודש אף בדעבד לדידן דנותן טעם לפגם אסור וזה ברור ופשוט אצלי ומשמע מסתימ' כל הפוסקים דכבוש אוסר כל הכלי וכן מוכח מדברי הרא"ש בפ' אין מעמידין דנשאל כמה ישהה יין בקנקן ויאסור והשיב יראה שצריך להשהות מעת לעת והכי אמרינן בחולין בפ' כל הבשר בשר בחלב חידוש הוא דאי תרו כולא יומא בחלבא שרי וכי בשיל לי' אסור ומאי חידושי' כל איסור שבתורה נמי אי תרי כולא יומא איסור והיתר בהדדי שרי דצונן לא פליט ולא בלע ואי בשיל לי' אסור אלא ודאי כל שאר איסורין אי תרי לי' יום שלם מעת לעת אסורין כמו בבישול והיינו כבוש דתנן בכל דוכתא שהוא כמבושל אבל בבשר בחלב חידוש הוא דדרך בישול אסרה תורה דווקא עכ"ל הרי להדי' דסבר הרא"ש שפולט ובולע כמו בישול וע"כ לא מצינו היתר הכשר כלים בשאר איסורי' כמו בייי"נ אלא דברי הש"ך ברירין בטעמן וחלילה לנו להקל בדבר שלא נמצא מפורש בש"ס להתיר ואדרבא יש ראי' ברורה כשמש לאיסור וגם מה שהשיב מר על דברי ר"ת שאוסר שמרי עכו"ם לאחר י"ב חודש מטעם דס"ל ז"ל שלא מיקרי דורדייא אלא בשנתן להם מים אבל בלא מים לא מיקרי דורדיי' והקשה מר מפ"ק דמגילה דאמרי לי' לאחשורוש זיל לגבי עמון ומואב דיתבי כחמר' דיתיב על דורדיי' הרי בפירוש דנקראי' דורדיי' אף שעדיין לא נמשך מעל גביהם היין עכ"ל ואני לא זכיתי להבין דבריו דכת' הרא"ש דר"ת נחלק על ר"א ואמר דהני דורדייא דחמרא דשרי בתר י"ב חודש מיירי שנתמדו במים ונ' דבימיהם היו רגילין לתמוד השמרי' כדמוכח בפ' המוכר פירות וכן בפ' אלו עוברין ובלשון התלמוד קורא לשמרי' שלא נתמדו אדריא והתוספות כתבו שנק' שמרים כדאיתא בפ' המפקיד עכ"ל ואי ס"ד דס"ל לר"ת דדורדייא אינו כולל אלא שמרי' שנתמדו מה לו להביא ראי' שבימיה' היו רגילי' לתמוד השמרי' תיפוק לי' דע"כ דורדיי' פי' שנתמדו אלא ע"כ דדורדייא סובל שני הפירושי' י"ל שלא נתמדו וי"ל שנתמדו אלא שמילת אדריא או שמרים אינו כולל אלא פי' זה שלא נתמדו ור"ת רוצה לדחו' ראי' של ר"א דמיירי שנתמדו אך מנ"ל לחלק בכך דילמא כפשטא דמיירי בשלא נתמדו ולזה מוכרח להביא ראי' שבימיהם היו רגילין לתמוד השמרי' ומסתמ' מיירי הש"ס מאותן דורדיי' שרגילין היו בימיהם אבל באמת דורדיי' סובל פי' שמרים שלא נתמדו ולפ"ז אין כאן תיובתא מהא דמגלה לר"ת וזה פשוט וברור אצלי ומ"מ אין מזה ראי' כלל אף לר"א דסובר אף שלא נתמדו הוי כעפרא לאחר י"ב חודש דווקא שם דשלט אוירא ומיבש טעם היין לגמרי והוי כעפרא אבל במה דבולע הקדירה ע"י אש עומד הטעם ימים ושנים רבות אלא שהוא לפגם דאי אפשר ליתן מדת חכמי' לשעורין ודברי הגאון המפורסם הרב מהר"ר נפתלי כ"ץ שכתב שהטעם לאחר י"ב חודש בטל כעפרא דארע' והוא לכל

הדעות ישן י"ב חודש הוא חשיב כהגעל' ברותחין ולכמה דעות ומשמעות הישון עדיף מהגעלה ואיך עולה על דעת לחדש דבר מעתה לאסור המותר ולפי זה צריך לאסור כל הקדירות אף בהגעלה ואין להם תקנה עכ"ל ולא זכיתי להבין דברים אלו כלל איך דימה ללמוד איסור מי"נ הלא חליטת מי זיתי' או הנחתן תחת הצינור שמימיו מקלחין שמהני גבי י"נ תוך י"ב חודש ובאיסור הנבלע ע"י חמין אין פוצה פה להתיר ע"י חליט' זתים או הנחתן תחת הצינור שמימיו מקלחין כי סתמא תנן הלוקח כלי תשמיש מן הנכרי להגעיל יגעיל וע"כ צריכין אנו לומר בשביל שבלע ע"י חמין בלע טפי וכבכ"פ וא"כ איך אפשר ללמוד בכלי הנאסר ע"י חמין שמהני יישון י"ב חודש כמו גבי יין נסך שנבלע ע"י צונן וכן מוכרחי' אנו לומר שאליבא דכ"ע קיל י"נ בדין זה דהא קמבעי' לאנשי גינזק לר"ע קנקני' של גוים אסורי' או מותרים ובוודאי לא נעלם מהם דין גיעול נכרים שאמר' רחמנ' להכשיר בכלי מדין אלא דבר פשוט להם דהתם נשתמש בחמין מיירי ולכך צריך להגעילן אך על קנקני' מבעי' להו דתשמישן בצונן ופשט דלאחר יב"ח מותרין ואיך אפשר ללמוד לכלי שנשתמש בו חמין דבלע טפי ועוד לא הבנתי במה שכתב וז"ל א"כ לפ"ז צריך לאסור כל הקדירות אף בהגעלה איך תלוי הגעלה ביישון הלא בהגעלה כ"ע מודים דמהני בכל איסורי' דזה כלל גדול כבכ"פ אלא דבי"נ מהני נמי ישון וכדומ' לזה ישב הט"ז בסי' קל"ח ס"ק דבמקום ששייך הגעלה אז היא עדיפא מעירוי ולכך לא מהני עירוי בשאר כלים הנבלעים ע"י איסור ע"י יישון אלא בכלי חרס דלא שייך הגעלה כלל מטעם דהתורה העידה עליו והיינו דרך בישול אבל עירוי מהני דשולט בכל הכלי אבל בשאר כלים שטבעם שהגעלתם שולטת בכולה אז ודאי היא עדיפא מעירוי שהגעל' שולט ברותחין ועירוי שולט בצונן עכ"ל הרי להדי' דאין למידין דין הכשר שאר כלים להכשר י"נ שבליעתן ע"י צונן והדרן עלן בדין הראשון אף שיש לבעל דין לחלוק מ"מ יפה דימה מר לנשחטה הותרה ואין מחזיקין ריעותא אפילו אם היא בדקה אחר הלב למצוא ולא מצאה אם אפשר לתלות בנפיל' כי הכא תלינן דלעול' תלינן בדבר המצוי ויש קצת ראי' לזה מדתנן כל דבר שבחזקת טומאה לעולם הוא בטומאתו עד שיודע לך הטומאה היכן היא וחכ"א בודק עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה ופי' רש"י גל טמא שנתערב עם שני גלין טהורין וסברי חכמים שחופר עד שמגיע לסלע או לקרקע בתולה ואם לא מצא תולין ואומרי' בא עורב ונטלה בא עכבר ונטלה וא"כ אף שוודאי טומאה היתה כיון שלא מצאה תול' שאכלו' העכברי' ונטלה העורב אף שאין העכב' והעורב לפנינו ק"ו בנדון דידן שהחתול עומד ומצפה ולא נראה שום רושם מיסמו' או נימוק בתרנגולת שמסתמ', לא מחזקינן ריעותא ואמרינן שהי' לה לב כמו בשאר נבראים אלא

שנפל בפתיחת הבטן ואכלה החתול ואלו הוינא התם הייתי אוכל משופרא דשופרא אבל במאי שהתיר מר נותן טעם לפגם אחר י"ב חודש בזה אין אני תוקע עצמי לדבר הלכה ומי שמור' לאיסור אין מן המתמיהי' אדרב' מוכח בפשיטות בכל הש"ס שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין ואין ללמוד דבר הנבלע ע"י חמין מיי"נ כלל וכלל וזה פשוט וברור אצלי ואלהים ינחיני בדרך אמת כ"ד אהובו מחותנו מאיר חו' בק"ק פרוסטיץ.

שאלה כד

תשובה מה שהשבתי למחותני הגאון מוה' צבי זצ"ל על מה שרצה להחזיק דבריו הראשונים וכבר נדפסו דבריו בתשובתו:

הנה שתיתי בצמא את דבריו ומה מאוד חביבים ועריבים עלי דבריו ונכנסתי לפרדס רימונים לטייל ארוכות וקצרות וקצרתי במקום שהי' ראוי להאריך. ראשון באמרי שלפעמים אנו רואים נקובה הוושט מעבר אל עבר אף שהיא נבלה מ"מ הם חיות לפי שעה ושמינות ובריאות בשר ותמה מר בתרי תמי' חדא דנקובת הוושט אינה נבילה מחיים כמו שהוכחתי בתשובתי הארוכה מכמה דפין על הנדון הלזה עכ"ל והנה נפלאתי על אדם גדול כמותו שהוכרח להאריך בתשובה על זה מה שהוא תלמוד ערוך בחולין דף ל"ב דפריך על הא דנקובת הוושט הוא נבילה ופריך ולחשוב נמי דחזקי' דעשאה גיסטרא הוי נבילה וכן הא דר"א ניטל הירך וחלל שלה הוי נבילה ומשני כי קתני נבילה דלא מטמא מחיים אבל נבילה דמטמא מחיים לא קחשיב הרי בהדי' ברור שאין נקובת הוושט מטמא מחיים ואין צורך להאריך בזה ומעולם לא עלה על מחשבתי לומר שתטמא מחיים רק הי' כוונתי במ' שכתבתי אף שהיא נבילה ר"ל והיא בתכלית המסוכנת יותר מטריפה ואף למ"ד טריפה חי' בכי האי דאמרו שהיא נבלה בוודאי לא חי' ומ"מ חיות הם לפי שעה ועוד הפליא עלי וכתב מי קמדמי נקב שע"י קוץ נעשה ונשחטה תיכף ובודאי שהיא נשארת שמינה לאפוקי מיסמוס הלב שע"י חולה שא"א לבא לידי מדה זו עד המק בשרו וכש"כ חלבו ושמנו ודבר זה ברור לרואי שמש ואני הבאתי ראי' להיפך לרואי שמש שאף בהמות הפטומות ושמינות ולפעמים נטרפו ע"י טריפות הברור שאי אפשר להם להחיות נשארים בחלביה' ובשומניהם ואף את"ל שאינם משביחים אחר שנולד בהם הטריפות מ"מ במה שכבר שבחו עומדות במראיהן והבאתי ראי' מנקובת הוושט וניכר לעין שנעשה כמה ימים קודם השחיטה כגון הוגלד פי המכה ואפ"ה היא בכחה לילך ולעוף ולא הוצרכתי לכתוב דבר זה כי הוא ממילא מוכרע ובמיסמוס הלב נמי נימא הכי מי מפיס על זה שאי אפשר לה להחיות דבוודאי

היכא דכלה הלב לגמרי בזה צדקו דבריו שאי אפשר לשום בעל חי להיות רגע א' בלא לב אך דילמא נתמסמס עד שהי' בשר שהרופא גורדו והוי כניקב והתחיל החולה הזה לאחר שכבר היתה שמינה וטובה ואף שנעשית טריפה מ"מ יכולה להחיות לפי שעה. וגם במאי דכתב מר ומאי דמסייע לן מההיא דבודק עד שמגיע לסלע או לבתולה שלע"ד לאו סייעתא היא דשאני התם שאנו תולים לומר בא עורב ונטלה לקיים ולהחזיק בדיקתינו שבדקנו ולא מצאנו ואף שמתחילה היתה שם טומאה על כרחינו לומר בא עורב ונטלה שהרי איננו לאפוקי בנ"ד שאנו באנו לתלות להכחיש בדיקתינו ולומר שאף שבדקנו ולא מצאנו לא בדקנו יפה וכאן הי' לב ולא ראינוהו עכ"ל ואני אומר דהא לאו דחי' היא כלל דכמו דהתם שהי' וודאי טומאה ובשעת בדיקתינו אנו אומרים שעורב נטלה ה"נ ברור שהי' הלב ותחלת בדיקתינו שלא מצאנו אנו אומרים שחתול נטלה ואי איכא לדחוי מהא איכא לדחוי בשלמא התם כשם שלא ראינו שבא עורב ונטלה כך לא ראינו בוודאי שלא בא עורב ונטלה ולכך תלינן מסתמא בא עורב ונטלה משא"כ בנד"ד שאנו ראינו שלא בא החתול על השלחן לתרנגולת אלא עמדה למטה ועינינו ראו שלא קפצה למעלה מוכרחים אנו לומר שנפל למטה א"כ מי יימר דנפל הלב למטה אלא אי איכא לדמוי להתם היכא שפתח התרנגולת ולקח הבני מעים ולא בדק אחר הלב ולאחר שעה בדק ולא מצא הלב אזי שפיר דמי להההיא מתניתין דאנו תולין בא עורב ונטלה ולא כתבתי אלא דרך משא ומתן במה שיש לדמות לפום ריהטא ונפ"מ דהכחשתה של אם שאמרה שמא נפל מידך ולא דיקדקת הוי הכחשה כיון דנפל בוודאי אכלה החתול ועיקר יסוד שסמכתי משום דלעולם תולין בדבר המצוי ואומדנא דמוכח ורגלים לדבר. ומה שהשיב מר על מה שהקשתי לשאול לפי דברי הש"ך דהב"י ס"ל טעם נאמנות הפועל משום מיגו א"כ לשמעינן גבי סופר שאומר שכתב האזכרות שלא לשמן דבעוד הס"ת בידו נאמן דוקא אם אמר לו בפעם ראשונה וכתב מר שתי תשובות בדבר חדא שכבר כתב הרשב"א אף שכבר כתובים האזכרות יש בידו למחקה ולחזור לכתוב אותן שלא לשמה הנה האמת שלא היה בידי ספרי הרשב"א לעיין בו כי מצד הסברא רחוק מהשכל לומר מגו כזה לומר דאי בעי משוי נפשי' רשע לעבור בלאו דלא תעשון ולמחוק השם הנכתב בקדושה ואף דפירש"י שעדיין בידו לטמאן ולפגלן אף שעושה איסור אם הי' מפגל במזיד דהתם שאני דהוא אמר שפיגל ואם נחשוד אותו שהוא משקר ורוצה לעשות איסור להביא קדשים לבית הפסול שפיר אמרינן דאי נחשד בעינינו לאיסור זה היה בידו לפגלן ושפיר נאמן במגו וכן במטמא הטהרות אינו עושה איסור אלא הפסד ממון וכן ביין נסך דלר"ת הוא נאמן משום שנעשה שומר עליה אבל לא מטעם מגו דאי בעי הי'

מנסך דלא חשיד אינש לשוי' נפשי' רשע וזה אפשר טעמו דהרא"ש דלא חשיב זה למגו אבל מ"מ יפה כתב מכ"ת לדברי הרשב"א ואי תניא תניא אבל מה שכתב מר עוד תשובה לדברי וז"ל ועוד כי היכי דלהש"ך דס"ל דמהני מגו שהיה לו כבר בעודן בידו אף לאחר שהוציאן מידו אי אמר ליה בזימנא קמייתא דאשכחיה אף דכבר אזיל ליה המגו ה"נ מהני לכל זמן שהן בידו כיון שהי' לו מיגו בפעם אחת מהני אותו המגו לכל משך הזמן שהן בידו עכ"ל לא זכיתי להבין דבר זה דהא כיון להש"ך אף שהי' בידו ושומר עליו כיון שמעולם לא הוי לי' מגו כמו בנותן יין מבושל לשמור אינו נאמן ע"כ אין שום מעלה במה שבידו אלא עיקר הטעם משום מגו וא"כ כי היכי דאם אין בידו אף שהי' לו מגו בעודו בידו אינו מהימן אם לא אמר לו בפעם ראשון ה"נ אם יש בידו ואין לו מגו היום כמו בסופר שכבר כתב הס"ת נמי נימא אם לא אמר לו בפעם ראשון אינו נאמן דבשביל שיש בידו אינו מעלה כלל לדברי הש"ך ואף שכתב הש"ך אם עודן בידו דנאמן אפילו אם לא אמר לו בפעם ראשון היינו ביש לו מגו עדיין לטמאות הטהרות וכיוצא בזה אבל לא בסופר אם לא שתאמר שגם בסופר יש לו מגו עדיין למחוק כדברי הרשב"א וא"כ אינה אלא תשובה אחת לדברי ולא שתי תשובות ושלא בעיון כתב מר דבר זה ובאמת נפלאתי על הש"ך שכתב שהב"י לא הביא דברי המרדכי והרא"ש אלא הביא בסתם דברי רש"י ור"ת ולדעתי אין מזה ראי' כלל דהא הב"י הביא שהמרדכי והרא"ש ור"י פסקו כרבא ואי הי' דעתו לפסוק הטעם משום מיגו איך לא הביא שיש נפקא מיני' לדינא בין פסקא דהנך גאונים לפיסקא דהרא"ש והמרדכי ור"י אלא ברור הדבר הא דהעתיק הב"י דברי רש"י היינו אליבא דאביי דרצה לפרש ולחלק בין עודן בידו ובין אין עודן בידו דאינו נאמן אפילו אם אמר לו בפעם ראשון אבל לרבא דמחלק בין אמר לו בפעם ראשון ע"כ אין הטעם משום מגו אלא משום שעדיין כבעליו כיון דלא היה אפשר להגיד לו אלא עד עכשיו ולכך מהימן כפי' הרא"ש ז"ל:

ומה שרצה מר להפך בזכותו דהש"ך מדנקטו התוס' לישנא דבידו ואין בידו דמסתמא כפירש"י סבירא להו ואני אומר דהתוס' לישנא דגמרא נקטי ומעולם לא עלה על דעתם לפירש"י ואי משום דלא פירשו פי' אחר כדרכם בכל מקום שחולקים על פירש"י אינה קושיא כלל שהם מפרשים אליבא דרבא ואפשר דרש"י גופי' מודה אליבא דרבא לא הוי הטעם משום מגו וראי' שגם הרא"ש הביא דברי ר"ת כמו שתירצו בפ' האומר ומפרש שהטעם משום שהם בעלי' עליו אלא ע"כ שהבין בפי' התוס' כמ"ש ודרכו של הרא"ש ע"פ רוב לכתוב כפי' התוס'. וגם מה שתמה עלי שהבאתי ראי' דעד אחד נאמן להחזיק ספק איסור מההי' דמסמר וכתב מר שאגב חורפי' לא דק בדברי ולא חילק בין הנושאים

שדברי ברור מללו שכיון שהאם מכחישתה או לכל הפחות אומרת אינה יודעת שהיא כמכחיש וא"כ אין זה ענין כלל לעד אחד האומר שמצא מסמר בכרס שאינו נאמן אלא כשהו' שותק עכ"ל ונפלאתי על חכם גדול כמותו ואפשר דאגב שיטפ' רהיט לי' גמר' דידי ולא עיין בדברי בודאי אם הטעם משום מגו וכל היכא דאין לו מגו אינו נאמן אם הבעלים מכחישי' או אומרים שמא לא דקדקת ולא הוי הך דעד אחד שאמר שמצא מסמר בכרס אלא כי אוכלא לדנא אבל אני כתבתי לדברי מר שכתב ואף להחולקים שם ואומרים אף בלא מגו נאמן השומר היינו באומר ברי לי עכ"ל ועפי"ז כתבתי דלהחולקים דהטעם שהוא נאמן משום כיון שנעשה שומר עליו הוי כבעלים אף שאין לו מגו מהימן להחזיק אף בספק איסור ולא מהני הכחשת בעלים מטעם שהוא בידו ונאמן אדם על שלו וכי היכי שנאמן השומר באיסור הודאי ולא מהני הכחשת בעלים ה"ה בספק איסור והבאתי ראי' שכתב הטו"ז בסי' מ"ח גבי דינא דמסמר וז"ל ואפילו ישראל גדול אינו נאמן אא"כ שהוא בידו ובפעם ראשון ש"מ דאם הוא בידו נאמן להחזיק ואף ששם אינו אלא ספק איסור ואפילו הבעלים מכחישים דכיון שהוא בידו ונעשה שומר עליו מהימן וכי היכי דהתם מהני ברי דשומר להחזיק ספק איסור ה"נ מהני ברי של הריבה שאומרת ברי שיש כאן ספק איסור ונאמנת אף שהבעלים מכחישים ואומרים שמא לא דקדקת וכל כי האי מילתא לימרו משמאי בשוקי ובבראי. אבל בזה ישרו דברי מר בעיני שכתב שאין לנו לבדות מלבינו מה שלא אמרה הריבה ואין לנו להחזיק ריעותא ואף אני לא כתבתי דבר זה אלא מה שיש לבעל דין לחלוק הי' כוונתי למי שמתעקש בדברים וחולק על דברים המצודקים ואינו מודה על האמת אבל בעיקר הדין באומדנא גדולה כנדון זה יפה דן ויפה הורה הוראה לכל ישראל מאתו תצא וה' עמו שהלכה כמותו:

ועתה אראה ואשובה להשיב בדין נותן טעם לפגם אחר יב"ח שהבאתי ראי' מדברי הר"ן דהני מאני דקוניא מיירי באין מכניסין לקיום וכתב מר מה בכך אנן לדברי האומרים דבמכניסן לקיום איירי עכ"ל הלא הבאתי ראי' אף לדעת הרמב"ם דבמכניסן לקיום מיירי מ"מ סובר בכלי מתכות אף שמכניסן לקיום אין צריך מלוי ועירוי וסגי בהדחה ובבישול בכלי מתכות אסרה התורה להצריך להגעיל וא"כ איך מבי' מר ראי' מיישון קנקנים שבליעתן ע"י צונן לכלי שבליעתו ע"י חמין ומה שרצה להביא ראיה מחרצנים וזגים ודורדייא שהן גוף האיסור ועדיפי מבליעת חמין ואפ"ה לאחר יב"ח שרי ואני אומר מי יאמר זה שהן גוף האיסור דלא מבעי' חרצנים וזגים דלית בהו אלא טעמא בעלמא דהא אם לוקח החרצנים וזגים קודם שנמשך היין מותרים ולאחר שנמשך היין אסורים ע"כ הטעם שנבלע בהם י"נ אלא אפילו בדורדייא נמי אינם גוף האיסור אלא שבתחילה

יוצא הפסולת עם המשקה ומעורב בו ואחר ימים הפסולת נופלים בשולי החבית ומזה נתהוי' השמרים ובתוך י"ב חודש תמצית היין מעורב בו ולאחר י"ב חודש כלה תמצית היין לגמרי ושרי ותדע דאי היו השמרים גוף האיסור איך מותרי' לאחר יב"ח הא אפילו בסתם יינם אפרן אסור לעולם בהנאה אלא ע"כ דאין כאן גוף האיסור אלא בתוך יב"ח לחלוחי' היין יש בו ולכך אסור ולאחר יב"ח מותר דכלה לחלוחית היין ובזה ישבתי קושיא מה שהניח הש"ך בצ"ע על א"ח הביאו הב"י בסי' קכ"ג דדורדייא אם שרפן אפי' תוך יב"ח אפרן מותר וכתב הש"ך שצ"ע דהריב"ש כתב בסתם יינם קי"ל דאפרן אסור וכן מוכח בש"ס בע"א דף ס"ב ואני אומר דמש"ס אין כאן קושי' לא"ח דהתם מיירי שקיבל חטים בשכר סתם יינם ולכך אף אפרן אסור משום דכולם שכר סתם יינם הוא משא"כ בחרצנים וזגים ודורדייא שאינם גוף האיסור אלא סתם יינם נבלע בהם ולכך לאחר יב"ח או בתוך יב"ח כשנשרף כלה היין לגמרי ולכך אפרן מותר וכן מוכח מהגהות אשרי פ' אין מעמידין שרצה רבינו אפרים להתיר פת שנתחמץ בשמרים אע"פ שיש בשמרים טעם יין הואיל ואין בעיסה טעם יין ומה שנתחמצה לאו מחמת היין אלא מחמת השמרים דמי פירות אין מחמיצין אף דלא קי"ל כרבינו אפרים מ"מ השמרים אינם גוף של איסור וזה ברור ואף אם נימא שהם גוף האיסור אין ללמוד מהם לאיסור הנבלע בתוך דופני הכלי והבאתי כמה ראיות ומה שכתב מר שהחוש מכחישו והביא ראי' מסברת התוס' בשילהי ע"ז ד"ה בת יומא ואני אומר דאין זה סתירה כלל לדברי דבוודאי לענין הטעם לשבח דבר הנבלע נפגם מהר יותר מאיסור שהוא בעין וטעם הבלוע פוגם אפילו בלילה אחת אבל לענין יבשות שיאבד הבלוע ויהי' כעפר הוא בהיפך שדבר גוש של איסור בימים מועטים מתייבש ויהי' כעץ ודבר הנבלע עומד ימים רבים דהא ע"כ גם מר מודה לזה דאיסור הגוש מתיבש לפעמים בשני חדשים וטעם הנבלע אסור כל יב"ח משום נ"ט לפגם וכי היכי דצדד מר לחלק בתוך יב"ח כך נחלוק אף לאחר יב"ח דלעולם טעם פגום יש בו וגם הבאתי ראי' מכלי חרס ונתר והדרייני אף שלא נשכח מזכרי ומדעתי שהתם כמו שמכניס בכד ובחבית מ"מ הבאתי ראי' כי היכי דהכא משתמר מה שבתוך הכלי לימים ושנים ואף שבדבר הגוש מתייבש מהר וא"כ בדבר שהוא לפגם נמי אי אפשר ללמוד משאר איסורים כגון בחרצנים אחר יב"ח שנעשה כעץ שהתם האויר מיבש אותו לגמרי אבל לדבר שנבלע בכלי אם רביעית משקי' פגומים נבלעו בכלי ע"י דופני הכלי עומד ימים רבים. ומה שכתב מר על אותן המפרשים שתמהו על הרא"ם שאינו מכיר אותם ואני לא עיינתי תחלה בדברי הרא"ם גופי' אך ראיתי בספר שפתי חכמים שכתב זה בשם דברי דוד וכמדומה שהוא הספר שחיבר הט"ז על פירש"י ומר כיון יפה להלכה שדברי

הרא"ם כדברי התוס' דמפרשים דמריקה ושטיפה הי' אחר שנעשה נותר ושמחתי מאוד בדבר זה מ"מ אין תמיה כ"כ על המפרשים שדבר זה תלוי בגירסת הספרים דלספרים בפ' דם חטאת דף צ"ז ע"א בדברי רבנן ממתין להם עד זמן אכילה א"כ י"ל דמריקה ושטיפה היה קודם שנעשה נותר כדי שלא יביאו קדשים לבית הפסול ואי גרסינן ממתין להם כל זמן אכילה והדר עביד מריקה ושטיפה משמע הטעם משום שכבר נעשה נותר ודברי התוס' שם ד"ה ממתין להם תמוהים הם שכתבו וז"ל ועוד יש קצת לדקדק מדקאמר לעיל לר' טרפון כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו ואם קודם שנעשה נותר עביד מריקה ושטיפה ה"נ ליעבד דכי בשיל בי' שלמים אתמול כשבא היום והוזקק למריקה ושטיפה אי בשיל ביה שלמים דהאידנא קודם מריקה ושטיפה ליתסרו אלא ודאי לא חייב הכתוב עד אחר שנעשה נותר עכ"ל ולכאורה דבריהם תמוהים דהא ע"כ צריכין אנו לומר הא דא' ר"ט כל יום נעשה גיעול לחבירו אי מיירי דיש בהם בנותן טעם הרי הקלין נאכלין כחמורין ואי אין בהם בנ"ט ונתבטל טעם נותר מותר לאכול כזמן קלים ולפ"ז י"ל דטעם מריקה ושטיפה קודם שיהי' נותר כדי שלא יביא קדשים לבית הפסול ומ"מ אין כאן קושיא לר"ט דהכי קאמר דכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו ומותר לבשל בהם שלמים דאי יש בהם בנותן טעם נאכל כחמור שבהם ואי אין בהם בנ"ט ומותר לאכול כזמן קלים מ"מ תיתי מהי תיתי אינו מביא קדשים לבית הפסול ולעולם מריקה ושטיפה בכלי שלא יביא הקדשים לבית הפסול ודוחק לומר דס"ל דסתם מתניתין רבי היא ומודה רבי דצריך תחילה הגעלה ומריקה ושטיפה לאחר הגעלה מגזירת הכתוב ואם בישול בו מקודם נאסר התבשיל דא"כ תקשי להו אפילו אם נימא דמריקה ושטיפה אחר שנעשה נותר מ"מ לאחר שיפלוט האיסור בעינן מריקה ושטיפה וקודם מריקה ושטיפה אין לבשל בו א"כ מאי מהני דאמרו כל יום נעשה גיעול לחבירו ועוד דכבר כתבו בתחילת דבריהם דהטעם משום שלא יביא קדשים לבית הפסול וע"כ צריכין אנו לומר דלכך נקטו דיש קצת לדקדק אבל באמת אין זה דיקדוק גדול כ"כ ובזה מיושב נמי קושית התוס' י"ט על הב"ט ע"ש:

ובמה שכתב מר שטעו בדבר שתינוקות יודעים בו לא זכיתי להבין כוונתו שאף שזה ברור שלדברי הרא"ם שבירה ומריקה לאחר שנעשה נותר מ"מ ברור אצלי שמפרש שהטעם שהצריכה תורה מריקה בשביל שלא יתן טעם בהיתר אח"כ דאי טעמא דהך שבירה שצריך לאבדו כמו שריפת נותר א"כ התחלת קושייתו אינו על פירש"י דמאי קשיא לי' דליהשינהו עד לאחר עמוד השחר דלמחר השני דילמא מצותו היא מיד דזה במקום שריפה נותר הוא ושם מצותו מיד מדבעינן קרא דאין שורפי' קדשים ביו"ט ש"מ

דשריפה נותר מיד ה"נ שבירת כ"ח ומריקה שהיא במקום שריפה שתהי' מיד אלא ע"כ דמפרש הטעם משום שלא יבלע בהיתר אח"כ וכן משמע מפירש"י בזבחים דף צ"ה ד"ה ר"ש מתיר וא"ת הרי בלוע נעשה נותר ופולטו בהיתר כו' משמע נמי דהטעם משום שלא יבלע בהיתר וכמדומה לי שגם מר לא עיין בהרא"ם:

ואחר שעיינתי בדברי הרא"ם שהקשה תחילה וא"ת מפני מה הצריכה התורה שבירה ומריקה והלא לא נעשית בליעתן נותר אלא בבוקר כדכתיב לא יניח ממנו עד בוקר כו' וי"ל דלמ"ד לינת הלילה פוגמת בין בשל בה בלילה ובין לא בשל בה כל זמן שלא עברה בה כל הלילה נ"ט לשבח היא וכיון דבעמוד השחר דלמחר פגומה ונותר באין כאחד ולא קדמה פגומה לאיסור נותר הוי כמו נ"ט לשבח וצריכי' שבירה ומריקה ואח"כ הקשה וא"ת לישהינהו לאחר עמוד השחר דלמחר כו' ולפ"ז יש ללמוד באם נשרה בכלי איסור ג' מעת לעת נאסר ההיתר כיון דהפגימה והבליעה באים כאחד הוי כנ"ט לשבח והט"ז והש"ך בסי' ק"ה לא כתבו כן ומצאתי אח"כ במג"א בהלכות פסח שהרגיש ג"כ בזה על הגאונים הנ"ל ומה שרצה מר להשיב על טענותי מההיא דכלי חרס אינו יוצא מידי דופנו לעולם והשיב מר דטענתי אינה טענה דזו אינה יציאה אלא שבתוך דופנו נפגם טעמו ונעשת כעפרא בעלמ' עכ"ל לא זכיתי להבין דבריו דהא דאמרינן אינו יוצא מידי דופנו פי' על האיסור הנבלע שאינו יוצא ולדברי מר כיון שנעשה היתר ע"י שנתייבש ונעשה כעפר הרי יצא שפיר מידי דופנו גם מה שרצה מר לישב על הא דאמר רב קדירות בפסח ישברו ולא קתני לישהינהו אחר י"ב חדש משום דממיל' משמע מהאי דחרצנים וזגים ודורדייא ואני כבר כתבתי שאי אפשר ללמוד מהתם ובר מכל דין הלא קי"ל להלכה דחרצני' וזגים אינם מותרים אלא לאחר שתמדן ואי אפשר לדחות סברת ר"ת בגילת' דחיטת' ובמה שכתב כיון שבתוך יב"ח מותר בדעבד אין להתיר לכתחילה אחר יב"ח כו' עד בטלה גם הטענה מחרסן דזב וזבה משום דהתם לאו בטעמ' תליא מילתא לא ידעתי פי' הלא כתבתי והבאתי ראי' דהזוב מטמא לח ואינו מטמא יבש ואי לפי דברי מר שכבר נעשה כעפר א"כ לא יטמא חרסן אחר יב"ח אלא ע"כ דמשקה פגום הנבלע בכלי עומד בלחלוחית ימים רבים ולא נעשה כעפר ומה שכתב דבליעת חרצנים וזגים אף שהם בצונן בליעתן מרובה מכל הבולעי' שהן ע"י חמין תדע שעושין מהן תמד תוך יב"ח ולא יעלה על לב אדם לעשות תמד בכלי שנתבשל בו יין עכ"ל ואני אומר דאין כאן תשובה דבכלי הטעם פגום אבל הכא נשאר תמצית היין בחרצנים וזגים שלא נסחט כראוי ובדורדיי' גוף היין מעורב בו ואיתא לקיוהא דפירא בעיני' אלא לאחר יב"ח כלה כל לחלוחית היין והיתר גמור הוא אבל בדבר הבלוע בתוך דופני הכלי אין בו כח ליתן

טעם במים אף שהוא ב"י וק"ו היכא שהוא פגום ולכך אין עושין בהם תמד אבל י"ל דהטעם הנבלע בו שמור בתוך דופני הכלי לעולם אף שהוא לפגם:

ומה שפיקפק מר מדברי הרשב"א בהשגתו על הרמב"ן בההיא דכלי נתר באמרו שאין זה לשון עולמית דאדרבה טהרה עולמית יש להן ועוד דמסתברא דאלו הי' להם טהרה ביישון אף בהגעלה או בחזרה כבשונות מותרים עכ"ל וכתב מר וז"ל ואני תמה דאטו הרמב"ן פליג על טהרת חזרת כבשונות כו' ואני אומר דלא עלה על דעת הרשב"א שהרמב"ן פליג על טהרת חזרת כבשונות אלא דתחילה הוקשה לו דאין זה לשון עולמית כיון שמותר ביישון לאחר יב"ח ואדרבה טהרת עולמית יש להן ר"ל ביישון אלא שאין לו טהרת יומים ר"ל לא ביום ע"י ציר ולא בג' ימים ע"י עירוי וכתב דמסתברא דאלו הי' להם טהרה ביישון אף בהגעלה או בחזרת כבשונות מותרים מיד וא"כ היכי פסיק ואמר אין להם טהרה עכ"ל וכוונת הרשב"א במאי דכתב ועוד מסתברא ר"ל אף דנימא דלא קשי' מלישנא דנקט אין להם טהרה דלעולם דמהני טהרה ביישין והא דנקט אין להם טהרה עולמית היינו בתיקון הכשר עירוי אבל במה שהוא ממילא יש להם טהרה ודחה סברא זו דאלו הי' להם טהרה ביישון אף בהגעלה היו מותרים דהרשב"א ס"ל דהגעלה מהני כמו יישון כמו שפסק גבי כלי חרס וכתב או בחזרת כבשונות ר"ל אליבא דכ"ע דמהני ואיך אפשר לומר דטהרה עולמית קאי על פעולת אדם דהא ע"כ חזרת כבשונות יש להם טהרה אלא ע"כ טהרה עולמית קאי אפילו על התירא דממילא שאינו מהני יישון וה"ה הגעלה אבל חזרת כבשונות לא עלה על דעת הרשב"א לפקפק בה דמהני בכל כלי חרס וזה פשוט וברור אצלי ולפי דברי הרשב"א שפסק בש"ע כוותי' שהגעלה מהני בכלי חרס אף שמכניסו לקיום כמו יישון ובכלי איסור לא מהני הגעלה בכלי חרס כיון שבליעתן ע"י חמין ובזה תשובה וראי' גדולה שאין ללמוד שאר איסורין הנבלע ע"י חמין מהכשר כלי יין ומה שרצה מר להחזיק קושייתו על ר"ת מ"מ אומר אני שאין זה כדאי לדחות דברי ר"ת ואם אמנם שאין אני כדאי להכריע וקטנו עבה ממתני מ"מ לפי קוצר השגתי ובינתי כתבתי הנראה לפי ע"ד ואוזן מילין תבחן וחיך אוכל יטעם לו אם הוא לפגם או לשבח כ"ר אלה הכותב בנחיצה. אהובו כנפשו מחותנו מאיר חבק"ק פרוסטיץ:

שאלה כה

בשידלאווצי היה מבוי של יהודים פתוח לשוק של גוים ובכלות המבוי העמידו כמו שער כדינו עם צורת הפתח אך שהי' השער מופלג משני צדי המבוי יותר מד' טפחים ורבים היו יכולים לכנוס בפרצה מצד זה ומצד זה ונשאלתי אם סגי למבוי תיקון זה או

צריך תיקון אחר במקום צדי הפרצות ואמרתי לברר דין זה וצריכין אנו תחילה להעמיד על האי פיסקא במבוי שנפרץ מראשו דאיתא בפ"ק דעירובין דף ו' ע"א א"ר חנין בר רבא מבוי שנפרץ מצידו בעשר מראשו בד' ופריך מ"ש מצידו בעשר דאמר פתחא הוא מראשו נמי נימא פיתחא הוא א' רב הונא ברי' דר"י כגון שנפרץ בקרן זויות דפתחא בקרן זויות לא עבדי אינשי ורב הונא אמר אחד זה ואחד זה בד' ופריך לר' חנין בר רבא מההיא מבוי עקום דע"כ בעשר מיירי ואמר רב תורתו כמפולש אלמא פירצת מבוי מצדו בד' ומשני ר' חנן בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים ופריך מכלל דרב הונא סבר אע"ג דלא בקעי בה רבים מ"ש מדרב אמי ורבי אסי פירש"י דאמרינן לעיל אם יש שם פס ד' מתיר פירצה עד עשר אלמא פירצת מבוי מצידו בעשר ומשני התם איכא גדודי הכא דליכא גידודי ע"כ הסוגי' וכתב הרא"ש דאיכא פלוגתא בין רבוות' הילכת' כמאן וכתב והרי"ף הביא דברי רב אמי ורב אסי ולא הביא דברי ר' חנין בר רבא ודברי בר הונא דפליגי במילתיה דרב אמי ורב אסי מכלל דס"ל דפרצת מבוי בעשר אפילו כי ליכא גידודי וכיון דבשל סופרים הוא עבדינן לקולא ופירצת מבוי ביו"ד כל היכא דלא בקעי בה רבי' עכ"ל הרא"ש ורבינו הטור סתם בא"ח סי' שס"ה כדעת הרי"ף שהביא הרא"ש וכתב הב"י ומ"מ יש לתמוה שסתם וכתב שאם נפרץ בראשו פרצתו בד' ולא חילק בין אם נפרץ בקרן זויות ועוד יש לתמוה דמשמע דע"כ צ"ל דנפרץ בראשו שלא בקרן זויות אינו בארבע וכמו שכתבו שם התוס' דאל"כ פליגא אדרב יהודא דאמר מבוי שהוא רחב ט"ו מרחיק שתי אמות ועושה פס ג' אמות והשתא הוי פרצה שתי אמות ויש בו ד' ואפילו למ"ד מצדו בד' מודה דבראשו אינו בד', אלא ע"כ הוא בקרן זוית ומאחר שרבינו כתב ההיא דר' יהודה היאך כתב סתם דפרצת מבוי מראשו בארבע וראיתי במג"א בא"ח שרצה לישב קושיות אלו וז"ל ונ"ל לתרץ כיון דמסקינן דבבקעי בה רבים תליא מילתא א"כ בראשו אסור אפילו שלא בקרן זוית דהא בקעי בה רבים היינו שהיא במקום נקי ושלא במקום נקי אלא מקום מטונף אז מיקרי לא בקעי בה רבים וזה פשוט דבראשו שהוא סמוך לפתח אין שם מקום מטונף דודאי אין אדם עושה פתח במקום שאינו נקי ע"כ הוי כמצידו דבקעי בה רבים ואסור ונפלאתי על הגאון הנ"ל דלפ"ד דמסתמא בראשו אין שם מקום מטונף והוי כבקעי בה רבים א"כ מאי פריך הש"ס מ"ש מצידו בעשר דאמרינן פתחא הוא מראשו נמי נימא פתחא הוא ומאי קושיא דהא ע"כ בעשר בצידו ע"כ במקום דלא בקעי בה רבים אבל במקום דבקעי בה רבים הוא בד' וא"כ אין ענין לנפרץ בראשו דהתם מסתמא בקעי בה רבים ופירצו בד' אלא ע"כ פשוט וברור כי היכי למ"ד דמצדו בד' היכא דליכא גידודי מ"מ מודה דבראשו אינו בד' אפילו במקום דליכא גידודי כמו

שמשמע מפשיטות לישנא דהב"י וע"כ צריכין אנו לומר דבראשו אין הפירצה ממעטת להתיקון משום דלא שבקי פתחא רבה ועיילי בפתחא זוטא א"כ ה"נ אף שהוא במקום דרבי' בוקעים שוה למקום שאין רבים בוקעים משום דלא שבקי פיתחא רבה ועיילי בפיתחא זוטא ולעולם אין רבים בוקעים בהאי פיתחא זוט' וכן משמע מדברי התוס' ד"ה אחד זה ואחד זה בד' פי' אם נפרץ בקרן זוית אבל אם נפרץ מראשו בלא קרן זוית לא הוי בד' דלא פליגי אדרב יהודא דאמר לקמן מבוי שהוא רחב ט"ו אמה מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות ומצידו דהוי בד' משום למעט בהילוכו אבל כשנפרצה בראשו אינו ממעט דלא שבקי פיתחא רבה ועיילי בפיתחא זוטא נשמע מזה אף רב הונא דמחמיר בצדו בד' היכא דליכא גידודי אפ"ה מתיר בראשו בד' אפילו היכא דליכא גידודי משום דלא שביק פיתחא רבה כו' ה"ה לרב חנין בר רבא דאית לי' מצדו בד' היכא דבקעי בה רבים אבל מראשו אפילו בקעי בה רבים ומסתמ' בקעי בה רבים כיון דבראשו הוא מ"מ הוי כמו שאין בוקעין בו רבים משום דלא שביק פיתחא רבה וכו' וא"כ אין בוקעין בו רבי' מיקרי וזה הוא קושית המקשה מ"ש בצידו בעשר היכא דלא בקעי בה רבי' בראשו נמי נימא פיתחא הוא דמסתמ' לא בקעי בה רבים דלא שביק אינש פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא ונהוי נמי בעשר ומשני דנפרץ בקרן זוית דפתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי וכי היכי דאם נפרץ מצידו כלפי ראשו דאם אין בה פס ד' פחות משלש' מתיר ג' אינו מתיר ולא חשיב כפתח וחיישינן שרבי' יבקעו בו ויבטלו התיקון המבוי משום דקא ממעט בהילוכו כדאמרינן דף י' ע"ב ה"נ אם עביד בקרן זוית ממעט בהילוכו וחיישינן דשביק פתחא רבה ועייל בזוטא והוי כרבים בוקעי' בו ולכך פוסל בד' אבל אם נפרץ מראשו אין רבי' בוקעין בו כלל משום דלא שביק כו' א"כ אינו פוסל בד' אלא בעשר והרא"ש והב"י דכתבו בש"ע חילוקא דרבים בוקעין בו אינו אלא בנפרץ מצידו אבל בראשו אין לחלק בכך דלעולם לא הוי רבים בוקעי' בו משום דלא שביק וק"ל וגם ראיתי שהט"ז רוצה לישב קושית התוספות דהקשו מההיא דאמר רב יהודה מבוי שרחב ט"ו אמה שעושה פס ג' ומרחיק ב' כתב תמהתי שאין זה הוכחה דכאן אנו באים ליפסול הפירצה מצד שנתבטל הפתח שעשה מתחיל' באותו צד כיון שעכשיו נעשה הפירצה במקום שהיה סתום משא"כ לעיל שעש' מתחילה בהיתר הרחקה ב' אמות ואין שייך שם ביטול פתח כי כן הוי מתחילה עכ"ל ואני תמה לתמיהתו דהא בדף י' ע"ב דפריך על הא דרב יהודה וליחוש דילמא שביק פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא ומשני רב אדא בר מתנה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ונכנס בפתח קטן ופריך מ"ש מדרב אמי ורב אסי דאמרי במבוי שנפרץ מצדו כלפי ראשו בג' טפחים ומשני התם קא ממעט בהילוכא

וקמבטלי לפתח קמא ואם איתא לדברי הט"ז מעיקרא לא קשיא מידי דיש חילוק היכא שעכשיו נעשה פירצה במקום סתום אבל לעיל עשה מתחילה בהיתר הרחקה ב' אמות אלא ע"כ דאין לדברי' אלו שורש ועיקר וגם הרמב"ם לא הזכיר אפילו בנפרץ מן הצד האי חילוק' דרבי' בוקעי' בו וכתב הרב המגיד בפ' י"ז מה' שבת דין י"ז וז"ל שאותה מימרא שהזכיר' שנפרץ בקרן זוית וכו' חולק' על הא דרב אמי ורב אסי וכל סוגיא דאיתא התם ליתא לענין הילכתא עכ"ל ולכאורה יש לדקדק מה ראה הרמב"ם לומר כך דליתא אליבא דהילכתא נראה דדקדק מהא סוגיא דאיתא התם דף ה' ע"ב דאם מעמיד פס ד' בראשו של מבוי צריך לחי אחר להתירו קאמר רב הונא ברי' דר"י לא אמרן אלא במבוי שמונה אבל במבוי שבעה ניתר בעומד מרובה על הפרוץ ויליף ק"ו מחצר ופריך מה לחצר שכן פירצתו בעשר תאמר במבוי שפירצתו בד' ומשני קסבר רב הונא ברי' רב יהושיע מבוי נמי פרצתו בעשר ואם איתא הא דמתיר פרצתו בעשר דווקא היכא דלא בקעי בה רבים אבל אי בקעי בה רבים פירצתו בד' אכתי תקשי דמה לחצר שכן פרצתו בעשר אפילו אם בקעו בו רבים כמו שפסק הרמב"ם פי' י"ז דין י"ח דחצר שרבים בוקעין בו ונכנסין בזו ויוצאין בזו הרי היא רשות היחיד גמורה וכן פסק הרי"ף ובזה מיושב מה שהניח הרב רבינו יהונתן בצ"ע על רב אלפס שלא הביא מילתי' דרב חנן דמודה היכא דבעי בה רבים בארבע אבל לדברינו ניחא דהא רב אלפס פסק כרב הונא ברי' דרב יהושיע וכרב אשי דבמבוי שמונה נמי ניתר בפס ד' מטעם עומד מרובה על הפרוץ מטעם ק"ו מחצר ואם איתא דהא מן הצד בד' היכא דבקעי בה רבים א"כ אכתי איכא למיפרך דמה לחצר שכן פירצותיו בעשר אפילו במקום דבקעי בי' רבים משא"כ במבוי אלא ע"כ דלא פלוג דאפילו מן הצד ובקעי בו רבים פרצותיו בעשר סבירא להו א"כ בנדון דידן ברור הדבר אליבא דכ"ע דאפילו במבוי הרחב ט"ו אמה אם הי' עושה פס ד' והעמידו רחוק מכותל ב' אמות דלא נתבטל הפתח שנשאר עשרה אמות ואינו צריך אלא תיקון לחי בצד הכותל כדכתבו התוס' וכן כתב המג"א בסי' שס"ד סי' ל"ד אבל בנדון דידן אפילו תיקון אינו צריך דהא האי צורת הפתח חשיב כמחיצ' וניתר בעומד מרובה על הפרוץ ואינו צריך שום תיקון אחר וראי' לזה דצ"ה חשיב כעומד דאמרינן התם דף י"א ע"א לימא מסייע לי' דלא מהני צורת הפתח בעומד מרובה על הפרוץ דתנן דפנות הללו שרובן פתחי' וחלונות מותר ובלבד שיהי' עומד מרובה על הפרוץ שרובן ס"ד ופירש"י דרובן פתחים וחלונות הוי פרוץ מרובה והיכי מצי למיתני ובלבד שיהי' עומד מרובה ושני אלא אימא שריבה בהם פתחים וחלונות ובלבד שיהי' עומד מרובה על הפרוץ ופירש"י אלמא עומד מרובה על הפרוץ בעינן ומשני רב כהנא כי תניא ההיא בפיתחא שמאי

ופירש"י פיתחה שמאי פתחי' שאין להם תיקרה שאין כלום למעלה מן הפתח אלא כל הכותל חלק כפתח עד ראשו וצ"ה שאמרו קנה מכאן וקנה על גביהם וא"כ פשוט וברור היכא דאית לי' צורת הפתח אפילו בד' כתלים הוי כעומד להאי אוקמת' וכן פסקו התוס' והרא"ש אלא אפי' לדעת הרמב"ם דס"ל דאם הי' פרוץ מרובה על העומד לא מהני צורת הפתח הא כתב הרב המגיד דאפילו לדעת רבינו יש צ"ה שמועילה אפילו בפרוץ מרובה כגון ברוח שלישית כמבואר פי' ולא בא רבינו להזכיר כאן אלא המחיצה שבעצמה בלאו חברתה היא מחיצה וכן כתב הרמב"ם בפ' י"ז דין י"ד דצ"ה מהני אפילו אם המבוי רוחב מאה אמה א"כ ה"ה בנדון דידן דאין צריך תיקון אחר וכן הורתי הלכה למעשה ולפי מה שכתבנו דדעת הרי"ף והרמב"ם דלית להו האי חילוקא דבקעי בה רבים אנו סומכי' בעיר שמוקפת גדר שנפרץ בה פירצה פחות י' דאין אנו צריכין שום תיקון ולדברי הש"ע בסי' שס"ג לא מצינו ידינו ורגלנו דכל שלא ניפרץ למקום מטונף או מקולקל בטיט הוי כבקעי בה רבים והי' צריך תיקון אפילו לא נפרץ רק ד' טפחים ודוחק לומר דמבואות שלנו הוי כדין חצר לגמרי המג"א החמיר בזה ואין איש משגיח בזה אם לא שנימא דסמכינן ארי"ף והרמב"ם דלא חילקו בזה ועוד נראה לומר דהרי"ף והרמב"ם לא מפרשי הא דאמרי במקום דלא בקעי בה רבים היינו מקום הטינופת כפירש"י אלא דבקעי בה רבים שדרך רבים לילך בדרך זה כמו מבוי עקום אבל במבוי מן הצד אין דרך רבים לבקוע בו ואף במקום שאינו מטונף הוי כאין רבים בוקעין בה מ"מ לחוש לכל הדעות היה ראוי לתקן פירצות גדרות העיר אפילו פחות מעשרה הנלפע"ד כתבתי:

שאלה כו

גרסינן ריש פ' איזהו נשך אמר רבא למה לי דכתב רחמנא לאו בגזל תיתי מריבית ואונאה אמרי הכי נמי אלא לאו בגזל למה לי לכובש שכר שכיר כובש שכר שכיר בהדיא כתיב לא תעשוק שכר עני ואביון לעבור עליו בשני לאוין ולוקמא ברבית ואונאה ולעבור עליו בשני לאוין דבר הלמד מענינו ובענינא דשכיר כתיב ופירש"י ובענינא דשכיר כתיב לאו דגזל לא תעשוק ולא תגזול וכל עושק כבישת שכר שכיר הוא ויש לדקדק לפי' רש"י למה פריך הש"ס שכר שכיר בהדיא כתיב לא תעשוק שכר עני ואביון שהוא במשנה תורה ולא פריך מהאי קרא דתורת כהנים בקדושים דכתיב לא תעשוק והתוס' כתבו ד"ה לעבור עליו בשני לאוין וא"ת ולוקמי' בגזל גופיה ולעבור עליו בשני לאוין וי"ל משום דלא לקי אלאו דגזל משום דניתק לעשה אבל כי מוקמינן אכובש שכר שכיר באם אין ענין לקי שפיר והקשה מ"ו הגאון מהרש"א הא עושק נמי לאו הניתק לעשה

דכתיב והשיב את הגזילה או את העושק ונכנס בדחוקים יעוין שם ואני ראיתי גירסא בילקוט פ' קדושים דגרס ולוקמי' בריבית ואונאה וגזל ומתרץ דבר הלמד מענינו ובאמת גירסא זו דחוקה דיותר יש לאוקמי' בגזל גופי' דמיירי בי' קרא משנוקמי' בשכר שכיר דכתיב בענינא ולכאורה נ"ל לישב קושית מהרש"א דלא דמי כלל לגזל דהא כל אזהרות הנאמרים בכובש שכר שכיר דאמרינן שעובר בחמשה לאוין מיירי אף שמשלם אח"כ שכרו כיון שעבר על ביומו תתן שכרו וא"כ אף במשלם אין זה תיקונו של לאו ולא דמי לגזל שמתקן הלאו ודמי להא שהביא הב"י בטח"מ סי' ע"ה בשם תלמידי רשב"א בדין הטוען לחבירו מנה של ריבית יש לי בידך והלה אומר לא הד"ם וכתב בריבית ליכא למימר משום ספק מלוה שיש לו עליו הלוהו ברבית דריבית לא אפשר בחזרה דלא מתקן לאויה בהכי ה"נ לא תקן לאוי' בהכי דעיקר הלאו שלא שילם לו בזמנו וכן מצאתי כיוצא בזה בתוס' דכתובות דף ל"ב ע"ב ד"ה שלא השם דלא תענה וכאשר זמם כיון שנכתבו רחוקים זה מזה לא הוי לאו הניתק לעשה ולא דמי ללאו דגזילה דחשיב לי' ניתק לעשה בפ"ק דמכות ובשלוח הקן אע"ג דעשה דגזילה לא כתיב אצל הלאו דלא תגזול דהתם ודאי ע"כ הוא ניתק לעשה שעוקר הגזילה מתחת ידו אבל קרא דועשיתם לו כאשר זמם אינו עוקר הלאו דלא תענה הילכך לא חשבינן ליה ניתק לעשה כיון שלא נכתב אחריו סמוך לו עכ"ל א"כ בעושק נמי הכי כיון שרחוקי' זה מזה לא הוי ניתק לעשה ולא דמי ללאו דגזל שמתקן הלאו שעוקר הגזילה מתחת ידו אבל גבי עושק כיון שלא שילם לו בזמנו כבר עבר וכיון דרחוקי' זה מזה לא חשיב ניתק לעשה דבשלמא אם היו קרובים זה לזה הוי ניתק לעשה אף שאינו מתקן הלאו כמו גבי לא תותירו ממנו עד בוקר דאי לאו דסמכה לעשה לא הי' חשיב ניתק לעשה אלא משום דסמכה הוי ניתק א"כ בעושק נמי לא חשיב ניתק לעשה די"ל דהתורה ריבתה עליו כמה לאוין אם מאחר שכירתו אף שדעתו לשלם אחר זמן וכן משמע בעיר שושן בח"מ סי' של"ט יעויין שם וכן נראה מדעת התוס' בחגיגה כאשר אכתוב אי"ה אכן הסמ"ע בסי' של"ט השיב על הע"ש וכתב בלאו דלא תבוא עובר מיד שעבר זמנו אף שדעתו לשלם לו אבל שאר לאוין דחשיב בש"ס אינו עובר אלא א"כ אין דעתו לשלם לו כלל וכן כתב הב"ח ומדפריך הכא מלא תעשוק שכר עני ואביון א"כ ש"מ שמיירי שרוצה לגזול שכר שכיר לגמרי וכשמחזיר לו מתקן לאוי' בהכי א"כ הדרא קושית מהרש"א לדוכתה הא עושק נמי ניתק לעשה:

ולישב זה נקדים מה דאמר רבא בפ' המקבל דף קי"א וז"ל רבא אמר זה הוא עושק זה הוא גזל ולמה חלקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין וכתבו התוס' ולמה חלקן כו' לאו משום דכתיב גזל ועשק ששינה בלשון דייק אלא משום דכתיב תרי לאוין תימא בשלמא

הכא חילקן כדי לעבור עליו בשני לאוין אבל גבי אשם גזילות למה נכתבו שניהם או בגזל או עשק עכ"ל ובאמת תחילת דבריהם יש לפרש כפשוטו דלא ניחא להו לפרש מדשינה בלשון דייק רבא דכתבו התוס' ריש איזהו נשך ד"ה למה חילקן וא"ת למה שינה בלשון וכו' וי"ל כיון שהוצרך שני לאוין אורחא דקרא לכתוב לשון משונה שהוא נאה יותר עכ"ל א"כ אזלו לשיטתם דלא דייק רבא מדשינה בלשון דאורחא דקרא לכתוב בלשון משונה אלא ע"כ מדכתיב תרי לאוין וזה פשוט וברור ולפום רהיטא נראה לישב תמיהת התוס' דאמרינן בפ' הזהב דף מ"ח מהדר' לעושק ולא לתשומת יד הוי סייעת' לריש לקיש דכסף אינו קונה ואף שכתבו שם התוס' ד"ה תשומת יד ה"נ לא הי' צריך להחזיר לעושק ובשביל שום דרש אהדרי' זה כתבו לפי מאי דס"ד אבל לפי האמת דמרבינן תשומת יד אלא מדבהדי' לא אהדרי' ע"כ דומי' דפקדון הדרי' א"כ איצטרך להדר עשק שנרב' דווקא היכא שנטלה ממנו וחזר והפקידו ללמד דמשיכה דווקא קונה ולא כסף וע"ש במהרש"א שפי' כן:

ועוד נראה לישב תמיהת התוס' וצריך אני להקדים מה שכתבו התוס' בחולין ובזבחים כי לדבר זה הערני בלומדי עם בני ישיבתי בחולין דף פ' ע"ב אמרינן אם שחט קדשים אותו ואת בנו לוקה משום אותו ואת בנו ופריך ולילקי נמי משום לאו דמחוסר זמן ותירץ ר' זירא הנח למחוסר זמן שהכתוב נתקו לעשה מ"ט דאמר קרא מיום השמיני והלאה ירצה מיום השמיני אין מעיקרא לא ולאו הבא מכלל עשה עשה ופירש"י האי עשה ע"כ אחר הלאו הוא דהלאו הוא תוך שבעה והעשה אח"כ וכתבו התוס' משמע שרוצה לפרש כמו שאר ניתק לעשה שבש"ס והקשו התוס' מסוגי' דזבחים דף קי"ד דאמר ר"ש אותו ואת בנו ומחוסר זמן בלא תעשה בחוץ ומפרש טעמא בגמ' מקרא דלא תעשו ככל אשר אנחנו עושים וגו' איש כל הישר בעיניו א"ל משה כשתבאו לא"י ותקריבו חובות לא תקריבו בו אלא כל הישר דרך ישרות וגילגל לגבי שילה מחוסר זמן הוא ואמר רחמנא לא תעשון ופריך אי הכי מלקי נמי לילקי אלמא א"ר זירא הכתוב נתקו לעשה ומשני כי אמרי' לרבנן אבל לר"ש מלקינן נמי עלי' ולפי' הקונטרס כי היכי דלא ירצה הוי ניתק לעשה ה"נ לא תעשון וא"כ מאי פריך והר"ר שמואל מוורדו"ן דון היה אומר דהכי פריך כיון דאית בי' נמי לאו דלא תעשון לילקי דלא אתי חד עשה ומנתק תרי לאוין כדאמרינן במס' תמורה דלא אתי עשה דוהיה הוא ותמורתו ועוקר תרי לאוין דלא יחליפנו ולא ימיר והקשו התוס' על תירוץ זה מהא דאמרינן דלא לקי אלאו דלא תגזול משום דניתק לעשה דוהשיב הגזילה אשר גזל אע"ג דאיכא נמי לאו דלא תעשוק דאמר רבא בפ' המקבל היינו עשק היינו גזל ולמה כתבן בשני שמות לעבור עליו בשני לאוין ועוד הקשו מפ' בתרא

דמכות דחשיב לא יטמאו את מחניהם ניתק לעשה אי לאו משום דקדמו עשה אע"ג דאיכא נמי לאו דואל המקדש לא תבוא ומיהו התם איכא למימר משום דאיכא תרי עשה וישלחו מן המחנה מחוץ למחנה תשלחום אבל מהא דגזל קשיא להו ורצו לחלק דדווקא התם גבי תמורה שסמוך שני הלואין אצל העשה לומר שאין העשה מנתקה אבל היכא דלא כתיבי שני הלאווין אצל העשה הוי ניתק לעשה יעוין שם ולי נראה לישב תירוץ של ר' שמואל מוור"דין דלעולם אין העשה מנתק תרי לאווין ואי משום דקשיא להו מהא דגזל דהוי תרי לאוין ואין העשה מנתק תרי לאוין זה אינו קושיא כיון דלרבא גזל ועושק חד הוא א"כ גבי עשה דכתיב והשיב את הגזילה או את העשק נמי חדא מילתא נינהו וקאי הכל על גזל והוי נמי בגזל שני עשה ושני עשה מנתקי תרי לאוין כמו שכתבו גבי וישלחו מן המחנה ומחוץ למחנה תשלחום דהוי תרי עשה דמנתקי תרי לאוין לא יטמאו את מחניהם ואל המקדש לא תבוא ה"נ דכוותי' ובזה מיושב קושיות התוס' בפ' המקבל שהניחו בתימא גבי אשם גזילות למה חילקן דלפי מה שכתבתי לא קשה מידי דלכך הוכרח לחלק שם ולכתוב תרי עשה כדי לנתק תרי לאוין ובזה מיושב קושית מהרש"א אך תחילה נפרש סוגי' דשמעת' שם דהא ע"כ לדברי רבא שם דאמר אלא אמר רבא אי אתה מוציא לא נשך בלא תרבית ולא תרבית בלא נשך ולא חילקן הכתוב אלא לעבור עליו בשני לאוין ולפ"ז מאי דקשי' לרבא בתר הכי למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית ע"כ קושייתו רק על לאו יתירה דעל שני לאוין אי אפשר לומר דלישתוק וליליף מגזל ואנאה דהתם אינו אלא לאו אחד אלא ע"כ על לאו יתירה קא קשיא ליה לרבא וגם מוכרחים אנו לומר הא דמשני הש"ס בכובש שכר שכיר לעבור עליו בשני לאוין לא נחית הש"ס הכא למנות כל מנין הלאוין שיש בכובש שכר שכי' דהא בפ' המקבל מני הש"ס חמשה לאוין אלא ע"כ דהכא לא נחית למנין הלאוין אלא מתרץ דלאו דגזל קאי נמי על כובש שכר שכיר ולעבור עליו גם בלאו דגזל:

ולפי"ז נוכל לומר דהכי מפרשא שיטת הש"ס דבאמת רבא לטעמי' דסביר' ליה היינו גזל היינו עושק ולמה חילקן לעבור עליו בשני לאוין גבי גזל וגם נכתבו גבי אשם גזילות תרי עשה לנתוקי להני תרי לאוין אלא דקא קשיא לי' לרבא הכא על לאו יתירה למה לי כמו גבי ריבית והכי קאמר למה לי למכתב לאו יתירה גבי גזל לעבור עליו בשני לאוין לישתוק מחד לאו ואנא ידענא תרי לאוין מריבית ואונאה ואף שיהיו תרי לאוין ינתקו תרי עשה ומתרץ אין ה"נ דלא הוי צריך בגזל לאו יתירה אלא דמוקמינן בכובש שכר שכיר באם אין ענין ופריך כובש ש"ש בהדיא כתוב לא תעשוק שכר עני ואביון דלא הי' יכול להקשות מפסוק דקדושים דכתיב לא תעשוק דרבא סבר דהאי לא תעשוק

היינו גזל ולא קאי אכבישת שכר שכיר לכך פריך מהאי קרא דכתיב בהדיא לא תעשוק שכר עני ואביון ופריך ולוקמי' בריבית ואונאה ולעבור עליו בשני לאוין וע"כ בריבית איכא ג' לאוין אלא דלאו יתירה קחשיב קרי ליה שני לאוין ומשני דבר הלמד מענינו ובענינ' דשכיר כתיב ר"ל דכתיב בפ' קדושים לא תעשוק את רעיך ולא תגזול ולא תלין פעולת שכיר ולא כפירש"י דמפרש קרא קמא דכתיב לא תעשוק וכל עשק כבישת שכר שכיר דהא רבא מפרש דעשק נמי גזל הוא כן נראה לי ברור ובזה ניחא נמי פי' התוס' דמפרשי הא דלא מוקמינן האי לאו יתירה אגזל ויעבור בגזל בשלשה לאוין י"ל לפי פירושי דפירשתי לעיל ומתרצים דגזל הוא לאו הניתק לעשה משום דתרי עשה ודאי מנתקי תרי לאוין וה"ה ג' וע"כ משום דאין לוקין עלי' דא"כ למה לי תרי עשה ולכך לא מוקמינן בלאוי יתירה אבל בכובש שכר שכיר לקי שפיר דלא הוי ניתק לעשה ואי משום דכתיב והשיב את הגזילה או את העושק הא רבא סבר דעושק הוא גזל וא"כ לא מנתק אלא לאוי דגזל אבל לאוין דעושק שכר שכיר לא מנתק. ועפי"ז רציתי לישב מ"ש הרמב"ם ריש הלכות גזילה וז"ל כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה עובר בלא תעשה שנאמר לא תגזול ואין לוקין על לאו זה שהרי הכתיב נתקו לעשה אי זה גזל הלוקח ממון אדם בחזקה כגון שחטף מידו מטלטלים או שנכנס לרשותו שלא ברצונו ונטל משם כלים כו' כענין שנאמר ויגזול החנית מיד המצרי איזה עושק זה שבא ממון חבירו לתוך ידו ברצון הבעלים וכיון שתבעהו כבש הממון אצלו בחזקה ולא החזירו כגון שהי' לו ביד חבירו הלואה או שכירות והוא תובעו ואינו יכול להוציא ממנו מפני שהוא אלם וקשה על זה נאמר לא תעשוק את רעיך וכתב הרב המגיד וז"ל איזה גזל כו' לפי דעת הרב הסוגיא שבפ' המקבל דאסקינן התם זהו עושק זהו גזל ולמה חילקן הכתוב לעבור עליו בשני לאוין פי' בעושק וגזל האמורים גבי שכירות דלעיל מיני' אמר כל הכובש ש"ש עובר בחמשה שמות משום בל תגזול ומשום בל תעשוק וגבי שכירות אי אפשר לגזול כעין ויגזול את החנית בשום צד אבל באמת לא נתחור לי ענין זה לפי פשט הסוגי' שהרי בכתוב לא מצינו כי אם פסוק אחד מלא תגזול ואוקמינהו בפ' איזה נשך בכובש ש"ש דגזל גמור מביניא דריבית ואונאה אתי' וא"כ איך לעשות מצות חלוקות וצ"ע עכ"ל ולפי מה שפרשתי הסוגיא באיזה נשך אין כאן קושיא דבאמת רבא סבר דעושק נמי היינו גזל ולא נכתב אלא לעבור בגזל שני לאוין אלא דקשיא ליה הכא לאו יתירא בגזל למה לי ומוקי לי' באם אין ענין לכובש ש"ש וי"ל דמוקי לקרא דלא תעשוק דקאי על כבישת שכר שכיר ולאו דגזל במקומו עומד וא"כ שפיר מחלק לשני לאוין והוי גזל דומיא דויגזול את החנית ועושק הוא כבישת שכר שכיר שבא לידו בהיתר באם אין

ענין ומיניה נלמוד לכל ממון שבא לידו בהיתר כגון פקדון או הלואה והוא כובשו וע"כ רבא לית ליה הא דעובר בשכר שכיר לאו דלא תגזול. וקצת ראיה לדברי דבמנין מצות עשה קחשיב שחייב אדם להחזיר הגזילה לעשה ולא חשיב נמי עושק אלא דהתם עושק הוא גזל ולא כתבי' רחמנא אלא לנתוקי להני תרי לאוין כדכתיבנא לעיל ולכך לא הוי אלא עשה אחת. ובסמ"ג ראיתי שמנה גזל ועושק לשני לא תעשה וכתב בגזל ועושק כמ"ש הרמב"ם ומסיים אע"פ שפשוטו כך הוא מ"מ אמר רבא בפ' המקבל זהו עושק זהו גזל ולהכי אפקי' רחמנא בתרי לישני לעבור עליו בשני לאוין לפי ענין זה לאו אחד הוא ונמנה תחתיו הא דגרסינן בפ' חלק א' רבא כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו לא יהי' כקרח וכעדתו עכ"ל ולפי מה שכתבתי לא קשיא כלל דאף לרבא דסבר שעושק הוא גזל מ"מ קשיא למה לי למכתב לאו יתירה בגזל כמו בריבית ומוקי לי' באם אין ענין לכובש שכר שכיר ותרי לאוין בגזל ממילא ידעינן מריבית ואונאה א"כ הוי גזל ועושק שני מצות אך אי קשיא לי הא קשיא לי לפי פי' זה בכובש שכר שכיר אינו עובר על לאו דגזל א"כ למה פסק הרמב"ם שעובר בחמשה לאוין וקחשיב לאו דגזל ביניהו ובאמת הסמ"ג בסי' קפ"א חשיב לא תלין פעולת שכיר ללא תעשה וסיים כל הכובש שכר שכיר עובר בארבע אזהרות ועשה משום לא תעשוק ומשום לא תגזול ומשום לא תלין ומשום לא תבוא עליו השמש ומשום ביומו תתן שכרו ולא זכיתי להבין כוונתו למה חשיב ד' אזהרות הלא בש"ס מנה חמשה לאוין ואין לומר דלא תעשוק הנאמר בקדושים מוקי לי' בגזל לעבור בשני לאוין מריבית ואונאה ולאו דגזל מוקי לי' בכובש שכר שכיר והא דחשיב לא תעשוק היינו לא תעשוק שכר עני ואביון דא"כ למה לי' לדחוק אליבא דרבא דמני כל המחזיק במחלוקת הוי לי' למימר דלרבא ניחא דהוא סבר שעושק היינו גזל ולא חילקן אלא לעבור עליו בשני לאוין אלא דקשי' לי' לאו יתירה למה אלא ע"כ דלא תגזול קאי על כבישת שכר שכיר ולא תעשוק קאי על גזל והוי שפיר מצות חלוקות ובר מכל דין הוא דוחק גדול לאוקמי גזל גופי' לכובש ש"ש ועושק על גזל דיותר מסתבר' לאוקמי לאו דגזל על גזל ועושק באם אין ענין על כבישת שכר שכיר וגם קשיא לי טובא ולא יכולתי לירד לסוף דעתו למה קשיא לי' לדרבא ולא קשיא לי' אליבא דכ"ע דע"כ לאו בגזל מיותר וצריך לאוקמי אכובש ש"ש וגזל נלמד ממילא מריבית ואונאה וא"כ איך נעשו מצות חלוקות כקושיות הרב המגיד על הרמב"ם וגם למה מנה ד' לאוין וראיתי בפירש"י לא תעשוק שכר עני ואביון והלא כבר נאמר אלא לעבור על האביון בשתי לאוין ועל העשיר כבר הוזהר לא תעשוק את רעיך נמצא בעשיר אינו עובר אלא בד' לאוין אבל מ"מ קשה למה לא חשיב שבעני עובר בחמשה לאוין ועוד אליבא דרבא מני לאו כל

המחזיק במחלוקת וקשה דהא אר"א כל הקורא לאברהם אברם עובר בלאו שנאמר ולא יקרא עוד שמך אברם לימני' נמי בשס"ה לאוין אלא ע"כ דהני קראי אסמכתא בעלמא נינהו ולא מלקינן עליהו:

ומה מאוד נפלאתי על הרמב"ם שכתב בפ' י"א מצות עשה ליתן שכר השכיר בזמנו ואם איחרו לאחר זמן עובר בלא תעשה ולא תבוא עליו השמש ואין לוקין עליו שהרי הוא חייב לשלם וקשה שהרי לפי דעת הב"ח והסמ"ע דלאו זה נאמר אף דאמר המתן לי ומחר אתן ואף שאינו עושקו ואינו גוזלו עובר על לאו זה א"כ אלבייהו לא הוי ניתק לעשה דלא ניתן לתשלומין וא"כ למה כתב שאין לוקין עליו וצ"ע:

וגם ראיתי מה שכתבו התוס' ריש בב"מ דף ה' ד"ה לא תחמוד בלא דמי משמע וא"ת תיפוק לי' מלא תגזול וי"ל לעבור עליו בשני לאוין ורבים נתקשו בזה דהא כתבו התוס' ריש איזהו נשך דלא מוקמינן בלאו יתירה אגזל משום דלא לקי ורצו לישב שמה שכתבו התוס' בלא תחמוד לעבור בשני לאוין דאינשי טעו בהכי אבל לפי האמת אי אפשר לאוקמי' בתרי לאוין דלא מוקמינן בלאו יתירה היכא דניתק לעשה תמי' לי איך אפשר לומר שהתוס' תירצו לעבור בשני לאוין שאינשי טעו בזה אבל לא לפי האמת שהרי אחר תירוץ זה הקשו התוס' שם וא"ת והא כי יהיב דמי נמי חמסן הוא וחמסן פסול לעדות ותירצו דחמסן לא פסול מדאורייתא וחמסן דקרא דלא יהיב דמי ואי לפי דבריהם דאינשי טעו בהכי אבל באמת לא תחמוד אף בדמי א"כ פסול מן התורה אלא פשוט בעיני שהתוס' כתבו זה לאמת כמו שכתבו בסנהדרין לחד תירוצא ולא קשיא הא כתבו ריש איזהו נשך דלא מוקמינן בלאו יתירה אגזל משום דניתק לעשה נראה דאין כאן קושיא דהתם מקשו התוס' דמוקמינן אכובש ש"ש משום דבענינא דשכיר כתיב ע"ז מקשו התוס' דטפי הוי לי' לאוקמי' אגזל גופי' ותירצו דיותר מסתבר לאוקמי' אכובש ש"ש דנכתב באותו ענין משנוקמי' אגזל כיון דלא לקי אבל באמת אי לא הי' שכר שכיר בזה הענין יותר מסתברא לאוקמי בגזל בלאו יתירה אף דאין לוקין משנוקמי' על לאו אחר דלא נכתב בהאי ענינא כלל ולפ"ז ניחא בלא תחמוד דמיותר לגמרי ויותר מסתבר' לאוקמי' על לא תחמוד גופי' שעובר בשני לאוין משנוקמי' על לאו דלא כתיב בהאי ענינא ועוד נראה דאף דגזל ניתק לעשה אבל לא תחמוד לא ניתק דאף שמחזיר הגזל מ"מ עובר על לא תחמוד דהחומד מביא לידי גזל ואמרתי דבר זה אתי כתנאי דפליגי אבייי ורבא בסנהדרין אי בעינן רשע דחמס דאביי סבר מומר להכעיס פסול דלא בעינן רשע דחמס ורבא מכשיר דרשע דחמס בעינן נראה דפליגי בזה אי לא תחמוד בלא דמי משמע דאם האמת כן הוא א"כ חמסן דיהיב דמי אינו פסול מן התורה וחמסן דקרא

היינו גזלן שנוטל בלא דמים כמו שכתבו התוס' א"כ קרא דעד חמס מיירי בלא דמי וא"כ דווקא היכא דנחשד על דמי' הוא דפסול אבל אם אינו נחשד על דמים כשר להעיד אבל אביי סבר כתירוץ שני של תוספות דלא תחמוד לפי האמת אף בדמי אסור וא"כ חמסן אף דיהיב דמי פסול מן התורה א"כ עד חמס אף שאינו חשוד על ממון פסול ולכך לא בעינן רשע דחמס ר"ל שנחשד על דמי ומשומד להכעיס פסול ולי נראה לישב קושיות התוס' במאי דקשיא להו בלאו דלא תחמוד אי בלא דמי תיפוק לי' מלא תגזול ונראה לומר דאיצטריך לא תחמוד על קרקע דעל קרקע לא קאי בלאו דגזל דקרקע אינה נגזלת אבל קאי בלאו דלא תחמוד:

והואיל ואתא לידן נימא בי' מילתא דתמי' לי טובא דפסק המחבר בש"ע בחו"מ סי' ל"ד סעיף יו"ד דמלוה בריבית קצוצה פסול מדאורייתא וקשה לי הא אמרינן בסוף פרק ד' ראש השנה הא דחשיב שם אלו הפסולין המשחק בקוביא ומלוה בריבית ופירש"י מלוה בריבית לאו גזלן דאורייתא להיפסלים משום אל תשת עד חמס דהא מנפשי' יהיב ליה והתוס' כתבו דאפילו בריבית קצוצה נמי לא משמע לאינשי איסורא כשנותן לו מדעתו עכ"ל א"כ היה להם להזכיר חילוק זה וביותר תמי' לי על הב"י דהסכים דהערב והעדים כשרים מטעם דלא תשימון עליו נשך לאינשי משמע להו במלוה ולא בעדים וערב וכן כתב הש"ך והסמ"ע בס"ק נ"ב ולפי דברי התוס' כיון דהלוה בריבית נמי לא משמע לי' לאינשי לאיסור יש להכשיר גם מלוה בריבית ועכ"פ גבי ערב ועדים הי' להם לפסול מדרבנן ומסתימת הפוסקים משמע דאף מדרבנן העדים כשרים ועוד אי סבירי להו כהנך תירוצי היכא דטעו אינשי וסברי דלא עבדי איסור' אף דהאמת אינו כן לא פסלי א"כ מאי דוחקי' דסמ"ע לפרש גבי חמסן דלא תחמוד בלא דמי משמע וכתבו התוס' שכן האמת דהא לפום האי סברא לא קשיא כלל קושיות התוס' בסנהדרין דף כ"ב ע"ב ד"ה מעיקרא כיון דטעי הכי שוב לא פסלי מדאורייתא ואמרתי ליישב מה שתמה הרב הב"י על המשרים נ"ב ח"ד דחמסן פסול דאורייתא וכתב הב"י וז"ל ולא יכולתי לישב לסברא זו הא דתני הוסיפו עליהם החמסנים עכ"ל ולי נראה דסברא זו הוא תירוץ השני של התוס' דמן התורה חמסן אף כי יהיב דמי היכא דלא מפייס לבעלים ושקיל בע"כ פסול ומעיקרא הוו מפייסי ולבסוף דחזו דשקלו בע"כ גזרו עליהם ר"ל שגזרו על כל החמסנין אף היכא דמפייסי ולעולם היכא דלא מפייס אף דשקיל בדמים נקרא חמסן ופסול מן התורה. והרמב"ם בפ"א דגזל חלק לאוין דגזל וכובש ש"ש לשני לאוין ותמה עליו הרב המגיד ואומר שהרי בשמעתי' מבואר דלא תגזול ולא תעשוק קאי אכובש ש"ש ואיך חלקן הרמב"ם לשני מצות לא תעשה ולפום ריהטא היה נראה לומר הא דחשיב לאו

דגזל ולאו דעושק בשני לא תעשה משום דסבר כיון דילפינן מבינייהו דריבית ואונאה לאו דגזל ונכתב לאו דעושק בלשון גזל ש"מ אף דמוקמינן אכובש ש"ש מ"מ הוי כמו שנכתב לא תעשה אף גבי גזל כן נראה לי לישב דעת הרמב"ם אבל הוא דוחק:

ונראה לי להביא ראי' דהתוס' סברי דעושק ש"ש לא הוי ניתק לעשה דכתבו בחגיגה דף ה' גבי הא דאמר ר' חנינא כל העושה דבר עבירה ומתחרט בו מוחלין לו מיד שנאמר ולא יראוני הא יראוני מוחלין להם מיד וכתבו התוס' גבי עושק שכר שכיר כתיב דהוי לי' לא תעשה ופליגי דר' ישמעאל בפ' בתרא דיומא דאמר תשובה תולה ויו"כ מכפר ואיכא ברייתא אחרת דאמרה על עשה ולא תעשה תשובה מכפרת עכ"ל ואי ס"ד דהוי לא תעשה שניתק לעשה הא גם ר"י מודה בזה דהא לכולהו תנאי התם הוי לא תעשה הניתק לעשה שוה לעשה אלא ע"כ דסברי דעושק שכר שכיר לא הוי ניתק לעשה ולא כר"י דדוחק לומר דר"י סבר דאף לא תעשה הניתק לעשה לא מכפרת תשובה דהא עולה לכ"ע מכפרת על הלאו הניתק לעשה כמו שאיתא ביומא דף ל"ו ע"א ואמרינן בזבחים דעולה דורון היא משום דאי בלא תשובה הוי זבח רשעים תועבה ואי דעביד תשובה והא תניא עבר אדם על מצות עשה ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלין לו נשמע מכל זה דליכא למ"ד שמחלק בין תשובה דעשה לתשובה דלאו הניתק לעשה:

וראיתי להזכיר מה דתמי' לי הא דאמרינן במנחות דף מ"א דא' רב קטינא למלאכא ענשיתו אעשה א"ל בזמן דאיכא ריתח' ענשינן ופי' התוס' ענשיתו לקנות טלית המחויב אם אין לו אבל אעשה גמור אפילו ב"ד שלמטה מכין אותו עד שתצא נפשו ופי' מהרש"א בח"א דהכי מוכח בפ' הכונס דדין שמים חמיר טפי מדיני אדם דכמה דברים חשיב שם דחייב בדיני שמים ופטור מדיני אדם ולפ"ז חמור דין שמים גבי עשה א"כ מאי פריך הש"ס ביומא תשובה מכפרת על עשה ועל לא תעשה השתא על לא תעשה מכפרת אעשה מבעי' ומאי קושיא הא עשה חמורה בדיני אדם שמכין אותו עד שתצא נפשו וק"ו שחמור יותר מדין שמים ואי אפשר ללמוד עשה מלא תעשה ורש"י בכתובות דף פ"ו ע"ב פי' מכין אותו עד שתצא נפשו קודם שעבר על העשה ויש בידו לקיים ולפ"ז י"ל לאחר שעבר על העשה אין מענישין אותו בב"ד של מטה כלל וגם דין שמים נמי קיל לאחר שעבר על העשה יותר מהעובר על לא תעשה ולפ"ז י"ל דאף על עשה גמור שאל אם ענשיתו ואין ראיה מב"ד של מטה דמכין אותו עד שתצא נפשו דשם מיירי קודם שעבר על העשה כדי לקיים אבל לאחר שעבר על העשה אין ב"ד מענישין אותו ושאל למלאכא אם ענשיתו על העשה בידי שמים שדינו חמור מדיני אדם דומי' דרב קטינא שכבר ביטל מצות ציצית והשיב לו בעידן ריתחא ענשינן:

וראיתי בתשובת בית יעקב סי' קי"ג דף פ"ג שפילפל ג"כ בסוגיא זו ואגב עיון ראיתי מה שתמה על הרמ"ה שהביא בטור י"ד סי' קס"א וז"ל והרמ"ה כתב דאפילו פחות משוה פרוטה אסור מן התורה אבל אין מוציאין אותו בדייני' עד שיהי' בו ש"פ עכ"ל וקשיא לי מהא דאמרינן בפ' א"נ א' רבא למה לי דכתב רחמנא לאו בריבית לאו בגזל לאו באונאה וצריכא דאי כתב רחמנא לאו בגזל משום דבע"כ כו' ע"ש ולדברי הרמ"ה קשה דה"ל למימר דאי אשמועינן גזל ה"א דווקא שוה פרוטה דאם אינו שוה פרוטה אינו גזל מ"ה כתב רחמנא לאו בריבית לחייב אפילו פחות משוה פרוטה עכ"ל הרב הנ"ל ונכנס לדחוקי' ולדעתי אין כאן קושיא כלל דאף גזל אסור מן התורה אפילו פחות משוה פרוטה אלא שלא ניתן לתבוע ואין מוציאין בדיינים כמו גבי רבית ומצאתי בהדי' כדברי בדברי הב"ח סי' שמ"ח וז"ל אסור לגנוב אפי' כל שהוא הכי משמע מפ' ד' מיתות דף ע"ז דקאמר רב פפא לא נצרכא אלא לפחות משוה פרוטה דגוי בישראל אסור דאע"ג דישראל מחיל לי' בתר הכי מ"מ צערא בשעתא אית לי' הילכך גזל הוא ופירש"י דישראל בישראל נמי אסור דכתיב לא תגזול והשיב את הגזילה אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא ותו אמרינן התם אהא דקאמר ליכא מידעם דלישראל שרי ולגוי אסור והרי פחות משוה פרוטה ומשני התם משום דלאו בני מחילה נינהו ופי' רש"י שאף ישראל נצטווה על הגזל אלא דפחות משוה פרוטה אינו נחשב גזל בעיניהם שעוברים על מדתם שרחמנים הם ומוחלים על דבר קל אבל ב"נ אכזרים הם עכ"ל אלמא דאסור דין תורה לגזול ולגנוב אפילו כל שהוא וכן פסק הרמב"ם פ"א מה' גניבה והסמ"ג לאוין סי' קנ"ה עכ"ל הב"ח הרי להדי' דאף בגוזל פחות משוה פרוטה אסור מן התורה כמו ריבית:

וגם רצה לישב דברי התוס' דכתבו לאו דלא תחמוד בלא דמי משמע להו וא"ת תיפוק לי' מלא תגזול וי"ל לעבור עליו בשני לאוין והוא סותר מ"ש משמם דלא מוקמינן בגזל לעבור בשני לאוין משום דניתק לעשה וכתב ויש לישב דבריהם כיון דלא תגזול לפי המסקנ' בגמ' קאי אכובש ש"ש א"כ מ"ש התוס' בדף ה' וא"ת תיפוק לי' מלא תגזול נמי כוונתם אכובש ש"ש וי"ל דלא תחמוד בלא דמי הוא בכלל כובש ש"ש ותירצו לעבור עליו בשני לאוין משום דאי קאי אכובש ש"ש לקי אשני לאוין עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריהם בלא תחמוד שהוא בלא דמי לא לקינן עלה ולמה כתבה לעבור בשני לאוין הלא לא מוקמינן בשני לאוין כיון דאין לוקי' עלי' ואין לומר שכוונתו שמוקמינן האי לאו אכובש ש"ש זה פשיטא אי אפשר לומר שהרי בפ' המקבל קחשיב חמשה לאוין ולא חשיב האי לאו דלא תחמוד ובר מכל דין אי אפשר לומר דקושית התוס' תיפוק לי' מלא תגזול ר"ל כבישת ש"ש דהא גזל ממש אי אפשר ללמוד מכובש ש"ש דהא הש"ס

בפ' המקבל עושה צריכותא דליכא למילף מהדדי וכן מוכח מסוגיא זו בפ' איזהו נשך דקאמר למה לי לאו בגזל תיפוק לי' מריבית ואונאה ולא קאמר דנילף מכובש ש"ש אלא ע"כ דליכא למילף מהדדי כדקאמר התם הש"ס משום דטרח אבל הכא לא טרח עי' פי' רש"י שם וגם מה שרצה להשיב על מהרש"א מתוס' דחולין וז"ל ולפ"ד מהרש"א קשה למה כתבו התוס' דאיכא חד עשה הא איכא תרי עשה חדא דוהשיב את הגזילה ואת העושק אשר עשק אלא הדבר ברור דעושק לאו עשה דהיינו גזל אלא דקרא כתיב כפל לשון וטעם הכפל הוא תמיהת התוס' בפ' המקבל עכ"ל ולא ירד לעומק הענין דאף לפי דבריו דאיכא תרי עשה דאדרב' דאם עושק לאו גזל לא מצינו בגזל אלא עשה אחת אבל אי עושק היינו גזל הוי בגזל שני עשה דומי' דוישלחו מן המחנה ומחוץ למחנה תשלחום דהוי תרי עשה על ענין אחר כמו שכתבו התוס' בזבחים דף קי"ד ודבריו מגומגמים מאוד והרצתי דברים אלו לפני מחותני הגאון מוהר"ר הירש אב"ד מאמשטרדם והאריך בתשובתו וכבר נדפסה תשובתו בספרו שו"ת וגם הגאון מהפורסם מוה' אברהם ר"מ ברודא האריך והעתיק בדברים אלו והנראה לפע"ד כתבתי:

שאלה כז

וזה את אשר השבתי למחותני הגאון מהור"ר צבי נר"ו. **דברי** פה קדשו דמר הגיעיני ביום שמחת תורה ונתמלא ביתי אורה וכהיו' סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים תפוחי זהב ממשכיות החמדה גנוזה אצלי ולילה כיום יאיר לי להשתעשע בדבריו ומה מאוד חביבים ועריבים עלי דברי פה קדשו ובאתי להשיב מפני הכבוד ראשון שכתב מר שדברי מהרש"ל תמוהים בעיניו ומביא ראי' שכבר מצינו שני לאוין מפורשין בגוים לא תתעמר בה וגם לטעמיה דמהרש"ל תקשי לנפשי' הא איהו גופי' ס"ל דהנך דרשות דואכלת את כל העמים דרשות גמורות נינה וכו' לפי עניות דעתי אין כאן קושיא דבודאי מודה מהרש"ל שיש מצות שנצטווינו על הגוים וזה הוא מגזירת הכתוב וכן ואכלת כל העמים נמי מגזירת הכתוב לעבור בעשה בגזל גוי ותמיהת מהרש"ל על הרמב"ם שכתב שעובר בלאו שיענש ישראל בעונש לאו בשביל גוי זה לא מצינו בסתם כי התורה בכללה ובפרטה לישראל נאמרה ולא לגוים שיענשו ישראל עליהם בסתם אם לא היכא דגלי קרא בהדיא:

גם מה שכתב מר וז"ל ואף למ"ד גזל גוי מותר נמי הוי תיובתא כו' ואי כסברת מהרש"ל רעיך למה לי הא ממילא ידעינן עכ"ל ולפי ע"ד אין כאן אפילו ריח קושיא דהא כתבו התוס' בפ' הגוזל דף קי"ד ע"ב ד"ה שלא ימשכנו דלהני תנאי דסברי גזל גוי מותר מוקמי

להאי קרא לדרשא אחריתא א"כ איצטרך רעיך שלא נימא שיש עכ"פ איסר עשה בגזל גוי מקרא דוחשב או מקרא דואכלת וקמ"ל שהוא היתר גמור וכן מצאתי שתירצו התוס' תירוץ זה ריש איזהו נשך ד"ה לעבור עליו בשני לאוין והקשו היכי ס"ד לאסור גזל גוי הא גזל בישראל גופי' לא ידענא אלא מריבית ואונאה וריבית ואונאה שרי בגוי ותירצו דה"א לאסור גזל גוי מקרא דואכלת עכ"ל א"כ למהרש"ל נמי אין כאן קושיא וזה פשוט וברור:

ומה שרצה מר לישב תמיהת הרב המגיד על הרמב"ם וכתב מר שנ"ל ברור שדעת הרמב"ם שפשוטו של מקרא הוא לכנות גזל החוטף בחזקה הן אמת שכך עלתה במחשבה לפני אבל מאוד חוכך אני בדבר זה דאף דנימא דמילת גזל סובל פי' זה מ"מ לענין מנין מצות אי אפשר לחשוב זה למצוה בפני עצמה כיון דאמרי' דלגופי' לא איצטריך דנלמד מריבית ואונאה ומוקמינן להאי קרא לכבישת ש"ש ואיך ימנה זה במנין הלאוין וזה עיקר תמיהת הרב המגיד והסמ"ג מנה גזל ועושק לשני לאוין וכתב ממש כלשון הרמב"ם ומסיים אע"פ שפשוטו של מקרא כך הוא מ"מ א' רבא בפ' המקבל זהו עושק זהו גזל כו' לפי ענין זה לאו אחד הוא ונמנה תחתיו הא גרסינן בפרק חלק א' רבא כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו דלא יהי' כקרח ועדתו עכ"ל ובודאי לא נעלם מעיני הסמ"ג דאין מקרא יוצא מידי פשוטו אלא ודאי כיון דלרבא גזל ועושק חדא מילתא היא וגזל ילפינן מריבית ואונאה וכיון דעקר לגמרי ואי אפשר למנות גזל ללאו בפני עצמו במנין הלאוין דמשני לאוין ריבית ואונאה בלבד ידעינן איסור גזל ומה שמביא מר ראי' דרבא גופי' ס"ל בפ' כיצד א"א דאין מקרא יוצא מידי פשוטו לא ידעתי למה נשבת מזכרו מה דמבעי' להש"ס בפ' ראשון דיבמות דף י"א ע"ב דמבעי' לן התם אליבא דרבנן אע"ג דאמרי רבנן טומאה בסוטה הוא דכתיב אין מקרא יוצא מידי פשוטו או דילמא כיון דעקר עקר איכא דאמרי אליבא דרבנן לא תיבעי לך כיון דעקר עקר כו' הרי אף דאין מקרא יוצא מידי פשוטו מוסכם מכל הני מילי היכא שסובל פי' הפשוט ואף שמקרא אחד יוצא לכמה טעמים וכפטיש יפוצץ סלע מ"מ גם הפשוט הוא אמת אבל היכא שאינו סובל פי' הפשוט ע"כ מודים כיון דעקר עקר ועד כאן לא מבעי' לי' הכא ללישנא קמא אליבא דרבנן אלא די"ל דסובל פי' הפשוט טומאה במחזיר גרושתו כמו לר"י בן קיפר לפי האמת ולאיכא דאמרי פשוט הוא כיון דלא מסתברא לרבנן למקרי טומאה לנשוי גרושה כיון דבעילתה היתר הוא כדכתבו התוס' ד"ה לרבות סוטה א"כ פשוט להו כיון דאיתעקר איתעקר ואף היכא דילפינן בג"ש א"כ אע"ג דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו הכא אתי ג"ש אפיקתא לגמרי מפשטיה דקיום על שם אחיו בנחלה ולא לשם המת ואף דשם סובל פי' הפשוט לקרות לו בשם אחיו אפ"ה אפיקתי' ג"ש לגמרי

ק"ו היכא דאי אפשר לומר כפי' הפשוט דגזל כבר נלמד מריבית ואונאה ומוקמינן באם אין ענין לכובש ש"ש דאפיקתי' לגמרי ולא יעלה על דעת לחשוב זה למצות לא תעשה בפני עצמו וכ"ע מודו כיון דאיתעקר איתעקר:

ומה שתמה מר על דברי התוס' שכתבו אבל כי מוקמינן אכובש ש"ש לקי שפיר והקשה מר הא הוי לי' לאו שאין בו מעשה ואני אומר דאין זה נכנס בגדר לאו שאין בו מעשה דלאו זה יכול לבוא לידי מעשה דשכיר זה תובע שכירתו ורוצה ליקח מבעל הבית כסף או שוה כסף כפי שכירתו אלא שבעה"ב דוחהו ואינו מניחו אם רוצה ליקח דבר משלו ואף שהיכא דדוחה אותו בלך ושוב אפשר דכבישת ממון זה חשוב למעשה וגם מה שרצה מר לישב קושית התוס' לא זכיתי להבין דאף לפי סברתו דמר קושית התוס' במקומה עומדת דיותר מסתבר לאוקמי בגזל גופי' ולא נצטרך לאפוקי' מפשטי' כלל משנאמר דקאי על כבישת ש"ש וגם מה שכתב מר שבהכי ניחא תמיהת התוס' בהמקבל גם מביא מר ראי' מפ' הזהב ולפי ע"ד לא קרב זה לזה דגבי לא תעשה לאו דגזל מיותר מוקמינן ואמרינן היינו גזל היינו עושק אבל גבי עשה פשיטא דגזל הוא בפני עצמו ועושק הוא בפני עצמו גם מה שתמה מר על הרב בכמ"ה פ"א מהלכות גזילה שמפרש דברי הרמב"ם דכתב אסור לגזלו היינו מדרבנן וכתב מר דאין זה הכרח דאכתי איכא למימר דאף דליכא לאו איסור עשה איכא וגם הוכיח מהך שמעתתא דהמקבל דאמרינן חד למישרי עושקו וחד למישרי גזלו וקסבר גזל גוי מותר מוכח דלמ"ד גזל גוי אסור היינו מדאורייתא דאי מדרבנן מאי קאמר קסבר גזל גוי מותר דמשמע דווקא הני תנאי סברי גזל גוי מותר הא הנך תנאי דהגוזל סברי דגזל גוי אסור ואי ס"ד דמדרבנן הוא דקאסרי הא לכולהי תנאי מצי קאי רעיך למעוטי גוי דבדאורייתא עכ"ל ואני אומר דע"כ הרמב"ם אליבא דכ"ע מפרש דהך קרא ואכלת אסמכת' בעלמא הוא ואינו אסור אלא מדרבנן ולפי"ז י"ל דסבירא ליה להרמב"ם דהנך תנאי דהמקבל ודהגוזל לא פליגי אהדדי אלא דהם אמרו באיסור גזל דרבנן והני תנאי דהמקבל אמרו מדאורייתא והא דאמרו בש"ס קסברי גזל גוי מותר לאו לדיוקא אמרו דאיכא תנאי דפליגי דסברי גזל גוי אסור מן התורה אלא קושטא דמילתא אמרו וקסברי גזל גוי מותר מדאורייתא אבל מדרבנן מודו דאסור מסמך קרא דואכלת כל זה פשוט לפי דברי הכ"מ בדברי הרמב"ם:

ומה שכתב מר וז"ל ובהכי ניחא מה שהקשה להרב בכ"מ אמאי דכתב הרמב"ם אסור לעושקו הא בעושק רעיך כתיב ולדידי ניחא דאף דליכא לאו דלא תעשוק מ"מ איכא איסור דואכלת את כל העמים או מדאיצטרך קרא למישרי אבידתו ש"מ דאף עושקו אסור עכ"ל ולי תמוהים דבריו דלמה אמרו חדא למישרי עושקו וחדא למישרי גזלו

לוקמי תרווייהו אעושק וחדא אתי למעוטי מלאו ואידך אתי למעוטי מאיסור עשה וחישב ואכלת לדרשא אתי אלא ודאי מרעיך לגמרי ממעטינן ובאמת בעיקר הקושיא שהקשה הרב הכ"מ נראה לי דע"כ להרמב"ם דסבירא ליה גזל גוי אסור מן התורה וע"כ אליבא דהרמב"ם אי אפשר לומר חדא למישרי גזלו וא"כ חד רעיך מיותר וצ"ל דרעיך לאו דווקא כמו שאמרו בגמרא ואי רעהו דווקא כו' ואי רעהו לאו דווקא אפילו דישראל כי נגח דנכרי נחייב ומסקינן עמד וימודד וכתבו התוס' משמע דווקא בענין זה שנגח שור שלנו שור שלהם ולמ"ד בפרק בתרא גזל גוי אסור ניחא אבל למ"ד מותר קשה הרי למ"ד גזל גוי אסור רעהו לאו דווקא וא"כ אחיך נמי לאו דווקא ובזה פליגי תנאי דלמ"ד גזל גוי אסור סבר רעיך ואחיך לאו דווקא או אתי לשום דרשה והנך תנאי דסברי גזל גוי מותר סברי רעיך דווקא וחשב ואכל' לדרשה אחריתא אתי וכל זה לדעת דגזל גוי מן התורה אסור והכ"מ סבר שאף למ"ד דאסור גזל גוי אינו אלא מדרבנן ולכך קשיא לי' נמי מעושק אבל רוב הפוסקים ומשמעות הש"ס שאסור מדאורייתא ומה שהשיב מר על ספר בית יעקב יפה כיון ובודאי כד ניים ושכיב אמר להאי מילתא וה' ינחנו בדרך אמת ויצילנו משגיאה:

ואגב דאיירינן בלאוי ועשה נבאר בעזרת ה' מה שחדשתי לתלמידים בחולין דף פ"א תוספות ד"ה שחיטה שאינה ראויה כו' ועוד דבהדיא תנן בפ' בתרא דזבחים או"ב ומחוסר זמן רבי שמעון אומר הרי הן בלא תעשה ועובר בלאו דלא תשחטו וכתב מהר"ם מלובלין וז"ל ואע"ג דגם לפי דברי התוספות לפי המסקנא אין מלקות באו"ב בקדשים מטעם התראת ספק מ"מ יש בו לאו שאין לוקין עליו אבל לפי רש"י דהוי שחיטה שאינה ראוי' מטעם מחוסר זמן אין בו לא תעש' כלל אבל מ"מ יש לתמו' על דברי התוספות דהא שם בזבחים מבואר דהאי לא תעשה דקאמר ר"ש הוא לאו דלא תעשון ואיירי שם בשוחט או"ב בחוץ וא"כ אין מכאן שום סתירה לרש"י דלעולם איכא למימר לר"ש דאית לי' שחיטה שאינה ראוי' לא שמה שחיטה אפילו אי איסור או"ב נוהג בקדשים אפ"ה אין בו מלקות משום דשחיטה שאינה ראוי' מטעם מחוסר זמן והאי לא תעשה דקאמר ר"ש בזבחים הוא לא תעשה דלא תעשון כו' ע"ש בתוספת ביאור ונכנס לדחוקים גדולים עד שלפי דבריו קשים דברי התוספות להולמן:

ואני אומר שאחרי העיון אין שום צד קושי' על התוספות דהתוספות כתבו לעיל שגזירת הכתוב הוא כיון דליכא פסול אחרינא כמו שחוטי חוץ ולכאורה יש לדקדק דילמא הכא הוי פסול אחרינא דמחוסר זמן ויש בו עשה או לאו דלא ירצה א"כ הוי פסול אחרינא ולא הוי שחיטה ראויה אלא ע"כ צריכין אנו לומר דאיסור מחוסר זמן לא בא אלא בשביל

איסור דאו"ב א"כ לא הוי פסול אחרינא בשלמא אם הי' זה פסול אחר דרך משל אם שחט בנה תוך ז' ללידה בקדשים או הוי שחיטה שאינה ראוי' דמחוסר זמן תוך ז' ללידה אינו תלוי באיסור או"ב אבל האי מחוסר זמן דאתי מכח איסור או"ב חשיבא חד פסול ומביאים התוספות ראי' לזה דבהדיא תנן בפ' בתרא דזבחים דלר"ש אם שחט או"ב בחוץ הוי בלא תעשה דלא תעשון וע"כ כיון דאינו חייב כרת א"כ נוהג איסור או"ב בשחיטת השני בחוץ וגם עובר על לאו דלא תעשון כמו גבי גילגל דהוי מחוסר זמן לגבי שילה וקאמר לא תעשון והכי נמי או"ב אף שהיום אינו ראוי בפנים כיון שהוא ראוי למחר הוי בכלל לא תעשון וקשה אמאי חייב לר"ש מלקות נימא דהוי שחיטה שאינה ראוי' מכח איסור או"ב אלא ע"כ כיון דהאי לא תעשון דמוקמי' במחוסר זמן אי אפשר למוקמי אלא מכח איסור או"ב הוי חדא פסולא וגזירת הכתוב הוא דלילקי וא"כ ה"נ בפנים דכוותי' וא"כ אף לפי המסקנא דכתבו התוספות דה"נ אינו לוקה מכח התראה ספק אבל התם דמיירי בחוץ דחייב על שחיטה אף בלא זריקה אין כאן התראת ספק ואף בפנים י"ל לר"ש דלקי דחייב על שחיטה מיד דומי' דחוץ וזה ברירין דברי התוספות ודו"ק:

וזה אשר אמרתי לחדד התלמידי' דלפי דברי ר"ת דלא גרס הכא ופסול אלא אמאי סופג את הארבעי' יש להקשות קיצור בדברי המקשה דפריך ולילקי נמי משום לאו דמחוסר זמן בלא דברי ר"ת הייתי אומר דהך בבא קדשים בפנים אתי כר"ש ומשום או"ב לא לקי כפי' רש"י אך משום לאו דמחוסר זמן דלא תעשון והמקשה פריך שאפילו פסול לא יהי' כפי' רש"י אבל השתא לפר"ת דהמקשה פריך אמאי סופג את הארבעי' ומזה מוכח דלא כר"ש קשה קושיות התוספות לימא לנפשי' דלעולם כר"ש ובאמת הא דלקי משום מח"ז אלא ע"כ צריך אתה לומר כתירוץ התוספות דלא חשיב מלקות אלא באו"ב בשני ויש לדקדק א"כ מאי פריך המקשה ולילקי נמי הא ידע התירוץ אלא ע"כ דזה ברור למקשה דשני שילקה בשביל לאו אחד בודאי לא דאנן באותו ואת בנו קיימינן אלא דקשה לו דליחשב נמי לאו אחר אבל זה פשיטא לי' דבמתניתין אי אפשר בשום צד לומר דשני לוקה מלאו אחר א"כ נסתר תירוץ דלעיל וקשה קיצור הנ"ל בל"ז הייתי אומר דע"כ צריכין אנו למידק דר' זירא אמר דהכתוב נתקו לעשה ולכאורה מ"ט דת"ק דלית לי' הך דר' זירא אלא י"ל דהוא סבר דילמא במחוסר זמן דשבעה ימים נתקו לעשה אבל האי דמחוסר זמן דאו"ב כיון דהוא פסול ילפינן לאו דלי' מלא ירצה שהוא לאו גמור ור' זירא סבר כיון דהאי כשר לאחר זמן ופסול תוך זמן אינו בלאו ה"ה כל פסולי היום וכשרים לאחר זמן אינם בלאו וכשתנקוט כלל זה בידך יהי' עולה סוגי' דשמעתא הטיב דהא כתבו התוספות דף פ' הנח למחוסר זמן בשם הר"ש מוורדין דאין עשה מנתק שני לאוין

וסוגיא דסוף זבחים דיליף ר"ש דמקריב מחוסר זמן בחוץ הוא בלא תעשה נוכל לומר בשני דרכים דרך אחד דהאי גילגל חשיב פנים ולקי מלקינן הן בחוץ הן בפנים במחוסר זמן ורבנן לית להו הך דר"ש כלל ולתירוצא דרב נחמן שם דגילגל לגבי שילה חוץ הוי מודה ר"ש דמחוסר זמן אין בו לא תעשה דלא תעשון והשתא אמינא תירוץ מספיק על קיצור דבאמת המקשה ידע מסברא דנתקו לעשה ובאמת ה"נ סבר דפליגי רבנן על ר"ש דלר"ש הוי גילגל בחוץ לגבי שילה ואין בפני' לאו דלא תעשון רק לאו דלא ירצה והכתוב ניתקו לעשה אבל לרבנן דלית להו לאו בשוחט מחוסר זמן בחוץ דסבירי להו דגילגל הוי פנים ומני' ילפינן עוד לאו בפנים והוי תרי לאוין ואין עשה מנתק תרי לאווין ובל"ז הייתי אומ' דמתניתין אתי כר"ש דשוחט קדשים שחיטה ראוי' היא ושני לוקה משו' לאו דאו"ב מגזירת הכתוב כפי' התוספות ולית בי' אלא חד לאו ונתקו הכתוב לעשה אבל השתא דמתניתין לא אתי כר"ש וע"כ כרבנן דלי' להו לאו במחוסר זמן מבחוץ וע"כ צריכין אנו לומר דהאי גילגל חשוב פנים וא"כ פריך המקשה שפיר ולילקי נמי משום מחוסר זמן דאין לומר דנתקו לעשה דהא אית בי' נמי לאו דלא ירצה הוי תרי לאוין ואין עשה מנתק תרי לאוין ור' זירא סבירא ליה כתירוץ התוספות דאף תרי לאוין מנתק כיון דרחוקים זה מזה או י"ל דר' זירא סבר ומוקי להאי קרא דלא תעשון לדרשא אחריתא כהבנת כל העולם בפלוגתא דר"ש ורבנן א"כ לית בי' אלא חד לאו ולפ"ז תירץ שפיר דנתקו לעשה כך הייתי אומר בל"ז אבל השתא קשה סתירה בדברי המקשן קושית התימא דמאי פריך ולילקי משום מחוסר זמן תיפוק לי' דהוי לאו שבכללות דאין לוקין עליו בל"ז ר"ל בלא קיצור הייתי אומר סברא דלעיל דת"ק פליג עם ר' זירא דאף דנתקו לעשה דווקא במחוסר זמן דימים אבל במחוסר זמן דאו"ב שפיר ילפינן אזהרה שלו מלא ירצה דאין לומר דהוי לאו שבכללות דהייתי אומר דאיצטרך התורה לנתוקי ללאו להך מחוסר זמן דז' ימים ש"מ דבכל הני לאוין אף שהם בכלל לוקין עליו דאי אין לוקין אמאי איצטרך לנתוקי דאין לוקין תיפוק לי' דכולי לאוי אין לוקין ור' זירא סבר דכל מחוסר זמן נתקו מלאו דאין לוקין ואפשר שאר פסולין דהם בכלל לא ירצה לוקין עליהם אבל השתא קשה הקיצור שלי וע"כ צריך אתה לומר דהמקשה פריך לרבנן דפליגי על ר"ש ומוקי להאי קרא לא תעשון במחוסר זמן בפנים דגילגל פנים הוי וא"כ הוי לאו בכל מח"ז הן באו"ב הן במח"ז דשבעה ימים וא"כ איצטרך לנתוקי להאי לאו דלא ילקה דהייתי אומר שהוא לאו בפני עצמו וא"כ מאי פריך מלאו דלא ירצה דזה אף דלא נתקי ללאו לא מלקינן על האי לאו דהוא לאו שבכללות דאין לומר מדאיצטרך לנתוקי גבי מח"ז הלא איצטרך לנתוקי משום דלרבנן כתיב לאו בפני עצמו לא תעשון וגילגל פני' הוי וא"כ הוא דבר

והיפוכו כל דברי בלא קושית התימה ד"ה יום להרצאה הייתי אומר תירוץ על קיצור וסתירה בדרך זה דהא דרבנן הפליגי על ר"ש ל"ל כלל הך ילפותא דלא תעשון וא"כ בל"ז הייתי אומ' כתירוץ ראשון שם בזבחים דאית לי' לר"ש לאו במח"ז בפנים אלא דאין לוקין מטעם דניתקו לעשה דאין לומר דהוי ליה תרי לאוין דלא ירצה דהייתי אומר דזה לאו שבכללות דאין לומר דהוי תרי לאוין מדאיצטרך לנתוקי ללאוי דהא איצטרך בשביל לאו דלא תעשון אבל עכשיו דלא אתי מתניתין כר"ש אלא כרבנן ורבנן לית להו הך ילפותא כלל דלא תעשון כהבנת העולם א"כ פריך שפיר ולילקי דאין לומר דהוי לאו שבכללות דמדאיצטרך לנתוקי גבי מח"ז דז' ימים ש"מ אף שהוא לאו שבכללות מ"מ לוקין עליו כך הייתי אומר בל"ז אבל עכשיו קשה קושיות התימא מאי פריך הכי מדר' אפוטריקי שהוא אליבא דר"ש ולדידי' מלקין וצ"ל ע"כ דלדיד' באמת הוי גילגל כחוץ ואין בו לאו כלל בפנים א"כ הדרא קושית הקיצור או הסתירה לדוכתא ודוק:

שאלה כח

כתב הט"ז בסי' ק"ד בשם ת"ה הארוך מיהו לאו דווקא בשרצים המבדילים ולישנא דמבדילים הוא ש"ס ערוך במעילה דף ט"ז מסקנת הש"ס בחייהם בכזית ובמיתתן שוה וטומאתן בכעדשה ודווקא בשרצים המבדילין ופי' רש"י בהנך דכתיב והבדלתם בהנך ח' שרצים שבתורה שמובדלין משאר שרצים וחמורין לענין טומא' יותר מן האחרים ובהנך אמר קרא דאכילה בכעדשה אבל בשאר שרצים הטהורים לא וכן פי' רש"י בחולין דף קכ"א ע"ב ואפשר כיון דלוקין בכעדשה בשרצים לכך חשיב כברי' ולכך כתב רמ"א דווקא בשרץ יש לחוש אם נשאר שם אבל בשאר איסורין אין לחוש אף דחצי שיעור אסור מן התורה לא חשיבי ובטלי משא"כ בהנך ח' שרצים והא דתפסו התוספות על פי' רש"י ביבמות דף קי"ד דלא תאכלום כי שקץ הם להזהי' הגדולים על הקטנים וקאמר בגמר' וצריכא דאי אשמועינן שקצים משום דאיסורן במשהו וכתבו התוספו' פי' בקונטרס איסורן בכעדשה ולא דק דבהדי' אמרינן במעילה דשרצים לוקין עליהם בכזית דאכילה כתיב בהו ואמרינן נמי בפ' בתר' דמכות ריסק ט' נמלים ואחד חי והשלים לכזית אלא יש לפרש דאיסורין במשהו דלוקה על נמלה משום דהוי ברי' עכ"ל היינו משום דהאי קרא לא תאכלום כי שקץ הם כתיב בשאר שרצים ולא בח' שרצים המבדילים ולכך כתבו שפיר דלא דק דבשאר שרצים בעינן כזית דווקא למלקות אבל בע"ז דף ס"ח גבי עכבר שהוא מח' שרצים שפי' פ' רש"י דשיעורו בכעדשה למלקות וק"ל ועיין בזבחים דף ק"ו

ע"ב בתוספות ד"ה מה לשרצים שהשיגו על רש"י שם שפי' שאפי' בשרצים טהורים איסורין במשהו דלא דק:

שאלה כט

גביות עדות ק"ק ברודא

במותב תלתא בי' דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנ' כמר שלמה הכהן והעיד בת"ע בעונש אליו"ע בזה"ל וויא איך בין גיווועזין בשבי' אצל המורדי' איז איין פריץ גיקומן אונ האט גיזאגט איז רעכט אז דאס דיא יהודים גישעהט ווייל זיא גיין מיט דען טייטשן אז וויא בייא דעם שלאק ריטשין זענין אויך יהודים געווועזין אונ דער יוסף וואס בייא מיר האט גיוואוינט איז אום גיקומן דער בייא וויא דער פריץ דאס האט דער ציילט איז ווידר איין פריץ מפרייא שטאט קומין אונ האט גיזאגט דער סאלימן וואס אוס קומין איזט צו פרעסטיג וועגין דעם זהב וואס גיקויפט איז גיווארין זיין איינציגער זון וואס ער האט גיהאט דער בייא מיר האט גיוואוינט דען האב איך מציל גיווועזין אונ האב אים מיין משרת מוסר גיווועזין אין זיינע הענט אריין אונ איך בין נאהר אווועק פון אין גריטין קעגין ג' או ד' אמות איז מיין משרת פון פערד ארונטער גשטיגן אונ האט גיוואלט דיא הרוגים וויזיטירען איז מיד איין מורד איבער דעם יהודי קומן אונ האט אים גיקעפט וויא איך דאס גיזעהן האב בין איך ברוגז גיווארין איבער דעם מורד ווייל ער האט אים ממית גיווועזין אבער ער האט אים צו האקט גאר פעליגט דאס איך מיין טאג קיין זא איין הורג גיזעהן האב כל הנ"ל האבין הגוים צו מיר גיזאגט לפי תומם כל זה העיד כמ' שלמה כהן הנ"ל בעונש הנ"ל היום יום ג' חשון תס"ט לפ"ק וכל זה ידוע לנו מה שהזכיר הערל את יהודים סאלימון שנהרג בדבר הזהב מה שקנה לפני איזה שנים שעברו זה הי' ר' שלמה בר"ן ב"ב מקהלתינו ברודא שנהרג והוא הי' אביו של ליב והי' בן יחידו וליב הנ"ל הוא בעלה של האשה שרה בת הר"ר משה ז"ל והוא היה דר בפרייא שטאט וגם הי' אצל השלאק של ריטשאן ולא להתיר לה העוגין באנו בעדות זו רק להציע לפני גאוני' ורבנים כל הנ"ל נעשה ביום הנ"ל:

הקטן שלמה זלמן בהר"ר יעקב מקראקא

ונא' מרדכי מארקיל בהר"ר ישראל ניסן ז"ל

ונא' אהרן במהור"ר פסח שליט"א מריינוש

הנה הואיל ושקדו חכמים על תקנות עגונות אמרתי להיות סניף וחיבור לטהרה לרבני איתני ארץ שקדמוני כבר בהיתר האשה הזאת והנה כל ימי רישא בתר גופי' גריר

אחרי הראשונים הרי"ף והרמב"ם והרב הב"י ומה לנו לגרומי גרמי משו"ת האחרונים ניכול בישרא שמינא משלחן הערוך לפנינו מהרב הב"י נ"ע ובעד הראשון יש לפקפק בעדותו שאמר שדין צדק נעשה ליהודים בשביל שהולכים עם חיל הקיסר לתוך המלחמה להחזיק ידם ויפ' עשו המורדי' שהמיתו אותם י"ל שכוונתו כדי לאיים שלא ילכו היהודים עם חיל הקיסר להחזיק ידם במאכל ומשתה כיון שגם הפריץ הזה הי' אחד מן המורדים ומן העבדים המתפרצי' על אדוניהם וכה"ג אינו עדותו כלל כדאיתא בס"פ האשה בתרא ההיא עובדא דאמר גוי קטיל אספסת' ושדי לחיותא בשבתא ואי לא קטלינא לך שקטלי לפלוני כו' ובעינן למיפשט מנכרי שהי' מוכר פירות כו' ואמר של ערלה הן אינו נאמן שלא אמר אלא להשביח מקחו ופי' רש"י ה"נ לא נתכוון נכרי זה אלא לאיים עליו וא"כ בנדון דידן נמי כיון שהפריץ הראשון אמר שיפה עשו המורדי' שהרגו ליהודים בשביל שהולכים עם חיל הקיסר והוא היה מן המורדים י"ל שלאיים אמר כן שלא ילכו מעתה היהודים עם חיל הקיסר להחזיק ידם במלחמה ודמי קצת להא דאמרינן בפ' כל הגט דף כ"ח דערכאות של גוים לא מהימני ומבואר בש"ע ס"ס י"ד ודווקא במידי דשייכי בהו ופי' רש"י שהיא תפארת להם שהרגו כדין עבדי לאחזוקי שקרייהו ובנדון דידן נמי דהוא שבח להם שנצחו המלחמ' והרגו ליהודים ולפי דבריהם כדין עשו וא"כ עבדי לאחזוקי שקרייהו וכר מכל דין אין כאן עדות מן הפריץ הראשון דהא כתב הב"י בשם רבינו ירוחם דאין מל"ת נאמן אלא דווקא במקום שעד אחד ישראל או אשה נאמנים אבל במלחמה וכיוצא בדברים שאין עד אחד נאמן אין גוי נאמן במל"ת וכיון שבנדון דידן הי' מלחמה א"כ אין הגוי נאמן במל"ת אלא אם אמר קברתיו ובפרט שכמה גדולי בעלי הוראה הרי"ף והרמב"ם והרשב"א סביר' להו דאף בשאר מל"ת בעינן וקברתיו א"כ אין שום היתר לאשת ר' יוסף שהעיד הפריץ הראשון שנהרג במלחמה אבל בעדות הפריץ השני שהעיד לפי תומו אין שייכים כל החששות האלו שכתבנו דהא משמע מדברי העד שבא הפריץ השני לאחר שגמר הפריץ ראשון דבריו ולא שמע דברי הפריץ הראשון ממ"ש שיפה עשו ליהודים שהולכים לחיל הקיסר אלא שמע ענין סיפור המלחמה ואמר זה לפי תומו תו לא חיישינן שגם הוא מתכוין להטיל אימה על יהודים דודאי מן הסתם לא חיישינן שמתכוין להטיל אימה דהא ע"כ הך עובדא דאספסתא דאמר נכרי קטיל אספסתא בשבת' ושדי לחיותא ואי לא קטילנא לך כדקטלינא לפלוני דאמרי לי' בשיל לי קדירה בשבתא ולא בשיל לי וקטלתי' ולא התירו אשתו של זה משום דאמר להטיל אימה על זה ישראל משמע אם אמר סתם לפי תומו אני קטלתי' לפלוני דאמרית לי' בשיל לי קדירה ולא בשיל וקטלתי' הי' נאמן ולא אמרינן שלהטיל אימה

מתכון ה"נ דכוותי' דמן הסתם אין אנו אומרים שלהטיל אימה נתכון וגם דילמא מחזיקי שקרייהו שהרגו בדין דהא מספר שהי' כועס על הרצחן שהרגו ולא חשיב בעיניו תפארת ועוד דאם שאר גוים מל"ת ואומרים שנדון בערכאות נאמנים וה"נ בנ"ד שהוא בעצמו לא הרגו אלא אמר שאחר הרגו הוא נאמן אלא דאכתי לא פלטינן מהך ספיקא דעד אחד במלחמה דאינו נאמן מ"מ נראה היכא שהעיד דבר הברור למיתה הסכימו הפוסקים דאפילו בשעת מלחמה נאמן ובנד"ד שאמר שראיתי שמורד אחד התיז ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושים וגם עשה בו כמה חבורות ופצעים בודאי דבר הברור הוא למיתה ועוד דהא טעמא דמלחמה משום דאמרי בדדמי כדאמרינן ריש פ' האשה זימנין דמחו לי' בגירא או ברומחא וסברי ודאי מת ואיכא דעביד סמתרי' וחיה וכתבו התוס' והיא יראה לעמוד עד שימות לפי שזורקין חיצים ואבני בלסטראות במלחמה ואינם מתכונין על מי שיפול אבל לקמן גבי נפלו עלינו ליסטים נאמנת לומר נהרג א"כ ה"נ כיון שזה הי' לאחר שנצחו המורדי' המלחמה וכנראה מדבריו שהלכו לחפש ממון אצל החללים משמע שכבר היו בטוחים ולא יראו מיראת אויב מסביב והוא מעיד שאחד מן המורדים המית אותו נאמן ועוד דהרבה פוסקים סביר' להו והביאם הב"י בשם המרדכי וז"ל סברות הלב היא דלא שייכא אותו אבעי' דעד אחד במלחמה בגוי שמספר מעשה לפי תומו ואינו אומר אחר הנדמה כי אם כאשר ראה והביא רמ"א דיש מקילין בזה ובנד"ד שאמר שראה שהתיז ראשו בסייף בודאי אליבא דכ"ע כיון דדבר הברור למית' הוא מעיד לא בעינן קברתיו וכיון שידוע לב"ד צדק שזה שהגיד הפרוץ ששמו שלמן שנהרג בשביל קניות הזהב הי' אביו של ר' ליב ולא הי' איש אחר ששמו כך שנהרג בכפר הנ"ל וזה שנהרג במלחמה הי' באותו עת במלחמה והי' בן יחידו של האיש שלאמן הנקרא ר' שלמה והוי כשמו ושם עירו בכן איתתא שרה שרי' להתנסבא לכל גבר דתיצביין ואני סניף וחיבור לרבנים שקדמוני בהיתר אשה זו ועי' בתשובת רמ"א סי' ק"א:

נאום מאיר חונה בק"ק פרוסטיץ

שאלה ל

נשאלתי עיר שהי' מוקפת גדר ונפרצה הגדר יותר מעשר והיה דרכם להניח קנה ארוך מעמוד זה לעמוד זה להתיר הפירצה בצ"ה ופעם אחת שכחו להניח הקנה זה קודם שבת ושאלו אם מותר להניח קנה זה בשבת ע"י ישראל או ע"י גוי או לא וגם אם נפל קנה זה מהעמודים בשבת אם מותר להחזירו בשבת או לא תשובה דין זה צריך ביאור רחב ונציעה לפניך תחילה דברי הגמ' ומחלוקות הפוסקים ראשונים ואחרונים דאיתא בפ'

הזורק דף ק"א ע"ב ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונקשרו בין שוגגין ובין מזידין בין אונסין ובין מוטעין חזרו להתירן ראשון וכן מחצלאות הפרוסות בר"ה מערבין ומטלטלין מזו לזו נגללו נאסרו חזרו ונפרסו בין שוגגין ובין מזידין כו' חזרו להתירן הראשון שכל מחיצה שנעשה בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה איני והאמר ר' נחמן לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל אסור ומשני כי איתמר דר"נ אמזיד איתמר ע"כ ונחלקו רש"י ור"ת דרש"י מפרש אמזיד איתמר ומשום קנסא ודקתני במתניתין חזרו להתירן ראשון אשוגגין ואונסין ומוטעין קאי וכי קתני מזידין אשמה מחיצה קאי ולזרוק כר' נחמן עכ"ל והתוס' כתבו בשם ר"ת דחזרו להתירן ראשון ואפילו אמזידין קאי ור"נ דאמר במזיד לא הוי מחיצה לטלטל היינו שע"י מחיצה נעשה ר"הי ומחצלאות הפרוסות ברה"י איירי שיש מחצלאות מפסיקות בין שתי חצרות נגללו נאסרו שהרי הן כחצר אחת והם עירבו שנים חזרו ונפרסו חזרו להתירן הראשון ומטלטלין אלו לכאן ואלו לכאן וכתבו וההיא דכל הגגות כותל שבין שתי חצירות שנפל דאיכא דשרי התם לטלטל עד עיקר המחיצה לא דמי להכא דהתם מיירי שלא הי' אלא בית אחד בחצר זה ואחד בחצר זה אבל הכא כשיש רבים כאן וכאן אמרינן נגללו נאסרו וצ"ע בשמעתי' דדיורין הבאין בשבת דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה עכ"ל ומדדחקו התוס' לחלק בין ההיא דכל הגגות להכא וגם הניחו בצ"ע הא דאמרינן שבת הואיל והותרה הותרה ע"כ סבירא להו אליבא דר"ת דלא מיירי שנפלו המחיצות לצד ר"ה דא"כ לא קשיא כלל מההיא דכל הגגות ומההיא דדיורין הבאין בשבת אלא ע"כ דסבירא לי' דר"ת לא אמר חזרו להתירן ראשון אמזידין קאי היינו דווקא היכא דלא נעשה רשות היחיד במחיצה זו אלא להתיר דיורין וכן הבין הרב הב"י בדברי הרא"ש ומדברי הר"ן לא נראה כן אלא אפילו אם נפנו המחיצות לצד רה"ר ונעשית ע"י מחיצה זו רה"י אפילו הכי שרי ר"ת כיון שכבר הי' בשבת והאחרונים הרבו דברים ונתחבטו לישב שאין ביניהם מחלוקת בפי' ר"ת וקודם שנרד לעיין בדבריהם צריכין אנו להעמיד תחילה לפרש מי הכריחו לרש"י לפרש כפירושו ולא כפי' ר"ת אלא נראה ברור דרש"י ור"ת כל אחד ואחד אזיל לשיטתו דאיתא בעירובין דף מ"ד ע"א דרמי הש"ס ברייתות אהדדי דתנן גבי סוכה נפל דופנה לא יעמיד בה אדם ובהמה וכלים ולא יזקוף את המטה לפרוס עליה סדין לפי שאין עושין אוהל עראי בתחילה בי"ט ואצ"ל בשבת ותניא אחריתא עושה אדם את חבירו דופן כדי שיאכל וישתה וישן ויזקוף את המטה ויפרוס עליה סדין כדי שלא תפול חמה על המת ועל האוכלין וקשיין אהדדי ובעי לאוקמי באוקמתי טובא עד דמסיק אלא כלים אכלים לא קשיא הא בדופן שלישית הא בדופן רביעית דיקא נמי דקתני נפלה דופנה

ש"מ ופירש"י בדופן שלישית בשתי דפנות אין קרוי אוהל וכי עביד בה דופן שלישית משוי ליה אהל ומודו רבנן דאין עושין אהל עראי בתחילה והא דקתני מותר בדופן רביעית דבלאו הכי הוי אהל והאי תוספת בעלמא הוא ורבנן לטעמיהו דאמרי מוסיפין אהל בשבת עכ"ל ותו פריך הש"ס תינח כלים אכלים אלא אדם אאדם קשיא ופירש"י דבשלמא מטה אמטה איכא לתרוצי כדאמרת דהא דתני ויזקוף את המטה בדופן רביעית קאמר דהא קתני שלא תפול חמה על המת אלמא לאו לאכשורי סוכה אתי אלא אדם הא קתני כדי שיאכל וישתה אלמא למיפק בי' חובת סוכה אוקמי' התם אלמא דופן שלישי הוי חסירה עכ"ל ומשני הש"ס אדם אאדם נמי לא קשיא כאן לדעת וכאן שלא לדעת ופירש"י שלא לדעת מותר דמשום עשיית אהל ליכא למימר דאין דרך בנין בכך אבל כלים דרך בנין בכך הילכך דופן ג' אסור ופריך והא דר' נחמיה לדעת הוי ר"ל דאמרינן לעיל דר' נחמי' משכיה ליה שמעתא ויצא חוץ לתחום וציוה ר"נ לר' חסדא לעשות לו מחיצה של בני אדם ויכנוס לתוך העיר ומשני שלא מדעת הוי ופריך ר' חסדא מיהו לדעת הוי ומשני ר"ח שלא מן המנין הוי ע"כ השיטה וכתבו התוס' ד"ה פקק החלון דרש"י ס"ל דמן הצד לא שייך איסור אהל והביא ראי' מפ' כל הגגות דרב ושמואל הוי יתבי בחצר נפל גודא דביני ביני אמר שמואל נגודו לי' גלימא ופריך לשמואל למה ליה למעבד הכי הא אמר מטלטל עד מקום המחיצה משמע שאם הי' שמואל אוסר לטלטל כרב לא היה קשה מידי איך שרי למעבד הכי אלמא לא חשיב אהל בדפנות מן הצד ובפ"ק דסוכה דף ט"ז ע"ב גבי עובדא דשכחו ולא הביאו ס"ת מערב שבת למחר פרסו סדינין ע"ג עמודין והביאו ס"ת ופריך פרסו לכתחילה מי שרי והאמר מר הכל מודים שאין עושין אהל עראי בתחילה בשבת רש"י לא גריס לה אלא פרסו ס"ד פירוש איך הביאו דרך ר"ה ומשני אלא שמצאו סדינים פרוסין ור"ת כתב שאין נראה למחוק הספרים אלא דאף מן הצד שייך עשיית אהל היכא שהמחיצה מועלת להתיר אבל היכא דשרי לטלטל לא הוי אלא כתוספת אהל כמו דופן רביעי של סוכה עכ"ל ולפ"ז לרש"י דס"ל דאין בעשיית מחיצות מן הצד איסור משום אהל אפילו במקום שמועלת להתיר כההיא דסוכה א"כ אי אפשר לו לפרש כפר"ת דשמה מחיצה אפילו אמזידין היכא שאינו עושה רה"י אלא להתיר הדיורין דלפי פירש"י אין כאן עשיי' איסור במחיצה כזו דאפילו לכתחילה מותר לעשות ולא שייך לומר שוגגין או מזידין אלא ע"כ מיירי שנפלו כל המחיצות ונעשה המקום רה"י ונפרסו ד' מחיצות ובעשיית ג' מחיצות או ד' י"ל דמודה רש"י דהוי אסור משום אהל כמו גבי סוכה ואין לומר דגבי סוכה טעמא משום סכך שיש למעלה לכך במחיצה שלישית הוי אהל דא"כ אמאי אסור בלדעת במחיצה של בני אדם גבי מעשה

דר' נחמיה אלא ע"כ דמודה רש"י בג' מחיצות ופשיטא בד' הוי אהל ובמעשה דר"נ היו צריכין להקיף ד' מחיצות כמו שהי' נתון בדיר וסהר דמהלך כולה ולכך אסור בלדעת ובפ"ק דסוכה מיירי שלא היו צריכין לחילוק רשות לסלק הדיורין ובלאו הכי הי' שם רה"י ולכך לא חשיב אהל דלא היו צריכין אלא שני מחיצות ואף אם באנו לומר דלפי' זה יקשה מאי דוחקי' דרש"י למחוק הספרים הי' לו לפרש דמיירי שר"ה היה מפסיק בין הע"ת ובין בה"כ וס"ד דמקשה שהיו שם מחיצות ועירבו ונפלו המחיצות ור"ה הי' מפסיק ביניהם ולכך פירסו סדינים על גבי עמודים ופריך המקשה שפיר פרסו ס"ד הא אמר מר הכל מודים דאין עושין אוהל ארעי וזה אסור לרש"י היכא שעושה דופן ג' לשתי דפנות ופשיטא בשתי דפנות לשתי דפנות אלא ע"כ דלרש"י אין שום איסור אוהל אפילו בג' וד' מחיצות והא דאסור בסוכה בדופן שלישית משום דיש סכך על גבי דפנות ולכך חשיב דופן ג' כעשיית אהל עראי והא דאסור לעשות מחיצה של בני אדם גבי מעשה דר' נחמי' י"ל דגזרו חכמים שלא יזלזלו באיסור שבת מ"מ תיתי מהי תיתי אי אפשר לפרש כפי' ר"ת שהמחיצה המפסקת ביניהם נפלה דהא מחיצה כזו בלי בנין רק בפריסות המחצלות אין איסור לרש"י פשיטא אם נימא לרש"י אף בעשיית ד' מחיצות אין איסור אהל אלא אפילו אם נימא היכא דמשלים דופן ג' לב' דפנות דהוי אוהל מ"מ בהאי מחיצה שבין שתי חצירות אין כאן איסור אהל אלא ע"כ מוכרחים אנו לומר לרש"י או דנפלו כל המחיצות ונעשה ר"ה וא"כ מה לי אם לא הי' קודם שבת או הי' סוף סוף עושה אהל בשבת ופשיטא אם נימא דאפילו בד' מחיצות לא חשיב אהל לרש"י בלי גג ומותר לכתחילה לעשות מחיצה כזו לא שייך לומר שוגגין ומזידין אלא ע"כ דמיירי שעשו איסור מלאכה במחיצה זו או שקשרו בקשר של קיימא המחצלת או שאר מלאכה א"כ מזיד דר"נ במאי מוקמית לה לכך מוכרח רש"י לפרש דר' נחמן אסיפא דברייתא קאי דלענין טילטול לעולם אסור משום קנס עולה מזה לרש"י ודעמי' אם נימא במחיצה מן הצד אפי' אם עושה ג' או ד' מחיצות לא הוי אהל ואפי' אם בא להתיר טילטול כמו בפ"ק דסוכה גבי ס"ת א"כ בנד"ד אין כאן איסור כלל כיון דצורת הפתח משום מחיצה ואם הי' קנה זה מוכן מאתמול הי' מותר לעשות אפי' ע"י ישראל דאין כאן שום איסור ופשיטא ע"י גוי דמותר ופשיטא היכא דנפל הקנה מהעמודים בשבת דמותר להניחו ולהחזירו אכן צריך לי עיון לרש"י אם עשה מחיצה ג' במזיד גבי סוכה אם יוצא בסוכה זו אם נימא דהעמידו דבריהם אפילו במקום מצוה בשב ואל תעשה א"ד דדווקא גבי שבת גזרו שלא לטלטל ע"י מחיצה זו אבל לענין סוכה הוי מחיצה ויותר מסתבר לומר דיוצא בסוכה זו דהא לחומרא הוי מחיצה אפילו במזיד וה"נ לענין סוכה דאי לא הוי

מחיצה פעמים שלא יהי' לו סוכה אחרת ויתבטל מצות סוכה ויבא מזה קולא אלא ודאי דווקא לטלטל אסור שלא יהנה ממעשיו אבל בסוכה מצות לאו להנות ניתנו אלא לעול כעבדים המקבלים מצות המלך ולכך סתמו הפוסקים גבי סוכה ולא כתבו אלא שאסור לעשות מחיצה ג' ע"י כלים בי"ט ולא כתבו בדעבד אם יוצא ידי סוכה זו או לא אלא ע"כ פשוט וברור דלענין סוכה יוצא בדיעבד ונראה הא דצריך רש"י בסוף עירובין דף ק"ב גבי הא דאמר רב וילון מותר לנטותו ומותר לפרקו לפרש דלאו אהל דלא קביע התם אלא כן דרכו לינתן ולהסתלק כדלת בעלמא ואף לדבריו אין כאן איסור אהל במחיצה מן הצד די"ל דמיירי בוילון שלפני שער החצר ויש במשקוף רוחב טפח וכשנותן וילון הוי כמו דופן שלישית דסוכה ויהי' חשוב אוהל קמ"ל דאפ"ה לא חשיב אהל משום דלא קביעי ובזה אזדא לי' ספיקא דת"ה שהביא הב"י באו"ח סי' שט"ו בפרוכת לפני ארון הקודש דמספקא לי' כיון דקביע י"ל דאסור אבל לדברינו בארון הקודש שכבר יש לו ג' מחיצות ולא הוי זה אלא תוספת אהל הוי כמו דופן רביעי לסוכה דשרי אליבא דכ"ע וא"כ אפילו אין דלתות לארון הקודש נמי מותר בלי שום פיקפוק דהוי ממש כמו רוח רביעית של סוכה דשרי אליבא דכ"ע והרב הב"י רצה להמציא חילוק אחר לדעת רש"י משום דכיון דכולה נע ונד ברוח מצוי' מקרי לא קביעי אבל אם קבעו למעלה ולמטה זמן הצדדים בענין שאין מזיזין אותו ממקומו הוי מיתסר משום בנין ומשום דסתם וילון אין קובעין אותו כ"כ ולכך שרי עכ"ל ולי נראה דאי אפשר לחלק בזה לדעת רש"י דא"כ בסוכה בדופן שלישית דצריך לעשות מחיצה שעומד עכ"פ ברוח מצוי' כמו שנזכר ר"ס שס"ב וא"כ למה מפרש רש"י דבשתי דפנות אין כאן אהל וכי עביד דופן שלישית משוי ליה אהל תיפוק לי' בלא טעמא דאהל נמי אסור כיון דקביע מיתסר משום בנין אלא ע"כ דאין דרך בנין בכך ונפלאתי מה היו צריכין לדון על הפרוכת לפני ארון הקודש דבודאי לא גרע מרוח רביעית בסוכה דע"כ אף בדקביע מיירי דומי' דרוח ג' ומותר אליבא דכ"ע וראיתי בהמאור הגדול פי' על הרי"ף הא דאמרו כלים אכלים לא קשיא הא בדופן ג' כו' אדם אאדם לא קשיא כאן לדעת כאן שלא לדעת ופי' הוא לומר דזקיפת המטה אזקיפת המטה נמי לא קשיא הא דקתני לא יזקוף דזקיף ופריס כי אורחא שאין עושין בתחילה אהל עראי והא דקתני זוקף ופורס כשפורס תחילה ואח"כ זוקף כדרך מדורה בי"ט מלמעלה למטה וכן פורס כו' ונפלאתי על דברים אלו דהא בין לפירש"י ובין לפי' התוס' אי מיירי בדופן שלישית אף שאין עושה איסור בעשיית הדופן מ"מ לפירש"י כיון דלא הוו מתחילה אלא ב' דפנות נעשה עכשיו אהל ולהתוספות משום דבא להכשיר הסוכה אף שאין בעשיית המחיצה שום איסור וע"כ הא דנקט בברייתא זוקף את המטה

ופורס עלי' סדין לא קאי לענין הכשר סוכה אלא אמחיצה למת קאי ושם הדין כן כמו גבי מדורה בי"ט אבל היאך כתב לתרץ הברייתות בתירוץ זה דהא ברייתא דקתני ולא יזקוף את המטה אפילו אם עושה דרך היתר כמו פוריא בי"ט מ"מ אסור כאן משום דדופן שלישית בא להתיר הסוכה או להצטרף בהדי שנים ומשוי אהל לפירש"י ולא יכולתי לישב דבריו עד שמצאתי מה שכתב בעל מגדל עוז בהלכות סוכה מה שכתב הרמב"ם דעושה אדם לחבירו דופן לסוכה בי"ט והוא שיעשה שלא לדעת ולא חילק הרמב"ם בין דופן ג' לדופן רביעית והראב"ד השיג עליו וכתב במ"ע לישבו דהרמב"ם סבר הא דאמרינן בש"ס אלא אדם אאדם קשיא כלומר שאין לחלק בו כמו גבי כלים בין דופן שלישית לרביעית שהאדם יש לו דעת ויצטרך ללכת משם ולא יסבול לעמוד שם כמו הכלים שמתבטלין ועומדים שם לדעת המעמידן ופרקינן אדם אאדם נמי לא קשיא כאן לדעת כאן שלא לדעת אלמא לא חילוק התם התלמוד באדם בין דופן ג' לדופן ד' עכ"ל א"כ י"ל דלמד בעל המאור כי היכי דפלגינן באדם במחיצה ד' ע"כ נייד הש"ס מהאי אוקימתא דחילוק בין דופן ג' לדופן ד' כיון דבחד בבא נשנה אדם וכלים וע"כ בחדא מחתא מחתינהו ולכך רצה לחלק בדופן רביעי בין אם נתן מלמעלה למטה או לא ולולי פי' זה אי אפשר לי לעמוד על דבריו אבל כבר דחה הרב המגיד שלא עלה זה בכוונת הרמב"ם מעולם וגם אף לפי' המ"ע מודה הרמב"ם דכלים אכלים קמה האי אקומתא לחלק בין דופן ג' לד':

וגם ראיתי שהט"ז הקשה על פי' הר' יונתן שכתב הטעם דכשלא ידעו שלשם מחיצה העמידה שם הוי מחיצה שנעשה בשוגג אבל לדעת הוי כמחיצה הנעשה במזיד ולא הוי מחיצה אלא להחמיר עכ"ל והקשה הט"ז דמ"מ העושה את המחיצה הוא יודע ובמזיד הוא מה לנו שאדם שהועמד אינו יודע והלא אותו אדם הוא דומה לעצים ואבנים והקפידה התלמוד על העושה מחיצה במזיד ואני לא זכיתי להבין קושיא זו דהא רש"י מפרש בשלא לדעת מותר דאין דרך בנין בכך כיון שאדם הולך תמיד אנה ואנה ולא יעמוד שם ולכך אין איסור על המצוה לעשות מחיצה כזו אבל בלדעת כיון שאדם מרוצה לעמוד שם הוי כדרך בנין ואסור והר"י סבר דמחיצה הבא להתיר אסור משום עשיי' אהל וכן כתוב בהדי' בעירובין דף צ"ד בההוא חצר דנפל גודא דביני וביני וא"כ שפיר כתב בלדעת הוי כמחיצה שנעשה במזיד דלא הוי מחיצה אלא לחומרא והט"ז הביא קצת דברי רש"י ולא ידעתי מאי דקשיא לי' על טעמיה דהר"י הנ"ל:

ועתה נשובה לדעת ר"ת דר"ת אזיל לשיטתו דס"ל דמחיצה מן הצד היכא שבא להתיר נמי יש בו משום אהל ולכך מוקי להאי ברייתא דמחצלת הפרוסה בר"ה דמיירי שהי'

מחצלת פרוסה בין שתי חצרות ואסור לעשות מחיצה להתיר דיורין לכתחילה ובדעבד אפילו במזיד חזרו להתירן הראשון ודר"נ א' שמואל בעלמא איתמר ולא אסיפא דברייתא אלא בעלמא היכא שע"י המחיצה נעשה רה"י ובדברי ר"ת נתחבטו גדולי חקרי לב ה"ה הרב הב"י והב"ח והט"ז והמג"א והפי' המחוור שאין כאן מחלוקת בין הר"ן ובין הרא"ש בפי' ר"ת אלא דעיקר קפידא דר"ת היכא שע"י מחיצה נעשית רה"י בזה אסור במזיד לטלטל אפילו אם היו מחיצות בר"ה ונפלו וחזרו במזיד בשבת כיון שע"י המחיצות נעשה תיקון גדול קנסו שלא לטלטל אבל אם נפרצה מחיצה אחת לר"ה ונשארו ג' מחיצות דהוי רה"י מן התורה ואינו אסור בטילטול אלא מדרבנן נראה דאפילו במזיד מותר לטלטל והתוס' והרא"ש לא מפרשי אלא היכא שעירבו שנים אבל אם עירבו אחד ונגללו המחצלאות ר"ל דופן אחד לר"ה נפרץ וגם הדפנות שהיו מפסיקי' ביניהם נאסרו כולן דכולן חשובות כחצר אחד שנפרצה במלואה לר"ה ואף שהיא רה"י מן התורה מ"מ מדרבנן אסור לטלטל ולכך כיון שהי' שם מחיצה וחזרה בשבת אפילו במזיד מותר לטלטל אבל אם נפרצה החצר משני רוחות לר"ה דהוי ר"ה גמור ונעשה המחיצה בשבת במזיד אסור לטלטל והטור והש"ע דנקטי בסי' שס"ב כגון ב' או ג' שהקיפו במחצלאות סביבותיהם בר"ה להבדיל וגם ביניהם במחצלאות ועירבו יחד מותרים לטלטל מזה לזה נגללו נאסרו חזרו ונפרסו אפילו במזיד חזרו להתירן הראשון מוכרחים אנו לומר האי נגללו נאסרו דנקט לאו נגללו כל המחצלאות עד שנעשה המקום ר"ה גמור דזה לא התיר ר"ת במזידין אלא נגללו מיירי שנגללו המחצלאות המפסיקות בין החצירות וגם נגלל דופן חיצון לר"ה והוי כולם כחצר אחד שנפרצה במלואה לר"ה דאסורי' לטלטל מדרבנן וכיון דבלא מחיצות אלו הוי רה"י לכך חזרו ונפרסו אפילו במזיד חזרו להתירן הראשון אבל אם נשארו מחיצות החיצונות ולא נגללו אלא מחיצות המפסיקות ביניהם והם עירבו שנים אפילו נגללו בחול ונפרסו בשבת דמחיצה לא בא אלא לסלק דיורין הוי שפיר מחיצה אפילו במזיד ובנפלה בשבת לא צריכין אנו למחיצות אלו כלל כדיורין הבאים בשבת דקי"ל דשבת הואיל והותרה הותרה לענין זה וכן נראה מדברי המג"א ונפלאתי על בעלי התוספות מאי דוחקם לפרש דברי ר"ת בעירבו שנים ומחיצה הנעשית לא בא אלא לסלק דיורין וקשיא להו הלא דיורים הבאים בשבת אינם אוסרים והניחו בצ"ע ולמה לא פירשו דברי ר"ת כמו שפרשתי כיון דעיקר טעמא דר"ת משום שע"י מחיצה נעשה רה"י משמע אי הי' בלאו הכי רה"י כמו חצר שנפרצה לר"ה דע"י מחיצה זו אינו מתיר אלא תיקון דרבנן דמותר אף במזיד ודר"נ איירי היכא שע"י מחיצה זו נעשה רה"י כגון שלא היו אלא שתי מחיצות והוסיף שנים אז אסור במזיד לטלטל ובריייתא

דקתני נגללו נאסרו פירושו כמו שפירשתי וע"כ צריכין אנו לומר שכל מה שכתבו התוס' שמיירי במחיצה המחלקת דיורין הם דברי ר"ת עצמו ולדברי ר"ת צריכין אנו לומר אף שנפלו בחול כמו שכתב המג"א:

והשתא שבררנו בעזרת ה' דעת הטור והש"ע לדעת ר"ת נראה דאף לר"ת דאם היה מחיצה ונפלה בשבת ועשאה במזיד דמותר לטלטל דווקא במחיצה שאינו עושה איסור כהאי דפריסות המחצלאות ובקושר הספינה מיירי בקשר שאינו של קיימא או דרך עניבה אבל אם עשה במחיצה מלאכה דאורייתא נראה דאף ר"ת מודה דאסור לטלטל דראוי כאן לקנוס שלא יהנה ממעשה שבת ובאמת הי' נראה לדעת הפוסקים דסבירא להו בטבילת כלים הטעם משום דמחזי כמתקן מנא ואם טבל במזיד לא ישתמש בהם כנזכר במשנה בפ"ב דתרומות ודווקא בטומאה דאורייתא אבל בטומאה דרבנן מותר להטביל א"כ הי' נראה דאפילו לא הי' מחיצה לפני שבת ועשה בשבת אף שבא להתיר טילטול דרבנן הי' שרי ואינו אסור אלא א"כ בא להתיר טילטול דאורייתא כגון לעשות מר"ה רה"י ולכאורה יקשה דהא אם אינו איסור מצד המחיצה אלא מצד שבאה להתיר טילטול דרבנן אסור לעשות לכתחילה ולמה מותר להטביל כלים לטהר טומאה דרבנן ובאמת דבר זה דמותר להטביל כלים בשבת לטהר טומאה מדרבנן לא מצאתי בפירוש בשום פוסק רק בט"ז בא"ח סי' שכ"ג אבל לא נראה לי האי פיסקא לדינא ומה אעשה שמוכרח אני להשיב על הגדולים אבל תורה היא וצריך אני לכתוב מקור דין זה בביצה דף י"ח ע"א אמרינן דכ"ע מיהת כלי בשבת לא מאי טעמא אמר רבה גזירה שמא יעבירנו ד"א בר"ה ופריך התינח שבת י"ט מא"ל ומשני גזירה י"ט אטו שבת איתיביה כלי שנטמא בעי"ט ופירש"י באב הטומאה אין מטבילין אותו בי"ט בי"ט מטבילין אותו בי"ט ואם איתא נגזור די"ט אטו דערב י"ט ומשני משום דטומאה בי"ט לא שכיחי לא גזרו רבנן איתיביה כלי שנטמא באב הטומאה ופירש"י בעי"ט מיירי אין מטבילין בי"ט בולד הטומאה מטבילין בי"ט ואם איתא נגזור הא אטו הא ומשני דולד הטומאה לא שייך אלא גבי כהנים דשני עושה שלישי בתרומה וכהנים זריזין הם ופירש"י ולא אתי למשרי ר' יוסף אמר גזירה משום סחיטה וגזרינן כלים דלאו בני סחיטה אטו כלים דבני סחיטה איתיביה כל הני תיובתא ושני ליה כדשנינן רב ביבי אמר גזירה שמא ישהא תניא כוותי' דרב ביבי כלי שנטמא מערב י"ט אין מטבילין אותו בי"ט גזירה שמא ישהה רבא אמר מפני שנראה כמתקן כלי א"ה אדם נמי אדם נראה כמיקר ע"כ הסוגי' וכתב הרמב"ם בפ' כ"ג מה' שבת אסור להטביל כלים טמאים בשבת מפני שהוא כמתקן כלי נראה שהוא סובר טעמא דרבא דטעמא דטבילת כלים משום דנראה כמתקן כלי ובפ"ד די"ט

כתב כלי שנטמא בערב י"ט אין מטבילין אותו בי"ט גזירה שמא ישהה אותו בטומאתו ויש לדקדק למה לא כתב האי טעמא דמתקן גבי י"ט דהא כ"ע אית להו הך ברייתא ולא פליגי אלא בטעמא ועוד לפי' הר"ן דמפרש הא דאמר רב ביבי גזירה שמא ישהא פי' הר"ן אי שרית לאטבולינהו בי"ט או בשבת משהה להו בטומאתם עד י"ט שהוא פנוי ומתוך כך אתי לידי תקלה להשתמש בהן בטומאתן עכ"ל משמע להר"ן דרב ביבי בעי לומר טעמא גם על שבת ולפ"ז יקשה גם על הרמב"ם אי מפרש טעם זה בי"ט למה לא מפרש טעם זה בשבת דישהא בטומאתם עד שבת שהוא פנוי אלא נראה דהרמב"ם מפרש דלא כפי' הר"ן דרב ביבי בא ליתן טעם גם על שבת אלא דרב ביבי בא לשנויי הא דפריך הש"ס תינח שבת י"ט מא"ל ומשני ר' ביבי דבאמת בי"ט לא שייך הך גזירה דרבה אלא גזירה שמא ישהא משום שהוא פנוי ולכך לא פריך על רב ביבי הני תיובתא דפריך לרבה לר"י משום דלא גזר אלא מטעם שהוא מרויח בשהייתן שאינו מבטל שום זמן אבל בשבת לא שייך האי גזירה דבשביל זמן מועט לא חיישינן שיבא לידי תקלה וע"כ לרב ביבי אית ליה טעמא אחרינא גם בשבת או משום שמא יעבירנו וע"כ ברייתא דקתני כלי שנטמא באב הטומאה אין מטבילין בי"ט ובולד הטומאה מטבילין לפי' ר"י דכתבו התוס' דנטמאו בי"ט מיירי וליכא הך חששא ומטבילין ולפי' רש"י דבעי"ט מיירי מ"מ לא גזרינן בולד הטומאה דכהנים זריזין הם אבל בשבת בין שנטמא בשבת בין שנטמא קודם שבת אין טובלין אפילו בולד הטומאה משום גזירה דרבה דרב ביבי אית לי' נמי גזירה דרבה אלא ביו"ט ס"ל דלא גזרינן משום ליתא דשבת אלא משום שלא ישהה וכיון דתניא כוותי' דרב ביבי הילכתא כוותי' מיהו הרמב"ם סבר הא דאמר רבא מפני שנראה כמתקן כיון דמביא הש"ס תירוצא דרבא בתר דאמרו תניא כוותיה דר' ביבי ש"מ דרבא אינו חולק על ברייתא זו ולא בעי לפרושי טעמא די"ט אלא דבעי לאפלוגי על טעמא דרבה ומפרש בשבת דאין טובלין משום שנראה כמתקן ואפילו אם נטמא כלי בשבת אסור לטובלו ואפילו בולד הטומאה אלא דבי"ט היה ראוי להתיר דהא אפילו מכשירי אוכל נפש דאי אפשר לעשותן מאתמול מותר לעשות בי"ט ובתיקון כל דהו כי האי לא הי' ראוי לגזור אפילו אם היו יכולין לעשות מאתמול משום סרך מלאכה אלא דעיקר טעמא משום דרב ביבי דתניא כוותי' ולפ"ז דוקא בי"ט אם נטמא באב הטומאה טובלין וכן אפילו בעי"ט אם נטמא בולד הטומאה משום דכהנים זריזין הם אבל בשבת אפילו אם נטמא בשבת או בולד הטומאה אפילו בשבת אין טובלין ולכך פסק הרמב"ם בסתם בפ' כ"ג מה' שבת דאסור להטביל כלים טמאים בשבת מפני שהוא כמתקן כלי ולא חילק בין שנטמא קודם שבת או בשבת או בולד הטומאה דלעולם אין טובלין אבל

בהלכות יו"ט פסק כר' ביבי דלא פליג עליה רבא כלל ולכך כתב כלי שנטמא בעי"ט אין טובלין אותו ביו"ט גזירה שמא ישהא אותו בטומאתו וכלי שנטמא בולד הטומאה בעיו"ט מטבילין אותו ביו"ט לפי שהוא טהור מן התורה ור"ל ואינה מצוי' בישראל אלא בכהנים וכהנים זריזין הן או מטעמא דכתב המ"מ כיון דולד הטומאה לאו דאורייתא לא גזרינן בי' שמא ישהא כיון שטהור הוא מן התורה אין קפידא בשהייה אבל לעולם בשבת אפילו בטומאה דרבנן נמי אסור לטבול דמחזי כמתקן ובזה נתישב לי קושיא גדולה דהא דתנן בפ' ה' דביצה כל שחייבין עליו משום שבות משום רשות משום מצוה בשבת חייבים עליו בי"ט וחשיב משום שבות לא עולין באילן כו' ומשום רשות לא דנין וכו' ומשום מצוה אין מקדישין ואין מגביהין תרומה ומעשר כל אלו ביו"ט אמרו ק"ו בשבת ופי' הת"י דכל אלו השבותין לענין י"ט איתנו בי' מדרשא ואם איתא לדברי הט"ז דמה דאסור בי"ט לטבול אסור בשבת ומה דמותר בי"ט מותר בשבת א"כ אמאי לא חשיב טבילת כלים בהדי הנך דרשות או דשבות אלא ע"כ ברור הדבר דהאי טבילת כלים ביו"ט לאו משום סרך מלאכה ולא מקרי שבות כלל אלא דגזרו שלא ישהא בטומאה ויבא לידי תקלה אבל בשבת אפילו בולד הטומאה אסור לטבול ואף שטהור מדאורייתא מ"מ מתקן הוא ותדע דהא טבל מדרבנן דאמרינן בפ' מפנין דף קכ"ח דטבל דרבנן הוי מוקצה ואי היה מותר לתקנו מאי מוקצה שייך בי' ואפילו בדמאי דלא הוי אפילו ודאי דבריהם אלא ספק דבריהם כמו דאיתא בשבת דף כ"ג דמפרישין אותו בין השמשות ש"מ בשבת גופי' לא וכן במתניתין דג' דברים צריך אדם לומר בע"ש כו' אבל מעשרין את הדמאי משמע דווקא בין השמשות ולא בשבת וטבל מדרבנן אפילו בין השמשות נמי לא דחשיב תיקון וקתני לעיל אין מטבילין את הכלים דומי' דאין מעשרין את הודאי ע"כ מיירי אפילו בטבל דרבנן ה"נ דאין טובלין מיירי אפילו בטומאה דרבנן דמ"מ חשיב תיקון ואף אם נימא דיש לחלק בין טבל דרבנן לטומאה דרבנן משום דלא חשיב כ"כ תיקון שראוי לחולין ואפילו בכהן שאין לו חולין מ"מ ראוי לטמאים אחרים ולישראל משא"כ בטבל מ"מ מוכח שפיר דטבילת כלים חדשים אף שהם מדרבנן מ"מ הוי תיקון ואסור בשבת ויו"ט. ולפ"ז שגג הט"ז בסי' שכ"ג בכמה שגגות ראשון מה שתמה על הרא"ש שכתב דהילכתא כרבה לגבי ר' יוסף וכתב הט"ז דאין זו קושיא דהכא ר' ביבי נמי פליג על רבה כבר כתבנו דרב ביבי לא פליג ארבה אלא דיהיב טעמא לגבי י"ט וגם מה דכתב דאנו מתירין להטביל ולד הטומאה בשבת כיון שהוא מדרבנן וה"ה בכלים חדשים שהוא מדרבנן ואנן כבר הוכחנו בראיות ברורות דבשבת נמי אסור לטבול אפילו בולד הטומאה ובי"ט טעמא אחרינא איכא משום שמא ישהה וגבי טומאה דרבנן לא

גזרו אבל בשבת הוי תיקון ופשיטא בכלים חדשים דהוי תיקון אף שהוא מדרבנן דומי' דטבל מדרבנן דאסור לתקנו וגם מ"ש שנראה לו דגם הרמב"ם ס"ל להתיר בכלים חדשים מדכתב בפ' כ"ג דשבת אסור לטבול כלים טמאים בשבת מפני שהוא מתקן כלי מדנקט כלים טמאים משמע טמאים גמורים באב הטומאה דזה הוי מתקן גמור משא"כ בכלים חדשים שהטבילה מדרבנן זה בכלל מ"ש בפ"ד מה' יו"ט דנטמא הכלי בולד הטומאה מטבילין אותו לפי שהוא טהור מן התורה וא"כ ה"נ ה"ה בכלים חדשים דמותר עכ"ל ולפע"ד אין זה כוונת הרמב"ם כלל ועיקר טעמו דביו"ט אין איסור בטבילת כלים משום סרך מלאכה אלא גזירה שמא ישהה ולכך בולד הטומא' אפשר דלא חששו אף דישהא מ"מ לא יכשל באיסור תורה או מטעם דכהנים זריזין אבל בשבת אפילו בולד הטומאה אסור לטבול משום דמחזי כמתקן ואם נפרש הטעם ביו"ט דולד הטומאה לא גזרו דאתו לשהוי משום דכהנים זריזין א"כ בטבילת כלים חדשים יש לאסור אפילו ביו"ט וע"כ הרמב"ם דכתב סתם אין טובלין כלים בשבת בסתם משמע בכל טומאה מיירי אפילו בטומאה דרבנן ובחנם הניף ידו על רש"ל רבן של בני הגולה דהיו נהירין לי' שבילי דכולא תלמודא ויפה דיקדק מדברי הרמב"ם דנקט טעמא דאין מטבילין משום דמתקן מנא א"כ ה"ה בכלים חדשים אף דהם דרבנן מ"מ הוי כמתקן בשבת ודומה ממש לאין מעשרין אפילו טבל מדרבנן ה"ה בהני כלים:

ובזה ניחא לי שנתחבטו גאוני עולם בע"פ שחל בשבת ושכח להפריש חלה בע"ש מלחם חמץ דאין להם תקנה והביא המג"א דין זה בה' יו"ט סימן תק"ו סק"ח ואם איתא לדברי הט"ז דטבילת כלים חדשים שהם מדרבנן לא חשיב תיקון כלל א"כ אמאי נתחבטו בזה הא חלת חוץ לארץ הוא מדרבנן ואף דאין מפרישין אפילו חלת ח"ל ביו"ט היינו היכא דאפשר בלא הפרשה משום דאוכלין על המשוייר אבל היכא דלא אפשר כנדון דלעיל היה היתר גמור להפריש וליתן לכהן קטן לאוכלה ושמעתי שרגשו ורעשו בהוראה זו בעת אסיפת הרועי' עדרי הצאן בהתוועד' יערסלוב כל רבני ארץ אלא ודאי דאף בתיקון דרבנן אסור לתקן בשבת ויו"ט ועוד עדיפא מיניה נשמע דאם עבר ועישר אפילו בטבל דרבנן אסור להנות בשבת דאפילו בדרבנן קנסו במזיד כדמוכח בפ' הניזקין דף נ"ד ע"א ובפ' כירה דף מ"ג ע"א דאמרינן טבל מוכן הוא אצל שבת וכתבו התוס' אע"פ שאסור לטלטל כדתנן בפ' מפנין מ"מ לא חשיב מבטל כלי מהיכנו וקשה לרשב"א דלישנא דקאמר הכא דאם עבר משמע במזיד והא אמרינן דהמעשר בשבת במזיד לא יאכל וכתבו דנראה כגון דלית לי' פירא אחרינ' דאמרי בביצה בפרק י"ט דאפילו במזיד יאכל אך הקשו מ"ש דהכא אמר דאם עבר ותיקנו מתוקן ובביצה פ' אין צדין גבי בכור לר"ש דאמר

אין רואין מומין ביו"ט אמרי דאם עבר וביקרו אינו מבוקר ומדלא ניחא להו לאוקמי האי בטבל דרבנן ולכך בדעבד הוי מתוקן משום דלא הוי תיקון כ"כ אלא ע"כ פשוט וברור דאין לחלק בין טבל דרבנן לדאורייתא דלעולם במזיד לא יאכל ונראה מדהניחו התוס' בקושיא מהא דבכור ש"מ דליתא להאי תירוצא דמשני הש"ס בביצה דף י"ז ע"ב דבעי הש"ס ליפשוט דאם עבר ובישל בלא עירוב תבשילין דאסור מהא דתנן המעשר פירותיו בשבת במזיד לא יאכל ודחי הש"ס לא צריכא דאית לי' פירא אחרינא אינו לפי האמת אלא דיחוי קאמר הש"ס דנוכל לומר דהתם מיירי דאית לי' פירא אבל לא ברירא לן האי לודאי דא"כ נידוק לאידך גיסא טעמא דאית ליה פירא הא לית ליה פירא מותר אף במזיד א"כ נפשטי' איבעיין אלא ע"כ דלא ברירא לן האי די"ל דאפילו אין לו פירא אחרינ' אפ"ה לא יאכל ומ"מ נראה כי היכי דגבי עירוב תבשילין דבעיין לא איפשוט קי"ל לקולא במילי דרבנן א"כ גבי מעשר אם לית ליה פירא אחרינא מותר להנות נשמע מזה בע"פ שחל בשבת והפריש חלה מלחם חמץ בדעבד אם לית ליה שאר לחם דמותר לאכול דבמילי דרבנן אזלינן לקולא אך מדברי הרמב"ם בפ' כ"ג מהל' שבת שכתב סתם אסור להטביל כלים טמאין בשבת ואם הטביל במזיד לא ישתמש בהם וכן אין מגביהין תרומות ומעשרות מפני שנראה כמתקן ואם הגביה תרומות ומעשרות בשוגג יאכל במזיד לא יאכל משמע שאינו מחלק בין אית לי' פירא ובין לית לי' פירא ובין טומאה דאורייתא לדרבנן דלעולם הוי כמתקן כלי ולא יאכל במזיד וראיתי שהרמב"ם בפ"ו מהל' שבת פסק כר' יהודא דס"ל בהמבשל בשבת בשוגג דבו ביום לא יאכלו אחרים ובמזיד לא יאכל הוא עולמי' אבל אחרים אוכלים אבל במעשר ומטביל לא כתב אלא סתם שלא יאכל משמע דווקא בשבת אבל למוצאי שבת מותר לו מיד וכי היכי דהאי מזיד קיל לגבי עצמו באחר שבת כן קיל האי מזיד בשבת גופא לאחרים דמותרים מיד וטעמא רבה אית בי' דהא בבישל בשבת דרב הוי מורה לתלמידיו כר"מ וכי דריש בפירקא דרש כר"י משום דנפישי עמי הארצות ולא יזלזלו באיסור שבת והרבה פוסקים ס"ל דהילכתא כר"מ ואף דאנן מחמרינן כר"י דווקא באיסור שבת אבל לא באיסור דרבנן דלא קנסו אלא לו לבד ואף דר"מ סבר דבמזיד לא יאכלו אף לאחרים בו ביום מ"מ כי היכי דנחית חד דרגא לר"י דמותר לאכול במוצאי שבת אף לו ה"ה דנחית חד דרגא במזיד לר"מ דשרי לאחרים וכן נראה מדברי הגמ' דביצה הנ"ל דבעי תחילה ליפשוט מסתם דמתניתין המעשר פירותיו וכן המטביל כליו ודחי לי' הש"ס דאית לי' פירא אחרינ' ובתר הכי קאמר ת"ש המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ודחי לי' הש"ס איסורא דשבת שאני ופרש"י דבישול אב מלאכה ולא דחי במשניות דלעיל כך דאיסור שבת שאני אלא

ע"כ דהתם לא הוי אלא כעובר אאיסור' דרבנן בעלמא דלא קנסו אלא לו לבד וכמו שפסק הטור י"ד בסי' צ"ט בשם הרמב"ם גבי אין מבטלין איסור דאורייתא או דרבנן דאם עבר וביטל במזיד אסור למבטל עצמו וכן למי שנתבטל בשבילו ולשאר כל אדם מותר ה"נ דכוותיה וזה פשוט וברור וראיתי שהמג"א כתב בסי' של"ט סק"ד דאם הפריש תרומה דינן כמבשל בשבת וכן כתב בסי' שכ"ג גבי טבילת כלים דלדעת דאסרו אם הטביל דינו כמו בישול בשבת משמע דבעי לדמויי לגמרי לבישול בשבת אבל כבר הוכחנו בראיות ברורות כשמש דאינו דינו לגמרי כמבשל דהכא אליבא דכ"ע אף במזיד לא קנסו אלא לו ולא לאחרים והט"ז נתחבט בי"ד דאם אומר מותר אי הוי שוגג לדין זה והארכנו במקום אחר דאומר מותר הוי שוגג ומסוגיא דאיירינן לעיל נמי מוכח כן דתני' חזרו ונקשרו בין שוגגין ובין מזידין בין אנוסין בין מוטעין ופי' שוגגין שגגת שבת או שגגת מלאכה ומוטעין מתעסקין בדבר אחר לקושרו ונקשר זה ש"מ דשגגת מלאכה שהי' סבר שהוא מותר הוי שגגה והט"ז מביא ג"כ ראיה זו מפ' כלל גדול ומדברים אלו נתישבה לי מה שהקשה הת"י בפ' ג' דביצה משנה ד' דאמר ר"ש כל שאין מומו ניכר מבעוד יום אין זה מן המוכן ופי' ר"ע לאו משום מוקצה אסר ליה דהא לית ליה לר"ש מוקצה אלא מפני שמתירו ביו"ט ה"ל כמתקן ונראה כדן דין והקשה הת"י וז"ל הגע עצמך אם עבר ודן מי לא הוי דינו דין דכולי האי ודאי לא החמירו בשבות שלהם וכן הביאו הרי"ף והרא"ש אכולה בבי דהאי מתניתין הירושלמי וכולן שעשו בין אנוסין בין שוגגין בין מוטעין מה שעשו עשוי ואני לא זכיתי להבין דבריו דגם הרמב"ם הביא ההיא דאין מגביהין תרומה בשבת ואם תיקן במזיד לא יאכל ובין כך וכך תיקן הפירות הרי להדיא דאינו אסור אלא להנות ממעשיו בשבת זה אבל לאחר השבת מותר להנות דמ"מ הפירות ניתקנו וכן הקונה קנין בשבת קנה משום דנהנה אחר שבת וכן הדין שדינו דין ונהנה אחר שבת ואין ענינו לביקור הבכור דאסור להנות ממנו ביו"ט ואחר יו"ט מבוקר ואין צריך ביקור חכם עוד וזה פשוט וברור:

ובזה מיושב נמי קושית התוס' בכירה דף מ"ג הא דאמרי הש"ס דטבל מוכן הוא דאם עבר ותיקנו מתוקן ולא הוי בכלל ביטל כלי מהיכנו אינו ר"ל שמותר למתקן עצמו אלא כיון דעבר ותיקנו הוי פירות מתוקנים אף שהוא לא יאכל מ"מ לאחרים מותרי' לאכול ולכך לא חשיב ביטל כלי מהיכנו אף דאסור לטלטל וכן גבי בכור הא דאמר ר"ש אין זה מן המוכן דהוי ליה כמתקנו דווקא למי שניתר בשבילו אבל לאחרים מותר אפי' ביו"ט לר"ש אך עדיין לא נח דעתי בדברי הרמב"ם שפסק דאם בישל בלא ע"ת לשבת דמותר משום דלא איפשטא האבעי' וספיקא דרבנן לקולא א"כ גבי מעשר בשבת ולית ליה פירא

אחרינא היה לו לפסוק ג"כ לקולא דמותר לו לאכול ובשלמא גבי טבילה דלעולם אסור להנות משום דאפשר בשאלה אף דלית לי' מאני אחרינ' אבל גבי מעשר למה לא פסק לקולא היכא דאין לו פירא אחרינ' וכן ההיא דבכור מיירי בדיש לו בישרא אחרינ' אבל אם אין לו אפשר אף לר"ש מותר והרמב"ם לא ביאר האי דינא דבכור דאם עבר וביקרו מה דינו:

ועתה נשובה אל הראשונים לדברי ר"ת דפסק בש"ע כוותי' הוכחנו דאם נפרץ לר"ה בשבת אם ניתקן אפילו במזיד מותר כיון דאין עושה במחיצה זו רה"י דהא בלא מחיצה נמי הוי רה"י דאורייתא ולא בא אלא להתיר הטילטול שנפרצה למקום האסור לה אבל אם עשה במחיצה מלאכה דאורייתא מודה ר"ת דבמזיד אסור להנות מן המלאכה הזו ודומה לאיסור מלאכה שנתבאר בטור או"ח סי' שי"ח ולא פליגי ר"ת ורש"י אלא היכא שאינו עושה במחיצה זו מלאכה דאורייתא אלא אהל עראי דלר"ת גם בזה אם הי' מחיצה קודם שבת ונפלה דמותר ולרש"י אסור אבל היכא שאינו אלא תוס' אהל כמו דופן רביעית דסוכה לרש"י ומן הצד לענין שבת אינו איסור כלל אף שבא להתיר ולר"ת אסור ואם כן לרבינו תם דאם לא הניח הקנה מערב שבת אסור ליתן בשבת ואפילו בדעבד אסור לטלטל אבל אם הי' בשבת ונפל והחזירו אפילו במזיד יש להתיר אכן כל זה נראה דאם נעשה ע"י ישראל אבל לומר לגוי לעשות נראה במקום מצוה כי האי יש לסמוך על דעת המקילין דאפילו במלאכה גמורה להדליק לו נר בסעודת שבת דמותר ק"ו כאן אף שכתב המג"א דאסור לומר לעכו"ם שיבנה בה"כ נראה דווקא מלאכה גמורה ועוד דלא התירו שבות רחוקה אבל כאן אינה מלאכה גמורה והוי שבות דשבות במקום מצוה וגם הוי שבות קרובה דכמה מכשולות באים באיסור טילטול אנשים עמי הארצות ונשים ונערים כולם בלי ספק שנכשלי' באיסור טילטול שיש להתיר וכבר פסק בש"ע בא"ח סי' ש"ז להתיר שבות דשבות במקום מצוה אף שקצת חולקים מ"מ בנדון דידן לרש"י אין כאן שום איסור אפילו ע"י ישראל עצמו במחיצה מן הצד אף היכא שבא להתיר א"כ בשעת הדחק יש לסמוך עליו ובפרט כי גדול איסור המכשיל' יש לסמוך אדעת מקילין ופשיטא אם נפל בשבת דמותר לומר לעכו"ם להניח הקנה ע"ג עמודים וכן אם נפסק החבל מותר לומר לעכו"ם שיקשור ע"י עניבה והוי כמחיצה הנעשית מאליה בהיתר דהוי מחיצה ואף שהרמב"ם כתב דאם עשאה הגוי לדעת ישראל אסור לטלטל היינו שלא במקום מצוה אבל בנדון דידן שלא יכשלו רבים הוי שפיר שבות דשבות לדבר מצוה ולרש"י אפילו שבות אין בו והמיקל בדבר זה יש לו על מי שיסמוך עליו בשעת הדחק הנפעל"ד כתבתי גם יצא לנו מדברינו אלה הוראה ברורה כשמש דאם עישר ותרם

בשבת במזיד דאם אין לו פירות אחרות דמותרים אף לו דספיק' דרבנן אזלינן לקולא ואפילו אם יש לו פירות אחרות מ"מ דווקא לדידי' קנסינן אבל לאחרים מותר אפילו בשבת ואם שכח להפריש חלה והפריש בשבת אם אין לו פת אחר מותר לו לאכול ואם יש לו אסור לו עד מוצאי שבת ולאחרים מותר אפילו בשבת וכן אם טבל כלים חדשים אסורים לו במזיד עד מוצאי שבת ולאחרים מותרים להשתמש אפילו בשבת כ"נ ברור בעזרת ה' וה' ינחנו ויורינו וילמדנו תורת אמת:

שאלה לא

או"ח סי' קס"א סי"ב יש מי שאומר שאין נטילת מים ראשונים אלא במים בלבד וי"א שהיין כשר לנ"י ובהג"ה וי"א דוקא יין לבן אבל אדום לא ויש מי שאומר שכל מי פירות ראויים לנ"י בשעת הדחק וכתב מג"א וז"ל וצ"ע דלע"ד מאן דמכשירין ביין מכשירין נמי בשאר מי פירות ולמה עשה ג' מחלוקת עכ"ל וע"כ כוונתו להקשות על המחבר הב"י שכתב תחילה די"א שהיין כשר משמע אפילו יין אדום וע"כ לא ס"ל כהאי תירוצא שתירץ המרדכי על הא דקשי' להו איך יין כשר לנ"י הלא קפדינן בנ"י אחזות' וניחא ליה דביין לבן מיירי אבל כל מי פירות שאין להם מראה מים פסולים לנ"י אבל הרא"ש כתב משמע מפי' רש"י דכל מי פירות ראוים לנ"י ותימא דבפ' כל הבשר אמרינן דקפדינן אמנא וחזותא אלמא אפילו מראה מים בעי ומי פירות אפילו מראה מים אין בו ושמא יש לחלק דמים שנשתנו מראיהן גרועים ממי פירות שעומדים במראיתם ושם מים עליהם עכ"ל א"כ לפירוש הרא"ש מאן דמכשיר אפילו ביין אדום מכשיר אפילו בכל מי פירות וא"כ הקשה המג"א שפיר על המחבר תש"ע למה עשה ג' מחלוקות אבל לדעת המרדכי שהביא רמ"א באמת הוא ג' מחלוקות ונפלאתי על רמ"א איך כתב על דברי הרא"ש דכ"ש דמותר ליטול הידי' בשעת הדחק בשכר או במי דבש המבושלים דעיקרן מים הא לדברי הרא"ש גריעו יותר מים שנשתנו ממי פירות שעומדים במראיתם ולדברי המרדכי כל מי פירות אפילו יין אדום פסול וכ"ש שכר ושאר משקים שנשתנו ובאמת פליאה נשגבה על דעת הפוסקים שמכשירים מי פירות לנ"י הלא תלמוד ערוך הוא בזבחים דף כ"ב ע"א אמר ריש לקיש כל המשלים למי מקוה משלים למי כיור לריבעית אינו משלים ופרש"י לרביעית של נ"י ופריך למעוטי מאי ואסקינן א"ר פפא למעוטי נתן סאה ונטל סאה דתנן מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה הרי זה כשר ופרש"י למעוטי הנך דתנן גבי מקוה פעמים מעלין ופעמים אין מעלין מי פירות וכל משקה שאינו מים ותמד משהחמיץ וכו' ודכוותיה בנ"י לא משלמי שאם היתה בו רביעית מים ונתן ממינים הללו

לתוכו רובע רביעית ונטל כנגדה פסולה דלא חשיב שיעור זוטרא דרביעית לבטלינהו עכ"ל הרי להדיא דמי פירות לא חשיבי אפי' להצטרף בהדי רביעית מים כשרים איך יעלה על דעת ליטול מהם לידים ויותר הי' מסתבר' כדעת הראב"ד דההיא דפ' ג' שאכלו דקאמר יין עד שלא נתן לתוכו מים נוטלים לידים לאו לנ"י לסעודה איירי אלא לנקיות בעלמא או כדעת המרדכי דביין לבן מיירי כדי שלא יקשה לנו סתמא דהש"ס אהדדי אבל במי פירות תלמוד ערוך דאין נוטלין והגאוני' בעצמם מחלו על כבודם היכא דמצינו בפי' ראי' מן הש"ס היפוך דבריהם וגם נפלאתי על דברי המג"א שכתב על דברי רמ"א דמותר ליטול הידים משכר הואיל ועיקרן מים וכתב המג"א וכן משמע בעירובין דף כ"ט ע"ב בתוס' דיש להם דין מים לפסול המקוה בג' לוגין ואין להם דין מי פירות ואע"ג דנשתנו מראיתן נ"ל כיון דאשתני לעילוי לא מיפסלי בהכי עכ"ל תמה אני על גברא רבה ויקירא כמותו איך למד דין נ"י מדין מקוה דהתם מים שאובין פוסלין אפילו מי צבע חוץ ממי פירות שאין פוסלין ולכך תמד עד שלא החמיץ כיון דעיקרא מים דינו כמים שאובי' אבל משהחמיץ דנשתנה לעלוי הוי בכלל מי פירות ואינו פוסל המקוה אבל לענין נ"י דקפדינן אחזותא דודאי מי צבע פסולים לנ"י ה"נ שכר ואפילו נשתנה לעלוי וראוי לקרותו מי פירות פשיטא פסולים דהא מי פירות אפילו לרביעית אינו משלים ואיך יעלה על דעת ליטול מהם לידים ובודאי כבודם במקומו מונח והוראה זו לא דסמכא הוא ואין ליטול במי פירות או משקה הנשתנה ממראית המים ועי' פ"ז דמקואות משנה ב' וספ"ק דחולין במתניתין תמד עד שלא החמיץ דוק ותשכח:

שאלה לב

או"ח סי' ש"ז כתב הטור יכול לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר כיון שהיום יכול לילך ע"י בורגנין פי' סוכות שומרים בכל אחת מובלעת בתוך ע' אמה כו' יש לעיין בהוראה זו דהא אמרינן בפרק ב' דעירובין דף כ"א אין בורגנין לא בבבל ולא בשאר ארצות בבבל לא דשכיחי מיא בשאר ארצות לא דשכיחי גנבי וכן א"ל רבא חסדא למר ברי' דרב הונא אמרי קא אתיתון מבורגנין לבי כלשתא דדניאל תלתא פרסי בשבתא הא אין בורגנין בבבל ופי' רבינו יונתן דשכיחי גנבי וגנבי להו בלילה כל מה שבתוך הבורגני' נמצא שאינה עשוים לדירת קבע וכן הביא הרי"ף לפסק הלכה והכסף משנה ריש פ' כ"ח ד"ה שבת הביא דברי הרשב"א הבורגנין אינן נמדדין עם העיר מפני שהן עראי מפני הגנבי' ומפני הגשמים ותמה עליו המ"מ דא"כ למה אמרו אין בורגנין בבבל הלא אפילו בשאר ארצות אין בורגנין עכ"ל. וכתב הכ"מ ואני אומר לנוסחא דידן בגמ' ניחא

להרשב"א דמסיים בה ולא בשאר ארצות משום דשכיחי גנבי והאי ברייתא דבורגנין איכא לאוקמי באתר' דלא שכיחי גנבי עכ"ל וכן הביא הב"י בא"ח סי' שצ"ח וא"כ לפי הרוב הגירות תלמוד' דילן אין היתר בארצות אלו לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך וכן הבורגנין אינן נחשבין כעיר אפילו אם הם בתוך ע' אמה ושיריים ודוחק לומר הואיל ויכול לילך ע"י בורגני' אם לא היו גנבי שכיחי דהא עכ"פ היום אף אם היו בורגנין לא הי' יכול לילך:

שאלה לג

מעשה בקהלתנו בעשיר אחד ששבק חיים לכל חי וקודם מותו זמן רב בעוד שהי' בריא עשה צוואה לבניו וחלק כל נכסיו לאשתו ולבניו הזכרים ריבה לזה ומיעט לזה והיו לו בנות הרבה ונתן לכל אחת מתנה ולשונו מבואר בתוך הצוואה וז"ל לבתי פלוני יתנו חמשים זהו' ולבתי פלוני יתנו חמשים זהו' באופן שאין רשות לבעלה על אותן חמשים זהו' לבתי שרל חמשים זהו' וסוף לשון הצוואה ז"ל יהי' לכתב זה כל יפוי כח המועיל ע"פ תיקון חז"ל הן במתנות ברי' בקנין הן במתנות שכ"מ מעכשיו ולאחר מותי ועל כל הנ"ל קנינו אנחנו עדים ח"מ בק"ג א"ס וקנין זה לא יהי' להורע כחו רק להוסיף כח לבל יפול דבר ארצה עכ"ל הצוואה והנה היו לחתניו לוקחי בנותיו שח"ז כמנהג מדינתינו ובניו הזכרים הנ"ל רצו להחזיק כל א' במתנה שנתן לו אביו וליתן מתנה קטנה שנתן אביהם לאחיותיהם ובזה רוצים לדחות בעלי אחיותיהם משטר חצי זכר כי לא ישאר שום ממון אחר המתנה לגבות שח"ז ובעלי אחיות הנ"ל טענו שאין יכולת בידם להפקיע שח"ז שלהם ורצו לירד לדין עם היורשים הנ"ל ומקודם שנרד לעומק דין זה צריך אני להעתיק מה ששלח אלי אחד מן החכמים ראש ב"ד מק"ק צילץ הרבני המופלג מהר"ר שלום וזה תורף האגרת:

את דברי קדשו המוביל ע"י הבחור כ' שמואל האירו אל עבר פני וצהלה ושמחה הי' באהלי אפדני שזכיתי לראות אגרתו אגרת הקודש שיחד אלי הדיבור בדרך חיבה וביותר על אשר שם בפיו חידוש נפלא בא"ח סי' תרע"א בדברי ר"י הלוי בוודאי מקום הניחו לרום כ"ת מחכמי עילאי להתגדר בו אשר כל אנשי חיל לא מצאו ידם להבין דברי חכמים וחידותם כמוהו ירבה בישראל ועל עומק לבבו הטהור והתורה הנפלאה הייתי משתאה ואמרתי אשרי עין ראתה כל אלה כי אינו דומה השומע מפי רב וחזיתי' לר"מ מאחוריו ואלמלא חזיתיה מקמי' כו' מי יתן לי נגרא דפרזלא אחריו ארוצה לשמוע דברי עתיק יומין דמפומי' הקודש מפיק מרגניתא וצולל במים אדירים והנה באמת יראתי לגשת אל

הקודש רק אחר הקידה והשתחווים כבן לוי אחוי קידה בפשוט ידים ורגלים מלא קומתי אפיל ארצה ובודאי מקום גדולתו ענותנותו לא ישים עלי חטאה עד שאבא לפניו במגלת ספר ובקשתי שאל יהי' לפניו לטורח ולמשא כי ההכרח לא ישובח ולא יגונה כאשר זה יומים שהגיעוני ג"י הני תרי אחי ובקשו ממני לייחד דברי להוד רום מעלתו בדבר העזבון של חמיו המנוח מה' מרדכי כי מדאגה מדבריו פן יתחלקו העזבון בלי שום ידיעת ב"ד ויצא נקי מנכסיו ועזבון של חמיו באשר לפי הנשמע עשה ר"מ הנ"ל צוואה וחלק כל אשר לו לאשתו עשה כתובה קודם מותו מסך ששה מאות זהובים ריינש וכל המטלטלי' והשאר לבניו הזכרים ולחתנו ציוה ליתן לכל אחד רק חמשים זהובים ריינש והנה באשר שיש לגיסי שח"ז הן אמת מה שהוסיף כתובה לאשתו וע"י זה נתמעטו חלקם מחצי זכר יכול ורשאי לעשות כמבואר בתשובת שארית יוסף סי' ל"ז א' שעשה כתובה אשתו סמוך למיתתו סך מסוים וטען חתנו שיתן לו מקדם השח"ז פודם גביות כתובה הגדולה ופסק הדין עם היורשים דהא יכול ליתן מתלתו סמוך למיתתו ואין בכח בניו למחות בו וה"ה חתנו דדינו כחצי זכר וראי' ממרדכי פ' י"ב וז"ל כתב הר"ם על ראובן שנתן מתנה לחתנו בכתב שיטול חלק כאחד מן היורשים וכתוב בו בשטר מתנה זו מהיום ולאחר מיתה וכו' עד וראובן זה יכול ליתן מתנה כל ימי חייו אע"פ שכתוב בו גופו מהיום שהרי לא כתוב בו חלק ה' או ו' שבה דאז לא הי' יכול ליתן לאחרים ולמעט חלקו אבל עכשיו שאמר תטול כחלק אחד מיורשים והמתנה שנתן לאחרים נתמעט באחד מן היורשים א"כ נתמעט נמי חלק החתן שהרי לא נתן לו אלא חלק אחד מן היורשים והנה באמת במרדכי אשר לפנינו לא נמצא כן ממש אבל עכ"פ הדין עמו דראיות המרדכי מגמ' דב"ב דף קכ"ח ע"ב א"ר ובנכסים של עכשיו ובבנים הבאים לאחר מכאן פסק הר"ם כשאלמנה נוטלת כתובה שלא יטול המקבל מתנה חלקו אלא מן הנכסי' הנותרים ולא מצי למימר הואיל דמתנתו מתנת ברי' שאמר לחתנו יטול כאחד מבנים הזכרים וכתובה אינה נגבית ממתנות ברי' וא"כ לא יתמעט חלקו של מתנה בשביל הכתובה זה ליתא אלא דלעולם לא יטול מקבל מתנה יותר מן היורשים שהרי מסיק ובבנים הבאים לאחרי כן ואם היו מעוטים ונתרבו לא אזלינן בתר השתא ויטול חלק גדול אלא בתר שעת חלוקה פי' רשב"ם דמסתמא לא נתכוון למעט הבנים א"כ מזה מוכח דיכול להוסיף כתובה לאשתו אף שנתמעט ע"י זה חוב של שח"ז אעפ"כ נראה דבר זה כמערים ואיתא בש"ע בא"ה סי' ק"ח שאסור להערים ליתן במתנה אח"כ לבניו כדי שלא יגרע למקבל מתנה וא"כ ה"נ הי' נראה לב"ד הרמה דכוונתו הי' להערים לא יתמעט ע"י זה חלקם משח"ז ובעל נ"ש דף ע' ע"ג הוכיח מלשון שו"ת מהרי"ל סי' צ"ב אבל אם נותן מתנה שלא בדרך

ערמה מ"מ מקיים השח"ז במה שנשאר לו וכאן לא רצה לקיים כלל התחייבות של שח"ז רק בדרך ירושה ומתנה של צוואה נדב ליתן לכל אחד לחתנו חמשים זהו' ועוד כמו דבעל שארית יוסף חולק על המרדכי בנוסח שח"ז שאנו כותבים וכו' כן ה"נ בנוסח שטח"ז שלנו כמבואר בדברי מהר"י כ"ץ בסי' ס"ב וז"ל ג"כ קבלתי עלי בח"ח ובשד"א ובת"כ בפועל ע"ד רבי' ובפרט על דעת החתן וכו' שלא אתן שטר לשום אדם בעולם כדי להבריח אז להפקי' וכו' א"כ מכח חומר זה אינו יכול להבריח אף דקי"ל בשבועה אי עביד מהני לתוס' ריש תמורה ד"ה הא זה לדעת אביי דסבר כל מה דעביד מהני אבל רבא חולק וסבר דלא מהני וא"כ הוכחת המרדכי הנ"ל ממה דאמר רבא שם בב"ב דף קכ"ח וא"כ אף דרשאי להוסיף הכתובה אף שנתמעט עי"ז שח"ז אבל עכ"פ סובר רבא דאם עביד איסור לא מהני מעשיו ובנוסח שלנו של שח"ז הגדיל החומר בת"כ בפ"מ ובשד"א בפועל א"כ לא מהני מעשיו ואף שלדעת הב"ח והש"ך הוי ספיקא דדינא כדאי' בח"מ סי' ר"ח והמוצי' מחבירו וכו' וכהיום הכל סגור וחתום מקציני הקהל יצו ועכ"פ הבאים כב"ח עם שח"ז שלהם יקראו בזה מחזקים בספיקא דדינא לומר קים לי' כהא דלא מהני ואי"ל אף דכותבים הסופרים הכי מ"מ אנן סהדי דלא נעשה בת"כ בפועל ובשד"א הא הסמ"ע בח"מ סי' ע"ג ס"ק י"ח הכריע אם כתוב בשטר דנשבע בפועל לא יוכל לומר שלא נשבע בפועל מדכתב כן בשטר גם בי"ד סי' רל"ב בש"ך סי' קכ"ו ואמר ליה דהא אנן סהדי שלא עשה בפועל מ"מ הוא עשה קנין בפועל ואי' בחושן משפט סי' ס"א סעיף ה' כל דבר שנהגו במדינה לכתוב וכו' וכל מה שמקנה בסודר לכתוב בשטר דעתו שיכתבוהו כמנהג המדינה וכו' וכאן לפי הנשמע הרהר הר"ם כן בחייו ואמר בפה מלא לחתניו להבריח התחייבות שלהם בשח"ז על ידי צוואה ואפשר שידוע כן גם כן לאנשי קהילתו ואיך יתקיים מחשבתו בוודאי בזה אף שעביד לא מהני מעשיו דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן של השח"ז ואע"פ דמבואר בא"ה סי' קי"ג סעיף ב' בהג"ה שאם הניח מטלטלי' וקרקעות ויש שז"ז וב"ח יכולים היורשים לשלם לב"ח מטלטלי' כדי שלא יטול השח"ז ממקרקעות היינו הטעם לפי דהא ג"כ האב הי' יכול לפרוע לב"ח במטלטלי' ואין בטל בזה תק' ח"ז דהא ג"כ אין בו חיוב על הקרקעות ומ"מ לא נתבטל אבל באופן זה הוי כדמיון דנתכוון לבטל ודומה קצת לדין דמבואר בח"מ סי' מ"ב ס"ט בדבר שהשטר בטל לגמרי יעויין שם א"כ ה"נ יעשה כל אדם כן ויתבטל תקח"ז ובפרט לדעת מהרי"ק שרש י"ג דשח"ז הוא כדין ש"ח הגם דרמ"א בח"מ סי' רפ"א לא פסק כן ועכ"פ מודים הכל דאין יכול להבריח וא"כ אליבא דכ"ע אף דהאלמנה תטול הכתוב' אם נעשה בתוקף הצוואה דמהני אליבא דהילכת' מ"מ מה שירשו הבנים זכרים יהי'

ג"כ לחתניו כחצי זכר בכן אהו' אדוני מ"ו בוודאי לפניו נגלו כל הראשונים והאחרונים וכל השאלות ותשובות ולפום ריהטא אי אפשר לי לעיין במילתא דא כי בר בי רב דחד יומא אני בדבר זה שהיא שעה עוברת וכדי שלא אצא חלק מלאתי רצון גיסי ומה מאוד בקשתי לפני רום הדרת תפארתו הלא בידו הדת והדין דין תורה ותוקף להציל לעשוק מיד עושקו וה' ירים כסאו וממשלתו כמעלות הסולם כ"ד קופה הנדרסת מוכן לשמשו: הקטן אברהם שלום בהמנוח כהר"ר אברהם סג"ל זלה"ה

שאלה לד

הנה קודם שאשיב לדברי החכם צריך אני לברר גוף הדין ראשון אם צוואה זו יש לה חיזוק נראה לית דין צריך חשש כיון שנעשה בקנין כמבואר בדברי העדים א"כ קנו מקבלי מתנה דלא מבעי' לדעת מהר"ם הביאו המרדכי דאף בריא שיצוה ליתן לבניו מהיום לאחר מיתה דהוי מצוה מחמת מיתה קנה אם מת ודווקא אם כתוב זמן בשטר או כתוב מהיום א"כ קנו מקבלי מתנה דכיון דכתוב מעכשיו ולאחר מותי אלא אפילו לדעת החולקין והביאם הב"י ס"ס ר"ן מ"מ היכא דקנו ממנו מודו דמהני וע"פ זה פסק רמ"א בש"ע ס"ס רנ"ז בברי' שכתב מהיום ולאחר מיתה שצריך קנין וא"כ בצואה זו שנזכר שקנו העדים ממנו בעוד שהיה בריא דמהני אליבא דכ"ע עי' בתשובות רמ"א סי' צ"ה ס"ה אכן יש לפקפק דחתניו יכולים לומר שנתן לבנותיו מתנה חוץ משח"ז דהא אמרינן בש"ס והובא בטח"מ סי' רנ"ג שכיב מרע שאמר תנו ר' זוז לבעל חובי כראוי לו נוטל ק"ק זוז עודף על החוב ואף דהתם הטעם משום דאמר כראוי לו ודרשינן לישנא יתירה דלטפויי' קמכוון מ"מ נראה דווקא היכא דהזכיר תנו לב"ח אז דווקא אם אמר כראוי לו אבל היכא דלא נזכר לבעל חוב אלא אמר סתם תנו לפלוני ק"ק זוז אף שהי' חייב לזה לזה מ"מ נראה פשוט דלא בחובו אמר לו ונוטלן יותר על חובו וכן מצאתי סברא זו בהגהת מרדכי סוף ב"ב וז"ל ומיהו יש לחלק דילמא שאני התם דאמר בחובו דמשמע טפי שרצה לומר דווקא בחובו אם לא משום דאמר כראוי לו ותדע דאמרינן בפ' אלמנה ניזונת משל דר' יוסי למה הדבר דומה לשכיב מרע שאמר תנו ר' זוז לפלוני ב"ח אם רצה ב"ח נוטלן במתנה והשתא קשיין אהדדי ההיא דיש נוחלין וההיא דאלמנה ניזונת אלא ההיא דאלמנה לא מיירי שאמר לפלוני ב"ח אלא כגון שאמר תנו ר' זוז לפלוני ותו לא והא דנקט ב"ח מגיד לך התלמוד דמיירי כגון שהוא ב"ח ולא מפני שאומר כן וגרסינן התם ב"ח בוי"ו ולא בעל חובי ביו"ד עכ"ל והתוס' בפ' אלמנה ניזונין דף צ"ו ע"ב ד"ה רצה וז"ל ונראה דאי הוי גריס התם לבעל חובי הוי ניחא דודאי כי לא אמר לפלוני אלא דקאמר

לבעל חובי משמע דבחובו קאמר שיתנו לו אם לא אמר כראוי לו ויש ספרים שכתוב בהם כך ולא כתוב בהן לפלוני אבל היכא דכתוב לפלוני בעל חובי ניכר מהלשון שיתנו לו ודבר זה תלוי בסברא עכ"ל וא"כ פשיטא היכא שלא זכר כלל ב"ח אלא לפלוני שהוא מתנה יתר על החוב וא"כ אם הי' נשאר ביד היורשים נכסים חוץ ממתנות שחלק אביהם בזה היו יכולים לתבוע שח"ז שלהם חוץ מן המתנה שנתן חמיהם לנשותיהם כיון שלא הזכיר משח"ז כלום אך בנדון דידן שחילק כל נכסיו במתנת ברי' מעכשיו לאחר מותו וכשיתנו לכל אחד מתנתו לא ישאר בנכסיו כלום א"כ יש להסתפק אם גובי' ממתנות אלו או לא ולכאורה נראה דאין שח"ז גובה מאלו מתנות דהא כתב רמ"א בח"מ סי' רפ"א דהכותב לבתו שתקח לאחר מותו כחצי חלק זכר דינו כירושה דעלמא וב"ח וכתובה קודמין למתנה זו וכל ימי חיי הנותן יכול למכור הנכסים אע"פ שכתב מהיום ולאחר מיתה עכ"ל וכיון דיכול למכור ה"ה דיכול ליתן במתנה ואינם יכולים לגבות ממתנה זו ואף שיש לפקפק כיון דכותבין בנוסח שח"ז שלנו שיהי' החוב זה חל שעה אחת קודם מיתה וא"כ י"ל הא דיכול למכור היינו מכירה גמורה בחיים וכן להקנות במתנה באחד מהדרכים שהמתנה ניקנית בחייו אבל הכא שכתב מהיום ולאחר מיתה א"כ בעלי שח"ז קודמים כמו שכתובה נגבית ממתנת שכיב מרע דפסק בח"מ סי' רנ"ב דאפילו לכתובת בנין דכרין ולמזון אשה מוציאין מיד אלו שנתן להם שהרי במיתתו נתחייבו הנכסים בכתובה ובמזונות ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה ופי' הסמ"ע בשם הרשב"ם דטעמא דתיקנו שיחול שיעבוד של כתובה מיד בשעה שהוא גוסס ואינו עוד בר קיימא משא"כ מתנתו שנתן השכיב מרע או ברי' בעצמו שיקנו לאחר מותו אדם חביב לעצמו וגומר בדעתו שלא יחולו קנינים אלו עד אחר יציאת נשמתו א"כ בנדון דידן נמי כיון דהוא נתן מעכשיו ולאחר מותו ובשח"ז נתחייב שעה אחת קודם מותו אבל כד דייקת שפיר אף לפי נוסח זה אינם יכולים לגבות ממתנה זו דהא הטעם שיכול למכור וליתן כל ימי חיי הנותן משום כיון דהתנה דהיורשים יכולים לסלק חוב זה בחצי חלק ירושתה וכי היכי דהיורשים אינם יכולים למחות בידו שיתן או שימכור משלו ה"נ חתניו אינם יכולים למחות כיון דממעט חלק ירושתם דהא כתב הסמ"ע בסימן רפ"א על הא דכתב רמ"א מיהו נראה לי דמה שנוהגים עכשיו לכתוב ש"ח לבתו ולהתנות שאם יתן לבתו חלק חצי זכר דפטור מן החוב צריך ליתן לה בכל אשר לו כיון דעוקר הוא החוב וכתב הסמ"ע וז"ל ומיהו ג"כ דינו כירושה שגובין תחילה ב"ח וכתובה מנכסיו כיון דנפטרו מחוב בחלק חצי זכר עכ"ל א"כ הכא נמי כיון דנפטרו מתוב בחלק חצי זכר ע"כ עיקר חיובו של שח"ז שיקח כחלק חצי זכר וכי היכי דאין היורשים יכולים

למחות ביד אביהם שיתן מתנות מנכסיו ה"ה חתניו נמי אינם יכולים למחות ואינם גובי' ממתנה זו אבל אחרי העיון נראה ברור דצריכין היורשים לקיים תנאי אביהם או ליתן להם החוב או חצי חלקם דהא פסק הב"י בא"ה סי' ק' דאין כתובה נגבית ממתנות ברי' וכתב רמ"א די"א דווקא שנתן לאחרים אבל אם נתן ליורשים במתנת ברי' אשה גובה כתובה מהם דכל מה שנתן ליורשיו אלא כירושה והאשה גובה כתובה משם מי שצוה לתת מנכסיו לאחר מותו כך אע"פ שצוה כך כשהי' ברי' אשה גובה כתובתה משם דאינו אלא במתנה ש"מ דגובה כתובה משם הרי להדי' דאפי' במתנות בריא מעכשיו ולאלתר אפ"ה אם נתן ליורשיו אינו אלא כירושה ואף שבחלקת מחוקק כתוב דלהלכה אמר ולא למעשה וכתב עליו הבית שמואל ואיני יודע מנ"ל עכ"ל ולדעתי משום הכי כתב דלהלכה אמר ולא למעשה משום דבדרכי משה הניח דבר זה בצ"ע דלאחר שכתב האי דינא בשם מהר"ם דהנותן מתנה לבנו הראוי ליורשו לא הוי מתנה להפקיע מידי כתובה דכל מתנה שאדם נותן ליורשיו הוי כמו ירושה בעלמא עכ"ל וכן הוא בהגהות מיימוני פי"ו דאישות וכ"כ מהרא"י סי' ס' וכ"כ מהרי"ו סי' רנ"ו ובמרדכי פ' מי שמת דף רנ"ו תשובת מהר"ם על אחד שנתן מעות לחבירו כשהי' בריא א"ל אל תתנם לבני עד שישא אשה ומת ופסק דאשה גובה כתובה מהן כיון דלא זיכה לו בחייו אלא כשישא אשה ובההיא שעתא כבר מת ראובן א"א לזכות בנכסים אלא מכח מצוה לקיים דברי המת וכל מתנה שאדם רוצה לזכות בה מכח מצוה לקיים דברי המת או מכח מתנת ש"מ או מצוה מחמת מיתה אשה גובה כתובה מהן עכ"ל וצ"ע דמשמע דאם זיכה לו מחיים מפקיע מידי כתובה וזה סותר דבריו ס"פ נערה עד כאן לשון דרכי משה ואפשר משום זה כתב בעל חלקת מחוקק דלהלכה אמר ולא למעשה ואי לאו דמסתפינא הוי אמינא הא דכתב המרדכי בפ' נערה בשם הר"ם דהנותן מתנה לבנו לא הוי מתנה להפקיע כתובה והוי כירושה מיירי בכי האי גוונא שכתב לו מהיום ולאחר מיתה וסובר כיון שהזכיר לאחר מיתה הוי כמצוה מחמת מיתה וכמו שכתב המרדכי בפ' י"נ בשם מור"ם נשאל לר"ם אם יש לאדם בן עני ורוצה ליתן לו עתה כדי לסלקו לאחר זמן מירושתו והשיב כו' עד כיון שמצוה ואומר פלוני בני יטול לאחר מותי אין לך מצוה מחמת מיתה גדולה מזה עכ"ל א"כ מפרש הך דנערה נמי בענין זה דהא למד הך דינא מדאמרינן שם דף מ"ט ע"ב באושא התקינו הכותב כל נכסיו לבנו הוא ואשתו ניזונין מהם ופירש"י אפילו אמר מעכשיו ולא מן הדין אלא תקנת חכמים הוא סוף דבר מתנה שאדם נותן ליורשיו הוי כמו ירושה בעלמא אע"ג דקמבעי' לי אי הילכת' כתקנ' אושא או לא ומסיק דלית הילכתא הכי י"ל דלא מבעי' לי' אלא בחייו משום דמצי טרח לדידיה ולדידה ואהא פשיט דלית

הילכתא כוותי' עכ"ל ובגמ' מותבינן על הא דא' ריש לקיש באושא התקינו הכותב כל נכסיו לבנו הוא ואשתו ניזונין מהם מתקיף לה ר' זירא גדולה מזו אמרו אלמנתו ניזונת מנכסיו הוא ואשתו מבעי' דשלח רבין באיגריתה מי שמת והניח אלמנה ובת נישאת הבת אלמנתן ניזונית מנכסיו הוא ואשתו מבעי' ופי' רש"י אע"פ שהוא מת והנכסים נשתעבדו ללוקח דרבנן כגון בעל בנכסי אשתו וק"ל אין מוציאין למזון אשה מנכסים משועבדי' אפ"ה היכא דליכא למיחש לתיקון עולם כגון כי האי לוקח שלא הוציא מעות שווי' רבנן כיורש ואמרו תזון אלמנה מנכסי בעלה הוא ואשתו שהוא קיים ואילו בניו הם ולא הוציא מעות מבעי' ע"כ ואם איתא דהך מיירי במתנת בריא לגמרי בקנין א"כ מאי פריך גדולה מזו אמרו דילמא התם הוי לוקח דרבנן כדפי' רש"י ע"כ הם אמרו והם אמרו שהאלמנה תיזון מהני נכסי' דליכא למיחש לתיקון עולם אבל במתנת בריא שהי' דאורייתא איך אפשר ללמוד מזה דהם יזונו ממה שכבר נתנו אלא ע"כ דמיירי בענין זה שנתן מעכשיו ולאחר מותו ולא הי' שם קנין אלא דזכה הבן משום דהזכיר מיתה הוי כמצוה מחמת מיתה וקנה הבן מדרבנן לאחר מיתה ושפיר יש ללמוד מהך דאלמנה ובת כי היכי דהתם הפקיעו רבנן שיעבוד דלוקח דרבנן בשביל אלמנתו הכי נמי פשיטא דהפקיעו מקבלי מתנה דרבנן בשביל עצמו דאם אין לו מזונות דניזון מנכסיו ורשות בידו למכרו ממכר עולם אבל היכא דקנו מיני' דהוי מתנה דאורייתא והקנו לבניו מיד לא עלה על דעתו לומר שיזונו מנכסיו אבל מי יבא אחר הכרעת רמ"א דאפילו במתנת ברי' היכא דנותן לבניו הוי כירושה וק"ו בנדן דידן דכתב מעכשיו ולאחר מיתה דהוי כמתנת שכיב מרע דהוי כירושה אצל בניו א"כ בודאי היכא דנתן במתנת שכ"מ לאחר כי היכי דמפקיע מידי יורשיו ה"נ מפקיע מידי שח"ז אבל הכא שחילק כל נכסיו לבניו וריבה לאחד ומיעט לאחד אף שכל אחד קנה נגד חבירו מ"מ יכולים חתניו לומר כיון דגם עכשיו ג"כ אתם נוטלים בתורת ירושה א"כ או תשלמו לנו החוב שחייב לנו אביכם או תקיימו תנאו ליתן לנו חצי חלק ירושה שלכם וא"כ יכולים חתניו לומר דמתנה שנתן לנשותיהם הי' חוץ מחוב שח"ז כיון שלא נזכר בתוך הצוואה שנתן להם עבור שח"ז שלהם וכדכתיבנא ובפרש שיש אומדנ' שלא עשה אלא להבריח ומבואר בח"מ ס"ס צ"ט כל מי שבא להפקיע תקנות חכמים בערמה ובתחבולה חייבים חכמי הדור לבטל כוונתו אע"פ שאין כאן ראי' רק אומדנות המוכיחות הטיב ואפילו אם השליש ביד אחר ליתן לבניו ומת כתב המרדכי בפ' מי שמת דגובה כתובה ומביא ראיה מפ' יש נוחלין דפריך השתא ירושה דאורייתא אלמנתו ניזונת מהן מתנות ש"מ דרבנן לא כש"כ ועוד מביא ראיה מפ"ק דגיטין דתנן האומר תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה ודייק בגמ'

במאי עסקינן אילימא בברי' כי צבורין מאי הוי והא לא משך והקשו התוס' מאי פריך לשני משום מצוה לקיים דברי המת ותירץ ר"ת דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא כשהושלש מתחילה לכך מ"מ נשמע מיניה דאפילו דהיכא דהושלש לכך אם אמר תנו מנה זו לפלוני ומת קודם שבא לידו לא זכה בחייו אלא לאחר מותו משום מצוה לקיים דברי המת וכבר קדמתו שיעבוד כתובה עכ"ל וא"כ ק"ו במתנה זו שנתן לחתניו דהוי דאורייתא בקנין שגובה ממתנות אלו שנתן לבניו:

ועתה אמרתי להשיב להחכם השואל דבר דבור על אופנו באשר שראיתי שהוא מאוהבי האמת וכל אמת אמת תפסי' להאי בכן מילתא אלבשייהו יקירא בדבר שכתב מכ"ת שבידו להוסיף כתובה לאשתו ואף שעי"ז מתמעט שח"ז כמבואר בתשובה שארית יוסף וכתב מכ"ת שבמרדכי אשר לפנינו לא נמצא כן הנה אף שאין בידי תשובה הנ"ל מ"מ נראה שמכ"ת רצה לדמות מדפסק הר"ם בשאלמנה נוטלת כתובה שלא יטלו מקבלי מתנה חלקם אלא מן הנכסים הנותרים כו' לא זו העיר ולא זו הדרך ודברי ש"י ברירין שהביא ראיה מדכתב המרדכי שרשאי ליתן מתנה כל ימי חייו כשם שאין היורשים יכולים למחות בידו כן מקבל מתנה זה שכתב לו שיטול כאחד מן היורשים והוא במרדכי דפוס קראקא דף צ"ד ע"ג סוף פ' יש נוחלין ומה שרצה מכ"ת לדמות הוא במרדכי דף צ"ג ע"ד ואינו מוכרח כ"כ נדון שלפנינו דהתם עכ"פ מקבל מתנה הוי כיורש והכא שעשה כתובה אחר המתנה רוצה לבטל המתנה לגמרי ונתן חלק ליורשיו וכדפסק המרדכי שם שהרי לא כתב לו מהיום ולאחר מיתה חלק ה' או ו' שבה כו' עד אבל עכשיו שאמר תטול חלק כאחד מיורשי ובמתנה שנתן לאחרים נתמעט כל אחד מן היורשים א"כ שפיר למד בעל שארית יוסף דיכול להוסיף כתובה לאשתו דהא עי"ז מתמעט חלק היורש וזה ברור ומוכח מדברי המרדכי דאם נתן לאחר במתנה ברי' מהיום ולאחר מיתה הוי כמתנה בריא ואין אשה גובה כתובה מהם וכן משמע אפילו אם נתן לאחד מבניו מתנה בדרך זה אבל בא"ה סי' ק' ובח"מ סי' רנ"ב משמע דכתובה גובה ממתנה זו כל שכתב מהיום ולאחר מיתה דכתובה ומזונות תיקנו חכמים שיחול שיעבודן בעוד שהוא גוסס יע"ש בסמ"ע וגם מה שרצה בכ"ת להמליץ דנראה דבר זה כמערים ואיתא בש"ע בא"ה סי' ק"ח שאסור להערים כו' וא"כ ה"נ אם הי' נראה להו דכוונתו הי' להערים לא יתמעט עי"ז חלקם משח"ז ומביא בשם בעל נחלת שבעה דאם נותן מתנה שלא בדרך ערמה מ"מ קיים השח"ז במה שנשאר לו וכאן לא רצה לקיים כלל התחייבות של שח"ז ועוד בנוסח שח"ז שלנו כותבי' קבלתי עלי בח"ח ובש"ד כו' א"כ מכח חומר זה אינו יכול להבריח כו' משמע מלשונו דתחילת ראייתו דאם הוא כמערים אף דלא כתב בשח"ז שקיבל בח"ח

ובשד"א שלא ליתן מתנה לשום אדם מ"מ אם כמערים מתנתו בטילה ולי נראה דלא דק דאף שהוא מערים מתנתו מתנה וזה מוכרח מלשון ש"ע גופי' בסי' ק"ח דכתב דאסור להערים ליתן במתנה אח"כ לבניו כדי שלא יגרע למקבל מתנה עכ"ל משמע להדי' דאף דמערים מ"מ מתנתו מתנה ומגרע כח מתנה ראשונה אלא איסור' עביד דאסור להערים ולהפקיע וצידד בעל נח"ש להתיר אם נותן מתנה שלא בדרך ערמה שאין עושה איסור כלל ואפילו לנוסח שלנו שכותבים שקיבל עליו בח"ח ובשד"א כו' מ"מ כתב הנח"ש היינו אם רוצה בכיון להערים ולהפקיע ממנו שטר על זה עובר באיסור חרם ומביא ראי' מלשון רמ"א בסי' ק"ח שכתב אסור להערים ולא כתב אסור ליתן אלא ש"מ דווקא דרך הערמה אסור והוא הדין אם קיבל עליו בח"ח ובשד"א שלא ליתן אפ"ה אינו עובר על החרם ועל השבועה אם נותן מתנה שלא בדרך ערמה ולא ירד בעל נ"ש לחלק אלא על הנותן אם עושה איסור או לא אבל בדיעבד שיקנה מתנתו אף שקיבל בח"ח ובשד"א שלא ליתן ועבר ונתן מזה לא דיבר בעל נ"ש כלל ופלוגת' היא בין רבוותא אי מהני כמו שפסק רמ"א בח"מ סי' ר"ח או לא מהני כמו שהביא רמ"א ביו"ד סי' ר"ל וא"כ איך רצה מכ"ת ללמוד ממה שאסור להערים על נדון זה שיתבטל מתנתו לגמרי זה לא עלה על דעת שום מחבר דאף דאסור להערים מ"מ אם עבר ועשה מהני ובזה כ"ע מודו ובאמת נפלאתי על בעל נ"ש שמביא ראיה מלשון רמ"א סי' ק"ח דדווקא דרך ערמה הוא דאסור אבל נותן מתנה שלא בדרך ערמה מותר ואני אומר אף שי"ל שהאמת כן הוא ברמ"א שם מ"מ אין להביא ראיה לנדון שלו היכא שקיבל עליו בח"ח ובשד"א שלא לבקש שום תחבולה לבטל כח שטר חוב זה ולהפקיע מה לי אם מבטל כולו או מבטל מקצתו ומגרע כח שטר זה עכ"פ איסורי עביד מחמת השבועה והא דהוקשה לו שדברי מהר"י כ"ץ יהיו סותרים אהדדי שהוא עצמו כתב בסי' ס"ב שכותבין בשטר ח"ז שקיבל עליו בח"ח ובשד"א כו' ובסי' י"ב פסק כמרדכי דהואיל וכתב סתם שיקחו חתניו כאחד מבניו שיכול ליתן מתנה בחייו ומחמת קושיא זו רוצה להוכיח דשלא בדרך ערמה מותר ואני אומר אי משום הא לא אירי' דבסי' י"ב כתב ע"פ הדין דמותר ליתן במתנה היכא שלא קיבל על עצמו בשבועה שלא יתן אבל בסי' ס"ב כתב לפי נוסח שח"ז שמקבל עליו באיסור חרם ושבועה שלא ליתן לשום אדם מתנה המגרע כח השח"ז זה אף אם אינו מערים מ"מ איסור' עביד זה נראה לי פשוט וברור דלפי נוסח שלנו אף בלא מערים איסור' עביד:

אכן אי מהני מתנתו היכא שנשבע שלא ליתן ואח"כ עבר ונתן זה מחלוקת ראשונים ואחרונים והסמ"ע בסי' ר"ח הביא דעת הב"י ורמ"א שדימה דין זה למקח שנעשה באיסור דמקח קיים והסמ"ע רוצה לחלק וכתב אלא אי קשיא הא קשיא דבתמורה מוכח

מהגמרא דקאמר והשתא דשנינו כל הני שינויי אביי ורבא במאי פליגי וכתבו התוס' וא"ת נימא דפליגי בהכי כגון אדם שנשבע שלא לגרש אשתו ועבר וגירשה דלאביי מהני ולרבא לא מהני וי"ל כיון דאין איסור בזה אלא הוא בדה את האיסור בכה"ג לא אמר רבא דלא מהני הרי להדיא דהיכא שנשבע שלא למכור ושלא ליתן ועבר על שבועתו דאפילו לרבא מהני וכתב הסמ"ע דהמרדכי לא סמך על תירוץ התוס' דשנוי' בעלמא ואשינויי לא סמכינן כיון דבכתובות פסקינן סתם כר' יוסף בפ' מציאת האשה דדבר דאמרי רבנן לא תעבד אי עביד לא מהני ועוד דהא לא הועילו התוספות כלום בהך חילוק שהרי אכתי הי' מצי תלמוד' לאשכוחי איכא בינייהו אחרינא כמו שהקשו בשם רבינו ברוך אמאי לא קאמר דפליגי בהכי כגון אם פדה בכור או מעשר או חרמים לא מהני לכ"ע דלאביי לא לקי דלא מהני ולרבא לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא והניחו בצ"ע עכ"ל הסמ"ע אבל לי נראה דאין כאן סברא לדחות דברי התוס' דקושיא אחרונה י"ל דקמהדר ש"ס לאשכוחי איכא בינייהו במאי דפליגי אי מהני אי לא מהני אבל בכור ומעשר וחרמים אליבא דכ"ע לא מהני ולא ניחא להו לאוקמי בנפקותא אחריתא אבל קושיא ראשונה קושיא אלימתא הי' לומר איכא בינייהו כמו דפליגי דאם נשבע שלא לגרש וגירש דלאביי מהני ולרבא לא מהני אלא ע"כ במה שבדה מלבו בכה"ג לא אמר רבא דלא מהני והטורי זהב על חו"מ בסי' ר"ח הקשה מההיא דס"ס קצ"ה וס"ס רל"ה דהקונה קנין בשבת דהמקח קיים ולא אמרינן אי עביד לא מהני ומחלק דכל שיש איסור בענין מצד עצמו אמרינן אי עביד לא מהני ובההיא דפ' האשה שנפלו השתא דאמרי רבנן לא ליזבין בנכסי אחיו אי עבר וזבין לא הוי זבינא משא"כ במוכר בשבת שאסור מצד שהיום גורם ומש"ה נמי בנשבע שלא למכור מנכסיו הוי איסור מצד השבועה ולא מצד מכירה ומש"ה נמי במקח שנעשה באיסור אין האיסור בעיקר המכירה רק בתוספת דמי' וסברא טובה לחלק כן דדווקא ביש ריעותא בעיקר המעשה הוי כאלו לא נעשה ופסק רמ"א כאן הוא עיקר כנ"ל שכן ראוי לפסוק עכ"ל הטו"ז ומה מאוד נפלאתי על הגאונים שפילפלו בדין זה שלפי עניות דעתי אין זה נכנס לפלוגת' דאביי ורבא דאי עביד מהני או לא דפלוגת' דאביי ורבא דווקא במה שהוא עושה לעצמו ואין לאחרים חלק בו בזה אמרינן אי עביד לא מהני אבל אם הוא עושה איסור וחבירו אין עושה איסור בזה כ"ע מודים דמהני דיכול לומר מה איכפת לי במאי דעבדת איסור' הלא כבר עברת על האיסור ואם יתבטל המקח מ"מ עבר על שבועתו כיון דהקנה לו בקנין גמור והא דהצריכו הרא"ש ורבינו האי ללמוד מקח שנעשה באיסור מדאמר אביי האי מאן דמסיק ד' זוזי ברביתא בחברי' ויהיב לי' גלימא בגווייהו כי מפקינן מיני' ד' זוזי מפקינן

מיני' רבא אמר גלימא מפקינן מיני' מ"ט כי היכי דלא לימרו גלימא דמכסי וקאי גלימא דרביתא הוא הא לאו הכי המקח קיים ולא אמרי' כיון דנעשה באיסור נתבטל המקח מכאן פסק רבינו האי היכא דאיכא איסור בזבינא דאוסיף בדמי משום אגר נטר ונתקיים המקח בקנין אינו יכול לבטל המקח והתם עבדי תרווייהו לאיסור' המוכר והלוקח על דא צריכין להביא ראיה דהמקח קיים אבל היכא דהמוכר עושה איסור ולא לוקח או לוקח ולא מוכר פשיטא דמהני וראי' מפרק ב' דבכורות דף י"ג ע"ב הלוקח גרוטאות מן הכותים ומצא בהן ע"א אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר ואם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח ומוקי רבא ריש משום מקח טעות פירש"י שלא ידע שהי' בהן ע"א וסיפא נמי מקח טעות אלא כיון דיהיב זוזי מיחזי כע"א ביד ישראל משמע דאי לא הי' ברישא מקח טעות שהי' ידע שיש בהם ע"א צריך נמי להשליך לים המלח ולא מהני חזרה ותיפוק לי' שנעשה באיסור ולרבא אי עביד לא מהני אלא ע"כ כיון דבשעת קני' עביד איסור' יכול המוכר לומר מה איכפת לי שאתה עבדת האיסור במזיד ונקנה המקח והוי כשלו לגמרי ולא מצי למיהדר בי' א"כ ה"נ באם נשבע שלא למכור ועבר ומכר והקנה באחד מדרכי הקנאות א"כ כבר עבר על השבועה והלוקח אינו עושה איסור ע"כ נקנה מקח ואין זה בכלל מקח שנעשה באיסור ולא בכלל אי עביד לא מהני דדוקא במה שהוא גומר ע"י עצמו בזה אמרינן אי עביד לא מהני אבל במה שגומר ע"י אחרים ולדידי' איכא איסור' ולאחרינא ליכא איסור' מעשיו קיימים ובזה ניחא דהקשו התוס' בתמורה דהוי לי' למימר איכא בינייהו אם נשבע שלא לגרש ולא קאמרי הנפקותא אם נשבע שלא למכור ועבר ומכר אלא ע"כ דזה אינו לענין פלוגתא דאביי ורבא דהכא כיון דהלוקח אינו עושה איסור בקניותו ומוכר כבר עביד לאיסור' בזה אף לרבא מהני דמצי למימר מאי איכפת לי' באיסור' דילך ואף אם תבטל המקח מ"מ כבר עברת לשבועתך ולרבא לקי אף דלא מהני משום דעבר אמימר' דרחמנא ולא נהנית מידי בחזרה ולדידי לא ניחא בחזרה אבל גבי גירושין ניחא דבידו לגרש אשה בעל כרחה בלתי רצונה ולכך לרבא ליכא גירושין כלל ובקונה קנין בשבת דהמקח קיים היינו משום דכל מה שעושה ומתקן בשבת אינו אסור אלא לבו ביום ולאחר שבת מותר מיד כמו מעשר בשבת דמוצאי שבת מותר מיד ופירותיו מתוקנין ה"נ בקונה בשבת דנהנה אחר שבת ומעשיו קיימים וכתבתי זה במקום אחר באריכות ואל תשיבני מהא דפסק הרמב"ם בפ"ז מהלכות בכורות דין ה' וז"ל ויראה לי שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה הלוקח ולפיכך אינו לוקה כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח כו' ש"מ אף דהלוקח אינו עושה איסור מ"מ לא קנה י"ל דשאני התם דכיון דע"י מכר בא הלוקח להפקיע קדושתו דהא חרמי כהנים

כל זמן שהם בבית בעלים הרי הן כהקדש לכל דבריהם כדאיתא בערכין דף כ"ט ע"א וא"כ כיון דמעשה דמוכר לאו כלום הוא איך יכול הוא להפקיע קדושה המוכר שהחרים וכן מעשרו משא"כ בשאר מכירה שהוא נשבע שלא יזכור וכבר עבר על שבועתו ולוקח אינו עובר מהני מעשיו ועוד י"ל הא דכתיב לא ימכר ולא יגאל וכתיב שם קודש קדשים הוא בהווייתו שאינו יוצא לחולין ע"י פדיון א"כ האי לאו דלא ימכר ולא יגאל פירושו הכי שלא יהני בו מכירה ולא יהני לו פדיון ולא בא אזהרה שלא ימכר שעושה איסור במכירתו אלא דבאתה התורה להזהיר על שניה' על מוכר ולוקח שאם מכר או פדה שאין במכירה ובפדי' זו ממש ולכך לא לקי על לאו זה שלא באתה התורה אלא לאוריי שלא יהני בו מכירה ואינו יוצא לחולין ועפ"ז יש ליישב קושיא מה שהקשו גדולי עולם והניחו בצ"ע על הרמב"ם וז"ל הברכת הזבח וקשיא לרבינו ברוך אמאי לא קאמר דפליגי בהכי כגון אם פדה בכור כו' דלרבא לקי משום דעבר אמימר' דרחמנא ומכאן יש תימא על הרמב"ם ז"ל שפסק שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח ולפיכך אינו לוקה והוא כאביי דס"ל דכל היכא דלא מהני לא לקי דאלו לרבא אע"ג דלא מהני מ"מ לקי דעבר אמימרא דרחמנא ותדע דמאי פריך לעיל מבכור ומעשר אאביי דלא מהני הא כיון דלא לקי מוכח דלא מהני ואדרבא ה"ל להקשות ארבא דאף דלא מהני ה"ל ללקות דעבר וכן ספר לחם משנה הרגיש בזה וצ"ע עכ"ל אבל לי נראה דאין כאן קושיא דהרמב"ם מפרש דהתורה באתה להזהיר שאם מכר שלא יהנו מעשיו שאינו יוצא לחולין ולא נקנה ללוקח ולא ימכר פירושו שלא יהי' לו דין מכירה שיקנה לוקח וכן לא יפדה נמי כן שלא יהי' לו דין פדי' שיצא לחולין אלא מעיקרא ס"ד דפריך המקשה מחרמי כהנים דאמר רחמנא לא ימכר שהוא אזהרה שלא ימכור וא"כ פריך שפיר לאביי דתני חרמי כהנים אין פודים אלמא לא מהני אבל לבתר דמשני שאני התם דאמר רחמנא קודש קדשים הוא בהווייתו יהא שאינו יוצא לחולין ע"כ פירושו דהאי קרא לא ימכר שלא יהי' לו דין מכירה שיקנה לוקח ויצא לחולין אלא עומד בקדושתו ולא בא אזהרה על מכירה גופי' וכן אליבא דרבא דהאי קודש הוא למעוטי בכור דנמכר לכהן לאחר שנפל בו מום וקונה הלוקח ש"מ דהכי קאמר רחמנא לא ימכר שלא יהי' נוהג בו דין מכירה דווקא בחרמי' ולא בבכור שנוהג מנהג מכירה ולא בא אזהרה על מוכר שלא ימכר ולא יפדה וכן בבכור דכתיב לא תפדה ר"ל שלא מהני בי' פדי' וכן במעשר דכתיב לא יגאל אלא מעיקרא ס"ד דמקשה דהכתוב בא ליתן אזהרה אבעלים שלא ימכרו ולא יגאלו במעשר ולא יפדו בבכור אבל לבתר דמשני הם בהווייתן יהיו וילפינן מעשר מבכור ע"כ לא יצא לחולין במכירה זו י"ל פירוש הקרא שלא ינהוג בהם דין מכירה ודין פדיה ולכך לא לוקין

עליו אליבא דכ"ע דדווקא אמר רבא דלוקין אף דלא מהני משום דעבר אמימר' דרחמנא אבל הכא י"ל דלא עבר אמימר' דרחמנא דעיקר אזהרה שלא יהי' נוהג דין מכירה אם מכרה שיקנה לוקח ויעמוד ברשותו לצאת לחולין. הדרן למילתן דזה ברור היכא שנשבע שלא למכור ועבר ומכר כיון דכבר עבר על שבועתו קנה הלוקח ולא איכפת לי' באיסור' שעבר המכר ומה שרצו לדמות הא דאמרינן בהאשה שנפלו דף פ"א ע"ב א"ר יוסף כיון דאמר רבנן לא ליזבין אע"ג דזבין לא הוי זבינא זבינא למקח שנעשה באיסור לא זו הדרך ולא נכנס ג"כ לגדר אי עבד מהני או לא דהתם הטעם משום דיבמה יש לה שיעבוד על נכסי בעלה הראשון דלכך אינו רשאי למכור שכל נכסיו אחר אין לכתובתה ולכך לא הוי מכירתו מכירה דומי' דאם זבין נכסיו אשה המוקדמת בכתובה טורפת מלוקח א"כ ה"נ דכוותי' דאלימהו רבנן לשיעבוד' דאשה על נכסי בעלה ראשון ולכך אע"ג דזבין לא הוי זבינא זבינא אבל שאר מקח שהוא מצד האיסור לבד אם נקנה באחד מדרכי הקנאות נקנה המקח וא"כ הדין ברור שאף שנשבע בפועל שלא למכור ושלא ליתן ועבר ונתן דמתנתו מתנה וק"ו בנדון דידן שלא נשבע בפועל אף היכא שכתב שקיבל עליו בפועל לא מצי להתנצל ולומר שלא נשבע וה"ה אם העדים כתבו כן בשטר כמבואר בסמ"ע סי' ע"ג ס"ק י"ח ובחו"מ סי' ר"ז סעיף י"ט בהג"ה דאם כתוב בשטר שקיבל עליו בחרם חמור ובש"ד מהני לענין אסמכת' ואף דודאי לא קיבל כן אלא שתיקון הסופרים כן מהני מ"מ יש חולקין הוא הריב"ש בסי' שפ"ז ועי' בתשובת רמ"א סי' מ"ט ואליבא דכ"ע היכא דעבר ונתן בזה כ"ע מודו דקנה מקבל מתנה כנ"ל לפע"ד וא"כ אם הי' נותן לאחרים הי' מתנתו מתנה למעט חלק שח"ז אבל עכשיו שחילק כל נכסיו ליורשיו וכל לגבי יורשיו הוי כירושה וכיון דכתובה דרבנן גובי' ממתנה כאלו חוב זה הוא דאורייתא ק"ו שיגבה מהיורשים דעליהם לשלם החוב או ליתן חצי מה שהם נוטלים לפי ערך הלפע"ד כתבתי:

שאלה לה

נשאלתי מהרב הגדול מוהר"ר שלמה אבד"ק אוסיא בדבר שנתברר ויצא קול על הבתולה שנבעלה ורצה הרב לכופה שתכסה ראשה בצניף וזה אשר השבתי אין הזמן מספיק עמי להושיבו דבר על מה שרוצה להמציא מסברא דנפשי' רק מה שבנה יסוד על גמרא פ' המדיר ופרע ראש האשה מכאן אזהרה לבנות ישראל ורצה מכ"ת לומר שאין חילוק בין אשת איש לפנויה אך שנהגו הבתולות לילך פרועות ראש כדי שיהי' להם היכר חלילה לומר כן אי דבר זה דאורייתא איך יקבעו ישראל מנהגם נגד דת תורתינו ובאמת סברתו נזכר בא"ע סי' כ"א ס"ב כתב לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחד פנוי'

ואחד א"א ועל הדין זה גופי' קשיא אי דאורייתא איך בתולות שלנו הולכות פרועות ראש ובכתובות משמע שבזמן התלמוד היו הולכות כן דאמרינן אם יצאה בהינומה וראשה פרועה זה סימן שהיתה בתולה ובא"ח סי' ע"ה וכן בתולות שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות ק"ש כנגדן וא"כ דברי הש"ע נראים כסותרים זה את זה ועי' במג"א שהסכים דבפנוי' לאו דאורייתא ובבתולה אין חשש נידנוד איסור ודבריו הם יתד שלא תמוט וא"כ זכינו לדין דאי הוי דאורייתא הי' מצוה עלינו לכופה לכסות ראשה אף דלאו הבא מכלל עשה עשה הוא מ"מ כייפינן אעשה ומכין אותו עד שתצא נפשו כדאיתא בהכותב דף פ"ז אבל כיון דנתברר דבפנוי' אין כאן איסור דאורייתא א"כ מה לנו להכניס ראשינו לילך עמה בגדולות לכוף אותה שתכסה ראשה ואם בשביל הכתובה הלא כל הנושא אשה בודק וחוקר אחריה וכיון דנתפרסם שזנתה כל מה שיעשה לה כתובה מדעתו הוא ורשות בידו להוסיף והא דנהגו לכסות ראשה עושים לטובתה שלא תהי' חרפה וגדופה לכל עובר אורח שיראה אותה כריסה בין שיני' וידע שזנתה אבל היכא שהיא אומרת שלא ניחא בתקנתה כגון דא שומעין לה הנלע"ד כתבתי מאיר:

שאלה לו

נשאלתי תינוק קטן המוטל בעריסה שאינו יכול לישן ונשים זקינות אומרות שרפואתו לחתוך צפורני ידיו ורגליו וקצת שערות וליתן תוך ביצה ולהניח באילן ערבה אי מותר לעשות כהאי מילתא ואמרתי ראיה ברורה לאסור דבר זה דאמרינן סוף פרק בהמה המקשה דף ע"ז המבכרת שהפילה שליא אין קוברין אותה בפרשת דרכים ופירש"י דרך המנחשים לקוברה שם שלא תפיל עוד ואין תולין אותה באילן מפני דרכי אמורי ואמרינן בגמ' אבי' ורבא דאמרי תרווייהו כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי אמורי אין בו משום רפואה יש בו משום דרכי אמורי ופירש"י יש בו משום רפואה כגון משקה או סם או לחש שלוחש על המכה אין בו משום רפואה כגון שעושין שלא על החולה כגון קבורת שליא בפ' דרכים וכיוצא בהן שדומין לניחוש יש בו משום דרכי אמורי עכ"ל הרי להדיא דדבר שאין עושין על חולי גופי' הוי דומי' דתולין שליא באילן דאסור משום דרכי אמורי וה"נ דכוותי' וכן הוראתי הלכה למעשה ואסרתי להם לעשות דבר זה:

שאלה לז

פסק מה שפסקתי בהיותי נבחר להיות שלוש בין שני הבוררים לדון בין יורשי הקצין ר' משה בן ר' יוחנן מאוסטרליץ אשר בקשת לידע מאיזה טעם נטתה יד ימיני מצוואת

הקצין ר' משה הנ"ל והעמדתי הדבר על דין תורה אמרתי לפרש שיחתי ותחילה צריכין אנו לדקדק במה שטוען בנו ר' יוחנן שאביו זיכה לו כל נכסיו רק שיתן לבני אחיו שמת כפי המבואר בצואתו לא ידעתי שום משמעות לשון הצוואה שזיכה לו בכל נכסיו הלא לא כתוב בתחילת הצוואה רק בלשון זה הבית והחצר וכל כלי הבית מקטן ועד גדול הן בדיל ונחושת וברזל הכל שייך לבני יוחנן וששה מאות זהובים ריינש כו' א"כ בלשון זה לא נתן אלא הבית והחצר וכלי הבית ולא מבעי' שלא נכלל בלשון זה סחורות וכסף ושוה כסף אלא אף כלי כסף נמי אין בלשון זה דכלי בית אינו במשמע אלא במה שמשתמש בבית תמיד אבל לא כלי כסף דאם אמר סתם כלי הבית יש לפרש כלי עץ ולכך היה מפרש הן בדיל ונחושת וברזל הכל שייך לבני אבל לא היה כוונתו על כלי כסף דאם הי' בדעתו ליתן אף כלי כסף הי' לו לפרש הן כלי כסף והא ראי' שאח"כ נתן מתנות לנכדיו ולבנותיו מכלי כסף וא"כ נוכל לומר שנתן לו מתנה רק הקרקעות ונגד זה נתן לנכדיו סך מעות מזומן אבל שאר נכסיו נשאר על דין התורה ואם בשביל שכתב אחרי כן ושאר מטלטלים יהיו לבני מ"מ הא מבואר בחו"מ סי' רמ"ח ס"י הנותן מתנה ואמר מטלטלים שיש לי לפלוני נוטל כל כלי תשמישו אבל לא חטי ושערי וכיוצא בהן כגון שאר מיני סחורות כי בלשון מטלטלים מסתמא אינו משמע אלא מאני תשמישו עד שיפרש כל מטלטלים והכא לא הי' כתוב כל רק והמטלטלים והספרים א"כ אינם בכלל אלא מאני תשמישו ועל תחילת הצואה קאי דהיינו כלי בית בדיל ונחושת זה נתן לבנו ר' יוחנן ולפ"ז הי' ראוי ליתן לכל אחד מתנה אשר ציוה להם והמותר מעות מזומנים ותכשיטים ירשו שוה בשוה כללא דמילתא דאי אפשר לסלק בני בניו מבנו המת שהם ג"כ יורשים דאורייתא עד שאמר כן בפירוש ומן הסתם אנו אומרים שביקש להרבות זה ולמעט לזה דרך מתנה כמ"ש בצואתו והשאר ישאר על דין תורה ואוקי' ממונ' בחזקת יורשי דאורייתא ומה שציוה ליתן ליתמי בנו המת והיו בהם זכרים ונקיבות בזה יש מחלוקת דרבוותא וצריך אני להעתיק סוגי' הש"ס וכל דברים הנאמרים בה:

דגרסינן בפ' מי שמת דף קמ"ג ע"ב ההוא דשדר פיסקי דשראי לביתי' אמר רב אמי הראוין לבנים לבנים כו' עד ואי בנתן לא נסיבין כו' ההוא דאמר נכסי לבניי והוה ליה ברא וברתא מי קרי אינשי לברא בניי ולסלוקי לברתא מעישור נכסי קאמר או דילמא לא קרי אינשי לברא בניי ולמיתבה לברתא במתנה קאתי אמר אביי ת"ש ובני דן חושים א"ל רבא דילמא כתנא דבי חזקי' שהיו מרובים כחושים של קנה אלא אמר רבא ובני פלוא אליאב רב יוסף אמר ובני איתן עזרי'. ההוא דאמר נכסי לבניי והוה ליה ברא וברא קרי אינשי לבר ברא ברא או לא רב חביב' אמר קרי אינשי לבר ברא ברא מר בר

רב אשי אמר לא קרי אינשי לבר ברא ברא תניא כוותי' דמר בר רב אשי המודר הנאה מבנים מותר בבני בנים ע"כ הגמ' ופי' רשב"ם הראוים לבנים מלבושי זכר. לכלתי' שדר ולא לבנותיו ודווקא דאינסבי בנתי' שאינן מוטלות עליו ירושלמי פ' שני דייני גזירות מי ששלח ממ"ה ואמר יתנו אלו לבני בנותיו בכלל ואם בשעת מיתה אמר אלו לבני אין הבנות בכלל. ההוא דאמר להו בשעת מיתה נכסי לבניו ולא הי' לו אלא בן אחד זכר וגם בנות היו לו כו' ובר ברא בן של אותו הבן או של אחר שמת עכ"ל וראיתי שרש"ל מוחק הגירסא דלסלוקי לברתא מעישור קאתי והתוס' כתבו דבור המתחיל ת"ש ובני דן חושים וא"ת כיון דקרי אינשי לברא בניי א"כ למה הוצרך לומר נכסי לבניי פשיטא שהוא לבנו וי"ל דאיצטרך שאם מצא דייתקי או מתנה שלא יהי' כלום עכ"ל ואיכא למידק מי הכריחם לזה דילמא כגירסת הספרים דלסלוקי לברתא מעישור קאתי:

אלא נראה פשוט וברור דהא איכא למידק בסוגיא זו לדעת הירושלמי דהשולח ממ"ה ואמר יתנו אלו לבניו בנותיו בכלל וכן לפי' הרשב"ם דהנך עובד' דברא וברתא בשעת מיתה היה משמע מחיים בתו בכלל מוכח מזה דל' בניי סובל לאכלולי בי' ג"כ בנותיו דאל"כ אמאי בנותיו:

בכלל דה' אם אמר בפירוש נכסי לזכרי בודאי אין הנקיבות בכלל ואינן נוטלות אפילו מה שראוי להם א"כ בבניי נמי נימא כן אלא ע"כ דבלשון בניי יש לפרושי גם הנקיבות כמו שאומרים בל"א צו מייני קינדער די"ל דזכרים ונקיבות בכלל ואין הלשון מכחיש הכוונה ולפי הצעה זו קשה מלקמן גבי אם אמר נכסי לבניי והוי ליה ברא ובר ברא מבעי' לן אי קרי אינשי לבר ברא ברא משמע דלכ"ע אי קרי אינשי לבר ברא ברא היו חולקים הנכסים בשוה ואף די"ל דלא הי' כוונתו אלא על בנו דהא אסיק לעיל דקרי אינשי לברא בניי אפ"ה כיון דיש לפרש בלשון זה שכולל גם בן הבן חולקים שניהם בשוה ועוקרים ירושה דאורייתא לפי' הראשון דהרשב"ם א"כ בדין ברא וברתא נמי נימא הכי אפילו בשעת מיתה כיון דהלשון בניי כולל גם. על בנותיו א"כ אף שקורין לבן יחידי בני מ"מ נפרש דלשניהם נתכוון כיון דבניי סובל לפרושי גם על בנותיו הא ניחא אם נפרש כפי' שני של רשב"ם דמיירי בבר ברא מבן שמת כבר ניחא לחלק דהכי הי' ניחא לן לומר דלשניהם נתכוון שלא לעקור נחלה דאורייתא משא"כ בברא וברתא דאם נפרש שלשניהם נתכוון מעוקר נחלה דאורייתא אבל מה נאמר ונדבר לפי' ראשון של רשב"ם א"כ הדין שוה לברא וברתא דבשניהם עוקרי' נחלה דאורייתא ולמה לא נאמר דלשניהם נתכוון ומוכרחים אנו להעתיק תשובת הרא"ש וזה לשון הרא"ש ז"ל כלל פ"ה סי' ג' והביאו גם הטור בסי' רמ"ז ראובן שציוה מחמת מיתה והיה לו בת וחלק נכסיו

לאחר שנתן מה שרצה כתב והשאר יחלוקו שתי אחיותי ויתמי אחותי השלישי שוה בשוה שליש בשליש ונראה דזכרים ונקיבות גדולים וקטנים הכל קרוים יתומים וכן נמי דזכרים ונקיבות בכלל כיון שבמתנה נתן להם ולא דמי להא דגרסינן בירושלמי מי ששלח ואמר יתנו אלו לבניי בנותיו בכלל ואם בשעת מיתה אמר יתנו אלו לבני אין בנותיו בכלל וכיוצא בזה נמצא בבבלי דגרסינן בב"ב דף קמ"ג השולח ממ"ה כו' עד נכסי לבניו והוי ליה ברא וברתא כו' עד אין הבת בכלל ומאי שנא מבעובדא קמא דאמר הראוין לבנות אלא דעובדא קמא לא הוי בשעת מיתה ועובדא בתרא הוי בשעת מיתה אלמא דבשעת מיתה אין הבנות בכלל ואיכא למימר היינו דווקא היכא דאמר לבניי דאין הבנות בכלל כדכתיב ויולד בנים ובנות אלא שבחייו אנו אומרים מסברא שאדם חפץ בכבוד בנותיו כדי שיהיו להם קופצים אבל לאחר מותו יש לבנות קצבה עישור נכסים אבל הכא דאמר ליתמי אחותי אין להוציא בנות ונשואה מכלל יתומים ולפ"ז ניחא בשמעתין ברישא גבי ברא וברתא אין הבת בלשון בניי כלל ולכך אי קרי אינש לבן יחידי בלשון בניו לא יהבינן לבת מידי אלא דבחיים אזלינן בתר אומדנא שאדם רוצה בכבוד בנותיו שיהיו להם קופצים אבל בשעת מיתה אזיל האי אומדנא דהא יש להם עישור נכסים לכך אין הבת בכלל משא"כ בסיפא גבי ברא ובר ברא אי קרי לבר ברא הוי שפיר בכלל ללישנא דבניי ולכך הי' פשיט לן דלשניה' נתכוון והשתא ברירין דברי התוס' ורש"ל שמחקו מן הספרים הא דקאמר לסלוקי לברתא מעישו' נכסי אתי דע"כ צריכין אנו לומר דשאני שעת מיתה דאין לנו אומדנא דהא יש להם עישור נכסים ואיך אפשר לומר דלסלוקי מעישור קמכוון הלא עיקר טעמא דילן דאין הבנות בכלל משום דאית להו עישור נכסין בשעת מיתה ולכך פי' התוס' דאתי לבטל מתנה ודייתקי וזה פשוט וברור:

ויצא לנו מזה שני דינים אפילו אם אמר נכסי לבניו יש לבת עישור נכסים ועוד נלמד מלשון הרא"ש דאם אמר בחייו נכסי לבניי והי' בו דבר הראוי לזכרים ולנקיבות דיחלוקו בניהם משום דאומדן דעת שרוצה ליתן לבנותיו כדי שיהיו להם קופצים להשיאן ובזה אינו מחולק תלמוד ירושלמי עם תלמודא דידן ואף לדעת הר"ן דמפרש הירושלמי דלא מיירי בדברים הראוי' לאלו טפי מאלו דא"כ רישא דירושלמי פליג אתלמודנו דהתם תני בנותיו בכלל ואלו הכא אמרינן הראוי לבנים כו' עכ"ל מ"מ נראה היינו דבא לומר שלא תפרש הירושלמי אפי' אם שלח דבר הראוי לבנות נמי חולקים בשוה וזה דלא כתלמודינו קמ"ל דלא מיירי בדברים הראוי' לאלו טפי מאלו שיחלוקו בשוה ומפרש דהירושלמי הכי קאמר בנותיו בכלל כלומר מה שראוי לבנות לבנות אבל בשעת מיתה אימא לך

אפילו מה שראוי לבנות לבנים אבל אם שלח ממ"ה דבר הראוי לשניהם בין לתלמודא דידן ובין לתלמו' הירושלמי לשניהם אלא לתלמוד' דידן אשמועינן דמה שראוי לכל אחד נוטל לבד ואין לשני חלק עמו אף ששוה כפלי כפלים מה שראוי לשני אבל דבר הראוי לשניהם פשוט לטעמא דהרא"ש דחולקים בשוה אבל הרמב"ם כתב מי ששלח כלים ממ"ה ואמר יתנו אלו לבניי כו' היו ראוים לזכרים ולנקיבות יטלו אותם הזכרים וכתב הרב המגיד פשוט הוא שדעתו של אדם קרובה אצל בנו יותר מבתו שהרי בפירוש באשת בנו דעתו קרובה יותר מבתו הנשואה והטעם מפני שעל בנו לפרנסה כל שכן בבנו ובתו שדעתו קרובה יותר אצל הבן עכ"ל ובאמת דברי הרב הנ"ל נראי' ללמוד במכ"ש בנו ובתו הנשואה אבל אין דבריו נראים ללמוד במכ"ש בבתו שאינה נשואה דאמרינן בש"ס שהיא עדיפא מאשת בנו אלא ברור הדבר דטעמו של הרמב"ם דלישנא דבניי כולל יותר לפרש דקאי על בנים הזכרים עד דאיכא דבר המוכיח ועד על עצמו שנתכוון לבנותיו אבל אם אין הדבר מוכח מתוכו אמרינן מסתמא בלשון בניי אין הבנות בכלל ולכך כתב אם הי' דבר הראוי לזכרים ולנקיבות יטלו אותו הזכרים אלא דקשיא לי על הרמב"ם מאי צריך תלמודא לומר דהראוי לבנים לבנים לאשמועינן רבותא דאפילו אם הי' ראוי לשניהם שייך לבנים וק"ו היכא שראוי לבנים לבד:

ודבר זה הוכרחנו לומר כדעת הפוסקים דס"ל להרמב"ם דדווקא באומר לבניי הוא דאם היה בו דבר הראוי לזכרים ולנקיבות יטלו הזכרים מטעם דבנות אין בכלל בנים אבל בשולח ואמר להוי לבני ביתו אף אם הדבר ראוי לשניהם בנותיו בכלל והאי בריתא דלעיל דקאמר הראוין לבנים מיירי נמי בשולח סתם לבני ביתו וכן כתב הסמ"ע והב"ח ועי' מה שאכתוב עליו לקמן:

אבל הרא"ש לית לי' הך סברא לחלק דא"כ מאי קשיא לי' בתלמוד בבלי דמ"ש מעובדא קמא דבת בכלל ובסיפא גבי ברא וברתא אין הבת בכלל ולפי סברות הנ"ל אין כאן קושיא דקמייתא מיירי שלא אמר לבניי אלא לבני ביתו ולכך הבת בכלל אבל הכא אמר לבניי אלא ע"כ דס"ל להרא"ש דהאי דינא קמייתא אפילו אם אמר לבניי הדין כן ולא נקיט הש"ס לביתו אלא אורחא דמילתא ולישנא דש"ס הוא כן ולעולם הוא אמר לבניי והדין דהראוי לבנים לבנים ומדנקט בבא זו ש"מ דהראוי לשניהם חולקים שניהם:

וצריך לי עיון בדברי הרא"ש אם יש לו בנות נשואות מאי דינם כי לפי פשיטות לשון הרשב"ם והרא"ש משמע דעל בנות שאינן נשואות קאי הירושלמי אף שכתב הרא"ש בדבריו אבל אם אמר ליתמי אחותי אין להוציא בנות ונשואות מכלל היתומים די"ל דשם שנתן מתנה לאחרים י"ל דאינו מקפיד בין נשואות לאינן נשואות אבל לגבי בניו

אומדן דעתו שרוצה בכבוד בנותיו כדי שיהיו להם קופצים אבל לא בנשואות שדעתו קרובה יותר לבניו הזכרים ומדברי הר"ן נראה דאפילו בנשואות מיירי דכתב שרוצה לכבד בנותיו כדי שיהיו חביבים על בעליהן והב"ח כתב דדווקא בבנים שאינן נשואות איתמר ונפלאתי על הרא"ש דבלשון יתמי כתב שנשואות בכלל דהא הרמב"ם בפ' ששי מה' דעות בדין יתום שמוזהרים עליו ביותר עד שיגיע לכלל שנים שראוי לישא וליתן ואם הגיע לכלל שנים והוא גדול ויודע להפך בעסקיו אין זה מקרי יתום ועי' במג"א בא"ח קנ"ו וא"כ אשה נשואה דכל צרכי' על בעלה אין זה בכלל יתמי וכן דרך לשון בני אדם כן דעל אדם גדול שיודע לישא וליתן וכן אשה שיש לה בעל לאו בכלל יתמי אינון והדרן למילתא קמייתא דמדברי כולן נלמד דעכ"פ דלפעמים מילת בניי סובל לפרושי גם על בנותיו ואין הלשון מכחיש הכוונה:

אבל עדיין צריכין אנו למודעי רבה דהרא"ש בתשובתו כתב עוד טעם אחד וז"ל ועוד דבחייו י"ל מתנה קא יהיב והכל בכלל אבל בשעת מיתה שבא להנחיל אנו אמדינן דעתו שאינו רוצה להעביר נחלה מן הבנים לבנות כדאמרינן לא תה' בעבורי אחסנתא וכו' וזה הנותן העבי' נחלה מבתו וכ"ש שלא יחוש להעביר נחלת אחותו ועוד מתנה הוא נותן ליתמי אחותו ולא שייך בי' העברת נחלה עכ"ל נשמע מזה דלטעם השני אף אם נאמר דבנות ובנים שוים בלישנא דבניי אפ"ה בשעת מיתה אין הבנות בכלל דמסתמא לא עביד איסורא להיות מעבורי אחסנת' ומהאי טעמא אפילו אם אמר נכסי ליתמי או לזרעי אף דלישנא דזרעי כולל זכרים ונקיבות דהא דרשו חז"ל וזרע אין לה לרבות לזרעה הפסול ולא אצטריך לרבות על בת או בת הבת דזה פשוט דהוי בכלל זרע ובהבטחת א"י ביעקב כתיב לך אתננה ולזרעיך אחריך וזכרים דווקא קאמר דנקיבות לא נטלו חלק בארץ ואפשר דהתם כתיב אחריך בעינן זרע המיוחס אחריו אבל לבת אין זרעה מיוחס אפרים מ"מ בשעת מיתה אומדן דעתו דאין אדם מעביר נחלה ודינו דהרא"ש אינו אלא בנותן מתנה ליתמי אחותו דבזה לא שייך כלל עוקר נחלה אבל לגבי דנפשי' מודה הרא"ש דאין בנותיו בכלל מק"ו דהא גבי נכסי לבניי והוה לי' ברא וברתא דחקינן לפרש לישנא דבני דמצינו בקרא כן דנקרא לבן יחידי בלשון רבים ואף שהלשון אינו מתוקן כ"כ ואם היינו באנו לומר דבנותיו בכלל הי' הלשון מתוקן טפי אפ"ה דחקינן ומוקמינן בחלה דאורייתא במקומו ק"ו אם אמר ליתמי והיו לו בנים זכרים הרבה שיש לומר דבהאי לישנא זכרים ונקיבות בכלל מ"מ ניחא לפרושי דלזכרים לבד קאמר להעמיד נחלה דאורייתא אדינא:

והרשב"א בתשובה סי' תקס"ג כתב וז"ל שאלת ראובן ש"מ שחלק. נכסיו ואמר הנה לי שלש אחיות השתים בחיים ואחת מתה והניחה יתומים והנני נותן שליש נכסיי לזו ושליש לזו שהם בחיים והשליש האחת ליתמי השלישית ומת ראובן ויש ביתמי השלישית בנים ובנות ואמרת שהיתה מחלוקת ביניהם שיש מי שאומר שאין הבנות בכלל ויש אומרים שהבנות בכלל יתומים הדין עם מי תשובה דאין הבנות בכלל מכמה טעמים חדא שהוא בעצמו גילה דעתו שאינו נותן אלא למי שראוי ליורשו כו' שהרי אמר ג' אחיות יש לי שתים בחיים ואחר מתה ואני נותן שליש לזו ושליש לזו והשליש לבני השלישית הרי שגילה דעתו בפירוש שרצה לחלוק נכסיו לפי הדין ועוד דבהדיא אמרינן בפ' מי שמת ההוא דאמר להו נכסי לבניי והוי ליה ברא וברתא מיקרי אינשי לחד ברא בניי או לא א' רבא ת"ש ובני פלוא אליאב והשתא מה הכא דלית ליה אלא חד ברא דחקינן דקרי אינשי כי היכי דניקו' ירושה דאורייתא אדינא כש"כ הכא דליכא מידי ליספק לן עכ"ל הרשב"א ז"ל. וכתב הרב הב"י על דברי הרא"ש שהביא הטור לעיל דמדברי הרשב"א נראה שחולק על הרא"ש עיין עליו עכ"ל ולכאורה איכא למידק למה כתב בלשון נראה ולא כתב בפשיטות שהרשב"א חולק עליו ועוד מאי עיין עליו דקאמר אלא נראה ברור דאף לפום ריהטא דלישנא נראה שחולק עליו והינו לטעם הראשון דקאמר הרא"ש אבל כד דייקת שפיר בטעם השני שנתן הרא"ש אינו חולק עליו דעד כאן לא פסק התם הרא"ש אלא בההוא נדון שבא לפניו שהיה להנותן בת והיא יורשת דאורייתא והעביר נחלה ממנה כמו שכתב בלשונו שזה הנותן העביר נחלתו מבתו ועוד מתנה הוא נותן ליתמי אחותו ולא שייך בי' העברת נחלה ולכך פסק דשניהם בכלל משא"כ בדינו דהרשב"א דלא העביר נחלה מעולם דנראה דהני ג' אחיות היו יורשות דאורייתא והרשב"א טעמא קאמר שהרי גילה דעתו שרוצה לחלוק ע"פ הדין מודה הרא"ש דדחקינן לאוקמי נחלה דאורייתא אדינא ועוד מק"ו מייתי לי' מדינא דברא וברתא דהשתא לטעם השני של הרא"ש בנות בכלל ולישנא דבנים ומתוקן הלשון טפי משנידחוק לומר דקרי לבן יחידי בניי בלשון רבים אפ"ה מוקמינן ירושה דאורייתא אדינא ק"ו בלישנא דיתמי היו לו בנים ובנות דאין צריך לדחוק כלל בלישנא ומוקמינן ירושה דאורייתא אדינא ואפשר דהרשב"א מודה לדינא דהרא"ש דהתם לא שייך הני טעמא דהא העביר נחלה מבתו וגם י"ל מתנה קא יהיב ליתמי אחותו ולכך פסק הרב הב"י כהרא"ש ולא כהרשב"א רבו דהרא"ש משום די"ל דאינם חולקים כלל ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אך בהעתק' דברי הרא"ש בש"ע נתן מקום לטעות שכתב בסי' רמ"ז סעיף ד' וז"ל מי שמחלק נכסיו בשעת מיתה וכתב והשאר יחלוקו ב' אחיותי

ויתמי אחותי כו' דמהאי לישנא משמע אף שאין לו יורשים אחרים אלא אלו האחיות וזה אינו דהרא"ש לא קאמר אלא במי שמעביר נחלה מבתו יורשת דאורייתא ומחלק נכסיו וי"ל דנותן מתנה ליתמי אחותו ולכך זכרים ונקיבות בכלל אבל אם היו ג' אחיות יורשות דאורייתא וחילק נכסיו דאיכא אומדנא שרוצה לחלק ע"פ הדין אין הבנות בכלל יתמי ובזה הרא"ש והרשב"א אינם מחולקים ופשיטא היכא דאמר ליתמי עצמו דאין הבנות בכלל דמוקמינן נחלה דאורייתא אדינא וכן אפילו אם אמר אני נותן לבתי ואחרים ליתמה אמרינן דמסתמא ניחא לי' במאי דניחא לבתו להנחיל ירושה דאורייתא לבנים הזכרים. ולפ"ז יש להפליא הפלא ופלא על רמ"א שכתב וז"ל מיהו אם אמר ליתמי הבנות בכלל כן נ"ל מתשובת הרא"ש וה"ה אם אמר ליוצאי חלצי עכ"ל ואני אומר שלא יצאו דברים אלו מפי הרא"ש להמעיין בגוף התשובה אכן ביוצאי חלצי שפסק כאן ובסי' רפ"א שדבריו לוקחי' ממהרא"י נראה דדברי מהרא"י גופי' צריכין עיון וזה לשונו סי' כ"ז שטר ירושה שכתוב בו לבתי וליוצאי חלצי' ולא כתוב בו ליורשי יוצאי חלצית אם מתה בחיי אביה ואח"כ מת האב יוצאי חלצים זכרים ונקיבות יורשים בשוה וכן כתב האשר"י בתשובה כלל פ"ה סי' ג' היכא דמצוה מחמת מיתה יתמי פלוני יטלו חלק דהכל קרוי' יתמי וזכרים ונקיבות נוטלות בשוה וקרא כתיב יוצאי ירך יעקב ודינה בכלל היתה ומהר"י מולין ז"ל הודה לדברי עכ"ל והנה מה שרצה לסייע מדברי הרא"ש נראה דאין הנדון דומה לראי' כדכתיבנא דהתם בדינו דהרא"ש מיירי שהעביר נחלה מבתו וע"כ ליכא למימר שוב דלא ניחא לי' בהעברת נחלה וגם י"ל דמתנה בעלמא נתן ליתמי אחותו ושניהם בכלל ולא באים כלל מזכות אחותו אבל בכותב שח"ז לבתו אין זה בכלל מעביר נחלה מבניו כיון דמשייר לבניו ותדע דאין זה בכלל מעביר נחלה דהא פסק בש"ע סי' רפ"ב דמדת חסידות שלא להעד בצואה שמעבירין בה ירושה כו' ולא מצינו שפסק שמדת חסידות שלא להעיד על מתנת ש"מ אלא ע"כ הא דאמרינן בש"ס ולא תהי' בעבורי אחסנתא וכו' וק"ו מברא לברתא היינו אם מעביר נחלה מבנו לגמרי אבל אם נותן מקצת מנכסיו לאחרים אין זה בכלל מעביר נחלה ותדע דבגמ' אמרינן דאפילו להקדיש כולה נכסים אסור להעביר נחלה ובמקצת נכסיו ליתן מתנה להקדישות מצינו וראינו שעשו כן חסידי עליון אלא ודאי דאין זה בכלל מעביר נחלה ולפ"ז מסתמא ניחא לי' ליתן בדין תורתינו וניחא לי' במאי דניחא לבתו דלא למעקר נחלה דאורייתא מבתו. ועוד נראה דמעיקרא דדינא פירכא דמגופא דשמעתין נראה דלא כדבריו דהא ע"כ לא מבעי' לן באומר נכסי לבניי והוי ליה ברא וברא כו' דווקא לחד ברא כיון דאין הלשון מתוקן כ"כ לומר על חד ברא לשון רבים ושפיר מבעי' לן אי קרי אינשי לבר ברא אמרינן מסתמא לתקן

הלשון דלבן בנו מתכוון אבל אי היו לו הרבה בנים ובן בנו לא מבעי' לן אי בן בנו בכלל דמסתמא אומדן דעתו דדעתו של אדם קרובה אצל בנו ולבניו נתכוון ונימא השתא ק"ו דהא אם אין לו בנים ויש לו בנות ובני בנים ואמר נכסי לבניי הסכימו הפוסקים משום בני בנים קאמר שהם ראוים ליורשו ואפ"ה אם אמר נכסי לבניי והיו לו בנים הרבה ובן הבן אין בן הבן בכלל אפילו לפי מאי דס"ד דקרי אינשי לבר ברא ברא ובנות גריעי מבני בנים ואם אומר נכסי ליתמי או ליוצאי חלצי אף דנימא דראיתו של מהרא"י אמת דבנות בכלל האי לישנא נימא נמי דמסתמא לבניו נתכוון ולא לבנותיו כשם שממעטינן נכדיו אף לפי מאי דס"ד דקרי לנכדיו בכלל בניו והם עדיפי מבנות ק"ו דנימא אצל בנות כן וכן מצאתי בר"ן וז"ל מי קרי לבר ברא ברא דאע"ג דאמרן דקרי לחד ברא בלשון בניי מ"מ היכא דאפשר לתקן הלשון טפי עדיף נשמע מזה דדווקא היכא דצריכין לתקן הלשון אבל אם לא היינו צריכין לתקן הלשון לא היינו אומרים שנתכוון לבן בנו אף דקרי לי' הכי א"כ ביתמי נמי אין אנו צריכין לתקן הלשון אם נימא דלבניו הזכרים נתכוון אך איכא למידק בר"ן דלפי דבריו משמע דדווקא בבן ובן הבן הוא דקמבעי' לן אבל לא בבן הבן נגד הרבה בנים הא תינח אם נפרש האבעי' בבן בנו החי אבל אם נפרש בבן הבן שמת איך יעלה על דעתינו לומר אפילו אי לא קרי אינשי לבר ברא ברא לדחות לבן הבן מירושתו דאורייתא וכ"ת דהאמת כן דלא דחינן א"כ למה מבעי' לן בחד ברא ובר ברא ולא מבעי' לן אפילו בבנים הרבה נגד בני בנים וע"כ צריך לומר דסבר בעל האבעי' דנבעי מיני' חדא ונשמע מיני' תרתי וזה דוחק ויותר נראה לומר דהר"ן מפרש האיבעי' בבן הבן החי ויותר טוב לנו לומר אי קרי לבר ברא ברא דעל בן הבן נמי נתכוון כדי לתקן הלשון וליתן לבן בנו במתנה נתכוון ובזה ניחא לן במאי דקשיא לן דלעיל ילפינן לשון בני אדם מדכתיב ובני פלוא אליאב אף שרוב הכתובים לא דיברו כן וכן לשון בני אדם נמי אינו כן לרוב וגבי בר ברא לא אזלינן בתר לישני דכתיבי באורייתא והולכין אחר לשון בני אדם ומצינו דאפילו בני בתו חשיבי כבנים דאמר לבן ליעקב והבנים בני ואף דדחינן בפ' הבא על יבמתו דף ס"ב ע"ב דפריך אלא מעתה והצאן צאני ה"נ אלא דקנית ממני ה"נ דקנית מינאי אין זה אלא דחוי' בעלמא אבל לבתר דמסיק דיליף מהאי קרא דבני בנים חשיבי כבנים דכתיב ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד ותלד לו את שגוב וכתיב מני מכיר ירדו מחוקקי' וכתיב יהודא מחוקקי ולא משכחת להו דליתו מתרווייהו אלא הכי דנפקו מחוקקים מחצרון מבתו של מכיר אלמא בני בתו כבניו עי' פירש"י ולפ"ז גבי לבן נמי מפרשינן כפשוטה שקרי לבני בתו בניו כמו שקרא על בנותיו בנותי ובזה שגג רמ"א שכתב בש"ע סי' רמ"ז וז"ל ועוד דבן הבת לא חשיב כבן דזה אינו דאפילו בן

הבת חשיב כבן וכתיבי קראי הכי אלא דהמרדכי כתב דמסתמא לא נתכוון אלא על הבת דלא קרי אינשי לבר ברא ברא אבל לענין פ"ו חשיב אפילו בן הבת כבנו וקראי כתיבי הכי וא"כ הדרא קושיתנו לדוכתה למה ניזול כאן בתר לישני דבני אדם ולא בתר לישני דקרא וגבי ברא וברתא אזלינן בתר לישני דקרא ותו לא קפדינן אחר לישני דבני אדם ואף שאין הלשון מתוקן ואמאי לא נימא דניזול בתר לישנ' דקרא דלפעמים בנות בכלל בנים כמו גבי למען ירבו ימיכם וימי בניכם דבנות בכלל ברכה זו וכן ובנים לא היו להם בנדב ואביהו דגם בנות בכלל וכן וראה בנים לבניך שלום על ישראל דדרשינן שלום על דייני ישראל דלא אתו לאינצויי מחליצה ויבום ואף הבת בכלל וכן והיו בניכם יתומים אטו בן הוי יתום ולא בת וכן ועתה בנים שמעו לי יראת אלמדכם אטו זכרי' צריכי' ליראת ה' ולא נקיבה וכן גבי אלה בני צבעון ואיה וענה דמפרש ר"ת דענה נקיבה היתה וקרי לה בכלל בנים בב"ב דף קט"ו ע"ב ואם היינו מפרשים דבניו קאי על נקיבות הי' הלשון מתוקן אלא נראה ברור דבכל מקום מעמידין ירושה דאורייתא אחזקה ולכך גבי ברא וברתא מוקמינן ירושה דאורייתא אדינא אף דאין הלשון מתוקן ובברא ובר ברא נמי דחקינן לאוקמי ירושה דאורייתא אדינא והולכין אחר לשון בני אדם ולא אחר לשון הכתוב אבל אם קרי אנשי לבר ברא ברא הוי כאלו אמר בפירוש נכסי לבני ולבר ברי ואמרינן דלמתנה נתכוון ובברא וברתא נמי כן אי לא קרי אינשי לברא בניי בודאי הייתי מפרש דלשון בניי קאי על הבת דמצינו בתורה לפעמים מוכחי קראי דבנות נכללים בכלל בנים והוי כאלו אומר בפירוש ליתן מתנה לבתו אבל לבתר דפשיט דמצינו בתורה דלבן קרי בלשון בני ואף שמצינו לומר דלבנותיו נתכוון מ"מ איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא בחזקת יורשי דאורייתא וכל זה בבן הבן החי אבל בבן הבן שמת נראה דלא עקרינן נחלה דאורייתא ואפילו בברא ובר ברא מן בנו המת חולקין שניהם ולא שייך כאן לומר דהולכין אחר לשון בני אדם כמו בנדרים דבשלמא גבי נדרים מסתמא אסר נפשו כפי לשונו הרגיל אבל כאן שעושה איסור ומעביר נחלה מבנו המת וכיון דמצינו בתורה דקרי לבן בנו אפי' מבתו בנו וא"כ מאי חזית דאזלת בתר האי קרא דבני פלוא אליאב אף שאין העולם קורין לבן יחידי בלשון בני ניזול בתר הני קראי דאורייתא דכתיבי דבני בנים כבנים אף דלא קרי אינשי הכי מ"מ מוקמינן ירושה דאורייתא אדינא ובפרט כי הכא דמסתמא לא עביד אינש איסורא להעביר נחלה ונראה לי דלהאי טעמא דאפילו בת הבן שמת בכלל בני כדי שלא לעקור נחלה דאורייתא:

ואחר כתבי זאת מצאתי בספר תורת חיים וז"ל או דילמא לא קרי אינשי לברא בניי ולמותבה לברתא במתנה קאתי דברת' בכלל בניי היא מיהו אי קרי אינש לברא בניי

שקיל ברא כולה ולא שקלה ברתא מידי אע"ג דאיכא למימר דמשום ברתא נקט לשון רבים דממונא בחזקת יורשים הוא וכיון דאיכא למימר דהוה קרי לברא לחודא בניי ואיכא למימר דבניי משום ברתא קאמר אוקי ממונא בחזקת יורשים ועוד דאין סברא לומר דעקר נחלה דאורייתא והשתא בעובדא דבסמוך דקאמר דהוי לי' ברא ובר ברא צריך לומר כפי' שני שפי' הרשב"ם דבר בר' שלאחר שמת הי' וא"כ קבעי שפיר מי קרי אינשי לבר ברא ברא ולפיכך אמר נכסי לבניי בלשון רבים ויחלוקו ביניהם או דילמא לא קרי אינשי לבר ברא ברא והאי דקאמר לבניי כדאמרינן לעיל ובני פלוא אליאב אבל אי קרי אינשי לבר ברא ברא פשיטא לן דיחלוקו כדין תורה דבן הבן יורש כבן כו' אבל לפי' ראשון שפי' הרשב"ם דבר ברא היינו בן של אותו הבן א"כ מאי קמבעי' ליה אי קרי אינשי לבר ברא ברא או לא דהא אי נמי קרי אינשי לבר ברא ברא אכתי שקיל ברא כולה ובר ברא לא שקיל מידי כיון דלאו יורש הוא ואיכא למימר לשון רבים דקאמר לאו משום בר ברא אלא משום ברא לחוד כמו ובני פלוא אליאב וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא בחזקת יורשיו ושקיל ברא כולה ואין סברא דהי' עוקר נחלה דאורייתא לכך נראה דפירוש אחרון עיקר עכ"ל:

ואתה המעיין תראה עין בעין דלדעת הת"ח הנ"ל יש סתירה גדולה לדברי מהרא"י דאף אם נאמר דלשון יוצאי חלציו מצינו בתורה בפירוש שבנותיו בכלל מ"מ לא עדיפי מבני בנים דמצינו בפירוש בתורה שנקראו על שם בניו ואפ"ה לפי מאי דס"ד דאפילו קרי אינשי לבר ברא ברא לא הי' שקיל בר ברא החי מידי ושקיל ברא כולה משום דאוקי ממונא בחזקתה ק"ו כאן ביוצאי חלצי דאם נפרש על בניו הזכרים הלשון מתוקן וגם י"ל דאין הבנות בכלל יוצאי חלצי כדבעינן למימר לקמן דאוקי ממונא בחזקת יורשי דאורייתא. איברא בעיקרא דדינא אין דעתי מסכמת עם הת"ח ואם אמנם שאין אני כדאי לחלוק עליו מ"מ יש לי עד המסייע הוא דעת הר"ן שהבאתי לעיל דשאני גבי בר ברא כיון דקרי אינשי לבר ברא ברא אמרינן דדעתו הי' על בר ברא משום דכל מה שבידינו לתקן הלשון עבדינן א"כ צד זה עדיף לפרש כן דמצינו באורייתא דבני בנים נקראו בנים וגם לשון בני אדם נמי כן משא"כ אם נפרש על בנו אין הלשון מתוקן כן דאין דרך בני אדם לקרות כן ולכך אמרינן די"ל במתנה בעי ליתן לנכדו והוא לא עביד איסור' דאין זה בכלל מעביר נחלה כדכתבינן משא"כ בברא וברתא דאף אם נפרש דכוונתו הי' על בתו אף דהלשון רבי' הי' מתוקן מ"מ לישנא דבניי אינו מתוקן כ"כ נגד הנקיבות כמו נגד הזכרים ואי לא הי' מצינו בתורה דקרי לברא בניי הייתי אומר דודאי דלבנותיו נתכוון דמוכח מתוך לשונו ואין זה הכחשת לשונו כמו דמצינו בקראי טובי היכא דמוכחא

מילתא גם נקיבות בכלל אבל כיון דמצינו באורייתא דקרי לברא בניי איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא בחזקת יורשים ובזה אזדא לי' קושית הת"ח ואדרבא דלשון ראשון נראה עיקר ולכך לא מבעי' לי' אלא בברא ובר ברא ולא בבן הבן החי נגד בנים הרבה דהתם פשיטא לי' כיון דאין צריך לתיקון הלשון מהי תיתי לומר שנתכוון לעקור נחלה דאורייתא ולא מבעי' לי' אלא בברא ובר ברא כיון דצריך לתיקון הלשון נראה מתוכו שנתכוון לבן הבן ליתן במתנה במקצת נכסיו אבל לפי' השני בבר ברא מבן שמת א"כ אף דלא קרי לבר ברא ברא מ"מ כיון דמצינו בתורה דבני בנים נקראו בני' דחקינן ומוקמינן אנפשין דמסתמא לא עביד איסור' להעביר נחלה וגם תיקון הלשון מסייע לן לומר דמסתמא נתכוין על בן הבן שמת שלא להעביר נחלה ואינו דומה כלל לנדרים דהולכין אחר לשון בני אדם לומר דמסתמא כוונתו הי' לפי לשון בני אדם ולא ללשון תורה אבל הכא אמרינן מסתמא לא עביד איסור' להיות מעבורי אחסנתי ועוד לפי' שני קשה למה מבעי' לי' בברא ובר ברא אפילו בבן הבן נגד בנים הרבה הוה ליה למבעי' וצריכין אנו לכנוס לדחוקי' אבל לפי' ראשון רווחא שמעתא ממילא וגם לא יצאנו מהכלל שבכל מקום לשון ראשון עיקר:

והדרן דעתן עלן למילתא קמייתא לנדון דמהרא"י דאף אם נימא שזה הוא מוכרח מן הכתוב שיוצאי חלצי זכרים ונקיבות בכלל כמו דכתיב יוצאי ירך יעקב ודינה בכלל היתה אף אנן נימא מטעונך דהא דינה בכלל לישנא דבנים היתה דאמר לבן ליעקב הבנות בנותי והבנים בני ולבנותי מה אעשה לאלה היום או לבניהן ופי' התרגום יונתן וז"ל בנתא דנסיבות לנשיין ברתיי אינון ובניא דילידן כבני חשיבין וא"כ דינה בכלל בנים היתה וכן יש כתובים רבי' דלפעמים היכא דמוכחי קראי אמרינן דבנות בכלל בנים וע"כ היכא דאמר בני והי' לו ברא וברתא דאמאי לא אמרינן דמוכח מלשונו דלברתא נתכוון ליתן במתנה אף דנימא דהלשון בניי אינו מתוקן נגד בנות מ"מ הא נמי אינו מתוקן נגד בנו דאמאי אמר לשון רבי' ואם דמצינו בתורה כן הא לגבי בנות נמי מצינו בתורה כן דנכללו לפעמים בלשון בנים אלא ע"כ משום דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא בחזקת יורשי דאורייתא א"כ ה"נ גבי יוצאי חלצי דאפשר לפרש דלזכרים קאמר ואפשר לומר דגם הנקיבות בכלל אוקי ממונא בחזקת יורשי דאורייתא:

וכן מוכרחים אנו לומר בדעת הרמב"ם דהא לפי דברי הרמב"ם אם אמר בחייו נכסי לבניי נותנים לנקיבות דבר הראוי להם משום דהם מעידים על עצמם דבלשון בני נתכוון מסתמא ליתן דבר הראוי לבנותיו ובשעת מיתה נוטלים הכל הזכרים ואין לבנות חלק ואמאי נימא נמי כיון דיש בו דבר הראוי לנקיבות יתנו להם אלא ע"כ במקום ירושה

דאורייתא לא אמרינן בשום צד אומדנא לעקור נחלה דאורייתא וזה קושיא גדולה שאין עליה להשיב ואי אפשר להציל למהרא"י אם לא דנאמר ביוצאי חלצי אין כאן ספק כלל דהוי כאלו אמר בפירוש נכסי לבני ולבנותי ואני אומר נשתקע הדבר ולא נאמר דמה שמביא ראיה מיוצאי ירך יעקב אין ענינו כלל ליוצאי חלצי והם מילות שונות כרחוק מזרח ממערב דירך הוא לשון נקי כמו שים ידך תחת ירכי דקאי על הברית הקודש מקום יציאת הזרע שייך לומר בין על הזכרים ובין על הנקיבות אבל יוצאי חלצי יותר נראה דקאי על הזכרים דווקא דחלצי הוא לשון זירוז וחוזק ותוקפו של אדם הם בנים הזכרים וביעקב כתיב ומלכים מחלציך יצאו ואמרינן במדרש רבנן אמרי אפשר אבנר אדם צדיק חולק על מלכות בית דוד אלא מדרש דרש והמליך את איש בושת הה"ד ומלכים מחלציך יצאו ולפ"ז אם נוכל לפרש מבן הבת א"כ אמאי הי' חולק נהי דשאול נמשח ע"פ הדיבור מ"מ דילמא יצא עוד מלך מבני בתו של בנימין אלא ע"כ פשוט שיוצאי חלציך קאי על בנים הזכרים ואם יאמר האומר דמצינו בלשון יוצאי חלצי שהתפלל משה על ר"א שדרש פרה בת שתים שיהי' מיוצאי חלצי ור"א לאו מבני בניו הי' כי כן מצאו בספרי המחברים חדא ועוד קאמינא חדא לאו מר בר רב אשי חתום עלה ועוד דלענין בעלי תורה מצינו חשיבות לאבות אפילו מבני בתו כדכתיב מני מכיר ירדו מחוקקים אף שמיהודה אתו מחוקקים מיחס הכתוב בני בתו על שם מכיר ועוד דעכ"פ דזה מוכח די"ל דלבנו לבד נתכוון ואף אם נימא דגם הבת בכלל מ"מ איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא בחזקת יורשי דאורייתא וזה ראיה שאין עלי' תשובה וגדולה מזו כתב הסמ"ע ס"ק דאין לעקור נחלה דאורי' אף שאנו יודעים בבירור שנתכוון ליתן לבתו עד שיתן בפירוש לאחרים בלשון מתנה א"כ ק"ו כאן ביוצאי חלצי דאין כאן הוכחה שנתכוון ליתן לבנותיו שאין לעקור נחלה דאורייתא מבניו. אם אמנם שאין דעתי מסכמת עם הסמ"ע בזה כאשר נבאר לקמן אי"ה מ"מ כתבינ' דדעת מהרא"י איפרוכי מיפרך מכל צד השוה ואי אפשר להציל למהרא"י אם לא שנאמר דמודה באם אומר ליוצאי חלצי דמוקמינן נכסים בחזקת יורשי דאורייתא ונדון דמהרא"י הי' בנותן מתנה ליוצאי חלצי בתו דלא אמרינן התם אוקי נכסי אחזקי' מ"מ כבר כתבנו שגם הרא"ש והרשב"א חולקים עליו והרב רמ"א לא יצא ידי חובתו עיין בזה:

ועתה אשובה ידי לברר דברי הסמ"ע מה שכתב בסי' א' בברי ששלח ממ"ה ואמר יתנו אלו לבניי כו' והיו ראוי' לזכרים ולנקיבות יטלו הזכרים וכתב הסמ"ע וז"ל ודווקא בזה דאמר יתנו לבניי וס"ל הכי משום דלשון בני משמע טפי לזכרים מלנקיבות משא"כ בסמוך ששלח ואמר שיתנו לביתו דשם יתנו לשניהן יחד וכ"כ הטור בשם הרמ"ה בסי' א'

בששלח ואמר שיתנו לבני ביתו ובס"ב בשלח ואמר יתנו לבניי ויש בו דבר הראוי לשניהן כתב בשם הרמב"ם שיתנו לבניו ולא כתב דפליגי אהדדי עכ"ל וכן ראיתי שהב"ח מפרש כן ודחו דברי הב"י ואני אומר דהרב הב"י דיקדק דבריו מדנקט הרמ"ה לשון רבים אם יש בו דברים הראוים ולא נקט כלישנא דהרמב"ם אם יש בו דבר הראוי לזכרים ולנקיבות אלא ש"מ דקאי על שני דברים שאחד מהם ראוי לזכרים ואחד מהם ראוי לנקיבות ולכך כתב דהרמ"ה לא אתי לאשמועינן מידי אלא משום סיפא דבעי למימר והני מילי דלית לי' איתת' וכבר כתבתי לדעת הרא"ש דבחיים אפילו אם היו ראוים לשניהם בנותיו בכלל משום דרוצה בכבוד בנותיו כדי שיהיו להם קופצים. וצריכין אנו למודעי בהאי דינא דברא וברתא כתב הר"ן ז"ל וז"ל וכתבו המפרשים דהאי דינא בין בבריא בין בש"מ איתי' ואע"ג דבשכיב מרע לא הוי צריך למימר מידי אורחא דמילתא דאמרי אינשי הכי עכ"ל והורה לן בזה דאף דידוע דלא נתן שום מתנה ודייתיקי דליכא למימר כדכתבו התוס' דלבטל מתנה ודייתיקי אתי מ"מ לא הוי בת בכלל דאורחא דמילתא לומר כן אף שאינו צריך לזה ובעיקר הדין לא נראה כן מדעת הרשב"ם דמפרש בשעת מיתה אמר כן אבל בבריא סבר כדעת הירושלמי ואפילו נגד הרבה בנים בנות בכלל וכש"כ נגד בן אחד ואמר בלשון בניי. ומיהו לדעת הרמב"ם דסבר היכא דאמר נכסי לבניי והיה בהם דבר הראוי לזכרים ולנקיבות נוטלים הזכרים לבד א"כ י"ל האי דינא דברא וברתא בין בבריא בין בש"מ ומיירי בנכסים הראוי לשניהם לכך אין הבנות בכלל ולא מיירי כאן מאם הי' בהם דבר הראוי לזה יותר מזה אבל בדבר הראוי יש לחלק בין בריא לש"מ דבבריא יתנו לבנות ובש"מ אפילו דבר הראוי לבנות יתנו לבנים משום חזקת ירושה דאורייתא:

ועוד כתב הסמ"ע ס"ק ג' הא דפסק בש"ע מי שהיו לו בנים מאשה אחת ונשא אשה אחרת והתנה עם בניו הראשונים שבניו מן השני' יטלו חלק בירושה כמו הם ולא הי' לו מן השני' רק בנות אין לבת במקום בנים כלום וכתב הסמ"ע אע"ג דודאי כוונתו שגם בנותיו יטלו חלק דאל"כ למה ליה להתנות פשיטא כו' מ"מ כיון דמן הדין אין לבנות במקום בנים כלום אין לעקור נחלה דאורייתא אם לא שיתן בפירוש לאחרים בלשון מתנה עכ"ל נראה דלא דק בטעם זה דלא מבעי' לגירסת הש"ס לסלוקי לברתא מעישור קאתי וקשה לפי סברתו מנ"ל ללמוד דלסלוקי קמכוון נימא מכח קושיא זו דלמה לו לצוות ש"מ דרוצה ליתן לה במתנה ואפ"ה לא זכתה הבת משום דאין עוקרין נחלה דאורייתא ומנ"ל לומר דלמעוטי מעישור קמכוון ולפי' התוס' דדחקו דאמר כן לבטל דייתיקי ומתנה וכן לפי' הר"ן דדרך בני אדם לצות ליתן לבנו אף שאינו צריך לזה משמע אי לאו הני טעמא אמרינן דמסתמא כיון ליתן לבת היתה הבת בכלל בניי וא"כ איך קאמר הסמ"ע דאף

דברור לנו שהי' מתכוון על הבנות כו' דזה אינו דאם היינו יודעים בבירור כוונתו אף שלא נתן בפירוש היתה בתו בכלל ועיקר טעמא כמו שכתב הלבוש דהא דהתנה עם בניו הראשונים משום שלא להרגיל קטט אבל לעולם לא הי' כוונתו על בנותיו נשמע מזה בטעמא כל דהו תלינן כדי להעמיד הממון בחזקת יורשי דאורייתא. וא"כ מי שציוה ליתן ליוצאי חלצי או ליוצאי ירכי או ליתמי או לזרעי או שאמר בלשון אשכנז צו מייני קינדר דלית דין ולית דיינא שאין בנותיו בכלל ואפילו אם אמר נכסי לבת ואחרים ליוצאי חלצי' ומתה הבת בחייו והניחה זכרים ונקיבות אין הנקיבות בכלל ובזה לא פליגי הרא"ש והרשב"א כמו שכתבנו דנדון של הרא"ש הי' שהעביר נחלה מבתו לגמרי וגם נתן ליתמי אחותו וי"ל דמתנה רוצה ליתן ליתמי אחותו ואין כאן חזקת ממונא כלל דלאו מכח ירושת אחותו באו אבל בנדון דידן שזיכה לבתו ואחרים ליוצאי חלצי' דאין כאן העברת נחלה כלל דמותר ליתן מתנות מנכסיו קודם מותו ומסתמא נתן ליוצאי חלצי' מכח זכות בתו וניחא לה להוריש לבנים הזכרים ומעמידין ירושה דאורייתא במקומה ועוד דהא פסק בש"ע בחו"מ ס"ס ס"א דבכל דיני התנאי הולכי' אחר הכוונה ולא אחר לשון הכתוב וכאן אפילו לשון הכתוב נוכל לפרש דלבני' הזכרים קאמר ואפילו אם לא הי' לבת אלא בן אחר ונכתב בלשון רבים יוצאי חלצי' אפ"ה בן לחוד משמע ונתבטל דעת האומר דיוצאי חלצי' בלשון רבים לגבי ברא וברתא בודאי לשניהם נתכוון אומר אני דדבר זה בטל מעיקרא דהא אם אומר נכסיי לבניי והי' לו ברא וברתא ומצינו כמה כתובים דבנות בכלל בניי היכא דמוכח מילתא אפ"ה דחקינן לומר דאמר בלשון רבי' על בן אחד ק"ו בשאר לשונות יוצאי חלצי' דלא מצינו בשום מקרא דהבנות בכלל וגם נוכל לפרש על הדורות העתידים אמר בלשון רבים פשיטא שיש לפרש כן לאוקמי נחל' דאורייתא ותדע דהא אביי מייתי ראי' מדכתיב ובני דן חושים ואקשי ליה רבא דילמא שהיו מרובי' כחושים של קנה וע"כ צריכין אנו לומר דמדן גופי' לא יצאו מרובי' כחושים של קנה אלא מבני בניו ואפ"ה קרי לבנו בלשון רבים ע"ש העתיד וכן מוכרחים אנו לומר בדברי רב יוסף דמייתי ראי' מבני איתן עזרי' ולמה לא ניחא לי' במקרא מן התורה ובני פלוא אליאב אלא נראה ברור דהתם בתורה בתר בני פלוא אליאב קחשיב מיד ובני אליאב נמואל ודתן וכיון דחשיב שאר תולדות הבאים מבנו יחידו אורחא דמילתא לכתוב על בנו בלשון רבים כיון דרבים אתו מיני' כרבים דמי אבל האי קרא דבני איתן עזרי' בד"ה לא חשיב אחריו שום תולדה לעזרי' מוכח שפיר דאפילו לבן יחידי שאין לו זרע כלל קורין אותו בלשון בניי ומדברי כולם נלמד ק"ו ליוצאי חלצי' דאיכא לפרושי טפי על דורות הבאים מבן בתו או מבתו שעתידה להוליד בנים זכרים דפשיטא דאין לרבות

בכלל זה בנות ואחר כתבי זאת מצאתי סבריות הנ"ל בהדיא בספ' ת"ח ושמחתי שהנחני ה' בדרך אמת:

ועוד נימא בזה מילתא היכא דאמר כך וכך לבתי או ליוצאי חלציי נראה דאם באנו לילך אחר לשון הכתוב במתנה האי או לחלק אתי דעד כאן לא פליגי ריש פ' או"ב אלא אם לחלק צריך קרא או לא אבל לד"ה היכא דכתיב או לחלק אתי וא"כ ה"נ נימא דשני מתנות היו וכוונה הנותן הי' אם לא תרצה הבת לקבל אז הוא נותן ליוצאי חלציי ואל תתמה על זה שאדם לא ירצה לקבל מתנה גדולה כזו דהא אמרינן בפ' י"נ דף קל"ז ע"ב אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה א"א בהן קנה ור"י אמר לא קנה ופי' רשב"ם דחוב הוא לו דכתיב שונא מתנות יחי' ואין מזכין לאדם בעל כרחו אבל אי מטי שטר לידו ושתק קנה א"כ ה"נ נימא דנתכוון אם לא תרצה בתו לקבל מתנה הוא נותן ליוצאי חלציי אבל אם תרצה היא לקבל מתנה שייכה לה לבד וכיון דקיבלה היא השטר מתנה וכתוב בו שיעבוד נכסיו מעכשיו א"כ זכתה הבת בכל המתנה ואם מתה חוזר הדין ליורשי דאורייתא ואין הבת בכלל עי' בסי' רמ"ח ואם לא כתב בי' מעכשיו הייתי אומר דיש עוד נפקות' לדעת האומרים דיוצאי חלציי משמע להנך דורות דקאי עכשיו א"כ היכא דמת אחד מיוצאי חלציי בחיי הנותן אין יורשיו יורשים חלקו דומה לזה מה שכתב המרדכי בפ' מי שאחזו והביאו בש"ע בסי' רמ"ז וז"ל באחד שציוה ליתן כל נכסיו לבנו ע"מ שיתן לד' בנותיו כך וכך מעות ומתה אחת מן הבנות בחיי אביהם דמחלק המתה פטורין ליתן אף ליורשים דס"ל כת"ק דלה ולא ליורשיה משמע ואם תרצה לזכות ליורש המת צריך ע"כ אתה לפרש דיוצאי חלציי' משמע דורות הבאים א"כ הרי שלך לפניך דאפילו אם אמר בלשון רבים יוצאי חלציי ולא היו לו אלא ברא וברתא אין הבת בכלל די"ל על הדורות הבאים קאמר לשון רבי' וכל זה במתנה אבל לא בשח"ז הנהוגים בינינו כמבואר בש"ע בא"ה סי' ב' דהוי כחוב לענין זה. ואם כתוב לבתו וליוצאי חלציי א"כ הדין כן דיש לפרש דנתן מחצה לבתו ומחצה ליוצאי חלציי כמו גבי מחצה לאהרן ומחצה לבניו וה"ה הכא:

והדרן למילתא קמייתא ונהדר דינא וניתי במ' הצד השוה לכל נפש באומר נכסי ליתמי או ליוצאי חלציי או שכתב לבתו ואחרי' ליוצאי חלציי' לא עלה על דעת הרא"ש לומר שבנותיו בכלל והרא"ש והרשב"ם לא פליגי בזה ועוד שחזרנו על כל המקראות ולא מצינו שבנותיו יהיו בכלל יוצאי חלציי' דאפילו ביוצאי ירכי לא היינו מודי' לדברי מהרא"י משום דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אוקי ממונא אחזקה וק"ו ביוצאי חלציי אפילו אם אמר בלשון רבים והיה לו ברא וברתא אין הבת בכלל די"ל דעל העתידים

לצאת מבנו קאמר לשון רבים ולדעתי הסותר דברים אלו כסותר דברי אלקים חיים וכל דיינא דלא דן כן לאו דיינא הוא ובטחתי מי שילין בעומק הלכה יודה על האמת העד לעצמו כי לא עמדו הראשונים בשיטה זו על נכון וק"ל. ובנדון אשר לפנינו לא היו עדים חתומים על צוואה זו רק ח"י ר' משה הנ"ל וכבר פסק רמ"א בח"מ ס"ס רנ"ז בריא שרוצה לחלוק נכסיו אחר מותו שלא יריבו יורשיו אחריו ורוצה לעשות סדר צוואה בעודו בריא צריך להקנות בקנין עכ"ל וכיון שלא הי' קנין א"כ בלאו הכי טעמא נמי אין ממש בצואה זו וראוי להעמיד על דין תורה:

ועתה נכתב בקיצור פסקי דינים העולים מתוך שקלי וטרי' דידן:

א האומר נכסי לבניי אליבא דכ"ע לא נתכוון לסלוקי לברתא מעישור נכסין ויש לה עישור נכסין:

ב האומר נכסי ליתמי או ליוצאי חלצי או ליוצאי ירכי או לזרעי או בל"א צו מייני קינדר אין הבנות בכלל אפי' בברא וברתא דחקינן לאוקמי' נחלה דאורייתא במקומו אבל אם אמר ליתמי בלשון רבים והיו לו ברא וברתא בזה י"ל דהבת בכלל ולא דמי לאינך לישני די"ל דקאמר לשון רבי' על דורות הבאים:

ג ואם היו לו בנים ובני בנים מבן המת זה תלוי במחלוקת אם נפרש האבעי' בברא ובר ברא שמת אביו כבר א"כ אין בן הבן בכלל בניי ועוקרין נחלה דאורייתא אבל לפי' ראשון דרשב"ם י"ל דווקא בבני בנים מבניו החיים אמרינן דהולכין אחר לשון בני אדם דאין קורין לבר ברא ברא לאוקמי נחלה דאורייתא אבל לא בבן הבן מבנו המת דאזלינן בתר מקרא הכתוב בתורתינו דבני בנים נחשבים כבנים ומסתמא אומדן דעתו דלא עביד איסור' להעביר נחלה ולפ"ז אפי' אם הי' בת הבן שמת אמרינן שהיא בכלל בנים דמסתמא לא עביד איסורא להיות מעבורי אחסנתא ובתו מכח בנו קאתי:

ד אם נותן לבתו ואחרים ליוצאי חלצי' אמרינן מסתמא אומדן דעתו דניחא לי' ליתן בתורת ירושה מכח בתו ואין בנותי' בכלל זה והרא"ש והרשב"א מודים לזה ומהרא"י יחיד לגבייהו ולית מאן דמשגח בי' לעקור נחלה דאורייתא:

ה ואם אומר נכסי לבתי או ליוצאי חלצי' הוי שתי מתנות ואם כתב נכסי לבתי וליוצאי חלצי' נוטלת הבת מחצה ויוצאי חלצי' מחצה וצריך למכתב כשח"ז ואם תמות היא בחיי יהי' חוב זה ליוצאי חלצי':

שאלה לח

בבואי לק"ק שידלאפצי' נשאלתי ממחיקי אורנדי קוזניציש ששוכרי' מן השר שרשום בידם לחפור בהרי' ולמצוא העפר שעושים הברזל מעפר ושורפים וצורפים העפר באור יומם ולילה לא ישבתו וכן עושי זכוכיות איך יתנהגו בשבת דלכאורה נראה דאף דמקבלי קבלות בתוך התחום אינו אסור אלא מפני הרואים שיאמרו שהוא שכיר יום אבל בנדון דידן מן הדין אסור דמקבלי קבלות אין ריוח לישראל במה שממהר לבנות לו בשבת כגון שהי' יכול לעשות בלתי שבתות בעשרה שבועות ועכשיו גומר בט' שבועות א"כ לא משתרשי לישראל בזה אבל הני דשורפין העפר יומם ולילה לעשות ברזל אי לא יעשה ביום השבת יפסיד הישראל והא דשרי הרמב"ם לענין שוכר לו גוי לשנה לכתוב לו ספר ולארוג לו בגד שמותר לכתוב ולארוג בשבת התם מיירי נמי בענין זה שהי' יכול לגמור הספר והבגד אפי' אם לא הי' עושה בשבת ואינו מחויב לעשות לו כל המלאכות נמצא כיון דקצץ לו שכר גוי בדנפשי' קעביד וטרח אבל אם הי' בלתי אפשרי לגמור הספר והבגד בתוך השנה עד שיכתוב ויארוג בשבת בהא מודה הרמב"ם דאסור וכן מצאתי בהדיא שהבין המחבר מג"א דעת הרמב"ם ולפ"ז יש ליישב השגת הראב"ד שכתב שאע"פ שאינו מדקדק עמו כשהוא בטל מ"מ אותה מלאכה משתרשי לי' ואינו דומה לקבלנות עכ"ל ולפי מה שפירשתי אף הרמב"ם מיירי בענין זה אבל אם לא הי' בלתי אפשרי לגמור בשנה עד שיעשה בשבת איסור גמור הוא ולכאורה נראה דאיסור דאורייתא הוא דהא הביא הב"י בשם המכילתא כל מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא תעשה חבירך ולא יעשה הגוי מלאכתך אבל אם מסר לו הישראל מע"ש מותר ובלבד שיהי' בביתו של גוי ואף שכתב הב"י שהוא אסמכתא בעלמא שאם הי' מן התורה לא היו חכמים מתירין אותו לעשותו אף בביתו של גוי נראה לי דאין מזה הוכחה דמיירי שמסר מע"ש להגוי והגוי יכול לעשות מלאכה זו בחול וכיון דקצץ לו דמים שרי אם הוא בביתו של גוי דליכא למיחש מפני הרואים אבל אם שוכר להגוי בקבלנות לעשות לשנה או לחודש ואם אינו עושה בשבת מפסיד הישראל א"כ אותה מלאכה משתרשי לי' ואסור אף לפי הבנת הראב"ד בדברי הרמב"ם לא התי' הרמב"ם בקוצץ אלא באינו מקפיד אם יבטל איזה יום אבל אם מקפיד אם יבטל איזה יום אסור לכ"ע וכן כתב הט"ז בהדי' א"כ בנדון דידן אם הי' שוכר פועלים לשנה להתיך לו העפר לעשות ברזל אם הי' בטל יום א' הי' מקפיד א"כ אסור אליבא דכ"ע וכן הא דשרו ב"ה לתת עורות לעבדן עם חשיכה דגוי לנפשי' קעביד כיון דקצץ מיירי נמי בענין זה דאין הישראל מקפיד אם עושה בשבת ואין ריוח לישראל בזה וכן כתב הרא"ש בהדי' דשאני התם שאין ריוח לישראל ממה

שגוי עושה בשבת אבל בשכירות כלים ידוע הוא ואפילו בהבלעה אם ישכירם לו חוץ משבתות לא יתן לו כל שכירותיו הילכך כיון שיש ריוח לישראל במה שהכלים נשכרים אצל גוי מחזי כמלאכה שהגוי עושה בהם בשבת כשלוחו של ישראל. ויש להביא ראי' מהא דכתב הטור והש"ע גבי יהודי הקונה מכס ומשכיר להעכו"ם לקבל לו מכס בשבת מותר אם הוא בקבלנות דהיינו שא"ל לכשתגבה ק' דינרין אתן לך כך וכך. וכן יכול להשכיר המכס לכל שבתות והגוי יקח הריוח של שבתות לעצמו וכן הישראל הממונה על מטבע של מלך דינו כדין הממונה על המכס אע"פ שמשמיעים קול בשבת בהכאת המטבע. ואע"ג דהתם קובע לו מלאכתו בשבת מכל מקום שרי משום הפסד ושרינן אעפ"י שהוא בפרהסיא וכן יהודי ששכר המלח מותר לו להשכיר פועלים בקבלנות שאם יעשה כך וכך מלח יתן לו כך וכך רש"ל סי' ק'. מ"מ כד דייקת שפיר לאו פיסקא דסמכי נינהו דהא במוכס גופי' לא התיר אלא מטעם פסידא. ויליף לה במרדכי מדשרי חכמים ליתן כיסו לנכרי משום דקים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאתויי ד' אמות בר"ה אבל מציאה לא. וכן אפי' מציאה הבא לידו עלה בתיקו בש"ס וא"כ במכס ובמטבע דאם לא יטול בשבת יפסיד מקרן אפשר דאיכא לדמוי' להתם אבל אם לא יטול בשבת לא יפסיד מהקרן אלא שיפסיד מריוח הוי כמציאה ואסור דכל מה דהתירו חכמים משום הפסד לענין ח"ה מניעת הריוח לא הוי בכלל הפסד וא"כ ה"נ דכותי' אם לא יפסיד מהקרן אין לו להתיר להשכיר פועלים אפי' בקבלנות דהיינו ממאה חתיכות ברזל שאינו מזוקק יתן להם כך וכך יש לאסור ואפי' אם יפסיד מהקרן אין לדמות להתיר שבות אלא מה שהתירו חכמים בפירוש משום דקים להו דאין מעמיד עצמו על ממונו משום שהוא מזומן עכשיו לפניו משא"כ הכא שאין הממון בעין לפניו אלא אם לא יעשה יפסיד לא התירו חכמים דודאי כיון שאין הממון בעין לפניו אלא שע"י ביטולו יבא להפסיד אדם נזהר מזה ואין לנו בזה אלא מה שאמרו חכמים ואף שבשכירות כלים שאף הישראל מרויח מותר בד' וה' להשכיר היינו משום דכיון דישראל משכירו בהבלעה בין יעשה בין לא יעשה יתן לו כך וכך ואין הישראל מקפיד אם לא יעשה בשבת אבל בנדון דידן שאף שמשכיר לגוי בקבלנות כשתעשה לי מאה חתיכות של ברזל אתן לך כך וכך מ"מ אם ישב הגוי בטל יום א' יקפיד הישראל שע"י זה יפחות לו הברזל כשיגיע השנה שיצא הישראל משכירות זו נמצא הוי כשלוחו של ישראל ובמכס ובהכאת מטבע כבר כתב המג"א הטעם משום דאין שייך כאן שכר שבת דאין העכו"ם נותן לו שכירות רק שקנה ממנו המכס וה"ל כאלו קנה ממנו סחורה לכן שרי מדינא כשהעכו"ם נוטל כל הרויח וגבי מטבע נמי הכל הוא של המלך ואינו מוכר

לו אלא הורמנא בעלמא שיש להם מהמלך עכ"ל. הרי להדי' דהתם מיירי שמשכיר לגוי חלק הרויח במכס שיש לו רשות להכאת המטבע אפי' בשבת והגוי שוכר פועלים דכל הריוח מגיע לגוי ואין נותן לישראל אלא דבר קצוב ולא מחזי כשלוחו דישראל דאדעתא דנפשי' עביד. וכן משמע מדברי הב"י בס"ס רמ"ה שהביא הג"א ספ"ק דע"ז ישראל וגוי שקיבלו מטבע מן המלך כו' אם ישראל פקח ישכיר את הגוי שיעשה חלקו בשבת. וכתב הב"י ואין דעתו לומר שישכיר את הגוי כשכיר יום כדי שיעשה חלק הישראל ריוח לישראל דהא ודאי פשיטא דאסור כיון שאין משכירו אלא לשבת שליחותיה קעביד אלא הכי קאמר ישכיר לגוי חלק שיש לישראל בבית המטבע בשבת כך וכך ויטול הגוי כל הריוח השבת דהשתא לאו שליחותיה קעביד דבדידיה קטרח ואעפ"י שכתב הרא"ש דלא שרי להשכיר שדה או מרחץ אלא ע"י הבלעת שאר ימים אבל אם הי' משכיר ליום אסור ליקח שכר שבת איכא למימר הכא שרי משום פסידא כמ"ש המרדכי לענין מכס עכ"ל. הרי לפניך דאפי' במקום פסידא לא התירו אלא במקום שנוכל לומר בדידי' קטרח ולאו משליחותי' דישראל קעביד אבל בכה"ג שהישראל מקפיד אם ישב בטל אז אסור מדינ' דזה ודאי שליחותי' קעביד ותשובה רש"ל לא הי' לפני לעיין בו וע"כ צריכין אנו לומר הא דהתיר רש"ל ביהודי ששכר מלח להשכיר פועלים בקבלנות שאם יעשה לו כך וכך מלח יתן לו כך וכך מיירי נמי שאין עושין יומם ולילה ואין הישראל מקפיד אם ישב הפועל בטל ביום השבת אבל היכא שישראל מקפיד אם ישבו הפועלים בטלים משום שכשיגיע זמנו לצאת יפחות לו מן המלח במה שאינם עושים בשבת א"כ שליחותי' דישראל קעבדי:

וכן אין להתיר במה שישכור פועלים לשנה שיעשו כל מה שיצטרכו בקוזניצי' דזה פשיטא דאיסור גמור הוא כמ"ש האחרונים בסי' רמ"ג גבי מרחץ והשיבו על הב"ח. ומזה יצא לנו חידוש דין היכא שישראל בא סמוך לשבת ורוצה ליסע מיד במוצאי שבת אסור ליתן לכובסת עכו"ם שתכבס חלוקו להביא לו מיד אחר שבת כיון דאי אפשר לה לעשות מלאכה זו אלא בשבת שליחות דישראל קעביד אפי' קצץ אסור דאף ב"ה לא התיר עורות לעבדן אלא שאין הישראל מרויח במה שהגוי עושה בשבת כיון שהי' יכול לעשות אחר זה דהיינו אחר שבת ובדידיה קטרת. אבל בנד"ד זה ישראל נחוץ לדרכו אחר שבת מיד ואי אפשר לעשות ולכבס אלא בשבת נמצא שליחותי' קעביד ואסור ואחר כתבי זאת מצאתי להדיא במ"ד באו"ח סי' ש"ז ס"ק ג' כדברי ושמחתי ובנדון שלפנינו חזרנו על כל הצדדים ולא מצאנו היתר ברור אלא בענין זה לענין חפירת הקרקע כיון שלפעמים הפועלים בטלים יש היתר שישכור פועלים בקבלנות דהיינו מעשרה עגלות עפר אתן

לכם כך וכך ואין הישראל מרויח במה שעושה בשבת שהי' יכול להשלים המלאכה זו בלילה ובדידי' קטרח אבל בהתכת העפר ששורפין וצורפין יום ולילה אש לא תכבה וא"כ אין היתר אלא א"כ שימכור לגוי קודם שבת כל החתיכות הגדולות של ברזל כך וכך והגוי יעשה לנפשו החתיכות הקטנות בשבת ובדידי' קטרח ואין כאן משום מראית עין דהורמנא בעלמא מכר לו מה שיש לו רשות מן השר ורשות ביד הישראל ליקח אח"כ בפרעון חובו אותן חתיכות הקטנות שראוי' למכור בשוק וכן בהתוך זכוכיות בהו"ט ימכור קודם שבת כל מה שיש לו בהו"ט וגוי בדידי' קטרח וישראל יקבל בדמי המכר הזכוכיות שהגוי עושה דגוי בדידי' קטרח הנלפע"ד כתבתי:

שאלה לט

אשר בקש מכ"ת ממני להודיע טעמו למה אנו אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ג' פעמים אלהי והי' סגי בפעם אחד לומר אלהי אברהם יצחק ויעקב ועוד למה אנו אומרים גבי יעקב ואלהי בוי"ו ולא גבי יצחק אמרתי להשיב לך טעמו של דבר ע"פ נגלה דהא מצינו דאמר דוד לבנו בדברי הימים סי' כ"ח פסוק ט' ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו הפירוש הפשוט שאין לאדם להאמין באלוה מצד מנהג אבותיו כי זה מנהג האומות אלא מצד החקירה ע"פ תורתינו הקדושה שהוא אל הבורא יתברך ויתעלה שמו ולכך אמר דע את אלהי אביך מצד החקירה ומצינו באברהם שהוא היה חוקר ראשון אלהותו והוא הודיע אלהותו בעולם כי בימיו היו עובדים לעכו"ם ואם היינו אומרים אלהי אברהם יצחק ויעקב הייתי יכול לומר שאברהם הי' חוקר ראשון שחקר אלהותו ויצחק ויעקב בניו סמכו על אמונת אבות ומנהגם ולכך ולכך אנו אומרים אלהי אצל כל אחד ואחד כדי להודיע שכל אחד מצד עצמו עמד על החקירה ומצא שאין אחד אלא אלהינו והוא חיזוק אמונתינו הקדושה ומה שאנו אומרים ואלהי בוי"ו אצל יעקב ע"פ סוד יש טעם גדול ואין לנו עסק בנסתרות כי אין אתנו יודע עד מה עיין בזוהר פ' וארא ואני לא כתבתי אלא ע"פ הנגלה כדי שתדע להשיב וכו':

שאלה מ

כתובות דף י"ח ע"ב תוס' ד"ה הרי אלו נאמנים וכתב מ"ו מהרש"א וז"ל ואין זה מובן דלקמן אדרבה פריך אהא דקאמר אינן נאמנים מעדות אחרונה ואמאי תרי ותרי נינהו והכא קושטא דמילתא דנאמנים בעדות אחרונה וכו' וי"ל דדבריהם דהכא הוא לפי המסקנא ופריך אמאי נאמנים לפסול השטר לגמרי נימא תרי ותרי נינהו ע"ש באורך.

ולכאורה יש להקשות לפי פירושו דלמה לא פריך הכא תלמודא על דברי רמי בר חמא שרצה לומר דסיפא דאין נאמנים באנוסים מחמת ממון הא תרי ותרי נינהו והכא ליכא למימר כדמשנינן באמת אוקי תרי להדי תרי ולא מגבי' בי' דהא ע"כ באונסים מחמת ממון דשוי נפשי' רשיעי אין עדות אחרונה כלל נחשב לתרי והשטר כשר לגבות בו וא"כ באינך בבי קטנים ופסולים נמי מיירי שאין נאמנים לגמרי ואמאי הא תרי ותרי נינהו ועוד קשה להולמן סוגיות התוס' דלמה הוצרכו לפרש במתני' במאי דהוצרכו לפרש בברייתא אפי' דקתני רישא באין כתב ידם יוצא ממקום אחר דנאמנים ומ"ש רישא ומ"ש סיפא וע"כ צריכין אנו לחלק כתירוצם כיון שצריך קיום ואינהו גופייהו אמרי תוך כדי דיבור אנוסים היינו לכך מהימני א"כ ה"נ דכוותי' ועוד דאין זה אפי' ריח קשיא דצריכי התוס' לפרש זה דמייתי ראי' דאנן סהדי מדפריך לקמן והתם קאי אכתב ידם יוצא ממקום אחר ופשיטא שיש חלוק בין צריך קיום ובין אין צריך ואמאי הוצרכו התוס' לפרש זה דזיל קרי בי רב הוא:

וגם יש לדקדק מאי קשיא להו דילמא לפי המסקנא אין אנו צריכים למגו אלא הטעם דאין חוזר ומגיד ובריש דהוי תוך כדי דיבור חוזר ומגיד ודברי הראשונים בטלים דכל התורה תוך כדי דיבור כדיבור דמי ודבריו הראשונים אינם כלום בשלמא לפי מאי דס"ד דרבא דרמי בר חמא אסיפא איתמר וע"כ כיון דאין נאמנים אלא משום דאין אדם משים נפשו רשע א"כ מ"ש ברישא דנאמנים לחזור ולומר אנוסים אלא ע"כ משום מגו אבל לפי המסקנא אין צריכין לומר הטעם הפה שאסר משום מגו אלא כפשוטו משום דיוכל לחזור בתוך כדי דיבור ודוחק לומר שהתוס' הקשו לפי מאי דסלקא דעתא ולא לפי האמת במתני'. ולכאורה אין זה קושיא דהתוס' אולי לשיטתם דכתבו דף י"ט ד"ה חזקה לרבנן דפליגי אמרי מגו במקום חזקה ש"מ דסברי אף לפי האמת מוכרחים אנו לומר לרבנן אמאי מהימני הא מלוה גופי' מידק דייק וקטנים כדרש"בל אלא ע"כ מכח מגו א"כ יפה הקשו אך מ"מ צריכין אנו ליישב דבריהם. ועוד קשיא לי דכתבו התוס' ד"ה אין נאמנים הכא ליכא לאקשויי דלהמני' במגו דאי בעי אמר פרוע וקשה מאי קשיא להו דלמא מתני' מיירי שהלוה טוען לא לויתי כי מזויף הוא ואי אמר פרוע הוא הוה מחייבי ליה ללוה דכל האומר לא לויתי כאלו אומר לא פרעתי ונאמן על עצמו כק' עדים ולכך אמרי אנוסים וגם קטנים ופסולי עדות דאפי' כמלוה על פה לא הוי לרבנן דבעי תחילה וסוף בכשרות כדכתבו התוס' ד"ה מלוה גופי' כו' אלא ע"כ צריכין אנו לומר דמתני' סתם קתני משמע אפי' דמודה בהלואה אלא שטוען טענה אחרת המגרעת השטר לא מהימן והקשו שפיר להימני' במגו ותירצו שפיר כיון דמקוים הוה מגו במקום

עדים. אך על זה קשה לי שכתבו ד"ה מחמת נפשות הרי אלו נאמנים והקשו דכי אמרי קטנים להמני במגו ומאי קשיא להו דהא בסיפא מיירי שכתב ידם יוצא ממקום אחר הוי מגו במקום עדים ולמה להו לתירוצים אחרים ולא כתבו התירוץ הראשון אלא ע"כ צריכין אנו לומר דע"כ מגו במקום עדים לא אמרי' היינו היכא שבמגו שאם הי' אומר פרוע לא מעקר עדות ראשונה ולכך כשטוען היום טענה גרועה לא מהימן במגו דטענה טובה אבל אם הי' להם מגו לבטל העדות בענין אחר שהיו נאמנים בודאי נאמנים ג"כ לבטל עדות בטענה גרוע במגו ולכך מוכרחים התוספות הכא דאית להו מגו לבטל עדות לגמרי באונס נפשות וכן לקמן אית להו מגו לבטל עדות בטענות גזלנותא הוה מגו טוב ולא שייך למימר מגו במקום עדים ולכך הוכרחו לתרץ בענין אחר אך כד דייקינן שפיר בתירוץ שלישי של התוס' דבשני עדים לא אמרי' מגו וברישא דנאמנים משום דאי בעי שתקי קשה הא ע"כ דייקנין דמיירי דלוה מודה בהלואה א"כ אין זה מגו אי בעי שתקי למ"ד מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו אלא ע"כ דקיימי' השתא כמ"ד מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ושפיר הוה מגו ברישא דאי בעי שתקי ולפ"ז הדרא קושיא לדוכתה מאי הקשו התוס' בד"ה הרי אלו נאמנים הא הוה מגו במקום עדים הא ע"כ מגו דידהו אי הוי שתקי הוו מבטלי לעדות וליכא למימר אנן סהדי. אלא נראה לי ברור דע"כ בברייתא דקתני שנים חתומים על השטר מיירי לפי האמת דמסקינן בשמעתין כדרבי נחמן דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו דאי אין צריך לקיימו א"כ קשה מ"ש רישא ומ"ש סיפא הלא גם ברישא הוה תרי ותרי כדכתבו התוס' שם ד"ה א"ר ששת אלא ע"כ דסבר התנא או דאין מודה ברישא בשטר שכתבו או אף דמיירי אף כמו זה אלא דצריך לקיימו והם אמרו תוך כ"ד שפסולי' ודבריהם הראשון בטל אבל הכא במתני' אזלי התוספות לשיטתייהו דכתבו ד"ה טעמא דר"מ דלא פליגי ר"מ ורבנן במודה בשטר דכ"ע סברי מודה בשטר אין צריך לקיימו אלא פליגי היכא דעדים מרעי לשטרא וע"כ מוכרחים אנו לומר הכא דהא דהניחו התוספות בצ"ע דהכי משמע דלא אמרי' מגו במקום חזקה כו' וצ"ע דבעי' היא בחזקת הבתים עכ"ל וקשה דאין זה קושיא כלל דהא ע"כ מגו במקום עדים לא אמרי' מוסכם מכ"מ ומגו במקום חזקה מבעי' וכיון שהקשו התוס' ד"ה הרי אלו נאמנים דהא הוי מגו במקום עדים דאנן סהדי דכל שטר שנכתב ונחתם בלי שום פיסול נחתם היינו היכא שברור לנו דזאת היא חתימת עדים אבל היכא שאין ברור דלמא זייף ליכא למימר אנן סהדי וכיון שתירצו התוס' דלא הוי מגו במקום עדים כיון שהצריכו חכמים קיום ש"מ דחיישי' שמא זייף לא הוה מגו במקום עדים ק"ו דלא הוה מגו במקום חזקה דחזקה היכא דחתימי סהדי שנעשה בגדול ולא בפסול היינו היכא דאין צריך קיום אבל

אם צריך קיום המגו מגרע עדים וק"ו דמגרע לחזקה ובעלמא י"ל אמרי' מגו במקום חזקה ולר"מ נמי לא קשה דסבר ר"מ אליבא דאמת מודה בשטר אין צריך לקיימו אפי' עדות בעצמן אינם נאמנים א"כ הוה מגו במקום עדים לא אמרי' אבל במקום חזקה י"ל דאמרינן ואיבעי' התם אליבא דאמת וא"א ליפשוט אפי' לר"מ וליכא למימר הני עדים מכח חזקה קאתי דאנן סהדי ומוכח שפיר דלא אמרי' מגו במקום חזקה לר"מ וזה אינו דא"כ מאי הקשו דתוס' ד"ה הרי אלו נאמנים ולמה נאמנים הא הוי מיגו במקום עדים דאנן סהדי דלמא כיון דהני עדים מכח חזקה דאנן סהדי קאתי א"כ י"ל דאמרי' מגו במקום חזקה אלא ע"כ דכיון דע"י חזקה זו אנו עושים הני עדות החתומים בשטר כאלו נחקרה עדותן הוה כשני עדים וא"כ לר"מ י"ל דמגו במקום עדים לא אמרי' אבל מיגו במקום חזקה אמרי'. אלא ע"כ דהתוס' אזלו לשיטתייהו דע"כ דסבר המקשה אליב' דר' יוחנן דכ"ע מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו וא"כ לרבנן אף דמודו בשטר כאלו אנן סהדי שלא נעשה בקטנים משום חזקה דמלוה מידק דייק ולא מהימני אלא מכח המיגו מהמני והוה שפיר מגו במקום חזקה כיון דמודה אבל לבסוף מסיק דפליגי בעדים דמרעי לשטרא והתוס' רוצים לישב מתני' דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו וע"כ הני דמהמני מכח מגו ולא מכח מגו דשתקי דהא אי שתקי הוה שטרא מעלי' אלא במגו דאמרו פרוע הוא ולכך הקשו התוס' דהא הוי מגו במקום עדים בשלמא בברייתא גופי' י"ל דסבירא להו לרבנן דמודה בשטר שצריך לקיימו ולכך ברישא נאמנים דלא שייך למימר אנן סהדי דליכא חזקה שחתימה אמת אלא על פומייהו אבל במתני' ע"כ למ"ד דקתני התם ש"מ אף במודה בשטר נאמנים וקשה למ"ד דאין צריך לקיימו מתני' אמאי מהימני הא הוה מגו במקום עדים כיון דמודה ואין צריך קיום בלא הגדה דידהו הוה אנן סהדי שנחתם כהוגן. וא"כ לא מהמני בדבריהם אחרונים כלל ותירצו דלא נחשבו לעדים כיון שהצריכו חכמים קיום ר"ל חכמים דפליגי אר"מ היכא דעדים מרעי לשטר' לא חשיבי עדים אבל מ"מ החזקה נשאר במקומו שמלוה גופי' דייק ומהימני במגו במקום חזקה לרבנן והא דכתבו התוס' ועוד דבשני עדים לא אמרי' מגו היינו לפי המסקנ' דצריך לקיימו י"ל ברישא אי בעי שתקי אבל למ"ד דאין צריך לקיימו צריכין אנו לתירוצים אחרים שבתוס' ותדע דהאי תירוצא מגו בשני עדים לא אמרי' תירץ ר"י על קושית התוס' ד"ה ואם כתב ידן ודו"ק:

שאלה מא

מעשה באשה שיצאת חוץ לדתה שזיכה לה בעלה גט על ידי שליח ואחר זמן חזרה לדתה ושהתה זמן זמני טובה בדתה ואח"כ הביא השליח הגט לידה וקיבלה פה קהלתינו הגט והנני מסתפק ושואל אם צריכה להמתין צ' יום אחר נתינה כדעת רמ"א שכתב שראוי להחמיר למנות מיום הנתינה או דילמא דהתם מיירי גבי אשה ע"י שליח להולכה ולא נתגרשה עד שבא הגט לידה אבל בנדון דידן שמשעה שנכתב ונמסר לשליח נתגרשה מיד כמשמעות הפוסקים דבין להטעם שהבעל לא יעבור על תקנת ר"ג ובין להטעם דיש לחוש שמא ימות הבעל בלא בנים ותתייבם אשתו ובאמת היא צרת סוטה ואינה עולה ליבום ולכך נהגו לזכות לה הגט משמע דנתגרשה כשמזכה לשליח מיד וא"כ כשכתב רמ"א בסי' ק"כ אע"פ שחזרה אינה צריכה גט אחר מכח הטעמים הנ"ל דמגורשת אפילו לא הגיע הגט לידה רק על צד היותר טוב טרח ויגע השליח להביא גט לידה א"כ אינה צריכה למנות צ' יום רק מיום הכתיבה אליבא דכ"ע ואינו דומה לאם יצא קול פסול על הגט ונתן לה גט אחר מפני הלעז דכתב רמ"א להחמיר למנות מזמן הגט השני אף שהיא מגורשת בגט ראשון התם י"ל שלא יאמרו קמו רבנן בגיטא קמא דלא הוי גט אבל הכא הכל יודעים שכבר זיכה לה ע"י שליח כי ע"י זה הותר בעלה ליקח אשה אחרת והשליח הביא גט לידה לרווחא דמילתא א"כ מותרת לינשא מיד וליכא למימר דילמא בעיר הזאת אשר ניתן לה הגט ע"י שליח לא ידיע אי כבר זיכה לה הבעל גט זה לשליח זה אינו דהא עידי מסירה מפקי ליה לקלא וזה נזכר בכמה מקומות בטור א"ה וחבריה חברא אית ליה. א"ד דהא כתב הרב ב"י דהכא לא מהני הכרזה דאיכא דשמע בהא ולא ישמע בהא א"כ ה"נ יש חשש זה בכן יורינו מ"ז הדרך אשר נלך בה אם ראוי להקל במילי דרבנן ולסמוך אגדולי בעלי הוראה שהסכימו דהילכתא כשמואל דמונין משעת כתיבה ועל תשובתו דמר אני מצפה. דבר זה שאלתי לחכמים ה"ה מחותני הגאון מהו' צבי אב"ד דק"ק אמשטרדם ותשובתו נדפסה בספרו סי' צ"ו וגם שאלתי להגאון הגדול מהו"ר גבריאל נר"ו וזאת היה תשובתו:

שאלה מב

זה התשובה מהרב הגאון המפורסם מוה' גבריאל אבד"ק נ"ש והמדינה:

אליו פי קראתי ורומם תחת לשוני לאהו' א"ב ומחותני הרב הגדול מעוז ומגדול המופלא ומופלג שוד על עז מבליג כמהר"ר מאיר נר"ו יאיר לרוב גודל טרדות עצומות אלומות המוטלים עלי ואיני מופנה מצידי צדדים עלי היו כלנה מבלתי אפשר היה לעיין בדברי

רום מעלתו ושאלתי מיום בא השאלה עם ה"ה המוכיח עם הקצין המרומם הר"מ מהרר"פ יצ"ו לא נחתי אם מטרדות הקהילה והמדינה. ועתה באתי על שבעתה לעיין בדברי רום מעלתו אשר כתב אלי כי תורה היא וללמוד לפסק הלכה. בעסק האשה שמחמת שהמירה דתה ונזדכה לה גט ועתה חזרה לדתה וניתן לה הגט אשר נזדכה לה אם צריכה להמתין תשעים יום מיום ביאת הגט לידה או לאו זה תוכן שאלתו ונ"ל:

והנה לחוור הדברים כשמלה בגוף דין הלז' בענין אשה שזכה הבעל לה גט עפ"י תשובות פסקי מהרא"י כמבואר בש"ע סי' א' וכשחזרה אחר זמן טרם בא הגט לידה ואח"ז זמן מה הגיע הגט לידה אם צריכא מחדש צ' יום לדעת רמ"א שכתב שראוי להחמיר למנות מיום הנתינה דשמא בנ"ד מודה הרמ"א מאחר שזיכה לה הבעל הגט ונתגרשה בו מיד דהרי הטעם שלא יעבור על חרם ר"ג א"כ ע"כ צ"ל שאינו עובר מיום שמזכה לה הגט וכן במקום דלא נתפשט חרם ר"ג יש לחוש שמא ימות הבעל בלא בנים ותתייבם אשתו ותהא צרת סוטה שאינה עולה לייבום וא"כ ע"כ חשבינן לה בגירושין מיום שזיכה לה הבעל הגט דאל"כ מה מהני לה הזיכוי אם מפני חשש חרם או חששא דצרת סוטה. והנה מעלתו הרבה להביא ראיות דמיום שזיכה לה הבעל הגט נתגרשה מיד מדברי רמ"א סי' ק"מ שאע"פ שחזרה אח"ז א"צ גט אחר. ולכאורה לא היה צריך לאותה ראיה. ואם נתכוין לזה דודאי י"ל דהא דמתגרשת משעה שזיכה לה את הגט ע"כ הוא מטעם דסבירא להו להני פוסקים דזכות הוא לה שתהא מגורשת מטעם שכתב בפסקים וכתבי' סי' רנ"ו דודאי מזנה בין הגוים מוטב שתדון כפנוי' ולא תהא נדון כא"א. ואף גם שהי' מקום לפקפק ע"ז כמבואר סוף נדרים דאי' שם בש"ס דפ"א ומים גנובי' יומתקו ופירש"י דניחא לה שתהי' תחת בעלה כדי לבא עליו בזנות ובאיסור א"א ומפרש מטעם שחז"ל בסנהדרין מיום שחרב ב"ה ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה וכן מפורש בש"ס סוטה דקאמר שם דאף דגבי נדה נאמן בעל. בסוטה חששו מטעם שאין לה היתר ויצרה תוקפה הואיל והיא אסורה עליו ע"כ מים גנובי' ימתקו וא"כ י"ל דלא ניחא לה בגירושין אלא דיש לישב וק"ל עכ"פ טעם דניחא לה הוא מטעם משום דמזנה עם העכו"ם וזה שייך כשאין דעתה לחזור. אבל כשאנו רואים שחזרה לדתה אמרי' כמו גבי שבוי' דמסיק בש"ס דמנטרה נפשה מכ"ש בזאת אחרי שרואין שחזרה וא"כ נימא למפרע לא להוי גיטה שלא מדעתה ע"כ הוכיח מדברי רמ"א דאף אחר שחזרה לדתה א"צ גט אחר. וע"כ ס"ל מגורשת בודאי מיד מסברא זאת דמנטרה נפשה כנ"ל אף דרש"י פי' בש"ס וכן מבואר שם בפ' החולץ ל"ה ע"א דהיינו דמשמשת במוך וא"כ מנ"ל לומר סברא זאת גבי גיורת וגבי שבוי' דמנטרא נפשה ללכת אחר יצרה ולשמור עצמה מזנות וא"כ ה"ה במומרת אף דדעתה

לחזור שמא אפ"ה תקפה יצרה עלי' ומזנה. וע"כ אפ"ה זכות הוא לה הגט. ז"א דנ"ל מוכח כן מש"ס כתובות דף ל"ו דאי' שם דמקשה לר"י גיורא אשבוי' ומשני גיורית אשבוי' קא רמי' גיורת לא מנטרה נפשה. ואח"ז רמי שבוי' אשבוי' כו' אשתיק א"ל מידי שמיע לך בהא אמר ליה הכי אמר רב ששת בשראוה שנבעלה. ופריך א"ה מ"ט דר' יוסי אמר רבה קסבר ר"י אשה מזנה משמשת במוך כו'. ומקשו תוס' תי' לר"י דמשמע משום דאוקימנא כשראוה שנבעלה הוא דקשיא ליה מ"ט הא בלא"ה נמי תקשי ליה ברייתא דר"י דלקמן וכו' ומסוגיא נראה דזה המקשה בעצמו מייתי לה ומיהו י"ס דגריס בסמוך אמר ליה אבי וכו' ולפי גי' הנ"ל א"ש ע"ש. והנה יקשה איך כתבו דלפי גי' הנ"ל ניחא הא בגוף הברייתא עצמה בלא ברייתא דאנוסה ומפותה ג"כ יקשה מהמקשה א"ה מ"ט דר"י דאף אי נימא דלא ראינו שנבעלה ג"כ יקשה מ"ט דר"י דמתיר דהרי המקשה לא ידע עדיין מסברא הנ"ל דאשה מזנה משמשת במוך ועכ"נ דהא דר"י מתיר ס"ל דמנטרא נפשה דגיורות ושבויות לא מזני כלל. ואף דשפחה נמי תני שם י"ל דס"ד בשפחה נמי דשמע' ממרא נמי ס"ל כיון דשמע' דמשחרר לה מנטרה נפשה מלזנות. וע"כ פריך כדמשני בשראוה שנבעלה א"כ מאי טעמא דר"י וע"כ מסיק דאף בראוה שנבעלה אפ"ה ס"ל לר"י דמנטרה נפשה כל שאפשר לה להיות נזהר. אבל בלא ראוה ודאי דלר"י מנטרא נפשה מלזנות כלל. והא דרבא מפרש טעמא דר' יוסי בפ' החולץ שם משום דמשמשת במוך היינו לבתר דאוקי רב ששת דהיינו בראוה שנבעלה. ואפ"ה ר"י מתיר ע"כ אוקי לי' מטעם הנ"ל. והנה למה דכללינן דר"י ור' יוסי הלכה כר"י כמו שמבואר בהרי"ף שם בפ' ד' אחין וא"כ ודאי פשיטא לן דמנטרא נפשה גיורת ושבוי' וא"כ כיון דלא מחזקינן להו באסור דזנות מכ"ש אם אמרי' כן לקולא ושא"צ ג"ח. א"כ כ"ש להחמיר דתיפוק בגיטה בשזיכה לה הבעל דנימא דניחא לה אחר שעינינו רואות דשבה אל עמה ואל מולדתה אז אמרי' בודאי דלבה לשמי' הי' ויצרה תקפה עלה לפי שעה ואח"ז חזרה בהו אלא שלא היתה יכולה לצאת ועל כן הי' משמרת עצמה מלזנות. ואין לומר כיון דאיתרע חזקתה פעם א' א"כ נימא דאף דעתה אנו רואין ששבה מ"מ קמתה לה בחזקת מזנה. ודי לה בזכוי גט ז"א דהא קי"ל בכל בדיקות דאזלי' בתר תחילה וסוף וכן מבואר בש"ס בכורות דף ל"ח גבי דבדקינן לה שמונים יום רק תחילה וסוף וכן מבואר בש"ס יבמות דף פ' בסריס אדם דמשני כיון דתחילתו וסופו לקוי לא חיישי'. ואם לחשך אדם לומר ולפקפק ולחלק דבשלמא התם לא מצינו שום חילוק בינתים ע"כ אמרינן דלא אמרי' דאשתני. משא"כ בנ"ד כיון דראינו ביעותא בינתיי' א"כ לא מהדרי' אותה לחזקת' ואמרי' דחוששי' וניחא לה בגיטה הנ"ל. ז"א אחר דאנו רואי' כשהיה לה זמן להימלט יצאתה מנפשה ושבה

לא גרע ומה שהביא הב"י בסי' קי"ט בי"ד אותן המומרי' שבין הגוים עושים כמעשיהם ובין היהודים אומר שהוא יהודי ואינו שותה יי"נ ואף דאינן נאמנין על שאר איסורי' עכ"פ אין חוששי' להם מכ"ש בנדון האשה הנ"ל שחזרה שאין לנו להקל לצאת בגט ע"י זיכוי ולומר דניחא לה לאשה הנ"ל משום דמזנה. דא' מעשרה ק"ו הוא. דשם לא יצאו ולא חזרו לדתם אפ"ה כיון שבין יהודי' אומר שהוא יהודי אמרינן מה שבין הגוים משנה עצמו עמהם. הוא מחמת שא"י לצאת מכ"ש כאן שחזרה ושבה לדתה ועינינו הרואות דנימא הזמן שהיתה עמהם היתה חפצה לצאת וק"ל. אלא דראייתו ממה שכתב רמ"א בסי' ק"ו דאפי' חזרה לדתה א"צ גט אחר משמע מסברא הנ"ל אפי' לא הגיע הגט לידה היא מגורשת ע"פ הדין עכ"ל רום מעלתו. ובאמת שכ"כ רמ"א בסי' ק"מ ודבריו לקוחי' מן מהרי"א בפסקי' וכתבי'. והנה מ"ש בת"ה בפסקים הנ"ל בגופא דדינא בסי' ר"מ בענין הנהוג באיסטרייך במי שהמירה אשתו שמזכה לה גט אחר כשירצה לישא אשה. אבל ברריינוס לא קפדי ונושאי' נשים אחרות דס"ל דאהני לא תקון הגאון עכ"ל. בסי' הנ"ל מבואר דהיינו הגירושין הנ"ל הוא לתועלתו ליקח אשה אחרת ולא הזכיר אם חזרה איך דינה אלא שבסי' מ"ד כתב ז"ל מי שנתן גט לאשתו מומרת כשרצה לישה אשה אחרת כמנהג אסטריך ואגפי'. וכדכתב בא"ז לפי דעתו ממנהג שא"צ גט אחר אם חוזרת לדת יהודים כו'. מורי הגאון כתב בספרו זה הדין עכ"צ. א"כ פירש כאן שבחזרה א"צ גט אחר ומזה סייע לי רום מעלתו דכיון דע"י דנפקא ע"י זיכוי הגט א"כ אין צריך המתנה תשעים יום מעתה כי כן חלפו הימים מיום שנמסר הגט ליד המקבלו. אמנם כתבי' אלו הוא תמיהת השכל דבר שאין הדעת שיכול לסובלו להוציא האשה בגט אשר לא בא לידה ולומר דניחא לה מה שעינינו הרואות בארובות השמים דניחא הי' לה אלולי לא לקח הבעל אשה אחרת. וצריכין אנו לדון בגוף הדין הלזה ואח"ז נבא לעיי' בנדון שלפנינו. והנה לפי מ"ש כאן בפסקיו כמו שהעתקנו לא החליט לדינא שא"צ גט אחר לאחר שחזרה. אמנם בגוף הדין עצמו אם מהני לזכות לה גט כלל. לכאורה בש"ס גיטין בפ"ק דף י"ג ע"א דאי' שם האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי ומת לא יתן לאחר מיתה וכו' וכתב רש"י דתנו גרסי' ולא גרסי' תן דא"כ שמסרם לשליח בחייו א"כ למה לא נחלקו חכמים בדבר. פי' דרבנן ס"ל במתני' הקודם באומר תן דבגיטי נשים יכול לחזור דחוב הוא משא"כ בשחרורי עבדים דזכות הוא לו וא"כ למה לא פליגי רבנן גבי שחרור וע"כ דכאן לא מסר לשליח אלא שא' תנו שהם ימסרו לשליח ולא נתן הגט ביד השליח. וכ"כ התוס' ג"כ והנה בתשובת ת"ה בסי' ר"ל הביא שם רש"י דס"ל ז"ל לא יתנו לאחר המיתה אפי' לרבנן דאית להו זכות לעבד וזכין לאדם שלא בפניו. נהי

דלהכי לא מצי למהדר וזכי מיהו מודו דכל כמה דלא מטי הגט לידו אינו משוחרר. וכתב בשם התוס' דהתוס' השיגו על רש"י דודאי אין חלוק כיון דלא מצי חזר בי' פשיטא דזכי לאלתר ע"ש. והנה לפי מה דאיתא ברש"י שלפנינו ע"כ רש"י לא ס"ל חלוקא הנ"ל דא"כ למ"ל לרש"י למחוק גי' הספרים תן דלקמן לרבנן כיון דס"ל דלא זכי עד דמטא לידי' ואם כן ע"כ לא יתנו לאחר מיתה אחר דאין גט לאחר מיתה א"כ ה"ה לשחרור דילפי' להו מהדדי. וגם מן הסברא אין מקום לחלק כיון דלסברא הנ"ל אינו מועיל זכי או תן רק שלא יחזיר אבל לא להיות זוכה א"כ מה לי גט האשה או שיחרור וע"כ דלא ס"ל לרש"י חלוק הנ"ל. וע"כ אתפלא מאד על מ"ש בתשובה הנ"ל. והיותר תמוה בעיני אשר דחה דרך הזה בשתי ידיו ורגליו לא מצא מקום לדברים אלו. והרי מי לנו גדול כהרי"ף בעל תלמוד' שהרי"ף מחלק חלוק א' הנ"ל ליישב קושיי' רש"י הנ"ל וניחא לי' בזה דלא מהני תנו כ"א לענין שלא יחזיר ולא שישוחרר מיד. ע"ש והביא ראיה דאשכחן זכי' בכה"ג מהולך מנה לפלוני שאני חייב לו שחייב באחריותו ואפ"ה אם בא לחזור אינו חוזר ובאמת אתפלא על ראיית הרי"ף שאינה ראיה כלל דודאי זכות הוא להלה לקבל מעותיו כשיגיע לידו אבל להיות פטור מיד בבא ליד איש המקבל הנ"ל מאן לימא לן דזכות הוא לו שמא אינו רוצה שיהא מעותיו ביד הנ"ל וא"כ ארכבינן ליה אתרי רכשי שיהיה חייב באחריות ואז הוא טובה להמקבל ואין יכול לחזור משא"כ בשחרור דודאי טובתו היא מיד בהגיע השטר לידו דהיינו ליד מי שחייב שיהי' ודעת הרי"ף רמה מדעתינו. ובאמת הר"ן משיג עליו להוכיח מצדי צדדים שאין חילוק כלל. אמנם אין ברשותינו כח לדחות דברי הרי"ף כי ראייתו שהביא מפ' התקבל לי כו' גבי אשה דמשמע דמגורשת מיד זה ודאי ל"ק מאחר דהיא עשתה שליח והוא אמר תן לה א"כ בזה ליכא פקפוק דיד השליח כידה ומתגרשת מיד בבא ליד השליח. וראייתו ממה שקונה עצמו ע"י אחרים בשטר ומשמע דלענין שחרור גמור תנן זה לא קשיא מידי כיון דא"י לחזור בו א"כ אף אם נאבד השטר כיון דאין לו בו קנין הגוף כלל ע"כ כופין אותו לשחררו. וא"כ ע"כ נחשב כמשוחרר וע"כ בזה נמי מיושב מה שמביא מפ' השולח באומר עשיתי פלוני ב"ח והוא אומר לא עשתני חיישי' שמא זיכה ע"י אחר. היינו נמי שאלו זכהו ע"י אחר הי' כמשוחרר אחרי דכייפי' לרבו כנ"ל וע"כ גבי תרומה נמי דעכ"פ לישא בת חשבינן ליה כמשוחרר לכל דבר. אלא ישראל וכדומה עד שיגיע גט שחרור לידי' ש"כ לפענ"ד נדחו כל השגותיו על הרי"ף וא"צ להגיה כל הספרים לגרו' תנו גט זה ושחרור זה וא"כ מעיני יפלא איך הגאון מהרא"י הנ"ל לא שם לבו לדברי הרי"ף שהוא המפרש הראשון ובכל הנוסחאות גט זה דמשמע שלא כדברי רש"י ותוס' דלא נקיט גיטה בידיה דהרי

זה קאמר ותנו ל"ד הוא וא"כ מהנראה לדעת הרי"ף דסבירא לי' דמתני' איירי בנתן הגט לידה ואפ"ה לא זכתה האשה ומדנקט להו בחדא בבא משמע דמדמי להו בחד ענין וכמו דגבי גט שחרור איירי כשהוא זכות לדבריו נראה לי דהמחבר בהאי בבא אשה אף גם במקום דזכות הוא לה אם כשיש לה יבם או גבי מומר אפ"ה באשה אמרינן טב למיתב טן דו וחשבינן לה לעולם כחובה משא"כ גבי עבדי וע"כ פליגי רבנן ור"מ נמי באשה ושחרור להורות דכ"ע גבי אשה אין חילוק כלל ולעולם חשבינן דחוב הוא לאשה בלי פלוג מדמחלקי רבנן בין אשה ועבד ולא מחלקי בין אשה גופה בין אם יש לה יבם קטן או בעלה מומר או מוכה שחי' וע"כ באשה אין חילוק כלל דלעולם אמרי' טב למיתב טן דו. ואם יקשה לך א"כ מה מבעי' ליה בש"ס ס"פ האשה שלום ביש לה יבם קטן או קטטה בינה לבין כו' אם אמרינן זכות הוא לה או לא הרי ע"כ הוכחנו שלכך סידר במתני' אשה ושחרור להדדי לו' אף במקום שיכולים לומר זכות גבי אשה אפ"ה לא אמרי' דזכות הוא לה די"ל דבלאו הכי תקשה דלמה סידר מסדר הש"ס האי איבעי' בש"ס יבמות ס"פ הנ"ל שלא במקומה כלל. וסידור מקום האבעי' הנ"ל היה כיון כאן על המתני' במקום פלוגתא הנ"ל גבי אשה אי אמרינן חוב או זכות הוא לה. ועכ"נ דהש"ס ודאי דס"ד דגבי אשה אם נימא לעולם חוב הוא לה אלא ממה שמסיק שם במתני' בשני הבבות דחולצת ולא מתייבמת א"כ ע"כ הונח לש"ס דלאו כללא היא זו דלעולם חוב הוא לה. וע"כ הדר ומבעי' ליה ופשיט לה באמת מגופא דמתני' הנ"ל דלעולם לאו כללא הוא וק"ל. וא"כ ע"כ מספקא לן א"כ איך נוציא א"א בגט זה מה דלא אתברר לן שכזכות הוא לה. ומה גם בחזרה לדתה כי משמעות הש"ס ותוס' והרי"ף דזכי ל"מ כלל ומנ"ל לחלק בזה כלל. ובאמת בגוף התשובה בפסקי' גם מהרי"א לא החליט הדין בחזרה כאשר כתב בסי' מ"ד לדעתי המנהג כן שא"צ גט אחר אם חוזרת לדתה משמע שלא החליט כן. הגם שבסי' רל"ו בתשובתיו כתב וז"ל וגם מנהג אסטרייך ואנפי' דמי שנשתמדה אשתו ורוצה לישא אשה אחרת מזכה לה גט ע"י אחר וכו' ואם תחזור בתשובה לאחר זמן מגורשת היתה בקבלה זו. ונראה לפי דעתי שכן הוא המנהג שלא להצריכה גט אחר וראשית לשונו נראה לי דכתב על מה שנהגו להחמיר לאותו שרוצה לישא אשה אחרת שמזכה גט לאשתו משום חרם ר"ג והרי חומרא דאתי לידי קולא דניחוש שאם תחזור בתשובה תצא בגט זה וצ"ל שכן באמת אין צריך גט אחר פי' מכח קושיא הנ"ל דהיא חומרא דאתי לידי קולא. א"כ ע"כ י"ל שא"צ גט אחר באמת כן י"ל פי' דבריו וא"כ ג"כ לא להחליט אף מכח קושי' הנ"ל לומר אחר דלא חששו לזה א"כ נימא דע"כ אין צריך גט אחר די"ל היפך מדבריו דהרי צריכין אנו ליתן טעם למה באסטרייך נוהגות לזכות

משא"כ ברייטוס. וא"ל הטעם דאדרבה דצריכה גט אחר אם תחזור והנ' ברייטוס כותבים כל הגיטי' שווי' דכותבי' וכל שו' וחניכה משא"כ באיסטרייך דדוקא בגט מומר כותבי' כן ולא בשאר גיטין וע"כ ברייטוס חששו שמא י"א שמגורשת בגט הנ"ל וע"כ לא נהגו בחומרא זאת כדי שלא תיפוק מכשול מיניה משא"כ באיסטרייך שגט מומר נכתב בענין אחר. וע"כ לא שייך שיחושו שיסברו שדי לה שתצא בגט זה הרי כעת לא נכתב כדין כלל דראוי לכתוב לבת ישראל אחר שיש שינוי בגט א"כ אין הוכחתה הוכחה ממהרי"א כלל. וא"ל מ"ש א"צ גט אחר היינו לומר שא"צ לכתוב לה גט אחר כיון שאין שום שינוי בגט זה אבל לעולם צריך שיגיע הגט לידה אף שהוא דוחק קצת ויסוד התשובה אינה מורה ע"כ ומ"ש ראייתו מתשובת רש"י והאגודה הנה אחר שדברי רש"י סותרים בעצמם כמ"ש הוה אמינא דלא לתלות בוקי סריקי בתשובה הנ"ל הגם מי יאמר דמר בר רב אשי חתם עליה אבל מ"מ י"ל דלקמן דמקומות מקומות שנוי כאן דודאי יש מקומות שדיני א"ה לכוף קצת לאשה לדור עמו בגייתו באמרם שרשות בעלה עלי' לכופה לכל אשר ימצא כמו בצרפת שראיתי בעיני חששות גדולות בענין הנ"ל. וכן מצאתי שם והוא בתשובה מיימוני סי' כ"ט מה שמביא בשם מהר"מ שמסיים מחמת חששא שיעבירנה מדתה ע"ש ובהכי מתיישב דתקשי דרמ"א בסי' קנ"ד הביא תשובת מהרי"ו דהביא דאין כופין המומר לגרש ובסי' ק"מ השמיט דיעה זו ועכ"נ דשם איירי במקום שידינו תקיפה על המומר לכופו לגרש וא"כ אין חשש העברתה מדתה וע"כ כתב שאין כופין משא"כ דשם איירי במקום שיש חשש הנ"ל וז"ל ובזה דיבר רש"י והאגודה דודאי שמי שמרצה את המומר ומפייסו יוכל לקבל הגט וע"כ כתב סתמא ולא הזכיר שהוא במקום אחר אלא שאף שהוא במקום אחד אם המומרת חוששה לנפשה ומסתרת עצמה בפניו. אבל במקום דאין חוששין הנ"ל כו' בזה לא עלה על דעת רש"י והאגודה מעולם להתירה עד שיבא הגט לידה ממש. וא"צ למה שמחלק כאן נשתמד מכח אונס או פתוי ע"ש:

והנה עכשיו עוד נעיי' בכל דברי התשובה הנ"ל אחר אשר ישבנו סתירות הנ"ל נבאר במה שבא מהרי"א להשיג באותה התשובה שכתב לחלק דאף דא"י לחזור אפ"ה גיטה לא הוה עד דאתא לידה והשיג עליו כתבנו למעלה דנעלם ממנו הדעת בעל התשובה הזה למקום שצדיקים גמורים עומדים והוא הרי"ף דאיהו מרא דתלמודא כתבנו ובטלנו בכח כל השגות שמשיג עליו הר"ן שאין בהם כדאי לדחות דברי הרי"ף ולשנות נוסחאות המשנה ומ"ש בשם רש"י כבר כתבנו דא"צ להשגתו כי כתבנו מה שנראה לנו דלק"מ דמקומות מקומות שנוי כנ"ל. ומ"ש להשיג על מהר"מ ולחלק בין יבם בודאי שמקום לחלק אפס דמהר"ם למד דינו להתיר לא מצא מקום להתגדר וללמוד כ"א מדין הגאונים

שפטרו באשה יבמה ועל האי דינא משיב רש"י ז"ל וא"כ אין לו ממי ללמוד כי בנפול היסוד נפל הבנין. אמנם מה שהביא ראיה לדבריו מן הש"ס יבמות דמביא הש"ס כמה משלים למ"ש טב למיתב ובמקומות אחרים לא הביאו. וע"כ ה"ל טעם דצריך משלים כאן יותר. ז"א דהרי"ף השמיט ג"כ כאן כל המשלים והביא רק כמו במקומות אחרים וע"כ דאין חילוק כלל ותמי' שלא ראה דברי הרי"ף ועי' בסי' נ"ד דף קמ"ט שהקשה דברי רש"י אהדדי ולא עיין בגוף התשובה של ת"ה ולא ראה מה שתי' ומ"ש שם שחוכך מכח הירושלמי שם ע"ש. והביאו תוס' שם ומפרש פי' הירושלמי שאין האשה מתגרשת לעולם עד שיגיע הגט לידה ודאי דש"ס שלנו מלא וגדוש ומבואר במקום שזכות הוא לה בודאי שמגורשת. דל"פ ר"מ ורבנן אלא גבי עבד משום דזכות הוא לו וילפי' לה מאשה ומדמינן להו להדדי. אפס הירושלמי בא רק לחלק מה שיש חילוק בין עבד לאשה דגבי אשה צריכים אנו לידע בודאי דמדעתה הוא ורוצה בכך. אמנם יהיה איך ומה שבא לרפאות שבר הירושלמי הנ"ל ע"כ פסק שם דמשוי שליח לקבלה תחילה ואח"ז להולכה יע"ש. ועוד פסק שאם אשת המומר תבעה ובקשה כמה אנשים לפייס ולשחד את המומר לפוטרה בגט אז בודאי די בקבלה לחוד. והנה רפינו את הירושלמי ועדיין לא נרפא כאשר נעלם ונשמט מהגאון הנ"ל דברי הירושלמי בפ' התקבל דאי' שם וז"ל בכל אתר את אומר התקבל כזכה הכא את אומר התקבל כהולך שנוי' היא שזכי' לאדם שלא בפניו. כלו' אבל גבי אשה ודאי חוב הוא לה וכמ"ש למעלה התיב ר' שימי הגע עצמך שהיתה צווחת להתגרש אני אומר שחוזרת דהיינו שמא חזרה בה. הרי מבואר שאף שבקשה וצווחת להתגרש אפ"ה לא מתגרשת ע"י שליח קבלה דאמרי' שמא חזרה בה ושלא כדברי מהררי"א ואתפלא מאד עליו. ובשלמא שאר התשובות שהביא הגאון שמא לא חששו לדברי הירושלמי אבל איהו דטרח עצמו כדי לתקן ושלא יהא סותר דברי הירושלמי א"א לי להולמו עליו וכדי דלא להשוותו טוע' הוי אמינא דגבי מומר אם צווחה לא אמרי' שמא חזרה משא"כ גבי אחר וק"ל:

ועתה אצא מתשובה ה"ל כאשר ביררתי דבריו מתחילה ועד סוף בעזה"י אבא אל העין הרואה מ"ש רמ"א בש"ע שהעתיק בסי' ק"מ דבריו ונבא להביא הדברים ולחוורם וללבנם לדינא. ואח"ז בעזה"י נבא לנ"ד הנה במ"ש רמ"א והעתיק דברי התשובה זאת שבאם ידענו שהאשה מהדרת אחר הגט מנא ליה דשינה לשון הת"ה וכתב לשון המהדרת כו' דהיינו שידעינן שבשעה שנתקבל הגט מיד המומר אז היתה האשה מהדרת אחר הגט אז מהני. אמנם ממה שכתב וי"מ גם בזה והוא הר"ן בתשובה ומשמע דעד כאן לא איירי אלא בשמעו ממנה פ"א. אבל אם בשעת מעשה אנו רואין שהאשה מהדרת ליקח הגט

ממנו בודאי ליכא מאן דפליג. ונ"ל שכיון להאי ירושלמי דחשש אם אין אנו רואין בשעת מעשה הידור ממנה ומעתה אנו חוששין אז שמא חזרה בה אבל במקום דליכא חשש הנ"ל ודאי כיון דראינו שזכות הוא לה שפיר מתגרשת מיד. דא"ל דס"ל כדעת הרי"ף דגבי שחרור גופא ל"מ רק שאין הרב יכול לחזור אבל אם בשעת מעשה אנו רואין שחפצה בהגט תקרא ודאי דמתגרשת ומעתה דין הנ"ל תלוי לרי"ף וסייעתו אף אם זכות הי' לה שידענו בודאי אינו מועיל כ"א שאינו יכול לחזור בו הבעל אבל לא שתהי' מגורשת בה מיד. אבל לדעת התוס' וסייעתם מהני להתגרש בו מיד כשמזכה לה הגט. אמנם כ"ז אם ידעינן שזכות הוא לאשה אבל במקום שנוכל לומר דחוב הוא לה כמו בנ"ד שחזרה בה אז צ"ל דתלי בזה אם נימא נאסרת על בעלה אז לדעת התוס' שפיר מתגרשת כנ"ל. אבל לדעת הפוסקים הנ"ל דלא נאסרה על בעלה א"כ אמרינן דלאו זכות הוא לה ודלא כמו שהביא בס' ב"ש דלעולם במקום שנאסרה על בעלה עדיף ומהני יותר הזיכוי וע"כ הרמ"א בסי' א' פסק ותני דמומרת בעלה מזכה לה הגט בלי חולק כלל. דשם באותו ענין מיירי רק לתקנת ר"ג אז ודאי מועיל לתקנתו דהגט הוא רק חומרא בעלמא ולא לפוטרה מבעלה כלל. משא"כ בסי' ק"מ דשם מיירי בדיני גיטין להועיל ולפטור האשה הביא דעת החולקים וק"ל ובמחילה מב"ש הנ"ל מה שדחק עצמו וק"ל. והנה בדין הלזה גבי מומרת אם נאסרת ע"י בעלה מחלוקת ישינה היא והביאם מהרמ"א לעיל סי' ז' בהג"ה דיש אוסרין אותה והביאם מהרי"ק וכן נמצא בהגהות המרדכי ושיש מתירין אותה לבעלה. ובח"מ כתב לתמי' בעיניו על המתירין אותה לבעלה ע"ש ובעיני יפלא יותר על האוסרים למה דהרי אנו אוסרי' מדמין אותה לשבוי' שיש עדים שנשבה והרי בש"ס במתניתין הנ"ל באר היטב מפרש רש"י והרי"ף והרא"ש וכל הפוסקים דמותרת היינו לכהן. וממילא משמע דאם היו עדים אסורה לכהן והיינו להנשא לכתחילה כמבואר שם א"ל שבאו עדי טומאה אז תצא. ומבואר דדוקא עדי טומאה אבל לא מפקינן לה מכהן אפי' בדאיכא עדי סתירה וכ"ש לאסור על בעלה ישראל וע"כ תמי' מה שהעתיק רמ"א לעיל דצריך להיות לה ע"א כשבויה דגבי שבוי' לא שייך זה אלא לכהן ולכתחילה כנ"ל דכללא הוא דאין אשה נאסרת על בעלה אלא ע"י קינוי וסתירה אבל כל המתירי' בלי קינוי לא אסרי לה אבעלה כלל. והא דסבירא להו לאיזה פוסקים דאשה שנחבשה ע"י נפשות אסורה אפי' לבעלה ישראל. הרי המחבר לא הביא דעות אלו כלל. ועכ"פ צ"ל דדעת הפוסקים אלו מאחר דהיא נחבשה ע"י נפשות אז הוי לי' כבירור דנתרצית להם וכמ"ש בגמ'. ואף דרמ"א העתיק חיישינן ובאמת לשון רש"י בש"ס ג"כ דחיישינן שמא נתרצית להם. וצ"ל הואיל ונוהגות בה מנהג הפקר חיישי'. ובאמת לשון נראה לומר

דאיירי בשודאי בעינינו שנהגו בה פריצות ומנהג הפק' ע"כ אי' לחשוש חששא הנ"ל. דאל"כ איך יעלה על דעת לאסור אשה לבעלה ע"י משום חששה שמא נתרצית להם ולשון מותרת לבעלה ואסורה לבעלה ולא נקט שמותרת ואסורה ע"כ הונח להם דלא לכהונה מיירי כ"א לישראל וע"כ הטעם משום דראינו שנהגו בה מנהג הפקר וע"כ אנו אומרים שהיתה מופקרת ואסורה לבעלה. וא"כ היכא דלא ראינו שנהגו בה מנהג הפקר ודאי אין מקום לאסור אשה משום יחוד וסתירה בלי קינוי וא"כ האשה זאת הרי היתה מותרת לבעלה וא"כ לא שייך כלל לומר דזכות הוא לה ואף גם אם ירצה הבעל לחזור יכול לחזור בה כיון דלאו זכות הוא לה דמשום זכות דאנו אומרים מנ"ל שרוצה להפקיר עצמה וא"כ דעתה על בעלה עוד לשוב אל אישה כיון שאינה נאסרת:

אמנם מהרש"ק כתב טעם לאסור אותה גבי מומרת אחרי שאנו יודעין דיצרה דע"ז תקפה דהיינו נתבטל ונשאר יצרה דעבירה א"כ כיון דמומר לע"ז הוה מומר לכל התורה כולה ע"כ אנו חוששי' לה לאוסרה:

על בעלה. ואשר יוקשה דממ"נ אם נאסור אותה מטעם דמומר לע"ז הוא מומר לכל התורה א"כ למה מחלק אם נשתמד בעלה עמה וחזרו שניהם דמותרת לו אי כללא הוא זה א"כ מה לי נשתמדה לבדה או בעלה עמה ואדרבה נימא איהו בקרא ואיהי בבוצינא וכי שייך לומר שכל פעם שחשש עלי' שלא תהי' נסתרה וא"כ הי' צריך לחלק אם הי' תמיד אתה בעיר או לא וזה לא ראינו בשום פוסק מחלק בזה. ובאמת אין טעם לומר מכיון דמומר לע"ז הוה מומר לכל התורה היינו לענין דאינו נאמן ומקרי חשוד לכל דבר אבל לאחזוקי בודאי אסור דזינתה בודאי זה אינו. ועוד אדרבה כיון דיצרא דע"ז הוא נתבטל ובאמת אמרינן גוי' לאו ע"א בח"ל רק מנהג אבותיהם בידיהם א"כ המומרי' בודאי שאין מתכוונים לע"ז כי אם ללכת אחרי שרירות לבם הרע ואחרי תאותם להביא להם וא"כ אינם בכלל מומרים לע"ז וכמו שהביאנו לעיל גבי מומרים שמחזיקים עצמם בין יהודים ליהודי וביניהם למומרים דאינם עושים יי"נ כלל ומפורש אחר שברי' לנו שאמונתינו אמונה שלימה א"כ עושים רק למלאות תאותם וק"ל. ויהיה איך ומה הוא מחלוקת בין הפוסקי' אם נאסרת או לאו. וא"כ אין לאסור אותה לבעלה ולהוציאה מחזקתה כמ"ש מהרי"ק בעצמו דיש חילוק בין התוס' שאנץ לתוס' טאך. וכתב דע"כ אין לאוסרה על בעלה כיון דאיכא פלוגת' אי' אנו אנו יכולים להוציאם מחזקתה לאוסרה על בעלה דיכולה לומר קים לי וכ"נ לי דעת מהרי"ק לכללא דס"ל דבכל מקום דנאסרה על בעלה אז אמרים זכות הוא לה אלא דמהרי"ק נסתפק אף דא"י לחזור אפ"ה אינה מתגרשת עד שיגיע הגט לידה כדעת האלפס והאגודה. אבל לדעת הפוסקי' דס"ל דלא

נאסרה על בעלה וכמ"ש הבעל יכול אפי' לחזור בהגט וכיון דספיקא הוא אם נאסרה א"כ ודאי אין לחוש דהיינו אין אנו יכולין לומר דנתגרשה בגט זה הנ"ל. ואפשר אלו נשאה טרם בא הגט לידה אז היינו מקילים שלא תצא משום דשמא הדין כהפוסקים דנאסרה וכדעת התוס' ורש"י דמתגרשת מיד במקום שזכות הוא לה. אבל כשלא נשאת אין ספק דלא שרינן לה דדלמא לא נאסרה דלא זנתה. ואת"ל שנאסרה שמא אינה מתגרשת עד שיבא הגט לידה וק"ל. אמנם עדיין יש לעיין לפי מ"ש רום מעלתו דעכ"פ לדעת המחבר דפסק בסי' י"ג דמונים צ' יום מיום הכתיבה ואפי' פי' על תנאי ואפי' לא הגיע הגט לידה אלא לאחר כמה שנים וא"כ אפי' לא זיכה לה כלל חשבינן מיום הכתיבה וא"כ מאחר דזיכה לה הגט אף דרמ"א פסק דראוי להחמיר מיום הנתינה היינו במקום דליכא זיכוי כלל משא"כ במקום דאיכא זיכוי לכ"ע מהני מיום הזיכוי:

אמנם לכאורה צריך עיון בדין זה ג"כ דהמחבר סתם לפ"ד הרי"ף וכמהר"ר מ"א כתב דנ"ל להחמיר דנראה כאלו מחמיר מעצמו מחמת חומרא ולפ"ד בהאי דינא דמאימת מונין לגט לרב משעת נתינה ולשמואל משעת כתיבה ופסק הרי"ף כשמואל דמשעת כתיבה וכ"פ הרמב"ם. והרא"ש השיג עליו לאשר ידוע דהלכה כרב באיסורי ולרב משעת נתינה לי"ס דגרסי בשמעתת' והלכתא משעת כתיב' וברוב ספרים אינו וכן משמע שהרי"ף לא הביא זה בהלכותיו הא דסתים הש"ס הילכתא משעת כתיבה וא"כ תמי' מאוד דמשמע דהלכה כרב. וכן הקשה הרא"ש ותמהני יותר דבש"ס פ' החולץ דף מ"ב ע"א קאמר לענין הלכה דחליצה דמונין מיום המיתה תשעים יום. ולא משעת חליצה. ופריך מ"ש מגט דמתני רב ואמר משעת נתינה פירש"י אע"ג דלא נתיחד עמה אפ"ה צריך למנות משעת נתינה וא"כ גבי חליצה נמי נמנה משעת החליצה אף שלא נתייחד עמה. ומשני איסור כרת התרת איסור לאו לא כ"ש. א"כ כיון דמקשה מדרב ע"כ הכי הילכתא והרי"ף גופא הביא קושיותיו הנ"ל. והנה הי' מקום ליישב ולומר דע"כ פסק הרי"ף כשמואל דבש"ס ירושלמי איכא שם פלוגתא הנ"ל ור"י ס"ל משעת כתיבה ור' חנינא ס"ל משעת נתינה רב ושמואל רב כר' חנינא ושמואל כר' יוחנן. וא"כ לכך פסק הלכה כשמואל דס"ל כר' יוחנן דהלכה כמותו נגד ר' חנינא. ונראה דהכי ס"ל להירושלמי לפסוק הלכה כשמואל ולכך הביא דהיא פלוגתא דר"י ור"ח:

אמנם לכאורה יקשה ע"ז מה הביא הרי"ף שם לדמות פלוגתא הנ"ל למחלוקת דר"י ור"ל דפליגי מאיזה טעם כותבין זמן בגיטין לר"י משום בת אחותו דס"ל דיש לבעל פירות עד שעת כתיב'. ולר"ש עד שעה כתיב' ע"ש. וכתב הרי"ף דאין פלוגתא הנ"ל תלי' בפלוגתא דפליגי מאימת מונין יע"ש. ומחלק ביניהם דשם תלוי ביחוד והרי לא נתייחד עמה וכאן

תלוי בפירי ובפרקונא ואין לה משעת כתיבה והי"ל להוכיח כן דמאי הא דתלי זה בזה וא"כ יהיו דברים סותרים זה את זה. וע"כ דס"ל דש"ס שלנו לא ס"ל דהוא פלוגתא דר"י מדלא הביא פלוגתא נ"ל וא"כ חזר קושי' לדוכתי' למה פסק כשמואל לנגד רב ואין לומר מאחר דמקשי' בש"ס והא איפכא שמעינן להו דאיתמר מאימתי מוציאין לפירות ר"י אמר משעת כתיבה ר"ל אמר משעת נתינה ומסיק איפוך וס"ל להרי"ף דמהפכי' מתני' וא"כ ר"י ס"ל משום פירי דס"ל דאין לבעל פירי משעת כתיבה וא"כ ר"י דמתני' עם ר"י דירושלמי דס"ל שם משעת כתיבה חדא היא דא"כ למה פסק להלכה דיש לבעל פירי עד שעת נתינה. וע"כ מטעם ר"י ור"ל הלכה כר"י והרי איפכא שמעי' לר"י. וע"כ דס"ל מה דמהפכינן היינו הברייתא דר"י דס"ל שם דמוציאין משעת נתינה וא"כ הדרה קושי' לדוכתה ויהי' איך ומה עכ"פ ריהטא דש"ס משמע כרב וכ"פ כל הפוסקים רובם וכן משמע מש"ס כמו שכתבתי למעלה וא"כ דינא הוא למנות משעת נתינה ולאו חומרא הוא וא"כ בנ"ד ודאי בלי פקפוק צריכה להמתין מיום הנתינה שהגיע הגט לידה דפשיטא דלא היתה מתגרשת בקבלה כלל שצריכה למנות מיום הנתינה נ"ל להלכה ולמעשה רב:

ואשר אני מוטרד מכל צד ואיני מופכ' ללמוד על עצמי ולא על מקום אחר עד אשר הרפוני לבלעי רוקי כתבתי בעזה"י לדינא וה' יאר עינינו בתורתו. ויצוה אותנו ברכתו ברוכה בכל ושמורה ללמוד וללמד לשנות ולגמור ולדרוש ולפרוק במקרא ובמשנה והלכה כמין חומר. הכ"ד הכותב בחפזי היום יום ב' שושן פורים ת"ע לפ"ק:

הקטן גבריאל במוהר"רל זלה"ה מקראקא.

שאלה מג

מי שרוצה לעמוד על תשובתי יעיין תחילה בגיטין דף י"ז בפיסקא מפני מה תיקנו זמן בגיטין עם פי' הרי"ף והר"ן וגם הסוגיא בדף כ"ז המביא גט ואבד ממנו עם פי' התוס' ומהרש"א ומהרש"ל והטור והר"ן ואח"כ סוגיא בדף י"ג האומר תנו גט זה לאשתו עם פי' רש"י ותוס' ובטחתי בחסד עליון שאחר העיון ימצא אחת לאחת בדברי נחת ובעד היותי במדינות מערהרין לא היה זמן נותן מרוב הטירדות לשום עין עיוני בדברי הגאון הנ"ל עד שנתקבלתי למדינת פולין לק"ק שידלאווצי וזכני ה' בתלמידים חריפי לב ולמדנו מס' גיטין בישיבה וראיתי מעשה רב ונזכרתי הלכה פסוקה מה שפסק. הגאון המפורסם גבריאל נר"ו. ואמרתי הגיע העת לשום עין עיוני ואשא ואתן בהלכה כתלמיד היושב לפני הרב וכולי האי ואולי אדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש בהלכה כי אי לאו דדלו לי חספא לא משכחית מרגניתא תות' וזה החלי בעזרת ה' צורי וגאלי בדבר שכתבתי

לדעת המחבר דפסק בסי' י"ג דמונים צ' יום מיום הכתיבה ואפי' פי' על תנאי ואפי' לא הגיע לידה אלא לאחר כמה שנים חשבינן מיום הכתיבה וא"כ מאחר דזיכה לה הגט אף דרמ"א פסק דראוי להחמיר מיום הנתינה היינו במקום דליכא זיכוי כלל משא"כ דאיכא זיכוי לכ"ע מהני מיום הזכיה. וכתב הגאון דצריך עיון בדין זה למה פסקו הרי"ף והרמב"ם כשמואל דהא הלכה כרב באיסורי. ולי"ס דגרסי בשמעתין והלכתא משעת כתיבה וברוב ספרים אינו וכן משמע שהרי"ף לא הביא זה בהלכותיו הא דסתים הש"ס הילכת' משעת כתיב' וכן הקשה הרא"ש קושי' זו עכ"ל ובאמת אין כאן קושי' על הרי"ף למה לא הביא הך גירסא בהילכותיו די"ל כיון דכתב דכן הילכת' תו לא צריך להביא גירסא זו בהילכותיו דסמיך אמאי דכתב וכן הילכת' שרמז לגירס' זו ובר מכל דין דכתב הב"י אפי' אם לא הי' גורס כן י"ל כיון דרב אשי דהוא הי' בתרא טובא ומארי דתלמודא הוי עביד משעת כתיבה הכי נקטי' ואפשר שזה הי' טעמו של הרי"ף ועוד שבירושלמי בפ' החולץ כתוב כן בפירוש וכן פסק הסמ"ג וכן דעת רשב"א ור"ן והריב"ש ז"ל וספר אורחת חיים הביא ג"כ דעת הרי"ף בלבד עכ"ל. הרי שיש על מי שיסמכו כי רוב רבוותא' פסקו כהרי"ף והרמב"ם. ומה שתמה מפ' החולץ דף מ"ב דקאמר לענין חליצה דמונין מיום המיתה צ' יום ולא משעה חליצה ופריך מ"ש מגט דרב אמר משעת נתינת כו' וא"כ כיון דמקשא מדרב ע"כ הכי הילכת' והרי"ף גופי' הביא קושי' זו עכ"ל ראיה זו איכא לדחות דיש לדקדק כיון דעיקר קושיתו מדרב למה הביא הש"ס שם לשמואל דפליג עליה אלא ע"כ דפריך דמ"ש מגט דפליגי דרב אמר משעת נתינה ושמואל אמר משעת כתיבה ובהא לא פליגי ותירץ רבא דהכא כ"ע מודו דמונין משעת כתיבה דהיינו משעת מיתה דק"ו לאיסור כרת התרת איסור לאו לא כ"ש וא"כ אינו מוכרח מכאן דהילכתא כרב. ועוד כתב הגאון ליישב הא דפסק הרי"ף כשמואל דבש"ס ירושלמי איכא שם ג"כ פלוגתא הנ"ל ור' יוחנן סבר לי' משעת כתיבה כו' ולכך פסק הלכה כשמואל דס"ל כר' יוחנן דהלכה כמותו והקשה הגאון דהביא הרי"ף שם לדמות פלוגתא הנ"ל למחלוקת דר"י ור"ל דפליגי מאיזה טעם כותבי' זמן בגט לר"י משום בת אחותו דס"ל דיש לבעל פירות עד שעת נתינה ולריש לקיש עד שעת כתיבה וכתב הרי"ף דאין פלוגתא הנ"ל תליא בפלוגתא דפליגי מאימת מונין בגט כו' והקשה הגאון היה לו לדחות דאיך אפשר דפלוגתא זו תליא באידך יהיו דברי ר"י סותרי' אהדדי. ושוב נתחבט ליישבו משום דאית ליה הא דאמרינן איפוך דמהפכינן קמייתא ותמה הגאון וא"כ למה פסק הרי"ף להלכה דיש לבעל פירות עד שעת נתינה שלא כדברי ר"י עכ"ל. תמה אני מה צריך לפקפק בדבר זה דבודאי לדעת הירושלמי דסבר ר' יוחנן דמונין משעת כתיבה ע"כ צריך להפך קמייתא

דהא הרא"ש הביא בשם הירושלמי ובשם בעל העיטור דגרסי' בירושלמי ר' יוחנן אמר משום אכילת פירות ש"מ דקמייתא מהפכינן והא דדחה דלמה פסק הרי"ף דיש לבעל פירות עד שעת נתינה שלא כדברי הר"י די"ל דזה באמת כתב הרי"ף שאין הלכה זו תלי' בחברתה דהתם תלוי ביחוד והרי לא נתייחד עמה ולכך מונים משעת הכתיבה אבל פירות תלי' בפירקונא ולכך לא קי"ל בהא כר"י דהא אנן קי"ל דלא פקע פירקונה מינים עד דמטי גיטה לידה הילכך כל קמא דמחייב בפירקונה אית לה פירי וכסתם מתני' דפרק נערה שנתפתתה אמר הרי גיטה וכתובתה תפדה את עצמה אינו רשאי משמע אף שנכתב מקודם שנשבית מ"מ כיון דלא ניתנה לה אלא לאחר שנשבית לא יוכל לומר הרי גיטה וכתובת' ולכך לא קי"ל כר"י דירושלמי בהא דיש לבעל פירות רק עד שעת כתיבה כיון דאילו אישתבי חייב בפירקונה יש לו נמי פירות עד שעה נתינה ותמה אני על הר"ן שכתב על דברי הרי"ף דצריך עיון דמנ"ל דלא ליפקע פירקונה בכתיבת הגט לכשיגרש בסוף ודאי מאן דאית לי' כתיבה בפירות בפירקונה נמי פקע מההיא שעתא עכ"ל. נפלאתי משמע דבפירקונא תליא מילתא בפירות. והתוס' והר"ן בעצמו כתב בפ' נערה שנתפתתה וז"ל ואע"ג דתני פירקונה תחת פירות דמשמע פירות עיקר לאו דוקא דודאי פירקונא עיקר וא"כ שפיר כתב הרי"ף דכיון דלא פקע פירקונה מיני' עד שעת שמטא גיטה לידה ותיקנו רבנן פירות תחת פירקונה מסתמא לא הפסידו לבעל פירות עד שעת נתינה ואפשר לישב בדוחק:

וכן תמיה לי על הרא"ש שרצה לדחות לדברי בעל העיטור דרצה לפסוק כמ"ד דאין לבעל פירות אלא עד שעת כתיבה מדגרסי' בפ' כל הגט דף כ"ב ע"ב ומקום הזמן דפסיק ותני לא שנא מן הנישואין ולא שנא מן האירוסין. בשלמא מן הנשואין בין למ"ד משום בת אחותו איכא ובין למ"ד משום פירי איכא אלא מן האירוסין ארוסה מי אית לה פירי א"ר עמרם הא מילתא שמעי' מיני' דעולא דאמר משום תקנת הולד ולא ידענא מאי ניהו כיון דשמעית להא דתניא האומר כתבו גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנ' אינו גט ואמר עולא מ"ט גזירה שמא יאמרו גיטה קודם לבנה ה"נ שמא יאמרו גיטה קודם לבנה אלמא דעולא אית ליה טעמא דבת אחותו מדאיצטריך לפרושי טעמא משום תקנת הולד וכתב הרא"ש דלאו ראי' היא דאתי עולא לשנויי הא דשקיל וטרי הש"ס אליבא דמ"ד משום פירי לפרושי מתניתי' אליבי' ועולא פירשה אליביה אע"ג דלא סבר כוותי'. וכן דרך אמוראי' אף כשמקשה לבר פלוגתי' מתרגם לה אליבי' עכ"ל. ולדעתי אין כאן דחי' כלל דבודאי אם רב עמרם או עולא תירץ זה על קושי' הש"ס למ"ד משום פירי ארוסה מי אית לה פירי שפיר הי' אומר הרא"ש דדרך אמוראים לתרץ אף כשמקשה לבר פלוגתי'

ואיהו לא ס"ל הכי אבל כיון דאמר רב עמרם הא מילתא ש"מ דעולא לאו על קושי' המקשה הש"ס אמרה רק שנה לתלמידיו פירושא דמתני' כן א"כ דייק שפיר בעל העיטור דש"מ דלית ליה טעמא דבת אחותו מדאיצטרך לפרושי טעמא דמתני' הנ"ל בלא שום קושיא פירש עולא לתלמידיו טעמא דמתני' כן. ש"מ דלית לי' טעמא דבת אחותו וגם מה שדחה ראייתו מהא דהביא ראיי' מפ' ר"ג ביבמות דף מ"ב דאמר רמי ב"ח הרי אמרו אמר ללבלר כתוב גט לארוסתי לכשאכנסנה אגרשנה ה"ז גט ודחה הרא"ש ראייתו מפי' רש"י ור"ת אין כאן דחי' דודאי בעל העיטור לא סבר כפי' רש"י ור"ת ומפרש דרמי ב"ח דיבמות פליג אהך דפ' כל הגט ועכ"פ מוכח דלתרווייהו לית להו טעמא דבת אחותו וק"ל ודין זה הואיל ואתא לידן נימא בי' מילתא חדתא מה דתמי' לי על הר"ן בפ' כל הגט דפסק שם הרי"ף כלישנא בתרא דר"ז וז"ל והלכך לא מהדרי' גט אלא לזמן מרובה במקום שהשיירות מצויות אלא כגון דאמרי עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט א' של יוסף ב"ש כו' וכתב הר"ן יש מי שאומר דר' ירמיה ורב אשי ס"ל כלישנא בתרא דר"ז דלא בעינן תרתי אלא כל שהשיירות מצויות אע"פ שלא הוחזק:

א"נ הוחזק אע"פ שאין השיירות מצויות לא מהדרים ומ"ה נאדו מאוקמתי דלא משמע להו דברייתא בשאין השיירות מצויות ולא הוחזקו דא"ה פשיטא כו' לפיכך פסק הרי"ף ז"ל כלישנא בתרא דר"ז לחומרא עכ"ל וקשה לי דאי משום טעם זה פסק הרי"ף כר"ז יסתרו דבריו דע"כ איכא למידק לפי דברי הר"ן מאי קשיא לר' ירמיה ולרב אשי דנאדו מאוקמתי' דלא משמע להו דברייתא מיירי בשאין השיירות מצויות ולא הוחזקו דא"ה פשיטא דילמא רבותא גדולה קמ"ל. דלא חיישי' דילמא כתב לה בניסן ולא נתן לה עד תשרי וטרוף לקוחות שלא כדין. וע"כ אמרתי דהך י"א שכתב הר"ן המה דעת התוס' בגיטין דף כ"ז ע"א ד"ה הא אמר תנו דכתבו בסוף דבריהם וז"ל וכי פריך לקמן אדר' ירמיה מאי למימרא הוי מצי לשנויי דלא חיישינן לשמא כתב בניסן כו' אלא דעדיפא משני אפילו למ"ד אין לבעל פירות עד שעת חתימה ולכאורה קשה מנ"ל להקשות מאי למימרא דילמא אשמועי' חידוש גדול דלא חיישינן דילמא כתב ליתן בניסן כו' אלא ע"כ דהמקשה הכריח דבר זה מדרב ירמיה גופא דנאדי מאוקמתייהו ע"כ משום דסבר כלישנא בתרא דר"ז ולא ניחא לאוקמא ברייתא בהכי דא"כ פשיטא דמחזירין אם אין השיירו' מצויות ולא הוחזקו וקשה דילמא אשמועינן חידוש גדול דלא חיישי' לדלמא כת' בניסן וכו' אלא ע"כ דס"ל כמ"ד יש לבעל פירי עד שעת כתיבה ולדידי' ליכא הך חששא א"כ פריך שפיר מאי למימרא. ובזה הבנתי דברי התוס' דהא בתחילת דבריהם הקשו הא אמר תנו נותני' וא"ת אמאי לא פריך אהך מתני' ניחוש שמא כתב כו' ותירצו

בשם ר"י דהכא ליכא למיחש כו' וא"כ איך כתבו בסוף דבריהם וכי פריך לקמן אר' ירמי' מאי למימר' הוה מצי לשנויי דאשמועי' דלא חיישי' לשמא כתב בניסן כו' וקשה איך אפשר לומר דהוה מצי לשנויי דאשמועי' דלא חיישי' לשמא כת' בניסן הלא ר' ירמיה אתי לתרוצי למתני' ולברייתא ועל מתני' אי אפשר לשנויי הכי דהא המקשה לא פריך על מתני' וניחוש ש"מ דפשיטא ליה דלא חיישי' התם להך חששא לשמא כת' בניסן כו' וא"כ איך כתבו התוספו' דהוי מצי לשנויי הך רבותא אלא ברור הדבר שהתוספות סברי דע"כ ר' ירמיה ס"ל כר"ז וכלשנא בתרא דאף בשיירו' מצויו' חיישינן וה"ה בהוחזק לבד והיה רחוק בעיניו לאוקמי הברייתא באין השיירות מצויות ולא הוחזק דא"כ מאי למימרא. לפ"ז ע"כ לא צריך לשנויי על מתני' דהא מתני' לא קשיא לר"ז די"ל דהא אמר תנו לאלתר דלית ליה דתני נמלך משום דיוק אלא אורחא דמילתא נקט וא"כ אין מקו' להקשות על מתניתין פשיטא דמתני' עיקר דינא אתי לאשמועינן ולא לדיוקא ועיקר תירוצו של ר' ירמיה אברייתא משום דלא ניחא ליה לאוקמיה ברייתא באין השיירו' מצויות ולא הוחזק משום דקשיא ליה פשיטא וע"כ כמ"ד דאין לבעל פירות עד שעת נתינה אלא משעת כתיבה דלאידך מ"ד דיש לבעל פירות עד שעת הנתינה הוה רבותא גדולה ולכך שפיר פירשו התוספות דהוה מצי לשנויי אליבא דר' ירמיה דאשמועינן בברייתא דלא ניחוש לשמא כתב ליתן בניסן כו' והוה רבותא גדולה דלא איצטריך לשנויי אלא אברייתא ותירצו התוספות דע"כ אתי לאשמועינן אליבא דמ"ד דאין לבעל פירות עד שעת נתינה אלא עד שעת כתיבה. והנה לדברי הר"ן יקשה על הרי"ף דפסק כמ"ד יש לבעל פירות עד שעת נתינה והכא פסק כלישנא בתרא דר"ז משום דר' ירמיה ס"ל כוותי' וע"כ ר"י בשיטת מ"ד יש לבעל פירות עד שעת כתיבה ס"ל בלא דברי הר"ן הייתי מפרש הא דפסק הרי"ף כלישנא בתרא דר' זירא ודר' ירמיה היינו טעמא דע"כ ר' ירמיה ס"ל כלישנא בתרא דר"ז אף בשיירות מצויות לבד נמי חיישי' משום דקשיא אליבא דר' ירמיה מאי למימרא ומשנינן מהו דתימא ניחוש דילמא אתרמי שמה כשמה ועדי' כעדים וכתב הטור דמיירי שאינן מוחזקין באותו עיר שיש עדים כשם אלו וא"כ בשלמא ללשנא בתרא דר"ז דאפי' בשיירות מצויות לבד אף שלא הוחזקו שני יוסף ב"ש חיישי' משום דילמא חתמו עדים ליוסף ב"ש אחר בעולם ובא לכאן ואבד קמ"ל ר' ירמיה רבותא שפיר דאף דאמרו עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט א' ה"א דיש לחוש דילמא איתרמי עדים כעדים קמ"ל דלא חיישי' להכי אבל לרבה וללישנא קמא דר"ז דאפי' בשיירות מצויות לבד לא חיישינן כיון דלא הוחזק אף שיש בודאי בעולם יוסף ב"ש וי"ל דאלו עדים חתמו אפ"ה לא חיישינן ק"ו היכא דאמרו עדים מעולם לא חתמנו אלא על גט א' ואף שהוחזק

הוא כאלו לא הוחזק כיון שאמרו העדים מעולם לא חתמנו ואין עדים אחרים פה כשם עדים אלו פשיטא דלא ניחוש שיבא מעלמא גט כזה כשם איש ואשה וכשם העדים אלא ע"כ כלשנא בתרא דר"ז ס"ל ולכך פסק כלישנא בתרא דר"ז וכר' ירמיה וק"ל אבל לדברי הר"ן קשיא לי ובזה נתישב לי מה שהקשה מהרש"א על מהרש"ל בתוספות ד"ה מעולם לא חתמנו כתב מהרש"ל דהתוספות דהכא לא ס"ל הך שינויי' דלעיל דאיירי דאיכא עדי' שנפל הגט מזה הבעל עכ"ל. וכתב מהרש"א שהוא דחוק וכתב אבל הנראה דהכא ליכא לאוקמא בכה"ג שכתבו לעיל דיש עדים שנפל הגט דא"כ למה ליה למימר דקאמרי עדים מעולם לא חתמנו אלא ע"כ דהכא לר' ירמיה דלא מפליג בין שיירות מצויות ללא מצויות ע"כ דמוקי למתני' ובריייתא אף בשיירות מצויות. והשתא לא מהני במה שראו עדים שנפל גט מזה הבעל כו' אבל למה שכתבתי שמוכרחים כאן לומר דר' ירמיה כלישנא בתרא דר"ז ואליבא דר"ז אפי' ראו עדים שנפל מידו חיישינן כיון שהוחזק דהתוספות לא כתבו זה לעיל אלא אליבא דרבה וכלשנא קמא דר"ז. אבל ללשנא בתרא דר"ז ע"כ אפי' אם ראו שנפל מזה חיישינן דאי לא תימא הכי במאי פליגי ולכך הוכרח לומר ר' ירמיה כאן שאמרו עדים לא חתמנו מעולם וכן י"ל דמיירי ברייתא אפי' הוחזק לבד אפ"ה פליגי ולא הייתי מחזיר אלא כשאמרו עדים מעולם לא חתמנו. אבל אין השיירות מצויות והי' מהני אם ראו עדים. אך תמהני על מהרש"ל מנ"ל דהתו' דהכא לא ס"ל הך שנויי' דלעיל דהא הך שינוייא אליבא דרבה אבל אליבא דלשנא בתרא דר"ז אפי' הוחזק שראו שנפל מידו חיישינן. ובריייתא מיירי בלא הוחזק וע"ז תירץ ר' ירמיה לעולם בהוחזק מיירי אפי' ראו עדים שנפל מידו דקאמר ר"ז דלא מהימן היינו כשלא אמרו מעולם לא חתמנו אלא על גט אחד אבל היכא שאמרו מהימן והקשו התוספות שפי' ותימא דא"כ אמאי מהימן ליה שהוא שלו יותר משלא היו אומרים העדים כלום שלא היה נאמן אליבא דר"ז ללשנא בתרא אפי' אם ראו שנפל מזה יוסף ב"ש לא היה מהימן אף בלא שכיחי שיירות א"כ אף שאמרו עדים מעולם לא חתמנו ואף שראו עדים שממנו נפל למה נאמין לו כיון דלא מהדרי' ליה בטביעת עין דחיישי' שהוא משקר ואחר שירדתי לעומקה של הלכה זו נפלאתי על הנך אריוותא תרי רבנן סמכי שלא ירדו לעומק דברי התוספות רש"ל ומהרש"א שהסכימו הא דכתבו התוספות בדף כ"ז ע"א ד"ה כאן במקום שאין השיירות מצויות על קושית וא"ת היכא דהוחזקו אע"ג דאין השיירות מצויות היכי מהדרי' מנ"ל דידעינן דשל זה הוא ותירצו התוספות וי"ל כגון דידעו דמזה יוסף ב"ש הוא דנפ' כו'. וכתב רש"ל וז"ל והתוספות דהכא לא סבירא להו הך תלוקא דלקמן דלא חיישינן שישקר במזיד אלא יסבור שהוא שלו ולא יעלה על לבו שמאחר נפל כו' א"כ לפ"ז לא קשה

מידי מאחר דבודאי ממנו נפל שהרי אינו משקר לא חיישינן שגם אחר אבד כאן ודוק עכ"ל מהרש"ל וגם מהרש"א הסכי' עמו וכתב ובהא ניחא דלקמן בבריית' לחד לשנא דס"ל לר"ז כרבה באין השיירות מצויות אפי' הוחזקו ליכא למיחש לאחר ואמאי לא חיישינן לנפל מאחר דהא ליכא התם לתרוצי כאן כמו הכא דידעינן דמזה יוסף ב"ש נפל כו' דהא איהו גופי' מודה דמני' נפל כו' אך בתוספות ד"ה מעולם לא חתמנו כתב נמי מהרש"ל דהתוספות דהתם לא ס"ל הך שינויי' דלעיל וכתב מהרש"א שהוא דחוק ותמה על שני גדולי הדור כוותיהו אשר לדעתי דבין התוספות דהכא ודהתם מסקי אדעתי' שפיר דאין הבעל משקר דבודאי על סברא מבחוץ דאין משקר במזיד לקלקלה ואין אדם חוטא ולא לו:

ואגב זה נבין דברי התוספות והפוסקים דפסקו כלישנא בתרא דר"ז דאפי' בהוחזק לבד נמי לא מהדרינן וע"כ אליבא דר"ז אפי' ידעי דמזה יוסף ב"ש נפל דהא פליג אדרבה א"כ למה לא כתבו חילוק זה אפי' ידעי דמזה יוסף ב"ש נפל לא מהדרינן ואחרי העיון אקו' שהראני ה' דרך אמת בזה ותחילה נעמיד דברי התוספות בד"ה כאן במקום שאין השיירות מצויות כו' כתבו וא"ת היכא דהוחזקו אע"ג דאין השיירות מצויות היכי מהדרי' מנא ידעי' דמשל זה נפל איך תלוי קושי' זו בתחילת דבריהם בל"ז הי' להם להקשות א"ת זה אלא נראה ברור דיש לדקדק בתחילת דבריהם דתירצו דהאי מעשה הוה ברישא כו' קשה לי לדעת הרא"ש שכתב על הא דאמרינן איכא דאמרי אע"ג שלא הוחזקו לא נהדר ופליגא דרבא כתב וז"ל ויראה דכ"ש אם הוחזקו אע"ג דאין השיירות מצויות דיותר יש לחוש שאותו המצוי בעיר עבר דרך שם אפי' במקום שאין השיירות מצויות ממה שניחוש שבא אחר מעיר אחרת ועבר דרך שם אפילו במקום שהשיירות מצויות עכ"ל ולדעת הרא"ש דפי' דהוחזק לבד יש חשש יותר משיירות מצויות לבד א"כ מנ"ל לרבה למידק מהני מתני' דאפילו בהוחזק מהדרינן אף דההיא עובדא הזה ברישא מ"מ מנ"ל לומר דבהוחזק לבד מהדרינן דילמא ברייתא ומתני' לא קשיא דמיירי בלא הוחזק לכך מהדרינן אבל בהוחזק דגרע טפי מהשיירות מצויות. ואף דבהשיירות מצויות ס"ל דמהדרינן משום דכל מעשה ב"ד דקתני יחזיר משמע לי' אפי' מצא בב"ד והתם שיירות מצויות מ"מ מנ"ל דבהוחזק לבד דיש חשש יותר שאותו המצוי בעיר עבר דרך שם מנ"ל למידק דמהדרינן. אלא נראה ברור דהא איכא למידק בתחילת דבריהם דהקשו וא"ת ואמאי לא משני איפכ' אידי ואידי במקום שהשיירות מצויות כו' והי' ניחא דהוה דומי' דמעשה ב"ד ולכאורה קשה דהא התוספות כתבו לעיל ד"ה הא אמר תנו דלרבה דייק מלשנא יתירה דקתני ונמלך ע"כ אתי לאשמועי' אפילו לזמן מרובה מהדרינן דאל"כ

לשתוק מני' ולפ"ז מאי הקשו התוספות בכאן הא מהאי טעמא גופא אי אפשר לשנויי הכא דמיירי בשיירות מצויות בלא הוחזק דא"כ מאי קמ"ל הא מסיפא דכל מעשה ב"ד ה"ז יחזיר נשמע דאפילו בשיירות מצויות כיון דלא הוחזק מהדרינן וא"כ ע"כ מהך דיוקא דקתני ונמלך אשמועינן אפילו בהוחזק לבד נמי מהדרינן וא"כ אין מקום לקושייתם אלא ע"כ דהקשו דאם לפי סברא זו עכ"פ קשה דתחילה היה לו לשנות בשיירות מצויות ולא הוחזק דזה מסתבר יותר דמהדרינן כיון דעדיין לא ידעי' מסיפא דמיירי בשיירות מצויות ולכך תירצו דאתי לאשמועינן שפיר דהך עובדא דבסמוך הוי ברישא ואשמועינן בלא הוחזק יחזיר אפילו בשיירות מצויות דכל מעשה ב"ד שאבד בב"ד משמע ליה ואח"כ אשמועינן ע"כ מהני ונמלך לדיוקא יתירה ע"כ אפילו הוחזקו ואין השיירות מצויות נמי מהדרינן וק"ל והשתא קשה שפיר וא"ת היכ' דהוחזק אעפ"י שאין השיירות מצויות איך מהדרי' מנא ידעינן דשל זה הוא בל"ז הייתי אומר הא דתני במתני' המביא גט מיירי שאבד שלא במקום כתיבה ואפ"ה לא מהדרינן לזמן מרובה והא דדייק ממתני' מצא גיטי נשים הא אמר תנו נותנין לזמן מרובה מיירי נמי בענין זה שאבד שלא במקום כתיבה וכיון דאין השיירות מצויות אף דהוחזקו במקום הכתיבה שני יוסף ב"ש מ"מ כיון דהבעל אמר שאבדו כאן וזה ברור שאינו משקר ושוב לא חיישי' שמא בא יוסף ב"ש אחר משם ואבדו כיון דאין השיירות מצויות וכן בההי' גיטא דאישתכח בי דינא דרב הונא דהוה כתב בשווירי מתא על רכיס נהרא דפשיט רבה דיחזיר מסיפא דמתני' דמעשה ב"ד מיירי שאבדו שלא במקום הכתיבה ואע"ג דשיירות מצויות מ"מ כיון דלא הוחזקו שני יוסף ב"ש במקום כתיבה שוב לא חיישי' לשני שווירי וגם לשמא בא א' מעולם להך שווירי וכת' שם ואבד כאן כיון דאינו מוחזק במקומו. אבל היכא שאבד במקום כתיבה או שלא נזכר מקום הכתיבה וכיון דבאותו עיר שמצאו הוחזקו שני יוסף ב"ש כ"ע מודו דלא מהדרינן אף דאין השיירות מצויות דמנא ידעי' דשל זה הוא וכפי' הרא"ש באמת דיותר חיישי' שאותו המצוי בעיר עבר דרך שם כו' א"כ בל"ז לא הי' מקו' לקושית התוספות דהייתי אומר דבאמת היכא שאבד במקום הכתיבה או שלא נזכר מקום הכתיבה כ"ע מודים דחוששין אפילו בהוחזק לבד והא דבעי' הכא תרווייהו שיירות מצויות והוחזק היינו היכא שלא אבדו במקום הכתיבה. אבל השתא דתירצו התוספות דההיא עובדא הוה ברישא כו' והכא אשמועינן דאם הוחזק נמי יחזיר וזה מוכרח מדיוקא יתירה דקתני ונמלך וע"כ ליכא למימר דאתי לאשמועי' בהוחזק במקום הכתיבה ומצא שלא במקום הכתיבה דלזה לא איצטרך דממילא נלמד מק"ו מהיכא דשיירות מצויות דבודאי איכא כמה יוסף ב"ש בעולם אפ"ה לא חיישי' שבא לשם וכתבו ובא להכא ואבד ק"ו לשאין

השיירות מצויות דליכא לספוקי אלא על יוסף ב"ש זה דלא חיישי' שבא לכאן ואבד וא"כ מאי קמ"ל מהאי דיוקא אלא ע"כ קמ"ל הא אמר תנו נותנים אפי' מצא במקום הכתיבה כיון דאין השיירות מצויות אף דהוחזקו מהדרינן והקשו התוספות שפיר איך מהדרינן מנא ידעי' דשל זה הוא וע"ז תירצו ונ"ל כגון דידעי דמז' יוסף ב"ש נפל ולא חיישינן לשמא זה של יוסף ב"ש אחר דאין לחוש שגם אחר אבד כאן כיון דאין השיירות מצויות ע"כ כוונת דבריהם דמיירו שראו שנפל גט זה מיוסף ב"ש אחר ולא נטלו המוצאו עד שהעלימו עיניהם בכדי שיעבור אדם שם דהוי שלא לאלתר דאי לאו הכי אלא שראו שנפל ולא העלימו עיניהם מגט זה פשיטא דמהדרינן אפי' לר"ז ללשנא בתרא אלא ע"כ שמיירי שראו שנפל ממנו אך העלימו עיניהם בכדי שיעבור אדם ואח"כ נטלו משם הם או המוצאו וזה פשוט אפי' לבר בי רב דחד יומא. והשתא נבא לכתוב ביאור דברי התוספות שלא כהבנת מהרש"א דבודאי לא חיישינן לבעל שמשקר אך אינו יודע מקום הנפילה ממש אלא שידוע לו שאבדו ברחוב זה וכל אמה ואמה מוחזק לשני יוסף ב"ש שהולכים תמיד שם וא"כ מנ"ל שזה גיטו דילמא יוסף ב"ש אחר שהיה מוחזק ג"כ שם אבדו כבר מימי' קדמונים ולכך לא היה ראוי להחזיר לו. ותירצו התוספות דמיירי שראו עדי' שנפל מזה א"נ באותו מקום לא הי' יוסף ב"ש אחר ולא איבדו רק ששהו בכדי שיעבור אדם שם ואח"כ נטלו והי' החשש דילמ' יוסף ב"ש אחר עבר כאן ואבדו והגט זה הנפל מיוסף ב"ש אחר הראשון הוא נטלו הרוח או איזה אדם ולכך כתבו התוספות דלזה לא חיישי' שמא אחר אבדו כאן כיון דאין השיירות מצויות אבל היכא דלא ראו עדי' שממנו נפל אף שנאמין לדברי הבעל שאבדו דלא משקר מ"מ כיון שלא ידוע לו המקום ולא ראה מקודם שלא היה מונח שם גט אחר כיון דכל מקום ומקום מוחזק לשני יוסף ב"ש הי' להם ראוי לחוש שמא אין הגט זה שלו אלא מיוסף ב"ש אחר שאבדו כבר וזה פשוט וברור לדעתי כשמש וכן בברייתא דקתני בזמן שהבעל מודה יתנו לאשה מיירי נמי שהבעל אמר שראה שנפל מאשה אלא דלא נטלו עד שעברו שם בני אדם א"כ אף דהוחזקו כיון דאין השיירות מצויות לא חיישי' שמא יוסף בן שמעון אחר בא לכאן ואבדו כיון דאין השיירות מצויות ובזה אזדא ליה קושי' מהרש"א על מהרש"ל והשתא הא דכתבו התוספות ד"ה מעולם לא חתמנו לא צריכין אנו לומר דלא ס"ל תירוצא דלעיל די"ל ר' ירמיה רצה לתרץ אליבא דרבה ומוקי למתני' ובברייתא אפילו הוחזקו ושיירות מצויות פשיט' די"ל דס"ל לתירוצא דלעיל אלא דהכא מיירי ששיירות מצויות ממילא אף דראו עדים שממנו נפל הי' ראוי לחוש אלא אי אפי' ר' ירמיה מתרץ אליבא דלישנא בתרא דר"ז מ"מ לר"ז ע"כ בהוחזק לבד נמי לא מהדרינן וע"כ פלוגתיהו אפי' ראו עדים

שממנו נפל אפ"ה לא מהדרינן לר"ז והוכרח ר' ירמיה לתרץ כגון שאמרו עדים מעולם לא חתמנו אבל קשה לי דלא לישמטינהו הפוסקים לאשמועי' לר"ז בהוחזק אפילו ראו עדים דלא מהדרינן:

ונראה ברור דאף הרא"ש לא קאמר דמוחזק לבד לא מהדרינן מכח כ"ש היינו היכא דהוחזק ולא ראו אבל אם ראו שממנו נפל אי אפשר לאתויי מכח כ"ש די"ל כיון שאין שיירות מצויות לא חיישי' שמא אחר בא לכאן ברגע זו ונפל ממנו בשלמא היכא דלא ראו שממנו נפל שפיר מייתינן מק"ו דיותר נ"ל שא' המצוי כאן עבר כבר וממנו נפל אבל היכא דראו עדים שממנו נפל לא מייתינן מק"ו והא דהוצרך הרא"ש להביא ראי' מק"ו אף דכ"ע מודו בזה אף לרבה היכא דהוחזק לבד דלא מהדרינן היכא דלא ראו שנפל ממנו היינו משום שלא תטעה לומר דפליגי במוחזק לבד היכא דלא ראו דלרבה מהדרי' ולר"ז דפליג עלי' בשיירות מצויות י"ל דמודה במוחזק לבד דמהדרי' לכך כתב הרא"ש ויראה דכ"ש אם הוחזק דיותר יש לחוש שאותו המצוי בעיר עבר דרך שם. ולכך ניחא דלא הזכיר הרי"ף לא הכא ולא בבבא מציעה הך דינא דהוחזק וכן ר"ז לא הזכיר בדבריו הוחזק משום דסמכו על ק"ו אבל באמת היכא דהוחזק וראו עדי' שממנו נפל או הוחזק ומצא הגט שלא במקו' הכתיבה לא חיישינן אליבא דר"ז דדוקא שיירות מצויות נקט אבל הוחזק לא חיישינן ומהדרי'. ובר מן כל דין אין אנו צריכין לדברי התוספות לומר דפליגי רבה ור"ז בהאי היכא דהוחזק וראו עדים שממנו נפל דהא התוספות הקשו לעיל בד"ה הא אמר תנו תימ' מנ"ל למידק הא אמר תנו כו' עד ואומר ר"י דדייק מתני' ונמלך כו' ותו הקשו וא"ת מנ"ל אפילו לזמן מרובה דילמא לאלת' דוקא כדפי' לקמן ר"ז ור"ז אמאי פשיט ליה מברייתא יותר ממתני' כו' בכאן נלאו התלמידים למצוא הפתח למה לא הקשו התוספות בל"ז קושייתם והי' יותר חזקה מעכשיו שתירצו שדייק מדקתני לאלתר דנוכל לומר דקשיא לי' פשיטא ונראה לי דרך ברור בזה דהא התוספות הקשו בד"ה שני הא אמר תנו וא"ת היכי רמי ר"ז כו' וי"ל בשלמא לאלתר לא שייך לאקשויי הכי דילמא ביום שנכתב מיירי כו' ואמרתי בסברא זו פליגי רבה ור"ז ולכך אמרי' בש"ס לרבה מתני' אלימא לי' לאקשויי משום דגבי גיטי נשים מוקי רבה שזמן הגט קודם מיום המציאה הרבה ולפ"ז אי אפשר למצוא שם לאלתר דאף דתייתי האשה ראי' שבמקום מציאת הגט לא עבר אדם אותו יום אלא היא ובעלה ראובן מ"מ כו' שראובן אינו אומר תנו חיישי' לנמלך וגם חיישי' שמא מאחר ששמו כשמו נפל דאף דאותו היום לא ראו מ"מ דילמא ביומא דקמא טובא נפל. אבל אם נאמר שביו' המציא' נכתב שייך לומר לאלתר היכא שתברר שלא הלך כל אותו היום שום אדם שם במקום מציאת הגט אלא היא ובעלה

אלא דחשש שמא כתב ולא נתן. ונפקותא מזה אי אמרי' שזמן הגט נכתב קודם מציאתו א"א למצוא לאלתר וא"כ דיוקא דדייק הא אמר תנו נותנין מיירי נמי שלא לאלתר ולכך דייק רבה שפיר הא אמר תנו נותנין אפי' לזמן מרובה, אבל מברייתא בזמן שהבעל מודה ליכא למידק מידי דהתם אף שהזמן כתיבת הגט קודם מציאתו מ"מ היכא דהבעל מודה שייך לומר לאלתר שאמר ראיתי שנפל ממנה ולא עבר אדם שם כדפי' התוספות בד"ה כאן במקום שאין השיירות מצויות ואין להקשות דא"כ פשיטא די"ל דקמ"ל דלא ניחוש לשמא כתב ליתן בניסן כו' ולכך עדיפא לרבה להקשות ממתני' יותר מברייתא דברייתא מצינו למימר הא אמר תנו נותנים לאלתר מיירי אבל ר"ז סבר היכא דהוא לאלתר מיירי שהזמן א' עם יום המציא' א"כ רישא דקתני מצא גיטי נשים מיירי נמי בענין זה ולא יחזיר דחיישי' לנמלך וכשהבעל אומר תנו נותנים אפילו מיירי נמי לאלתר דוקא אבל ברייתא דקתני בזמן שהבעל מודה א"א לומר לאלתר כיון דלדידיה מיירי שנכתב באותו יום המציא' א"כ יקשה פשיטא אלא שלא לאלתר ודייק שפיר הא בזמן שהבעל מודה יחזיר לאשה אפי' לזמן מרובה ודייק שפיר מברייתא טפי ממתני' וא"כ בלא פירושם דלעיל לא הוי קשה מידי לרבה ולר"ז דהייתי אומר ומפר' טעם פלוגתתן כדפי'. אבל השתא דמפרשי התוספות דדייק מדקתני ונמלך ש"מ לדיוקא אתי לאשמועינן דאם אמר תנו נותני' הקשו התוספות שפיר בשלמא היכא דהדיוק הוא ממילא שפיר אי אפשר למידק יותר אלא כפי פירוש אותו בבא דתנא במתני' דדיוקא הוא ממילא כפשט' דמתני' דמיירי לזמן מרובה כן דייקינן נמי בענין זה אבל היכא דתני בבא יתירה לאשמועינן איזה דין דילמא אתי לאשמועינן כפי הדין דדוקא לאלתר מהדרינן ותירצו התוספות דזה מילתא דפשיטא הוא ולא איצטרך לאשמועינן וליכא למימר דאתי לאשמועינן דלא ניחוש לשמא כתב ליתן בניסן כו' דהא כתבו התוספות בדיבור שני מדלא פריך המקשה על הדיוקא דמתני' הך קושיא וניחוש שמא כתב ש"מ דפשיטא ליה להש"ס דבכה"ג לא חיישי' לזה משום דכל הגיטין שאינן נותנים ביום הכתיבה קלא אית לי' וזה ברור. ולפ"ז יש לומר דהרא"ש סבר דבאמת רבה לא דייק מדיוקא יתירה כמו שפירשתי לעיל טעמא דר"ז ורבה וא"כ אין אנו מוכרחים לומר בהוחזק בעיר שנאבד ונכתב דלא חיישינן דבאמת רבה מודה בזה ואין אנו צריכים לתירוץ התוספות דמיירי שראו עדים ואי משום קושיא ראשונה שבתוספות שהוכרחו לומר דדייק מדקתני ונמלך וי"ל דמעיקרא לק"מ כאשר באמת לא זכיתי להבין דבריהם דהא רבה פשיטא ליה בההו' גיטא דאישתכח בבי דינא דרב הונא דיחזיר אפילו לזמן מרובה ופשיט מסיפא דמתני' דמעשה ב"ד יחזיר ולפי' התוס' בהא ד"ה בי דינא דרב הונא דמפרשי אף שנפל מיד השליח שלא בא ליד האשה

יחזיר משום דאין הבעל יכול לבטל ולפ"ז היכא דאמר תנו א"כ ליכא הך חששא דנמלך וא"כ איך אפשר לומר דאפילו אמר תנו אין נותני' דחיישינן שאין זה הגט א"כ יקשה סיפא דמעשה ב"ד יחזיר וקפשיט מיניה אפי' אם נאבד מיד השליח משום דלא חיישי' שאין זה הגט והיכא דהבעל מודה למה לא יחזיר. ודוחק לומר הא דכתבו התוספות ד"ה בי דינ' דר"ה שנפל מיד השליח היינו לפי אמת לאחר דדייק הא אמר תנו נותנים אבל לפי קושיות התוספות י"ל הא דפשיט מהאי סיפא דמעשה ב"ד דיחזיר מיירי שהי' הגט שנאבד בבי דינא דרב הונא מקויים ונפל מיד האשה הלא מ"מ איכא למידק כיון דפשיט רבה ממעשה ב"ד יחזיר אף ע"י השליח ש"מ דכיון דלא חיישי' התם שאינו שלה כך ע"י שליח לא חיישי' א"כ אף לפי האמת קשי' רישא לסיפא מ"ש דלא חיישי' גבי מעשה ב"ד דאין זה גיטה ומ"ש גבי אמר תנו חיישי' ודוק:

ועוד יש לדקדק איך אפשר לומר שמדיוקא יתירה דקתני ונמלך דייק אפי' בהוחזק לבד נמי מהדרי' וקשה על פירש"י דלפירושו לא דייק רבה מבבא יתירה א"כ מנ"ל לרבה בהוחזק ואין השיירות מצויות מהדרי' ואפי' לפי' התוס' קשה לר"ז ללשנא קמא דס"ל כרבה מנ"ל לומר בהוחזק לבד מהדרי' כיון דהוא לא דייק מדיוקא יתירה וע"כ שדעת הר"ן שצידד לומר ששיירות מצויות הוא חשש יותר מהוחזק לבד וא"כ אף להני פוסקים דפסקו כר"ז לחומרא מ"מ היכא דהוחזק אין חוששין דקיל יותר משיירות מצויות. אבל הנראה לי להלכה ולמעשה היכא דהוחזקו שני יוסף ב"ש בעי' שנכתב ונאבד שם סברת הרא"ש טובה דיותר יש לחוש שעבר א' מבני עיר כו' אבל אם נאבד שלא במקום הכתיבה אף שבמקום הכתיבה הוחזק יותר כיון דאין השיירות מצויות לא חיישי' שאין זה גטו ולכך לא נקט ר"ז הוחזק לבד שמיירי שנאבד שלא במקום הכתיבה ואם אבד במקום הכתיבה סמך עצמו אק"ו משיירות מצויות שיש לחוש ולכך גם הרי"ף לא הזכיר מהך דהוחזק לבד וכן אפי' אם אבד בעיר שנכתב והוחזק וראו עדים שמזה נפל אלא שלא נטלוהו עד ששהה בכדי שיעבור אדם לא חיישי' דילמא יוסף ב"ש אחר בא לכאן כיון דאין השיירות מצויות ובזה לא קאמר הרא"ש גופא וא"כ יש תימ' על הפוסקים דסתמו דבריהם בטור א"ה סי' קל"ג ולא כתבו חילוקים אלו וה' ינחני בדרך אמת. והואיל ואתא לידן פירש"י דלא פירש דרבה דייק מדיוקא יתרה אפרש דבריו שהקשו התלמידים שדבריו אינם עולים בסוג א' כאן לפ"ק דמציעא דבפרק קמא דמציעא פירש"י משום דהוה לי' לאפלוגי בהכי ולא פי' משום מילתא דפשיטא וכאן פירש"י על הא דמשני ר"ז אמר לך מי קתני כו' דילמא אם אמר תנו נותני' כדקיימא לן לאלתר ופירש"י אבל אברייתא ודאי קשה דאי לאלתר פשיטא כו'. ונראה דרש"י מוכרח לפרש כאן בענין אחר

והתם בענין אחר דהא הקשו התוס' כאן ד"ה כל מעשה ב"ד וא"ת מהך משנה תקשה לר"ז ותירצו דמוקי ליה חוץ לב"ד. ולפ"ז יש לדקדק מאי פריך שם תלמודא לחד לישנא במאי קמפלגי ותירצו דפליגי בפירושא דמתני' כל מעשה ב"ד אי בב"ד או חוץ לב"ד וקשה הלא ידע התירוץ דע"כ לר"ז חוץ לב"ד מיירי אלא ע"כ דהא יש עוד לדקדק מאי פריך במאי קמפלגי הא יש פלוגתא רחוקה בינייהו שלרבה בעי' הוחזק ושיירות מצויות ולר"ז בשיירות לבד לא מהדרי' אלא ע"כ דהמקשה הקשה קושית התוס' במאי קמפלגי בטעמא דמתניתין כל מעשה בית דין תיקשי לר"ז ותירוצו באמת כתירוץ התוס'. אך קשה מאי פריך לרבי זירא ממתניתין דמעשה בית דין דילמא ר"ז אזיל לטעמי' דמפרש רישא דמתני' כמו שפירשתי שמיירי לאלתר. וכן דיוקא דדייק הא אמר תנו נותנין מיירי לאלתר א"כ סיפא דמעשה ב"ד מיירי נמי לאלתר. וליכא להקשות פשיטא די"ל דאתי לאשמועי' דלא חיישי' לשמ' נמלך אלא ע"כ בשלמא על דיוקא ליכא לאפלוגי בהכי אבל הכא דתני בהדיא א"כ הוי ליה לאפלוגי בהכי ומדסתם דמעשה ב"ד מחזירי' ש"מ דאפי' לזמן מרובה מהדרי' וכיון דירד ר"ז לסברא זו א"כ פירש"י נמי שם לר"ז הך טעמא גופי' דדייק מברייתא יותר ממתני' אבל הכא לא פריך מידי במאי קמפלגי י"ל דס"ל להך מקשה דהאמר כן לר"ז הך דמעשה ב"ד מיירי לאלתר ואתי לאשמועי' דלא חיישי' לנמלך ולכך פירש"י בברייתא דהבעל מודה ליכא חששא כו' אי מיירי לאלתר הוה מילתא דפשיטא והתם לא רצה רש"י לפרש הך סברא די"ל דאתי לאשמועי' אף דשיירות מצויות לא חיישי' לאלתר דה"א לאלתר הוא כדי לכתוב הגט. אבל הכא פסקי' הילכתא כמ"ד לאלתר שלא ראה אדם שם או לא שהה א"כ לאלתר אף השיירות מצויות אין כאן רבותא כלל כיון דלא ראה אדם אין ריעותא בשיירות מצויות ומילתא דפשיטא היא ולכך מפרש רש"י בענין אחר וק"ל.

והנה מה שהביא הרי"ף דעת דפסקו דאין לבעל פירי אלא עד שעת כתיבה כדפסקי' דמונין משעת כתיבה ולכאורה תמוה איך תלוי פלוגת' זו בפלוגת' אחרים ובחידוד התלמידים אמרתי לישב דבר זה הא כתב התוס' דף י"ח ד"ה ואנחי' בכיסתי' דהני תרי פירכי' כתבי' ואנח בכסתי' וגיטין הבאים ממדה"י לא קאי למ"ד משו' פירי. ובש"ס מקשה לשמואל יאמרו שתי נשים בחצר אחד כו' אמר ליה אביי זו זמן גיטה מוכיח עלי' וזו זמן גיטה מוכיח עלי' ופי' רש"י נשים בחצר א' של אדם א' שפירש למדה"י ומסר שני גיטין לשתי נשים בו ביום אלא שזה קדם לזה כתיבתו חדש כו' והנה בעל סברא זו שכתב הרי"ף לא ניחא ליה בפירוש רש"י דהא כיון דהולך עכשיו מדוע כתב תחילה והמתין עד עכשיו הלא לא מקדי' אינש כו' אלא דמפרש קושי' המקשה דמיירי ששלח שני גיטין

ממדה"י ולאשה אח' שלח מקודם ולאשה אחרת שלח לאחר חודש אלא שהשלוחי' נתנו ביום א' יאמרו זו אסורה וזו מותרת. ותירץ אביי זו זמן גיט' מוכיח עלי' וזו זמן גיטה מוכיח עלי'. והנה למ"ד משום בת אחותו א"כ גיטין הבאים ממדה"י מותר להקדים זמן דאי משום בת אחותו קלא אית ליה ופירי אית ליה עד שעת הנתינה אבל למ"ד משום פירי אסור להקדים זמן בכוונה אף לגיטין הבאים ממדה"י דיבא לטרוף הלקוחות שלא כדין מה שמכר מזמן הקדימה עד שעת כתיבה והחתימה ולפי זה למ"ד משום פירי שפיר תירץ אביי דזה זמן גיטה מוכיח עלי' כו' דליכא למיחש דלמא מוקדם הוא דעדי' לא חתמי אשטר מוקדם דאעולה לא חתמי אבל למ"ד משום בת אחותו א"כ יאמרו שתי נשים כו' דליכא למימר זה זמן גיטה דאין זמן בגט ראי' די"ל דהקדים זמן בכוונה ועדי' חתמי להו שפיר דלא עבדי איסור' כלל אלא דאכתי איכא למיחש מהאי טעמא גופי' לא יחתמו עדי' אגט מוקדם משום שיבא מכשול איסור הבחנה שימנו משעת כתיבה:

ועתה אכתוב מה שהוא תמוה דלפי האי פיסקא דמונין משעת כתיבה א"כ מאי פריך הש"ס למה תיקנו זמן בגיטין הל"ל דתיקנו זמן כדי למנות משעת כתיבה ומכח קושיא זו ישבתי קושית הר"ן על פי' רש"י שכתב הר"ן ז"ל פי' רש"י משום פירות שמזמן הגט ואילך אם ימכור הבעל פירות נכסי מלוג שלה ואם לא הי' בו זמן יהי' מונ' והולך כו' נראה מדבריו דאי לא הי' בו זמן היינו חוששין שמא ימכור לאחר גירושין ואין זה מחוור שמשעת גירושין ואילך ודאי אין לחוש שהרי האשה יכולה לברר שעת גירושין ולהוציא נכסי מלוג מידי הבעל אלא כי אמר ריש לקיש משום פירות ה"ק שמתוך שהבעל מפסיד פירות משעת חתימה צריך שיהי' בו זמן כדי שלא ימכור פירות בין חתימה לנתינה ואם מכר שתטרוף האשה עכ"ל ובודאי צריך לדקדק מי הכריח לרש"י בזה לפרש כן שימכור אחר גירושין כיון דלהא נמי צריך זמן שלא ימכור פירות בין כתיבה לנתינה אלא ע"כ דרש"י רוצה לתרץ קושית העולם שהקשו מאי פריך מפני מה תיקנו זמן בגיטין דילמא משום האי טעמא תיקנו זמן שימנה משעת כתיבה אלא ע"כ דהמקשה פריך מפני מה תיקנו זמן בגיטין בסתם גיטין דכותבים ונותנים ביום אחד וליכא למימר דלא פליג דהא נשמע מדברי התוס' בד' י"ח ד"ה למה תיקנו זמן בגיטין הבאין ממד"ה ש"מ אף דתיקנו זמן ברוב גיטין לא ניחא להו למימר דתיקנו זמן משום לא פלוג ק"ו דלא נימא הך סברא ברוב גיטין דנותנין ביום הכתיבה וכן כתבו התוספות דסתם גיטין נכתבים וניתנים ביום אחד א"כ פריך המקשה שפיר למה תיקנו רבנן זמן בגיטין שנכתבים ונתנים ביום אחד ותירץ ר"י משום בת אחותו דאי לא נכתוב זמן יחפה עלי' וזה ניחא לר"י אבל ר"ל דאמר משום פירי קשה דאי המקשה פריך למה תיקנו זמן באותן גיטין דנכתבים ונתנים ביום

אחד א"כ לא תירץ ר"ל מידי דהא אין לחוש משום פירי דמשעת כתיבה עד נתינה דביומא לא נפקא מני' כלום ולכך הוכרח רש"י לפרש שלא יטרוף הבעל פירות אחר גירושין ויהי' ידה על התחתונה ולכך תיקנו זמן בגיטין אף בסתם גיטין דניתנין ביום הכתיבה וזה ברור ונכון ובלימוד הישיבה הארכתי ואראה להודיע אשר העלתי בגיטין ד' י"ז רש"י ד"ה מ"ט דר"ש דמכשי' נכתב בצידו ס"א לילה ובס"ד נכתב בצדו ס"א קודם אותו לילה ואמרתי שאין ספק שתלמיד טועה כתב זה דהוקשה לו לפי' רש"י דמפרש דזנאי באותו יום הא משום חשש דזנאי באותו יום לא תקנו רבנן זמן אלא ליומא דקמא ולכך הגי' וכתב בלילה אבל שבוש גדול הוא ולא דק הא ע"כ הא דתיקנו רבנן זמן משום יומ' דקמ' אבל ביומא גופי' לא מהני זמן דמצי לחפויי על בת אחותו ולפ"ז אם נכתב ביום ונחתם בלילה ע"כ אי אפשר לומר דפסיל משום חשש שתזנה בלילה ויחפה בגט זה דאם איתא שרוצה לחפות א"כ לא הועילו חכמים במה שיפסלו הגט דהא אי בעי יכתוב באותו לילה או ביום ותציל עצמה דספק נפשות להקל בשלמא בסתם גיטין אי לית בי' זמן פסול דיחפה על יומא דקמא וכשיתקנו זמן אי אפשר לו לחפות על יומא דקמא אבל בנכתב ביום ונחתם בלילה אי הי' החשש שתזנה בלילה א"כ לא הועילו שיפסלו גט זה אלא ע"כ פי' רש"י עיקר שחשש הוא שתזנה באותו יום והיא עדיין א"א וכשיוציא הגט יסברו הדייני' שהעדים חתמו ביום הכתיבה ותציל את עצמה דספק נפשות להקל ולכך פסלו גט זה ושוב לא יחפה על זנות דיומא דהוי יומא דקמא ודו"ק:

ועתה נשובה לעיין בדברי הגאון בתחילת דבריו פיקפק דליכא למימר דזכות הוא לה משום דמים גנובי' ימתקו והביא ראי' מסוף נדרים דאמרינן הכא אדרבה משם מוכח דלא חיישינן להכי דאמרינן התם מ"ד איסורא עבד והאי דאמר ליה דניחא ליה דלא לימות בעל דתהוי אינתתי' עלי' מים גנובים קא משמע לן ופי' רש"י קמשמע לן דלא אמרינן הכי ושרי' וכן פי' התוספות וז"ל מים גנובים ימתקו כדאמרינן בסנהדרין ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה קמשמע לן דנואף אינו יודע זה עכ"ל הרי להדי' דבמסקנ' לא קיימא לן גבי נואף הך סברא לומר דניחא ליה מהאי טעמא וכן מההיא דסוטה דף ז' ע"א אין ראיה כלל דהתם הביא הש"ס הך קרא דמי' גנובי' דבדבר האסור לעולם יצרו מתגבר עליו יותר וכן משמע שם מדברי רש"י ותוספות ולכך לא מהימן בעל עלי' דחיישינן דיצרו תקפו ביותר אבל ללמוד מכאן שניחא לנואף בזה יותר מאלו היתה פנוי' כדי שיטעום טעמא דאיסור' כבר דחינן בסוף נדרים דלא חיישינן לזה:

ועוד צידד הגאון להוכיח כיון שחזרה לדתה אמרינן כמו גבי שבוי' דמסיק דמנטרה נפשה והוכיח הגאון דהאי דקאמר דמנטרה נפשה היינו דלא מזני' כלל מדלא הקשה

המקשה מ"ט דר"י על ברייתא גופי' דכיון דהמקשה לא ידע מסברא דאשה מזנה משמשת במוך אלא ע"כ דהמקשה סבר דטעמא דר' יוסי דמתיר דגיורת ושבוי' דמנטרה דלא מזני' כלל. תמה אני למה ליה לאהדורי להביא ראי' מדס"ד דר"י דאף אם נימא דס"ד דמקשה כן מ"מ לפי המסקנא לא קאי האי טעמא ועיקר טעמא דאשה מזנה מתהפכת ס"ל לר"י יותר הי' לו להביא ראיה מדברי ר' יהודה עצמו לרבי יוחנן דטעמא דלא נבעלה כלל אלא ע"כ דאנן קי"ל כת"ק דפליג אדר' יהוד' וס"ל דשבוי' שנפדה יותר מג' שנים אין לה קנס דחזקתה שנבעלה משום דליכא למימר גבי שבוי' דמנטרה נפשה מלזנות כלל אטו שבויה ברצונה תלי' הלא היא מסורה ביד שבי' לעשות עמה כרצונם והיא אנוסה אצלה וע"כ צ"ל דמנטר' נפשה לשמש במוך או שמתהפכת אחר תשמיש ועיקר טעמא דמילתא דלא מקשי מ"ט דר' יוסי על ברייתא גופיה משום דאפשר לומר דסבר ר"י דלא גזרו רבנן בספק בעולה וספיקא דרבנן לקולא אבל השתא דתירוץ לי' המתרץ שראהו שנבעלה פריך שפיר וזה ברור ופשוט ובחנם טרח בדבר זה ובר מכל דין הלא הכא נשתמדה תחילה ברצון ומהיכא תיתי לומר שמתחילה הי' משמרת עצמה כיון דמומר לע"ז הוי מומר לכל התורה ומה שהביא ראיה ממה שהביא הב"י בי"ד סי' קי"ט אותן המומרים שבין הגוים עושי' כמעשיהם ובין היהודים אומרים שהוא יהודי אינו עושה י"נ אין אני יודע שום דמיון לזה דהתם לאחר שאנו רואי' שבין היהודים אומר שהוא יהודי כיון שאנו רואי' שחוזר למוטב לכך אינו עושה י"נ אבל בודאי מה שנגע קודם שנודע לנו שבין היהודים אומר שהוא יהודי עושה י"נ א"כ בנדון דידן אף שחזרה לדתה מ"מ תחיל' שהמיר' מרצונה ובשאט נפש בודאי מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה ואינה משמרת עצמה מזנות א"כ בודאי זכוי הגט שהי' בתחילה זכות הוא לה ובפרט בנדון שלפנינו היתה תולה בגוי' ונישאת לאיש מלחמה בודאי זכות הוא לה אלא דעדיין יש ללמוד עלי' זכות דילמא אח"כ חזרה ורוצה לדבק בבעלה ואין זכוי הגט זכות לה ורצה הגאון להביא ראיה מבכורות דף ל"ח גבי חוורור דבדקינן לה פ' יום תחילה וסוף ואח"כ רצה לדחות דבריו דבנדון דידן כיון דראינו רעותא בנתיים א"כ לא מהדרינן אותה לחזקתה ולא הי' צריך לפקפק בענין זה כלל דלכאורה ראיה ברורה דחיישינן שמא הרהר' תשובה דש"ס ערוך הוא הרי את מקודשת ע"מ שאני צדיק אע"פ שהוא רשע גמור חיישינן שמא הירהר בתשובה א"כ ה"נ איך נסמוך על גט זה לקולא להתיר א"א משום דזכות הוא לה ניחוש דילמא בשעת זכוי הגט כבר נתחרטה והירהרה בתשובה והיא כאנוסה אצלם ולא ניחא לה בגט זה אבל נראה לומר הא דחיישינן שמא הירהר בתשובה דווקא ברשע לשאר עבירות אבל במומר לע"ז נתרע חזקה זו ואית לן למימר

כדאמרינן בע"ז דף י"ז כל באיה לא ישובו אפילו בעבירה דזנות אמרינן שם כיון דאביק בה טובא כמינות דמי והוי' בכלל כל באיה לא ישובו ולא ישיגו ארחות חיים וע"פ זה אמרתי לישב במא שנתחבטו התוס' בזבחים דף י"ב ע"ב וביומא ובכמה דוכתי על הא דאמר ר' יוחנן אכל חלב והפריש קרבן והמיר דת וחזר בו הואיל ונדחה ידחה והוקשה להם למה לא נקט שהפריש קרבן לאחר שהמיר דתו דהא ר' יוחנן אית לי' דיחוי מעיקרא הוי דיחוי ותירצו התוס' דההיא הוי בידו לתקן בקל ולכאורה קשה דמשמע דהיכא דלא הוי דיחוי מעיקרא אמרינן הואיל ונדחה ידחה ולא אמרינן הואיל ובידו לחזור לא הוי דיחוי ובהדיא אמרינן בכמה דוכתי דאף בנראה מעיקרא ונדחה כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי במנחות דף נ"ט ע"ב ובזבחים דף ל"ד ע"ב גבי קבל הכשר ונתן לפסול יחזיר לכשר דתירץ רב אשי כל שבידו לתקן לא הוי דיחוי. וכתבו התוס' גבי הפריש קרבן והמיר דת דלעיל אין זה קרוי בידו כיון דאין דעתו לחזור עד כאן לשונו ולכאורה תמוה למה כתבו שאין דעתו לחזור הלא אמרינן והמיר דת וחזר בו ולמה לא אמרינן שדעתו לחזור ובהפריש כשהיה מומר כתבו בהדי' שבידו לחזור אלא פשוט הדבר גבי מומר לע"ז לא אמרינן שבידו לתקן ולחזור משום דכל באיה לא ישובון ותלינן שבודאי עומד ברשעו עד דידעינן שחזר משא"כ אם המיר והפריש קרבן דבשעת הפרשת קרבנו ניכר מתוך מחשבתו שמתחרט כיון שהפריש קרבן אמרינן דלא הוי דיחוי משום דבידו לתקן ולחזור מיהו מכל זה אין ראי' ברורה לדברינו די"ל דהתוס' דנקטי גבי הפריש קרבן והמיר וחזר בו הואיל ונדחה ידחה משום דאין דעתו לחזור ר"ל כיון דעכ"פ פעם אחת דבק לבו בע"ז נתחזק שעה אחת דאין דעתו לחזור ונדחה הקרבן לאותה שעה אבל בנדון דידן שאף בשעה אחת אין דעתה לחזור מ"מ דילמא אח"כ בשעת זכוי הגט כבר נתחרטה ולא ניחא לה בהאי גט כלל מ"מ נראה כיון דאמרינן אפילו בעבירה כיון דאביקו בי' טובא כמינות דמי ובמינים אמרינן סתם מחשבת מין לע"ז והוי זבחי מתים ולא אמרינן דהוי ספק זבחי מתים משום דילמא הדר בי' אלא ע"כ גבי מין כיון דאביק טובא אמרי' מסתמא עומד ברשעו תמיד א"כ בעבירה נמי כיון דאביק' בי' טובא שנשאת לאיש מלחמה בודאי בשעת זכוי הגט שהיתה עדיין עמו עומדת ברשעה וזכוי הגט זכות הוא לה ואף שי"ל דוקא במין האדוק אבל לא במומר כי מצינו חילוק בין מין למומר כדמשמע בתוס' ריש חולין ובפ' ב' דע"ז דף כ"ז ע"ב ד"ה איזה מין ומיהו משמע שם דף ל"ג ע"א בישראל מומר דודאי אזיל לתרפות ולא אמרינן דילמא הדר בי' ש"מ במומר לא אמרינן דילמא מתחרט עד דידעינן בודאי. ומ"ש אמנם בגוף הדין אם מהני לה לזכות גט כלל לכאורה בש"ס בגיטין פ"ק דף י"ג ע"א דאיתא שם האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שיחרור זה

לעבדי ומת לא יתנו לאחר מיתה וכו' וכתב רש"י דתנו גרסינן ולא גרסינן תן גט זה דא"כ שמסרם ליד שליח א"כ למה לא נחלקו חכמים בדבר כו' ובתשובת ת"ה סי' רל"ו הביא בשם רש"י דס"ל לא יתנו לאחר מיתה אפילו לרבנן דאית להו זכות הוא לעבד וזכין לאדם שלא בפניו נהי דלהכי זכי דלא מצי למהדר בי' מיהו מודי דכל כמה דלא מטא הגט שיחרור לידו אינו משוחרר וכתב בשם התוס' דהתוס' השיגו על רש"י כו' וכתב הגאון לפי מה שאיתא ברש"י שלפנינו ע"כ רש"י לא ס"ל חלוקא הנ"ל ותמה אני על לשונו שכתב ולפי מה שאיתא ברש"י שלפנינו משמע שהי' להם גירסא אחרת ברש"י ובאמת שני הפירושים הם ברש"י שלפנינו והוא בדף ט' על הא דפריך הש"ס ותו ליכא והא איכא האומר תנו גט זה לאשתי ושטר שיחרור לעבדי כו' פירש"י מה שהביא בת"ה ושם השיגו התוס' עליו וכתבו שרש"י בעצמו חזר בו שפירש לקמן על משנה זו דהאומר תנו גרסינן ול"ג תן גט זה. ואני העלתי בלימוד הישיבה שרש"י לא חזר מפירושו ועתה אני מתאבק בעפר רגלי המעיין בתשובתי טרם שיעיין בדברי יעמוד על סוגיות הש"ס בגיטין דף י"ג מתניתין האומר תן גט זה לאשתי עם פירש"י והתוס' ומהרש"א ואכתוב מה שראוי לדקדק בסוגיא זו ובטחתי בחסד עליון שעמדתי על אמיתת הדברים העולים מסוגיא זו בתוס' ד"ה והא לא משיך כו' עד ומתניתין משמע שלא הושלש מתחילה לכך מדלא קתני תנו מנה זה כתב מהרש"א צ"ע דהא ע"כ לא מיתוקמא מתניתין אלא באומר תנו מנה זה דהיינו דמוקי לי' בציבורין דאי הוי אמר מנה סתם חיישינן למנה קבור ויש לישב בדוחק יעויין שם ואני אומר דאחרי העיון אין כאן קושיא ואגב יש לדקדק דהא בדף ט' ע"ב כתב רש"י על מתניתין דידן דקתני לא יתנו לאחר מיתה אפילו לרבנן דאמרי זכות הוא לעבד וזכין לאדם שלא בפניו נהי דלהכי זכי דלא מצי מיהדר בי' מודו רבנן דכל כמה דלא אתי גיטא לידי' לא הוי משוחרר וכתבו התוס' שרש"י חזר מפירושו דמפרש הכי במתניתין תנו גרסינן ולא גרסינן תן גט זה עכ"ל ולכאורה קשה להבין שאין דרך של רש"י מאור עינינו לסתור דבריו הלא לפניו היו נגלים כל חדרי הש"ס ואם הי' חוזר מפירושו לא היה סותם אלא הי' מפרש טעמו בצידו למה חזר מפירושו ובתחיל' מאי קסבר ובסוף מאי קסבר:

ועוד צריכין אנו לדקדק במאי דקאמרי הכא והילכתא למנה קבור לא חיישינן וקשה מאיזה טעם פסקו הכא דלא כרב הלא רב פפא קם בשיטתי' ואי משום קושיא דרב זביד דאי אפשר לאוקמי בש"מ משום דקשיא לי' ליתני כתבו דילמא רב פפא סבר כרבנן כמו שהקשה רב אשי קושיא זו ועוד בר מכל דין הלא ממימרא דרב דאמר שכ"מ דאמר כו' דמנה סתם אין נותנים דחיישינן למנה קבור אין דינו מוכרח ממתני' דידן. וא"כ מימרא

דרב אינו תלוי באוקמת' דרב פפא א"כ למה פסקו הילכתא דלא כרב בזה ועוד ראוי לדקדק דהא רב פפא ע"כ כרבנן ס"ל דפליגי אר"ש שזורי דאל"כ קשה ליתני כתבו וא"כ סוגיות הש"ס דהי' להמקשה להקשות ורב פפא איך הוא מתרץ קושית רב זביד ולמה הקשה רב אשי קושיא זו ולא סתם הש"ס ועוד הקשו המשכילים מאי פריך רב אשי דילמא רבנן היא בלשון דילמא הלא כבר כתבו התוס' ד"ה הא לא משיך הא דלא מוקי מתניתין בבריא ומשום מצוה לקיים דברי המת ותירצו דניחא ליה לאוקמי' כרבנן כרבים אף שלא אליבא דהלכתא משנוקמי' אליבא דיחידאי אפלו אליבא דהלכתא א"כ ה"נ דכוותי' דבודאי מתניתין רבנן היא ולמה פריך בלשון דילמא ותו יש לדקדק בדבריהם ד"ה ממאי מדקתני תנו הקשו דילמא תני תנו לאשמועינן כרבי דתנו לא הוי כשחררו כו' ולכאורה אין כאן קושיא כלל דהא שחררו בעצמו דכופין היורשים לשחרר אינו אלא מטעם מצוה לקיים דברי המת והכי מפורש בהדיא פ' השולח והתוס' כתבו לעיל ד"ה והא לא משיך דשיטתם אליבא דמאן דאמר אין מצוה לקיים דברי המת אם כן אין כאן רבותא בתנו דלא הוי אפילו בשיחרור גופא כיון דאין מצוה לקיים דברי המת אין כופין את היורשים לשחררו. ואחרי העיון נראה דסוגיות דשמעתא עולה אליבא דכולי הנך תנאי ואמוראי באין גימגום לאחר שנעמוד על ד"ת ד"ה אית ספרים דגרסי כו' וא"ת ואמאי אוקי רב בפקדון לוקמי מתניתין כדמשמע לשון תנו ואפילו באין ציבורין וי"ל דהא כבר אשמועינן בבבא בתרא כו' לכך נראה דלא גרסינן מנכסי כו' עכ"ל וע"כ צריכין אנו לומר דלגירסא זו לא מוקמינן בפקדון דתנו משמע מתנה וכן פי' מהרש"א ולא ניחא לי' לאוקמי בברי' משום מצוה לקיים דברי המת דלא מוקמינן מתניתין כיחידאי או כתירוץ ר"ת דלא הושלש מתחילה לכך מדלא קתני תנו מנה זה במעמד שלשתן לא ניחא לי' לאוקמי' כדפי' התוס' ולכך מוקי בש"מ והשתא קשה עכ"פ קושית התוס' דלעיל דהא כבר אשמועינן בבא בתרא וצריכין אנו לומר אליבא דאמת אין כאן קושיא דאשמועינן ציבורין בעינן וזה פשוט וברור בדברי התוס' ולפ"ז הא אידך דרב דאמר חיישינן למנה קבור לא אמר זה מסברא דנפשי' אלא הוכיח כן ממתניתין דאי אפשר לאוקמי אלא בשכ"מ וע"כ תנו מנה זה גרסינן במתניתין דבעינן ציבורין דאל"כ מאי קמ"ל הא כבר אשמועינן בבב"ב והנה הרי"ף הביא בהלכותיו דהלכתא כר"ש שזורי ובחולין פסקינן בהדיא הלכה כר"ש במסוכן ובתוס' ד"ה דאומר תנו אי גרסינן גט זה אתי מתניתין כר"מ א"נ אפילו כרבנן וכגון שאין מוסרו מיד ליד כו' אבל אומר ר"ת דלא גרסינן כלל זה דע"כ לא תני זה במתני' לשום חידוש מדדייק בגמ' דאי בש"מ מאי אירי' תנו אפילו כתבו נמי כו' והנה מצינו למימר דבאמת פליגי רב זביד ורב פפא בסברת ר"ת דהא כל

אחד מהנך אמוראי צריך להבין דברי רב דמוקמי למתניתין בציבורין הלא מצוה לקיים דברי המת אפי' בברי' ובבריא לא שייך מנה קבור כדכתבו התוס' וע"כ רב פפא דמוקי למתניתין אליבא דרב דסיפא מיירי דאמר מנה זה וקשה קושית התוס' מנ"ל לאוקמי בשכ"מ דילמא בבריא וטעם משום מצוה לקיים דברי המת וליכא למימר כתירוץ ר"ת דמתניתין מיירי שלא הושלש מתחילה לכך הלא לרב פפא אליבא דרב גרס זה בסיפא כקושיית מהרש"א אלא ע"כ כתירוץ ראשון דלא ניחא לי' לאוקמי מתני' כיחידאי וניחא לי' לאוקמי כרבנן דפליגי אדר"מ ולרב פפא כיון דתני זה בסיפא ע"כ רישא נמי דומיא דסיפא דאומר תן גט זה וע"כ אי אפשר לומר כפי' קמא דמפרשי התוס' דאתי מתניתין כר"מ הלא לא ניחא לרב פפא אליבא דרב לאוקמי כיחידאי אף שהוא אליבא דהלכתא ק"ו בן בנו של ק"ו לאוקמי כיחידאי שלא אליבא דהלכתא דהתם קיימא לן כרבנן דזכות הוא לעבד וע"כ צריכין אנו לומר כסברת התוס' דאתי אפי' כרבנן ואשמועינן במאי תני זה דאע"ג שהגט בעין וכו' אפ"ה לא יתנו לאחר מיתה וא"כ לא קשיא אליבא דרב פפא קושיית רב זביד דהקשה דאי בשכ"מ מאי אירי' דתני תנו ליתני כתבו דהא איצטרך לאשמועינן אפילו לרבנן שהגט בעין לא יתנו אבל אליבא דרב זביד דקשיא לי' ליתני כתבו ברישא ע"כ ניחא לי' לאוקמי אף כיחידאי כיון דהילכתא כוותי' וע"כ אליבי' אי אפשר לומר אליבא דרב כתירוץ ראשון של תוס' דלא ניחא לי' לאוקמי כיחידאי דהא רב זביד מוקי כר"ש שזורי כיון דהילכתא כוותי' א"כ לוקמי נמי כר"מ דהילכתא כוותי' דמצוה לקיים דברי המת אלא ע"כ כתירוץ ר"ת דלא ניחא לאוקמי בברי' ומשום מצוה לקיים דברי המת דלא הושלש מתחילה לכך מדלא תני תן מנה זה וע"כ ס"ל לרב זביד דרבי לא תני בסיפא זה וע"כ רישא דומיא דסיפא דברישא נמי לא תני זה ולכך הוקשה לו שפיר אי בש"מ ליתני כתבו דהא ע"כ לא גריס ברישא זה ואי אפשר לומר דתני זה משום רבותא ולפ"ז אין מקום ואי אפשר לומר דתני זה משום רבותא ולפ"ז אין מקום לקושית מהרש"א שכבר הוכחנו שתירוץ ר"ת אליבא דרב זביד דלא גריס זה לא בסיפא ולא ברישא ותירוץ ראשון של תוס' ע"כ אליבא דרב פפא והוא גריס זה בסיפא וברישא אבל אליבא דרב זביד אף שמתניתין מיירי בציבורין מ"מ לא תני זה במתניתין ודו"ק:

ובזה ניחא הא דהקשו התוס' בד"ה ממאי מדקתני תנו דילמא תני תנו כרבי כו' משום דאליבא דרב זביד דמוקמי כיחידאי אליבא דהלכתא אי אפשר לומר כתירוץ ראשון של תוס' דלא ניחא לי' לאוקמי כיחידאי אלא ע"כ מוכרחים אנו לומר כתירוץ ר"ת דלעולם מצוה לקיים דברי המת אלא דמתניתין אי אפשר לאוקמי בהכי דלא הושלש מתחילה לכך א"כ הקשו התוס' שפיר כיון דאליבא דרב זביד קיימינן והוא סבר דמצוה לקיים

דברי המת א"כ מאי הקשו לו ליתני כתבו דילמא אשמועינן כרבי דתנו לא הוי כשיחררו אבל בשיחרור כייפינן ליורשים משום מצוה לקיים דברי המת דעבד הוי כמו שהושלש לכך וכן כתב הר"ן בהדיא וכן צריכין אנו לומר אליבא דר"ת דאל"כ קשה עליו ש"ס ערוך בפ' השולח דהאומר פלוני' שפחתי עשו לה קורת רוח כופין ליורשים לשחרר אותה משום מצוה לקיים וקשה הא לא הושלש אלא ע"כ בעבד הוי כמו הושלש כדברי הר"ן. ובזה ניחא נמי דלא פריך המקשה ורב פפא איך מתרץ קושית רב זביד אלא אליבא דרב פפא דגריס זה במתני' וע"כ כרבנן נמי אתי ואשמועינן רבות' במאי דתני זה ולכך צריך למיתני תנו ולא כתבו אלא דרב אשי פריך בלשון דילמא דאליבא דרב זביד דניחא לי' לאוקמי אפילו כיחידאי אליבא דהלכתא ולא ניחא לי' לאוקמי בש"מ משום דקשיא לי' ליתני כתבו דילמא רבנן היא דבודאי כיחידאי שלא אליבא דהילכתא לא מוקמינן אבל כרבנן שהם רבים מוקמינן אפי' שלא אליבא דהלכתא ולכך פריך בלשון דילמא רבנן היא. וכיון שזכינו לומר דהא אידך דרב דחייש למנה קבור הוכיח דין זה ממתניתין יתירה כמו שהוכחנו מפי' התוס' א"כ שפיר אמרו והלכתא למנה קבור לא חיישינן ר"ל אליבא דהלכתא דפסקינן כר"ש שזורי וא"כ אי אפשר לאוקמי בשכ"מ דא"כ קשיא ליתני כתבו ואין לומר דבמתני' גרסינן זה וא"כ גרסינן בסיפא נמי זה א"כ לא צריכין אנו לאוקמי בש"ס אלא בברי' ומשום מצוה לקיים דברי המת דהכי הלכתא ולפי הלכתא שפיר פסקינן דלמנה קבור לא חיישינן. אך לפ"ז סוער' קושיא חזקה על הרי"ף דפסק כר"ש שזורי ומוקי למתניתין בש"מ הלא לר"ש שזורי אי אפשר לאוקמי מתניתין בש"מ משום קושיא דליתני כתבו ונראה ברור דהרי"ף הי' לו שיטה אחרת דלא ניחא ליה לפרש כפי' התוס' דתני זה אך שלא נתנו מיד ליד אלא דניחא ליה לחלק בפירושי דנהי דלא מצי הדר בי' מ"מ גט לא הוי עד דמטי לידו ואפילו לרבנן דסבירי להו דזכות הוא לה מ"מ לא הוי גט לאחר מיתה וא"כ לא קשיא ליה ליתני כתבו דהא איצטרך לאשמועינן דאמר תנו גט זה שמסר לשליח אפ"ה לא הוי גט לאחר מיתה אפילו לרבנן דסבירא להו דזכות הוא לעבד ולא ניחא ליה לאוקמי מתניתין בפקדון דתנו לא משמע פקדון ובבריא במעמד שלשתן לא ניחא לי' לאוקמי' כדכתבו התוס' דלישנא דמתניתין לא משמע הכי ומשום מצוה לקיים דברי המת לא ניחא לי' לאוקמי או כתירוץ ר"ת או כתירוץ הר"ן וניחא ליה לאוקמי בשכיב מרע אפילו באין ציבורין ולא קשיא ליה א"כ מאי קמ"ל דדברי ש"מ ככתובי' ומסורי' דמי הא כבר אשמועינן בבבא בתרא די"ל דתני הכי איידי דתני רישא בגט זה לא יתנו לאחר מיתה אפילו לרבנן קמ"ל אבל בתן מנה יתנו לאחר מיתה אפילו במנה סתם דלא חיישינן למנה קבור. ועל דרך הרי"ף דרך ג"כ רש"י דזה הכלל בכל

מקום שמפרש רש"י פירוש המתניתין במקומו הוכרח רש"י לפרש שיעלה פירושו ע"פ שקלי' וטרי' בסוגיא זו אליבא דכ"ע אבל אם הש"ס מביא משנה שלא במקומו מפרש רש"י פירושו כפי שעולה אליבא דהלכתא ובשמעתי' דשקלי' וטרי' דרב זביד ורב פפא אליבא דרב וע"כ אי אפשר לומר דגרסינן זה ואתי' מתניתין אפילו כרבנן משום דמודו רבנן דאף דזכות הוא לעבד מ"מ נהי דמהני דלא מצי הרב לחזור בו מ"מ גיטא לא הוי עד דמטי ליד העבד א"כ מאי פריך רב זביד אי בשכ"מ מאי אירי' תנו ליתני כתבו דילמא משום הכי תני תנו לאשמועינן דאפילו רבנן מודו דלא הוי גט לאחר מיתה לכך כתב רש"י דלא גרסינן תן גט זה ופליגי רב זביד ורב פפא בפירושא דמתני' אבל התם בדף ט' פירש"י תנו מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה משום דדברי ש"מ ככתובים ומסורים דמי הרי דמוקי למתניתין בש"מ כדמפרש הרי"ף וע"כ אפילו באין ציבורין משום דלמנה קבור לא חיישינן ולא ניחא ליה לאוקמי' בבריא ומעמד שלשתן דלשנא דמתניתין לא משמע הכי וכן בפקדון לא ניחא לי' לאוקמי משום דתנו לשון מתנה משמע ומשום מצוה לקיים דברי המת לא ניחא ליה לאוקמי כתרוץ ר"ת והר"ן וע"כ ניחא לי' לאוקמי יותר בש"מ כדפרישית אליבא דרי"ף אלא דקשיא א"כ ליתני כתבו וע"כ צריכין אנו לומר כיון דמוקמינן השתא באוקמתא חדתא בש"מ ובאין ציבורין מוקמינן נמי רישא דמיירי דאמר תן גט זה ואפי' רבנן מודו דנהי דהוי זכות דלא מצי למהדר בי' מ"מ גיטא לא הוי עד דמטי לידו ואין גט לאחר מיתה והשתא הרי"ף ורש"י בשיטה חדא קיימי ומעולם לא חזר רש"י מאור עינינו מפירושו דהתם פי' אליבא דהילכתא ואין להקשות ממתני' דפ' ח' דתרומות דתני האשה שהיתה אוכלת בתרומה ובאו ואמרו לה מת בעלך או גירשה וכן העבד שהי' אוכל בתרומה ובאו ואמרו לו מת רבך דפליגי ר"א ור"י ואם עדיין אינו משוחרר עד שהגיע הגט לידו מותר לאכול בתרומה י"ל כיון דרבו לא מצי למהדר בי' לא חשיב כקנין כספו ואסור בתרומה או י"ל כדמשני בירושלמי גבי אשה שעבדה שליח לקבלה במקום פלוני וכן גבי עבד נמי מצינו למימר בכה"ג וק"ל או בעבד מהני שיחרור בכל לשון ששמעו שלא נשאר עליו שיעבוד דכופין אותו לכתוב גט שחרור ואין לרבו עליו רשות:

והשתא לפי מה שפירשתי לפי' התוס' אמינא מה שאמרתי לחדד התלמידים והקשיתי קיצור על מתניתין גופי' היה לו להקשות אמאי יתנו לאחר מיתה הא לא משיך בל"ז הייתי אומר דס"ד דמקשה דמתניתין איירי בש"מ אבל עכשיו הוכחתי מפי' התוס' דבלא ציבורין אי אפשר לאוקמי מתניתין בש"מ דמקמ"ל דהא כבר אשמועינן בבב"ב א"כ הי' לו להקשות אמאי יתנו הא לא משיך ובברי' ובפקדון אי אפשר לאוקמי דתנו לשון מתנה

משמע כדכתב מהרש"א בל"ז הייתי אומר כתירוץ ראשון של תוס' דלא רצה רב לאוקמי מתניתין משום מצוה לקיים דברי המת משום דלא ניחא ליה לאוקמי כיחידאי א"כ בל"ז לא רצה המקשה להקשות והא לא משיך דהיה סבר המקשה דהטעם משום מצוה לקיים דברי המת אף בברי' אבל עכשיו שאמר רב ציבורין בעינן וע"כ סברתו אליבא דמ"ד דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת פריך שפיר והא לא משיך כך הייתי אומר בל"ז אבל עכשיו שהוכחתי אליבא דרב זביד אי אפשר לומר תירוץ זה אלא תירוץ ר"ת שאין אומרים מצוה לקיים דברי המת משום שלא הושלש מתחילה לכך ולא גריס זה א"כ ליקשי בל"ז והא לא משיך בלא דברי התוס' ד"ה קסבר רב פפא הייתי אומר דלכך לא פריך המקשה על מתניתין והא לא משיך דס"ד דמעמד ג' קונה לא שנא מלוה ול"ש פקדון אבל השתא דאוקי רב בציבורין ס"ד דמקשה דלא ניחא לאוקמי במעמד ג' דא"כ לא בעינן ציבורין א"כ פריך שפיר והא לא משיך ותירץ לו המתרץ דדווקא בפקדון תקנו מעמד ג' כך הייתי אומר בל"ז אבל עכשיו אני מקשה קושי' התוס' ד"ה וא"ת ולרב פפא ולרב גופי' אמאי לא מוקי למתניתין במעמד ג' ואפי' אין ציבורין בל"ז הייתי אומר דהא התוס' לעיל ד"ה תנו מנה רצו לחלק אם תקנו מעמד ג' בשטר וא"כ בל"ז הייתי אומר דס"ד דמקשה דלמ"ד דווקא בפקדון ולא במלוה ה"ה בשטר נמי לא תיקנו אבל למ"ש דבמלוה נמי תיקנו א"כ אפי' בשטר נמי תיקנו וא"כ לא ניחא לי' לאוקמי במעמד ג' משום דקשיא לי' רישא דאם במעמד שלשתן אפילו ברישא יתנו השטר לאחר מיתה כך הייתי אומר בלא קיצור אבל עכשיו קשה הקיצור שלי דהי' לו להקשות על מתניתין והא לא משיך דליכא למימר דמיירי במעמד ג' ואפילו במלוה א"כ קשיא רישא בל"ז הייתי אומר דהא הביא הרא"ש בשם ר"ת דתנו לא הוי כזכי במתנה והוכחתו מדלא מוקי למתניתין דאמר תנו והוי כזכי אלא ע"כ דתן לא הוי כזכי במתנה א"כ בלא מימרא דרב לא רצה להקשות והא לא משיך דס"ד דתן הוי כזכי במתנה אבל השתא דאמר רב דציבורין בעינן וקשה פשיטא דהא תן הוי מיד ליד אלא ע"כ דלא מיירי בענין זה ולכך בעינן ציבורין א"כ פריך שפיר כך הייתי אומר בל"ז אבל עכשיו קשה קושיא חזקה על הרמב"ם שהוא פוסק דתן הוי כזכי במתנה כמבואר בח"מ סי' קכ"ה א"כ קשיא אליבי' הך סוגי' דידן למה לא מוקמינן מתניתין בברי' ומשום דתן הוי כזכי וע"כ צריכין אנו לומר דהרמב"ם נמי בשיטת הרי"ף רבו אמרו ומוקי רישא דמתניתין באומר תן גט זה ואפילו לרבנן דסברי דזכות הוא לעבד מ"מ כל כמה דלא מטי לידו לא הוי גיטא ולכך אין נותני' לאחר מיתה ובסיפא אשמועינן דבש"מ אפילו במנה סתם נמי נותנים משום

דלמנה קבור לא חיישינן כדפרישית בדברי הרי"ף והשתא זכינו לדין שהרי"ף והרמב"ם ורש"י כולהו בחדא שיטא קיימי ודו"ק:

ומה שהתפלא הגאון על ראיות הרי"ף דהביא ראיה דאשכחן זכי' בכה"ג מהולך מנה לפלוני שאני חייב לו שחייב באחריותו ואפ"ה אם בא לחזור אינו חוזר וכתב הגאון שאינה ראיה כלל דודאי זכות הוא להלה לקבל מעותיו כשיגיע לידו אבל להיות פטור מיד בבא לאיש המקבל מאן לימא לן דזכות הוא לו שמא אינו רוצה שיהיו מעותיו בידו עכ"ל וכן דחה הר"ן דברי הרי"ף בענין זה שכתב דאין ענין זה דומה לנדון זה כלל דהתם ודאי דינא הוא כלומר דלא מיפטר לוה מיניה דמלוה עד שיגיע ממון לידו דאי אמרינן דמיפטר חוב הוא לו אבל הכא כיון דזכות הוא לעבד כשנתנו לשליח ואומר לו תן הרי הוא כאלו קבלו העבד עכ"ל ואני אשתומים כשעה חדא דהרי"ף לא הביא ראי' מהך דהולך מנה לפלוני לענין הדין דבודאי אין הנדון דומה לראי' אלא תחילה הביא ראיה לענין הדין ממתניתין דקתני תנו גט זה לאשתי כו' ומת דלא יתנו לאחר מיתה ש"מ דדווקא לענין חזרה הוי כזכי דלא מצי למהדר בי' אבל גיטא לא הוי עד דמטי לידו ואח"כ מביא ראיה על הלשון וכו' איך אפשר למתני זכייה בכי האי גוונא כיון דלא הוי גיטא עד דמטי לידו ומביא שפיר ראיה דאשכחן זכייה בכי הוא גוונא כמו גבי הולך מנה לפלוני דא' רב חייב באחריותו ואם בא לחזור אינו חוזר א"כ ה"נ תני לשון זכייה בכי האי גוונא אבל לענין דינא אינה ראיה כלל מהך ולא עלה על דעת הרי"ף להביא ראיה מהך לענין דינא אלא לענין דאשכחן זכייה בכי האי גוונא וזה פשוט וברור בדברי הרי"ף:

אמנם מה שכתב הגאון לדחות השגות הר"ן על הרי"ף דראי' שהביא מפ' המקבל גבי אשה דמשמע דמגור' מיד וכתב זה ודאי לא קשיא מאחר דהיא עשתה שליח והוא אמר תן לה א"כ בזה ליכא פקפוק דיד השליח כידה ומתגרשת מיד בבא ליד השליח ודברי הגאון דברי טעם הם אלא דלא נשווי' טועה לגמרי נראה דהר"ן מביא ראי' דאף אם הבעל חוזר משליחות האשה למ"ד הולך כזכי הוי גט מיד וראיה דאמרינן שם דף ס"ג תנו רבנן התקבל לי גיטי ואשתך אמרה התקבל לי גיטי והוא אומר הולך ותן לה כו' רצה לחזור לא יחזור רבי אומר בכולן אם רצה לחזור לא יחזור אבל אם אמר לו אי אפשי שתקבל לה אלא הולך ותן לה רצה לחזור יחזור ופריך רבי היינו ת"ק איבעית אימא אי אפשי אתי לאשמועינן ש"מ דלת"ק אף אם אמר אי אפשי אלא הולך ותן לה לא יחזיר משום דהולך הוי כזכי ולמד הר"ן מכאן דאף דהוא מבטל שליחות האשה מ"מ למ"ד הולך כזכי זכה מיד אכן תמה אני לפי הבנת הטור בי"ד סי' רס"ז בדברי הרי"ף אין מקום לרוב השגות הר"ן על דברי הרי"ף דהא כתב הטור על דברי הרי"ף וז"ל ואפילו לדבריו איכא למימר

כשאמר תן לו אבל אמר זכה לו יצא מיד לחירות וכ"כ הרמב"ם אמר זכו בגט זה לעבדי יצא מיד לחירות אע"פ שלא הגיע לידו קודם מיתת האדון אבל אמר תנו לו אע"פ שאינו יכול לחזור בו לא יתנו לאחר מיתה עכ"ל ולפ"ז בטלו כל השגותיו ראשון מה שהביא מפ"ק דקדושין שקונה עצמו בשטר ע"י אחרים מיירי י"ל בדאמר זכו לו וכן מה דאמרינן חיישינן שמה זיכה לו ע"י אחר מפורש דאמר בלשון זכו לו וכן הא דמבעי' לן בהאשה שלום המזכה גט לאשתו במקום יבום מיירי נמי דאמר זכו לה וכן בפ"ח דתרומות דתנן העבד שהי' אוכל בתרומה ובאו ואמרו לו מת רבך או שעשאך בן חורין ר' אלעזר מחייב קרן וחומש כו' מיירי נמי דזכה לו ע"י אחרים ואין אנו צריכי' לתירוצים שכתבנו לעיל ובר מכל דין אין מקום לכל השגותיו ראשון מה שמשיג מפ' המקבל האשה שאמרה התקבל לי גטי והוא אומר הולך ותן לה דאי אמרינן תן כזכי מגורשת מיד דאף לפי מה שפירשתי מ"מ מאן יאמר דמגורשת מיד דילמא אי תן הוי כזכי לא מצי למהדר בי' כדמשמע סוגי' דהתם בענין זה והא דאמרינן התם איתמר התקבל לי גיטי ואשתך אמרה התקבל לי גיטי והוא אומר הולך ותן לה דמספק אמרינן אם לא הגיע הגט לידה קודם מיתת הבעל דחולצת ולא מתייבמת התם מיירי שאינו חוזר משליחות קבלה של אשה ואי תן הוי כזכי לא חזר משליחות קבלה של אשה ובהגיע ליד השליח כאלו הגיע ליד האשה כמו שדחה הגאון בעצמו וכן מה שמביא ראי' מפ"ק דקדושין שקונה בשטר ע"י אחרים מיירי נמי בענין דלאחר שבא לידו הוא בן חורין למפרע מאותו שעה שזיכה ליד אחר וכן מפ' השולח דאמרינן האומר עשיתי פלוני עבדי בן חורין והוא אומר לא עשתני חיישינן שמא זיכה לו ע"י אחר ואין הרב יכול לחזור בו דאם יגיע הגט אח"כ לידו הוי משוחרר למפרע וכן בפ"ח דתרומות העבד שהי' אוכל בתרומה ובאו ואמרו לו מת רבך או שעשאך בן חורין י"ל שזיכה לו ע"י אחר וא"כ כשיגיע הגט ליד העבד הוי בן חורין למפרע א"כ אכל תרומה בשוגג ומהא דמבעי' לן בפ' האשה שלום המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו בודאי לא נשכח מהרי"ף אבעי' זו שהביא בעצמו בסמוך ואין אדם מביא ראיה לחובתו ובפרט ממש לסתור תוך כדי דיבור אלא דהתם מבעי' לי' אפילו אם הגיע גט ליד אשה מבעי' לן אי הוי מגורשת כיון דבעל לא עשה שליח להלכה אלא בתורת זכי' מסר ליד השליח בשלמא אם זכות הוא לה מגורשת שפיר בהגיע גט לידה אבל אם חוב לה אפילו הגיע גט לידה לא הוי מגורשת דהא בעל לאו בר שווייה שליח לקבלה כמו שאמרינן ריש התקבל ועלה בתקו וחולצת ולא מתייבמת הרי לפניך שמכל הראיות שהביא הר"ן להשיג על הרי"ף אין כאן סתירה לדברי הרי"ף אף אם נימא דדעת הרי"ף אפילו באמר זכו לו לא הוי גיטה עד דמטי לידו ולכאורה יש להביא ראיה

קצת לדברי הרי"ף דאפילו בזכו לו לא הוי גיט' עד דמטי לידו דאמרינן בפ' שנים אוחזים לאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו ופריך אלא הא דתנן מצא גיטי נשים ושחרורי עבדים כו' הרי זה לא יחזיר שמא כתובים היו ונמלך עליהם שלא ליתנם וכי נמלך עליהם מאי הוי והא אמרת עדיו בחתומיו זכו לו ומשנינן הני מילי היכא דמטי לידו אבל היכא דלא מטי לידו לא אמרינן ופירש"י היכא דמטי לידו אפילו לאחר זמן זכו לו חתומיו לגבות מזמן הכתוב בו ובדף י"ט בפיסקא שחרורי עבדים בזמן שהרב מודה יחזיר לעבד ופריך ואמאי ניחוש שמא כתב ליתן לו בניסן ולא נתן לו עד תשרי ואזל עבדא וקנה נכסין מניסן ועד תשרי ואזיל הרב וזבנינהו ומפיק לי' לשיחרור דכתב בניסן וקא טריף לקוחות שלא כדין הניחא למ"ד זכות הוא לעבד שיוצא מתחת רבו לחירות ולאביי דאמר עדיו בחתומיו זכין לו שפיר נשמע מזה אליבא דמאן דס"ל זכות הוא לעבד ועדיו בחתומי' זכו לו אפ"ה אם אין הרב מודה לא יחזיר דחיישינן שמא נמלך ש"מ אף דזכות הוא לו לא זכי עד דמטי גיטא לידו א"כ מה לי עדים שאין זכין בחתומיו אלא מצד דזכות הוא לעבד אפ"ה כל זמן דלא מטי גיטא לידו לא זכי אלא לאחר שבא הגט לידו זוכים לו למפרע א"כ גם במזכה לו ע"י אחר דאינו זוכה אלא מטעם דזכות הוא לעבד מ"מ לא זכי העבד עד דמטי לידו ולא זכי אלא לענין דלא מצי למהדר בי' אבל בעדיו בחתומי' זכו לו כיון שלא מסר ליד אחר ועדיין לא יצא מרשותו חיישינן לנמלך דמצי לבטל העדות אבל מ"מ מצינו דאין זכי' לגמרי אלא אחר שבא לידו ה"נ דכוותי' דאף דמזכה לו ע"י אחר אינם זוכים לו לגמרי עד אחר שבא לידו ואז זוכים לו למפרע נמצא זכינו לדין לדברי הרמב"ם ולפי הבנת הטור בדברי הרי"ף היכא שאמר זכו לו זכה מיד אף אם לא הגיע ליד העבד א"כ ה"נ באשה זו שזיכה לה הבעל הגט ואמר בלשון זכו לה א"כ הוי גיטא מיד ולא היתה צריכה שיגיע הגט לידה ומגורשת היא מיד ופשיטא לדעת הב"י דפסק בח"מ סי' ל"ט וסי' ס"ה דלא כר"ח והרי"ף אלא אפילו לפי פשטן של דברי הרי"ף דאפילו בזכו לא הוי גט עד דמטי לידה מ"מ מודה היכא דמטי גיטה לידה דמגורשת למפרע כמו שהבאתי ראיה ברורה מפ"ק דב"מ א"כ הוי יום הנתינה ביום זכוי הגט לשליח ובהא כ"ע מודים דמונים צ' יום מאותו זמן ומ"מ נראה דאפי' לדברי הרי"ף דלא הוי גט עד דמטי לידה מ"מ לא מצי השליח לחזור משליחתו וראי' לזה דאמרינן פ"ק דמציע' דף י' אר"י המגבי' מציאה לחבירו קנה חבירו וא"ת משנתנו דאמר תנה לי ולא אמר זכה לי משמע דאם אמר זכה לי לא מצי השליח לחזור שכבר עשה שליחתו וה"נ מחויב עכ"פ השליח למסור הגט ליד האשה:

ומה שרצה הגאון להמציא דבאשה לעולם הוא חוב לה דמדנקט להו בחדא בבא משמע דמדמי' לי' בחד ענין וכמו דגבי שיחרור איירי כשהוא זכות לדבריו נ"ל דמחבר נקט בהאי בבא אשה אף גם במקום דזכות הוא לה אפ"ה באשה אמרינן טב למיתב טן דו וחשבינן לה לעולם חובה כו' תמה אני בדברי הגאון מי דחקו לזה דילמ' נקט בחדא בבא לומר כי היכי דבעבד דאף דזכות הוא לו מ"מ לא הוי משוחרר עד דמטי גיטא לידו ובאשה נמי כן אפילו במקום שזכות הוא לה מ"מ לא הוי גיטא עד דמטי לידה ובשניהם. אין גט לאחר מיתה ואי משום דפליגי ר"מ ורבנן ברישא באשה ושחרור וכתב הגאון דמחלקו רבנן בין אשה ועבד ולא מחלקינן בין אשה גופ' היכא דזכות הוא לה ע"כ באשה אין חילוק דלעולם הוא חוב לה משום דטב למיתב טן דו אני אומר אי משום הא לא אירי' דילמא רבנן מחלקי בין שיחרור לאשה משום דפליג ר"מ בעבד וסבר דחוב הוא לו ורבנן סברי דזכות הוא לו ובאשה מודי' דחוב הוא לה ע"פ רוב ובמקום שזכות הוא לה לא פלוג ר"מ ורבנן ושניהם מודי' דזכות הוא לה ולכך לא מחלקי רבנן באשה גופה ומה שפילפל הגאון בדבר מהרא"י ורצה להמציא חלוקי' הנה תשובה זו אין בידי ואי אפשר לי להעמיד דבר דבור על אופנו משכתי ידי מזה אכן מה שכתב דדין זה תלוי אם נימא דמומרת נאסרת על בעלה זכות הוא לה אבל לדעת דסוברים דלא נאסרת א"כ אמרינן דלאו זכות הוא לה והתפלא על דעת האוסרים שמדמין אותה לשבוי' שיש עדים שנשבי' כו' ואני לא זכיתי להבין דבר זה דבאמת גבי מומר' היכא דאיכ' עד אחד שמעיד עליה שלא זינתה בהאי מדמין לשבוי' שמעיד עליה עד אחד אבל היכא דליכ' עד בודאי ליכא לדמוי' לשבוי' דהתם אנוסה היא והכ' מתיחדת עם הגוים מרצונה ואי משום דאין אשה נאסרת ע"י בעלה אלא ע"י קינוי וסתירה כבר כתב הב"י בטור א"ה סי' י"א אם יש עדים שראו דבר מכוער כשני עדי טומאה דמי ובמי שנשתמדה עינינו רואות שמיחדת עם הנכרים והרבה דברי כיעור הוי כשני עדי טומאה והתוספות בכתובות הקשו מהא דאין אוסרין על היחוד מפ' בתרא דנדרים מההיא נואף ותירצו דנואף שאני ש"מ גבי נואף אוסרים אפילו על היחוד וסתם גוי' נואפי' נינהו מיהו לא קי"ל כהך תירוצא דהא הר"ן כתב שם דאי לאו משום הני טעמי הי' ראוי בכיוצא בזה לכל בעל נפש לחוש לעצמו ש"מ דלא ניחא לי' בתירוצא של התוספות אך קשיא לי למה לא תירצו התוס' שמיירי שהיו עדי כיעור שם ואפשר דלישנא דקתני התם אתא גברא סליק נואף כו' משמע שלא היו שם עדי' ומשמע משם דאם הבעל ראה דבר מכוע' לדעת התוספות לא תצא מדלא מחלקי הכי מ"מ בנדון דידן נראה דעת האוסרי' על בעלה עיקר משום דמומר לע"ז הוי מומר לכל התורה וזה שכתב הגאון בשם מהרש"ק דעכשיו בטל יצרא דע"ז ולא נשאר

אלא יצרא דעבירה ועם כל זה אמרינן מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה משום כיון דמפקר נפשי' לעבוד ע"ז בשביל עבירה הוי כמומר לכל התורה א"כ מומרת בלא בעלה בודאי עשתה בשביל זנות שיהי' לה כהיתר ולכך אסור' לבעלה אבל אם המיר' עם בעלה בעלה מנטרה והיא יראה מפני בעלה להיות עם מנאפי' חלקה מותרת לבעלה ובר מכל די הלא היא יודעת שאי אפשר לה להדבק בבעלה מפני אימת המלכות והבעל לא ילך אחרי' למדינה אחרת א"כ זכות הוא לה ולא מבעי' לדעת הטור שדברי הרי"ף והרמב"ם עולים בסגנון אחד היכא שאמר זכי לו שמשתחרר העבד מיד א"כ ה"נ מתגרשת האשה מיד דהכי אמר ליה בעלה זכי לה כפי נוסח סדר הגט אלא אפילו לפי פשטן של דברי הרי"ף דאין חילוק בין זכי לתן דלעולם אינה מתגרש' מיד אלא דאינו יכול לחזור מ"מ הא הבאתי ראי' ברור' מפ"ק דמציע' דלאחר שבא לידה מתגרשת למפרע וא"כ בנדון דידן נמי דאף שראוי להחמיר שלא להתירה עד שיגיע הגט לידה מ"מ מתגרשת למפרע מעת זכוי הגט ליד השליח א"כ הוי יום נתינה מאותו יום ובזה אין צריך חשש כלל למנות צ' יום אליבא דכ"ע אלא מיום הזכוי הגט ליד השליח והרצתי הדברים בווינא לפני הגאון מהר"ר דוד אב"ד דק"ק פראג והסכים עמי מ"מ הייתי כפוף לשמוע דברי חכמים שכבר הורה זקן ואני כתבתי מה שנראה לפע"ד אליב' דדינא וה' יראני פלאות בתורתו הקדושה:

שאלה מד

פסק הט"ז בא"ח סי' תרכ"ו דאין לעשות סוכה תחת הלט"יש כמו שהוא בגב הרעפי' כיון דהלט"יש הויין סמוכין זה לזה כדי שתוכל הלבינה לשכוב על שני הלט"יש ואע"ג דלא אמרינן לבוד להחמיר מ"מ כיון שהלט"יש סמוכים בשעור קטן יש עליהם שם סכך והוי שני סככים ופוסל אף שסיכך כל כך שאף אם ינטל מה שכנג' הלטי"ש יהי' צילתה מרובה אפ"ה פוסל מטעם שני סככי' עיי' בו באורך ועיקר ראייתו מלשון רש"י בגמרא דף ט' שכתב ד"ה מאי למימרא כו' וכיון דחמתה מרובה מהי תיתי ליפסל לא משום שני סככים איכא דהא חד סככא הוא כו' וכתב הט"ז הרי לפנינו דאע"ג דהענפים חמתן מרובין מ"מ אי לאו שהם סכך אחד עם הכשר של מטה הי' פסול מחמת ב' סככים והיינו שהעליונה הוא סכך פסול עכ"ל הט"ז ובודאי כוונתו הוא דנקט וסיים בלישנא והיינו שהעליונה הוא סכך פסול משום דקשיא לי' הא אמרינן שם בגמרא פעמים שתחתונה כשירה ועליונה פסולה היכי דמי שתחתונה צילתה מרובה מחמתה ועליונה חמתה מרובה וקיימן תרווייהו בתוך עשרים ופריך פשיטא דכי חד מנייהו חמתה מרובה לאו

סוכה תחת סוכה היא ותירצו מ"ד נגזור דילמא מצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר ופירש"י זימנין דקיימא עליונה למעלה דלא מסיק אדעתי' למיחש אתחתונה משום צירוף פסול אם כשר ומדחזי לעליון חמתה מרובה סבר כמאן דליתא הוא ולא פסיל לתחתונה קמ"ל דלא גזרינן הרי להדי' כל היכא דחמתה מרובה לא הוי סוכה תחת סוכה והיכי אפשר לומר דפסול סוכה מחמת שני סככים ולכך מסיים והיינו שהעליונה הוא סכך פסול ר"ל דומי' היכא דעליונה למעלה מעשרים דסוכה תחתונה פסולה משום צירוף ה"נ דכוותי' כיון שהאילן הוא סכך פסול כן נראה לי כוונתו ופשוט וברור הוא וטובא קשיא לי דהוא רוצה ללמוד דיש פסול סוכה תחת סוכה אף שעליונה חמתה מרובה מ"מ פסול מחמת שני סככים כיון דעליונה מסכך פסול א"כ למה פרש"י לעיל בדברי המקשה הא קמצטרף סכך פסול כו' אלמא תלוש בעינן ומהני צל האילן לצל הסכך להשלים צלתה של סוכה היה לפרש כפשוטה שאף שצל הסוכה הוא מרובה בלא אילן מ"מ ליפסול מטעם סוכה תחת סוכה ואם בשביל לישנא דקמצטרף משמע לי' דמיירי שאין בסוכה צלתה מרובה אלא בהצטרפות האילן קשה עכ"פ על המקשה גופי' היה לו להקשות בפשיטות כי חמתה מרובה מאי הוי הא מ"מ הוי סוכה תחת סוכה ותפסול התחתונה אף אם יש בה צלתה מרובה בלא אילן ועוד אי לכונה זו נתכוון רש"י ללמוד דווקא שהם סכך אחד אבל אם היו שני סככים יש עדיין פסול מחמת שני סככים אף שהעליונה חמתה מרובה א"כ בסיומא דמילתא דמתרץ ש"ס מ"ד נגזור היכא דחבטן אטו דלא חבטן פי' רש"י טעם השני משום מחובר ולא פי' הטעם הראשון דפסול מחמת שני סככים:

ועוד איך אפשר לחלק דאם סכך כשר למעלה וחמתה מרובה סוכה תחתונת כשירה ולא הוי סוכה תחת סוכה ובסכך פסול למעלה אף שחמתה מרובה יהי' סוכה תחתונה פסולה משום סוכה תחת סוכה אטו סוכה תחת סוכה בסכך פסול תליא הלא גזירת הכתוב בסכת כתיב ולא בסוכה שתחת סוכה אף שסוכה עליונה מסכך כשר התחתונה פסולה וכן פי' רש"י בהדי' דף י' ע"א וז"ל אבל כי קאי בתוך כ' ליצטרף ובלבד שלא יהי' צילתה מרובה מחמתה דתפסל התחתונה משום סוכה תחת סוכה עכ"ל הרי להדי' דסכך פסול לא מעלה ולא מוריד לענין שני סככים ואי אפשר לקרב אל הסברא דבסכך כשר פסול סוכה תחת סוכה אפ"ה אם למעלה חמתה מרובה לא נקרא בשם סכך ותחתונה כשירה ובסכך פסול כי חמתה מרובה יהי' סוכה תחתונה פסולה:

ועוד קשיא לי לסברת הט"ז הא אמרינן בגמ' פעמים ששתיהם פסולות כגון דתרווייהו צילתן מרובה מחמתן וקיימה עליונה למעלה מעשרים מקרקע של תחתונה וע"כ לא

איצטרך בזה לאשמועינן דסוכה עליונה פסולה דמשנה שלימה היא ריש פרקין אלא בשביל תחתונה אשמועינן דתחתונה פסולה ולסברת הט"ז הי' לו לאשמועינן רבותא טפי דאפילו אין בעליונה צלתה מרובה כיון דקיימא למעלה מכ' הוי סכך פסול ופסולה סוכה תחתונה משום סוכה תחת סוכה אלא ברור נשתקע הדבר ולא נאמר דזה כלל כל היכא שסכך עליון חמתה מרובה לא פסיל סכך התחתון מטעם סוכה תחת סוכה אלא מטעם צירוף סכך פסול בהדי סכך כשר דמהני לצל הסכך הכשר ואגב זה צריכין אנו לישב דברי רש"י דהקשו הראשונים והביאם הב"י בסי' הנ"ל וז"ל דאף מפי' רש"י משמע דאם הי' הצל הסכך מרובה בלא אילן לא מצטרף ואח"כ כתב בדף י' גבי סוכה שתחת סוכה דכשעליונה למעלה מעשרים אע"פ שתחתונה צלתה מרובה מחמתה פסולה וכתבו שחזר מפי' ראשון ובאמת דוחק לומר שחזר מפי' ראשון תוך שיטת הלכה אחת אלא נראה ברור דרש"י עמד בשיטתי' דלא מבעי' לפי' התוס' בד"ה והא קמצטרף דמפרשי הא דאמרינן תחתונה כשירה ועליונה פסולה כגון שהתחתונה צילתה מרובה כו' מיירי שאין התחתונה מרובה אלא מחמת עליונה פשיטא ניחא דיתפרש שם בברייתא כמו שמפרש רש"י במתני' והכי פירושא בברייתא מ"ד נגזור דילמא מצטרף כו' ר"ל אם שניהם בתו' כ' אף דתחתונה אין צילתה מרובה אלא מחמת עליונה פשיטא דכשירה דשניהם סכך כשר הוא וסוכה תחת סוכה ליכא למיפסל כיון דעליונה חמתה מרובה אלא דה"א דנגזור דזימנין קיימה עליונה למעלה מכ' פ' רש"י ובתחתונה לא יהי' צלתה מרובה אלא בצירוף עליונה ואתי לצרף סכך פסול בהדי סכך כשר קמ"ל דלא גזרינן וזה לפי' התוס' אכן אף לפי' ריב"א שהביא הרא"ש והטור י"ל דריב"א לא פליג ארש"י אלא י"ל שהבין שגם דברי רש"י עולים על נכון ע"פ שיטתי' דהוא מפרש כל היכא שסכך פסול למעלה מבטל סכך התחתון כנגדו והוי סכך התחתון כמאן דליתא וכן מפורש בהר"ן הביאו הב"י ע"ש א"כ י"ל דכוונת רש"י ג"כ דמיירי שסוכה התחתונה צלתה מרובה בלא אילן כפשט הלשון העושה סוכה תחת האילן משמע כדין הכשר סוכה ואפ"ה פי' רש"י במקשה דהקשה והא קמצטרף כו' דתלוש בעינן ומהני צל האילן לצל הסכך להשלים צלתה של סוכה ע"פ סברת הר"ן דכל מה שתחת הסכך הפסול כאלו אינו דסכך פסול מבטל לי' וא"כ לא יהי' צלתה מרובה אלא מחמת צל האילן וקמצטרף סכך פסול בהדי סכך כשר וא"כ בברייתא נמי פי' הכי דסוכה תחתונה צלתה מרובה בלא עליונה ועל זה פריך פשיטא ומתרץ מ"ד דנגזור דילמא מצטרף סכך פסול דהיינו היכא שסוכה עליונה למעלה מכ' והוי סכך פסול ומבטל כנגדו למטה בסכך כשר וא"כ לא יהיה צלתה מרובה אלא בהצטרפות סכך הפסול קמ"ל דלא גזרינן וא"כ דברי רש"י

עולים כהוגן אף לסברת ריב"א ואין כאן סתיר' מדבריו נמצא זכינו לדין לפי כל החומרות אם הסוכה תחתונה צלתה מרובה אף לאחר שתקח מה שכנגד הפסול סוכה כשירה היא לכתחילה ואין בה גמגום לאיסור כלל דליכא למיסר משום סוכה תחת סוכה דזה פשוט כיון דלמעלה חמתה מרובה מצלתה לא הוי סוכה תחת סוכה והשתא דנקט רש"י בלישני' לאו משום שני סככים איכא דהא חד סכך הוא קושטא דמילתא נקט אבל באמת לפי המסקנא אף אם הם שני סככים כיון דעליונה חמתה מרובה לא מפסיל בשביל שני סככים אלא בשביל צירוף דאנו רואים כל מה שכנגד הסכך כאלו אינו ומה שמביא ראי' מהישן תחת המטה דפסול משום סוכה תחת סוכה דהתם הוי צלתה מרובה ואין דומה לנדון שלפנינו ע"כ המיקל לא הפסיד כ"נ לי ברור ונכון וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה מה

נשאלתי מן הרב המובהק המפורסם החסיד מהר"ר יונה ז"ל מפראג. וז"ל נשאל אמ"ו פה על ספר רזיאל מועתק בלשונם ככתבם ולשונם והשמות פועלים הפעולות כידוע ספר ההוא מקבלה מעשיות מועתקים אות באות בלשון גוים דרך משל אדני א ד ען יע ועוד לו כל השמות על הגליון הספר בכתב עברי ואשורי למאות השמות על הגליון הספר בכתב עברי ואשורי למאות שמות הוי' עם כל השמות אחרים ע"ב ומ"ב וכ"ב וזולתן אין מספר ולפעמים שתי וערב למעלה מן השמות וגם בתוך הספק אין מספר ומעתה מה משפט השמות אם לגונזן או לשרפן כספר מינים או לקדור אזכרות הכתובים בלשונינו עכ"ל וזה אשר השבתי הנה ענותנותו תרביני ומה אדע אשר לא תדע הלא לפניו גלוים כל ספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים וכל הש"ס בפיו שנונים ובפרט דבר שנשאל לגדולים אשר קטנם עבה ממתני מ"מ להוציא חלק אי אפשר ורצון יראיו אעשה ואחוה דעתי הקלושה ותחילה נברר עוד הוראה אשר נשאלתי פה פרוסטיץ רצו לצייר בית הכנסת והי' כתוב על הכותל בכתב ישן כמה בקשות ותפלות ובהן שמות שאין נמחקים כמו אל מלך יושב ודומיהן ורצה האומן לסוד בסיד על הכותל ולצייר בציור יפה ומהודר מראשון אם מותר לסוד בסיד על השמות אלו כיון שלא נתקדשו או לא והנה לפום ריהטא מדברי הגהות מימוניות פ"ו מה' יסודי התורה דכתב הרמב"ם כל המאבד שם מן השמות הקדושי' לוקה מן התורה וכתב רא"ם ואם כתב אותיות של שם ולא נתכוון לקדש בכתיבתן אין בהם קדושה כדתני' בהבונה הרי שהי' צריך לכתוב את השם כו' עד וחכמים אומרים אין השם מן המובחר אלמא דבעינן כוונה עכ"ל משמע דשם שלא נתקדש מותר למוחקו אבל כד דייקינן שפיר אין מכאן ראי' כלל מתרי טעמי ראשון די"ל דמלקות קאמר אבל מ"מ

איסורא עביד כדבעינן למימר לקמן ועוד נראה דהתם מיירי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה דל"ת דהוי כנכתב בפי' שלא לשמו ודומה כמי שכתב גט לגרש בו את אשתו ומצא בן עירו ואמר לו שמי כשמך כו' פסול לגרש בו ודחה הש"ס ריש זבחי' דממשנה זו ליכא למילף דסתמא נמי פסול די"ל דסתמא כשר והכא משום דאינתיק לי' לשם גירושין דההוא וא"כ ה"ה בנדון דידן כיון שהי' מתכוון תחילה לכתוב יהודא אבל בסתמא שכתב השם אף שלא אמר בתחילת הכתיבה שהוא כותב לשם קדושת השם נראה דבדעבד כשר השם כמו דמחלק הש"ס בזבחים דסתמן כשירין משום דבסתם לשמן עומדים ואשה בסתמא לאו לגירושין עומד' ולכך סתמא נמי פסול וא"כ השם שכותבין בתפלות ובקשות מסתמא לשמן עומדים ואף בס"ת יש להכשיר בדעבד ואף דאיתא בפ' הניזקין דף נ"ד ע"ב ההוא דאתא לקמי' דר' אמי א"ל ס"ת שכתבתי לפלוני אזכרות שבה לא כתבתי לשמה ומדנקט בהאי לישנ' ולא נקט אזכרות שבה כתבתי שלא לשמה ש"מ אם אינו כותב בפי' לשמו פסול מ"מ נראה דאין זה מוכרח דהתוס' בפ' התכלת דף מ"ב ע"א הרגישו בדיקדוק זה ד"ה ואל ימול כותי וז"ל ותימא גבי ספרים למה לי למעוטי גוי מוקשרת' וכתבתם תיפוק לי' דסתמא לאו לשמו קאי דפרק הניזקין פסל אזכרות שלא כתב לשמן משמע אלא סתמא כתבן וכוונתם דבשלמא אי סתמא כשר ה"א דאם ישראל עומד על גביו כשר ולכך איצטרך למעוטי גוי מכתיבת ספרים אבל אי סתמא פסול אז לא מהני ישראל עומד על גביו דגוי אדעת' דנפשי' קעביד כמו גבי גט אשה ולא דמי למילה דסתם מילה לשמה קיימא א"כ אמאי איצטרך למעוטי גוי ותירצו דאיצטרך משום עבד ואשה אי נמי לא דק ובעי למימר שלא לשמן דבפ' כל הגט תנן כל הגט שנכתב שלא לשם אשה פסול אלמא לא דייק ואע"ג דסתמא נמי פסול אי נמי נראה דאזכרות לבד בעינן כולי האי ואיצטרך למעוטי אי כתב בלא הזכרה עכ"ל והנה כד דייקינן שפיר נראה דתירוץ שני הוא עיקר דע"כ מיירי שכתב שלא לשמו אלא דלא דק דהא בהאי סוגיא פריך הש"ס ולעבור עלייהו קולמוס וליקדשי' כמאן נימא דלא כר' יהודא דתנן הרי שהי' צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה כו' מעביר עליו קולמס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכ"א אין השם מן המובחר ואם איתא דמיירי שלא כתבן בפירוש לשמן אלא סתם א"כ מאי קאמר נימא דלא כר"י הא אפילו כחכמים נמי לא אתי דע"כ לא קאמרי רבנן אלא היכא שכתב שלא לשם קדושת השם שנתכוון לכתוב יהוד' בזה ס"ל דלא מבעי' בלא העברת קולמס דפסול אלא אפילו בהעברת קולמס נמי לא מהני אבל בכותב השם סתם סתמא לשמו עומד ואפילו בלא העברת קולמ' דכשר אלא ע"כ דמיירי דהסופר נמי אמר בענין זה שכתב שלא לשמן והא דנקט לא כתבתי לשמן לא דק

כמו גט אשה ועוד די"ל אגב סיפא דנקט גבי גווילין עיבדתים לשמן דהתם סתמא פסול משום דסתם עיבוד עורות לאו לס"ת קיימא וכן משמע מתוס' פ' השולח דף מ"ה ע"ב ד"ה עיבוד לשמן וראיתי שהמרדכי בפ' התכלת כתב וז"ל ולרש"י נראה דס"ת סתמא לשמה קיימא דמהיכא תיתי דפסולה כשכתב ישראל בסתם דסברא הוא מסתמא כיון שכותב ס"ת לקרות בו או ללמוד בו כתבו ולא גרע מזבחים דבעינן לשם ששה דברים וא"ה אם לא אמר בפירוש כשר אבל האזכרות ודאי צריך להזכיר בפירוש לשמן משא"כ בשאר ס"ת ולהכי נקט בפרק הניזקין אזכרות שלו כתבתי כו' ולא נקט שאר הספר וגם מביא ראי' מההיא דפ' הבונה הי' צריך לכתוב שם ונתכוון לכתוב יהודה כו' אלמא בשם צריך בפירוש לשם והביאו הב"י בסי' רע"ד ונראה ברור דמה שכתב אבל האזכרות ודאי צריך להזכיר בפירוש אין זה מדברי רש"י עצמו דאיך מביא ראיה מדנקט בפ' הניזקין אזכרות ולא נקט שאר הספר הלא תלמודא קאמר שם א"ל ר' ירמיה נהי דהפסיד שכר אזכרות שכר דס"ת כולה מי הפסיד אמר ליה אין שכל ס"ת שאין אזכרות שלה כתובי' לשמן אינו שוה כלום וגבי גווילין שאמר הסופר שלא עיבד אותן לשמן א"ל מתוך שאתה נאמן להפסיד שכרך נאמן להפסיד ס"ת ופריך ומ"ש מדרבי אמי ומשני התם איכא למימר טעי בדר' ירמיה ופירש"י שסבר שלא יפסיד אלא שכר אזכרות וי"ל דמשקר ונתכוון להקניט א"כ אין מכאן ראי' די"ל דס"ת צריך ג"כ לפרש לשם קדושת ס"ת דווקא והא דלא קאמר שלא כתב השאר הספר דלא ר"ל כן להפסיד כל שכרו אלא פשוט דאין זה מדברי רש"י רק רש"י נקט בסתם דס"ת לשמן קיימא ופשיטא י"ל דסתם כתיבת השם לקדושת השם קיימא אלא רבינו שמשון רצה לחלק בכך ומביא הנך ראייות וכבר מחי לי' הרב הב"י אמוחי' דמהראי' דפ' הבונה אין כלל ראי' וכן מההיא דנזיקין אין כלל ראי' כמו שכתבתי אלא פשוט דרש"י ס"ל דסתם ס"ת לשמן קיימא וה"ה בשמות דמ"ש והא דנקט אזכרות לא כתבתי לשמן לאו דווקא כמו שכתבו התוס' בפ' התכלת ואף שהט"ז בסי' רע"ו רצה לישב דבריו מ"מ לא פלט להצילו מקושיתנו מנ"ל לומר דקמ"ל דאף בנתכוון לכתוב יהוד' שזהו טעות גדול מהני העברת קולמס וה"ה בכותב סתם דילמא כפשטא דמילתא דדווקא אם שינה ונתכוון לשם אחר והוי דומיא דכותב לגרש את אשתו ומצא בן עירו וכו' דזה הוי כשלא לשמו ה"נ הכי אבל בכותב ס"ת י"ל כיון דסתמא לשמו קאי כ"ע מודו דאין צריך להעביר קולמס ולקדשו וכל דברי הט"ז אינם מוכרחים להמעיין ומדקדק בדבריו ומלשנ' דרש"י משמע דווקא בישראל אמרינן סתמא לשמו קאי אבל לא גבי נכרי הכותב ס"ת לעצמו בזה לא אמרינן סתמא לשמו קאי ובזה נתישב לי קושית התוס' בפ' השולח דף מ"ה דאמרינן מעשה בנכרי אחד בצידון שהיה כותב

ספרים והתיר רשב"ג ליקח ממנו ופריך הש"ס ורשב"ג עיבוד לשמן בעי כתיבה לשמה לא בעי בתמי' ומשני דמיירי בגר שחזר לסורו משום יראה והקשו התוס' דילמא כתיבה לשמה לא בעי דסתמא לשמן קאי אבל סתם עיבוד עורות לאו לתפילין קיימא והניחו בקושיא אבל לפירש"י נראה דדווקא בסתם ישראל הכותב אמרינן לשמן קאי אבל לא בגוי ולכך פריך שפי' לרשב"ג גם ישבתי עוד קושיות התוס' הא דפירש"י שם נמצא ביד נכרי אמרי לה יגנוז ואמרי לה קורין בו ופירש"י משום דס"ס הוא דאת"ל הוא כתבו שמא למכור לישראל כתבו ולא לשם ע"ז וכתבו התוס' ואינו נראה דר"נ קאמר כתבו נכרי יגנוז אפילו כתבו למכור לישראל דלקמן מפרש טעמא משום כל שאינו בקשירה אינו בכתיבה ולי נראה דרש"י רצה לתרץ דע"כ הא דתני יגנוז למה צריך גניזה ליהוי כחומש בעלמא אלא ע"כ דאסור לקרות בו אפילו שלא בצבור מחשש שמא כתבו לע"ז ולכך להנך אמרי לי' דקורין לאו בציבור קאמר אלא ללמוד בהם מותר מטעם ס"ס וזה מוכרחי' אנו לומר דמוכח כן מהש"ס דא"ל רב בודיא לרב אשי יתר על כדי דמיהן הוא דאין לוקחין הא בכדי דמיהן לוקחין ש"מ ס"ת שנמצא ביד נכרי קורין בו ודחי דילמא לגנוז ולא דחי דילמא לקרות וללמוד בו ביחיד אלא ע"כ דרב בודיא רצה להוכיח ש"מ דס"ת שנמצא ביד נכרי קורין בו בין בציבור בין ביחיד ודחי הש"ס דילמא לגנוז לוקחין ממנו אבל לקרות אסור בין ביחיד בין בציבור דחיישינן שמא לע"ז כתבו ולכך פי' רש"י דאמרי' לי' קורין דהוי ס"ס ומותר לקרות ביחיד והא דנקט הש"ס הא דתני יגנוז האי תנא הוא דתני המנונא כו' ספר תורה שכותבן מין ומסור נכרי כו' פסולין שנאמר וקשרתם וכתבתם ולא קאמר כפשוט' הא דתני יגנוז משום דחיישינן שמא לע"ז כתבו נראה משום דס"ד דש"ס הא דתני ס"ת שכתבו גוי קורין בו כמ"ד דליכא איסור' בנכרי כלל ולית לי' הך חששא דילמא לע"ז כתבו לכך מביא ברייתא דתני איסור' גבי גוי ותדע דהא בהאי ברייתא קא חשיב מין וס"ת שכתבו מין צריך לשרוף אלא ע"כ עיקר קרא לעבד ואשה קאתי ובגוי איכא עוד חשש אחר שמא לשם ע"ז כתבו ופסול לקרות בו אפילו ביחידי ולכך יגנוז ולפ"ז מוכח מדברי רש"י דעבד ואשה שכתבו ס"ת אין צריך גניזה אף שאין פסולו ניכר דומיא לגויליין שלא עבדן לשמן דס"ל להפוסקים דהוי כחומש בעלמא אבל הט"ז ריש סי' רפ"א ר"ל שאפילו בכל הפסולין שלא. ניכר אסור לקרות אפילו ביחידי ואין דבריו מוכרחי' ויצא לנו עכ"פ מדבר זה אותן כ"ד ספרים שמדפיסים הגוים והסכימו כל הפוסקים דדפוס הוי ככתיבה וא"כ עכ"פ מספק לא יצאנו דשמא לע"ז כתב' ובפרט שמדפיסים בלשון ליטיין מצד הספרים דזה ניכר פשיטא דלשם ע"ז כתבם ואסור לקרות בהן וטעוני' גניזה עכ"פ והדרן למילתא קמייתא דהוכחנו לדעת רש"י אם נכתב השם

סתם כשר בדעבד וכן פסק הב"ח א"כ פשיטא שאסור למחקו וחייב מלקות ועוד נראה אפילו אם לא נכתב לשמו כגון שנתכוון לכתוב יהודא וכו' אפ"ה נראה דאסור למחקו דעכ"פ קרינן לא תעשון כן לה' אלהיכם ולכך פליגי בהעברת קולמס ולא קאמרי דימחק אלא ע"כ דמ"מ כך אסור למחק וראיתי בטורים חדשים שנדפסו בברלין בשם הסמ"ק ה' שנכתב שלא מדעת מותר למוחקו ולא ידעתי דאף שס"ת פסולה מ"מ לא גרע מאם כתב השם שלא בדיו או בכתיבה משונה או אפילו בכתיבת הגוים או מציורים במשי ע"י תפירה אסור למוחקן הביא בשם א"ח ואף שכתב זה פסול בס"ת אפ"ה אסור למוחקו וע"כ צריכין אנו לחלק בין שלא כתב כלל לשם השם או שכתב בדבר אחר ונתכוון לשם כתיבת השם אף שפסול בס"ת מ"מ אסור למחוק והש"ך ס"ק י"ב כתב שם של קודש שלא נכתב לשם קדושה מותר למוחקו לצורך תיקון דוקא אבל לגוז ולגנוז שרי אפילו שלא לצורך תיקון וע"כ מיירי שלא נכתב לשם קדושה היינו היכא שנתכוון לכתוב יהוד' כו' אבל בסתם אף שלא פי' שכותב לשם קדושת השם מ"מ אסור למחקו נמצא בשם שכתבו בבה"כ על הכותל אף שכתוב בזהב ושאר צבעונים אסור למוחקו וכן משמע מהא דפ' במה אשה דף ס"א ע"ב דהברכות והקמיעין אע"פ שיש בהן אותיות ומענינות הרבה שבתורה אין מצילין אותן וטעונין גניזה ומשמע אף שלא אמרו שכותבי' לשם קדושת השם דומי' דעל ידות הכלים וכרעי המטה דיגוד ויגנוז ש"מ דאית בי' קדושה ואסור למוחקו כל זה הוא פשוט וברור ואין להקשות לפי זה דשם שנכתב סתם אסור למוחקו איך אמרינן בסוטה דף ל"ה ע"ב ת"ר כיצד כתבו ישראל את התורה ר' יהודא אומר על גבי אבנים כתבו שנאמר וכתבת על האבנים וגו' ואח"כ סדו אותן בסיד עד ושיגרו נוטירין שלהם וקלפו את הסיד והשיאוה וא"כ איך עברו על מחיקת השם וי"ל דהסיד לא הי' מוחק את השם דלאחר שקלפו הי' ניכר הכתב ואפשר שעשו כן להגין מפני הגשמים ולא הוי מחיקה כלל והיו טוחים בסיד עב שיכול לקולפו בלי גרידות השם ולא דמי לזורק על השם זהב משום דאי אפשר לגרוד עד שיגרוד כתב שתחתיו והוי כמוחק השם אבל סיד מתפרר ונופל וכתב קיים ולכך סדו בסיד ולא הוי כלל מחיק' השם והרב בית הילל לא חילק כן ולכך נתקש' לו ההיא דסוטה ולפ"ז כשהשם נכתב על הכותל בבה"כ שכבר סדו בסיד ואם יסודו על כתב זה אי אפשר להעביר הסיד האחרון עד שיקבל כל הסיד והוי כמוחק את השם ולכך הוריתי לדבק במקום השם נייר או מטלית בדבק ואח"כ יצייר עליו דזה לא הוי בכלל מחיק' השם וגם ראיתי שבענין עיבוד עורות שכתב רמ"א בסי' רע"א דאם מעבדן גוי יסייע ישראל מעט בתחילה וכתב הש"ך דהאי מסייע אינו אלא לכתחילה על צד היותר טוב אבל בדעבד אפילו לא סייעו כלל

אלא שיאמר לעכו"ם שיעבדנו לשמו סגי בכך וכן כתב הב"ח עכ"ל נפלאתי איך סמכו להקל במקום שכל הגדולים חולקים על סברא זו דהא הביא הרא"ש תחילה דעת הר"ר ברוך דאם הגוי מעבדן וישראל עומד על גביו ומסייעו מסייע זה יש בו ממש דנכרי אדעת' דישראל עביד ובענין זה התירו הגאונים עיבוד גוי ואח"כ הביא דעת הרמב"ם שאוסר וסיים ונהגו העם כמו שכתב הר"ב כי אין עבדנין ישראל מצוים בכל המקומות וכן הדעת מכרעת דבגט דבענין שיכתוב כל תורף הגט לשמה זה לא יעשה אבל בדיבור לא בעינן אלא בתחילת העיבוד כשישים העור לתוך הסיד שיאמר אז אני עושה כך לשם ס"ת וזה יעשה הגוי לשם ישראל כשיאמר לו עשה כך וכיוצא בזה מצינו בפ' אין מעמידין דר' יהודה בעי מילה לשמה ואפילו הכי ימול ארמאי ולא ימול כותי ולא אמרינן גוי אדעתי' דנפשי' קעביד כיון דברגע הוא עושה ודאי יעשה אדעתי' דישראל עכ"ל ואם אמנם שאין אני כדאי לחלוק על הרא"ש מ"מ סמכתי יתדותי על הגאונים כי רבים המה המסייעי ליה כי נראה ברור דהרא"ש הקיל טפי מהר"ב דלהר"ב שכתב דאם הגוי מעבדן וישראל עומד על גביו ומסייעו מותר מלשון זה משמע שעומד על גביו מתחילת עיבוד עד סופו בזה התיר הר"ב אבל מדברי הרא"ש דמחלק בין גט לעיבוד דמשמע אפילו אם אינו מסייעו אלא אמר לו בתחילת העיבוד וזה יעשה גוי לשם ישראל דאין צריך אלא רגע זו ונפלאתי על אדם גדול כמותו דהא אם עובד מקצת העור לשמו וכל העור שלא לשמו בודאי פסול דאיך יעלה על דעתינו להכשיר זה ונהי דבישראל אינו צריך לומר אלא בתחילת העיבוד ואף שיעשה אח"כ בשתיקה שפיר דמי משום דכל העושה על דעת ראשונה עושה כמו שנבאר לקמן אחר זה אבל גבי גוי דפסול בגט אפילו ישראל עומד על גביו משום דחיישינן שאף שמלה אחת יכתוב על דעת ישראל מ"מ דילמא אח"כ ישנה א"כ דין העיבוד שוה לגט וכי היכי דהתם חיישינן שלא יגמור כל תורף הגט כפי שאמר ישראל בתחילה ה"נ בעיבוד ועוד דאי טעמא דמשום דברגע עושה על דעת ישראל א"כ אם ישראל עומד על גביו ואומר לו על כל מלה ומלה מהגט שיכתוב לשמו הי' נמי כשר כתיבת הגוי וזה לא שמענו משום פוסק אלא ע"כ עיקר כדעת התוספות דמחלקים משום דסתם מילה לשמו קאי אבל סתם אשה לאו לגירושין עומדת לכך אמרינן דאף דישראל עומד על גביו פסול משום דגוי לדעתי' דנפשיה קעביד ולפ"ז סתם עיבוד עורות לאו לשם ס"ת קיימא ופסול גמור כמו גבי גט אף שישראל עומד על גביו אלא הרב הר' ברוך הי' רוצה להכשיר בעיבוד באם שישראל עומד על גביו ומסייעו וזה עדיף מגט דמסייע כזה יש בו ממש ומשמע שלא מהני אם מסייע בתחילת העיבוד רק צריך שיהי' מתחילה ועד סופו כל זה נראה לי פשוט בדעת הר"ב וכיון דהרמב"ם והתוספות והמרדכי ואור

זרוע וכמה גאונים סבירי להו דפסול בגוי אפילו ישראל עומד על גביו ואפילו אם מסייע בתחילה אינו ראוי להכשיר איך אנו סומכי' על סברת יחיד נגד רבים בפרט דמסתבר טעמייהו וראיתי שהט"ז בסי' רע"א רצה להתיר אפילו אם לא מסייע בתחילת העיבוד אלא אפילו בגמר העיבוד ולא בעי למעט בסוף העיבוד דאדרבה דמצינו בכ"מ שאין המעשה נקרא אלא על השם הגומר' עכ"ל ותמה אני על אדם גדול כמותו דודאי לענין מצוה אמרו רז"ל אין המצוה נקראת אלא על השם הגומר' אבל לענין מחשבה לא בריר' לן האי מילתא דהא בריש זבחים רצה הש"ס לפשוט דסתם זבחים לשמן עומדים מהאי מתני' דתנן כיצד לשמן ושלא לשמן לשם פסח ולשם שלמים טעמא דאמר לשם פסח ולשם שלמים הא לשם פסח סתמא כשר אלמא סתמא כלשמן דמי ודחי הש"ס דילמא שאני התם דאמר כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה ורצו עוד ליפשוט מסיפא שלא לשמן ולשמן לשם שלמים ולשם פסח כו' ודחי הש"ס דילמא שאני התם דאמרינן יוכיח סופו על תחילתו א"נ איידי דתני לשמן ושלא לשמן תני נמי שלא לשמן ולשמן א"כ האי תירוצ' דאמרינן יוכיח סופו על תחילתו לא ברירא לן משום דאיכא למימר כתירוץ השני דנק' איידי דרישא ולא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו ועוד אף אם נימא הוכיח סופו על תחילתו י"ל הני מילי בישראל שיודע שצריך לעשות לשמו אמרינן הוכיח סופו על תחילתו אבל איך יעלה על דעתינו לומר בנכרי שאין יודע בטיב מצות כשיסייע ישראל בסוף העיבוד לומר שגם תחילת העיבוד הי' לשמו ודי לנו להקל באם שישראל מסייע בתחילת העיבוד דאמרינן דגוי גריר אחר תחילת מחשבת ישראל אבל לבסוף אינו מעלה ואינו מוריד כלל וכבר כתבנו בראיות ברורות שאין לדברים אלו שורש וענף וכל בעל נפש ראוי להחמיר בתפילין וס"ת שיעבדם ישראל דווקא או לכל הפחות שיסייע מתחילה ועד סופו כפשיט' דעת הר"ב אשר זכרתי ובמה שנסתפק רבינו ברוך אי בעינן אמירה לדברינו אין כאן ספק כיון דסתם עיבוד עורות לא לשמן קיימן בעי דיבור דווקא ופיגול בעי דיבור משום דסתם זבחים לשמן קיימין וכן בשליחות יד בעי דיבור וכן בגט בעי דיבור משום דסתם אשה לאו לגירושין קיימא ואם מדבר אף שמבטל בלב לאו כלום הוא דדברים שבלב אינם דברים אפילו ידענו שנאנס מלפרשם כ"כ פסקי התוספות ריש פ' השולח והא דבתרומה סגי במחשבה משום דע"י מעשה שאח"כ יפריש ויתן לכהן נגלה מחשבתו והוכיח סופו על תחילתו ובר מכל דין הא אמרו בשבועות דף כ"ו ע"ב דהוי תרומה וקדשים שני כתובים ואין מלמדין דשם דווקא אזלינן אחר מחשב' לבו ולא במקום אחר אם לא שסתמן קיימי להכי כמו גבי זבחים ודומיהן כל זה נראה ברור:

ועתה נשובה לשאלה הראשונה דהא כבר כתבנו דאפי' השמות שנכתב בלשונם אסור למחוק מיהו אם נמצא ספר כזה ביד מין יש לפקפק דהא אמרינן בפ' כל כתבי הגיליוני' וספרי מינים אין מצילין אותן מפני הדליקה ר' יוסי אומר בחול קודר את אזכרות שבהן וגונזן והשא' שורפן א"ר טרפון אקפח את בני שאם יבאו לידי שאני אשרוף אותן ואת אזכרות שבהן וכתבו התוספות דפלוגתייהו בנמצא ביד מין דאי כתבו מין הא אמרינן בפ' השולח נמצא ביד מין יגנוז כתבו מין ישרוף ודוחק לומר דאתי כר' טרפון ולא כרבנן ור"י עכ"ל נמצא לפי' התוספות דמפרשי פלוגתייהו בנמצא ביד מין ואתי' ההיא דהשולח כרבנן דהכא דס"ל דאין מצילין בשבת ובחול אין צריך לקדור השמות אלא גניז' וכן פסק בי"ד בסי' רפ"א וא"כ בנדון דידן אם נמצא ביד גוי הי' סגי בגניזה אך נראה דאם ניכר שנכתב בכתב' וגם ש"ו שנכתב בין התיבות ולמעלה ניכר שמין כתבו או ישראל מומר נמי הוי כמין דהא אפילו גר שחזר לסורו הוי ככל מין וה"ה ישראל מומר ואף אם נימא שמצא ספר זה כתוב ביד ישראל והם כתבו על השמות ש"ו או בין התיבות ככתבם וכלשונם מ"מ נראה דאם עושים מעשה פריצות בדבר שבקדושה מחללים ומפקיעי' מידי קדושה דומיא דאמרינן בע"ז דנ"ב ע"ב ובאו בה פריצי' וחיללוה ופי' רש"י שכיון שנכנסו גוים להיכל יצאו כליו לחולין וכיון דנפקו לחולין נקנינהו בהפקירא וכשנשתמשו לע"ז נאסרו מדאורייתא עכ"ל הרי אי לאו דיצאו לחולין תחילה לא היה מהני זכי' דידהו להפקיע מידי הקדש בהפקיר' אלא ע"כ שמתחילה חיללוהו א"כ ה"ה הכא דאף שכתבו ישראל אם אח"כ עושים מעשה פריצות חיללוהו להשם ופקע קדושת השם והי' מותר לשרוף אלא דמסתפינ' להקל דילמא יש לחלק בין קדושת כלים ובין קדושת השם הנכתב בקדושה מ"מ נראה דהא ר"י אפילו נמצא בין מין סבירא ליה דקודר השמות והשאר שורפן וע"כ לא פליגי רבנן אלא אם בשאר הספ' נמי דברי קדושה כמו נביאים וכתובים שכותבים המינים אבל בשאר דברי תפלות מודו רבנן דקודר אזכרות והשאר שורפן א"כ בנדון דידן נמי ראוי לקדור אזכרות אפילו מה שנכתב בלשונם וראוי לגונזן והשאר ישרפו במקומן הנראה לפע"ד כתבתי מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חונה בק"ק פרוסטיץ:

שאלה מו

מעשה היה פה פרוסטיץ שבערב פסח לאחר שש מכר לנכרי חתיכה פשתן ולא הי' יכול להשות בדמי המקח עם הנכרי עד שפסק לו הגוי עבור הפשתן ששה זהו' ומדה יין שרף ושכח שהו' ערב פסח ונגמר המקח ומשך הגוי הפשתן לביתו ואח"כ נזכר הישראל

שהוא ערב פסח ושאל אותי איך יעשה אם מותר לקבלו אחר הפסח מן הגוי או שצריך ליקח מן הגוי מיד ולבער ואמרתי דדבר זה צריך תלמוד בודאי להנך גאונים דאם ישראל הפקיד אצל הגוי וקבל עליו הנפקד אחריות שאין המפקיד עובר עליו א"כ בנדון דידן נמי אף אם נימא דקנ' הישראל החמץ מ"מ כיון דהגוי חייב באחריותן עד שיגיע ליד ישראל א"כ אין הישראל עובר עליו אבל לדעת הר"י והרא"ש שהמפקיד עובר עליו ולכאורה יש להביא ראי' לדבריו מהא דאמרי' בפסחים דף ל"א דפליגי אביי ורבא אי ב"ח למפרע גובה או מכאן ולהבא הוא גובה ופריך תנן נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר פסח מותר בהנאה אי אמרת בשלמ' למפרע הוא גובה אמטי להכי מותר בהנאה אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה ברשות' דישראל הוי קאי ומשנינן הכא במאי עסקינן כשהרהינו אצלו ונשמע מזה דאי אמרינן למפר' גובה ניחא רישא דמתניתין לפרושי אף בלא הרהינו וא"כ סיפא דמתניתין ישראל שהלוה את נכרי על חמצו אחר פסח אסור בהנאה מיירי נמי בלא הרהינו אלא דחמץ בביתו של נכרי ואסור לאחר פסח ואף שהנכרי חייב באחריותו ש"מ דאף שהגוי מקבל עליו אחריות מ"מ כיון דלמפרע הוי חמץ של ישראל אסור בהנאה א"כ ה"נ במפקיד חמץ אצל גוי אף שהגוי מקבל עליו אחריות עובר עליו המפקיד אכן אין מזה ראי' כ"כ דהא כתבו התוספות ע"ב ד"ה שקונה משכון וכולה שמעתא חמצו של נכרי ביד ישראל איירי שלא קיבל עליו ישראל אחריות דאי קיבל הרי הוא שלו ועובר עליו כדמוכח בפ"ק ולפי דבריהם ע"כ הא דבעי לאוקמי למ"ד למפרע הוא גובה בשלא הרהינו אצל הגוי ולכך מותר משום דהגוי קונה למפרע מיירי שלא קיבל ישראל אחריות וכן כתב הרא"ש להדי' סברא זו אליבא דאביי וא"כ סיפא דישראל שהלוה על חמצו של נכרי מיירי נמי בענין זה דגוי אינו מקבל אחריות וכיון דגובה ישראל למפרע עובר עליו:

וראיתי גדולי חקרי לב אשר נבוכו בדברי הרמב"ם בשיטה זו ולא ירדו לעומק הדברים וצריך אני להעתיק דברי הרא"ש וז"ל הך נכרי שהלוה את ישראל אוקמינא אליבא דרבא בשהרהינו אצלו ובדאמר לי' קני לך מעכשיו אם לא אפרע לך עד זמן פלוני והגיע הזמן ולא פרעו נמצא שלמפרע הי' של נכרי אבל אי לא אמר לי' מעכשיו לא קני ליה נכרי וקם לי' ברשותי' דישראל ואסיר וכן נמי אם לא הרהינו אצלו אע"ג דאמר ליה מעכשיו לא גרע מחמצו של נכרי ברשות ישראל והאחריות על ישראל וכן כתב הרמב"ם ז"ל והוא שיהיה הזמן שקבע לו קודם פסח אבל אם הזמן לאחר פסח אסור דהא נכרי לא קני ליה קנין גמור עד אחר פסח ולא נהירא לי דהא אמרינן לעיל אליבא דאביי אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה משום הכי מותר בהנאה דברשות' דנכרי קאי אלמא אע"ג

דבבית ישראל קאי אלא שאין האחריות על ישראל אמרינן כיון דלמפרע הוא גובה חזינן כאלו כבר קודם פסח הי' ברשות נכרי וכל שכן לרבא דאמר ליה בהדי' קני לך מעכשיו דאישתכח דלמפרע הי' קנוי קנין גמור לנכרי עכ"ל הרא"ש ונפלאתי על הרא"ש שלבו הי' ברי' כאולם ודחה דברי הרמב"ם בקנה כיון דהוא עצמו כתב דמעכשיו עדיף לרבא מלמפרע לאביי וכיון דהרמב"ם סבר בדברי רבא לאוקמי מתניתין דווקא כשהגיע הזמן קודם פסח אז מהני מעכשיו א"כ פשיט' שהי' מפרש לאביי נמי כן דלאביי מתניתין בלא הרהינו אלא משום דלמפרע הוא גובה חזינן כאלו כבר קודם פסח הי' ברשות נכרי בוודאי סבר הרמב"ם דווקא אם הגיע הזמן קודם פסח כמו שסבר אליבא דרבא ואי משום דקשיא לי' כיון דזמן קודם פסח אינו צריך לטעמא דלמפרע הוא גובה א"כ יקשה לו קושיא זו אליבא דרבא כיון דזמן קודם פסח אינו צריך למעכשיו:

אלא נראה ברור כדעת הרמב"ם דטעמו ונימוקו עמו דהא ע"כ יש לדקדק בשיטה זו כיון דהרא"ש מפרש אליבא דאביי דסבר למפרע גובה ניחא לפרושי מתניתין בלא הרהינו משום דברשות נכרי קאי ואע"ג דבבית ישראל קאי אלא שאין האחריות על ישראל אמרינן כיון דלמפרע הוא גובה כאלו כבר קודם פסח הי' ברשות נכרי הרי שמפרש אליבא דאביי דמיירי מתניתין שלא קיבל עליו ישראל אחריות א"כ למה מוקי רבא כשהרהינו ובמעכשיו הי' לו לאוקמי מתניתין אף בלא הרהינו ובמעכשיו ולא קיבל עליו ישראל אחריות כמו לאביי בלמפרע אלא נראה דהא אמרינן ביבמות דף ס"ו ההיא איתתא דעיילה ליה לגברא איצטלא דמילתא בכתובה שכיב שקלוה יתמי ופרסוה אמיתנא א' רבא קנייה מיתנא א"ל נאנאי ברי' דרב יוסף ברי' דרבא לרב כהנא והאמר רבא א' ר"נ הלכה כר' יהודא דמחויבי' היורשים ליתן לה האיצטלא א"ל מי לא מודה ר' יודא דחסר גוביינא כיון דמחוסר גוביינא ברשותי' קאי רבא לטעמי' דא' רבא הקדש חמץ ושחרור מפקיעין מידי שעבוד ופי' רש"י חמץ נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח אסור בהנאה דאתי איסור חמץ ומפקע לי' לשעבודא דנכרי והא דתנן בפרק כל שעה מותר בהנאה רבא מוקי לה התם כשהרהינו אצלו שנתנו ישראל בביתו של נכרי דההוא לאו מחוסר גוביינא עכ"ל רש"י וא"כ מוכרח רבא לאוקמי דווקא כשהרהינו דאי לא הרהינו אף כשאמר מעכשיו מ"מ כיון דקודם פסח אין לנכרי אלא שיעבודא ומפקא לי' מידי שיעבודא וקאי ברשותי' דישראל ולכך מוקי דווקא כשהרהינו אצלו וסבר הרמב"ם דע"כ דמתניתין מיירי שהגיע הזמן קודם פסח דאי לאחר פסח כיון דנכרי אינו קונה משכון וקודם פסח אינו קונה קנין גמור אלא שיעבודא יש לו וכשהגיע פסח איסור חמץ מפקיע מידי שיעבוד אלא ע"כ דזמן פרעון הגיע קודם פסח ולכך כשהרהינו

אצלו דווקא דלא מחוסר גובייגא אינו יכול להפקיע אבל אם הי' ביד ישראל ואף שיש לנכרי שיעבוד עליו והגיע הזמן קודם פסח מ"מ כיון דמחוסר גובייגא חמץ מפקיע מידי שעבוד וצריך לומר נמי מעכשיו דאי לא אמר מעכשיו אף שהרהינו אצלו וקבע הז"פ קודם פסח מ"מ כיון דעדיין לא החליטו ואי אייקר וזיל ברשות' דמרא קמא אייקר ואי הוי ליה זוזא הוי מסלק לי' בזוזא נמצא לרבא דאמר מכאן ולהבא גובה החמץ הי' בפסח ברשות ישראל והגע בעצמך אם משכן אדם אצל חבירו מטלטלי' וקבע לו זמן לפרעון וכי נימא אם מעכב הפרעון יום או יומיים שיהי' המשכון נחלט למלוה הלא צריך לשום אותו בדמים כל זמן שלא שם אותו בדמים והחליט ביד המלוה ברשות' דלוה קאי אי אייקר וז"ל וכן אי לא קני מלוה משכון באחריתו של לוה קאי ולכך בעינן מעכשיו שאמר לו הלוה אם לא אפדה אחר ז"פ יהי' מעכשיו ר"ל מז"פ או מזמן הלואה כשלך ולכך אינו מפקיע מידי שיעבוד כיון דאין מחוסר גובייגא ובזה מסולק קושית הר"ן על הרמב"ם דכתב הר"ן הביאו הב"י בסי' תמ"א וז"ל וכתב הר"ן אוקמינ' לה בגמ' כגון שהרהינו אצלו וא"ל קני מעכשיו וכה"ג אע"ג דההוא זימנא דקבע ליה הוי לאחר פסח כיון דא"ל מעכשיו ה"ל כמכור אצלו משעה ראשונה דאי לא תימא הכי אלא דווקא בהגיע זמנו קודם פסח למה לן לאוקמי בגמרא בדאמר לי' מעכשיו עכ"ל אבל לדברינו אין כאן קושיא דצריך לומר מעכשיו דאף דהרהינו אצלו וקבע זמנו קודם פסח מ"מ כיון דעדיין לא החליט בידו והי' בידו לסלקו במעות וכשהגיע אחר פסח ושם בדמים והחליט כיון דמכאן ולהבא גובה הוי מעיקרא ברשותא דישראל וא"כ ברייתא דקתני נכרי שהלוה לישראל על חמצו דברי הכל עובר נוכל לאוקמי אף בדאמר לי' מעכשיו והרהינו אצלו אלא דז"פ הוא אחר פסח ולכך עובר אלא משום רישא דאם ישראל הלוה על חמצו של גוי דפליגי דת"ק סבר אינו עובר ור"מ סבר דעובר ע"כ בהרהינו אצלו ולא אמר לי' מעכשיו דאי אמר מעכשיו למפרע ברשות ישראל קאי ומ"ט דת"ק דסבר דאינו עובר אלא ע"כ בלא מעכשיו ות"ק סבר דאינו עובר משום דישראל מגוי אינו קונה משכון ומכאן ולהבא גובה וכיון דלכ"ע מכאן ולהבא גובה ופליגי בב"ח קונה משכון ע"כ בלא מעכשיו א"כ סיפא דד"ה עובר לא הייתי צריך לאוקמי' בשהרהינו דהא בלא הרהינו אתי שפיר כיון דמכאן ולהבא גובה אלא ע"כ דומי' דרישא נקטיה אפילו בהרהינו נמי אסור כיון דגוי אינו קונה משכון א"כ דומיא דרישא נמי מוקמינן דלא אמר ליה מעכשיו ולא מבעי' אם הגיע הזמן אחר פסח אסור אלא אפילו הגיע הזמן קודם פסח כיון דלא אמר לי' מעכשיו א"כ כל זמן שלא שם בדמים והחליט בידו אף שמעכב הפרעון בכל יום היה יכול לסלק בזוזי נמצא ברשות' דישראל קאי זה ברור לשיטת הרמב"ם ומסתבר טעמי' ומשה אמת ותורתו אמת

ועדיין צריכין אנו למודעי רבה דמה שיש לדקדק בסוגי' דשמעת' כיון דלפירש"י היכא שמחוסר גובייני' ע"כ אף דאמר מעכשיו ואפילו הגיע ז"פ קודם פסח מ"מ כיון דמחוסר גובייני' מפקיע חמץ עצמו מידי שיעבוד דהא האי איצטלא הגיע ז"פ של האשה מן היתומים אפי' הכי פסק רבא דקניא מיתנא א"כ בהקדש וחמץ נמי דינא הכי דמפקיעין מידי שיעבוד כל היכא שמחוסר גוביינו וע"כ אף במעכשיו וא"כ מאי פריך המקשה על הא דבעי הש"ס לומר לימא כתנאי ישראל שהלוה לנכרי על חמצו לאחר הפסח אינו עובר משום ר"מ אמרו עובר לימא בהא קמפלגי דר"מ סבר למפרע הוא גובה ות"ק סבר מכאן ולהבא הוא גובה ודחי בגמרא ותסברא אימא סיפא אבל נכרי שהלוה לישראל לאחר הפסח דברי הכל עובר והא איפכא מבעי' לי' למ"ד התם אינו עובר הכא עובר ולמ"ד התם עובר הכא אינו עובר ומאי קושיא דילמא בסיפא בנכרי שהלוה על חמצו של ישראל כ"ע מודי' דעובר מהאי טעמא אף דיש לנכרי שיעבוד על חמצו של ישראל ואף שהוא למפרע גובה מ"מ החמץ כשיגיע פסח מפקיע מידי שיעבוד כיון דמחוסר גובייגא דהא עכ"פ מעכשיו לא גרע כמו למ"ד למפרע גובה אפ"ה אי לאו משום דהרהינו לפירש"י דאינו מחוסר גוביינא מפקיע עצמו מידי שיעבוד א"כ למ"ד למפרע גובה נמי נימא הכי וא"כ יש לומר דפליגי ברישא אי למפרע גובה או מכאן ולהבא גובה ובסיפא ד"ה עובר משום דחמץ מפקיע מידי שיעבוד ועוד קשיא דפריך לרבא דסבר מכאן ולהבא גובה ממתניתין דנכרי שהלוה על חמצו של ישראל אחר הפסח מותר בהנאה וקאמר דלאביי ניחא וקשה הא לאביי נמי קשיא דהא חמץ מפקיע מידי שיעבוד ועוד קשיא לי דמאי פריך המקשה לרבא ממתניתין דהכא כיון דלא אסיק אדעתי' בהרהינו אצלו הי' לו להקשות מדברי רבא דהקדש וחמץ מפקי' מידי שיעבוד על מתניתין דקתני נכרי שהלוה על חמצו לאחר הפסח מותר בהנאה הא חמץ מפקיע מידי שיעבוד וא"כ היה לו להכריח תירוצו שבהרהינו עסקינן ואין לומר דהא דאמר רבא הקדש וחמץ מפקיעין מידי שיעבוד טעמו נמי משום דמלוה מכאן ולהבא גובה והילכך אם הקדיש לוה הי' ברשותו בקדושת הגוף וכן גבי חמץ נמי אבל לאביי דסבר למפרע הוא גובה אין כח בחמץ להפקיע שיעבודו כיון דלמפרע הוא גובה וכן אם הקדיש קדושת הגוף לא קדיש דלמפרע אינו שלו אלא של מלוה א"כ מי דחקו לרש"י ביבמות לפרושי טעמא דמתני' משום דהרהינו אצלו ואינו מחוסר גוביינא הוי לי' למימר חילוק זה בשלמא גבי איצטלא דפרשו יתמי אמיתנא כיון דמכאן ולהבא הוא גובה א"כ עדיין ברשות היתומים להקדיש ותכריכי המת ילפינן מהקדש ולכך קני מיתנא אבל מתני' איירי במעכשיו א"כ הוי למפרע ברשות מלוה ועוד דא"כ מצינו פלוגתא חדשה בין אביי לרבא היכא דאקדיש

הלוה קדושת הגוף דלאביי אינו קדוש כיון דלמפרע הוא גובה הוי ברשות מלוה ולרבא שפיר אקדיש ובחמץ נמי דינא הכי ובגמרא אמרינן כל היכא דאקדיש לוה כ"ע לא פליגי דאתי מלוה ופריק דתנן מוסיף עוד דינר ופודהו ובקדושת דמים משמע דבקדושת הגוף כ"ע מודים דהוי הקד' דאי פליג אביי בזה למה אמרו כי פליגי היכא דאקדיש מלוה ולא אמרו דפליגי בלוה גופי' אי אקדיש קדושת הגוף ועוד דלא מצינו שפליג אביי או שום תנא עם רבא דאמר הקדש וחמץ ושיחרור מפקיעי' מידי שיעבוד ש"מ דהילכתא פסיקתא היא אליבא דכ"ע ונראה לי לומר דהאמת דתחילה הבין המקשה דהא דאמר רבא הקדש וחמץ מפקיעי' מידי שיעבוד טעמו משום דמכאן ולהבא הוא גובה ולכך לא רצה להקשות על דברי רבא שאמר הקדש וחמץ מפקיעין מידי שיעבור ממתניתין דנכרי משום דס"ד דטעמו משום דמכאן ולהבא הוא גובה ולכך לא פריך אלא על טעמו וסבר דלאביי ניחא דאין חמץ מפקיע מידי שיעבוד כיון דלמפרע הי' של מלוה וכן ס"ד דמקשה דפליגי ת"ק ור"מ בהאי פלוגתא ולזה השיב לו המתרץ ותסברא דלסברתך א"כ תקשי סיפא דנכרי שהלוה ד"ה עובר הא איפכא מבעי' לי דלמ"ד התם עובר משום דלמפרע הכא אינו עובר משום דס"ד דהא כיון דלמפרע הוא גובה אינו מפקיע מידי שיעבוד אלא ע"כ בדר' יצחק קמפלגי וע"כ רישא בהרהינו אצלו מעכשיו ולכך סבר ת"ק דאינו עובר משום דישראל אינו קונה משכון ובסיפא אפילו בהרהינו כיון דנכרי לכ"ע אינו קונה משכון וברשותם דישראל קאי לכך עובר אליבא דכ"ע וא"כ מתניתין איירי ע"כ במעכשיו ובהרהינו וכיון דאוקמינן בהרהינו ובמעכשיו ע"כ טעמא דרבא דסבר הקדש וחמץ מפקיעין מידי שיעבוד אף שאמר מעכשיו כיון שמחוסר גובייגא ואין למלוה אלא שיעבודא בעלמא א"כ בקדושת הגוף או חמץ מפקיע מידי שיעבוד וא"כ השתא י"ל דאביי מודה לרבא דאף דסבר למפרע הוא גובה ואם הקדיש מלוה קדיש דשפיר אקדיש מ"מ היכא דאקדיש לוה קדושת הגוף כ"ע נמי לא פליגי כיון דאין מלוה אלא שיעבודא בעלמא מפקיע הקדש מידי שיעבודא וא"כ ע"כ לאביי נמי מתניתין אליבא דמסקנ' מיירי בשהרהינו ובמעכשיו והגיע הזמן קודם פסח ולפ"ז מיושב קושית התוס' שהקשו בד"ה אלא הכא שהרהינו אצלו וקמפלגי בדר"י תימא לריב"א אביי איך יתרץ הך ברייתא דע"כ בדר"י פליגי וסיפא דקתני נכרי שהלוה את ישראל על חמצו אמאי ד"ה עובר אע"ג דלא קני כיון דלמפרע הוא גובה כו' ולדידן לא קשיא מידי כיון דגילה המתרץ בדר"י קמפלגי ומתניתין איירי במעכשיו ובהרהינו ע"כ כמעכשיו לחוד לא מהני משום דמפק' מידי שיעבוד א"כ לאביי אף דסבר למפר' גובה מ"מ חמץ מפקיע מידי שיעבוד היכא דמחוסר גובייני' ולא צריך אביי לאוקמי ברייתא שהרהינו ופליגי בדר"י אלא שפליגי

בסברת המקשה דת"ק סבר מכאן ולהבא הוא גובה ולכך אינו עובר ור"מ סבר למפרע הוא גובה ובסיפא ד"ה עובר משום דאף דנכרי למפרע גובה מ"מ החמץ מפקיע מידי שיעבוד וקם ברשותי' דישראל ועובר אלא דס"ד דמקשה דטעמו משום דמכאן ולהבא הוא גובה ולכך מפקיע מידי שיעבוד אבל למ"ד למפרע גובה אינו מפקיע מידי שיעבוד ולכך הקשה הא איפכ' מבעי' לי' לפלוגי בסיפא דברייתי' אבל לפי האמת דלאביי נמי הקדש וחמץ מפקיעי' מידי שיעבוד ולכך הקשה הא איפכ' מבעי' לי' לפלוגי בסיפא דברייתי' אבל לפי האמת דלאביי נמי הקדש וחמץ מפקיעי' מידי שיעבוד אין כאן קושיא מברייתי' לאביי והשתא ממילא נדחה ראייתו של הרא"ש דהביא ראיה לסתור דברי הרמב"ם מדאוקמינן במתניתין לאביי דאסור משום דלמפרע הוא גובה אמרינן ברשות' דנכרי קאי אף שלא הגיע הזמן קודם פסח דזה הוי לפי מאי דס"ד דמקשה דלמ"ד למפרע גובה אין חמץ מפקיע מידי שיעבוד אבל לפי המסקנ' מוכח אפילו במעכשיו אי לאו דמחוסר גוביינא חמץ מפקיע מידי שיעבוד וכיון דגוי לא קני משכון והוי כאלו ברשות ישראל ואם הגיע הזמן אחר פסח לא הי' לו כי אם שיעבוד' בעלמא ומפקע החמץ מידי שיעבוד וקם ברשות' דישראל אבל אם הגיע הזמן קודם פסח וכתב לו ישראל שאם לא יפדה יקנה מעכשיו מעת הלואה או מעת ז"פ א"כ קני נכרי קנין גמור קודם פסח ולא מפקינן לי' מרשותו:

ועוד נראה טעמו דהרמב"ם משום דאמרינן כי פליגי דזבין מלוה וקדיש מלוה אביי אמר למפרע גובה כיון דמטי זימנ' ולא פרעיה איגלאי מילת' למפרע דמעיקר' ברשותי' הוי קאי ושפיר אקדיש ושפיר זבין ורבא אמר מכאן ולהבא גובה כיון דאלו הוי לי' זוזי הוי מסלק לי' בזוזי אישתכח דהשתא הוא דקני עכ"ל הש"ס ולטעם זה אם שיעבד לו נכסיו וכתב שאם לא יפרע לו יהיו מעכשיו מכורים לו והקדיש מלוה בתוך הזמן הא כיון דאי הוי ליה זוזי הוי מצי מסלק לי' בזוזי אישתכח דהשת' הוא דקני א"כ עכ"פ בשעת הקדש לא הוי ברשותו וא"כ כיון דלענין הקדש אם הקדיש קודם שיגיע זמנו לא הוי ברשותו אף שכתב לו שאם לא ישלם לו לזמנו יהיו הנכסי' קנוים לו מעכשיו מ"מ כיון דאלו הוי לי' זוזי הוי מצי מסלק לי' בזוזי אישתכח דהשתא קני ובזמן ההקדש לא הי' ברשותו וכיון דלענין הקדש לא הוי ברשותו א"כ לענין חמץ אף שהרהינו אצלו במעכשיו כיון דבתוך הפסח לא מצי המלוה להקדיש משום דאינו ברשותו דמצי לסלק ליה בזוזי א"כ אינם ברשות נכרי וברשות' דישראל קאי אלא על כרחך מיירי שזמנו הי' קודם פסח והתנה שאם לא יפרע לז"פ שיהי' מעכשיו שלו וא"כ ביד המלוה להקדיש מיד שעבר זמן והוי ברשותו וה"ה לענין חמץ בפסח הוי ברשות נכרי אבל אי הי' זמן אחר פסח אף שהרהינו

אצלו כיון דמצי מסלק לי' בזוזי לא הוי ברשות מלוה להקדישו א"כ חמץ נמי לא הוי ברשותו וכן אם לא הרהינו אף שהגיע הזמן קודם פסח ואמר מעכשיו כיון דמחוסר גובייני' נמי אינו ברשותו אבל לאביי דס"ל אף דמצי לסלק בזוזי מ"מ כיון דמטי זימנ' ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דמעיקרא ברשותי' קאי ושפיר אקדיש וכיון דלענין הקדש ברשותי' דמלוה להקדיש א"כ לענין חמץ אף בלא הרהינו אצלו כיון דלמפרע גובה הקדישו של מלוה הקדש א"כ חשיב נמי ברשות נכרי נמצא פסקן של דברים כך הוא דאם עשה שורו אפותקי לב"ח וקבע לו זמן פרעון ובתוך ז"פ הקדיש מלוה אינו קדוש אליבא דרבא אפי' אמר לי' מעכשיו כיון דמצי מסלק לי' בזוזי א"כ לא הי' ברשותו באותו זמן ואיש כי יקדיש ביתו כתיב אבל אם הקדיש לוה כיון דברשותו קאי ואלים קדושת הגוף לאפוקי שיעבודא דמלוה ובחמץ נמי הי' הדין כן אם נכרי הלוה לישראל על חמצו ואף שאמר לו מעכשיו והרהינו אצלו כיון דלענין הקדש כל היכא דמצי מסלק בזוזא לאו ברשותי' קאי א"כ לענין חמץ נמי אינו ברשות' דנכרי אלא ברשות' דישראל וחמץ מפקיע מידי שיעבודו וברשות' דלוה קאי ולאביי הוא בהיפוך דאם הקדים מלוה וכיון דמטי זימנא ולא פרעיה איגלאי מילתא למפרע דברשותי' הוי קאי ומצי להקדיש א"כ בחמץ נמי ברשות' דנכרי עומד ומותר בהנאה ואם הקדיש לוה י"ל כיון דמלוה למפרע גובה לא חשיב ברשות דלוה להקדישו וא"כ אם ישראל הלוה לנכרי על חמצו כיון דלרבא לא מצי להקדיש כיון דמצי לסלקו בזוזי א"כ לא מהני מעכשיו והרהינו אלא דווקא אם הגיע זמנו של נכרי לפרוע קודם פסח ואמר מעכשיו כיון דהוי ברשותו להקדיש הוי חמץ נמי ברשותו לעבור עליו וכל זה בשלא קיבל עליו ישראל אחריות דאי קיבל עליו אחריות לא גרע מפקדון של גוי וקבל ישראל אחריות ומזה יש להביא ראיה לדעת הפוסקים דלעינן דווקא בישראל שהלוה לנכרי על חמצו הרהינו אצלו וכדכתוב בש"ע טור שמשכנו בידו דאי לאו הכי אף שאמר לי' מעכשיו וקני לי' למפרע מ"מ בפסח כיון דמצי מסלק לי' בזוזי ולא הי' בידו להקדישו לא נחשב כאלו הוא ברשותו לעבור עליו נמי משום חמץ ואף שהסכימו רוב הפוסקים דאם מפקיד ישראל אצל הגוי אף שהגוי מקבל עליו אחריות מ"מ ישראל עובר עליו היינו התם שעיקר החמץ הוא של ישראל עובר עליו היינו הת' שעיקר החמץ הוא של ישראל ובידו להקדישו וכל מה שבידו להקדישו הוי ברשותו לענין חמץ ג"כ אבל הכא כיון דאין בידו להקדישו ע"כ חשבי' שאינו ברשותו א"כ לענין חמץ בפסח נמי הדין כן:

והשתא ג"כ ממילא נדח' קושית הרא"ש על הרמב"ם שרצה לסתור דבריו מדברי אביי דמוקמינן אליבא דאביי מתניתין בלא הרהינו משום דלמפרע גובה קם לי' ברשותי'

דנכרי ורצה ללמוד מדברי אביי לדברי רבא באומר מעכשיו והם כרחוק מזרח ממערב דבשלמא לאביי דאינו חושש לסברא דאי הוי לי' זוזי הוי מסלק לי' בזוזי וסבר כיון דמטי זימנא ולא פריעה אשתכח דמעיקרא ברשותי' הוי קאי לענין הקדש אם הקדש המלוה קאי ברשותי' א"כ ה"ה לענין חמץ קאי ברשות מלוה והוא נכרי ואינו עובר עליו אבל לרבא כיון דסבר כל זמן שמצי המלוה לסלוקי בזוזי לאו ברשותי' דמלוה קאי לענין הקדש א"כ מאי מועיל הרהינו אצל הנכרי ומעכשיו כיון דז"פ אחר פסח וגוי אינו קונה משכון וקודם פסח מצי לסלוקי בזוזי אינו עומד ברשותי' דמלוה גוי אלא ברשותי' דישראל קאי ועובר עליו דהא לענין הקדיש קדושת הגוף הוי מצי לוה לאקדושי כן לענין חמץ דמפקיע מידי שיעבודא כן נ"ל ברור דברי הרמב"ם ולדברי הרמב"ם יצא לנו חומרא מצד אחד וקולא מצד אחד חומרא מצד אחד היכא שלוה נכרי על חמצו של ישראל והרהינו אצלו ואמר לו מעכשיו יהיה שלך אם לא אפרע לך לזמן פלוני אם הגיע זמן אחר פסח עובר עליו כיון דמצי לסלוקי בזוזי לאו ברשותי' דמלוה קאי לענין הקדש ה"ה לענין חמץ דלא כדעת הש"ע שפסק בזה דלא כהרמב"ם אלא אפילו הגיע זמנו אחר פסח אינו עובר אבל לי נראה ברור כשמש כדברי הרמב"ם שדווקא שהגיע זמנו קודם פסח אבל אם הגיע זמן אחר פסח עובר דלא קאי ברשותא דמלוה אלא ברשות' דלוה לענין הקדש ה"ה לענין חמץ ועוד יצא לנו קולא היכא שישראל הלוה על חמצו של נכרי ומשכנו בידו ואמר לו מעכשיו אם אין הישראל חייב באחריות אם הגיע הזמן אחר פסח אינו עובר עליו כיון דקודם פסח מצי לסלק לי' בזוזי וכל היכא דמצי לסלק לי' בזוזא לענין הקדש אינו קדוש דקרינן איש כי יקדיש ביתו מה ביתו ברשותו אף כל ברשותו וזה לא חשי' ברשותו א"כ לענין חמץ נמי אינו ברשותו ואינו עוב' עליו אלא א"כ הגיע הזמן קודם פסח וזה ברור לי לדברי הרמב"ם ומסתבר' טעמיה ומובטחני כד שכיבנ' ינפק לאפאי הרמב"ם ז"ל ועוד יש להביא ראיה דעיקר טעמא דאין יכול להקדיש משום שאינו ברשותו בשעת הקדש אף שאמר מעכשיו כיון דמצי מסלק לי' בזוזי א"כ בשעת הקדש לא חשיב ברשותו דהא גזל ולא נתייאשו הבעלים דאמר ר' יוחנן בב"ק דף ע' ששניהם אינם יכולים להקדישו ומוכח מפ"ק דמציעא דף ז' מעובדא דמסותא דסתם גזילה יכולין להוציאה בדיינים ואפ"ה כיון שאינה ברשות הבעלים אינם יכולים להקדיש' ומסתימת הש"ס משמע ששניהם אינם יכולים להקדיש שאינו חל עליהם שם הקדש אף אם הוציאו אח"כ בדיינים אפ"ה כיון דבשעת הקדש לא היה שלהם אינו חל הקדש עליהם והא ע"כ דלמפרע כשהוציאו בדיינים איגלאי מילתא שהי' שלהם אפ"ה לא חל שם הקדש עליהם דאיש כי יקדיש ביתו כתיב דבתר שעת הקדש אזלינן ובמשכון

יכולי' הבעלים להקדישו קדושת הגוף וראיתי בש"ך בח"מ סי' רי"א שכתב מי שיש לו משכון ביד אחרים כתבו התוס' בפ' איזהו נשך ד' ע"ג ע"ב גבי עובדא דרב מרי בר רחל דמה שיתר על חוב יכול להקדיש ולמכור כו' והנה האמת שהתוספות קיצרו שם דבריהם אבל בערכין כתבו להדיא לאחר שכתבו תירוצם דהמותר יותר ממעותיו יכול להקדיש כתבו מיהו תימא דאשכחן בעלמא הקדיש לוה וזבין לוה משמע דמצי מקדיש ומזבין מיהו ב"ח מוציא מיד הקדש ומיד הלוקח כשרוצה לגבות חובו אם אין לו לגבות ממקום אחר מיהו כל זמן שלא גבאו הוא קדוש ומכור ופסקו כן להלכה ומשמע שם בקדושת הגוף אפילו ב"ח אינו מוציא מיד הקדש ולפ"ז דכל זמן שבידו להקדיש הוי ברשותו וא"כ איך יעלה דעת אם השכין חמצו אצל גוי וקבע ז"פ אחר פסח אף שכתב לו מעכשיו מ"מ בפסח הי' ברשותו לענין הקדש וה"ה לענין חמץ ואף שהגוי מקבל אחריות מ"מ ברשותי' קאי וכן בפקדון כיון דברשות בעליו קאי כמו שמבואר בח"מ סי' רי"א ס' ז' מי שיש לו פקדון ביד אחר הרי זה מקנהו במכר ובמתנה לפי שהפקדון ברשות בעליו קאי וכן לענין הקדש כתבו התוס' במרובה דף ע' ע"א ד"כ לא כתבינן דיש כח לאדם להקדיש פקדון שיש לו ביד חבירו ומביאין ראי' דאמרינן לעיל אין הגונב אחר גנב משלם כפל משום דאין הבעלים יכולים להקדישו משום שאינם ברשותם ואפ"ה הגונב מבית הנפקד משלם כפל כדתני' בהמפקיד ועיקר קרא בגונב מבית שומר כתיב עכ"ל מזה הבאתי ראיה דאפילו נפקד מקבל אחריות מ"מ ברשות המפקיד קאי וכן לענין חמץ בפסח דהא ד' שומרי' דכתיב בקרא חייבי' באחריות ומשלם כפל לבעלים ש"מ דברשותייתו קאי דאל"כ לא לשלם כפל לבעלים דהא דגונב אחר גנב אינו משלם כפל לבעלים אמרינן דף ס"ט ע"ב משום דלאו ברשותייהו קאי אלא ע"כ דברשות מפקיד קאי א"כ לענין חמץ עובר המפקיד אף שקיבל הנפקד אחריות. וראיתי שכתב הרא"ש ריש פסחים וז"ל יש מן הגאונים שאמרו ישראל שהפקיד חמצו אצל נכרי או אצל ישראל וקיבל עליו הנפקד אחריות הנפקד חייב בביעורו ולא המפקיד אע"פ שהיה שלו כיון שאינו ברשותו והרב רבינו יונה ז"ל היה אומר דלעולם ברשות המפקיד וחייב לבערו מן התורה כדאמרינן בפ' מרובה וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש כך מצאתי בשם הר"י ז"ל ולא הבנתי ראייתו עכ"ל הרא"ש ונפלאתי על הרא"ש שלבו היה רחב כפתחו של אולם ולא הבין ראייתו של הר"י ז"ל ושפתיו ברור מללו דאמרינן בב"ק דף ע"ו ע"א אין הגונב אחר גנב משלם תשלומי ד' וה' וכן הגונב הקדש מבית בעלים פטור מ"ט וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותן חייב מ"ט קרינן בי' וגונב מבית האיש ושאינו חייב באחריותן פטור דלא קרינן בי' וגונב מבית האיש

ע"כ נמצא לת"ק אף קדשים שהבעלים חייבים באחריותן קרינן בי' וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש ש"מ אף שהם חייבים באחריות כיון דהעיקר שייך להקדש הוי כמו שהקדיש בעליו ופטור והם בדמיון נפקד והקדש בדמיון מפקיד ש"מ בתר עיקר ממון מי שהוא שלו אזלינן ולא אזלינן בתר אחריות א"כ במפקיד חמץ נמי הדין כן אף שהנפקד חייב באחריות מ"מ ברשות המפקיד קאי לעבור עליו וכן מוכח מפשט' דקרא לדעת התוס' דבשומר קאי ואפ"ה משלם כפל לבעלים ש"מ דברשות בעלים קאי עכ"פ ראייתו של הר"י ברורה ת"ל כשמש וברוך ה' אשר זכני להבין דבריו על בורין וכן הרגיש בדבר זה מחותני הגאון מוהר"ר צבי נר"ו בספרו:

הדרן למילתא קמייתא לדעת הראב"ד והרא"ש דאם אמר מעכשיו אפילו הגיע הזמן אחר פסח ברשות דמלוה נכרי קאי נהי דלענין הקדש אין הלוה יכול להקדישן הן קרקעות הן מטלטלי' ואין המלוה צריך להוסיף דינר אלא משום דרבי אבהו שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון היינו היכא דליכא שאר ניכסי ללוה לסלק למלוה בזה לא מצי לוה להקדישם וא"כ ש"מ דחשיב כמו שאינו ברשותו וא"כ לענין חמץ נמי אם אין לו שאר מטלטלי' לסלק חובו אז אמרינן דלמפרע לא קאי ברשותי' דלוה אבל אם אית לי' נכסי לסלק לב"ח אף בהקדיש קדושת דמים מצי למקדש ושפיר קרינן איש כי יקדיש ביתו דהוי ברשותו להקדיש בין קרקעות בין מטלטלי' וא"כ בחמץ היכא שיש לו לסלק לב"ח בכל מילי דמיטב א"כ החמץ בפסח ברשותו להקדיש וכן לענין איסור חמץ ובר מכל דין הא בקדושת הגוף מודו דאלים קדושתי' אף שאין ללוה לסלק מצי להקדיש וחמץ הוי לרבא כמו קדושת הגוף א"כ איך מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש דאם הגיע הזמן אחר פסח דאין הישראל הלוה עובר עליו אפילו אם אין לו לסלק הלא אם הקדיש קדושת הגוף אלים קדושתי' להפקיע מידי שיעבודא וה"ה בחמץ דמפקיע עצמו מידי שיעבודא וקם לי' ברשות' דישראל אף בהרהין אצלו כיון דגוי אינו קונה משכון אלא ע"כ כדעת הרמב"ם שהגיע זמן קודם פסח והשתא נפלתי ברברבא בהא דכתב רמ"א בסוף סי' רי"א והטור הביאו בשם תשוב' הראב"ד בס"ס נ"ד ז"ל ראובן לוה משמעון ועשה לו שטר מכירה על שדהו מעכשיו בלא תנאי והשלישו ביד לוי שאם לא יפרע לו לזמן יתן השטר לשמעון וקודם שהגיע הזמן מכר שמעון השדה ליהודא וכשהגיע הזמן לא פרע ראובן לשמעון ונתן לוי לשמעון השטר שבידו מכירת שמעון קיימת אע"פ שהיתה קודם הזמן עכ"ל והנה בודאי לדעת הסמ"ע בס' ר"ז ס"ט דמבואר שם בהלוה לו על שדה ואמר לו אם לא תפרעני עד ג' שנים תהא שלי מעכשיו קנה וכתב הסמ"ע ס"ק י"ח וז"ל ואפילו להי"א דכתב מור"ם בסמוך סי' י"ד דבמעכשיו לחוד לא מהני שאני הכא שנתנו לידו

מיד בתורת משכון ושיעבוד על מעותיו והוי כעין מקח וממכר גם עשה לך טובה הלכך אמרינן דדעתו היה שיהי' לו מעתה מכירה קנין גמור אלא שהתנה שיהי' בידו לפדותו תוך ג' שנים וכן כתב הרא"ש עכ"ל א"כ לפי סברתו אפילו לא עשה לו שטר מכירה בפירוש והשליש ביד לוי אלא כתב למלוה עצמו אם לא פרעתיך לאותו זמן שתהא שלו מעכשיו נמי קנה למפרע וכשמכר כדין מכר וא"כ מכירת שמעון קיימת ואפשר שמעשה שהי' כך הי' שהשיג עליו הראב"ד כתבו מהר"ם בהגה אבל האמת אפילו אי לא כתב לו שטר מכירה וכל זה נראה לדעת הראב"ד והרא"ש אבל לשיטת הרמב"ם אשר הוכחתי אף במעכשיו כיון דבתוך זמן הוי מצי לי' לסלוקי בזוזא לא מצי מלוה להקדיש וגם לענין מכר לא מצי למכור א"כ שמעון שמכר קודם שהגיע זמנו אין מכירתו כלום:

ועתה נשובה לדעת מוצא ומובא הדין לאמתו השאלה אשר התחלנו לדון עליו בודאי אם קנה הישראל ע"פ הדין המדה י"ש אצל הגוי אף שהגוי חייב באחריותו מ"מ ישראל עובר עליו כאשר הוכחנו לעיל מכמה ראיות ברורות אכן יש לפקפק במאי קנה הישראל הי"ש כיון דעדיין לא משיך הישראל ויש כמה רבוותא דסברי דגוי אינו קונה כי אם במשיכה כמבואר בי"ד סי' ש"ך לענין בכור אך בנדון דידן אפשר דכ"ע מודו דקנה משום דהוי כמו חליפין דרך משל שבחתיכה פשתן יש אמה אחת שלא נתן לו הגוי מעות אלא הבטיח לו ליתן מדה י"ש וכשמשך הגוי הפשתן נקנה הי"ש לישראל בכל מקום שהוא ופירות נקני' בחליפין כמבואר בח"מ סי' ר"ג ומשמע מתוס' ריש פ"ב דבכורות ובקדושין דגוי קונה בחליפין והביא הטור ח"מ בסי' קכ"ז בשם ר"ת דיליף מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי נינהו חליפין ש"מ דשאר דברים נקנין בחליפין לנכרי עי' בתוס' בקדושין דף ג' ד"ה ואשה בפחות משוה פרוטה אכן הש"ך בח"מ סי' הנ"ל כתב וז"ל נראה לפע"ד העיקר כמו שהבינו התוס' בקושייתם דאין חליפין לעכו"ם ואפ"ה הוי ס"ד דאשה תקנה בחליפין כמו שדה דאע"ג דעפרון עכו"ם הי' מ"מ שדה עצמה נקנית בחליפין לישראל וה"א דה"ה אשה וכן מצאתי בתשובת מהר"ם מינץ סי' ה' דף י"ב ע"א שכתב בפשיטות דלא מצינו חליפין לעכו"ם דדווקא כסף או משיכה הוי קני' לעכו"ם למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' שוב מצאתי בתשובת מהרשד"ם סי' צ"ט שכתב שנלפע"ד שסבר' ר"ת דיש חליפין לעכו"ם דעת יחיד הוא כו' אך שלא כתב טעם לדבר עכ"ל הש"ך והנה תשובות אלו לא היו בידי לעיין בהם ודברי הש"ך לא זכיתי להבין דכתב לישב קושית התוס' דאף דעפרון גוי הי' מ"מ שדה עצמה נקנית בחליפין עכ"ל ולדידי' צריכין אנו לחלק דישראל קונה ממנו בחליפין אבל הגוי אינו קונה מישראל ובש"ס משמע לענין קניית גוי במשיכה או בכסף דילפינן לעמיתך

במשיכה הא לגוי בכסף משמע דלא פלוג בין גוי מישראל ובין ישראל מגוי ואפשר כמו שסבר ר' מאיר לענין משכון דגוי מישראל אינו קונה וישראל מגוי קונה בק"ו אם ישראל מישראל קונה מגוי לא כל שכן א"כ לענין חליפין נמי כן א"כ בנדון דידן ישראל מגוי קונה בחליפין החמץ ובר מכל דין אי אפשר לסמוך על הנך בתראי לדחות דברי ר"ת שהי' רב של כל הגולה בלי ראיה מבוררת ובפרט שהתוס' כתבו בפשיטות בבכורות דיש חליפין לגוי א"כ אין צד להקל עכ"פ בנדון דידן לומר שלא נקנה לו החמץ:

אכן יש כאן לצדד היתר שביד ישראל לבטל המקח מצד לומר שהוא מקח טעות כמו שאמרו בבכורות דף י"ג הלוקח גרוטאות מן הכותים ומצא בהן ע"א אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר ואם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח ואי אמרת מעות קונות משיכה למה לי הכא במאי עסקינן שקיבל עליו לדון בדין ישראל אי הכי מעות למה לי ה"ק אע"פ שנתן מעות אי משיך אין אי לא לא אי הכי קשיא רישא אמר אביי רישא משום דאיכא מקח טעות א"ל רבא רישא משום דאיכא מקח טעות סיפא ליכא מקח טעות בתמי' אלא אמר רבא רישא וסיפא מקח טעות רישא דלא יהיב זוזא לא מחזי כע"ז ביד ישראל סיפא דיהיב זוזא מיחזו כע"א ביד ישראל ואביי אמר לך רישא מקח טעות דלא ידע דהא לא יהיב לי' זוזא סיפא לאו מקח טעות כיון דיהיב זוזא כי קא משיך איבעי לי' לעיונא והדר מימשך רב אשי אמר מדרישא משיכה אינה קונה סיפא נמי משיכה אינה קונה ואיידי דתני רישא משך תני סיפא נמי משך רבינא אמר מדסיפא משיכה קונה רישא נמי משיכה קונה ורישא ה"ק אם לא נתן ולא משך יחזור מאי יחזור בדברים דדברים בגוי אין בו משום מחוסר אמנה משום דאינהו לא קיימי דיבורייהו ע"כ הגמ' א"כ יש לנו ללמוד דאף דקנה ע"פ הדין מ"מ יכול לבטל המקח מצד מקח טעות שמכר לו דבר שאינו שוה לו אפילו פרוטה א"כ ה"נ מקח טעות שמכר חמץ שאסור בהנאה ואף שהכא ידע הישראל שמכר לו חמץ מ"מ אנן סהדי דלא שדי אינש זוזא בכדי ובודאי שכח שעתה חמץ אסור לו וסוף כל סוף נתאנה ישראל ודמי קצת להא דאמרי' בפ' השואל דף צ"ז ע"ב גבי בעל דהתירא ניחא לי' דליקני איסורא לא ניחא לי' דליקני ולא דמי להא דאמר אביי כיון דיהיב זוזא כי קא משיך איבעי לי' לעיוני ומדלא עיין אחולי אחיל ש"מ דהתם מצד מחילה נקנו לו משום די"ל דיהיב זוזא אשאר גרוטאות שאינן של ע"א אבל הכא אנן סהדי דלא ידע דאי ידע לא שדי אינש זוזא בכדי א"כ ליכא למימר דמחיל א"כ אין לך אונאה גדולה מזו דזה כלל באיזה ענין שנתאנה הקונה כל היכא דליכא למימר דידע ומחל המקח בטל א"כ הי' ביד ישראל להחזיר ליקח מאתו דהיה עבור סחורתו וליכא למימר דנראה כמו שמוכר חמצו לנכרי כמו שתירץ רבא סיפא דיהיב

זוזא מיחזי כע"א ביד ישראל ופירש"י כיון דיהיב זוזא והדר שקיל להו מיחזי כמוכר ע"א ורישא דלא יהיב זוזא וכי מהדר לה לא מידי שקל לא מיחזי כע"א ביד ישראל א"כ בנדון דידן נמי כיון דכבר נתן סחורתו לגוי עבור י"ש כי חזר ושקיל מיחזי כמוכר חמצו לגוי אכן נראה דווקא בנתן מעות ומשיך ישראל בהא אמרינן כיון דע"א כבר ביד ישראל אף שבידו לחזור מצד מקח טעות מ"מ מפני מראית עין אסור שלא יאמרו שמוכר ע"א אבל היכא שנתן מעות לבד ולא משיך שרי ליטול מעותיו דלא מיחזי כ"כ שמוכר ע"א כמו בנדון דידן שישראל לא משיך ומצאתי בהדי' סברא זו בב"ח בי"ד סי' קמ"ו שכתב בפירוש דרבינו הטור בא לאשמועינן דווקא בנתן מעות ומשך דהכל תופסין שכבר נקנו לו והוי ע"ז של ישראל ואע"ג דאיכא מקח טעות מ"מ מתחזי כמאן דמזבן ע"ז לגוי הילכך יוליך הנאה לים המלח אבל נתן מעות ולא משך ואח"כ נודע שכיוצא בה ע"ז יחזיר לגוי דכיון דלא משך לא מתחזי כמאן דמזבין ע"ז לגוי דהכל יודעים דלא נקנו לו הגרוטאות כיון דלא משך עכ"ל ובזה רצה לישב במה שתמה הרב הב"י על הטור שכתב הלוקח גרוטאות מן הגוי ומצא בה ע"ז אם משך עד שלא נתן מעות יחזיר לו שעדיין לא נקנו ואם משנתן מעות משך כבר נקנו לו והוי ע"ז של ישראל ואין לה ביטול וצריך להוליכה לים המלח וכן כתב הרמב"ם בין משך ולא נתן מעות או נתן מעות ולא משך יחזיר אלא א"כ משך וגם נתן מעות ע"כ והקשה הרב הב"י מאי מייתי סייעת' מרמב"ם לחזק מה שפסק ע"פ ברייתא כיהוד' ועוד לקרא ורצה הב"ח לישב דעיקר סייעת' שבנתינת מעות ולא משך לא מתחזי כמאן דמזבן ע"ז ע"ש בתוס' ביאור א"כ לדברי הב"ח בנדון דידן נמי כיון דלא משיך לא מתחזי כמאן דמזבן חמצו לגוי אכן נראה דדעת הב"ח למ"ד דכסף אינו קונה אבל למ"ד דכסף קונה מוכח להדיא דאף בכסף לחוד איכא למגזר דמתחזי כמאן דמזבן ע"ז לגוי אע"ג דלא משיך ותדע דהא מהך סיפא דברייתא מותבינן למ"ד דגוי קונה בכסף ואיצטרך לשנוי כגון שקיבל לדון בדיני ישראל ותו מקשינן אי הכי מעות למה לי ומשנינן הכי קאמר אע"פ שנתן מעות אי משיך אין אי לא לא ותו מותבינן א"ה קשיא רישא עד דמשנינן דטעמא משום מקח טעות ואי ס"ד היכא שנתן מעות ולא משיך אף למ"ד דקונה לא מיתחזי כע"ז ביד ישראל א"כ אמאי איצטרך לדחוקי לשנויי שקיבל עליו לדון בדין ישראל היה לו לומר דלעולם מעות קונות בגוי ורישא ניחא דלא נתן הכסף וסיפא דלא יכול לחזור היינו משום משיכה דאי לא משיך מ"מ היה יכול לחזור מחמת מקח טעות אבל כשמשך אינו יכול לחזור מחמת מקח טעות דמתחזי כע"ז ביד ישראל ומדלא משני הכי ש"מ כל היכא דמעות קונות אף כשלא משך אינו יכול לחזור מחמת מקח טעות משום דמתחזי כע"ז ביד ישראל א"כ בנדון דידן דצריכין אנו למיחש לר"ת

דחליפין קונים בגוי וכל היכא דמקח נקנה אף שלא עשה משיכה מיתחזי כמאן דחזר ומזבן לגוי דמי:

ולפ"ז קשיא לי על הטור דע"כ הא דהצריך בסי' ש"ך גבי בכור שניהם להחמיר להפקיע מידי בכורה אבל לא להקל וא"כ לדעת רש"י דמעות קיוות בגוי א"כ היה לנו לחוש לחומר' שלא יבטל מחמת מקח טעות מחמת הוכחה שהוכחנו דלמ"ד מעות קונות איכא למיחש במעות לחוד דמתחזי כע"ז ביד ישראל אלא נראה ברור דעת הטור והרמב"ם בזה משום דאביי תירץ זה בע"ז למ"ד משיכה בנכרי קונה וקשיא לי' רישא דברייתא ולכך מוכרח לשנויי רישא מקח טעות ולכך בבכורות דשם מותבינן מסיפא דברייתא למ"ד מעות קונות בגוי ואיצטרך לשנוי בשקיבל עליו לדון בדין ישראל והשתא הוי כמו למ"ד משיכה קונה וקשיא ליה רישא ומשני לי' שם הש"ס שנוי דאביי דמשני בע"ז דרישא חוזר משום מקח טעות עד דמשני רבא רישא וסיפא משום מקח טעות אלא דמתחזי כע"ז ביד ישראל אבל באמת היכא דנתן מעות ולא משך ליכא למגזר משום דמחזי כע"ז ביד ישראל כיון דלא משיך וע"פ הדין הוא מקח טעות ונוטל מעותיו ובאמת הי' יכול לשנות דלעולם מעות קונות וסיפא משום מקח טעות הי' בידו לחזור אי לאו דמשיך דמתחזי כע"ז ביד ישראל אלא דניחא לי' לשנויי כמו דמשני אביי אליבא דמ"ד משיכה קונה דרישא משום מקח טעות ולכך מהדר לאוקמ' כשקיבל לדון בדין ישראל והשתא כיון דאביי תירץ דרישא משום מקח טעות אבל סיפא לאו משום מקח טעות אלא כיון דנתן מעות ומשך איבעי לעיוני והדר מימשך ופירש"י ומדלא עיין אחולי אחיל והוי משיכתו משיכה גמורה י"ל דלמ"ד מעות קונות בגוי מ"מ כיון דלא משיך מצי למטען שהוא מקח טעות דדווקא בשעת משיכה אמרינן איבעי לעיוני והא דלא משני הכי הש"ס אליבא דמ"ד דמעות קונות דסיפא איצטריך משיכה משום דמעות לחוד הוי מקח טעות י"ל דבעי לשנוי שנוי דאביי דמשני אליבא דמ"ד משיכה קונה דרישא משום מקח טעות ולכך מהדר למ"ד מעות קונות נמי מיירי בענין זה ורישא הוי מקח טעות אף שקיבל לדון בדין ישראל ולפ"ז אין כאן חומרא להחמיר למ"ד כסף קונה בגוי דאף דכסף קונה מ"מ הוי מקח טעות ומצי להחזיר אבל כשמשך לא מצי להחזיר כיון דאיבעי לעיוני והדר מימשך ש"מ אחולי אחיל ומשיכה לבד אין כאן נמי מקום להחמיר דאף למ"ד משיכה קונה מ"מ מצי לחזור מחמת מקח טעות אבל כשנתן כסף ומשך קנה קנין גמור ולכך שפיר כתב הטור ואם משנתן משך כבר נקנו לו י"ל קנין גמור דליכא מקח טעות דידע ומחיל ואיידי דנקט הכא קנין גמור נקט ברישא שעדיין לא נקנו אף דשם י"ל מחמת מקח טעות לא נקנו ובזה מיושבים כל תמיהות שתמהו על הטור דמאי איצטריך לסייע מהרמב"ם

שלא תימא דניחוש הכא לחומר' להחמיר למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' אפילו באחד משני הקניות הן משיכה או מעות ולכך כתב דכן כתב הרמב"ם שאף שהרמב"ם סבר שמשיכה או מעות קונו' בגוי מ"מ מודה הכא דמחמת ביטול מקח רשאי לחזור אם לא שנתן מעות ומשך אז אליבא דכ"ע הן לרבא דמתחזי כע"ז ביד ישראל הן לאביי נקנה קנין גמור משום דידע ומחיל ושפיר צריך ראי' מהרמב"ם ומיושב נני מה שהקשה הט"ז וז"ל ותימא הא מסקינן בש"ס דבכל גוונא אין כאן קנין מכח מקח טעות אבל לדברינו ניחא דדברי הטור בנוי' אליבא דאביי דהוא מרי' דשמעת' דתירץ רישא משום מקח טעות אבל סיפא כיון דבעי לעיוני ידע ומחיל וקני קנין גמור וק"ל ואיכא למידק הא איכא שם שנוי אחרינא על הך ברייתא דרב אשי משני מדרישא משיכה אינה קונה סיפא נמי משיכה אינה קונה ואיידי דתני רישא משך תנא סיפא נמי משך אבל באמת בכסף לחוד תלי' מילתא וא"כ לרב אשי בכסף לחוד קני קנין גמור ואפשר דלמד הרמב"ם דרב אשי מוקי בלא מקח טעות היינו שראה וידע שהי' בתוכו ע"ז אבל אם לא ידע מודה דיכול לחזור וכן בנתן ומשך אף שלא ידע כיון דמתחזי כע"ז ביד ישראל או משום דאיבעי לעיוני הוי בידע ומחל מודה רב אשי דלא יחזור וכן רבינא דמשני מדסיפ' משיכה קונה רישא נמי משיכה קונה ורישא הכי קאמר אם לא נתן ולא משיך יחזיר ש"מ דמשיכה קונה י"ל נמי דלא מוקמי בשביל מקח טעות דמיירי דידע דמשיכה קונה לכך לא יחזיר ורישא מיירי שלא משך מ"מ י"ל דמודה היכא דלא ידע דהוי מקח טעות והיכא דנתן מעות ומשך מתחזי כע"ז ביד ישראל ולא מהדר משום מקח טעות או משום דאיבעי לעיוני אחולי אחיל גבי' וכיון דאיכא לפרושי ברייתא בכמה גווני הוכרח הטור להביא ראיה מהרמב"ם שפסק כן:

ועוד נראה ראיה ברורה דאם לא ידע שעושה איסור בקני' זו הוי מקח טעות מהא דאיתא בפ' א' דמעשר שני הלוקח פירות שוגג יחזרו דמים למקומן פי' שלא הי' יודע שמכסף מעשר הוא קונה הוי כמקח טעות דאנן סהדי שאם היה יודע הלוקח שהם דמי מעשר לא היה לוקח בהם פירות הללו משום טורח הדרך וכיון דשוגג הוא בטל מקח לכך המוכר לוקח פירותיו ומחזיר הדמים וכן בלוקח בהמה שוגג דינו הכי מזיד תעלה ותאכל וא"כ ה"נ אנן סהדי דאם הי' יודע שהיום הזה איסור חמץ עליו לא היה קונה והמקח בטל ובגמרא דקדושין דף נ"ו אמר ר' יהודא על האי תוספתא במה דברים אמורים במתכון תחילה ולקח לשם שלמים אבל מתכוון להוציא מעות מעשר ב' לחולין בין שוגג בין מזיד יחזיר דמן למקומן פירש"י שוגג משום מקח טעות ומזיד דקנסי' למוכר כדאמרי' לקמן דלאו עכבר גנב אלא חורא גנב ומכל הסוגיא שם מוכח שמיירי שהמוכר הי' יודע

שמבקש להוציא מעות מעשר לחולין לאכלה חוץ לירושלים ולכך קנסינן היכא דאיכא איסורא גבי' ומזה יש ג"כ להביא ראיה למה שכתבתי בתשובה אחרת דאם המוכר עושה איסור במזיד ואין הלוקח יודע מזה או הלוקח עושה איסור במזיד ואין המוכר יודע דהמקח קיים ואזכיר עוד מה דתמי' לי על הרב ר"ע מברטנורא דסיפא דמתני' קתני אין לוקחין עבדים ושפחות מדמי מעשר שני ואם לקח יאכל כנגדן ופי' מהר"ע והכא מיירי כשברח המוכר ומשום הכי לא תני יחזרו דמי' למקומן אי נמי מתניתין איירי במזיד אבל שוגג יחזרו דמים למקומן עכ"ל האי אי נמי דכתב לא זכיתי להבין דברים אלו דהא בש"ס פריך על הא דאמרינן אם לקח יאכל כנגדן ואמאי יחזרו דמים למקומן כי התם פירש"י בלוקח בהמה טהורה במזיד להוציא מעשר לחולין ומשני הש"ס כשברח המוכר וטעמא דברח הא לא ברח קנסינן למוכר וניקנסי' ללוקח לאו עכברא גנבא אלא חורא גנבא וא"כ מוכרחים אנו לומר דמתניתין דאפילו במזיד היכא שנתכון להוציא מעות מעשר לחולין יחזרו דמים למקומן א"כ אמאי מחלק בין שוגג למזיד אלא האמת כפי' הראשון דמיירי שברח המוכר אבל אי לא ברח אפילו במזיד נמי אמרינן יחזרו הדמים למקומן וזה ברור ונכון והדרן למילתא קמייתא דבנדון דידן דאפילו אם היה משך היה יכול לחזור וק"ו היכא דלא משיך דאנן סהדי אלו הי' יודע שהיום הזה חמץ אסור עליו לא היה מוכר בכך והוי מקח טעות וכן הוריתי דרשות ביד ישראל לומר לגוי כי נזכרתי מאיסור חמץ ואני חוזר במקח או תן לי הפשתן או תן לי הדמים מה ששוה הי"ש ואם אין הגוי רוצה מיגזל גזלי ואין ישראל עובר עליו כלל דלאו ברשותו דישראל קיימא כן נראה ברור ונכון בס"ד:

ועתה אכתוב בקיצור מה שיצא לנו מפילפול זה ראשון דעת הרמב"ם ברור ת"ל כשמש בלי שום פקפוק דאף במעכשיו אם הגיע הזמן לאחר פסח חמץ מוציא עצמו מידי שיעבוד וישראל עובר עליו אם לא שהגיע הזמן קודם פסח והרהינו אצל הגוי וא"ל שאם לא אפדה לאותו זמן יהי' שלך מעכשיו לאחר שתגבה ממנו וכן אם הרהין אצל הישראל ואין הישראל מקבל אחריות והגיע הזמן קודם פסח אם לא אמר מעכשיו כיון דביד נכרי לפדותו עדיין אין ישראל עובר עליו וכן אפילו אמר מעכשיו אלא שהגיע זמן אחר פסח כיון דביד נכרי לפדותו לא חשיב כחמץ של ישראל אלא דווקא אם הגיע זמן קודם פסח ואמר אם לא אשלם לך לזמן וישאר בידך לגבות יהי' מעכשיו שלך וקמ"ל אף שצריך שומא כדי להחליט בידו מ"מ כיון דהגיע הזמן קודם פסח ולא פדהו למפרע הוא שלו עוד נראה ברור במלוה על המשכון אף ישראל מישראל קונה משכון לחייב בגניבה ואבידה מ"מ כיון דביד בעלים להקדיש קדושת דמים היכא דאית לי' לשלם וכן אפילו לית ליה עכ"פ בידו להקדיש קדושת הגוף לענין חמץ נמי ברשות בעלים קאי

מידי דהוי אפקדון אף שהנפקד חייב באחריות מ"מ ברשות בעלים קאי וה"נ במשכון אכן במשכן שלא בשעת הלואתו כיון דכתיב ולך תהי' צדקה משמע שהוא כשלו לגמרי המלוה עובר ואפשר שבכי האי גוונא אין ביד הלוה להקדישו והיכא שקנה גרוטאות וידע שהי' בהם ע"ז אף בנתן מעות ולא משך או משך ולא נתן מעות צריכין אנו לחוש לחומרא דר"ת ורש"י:

שאלה מז

הלכות חנוכה סי' תרע"א הביא הטור דעת רבינו יואל הלוי וז"ל כתב הר"י הלוי הא דהניחה למעלה מכ' אמה פסולה דווקא כשמניחה בחוץ אבל כשמניחה בבית אפילו למעלה מכ' אמה כשרה כדאמרינן גבי סוכה אם הדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' אמה כשירה דשלטה בי' עינא והשיג עליו הטור וכתב ונ"ל שאין הנדון דומה לראיה דהתם בעינן שישלוט עינו בגג וכיון שמחיצות מגיעות לגג על ידם ישלוט עינו בגג אבל הכא צריך שישלוט עינו בנרות וכיון שהוא למעלה מכ' דלא שליט בי' עינא מאי נפקא מיניה בגג שהוא עדיין למעלה ממנו בשבילו לא שלטא ביה עינא טפי עכ"ל והרבה גאונים רצו לישב דברי ר"י הלוי ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם ובטחתי בחסד עליון שמקום הניחו לי אבותי להתגדר בדברי הר"י הנ"ל דהא לכאורה יש לדקדק על דברי הטור דתמה על דברי הר"י שכתב דהכא שצריך ליתן עיניו בנרות מאי נפקא מיניה בגג שהוא עדיין למעלה ממנו והבין שדעת הר"י הי' שע"י הגג יראה הנרות דהא הר"י לא קאמר שע"י הגג יראה הנרות אלא ע"י המחיצות שמגיעות לנרות יראה הנרות כמו גבי סוכה שע"י משך הדפנות רואה הסכך ה"נ דכוותי' וא"כ מאי קשיא לי' לרבינו הטור אלא ע"כ דקשי' לי' דלפי זה מאי איריא בפנים אפילו אם מניחה בחוץ אם הדפנות מגיעות עד נר חנוכה הי' לו להכשיר אלא ע"כ שהטעם שע"י הגג יראה הנרות והוקשה לו מאי נפקא מיניה בגג שהוא שעדיין למעלה כו' ואני אומר דלא דק בדברי הר"י הלוי והם מכוונים אליבא דאמת והנה התוס' ריש סוכה על הא דאמרינן מחלוקת בשאין הדפנות מגיעות לסכך אבל דפנות מגיעות לסכך מודו רבנן לר"י דאפי' למעלה מכ' כשירה למאן דמפרש דטעמא משום הכירא וכתבו התוס' ולא דמי לנר חנוכה וקירות מבוי דלא חשיב הכיר למעלה מעשרים אע"פ שהקורה ע"ג כתלים דהתם קורה טפח לא שליט בה עינא כמו גבי סוכה דרחבה טובא עכ"ל וע"כ ר"י הלוי ליית ליה תירוצ' של התוס' דא"כ מעיקרא דדינא ליתא דאיך מדמה לסוכה בשלמא גבי סוכה רחבה טובא ושליט בה עינא משא"כ בנר חנוכה אלא ע"כ דר"י ליית לי' הך תירוצא ואני מתאבק בעפר רגליהם

של בעלי תוס' דקושייתם ותירוצם ליתא מגמ' ערוכה ריש עירובין דפריך לרב נחמן בר יצחק דמפרש פלוגתא דרבנן ור' יהודא גבי מבוי משום היכרא אי ס"ל הא דרבה דגבי סוכה נמי פליגי בהכי הא איפלוגי בתרתי למה לי ומשנינן צריכ' דאי אשמועינן גבי סוכה בהא קאמר ר' יהודה כיון דלישיבה עביד שלטה בה עינא אבל מבוי דלהילוך עביד אימא מודה להו לרבנן ואי אשמועינן בהא בהא קאמרי רבנן אבל בהך אימא מודו ליה לר"י צריכא ולפי דברי התוס' דמפרשי דפליגי גבי מבוי אפילו מגיע לקורה ובסוכה פליגי באין המחיצות מגיעות לסכך אבל אם המחיצות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' מודו רבנן לר"י דכשירה א"כ מאי פריך לר"נ בר"י איפלוגי בתרתי למה לי דילמא איצטריך לאפלוגי דאי פליגי במבוי ה"א בהא מכשיר ר' יהודה משום דכתלי' מגיעות לקורה אבל גבי סוכה דפליגי באין המחיצות מגיעות לסכך אימא מודי לרבנן דפסולה ואי אשמועינן גבי סוכה ה"א בהא פסלי רבנן משום דאין מחיצות מגיעות לסכך אבל במבוי כיון דכתלי' מגיעות לקורה מודו לר"י קמ"ל בשלמ' לפי' ר"י הלוי דסבר גבי חנוכה ובמבוי באמת אם המחיצות מגיעות כשר ופליגי היכא דאין מחיצות מגיעות א"כ כיון דפליגי במבוי באין מחיצות מגיעות ובסוכה פליגי נמי באין מחיצות מגיעות א"כ קשה שפיר איפלוגי בתרתי למה לי אבל לפי התוס' פליגי במבוי אף אם המחיצות מגיעות לקורה ובסוכה פליגי דווקא באין מחיצות מגיעות לסכך א"כ לא פריך המקשה מידי איפלוגי בתרתי למה לי דהא איצטרך לאשמועינן פלוגתייהו בתרתי אלא ע"כ סברת התוס' ליתא בהא דכתבו לחלק בסוכה דרחבה טובא שליט בה עינא משא"כ בקורה ונ"ח ולכך לא ניחא לעשות צריכותא בענין זה שכתבתי משום דקשיא לי' אליבא דאמת למה מודו רבנן בסוכה אם הדפנות מגיעות לסכך דכשירה אפילו למעלה מכ' אמה ופליגי גבי מבוי אף דכתלי' מגיעות לקורה אלא ע"כ שאני מבוי דלהילוך עביד משא"כ בסוכה דתרתי לטיבותא דדפנות מגיעות לסכך ולישיבה עביד ולכך עושה צריכותא בענין זה אף דנימא דפליגי במבוי וסוכה באין המחיצות מגיעות לסכך ולקורה מ"מ איצטרך לאפלוגו בתרתי והשתא אליבא דאמת בסוכה היכא דדפנות מגיעות לסכך מודי רבנן לר"י י"ל משום דאיכא תרתי לטיבות' חדא דדפנות מגיעות לסכך שנית דלישיבה עביד ולפ"ז אין מקום לקושית התוס' אף דנימא גבי מבוי פליגי רבנן היכא דכתלי' מגיעות לקורה איכא לחלוקי בין מבוי לסוכה דסוכה לישוב עביד אבל מבוי דלהילוך עביד אפילו הכתלים מגיעים לקורה פסולה א"כ בנר חנוכה כשהניחה מבחוץ דמי למבוי ואפילו הכתלים מגיעי' עד נר חנוכה פסולה אבל מבפנים דמי לסוכה כיון דלישיבה עביד שלטי בה עינא וזה שכתב ר"י הלוי אבל כשמניחה בבית אפילו למעלה מעשרים אמה כשירה כדאמרינן

גבי סוכה וע"כ טעמא התם משום דלישיבה עביד שלטה בה עינא דהוי תרתי לטיבותא א"כ בנ"ח נמי אם הניחה בבית שלטה בי' עינא וזה ברור באין גימגום ואמרתי שזה פי' בגמ' נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' פסולה כסוכה ומבוי ולכאורה למה תני תרתי אלא אי תני' פסולה כמבוי לחוד ה"א כתירוץ התוס' דאפילו בבית בנ"ח נמי פסולה אפילו מגיעות לסכך משום דלא דמי לסוכה דהתם הסכך רחב ורואין ע"י דפנות קמ"ל דפסולה כסוכה לומר בפנים דמי ממש לסוכה דאם הכתלי' מגיעות לנ"ח כשירה ואי תני פסולה כסוכה לבד ה"א מבחוץ נמי כשירה אם הכתלים מגיעות לנ"ח דמנ"ל לאפלוגי קמ"ל פסול כמבוי ובמבוי פסול מבחוץ אף אם הכתלים מגיעות לקורה ה"ה בנ"ח כן וק"ל:

וראיתי בדרכי משה שכתב בשם מהר"א מפראג היינו למ"ד דסוכה גבוה יותר מכ' אמה פסולה משום דלא שלטא בי' עינא ולכן אם הסכך מגיע לדפנות כשר והיא סברא רבה אבל לדידן דקי"ל כרבא דאמר טעמא דפסול משום דהוי דירת קבע ואנן בעינן דירת עראי בכל ענין פסול וכן פסק הספר לעיל סי' תרל"ג עכ"ל ולפי משמעות משמע שהשיג על ר"י הלוי דגם לענין חנוכה אפילו מגיע לנר חנוכה לא מהני ונפלאתי מאוד דאנן קי"ל כרבא דטעם משום דירת ארעי מ"מ לא פליג רבא ארבה לענין הטעם דעד כ' אמה לא שלט בי' עינא ואם המחיצות מגיעות לסכך שליט בי' עינא דבדבר כזה כ"ע מודו אלא כדאמרינן בגמ' כולה כרבה לא אמרי האי ידיעה לדורות א"כ סברי דלא קפדה התורה אראית הסכך אבל גבי חנוכה דכ"ע מודו דתלוי בראית הנירות משום פרסומא ניסא א"כ כי היכי דגבי סוכה אם הדפנות מגיעות לסכך אפילו למעלה מכ' כשירה ה"ה בנרות חנוכה בפנים וק"ל וראיתי בט"ז שכתב לדחות הלכה זו מטעם כי עיקר מצות נר חנוכה היא בצאת הכוכבים כמ"ש המרדכי וכל שהוא גבוה למעלה מכ' אמה אין העין הולך שם דרך הדפנות כי גם הדפנות עצמן אינם נראים בלילה ואור הנר מלמעלה אין שולט שם עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו והא מצוה סוכה נמי בלילה כמו ביום א"כ לטעמא משום היכרא דסכך איך יוצא בלילה ועוד לדידי' נמי יקשה מנ"ל לומר דנר חנוכה שהניחה למעלה מכ' פסולה אבל עד כ' אמה כשר מנ"ל דבר זה דאין ללמו' כלל מסוכ' ומבוי אלא ברור הדבר כיון דמצותה משתשקע החמה א"כ יכולין לראות בתחילת הדלקה ועוד י"ל דכך שיערו חכמים דאף בלילה יכול לשלוט ראות עיניו של אדם עד כ' וביותר מכ' אם הדפנות מגיעות לסכך שנר יכול לראות בלילה כמו דבר אחר ביום:

כתב הטור דמצוה להניח' למטה מי' טפחי' וכתב הב"י בשם הר"ן אף דאמרי' בגמר' עלה הא דרבינא משמי' דרבא זאת אומרת מצוה להניחה למטה מעשרה דאי ס"ד למעלה מעשר' לימא לי' היה לך להניחה למעלה מגמל ורוכבו וקאמר הש"ס ודילמא אי

מיטרחא לי' טובא אתי לאימנועי ממצוה מ"מ קי"ל כרבינ' דלא שבקינן מאי דאיפשיט' ליה לרבא ולרבינא ונקטינן מאי דאידחי בגמרא בהך דילמא בעלמא וכן הסכימו רוב הגאוני' זולת הרי"ף והרמב"ם לא הביאו הך דמצוה למטה מיו"ד עכ"ל:

וקשיא לי טובא דהא האי שקלי וטרי אינו אלא אליבא דר' יהודא דפוט' בנר חנוכה אבל אליבא דת"ק דפליג אדר"י וסבירא ליה דאפילו בנר חנוכה החנוני חייב וכוותי' פסק הטור ח"מ בסי' תי"ח י"ל דסבירא ליה לקושטא דמילתא האי סברא מעליותא היא דהי' לו להניח למעלה מגמל ורוכבו וא"כ קשיא על רבינו הטור למה פסק בא"ח דמצוה להניח' בתוך יו"ד שהוא אליבא דר' יהודא ועל הרמב"ם גופי' לא קשיא משום דהוא לא הביא הך דמצוה להניח' בתוך יו"ד אבל על רבי' הטור קשיא ואפשר דרבינו הטור נשמר מקושיא זו והביא לשון הרמב"ם דחייב בנר חנוכה שהי' לו לשמו' שלא יזיק אך קשה מנ"ל דמטעם זה מחייבי רבנן דילמא מטעם דהי' לו להניח' למעלה מגמל ורוכבו ואין לומ' דזה בכלל דהי' לו לשמו' נרו והי' לו להניחו למעלה מגמל ורוכבו שלא יזיק זה הי' ניחא בדברי הרמב"ם אבל על רבינו הטור קשיא דא"כ יהיו דבריו בא"ח ובח"מ סותרים זה את זה והרי"ף פוסק דאפי' בנר חנוכה פטור מפני שהוא נר של מצוה ולכאורה מנ"ל לפסוק כר"י ולא כחכמים ואין לומר משום דאמרינן בהמניח דף ל"ב באחד רץ ואחד מהלך דמודה איסי בע"ש בן השמשו' שהוא פטור מפני שרץ ברשות מצוה א"כ ה"ה בנר חנוכה כיון שעושה מצוה אבל לא דמי כלל להדדי דהא התם ברץ בע"ש שעושה היזק בריצה ואי אפשר לו להשמר בענין אחר ולכך פטור אבל בנר חנוכה דאפשר לשמור את נרו ראוי להתחייב בנזקו כרבנן וראי' דבח"מ סי' שע"ח פסק כההיא דאיסי בע"ש לפטור ובנר חנוכה לחיוב אלא ע"כ כדכתיבנ' והש"ך הביא בשם ש"ג שאין זה מדברי הרי"ף ולא הי' בידי לעיין בספר שלטי גיבורים והא דנקט ר"י בנר חנוכה פטור מפני רשות מצוה היינו משום דר' יהודה לטעמיה דסבירא ליה דכל שעושה ברשות ב"ד פטור מתשלומין א"כ בנר חנוכה נמי כן והא דנקט משום רשות מצוה דלא נימא דלא נתנו ב"ד רשות בנר חנוכה להניח בתוך יו"ד קמ"ל שהוא רשות מצוה או משום דמצוה להניח' בתוך יו"ד או אפי' לטעמא דאי מיטרחא לי' אתי לאמנועי ממצוה מ"מ בכל מקום שהניח אפי' בתוך יו"ד עושה מצות חכמים ולכך פטור אבל לדידן דפסקינן בח"מ סי' תי"ד דכל אלו שאמרו מותרין לקלקל בר"ה אם הזיקו חייבים לשלם א"כ בנר חנוכה נמי חייב:

ונראה לישב קצת קושיא זו בהיתר עוד קושיא אחרת בש"ס בב"ק דף כ"ב ע"א איפלגי ר"י וריש לקיש אי אשו משום ממונא או משום חציו ואמרינן ת"ש גמל שהי' טעון פשתן ועבר בר"ה ונכנס פשתנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוכה והדליק את הבירה בעל

הגמל חייב הניח חנוני נרו מבחוץ חנוני חייב ר"י אומר בנר חנוכה פטור בשלמא למ"ד אשו משום חציו חציו דגמל הוא אלא למ"ד משום ממונא האי אש לאו ממונא דבעל הגמל הוא ומשני הכא במאי עסקינן במסכסכת כל הבירה כולה ע"ש ולכאורה למה צריך המקשה להביא הך דר"י דהוא שלא לצורך דעיקר קושייתו מדברי ת"ק אלא ע"כ דהמקשה רצה להוכיח מדברי ר"י דאשו משום חציו אליבא דכ"ע דהא אמרינן בש"ס דף כ"ג למ"ד אשו משום חיציו טמון באש דפטר רחמנא היכי משכחת לה ואסקינא דלמ"ד דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונא ומיירי שנפל' דליקה באותו חצר ונפלה גדר שלא מחמת דליקה דכלו ליה חיציו וכגון שהיה לו לגדרה ולא גדרה ולכך לענין גלוי חייב דהא שור הוא ולא טפח באפי' אבל לענין טמון פטור וזה דווקא אליבא דמ"ד דפטור טמון דאית ליה משום חיציו אית ליה נמי משום ממונא אבל למ"ד טמון באש חייב מעיקרא לא קשיא מידי ולא צריכין לאוקמי בכה"ג אלא דפליגי לגמרי דמאן דאית ליה משום חיציו לית ליה משום ממונא מ"מ נשמע מהך סוגיא דהיכא דכלו לו חיציו תו לא מחייב משום ממונו ואף שבידו לשמור כגון לגדור ולא גדרה מ"מ פטור כיון דכלו ליה חיציו ואליבא דר' יהודא דמחייב אטמון באש וא"כ בנר חנוכה דלמאן דאית ליה אשו משום ממונא ליכא למיפטרי' בשום ענין דאף שהוא לא עשה החץ זה אלא ברשות חכמים מ"מ היה לו לשמור ממונו כמו שור דלא טפח באפי' ולפ"ז ניחא דהמקשה רוצה להוכיח דליכא למ"ד אשו משום ממונא דהא אף ר"י דפוטר בנר חנוכה ע"כ טעמא דאשו משום חיציו דאי משום ממונא מ"מ ליחייב דהי' לו לשמור ממוני' אלא ע"כ דכ"ע אית ליה משום חיציו אלא דפליגי דלרבנן דמחייבי בנ"ח משום דהיה לו להניחו למעלה מגמל ורוכבו והתרצן השיב לעולם דרבנן סבירי להו דאשו משום ממונא והכא מיירי במסכסכת כל הבירה כולה ובנ"ח חייב אף דמצוה להניחו בתוך יו"ד מ"מ היה לו לשמור ממוני' ורבינו הטור פסק דאשו יש בו משום ממונא ולכך שפיר כתב דחייב בנ"ח דאף דמצוה להניחו בתוך יו"ד מ"מ הי' לו לשמור נרו דאשו משום ממונו וק"ל:

שאלה מח

מה שנשאלתי מן אחי הרב המופלג מהור"ר משה אב"ד דק"ק זוואלין **לחוות** דעתי באשה עגונה שנטבע בעלה בנהר ווייסיל במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא הנעלה הר"ר ישראל סג"ל במהור"ר יצחק סג"ל והעיד בתורת עדות בחרם באלי"וע בזה הלשון מיר זיינן גיגנגן בערב י"כ תעא"ל בכפר פאלאוויץ צו דער

גרוסי ווייסל טבילה זענין גיוועזין כמה אנשים חשובים מיט מיר זיינן שון עטליכי לייט ארויס גיגנגען אויס דען וואסער אונד איך בין גיוועזין נאך דרינען איז הנעל' כמר תנחום בהר"ר יצחק ש"י גיקומען צו לויפין אין דער ווייסיל אריין אין דיא טיפענישע תיכף ומיד האב איך אים אן גיחאפט בייא קאפ אן דיא האר אונ' כמר ת' הנ"ל האט מיך אן גינומן בייא מיין פוס קוים איך בין ניצול גיווארן בין שיור אויך חלילה וד"ל אזוי בין איך נאך גילאפען נעבין אים האב אים גיגרייכט איין רוט זאל זיך אן חאפין אין דעם איז גיקומן צו שווימען אחי הנעלה הר"ר משה סג"ל האט וועלין ראטיווין אונ' דאס גרויסע וואסער דער שטראם האט אים גיטראגען האט אים ניט גיקאנט מציל זיין אונ' הרר"מ הנ"ל איז צו ריק גישווימען בין איך נאך גילאפען מיט דער יבשה האב נישט גיקאנט דער זעהין ער איז דער טרונקין גיווארען האט האלוף הרא"ש מהור"ר אפרים בהר"ר אברהם ז"ל אויס גירעכט ערלים תיכף עי"כ גם בי"כ מהאט אים ניט גיקאנט גיפינען ע"כ לשונו:

שוב בא לפנינו הנעלה ה' משה בהר"ר יוסף מק"ק זעליחאב ער זיצט אין דער קרעצמי בכפר פאוולאוויץ האט הנעלה כמר תנחום הנ"ל גיהאלטין ר"ה בייא מיר אין דער קרעצמה אזוי זענין מיר גיגאנגען אין ברייא הויז אריין צו אננדר אזוי האבין מיר גפרעגט אין ברייא הויז וואן זענין דיא לייט גיגנגן האט מען גיענפערט זי זענין גיגנגען טבילה אזוי בין איך גיגנגין מיט כמר תנחום הנ"ל זענין שוין לייט דרויסען גיוועזין בין איך אויך אריין גיגנגין אונ כמ"ת הנ"ל איז גילאפין אין דער ווייסיל אריין האט אים דער שטראם גיחאפט איך האב אים ניט קאנין מציל זיין אזוי האט כהר"ר ישראל סג"ל הנ"ל מיט אים זיך גידרייט אויף דער ווייסל האט אים ניט קאנין מציל זיין האט הרר"מ סגל הנ"ל זיך ווידר אויס גיטאן אונ' איז נאך גישווימען אויף דיא טיפענישע בייא הויכין ברשעג האט נישט קאנין פועל זיין האט הרר"מ הנ"ל גישריגן למען השם לאז מען שיקן נאך ערלים לאז מען מציל זיין חאטשי דעם גוף זאל קובר ווערין זאל חלילה דאס ווייב איין עגונה בלייבין אזוי איז גילאפן האלוף הרא"ש מ"א הנ"ל ארנדר אונ האט אויפ גירעכט תיכף ערלים עכ"ל בחרם הנ"ל:

גם בא הנעלה כמר אברהם בהר"ר זלמן יצו והגיד בת"ע בעונש הנ"ל בזה הלשון איך בין גיוועזין אצל הווייסיל האב גיזעהן כדברם כן הוא כל הנ"ל הוגב' כדת היום א' למחרתו יום כיפורים עת"א לפ"ק:

נפתלי הירש כמהור"ר יקותיאל ז"ל. ונאום אפרים בא"א כהר"ר אברהם. ונאום משה במהור"ר אפרים יצחק סג"ל פה ק"ק קאזניץ. **במותב** בי תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתאי לקדמנא א' מיושבי ב"ד הנ"ל והעיד בפנינו בעונש הנ"ל מיר זענין טבילה גיגנגין

בעי"כ שנת תעא"ל איז כמ"ה הנ"ל אריין גישפרונגין אין דער ווייסל אריין אונ איז אין טיפענישׁ אריין תיכף אונ איז אראב גפאלין דער נאך איז ער ווידר ארויף גיקומן אונ האט אן גיהובין צו גארגלין מיט דעם האלז אונ האט שוין ניט גיקאנט רעדין פין דעם וואסיר וואס האט אים פר גאסין האב איך אן גיהויבען צו שרייען לר' ישראל הנ"ל זאל אריין שפרינגען אין וואסיר אריין האט ער אים אן גינימן בייא דעם פוס אונ האט אים ניט גיקאנט מציל זיין אונ דער נאך איז ער ווידער כמה פעמים אריין אונ האט אים ניט גיקאנט מציל זיין דער. נאך האט ער אים ניט גיקאנט רירין מיט קיין הענט אונ נאך ניט מיט קיין פוס איז דער ר"י הנ"ל צוריק גיקומען אונ מען האט גישיקט תיכף ומיד ערלים צו זוכין אונ מען האט נישט קענין גיפינען אונ דאס מעשה האט מען גזעהן קרוב לרחיים וואס אויף דער ווייסל איז לראי' חתמנו היום יום ו' י"ט תשרי תע"ב לפ"ק:

נאם הקטן משה היו' פ"ה ק"ק זוואלין. ונאום פסח גוטמן בהר"ז ז"ל. ונאום שלמה זלמן בא"א מ' עזריאל מאפט עכ"ל השאלה:

הנה ראיתי גביות העדות של האשה מרת נפש וקשת רוח אשת כ' תנחום ובשום צד אי אפשר למצא לה היתר אך מן העדות של יושבי ב"ד שהעידו שאחר שנפל לעומק המים בא למעלה אונ האט אן גיהויבען צו גארגלין מיט דעם האלז אונ האט שוין ניט גיקאנט רעדין פון דעם וואסיר וואס האט אים פר גאסין עכ"ל וא"כ י"ל הא דאין משיאין את אשתו כשנפל למים שאין לה' סוף היינו היכא שראו שנפל ולא ראינו אחר זה בגופו שום חולשת הגוף די"ל דגלי אשפלוהו ואדם ברי' יכול לעצור רוחו ולשוט תחת המים אבל כאן שראו שהמים חונקים אותו מעידין עליו ואף בהך מעשה בעסיא באחד ששלשלוהו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו ואמרו חכמים מן ארכובה ולמטה לא תנשא ואף שמסתמא כשנעקר רגלו ממנו נחל' גופו ואפ"ה חיישינן שמא יצא ולא ראוהו דמים שאין להם סוף הם ה"נ דכוותי' וגם אין מעידין אלא עד שתצא נפשו ואפי' ראוהו מגויד וצלוב וחי' גוררתו כו' מ"מ נראה כד דייקת שפיר אין זה נכנס לגדר מגויד אלא דינו כגוסס דזה סימני גסיסה וקירוב מיתה שמים באים לתוך גרונו וחונקים אותו וכתבו התו' בדף ק"כ ביבמות אהא דאמרינן ואפי' ראוהו מגויד למימרא דמגויד חיי ורמינהו אדם אינו מטמא עד שתצא נפשו אפי' מגויד ואפי' גוסס טמויי לא מטמא אבל מחיי לא חיי וכתבו התו' תימא הא קתני גוסס אע"ג דחיי דרוב גוססין למיתה ומיעוטן חיין ותנן נמי אין מעידין על הגוסס וי"ל בגוסס כיון שהו' גוסס ע"י אדם לא חיי' ומ"מ מוכח שפיר דמגויד לא חיי מדלא קתני ואפי' גוסס מגויד עכ"ל והך תירוצא קאי לפי המסקנא דשנינן בסכין מלובנת אבל בלא סכין מלובנת אם ראו מגויד במקום שעושה

טריפה מעידין עליו ש"מ דגוסס אדם לא חיי ובסנהדרין דף ע"ח מוכח דגוסס ע"י אדם אפילו במקום שאינו עושה טריפה גברא קטילא הוא וסופו למו' וא"כ הני מים שנכנסו לתוך גרונו לא גרע מגוסס ע"י אדם ועדיפא דהת' דגוסס ע"י אדם אינו מתרב' המכה יות' ממה שנעש' בו אבל הכא כיון שניחר עם גרונו ופתח פיו והמים שופכים לתוך גרונו בכל פעם יותר ובוודאי לא חיי ואין לומר דזה לא הוי בכלל גוסס דהא קתני במתניתין ראוהו מגויד וצלוב אין מעידין עליו ואין לך מי שהתחיל לחנוק יותר מן צלוב י"ל דהא ב"ח כתב דוקא צלוב בידים משא"כ צלוב בצואר מיד נחנק ואף שבח"מ חולק עליו מ"מ טעמא משום דאמרינן בירושלמי שמא מטרוניתא עברה עליו ורפאותו אבל הכא דליכא למימר הכי ובוודאי ימות בזמן קרוב מעידין עליו ולכאורה נראה שכן הוא דעת הרמ"ה דהא צלוב מיירי בידי' דכתב הרמ"ה הביאו הטור דוקא שראוהו מגויד בסכין מלובנ' באור וה"ה בסכין שאינה מלובנת ונכוה אח"כ כדקאמר רשב"א מפני שיכול לכוות ולהחיות אחרי כן אבל אם נחתכו גידי שוקיו ולא נכוה מעידין עליו כרבנן דפליגי עליה דרשב"א וכן הלכה ע"כ ולכאורה אין לו הבנה שכתב אם נחתכו גידי שוקיו ולא נכוה מעידין כרבנן הא אפי' לרשב"א דאמר מפני שיכול לכוות ולהחיות משמע אבל אם לא נכוה אין יכול להחיות ומעידין עליו אלא נראה ברור דהרמ"ה הי' מפרש פלוגתא דרבנן ורשב"א בענין זה דרבנן סברי דמעידין על המגויד ואין מעידין על הצלוב משום דמגויד אף דיכול לכוות ולהחיות מ"מ כיון שראינו מגויד ולא נכוה שוב אין חוששין שמא יכוה אח"כ ורשב"א סבר אף על מגויד אין מעידין דשמא יעשה טצדקי ע"י כויה להחיות המכה ולכך קאמר אבל אם נחתכו גידי שוקיו ולא נכוה מעידין עליו כרבנן דלרשב"א חיישינן שמא יכוה מכתו אח"כ ולפ"ז אם איתא דהאי נצלב בצואר מיירי ואין מעידין אף לרבנן שמא עברה מטרוניתא וא"כ אי חוששין להאי חששא שהיא הצלה ע"י אחרים ק"ו דיש לחוש שיעשה הצלה ע"י עצמו ע"י כוי' אלא ע"כ דמפרש הרמ"ה האי דנצלב כדעת הב"ח דבידים מיירי מיהו יש לדחות די"ל דאם אינו נכוה מיד שוב לא מהני לרבנן אם לא שנעשה תחילה בסכין מלובנת ולולי פי' הרמ"ה הייתי מפרש דרבנן סברי דלא מהני כוי' כלל להחיות המכה במקום שנעשה טריפה וראי' מהא דאמרינן ריש פ' אלו טריפות דפריך לתנא דבי ר"י דתני י"ח טריפות והא איכא בהמה שנחתכו רגליה מארכובה ולמעלה טריפה ומשני ס"ל כרשב"א דאמר כשיר' מפני שיכול לכוות ולחיות ש"מ לרבנן דממעטינן מזה הכלל כל שאין כמוה חיה טריפה דלית לה תקנת' בכויה דומי' דשאר י"ח טריפות דלית להו תקנת' ועפ"ז ישבתי מה שכתב הב"ח בסכי' מלובנת מועיל דאין מתמיד אבל לאחר י"ב חודש אינה חי' והשיג עליו מהרר"מ בס' חלק'

מחוקק דמדברי התוספות מוכח דבסכין מלובנת יכול להחיות זמן רב ואני אומר דאין כאן תפיסה על הב"ח. ונציע לפניך הש"ס בפ' בתרא דיבמות דף ק"כ ע"ב בפיסקא ואפי' ראוהו מגויד למימרא דמגויד חי ורמינהו אדם אין מטמא עד שתצא נפשו אפי' מגויד ואפי' גוסס טמויי לא מטמא הא מחייא לא חיי אמר אביי לא קשיא הא רשב"א הא רבנן דתניא מעידין על המגויד ואין מעידין על הצלוב רשב"א אף על המגויד אין מעידין מפני שיכול לכוות ולהחיו' ומי מצית לאוקמי' כרשב"א הא קתני סיפא מעשה בעסיא באחד ששילשלוהו לים ולא עלה בידו אלא רגלו ואמרו חכמים מן ארכובה ולמעלה תנשא שאני מיא דמרזו מכה רבא אמר בסכין מלובנת וד"ה וכתבו התו' על הך קושיא דלעיל שהבאתי בשמם וז"ל ועוד אומר ר"י לפרש דוודאי פשיט' דמגויד דמתניתין מת לבסוף כיון שמגויד במקום שעושה אותו טריפה כמו נחתך מן ארכובה ולמעלה כדמשמע בסמוך אבל אינו דבר ברור שימות קודם שיתירוהו להנשא והשתא פריך לי' ממגויד וגוסס ואותו גוסס שסופו למות מת לאלתר וה"ה נמי דמגויד מיית לאלתר מדקתני מגויד בהדי גוסס וא"ת בלא מלתא דרשב"א תיקשי לי' רישא לסיפא וי"ל דמעיקרא ל"ק לי' רישא לסיפא דמצי לאוקמי רישא דאין מעידין היינו לאלתר וסיפא דתנשא היינו לאחר י"ב חודש אבל אמילתא דרשב"א לא מצי לשנויי עכ"ל נמצא לפי הבנת התוספות בדברי המקשה דעיקר קושיתו דמגויד מת לאלתר דומי' דגוסס וע"ז תירץ אביי ל"ק הא רבנן הא רשב"א נמצא דלרבנן מגויד במקום שעושה טריפה מעידין עליו מיד וא"כ הא דתניא במתניתין בסיפא בעסיא בא' ששילשלוהו לים ולא עלה בידו אלא רגלו א' ואמרו חכמים מן ארכובה ולמעלה תנשא מיירי אליבא דרבנן מיד כמו גבי מגויד אלא דמעיקרא לא קשיא לי' רישא לסיפא די"ל דריש' דאין מעידין היינו לאלתר וסיפא דתנשא לאחר י"ב חודש אבל לרבנן דבאמת מעידין לאלתר על המגוייד ה"נ מפרשי לסיפא דמן ארכוב' ולמעלה דמעידין לאלתר אלא דאוקמי למתניתין כרשב"א דסבר דאין מעידין אפי' לאחר י"ב חודש משום דיכול לכוות ולהחיות אליבי' קשה סיפא דמתניתין דאיך מעידין אף לאחר יב"ח הא אפשר לכוות ולהחיות וע"ז תירצו בגמר' שאני מיא דמרזו מכה וי"ל דאף ר"ש מוד' דאין יכול להתרפאו' ע"י כווי' וא"כ מעידין אפש' לאלתר כרבנן דסבירא להו דבמגויד מעידין לאלתר. ורבא תירץ דלעולם מתניתין כרבנן דפליגי אדרשב"א וסברי דמעידין על המגויד לאלתר והא דמשמע במתניתין דאין מעידין לאלתר בסכין מלובנת וסבר הב"ח דרבא לא בא לתרץ אלא לפי מאי דס"ד דמקשה דאין מעידין דמתניתין לאלתר אף שמת בסוף היינו משום דמיירי בסכין מלובנת ולכך אין מעידין לאלתר אבל לאחר יב"ח מעידין דסכין מלובנת אינו מועיל אלא דאין מת לאלתר אבל מ"מ אינו חי

יב"ח דסביר לי' דרבנן לי' להו הך תקנתא כלל מדמנו ניטל הרגל מן הארכובה ולמעלה בהדי טריפות ש"מ דלית להו הך תקנתא כמו שאר טריפות שמנו חכמים דלית להו תקנתא אפילו בסכין מלובנת נמצא אין סתירה לדברי הב"ח מדברי תוספו' הנ"ל אדרבה הסוגיא מתפרש אליבא דאמת באין גמגום:

והשתא יש לי' תמי' רבה על הפוסקים שכתב הב"י בשם הרמב"ם והרשב"א בדין המשנה שלא התירוהו אלא לאחר יב"ח לפי שידוע שטריפה אינה חי' י"ב חודש וכן אמרו בירושלמי וכוותייהו פסק הש"ע בסי' ל"ב ותמה אני הא לפי תירוץ ר"י דהמקשה ידע דמגוייד דמתניתין סופו למות אלא דאין מעידין לאלתר והקשה ממתניתין דקתני בהדי גוסס ש"מ דמת לאלתר וע"ז תירצו הא רבנן הא רשב"א ולבתר דמסיק רבא בסכין מלובנת וד"ה א"כ הס"ד דמקשה הוא האמת דלרבנן מעידין על המגויד במקום שעושה אותו טריפה לאלתר דהוה בכלל גוסס א"כ ה"ה במתניתין נמי דקתני מן הארכובה ולמעלה תנשא איירי לאלתר וכן משמע מסתימת לשון המשנה וע"כ צריכין אנו לומר דלא סברי כתירוץ הר"י אלא כתירוץ ראשון של תוס' בגוסס שהוא מגויד כיון שהוא גוסס ע"י אדם לא חיי וס"ד דמקשה ה"ה במגויד לבד עד דאסיק רבא בסכין מלובנ' וד"ה א"כ בנד"ד נמי דהני מיא שנכנסו לתוך פיו והתחילו לחנוק אותו הוי כמו גוסס ע"י אדם לא חיי והנה ספרי הב"ח וח"מ לא היו לעת זו לפני כי ספרי עדיין לא הגיעו לידי מפרוסטיץ ואין אומן בלא כלים ולא הי' לפני כ"א ספר בית שמואל וראיתי בו דברים מגומגמים ראשון שהקשה בשם הב"ח הא בטרפות אדם יכול להחיות יב"ח וכן כתבו התוס' בכמה מקומות אין לדמות טריפות אדם לטריפות דבהמה וכו' ואני אומר אגב שיטפא רהיט לי' גמרי' דהא התוס' לא הסכימו בחילוק זה דבזבחים דף קי"ו כתבו ר"ת הי' רגיל לחלק בין טריפות דאדם לטריפות דבהמה והקשו מפ' אלו טרפות דמייתי ראיה מטריפות דבהמה וכן בתוס' דחולין דף מ"ב ע"ב ד"ה אמר ר' יודא העלו דלא כר"ת משום דמייתי גבי אדומה וירוקה כשירה מדר' נתן שבאתה לפניו אשה שמלה בנה ראשון ושני כו' ש"מ דחיי אדם וחיי בהמה שוין ובחידושים בזבחים הארכתי בזה שוב כתב אהא דכתוב בש"ע ראוהו צלוב אעפ"י שדקרוהו או ירובו חיצי' אין מעמידין עליו שמת וכתב והיינו מגויד דתני במתניתין ומשמע דאין חילוק בדבר אפי' במקום שנפשו יוצאת מ"מ אין מעידין וכ"כ הטור הטעם דחיישינן שמא סכין מלובנת הי' ואז יכול להחיות וכן מבואר בתוס' דאיירי הסוגיא מגויד במקום שעושה אותו טריפה אלא בנ"י כתוב דאיירי במגויד שאינו עושה אותו טריפה אז בסכין מלובן יכול לחיות ובמקום שעושה טריפה מעידין עליו ומה שאמר שמואל ל"ש אלא במקום שאין נפשו יוצאת קאי גם על המגויד

וכן הוא דעת הרמב"ן ולכאורה נראה לפי מימרא דשמואל אין צריך כל הסוגיא של אביי ורבא דל"ק מידי ממתניתין דאדם אינו מטמא נ"ל דשם איירי במקום שנפשו יוצאת ומתניתין איירי במקום שאין נפשו יוצאת אע"ג דמאי דהקשה ממתניתין מן ארכובה ולמעלה מבואר דסבר דאיירי במקום שעושה טריפה מ"מ שמואל לא ס"ל כן מ"ה לא הביאו הרי"ף והרא"ש הסוגיא דנדחה הכל ולפ"ז אפי' סכין מלובן מעידין עליו במקום שעושה טריפה דקי"ל כת"ק דרשב"א דס"ל דמעידין על המגויד אפי' במקום שעושה טריפה ואין מחלק בין מלובן לשאינו מלובן דס"ל דלעולם אין יכול להחיות עכ"ל ואני אומר במחילת כבודו לא דק ותלי' בוקי סריקי בדברי הטור דכתב דמשמע דאין חילוק אפי' במקום שנפשו יוצאת אין מעידין משום דחיישינן שמא סכין מלובן הוא ולא דק דהטור כתב בפירוש היכא שנפשו יוצאת מעידין ואף רשב"א לא קאמר דיכול לכות ולהחיות אלא במקום שהטריפות תלוי' במכה גופה כמו נחתכו רגליה מן ארכובה ולמעלה אבל במקום שנפשו יוצאת כגון בלב או במעיים או במוח מודה רשב"א שא"א לו להחיות ע"י כויה ולפי דעת הטור יש ג' חילוקים בדין זה אם ראוהו חי' אוכלת במקום שנפשו יוצאת כגון המעיים והלב והמוח בוודאי מעידין לאלתר ואם ראו שנקבו אברים הפנימיים שנעשה טריפה מעידין אחר יב"ח דאף רשב"א לא אמר דיכול לכוות ולחיות אלא במקום שהטריפות נעשה ע"י חיתוך האבר משא"כ היכא שהטריפות מחמת נקיבת איברים הפנימיים מה מועיל כוויה לזה שאף שתתרפא המכה מ"מ ניקבו הדקין טריפ' וקרום שעלה מחמת המכה לאו קרום הוא ותדע דהא רשב"א לא פליג אי"ח טריפות שמנו במתניתין רק על בהמה שנחתכו רגליה מן ארכובה ולמעלה פליג משום דהתם יכול לכוות ולהחיות דאין הטריפות תלוי בניקב אבל מה שטריפה ע"י נקיבת איברים לא פליג ר"ש ולכך כתב הטור אבל אם נחתכו גידי שוקיו ולא נכוה מעידין עליו להורות בטריפות כזה מהני כווי' להחיות אבל בטריפ' נקיבות לא מהני כווי' כלל אלא שלדעת הרמב"ן ורשב"א אין מעידין אלא לאחר יב"ח וא"כ הא דנקט בש"ע אעפ"י שדקרוהו או ירובו חיצים אין מעידין עליו היינו טעמא דאפשר דלא נקבו איברים הפנימיים ולכך אין מעידין אפי' לאחר יב"ח אבל היכא שראינו שניקבו אברים פנימיי' שנקובתן במשהו אף ע"י חרב מלובן מעידין דלזה א"א להחיות יב"ח ואף ר"ש מודה וזה ברור כשמש ולפ"ז אף לשמואל אצטריך לתרוצי דאביי ורבא כיון דפליגי ר"ש ורבנן במגויד ע"כ לא במקום שנפשו יוצאת מיירי ואפ"ה סברי רבנן דמעידין וע"כ מיירי במגויד שעושה טריפה היינו כמו נחתכו גידי שוקיו או רגלו מארכובה ולמעלה וקתני במתניתין דאין מעידין כרש"י או בסכין מלובנת וד"ה וקשיא סיפא מעשה דעסיא אלא ע"כ כאביי. אחר זה עיינתי

במהדור' בתרא של ב"ש וראיתי שהשמיט בעצמו כל זה ונראה דהרמב"ן והרשב"א אף דסברי ומפרשי למתניתין דמן ארכובה ולמעלה תנשא לאחר יב"ח מודו היכא דמגויד והוא גוסס דמעידין לאלתר וכ"ע מודו בגוסס אדם דמת לאלתר וא"כ בנדון דידן דהני מיא שנכנסו לתוך גרונו והתחיל לנחור בגרונו שקורין גארגלן הוי כמו מגויד שהוא גוסס ע"י אדם ועדיפ' מיני' שהמים הולכים וגוברים תמיד יותר וחונקי' אותו מעידין עליו ואין לחוש אלא שמא נזדמנה לו מחילה של דגי' בזה אמרינן מחילה של דגי' לא שכיחי ברגע זו ועוד יש לצדד היתר לפי העדות של הר"ר ישראל שאח"כ רץ על חוף הנהר סמוך לגדותיו ולא ראה אותו ואם הלך מהלך רב כשיעור שא"א להחיות א"כ אין חשש שמא יצא ממקום אחר דהא ידוע דא"א לשוט כ"כ מהר כמו אדם הרץ ברגליו סמוך לנהר א"כ הוי' כמים שיש להם סוף. עוד יש לצדד מן העדים של יושבי ב"ד שאמר בזה"ל אונ דער נאך האט ער שוין ניט גיקאנט רירין מיט קיין האנט אונ נאך ניט מיט קיין פוס סתם דבריו אם העד בעצמו הי' במים וראה אותו שלא פרכס ביד ורגל בוודאי דרך הטובעים להציל ולפרכש בידים ורגלים להציל את עצמם והוא נגע בו ולא יכול לזוז היד והרגל אלא שלא יכול להביאו ליבשה מחמת כבידו הי' זה העדות נכונה דאף במקום שיכול לומר בדדמי בעינן שיאמר קברתיו הסכימו כל הפוסקי' ל"ד קברתיו אלא כל שאומר דבר שמשמעותו בוודאי מת ולא אמר בדדמי מהני ה"נ דכוותי' אלא דיש לפרש עדותו דלא ראה אותו שמפרפר ידו חוץ למים או ברגלו חוץ למים וא"כ אין זה עדות כלל מ"מ יש להתיר מכח דבריו הראשונים שאמר כשבא למעלה התחיל לנחור בגרונו ולא הי' יכול לדבר מכח המים שבאו לגרונו א"כ הוי כגוסס ע"י אדם וכבר הוכחנו לעיל בראיו' ברורו' שזה מוסכם מכל הפוסקים א"כ ראוי לסמוך עליו במקום עיגון ובפרט במים שאין להם סוף שהוא דרבנן אבל חלילה לסמוך עלי' להתיר עד שיסכימו זקני הדור בדבר זה ובפרט זקן ויושב בישיב' מורינו ורבינו הגאון מהר"ר זיסקינד אב"ד ור"מ דגליל שלנו אהי' אני סניף וחיבור לטהרות קודש כ"ד אלה אחיך מאיר בהר"ר יצחק ז"ל אחר זה שמעתי שהתירו חכמי הדור לאשה הנ"ל ולא ידעתי אם מטעמי או מטעמי' אחרים:

שאלה מט

מעשה הי' פה באשה אחת שנסעה על היריד ורצה השר לעקל ממונה בשביל יהודי אחד מקהלתנו שלפי דברי השר חייב לו יהודי ממון ואמרה האשה הנ"ל הלא יש לי חובות אצל היהודים הדרי' תחת ממשלתך וכן יש לאנשי קהלתונו חובות אצל היהודים הדרים תחת ממשלתך ותוכל לתפוס הממון של בעלי חובות עבור יהודי זה מקהלתנו

ונתרצה בזה השר וכפה להיהודים הלוי' שישלמו עבור היהודי' הנ"ל והמלוים מקהלתנו תבעו להלוים אשר הם תחת השר שישלמו להם בכח הש"ח שיש בידם והלוים השיבו אמת שאנו היו חייבים לכם אבל מה נעשה כיון שנתודע להשר שלנו שאנו חייבים לכם כפה אותנו לשלם ועשה לנו כל הכפיות ונגישות עד שהוכרחנו לשלם עבורכם ואם הוא שלא כדין אנו מה איכפת לנו אנחנו לא פשענו בזה ותבעו מהם שיתנו להם הש"ח קרוע בקרע ב"ד. לכאורה נראה שדין זה תלוי במחלוק' הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והראב"ד דגרסינן בפר' הגוזל ומאכיל דף קי"ז רב הונא בר יהודה איקלע לבי אביוני אתא לקמי' דרבא אמר לי' כלום מעשה בא לידיך א"ל ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו בא לידי וחייבתיו א"ל אהדר עובדא למרי' דתניא ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ואם נטל ונשא ביד חייב אמר רבה אם הראה מעצמו כנשא ונתן ביד דמי וכתב הרי"ף איכא מ"ד כי היכי דישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור ה"נ ישראל שאנסוהו גוים להביא ממון חבירו והביא פטור ואנן לא ס"ל הכי דכד מעיינת בשמעתין לא סלקא אליבא דהאי סברא כל עיקר דהא תניא ואם נשא ונתן ביד חייב במאי עסקינן אי באונס הא אמרת פטור ואי מעצמו מאי איריא נשא ונתן ביד אפילו הראה נמי חייב אלא לאו ה"ק ישראל שאנסוהו גוים והרא' ממון חבירו פטור אבל נשא ונתן ביד חייב ואע"ג דאניס לא שנא אנסוהו והלך הוא והבי' לא שנא אנסוהו להביא והביא וסיים הב"י שכן פסק הרא"ש ז"ל וכן פסק הרמב"ם והראב"ד השיג עליו וכתב הואיל ויחדוהו לו בפירוש אינו מחויב להמית בשביל ממון חבירו וממילא נפט' ג"כ מתשלומין דאח"כ ומשמע לכאורה לדעת הרי"ף דאפי' ידע האנס שיש לפלוני ממון שלא ע"פ מוסר ואנסו להביא הממון הזה אפ"ה כיון שנשא ונתן ביד חייב ואיכא למידק בדעת] הרי"ף מאי קשיא לי' דלא סלקא שמעתין אליבא דהאי סברא כל עיקר דהא תניא ואם נשא ונתן ביד חייב במאי עסקינן אי באונס הא אמרת פטור דילמא הא דקתני בבריית' ואם נשא ונתן ביד חייב אפי' באונס היינו היכא שלא יחדו הגוי להביא לו ממון פלוני אלא שאנסוהו להביא ממון סתם והוא נשא ונתן ביד חייב אבל היכא שהאנס יחדו ואמ' להביא ממון פלוני אפילו נשא ונתן ביד פטור כדעת הראב"ד אלא ע"כ דהרי"ף מפרש הא דקתני ברישא ישראל שאנסוהו נכרים והראה ממון אחרים פטור מיירי בין שהאנ' יחדו להביא ממון פלוני בין שלא יחדו וא"כ סיפא דקתני ואם נשא ונתן ביד חייב מיירי דומי' דרישא דאפילו יחדו האנס להביא ממון מבית פלוני אפ"ה כיון שנשא ונתן ביד חייב וכן מוכח מדברי התוספות שכתבו גבי ההוא גברא דהוי מפקדי לי' כסא דכספא סליקו גנבי עלויה שקלי' יהבי' להו א"ר אשי חזינן אי אינש אמיד הוא אדעתא דידיה אתו ואי לאו אדעתא

דכספא אתו וכתבו התוספ' וז"ל ואע"ג דאמרינן לעיל נשא ונתן ביד חייב אומר ר' דשאני שומר שלדעת כן הפקידוהו שיציל עצמו בו אם יבאו עליו אדעת' דכסא דכספ' עכ"ל וע"כ אי סבירי להו הא דקתני אם נשא ונתן ביד חייב מיירי שאין האנס מיחד הממון פלוני אבל אם מיחד ואמר להביא ממון מבת פלוני אפילו נשא ונתן ביד פטור א"כ מעיקר' לא קשיא מידי הא דקתני אם נשא ונתן ביד חייב מיירי שאין מיחד הממון פלוני אבל אם מיחד דומי' דאתו אדעתא דכסא דכספ' אפי' נשא ונתן ביד פטור אלא ע"כ דהתוספות סבירי להו כדעת הרי"ף וכן משמע בדברי הרא"ש אחר שכתב ואם אנסוהו לילך לבית פלוני ולהביא מה שבבית חייב והכי משמע צורתא דשמעתא הביא בירושלמי דס"פ החובל גרסינן הכי נכרים שאנסוהו ונטלו ממון חבירו בפניו פטור נטל הוא ונתן להם חייב א"ר יוסי הדא תימא באותן שאמרו ליתן לנו ממון סתם אבל באותן שאמרו תן לנו ממון פלוני אע"ג שהוציא ונתן ביד פטור ולכאורה משמע דאם אנסוהו לילך לבית פלוני להביא ממונו דפטור ויש לפרש הירושלמי כגון שידע האנס מהממון שבבי' אותו פלוני ואנסוהו להביא ובתר הכי בההיא עובדא דאפקידו גבי' כסא דכספא כתב אע"ג דאמרינן לעיל אם נשא ונתן ביד אפילו באונס חייב שומר שאני דאדעתא דהכי קיבל שמירה לפירוש הירושלמי ניחא כיון שידעו הגנבים שהכוס בביתו אפילו אנסוהו להביא פטור ומדכתב דלפירוש הירושלמי ניחא ש"מ דלפי צורתא דשמעתין אפילו אם אנסוהו להביא מבית פלוני וידע האנס מעצמו שממון בבית פלוני אפ"ה אם נשא ונתן ביד חייב ומה מאוד נפלאתי על הטור ח"מ סי' שפ"ח שכתב תחילה ואם נטלו ונתנו בידו חייב אפילו אנסו גם על הנטילה שיטלנו ויתננו לו כיון שעשה מעשה חייב והראב"ד כתב שהוא פטור וא"א כתב כסברא הראשונה וכן כתב רב אלפס והרמב"ם ואח"כ כשמסיים וכתב לפיכך אינו חייב אא"כ שהאנס מאנסו ללילך ולהביא אותו הממון מבית פלוני ואפי' בזה כתב א"א הרא"ש ז"ל שאינו חייב אלא א"כ לא ידע האנס שיש לפלוני ממון אלא ע"פ המסור אבל ידע האנס שהי' לפלוני ממון ואנס לו ללילך ולהביא פטור עכ"ל משמע שמפרש דברי הרי"ף והרמב"ם והרא"ש דמחייבי לעיל אפילו אם אנס על הנטילה כיון שעשה מעשה חייב מיירי בענין שאנסו' להביא מעות ואמר המוסר שיש בבית פלוני מעות ואנסוהו שיביא בזה מחייבי אבל היכא שאנס מעצמו ידע שיש לפלוני מעות בביתו ואנסו להביא פטור וכבר כתבתי שמלשון הרא"ש לא נראה כן דא"כ למה כתב על קושית התוס' לפי פי' הירושלמי ניחא הא אפילו לפירוש סוגיא דשמעתין נמי ניחא אלא ודאי לפי סוגיא דשמעתין משמע אפילו ידע האנס מעצמו ואנסהו להביא ונשא ונתן ביד חייב והא דכתב הרא"ש על הירושלמי לכאורה משמע דאם אנסוהו ללילך

לבית פלוני להביא ממונו דפטור ר"ל דעלה על דעתו תחילה לפרש אפילו שידע האנס ע"י המוסר שיש לפלוני ממון אפ"ה כיון שאנסו לילך ולהביא פטור ולכך כתב דיש לפרש הירושלמי כגון שידע האנס הממון שבבית פלוני וצוה לילך לבית פלוני להביא ממונו בזה פטר הירושלמי אבל היכא שלא ידע והמוס' הודיעו אע"פ שאח"כ אנסוהו להביא אפ"ה חייב ובזה מודה הירושלמי אבל לפי שיטת ש"ס דידן אפילו האנס בעצמו יודע כיון שנשא ונתן ביד חייב וכן פסק בש"ע בסתם ולא חילק אם ידע האנס ע"י המוסר או לא ותמה אני על הב"י שלא הרגיש בזה על הטור ומדברי הסמ"ע שכתב בס"ק י"ד ועיין דרישה מ"ש בד"ה ואפילו בזה כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל אפשר שהרגיש בזה על רבינו הטור ולא הי' ספר הדרישה לפני לעיין בו ומדברי קיצור פסקי הרא"ש שחיבר רבינו הטור נראה מפורש שהביא דברי הרא"ש בסוגי' דידן כמו שכתב הרא"ש בדברי הירושלמי שכתב בסי' כ"ז ואם אנסהו לילך פלוני ולהביא מה שבביתו חייב ואם ידעו מה שהיה לפלוני ואנסוהו להביא להם פטור עכ"ל וזה הוא ממש כפי הבנת הרא"ש בירושלמי אבל כבר הוכחנו מלשון הרא"ש שהירושלמי פליג אגמרא דידן וכן מוכח מדברי התוס' והסמ"ע ס"ק י"ב הקשה קושי' התוס' ונעלם ממנו תירוץ התוס' ואפשר דרבי' הטור למ"ד שהרא"ש סבר דאם ידע האנס מעצמו בלתי ידיעת המוסר אפי' כי נשא ונתן ביד פטור ממה שהביא רבי' הטור תשובת הרא"ש בס"ס ק"כ וז"ל כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל אם מלוה הוא והגוי הנותן אנסו והוציא בכח מיד הלוה קודם שיתן לישראל המקבל חייב הלוה לפרוע גם דישראל המקבל שהרי כבר נתחייב לו ואם הגוי אנס וגזל את הלוה אין הישראל המקבל מפסיד בכך ואם פקדון הוא ונכנס הגוי בבית הנפקד ונטלו בחזקת אינו חייב לשלם לישראל שאינו אלא שומר לשני ואפילו אם אנסו הגוי עד שהביא הפקדון לביתו פטור ואין זה מציל עצמו בממון חבירו כיון שלא אנסו אלא על הפקדון זה ודמי להאי דהגוזל בתרא בההוא גברא דאפקיד בידים כסא דכספא כו' אבל במלוה לא שייך האי טעמא דמלוה להוצאה ניתנה וכאלו אנסו ליתן לו ממון אחר עכ"ל ומדתלי טעמא דמלוה להוצאה ניתנה משמע דאי לאו האי טעמא היה פטור משום כיון דידע האנס שממון פלוני בידו אף שנשא ונתן ביד פטור מיהו כל זה יש לדחות די"ל דאי לאו דמלוה להוצאה ניתנה הוי כמו שומר לשני ושומר פטור שלדעת כן הפקידהו כמו שתירצו התוס' אבל לעולם אם אינו שומר עליו אפילו יודע האנס ויחדו הממון ונשא ונתן ביד חייב והשתא נבוא לנדון דידן דהיהודים הלוים הוכרחו ליתן להשר שלהם עבור המלוים והם לא הודיעו להשר והשר ידע שממון של מלוים בידם שלא על פיהם וא"כ לא מבעי' לדעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם דפסקו דאפילו בכי האי גוונא אם נשא

ונתן ביד חייב דחייבו לשלם למלוים אלא אפילו לדעת הפוסקים דס"ל כדעת הירושלמי דאם ידע האנס ממון פלוני אפילו נשא ונתן ביד פטור וכמו שכתב הש"ך בס"ק כ"ד ובאמת מסתברא טעמייהו דכל מה שאנו יכולים להשוות שתלמוד ירושלמי אינו חולק על תלמוד דידן אנו עשוים אף שלפעמים אנו נכנסי' לדוחק ק"ו כאן שרווחה שמעתא דידן דיש לדחות דברי הרי"ף דהכי קתני ואם נשא ונתן ביד חייב היינו היכא שאנסוהו להביא ממון סתם והוא נשא ונתן ביד לכך חייב אבל היכא שאמר האנס להביא ממון פלוני אף שהאנס לא היה יודע באיזה מקום הוא מונח והוא נשא ונתן ביד פטור עם כל זה בנדון דידן חייבים הלוים לשלם למלוים מטעמא דהרא"ש דמלוה להוצאה ניתנה וכאלו אנסו ליתן לו ממון אחר והוא הציל עצמו בשל זה דחייב לשלם אפילו במלוה על פה ק"ו כאן בנדון דידן שנתנו ש"ח ותיקון ממרנ"א שיכול למסור הש"ח בלי כתיבה ומסירה לכל מי שירצה שנראה ברור שחייבין הלוים לשלם להמלוים כדין המציל עצמו בממון חבירו ואין לך אדם שנתפס בעד חבירו וכו' אכן האשה שגילתה להשר שיש לאנשי קהלתינו חובות אצל יהודים הדרים תחתיו לגבי דידה לא מחשב שום אונס ואף שהביא הש"ך בשם הרבה גאונים דאפילו אונס ממון הוי אונס הני מילי היכא שאנסוהו בממון שיקח לו ממונו אם לא יראה ממון חבירו אבל היכא שביקש לגוזלו והראה שלו ושל חבירו הוי ממש דומה למתניתין דקתני ואם מחמת הגזלן חייב ואוקמינא כגון דאנסוהו ואמרי ליה אחוי אדעתיה ואחוי להא בהדייהו דחייב להעמיד לו שדה אחר ה"נ דכוותי' שרצה השר לגזול אותה והיא הראה על מעות אחרים והוי כהראה מעצמו וחייבת לשלם כל הזיקות דאע"פ שהיא נגזלת אסורה להציל עצמה בממון אחרים ופשיטא שאין הלוים חייבים לשלם לה כל זה נראה לי ברור לפסק הלכה וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה נ

נשאלתי מאחי הרב המופלג מהור"ר משה אב"ד מק"ק זוואלין

לחוות דעתי באשה עגונה מק"ק פרשוטק שנהרג בעלה וז"ל גביות העדות במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנא האלוף מהור"ר יהודא ליב בהר"ר גדלי' והעיד בת"ע בעונש אליונ"ע בזה"ל ביום א' איז איין קול גיקומן מען האט איין יהודי גיהרגט סמוך לקהלתינו זענין מיר איין הין גיפארין צו פרעגין דעם גזלן דען דער גזלן איז נתפס גווארין אצל הפריץ באשר מען האט דער קענט בייא דעם גזלן יודשה קלליידר של המנוח מהור"ר ליב בהר"ר משה ז"ל מקהלתינו האבן מיר גיפרגע דעם גזלן וואס פר איין יהודי האסטו גיהרגיט האט ער גיזאגט איך האב גינומן איין יהודי אין וואדילאב איין סוחר

איז דורך גיפארין האט זיך בייא מיר אוף גידונגן ער האט גיזאגט ער ווער איז דער ליטא אונט ער איז נהרג גוואין ביום ב' אונט דאס ווען איך האב דעם גזלן גפרעגט איז גווועזין ביום ד' תכף דער נאך אח"ז זענין מיא גיפארין צו זוכין דעם הורג אונט דאס איז גווועזין דיא וואך דער נאך ביום ד' האבין מיר גפונן אין וואלד אוף דעם ארט וואס דר גזלן האט גזאגט מיר האבין אים דער קענט אן דיא קליידר אליזייני קליידר וגם קצת אן זיין חתימת זקן אבר קיין צורה איז שוין ניט ניכר גווועזין באשר דיא וועירם האבין אב גיגעסין האבין מיר אים גינומן אין איין ארון אונ גיבראכט לקהלתינו האבין מיר גפרעגט לאשת המנוח מהרי"ל זאל סמנים זאגין בגופו האס זיא סמנים גזאגט אויף זיין יד שמאלית האט ער אוף דעם אנדרין פינגר איין האק אונט מען קער אן צו זעהן דעם העפט פון דעם האק אונ אן דעם רגל של שמאל קער ער צו האבין אוף דעם גרובין פינגר איין דיקן נאגיל האבין מיר גזעהן אחר הסימנים איז אזו גווועזין עכ"ל. שוב קם חד מינן והעיד בעונש הנ"ל כנ"ל רק הוסיף עוד קצת בזה"ל דער רוצח האט דער נאך מודה גווועזין פר אינק דס עס איז יוא דער יהודי וויא מיר האבין אים גיזאגט דיא סימנים האט דער רוצח אויך גיזאגט יוא אז ער האט הורג גווועזין איין יונגן מאן מיט אקליין שווארץ בערדיל האבין מיר אים גבעטין ער זאל אונז זאגין וויא דער גוף ליגט האט ער גיזאגט מיד לערך איין תחום שבת מעיר קונטצק אין וועלדיל אויף דער לינקע זייט האט ער אים גשלעפט לערך איין סטייא ווייט וכן היה אז מען האט אים גיפינן באותו מקום וואס דער רוצח האט גיזאגט אונד האבין אים לכאן ק"ק פרשיטק גיבראכט האט אשתו גזאגט סימנים אן גוף כנ"ל אונד נאך איין סימן אז ער האט גיהט איין ציבראכנין פיס זענין דיא ביינר צו אננדר גיוואקסין אזו האבין מיר גיזעהן אן דעם פיס וויא אשתו האט גיזאגט אז דיא ביינער זענין אן אננדר גיוואקסין גיווועזין דען דאס פלייש פון ביין אז מען האט אן גירירט איז דאס פלייש אראפ גירוטשט דער נאך האבין מיר דער קאנט פארט זיין פנים בטביעות עין וגם האבין מיר דער קענט זיין לייב סערדקיל מיט ציצית איז אויף אים גווועזין זיין בערדיל האבין מיר אוך דער קענט איז נאך מחובר גווועזין גם אל זיינע קליידר וויא ער האט גיהאט בכאן קודם נסיעתו לעיר ברעסלוי אזוי האט מען אלי דיא קליידר גפינין בייא דעם רוצח גם בעט גיוואנט האט מען אויך דער קענט בייא דעם רוצח גם זיין חומש גם זייני צעטלין איז אויך גווועזין בייא דעם רוצח גם דיא בריבלך וואס אשתו האט צו אים גישריבן איז אוך אליס גווועזין בייא דעם רוצח וגם דאס גביית עדות ב"ד וואס ער האט גיהאט גובה גיווועזין על מהר"ר ליב בן כהר"ר רחבי' אודות החלב איז אוך גווועזין בייא דעם רוצח כל הנ"ל הוגבה כדת וכהלכה היום יום ב' ג' שבט תע"ב לפ"ק פה ק"ק פרשיטק.

נאם הקטן משה
ונאם יהודא ידיל בן לא"א כמהור"ר יעקב יצ"ו
נאם יוסף בהר"ר יהודא יצ"ו

תשובה בודאי לפי דברי הרצחן שאמר איש אחד בווידאסלב שכר אותי ליקח אותו על עגלה שלי ואמר שהוא ממדינ' ליטא והרגתיו אם היו אנשי ק"ק ווידסלב מכירי' שהמנוח ר' ליב הנ"ל השכיר הגוי הזה וכיון שהוא אמר הרגתיו הי' נאמן כמו שכתב הרמב"ם יצא ישראל וגוי מעמנו למקום אחד ובא גוי והסיח לפ"ת איש שיצא מכאן מת משיאין את אשתו אע"פ שאין הכותי יודע אותו איש ואפילו למ"ד דבעינן קברתיו מ"מ מודו כל שאומר דבר שמשמעותו שודאי מת ולא אמר בדדמי מהני והכא אמר דבר הברור שאמר שגירר את ההרוג לתוך היער ומצאו במקום שאמר וא"כ הי' נאמן ואף שהגוי אמר שהיהודי אמר שהי' ממדינת ליטא והוא לא הי' ממדינת ליטא שהי' דר בק"ק פרשיטק י"ל שהרחיב לנכרי הדרך כדתנן בע"ז דף כ"ה ישראל שנזדמן לו נכרי בדרך כו' שאלו להיכן הולך ירחיב לו הדרך כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו וא"כ ה"נ אי היו מכירין שר' ליב מפרשיטק נסע עם גוי זה מווידסלאב וכיון שהגוי מעיד שהרגו הי' נאמן אף שלדברי הגוי הי' אומר לו שהוא ממדינת ליטא לא חיישינן שמא זה ר' ליב הלך נדוד למרחקי' וישראל אחר נסע עמו כיון שהי' ידוע בווידאסלב שלא נסע עם גוי זה רק ר' ליב מפרשיטק אמרינן בודאי שזה הוא אלא שהוא הרחיב לו הדרך אך באשר שאין שום אדם מכיר לגוי זה א"כ צריכין אנו לדון ע"פ הכרת העדים ולפ"ז העדים שמצאו אותו כמו עשרה ימים אחר הריגה והכירו אותו בבגדים שלו וגם קצת בחתימת זקן אבל הצורה לא הי' ניכר בו באשר שהתולעים אכלו לצורה שלו וכבר מבואר במתני' אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם ואף שר"ת כתב הא דאין מעידין עליו אא"כ פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים דווקא בשאין שם אלא הראש אבל אם כל גופו שלם אפילו אין שם פרצוף ופדחת וחוטם יכולין להכירו בט"ע ואף שחלקו עליו האחרונים מ"מ כתבו דלא נדחו דבריו לגמרי ומצרפי' דעתו לשאר אומדנות מ"מ נראה דאף ר"ת לא הי' ברור לו אלא בתוך ג' ימים אבל לאחר ג' ימים לא היה ברור לר"ת גופי' כדמשמע מלשון התוס' פ' האשה בתרא דף ק"כ דאמרינן שם אין מעידין אלא על פרצוף פנים כו' ואין מעידין אלא עד ג' ימים פר"ת דווקא כשאין שם אלא הפרצוף אבל כל גופו שלם אפילו אין כאן פדחת וחוטם ניכר הוא הטיב ע"י סימני גוף ועוד שמא דווקא בסימנים הוא דקאמר הכי אבל ע"י טביעת עין ניכר היטב ע"י סימני הגוף כיון שיש כל גופו ואפילו לאחר כמה ימים והיכא שאינו נחבל בפנים ודאי נראה דבר פשוט שיוכלו להכירו אפילו אחר כמה

ימים כי אינו משתנה כ"כ ודבר ידוע הוא שהוא ניכר אפילו אחר כמה ימים ואפילו הוא אמת דהיכא שנחבל בפרצוף אין מעידין עליו אלא בתוך ג' ימים כיון שנשאר גופו שלם וגם יכול להיות שהוא בתוך ג' ימים כגון שאינו ידוע מתי נהרג אין לתלותו אלא תוך ג' ימים דווקא עכ"ל הרי דלא ברור לר"ת גופי' אלא היכא שאינו נחבל בפניו וכל גופו שלם אבל אם אין פרצוף פניו קיים והוא בודאי לאחר ג' ימים לר"ת גופי' לאו ברירא לי' ודברי ר"ת הואיל ואתו לידן נבין ונדון בי' וזה לשון הטור אין מעידין עליו אלא א"כ ראה אותו שלשה ימים למיתתו במה דברים אמורים שהוא ביבשה אבל אם הי' במים אפילו שהה שם כמה ימים מעידין עליו שהמים מעמידין אותו שלא ישתנה צורתו והוא שראהו מיד אחר עלייתו מן המים וגם שאין בו מכה אבל יש בו מכה או שלא ראהו מיד בעליתו מן המים משתנה אפילו אם היה ביבשה אם אינו נחבל בפניו מעידין עליו לאחר כמה ימים ע"י טביעת עין של גופו וצורתו ע"כ וז"ל הדרישה הקשו רבים וגם שלימים דבאיזה ענין איירי אי בחבל בפניו אפי' במים נמי לא יעידו כמו שכתב הטור מיד אחר זה דאפילו במים אם יש בו מכה אין מעידין עליו ואם אין בו מכה בפניו מיירי קשה הא מסיק וכתב דאפילו הוא ביבשה אם אינו חבל בפניו מעידין עליו לאחר כמה ימים ע"י טביעת עין דגופו וצורתו והאריך שם בישוב הדברים ואני נפלאתי דנראה דמעיקרא אין כאן קושיא כשנדקדק בסוגית הש"ס פ' האשה בתרא דתנן במתניתין אין מעידין אלא עד שלשה ימים ר' יהודא בן בבא אומר לא כל אדם ולא כל המקום ולא כל השעות שוים ואמרינן בדף קכ"א איבעי' להו ר' יהודא בן בבא לקולא פליג או לחומרא פליג ת"ש דהאי גברא דאיטבע בדיגלת ואסקוהו אגישרי דשביסתנא ואנסיב רבא לדביתהו אפומי' דשושבינא לבתר חמשה יומי אי אמרת בשלמא לקולא פליג אינהו דעביד כר"י בן בבא אלא אי אמרת לחומרא פליג אינהו דעביד כמאן ומשני שאני מיא דצמתי והא אמרת מיא מרזו מכה ומשני הני מילי היכא דאיכא מכה אבל היכא דליכא מכה מצמת צמתי ע"כ ולכאורה איכא למידק לדעת ר"ת דס"ל כל היכא שגופו וצורתו שלימה ניכר אפילו לאחר כמה ימים וא"כ מאי פריך אלא אי אמרת לחומרא פליג אינהו דעביד כמאן דילמא מיירי שכל גופו וצורתו היתה שלימה ובזה כ"ע מודו לדעת ר"ת דניכר אפילו אחר כמה ימים וע"כ צריכין אנו לומר דר"ת מפרש שנשחת קצת צורת פניו ולא נשתייר אלא אלא מאי דתנן במתניתין פרצוף פנים עם החוטם וכן פירשו התוס' בפ' האשה שלום דף קט"ו ע"ב במעשה דשני ת"ח שהלכו בספינה דהתירו ע"י סימנים שכתבו בד"ה וקאמרי סימנים ותימא איך משיאין נשי בני אדם שטבעו ע"י ט"ע בלא שום הכרת סימנים ושמא איירי כשנשחת קצת צורת פניהם דאכלו כוורי ולא נשאר אלא מה ששנו

במשנה בפ' בתרא וכן מפרש ר"ת לקמן כו' וכמו שהם מפרשים הך עובדא שלא נשאר אלא מה ששנו במתניתין א"כ לדברי ר"ת נמי דסבר דביבשה אם אינו חבול בפניו וגופו שלם מעידין עליו אפילו אחר כמה ימים אלא במי שנפל למים דאכלי כווري שנשחתה קצת צורת פניו דביבשה בכה"ג לא היו מעידין אחר שלשה ימים אבל במים דמצמת צמתי מעידין עליו אפילו אחר כמה ימים ולפום ריהטא ממקומו מוכרע שמיירי האי עובדא שנשחתה קצת צורת פניו דאל"כ קשה דקרי לי' מאי קרי לי' וכי לא ידע חילוק דדוקא המכה מיא מרזו מדלא אמרינן בסתם מיא מרזו אלא מי' מרזו מכה וא"כ מאי ס"ד דמקשה והא אמרת מיא מרזו מכה אלא ע"כ דגם המקשה הבין דנשחתה קצת צורת פניו דאכלי כורי ולא נשאר אלא מה ששנו במשנתינו וס"ד דמקשה כיון שנשחת צורת פניו ונחסר קצת מפניו הוי כמכה ומרזו המכה והתרצן השיב לו הני מילי מכה ר"ל מכה שנעשה בחייו דומי' מה דאמרינן במי שחתכו רגלו מן הארכובה ולמעלה ונפל למים דמיא מרזו מכה אבל במה שאכלו כורי לאחר מיתה לא מרזו מיא מכה וכשנשאר פ"פ עם החוטם מעידין עליו אפילו אחר כמה ימים דמיא מצמת צמתי וא"כ יש חילוק גדול דביבשה אם נשחתה קצת מפניו ולא נשאר כי אם פ"פ עם החוטם מעידין דווקא תוך ג' ימים ולא אחר ג' ימים אבל במי' אפי' אם נשחתה צורת פניו מעידין עליו אפילו אחר כמה ימים אבל מכת חרב שנעשה בחיים אם נשאר פ"פ עם החוטם ביבשה מעידין עליו אבל במים אפילו תוך ג' ימים אין מעידין משום דמרזו מכה ומצאתי בהדי' חילוק זה בב"ש ס"ק פ"א דמכה שנעשה לאחר מיתה אין אומרים מרזו מכה וא"כ דברי הטור כפשטן דכתב תחילה אין מעידין אלא א"כ ראו אותו תוך ג' ימים למיתתו מיירי לדעת ר"ת אפילו נשחתה צורת פניו הן ע"י מכת חרב הן ע"י תולעים ולא נשאר רק מה ששנו במשנה אז אין מעידין אלא א"כ תוך ג' ימים למיתתו אבל במים מעידין משום דצמתי אבל אם הי' בו מכת חרב אף במים אין מעידין אפילו תוך ג' משום דמרזו מכה:

ובר מכל דין מוכח מדברי הרא"ש דאפי' לא נשאר פ"פ עם החוטם מעידין עליו במים דצמתי דכתב תחילה דברי ר"ת וז"ל כתב ר"ת בספר הישר הא דאין מעידין אלא על פ"פ כו' היינו כשאין שם אלא הראש אז אינו יכול להכירו בט"ע אם לא כשיהי' פ"פ שלם עם החוטם אבל אם כל גופו שלם אפילו אין פדחת וחוטם יכול להכירו בט"ע ע"י סימנים שהי' לו בגופו אפילו אחר כמה ימים והיכא שאינו נחבל בפניו נראה דבר פשוט שיכול להכירו בט"ע של גופו וצורתו כו' ובתר הכי כתב הא דאין מעידין אלא עד שלשה ימים הני מילה ביבשה אבל במיא אפשר שישהה ד' או ה' ימים ואינו משתנה כי מיא היכא דליכא מכה מצמת צמתי לגוף עכ"ל הרא"ש וע"כ הוא מפרש הא דאין מעידין אלא על

פרצוף פנים כו' מיירי שלא נשאר אלא הראש אבל אם כל גופו שלם אפילו אין פדחת וחוטם מעידין עליו ואף דלא בריר לי' שיעידו אחר ג' ימים דלא פשיטא לי' אלא היכא שאינו נחבל בפניו שיכול להעיד אחר כמה ימים משמע אבל שנחבל בפניו לא בריר ליה שיכול להעיד אחר כמה ימים מ"מ במה שכתב בתחילת דבריו דאין מעידין אלא על פ"פ מיירי כשאין שם אלא הראש כו' מזה לא חזר הרא"ש ובריר לי' דמעידין אפילו אין שם פ"פ כיון דגופו שלם ונשמע מיני' דדווקא בתוך ג' מעידין ש"מ דבמיא אפילו בכה"ג דאין מעידין ביבשה לאחר ג' ימים מעידין במיא דמצמת צמתי לגוף דיכול להכיר בט"ע ע"י סימנים שהי' לו בגופו ואי לאו דמסתפינא לחלוק על גדולי הפוסקים אשר המציאו חילוק זה דהיכא דאיכא מכה אפילו בתוך ג' ימים אין מעידין וראשון הי' רבינו הטור שכתב בקיצור פסקי הרא"ש כן אמרתי שמכה זו היא מכה אשר לא כתובה לאחר שנקדק בדברי הש"ס דפריך המקשה והא אמרת מיא מרזו מכה ולפי סברתו ס"ד בין מכה או אין מכה דלעולם מיא מרזו לגוף א"כ קשה בלא הך שקלי וטרי' אף לפי הבנתו דר"י לקולא פליג הי' לו להקשות אינהו דהתירו אפומי' דשושבינא כמאן עבדו הלא מיא מרזו לגוף אלא ע"כ פשוט דר"י דסבירא לי' דהכל לפי העת וזמן במקום שאין חמה זורחת אינו משתנה אפילו אחר ג' ימים אף היכא שהוא במים דאף דמיא מרזו לגוף מ"מ אינו משתנה מחמת שמונח במקום שאין חמה זורחת בכח ויותר משתמר מחמת עילוי זה משנתקלקל מחמת ריעותא דמיא מרזו לגוף וכן לרבנן בתוך ג' אפילו הוא מונח במקום גרוע ביותר שיערו חכמים ג' ימים אלא דהמקשה פריך דתירץ לו התרצן אפילו לרבנן דאין מעידין אלא עד ג' ימים מ"מ מודו במים דמצמת צמתי לגוף ואף שהוא לאחר ג' ימים מצד מעלתן דמיא מעידין ופריך והא מצד המים אין להגוף שום מעלה אדרבה דמיא מרזו למכה וה"ה לגוף וא"כ אין לנו להתיר אלא מה ששנו חכמים דווקא תוך ג' ימים ומשני הני מילי היכא דאיכא מכה אין למים צד מעלה ואין להתיר אלא במה שנתנו חכמים שיעור עד ג' ימים אבל היכא דליכא מכה מצמת צמתי ומצד מעלתן דמעמידין לגוף מעמידין אפילו לאחר ג' ימים אבל היכא דאיכא מכה שלא להעיד בתוך ג' ימים אינו מוכרע מדברי הש"ס דסתם דברי חכמים אף שהוא מונח במקום גרוע ביותר ועת חמה ביותר מעידין תוך ג' וכן במיא אף שיש לו צד גריעותא מצד המכה יש לו צד עילוי מחמת שמונח במקום שאין החמה זורחת והרא"ש לא הזכיר היכא דאיכא מכה שאין מעידין עליו אלא לישנא דש"ס נקיט דמיא היכא דליכא מכה מצמת צמתי לארויי דיש להם מעלה להעמיד הגוף היכא דליכא מכה אבל מ"מ היכא דאיכא מכה ובתוך ג' ימים לא נפק מהאי כללא דמתניתין דבתוך ג' ימים מעידין בכל מקום שהוא ובכל עת וזמן:

ועוד נראה לדברי ר"ת בתוך ג' ימים דאין מעידין אלא על פ"פ עם החוטם היינו כשאין שם אלא הראש אבל אם כל גופו שלם אפילו אין פדחת וחוטם מעידין עליו דיכול להכירו בט"ע ע"י סימנים שהי' לו בגופו ולפ"ז מכה זו שהיה לו בפנים אינו מעלה ואינו מוריד דעיקר הכרתו ע"י ט"ע שבגופו ובזה מיא מצמת צמתי ויכול להעיד אפי' אחר כמה ימים דלעולם נשאר ט"ע דגוף ואם מכה בגוף ופ"פ קיימת יכול להכיר ע"י ט"ע דפ"פ דמיא מצמת צמתי ודוחק לומר דע"י מכה ישתנו כל האברים ומה מאוד תמוהים לי דברי התוס' אשר כתבנו לעיל בפ' האשה שלום ד"ה וקאמרי סימנים ותימא איך משיאין נשי בני אדם שטבעו ע"י ט"ע בלא שום הכרת סימנים ושמא איירי כשנשחתו קצת צורות פניהם דאכלם כורי ולא נשאר אלא מה ששנו במשנה פ' בתרא וכן מפרש ר"ת לקמן גבי אין מעידין כו' וקשה הא ע"כ לר"ת מוכרחים אנו לומר דהאי מעשה פ' האשה בתרא דטבע בדיגלת ואסקוהו אגישרי דשביסתנא מיירי נמי שנשחתו קצת צורות פניהם דאם לא כן לא פריך המקשה מידי לר"ת כמו שכתבתי לעיל ואפ"ה התירו שם בלא סימנים וא"כ הדרה קושית התוס' לדוכתה למה אמרו כאן דהצריכו דווקא סימנים ואין לומר באמת דאבעי' נפשטה מהך עובד' דעד אחד נאמן במלחמה כמו שכתב הרי"ף דאף דהכא לא איפשטא מ"מ איפשטא במקום אחר מהך מעשה דדיגלת א"כ מעיקרא לא הוצרכו התוס' לדחוק ולאוקמי הך עובדא דשני ת"ח דמיירי שנשחתו צורות פניהם קצת הי' להם לאוקמי הא דמשיאין נשי בני אדם לבתר דאפשטי' הך אבעי' ועוד למה הקשו התוס' ממנהגא ולא הקשו מהך עובדא גופא דטבע בדיגלת והתירו בלא סימנים ולהבין דבר זה על בוריו אכתוב דברי הטור שכתב אם עד אחד מעיד במים שאין להם סוף שהכירו ע"י סימנים שהיו לו בגופו נאמן אבל אם אינו אומר שהכירו ע"י סימנים אלא ע"י ט"ע אינו נאמן במה דברים אמורים שראה העד שנפל שם דכיון שראה העד שנפל שם אומר בדדמי ואומר שהוא הוא אפילו אם אינו ברור לו לפיכך אינו נאמן אלא א"כ שראהו מיד אחר שהועלה ומכירו על ידי סימנים אבל אחר שלא ראה שטבע נאמן מיד אחר שהועלה ואפילו בטביעת עין בלא סימנים והוא שיראנו שלם בכל גופו אבל אם אינו שלם אלא פרצוף פנים עם החוטם לא סמכי' אט"ע לחוד בלא סימנים ע"כ וכתב הפרישה שדברי הטור לקוחי' מפ' האשה שלום דף קט"ו איבעי' להו עד אחד במלחמה או במים שאין להם סוף מהו וס"ל להרא"ש ורבינו דלא איפשיטא ולחומרא דאינו נאמן כ"א ע"י סימנים וכ"כ הרא"ש בשם ר"י ור"ז ולאפוקי מהרי"ף דכתב דאף דלא אפשטא האבעי' כאן מ"מ היא נפשטא מהנהו עובדי ריש פ' האשה בתרא ריש דף קכ"א דאמרינן שם דהתי' רבא לאשה שטבע בעלה והכירו וראה אחד אפילו אחר כמה ימים ולא נזכר

שם סימנים והרא"ש ור"י והר"ז סבירי להו דשאני התם דמיירי דזה שהכירו לא ראהו שנפל שם ובשם ר"ת כתב חילוק אחר בין גופו שלם או לא ע"ש באשר"י ורבינו כתב שני החילוקים לדינא עכ"ל הפרישה ס"ק מ"ח:

ואני אומר שכבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק כלל בדברי רבינו הטור ובדברי אביו הרא"ש ז"ל במה שכתב שס"ל לרבינו ולהרא"ש דלא איפשטא האיבעי' וכדי להעמיד על מקור הדברים האלו צריכין אנו להעתיק דברי הרי"ף והרא"ש והר"ן דבפ' האשה שלום אבעי' לן עד אחד במלחמה מהו טעמא דעד אחד דמהימן משום דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי ה"נ לא משקר או דילמא טעמא דעד אחד משום דהיא גופא דייקא ומנסבא והכא זימנין דסניא לי' ולא דייקא ומינסבא ואתינן למפשטי' מהא דתניא מעשה בשני תלמידי חכמים שהיו באים עם אבא יוסי בן סימאי בספינה וטבעה והשיא רבי את נשותיהן ע"פ נשים והא מים כמלחמה דמי ומאה נשים כעד אחד דמו וקתני והשיא רבי את נשותיהן אלמא דעד אחד נאמן במלחמה ודחינן ותסברא מים שאין להם סוף נינהו ומים שאין להם סוף אשתו אסורה אלא היכי דמי הני דקאמרן אסקנוהו לקמן וחזנוהו לאלתר וקאמרי סימנים דידהו דלאו עלייהו קא סמכינן אלא אסימנים הוא דקסמכינן וליכא למגמר מיניה דסמכינן אנשים וה"ה לעד אחד ולא איפשיט' בעיין אלא מיהו כיון דאמרינן בפרקא דלקמן ההוא גברא דטבע בדיגלת ואסקוהו אגישרא דשביסתנא ואסבה רבא לדביתהו אפומא דשושבינ' לבתר ה' יומין שמעינן דעד אחד במים שאין להם סוף נאמן ודוקא היכא דאמר אסקוהו לקמאי וחזיתיה לאלתר ואישתמודעא ליה דאיהו פלוני וכדאסקינא למעשה דשני ת"ח וכדאמרינן בההוא גברא דטבע בדגלת והוא הדין לעד אחד במלחמה היכא דאמר מת וקברתיו ואי לא קא מסהדי הכי ואפילו תרי סהדי לא סמכינן עלייהו וכל שכן עד אחד או אשה חיישינן דילמא אאומדן דעתא קא מסהדי וכן הלכתא. וכתב הרא"ש על זה מ"ש הרי"ף דתרי סהדי מסהדי באומדנא לא משמע כן בגמ' מדקאמר והא מים דכמלחמה דמי ומאה נשים כעד אחד דמי משמע אי הוי כשני עדים לא אמרי בדדמי וכן מסתברא דבתר סהדותא דתרי סהדי לא דייקינן ויראה הא דבעינן ואסקנוהו קמן וחזינוהו לאלתר היינו לאותם שראו הטביעה דהנהו אמרי בדדמי דכיון שראו שנפלו למים בדבר מועט דאמרו שאלו הם שנפלו למים אבל מי שלא ראה הטביעה ומצאו שמת ואמר שמכירו בטביעת עין לחוד נאמן ואין מדקדקין אחריו וכן פי' ר"י הא דבעינן הכא סימנין ולא סגי בט"ע לחודי' היינו משום דראו הטביעה ואמרו בדדמי וכ"כ הרז"ה ור"ח פי' מדבעינן הכא סימנים שמעינן דאשה ועד אחד בספינה שטבעה והכירוהו מת לא מיהמני וכ"ש גוי מל"ת ונהגו האידנא להתיר

נשי אנשים שטבעו ע"י הכרת ט"ע בלא סימנים ואפשר דמיירי הכא בשלא נמצא הגוף שלם דאכלוהו כוורי ולא נשאר בו אלא מה ששנו במשנה פ"פ עם החוטם אבל אם גופן שלם מכירין אותן ואפילו אחר כמה ימים מהני ט"ע וכן פר"ת לקמן גבי אין מעידין אלא עד ג' ימים ולמאי דפרישית שיש חילוק בין אותם שראו הטביעה לאחרים ניחא עכ"ל הרא"ש ז"ל. ולפום ריהטא יש להקשות לפי' ר"י מאי דהביא בשם הרי"ף דאבעיין אפשטא מהאי עובדא דדיגלת דהתירו ע"פ עד אחד בלא סימנים דילמא התם מיירי דזה שהכירו לא ראהו שנפל או דילמא התם גופי' שלם הוי וקושיא זו הטעהו לבעל הדרישׁ' ופרישה לומר דהרא"ש פליג אהרי"ף וסבירי להרא"ש ור"י ורז"ה דבאמת דהאבעי' לא איפשט' ולחומרא אבל כד דייקינן שפיר לא דק כלל דאי הי' ס"ל להרא"ש דאף בעד אחד הוא אבעי' דלא איפשטא למה כתב על דברי הרי"ף בתרי סהדי דלא משמע כן מגמ' משמע דבעד אחד הסכים עם הרי"ף דאל"כ הי' לו לכתוב דאפילו בעד אחד לא נראו דבריו לסמוך עליו במים ובמלחמה ועוד דהא הרא"ש שכתב לשון הרי"ף במה שכתב ויראה הא דבעינן ואסקנוהו קמן וחזינוהו לאלתר היינו לאותם שראו הטביעה כו' ומדפירש דברי הרי"ף ש"מ דס"ל כוותי' אלא דמפרש הרי"ף כיון דאמרי דאסקנוהו קמן ואשתמודע' לאלתר לא אמרי בדדמי אבל אם אינו לאלתר אמרי בדדמי ואחרים אפילו לא ראו לאלתר לא אמרי בדדמי אלא נראה ברור דהרא"ש הסכים עם הרי"ף דאבעיא זו נפשט' מההיא עובדא דדיגלת דפ' בתרא ואי משום דאיכא למידחי' כדאקשינן לעיל מ"מ אף לסברות ר"י ורז"ה ור"ת מ"מ נפשטה האבעי' דעד אחד במלחמה וצריכין אנו להעתיק דברי הר"ן וז"ל עד אחד במלחמה פרשה רב אלפסי ז"ל באומר מת וקברתיו דוקא וטעמא דאמרינן דילמא טעמא דעד אחד משום דלא משקר הכא נמי לא משקר כו' א"ד דזמני' דמשקר אלא אנן לאו עלי' סמכינן אלא דאיתתא גופה דייקא עד שתגיע לדבר הברור והכא זימנין דסניא לי' וסמיכא כיון דאית לה מידי למיסמך בדדמי אבל באומר מת סתם לא מבעיא חד דלא מהימן אלא אפי' תרי נמי לא מהימני משום דכל מלחמה אמרי בדדמי ומים כמלחמה דמי ואמרי בדדמי עכ"ל:

ועתה אבין ואדון להעמיד על בירור הדברים מה שיש חילוק בין הרי"ף להר"י והרז"ה ז"ל דלהרי"ף מים כמלחמה דמי לגמרי לענין דאמרי בדדמי ומה שאמר בדדמי במלחמה אינו טועה לומר על איש אחר שמת דזה לא אמרינן אלא אמר בדדמי על איש זה שהוא מת ובאמת אינו מת כמו שאמרו בש"ס זימנין דמחו לי' ברומחא או בגירא וסבר שבודאי מת ובאמת איכא דעבדי ליה סמתרי וחיי ולענין מים שאין להם סוף נמי כן דאם מעיד על הטביעה לבד אמר בדדמי שמת ובאמת זימנין יצא ופלט כמו שהביא הש"ס כמה

מעשים כאלו שניצלו וכל זה כשאינו מעיד דאסקוהו לאלתר לקמי' אבל אם ראה שנטבע ואסקוהו לאלתר לקמי' והכירו בט"ע זה לא שייך לומר שאומר בדדמי שאינש אחר הוא דלזה לא חיישינן אלא דעיקר בדדמי שאומר שמת ובאמת אינו מת אבל לאחר דאסקוהו לקמי' ומכיר אותו שזה הוא שנטבע בודאי מת והוי כאומר במלחמה קברתיו דהא קברתיו הסכימו כל הפוסקים לאו דווקא קברתיו אלא ה"ה כל דבר הברור למיתה וה"נ במים שאין להם סוף אם אומר דאסקוהו לפניו לאלתר וראה שמת שוב לא שייך דדמי להרי"ף והוי כאומר במלחמה קברתיו ולהר"י והרז"ה יש שני מיני דדמי במים שאין להם סוף אחד בתחילת הטביעה אומר בדדמי שמת ויכול להיות שניצול שנית אף לבתר דאסקוהו לא מהימן כיון שראה הטביעה אומר על אינש אחר שהוא זה שנטבע אבל אחר שלא ראה הטביעה לבתר דאסקוהו ומעיד שמכיר אותו בט"ע נאמן דתו לא שייך למימר בדדמי והוי כעד אחד במלחמה ומעיד שמת וקברתיו ואפשר שגם הר"י והרז"ה ס"ל דאם אסקוהו לאלתר אפילו מי שראה הטביעה אינו אומר בדדמי לאפוקי אם שהה במים אף מי שראה הטביעה אינו נאמן משום דאומר בדדמי ולכך כתב הרא"ש אחר שפי' דברי הרי"ף וכן כתב ר"י משמע דלא פליגי אהדדי לענין דינא לפי הבנת הר"ן בדברי הרי"ף אי טעמא דעד אחד מהימן משום דלא משקר וא"כ היכא דאמר קברתיו במלחמה נאמן או דילמא דלעולם דחיישינן דילמא משקר ועד אחד דהימנוהו רבנן משום דאשה גופה דייקא ומינסבה ובמלחמה לא דייקא ולכך עד אחד לא מהימן אפילו אם אומר קברתיו כמו בכל התורה דעד אחד לא מהימן ולא מהני קברתיו וה"ה במים שאין להם סוף אף דאסקוהו קמן ולא חזו אחרים הטביעה והכירו עד אחד לא מהימן כיון דמים כמלחמה דאשה לא דייקא ומנסבא ואבעי' זו לא איפשטא במקומה ושפיר כתב הרי"ף דאפשטא בפרק האשה בתרא גבי ההוא גברא דטבע בדיגלת ואסקוהו אגישרא דשביסתנ' דהתירו לאשה ע"י עדות ש"מ דעיקר טעמא דעד אחד לא משקר במילתא דעבידא לאגלויי ולא סמכי רבנן משום דאשה דייקא ומנסבא הלא מים כמלחמה דמי וא"כ ה"ה במלחמה כל היכא דלא אמר בדדמי אלא מת וקברתיו נאמן ולר"י ורז"ה דסבירי להו דמי שראה הטביעה אומר בדדמי א"כ אף אם נימא בההוא עובדא דדיגלת שהתירו ע"פ אחר שלא ראה הטביעה מ"מ שפיר נפשוט אבעיין דילמא עיקר הטעם דאשה דייקא ומנסבא והכא לא דייקא דמים שאין להם סוף כמלחמה דמי אלא ע"כ דעיקר הטעם דעד אחד נאמן כל היכא דליכא למיחש שאומר בדדמי משום דלא משקר במילתא דעבידא לאגלויי א"כ ה"ה בעד אחד במלחמה ואמר שמת וקברתיו שנאמן וכן אפי' נימא לדעת ר"ת שמחלק בין שנשחת צורת פניו קצת או לא דההיא עובדא דדיגלת מיירי שהי' כל גופו

שלם מ"מ אפשטא אבעיין דהא מ"מ לא הי' להם להתיר משום דאשה לא דייקא אלא ע"כ דלא חיישינן לזה ועיקר טעמא דעד אחד דלא משקר א"כ ה"ה עד אחד במלחמה אם אמר קברתיו דנאמן כל זה ברור כשמש בדברי הרא"ש שהבין דברי הרי"ף כמו שהבין הר"ן ז"ל והרא"ש לא הביא סברת הר"י אלא לארויי דאפילו לפי סברת הרי"ף דאיפשטא האבעי' ועד אחד נאמן היכא דאמר קברתיו שאינו אומר בדדמי א"כ במיא אותם שראו הטביעה אע"ג דאסקוהו אמרי בדדמי אם לא אסקוהו לאלתר לפי' הרי"ף ועד אחד אינו נאמן עד שיאמר סימנים מובהקים וע"פ דברים אלו כתב רבינו הטור דמי שראה הטביעה אם אינו אומר שהכירו ע"י סימנים אינו נאמן דחיישינן דאמר בדדמי כיון דלא אסקוהו לאלתר לפי' הרי"ף אבל אחר שלא ראה הטביעה נאמן כיון שאינו אומר בדדמי ואומר דברים הברורים למיתה נאמן כעד אחד במלחמה שאומר קברתיו ותמהני על בעל הפרישה שלפי דבריו דהבין דרבינו הטור והרא"ש סברי דהאבעי' לא איפשט' וא"כ איך כתב הטור גבי עד אחד במלחמה דסבר הרא"ש דמהימן אם אמר קברתיו הלא לפי דבריו דסבר הרא"ש דאבעי' לא אפשטא א"כ אפילו באומר קברתיו לא מהימן וכן כתב הרב הבית יוסף בהדיא לדעת ר"ח דסבר דאבעי' דעד אחד במלחמה לא איפשטא שלפי דבריו אפי' באומר מת וקברתיו לא מהימן וכן לדברי הרא"ש אם נימא דסבר דאבעי' לא איפשטא הוא א"כ קשה על בעל הפרישה איך לא שת לבו לדברים אלו שיהי' סתירה בדברי רבינו הטור וליכא למימר דסבירא לי' להרא"ש הא דמבעי' אי עד אחד במלחמה נאמן משום דמספקא לן אי אמר בדדמי או לא ולכך הי' סבר הפרישה אליבא דהרא"ש דהוא אבעי' דלא איפשטא ואינו נאמן היכא דיש לחוש אם אומר בדדמי אבל היכא דלא אמר כגון במלחמה קברתיו ובמים היכא שאחרים ראו הטביעה נאמן זה אי אפשר לומר דהא מבעי' לן טעמא דעד אחד נאמן משום מילתא דעבידא לאגלויי לא משקר או דילמא משום דאשה דייקא ומנסב' ולפי סברא הנ"ל לא הי' צריך טעמא דאשה דייקא ומנסבא אלא הי' לו לספוקי דאף דהאמת דעד אחד נאמן משום דמילתא דעבידא לאגלוי לא משקר מ"מ גבי מלחמה מבעי' לן דילמא אמר בדדמי אלא ע"כ ברור הדבר לכל הפירושים אי אפשר לומר אלא או כפי' הרי"ף והרמב"ם דפשיטא לי' בעד אחד דאמר בדדמי דלא מהימן וקמבעי' לי' באומר קברתיו או כפי' הראב"ד וזה הם החולקים על דברי הרי"ף שהביא הב"י וסבירי להו דעד אחד במלחמה אע"ג דלא אמר קברתיו נאמן משום דמפרשי דפשיטא לן דעד אחד אינו אומר בדדמי אלא דמספקא לן אי אשה דייקא ומנסבא וכיון דחזינן בעובדא דדיגלת דעד אחד מהימן אלמא טעמא דעד אחד לאו משום דהיא דייקא ומנסבא דהא במים לא דייקא דמים כמלחמה דמי

וא"כ עד אחד מהימן במלחמה אע"ג דלא אמר קברתיו ולפ"ז אי הי' סבירא לי' להרא"ש דאבעי' דלא איפשטא היא א"כ אפילו באומר קברתיו אינו מהימן ואיך כתב הטור בשם הרא"ש דמהימן עד אחד במלחמה באומר קברתיו אלא ע"כ כדכתיבנא שהרא"ש הסכים עם הרי"ף אלא שהביא דעת ר"י ללמוד ממנו שיש להחמיר במים במי שראה הטביעה שאומר בדדמי והפרישה לא דק בזה ועוד ראי' דהרא"ש הסכים עם הרי"ף דהא הביא הרא"ש אחר דברי הרי"ף דברי הראב"ד שהתיר בעד אחד במלחמה אפילו אם אינו אומר קברתיו וראייתו ממים שיש להם סוף ודחה הרא"ש ראייתו דבמים שיש להם סוף כיון דעומד ורואה כל סביבות המים ושהה כדי שתצא נפשו ודאי מת ולא שייך למימר שאמר בדדמי משא"כ במלחמה ש"מ היכא שאינו אומר בדדמי מורה הרא"ש להרי"ף דנאמן משום דהוי אבעי' דאיפשטא ודוק אך יש לי תימא רבה על הרא"ש שהשיג על הרי"ף במ"ש דתרי סהדי מסהדי באומדנא לא משמע כן בגמ' מדקאמר והא מים כמלחמה דמי ומאה נשים כעד אחד דמי משמע אי הוי כשני עדים לא אמרי בדדמי עכ"ל ולדעתי אין כאן קושיא כלל דהא ס"ד דש"ס דאף במים שאין להם סוף אם מעידין שטבע הוי דבר הברור למיתה ולא חיישינן שמא צף מתחת המים ויצא ולכך דייק דמאה נשים כעד אחד דמי ואי ס"ד דחיישינן בעד אחד דמשקר אלא דסמכו אאשה גופה דדייקא ומנסבא והא הכא לא דייקא דמים כמלחמה דמי ואשה סומכת עליו אלא ע"כ טעמא דעד אחד מהימן משום דאינו משקר אבל אם היו חשובים כתרי עדים לא היה יכול ליפשוט משום דתרי נאמנים כמאה בכל מקום והש"ס דחי לי' ותיסברא מים שאין להם סוף נינהו וכו' ואין הטביעה דבר הברור למיתה די"ל שניצול וא"כ אפי' תרי לא מהימני כמו במלחמה כל היכא דאיכא למימר דאמרו בדדמי אפילו מאה אינם נאמנים ואם אינו אומר בדדמי כגון דאסקוהו לאלתר או מת וקברתיו אפילו עד אחד נאמן כמ"ש הרי"ף משום דאיבעי' איפשטא מההוא גברא דטבע בדיגלת וק"ל:

וראיתי שהביא הב"י דברי הרמב"ם בפי"ג מה"ג שאין מעידין על האדם שמת אלא כשראוהו שמת ודאי ואין בו ספק וכתב עוד עד אחד מעיד שמת במלחמה או במפול' כו' אם אמר קברתיו נאמן וכתב ה"ה כמדומה לי שכוונת רבינו והלכות היא לפרש דבעיין בשלא אמר מת וקברתיו אבל באומר מת וקברתיו לא איבעי' להו דאם איתא דמת וקברתיו קא מבעי' מאי קא דחו בההיא דב' ת"ח כגון דאמרי אסקנוהו קמן ומאי הוי כשאמרו אסקנוהו קמן ואמרי סימנים והא בעד אחד כי אמר מת וקברתיו חיישינן דילמא משקר ע"כ והאריך ונכנס בדחוקים ואני אומר דמעיקרא אין כאן קושיא אף דמספקא לן דילמא עד אחד משקר רק שסמכו שאשה דייקא שפיר דחינן דאמרי אסקנוהו קמן

ואמרי סימנים ר"ל שהנשים הגידו לפנינו הסימנים שיש בת"ח קודם שהראוהו להם ומצאו הסימנים שאמרו ובודאי לאו עלייהו קא סמכינן אלא אסימנין ודברי הרמב"ם עולים יפה בשיטת הרי"ף רבו וכן פי' הר"ן שדברי הרמב"ם כשיטת הרי"ף ולדברי הרי"ף אפי' אם נימא דמבעי' לן אי מת וקברתיו מהימן משום דעד אחד לא משקר או משום טעמא דאשה דייקא והכא במלחמה לא דייקא דסמכה עליו בדדמי וכיון דמהאי עובדא דדיגלת נפשטה אבעי' דטעמא דעד אחד לאו משום דאשה דייקא דהא מים כמלחמה דמי ואשה סומכת עליו בדדמי אלא ע"כ דעד אחד אינו משקר אם אומר דבר הברור א"כ שפיר כתב הרמב"ם דאם עד אחד אומר במלחמה מת וקברתיו דנאמן ואחר כתבי זאת מצאתי שגם הרב בכסף משנה הרגיש בזה על הרב המ"מ:

והנה משמע מדברי הרי"ף שהי' מפרש בההיא עובדא דדיגלת דאסקוהו אגישרא דשושבינא שם אינש כך היה נקרא ולא היה מעיד אלא הוא יחידי וכן משמע שהי' מפרש כן הר"ן בדברי הרי"ף וז"ל אבל הרי"ף פשט לה מההוא דטבע בדיגלת ורבא אנסיב לדביתה אפומא דשושבינא שאמר אסקוהו לקמאי וחזיתיה לאלתר עכ"ל הרי להדי' שמפרש שהי' שם האיש כן אבל לדעתי נראה דשם המקום הי' נקרא כך ואנסיב רבא לדביתהו אפומא דשושבינא ר"ל ע"י אנשי העיר שהעידו שני עדים כשרים שהכירו לאחר שאסקוהו וא"כ אין מזה ראיה שנפשט' האבעי' דע"כ לא מבעי' לן אלא בעד אחד במלחמה שאמר קברתיו אבל בשני עדים לא מבעי' לן דאם אמרו דברים הברורים למיתה מתירין את אשתו ואפשר שהיה כתוב בספרים אפומייהו שהוא לשון רבי' ולא באל"ף דמשמע לשון יחיד:

והשתא נבאר לך דברי התוס' אשר הקשתי לעיל בפ' האשה שלום דף קט"ו ע"ב ד"ה וקאמרי סימנים דכתבו תחילת דברי ר"ח דמהא שמעינן דאשה ועד אחד בספינה שטבעה וחבירו מת דלא מהני ועל זה כתבו ותימא איך משיאין נשי בני אדם ושמא דאיירי שנשחתה קצת צורת פניו והקשתי לעיל דהא לפר"ת ע"כ ההיא מעשה דדיגלת מיירי נמי שנשחתה צורת פניו וכן מצאתי אחר כתבי זאת בהדיא במרדכי שכתב הא דר"ת דאין מעידין אלא בתוך שלשה דווקא אהך בבא דקתני לעיל אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אבל היכא דאית לי' שפתיים וסנטר מעידין עליו אפילו לאחר כמה ימים אם מכירין אותו וא"ת א"כ מאי קפריך בגמרא אי אמרת לחומרא פליגי אינהו דעביד כמאן הוי לי' למימר דהתם מיירי שכל הפרצוף קיים וי"ל דקים לי' לתלמודא דבהכי הוי עובדא כעין מתני' שלא הי' אלא פרצוף פנים עם החוטם ותו לא וקשה לר"י דא"כ איכא מכה ומאי קאמר הני מילי דאיכא מכה והא בהך עובדא נמי איכא מכה וי"ל

דהא דמיא מרזו מכה מקום המכה היינו מקום שנחתכו רגליו אבל פרצוף אינו מתקלקל במים אע"ג דאיכא מכה ועוד קשה לר"י מהא דאמרינן במדרש שהושיבו שומרים אצלם עד ג' ימים כדי שלא יראו ויתירו את נשותיהם משמע דלאחר ג' אינו יכול להעיד עליהם וי"ל דהתם הרוגי מלכות מדוכים בפצעים וחבורות מתקלקלין ואין יכולין להעיד עליהן עכ"ל הרי שגם המרדכי תירץ אליבא דר"ת שהך סוגי' דדיגלת מיירי שלא נשאר אלא מה ששנו במשנתנו ש"מ אף דנשחת קצת צורת פניו מעידין עליו במים דצמתי א"כ רבינו הטור שהוא פסק כר"ת וע"כ אליבי' מוכרחים אנו לומר דאפילו אם נשחת קצת צורת פניו מעידין במים דמצמת צמתי ולכך כתב הטור אבל אחר שלא ראה שטבע נאמן אפילו לא ראהו מיד אחר שהעלהו אפי' בט"ע בלא סימנים והוא שיראנו שלם בכל גופו ר"ל שלא נחתכו רגליו אפילו אם לא נשאר בפנים אלא פ"פ עם החוטם אבל אם אינו שלם אלא פרצוף פנים עם החוטם לא סמכינן אט"ע לחוד בלא סימנים עכ"ל משמע אם ראהו מיד אפילו אם אינו שלם אלא פרצוף פנים עם החוטם נאמן בט"ע לחוד כיון שלא ראהו הטביעה לא אמר בדדמי.

אבל דברי התוס' קשי' להולמן איך כותבי' על הא דתני ואמרי סימנים שמיירי שנשחתה צורת פניו קצת ולא נשאר אלא מה ששנו במשנתינו הלא אליבא דר"ת מוכרחים אנו לומר דהאי מעשה דדיגלת נשחתה צורת פניו קצת ואפ"ה התירו ע"פ עד אחד בלא סימנים ועוד יש לתמוה הלא הך קושיא שהקשו התוס' ותימא איך מתירין עכשיו נשי בני אדם ע"י ט"ע בלא סימנים אינו אלא אליבא דרבינו חננאל שסבר דאבעי' דלא איפשטא הוא א"כ איך כתבו וחילקו הא דמתירין מיירי בשכל הגוף קיים א"כ ע"כ מוכרחים אנו לומר דלית לן האי טעמא דאשה גופה דייקא ומנסבא א"כ נפשטא האבעי' דעד אחד במלחמה אם אומר קברתיו נאמן וע"כ צריכין אנו לומר דאית להו לבעלי התוס' שיטה אחרת ודלא כהרי"ף והרמב"ם דהא כתבו בדף קט"ו ד"ה טעמא דעד אחד נאמן משום דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי הכא נמי לא משקר ולא יאמר בדדמי כיון שהדבר יהי' גלוי א"ד טעמא דאמרינן משום דדייקא ומינסבא והכא לא דייקא כלומר לעולם לא יאמר עד אחד בדדמי כמו האשה עצמה ומכל מקום אין להאמינו דנהי דלא אמר בדדמי האשה לא דייקא כאן וסומכ' עליו יותר ממה כשאומר מת על מטתו אבל אין לפרש או דילמא טעמא דעד אחד משום דדייקא ואפילו אמר בדדמי נאמן דהא אפילו דייקא האשה למה לו להיות נאמן כיון דאמר בדדמי עכ"ל הרי דמפרשי התוס' דלא מספקא להו כלל דילמא משקר אלא דמספקי אי טעמא משום מילתא דעבידא לאגלויי אמר בדדמי או דילמא אף דלא אמר בדדמי מ"מ היא לא דייקא אבל היכא דליכא למיחוש שיאמר

עד בדדמי לא מבעי' להו כלל דעד כאן לא מבעי' לי' אלא היכא דשייך דדמי אע"פ שאינו אומר בדדמי לא רצו חכמים לסמוך על זה בצירוף עוד טעם דהיא דייקא ומינסבא אבל היכא דלא שייך דדמי לא קמבעי' להו כלל דסמכו רבנן על עד אחד להתיר אשה לשוק ופירש"י בשבת דף קמ"ה הטעם משום דכל דמקדש אדעת' דרבנן מקדש ואפקעיהו רבנן לקדושי' מיניה משום עיגונא ואפשר דמבעי' להו דילמא היכא דשייך דדמי אף שאינו אומר בדדמי מ"מ לא רצו לסמוך על זה אלא בשביל דאשה דייקא ומנסבא ולדעת ר"ח דלא איפשטא האבעיא דווקא היכא שנשחת קצת צורות פניו דאז שייך דדמי אבל בגופו שלם אז לא שייך דדמי וא"כ במלחמה אם אמר קברתיו דלא שייך דדמי נאמן וההיא מעשה דדיגלת אף דלר"ת מוכרחים אנו לומר שנשחת קצת צורת פניו ואפ"ה התירו י"ל דסברי דהתם תרי סהדי הוו מסהדי וא"כ אפילו איכא דדמי בתר סהדותא דתרי סהדי לא דייקינן או י"ל דלא ראו הטביעה לא שייך כלל דדמי אפילו בעד אחד ולפ"ז למ"ד דלא איפשטא האבעי' דווקא היכא דאמר עד אחד במלחמת מת בלבד אבל הא אמר קברתיו הוא מהימן ובדרך זה היו נראין דברי הדרישה ופרישה אך סוערת קושיא על הרב הב"י איך כתב לדעת ר"ח דסבר דאבעי' דלא איפשטא הוא אפילו אם אומר מת וקברתיו לא מהימן והיותר נראה פשוט דדעת התוס' הוא כדעת החולקים על הרי"ף וסבירי להו דבעיין דעד אחד במלחמה ליתא משום דחיישינן דעד אחד אמר בדדמי אלא משום דמספקא לן אי טעמא דעד אחד משום דהיא דייקא ומנסבא והכא כיון דאיכא מלחמה לא דייקא ומינסבא אבל לומר בדדמי לא חיישינן ולא מ"ה מספקא לן ולדעת דסברי דאיפשטא האבעי' אפילו בלא קברתיו מהימן ולדעת ר"ח דלא איפשטא אפילו באומר קברתיו לא מהימן ולא מצאתי לבעל הדרישה חבר אלא דעת ר"י שהביא המרדכי שמפרש בעיין דמספקא דעד משקר שאומר בדדמי ורצו לפשוט ממים דס"ד שהעידו הנשים שטבע ולא יצא משם ודחינן דמיירי שהעלוהו מן המים וחזינוהו לאלתר בט"ע וקאמרי סימנים פי' אי נמי לא ראוהו לאלתר אלא שהו בין העלאה לראי' וקאמרי סימנים וההיא מעשה דדיגלת מיירי שראוהו לאלתר ולכך לא היו צריכין שם סימנים ולפ"ז באומר קברתיו במלחמה מהימן דלא שייך דדמי אבל בלא קברתיו לא מהימן לא מהימן הוא אבעי' דלא איפשט' אבל כבר כתבתי שמהתוס' והרא"ש לא משמע הכי ומסתברא דהרא"ש הסכים עם הרי"ף כדמשמע לישנא דהרא"ש דלא השיג על הרי"ף אלא בשני עדים אבל בעד אחד כל היכא דאינו אומר בדדמי הוי אבעי' דאיפשט' ומהימן זולת היכא שאמר מת במלחמה הוי כמו שאומר שטבע במים שאין להם סוף מיהו לענין שני עדות

עדיפי היכא דמעידי' במלחמה מהיכא דמעידין שטבע במים שאין להם סוף דהתם לא סמכינן עלייהו כלל דחיישינן שעלה במקום רחוק:

הדרן למילתא קמייתא דדברי התוספות לדעת ר"ח קשה להולמן אם לא שנימא הא דהקשו התוס' תימא איך משיאין נשי בני אדם שטבעו לאו לדברי ר"ח הקשו אלא דהקשו דע"כ בעינן וחזינוהו לאלתר ואיך מתירין נשי בני אדם אף שלא ראוהו לאלתר ומחלקי' דהכא מיירי שנשחת צורת פניו ולכך בעינן לאלתר או סימנים אבל היכא שהגוף שלם מכירין אותו בט"ע אפילו שלא לאלתר כדעת ר"י שהביא המרדכי אך לישנא דהתוספות לא משמע הכי וצריך עיון:

וראיתי להזכיר מה דתמי' לי להנך פוסקים דסבירי להו דאבעיא דאיפשטת ולא קם האי טעמא דאשה דייקא ומנסבא א"כ הא דמבעי' לן עד אחד בקטטה מהו טעמא דעד אחד מהימן משום דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי ה"נ לא משקרי או דילמא טעמא דעד אחד מהימן משום דהיא דייקא ומנסבא והכא כיון דאית לה קטטה לא דייקא ולא איפשט' וכתבו הפוסקים הרי"ף והרא"ש לחומרא ואמאי הא ע"כ מההיא מעשה דדיגלת איפשטא האי אבעי' דלא אמרינן טעמא דאשה דייקא ומצאתי שגם הר"ן הקשה קושיא זו:

ונראה לי לישב קושי' זו דהא מבעי' לן ג"כ בפ' האשה רבה דף צ"ג ע"ב עד אחד ביבמה מאי טעמא דעד אחד משום מילתא דעבידא לאגלויי כו' א"ד טעמא דעד אחד משום דהיא דייקא ומנסבא והכא כיון דזימנין דמרחמ' לא דייקא וכתבו התוספ' וא"ת מאי קמבעי' ליה הא ודאי טעמא דעד אחד משום דדייקא ומנסבא כדמוכח לעיל ר"ל בריש פירקין דאמרינן מתוך חומר שהחמרת עלי' בסופה הקלת עלי' בתחילה ופריך לא ליחמר ולא ליקיל ומשני משום עיגונא אקילו בה רבנן וסמכו שהיא תדוק אנפשה בשביל חומר שהחמירו עלי' בסופה וכתבו התוס' שם נראה לר"י דלית לן למימר אנן סהדי דדייקא ומנסבא ונאמן עד אחד בכך מן התורה אלא מתקנות חכמים הוא ואין זה עקירה דבר מן התורה כו' נשמע משם דטעמא דעד אחד משום דהיא דייקא ומנסבא וכתבו התוס' ואומר ר"י דמבעי' להו הא דסמכינן אדיוקא דידה משום דעבידא לאגלויי הוא והאי דעבידא לאגלויי הוא עיקר הטעם ולהכי יש לסמוך אדיוקא זוטא כי הכא דלא דייקא כולי האי משום דמרחמא א"ד עיקר טעמא דעד אחד משום דדייקא והואיל וכן בעינן דיוקא רבה והכא כיון דמרחמ' לי' לא דייקא כו' ולפי דבריהן נפרש ג"כ אבעי' דילן גבי עד אחד במלחמה נמי בענין זה אי טעמא משום דמילתא דעבידא לאגלויי כו' סמכינן אדיוקא זוטא או דילמא עיקר טעמא משום דדייקא ובעינן דיוקא רבה והכא זימנין דסניא

לי' לא דייקא כולי האי וא"כ אף דאפשטא אבעי' זו מעובדא דדיגלת דמים כמלחמה דמי י"ל דדווקא הכא משום דלא ברירה לן דסני' ליה ואמרינן כל גבי בעלה ודאי מרחמא ליה ודייקא שפיר ולכך סמכינן אעד אחד אבל גבי קטטה דודאי סניא ליה מספקא לן שפיר אי סמכינן אדיוקא זוטא או לא ולא איפשטא ולחומרא ואין כאן מקום לקושית הר"ן וק"ל ונחזור עכשיו לנדון שלפנינו לדעת הפוסקים דמצרפי סברת ר"ת לאומדנא אחרת לכך הארכתי והוכחתי מדברי המרדכי שלדעת ר"ת אפי' אם נחתך הראש מהגוף וכל צורות פניו שלימה דהיינו הסנט' ושפתי' מעידין עליו דאל"כ א"כ מעיקרא לא קשיא ממאי דהקשה ממדרש שהושיב ירבעם שומרי' ג' ימים דילמא התם קטועי ראש היו כדרך המלחמה שמתיזי' ראשיהם זה לזה בסייף אלא ע"כ דאם כל צורתו שלימה מעידין עליו אפילו נחתך הראש אבל בירושלמי לא משמע הכי דבירושלמי מביא הך מעשה דאביה וירבעם ואיתא שם אין מעידין אלא עד שלשה ימים ר' ברכיה ורב פפי ור' יהושיע דסיכנין בשם רבי לוי כל תלתא יומין נפשא שייטא על גופא סברא דהיא חזרה לגווים כיון דהיא חמית ליה דאישתנו זיווהון דאפויי היא שבקא ליה ואזלא לי' עכ"ל הרי מוכח דאפילו כל גופו וצורת פניו שלימה אפ"ה משתנה צורתו ש"מ דאין מעידין עליו וכל היכא דאנו יכולים להשוות שתלמוד הירושלמי אינו חולק על תלמוד שלנו אנו משווים אותם ומהי תיתי להמציא חילוק של ר"ת וכבר חלקו עליו כל אחרונים ועתה אין לנו לדון ולהתיר אשה זו אלא ע"י סימנים מובהקים והנה העד הראשון שהעיד שהגידה האשה שיש לו רושם באצבע השנית שביד שמאלית מחמת מכת חרב וחיברו המכה וניכר מקום החיבור זה והוי כרושם וצלקת שהביא רמ"א ס"ס כ"ד דהוי סימן מובהק ואף לדעת הפוסקים דרושם לא הוי סימן מובהק מ"מ מודו היכא דמצמצם המקום הוי סימן מובהק והביא הב"ש ס"ק ע"ד וגם מה שהעיד שהגידה סימן שיש לו על רגל שמאל באצבע הגדול בציפורן עב לכאורה דזה הוי סימן מובהק וכן מה שהעיד העד השני שהגידה שנשברה רגלו ונתחברו העצמות שבר על שבר יחדיו ידובקו והיה ניכר מחמת שנדחף הבשר מע"ג השבר והי' ניכר במישמוש היד זה נמי הוי סימן מובהק ועוד מצטרף כמ' אומדנות שהכירו הבגדים שעליו ואף דחיישינן לשאלה מ"מ כיון דלהאי תירוצא דסימנים דרבנן י"ל דלא חיישינן לשאלה וכתב הב"ש ס"ק ס"ח דנ"מ מזה אם נמצאו סימנים אמצעים בגוף וסימנים מובהקים בכלים מהני ממ"נ אי סימנים דאורייתא כתירוץ ראשון וחיישינן לשאלה מהני סימנים שאינם מובהקים ביותר ואי סימנים דרבנן ולא מהני סימנים שאינם מובהקים ביותר לא חיישינן לשאלה וכן שמע בשם מהר"ל

מפראג א"כ בצירוף כל הני טעמים ואומדנות איתתא דאשת ר' ליב מפרשוטק שריא לכל גבר דיתצביין וה' ינחני בדרך אמת:

שאלה נא

מעשה היה פה באחד שמת ואח"כ מתה אשתו ולא נשאר להם מכל נכסיהם רק בית אחד ברחוב היהודים והניחו בן יורש וב"ח היורש טוען שאינו מחויב לשלם החוב כיון דאמו מתה באחרונה והוא יורש כתובת אמו וב"ח טוען כיון שאמו לא נשבעת על כתובתה נכסים בחזקת אב קיימי וראוי לגבות מהם ונזדקקתי עם ב"ד הצדק לעיין בדינא ולכאורה לפום ריהטא היה נראה דהדין עם ב"ח דמבואר בח"מ סי' רע"ח ס"ב מי שמת והניח בנים ואלמנה ומתה האלמנה קודם שנשבעת על כתובתה כל הנכסים בחזקת היורשים ונוטל בהם הבכור פי שנים ש"מ דכל נכסים בחזקת אב קיימי וא"כ ראוי לב"ח לגבות מהן אכן כד דייקינן שפיר נראה דהא דאין יורשים יורשים כתובתה הוא מטעם דאין אדם מוריש שבועה לבניו כמבואר בטור א"ה סי' צ"ו דאם מתה קודם שנשבעת שאין אדם מוריש לבניו ממון שאין יכול לגבותו אלא בשבועה וכתב הב"ש סק"ב בשם תשובות שארית יוסף דא"צ לשלם מזה לב"ח כי השבועה תקנו חז"ל לטובות היורשים וכשיש טובה להם כשא"צ שבועה י"ל דלא ניחא לן בתקנת חז"ל א"כ בנד"ד נמי כיון דאם היינו חוששים להך תקנת' שלא תגבה אלא בשבועה ועכשיו שהיא מתה הי' חוב ליתומים נגד הב"ח יכולים לומר לא ניחא לן בהאי תקנתא אך אכתי איכא למידק דהא עכ"פ היא היתה חייבת לישבע נגד ב"ח מאוחר כמבואר בחו"מ סי' ק"ד ס' י"א דהזוכה בנכסים ישבע תחילה שעדיין לא נפרע מחובו אפילו יש נאמנות בשטרו ונלמד מדין לקוחות שאינו גובה מהם אלא בשבועה וא"כ כיון שהיא מחויבת לישבע נגד ב"ח הוי זכות דב"ח וכיון שמתה הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו ולא יכולים היורשים לומר לא ניחא לן בהאי תקנתא זה אינו דהא כבר פסק הטור והש"ע בחו"מ סי' ק"ח ס' י"ד זה שאמרנו אין אדם מוריש שבועה לבניו אין דנין דין זה לכל הדומה לו אלא הרי פוגם שטרו ומת כו' עד וכן הבא לפרוע שלא בפני בעל דין או מהלקוחות או עד אחד מעיד שהוא פרוע ומת קודם שנשבע ובחיי הלוה יורשים נשבעים שבועת היורשים ונוטלים ואפילו אם כבר גבה ב"ח מאוחר יורשיו גובי' מהם דהא גבי לקוחות גופי' אי לית לי' נכסי ללוה נשבעים היורשים מלוה שבועת היורשים וגובי' מלקוחות וגבי ערב נמי דינא הכי א"כ ה"נ אין זה בכלל אין אמש"ל ודבר זה מבואר לפסק הלכה בטור ובש"ע סי' ק"ח ובסמ"ע ס"ק מ' אכן הרא"ש כתב שיורש שבא לגבות מלקוחות דלוה שקנו בחיי המלוה הוי בכלל

אין אדם מוריש שבועה לבניו והשתא נפלתי ברברבי בדבר שגדולי הפוסקים הניחו דברי הרא"ש בצ"ע וכתב הסמ"ע סק"ל באורך דברי הש"ס וסיים וז"ל וסבירי להו דבמאי דמסקינן בגמרא הבו דלא לוסיף עלה דרב ושמואל כגון פוגם שטרו אתמעטו כל הני דתנן עמו במשנה פוגם שטרו והבא ליפרע מלקוחות או שלא בפניו או עד אחד מעיד כו' שבכולן אדם מוריש כו' וכן מוכח בהדיא מתוך פסקי הרא"ש דס"פ הנשבעי' ע"ש ומסיק שם וכתב ז"ל ואע"ג דלא מוספינן אדרב ושמואל כל שבא לגבות מנכסי יתומים היא גופא דרב ושמואל עכ"ל הסמ"ע בהעתקת דברי הרא"ש וכתב הסמ"ע ובהיותו כן צ"ע על הרא"ש שכתב בתשובותיו בשני מקומות שנראה ממנו שסותר את זה שכתבנו אחד הוא מ"ש בכלל ס"ח דין י"ט באלמנת ראובן שהוציאה שטר על שמעון והיה עד אחד מעיד שנפרע ומסיק הרא"ש שם בתשובתו ז"ל ועוד כיון שמעיד עד אחד על שטר זה שהוא פרוע לא הי' המלוה יכול לגבות בו אלא בשבועה וכיון שמת אין מוריש שבועה לבניו וגם בעל חוב אינו גובה ממנו ואלמנת ראובן הוי ב"ח הרי לפנינו דפסק בתשובה זו דאפילו בא להוציא משמעון עצמו ולא מיתומים אמרינן אין אדם מוריש. השני דבכלל פ"ו דין ג' כתב בלוי מלוה של ראובן שבא לגבות משמעון שלקח קרקע מראובן לוה שלו ונשבע לו לוי כדין הבא ליפרע מלקוחות שלא נפרע מראובן כלום ונשאר הדבר כך תלוי ועומד והלך שמעון ומכר קרקע ליהודה ואח"כ מת לוי המלוה ובא בנו לטרוף הקרקע מיד יהודא ופסק הרא"ש אע"ג דכבר נשבע לוי לשמעון יש לחוש שלאחר שבועה פרע לו ראובן או שמעון הלוקח וסלקו ואלו בא לוי לגבות מיהודא הי' צריך לחזור ולישבע כי ב"ד משביעין הבא לטרוף בשעה שבאו להוריד אותו וכיון שמת אין אדם מוריש שבועה לבניו עכ"ל הרי לפנינו דס"ל דגם הבא להוציא מלקוחות אמרינן אין אדם מוריש כו' ומהתימא על הגאונים המחברים ב"י ודרכי משה שהביאו לתשובות הללו דבסוף סי' פ"ד הביאו דכלל ס"ח ובסי' זה הביאו השני' דכלל פ"ו ולא כתבו עליהן שהן מתנגדים למ"ש בגמרא הנ"ל ולפסקי הרא"ש הנ"ל ולמ"ש הטור פה בסימן זה ולא עוד אלא שס"ס פ"ד פסק המחבר ש"ע דבעד אחד מעיד שהוא פרוע אמרינן אין אדם מוריש כו' כההוא תשובת הרא"ש הנ"ל וכתב עלה המחבר וז"ל וה"ה לפוגם שטרו ומת עד שלא נשבע עכ"ל והוא כלפי מ"ש הוא עצמו בסי' זה ס' י"ד שהוא כדברי הש"ס ומור"ם לא הביא עליו כלום עכ"ל הסמ"ע ומסיים ואין בידי לישבן כ"א לומר בזמן שהשיב הרא"ש התשובות לא פי' אז להגמ' הנ"ל כדפירשוהו בזמן שכתב פסקיו כו' ובסוף חזר הרא"ש מסברא זו ופי' להגמר' דל"ד בפוגם שטרו אמרו דאדם מוריש אלא ה"ה אינך שנשנו במשנתינו עכ"ל עיין שם לתוס' ביאור וגם התפלא הסמ"ע על רי"ו נתיב כ"ו ח"ב דף ע"ב סמ"ג

כתב בשם הרמב"ן דיורשי המלוה יכולין להוציא מלקוחות דלוה ואין זה בכלל אין אדם מוריש כו' וכתב ע"ז וז"ל ודוקא שלא עמד בדין המלוה בחייו עם הלוקחים ולא נתחייב בשבועה קודם שמת וכן הסכימו גדולי האחרונים עכ"ל ותמה עליו הסמ"ע שלא חש למשמעות הגמר' הנ"ל דבעי לחלק ולומר דווקא בדעמד בדין אין אדם מוריש כו' ודחי לה רב נחמן ואמר אטו בי דינא קמחייבי לי' שבועה מעידנא דשכיב לוה אחייב לי' מלוה לבני לוה שבועה וא"כ משמע דאין לחלק בו ועוד הקשה על הרי"ו למה כתב האי חילוק בשעמד בדין או לא אכשבאין להוציא מלקוחות דלוה ולא כתבו ג"כ אאינך אעד אחד ופוגם שטרו ונפרע שלא בפניו וצ"ע עכ"ל הסמ"ע:

ועוד הקשה הסמ"ע בס"ק מ"ב דברי הרא"ש בתשובה כלל פ"ו סי' י"ב והביאו הב"י בסי' זה ז"ל יתומים הוציאו ש"ח על ראובן וראובן מת ולא מצאו לו נכסים אלא קרקע שמכר בחיי אביהם לשמעון אין אומרים שאביהם הי' חייב שבועה לשמעון הלוקח אם הי' רוצה לטרוף ממנו ואין אדם מוריש שבועה לבניו שלא נאמר זה אלא בממון שא"א לגבותו כלל אלא בשבועה כגון מת לוה בחיי מלוה דאין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה אבל בנדון זה יכול הי' אביהם לגבות שטרו מראובן בלא שבועה אם נמצאו לו נכסים גם עתה יטלו היורשים אותו קרקע בשבועה שלא פקדנו אבא עכ"ל וכתב הסמ"ע זה סותר למה שכתב לעיל בכלל זה סי' ג' שכתב שם שיורש שבא לגבות מלקוחות דלוה שקנו בחיי המלוה הוי בכלל אין אדם מוריש וגם שם מיירי דהלוה היה בחיי המלוה עכ"ל הסמ"ע ובכאן לא מצאו כל אנשי חיל ידיהם לישב דברי הרא"ש וביותר יפלא שאף לדברי הסמ"ע שהרא"ש חזר בפסקיו ממה שכ' בתשובותיו מ"מ איך יסתרו דבריו בתשובותיו בכלל אחד ההיא דסי' ג' ודסימן י"ב הם סותרים זה את זה וכדי שלא לשווי' דברי הרא"ש כשיחה בטילה אמרתי ללון בעומקא של הלכה ואקוה לאל שאדרבה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש בהלכה ותחילה נציעה לפניך דברי הש"ס בקיצור דאמרינן בפ' כל הנשבעין דף מ"ח ע"א בפיסקא כשם שאמרו הפוגמת כתובתה וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ממאן אילימא מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה ואינהו בשבועה הכי קאמרי וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה רב ושמואל דאמרי תרווייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו שלחוהו קמי' דר' אלעזר שבועה זו מה טיבה שלח להו יורשין נשבעין שבועות היורשים ונוטלים שלחוהו בימי רב אמי אמר כולי האי שלחי לי ואזלי אי אשכחינן בהו טעמא מי לא שלחינן להו אלא אמר רב אמי הואיל ואתו לידן נימא בה מילתא עמד בדין ומת כבר נתחייב מלוה לבני

לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו לא עמד בדין ומת יורשין נשבעין שבועות היורשים ונוטלים מתקיף לה רב נחמן אטו בי דינא קמחייבי לי' שבועה מעידנא דשכיב לוה איחייב לי' מלוה לבני לוה שבועה ובתר הכי אמרינן איקלע ר' נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו לי' ליתי מר ונעקרי' להא דרב ושמואל אלא הבו דלא לוסיף עלה כגון מאי דאמר רב פפא הפוגם את שטרו ומת יורשין נשבעין שבועות יורשין ונוטלין:

וכתב הרא"ש וז"ל הרמב"ן ז"ל כתב דלוקח שלקח ש"ח ומת לוה אם אחר שלקחו מת הוי לי' מת לוה בחיי המלוה וגבי לפי מה שפירש"י במשנה בפ' הכותב שנשבע כעין שבועת התורה שלא אמר לו ושלא ידע ששטר זה פרוע והוא שמת מוכר אבל בחייו אף הוא נשבע ומיהו אין לומר בזה כבר נתחייב שבועה כשמת המוכר דכיון שמכרו אין עליו עיקר חיוב אלא שמשביעין אותו מפני שהוא נאמן לומר פרוע במגו שיכול למחול ואם קודם שלקחו כבר מת לזה כבר נתחייב מלוה המוכר לבני לוה שבועה ואין אדם מוכר שבועה לאחר אע"ג דלא מוספינן אדרב ושמואל כל שבא לגבות מנכסי יתומים היא גופא דרב ושמואל היא וכן אמרו שהחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים שאין לו כלום והיינו דרב ושמואל וטעמא דמילתא דילמא דאלמוהו רבנן לתקנות היתומים והחמירו בשבועתו יותר מכל הנוטלים ומשום הכי חיישינן לה ולא מוספינן עלה אבל כל מי שבא ליפרע מנכסי יתומים דייניגן הכי ומיהו קצת קשה דקס"ד יתומים מן יתומים הוא דאין אדם מוריש שבועה לבניו אבל לאחיו מוריש דלא מוספינן כלל עלה והדר קאמר מה לי שלא פקדנו אבא מה לי שלא פקדנו אחי לומר מתניתין יורשין מן היורשין קתני ורב ושמואל נמי הזכירו יורשין אין אדם מוריש שבועה ליורשיו ומדבעינן למימר דאין להוסיף אפילו אחא אלא דמסיק שאין חילוק לפי שגם הוא יורש משמע דלוקח וחשוד הבו דלא לוסיף הוא ושמא יש לומר דכ"ש הוא והכי קאמר כי שלא פקדנו אבא אינו גובה ושלא פקדנו אחי גובה מן היורשים כל שכן שלא פקדנו מוכר והחשוד דודאי לא גבו מינייהו כיון דהיורשין אינם גובים חוב מיורשיהם ק"ו אחרים דכל שבא ליפרע מנכסי יתומים שבועה ממש בעי ויש מביאין ראיה דחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים מהא דאמרינן בפ' השולח ורב לא גבי כתובה לארמלתא לפי שהיתה בעינו חשודה עכ"ל הרא"ש הרי לפנינו דהרא"ש לא נסתפק כלל אי האי דאמרי' הבו דלא לוסיף עלה קאי דווקא אפוגם שטרו לבד ולא אאינך דקתני במתניתין או דקאי אכל הני בבי דתני במתניתין אלא נראה ברור דפשיט' לי' להרא"ש דקאי אפוגם שטרו לבד משום דלכאורה קשיא מאין הוציאו רב ושמואל סברא זו לא שנו אלא שמת מלוה כו' אלא ע"כ דפשוט

דכל הני דתני במתניתין הפוגמת כתובה ועד אחד ומנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה וכן מנכסי יתומים אף שאינו אלא ספק פרעון מ"מ אלמוה רבנן לתקנות יתומים שאינו יכול לגבות אלא בשבועה כיון שאי אפשר לזכות בממון כי אם ע"י שבועה אינו יכול להוריש ממון כזה לבניו ואפילו מלוה עצמו או מלקוחות עצמם אין בנו יכול לגבות ולכך אמרו רב ושמואל כיון דמוקמינן ביתומים מן היתומים שע"כ לא מיירי אלא במת מלוה תחילה אבל אם מת לוה תחילה כיון דמלוה נתחייב להם שבועה בתקנות חכמים דאלמוהו לנכסי יתומים ואין אדם מוריש שבועה לבניו בכל ממון שבעולם אלא דר"א סבר דשבועה זו מה טיבה כיון דשבועות אלו מדבריהם ראוי לאוקמי' גבי יתמי אדינא דאוריית' ואמרינן הבו דלא לוסיף עלה ופריך כגון מאי דהא בודאי בכל מה דתני במתניתין דנשבעין שבועת המשנה אין אדם מוריש כו' דאי לאו כללא הוא דאין אדם מוריש שבועה מנ"ל לרב ושמואל לאפלוגי בהכי ותירץ דאתי למעוטי הא דרב פפא הפוגם שטרו ומת יורשיו נשבעין שבועת היורשים ונוטלים ומיירי שמת מלוה בחיי לוה וס"ד כיון דאיכא ריעותא בהאי שטרא שנפגם ס"ד דאינו מוריש קמ"ל דלא ואין זה חסר מהספר דהא דומי' דיתומים מן היתומים ממעטינן וזה פשוט וברור והיינו היכא דלא טען אבוהון שאינו חייב לו ואף שאנן טענינן ליתמי מ"מ אוקמי שטרא אחזקי' אבל היכא שאבוהון הי' טוען על שטר שנפגם שהוא פרוע שהוא חייב לישבע שבועות המשנה וכיון שהוא לא הי' יכול לזכות אלא בשבועה אינו מוריש לבניו אפילו מלוה גופי' אינם גובי' ומעולם לא עלה על דעת הרא"ש בפסקיו לומר שכל מה דתנן במתני' הוי בכלל הבו דלא לוסיף והרא"ש לא נסתפק אלא בהני שבועות דלא תנן במתניתין כגון לוקח ש"ח וחשוד מיתומים עצמם והסכים שכל הני הוי ממש דרב ושמואל במכ"ש דאי יורשים מיורשים לא גבו כיון דאינ' יכולים לישבע שבועה ממש ק"ו איהו גופי' דלא גבי מיתומים:

ונשמע עוד מדברי הרא"ש דמדמה האי לוקח ש"ח כמו יורש והיכא דמת לוה לאחר שלקח הוי כמו שמת לוה לאחר שהוריש ואם הי' חי מוכר המלוה אף הוא נשבע אלא מפני שאין עיקר חיוב שבועה עליו אלא שמשביעין אותו מפני שהוא נאמן לומר פרוע במגו שיכול למחול לא הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה א"כ נקוט כלל זה בידך כל היכא שמחויב המלוה לישבע עיקר שבועה שבועות המשנה אף שלא בא לגבות אלא ממנו הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו אבל כל היכא שאינו נשבע אלא מצד חומרא בעלמא לא הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו:

וכן מוכח עוד מדברי הרא"ש שהביא הב"י בסי' ע"א אם מועיל נאמנות לפטור אותו משבועה לגבי לקוחות דפליג ר"ח וכתב הרא"ש דשיטת הלכה מוכחת שמהני נאמנות לגבי לקוחות מ"מ האידנא דנפישי רמאי וחיישינן לקנוני' שמא פרעו והחזיר לו את השטר נכון להחמיר כדברי ר"ח ובתשובה כלל ע"א סי' ח' כתוב וכיון דאיפליגי בה רבוותא לא מפקינן ממונא עד שישבע המלוה ומיהו אם מת המלוה היורשים גובים בשבועת היורשים שלא פקדנו אבא ששטר זה פרוע וכגון זה אמרי' הבו דלא להוסיף עלה כיון דשבועה זו אינו אלא משום חשש רמאות עכ"ל ועיין בכלל הנזכר סי' ו' נשמע מתשובה שני דיני דדווקא כשכתוב נאמנות בשטר דאז אינו נשבע אלא משום חשש רמאות בזה אמרינן אדם מוריש שבועה לבניו אבל היכא דלא הוי נאמנות בשטר דמחויב המלוה לישבע שבועת המשנה כדין הבא ליטרוף מנכסים משועבדים הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו:

והשתא ניחא דלא סתרי תשובות הרא"ש שהביא שני תשובות בכלל פ"ו בסי' ג' שבא לוי ב"ח דראובן לגבות קרקע משמעון ונשבע לו ועמד הדבר תלוי ועומד ואח"כ מכר שמעון ליהוד' ומת לוי המלוה ובא בנו לגבות מיהודה ויהודה משיב שמא פרע אח"כ והשיב דהוי בכלל אין אדם מורי' שבועה לבניו משום דהתם מיירי שאין ראובן ושמעון לפנינו ואינה מודי' לו שלא פרעו וכן מוכח מלשונו דיהודה משיב אפשר שפרעו אחרי כך משמע דמספקא לי' ונתחייב ליהודה שבועת המשנה דפירש"י בכתובות מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה משום דאי הוי גבי מן הלוה גופי' והוי טעין ליה אשתבע לי דלא פרעתיך אמרינן בשבועות דמשבעינן ליה ואי לא טעין לא טענינן ליה הואיל ונקיט שטרא אבל בשביל לקוחות אנן טענינן ליה דילמא אי הוית גבי מן הלוה הוי טעין לך אשתבע לי דלא פרעתיך ובעית אשתבועי השתא אנן טענינן דפתח פיך לאלם הוא ומנכסי יתומים ונפרעת שלא בפניו כולהי משום האי טעמא עכ"ל ומשמע מדברי רש"י שמיירי שאין הלוה לפנינו או שהיה לפנינו וטען שהוא פרוע אלא דלא טעין אשתבע לי דלא פרעתיך דבכה"ג דבלוה גופיה לא היו מחייבינן ליה למלוה לישבע אבל גבי לקוחות טענינן דילמא אי הוית גבי מן הלוה הוי טעין לך אשתבע לי ובעית אישתבועי אבל אם מודה הלוה למלוה שעדיין חייב לו ואין החשש אלא משום קנוניא אין זה משבועת המשנה משום דלדינא דש"ס לא חיישינן לקנוניא אלא תקנת הגאונים הוא ואם הלוה כאן מחויב הלוה לישבע בנק"ח שאין לו ויכלול שאין עושה קנוניא על נכסי הלקוחות דומי היכא שבא המלוה לטרוף מנכסי ערב וחזר אחר הלוה ולא מצא כלום צריך לישבע כתקנת הגאונים שאין לו כלום קודם שיפרע הערב וצריך

לכלול בשבועה שעדיין הוא חייב לו חוב זה שלא יעשה קנוניא על נכסי ערב כמבואר בסי' קכ"ט ס"ט וא"כ ה"ה בלקוחות דנכסי דבר אינשי אינון ערבין לי' דלא כהסמ"ע והב"ח שדחקו לפרש דבמלוה על פה מיירי אלא כפשטא לישנא דהטור דמיירי אפילו במלוה בשטר דבלקוחות אינו חייב המלוה לישבע שבועת המשנה אלא היכא שאין הלוה לפנינו או שהוא לפנינו וטוען פרוע אף שאינו טוען אישתבע לי מ"מ מחויב גבי לקוחות לישבע אבל היכא שהלוה לפנינו ומודה שחייב לו אלא שאין לו לא מצינו שבועת המשנה אלא תקנת הגאונים להשביעו בנק"ח משום דנפישי רמאי ויכלול שאינו עושה קנוניא ואז אין צריך המלוה לישבע כלל ושבועת המשנה לא נתקנה בשביל קנוניא לדעת הרא"ש דהא פסק בסי' ס"ה גבי נפקד שמצא בידו ש"ח ושניהם מודים שנעשה כמאמרם דלא חיישינן לקנוניא אלא בשטר שנפל דאיכא למימר משום דאית בי' ריעותא לא נזהר לשמרו אבל בשטר נפקד לא אתילד ריעותא וכן פסק בש"ע בסי' קי"א דלא חיישינן לקנוניא אף נגד לקוחות והוא תשובת הרא"ש כלל פ"ז סי' ה' ז"ל ראובן צוה מחמת מיתה ליתן מנה לשמעון ומכרו היורשים כל הנכסים שלא מצא שמעון לגבות מנה שלו גובה מן הלקוחות ואין היורשים יכולים לומר נתננו לו כיון ששטר צואה יוצא מתחת ידו ולא חיישינן נמי לקנוניא שמא נתנו לו ומוציא מן הלקוחות כיון שכתב הצואה בידו עכ"ל הרי להדיא לדעת הרא"ש אם היו מודים היורשים שלא נתנו לו מוציא מן הלקוחות ולא חיישינן לקנוניא ואי ס"ד דשבועת המשנה אף שהלוה מודה שלא פרעו מ"מ חייב לישבע משום חשש קנוניא אף שהשטר בידו א"כ למה לא חש הרא"ש גבי יתמי נמי אף שהשטר צואה בידו מ"מ לגבי לוקח ליחוש לקנוניא אלא ע"כ היכא דמודה הלוה לא חיישינן לדעת הרא"ש לקנוניא ואין זו שבועת המשנה ואם הלוה במדינה וטוען פרוע הוא ישבע המלוה בנק"ח שבועת המשנה וטורף מלוקח והלוה נשבע בנק"ח כתקנת הגאונים שאין לו אבל אם מודה שעדיין חייב לו אין שבועה כלל לגבי מלוה אלא לגבי לוה כתקנת הגאונים וכולל שאינו עושה קנוניא משום דבדורות אחרונים נפישי רמאי ואם מת הלוה מיד אחר הודאתו ולא נשבע אז השבועה גבי מלוה משום דנפישי רמאי אבל לא שבועת המשנה נמצא דשבועות הלקוחות שבועות המשנה מחשש דילמא פרע לך והוי טעין אשתבע לי כיון דאין יכול לזכות בממון אלא בשבועה הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו ומ"ש בסי' י"ב יתומים הוציאו ש"ח על ראובן וראובן מת ולא מצאו לו נכסים אלא קרקע שמכר בחיי אביהם לשמעון אין אומרים כו' עד בנדון זה יכול הי' אביהם לגבות שטרו מראובן בלא שבועה אם נמצאו לו נכסי' גם עתה יטלו היורשים אותה קרקע בשבועה שלא פקדנו אבא עכ"ל מלשונו משמע

שראובן הי' מודה קודם מותו שחייב לאביהם ואלו היו בני חורין היו גובים מהם אלא דעכשיו צריכין לישבע דילמא עושה קנוניא וא"כ שבועה זו אינה שבועת המשנה אלא מחשש רמאות ובזה אמרינן אדם מורישׁ שבועה לבניו כדפסק הרא"ש גבי שטר שכתוב בו נאמנות גבי לקוחות ודברי הרא"ש עולים בסוג א' מילתא בטעמא:

והשתא ניחא נמי תשובת הרא"ש כלל ס"ח סי' י"ד שהביא הב"י ס"ס פ"ד על יורשי ראובן שהוציאו שטר על שמעון ועד אחד מעיד ששמע לשמעון שאמר לראובן תן לי אותו שטר וא"ל לכשאמצאנו אתננו לך כו' כיון שמעיד עד אחד בשטר שהוא פרוע לא הי' המלוה יכול לגבות בו אלא בשבועה כיון שמת אינו מורישׁ שבועה לבניו וגם ב"ח אינו גובה ממנו עכ"ל דהרא"ש לטעמי' דסבירא ליה כל היכא דמחויב לישבע שבועת המשנה הוי בכלל אין אדם מורישׁ שבועה לבניו ומוכרח כן מגמרא מדאמרינן כגון מאי כי הא דרב פפא דאמר רב פפא פוגם שטרו ומת כו' וקשה למה ליה להוכיח הא דרב פפא כלל בקיצור הוי ליה למימר כגון הני גווני דתני במתניתין אלא ע"כ במתניתין דמיירי פוגם שטרו ולוה טוען פרעתי דמחויב שבועת המשנה זה פשיטא לי' דאינו מורישׁ לבניו כיון דהם אינם יכולים לישבע וכן בכל הנך דתני במתניתין אלא אתי למעוטי הא דרב פפא דרב פפא מיירי בפוגם שטרו ומת והלוה לא טען שהוא פרוע ומת ואף שאנן טענינן ליתמי כל מה דמצי אבוהון למטען מ"מ מוקמינן שטרא אחזקי' ואל תתמה על זה דהא אפילו לענין קיום שטרות כתב הב"י בסי' פ"ב בשם ר"י שהיה אומר שלא אמרו קיום שטרות אלא לגבי בעל דבר שטוען ברי אבל מהיורשים אין צריך קיום עכ"ל ואף דלא ק"ל כר"י בזה משום דשטר בלא קיום הוי כחספ' בעלמא אבל בשטר מקוים אלא שנפגם היכא שמת מלוה בחיי לוה ואח"כ מת לוה ולא טעון שהוא פרוע בזה אמרינן שיורשין נשבעין שבועות היורשים ונוטלים אבל היכא שלוה בעצמו טען על שטר שנפגם שהוא פרוע דנתחייב מלוה שבועת המשנה ולא הי' יכול לגבות שטר זה אלא בשבועה אינו מורישו לבניו לגבות אפילו מלוה עצמו וא"כ יפה פסק בתשובתו בעד אחד מעיד שהוא פרוע שחייב שבועת המשנה אין אדם מורישׁ שבועה לבניו אפילו גבי לוה עצמו ולמד הב"י שפיר מדין זה וה"ה לפוגם שטרו והלוה טוען שהוא פרוע כיון שחייב שבועות המשנה אין אדם מורישׁ שבועה לבניו ואינו סותר כלל למאי שאמרו בש"ס כגון מאי הא דרב פפא דשם מיירי כשאין הלוה טוען פרוע אלא שאנן טענינן מאי הוי דמצי למיטען קמ"ל דלא הוי בכלל זה משום דמוקמינן שטרי' אחזקי' ונשבעין שבועות היורשים וגובי' אבל הכא מיירי דלוה טוען שהוא פרוע ותדע דהא הביא הטור בסי' פ"ב דין ז' דאם מת המלוה ויורשיו מוציאין שטר והלוה טוען שהוא פרוע י"א כיון ששבועה זו קילא

שהרי אין פותחין בה אם לא שישאל הלוה לפיכך נוטלים היורשים בלא שבועה ורב שר שלום כתב כיון שאין המלוה כאן שיכול לישבע נשבע הלוה ונפטר ורב אלפס כתב שיורשים נשבעים שבועות היורשים הרי לפניך דרב שר שלום סבירא ליה אפילו בכי הא אין אדם מוריש שבועה לבניו ובודאי רב שר שלום לא הי' קטל קני באגמא ואחד מגאוני עולם הי' וידע הש"ס ערוך הבו דלא לוסיף על הא דרב ושמואל אלא ע"כ ברור הדבר כמו שכתבתי לדעת הרא"ש דלא אמרינן הבו דלא לוסיף אלא בשבועה שהטילו חכמים לישבע למלוה בטענת ספק וע"כ הא דרב פפא מיירי שלא טעין הלוה שהוא פרוע דאי בדטעין הלוה שהוא פרוע אפ"ה קאמר דיורשים נשבעים ואם בשבועה זו שאנו פותחים בה אמרינן אדם מוריש ק"ו בשטר שלא נפגם דקילא שבועה שאין אנו פותחים דנימא דאדם מוריש וא"כ איך עלה על דעת רב שר שלום לומר כן אלא ע"כ כדאמרן ולמד רב שר שלום דכל שבועה שנתחייב מלוה ע"י טענת ברי פשיטא דאין יכול להוריש ממון כזה לבניו ואף שאנן לא קיימא לן בהא כרב שר שלום אלא כהרי"ף משום כיון דקילא שבועה זו שאין פותחין בה לא הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו אבל שבועת המשנה שפותחין בה ובא ע"י טענות ברי דעת הרא"ש שאפי' גבי לוה עצמו אין יורשי המלוה נשבעי' ונוטלים. והאמת יורה דרכו שלדעת הרא"ש בפסקיו ובתשובותיו בחדא שיטה קיימא דסבירא ליה דאפילו נגד לקוחות שפותחין בשבועה זו לישבע אפילו בטענות ספק דטוענין ללוקח דילמא אי היה הלוה כאן הי' טוען פרוע הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לגבות אפילו מלוקח אלא היכא שהלוה מודה למלוה שאז אינו חייב מלוה לישבע אלא בשביל דנפישי רמאי בזה פסק כיון דאם היו בני חורין אצל הלוה הי' גובה שלא בשבועה לא הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו וסבירא לי' להרא"ש כיון דאמרינן כגון מאי דאמר רב פפא ולא אמרו סתם כגון הני בבי דתני במתניתין ברישא אלא פשוט לו דכל הני דתני במתניתין שנתחייב שבועת המשנה ופותחין בשבועה זו דאין אדם מוריש שבועה לבניו ולא נתמעט אלא הא דרב פפא פוגם שטרו ומת מלוה ואח"כ מת לוה ולא הי' טעין בחייו ששטר זה פרוע ואף שאנן טענינן ליתמי כל מה דמצי אבוהון למיטען מ"מ להפסיד ליתמי דמלוה לא טענינן להו ואוקמינן שטר אחזקי' שלא נפרע יותר אבל כל הנך דמתניתין דפותחין בשבועה וכבר נתחייב מלוה שבועה הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו:

והשפתי כהן הביא בס"ק י"ז דכתב הריטב"א בשם בעל העיטור ז"ל דדוקא דטענו אידך אמר לנו פרעתי הא לאו הכי לא טענינן להו שאין טוענין ליורש לחובתו של יורש זה עכ"ל זה אינו סתירה לדברי הרא"ש דבעל העיטור ס"ל דהוא הדין לאינך בבי דהסמ"ע

הביא בשם בעל התרומות שער י"ד דצריכין לברר אי הא דאמרו בגמ' הבו דלא לוסיף עלה ואייתינן עלה הא דרב פפא הפוגם שטרו כו' אי אמרינן דווקא פוגם שטרו אפיקו מדין דאין אדם מוריש כו' או דילמא ה"ה לאינך שנשנו במשנתינו וחדא מנייהו נקט ומסיק דבעל העיטור כתב דה"ה לאינך א"כ הוכרח לפרש דדוקא שטענו אמר לנו אבא שהוא פרוע בזה אינם גובים אלא בשבועה ודוקא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה תחילה אין אדם מוריש כו' וממעטינן פוגם שטרו דלא הוי בכלל אין אדם מוריש אלא הוי בכלל יתומים מן היתומים דאין נפרעין אלא בשבועה וע"כ דומי' דמתניתין דאפילו טוענ' אמר לנו אבא פרעתי בפוגם שטרו הוי בכלל הבו דלא לוסיף א"כ ע"כ ה"ה אינך דתני במתניתין דאין סברא לחלק בינייהו אבל בפסקי הרא"ש ובתשבותיו כבר הוכחנו ובררנו דברינו כשמש דכל שבועות המשנה שנתחייב מלוה כיון שפותחין בשבועה הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו ולא דן הרא"ש אלא במאי דלא נזכר במשנתינו כגון לוקח ש"ח וכן חשוד ומסיק דכל שבא לפרוע מנכסי יתומים היא גופא דרב ושמואל זולת שבועה שלא תיקנו חכמי המשנה אלא שנשבע מפני איזה חשש רמאות בשבועה כזו לא מפסדינן ליתמי ולא הוי בכלל אין אדם מוריש ורבינו הטור שכתב בקיצור פסקי הרא"ש בסי' י"ב על מתניתין הפוגמת כתובתה כו' ואם מתו יורשיהם נשבעין שבועת היורשים וזה שלא כדברי הרא"ש בתשובותיו וכבר כתבתי שאין שום הוכחה מדברי הרא"ש ואי משום דלא הביא הרא"ש הא דמקשי כגון מאי אלא גרס הבו דלא להוסיף עלה דאמר רב פפא מזה אינו ראי' כלל דידוע דהרי"ף והרא"ש לא כתבו חיבורם דרך קושיא ופירוקא רק כתבו דרך קצרה מאי דאיתמר עלה דמתניתין בדרך קצרה:

ולפי מה שכתבתי ניחא נמי מה שהניח הסמ"ע בצ"ע על מהררי"ו וז"ל שרי"ו נתיב כ"ו כתב בשם הרמב"ם דיורשי המלוה יכולין להוציא מלקוחות דלוה ואין זה בכלל אין אדם מוריש כו' וכתב ע"ז ז"ל ודוקא שלא עמד בדין המלוה בחייו עם הלוקחים ולא נתחייב בשבועה קודם שמת וכן הסכימו גדולי אחרונים ז"ל עכ"ל וכתב הסמ"ע וז"ל הרי לפנינו דחילוק בין עמד בדין ונתחייב שבועה או לא ולא חש למשמעות הגמ' הנ"ל דמשמע מיני' דאין לחלק בו ועוד הקשה למה כתב האי חילוקא בעמד בדין או לא אכשבאין להוציא מלקוחות דלוה ולא כתבו ג"כ אאינך אעד אחד ופוגם שטרו ונפרע שלא בפניו וצ"ע עכ"ל הסמ"ע ואני אומר שדברי מהרי"ו ברירין בטעמן דהא כתב זה בשם הרמב"ן דהא כתב הב"י בשם תשובת הר"ן שאם בא ליפרע מלקוחות דדוקא ביתומים הוא דאמרי הכי מפני שכיון שמת לוה אי אפשר למלוה שיפרע בלא שבועה אבל היכא שמכר לוה או נתן נכסיו לאחרים לא קרינן בי' נתחייב שבועה שהרי אפשר שיפרע מנכסים בני

חורין ומסיים וכן כתב הרמב"ן ז"ל והם דברי הרא"ש בכלל פ"ו סי' י"ב דכל היכא דהלוה מודה שחייב לו ואלו היו לו נכסים בני חורין הי' גובה ממנו וא"כ השבועה נגד הלקוחות אינו אלא מפני חשש רמאות לא הוי בכלל מחויב לישבע ואין אדם מוריש שבועה לבניו כיון דמעולם לא מתחייב לישבע שבועת המשנה וקיל' שבועה זו אבל היכא שעמד בדין עם הלוקח ונתחייב בשבועה זו קודם שמת אמרינן שפיר אין אדם מוריש שבועה לבניו כדס"ד דרבי אמי דמחלק בין עמד בדין ונתחייב שבועה ובין לא עמד בדין ואע"ג דדחי רב נחמן אטו בי דינא מחייבי שבועה מעידנא דשכיב לוה נתחייב שבועה מלוה ללוה היינו בשבועת המשנה מה שמחויב לישבע נגד הלוקח דטענינן דילמא אי הוי לוה קמן הוי טעין פרוע או הי' טעין אישתבע לי וכיון דחייבוהו חכמי המשנה שבועה הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו אבל מה דלא חייבוהו חכמי המשנה אלא דאנן מחייבי' לישבע בשביל דחיישינן לקנוניא ונפישי רמאי בזה שפיר מחלקינן בין עמד בדין ונתחייב שבועה ובין לא עמד בדין ולכך לא חש למשמעות הגמ' ואדרבה סייעתא גדולה יש לסברתו מהש"ס כפי דס"ד דלא אידחי אלא היכא שמת לוה ונתחייב שבועה המשנה מעידנא דשכיב לוה אבל היכא שלא נתחייב שבועה המשנה בשעת מיתת הלוה לא אידחי סברת רב אמי כלל ולכך לא כתב הך חילוקא אאינך אעד אחד ופוגם שטרו ונפרע שלא בפניו דהתם אף דלא עמד בדין כיון שהוא טוען פרוע בעד אחד ובפוגם שטרו ונפרע שלא בפניו מיד נתחייב שבועה המשנה והוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו וזה ברור ובר מכל דין יש לחלק דהא דקאמר הש"ס אטו בי דינא מחייבי לי' שבועה מעידנא דשכיב לוה איחייב ליה מלוה לבני לוה שבועה משום דגבי יתומים אף אם אינו טוען לישתבע לי רמו רבנן חכמי משנה עליה שבועה ולכך אינו מוריש משא"כ אם מת מלוה בחיי לוה דאז לא הי' חייב שבועה אלא בבי דינא אם הי' טוען לישתבע לי וכל זמן שלא טען בבי דינא לישתבע לי לא אחייב מלוה ללוה שבועה ולכך יורשיו נשבעי' שבועת היורשים ונוטלים וא"כ בפוגם שטרו ולוה טוען פרעתי אפי' אם לא טעין אישתבע לי רמו רבנן עליו שבועה וא"כ אפילו מת הלוה בחיי לוה דמעידנא דמת כבר נתחייב שבועה בלא בי דינא דזה כמו שבועת המשנה וכן הנפרע שלא בפניו אף אם מת מלוה בחיי לוה מיד נתחייב לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש כו' משא"כ בלקוחות דאם מת מלוה בחיי לוה י"ל דלא נתחייב לו שבועה עד דטעין לי' לוה אישתבע לי וכל זמן דלא טעין אי מצא בני חורין היה גובה בלא שבועה א"כ אין זה בכלל אין אדם מוריש אלא אם עמד בדין ונתחייב שבועה הוי שפיר בכלל אין אדם מוריש כו' ושפיר מחלק מהרי"ו דווקא גבי לקוחות ולא גבי עד אחד ופוגם שטרו ונפרע שלא בפניו ושפיר דייק

מלישנא דהש"ס מדקאמר אטו בי דינא מחייבי ליה שבועה מעידנא דשכיב לוה משמע דווקא היכא ששבועתו אינו תלוי בדעת ב"ד הוא דאמרינן אין אדם מוריש וכו' אבל אם השבועה תלוי בדעת הב"ד כגון גבי לקוחות דכל זמן שלא טען המלוה אישתבע לי לא הי' מחייב שבועה ואם הי' מוצא בני חורין הי' נוטלן בלא שבועה ולא הי' מחויב המלוה לישבע עד דטענו בב"ד או שתבעו ללקוחות ופסקו הב"ד שבועה הוי שפיר בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו וק"ל והארכתי בכתבי לישב גם דעת הש"ע שלא יסתרו דבריו מס"ס פ"ד לסי' ק"ח ונשאתי ונתתי עם חתן דודתי החכם השלם המופלא מהור"ר שמואל רב"ד מק"ק מעזריטש דליטא והודאתי לדבריו שאי אפשר בשום ענין לישב דברי הש"ע וכבר כתב דודי הש"ך ויותר נכון שישארו דברי המחבר בקושיא משנמציא סברות זרות שאינן אליבא דהילכתא:

עוד ראיתי להזכיר ולפרש דברי הסמ"ע שכתב רמ"א סוף סי' י"א על הא דאין אדם מוריש כתב רמ"א בהגה וז"ל ואפילו נשבע המלוה כבר לא מהני אם יש לחוש שנפרע אחר השבועה עכ"ל וכתב הסמ"ע ס"ק ל"ז וז"ל ואפי' נשבע המלוה כבר לא מהני כו' פי' שנשבע המלוה בחיי לוה ללוה שלא נפרע ואח"כ מת לוה בחיי מלוה דלא הי' יכול המלוה לגבות אותו הממון שכבר נשבע עליו ללוה מיורשי הלוה בלא שבועה מפני שהב"ד היו טוענים עבור יורשי הלוה שמא אחר השבועה פרע לך מ"ה כשמת המלוה אין יורשיו נשבעים ונוטלין עכ"ל והוא מתשובת הרא"ש כלל פ"ו סי' ג' שהבאתי לעיל והוכרח הסמ"ע לפרש כן שלא תפרש דברי רמ"א אפילו במת מלוה בחיי הלוה ונשבעו היורשי' שבועה שלא פקדנו ומתו והי' לחוש שנפרע אחר השבועה קמ"ל דלזה לא חיישינן דמצי למימר שטרך בידי מאי בעי וכן הביא הב"י בטור א"ה סי' צ"ו בהדי' תשובת הרשב"א בסי' א' ופ"ט אלמנה שתבעה כתובה כבר ונשבעה ולא הספיקוהו להגבותה עד שמתה ויורשי הבעל טוענין כבר גבתה בב"ד אחר שנשבעת והשיב הדין עם יורשי אלמנה שהרי שטר כתובתה בידה ומצי למימר שטרך בידי מאי בעי עב"ל ולכך כתב דווקא לגבי יורשי הלוה שמת תחילה אע"פ שנשבע המלוה בחיי לוה מ"מ כיון שמחויב הי' לישבע נגד יורשי הלוה כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים והתם לא שייך למימר שטרך בידי מאי בעי דטוענין ליתמי מש"ה הוי מחויב שבועה וכתבתי זה שלא תלמוד מהגה זו בפוגם שטרו ונשבע המלוה ואח"ז טוען הלוה שפרעו שוב אינו מחויב לישבע שבועת המשנה ודו"ק:

ועוד ראיתי להזכיר מה שכתב הרא"ש דיש מביאין ראי' דחשוד על השבועה אינו גובה מיתומים משום דרב לא גבי כתוב' לארמלתא שהיתה חשודה בעיניו נראה לפי

מה שחילקו הש"ך והסמ"ע בחו"מ סי' פ"ב סי' ח' דהכא הכריע בש"ע דמלוה החשוד נוטל בלא שבועה ובא"ה פסק באלמנה החשודה שכנגדה נשבע ונפטר ותירץ הסמ"ע דשאני אלמנה דחיישינן לצררי יותר שיש לה משל בעלה בידה והש"ך תירץ דכתובה היא מדרבנן משא"כ בשטר אמרינן אוקמי' אדאורייתא ולפי סברות אלו א"כ אין ראי' שהחשוד אינו גובה מיורשי' דילמא כתובה שאני אבל בשאר שטר והמלוה חשוד גובה המלוה מיורשי הלוה דהוי בכלל הבו דלא להוסיף וע"כ צריכין לומר הא דפסק בסי' צ"ב דהחשוד אינו גובם מיתומים לאו אהך ראי' סמיך אלא דכל שבא לגבות מיתומים הוי גופא דרב ושמואל ואם יורשים אינן גופי' משום שחייבים שבועה ק"ו איהו בעצמו וק"ל והדרן עלן לענין דינא שכתבתי והוכחתי שהרא"ש מעולם לא חזר כאן בפסקיו ממה שכתב בתשובותיו ולדידי' אם נתחייב לישבע נגד הלקוחות שבועת המשנה הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה לבניו וה"ה ב"ח מוקדם נגד ב"ח מאוחר שנלמד מדין לקוחות מ"מ נראה כיון דכבר הכריע הב"י והטור והרבה אחרונים דבכל אינך דתני במתניתין אמרינן הבו דלא להוסיף מצו היורשים למימר כי הנך פוסקים דהא דאמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו משום דלא קיימא לן כבית שמאי דאמר שטר העומד לגבות כגבוי דמי כמבואר ס"פ כל הנשבעין ובש"ך ס' קי"ט א"כ הנכסי' בחזקת יורשים קיימי ומצי למימר קים לי כי האי פיסקא דלא הוי בכלל אין אדם מוריש שבועה נגד ב"ח מאוחר ולגבי דידי' מצי למימר לא ניחא לי בהא תקנתא כתשו' שארית יוסף ועוד דהא כתבנו לדעת מהרי"ו אף אם נימא דבכל אינך דתנן במתניתין אין אדם מוריש כו' מ"מ גבי לקוחות קודם שעמדו בדין כיון דאי הוי בני חורין לא היה המלוה מחויב שבועה נגד לקוחות וא"כ ה"נ דכוותי' ויכולי' היורשים לומר לא ניחא לן בהאי תקנתא לחובתינו ואין הב"ח גובה מחלק כתובת אמן אף שלא נשבעת וכן פסקנו הלכה למעשה:

שאלה נב

יו"ד סי' ס"א רוצה הרב ב"י לישב דברי הרמב"ם דמ"ש הכוי מפרישי' ממנו כל מתנות היינו לומר דמפרישין ונותן לכהן שאע"פ שהוא ספק נתרבה מאם ותמי' לי עד מאד על מאור עינינו איך לא הרגיש במה שהזכיר כבר בשם הר"ן וכי איצטרך קרא למעוטי ספיקא וכן פי' התוס' ביומא דף ע"ד ע"ב ד"ה כוי בריה בפני עצמו כתבו האי בריה בפני עצמו דהכא היינו שאינו ספק חי' או בהמה אבל הא דאמר ר"י בפ' אותו ואת בנו כוי ברי' בפ"ע הוא ולא הכריעו בו חכמים כו' פי' שהוא ספק חי' ספק בהמה ומצאתי שהרגיש בקושיא זו הב"ח ועוד הקשה הב"ח דהיה לו להביא טעמא מקרא דכתיב אם

לרבות כוי כמ"ש בצבי הבא על עז ורצה הב"ח לפרש דגם הטור הבין מלשון הרמב"ם דמדבר בכוי שהוא ברי' בפני עצמו ולא הכריעו בו חכמים אם מין חי' הוא או מין בהמה ואע"פ שהוא ספק מפרישין ממנו כל המתנות אע"פ שאינו חייב עכ"ל ולא נייח לו גם הדין פירושא דא"כ גבי אותו ואת בנו נמי היה לו לכתוב דין כוי שהוא ספק אי מין חי' הוא אי מין בהמה שאו"ב נוהג בו בשלמא לפי הבנת הב"י בדברי הרמב"ם שמרבה מקרא דאם שה ניחא דבאותו ואת בנו לא כתי' רבוי אלא לפי הב"ח קשה ועוד כתב הטור בשם הרא"ש כוי חייב בכל מתנות דתניא אם שה לרבות כוי ונראה שרוצה לומר דוקא בצבי הבא על התיישה דמ"נ יש כאן מקצת שה אבל תיש הבא על הצבי' פטור דשמא אין חוששין לזרע האב ואין כאן אפי' מקצת שה עכ"ל ולא ידעתי מי דחקו לזה היה לו לפרש דהרא"ש מיירי בכוי שהוא בריה בפני עצמו ואחר כותבי זה מצאתי שהרגיש הב"ח בדבר זה מיהו קשיא לי בין לפי' הרא"ש ובין לפי' הרמב"ם לפי הבנת הב"י אית' בש"ס למאן דיליף מאם שה דכוי חייב בכוליהו מתנות יליף לחלק מהך קרא מאת זובחי הזבח ולית ליה הא דאמר רבא הדין עם הטבח וא"כ קשה על הרא"ש דכתב הך דין דרבא דהדין עם הטבח וכתב ג"כ שחייב בכולהו מתנות וכן קשה על הרב הב"י ובאמת נראה לי דברי הרמב"ן כפשטן דהא כתבו התוס' בפ' או"ב דף ע"ט ע"א ד"ה עייל לי' וז"ל וא"ת דמסקינן בשמעתין בין לרבנן ובין לר"א ספוקי מספקי להו ואמאי מספקי להו והא אמרינן לקמן בפ' הזרוע לר"א מבעי ליה אם שור אם שה לחלק ורבנן נפקי להו לחלק מאת זובחי הזבח ולר"א אתי' לכדרבא דהדין עם הטבח וא"כ מדבעי להו קרא לחלק מכלל דאין חוששין לזרע אב דאי חוששין לא צריך קרא לחלק כדמשמע לעיל דלחננ יא דיליף מאותו דנוהג בזכרים ע"כ ס"ל דלחלק לא צריך קרא וי"ל דודאי אי חוששין לזרע אב לא צריך קרא לחלק אבל משום דמספקי להו שמא אין חוששין קבעי קרא לחלק משום דילמא אין חוששין ואתא קרא לחלק ואי חוששין לרבנן אתי קראי דמאת זובחי הזבח לכדרבא דהדין עם הטבח ולר"א אתי אם שה לחייבו במתנות כדדרשי רבנן ומשום דמספקא לר"א אי אתי לחלק או לחייבו במתנות פטר ר"א דהמוציא מחבירו עליו הראיה וע"כ פלוגתא דר"א ורבנן מיירי בתיישׁ הבא על הצביה דבין חוששין ובין אין חוששין איצטרך קרא לחייב בכל המתנות דאי בצבי הבא על התיישה לחייב לר"א ממ"נ בכל המתנות אי חוששין לזרע אב אין צריך קרא לחלק ואתי אם לרבות ואי אין חוששין א"כ כולה שה הוא וכן הוכיחו התוס' דאף לרבנן אי אפשר לפרש אלא בתיישׁ הבא על הצבי' וסבר הרמב"ם דע"כ אי אפשר לפרש כי הא דאמר רבין א"ר יוחנן דא"כ מאי פריך הכא בסוגי' דאותו ואת בנו אילימ' בתיישׁ הבא על הצבי' בשלמ' ר"א דפטר דסבר דשה אפילו

מקצת שה לא אמרינן אלא לרבנן לייתי ראיה דחוששין לזרע אב ומאי פריך דילמא גזירת הכתוב הוא כדכתבו התוס' דבין חוששין ובין אין חוששין איצטרך קרא לחייבו בכל המתנות אלא ע"כ דהרמב"ם סבר דמכח קושית התוס' אי אפשר לומר בסוגי' דאו"ב דר"א אית ליה הך דרשא דאם שה דא"כ בצבי הבא על התיישה, ממ"נ לחייב בחצי מתנות אי חוששין לזרע אב א"כ לחלק לא צריך קרא וע"כ אתי אם שה לרבות שחייב בחצי מתנות ואי אין חוששין א"כ כולה שה הוא וא"כ מ"ט דר"א דפטור וע"כ צריך לומר להך סוגיא דאם שה צריך לשום דרשה לר"א והוא פוסק כרבנן אך דמספקא ליה אי חוששין לזרע אב ולחלק לא צריך קרא וע"כ אתי אם שה לרבות דאף דחש בכל צד רק מקצת שה שיחייב בחצי מתנות או אם אין חוששין לזרע אב ולחלק צריך קרא אך שילפינן לחלק מזובחי הזבח ולית להו הא דרבא וע"כ אם אתי לרבות בתיש הבא על הצבי' לחייבו בכולהו מתנות מגזרת הכתוב או דילמא דמזובחי זבח ילפינן הא דרבא ואיצטרך אם לחלק וא"כ בתיש הבא על הצבי' לית ליה כלום והמוצי' מחבירו עליו הראיה על כן כתב הרמב"ם דכוי הבא מן הבהמה ומן החי' ר"ל דבכוי כזה פליגי ר"א וחכמים לכך כתב אע"פ שהוא ספק מפרישין ממנו כל המתנות דאע"פ שאינם טובלים מ"מ כיון שהמצוה להפריש' מיד א"כ צד היותר טוב שלא יכניס עצמו בספק עובר על המצוה ולכך אע"פ שהוא ספק מפרישין ממנו כל המתנות רק בצבי הבא על התיישה יתן חצי מתנות ממנו ובתיש הבא על הצבי' אף שמפריש כל המתנות משום דדילמא לא חיישינן לזרע אב ולחלק ילפינן מזובחי הזבח ואם שה אתי לרבות שחייב ע"כ בכל המתנות או דילמא דזובחי הזבח איצטרך לכדרבא ואם אתי לחלק ואינו חייב כלום ע"כ לא יתן כלום דהמוציא מחבירו עליו הראי' ולכך לא הביא טעמא דקרא דכתיב אם לרבות כוי דספוקי מספקא ליה בהאי ילפותא אבל בחצי מתנות ילפינן בוודאי מהאי אם שה לרבנן ולכך בצבי הבא על העז לחייב בחצי מתנות מביא טעמא מקרא דאם שה ולהך ניחא השתא דלא כתב כי האי לישנא לענין כסוי דהתם אין נפקות' דלעולם חייב לכסות מספיקא אלא דיש חילוק בתיש הבא על הצבי' לאיסורא ובצבי הבא על התישא למלקות וק"ל:

שאלה נג

גביות עדות ממדינת הגר מחמת חשש קדושין שקידש נער אחד לבתולה במותב תלתא ב"ד כחדא הוינא ואתא לקדמנ' הנער כ' מרדכי בהאלוף הר"ר יצחק מק"ק מטרשדארף והוא נער בן י"ח שנים והעיד בפנינו בת"ע בעונש אלוי"ע במעמד הנער המקדש וז"ל מיר

האבין פר איזה שנים אן יו"ט מיט ניס גישפילט איך אונ הנער כמר יעקב בהאלוף הר"ר משה ברייר ר"ה מק"ק מטרשדארף ושאר נערי' האבין ג"כ מיט גישפילט איז גיקימן הבתולה מרת חי' משרתת אצל ר' משה הנ"ל אונ האט גיזאגט יעקב גיב דאס פינגריל דיין מאמע שיקט מיך דער נאך מוז צום וועלשין גין האט הנער כ' יעקב הנ"ל ניט גוואלט געבין איר דאס פינגרל אונ אין ווייליי איז הבתולה המשרתת ווידר גיקומן אונ זאגט גיבט מיר דאס פינגריל דער טעט איז ברוגז האט יעקב דאס פינגריל גינימן אויז דעם זאק ארויס איין זילברני טבעת איז עס גוועזין אונ איין רוטער שטיין איז דרינן גוועזין אונ האט גגעבין דאס טבעת לבתולה הנ"ל אונ האט גזאגט צו דער בתולה הרי את מקודשת לי אונ דיא בתולה האט אים דאס זינגעריל וויא אויז דער האנט ארויס גריסן וויא יעקב אזו גזאגט האט אונ דאס פינגריל גנומין אונ זיא איז דער מיט אוועק גיגאנגין האבין דיא קינדר אלי גשריגן מז"ט עכ"ל העד הנ"ל וכן העיד עד השני בענין הנ"ל כנ"ל וז"ל הנער המקדש במעמד העדות ובשעת מעשה הי' בן י"ד שנים אמת הדבר איך האב דאס פינגעריל גינומן אויז מיין זאק ארויס אונ האב גיזאגט להבתולה משרתת הנ"ל הרי את מקודשת לי אבר איך האב מיך ניט מכוון גוועזין לשם קדושין אונ איך האב ניט גוואוסט וועז מען אזו זאגט אויב עס העלפט לשם קדושין איך האב גמיינט דר רב או מ"צ מוז איינן דוקא תחת חופה פיר זאגין הרי את מקודשת לי דאס העלפט אבר אזו האב איך מיין ניט פר שטאנדין אויב עס העלפט לשם קדושין איך האב נאר צו איר פר שפייס אונ דרך חוצפה גרעט דאס לשון קדושין וראי' דא האב איך איר דאס טבעת געבין אונ דא האב איך תיכף נאך דיא נים גשפילט וגם עס זיינן מיט איר גווזען עוד שני בתולות האב איך פר ערשטין דאס פינגריל גינומן אונ האב גזאגט פר שפייז להבתולה פיילא נעם דוא דס פינגרל אונ דער נאך צו ברייגדל ג"כ אזו גזאגט נעם דאס טבעת אונ זייא האבין ניט גינומן דאס טבעת האט הבתולה חיה משרתת דאז טבעת מיר אויס מיין האנט ארויז גריסן האב איך יוא גזאגט בשעת וויא זיא עס גינומן האט דס לשון קדושין אבל דרך שחוק מימי קיין כוונה גהאט זיא מקדש צו זיין וגם איז דאס טבעת ניט מיין גוועזין עס איז משכון גוועזין בייא אונז פון פנחס אויף יין דען אבי איז באותו יו"ט אין מוכר יין גוועזין איז דאס טבעת בייא אונז פאר זעצט גוועזין אונ דיא בתולה איז גיקומן אונ האט גזאגט אלס אמי תחי' ברויכט צום וועלשין צו שיקן צו נעמין ארצנייא איך זאל איר דער ווייל דאס טבעת געבין דען דער ערל וויל ניט געבין אן משכון ואמי תי' איז באותו פעם קראנק גוועזין האט אמי תי' שני פעמים הבתולה צו מיר גשיקט האב איך דרך שחוק גזאגט לשון קדושין צו איר אבר לא עלה בדעתי זיא מקדש צו זיין אונ איך פאר לאנג זיא

ניט עכ"ל וכן אמרה הבתולה בחרם שמעולם לא קיבל' ממנו לשם קדושין רק לעשות שליחות גבירתה להשכין הטבעת ליקח מיני רפואות:

וזה אשר השבתי אם אמנה מה לתבן אצל הבר מ"מ אדון לפני רבותי בקרקע להלכה ולא למעשה כי אין אני כדאי לתקוע עצמי לדבר הלכה בשם באיסור חמור כזה וה' יצילנו משגיאות והנה זה מוסכם בש"ס ובפוסקים דאם קדשה במשכון של אחרים מקודשת ופי' התוס' בקדושין דף ח' ע"ב דאף דב"ח קונה משכון מיירי דווקא במשכן שלא בשעת הלואתו מ"מ מצינו כיון דב"ח קונה משכון שלא בשעת הלואתו קנין גמור א"כ בשעת הלואה נמי אלים שיעבודי' לחשב ממון לקדש בו אשה וזה הי' לחוש בנדון דידן אם הי' המשכון של הנער אך לפי הדברים שהמשכון היה של אביו נראה דדין זה בנוי על יסוד הגמ' דקדושין דף י"ג ע"א ההיא אתתא דהוי קא מזבנא וורשכי אתא ההוא גברא חטף וורשכא מינה אמרה ליה הבה ניהלי אמר לה אי יהבינא לך מיקדשת לי שקלתי' ואישתקא אמר ר' נחמן יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי איתיבי' רבא לר"נ קדשה בגזל ובחמס ובגניבה או שחטף סלע מידה וקדשה מקודשת ומשני התם בדשדיך תחילה ופי' הרא"ש דהך בריית' קדשה בגזל ובחמס כו' מוקי לי' לקמן בגזל דידה ופרושי קמפרש כיצד חטף סלע מידה אבל גזל דעלמא דשדיך לא הוי קדושין ואפילו אמרה אין אינה מקודשת כדברי ר' יוסי גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקדישו א"כ בנדון דידן נמי אם יכולים לברר שהי' טבעת משכון אצל אביו א"כ בנו שקידש בלתי רשותו הוי כמי שקדשה בגזל של אחרים ואין חוששין כלל לקדושין ואפילו אם אינם יכולים לברר שהי' משכון ביד אביו מ"מ נראה מתוך הגדת העדות שאמרה המשרתת שאביו כעס עליו שישלח הטבעת מסתמא לא נתן לו אביו הטבעת במתנה והקפיד אביו על טבעת זה א"כ מה לי גזל של אחרים או גזל של אביו דאינה מקודשת ועוד דהמשרתת היתה שלוחה של אביו יכולה היא לאמר אין שקלי אבל לא לשם קדושין אלא להחזיר לבעלים לעשות שליחותה ואומדנ' דמוכח הוא שהעד הראשון מעיד שלקחה מידו הטבעת כמי שלקח הדבר בחזקה ואי ס"ד לשם קדושין קבלה למה חטפה מידו בחזקה הי' לה ליקח מידו בנחת כדרך המקבלי' קדושין אלא ע"כ שהיא לא היתה חוששת לדבריו אלא היתה ממהרת לחטוף מידו בחזקה לעשות שליחות אדוני':

ועוד נראה דאפי' היה הטבעת של הנער כיון דשאלה ממנה תחילה ליתן לה להשכין ליקח מיני רפואות אצל הרוכל גוי לאמו לא הוי קדושין וראי' דאמרינן בקדושין ד' ט' ע"א ההוא גברא דהוה קא מזבן חומרי פתכייתא אתאי ההיא איתתא אמר' ליה הב לי חד שוכא אמר לה אי יהבינא לך מיקדשת לי אמרה ליה הבה מיהבה אמר רב חמא כל

הבה מיהבה לאו כלום הוא ואסקינן אפי' אמרה הבה חד זימנא אינה מקודשת וכתבו התוס' הטעם כשאומרת הב אדעתא דמעיקר' היתה שלא בתורת קדושין עכ"ל א"כ בנדון דידן נמי נימא דמסתמ' קיבלה אדעת' דמעיקר' שלא בתורת קדושין ואף שיש לחלק דהכא שתקה וי"ל דקיבלה אדעתא דקדושין ואף שמדברי הרמב"ם שהביא הטור בס"ס כ"ט וז"ל היו לו מיני כלים כו' ובאמת האשה ואמרה תן לי מהם ואמר לה אם אתן לך מהם התקדשי לי ואמרה הן ונתן לה הרי זה מקודשת משמע דבשתיקה אינה מקודשת מ"מ בנדון דידן י"ל אף הרמב"ם מודה דבשתיקה הוי קדושין גמורין דהא הרב הב"י תמה על הרמב"ם למה הצריך שתאמר הן דאפילו שתקה וקיבלה משמע נמי דמקודשת וכ"נ ממ"ש רבינו בסמוך בשם הרא"ש עכ"ל הב"י מ"מ נראה דאין כאן חילוקי דעות בין הרא"ש והרמב"ם ז"ל דהא ע"כ איכא למידק על הב"י למה כתב בש"ע שניהם לדינא ברישא היכא דאמר בלשון שאלה אם אתן לך תהי' מקודשת לי אם אמרה הן ונתן לה הרי זה מקודשת משמע דווקא אם אמרה הן אבל בשתיקה לא הוי קדושין ובס"ס מסיק בשם הרא"ש ואם אמר בשעה שנתן לה הרי את מקודשת לי וקבלה מקודשת משמע דאפילו בשתיקה מקודשת ולפי דברי ב"י בספרו הם סברות המתנגדים אלא ע"כ דהרב הב"י ס"ל די"ל לדינא אין בהם חילוק כלל דדווקא בנדון דהרא"ש שאמר לה בשעה שנתן הרי את מקודשת ולכך מהני שתיקה אבל בנדון דלעיל לא אמר בשעה שנתן לה כלום אלא תחילה אמר כשביקשה ממנו אמר בלשון שאלה אם אתן לך תהי' מקודשת לי והיא קבלה בזה לא מהני שתיקה עד דאמרה הן וכן מצאתי אח"כ בדרכי משה חילוק זה להדיא ומהתימ' על רמ"א שהגיה על דברי הש"ע ואם אמר לה בשעה שנתן לה הרי את מקודשת לי וקיבלה מקודשת מה היה צריך לזה שהרי המחבר סיים בעצמו בס"ס ואם אמר בשעה שנתנה לה הרי את מקודשת לי וקבלה מקודשת שהוא דעת הרא"ש א"כ בנדון דידן שאמר בלשון קדושין ודאין בשעת נתינה אף הרמב"ם מודה דשתיקה דהוי כהודאה מ"מ נראה ברור דווקא בשתיקה דליכא הוכחה על מחשבתה מה היה בלבה בזה אמרינן דשתיקה כהודאה דמי אבל בנדון דידן שחטפה מידו בכח והלכה והשכינה להרוכל גוי ליקח מיני רפואות לגבירתה אמרינן מחשבה ניכרת מתוך שלקחה מידו כפי שאמרה לו מתחילה שיתן הטבעת להשכין ליקח מיני רפואות לאמו דדווקא גבי קטן אסקינן בפ"ק דחולין מחשבתו ניכרת מתוך מעשיו כגון דהוי קיימא עולה בדרום ואתיוה בצפון ושחט אפ"ה פסולה משום דמדאורייתא אין להם מחשבה אפילו ניכרת מתוך מעשיו אבל גבי גדול פשיטא לן דיש לו מחשבה ניכרת מתוך מעשיו א"כ בנדון דידן נמי אף שקבלה סתם מ"מ כיון דלא קבלה מידו כדרך המקבל מהנותן רק חטפה מידו

כמו שהעידו העדים אונ דיא בתולה האט אים דאס פינגרל וויא אויז דער האנט ארויס גריסין זה לבד הי' ראוי להוכיח על מחשבתה שלא קיבלה בתורת קדושין וכ"ש שהלכה תיכף והשכינה ליקח מיני רפואות לגבירת' דמעשה כזה מוכיח על מחשבתה ובפרט שגם אמרה מתחילה בשעה שביקשה ממנו הטבעת ההיא רוצה להשכין שמסתמ' הוכיח תחילה וסופו על מחשבתו שלא קיבלה בשתיקה זו לשם קדושין ובר מכל דין דלכאורה נראה דהיכא שביקשה ממנו ליתן דבר שאינו שלו אפילו אם אמר הרי את מקודשת ושתקה לא הוי קדושין ואף הרא"ש גופי' מודה בזה וראי' לזה דהביא הטור בסי' כ"ח וז"ל אם גנב או גזל דבר משלה ולא שידך אותה תחילה וכשנתנה לה אמר לה התקדשי לי בזה וקבלה אותו ושתקה אינן קדושין והוא מגמ' דקדושין דההיא איתתא דהוי מזבנא וורשכי אתא ההוא גברא חטף וורשכ' אמרה הבה ניהלי אמר לה אי יהבינא לך מקודשת לי שקלתי' ואישתק' א"ר נחמן יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי ע"כ ואם איתא שהרא"ש מחלק גם בזה א"כ היכי כתב הטור בסתם כשנתנה לה אמר לה התקדשי לי בזה שהוא לשון קדושין ודאין הי' לו לכתוב דעת אביו הרא"ש דכיון דמוציא ומביא מקור הדין זה מהש"ס הנ"ל והתם נזכר דווקא כשאמר בלשון שאלה אבל היכא שלא אמר בלשון שאלה הוי קדושין בשתקה היא אלא ע"כ דגם הרא"ש מודה בזה דעד כאן לא קאמר הרא"ש אלא היכא שביקשה ממנו דבר שהוא שלו וכיון שראתה שאמר בלשון קדושין ודאין בודאי לא לשום מתנה נתן והיה לה למחות ולא לקבל בשתיקה אבל היכא שהדבר הי' שלה אף שאמר בלשון קדושין ודאין והיא קבלה סתם לא הוי קדושין וזה ברור בעיני וכן נראה מדברי הרמב"ם פ"ח מה' אישות וז"ל גזל את האשה ואמר לה הרי את מקודשת אם לא שידך אותה מעולם אע"פ ששתקה משנתן לה אינה מקודשת והוא מהגמ' דף י"ג ההיא איתתא דהוא מזבנא וורשכי אתא ההוא גברא חטיף וורשכא מינה אמרה ליה הבה ניהליה א"ל אי יהבינא לך מקודשת לי שקלתיה ואישתק' ואמר ר"נ יכולה למימר אין שקלי ודידי שקלי הרי אף שבש"ס נאמר לה בלשון שאלה אפ"ה כתב הרמב"ם אפילו אם אמר בלשון קדושין ודאין אפ"ה יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי וכן כתב הטור ואין חילוק בדבר וע"כ משום דמסתמא לקחה שלא לשם קדושין כיון שהחפץ לא היה שלו אלא שלה ולפ"ז בנדון דידן שהעדים מעידים שהיא תבעתה הטבעת בשליחות אביו ונתברר שהטבעת היה משכון ביד אביו וכיון שהיא תבעתה בשם אחרים וכי היכי דהתם יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי אף ששתקה הכא נמי יכולה לומר אין שקלי ודבעלים שקלתיה ושליחותיה דבעלים קא עבדינא ובזה כולי עלמא מודו דבכל מקום אמרינן חזקה שליח עושה שליחותו בשלמא אם היתה מבקשה

ממנו דבר שאין לה שייכות בזה החפץ והוא השיב לה בתחילה הרי את מקודשת בזה י"ל דסבר הרא"ש דהוי קדושין משום דמסתמא לא נתנה לה בתורת מתנה דהי' לה למחות אבל בדבר שיש לה שייכות כנדון דידן שביקשה ממנו בשליחות אביו ואמו תוכל לומר אף ששתקה אין שקלי ודבעלים שקלתי כעובדא דזבנ' וורשכא כי היכי דבעלים גופייהו היו יכולים לומר כן שלוחם נמי דשליח של אדם כמותו ויש אומדנא דמוכח שהעד הראשון העיד שהיא חטפה מידו בחזקה וזה ראיה גדולה שכוונתה שתתן לו בלבד ולא תשחק עמה בדברים רק תתן וכמו שמפרש הרב הב"י בס"ס כ"ט שרצונה לומר תן לי בלבד ולא תשחק בי בדבר אחר ולא נתרצית בקדושין ה"נ דכוותי' והרבה נשים העידו שעשתה שליחות הבעלים שהשכינה הטבעת ליקח מיני רפואות לבעל הבית:

ויש שהיו רוצי' לומר דאף אם הי' בודאי משכון אצל אביו מקודשת משום דכל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד ורשות ביד בנו לעשות במשכון כמו שיש ביד אביו אבל זה הבל דהא טעמא דמקדש במשכון של אחרים מקודשת משום שהוא מקנה החוב שיש לו על המשכון אבל בנו אף שרשות בידו ליקח המשכון תחת רשותו ולא חשיב פשיעה לגבי אביו מ"מ אין לו שיעבוד על זה המשכון והוי כמו שמקדש בפקדון של אחרים שהופקד תחת ידו ואין לומר דמ"מ תהי' מקודשת מספק כמו שמקדש בדבר השאול לו דהוי ספק מקודשת א"כ המקדש בדבר המופקד אצלו נמי מקודשת מספק ולא דמי לגזל של אחרים שאינה מקודשת שבאיסור בא לידו אבל בפקדון שבהיתר בא לידו לכך עכ"פ הוי ספק מקודשת אבל איברא גם זה אינו דהא ע"כ התוס' דחקו לתרץ הך בריית' דקתני המקדש במשכון של אחרים מקודשת אם מיירי אף בשעת הלואה ואי ס"ד דכל שומר משום דכיון דבהתירא אתי לידו מקודשת א"כ תיפוק לי' דבשעת הלואה עכ"פ שומר הוי והוי קדושין וכן מוכח בגיטין דף ל"ז ע"א תוס' ד"ה שאני משכון כתבו דהך דקדושין מיירי דווקא שלא בשעת הלואה ומייתו ראייה מפרק האומנים משמע דלא מהני דרבי יצחק להתחייב באונסין ולא חשיב אלא כשומר אלמא לא חשיב כשלו לגמרי א"כ מאיזה טעם נחשב כשומר שכר אם לא משום דנהנה דקני לי' לקנות האשה וא"כ בשעת הלואה אינו יכול לקדש בו את האשה עכ"ל הרי להדי' דאי לאו מטעם דנקנה לי' לקדש את האשה אף שהי' שומר על המשכון לא מתקדשת האשה בו ולא דמי כלל למקדש בדבר השאול לו דפסק בש"ע דמקודשת מספק היינו מטעם דכתב הטור דמספקים דאיכא דמדמי ליה למתנה ע"מ להחזיר דאינה מקודשת ואיכא דמדמי לסתם שאלה שלשים יום ובההיא הנאה מקודשת אבל בדבר שהוא שומר עליו אף שבא בהיתר לידו כיון ששלח בו יד הוי כגזלן והוי כמו שקידשה בגזל של אחרים דלא הוי קדושין:

ועוד יש לעיין כיון דכל מידי דקדושין להקדש מדמינן ובהקדש אמרינן סוף פ"ג דתרומות המתכון לומר תרומה ואמר מעשר עולה ואמר שלמים לא אמר כלום ואין לומר בשלמא התם טעה בפיו שלא רצה לומר תרומה ושלמים אבל היכא שהוציא בפיו מה שגמר בלבו ולא טעה בדיבורו ואף שמחשבות לבו לא הי' לשם קדושין הוי דברים שבלב ולא הוי דברים וכן משמע מדברי התוס' פרק תמיד נשחט דף ס"ג ע"א ד"ה המתכוון לומר תרומה כו' כתבו אפילו אי דברים שבלב לא הוי דברים גבי ההוא דזבין לניכסי' אדעתא למיסק לא"י ובעידנא דזבין לא אמר התם אינו טועה בדיבורו אבל הכא דברים שבלב הם ומה שהוציא בשפתיו אינו כלום לפי שטעה בדיבורו עכ"ל אך מ"מ איכא למידק דלפי פי' התוס' מאי פריך המקשה על הא דמוקי הש"ס לר"מ מיירי שגומר בלבו לערלים ולמולין והוציא בפיו לערלים ולא הספיק לומר למולין עד שגמרה שחיטה בערלים ובהא פליגי דר"מ סבר לא בעינן פיו ולבו שוין ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוין ופריך הש"ס וקסבר ר"מ לא בעינן פיו ולבו שוין ורמינהו המתכוין לומר תרומה כו' ולפי פי' התוס' מאי קשיא דילמא התם טעה בדיבורו ולכך לא אמר כלום אבל הכא לא טעה בדיבורו דלערלים נתכון תחילה אלא שביקש גם לומר ולמולין והי' בלבו לא לערלים לבד וכיון דלא טעה בדיבורו הוי דברים שבלב ולא הוי דברים בודאי לפי הגירס' שלנו דקאמר הכא במאי עסקינן כגון שגמר בלבו לתרווייהו בין למולין בין לערלים והוציא בפיו לערלים ולא הספיק לומר למולין עד שגמר שחיטתו ולפ"ז י"ל שנתכון תחילה למולין ואח"כ לערלין וטעה בדיבורו ואמר ערלים תחילה וביקש לומר למולין דמקצת ערלה לא פסלה אלא שלא הספיק ולכך שפיר מדמה לתרומה ואמר מעשר דס"ל לר"מ דלא אמר כלום אבל האמת יורה דרכו שלאו דווקא נקט הש"ס מולין תחילה וכן משמע מפי' רש"י ד"ה הכא במ"ע דקתני הקדים ערלים למולין פסול כגון שגמר בלבו להוציא מולין אחר ערלין ולומר לערלים ולמולים עכ"ל וכן משמע פשיטות הש"ס מדנאדו מהאי אוקמתא ומשני אבייי באוקמת' אחריתא ואי ס"ד דיש חילוק בין שטעם בדבורו בין לא טעה א"כ לוקמי להא דתני בסיפא הקדי' ערלים למולין פסול לר"מ היכא שלא טעה בדיבורו שנתכון תחילה לומר לערלים ולמולין אלא שלא הספיק לגמור למולין עד שנגמרה השחיטה ולכך פסול דבכה"ג דברים שבלב לא הוי דברים אלא ע"כ דדווקא התם דבעיקר זבינא היה פיו ולבו שוין אלא שהי' בלבו להטיל תנאי המבטלו בזה אמרינן דברים שבלב לא הוי דברים וכמו דאמרינן בקדושין דף נ' ע"א המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לויה מקודשת ואסקינן דטעמ' משום דדברים שבלב לא הוי דברים משום דע"כ דאף לפ"ד דאם היתה כהנת הי' מתכון לקדושין גמורין ואף שהי' בלבו

באם שתהי' לויה לא תהי' קדושין הוי דברים שבלב וכן גבי מכר אדעת' דליסק לא"י דבעידנא דזבין לא פריש ולפ"ד דאם הי' עולה לא"י היה מכירה גמורה בזה אמרינן דאף שאמר שהי' בלבו באם שלא יסיק לא"י לא תהי' מכירה מ"מ הוי דברים שבלב אבל היכא שבגוף הקידושין אמר שלשחוק ולהיתול נתכוון ומעולם לא נתכוון לשם קדושין לא הוי קדושין וכן משמע מדברי התוס' ריש השולח אע"פ שנאמן לומר כך היה בלבי מ"מ כיון שבאותו שעה שהי' רץ אחר שליח לא נודעה דעתו לא לשליח ולא לאשה ולא לב"ד שרוצה לבטל הגט הוי דברים שבלב ואע"ג דבעלמא גבי ההוא דזבין אדעתא למיסק לא"י בדין הוא דלא הוי דברים כיון שלא חשש לפרש רוצה שיתקיים תדבר בכל ענין אבל כאן עושה כל מה שיכול לעשות מ"מ עשאום כדברים שבלב וכיון שקצת דומה לדברים שבלב לא חשיב עקירת דבר מן התורה עכ"ל וא"כ בדין ערלים ומולין דפירש כל מה שהי' יכול לפרש אלא שלא הספיק לפרש למולין עד שנגמרה השחיטה ולכך לא חשיב כאלו שחט לערלים לבד ובנדון דידן נמי שהיה אומר שכוונתו לא הי' אלא דרך חוצפה ולהתל בה והוציא מפיו מה שרצה להתל בה ולא הוי קדושין דבעינן פיו ולבו שוין ובפרט כאן שיש גילוי מילתא שלשחוק נתכון כמו שאמר הנער והעידו על זה שרצה לעשות לבתולות אחרות ושחק באגזי' מיד וכתבו התוס' בפ' האיש מקדש דיש דברים שאפילו גילוי מילתא לא בעי כגון ההוא דהכותב כל נכסי' לאחרים וכו' וכן מצאתי שהקשה הר"ן פ"ב דקדושין בשם ר"ת קושית התוס' דפסחים ותירץ ג"כ כמו שתירצו התוס' וקשה שם ממעשה דר"ע שהיה נשבע ומבטל בלבו וכן נודרים לחרמים ולהרגין ומבטל בלבו אע"ג דדברים שבלב אינן דברים משום אונסא שרי והיינו טעמא לפי שהענין מוכיח מצד עצמו שהוא מערים וכן הקשה עוד שם מדתנן בפ' ואלו מותרין נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים שרי ואמאי הא דברים שבלב נינהו ותירץ דכי אמרינן דברים שבלב אינן דברים ה"מ היכא שמה שבלבו סותר דבורו כי הא דשמעתין אבל האי דהתם אינו אלא מפרש כו'. עכ"ל א"כ בנדון דידן נמי שאינו אלא מפרש שלשחוק ולהיתול נתכוון וגם הענין מוכח מצד עצמו מהנערים ששחקו ואמרו מז"ט וחזרו לשחוק באגוזים שלשחוק נתכון ואף שכתוב בתשובת מיימונית לסדר נשים סי' א' וז"ל דאמרה בלבי לא היה אלא לשחוק ולהתלוצץ עמו ומעול' לא נתרציתי לו אלא לחוכא ואיטלולא בעלמא דברים שבלב נינהו ודברים שבלב אינם דברים ואע"ג דאיכא למימר דאנן סהדי דלא נתכוונה אלא להתלוצץ וכל כה"ג אזלינן שפיר בתר מחשבה כגון גבי מברחת וכר"ש בן מנסיא כשכתב כל נכסיו לאחר ולא ידע שה"ל בן וההיא דמרובה שא' חז"ל לא נתכוונה זו אלא להגון לה וכיוצא בהן רבות בתלמוד דאזלינן בתר אומדן דעתו גבי קדושין משום

חומרא דא"א לא נסמוך על אומדן דעתא לומר לא היה בלבה כך ודאי וליכא אומדן דעתא דמוכח כיון דאיכא למימר נמי איתתא בכל דהו ניחא לה עכ"ל מ"מ המעיין שם יראה שמיירי דשמעו עדים דאיהי אמרה לו מעיקר' פלוני בא וקדשני וגם בשעת קדושין אמר פלונית בקשה ממני לקדשה וכן אעשה ושתקה בזה פסק דאע"ג דאמרה בלבי לא הי' אלא לשחוק ולהתלוצץ עמו דברים שבלב נינהו אבל בנדון דידן שלא דיבר מעולם לא הוא ולא היא משום קדושין ובתוך שחוק אגוזים שהוכרח ליתן לה בודאי לשחוק ולהיתול נתכון ונאמן בזה וכן מצאתי בתשובת מהר"ם בר' ברוך סי' תקפ"ו אם שליח טעה וביקש לומר לראובן ואמר הרי את מקודשת לי פסק דנאמן מטעם הקדש טעות לא הוי הקדש וכן הביא הב"י בטור א"ה סי' ל"ה בשם הרא"ש וכן כתב הש"ג והמרדכי הביא תחילה תשובת מהר"ם ששלח להר' ידידי' דהיכא דאמר השליח הרי את מקודשת לי צריכה גט לחומרא כי שמא נהג מנהג רמאות ולא מהימנא לומר טעיתי ואח"כ הביא תשובת הר"ם על ראובן ששלח שליח לקדש בו אשה וכאשר בא השליח הושיב טובי הקהל והראה להם הרשאה שראובן מינהו שליח ובירר לו עדים לקדש בפניהם לראובן ובעת הקדושין שהיה לו לומר הרי את מקודשת לראובן אמר הרי את מקודשת לי ונשבע השליח ואמר כסבור הייתי לומר ראובן וח"ו לא נתכוונתי רק לראובן ופסק דאין צריכה גט מן השליח דהקדש טעות אינו הקדש ועוד חזקה שליח עושה שליחותו ע"ש באורך וע"כ דלא פליגי לענין דינא דהיכא דניכר ואומדנ' שלא נתכוון לקדש לעצמו לא אמרינן שנהג מנהג רמאות והוי הקדש טעות וכן הוא מפורש בתשובת מיימוני' ובאמת כבר הוכחנו דאדם נאמן אפילו היכא דלית לי' מגו כמו אם שחט לערלי' ואמר שבלבו הי' גם למולין אלא שלא הספיק הוי בכלל הקדש טעות וה"ה הכא אף דנימא דאין כאן מגו דמגו דאי בעי מגרש הוי מיגו גרוע דבעי למיתב לה כתובה מ"מ הוי הקדש טעות היכא דטעם בדיבור וזה מוסכם מהתוס' והר"ן ור"ת אלא משום חומרא בעלמא הצריכו ליתן גט אבל במקום שיש עוד הוכחה שלא נתכוון למה שאמר אין קדושיו קדושין כלל ואף שבסי' כ"ז כתב הב"י הא דכתב הטור ואם הי' מדבר עמה על עסקי קדושין וכו' כתב והא ודאי לא קאי אאומר הרי את מקודשת דהא ודאי כ"ע ידעי דלשון קדושין הן ואי אמרה דלא ידעה דלשון קדושין הן לא מהימנא היינו היכא דאומר שלא הבין שהוא לשון קדושין כיון דאנן סהדי דכ"ע ידעי שזה לשון קדושין הוא אבל אם אמר שכונתו הי' להתלוצץ ולהתל בה י"ל דמהימן והא ראיה דהרבה גאונים ס"ל דכל הנך לישני דאיפשוט דמהני אם אמרת שאינה מכרת אינה מקודשת וע"כ הטעם דמהימנ' כיון שאינ' מוכחש' מכ"ע די"ל באמת לא ידעת מהימנ' ואף הרא"ש דסבר דלאו כל כמיניה למימר לא הוי

ידענא דהוי לשון קדושין כתב הב"י דווקא בדין האיש המקדש דכיון שהוא הוציא מפיו לשונות הללו חזקה לשם קדושין הוציא אבל האשה שומעת דבריו וחזקה שאינה מכרת באותן לשונות מ"ה צריך שתאמר שהיא מכרת וכן כתב הרא"ש דאם השליח טעה ואמר מקודשת לי דאין כאן בית מיחוש דהקדש טעות לא הוי הקדש וע"כ צריכין אנו לחלק היכא שמודה שהי' בלבו כמו שאמר בפה אלא שלא ידע שזה הוא לשון קדושין בזה לא מהימן כיון דכבר איפשט' לנו דלשונות אלו הוי לשון קדושין וכיון שהוא הוציא מפיו לשונות הללו חזקה לשם קדושין הוציא אבל אם יש אומדנ' דמוכח שנתכוון להתלוצץ הוי ממש כהקדש טעות וכמו לערלים ולמולין דנאמן להכשיר הקרבן ואף שאין לסמוך על סברא זו להקל גבי קדושין דיש לחלק בכמה חילוקים מ"מ בנדון דידן שנתברר שלא הי' טבעת של הבחור אלא שהי' משכון ביד אביו והיא תבעתה ממנו בשליחות אביו וכן עשתה מיד מסתמא אמרינן הוכיח סופו על תחילתו שלא לשם קדושין קבלה והוי ממש האי דינא דוורשכי שכתב הרמב"ם והטור אף שאמר בלשון קדושין ודאין מ"מ יכולה לומר אין שקלי ודידי שקלי ה"נ יכולה לומר אין שקלי ואדעת' לעשות שליחות לגבירתי שקלי כיון שלא הי' שלו ובפרט שהרבה אומדנו' יש שלא כיון אלא להתלוצץ. כל זה כתבתי ע"פ שקלי וטרי' וחכמים יחכמו וילמדו אם דברי ראוי' לעשות סניף לדבריהם ושמעתי שהגאון המפורסם מהר"ר דוד אפנהיים דן בב"ד הצדק והתירו להבתולה הנ"ל בלי שום גט אפילו משום חומרא בעלמא ובודאי טעמו ונימוקו עמו:

שאלה נד

כתב הב"י ודע שהתוס' בר"פ אלו טרפות פירשו דחסרון הגלגולת הוי עם נקיבת הקרום העליון דסוף תתאה ליפסוק וכדברי מי שפסק שצריך שני קרומים אבל בלא חסרון עצם אם ניקב קרום העליון אין סוף תתאה ליפסוק ופי' זה כתבו רבינו ירוחם בשם ר"ת ולא דק שאי אפשר לומר שר"ת מפרש כן שהרי הוא סובר דבאינקוב קרמא עילאה לחודי' טריפה אפילו ליכא חסרון בעצם. ולהאיר עיניך צריך אני להעתיק קצת סוגי' הש"ס דבריש אלו טריפות חשיב תנא דבי ר' ישמעאל י"ח טריפות ופריך והאיכא חסרון בשדרה דתנן כמה חסרון בשדרה ב"ש אומרים שתי חוליות וב"ה או' חולי' אחת וא' ר"י א' שמואל וכן לענין טריפה והקשו התוס' אמאי לא פריך נמי והא איכא גלגולת כיון דרב יהודא אכולהו קאי ואומר ר"ת רב יהודא לא קאי אגילגולת דחסרון דגילגולת הוי עם הקרום ובהמה מיטרפ' בנקיבת הקרוב לחוד אבל אדם דאית ליה מזלא בעי חסרון גלגולת עם נקיבת הקרום ולפ"ז ע"כ הא דא' ר"י א' שמואל וכן לטריפה לא קאי אלא

אשדרה אבל אגילגולת כיון דבאדם גופי' לא מיטרף אלא בחסרון גילגולת עם הקרום ובהמה בקרמא עילאה לבד מיטרף אבל חסרון גילגולת בלא קרום גבי אדם וגבי בהמה לא מטרף ממילא לר"ת הא תני ואילו כשירות נפחתה הגילגולת כשירה אפילו יותר מכסלע נמי כשירה ולכך הוכרח ר"ת לפרש הא דאמר רב נחמן כסלע כיותר מסלע דלא כפירש"י דקאי אגילגולת אלא דקאי אגלודה דאם נשתייר כסלע כשירה ועל זה אמר רב נחמן כסלע כיותר מסלע עי' בדף נ"ד ע"ב ד"ה כסלע אך התוס' ריש אלו טריפות הקשו על זה דמוכח מש"ס מדפריך לר"י בר' יהודה דמטריף ניקבה המרה ואקשי לי מאיוב ישפוך לארץ מרירתי ועדיין איוב קיים ש"מ דטריפות אדם ובהמה שוים והיה נראה להם לפרש דחסרון הגילגולת בלא קרום טריפה לפי שסוף הקרום ליפסק ולהכי לא פריך הכא מגילגולת דהא קתני לה ניקב קרום של מוח ולפירוש זה קא' שמואל וכן לטריפה גם אגילגולת וכשם שבאדם טריפה משום דסוף לינקב הקרום ה"נ בבהמה ולפ"ז צ"ל מתניתין דקתני אלו כשירות נפחתה הגילגולת מיירי פחות מכסלע אבל כסלע טריפה דסוף הקרום לנקוב אלא דלא חשיב גבי י"ח טריפות דהוי בכלל ניקוב הקרום של מוח אלא דהתוספות כתבו דאי אפשר לפרש כן שהרי יש בני אדם הרבה שניטל מגילגולת שלהם יותר ממקדח ועדיין חיים וכתבו ונראה דחסרון הגילגולת הוי עם נקיבת הקרום העליון דסוף תתאה ליפסוק אבל בלא חסרון עצם אם ניקב קרום העליון אין סוף תתאה ליפסוק וכן בבהמה איכא למ"ד תתאה מגין ואפילו למ"ד קרמא עילאה אע"ג דלא אינקב תתאה טריפה יש לחלק בין אדם לבהמה ולא מטעם ר"ת אלא משום דבאדם הקרום התחתון קשה וחזק יותר מבהמה ומשום הכי בעי חסרון עצם עם נקיבת העליון ובבהמה התחתון רך ואין צריך חסרון עצם עם נקיבת העליון עולה מזה דלדעת דפסקו דקרמא תתאה מגי' אבל אם ניקב קרום העליון אין סוף תתאה ליפסוק מפרשי האי חסרון גילגולת עם הקרום העליון וטריפה בשביל שסוף קרמא תתאה ליפסוק וקאי וכן לענין טריפה אגילגולת והא דלא חשיב הכא בי"ח טריפות דהוי בכלל ניקב הקרום של מוח אבל חסרון גילגולת בלא קרום אף יותר מכסלע לא הוי טריפה באדם ובבהמה ואתי ההיא מתני' דאלו כשירות נפחתה הגילגולת כפשוטה אף בלא קרום נמי כשירה ואף ביותר מכסלע כיון דנפחתה הגלגולת בלא קרום אינו טריפה בזה ולדעת דסברי דאינו טריפה עד שינקוב שניהם נמי מפרש דהאי חסרון הגילגולת עם הקרום העליון וטריפה בשביל שסוף קרמא תתאי לפסוק ויצא מזה דין חדש דלדעת אילו אם נפחת הגילגולת יותר מכסלע אם ניקב העור עליון טריפה בבהמה בודאי וא"כ אף הרא"ש שס"ל כסברת בעל עיטור שכתב דנפחתה הגילגולת יותר מכסלע כשרה וגם ס"ל דעד שינקוב

שניהם מודה הרא"ש דאם נפחתה הגילגולת וניקב הקרום העליון דטריפה אבל לדעת ר"ת דמחמיר כלישנא קמא דאע"ג דאינקוב עילאה בלא תתאה נמי טריפה א"כ בבהמה לא שייך האי דינא דחסרון בגילגולת דגבי אדם דעור התחתון קשה לא מיטרף אלא בנקיבת העצם אבל בבהמה בנקיבת קרום העליון לבד נמי טריפה ונקיבת העצם לבד כשר אף לר"ת יצא לנו מזה כי היכי דכתבו התוס' אליבא דמ"ד קרמא תתאי נמי מגין מודה היכא דאינקוב העצם עם הקרום העליון דטריפה דסוף תתאה ליפסק ואם נפסק תתאה לבד נמי טריפה א"כ י"ל ר"ת נמי דפסיק כלשנא קמא דמחמיר קרמא עילאה אע"ג דלא אינקוב תתאי משום דרך הוא וסופו לינקוב ובאמת מודה אי אינקוב תתאי לבד נמי טריפה ואמרי לה קרמא תתאי ר"ל דווקא קרמא תתאי טריפה אבל בקרמא עילאה לא מיטרף דלא חיישינן שינקוב עור התחתון דלגמרי שוה בהמה לאדם וכ"ע מודו דעיקר הטריפה תלוי בתחתון ולכך פסק ר"ת לחומרא כלישנא קמא והשתא תמה אני על הטור איך כתב ר"ת מכשיר בדניקוב קרמא תתאי וכאשר כתבתי אינו מוכרח זה מדברי ר"ת וגם על הרא"ש שכתב ור' שמשון כתב לעיל גבי חסרון דגילגולת שאם ניקב עליון בלא תחתון טריפה דהתחתון רך ועתיד לינקוב ומשמע מלשונו שאם ניקב בלא עליון כשר שהעליון חזק ומתקיים עכ"ל הרא"ש ואני אומר אדרבה איפכא מסתבר' דעיקר הטריפה בתחתון ואם ניקב התחתון נמי טריפה אלא לרבותא קאמר רבינו שמשון אף דעיקר הטריפות תלוי בתחתון אם ניקב העליון נמי טריפה משום דסוף לנקוב התחתון ממילא וכן נראה שזה דעת בעל הלכות גדולות דמטריך בניקב אחד מן הקרומין וכתב עליו הב"י בסי' ל"א וז"ל ויש לתמוה שאין זה כשום אחד מן הלשונות ואני אומר דבה"ג ירד בשיטת ר"ת ורבינו שמשון שמפרשי' דהא דקאמר קרמא עילאה משום דסוף תתאי לינקוב ומודו היכא דאינקוב תתאי שטריפה ואמרי לי' קרמא תתאי דאינו מטרף בקרמא עילאה דלא חיישינן שינקוב תתאי אלא אם ניקב תתאי הוא טריפה ולכך פסק לחומר' כלישנא קמא דאיזה שניקב טריפה והוכחתי דבר זה שע"כ על כונה זו כתב בה"ג כן דהא הגה' אשר"י הביא הך הלכות גדולות ואחר זה כתב ור"ת כתב אם נמצא תולעת בקרום של מוח והמוח קיים ובקרום התחתון אין רושם ולא קורט דם כשירה משמע שסובר כמ"ד קרמא תתאי וטוב להחמיר כדברי ר"ת וה"ג ע"כ ומדסיים הלכות גדולות דטוב להחמיר כדברי ר"ת ואי ס"ד דר"ת לא מטריך בקרמא תתאי אלא בקרמא עילאה אמאי צריך להביא ר"ת הי' לו לכתוב דטוב להחמיר כתחילת דבריו דמטריך אחד מן הקרומי' אלא ע"כ דתחילת דבריו נמי הם דברי ר"ת משום דסבר ר"ת דפליגי בהכי דאמרי לי' סבירי להו קרמא עילאה משום דסוף תתאי ליפסוק א"כ טריפה בשנים ובזה ניחא דנקט הרא"ש

ר"ת פסק כלשנא קמא לחומרא ודו"ק והשתא הדרן מילתא על הרב הב"י דלא ירד לחלק בכך ואחר שהביא דעת התוס' דהחסרון הגילגולת הוי עם נקיבת הקרום העליון דסוף תתאי ליפסוק כתב וז"ל וכדברי מי שכתב שצריך שיתנקבו שני הקרומים עכ"ל ואני אומר דאין זה מוכרע בדברי התוס' דלעולם דסבירי להו בנקיבת קרום התחתון לבד נמי טריפה דעיקר הטריפות תלוי בו אלא באם נקב קרום העליון למ"ד קרמא עילאה ולמ"ד קרמא תתאי מגין אם ניקב העצם עם הקרום העליון נמי טריפה משום דסוף התחתון לינקוב אבל אין הכי נמי אי אינקוב קרום התחתון נמי טריפה והשתא תמה על דעת דסברי דנחסר הגילגולת כסלע טריפה והמחבר פסק כמ"ד קרמא תתאי ולא קרמא עילאה ולדידי הא דנחסר הגילגולת מיירי עם הקרום העליון אבל בלא קרום חזי כמה אנשים שחסרו הגילגו' וחיים א"כ למה פסק הב"י דנחסר גילגולת טריפה אף בלא קרום ופשוט שהתוס' החליטו פי' זה שלא נטרף בנחסר הגילגולת לבד מחוש שאנו רואי' שהרבה בני אדם שניטל מהם גילגו' ועדיין חיים ובאמת על התו' קשה דהך סוגי' אליב' דתני דבי ר' ישמעאל והוא סבר דטריפה חיה אך אליבא דאמת שאנן קימ"ל דאין טריפה חיה א"כ אין טעם לאסור חסרון הגילגולת בלא קרום העליון ודו"ק:

שאלה נה

בהיותי בק"ק פרוסטיץ אירע מעשה באחד שנשתמד והשתדלו קרובי אשתו שיפטור אשתו בגט פטורין ולא רצה המומר לבוא לתוך קהלתינו מפני הבושה והי' בעיר אלמיץ ביומא דשוקא ונזדקקו אליו אנשי קהלתינו ודברו על לבו שימנה עדים שם ויתן להם רשות לחתום וליתן הגט ליד אשתו וכן עשה לפני שלשה לומדים שמינה לשני אנשים לעדים לחתום הגט וליתן ליד אשתו ואמר לפניהם שהוא ממנה לר' הילל סופר מקהלתינו שיכתוב הגט לגרש בו את אשתו ובבואם לקהלתינו באו אלי קרובי אשתו ורצו שאסדר להם הגט ע"פ עדות אלו וע"פ הסופר ואמרתי שצללתם במים אדירים ועלה בידיכם חרס והנך לומדים לאו בקיאי בדיני גיטין היו ונפלו ברברבו ומפני תקנות עגונות אמרתי להזדקק לעיין אם יש צד היתר לגט זה והנה בטור א"ה סי' ק"כ ובש"ע סי' ד' פסק המחבר אפילו אמר לב"ד תנו גט לאשתו לא יאמרו לסופר לכתוב ולעדים לחתום ואפילו אמר להם אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו לא יכתוב הסופר ולא יחתמו העדים עד שישמעו מפיו וכתב בהג' רמ"א עבר וגירשה ע"י אומר אמרו לסופר ויכתוב הוי ספק מגורשת והוא דעת הרמ"ה בטור וכתב בעל הדרישה וז"ל הנה ראיתי שנדברו בו דברים הרבה מהר"ר דוד כהן בתשובות בית ב' ובית ו' ומהר"ם אלשקר בתשובות

סי' כ"ב ומ"ו וז"ל כי יש לדקדק בדברי רבינו שנראה דבריו כסותרין זה את זה שכאן כתב דלא מהני אמר אמרו ובסימן קמ"א כתב דמהני שהרי כתב שם וז"ל דלא אמרינן מילי לא ממסרן לשליח אלא כשמוסר לו דבר לעשותו אינו יכול למוסרו לאחר כגון מי שעשה שליח לחתום גט שאינו יכול לומר לאחר לחתמו אבל כשאמר לו בהדיא לומר לאחר לחתמו יכול לעשותו כדאמרינן לקמן באומר לשנים אמרו לפלוני ויכתוב ולפלוני ולפלוני ויחתמו דלא הוי מילי עכ"ל הרי לפנינו דס"ל דמהני אמר אמרו עכ"ל הדרישה והאריך מאוד בביאור דברי הטור ולפי שראיתי שהבין בעל הדרישה בדברי הרמב"ן שהביא הר"ן דין דלא אליבא דהילכתא ע"כ צריך אני לברר וללבן לפני כל יודע דת ודין שלא דק בדברי הרמב"ן וצריכין אנו להעתיק לשון הש"ס והמצורף מפירושים השייכים לסוגי' זו ומתוכו נברר פי' הר"ן והרמב"ן ז"ל בס"פ התקבל שנינו במשנה אמר לשנים תנו גט לאשתי או לשלשה כתבו ותנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו אמר לשלשה תנו גט לאשתי הרי אלו יאמרו לאחרים ויכתבו מפני שעשאן ב"ד דברי ר"מ ורבי יוסי אמר אפילו אמר לב"ד הגדול שבירושלים תנו גט לאשתי ילמדו ויכתבו ויתנו הן בעצמן ובגמ' א' ר' ירמיה בר אבא שלחו לי' מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אמר לשנים כתבו גט ותנו לאשתי ואמרו לסופר וכתבו וחתמו הן מהו שלח להו תצא והדבר צריך תלמוד מאי הדבר צריך תלמוד אילימא דמספקא לי' אי מילי ממסרן לשליח או לא האמר שמואל הלכה כר"י דאמר מילי לא ממסרן לשליח אלא הא מספקא לי' אי כתבו כתב ידן ר"ל אחתימתן קפיד או כתיבת הגט ותפשוט לי' ממתניתין דקתני בדברי ר"י אפילו הן ב"ד הגדול שבירושלים ילמדו ויכתבו ואי כתבו כתיב' ידן מי איכא ב"ד דלא ידעי למחתם אין איכא ב"ד חדתא ופריך ואי כתבו כתיבת ידן הא כתיבת הגט כשר הא אמר שמואל הלכה כר"י דאמר מילי לא ממסרן לשליח ומשני אי כתבו כתיבת ידן הוי בכתיבת הגט כאומר אמרו כיון דלא קפי' אכתיבת הגט ופריך ומי מודה ר' יוסי באומר אמרו והתנן כתב סופר ועד כשר ואמר ר' ירמיה חתם סופר שנינו ואמר רב חסדא מתניתין מני ר' יוסי היא דאמר מילי לא ממסרן לשליח ואי סלקא דעתך מודה ר"י באומר אמרו היכי מכשר חתימת סופר בגט נפיק מיניה חורבה דזימנין דאמר להו לשנים אמרו לסופר ויכתוב ולפלוני ולפלוני ויחתמו ומשום כסופא דסופר חיישי ומחתמי חד מהנך בהדי' וסופר בהדייהו ובעל לא אמר הכי ומשני כיון דאמר מר כשר הגט ולא תעשה כן בישראל לא שכיחי וליחוש דילמא אמר להו לבי תרי אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתמו ואזלי הנך משום כסופא דסופר ומחתמי לי' לסופר בהדי חד מנייהו ובעל אמר הכי אלא ר' יוסי

תרתי אמר ושמואל ס"ל כוותי' בחדא ופליג עלי' בחדא ופירש"י דס"ל כר"י בחדא היכא דלא אמר אמרו ופליג עלי' באומר אמרו עכ"ל הגמ':

והנה אציע לפניך דברי הר"ן ופירושו וז"ל והקשה הרמב"ן ז"ל דמאן דפסיל באומר אמרו אי משום מילי מאי מילי קא מסר איהו לשליח הא לא מילי מסר אלא הרי הוא עושה שליח שלא בפניו וכי אין אדם עשוי לעשות שליח שלא בפניו וא"ת שלא חילק ר' יוסי אלא באומר אמרו מדעתכם אבל לא בעושה אותו שליח בכל מקום שהוא הא לא משמע הכי דקא אמרינן בהדי' ולפלוני ולפלוני ויחתמו וכן פירש"י ז"ל לסופר פלוני שיכתוב כו' ועוד דאי ס"ד דמודה ר"י בממנה אותו שליח במקום שהוא נפיק מיניה חורבה בכה"ג וה"נ משמע בפירקין דלקמן דקתני בדר' יוסי עד שישמע קולו שיאמר לסופר כתוב ותירץ דשאני גט כיון דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה כלומר שיכתבנה לה הבעל ואין הסופר והעדים במקום הבעל אלא כששמעו הם מפיו אבל בשאר הדברים עושה אדם שליח שלא בפניו לפיכך יכולה אשה לומר פלוני שהוא במדינת הים הריני עושה אותו שליח לקבל לי גטי ומיהו מסתברא שאין שליח קבלה עושה שליח דהוי להו מילי ומילי לא ממסרן לשליח אלא באומרת אמרו ומינתהו היא שליח שלא בפניו דהתם טעמא אחרינא הוא כדפרישית והאי דאמרינן מתנה הרי היא כגט לענין מילי ממסרן לשליח איתמר אבל באומר אמרו לא שייך אלא בגיטי נשים תדע דהא שמואל אמרה ומודה שמואל באומר אמרו אפילו באומר אמרו סתם עכ"ל הרמב"ן ז"ל והרא"ה תלמידו הקשה עליו א"כ דסבירא ליה לר' יוסי אפילו בממנה שליח שלא בפניו פסול מנא ידעינן דטעמא דר"י משום דמילי לא ממסרן לשליח דילמא טעמא דר"י משום דבעינן שישמע מפיו ממש לפיכך כתב דלא פליג ר"י אלא באומרת אמרו מדעתכם אבל במינוי שליח שלא בפניו בכי הא ודאי לא פליגי וכ"ת א"כ נפיק מיניה חורבה בכה"ג דזימנין דאמר לשנים אמרו לסופר שאני ממנה אותו שליח לכתוב ולפלוני ולפלוני שאני ממנה אותם שלוחים שיחתמו ומשום כיסופא דסופר מחתמי ליה ליתא דליכא למיחוש לכיסופא אלא כשעושין הדבר מדעת עצמן אבל כשעושין הדבר מדעת הבעל בהא לית להו כסופא דאינהו לא עבדי מידי אלא בעל הוא דעביד ולא נראה לי כן דאי הכי מאי מקשי וליחוש דילמא אמר להו אמרו לסופר כתוב ואתם חתמו ומשום כסופא דסופר חיישינן ומחתמי ליה דהא בהא גוונא ליכא למיחש לכסופא כיון דבעל אמר להו אתם חתמו ואיך ליחתמי ליה דהא בעל גופי' אמר לדידהו דליחתמי ושמא כיון דמ"מ אינהו אמרו לי' לסופ' לכתוב מיכספי מיניה:

ומיהו מאי דקשיא ליה ז"ל לא קשה לי דאם איתא דמילי ממסרן לשליח כיון ששלוחו של אדם כמותו שהסופר והעדים שומעים מפי השליח הרי הן כאלו שמעו מפי הבעל הילכך על כרחך מאי דקא פסיל רבי יוסי באומר אמרו מדעתכם משום דמילי לא ממסרן לשליח אבל דעתי מסכמת לדעתו דשכל הבעל ממנה סופר ועדים שלא בפניהם מהני ולא פסיל ר"י אלא באומר אמרו מדעתכם משום דמילי לא ממסרן לשליח וכ"ת א"כ נפיק מיניה חורבא בכה"ג ליתא דאנן לא חיישינן דמשום כסופא דסופר יכוונו לעשות שלא כדין אלא כל שאמר להם אמרו הם סבורים שהדבר מסור להם לשנותו לכל מה שירצו ומה שאמר להם הבעל ולפלוני ולפלוני ויחתמו אינו אלא כמראה מקום להם דמימר אמרו דאל"כ לא אמר לנו הבעל שנימנו אנחנו שלוחים ולא מינן הוא אלא ודאי לרצונינו הדבר מסור ומשום כסופא דסופר מחתמי ליה אבל בממנה סופר ועדים מדעתו ליכא למיחוש לחורבא שהרי אין להם מקום לטעות ומשום כסופא דסופר לא יעידו שקר להרבות ממזרים בישראל זה נראה לי עכ"ל הר"ן ולפי שראיתי שבעל הדרישה כתב שדברי הר"ן צריכין ביאור רחב ע"כ אמרתי אפרשם בדרך הברור שהרמב"ן הי' סבור שכל מקום שאמר לעדים אמרו לפלוני ולפלוני כיון שהזכיר שמם הוי כאלו מנו שליח שלא בפניו וזה לא הוי בכלל מילי ולכך כתב וא"ת שלא חילק ר"י אלא באומר אמרו מדעתכם ר"ל שלא הזכיר שם אלא אמר אמרו מדעתכם למי שתרצו אבל לא בממנה אותו שליח בכל מקום שהוא לכך כתב הא לא משמע הכי דקאמרינן בהדי' ולפלוני ולפלוני וכן פירש"י כו' וכל היכא שהזכיר שמם הוי לדעת הרמב"ן כאלו מינו שליח שלא בפניו בכל מקום שהוא ועוד כתב דאי ס"ד דמודה ר"י בממנה אותו שליח בכל מקום שהוא ר"ל היכא דהזכיר שמם א"כ נפיק מיניה חורבה בכה"ג ואיך מכשיר בחתם סופר ועד ולכך כתב דר"י לגמרי פסיל באומר אמרו אפי' מונה שליח בפירוש והטעם דשאני גט דבעינן לשמה ובעינן נמי וכתב לה כלומר שיכתבנו לה הבעל ואין הסופר והעדים במקום הבעל אלא כששמעו הם מפיו אבל בשאר דברים עושה אדם שליח לפיכך יכולה אשה לומר פלוני שהוא במדינת הים הריני עושה אותו שליח לקבל גטי וה"ה נמי אם אמרה אמרו לפלוני שהוא במדינת הים שיקבל גטי לא הוי נמי בכלל מילי אלא דאשמועינן אפילו אינה אומרת אמרו אלא עשתה שליח שלא בפניו והגיע הדבר לאזנו של שליח הוי שליח לקבלה דיכול אדם לעשות שליח שלא בפניו וההיא דאמרינן מתנה הרי היא כגט לענין מילי מימסרן לשליח איתמר אבל באומר אמרו לא ר"ל באומר אמרו לפלוני הוי מתנתו מתנה תדע דהא שמואל אמרה ומודה שמואל באומר אמרו אפילו באומר אמרו סתם ר"ל כיון דאמרינן דאי כתבו כתב ידן כשר וכיון דאינו מקפיד על כתיבת הגט הוי כאומר

אמרו ש"מ אפילו אינו מזכיר בשמם כשר וא"כ ע"כ הא דאמר שמואל מתנה הרי היא כגט דווקא לענין מילי איתמר ולא מיירי באומר אמרו דלשמואל בגט גופי' כשר א"כ לדידן דפסקינן כר' יוסי ע"כ לא אמרי' מתנה הרי היא כגט בכל גוונא אלא דווקא לענין מילי אבל באומר אמרו לפלוני דהוי מינוי שליחות שלא בפניו דווקא בגט פסול ולא במתנה אבל באומר אמרו סתם ולא הזכיר שמם הוי לדעת הרמב"ן אליבא דר"י דפסקינן כוותי' בכלל מילי ובמתנה נמי פסול וזה ברור והרא"ה תלמידו הקשה על הרמב"ן דאי ס"ל לר"י אפילו בממנה שליח פסול משום דבעינן שישמע מפי הבעל וא"כ כל שכן היכא דלא אמר אמרו דאינם יכולים לצות לאחרים מהאי טעמא א"כ מנא ידעינן דטעמא דר"י משום מילי דילמא טעמא משום דבעינן שישמע מפיו ורצה הרא"ה לחלק דר"י לא פליג אלא באומר אמרו מדעתכם ר"ל אף שהזכיר לפלוני בשמם מ"מ כיון דאינו אומר בפירוש שממנה אותו שליח שלא בפניו אלא ר"ל אמרו אתם מדעתכם לפלוני ולפלוני בזה דווקא בכלל מילי הוי דלא עשהו שליח שלא בפניו אבל במינה שליח שלא בפניו בפירוש בזה ר"י מודה דלא הוי בכלל מילי וכ"ת זימנין נפיק מיני' חורבה בכי האי גוונא שימנה שליח שלא בפניו בפירוש כו' ומשום כסופא דסופר מחתמי לי' וכתב דליתא דליכא כיסופא אלא אם עושי' מדעת עצמם אבל כשעושים הדבר מדעת הבעל בהא לית להו כיסופא:

וכתב הר"ן ולא נ"ל כן דא"כ מאי מקשי וליחוש דילמא אמר להו אמרו לסופר ואתם חתמו ומשום כסופא דסופר חיישי ומחתמי ליה הא בכה"ג ליכא למיחוש לכיסופא כיון דהבעל אמר אתם חתמו בשלמא ברישא דפריך וליחוש דילמא אמר הבעל אמרו לסופר פלוני ויכתוב ולפלוני ולפלוני ויחתום פריך שפיר לדעת הרא"ה דמפרש כל היכא דאמר אמרו לפלוני אף שמזכיר בשמם הוי כאלו אמר אמרו מדעתכם אבל הוא אינו ממנה אותו שליח א"כ כיון שאומרים מדעתם חיישי לכסופא דסופר אבל בסיפא דפריך מאמרו לסופר ואתם חתמו וא"כ אין לך שלוחים גדולים יותר מהם שהבעל אמר בפירוש שיחתמו א"כ לית להו כיסופא דהא עושי' מדעת הבעל והבעל אמר לדידהו ליחתמו וע"ז כתב ושמא כיון דמ"מ אינהו אמרו לסופר לכתוב מכספי מיני' ר"ל דהבעל אמר אמרו לסופר פלוני מדעתכם וכיון שהם אמרו מדעת עצמם לסופר מיכספו מיני' דדווקא היכא שהבעל ממנה לסופר לשליח לכתוב ולפלוני ולפלוני שאני ממנה אותם שלוחי' בהא לית להו כסופא כיון דהבעל עצמו מינהו שליח לסופר לכתוב ולא לחתום בהא לית להו כסופא אבל כשהם אומרים מדעת עצמם לסופר אף שהבעל ציוה להם אמרו לסופר פלוני כיון שנוכל לפרש לשונו אמרו מדעת עצמיכם לפלוני סופר לכך מיכספי מיני':

וכתב עוד ומיהו מאי דקשיא לי' ז"ל לא קשה לי דאם איתא דמילי ממסרן לשליח כיון ששלוחו של אדם כמותו כשהסופר והעדים שומעין מפי השליח הרי הן כאלו שמעו מפי הבעל הילכך ע"כ מאי דפסיל ר"י באומר אמרו מדעתכם משום דמילי לא ממסרן לשליח ר"ל מאי דפסיל ר"י באומר אמרו לפלוני כיון דנוכל לפרש אמרו מדעתכם לפלוני ולא מינה אותם לשליח שלא בפניו ולכך ע"כ משום דמילי לא ממסרן דאי הטעם משום דלא שמעו מפי הבעל ולעולם מילי ממסרן א"כ הרי כאלו שמעו מפי הבעל אלא דאיכא למידק דילמא הרא"ה נמי סבר כדעת הר"ן בזה אלא שהקשה על הרמב"ן בזה דא"כ איכא למידק מנ"ל דטעמא דר"י משום מילי וע"כ צריכין אנו לומר דאי מילי ממסרן הוי שלוחו של אדם כמותו והוי כאלו שמעו מפי הבעל א"כ מנ"ל להרמב"ן להמציא דבגט היכא שמינה השליח בפירוש שלא בפניו פסול ובמתנה כשר אי לאו בכלל מילי הוי א"כ הוי כמי ששמע מפי הבעל וע"כ טעמא דמילי לא ממסרן א"כ במתנה נמי לא להוי מתנה ואפשר לישב דהר"ן לא השיג על הרא"ה להמליץ עבור הרמב"ן אלא דכתב ורצה לישב ע"פ אמת מנ"ל דטעמא דר"י משום מילי דילמא טעמא משום דבעינן שישמעו מפי הבעל גופיה ולכך כתב מיהו מאי דקשיא לי' לא קשה לי לפי האמת דאי מילי ממסרן הוי כאלו שמע מפיו וכתב אבל דעתי מסכמת לדעתו שכל שהבעל ממנה סופר ועדים בפירוש בתורת שליחות לא הוי בכלל מילי ומהני והוי כאלו שמעו מפי הבעל בעצמו וכ"ת א"כ נפיק מיני' חורבה בכי האי גוונא ליתא דלא חיישינן דמשום כיסופא דסופר יכוונו לעשות שלא כדין אלא כשאמר אמרו לפלוני ולפלוני אף שהכיר בשמם מ"מ סברי דמראה מקום להם ולרצונם הדבר מסור אבל בממנה סופר ועדים בפירוש לשלוחי' ליכא למיחש לחורבה שהרי אין להם מקום לטעות כו' ובזה ברירן דברי הר"ן בס"ד בלי גמגום כלל עולה מזה לדעת הרמב"ן באומר אמרו סתם ולא פירש איש שמם הוי בכלל מילי ובגט ובמתנה דין אחד להם שהמתנה והגט בטלים ובאומר אמרו לפלוני שפרט בשמם וק"ו היכא שמינה לשליח בפירוש במתנה הוי מתנה ובגט הוא בטל מטעם דבעינן שישמע מפי הבעל ולדעת הרא"ה והר"ן אפילו אם אומר אמרו לפלוני ופרט אותם בשמם כיון שנוכל לפרש דבריו אמרו מדעתכם הוי בכלל מילי ולדידן דפסקינן כר' יוסי שוה מתנה לגט לענין זה דהמתנה והגט בטלי' אכן במינם לסופר ועדים שלוחים בפירוש שאמר אמרו לפלוני סופר שיהיה שליח לכתוב גט אף בגט כשר וא"כ הא דכתוב בטור ח"מ סי' רמ"ד לדעת הרמב"ן באומר אמרו לעדים לכתוב ולחתום מיירי שפרט שם העדים וכשר לכ"ע לדעת הרמב"ן בין לשמואל ובין לר"י וכתב הב"ח וז"ל הה"מ ומיהו באומר אמרו לפלוני ופלוני יש סוברי' שאף בגט כשר וכ"ש אם חתמו הם בעצמם

וה"ה במתנה עכ"ל וכתב הב"ח וצ"ע בפירוש דבריו במ"ש וכ"ש אם חתמו הם בעצמם דאדרבא בחתמו הם בעצמם גרע טפי כמ"ש רבינו ע"ש הראב"ד עכ"ל הב"ח והנה הגאון הבין שקאי אאומר אמרו לפלוני ועדים ראשונים חתמו בעצמם ולכך הוקשה לו דזה גרע טפי כמ"ש רבינו ע"ש הראב"ד אבל ברור הדבר מה שכתב הרב המגיד וכ"ש אם חתמו הם בעצמם ר"ל אם אמר לעדים אמרו לסופר פלוני ויכתוב ואתם חותמים דזה מסתבר להכשיר יותר מאם אמר אמרו לסופר פלוני ולעדים פלוני ופלוני דהתם כשר ולא תעשה אליבא דכ"ע משא"כ באם אמר אתם חתמו בזה סברי כמה תנאי דכשר ותעשה ועוד דזה הוי מנוי שליחות יותר מאם אמר אמרו לפלוני ולפלוני כמו שכתבתי לעיל בשם הר"ן וזה פשוט וברור בעיני כשמש ועוד ראיתי שפי' הב"ח בדברי הטור דכתב תחילה דעת הרמב"ם שאם אמר לשלשה שיאמרו לעדים שיכתבו ויחתמו כו' אינו כלום והוסיף הראב"ד על דבריו וכ"ש אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו עכ"ל וכתב הב"ח פי' אמר לג' אמרו לעדים שיכתבו ויחתמו והם בעצמם יתנו לפלוני וכן עשו נמי לא קנה עכ"ל ולא דק דמה שכתב הראב"ד וה"ה אם אומר להם תנו ר"ל לשלשה אם אמר להם תנו וזה עיקר פלוגתייהו דר"מ ור"י דאף דעשאן ב"ד מ"מ לא אמרינן כח ב"ד יפה למסור דבריו לשליח וק"ל וגם ראיתי בסמ"ע ס"ק ג' ז"ל בהלכות גירושין כתב הרמב"ם אמרו לסופר ולעדים שיחתמו משום דבגט הסופר הכותב אסור לו לחתום דגזרו חז"ל כו' אבל במתנה לא החמירו כ"כ עכ"ל ולא דק דהא אי אתה חושש חששא זו צריכין אנו לומר אמר אמרו כשר והרמב"ם פסק אמר אמרו לפסול א"כ חתם סופר ועד כשר אפילו לכתחילה וכן מצאתי בר"ן שהביא בשם הרמב"ם דפסק חתם סופר ועד כשר וע"כ צריכין אנו לומר דהרמב"ם דנקט בהל' גירושין אמרו לסופר שיכתוב כו' שיגרא לישנא דהש"ס נקט וק"ל:

ועתה נכתוב השגות על הדרישה דהבין הא דכתב הר"ן על דברי הרא"ה ושמא כיון דמ"מ אינהו אמרו לסופר לכתוב מכספא מיני' הייינו דלא פרט לו הסופר בשמו אבל היכא דפרט הסופר בשמו שוב לא מכספא מיני' ואני כתבתי אף דפרט הסופר בשמו כיון דאנו יכולים לפרש שיאמרו מדעתם לפלוני סופר הוי בכלל מילי ולא מהני והוי כאלו אינהו אמרו לסופר מדעתם ומכספא מיני'. וגם מה שכתב בדברי הרמב"ן דס"ל דלא מקרי מילי אלא במצוה להן לעצמן לכתוב או לחתום שאז אסור להן לצוות לאחרים לעשותו משום מילי אבל כשאמר להם בפירוש שיאמרו לאחרים אפילו לא פרט כלל לא מיתסר משום מילי ובשאר דברים חוץ מכתיבת הגט אפילו אמר אמרו סתם כשר בדעבד ואני אומר דתלה בוקי סריקי בדברי הרמב"ן וכבר כתבתי לדעת הרמב"ן דכל

שלא פרט השם אלא אמר אמרו סתם אינו כשר אבל לר"י הוי בכלל מילי וזה לא נחשב לשליחות שלא בפניו כיון שלא פרט אותם אלא היכא שפרט אותם בזה הוי להרמב"ן מינוי שליחות שלא בפניו ובגט הוא דפסול משום דבעינן שישמעו דווקא מפי הבעל ובמתנה כשר וכן משמע מפשיטות לשון הש"ע בח"מ סי' רמ"ד שכתב ויש מכשירין באומר אמרו לפלוני במתנה משמע דווקא בכי האי גוונא שפרט שמם אבל באומר אמרו סתם אפילו לדעת הרמב"ן נמי פסול במתנה דהוא פוסק כר"י אכן תמיהת הדרישה מה שתמה על הרב הב"י קיימת וז"ל מכאן תימה גדולה על הרב הגדול הב"י שכתב בסי' זה בסוף דבריו דלהר"ן אמר אמרו לפלוני כו' אינו פסול אלא משום כסופא דסופר ומ"ה כתב דאינו אלא פסול מדרבנן ולא פסול מדאורייתא וז"א כמבואר בהדיא בדברי הר"ן כמה פעמים להמדייק בדבריו ולא ידעתי למצוא שום צד זכות להב"י ומקום לכתוב כן עכ"ל וגם אני לא יכולתי לישבו מי הכריחו לפרש דברי הר"ן כן:

והנה בנדון דידן שאמר לשני עדים לחתום א"כ אין לך שליחות גדול מזה ואף שלסופר ציוה לאמר לו ולא אמר בלשון שליחות מ"מ כיון דאמר אמרו לר' הילל סופר שאני ממנה אותו שיכתב גט לשמי ולשמה ולשם אשתי אין לך שליחות גדול מזה בשלמא היכא שאומר אמרו לפלוני שיכתוב ולפלוני ולפלוני שיחתום בזה י"ל אף שפרט שמם מ"מ יכולים אנו לפרש שאמר אמרו מדעתכם לפלוני אבל הוא לא מינה אותו שליח אבל היכא שמפרש בהדיא שאני ממנה אותו שיכתוב הגט לשמי אין לך שליחות גדול מזה דאטו אם אחד אמר צא וקדש לי את האשה והלך וקידש לא אמרינן דכיון דלא הזכיר לו שליחות בהדיא דלא הוי קדושין אלא כל שעושה המעשה נעשה שליח ממילא א"כ ה"נ דכותי' ואין לומר אף לדעת הרא"ה והר"ן דבכה"ג לא פליג ר"י מ"מ כשרוולא תעשה הוא דהא לפי מאי דס"ד דמודה ר"י באומר אמרו משנינן כיון דכשר ולא תעשה לא גזרו רבנן ופריך וליחוש דילמא אמר לשנים אמרו לסופר ואתם חתמו ומשום כסופא דסופר כו' ומשני הא נמי כשר ולא תעשה ופריך הניחא למ"ד כשר ולא תעשה אלא למ"ד כשר ותעשה א"כ פליגי בהך מילתא א"כ איך נתיר לכתחילה לכתוב גט כזה כיון דכמה תנאי סברי דאף באומר אתם חתמו הוי כשר ולא תעשה זה אינו דהא כתבו התוס' בסוגי' ד"ה הא דתני במתניתין הרי אלו יכתבו בעצמן ואי כתבו כתב ידן ובכתב הסופר נעשה כאומר אמרו הלא באומר אמרו אינו כשר אלא בדעבד ואיך תני לישנא דלכתחילה ותירצו שמיירי בשעת הדחק דמותר אפילו לכתחילה לכתוב א"כ בנדון דידן לדעת הרא"ה והר"ן אין לך שעת הדחק גדול מזה דהמומר אינו רוצה לבוא לתוך הקהלה ומי יודע אם ימצא שם בעיר כי יש לחוש שהלך נדוד א"כ ראוי להתיר לכתוב הגט אכן

מי יקל ראש נגד רבינו הטור שכתב בח"מ על דברי הרמב"ן דטעמא דמסתברא הוא וא"כ ע"כ בגט פסול משום דבעינן שישמע מפי הבעל גופי' והגט בטל מדאורייתא והקושית הרא"ה דהקשה על דברי הרמב"ן דלטעמא דהרמב"ן מנ"ל דטעמא דר"י משום מילי יש לישבו דודאי שמואל שאמר הלכה כר"י דמתניתין דמילי לא ממסרו לשליח הוכיח שפי' ממתניתין דקתני במתניתין אפי' אמר לבדה"ג תנו גט לאשתי לא יאמרו לאחרי' ואף שעשאן שלוחי' לכתוב הגט ואי מילי ממסרן לשליח הוי שלוחו של אדם כמותו והוי כאלו שמעו מפי הבעל אלא ע"כ דמילי לא ממסרן לשליח וזה שפיר מוכח ממתניתין אבל מדאמרינן בגמ' חתם סופר שנינו ואי ס"ד מודה ר"י באומר אמרו לפלוני נפיק מיני' חורבה ר"ל אף דזה לא הוי בכלל מילי מ"מ כיון שלעדות הראשונים לא ציוה לכתוב ולחתום ואי כתבו וחתמו הראשונים פסול אליבא דכ"ע א"כ איך שייך לומר שלוחו של אדם כמותו וכאלו שמעו מפי הבעל שהרי הבעל לא ציוה להם לכתוב בשלמא אם ציוה להם להם לכתוב שפיר אי לאו טעמא דמילי הוי כאלו שמעו מפי הבעל אבל היכא שלא ציוה להם לכתוב אלא לאמר לאחרים ואי אדם עשוי לעשות שליח שלא בפניו ולא הוי בכלל מילי לא ממסרן א"כ למה פליג ר"י ואין לומר דבאמת מודה ר"י בזה היכא דאמר אמרו לפלוני א"כ איך חתם סופר ועד כשר נפיק מיני' חורבה בכי האי גוונא ועוד מדתני עד שישמעו מפיו לאפוקי למ"ד מודה ר"י באומר אמרו ש"מ בשום ענין אין להכשיר אלא עד שישמעו מפי הבעל וע"כ מוכרחי' אנו לומר מתרי טעמי לא מכשיר ר"י אלא דווקא עד שישמעו מפי הבעל היכא דאמר לשנים כתבו ותנו אינם רשאים לומר לאחרים ואף שמטעם שמיעת הבעל הי' להכשיר דשלוחו של אדם כמותו מ"מ יש לפסול משום דמילי לא ממסרן והיכא שאמר אמרו לפלוני ואף דמינו שליח שלא בפניו ולא הוי בכלל מילי פוסל ר"י מטעם דבעינן שישמע מפי הבעל והכא ליכא למימר שלוחו של אדם כמוהו כיון דעדים הראשונים בעצמם לא ציוה לכתוב ואדרבא דאם חתמו בעצמם פסול אלא שצוה לפניהם שממנה לפלוני לשליח ובעינן שישמע מפי הבעל שיכתוב לשמו אבל בשאר מילי כגון שליח לקבלה או במתנה בכי האי גוונא כשר ולכך כתב רבינו הטור בח"מ על דברי הרמב"ן דטעמא דמסתברא הוא:

ועוד לדעת הר"ן והרא"ה אף שמישבי' הוכחת הרמב"ן דליכא למיחש לחורבא מ"מ הוכחה שניה אינה מישבי' דדייק מברייתא דקתני עד שישמעו מפיו לאפוקי ממ"ד דמודה ר"י באומר אמרו ש"מ דבשום ענין אינו מכשיר ר"י עד שישמעו מפי הבעל ולדידהו מצינו לפעמים אף בגט שאינו צריך לשמוע מפי הבעל ודוחק לומר דהוי כאלו שמע מפי הבעל דכיון דאם חתמו העדים הראשונים פסולים כאשר כתבתי לעיל ולכך

כתב רבינו טעמא דמסתברא הוא ולכך כתב הטור בא"ה סי' ק"כ לא יכתבנו הסופר עד שיאמר לו הבעל כו' עד אפילו אמר להם אמרו לסופר כו' לא יכתוב הסופר עד שישמע מפי הבעל ומדמסיים עד שישמע מפי הבעל משמע דבשום ענין לא יכתוב הסופר אפילו ע"י מינוי שליחות בפירוש לא יכתוב עד שישמע מפי הבעל והטעם כמו שכתב הרמב"ן דבעינן וכתב לה שיכתוב הבעל או ישמעו מפיו משא"כ בשאר מילי מהני אם אמר אמרו לפלוני ופרט אותם בשמם הוי כמינוי שליחות שלא בפניו ומהני לכן כתב הטור בא"ה סי' קמ"א שרצה להשיג על מ"ש שאפי' אם נתנה רשות לשליח קבלה לעשות אחר אינו יכול לעשות משום דמילי לא ממסרן לשליח וכתב הטור דלא נהירא דלא אמרינן מילי לא מימסרן לשליח אלא כשמוסר לו דבר לעשותו אינו יכול למסור לאחר לחתמו אבל כשאמר לו בהדי' לומר לאחר לחתמו יכול לעשות כדאמרינן לקמן באומר לשנים אמרו לפלוני ויכתבו ולפלוני ופלוני ויחתמו דלא הוי מילי ותמהו האחרונים באיזה מקום נזכר ונראה דטעות סופר נפל לפני המדפיסים שכתוב כדאמרינן לעיל דמדתלי הטעם עד שישמע מפיו לישני דברייתא ש"מ דבשום ענין לא מכשרינן שם אף ע"י מינוי שליחות בפירוש וע"כ הטעם כדכתב הרמב"ן משום דבעינן שישמע מפי הבעל משא"כ בשאר מילי גבי שליח לקבלה או במתנה אמר אמרו לפלוני הוי כמינוי שליחות שלא בפניו דמהני וק"ל:

ואחרי העיון הראני ה' בשיטה זו דרך אחרת אשר לא דרכו בו הראשונים דהתוספות כתבו שם ד"ה כתב ידן דלשמואל אמר אמרו כשר א"כ חתם סופר ועד פסול דהא בהא תליא כדאמר בסמוך ואני מתאבק בעפר רגליהם דאחרי העיון אי אפשר לומר כן לומר אליבא דשמואל כתב סופר ועד כשר לכתחילה בספרא מובהק וכשחתם הסופר יהי' גרע טפי ויהי' פסול ומתחילה נדקדק בסוגי' דף ס"ו דאמר רב כתב ידו שנינו ודווקא כתב ידו ועד אבל כתב סופר ועד לא ושמואל אמר אפי' כתב סופר שהרי שנינו כתב סופר ועד כשר ורב מי דמי התם תינשא לכתחילה והכא דעבד ושמואל לא קשיא הא בספרא דמובהק הא בספרא דלא מובהק ופירש"י ד"ה ורב אמר לך מי דמי התם כשר לכתחילה משמע דהתם חתם סופר עם העד שנינו כדמתרץ לה ר' ירמיה לקמן ושמואל לית ליי' דר' ירמיה אלא כתב סופר ולא חתם והיינו טעם דכשר לכתחילה בספר' דמובהק ובקי בתורת גיטין ולא יכתבנו אלא אם שמע מפי הבעל עכ"ל רש"י ז"ל ויש לדקדק בדבריו מה ריעותא יש לחוש בספרא שאינו מובהק דלא מכשרינן להינשא לכתחילה אי משום אמר אמרו א"כ אפילו בשני עדים הי' לחוש בספרא שאינו מובהק דילמא לא שמע מפי הבעל ולא להכשיר להינשא לכתחילה ואי משום דחיישינן דילמא אמר אמרו לפלוני

ולפלוני לחתום ומחמת כיסופ' דסופר שלא יתבייש שאין לוקחין אותו לעד יאמרו לו לכתוב ולעד אחד לחתום ועכשיו אין לו בושה דכתיבת הסופר עולה במקום עד אחד א"כ בספרא דמובהק אין לחוש לזה דאין כותב אלא א"כ שמע מפי הבעל ובספרא שאינו מובהק יש לחוש חששא זו ולכך לא תינשא לכתחילה ובדעבד כשר משום כיון דאמר אמרו לעדים כשר ולא תעשה מילתא דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן בכתב סופר ועד לפסול בדעבד ולפי זה ע"כ שמואל סבר גם באומר אמרו לסופר ואתם חתמו דכשר ולא תעשה דאי ס"ד דסבר כמ"ד כשר ותעשה א"כ הוי מילתא דשכיחא א"כ איך מכשיר כתב סופר ועד דילמא אמר אמרו לסופר ואתם חתמו ומשום כסופא דסופר לא יחתמו אלא אחד וכתב סופר יצטרפו לעד ובעל לא אמר הכי והוי כמי שאמר כולכם חתמו ואחד לא חתם הוי הגט בטל וה"ה אם אמר לשנים חתמו ואחד חתם דהוי הגט בטל וא"כ למה מכשיר בדעבד בסופר שאינו מובהק ואפילו בספרא דמובהק יש לחוש חששא זו דילמא אמר לשנים אמרו לסופר ואתם חתמו וכיון דכשר ותעשה הוי מילתא דשכיח והסופר אף שהוא מובהק כותב אף שאינו שומע מפי הבעל ומפני כסופא דסופר לא יחתמו אלא אחד וכתיבת הסופר יעלה לעד שני ובעל לא אמר הכי ואין לומר דספר' דמובהק לא יכתוב הגט עם עד אחד מחמת חששא זו עד שישמע מפי הבעל מ"מ עכ"פ בספרא שאינו מובהק לא הי' לנו להכשיר בדעבד כיון דמילתא דשכיחא הוא א"כ ע"כ מוכרחים אנו לומר דאף באומר אמרו לסופר ואתם חתמו נמי סבר שמואל דכשר ולא תעשה ולכך בספרא מובהק תנשא לכתחילה ובספרא שאינו מובהק לא תנשא לכתחילה אבל בדעבד כשר משום דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן א"כ מאי פריך הכא המקשה לשמואל הניחא למ"ד כשר ולא תעשה אלא למ"ד כשר ותעשה מאי איכא למימר הא ע"כ אליבא דשמואל הוכחנו דכשר ולא תעשה וע"כ צריכין אנו לומר דהא כתב הר"ן היכא דאיכא תרי עדים לבד מסופר כשר דהא תנן כלכם כתבו אחד כותב וכולם חותמים אלמא אע"ג דאיכא חתם סופר ועד כיון שהוא מרבה בעדים ליכא למיחוש לכיסופא דסופר דמידע ידעי דבעל קפיד לרבות בעדים עכ"ל ולפי זה י"ל בכתב סופר ועד כשר ליכא חששא דכסופא דסופר דהא כיון דכתב סופר ועד כשר א"כ אף כששני' חותמים ליכא כיסופא דסופר דהא כתיבת ידו עולה במקום עד והא דלקח שני עדים י"ל דבעל קפיד לרבות בעדים ולפ"ז לשמואל חתם סופר ועד נמי כשר דליכא חששא דיאמרו מחמת כיסופא דסופר דהא כיון דכתיבת סופר לית לי' כסופא כלל דיאמרו דהבעל קפיד לרבות בעדים וא"כ לא חיישינן להך חששא ומסתמא ציוה הבעל כך שיכתוב ויחתום הסופר ועד אחד בשלמא אם כתב יד הסופר ועד פסול א"כ בחתם סופר ועד נמי איכא

הך חששא דישנו מחמת כסופא דסופר וע"כ פליג ר"י אפילו באומר אמרו אבל לשמואל דמכשיר באומר אמרו י"ל דמכשיר בחתם סופר ועד כיון דכתב סופר ועד כשר אפילו לכתחילה תו ליכא כסופא דספרא דסופר יאמר דבעל קפיד לרבות בעדים ולרב דאמר חתם סופר שנינו משום דרב לטעמי' דסבר טעמא דמתניתין דיכתבו בעצמם משום בזיון הבעל דעליו לכתוב הגט ולא ניחא לי' שידעו אחרים שהוא אינו יודע לכתוב ופשיטא דמכשיר באומר אמרו וליכא חששא דכסופ' דסופר דהא כשחותמי' לסופר פשיט' ניחא לי' לבעל דהא מידי טעמא אינם רשאי' לומר לאחרים משום בזיון הבעל ובסופר ליכא בזיון הבעל שהרי הוא יודע בלאו הכי שאין הבעל יודע לכתוב ואין לחוש דילמא אמר אמרו לאחרים שיחתמו ולסופר שיכתוב ומחמת כיסופא דספרא לא יעשו כדברי הבעל ובידם אין לעשות שליח לחתום לאחר כיון דהם בעצמם אינם יכולים לחתום מ"מ הא אמר רב הונא א' רב כשר ולא תעשה הוי מילתא דלא שכיחא ולא גזרו רבנן אבל באומר אמרו לסופר ואתם חתמו אפשר דסבר רב כשר ותעשה ואפ"ה לא גזרינן גבי חתם סופר ועד דלטעמי' דרב משום בזיון הבעל תו ליכא למיחוש להך חששא בין לשמואל ובין לרב אמר אמרו כשר וחתם סופר ועד כשר דליכא למיחוש למידי בין לרב ובין לשמואל וליכא הך חששא אלא אליבא דר"י דמפרש שמואל טעמא משום מילי בהא ע"כ ס"ל מדמכשיר בחתם סופר ועד ע"כ ס"ל דאף באומר אמרו נמי פסול ודוק וע"פ זה ישבתי קושית הר"ן על הרמב"ם וז"ל והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהל' גירושין באומר אמרו הרי זה גט פסול ומתישבין בדבר זה הרבה מפני שקרוב להיות גט בטל נראה דרפוי' מרפי' בידו ז"ל ותמהני א"כ למה הכשיר חתם סופר ועד כיון שהוא מסופק באומר אמרו אף בחתם סופר ועד הי' לו לספק שכבר כתבתי דהא בהא תלי' ואפשר כיון דבגמרא מוכח דלמאן דסבר ליה באומר אמרו כשר ולא תעשה זאת בישראל משום גזירה שמא תשכור עדים כדאיתא בגמ' דחתם סופר ועד כשר דליכא למיחוש לחורבא כיון דלא תעשה כל שכן לדידן דפסלינן אומר אמרו מספקא דלית לן למיחוש לחורבא אבל אין דעתי מתישבת בכך דאי אנן מסתפקינן בדינא אית לן למיזל הכא והכא לחומר' דדילמא איכא דפשיטא ליה דאומר אמרו כשר ונפיק חורבא לחתם סופר ועד ומחוורתא דפסקא למזיל הכא והכא לחומרא למפסל אומר אמרו ולמפסל חתם סופר ועד וכן דעת ר"י ז"ל ולדבריו הסכים הרמב"ן ז"ל עכ"ל הר"ן ז"ל:

ואני אומר דתמיהתו אינו אלא לפי' התוס' דחתם סופר תלוי באומר אמרו בין לר"י בין לשמואל אבל לפי מה שכתבתי דלשמואל דס"ל כתב סופר ועד כשר פשיט' דכתב סופר וחתם נמי כשר דליכא למיחוש לחורבה כיון דכתב סופר כשר תו ליכא למיחוש

לכיסופא דסופר א"כ דברי הרמב"ם ברירין בטעמן דחתם סופר כשר ממ"נ אי ס"ל כר"י דאומר אמרו פסול א"כ חתם סופר כשר ואי סבירא לן כשמואל דמכשיר באומר אמרו ולדידי' כתב סופר ועד כשר לכתחילה תו ליכא כיסופא דסופר שאין לוקחין אותו לעד א"כ חתם סופר ועד פשיטא כשר ולא גרע מכתב יד סופר לבד והשתא צריכין אנו לפרש הא דמחלק שמואל בין ספרא מובהק ובין ספרא דלא מובהק הוא בענין זה דלשמואל דאמר באמר לעדים כתבו ותנו ואמרו לסופר וכתבו וחתמו הם דתצא והדבר צריך תלמוד משום דמספקא לי' אי כתבו כתב ידן או כתב הגט ולפי זה ראוי לסופר מובהק שלא יכתוב עד שישמע מפי הבעל דדילמא אמר לאחד כתוב גט ותן לאשתי ומספקא דילמא אי כתב כתב ידו וכאלו אמר לאחר לכתוב הגט או כתב הגט וכאלו אמר שיקח אחר לחתום והעד הבין שרוצה בכתיבת ידו לחתום ולומר לסופר לכתוב והבעל לא אמר הכי ולכך בספרא מובהק אם עד אחד בא אליו שהוא יכתוב אינו כותב עד שישמע מפי הבעל ולכך תינשא לכתחילה אבל בספרא שאינו מובהק חיישינן להכי ולכך לא תנשא ובדעבד כשר דהא בהאי מילתא בכתבו ותנו אמרינן דתצא וכיון באומר אמרו דכשר ולא תעשה אמרינן דמילתא דלא שכיחא היא ק"ו בנדון זה שתצא שפשיטא מילתא דלא שכיחא ודי להחמיר לכתחילה אליבא דשמואל אבל בשני עדים חתומים וכתב הסופר אין לחלק בין ספרא מובהק לשאינו מובהק דלשמואל אם אומר לשנים כתבו ותנו מסתמא הם כותבים וחותמים דממ"נ אם כתבו כתב ידן ובכתיבת הגט לא קפיד הוי כאומר אמרו א"כ אינו מזיק אם הם כותבי' הגט ג"כ ואי כתיבת הגט קאמר א"כ לשמואל דסבר כתיב' הסופר ועד כשר ואין צריכין אנו לומר שכונתו הי' שאחר יחתום כמ"ש התוס' אלא שאחד יכתוב ואחד יחתום ואם חתם הסופר נמי כשר דהא חתם סופר נמי כשר לשמואל אבל בעד אחד חתם איכא למיחש דילמא אמר לו הבעל כתב ותן גט לאשתי והוא הבין חתימת ידו קאמר ועל כתיבת הגט נעשה כאומר אמרו ודילמא כתיבת הגט קאמר ואינו יודע איך לעשות ובוחר זה הדרך לצות לסופר ובעל לא אמר הכי ע"כ בסופר מובהק אינו כותב בעד אחד אלא א"כ שומע מפי הבעל ובספרא שאינו מובהק יש לאסור לכתחילה מחששא דחוקה כזו ולא בדעבד ודוק כי זה ברור בס"ד לפי מה שהבנתי בדעת שמואל וה' יראני פלאות בתורתו:

ולחדד התלמידים אמרתי לפי פירושי יש להקשות קיצור בדברי המקשן דפריך אי כתבו כתב ידן הא כתיבת הגט כשר הא אמר שמואל הלכה כר"י דאמר מילי לא ממסרן לשליח מיד הי' לו להקשות על הא דקאמר דמספקא לי' אי כתבו כתב ידן או כתיבת הגט הי' לו להקשות הא אידי ואידי מילי נינהו בכ"ז לפי סברת התוס' ליכא להקשות קושיא זו דהא

הקשו התוס' ד"ה הא כתיבת הגט כשר כו' וא"ת ומאי קשיא לי' מהא דמילי לא ממסרן לשליח הא לר"מ אפילו מצא באשפה כשר ותירצו התוס' נהי דמכשר ר"מ כשמצאו הבעל באשפה היכא שציוה לכתוב מודה ר' מאיר שצריך לעשות צוויו ואפילו כתב ידן הוא הוי כאלו צוה בהדיא שיאמר לסופר שיכתוב ולא סגי הכא במצאו באשפה אפי' לר"מ עכ"ל ולכאורה מי הכריח לנו זה דאפילו כתב ידן הוי כאלו ציוה בהדיא שיאמר לסופר שיכתוב אלא נראה דבל"ז לא הי' רוצה להקשות הא מילי נינהו דהייתי אומר דלא מפסקא לי' במתני' כלל דכתבו דקתני היינו חתימת ידייהו דהא לר"מ אמר אמרו כשר מק"ו כדכתבו התוס' ד"ה מתני' מני ר"י וא"כ ע"כ האי כתבו במתניתין חתימת ידייהו אבל כתיבת הגט לא יכתבו הם דהא אם אמר אמרו כשר חתימת הסופר ועד פסול ולא מבעי' לי' אלא היכא דאמר כתבו ותנו ומספקא לי' לשמואל אי כתבו חתימת ידייהו ועל הכתיבת הגט לא ציוה אותם כלל והם מעצמם ציוהו לסופר ואף דמילי לא ממסרן מ"מ לא גרע ממצא באשפה דכשר או דילמא אכתיבת הגט ג"כ ציוה להם והם שינו מדעת הבעל ואמרו לסופר והיכא שציוה הבעל מודה אפילו ר"מ שצריך לעשות צוויו ולכך לא רצה להקשות קושיא זו לעיל אבל עכשיו שתירץ לו המתרץ דמתניתין גופי' קמבעי' כתבו כתב ידן או כתיבת הגט וקשה הא ע"כ לר"מ חתם סופר ועד פסול איך אפשר לומר במתניתין הרי אלו יכתבו ויתנו שגם הם יכתבו הגט דהא חתם סופר ועד פסול כדמקשו התוס' קושיא זו בד"ה מתניתין מני וע"כ צריכין אנו לומר כתירוצם דלר"מ דחתם סופר פסול הוי לי' כאלו אמר אמרו לסופר ויכתוב ואתם חתמו והרי אלו יכתבו היינו יחתמו או דילמא דקפיד גם אכתיבת הגט וכאלו ציוה לאחר לחתום ולפי זה אם חשבינן כאלו ציוה לאחר לחתום ובהא מודה ר"מ היכא דציוה הבעל צריך לעשות ציוי הבעל ולא סגי במצא באשפה א"כ פריך שפיר הא מילי נינהו וכו' אבל לפי סברתי ע"כ אף למ"ד אמר אמרו פסול מ"מ חתם סופר כשר דליכא למיחש לכיסופא משום דכתב סופר ועד כשר וא"כ אין אני מוכרח לומר דהוי כאלו ציוה הבעל לאחר לכתוב אלא דמבעי' לי אי כתבו חתימת ידן או כתיבת הגט שגם הם יכתבו הגט ויחתמו וא"כ מנ"ל להקשות הא אי כתבו כתב ידן וכתיבת הגט כשר הא מילי נינהו דילמא נעשה כמוצא באשפה אלא ע"כ דלית להו דר"מ אלא כר"א א"כ קשה קיצור זה:

אבל אי קשי' לי' הא קשיא לי' דהא אף לפי סברת התוס' מאן דמכשיר באומר אמרו פוסל חתם סופר ועד ע"כ מוכרח לאוקמי מתניתין בכתב סופר ועד א"כ מאי דוחקייהו לאוקמי אליבא דר"מ דנעשה כאלו אומר אמרו לסופר כמו שכתבו בד"ה מתניתין מני דילמא אי כתבו כתב ידן יכתבו הם ומותרי' לומר לאחרים לכתוב דהא אפילו מצא באשפה

כשר ויכתבו היינו יחתמו ואי כתיבת הגט הרי אלו יכתבו פירושו שאחד כותב ואחד חותם דכתב סופר ועד כשר וכן אליבא דשמואל נמי מספקא לי' בהך ספיקא דהוי כאלו אמר להם בפירוש שישתתפו לשלישי לכתוב או לחתום ואף לפי המסקנ' כיון דתירץ לו נעשה כאומר אמרו לא סבר לי' כר"מ מ"מ מי דחקם לפרש שיצטרף אחר עמהם לחתום דילמא אחד יכתוב והשני יחתום והוי כתב סופר ועד דכשר לשמואל ודוק:

שאלה נו

גרסינן במגילה דף ג' אמר רבא פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף כו' עבודה ומת מצוה מ"מ עדיף מלאחותו כו' בעי רבא מקרא מגילה ומת מצוה הי מנייהו עדיף בתר דבעי' הדר פשטה מת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה ופירש"י דכתיב לא תוכל להתעלם כו' וקשה מאי אולמי' הך ברייתא לפשוט אבעי' דרבא יותר מברייתא דלאחותו דידע רבא שפיר דמת מצוה דוחה פסח ומילה וכל עשה חמיר יותר מלא תעשה דהא בלאו איכא מלקות ובעשה מכין אותו עד שתצא נפשו וכיון דידע דאפי' עשה שיש בו כרת כמו פסח נדחה מפני מת מצוה ע"כ הטעם בשביל כבוד הבריות וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו שמגילה יהי' נדחה מפני מת מצוה משום כבוד הבריות וע"כ צריך אתה לומר דמספקא לי' דחזינן דמשום פרסומי ניסא דוחה מגילה עבודה י"ל דבשביל פרסומי ניסא חמור מגילה יותר מכבוד הבריות א"כ איך נפשטה אבעי' דרבא מדאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה דילמא מגילה משום פרסומי ניסא חמור ועדיף יותר מכבוד הבריות כי היכי דמספקא לי' דחמור יותר מעשה שיש בו כרת י"ל דמספקא דחמיר יותר מלא תעשה:

ועוד קשיא לי דהא דחינן בברכות מהך דוהתעלמת ליכא למילף לאיסור שידחה מפני הכבוד משום דאיסורא מממונא לא ילפינן והוצרך הש"ס להקשות מהך ברייתא דלאחותו ודחינן התם שב ואל תעשה הוא ש"מ כל היכא דהוי שב ואל תעשה ילפינן דדוחה מפני כבוד הבריות מלאחותו ולא ילפי' מוהתעלמת והכא אמרינן איפכא דמהך דולאחותו לא רצה לפשוט רבא דידחה מגילה בשב ואל תעשה ומהך דוהתעלמת פשטינן שפיר לפירש"י ע"כ נראה לי דלא כפירש"י ואגב זה יבואר ג"כ מה שנתחבטו הפוסקים אי עבודה נדחה לגמרי מפני מקרא מגילה או לא משום דקשיא להו איך יהי' מצוה דאורייתא נדחה מפני מצוה דרבנן והט"ז הכריע כדעת דנדחה עבודה לגמרי וראי' דאמר רבא פשיטא ת"ת ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף והתם מבטלין לגמרי והא דהקשה הר"ן איך נדחה מצוה דאורייתא מפני דרבנן תירץ משום דהוי דברי קבלה כדאורייתא

דמי ולי נראה דמעיקרא אין כאן קושיא דמצינו דהעמידו דבריהם אף במקום כרת בשב ואל תעשה דהזא' שבות ואינה דוחה שבת אף שמבטלו מן הפסח א"כ ה"נ דכוותיה שהעמידו דבריהם במה שתיקנו קריאת מגילה אף לדחות עבירה שהיא בשב ואל תעשה ואמרתי דע"כ הא דאמרינן גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה לאו על האי מימרא איתמר דזקן ואינו לפי כבודו דאי מהאי ילפינן א"כ קשה הא דפריך בברכות מהך ברייתא דגדול כבוד הבריות ודחי שם הש"ס דליכא למילף מהכא דמיירי בלאו דלא תסור ואח"כ פריך מקרא דוהתעלמת ודחינן דילמא איסורא מממונא לא ילפינן ואם איתא הא דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה נלמד מוהתעלמת קשה בקיצור הי' להש"ס לדחות דליכא למיפשט מהאי דגדול כבוד הבריות דאיסורא מממונא לא ילפינן אלא ע"כ דקים להו וגמירי להו דכבוד הבריות דוחה לא תעשה שבתורה מיירי בכל לא תעשה אף דאיסור' ואוקמי' רב כהנא בלאו דלא תסור וכל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור ומשום כבודו שרו רבנן ופירש"י רבנן מחלוהו ליקרייהו לעבור על דבריהם היכא דאיכא כבוד הבריות כגון לטלטל בשבת אבנים של בית הכסא או מי שנפסק ציצית טליתו לא הצריכו להניח טליתו שם וליכנס לביתו ערום עכ"ל והדר מקשינן מוהתעלמת ש"מ הך דאמר מר גדול כבוד הבריות מיירי בלאו דלא תסור במילי דרבנן דמחלו חכמים על כבודם וביטלו דעתם בשביל כבוד הבריות ובזה ניחא דפשטינן על הא דמבעי' לרבא מקרא מגילה ומת מצוה איזה מהם עדיף ואף דעבודה נידחי' לגמרי בשביל מגילה משום דהעמידו דבריהם במקום שב ואל תעשה כמו הזאה שהעמידו דבריהם לדחות פסח א"כ ה"נ העמידו דבריהם בקריאת מגילה שתיקנו בשביל פרסומי ניסא שידחה מת מצוה או דילמא דמת מצוה עדיף משום כבוד הבריות ולכך אמרו בתר דאיבעיא הדר פשטי' ר"ל כיון דעיקר ספיקא דיש צד מעליותא למת מצוה בשביל כבוד הבריות א"כ פשיטא ליה דמת מצוה עדיף דאמר מר גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה ר"ל בלאו דלא תסור שדוחה כבוד הבריות מילי דתקנו רבנן ומחלו חכמים ליקרייהו בשביל כבוד הבריות ה"נ מחלו חכמים במה שתיקנו מגילה לפרסומי ניסא בשביל כבוד הבריות אבל נגד עבודה אע"פ שהיא דאורייתא העמידו דבריהם בשב ואל תעשה אע"פ שלפעמים עבודה נדחית לגמרי דיש להם רשות לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה וכן מצאתי בהדיא בפסקי תוס' דערכין פ"ק דכהנים בעבודתן מבטלין לקרות מגילה אפילו עובר זמן הקרבן ואקוה שכוונתי בזה לאמיתה של תורה ונזכה לאורה אחר כתבי זאת מצאתי בר"ן בהדיא כדברי דפי' דאמר מר גדול

כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה פי' באיסורא דרבנן ומאי לא תעשה לא תסור ושמחתי וכן כתב מהרש"א בזה.

שאלה נז

הנה ראיתי בני עלי' והמה מעוטים חסידים ואנשי מעשה שרוצים לילך בדרך ה' וכשמזמנין בברכת המזון מברכין ג"כ הם עם המברך מלה במלה וסומכין על מה שכתוב בש"ע סי' קפ"ג וז"ל נכון הדבר שכל אחד מן המסובין יאמר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה ואפילו החתימות וכתב רמ"א ויקדים לסיים קצת קודם המברך כדי שיענה אמן עכ"ל ואני אומר אנן יתמי דיתמי אפילו ברכת מזונא לא גמרינן וזה הפסק לאו משנת חסידים הוא דבהדיא מוכח מתלמוד ערוך שעיקר ברכת הזימון לשמוע להמברך בכוונה וראיה לזה דאמרינן בפ' ג' שאכלו דף מ"ה ע"ב יהודא בר מרימר ומר בר רב אשי ור' אחי מדיפתי כרכי ריפתא בהדדי לא הוי בהו חד דהוי מופלג מחברי' לברוכי להו יתבי וקא מבעי' להו הא דתניא שלשה שאכלו כאחת חייבים לזמן ה"מ היכא דאיכא אדם גדול אבל היכא דכי הדדי נינהו חילוק ברכות עדיף בריך אינש לנפשי' אתו לקמי' דמרימר אמר להו ידי ברכה יצאתם ידי זימון לא יצאתם וכי תימרו נהדר ונזמין אין זימון למפרע ע"כ נשמע מזה דאי שרי להמסובין לברך ברכות המזון בלחש ולסיים כל ברכה וברכה קודם המברך א"כ מאי מספקי להו דילמא חילוק ברכות עדיף תיפוק לי' אף כשמברכין בזימון רשאים ג"כ לחלק בברכות שיברך כל אחד ויותר הי' טוב להם שיברכו בזימון וירויחו ברכות הזימון וגם יחלקו בברכות המזון אלא ע"כ כשמזמנים אסור למסובין לברך ועיקר מצות הזימון לצאת בברכת המברך:

ועוד נראה ראי' ברורה לדברי דאמרינן בברכות דף נ"ג ע"ב א"ל רב לרב חייא בריה חטוף ובריך וכן אמר רב הונא לרבה ברי' חטוף ובריך ופריך למימרא דמברך עדיף והא תניא גדול העונה אמן כו' ומוקמי לי' בגמ' כתנאי דאינהו סברי דמברך עדיף ואי ס"ד דשרי למעבד כפי פסק רמ"א שהמסובין יברכו בלחש א"כ אמאי אמרו חטוף ובריך ואף לפי סברתם דמברך עדיף מ"מ היכא דיוכל לקיים שניהם לענות אמן ולברך כ"ע מודים דמברך ועונה אמן עדיף א"כ יותר טוב שלא לברך בכוס של ברכת המזון כדי שיברכו ויענו אמן וליכא למימר הא דאמרו חטוף ובריך בשביל דהמזמן אומר נברך דהא כתבו התוס' דנברך לא חשיב ברכה:

ועוד נראה להביא ראיה דהא אמרינן בברכות דף נ' ע"א הני ג' דכרכי ריפת' בהדדי וקדי' חד מנייהו ובריך לדעתי' אינון נפקי בזימון דידי' איהו לא נפיק בזימון דידהו לפי שאין

זימון למפרע א"כ מה לי אם בירך מקודם או אם כשהתחילו ומכוונים שלא לצאת בברכת המברך שג"כ אין זימון בינייהו דהא כשהמסובין מברכין לעצמם צריכין הם לכוון שלא לצאת בברכת המברך ובזה מראים שלא לצאת בברכתו א"כ פרח זימון מנייהו ועוד דלא מקיימי ברוב עם הדרת מלך וכן הסכי' הב"ח דטוב יותר לשמוע וכן הט"ז בס"ס קפ"ג כתב דבדורות הראשונים היו שותקים ומכוונים למברך ואף שכתב שראה שערורי' בעו"ה בינינו שהמברך בזימון מברך ואין שומעין לו ומדברי' דברים אחרים ע"כ חיוב על כל אדם לדבר הברכות בלחש עכ"ל מ"מ נראה דזה כתב לאותן שאינן זהירים וזריזים במצות ה' אבל לוותיקי' וחסידים ואנשי המעשה הרוצים לקיים מילי דברכות יותר טוב לשמוע בכוונה גדולה כל ברכות המזמן אף ברכת הזן:

וראיתי שהביא הב"י בשם א"ח וז"ל א"ח כתב הר"פ שיש לכל אחד לברך ברכת המזון אף כשיזמנו לפי שאין יכולין לכוין כל תיבה ותיבה מפי המברך ומ"מ לא יתחיל לברך עד שתכלה ברכת הזן אבל הר"ם לא הי' מברך בלחש עכ"ל ואני אומר דמוכח מש"ס דכל הברכות היו שומעים מפי המברך דאמרינן בגמ' בעל הבית בוצע ואורח מברך כדי שיברך לב"ה ומסתמא ברכת בעל הבית הי' כולל בברכה רביעית כמו שאנו נוהגי' ואי ס"ד דשרי לברך כל הברכות רק שישמע מן המברך עד שתכלה ברכת הזן א"כ למה נטלו חכמים ברכה מן בעל הבית הי' להם לתקן שיברך ב"ה והאורח הי' יכול לברך לב"ה כשיברך בלחש שאר הברכות ויכלול ברכת ב"ה בברכה רביעית אלא ע"כ כשמצטרפין לזימון עיקר הזימון לשמוע ברכה מן המברך ואף שיש לדחות די"ל דתיקנו דאורח מברך כדי שיענה ב"ה אמן על ברכת האורח אבל אם ב"ה הי' מברך ואורח הי' מברך בלחש לא הי' יכול ב"ה לענות אמן מ"מ אמינא דיש ראיה ברורה לדברי מגמ' דחולין פ' כסוי הדם מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה וחייבו ר"ג עשרה זהו' ואבעי' להו שכר מצוה או שכר ברכה למאי נפקא מיניה לכוס ב"ה אי אמרת שכר מצוה אחת היא ואי אמרת שכר ברכה הוי ארבעי' זהו' ואי ס"ד דמסובין יכולין לברך בלחש שאר הברכות למה יהי' חייב בברכת המזון ארבעים זהובים דהא לא הפסיד מיני' רק ברכה אחת אלא ע"כ ברור הדבר שמדינא צריכין המסובין לשתוק ולכוון לברכת המברך:

וראיתי שרבים נתחבטו בגמרא זו משום דקשיא להו אמאי חייבו ר"ג עשרה זהו' הלא גדול העונה אמן יותר מן המברך ומטעם זה פטרו ר"ת בשקדם ומל משום דהי' יכול לענות אמן והש"ך בח"מ סי' שפ"ב האריך בזה וגם רש"ל חולק על ר"ת וגם בספר מעד"מ ס"פ כ"ה הקשה אהא דפטר ר"ת משום דה"ל לענות אמן דהא אמרינן בס"פ אלו דברים דרב א"ל לחייא ברי' חטוף ובריך לית לי' הכי וכתב הש"ך וז"ל ואין דבריו

נכונים דאדרבה אפי' לרב דא"ל לחייא ברי' כו' מוכח הכי דהא אמרינן התם דרב סבירא ליה כהאי תנא דאמר אחד המברך ואחד העונה במשמע אלא שממהרין למברך יותר מן העונה אלמא אפילו לרב יש לעונה שכר כמברך אלא דפליגי אי ממהרין למברך תחילה וא"כ פשיטא דדינו של ר"ת אמת כו' ואני אומר שכבודו הגדול במקומו מונה וכאן לא דק דבוודאי כיון דממהרין למברך יותר מן העונה ע"כ ששכר מצותו גדול מן העונה ולכך חייבו ר"ג עשרה זהו' בשביל שביטל ממנו מצוה גדולה שממהרין והוא לא עשה רק מצוה קטנה ואי לא היה לעונה אמן שום שכר י"ל דהי' מחייבו מאה זהו' דכל חפצים לא ישוו בה אלא בשביל שיש לעונה ג"כ שכר אך מ"מ ביטל ממנו מצוה גדולה ולכך לא חייבו רק עשרה זהו' ובברכת המזון ארבעים זהו' משום דיכול לענות אמן אבל באמת היכא דאי אפשר לענות אמן אין שכר למצוה זו ואין לשער אותה ולדברי ר"ת שפטרו משום עניית אמן צריכין אנו להוציא דברי הש"ס מפשטן וכבר השיג עליו רש"ל ולפי מה שכתבתי ניחא בס"ד ואנן קיימא לן כמ"ד גדול המברך וראי' דאמרינן בגמ' הילכתא גדול מברך ואי הי' גדול העונה מן המברך יותר הי' טוב לגדול שלא לברך ולענות אמן וליכא למימר דברכת הזימון עדיף מעונה אמן ולכך חלקו כבוד לגדול זה אינו דהא המסובין נמי יוצאים בזימון של המברך ויותר הי' טוב לגדול לשמוע לצאת ידי זימון ולענות אמן אלא ע"כ דגדול מברך יותר מן העונה אמן:

ומזה מוכח נמי דאין לברך בלחש ולענות אמן אחר ברכת המברך דא"כ הדרא קושיא לדוכתה למה חלקו כבוד לגדול לברך יותר הי' טוב לו לקיים שניהם לברך בלחש ולענות אמן ועוד ראיה ברורה מהא דאמרינן שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם ואחד מהן הנותן כוס של ברכה לברך ואינו מברך משום דכתיב ואברכה מברכיך ופי' רש"י והמברך ברכת המזון מברך לבעל הבית ואי ס"ד דכל אחד יכול לברך לעצמו בלחש א"כ למה כללו כללא דמי שאינו מקבל כוס ברכת המזון אינו מאריך ימיו הלא משכחת לי' אף שאינו מברך על הכוס יכול הוא לברך בלחש ולברך לבעל הבית והוא בכלל ואברכה מברכיך אלא ע"כ ברור הדבר דעיקר ברכה הזימון לצאת בברכת המברך וכשירצה לברך בלחש מוכרח הוא לכוון שלא לצאת בברכת המברך א"כ פרח זימון מנייהו דהא הוא רוצה לחלק וא"כ בדורותינו בשביל שאי אפשר לכוון שכל אחד מברך בלחש פרח זימון מנייהו ונפל ברכת הזימון בבירא ופשיטא שלא יפה הם עושין המסובין שמברכין בקול רם עם המברך שכמעט שלא נשמע קול המברך ואני אומר שזה יותר טוב שבתחילת הברכה ובסופה ישתוק ויכוון לברכת המברך דזה בקל יוכל לכוון ומעיקרא מחינן לי' במרזפתא דנפחא עד דמכוון דעתי' ובאמצע הברכה שהברכה ארוכה יאמר מלה במלה

בלחש עם המברך כדי שלא יסיח דעתו ובזה יוצא אליבא דכ"ע מקיים מצות ברכת הזימון כתיקנה:

וכן נראה בברכת המוציא כשאכלו שלשה צריך לכוון בברכת בעל הבית ולא לברך לעצמו כסתם מתניתין הסיבו אחד מברך לכולם ופי' התוס' דמיירי בברכת המוציא וע"כ מצוה גדולה לשמוע משיחלוק בברכות וראי' לזה מתלמידי דרב דאמרי תא וניכול נהמי אגודא דנהר דנק לבתר דאכלו קמבעי' להו הסיבו דווקא תנן אבל ישבו לא א"ד כיון דאמרי תא וניכול כהסיבו דמי והקשו התוס' וז"ל וא"ת אמאי המתינו עד ברכת המזון ואיך ברכו על הפת בתחילה וי"ל שמא מיירי דישבו לאכול זה אחר זה ובירך כל אחד לעצמו המוציא עכ"ל נשמע מזה דברכת המוציא שוה לברכת המזון דכשהסיבו אסור לחלק ולברך כל אחד בפני עצמו וכן בברכת המוציא דאל"כ מאי קשי' להו לבעלי התוס' דילמא כיונו שלא לצאת בברכת המוציא וכל אחד בירך לעצמו אלא פשוט הדבר בברכת המוציא נמי דינא הכי משום ברוב עם הדרת מלך יותר טוב שאחד מברך ולא כתבתי זה אלא שראיתי אנשים מקרוב באו ואומרים דילמא בעל הבית אינו מכון להוציא ולכך כל אחד מברך לעצמו ואני אומר אי בשביל חששא זו יותר טוב לומר לב"ה שיכוון דעתו להוציא ולקיים מצות רז"ל ב"ה מברך וכסתם מתניתין הסיבו אחד מברך לכולם ועי' בא"ח סי' קס"ז וכתב שם הש"ע היכא דלא קבעו מקום דאמרינן שכל אחד מברך לעצמו אם כיון המברך להוציאם והם נתכוונו לצאת יצאו והקשה הט"ז למה הוצרך להזכיר בכוונות המברך והשומע שזהו בכל מקום אפילו בהסיבו עכ"ל ולדעתי נראה פשוט בהסיבו סתמא כפירוש' דמי דהמברך מתכוון להוציא והשומעי' מכונים לצאת אבל בלא הסיבו צריכין שידעו בבירור שכוונות המברך והשומ' לצאת ומזה מוכח נמי שע"כ בהסיבו מצוה יותר שאחד יברך דאל"כ א"כ אין חילוק בין הסיבו לשאינו הסיבו וע"ל:

ועוד נראה ברור דאם מתכוון לצאת בברכתו אף שבאמצע הברכה אינו מתכוון לפי' המילות יצא דהא שומע כעונה ועונה גופי' אם לא כיון יצא בכן שומע נמי אם נתן לכתחילה אל לבו לצאת בברכת המברך ושמע איזה תיבות בלא כוונה יצא וממשמעות לשון הש"ס נמי משמע הכי דפריך למימרא דישראל אע"ג דלא שמע כולה ברכה עונה וכי לא שמע היכן נפק משמע דעיקר הקפידא על השמיעה אבל אם שמע אף שהיה בחסרון כוונה נראה ברור דיצא דשומע שוה לעונה ובב"י סי' רי"ג כתוב דלמ"ד מצות אין צריכות כוונה אע"פ שלא נתכוון לצאת וגם חבירו לא נתכוון להוציאו כיון ששמע יצא עכ"ל ואף שהוא פסק בסי' הנ"ל דהלכה כמ"ד מצות צריכות כוונה היינו לענין שיתכוון לצאת במצוה זו אבל בכוונת הלב על כל מלה אליבא דכ"ע יצא אע"פ שלא

מתכוון דהא בק"ש אם לא כיון לבו יצא חוץ מפסוק ראשון שהוא קבלת עול מלכות שמים בעינן כוונת הלב אבל לא בשאר מצות וכן כתב הרב הגאון מג"א שם וממילא לשומע ג"כ הדין כן אם מתכוון לצאת במצוה זו אף שאינו מתכוון בכונת הלב מ"מ יצא וכל זה כתבתי מה שנראה לי לענין דינא:

שאלה נח

אם אחד בירך על פירות אדמה שראוי לברך עליהן שהכל כמו אותן פירות שטובי' מבושלים יותר מחיים אם בירך בפ"א יצא וראיה לזה דבריש סי' ר"ו פסק הרב במג"א דאותן הגדלים באילן דמברך בפ"א משום דלא נגמר הפירי או שאינן עיקר הפרי אם בירך בפ"ע יצא א"כ ה"ה בנדון דידן אך מדברי הרא"ש שהביא רבינו הטור לא משמע כן דכתב הטור בסי' ר"ב דעל הקפריסין לדעת ה"ג ורב אלפס מברכין בפ"א ולהראב"ד מברכין בפ"ע וכתב הרא"ש כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב לברך עליהן בפ"א לצאת ידי ספק דתנן בירך על פרי עץ בפ"א יצא וכן גבי בוסר דכל זמן שלא הגיעו לפול הלבן מברכין עליו בפ"א דכל דבר שגדל על אילן ואינו עיקר הפרי מברכין פרי אדמה ומשהן כפול הלבן ואילך מברכין בפ"ע ואם הוא מסופק אם הוא כפול הלבן או לא מברכין בפ"א משמע מזה דאינו יוצא בפ"ע דאם איתא דיוצא א"כ ממ"נ ליברך בפ"ע ואפשר דכיון דברכת פרי אדמה מפורש בש"ס דיצא על ברכת פרי עץ ולכך כתב דיברך פרי אדמה ולעולם לענין דינא י"ל דמודה הרא"ש דאם מברך בדעבד פרי עץ דיצא ולי נראה דראוי לברך פרי עץ לצאת אליבא דהרמב"ם דפסק דאם מברך על פרי עץ פרי אדמה דאינו יוצא ומתניתין יחידאה היא א"כ גבי בוסר אם הוא מסופק ראוי לברך פרי עץ:

ואגב דאיירינן במילי דברכות ראיתי להזכיר מאי דתמי' לי טובא שראיתי במג"א בסי' ר"ח ס"ק כ"ב בשם ר"י הלוי טעה ובירך היין בפ"ע צריך לחזור ולברך בפה"ג ואפילו יין חזק שלא נתן לתוכו מים אם בירך בפ"ע לא יצא עי' ברכות סוף פ"ז עכ"ל ואני אשתומם כשעה חדא על פסק זה דראייתו מפ"ז דברכות ע"כ לראי' זו נתכוון דתנן התם בפ' ג' שאכלו דף נ' ע"ב ת"ר יין עד שלא נתן לתוכו מים אין מברכין עליו בפה"ג אלא בורא פרי עץ ונוטלים ממנו לידים משנתן לתוכו מים מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים דברי ר"א וחכמים אומרים בין כך ובין כך מברכין עליו בפה"ג ולמד מזה דהיכא דראוי לברך עליו פרי הגפן אינו יוצא בברכת פרי עץ וטובא קשיא לי דהא אמרינן בפ' כיצד מברכין דף מ' ע"ב ועל כולן אם אמר שהכל יצא איתמר רב הונא אמר חוץ מן הפת ויין ור' יוחנן אמר אפילו פת ויין נימא כתנאי ראה פת ואמר כמה נאה פת זו ברוך המקום

שבראה יצא דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו נימא ר' יוחנן דאמר כר"מ ור' יוחנן אמר לך אנא דאמרי אפילו לר' יוסי עד כאן לא קאמר ר' יוסי התם אלא משום דקאמר ברכה דלא תיקנו רבנן אבל אמר שהכל נהיה בדברו דתיקנו רבנן אפילו ר"י מודה דיצא נשמע מזה דאף דנשתנה לעלוי דמברכין המוציא ופרי הגפן היכא דאמר שהכל יצא בדעבד משום דתיקנו רבנן נוסח ברכה זו א"כ ביין נמי אם מברך בורא פרי העץ נמי יצא בדעבד כמו על השמן זית שמברכין פרי עץ אלא ביין דנשתנה לעלויי' תיקנו רבנן ברכה בפני עצמו אבל בדעבד אם בירך פרי עץ יצא וכן על פת פרי אדמה יצא כ"נ לי ברור ונכון ואף שכתבו התוס' בברכות דף י"ב ד"ה לאו לאתויי וז"ל מיהו אמר ר"ת אם היה יודע בברור שטעה בדבורו שאמר בפ"ע תחת ב"פ הגפן דבתוך כדי דיבור יכול לחזור משמע דאינו יוצא בברכת פ"ע מ"מ לא שבקינן מאי דפשיט לן בש"ס בהדי' דיצא משנלמד מכלל' דהתוס' ואפשר דהי' כתוב ואמר בפ"ע תחת ב"פ האדמה בר"ת וטעו המדפיסים וכתבו בפה"ג ועיקר להלכה כמו שכתבנו ואין להשגיח בדברים אלו שהם נגד הש"ס:

וראיתי בספר מג"א סי' ר"ט ס"ק ה' וז"ל והיכא דבעי למימר בא"י אמ"ה פוקח עורים וטעה בדיבורו ואמר מלביש ערומים וחזר ואמר תוך כדי דיבור פוקח עורים צ"ע אם יצא ידי פוקח עורים אבל אם נתכוון למלביש ערומים יצא ידי מ"ע עכ"ל ומאוד נפלאתי מאי מספקא לי' אם יצא ידי פוקח עורים הלא זה דין ממש שכתב הב"י בשם הר"מ אם טעה בדיבורו וכן פסק בש"ע לקח כוס של שכר או מים ומיירי שידע שהוא מים וטעה בדיבורו ובירך בפה"ג ותוך כדי דיבור נזכר שטעה ואמר שהנ"ב שיצא וא"כ ה"ה כן בפוקח עורים ויותר נראה לי להגיה וצ"ע אם יוצא ידי מלביש ערומים כיון דמסיים פוקח עורים אבל אם נתכוון למ"ע ר"ל אף שבתחילת הברכה לא הי' כוונתו על מלביש ערומים רק אחר שטעה וסיים מלביש ערומים נתכוון לפטור ברכה זו דיצא דדמי לכסא דשכרא ואמר בא"י אמ"ה על דעתא דחמרא וסיים בדשכרא דיצא ולא מספקא לי' אלא היכא דטעה ואמר מלביש ערומים ותוך כדי דיבור אמר פוקח עורים אם רוצה לצאת ידי מ"ע אם יוצא בברכה זו אי לא ודו"ק:

עוד ראיתי להזכיר אם הביאו לפניו שני מיני מרקחת אחד שברכתו פרי עץ ואחד שברכתו פרי אדמה ואף לדעת דפסקו בסי' רי"א ס"י דראוי להקדים של עץ מ"מ אם בירך תחילה על פרי אדמה חייב לברך פרי עץ ואף דאנן קי"ל דאם בירך על פרי עץ פרי אדמה יצא הני מילי היכא דטעה אבל היכא דהוי שני מינים לפניו ובירך תחילה על פרי אדמה לא נפטר פרי עץ וראי' לזה דאמרינן בכיצד מברכין דף מ"א ע"א בפיסקא היו

לפניו מינין הרבה אמר עולא מחלוקת בשברכותיהן שוות דר"י סבר מין שבעה עדיף ורבנן סברי חביב עדיף אבל כשאין ברכותיהן שוות ד"ה מברך על זה וחוזר ומברך על זה ופירש"י אע"ג דתנן בירך על פירות אילן בפ"א יצא הני מילי בחד מינא וטעה ובריך עליה בורא פרי אדמה אבל צנון וזית ובירך על הצנון לא נפטר זית וכתב הב"י בסי' ר"ו על דברי רש"י וז"ל ומיהו הר"ר יונה כתב דהיינו דווקא דבשעה כשבירך בפ"א לא נתכוון לפטור פרי העץ אבל אם נתכוון לפטור את פרי עץ אינו צריך לחזור ולברך נשמע מזה אליבא דכ"ע אם לא נתכוון לפטור אינו פוטר לשל עץ וכן אם הי' לפניו דבר שברכתו שהכל ופרי עץ או פרי אדמה וטעה ובירך תחילה שהכל אינו נפטר של עץ בלא מתכוון וגדולה מזו אפילו בדבר שברכותיהן שוות כגון אתרוג וזית כתב הב"י בסי' ר"ו בשם הרשב"א דאם בירך על אתרוג תחילה דאינו פוטר של זית דרך גרירא אלא דווקא במתכוון אבל בלא מתכוון לא שאינו בדין לפטור מה שאינו חשוב את שהוא חשוב דרך גרירא אלא דרך כוונה וכן אם אכל תפוחים ואח"כ הביאו לפניו אגוזים אם אגוזים חביבים יותר אינה פוטרים את האגוזים א"כ כש"כ כשאין ברכותיהן שוות דאינן פוטרות אחד לחבירו דרך גרירא א"כ אף כשבירך שהכל צריך לחזור ולברך לכל מין ברכה הראוי' לו.

נשאלתי מי שמניח תפילין של ר"ת על סמך ברכה ראשונה שבירך על תפילין של רש"י אי שרי להפסיק בין תפילין של יד לשל ראש והשבתי דאסור להפסיק וראי' דהביא הב"י בסי' כ"ה בשם כתבי מהר"י שכתב בח"ה טוב להניח בלא ברכה ואעפ"כ אסור לדבר ולהסיח בין תפילין לתפילין דהא דאמרינן סח בין תפילין לתפילין עבירה היא בידו אין הטעם דווקא משום דמביא עצמו לברכה שאינו צריכה אלא בלא זה יש עבירה להסיח ע"כ והביא ראיות לדבר נשמע מזה ה"ה לתפלין של ר"ת אף דאין מברכין עלייהו מ"מ אסור להפסיק ונראה לי דלקדיש ולקדושה מחויב להפסיק דאף הרשב"א והאגור כתבו שיכול לענות קדיש וקדושה אבל צריך לחזור ולברך וא"כ היכא דליכא חשש ברכה כ"ע מודו דצריך להפסיק:

שאלה נט

אם אחד מניח תפילין וקודם שהניח תפילין של ראש שמע מאחר שבירך על תפילין של יד נראה לי דמותר לענות אמן ואף דפסק בש"ע בסי' כ"ה דאפילו בקדיש וקדושה לא יפסיק דהתם הפסיק בענין אחר אבל הכא בעניית אמן הוי קבלת דברים ואמנת דברים שמאמין שציונו הקב"ה על התפלין לא הוי הפסק דהא כתב הר"ן בסוף ר"ה בשם הרז"ה הא דאמרינן סח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו משום דאע"ג ששתי

מצות הן כיון דכתוב בתפילין של יד ושל ראש והיו לאות על ידך ולזכרון בין עיניך צריך זכירה שיהיה תיכף תפילה של ראש לתפילה של יד כדי שתהי' הוי' אחת לשתיהם ואם הסיח דעתו והפליג בדברים ביניהם עבירה היא בידו לפיכך חוזר ומברך כו' עכ"ל וא"כ בעניית אמן על תפילין הוי כהויה אחת ואליבא דכ"ע לא הוי הפסק ואפילו בהפסק קדיש וקדושה סבר ר"ת שאם ענה קדיש וברכו בנתיים אין זה הפסק אחרי שאין יכול להניח עד שיענה עם הציבור ואין הפסק אחרי שצורך הוא לו וצריך להקדימו עכ"ל נראה מדבריו שהוא סבר אף שצריך זכירה שיהי' תיכף תפילה של ראש לתפילה של יד היינו שלא יפסיק בדברי רשות אבל מה שחייב עליו לדבר אין זה הפסק א"כ כדי הוא ר"ת לסמוך עליו בעניית אמן כנ"ל ברור דלא כחכם אחד שחלק עלי בדבר זה ובעיני פשוט הדבר כביעת' בכותחא:

שאלה ס

נשאלתי יהודי אחד שהלך בסחורה ונטבעה העגלה בטיט ורפש ואין הסוסים יכולים להוציא המשא ולא מצא סמוך ונראה סוסים אחרים להוציא המשא אי שרי ליה להשכיר מגוי שורים שיעזרו לסוסים להוצי' המשא. לברר דבר זה נציע לך מקור דין זה מפ' הפועלים דף צ' ע"א איבעי' להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה מי אמרינן כי אמרינן אמירה לגוי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא א"ד לא שנא ת"ש דשלח ליה אבוה דשמואל הלין תורין דגנבין ארמאי ומגנחין יתהון פי' שמסרסים אותן מהו שלח להו ערמה איתעביד בהו ערימו עלייהו ויזדבנון אמר רב פפא בני מערבא סברי להו כר' חידקא דאמר ב"נ מצוין על הסירוס וקא עברי על לפני עור לא תתן מכשול:

וכתב הר"ן וז"ל הסכימו האחרונים דכיון דחזינן לכולהו רבנן בתראי כאביי ורבא ורב אחי ורב אשי ומרימר ומר זוטרא דכולהו אסרי סירוס ע"י גוי נקטינן לחומרא דאמירה לגוי אפילו באיסור לאו אסור דליכא למימר דכולהו סבירי להו כרב חידקא ומשום דקא עבר ישראל על לפני עור לא תתן מכשול משום דס"ל דב"נ הוזהרו על הסירוס דהא לא קיימינן הכי סוגיא בעלמא כוותי' וכן פסק הרא"ש והטור ח"מ סי' של"ח וז"ל ואם אמר לו הישראל חסום פרתי ודוש בה מבעי' אי איכא איסורא או לא ופי' הראב"ד דלא איפשט' ולקולא וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאיכא איסורא ופירש"י שהבעי' היא באומר לו חסום פרתי ודוש בה אפילו אמר דוש בה תבואה שלך דאפילו בזה איכא איסורא וכתב הב"ח דהתוס' חולקי' וכתבו פי' ודוש בתבואתי דמרויח באמירה לגוי דבתבואת

הגוי פשיטא דשרי כיון שאין הישראל נשכר בחסימה אלא אדרבה מפסיד כמו דפשיטא שמותר לומר לגוי אכול נבילה ומהאי טעמא נמי מותר לומר לגוי בשבת הילך בשר ובשל לצורכך שאין מוטל עליו לזונו דאין מרויח באותו אמירה כלום ומיהו אומר ר"י דלא דמי לאומר לגוי אכול נבילה דלא שייך התם אמירה לגוי שהישראל עצמו יכול ליתן נבילה בפיו אבל הכא אותו דבר שאומר לגוי לעשות הוא אינו יכול לעשות כמו לבשל או לחסום וכ"כ הרא"ש כדברי הר"י ומשום הכי כתב רבינו פירש"י במסקנ' דבריו לאורויי דהילכת' הכי עכ"ל ולפי האי טעמא דאסור לומר לגוי לעשות דבר שאין הישראל יכול לעשות א"כ אסור לומר דוש בפרתך דישה שלך וא"כ בנדון דידן אף שהסוסי' הם של גוי העגלן מ"מ אסור לומר לגוי שיביא שורים שיעזרו לסוסים להוציא המשא:

וראיתי בדרכי משה סי' רצ"ו ביו"ד שכתב על דברי הטור דאמירה לגוי אסור אפילו באיסור לאו וכ"פ המרדכי בהגהות דשבת דף ק"פ ע"א דאסור לומר לגוי שיעשה דבר איסור אם לא שהגוי עושה להנאת עצמו ולכך מותר להאכילו דבר איסור וכן פסק בש"ע ונפלאתי על הש"ך אחר שכתב על דברי התוס' דמשמע לכאורה מדבריהם דה"ה בפרתו של עכו"ם אסור כיון שהישראל הי' אסור לעשות בכה"ג מיהו הנ"י כתב בפ' הפועלים ישראל האומר לעכו"ם חסום פי פרתי ודוש בה דישה שלך או חסום פרתך ודוש בה דישה שלי אסור משום אמירה לעכו"ם שהרי עשה מלאכת איסור בדבר של ישראל ול"ד להא דתניא במכילתא דבמלאכת עכו"ם ליכא משום אמירה לעכו"ם דשאני התם שאינו בשל ישראל ואפשר לכוון גם דבריהם כן ומ"מ נתבאר לך מדברי התוס' והאגודה והרא"ש והנ"י דאפילו העכו"ם עשה להנאת עצמו אסור בדבר של ישראל ודלא כהגהות מרדכי שכתב הרב עכ"ל הש"ך ונפלאתי שלא עיין בהגהת מרדכי שהרי ביקש היתר אמירה לגוי במקום מצוה וכתב כיון דהתירו לומר לגוי בחול שישא כתבים בשבת בקצץ וטעמא משום דגוי אדעתי' דנפשי' קעביד ואינו כשלוחו של ישראל ואחרי שהאיסור אמירה מותר בקצץ ובדבר מצוה מותר לקצץ בשבת דכתיב ממצוא חפציך ודבר דבר חפציך אסורים חפצי שמים מותרים יקצוץ דמים ואין כאן איסור אמירה לגוי ועוד נראה לומר שהאיסור אמירה לגוי אינו אלא בדבר שישראל נהנה שאומר לגוי עשה מלאכתי כבה לצרכי הדלק לצרכי אבל מותר לומר לגוי עשה מלאכתיך כדאי' בפ' השוכר הפועלים מה שיאמר אדם לגוי חסום פרתי ודוש בה פי' שנהנה בחסימתה שאפי' אינו שלו מ"מ הרי מרבה לו בעל הבית בשכר במה שהיא נחסמת אבל חסום פרתך ודוש בה לא קמבעי' לי' ויש לשאול דפ' השוכר את הפועלים מסקינן אפילו בשאר איסורים איכא איסור אמירה לגוי ובפרק גיד הנשה תנן שולח אדם ירך לנכרי וגיד הנשה בתוכה

ומעשים בכל יום שאנו מאכילין עבדינו ושפחותינו נבילות וטריפות וי"ל באכילת הגוי שהדבר מוכח ונראה שהגוי להנאת עצמו מתכוון חשבינן לי' כאומר לגוי עשה מלאכתיך עכ"ל הרי להדיא שהגהות מרדכי ס"ל כפרש"י דאבעי' חסום פרתי מיירי אפילו לדוש תבואה של נכרי ולא קשיא לי' קושית התוס' אמאי יהיה אסור כיון דאין הישראל מרויח דניחא לי' כדי שיתן לו נכרי שכר הרבה בשביל חסימת הפרה שאינה אוכלת בשעת דישה ולכך אסור אבל לומר לגוי עשה מלאכתיך מותר והא דמאכילין נבלות לעבדינו כיון דניכר ונראה שהגוי להנאת עצמו מתכוון חשבינן לי' כאומר לגוי עשה מלאכתיך אבל היכא שהישראל נהנה כגון דוש בפרתי דישה שלך אף שהגוי נהנה מודה ההגהות מרדכי לדברי נ"י והתוס' שאסור דכיון שגם הישראל נהנה ולא פליגי עם פי' הר"י שהוא בעל התוס' אלא לומר לגוי שאין מזונות עליך בשל לך בשר זה בשבת לדברי הגהת מרדכי שרי כיון דאין הישראל נהנה מזה ולדברי ר"י אסור לומר לגוי שאין מזונות עליך בשל בשר זה לך כיון דישראל בעצמו אינו יכול לעשות ולא נתכון רמ"א לומר דמותר היכא שהעכו"ם עושה להנאת עצמו אלא היכא שמוכח וניכר ונראה כההיא דאכילת נבילה דהוי כאומר לגוי עשה מלאכתיך בדבר שישראל אינו נהנה אבל היכא דלא מוכח כיון דישראל נהנה כההיא דחסום פרתי ודוש בה תבואה שלך אסור ולא הי' לבעל הש"ך לכתוב שהגהות מרדכי מחולקת עם פי' התוס' והרא"ש דאפילו עכו"ם עשה להנאת עצמו אסור בדבר של ישראל כי זה אליבא דכ"ע אף להגהת מרדכי אכן מוכח מכל זה ברור דמותר לומר לעכו"ם חסום פרתך ודוש דישה שלך דזה הוי כאומר לגוי עשה מלאכתיך דשרי אליבא דמכילתא והגהת מרדכי:

וא"כ בנדון דידן היכא שהסוסי' הם של גוי העגלן מותר לומר לו קח שורים ותעזור לסוסים להוציא המשא ובלבד שלא ילך הישראל סמוך לעגלה שלא יצעוק על הבהמות כנזכר בי"ד סי' רצ"ו סי' י"א בהג"ה אכן באם שהסוסים הם של ישראל אסור לומר לעכו"ם שיעזור עם השורים אף שקצב לו שכר לא שייך למימר גוי בדידי' טרח דדווקא קודם שבת התירו ע"י קציצה כיון דאז מותר לישראל לעשות מלאכה זו אבל בשבת אסור לקצוץ כיון שאסור לעשות דבר זה א"כ ה"נ כיון שאסור לישראל לעשות ונהנה מזה אסור לשכור לעכו"ם וכן אפי' בקציצה בשבת גופי' אף שקוצץ קודם שבת כתב הב"י בסי' רמ"ז בשם הרבה פוסקים דאסור לומר לו לילך בשבת א"כ ה"נ אין היתר אלא א"כ שישכור לגוי להוציא המשא והסוסי' ואם יעשה הגוי מעצמו מותר אבל לומר לגוי שיקשור השורים בסוסים להוציא המשא הוא אסור ואף שיגיע לו הפסד ממון אסור לומר לו לעכו"ם דומי' דאסור לומר לעכו"ם כבה הדליק אף שיש בו הפסד ממון ואף

שיבא לו איזה מצוה כשיכול לילך למחוז חפצו כגון שיבא למנין או לשבת אצל יהודים מ"מ הלא כתוב בב"י בא"ח סי' ש"ז בשם הרשב"א שאין אומרין בשבותין זה דומה לזה ואין לנו בהם אלא מה שהתירו בפירוש שהרי לעתים מתרים אותם מחמת דבר אחר שיראה קל שמעלה וכותב בערכאות של גוי' מפני קניית בית בא"י ולעתים מעמידין אותו אפילו במקום כרת החמור כהזאה ואיזמל עכ"ל וא"כ ה"ה כאן דאף במקום מצוה אין להתיר אכן נראה היכא שהסוס נשקע בטיט ורפש ואי אפשר להוציא הבהמה עצמה אם לא שיקשור בחבל ע"י שורים בכה"ג דהוי צער ב"ח דאורייתא דוחה שבות אמירה לגוי כמו שמבואר בהרא"ש בפ' אלו מציאות דהתיר רבינו מאיר ביש רוב חלב לבהמה ומצטערת בכך שמותר לומר לנכרי בשבת לחלוב דצער ב"ח דחי אמירה לנכרי וכן בשילהי שבת בהמה שנפלה לאמת המים מביא כרי' ומניח תחתיה דאתי צער ב"ח דאוריית' ודחי ביטול כלי מהיכנו דרבנן ובפרט שראוי לסמוך על דעת הראב"ד דסבר דאין שבות בשאר לאוין:

שאלה מה ששלח לי אחי מאחד מן החכמים שביקש ממנו לעיין בדבריו.

וז"ל באתי לחלות פניו קודש לפתוח בדבר הלכה שיתן כת"ר פנאי שלו להשיבני ולהודיעני דעתו הנכונה בדבר שכתוב בש"ך סי' רל"ב ס"ק י"ג פסק בתשובת הרשד"ם באם שחייב לו ונתן לו המעות ואחר כמה ימים רוצה לחזור לו מחמת שמצא מקצתם לא טובי' כו' ופסק דאם הלה טוען שיודע בבירור שממנו לקח הרעים והלה טוען ברי לי שנתתי טובים נשבע הלה ונפטר אבל אם טוען אינו יודע שהם שלו צריך לשלם ואין לו עליו אלא חרם סתם כדין איני יודע אם פרעתיך עכ"ל:

והנה הוגד לי' שהגאון בעל ט"ז ז"ל כתב בספרו הנדפס מחדש על ח"מ פוסק בדין הנ"ל לפטור הנתבע משום דהוי כאומר אינו יודע אם נתחייבתי לך ובאשר שזה הדין מצוי בכל עת ונתתי אל לבי כדעת מה לפסוק וזה שזה גמרא ערוכה בב"מ דף נ"ב עד מתי מותר להחזיר בכרכי' וכו' ואם היה מכירה אפי' לאחר י"ב חודש מקבל הימנו וכו' ופריך בש"ס ואם הי' מכירה אפי' לאחר יב"ח אהיכא כו' אר"ח מדת חסידות שנו כאן כו' ומפשטי' דמתני' דקתני אם הי' מכירה משמע דרישא מירי סתמא אף בשאינו מכירה וכן הוא בטור ובב"י בש"ע סי' רכ"ז ולא אישתמיט שום פוסק מלכתו' ברישא דאירי במכיר' אלא וודאי דאירי אף באינו מכירה וחייב להחזיר מחמת שאף שאינו יודע שהסל' שלו חשיב כאומר אינו יודע אם פרעתיך ואם כדברי הטורי זהב למה נתחייב להחליף לו אחרת זה ודאי מאחר שלאחר כדי הודעת שלחני או בערבי שבתות נחשב למחילה ממילא הדין אף במכירה פטור מצד הדין לכן במכירה מד' חסידות להחליפ'

לאחר יב"ח אבל באינו מכירה אפילו מדת חסידות ליכא ואף שזה הסברא מוכרחת אביא ראיה ברורה מדכתוב בסמ"ע ס"ק ל"א בלבד שתצא ע"י הדחק בדרישה הוכחתי די"ל דאם אינו יוצא ע"י הדחק אף מדת חסידות ליכא וכו' והש"ך לא כתב כלום על דברי הסמ"ע הנ"ל ש"מ שמסכים עמו ולכאורה זה נגד הסברא לומר שאינו מ"ח כשאינו יוצא ע"י הדחק אלא מוכרח משום שאף ביוצא פטור מצד הדין ממילא באינו יוצא אף מדת חסידות אינו ונחית חד דרגא ובחדוש' שלי בס"ד כתבתי על דברי הסמ"ע הנ"ל מאין הוכחתו ופי' דבריו ואין כאן מקומו ואין לומר אדרבה הוכחה לט"ז דלמה ליה להש"ס לתרץ מדות חסידות שנו כאן הוי לי' למימר באינו מכירה שיעורו עד ערבי שבתות או שיראה לשלחני ובמכיר' אף אחר יב"ח דזה אינו דהתם מצד המחילה אמרו א"כ אין חילוק בין מכירה לשאין מכירה ולחכם כמותו י"ב אין להאריך בדברים פשוטי' ובהיות שמצוה על כת"ר להצדיק את דודו הש"ך ז"ל שהסכים לדברי מהרשד"ם ז"ל נא יראה ליתן פנאי שלו להשים עין תחת עיון בדברי אלה עכ"ל החכם הנ"ל:

תשובה מה שהשבתי לאחי על זה.

הנה ראיתי וקריתי ודקדקתי הטיב בדברי החכם הנ"ל ואחרי העיון ומחילה מכבוד תורתו לא דק ומה שכתב שהסברא מוכרחת ומביא ראיה מהסמ"ע אני אומר שהלכה זו מקופחת וכבר השיג הב"ח על הסמ"ע וכתב שהיפך קערה על פי' כאשר נבאר בעזרת ה' ותחילת דברי החכם שרצה לומר שברישא דמתניתין איירי בין מכירה ובין אינו מכירה לא נראה לי כלל דהא ע"כ דנתן תנא דמתניתין שיעור לחזרה עד ערבי שבתות או שיראה לשלחני ובתר האי שיעור' הוי מחילה א"כ למה הוי מדת חסידות בתר יב"ח ע"כ הטעם כיון שהתובע אומר שלא מחל ואף שמצד הדין פטור משום דלא פלוג דאזלינן בתר אומדן דעתן דמחל מ"מ מצד החסידות מחזירו כיון שהוא תובע בודאי שלא מחל ואי לפי דברי החכם דזה הוי כאלו אומר איני יודע אם פרעתי לך והי' חייב מצד הדין להחזיר קודם הזמן דתני ברישא אלא דאחר הזמן ידע ומחל ואינו חייב להחזיר א"כ מאי איריא בסיפא ואם הי' מכירה תיפוק לי' אפילו באינו מכירה נמי יחזיר מצד מ"ח דמה לי אם חייב לו ודאי או איני יודע אם פרעתי הוי כחייב לו מצד הדין א"כ במדות חסידות נמי אין לחלק בינייהו ואחר זה עיינתי בספר ט"ז לח"מ בסוף סי' ע"ה ומצאתי כדברי ושמחתי כעל כל הון וז"ל הט"ז דא"ת בנדון דידן הוי כאומר איני יודע אם פרעתיך אמאי אמרינן במתניתין אם הי' מכירה צריך לקבלה ממנו תיפוק לי' אפילו באין מכירה אלא שהוא מסופק בדבר צריך להחליפו לו דהא ודאי הי' חייב לו אותו סלע וספק אם פרעו דכל שאתה אומר שהוא בכלל איני יודע אם פרעתיך הוי כמו ודאי לא פרעתיך אלא פשוט

שאין זה בכלל איני יודע אם פרעתיך עכ"ל הרי לפניך שעיקר ראיות הט"ז מסיפא ולא דייק מרישא איפכא אלא פשוט בעיני כל דרישא מיירי במכירה דאלו אינו מכירה אינו חייב להחזיר דהוי כאלו אומר איני יודע אם איני חייב לך וסיפא דתני אם הי' מכירה אשמועינן דאפילו לאחר יב"ח מחזיר מצד מדת חסידות לאפוקי אם אינו מכירה דאפילו קודם ערבי שבתות דתני ברישא לא הי' מחייב להחזיר אלא לצאת ידי שמים א"כ בלאחר יב"ח אפילו מדות חסידות אינו וזה פשוט וברור ומרוב הפשיטות לא כתבו הפוסקים ברישא וזה דמי ממש למה שכתב רמ"א סי' רל"ב במכר לו טבעת בחזקת זהב ונמצא בו בדיל דאם אינו מאמינו שנמצא בו בדיל דנשבע שאינו יודע ונפטר הרי לפנינו שזה הי' חייב לתת לחבירו בעד מעותיו טבעת זהב ואפ"ה אמרי' שאינו יודע אם הוא של בדיל נשבע ונפטר ולא הוי כאיני יודע אם פרעתיך וכן הביא הט"ז ראי' זו:

וראיתי שהב"ח תמה על ה' המגיד כי זה לשון הרמב"ם הנותן סלע לחבירו אם הי' מכירה אפילו לאחר יב"ח ה"ז מחזירה ואם הי' אפשר להוציא ע"י הדחק אינו יכול להחזיר לאחר זמן אא"כ קיבלה ממנו במדת חסידות עכ"ל והקשה הרב המגיד דנראה לו מגמר' דאפילו אינו יכול להוציאו ע"י הדחק נמי אינו חייב לו להחליפו מדינא עכ"ל וכתב הב"ח נראה דס"ל דמתניתין דאם הי' מכירה סתמא תנן ומשמע בין יוצאה ע"י הדחק בין אינה יוצאה ע"י הדחק והא דקתני ונותנה למעשר שני כו' לא קאי אסיפא דאם הי' מכירה אלא ארישא דמתניתין דלעיל קאי דקתני עד כמה תהא הסלע חסירה ולא תהא בו אונאה א"כ סלע יפה הוי ומי שאינו מקבלה הוי נפש רעה וכן כתבו התוס' ע"ש ריב"ם וכן פי' נימוקי יוסף ומיהו תמי' לי על רב הגדול כמוהו הלא ראה מש"כ האלפסי להדיא וז"ל ואם הי' מכירה כו' פרישנא הכי אם הי' מכירה אפילו לאחר יב"ח מקבלה ממנו במדת חסידות ואם לא קיבלה ממנו אין לו עליו אלא תרעומ' שאינו אלא נפש רעה א"ר פפא ש"מ האי מאן דמוקי אזוזי מיקרי נפש רעה והני מילי דנפק ע"י הדחק אלמא דקאי נמי אסיפא אאם הי' מכירה וכו' ואחריו נמשך גם הרמב"ם וכך היא דעת רבינו כו' שוב ראיתי למהרמ"ך שהיפך קערה על פי' ופירש דעת רבינו דמדת חסידות הוא להחליפה אם יוצאת ע"י הדחק אבל באינה יוצאת על ידי הדחק אפי' במד"ח אינו צריך להחליפה ושרי לי' מארי' דלא ירד לאמתו של הפשט עכ"ל הב"ח ולא זכיתי להבין דבריו דמאי תמה על ה"ה מדנקיט הרי"ף אם הי' מכירה פרישנ' הכי אם היה מכירה אפילו לאחר יב"ח מקבלה ממנו במ"ח ואם לא קיבלה ממנו אין לו עליו אלא תערומות שאינו אלא נפש רעה כו' הבין הב"ח מדנקט לי' בחדא בבא ש"מ שמפרש דאין עליו אלא תערומ' טעמא למילתא משום שאינו אלא נפש רעה ולכאורה נראה שלא קאי אדלעיל אלא הוא

פיסקא בפני עצמו ומציין במתניתין שאינו אלא נפש רעה א"ר פפא כו' לארויי לן דלדידן מאן דמוקי אזוזי שחסרה קצת מיקרי נפש רעה ואין ראיה מזה שהרי"ף סובר דלא קאי אירישא אאין בו כדי אונאה ולכאורה למה לי' לאהדורי אטעמ' משום דמיקרי נפש רעה תיפוק לי' כפשוט' דאין לו עליו אלא תערומ' כיון דידע ומחל דנתנו חכמים שיעור כדי שיראה לתגר ובסלע כדי שיראה לשלחני ואחר זמן זה אין לו עליו מצד הדין כלום אלא תערומ' וגם מה שהבין הב"ח מה שכתב הרב המגיד שנראה לו מגמרא דאפילו אינו יכול להוציא ע"י הדחק אינו חייב להחליפו מדינא מדתנן סתמא אם הי' מכירו ומשמע בין יוצאה ע"י דחק ובין אינה יוצאה לא כיון אל כוונת הרב המגיד דממשמעות זה לא הי' תופס על הרמב"ם ושוי' אותו לטועה אלא נראה דש"ס ערוך הוא דפריך שם מ"ש בטלית דלא פליגי ר"ל כ"ע מודי דעד שתות הוי מחילה ומ"ש בסלע דפליגי א' רבא מאן תנא טלית ר' שמעון היא דגבי סלע נמי אית לי' שתות אביי אמר טלית עד שתות מחל אינש כו' סלע כיון דלא סגי לי' לא מחיל ולכך סבר ר"מ בסלע הוי אונאה חלק כ"ד ור' יודא סבר חלק י"ב וא"כ לר"ש דסבר מטבע שוי לטלית ש"מ אף דלא סגי לי' עד שתות מחיל וע"ז קאי סיפא עד מתי מותר לחזור אם נתאנה שתות דכפרי' עד ערבי שבתות ש"מ אף דאינו יוצא ע"י דחק לא חייב להחזיר מדינא אחר זמן זה והרמב"ם דפסק כר"ש א"כ אליבי' אפילו אינו יוצא ע"י הדחק אינו חייב להחזיר מצד הדין וע"כ אליבה דר"ש הא דתני ונותנה למעשר שני ואינו חושש שאינו אלא נפש רעה אירישא דמתני' קאי אאין בו כדי אונאה דאי יש בו כדי אונאה אמאי הוי נפש רעה אותו שאינו מקבלה הלא חייב להחזיר אונאה וכן לכולי תנאי יותר מסתבר' לאוקמי' אירישא וביותר לר"ש דס"ל דאונאה בסלע הוי שתות ואיך שייך למימר דהוי נפש רעה אם אינו רוצה לקבל סלע חסירה שתות אלא ודאי אירישא קאי:

ובזה דחיתי גם דברי הט"ז שכתב וז"ל ונ"ל דדיוק הרמב"ם הוא מדתני בסיפא שאינו אלא נפש רעה וזה קאי ביכול להוציאה כדאיתא בהדי' בגמרא ורישא וסיפא בחד מטבע מיירי כדמשמע לשון המשנה וא"כ קשה הא ברישא מיירי באינו יוצא בהוצאה דהא אמרינן הטעם בגמר' דאונאה בסלע עד יב"ח כיון דלא סגי לי פי' רש"י אינו יוצא בהוצאה ומש"ה צ"ל ביוצא ע"י הדחק ומ"ש דלא סגי לי' היינו בלא דחק עכ"ל הט"ז ולפי מה שכתבתי שהרמב"ם פוסק כר"ש דסבר במטבע עד שתו' יותר מסתבר' לאוקמי' הא דתני שאינו אלא נפש רעה אירישא דמתניתין אאין בו כדי אונאה ונ"ל דהרמב"ם מפרש מתניתין דקתני שאינו אלא נפש רעה זה הדין ראוי הוא במקומות שלוקחין שם המעות בלא משקל ואינם מקפידים בחסרונם והנמנעים מלקבל אותם הם מעט ועל

הדרך הכילות אבל במקומות שדרך לשקול ומקפידין בחסרונם ואפילו פחות ממשקל שעורה ראוי להשלים לו המשקל בלא ספק והראי' על זה מה שאמר שאינו אלא נפש רעה עכ"ל מפירוש זה מוכח נמי שהרמב"ם מפרש הא דקתני ונותנה למעשר שני כו' שקאי אארישא דמתניתין אאין בו כדי הונאה דאי יש בו כדי אונאה דהיינו שתות אליבא דר"ש למה יהי' נקרא נפש רעה ולא שייך למימר שהוא דרך כילות אלא פשוט שארישא קאי מ"מ שמעינן מדברי הרמב"ם שמתניתין איירי במקום שאין שוקלין ואין מקפידין א"כ מוכח ע"כ אף בחסרה שתות דאמרי' טיבע' דלא סגי לי' היינו דלא סגי בריוח אלא בדוחק אבל אם חסרה כ"כ שאפי' בדוחק אינו מוציאו וע"כ שניכר לכל רואי' הפחת שלו הוי בכל מקום כאלו שוקלין אותו דבכל המקומות המטבע ע"פ משקל נתקן וא"כ כל המקומות שוות בדבר זה והוי ככל דבר שבמנין ושבמשקל שלעולם חוזר ואינו דומה לאונאה דאף ביתר משתות אם שהה בכדי שיראה לתגר אינו חוזר אבל דבר שבמשקל לעולם חוזר:

וכן נראה קצת מדברי התו' שם ד"ה איסר לדינר וא"ת וה"א רבא כל דבר שבמדה ושבמשקל אפי' פחות מכדי אונאה חוזר וי"ל דהכא בתורת מטבע נתנו ולא בתורת משקל עכ"ל נשמע מזה מדכתבו שנתנו בתורת מטבע א"כ בעינן שיוצא עכ"פ ע"י הדחק אבל אם אפי' ע"י הדחק אינו יוצא א"כ פשיט' דהוי מקח טעות שהרי הוא נותנו בתורת מטבע וכיון דאינו יוצא אף ע"י הדחק אין לך מקח טעות יותר מזה והוי כדבר שבמדה ושבמשקל וחוזר אכן נראה מה שתפסו על הסמ"ע שכתב שאם אינו יוצא ע"י הדחק אפי' מדת חסידות אינו וכתב הב"ח שהיפך קערה על פיה נראה לענין דינא אלו ואלו דברי אלהים חיים דהיינו היכא דהוא מכירה שמטבע שלו אבל אינו מכירה שנפחת אצלו כ"כ שאינו יוצא ע"י הדחק וכיון שדרך המטבע היוצא תמיד הוא שוחק וחסר כמו שפי' רש"י במתניתין א"כ אפילו במד"ח אינו צריך להחזיר דיכול לומר אף שאני מכיר מטבע שלי מ"מ דילמא אצלך חסרה כ"כ עד שאינה יוצאה ע"י הדחק ולמה לא החזרת אותו בזמנו ומה שכתב הרמב"ם שחייב להחזירה מצד הדין היינו היכא שאינה יוצאת ע"י הדחק והוא מכירה שנפחת אצלו כ"כ בזה חייב מצד הדין להחזיר ואף שאין זה משמעות הסמ"ע מ"מ כתבתי מה שנראה לי לענין דינא:

אכן אני תמה על גאוני עולם שרצו ללמוד ממתניתין זה דאם אומר אינו יודע שהמעות רעות הם שלי דהוי כאומר איני יודע אם חייב לך ומזה רצו ללמוד על דין כיוצא בזה מי שפרע לחבירו חובו שחייב לו קודם ואחר הפרעון בא המלו' והראה לו מטבע אחת מזויפת מתוכם ואמר קבלתיה ממך בפרעון חובי והלוה משיב איני יודע אם היתה מטבע

זו באותן המעות הלא כבר אני מסולק ממך בשעת פרעון בחזקת מעות טוב ודימה אותו לאיני יודע אם אני חייב לך והביאו ראיה ממתניתין דאם הי' מכירה ואני אומר דאין הנדון דומה לראי' בשלמא גבי מטבע דנתן לו בתורת מכר דאם הי' הסלע טובה מעולם לא נתחייב לו אפילו רגע אחת ופשיטא היכא דנתן לו הסלע תחילה והוא נתן לו פרוטות דאם הסלע טובה מעולם לא נתחייב לו אלא אפי' נתן השלחני תחילה הפרוטות ואח"כ נתן לו הסלע מ"מ כיון דמעולם לא היה מבורר שחייב לו א"כ אם אומר שאינו יודע שזה הוא שלי הוי כאלו, אומר איני יודע אם אני חייב לך אבל היכא שחייב לו מקודם בהלואה אף אם היו כל מעותיו טובי' בעת הפרעון מ"מ מודה שהי' חייב לו מקודם א"כ צריך לידע בבירור דווקא שפרעו במעות טובי' אבל אם אומר איני יודע י"ל דהוי בכלל איני יודע אם פרעתי כנלע"ד:

שאלה סא

טור א"ח סי' תרל"ב לענין דופן עקומה כתב הטור אפילו אין הדופן אלא י' טפחי' והגג גבוה ממנו הרבה שאנו רואי' הדופן כאלו עולה למעלה ואז נאמר דופן עקומה עכ"ל וכתב הב"י שלמד כן מפי' רש"י בדף י"ז ע"א במתניתין הרחיק הסיכוך מן הדפנות שלשה טפחים פסול' דאויר פוסל בשלשה אפילו מן הצד ומכאן אני אומר כו' הא דאמרינן דופן עקומה להכשיר עד ארבע אמות היינו דחשבינן כאלו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף למעלה ואינו מפרש רואין את הדופן כאלו הוא עקום והולך תחת הסכך הפסול ומגיע לסכך הכשר ומוציא הפסול מן הסוכה דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי עכ"ל נראה מדבריו שאע"ג שהסכך גבוה מן הדפנות כמה אמרינן דופן עקומה להכשיר מדקאמר דא"כ גבי אויר נמי נימא הכי כלומר היכא שהסיכוך מרוחק מן הדפנות במשכו כמו במתניתין שנמצא אויר מפסיק בין הדופן ולסכך במשך ואם איתא דכל שמפסיק אויר בין הסכך ולדופן בגובה לא אמרינן דופן עקומה לא הוי שייך למימר גבי אויר דרוחק דמשך נימ' דופן עקומה דכש"כ הוא עכ"ל הב"י וכתב הב"ח דאין מזה ראיה כלל דאיכא למימר דודאי לפי אמת לא אמרי' דופן עקומה לא באוי' דמשך ולא באויר דגובה אלא רש"י בא להכריח שאין פי' דופן עקומה כאלו הדופן עקום וכו' משום דא"כ גם גבי אויר נמי נימא הכי ואמאי תנן הרחיק הסכך מן הדפנות במשך ג' טפחים פסולה נימא דופן עקומה ומה שלא הכריח רש"י דבר זה מפני אויר דגובה זו מפני שלא מצא מפורש דלא אמרינן דופן עקומה באויר דגובה ושמא אמרינן דופן עקומה בכל ענין ע"כ הכריח מדתנן הרחיק הסכך מן הדפנות דלא אמרינן דופן עקומה ומינה דה"ה באויר דגובה לא אמרינן דופן

עקומה עכ"ל וכן תפס עליו הט"ז וז"ל ותמוהי' הרבה דבריו דתלי תניא בדלא תניא דאין הכי נמי כל שיש באויר בגובה דופן עקומה ה"נ יש באויר במשך ואם אין באויר במשך ה"נ אין באויר בגובה דופן עקומה עכ"ל ואני אומר במחילה מכבוד תורתם דלא דקו בדברי הב"י בודאי לא עלה על כונת הב"י להוכיח מדברי ר"י עצמו שלא הכריח רש"י דבר זה מפני אויר דגבוה כיון שלא מצא דבר זה מפורש אלא דהב"י הכריח דאליבא דרש"י אשמועינן מתניתין דאויר סוכה פוסל מן הצד בג' וע"כ פשיטא וכי עד השתא לא שמעינן דלא אמרינן לבוד אלא בפחות מג' אלא ע"כ אשמועינן דלא נכשיר מצד דופן עקומה כמו שפי' רש"י וקאמר הרב הב"י דאם איתא דכל שמפסיק אויר בין הסכך ולדופן בגובה לא אמרינן דופן עקומה ר"ל לתנא דמתניתין דאם הי' סובר כן א"כ פשיטא דכל שמפסיק אויר בין הסכך ולדופן במשך הסוכה לא אמרינן דופן עקומה ולא הי' צריך לתנא דמתניתין לאשמועינן הרחיק הסכך מן הכותל ג' פסול הי' לו לאשמועינן דלא אמרינן דופן עקומה היכא שאין הדפנות מגיעות לסכך וכש"כ במשך דלא שייך למימר גוד אסיק אלא ע"כ אפילו אין הדפנות מגיעות לסכך אמרינן גוד אסיק מחיצה ודופן עקומה ואיצטריך לאשמועינן תנא דמתניתין הרחיק סכך מן הדפנות דפסולה דלא אמרינן דופן עקומה כיון דיש אויר דלא אמרינן דופן עקומה כאלו הדופן עקום והולך תחת הסכך הפסול אלא דחשבינן כאלו הסכך פסול נכפ' ונעקם מן הדופן כמין גם וזה הוי כמו כותל ישר שאם חסר מן הדופן באמצע ונשאר למטה י"ט אפילו הסכך גבוה למעלה כשר ה"נ אם הגג פחות מארבע והדופן אינו מגיע להגג מ"מ דופן עקום מיקרי וכשר משא"כ אם יש אויר בגג למעלה ג' טפחים דפסולה מטעם אויר כנ"ל אלא נראה דאכתי איכא למידחי דאין מכל זה ראי' די"ל דפשיטא לי' לתנא דמתניתין היכא דאין הדפנות מגיעות לסכך לא אמרינן דופן עקומה ומ"מ איצטרך לאשמועינן הרחיק הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה ולגופי' איצטרך דס"ד אמינא דלמעלה אפילו פחות מג' לא אמרינן לבוד דהא באמצע פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אין לבוד באמצע וכתבו התוספות בדף י"ח ד"ה אין לבוד באמצע היינו למעלה דדפנות מכשירין לעיל קנה קנה פחות משלש' א"כ ה"א מן הצד למעלה נמי לא אמרינן לבוד ויפסול אפילו פחות מג' אויר קמ"ל דמ"מ שלשה בעינן ולכאורה נראה להביא ראי' דע"כ סבירא ליה לרש"י היכא דאין המחיצות מגיעו' לסכך לא אמרינן דופן עקומה דפי' רש"י בדף ו' ע"ב כי אתאי הילכתא לגוד ולבוד ודופן עקומה ופי' רש"י לגוד היכא דצריך למיגד או גוד אחית או אסיק כגון אכסדרה בבקעה כו' והתם אמרינן גוד אחית ולמה נקיט רש"י או אסיק סתם ולא מצא מקום למצוא גבי סוכ' גוד אסיק הלא כשאין דפנות מגיעות לסכך מוכרחים

אנו לומר גוד אסיק אלא ע"כ דלית לן למימר דופן עקומה היכא דאין דפנות מגיעות לסכך ע"י גוד אסיק מיהו מכל זה אין ראיה די"ל דלא אמרינן גוד אסיק אלא אמרינן חביט רמי כמו דאמרינן בדף כ"ב כל היכא שיש בגג רוחב טפח אמרינן חביט רמי ופי' רש"י דהיינו נמי ענין גוד אחית וא"כ י"ל כל היכא דאין דפנות מגיעות לסכך וע"כ יש בדפנות עשר אמרינן דופן עקומה ע"י חביט רמי:

ואין להביא ראי' דאמרינן דופן עקומה אפילו אין הדפנות מגיעות לסכך ע"י חביט רמי או ע"י גוד אסיק מהא דאמרינן דף ז' דופן סוכה כדופן שבת כו' ויתירה שבת על סוכה ולא קתני יתירה סוכה על שבת דאלו בשבת אמרינן גוד אסיק מחיצה ואלו גבי סוכה לא אמרינן גוד אסיק מחיצה להכשיר דופן עקומה דיש לדחות דילמא שני הילכתות בהדדי לא אמרינן דהא צריכין להכשיר סוכה זו או ע"י חביט רמי וד"ע או ע"י גוד אסיק ודופן עקומה ושני הילכתות לא אמרינן אבל היכא דמיתכשרא ע"י הלכה אחת אמרי' גוד אסיק וכיון דליכא גווני בסוכה דנימא גוד אסיק לא שייך למיתני יתירה סוכה על שבת. ובזה מיושב נמי אליבא דר"ן שפסק הרי"ף דאפילו בשפת הגג לא אמרינן גוד אסיק וכתב הר"ן ולדעת הרי"ף כי אמרינן בגמרא כי איצטרך הילכתא לגוד וללבוד ולדופן עקומ' מאן דמני גוד אסיק בהדייהו לענין שבת איתמר דלגבי סוכה ליכא גווני דנימא בי' גוד אסיק והר"ן פוסל באין המחיצות מגיעות לסכך דלא אמרינן דופן עקומה ולא יקשה אליביה דליתני יתירה סוכה אשבת היינו משום דבשפת הגג לא אמרינן גוד אסיק משום דבעינן מחיצות הניכרו' וליכא והיכא דאין מחיצות מגיעות לסכך לא אמרינן גוד אסיק היינו משום דליכא לאכשורי אלא ע"י צירוף עוד הלכה דדופן עקומה וא"כ ליכא גוונא דנימא גוד אסיק גבי סוכה ולכך לא שייך למימר ביה שדופן סוכה חמור משבת וק"ל ומזה דחיתי נמי ראיות הב"ח והט"ז שרצו ללמוד ממה שכתב הטור בסימן תר"ל אצל מש"כ שאם הגג גבוה הרבה והרחיק הסיכוך מן הדפנות במשך פחות משלשה דכשירה משום דאמרינן תחילה גוד אסיק ובתר הכי אמרינן לבוד ואני אומר מאן יאמר דמכשרינן התם ע"י גוד אסיק דילמא התם מכשרינן ע"י דאמרינן חביט רמי ולבוד וכבר אמרינן בעירובין דף ט' ע"א מהו דתימא או לבוד אמרינן או חביט אמרינן לבוד וחביט לא אמרינן קמ"ל נמצא דלענין שבת אמרינן לבוד וחביט א"כ גבי סוכה נמי אמרינן אבל חביט ודופן עקומה י"ל דלא אמרינן כיון דלא מצינו בפירוש ולכאורה יש להביא ראי' אם אין הדפנות מגיעות לסכך לא אמרינן דופן עקומה מהא פיסקא של כל בני ישיבה דפסקו היתה גבוהה מעשרים ובנה בה איצטבא מן הצד אם יש משפת איצטבא ולכותל פחות מד' אמות כשירה ופריך מאי קמ"ל דאמרינן דופן עקומה תנינא בית שנפחת

וסיכך על גביו כו' ואם איתא היכא דאפילו אין הדפנות מגיעות לסכך אמרינן דופן עקומה א"כ מאי פריך מאי קמ"ל דילמא טובא קמ"ל הני פיסקא דאפי' לרבה דמפרש טעם פיסול גבוה מעשרים משום דלא שלטה בי' עינא וע"כ פלוגתייהו באין הדפנו' מגיעות לסכך וא"כ קמ"ל אפילו אין הדפנות מגיעות לסכך אמרינן דופן עקומה ואין לומר דלא פסיקא לי' אליבא דרבה שהדפנות רחוקות שלשה דילמא מיירי שאין רחוקות אלא פחות מג' וכלבוד דמי לענין מחיצה מ"מ שפיר אנו יכולין ללמוד לנדון דידן דכיון דאמרינן דופן עקומה ע"י צירוף עוד הלכה דפחות מג' כלבוד דמי ואף שבש"ס לא נזכר אלא חביט ולבוד מ"מ ילפינן מיני' כל שני הלכות אמרינן בבת אחת לאכשורי לדופן א"כ גבי דופן עקומה היכא שהדפנות רחוקות הרבה נמי נימא להכשיר ע"י חביט רמי ודופן עקומה או ע"י גוד אסיק ודופן עקומה אלא ע"כ דפשיטא לי' להמקשן דלא אמרינן דופן עקומה היכא שאין הדפנות מגיעות לסכך וכדעת הר"ן ז"ל ומה שרצה הט"ז ללמוד מק"ו לאכשירי היכא שאין הדפנות מגיעות לסכך משום דאיכא מקום ריוח שיכולים אנו לומר שהסכך פסול נותן מחלקו למחיצה לא ידעתי פירושו דאנן קיימינן דדופן עקומה הלכה למשה מסיני פי' דופן עקומה כמין גם הי' נקראת דופן כמו שלפעמים בכיפה שנראית כאלו הגג שלה מדופן כן עד ד' אמות נראית כאלו הגג הוא מן הדופן שלפעמים בונין דופן עקום כזה ומאי שייך לומר שנותן מחלקו לדופן וזה פשוט וברור וא"כ מאחר שהב"ח והר"ן מחמירין מי יכניס ראשו להקל נגדם וא"כ צריכין להזהר כשעושין הסוכה בתוך הבית ולמעלה גג המכוסה בשינ"דלין שצריך ליטול עד מקום שיהי' פחות מג' נגד הדפנות כיון דאין הדפנות מגיעות לסכך וכן לפעמים אדם עושה סוכתו בחוץ ומצרף שני כתלים הבנוים תחת הגג של שינ"דלן ואין הכתלים מגיעים להגג אפילו פחות מג' והגג הבולט הוא ד' טפחים אזי אליבא דהר"ן אין לסוכה זו מחיצות כדינה כיון דאין מגיעות לסכך לא אמרינן דופן עקומה וצריכין להזהר בזה כי דבר מצוי הוא:

ראיתי להזכיר שיש שבונים הסוכה על הגג ופותחים הגג כמין דלתות ויש שפותחים כמין ארובה ובאמצע יש לה צירים וארובה זו מכוונת נגד הסכך הכשר בארכו וברחבו וכשפותחי' אותה עומדת למעלה מן הסכך באמצע הסוכה על צידה נמצא תלוי למעלה מסכך כשר דופן שהוא נסר הרחב יותר מד' אלא שתלוי בצידו נגד הסכך הכשר ולכאורה יש לפקפק בסוכה זו דהא אמרינן בדף י"ד ע"ב איתמר הפכן על צידיהן ר"ל לאותן הנסרים הרחבים ד' רב הונא אמר פסולה משום דנעשו כשפודין של מתכות א"כ סכך פסול מיקרי וא"כ ה"נ כיון דלמעלה מסכך כשר יש סכך פסול הוי סוכה פסולה ולפום ריהטא הייתי אומר הא דאמרינן נעשו כשפודין של מתכות לאו למימר' כאלו

שוכבים לרחבם ותופסי' עד ד' אלא דהענין כך דעל צידיהן הם רחבים פחות מג' והוי כקנים דמסככין בהם לכתחילה וה"א בנסרי הרחבי' ד' והפכן על צדן נמי כן קמ"ל דהוי כשפודין של מתכות ושפוד של מתכות פסול אפילו ברוחב כל שהוא וא"כ הני נסכים אם רחבין על צדן פחות מג' טפחים הוי כסכך פסול ומצטרפים כגון אם מונחים שני נסרים על צידיהן מצטרפי' לפסול אבל כד דייקת שפיר נראה הא דאמרינן דנעשו כשפודין של מתכות תופסים עד משך ד' אף כששוכבין על צידיהן וראי' לזה דאמרינן התם לימא מסייע ליה אינה מחזקת כו' או שנתן עליה נסר שהוא רחב ארבעה טפחים אע"פ שלא הכניס לתוכה אלא שלשה טפחים פסולה היכי דמי מאי לאו כגון שהפכן על צידיהן כו' ש"מ דבעי לאפסולי כולה סוכה אע"פ שהניחם על צידיהן שרחבן שלשה וסכך פסול אינו פוסל אלא בד' ש"מ הא דאמרינן נעשו כשפודין של מתכות והוי סכך פסול ברוחב ד' אף שהם כן על צידיהן ובצידיהן אינם רחבים ד' א"כ בנדון דידן נמי אותן השינ"דלן המחוברי' על הקני' ותלוי' באמצע הסוכה למעלה מן הסכך כשר יש תורת סכך פסול עליהם והוי כמו ששוכבים ברוחב וא"כ לא יצא ידי סוכה זו וצ"ע ואף שיש לחלק דדווקא אם הסכך פסול בשוה עם הסכך הכשר אז הוי סכך פסול בד' מקום חשוב לחלוק הסוכה אבל כשנתן למעלה אם אין בסכך פסול צלתה מרובה מחמתה ובסכך כשר צילתה מרובה אז הסוכה כשירה לדעת התוס' בדף ט' גבי עושה סוכה תחת אילן מ"מ רבו החולקי' וסבירי להו דאפילו סוכה צילתה מרובה מחמתה בלא אילן והאילן חמתו מרובה מצלתו אם ענפי אילן מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה כנזכר בא"ח סי' תרכ"ו ע"כ שומר נפשו ירחיק מסוכה זו ובפרטות ע"פ הרוב דופן הרחב הנתון על צדו למעלה מן הסכך עושה צילתה מרובה:

שאלה סב

מאחי הרב המופלא מהר"ר משה אבד"ק זוואלין. **אמרתי** להודיע לחוות דעתו הרמה בדבר המשפט שאירע פה לפני והמעשה שהי' כך הי' שני שותפים קנו חורבה בשותפות אצל איש אחד ואחד מהשותפים הוציא כמה מאות הוצאות מכיסו בתיקון החורבה ובנה בה בנינים שהיו ראוי' לדירה ובתחילת השותפות עשו ביניהם שידורו כל אחד מהם ג' שנים והקדימה יהיה לזה שהתעסק בבנין לדור ג' שנים ראשונים וכהיום הזה נמשך הדבר שדר בו השותף חמשה שנים רצופים ונתעצמו בדין לפני השותף השני תובע אותו שכר דירה בעד שני השנים שעברו שדר במשך שלו וזה אינו רוצה ליתן לו שכירות באמרו באשר שאני הוצאתי לתיקון הבית כמה מאות מכיסי ודרתי כל זמן

שאין אתה מסלק לי חלקך מה שהוצאתי על תיקון הבית אני אדור בו באשר שהחורבה הנ"ל לא היתה ראוי' לדירה קודם התיקון עכ"ל. והנה בהשקפה ראשונה אמרתי זה הדין ממש בח"מ סי' שע"ה סתם בתים עשוין לבנות בזמן הזה ואם דר בו הבונה אם חסר לבעל הקרקע דבר מועט צריך ליתן לו כל מה שנהנה כמו שנתבאר לעיל סי' שס"ג כגון שהי' הבית חדש וזה חסרו במה שהשחיר את כותליו ה"נ בנדון דידן וזה עדיף מהנ"ל שהשותף כיורד ברשות דמי ולא עוד אלא שבנה ברשות ובידיעת השותף השני אך מענה בפי השותף זה שבנה באמרו באשר שהוציא מעותיו הוי כמו משכנתא כמבואר בי"ד סי' קע"ג בהגהת רמ"א ובכל מקום דהמשנ' הוי אבק ריבית אם בא הלוה לנכות למלוה הפירות שאכל לא מנכינן ליה דאילו מנכינן ליה מחובו הוי כאלו מוציאין האבק ריבית בדיינים והנה לכאורה אין הנדון דומה לראי' דהתם הוי משכונ' אבל הכא בנה השותף השני ולא התנה שיהיה משכונא רק מענה בפיו שמסתמ' לא הניח מעותיו על קרן צבי בפרט שהחורב' לא היתה ראוי' לדירה בלאו הכי וזה אינה ראי' שבסי' קס"ו היכא דהמלוה דר בבית הלוה פסק הב"י וגם רמ"א כתב וכן עיקר כדעת אחרונה דמנכינן ליה וגם בהגהת רמ"א סוף סי' הנ"ל והוא מספר התרומות הובא בב"י היכא שבנה לטובתו והוא אמר לו כל זמן שאיני משלם לך דור בו בחינם מותר אבל הכא דבנה לטובת השותפות אפשר דאסור ולא זו אף זו שלא אמר לו בפי' דור בחינם ע"כ אמרתי אל מי מקדושים תפנה כי אם אליו ומאתו תצא הוראה ומאוד מבוקשתי להודיע לי ע"י מוקדם כי הדבר נחוץ כי שני בעלי דינים נונשים לחתוך להם הדין אשר יצא מפי כן יקום ואמרתי להם דבר זה נפתח בגדולים ומאוד מבוקשתי לעיין היטב כי קצרתי מאוד מפני הנחיצה. כ"ד אחיך משה:

הנה מפני אהבתך אמרתי להפסיק באמצע הפרק אם אמנם ששואלין ודורשין בענינא של יום הלכות חג בחג ובפרטות בהלכות סוכה רבו כמו רבו הדינים אשר ראוי לדרוש שלשים יום לפני החג כמו שפי' רש"י ריש סוכה גבי סוכה ישנה שנעשית קודם לחג שלשים יום ופי' רש"י אילו תוך שלשים יום הוי כיון דשואלין ודורשין בהלכות חג קודם לחג שלשים יום סתם העושה לשם חג עושה דלא כמשמעות הפוסקים ריש הלכות פסח דדווקא גבי פסח בעינן שלשים יום וק"ו בתוך החג מ"מ מפני שהדבר נחוץ לך אודיע לך דעתי בנדון זה ותחילה אודיע לך שכל הדמיונות אשר עלה בדעתם לדמות למלוה או למשכונ' אין דמיונם עולה יפה דלאו מלוה מיקרי משום דלאו בתורת הלואה נתן כאשר נבאר בעזרת ה' וגם לאו משכונא היא שהרי לא נתרצו הבעלים שיחזיק בתורת משכונא רק שמלשון שאלתך משמע שלא עשו מתחילה שותפות שיוציא אחד מהם כל

הוצאות הבנין והוא ידור תחילה משך ג' שנים אלא שעשו בשביל שיתעסק בבנין ויבטל ממחיתו בשביל זה יהי' לו הקדימה ולעולם כל אחד יתן חצי הוצאה תחילה וכהיום שאחד הוציא כל הוצאות הבנין ורוצה לדור בה חינם עד שיתן לו שותפו הוצאותיו והנה דין זה הוא מתניתין בפ' הבית והעלייה דף קי"ז הבית ועליה שנפלו אמר בעל עלייה לבעל הבית לבנות והוא אינו רוצה לבנות הרי בעל העלייה בונה את הבית ודר בתוכה עד שיתן לו את יציאותיו רבי יהודה אומר אף זה דר בתוך של חבירו צריך להעלות לו שכר אלא בעל עלייה בונה את הבית ואת העלייה מקרה את העליונה ויושב בבית עד שיתן לו יציאותיו ופי' התוס' מה שפי' הקונטרס דאם אינו נותן לו שכר מיחזי כריבית אין נראה לר"י דמה ריבית שייך הכא דלא הלווהו כלום שהרי אם הבית נשרף לא הי' נותן לו יציאותיו וגם אין לנו צריכין לטעמא דריבי' שהרי טעמו הוא משום דזה נהנה וזה חסר כדמפרש בגמ' ובד"ה יושב בבית עד שיתן לו יציאותיו פי' בקונטרס דטעמא משום דהשתא לא נהנה דהרי עליותיו מוכנת לו וקשה דהא נהנה הוא שאין צריך לעלות ונראה דגרס ומקרה את העלייה ויושב בתוכה פי' בעלייה ולא יניח לב"ה ליכנס בתוכה עד שיתן לו יציאותיו ולכאורה יש לדקדק למה לא הקשו דהא חסר הוא משום שחרוריתא דביתא אלא ע"כ דהתוס' אזלו לשיטת' דסבירי להו בפ' כיצד הרגל ד"ה זה אינו נהנה דאפילו בחצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר כיון דלא נהנה פטור דלא כהרי"ף והרא"ש דמחייבי אם זה חסר אפילו חבירו אינו נהנה וכוותייהו פסקו הפוסקים בסי' שס"ג ס' ו' ותחילה אודיע לך שיש לי מקום עיון בזה על הפוסקים שכתבו בשם י"א דאם אין החצר קיימא לאגרא אם חסרו אפילו דבר מועט כגון שהי' הבית חדש וזה חסרו במה שהשחירו אע"פ שאין אותו הפסד שחרורית אלא דבר מועט מגלגלין עליו כל השכר ולמדו זה מדפרש ר' יהודה אף זה דר בתוך של חבירו צריך להעלות לו שכר משום שחרורית' דביתא דמגלגלין עליו הכל ונ"ל דאין דמיונם עולה יפה דהא הר"ן הקשה על הא דאמרינן בדר בחצר דלא קיימא לאגרא אינו חייב להעלות לו שכר כיון דלא עביד בי' שום הפסד אלא שנהנה בדירתו זה נהנה וזה אינו חסר ואי משום דמשחיר כותלי הבית בתשמישו כנגד אותו הפסד המועט עביד בי' תועלת שדר בה שהישוב מועיל לבית כדמפרש ואזיל ר"ל או משום שאייה יוכת שער או משום ביתא דמיתב' יתיב עכ"ל וע"כ ס"ל להר"ן דבכל בית שייך שחרורי' דאם דווקא בבית חדש א"כ מאי הקשה מחצר דלא קיימא לאגרא דילמא בבית ישן מיירי אלא ע"כ נראה דלא נראה לו הך סברא דאטו אף שהבית ישן כשדר בו יתקלקל וישתחרר יותר משהי' ועוד דדוחק לאוקמי' הך ברייתא בחצר דלא קיימא לאגרא בבית ישן דווקא דלא הוי להו למיסתם אלא לפרש

אלא ע"כ דטעמ' רבה אית בי' דאף דמתקלקל קצת לענין שחרורי' מ"מ יש בו תועלה במה שדר בו ולכך נקט הרי"ף דברי רב סחורה ורב הונא הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר משום שנאמר ושאייה יוכת שער וע"כ אף דמיירי בחצר דלא קיימי לאגרא א"כ זה נהנה וזה אינו חסר הוא ומאי צריך לטעמא דקרא אלא ע"כ דבעי ליתן טעמא דמילת' למה הוא פטור הלא מחסר לחבירו בשחרורי' הבית ומישב הדבר משום דעביד תועלת יותר בדירתו והא דמחייב ר' יהודה ליתן שכר הבית משום קילקול דשחרורית משום דהתם היה הוא בונה ביתו בלתי רצונו וא"כ כשמחזיר לו הוצאותיו א"כ נחסר שחרורית הבית דאם לא הי' בונה לא הי' לו הזיק זה וגם לא הי' צריך לתועלת שלו בדירתו כיון שלא היה לו בית בנוי אבל לעולם בכל בית איכא שחרורית אך מ"מ עושה תועלת יותר במה שדר בו מהיזק דשחרורית וא"כ אפילו להנך פוסקים דמחייבי' בהיזק מועט לגלגל עליו את הכל היינו דווקא היכא שבשחרורית הוא ניזוק ואינו מגיע לו תועלת כמו גבי בית ועלייה או כהך מעשה דההוא גברא דבנה אפדנא אקילקלת' דיתמי דאגבי ר' נחמן לאפדנ' מיניה דמעיקרא קרמנאי הוו דיירי בי ויהבי להו ליתמי דבר מועט ופי' התוס' ומחמת כן חייב לשלם מה שנהנה אע"פ שלא חיסר כ"כ וא"כ לא הי' מגיע תועלת ליתמי בדירתו שלא הי' להם בית בנוי אבל הדר בבית של חבירו היכא דלא קיימא לאגרא אף שמחסר קצת בשחרורי' מ"מ מגיע לו תועלת יותר בדירתו ואין צריך להעלות לו שכר ותמה אני על הרא"ש שלא חלק בזה וחילק בין בית חדש לישן אבל לדברי הר"ן אין דבריו מוכרחים ושיטת הלכה מוכחת כדעת הר"ן:

והדרן למילתא קמייתא לנדון דידן דהא מדאותבינן מהך מתני' דהבית ועלייהו דבעל עלייה בונה בית ויושב בה עד שיתן לו הוצואתיו הוא יציאותיו דמחייב ליה לבעל הבית הא שכרו לא ש"מ זה נהנה וזה לא חסר פטור שאני התם דביתא לעלייה משתעבד ת"ש ר' יהודה אומר אף זה הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר שמע מינה זה נהנה וזה לא חסר חייב שאני התם משום שחרורית' דאשיית' ופי' התוס' אפילו רבנן לא פליגי אלא משום דביתא לעלייה משתעבד והנה כל הפוסקים פסקו כרבנן משום דביתא לעלייה משתעבד ואף שניזוק קצת בשחרורית הבית מ"מ בונה הוא ביתו ודר בו עד שיתן לו יציאותיו ואינו מנכה לו שכר דירתו ולא מיחזי כריבית לפי' רש"י וכן לפי' התוס' אינו צריך לשלם הזיק שחרורית משום דביתא לעלייה משתעבד ועל דעת כן קנו תחילה הקרקע שאם לא יבנה התחתון שיבנה עליון ביתו וא"כ בנדון דידן נמי אם קנו החורבה בודאי לא קנו שתעמוד כן בחורבנה כי לא שדי אינש זוזי בכדי ובודאי כדי לבנות קנו והיכא שאין בו כדין חלוקה שיבנה כל אחד על חלקו א"כ חלק חבירו

משועבד לו ואף שאין כופין אותו לבנות כמו גבי בית ועלייה שאין כופין אותו כלל שאין לבעל עלייה שיעבוד אלא על הבית אבל לא על בעל הבית שישתעבדו לו נכסיו כדי שנכוף אותו לבנות בעל כרחו כמו שנזכר בדברי הר"ן מ"מ רשות ביד בעל עלייה לבנות ביתו ולדור בו בחינם עד שיתן לו הוצאותיו א"כ בנדון דידן נמי אם לא הי' כדי חלוקה בחורבה זו א"כ חלק חבירו משועבד לחבירו שיבנה וכל זמן שאינו רוצה לבנות יכול שותף השני לבנות ולדור בו חינם עד שיתן לו יציאותיו ולא שייך הכא לאחייובי' משום שחרורית' דביתא אליבא דכ"ע דאף מאן דמחייב בבית חדש דמגלגלין עליו כל השכירות משום שחרורית' דביתא דווקא בדר בבית של חבירו שלא מדעתו דאין לו שייכות בבית ס"ל להרא"ש ז"ל דמגלגלין עליו את הכל אבל גבי בית ועלייה דביתא לעלייה משתעבדא לא מחייבינן ליתן לו שכר בשביל שחרורית' דביתא וכן לא מיחזי כריבית שדר בו חינם א"כ בנדון דידן פשוט וברור אצלי כיון דבתחילת הקני' נשתעבד חלק החורבה לחבירו דאדעת' דלבנות קנו דלא שדי אינש זוזי בכדי א"כ לרבנן דפסקינן כוותייהו אין מגלגלין עליו את הכל אלא דר בו בחינם עד שיתן לו שותפו הוצאותיו ודינא קאמר אלא דמספקינ' אם יתן לו הוצאותיו איך ידור עכשיו אם ידור רק שנה לתשלום שני שנים שדר בו שותפו או שידור שלשה שנים או חמשה שנים כמו שדר שותפו מ"מ נראה לי להכריע כיון דמתחילה יש לו זכות לדור ג' שנים אלא דזכותו תלוי ועומד וארי' הוא דרביע' עלה עד שיתן הוצאת הבית וכשיתן חוזר לזכותו לדור בו רק שלשה שנים ואח"כ ידור השותף השני ויחזרו חלילה ואפי' אם הי' דר שותפו תחילה עשרה שנים לא ידור הוא רק שלשה שנים דומי' דהבית ועלייה דאפילו היה דר בביתו כמה שנים אינו נותן לו שכר עד שיתן הוצאותיו כן נראה לי ברור ואמת לאמתו וה' יאיר עיני במאור תורתו להוציא תמיד הדין אמת לאמתו אחיך:
מאיר חונה פה ק"ק שידלאווצי

שאלה סג

ראיתי בקצת מקומות שנוהגין לומר בשמיני עצרת לאחר התפילה למנצח על השמינית והוא ע"פ התוס' בסוכה דף מ"ז ע"א ד"ה שיר שכתבו שמשמע במס' סופרים שהיו אומרים בבית הכנסת מזמור זה וכן משמע בירושלמי ופעם אחת חל שמיני עצרת בשבת ואמרתי דראוי לדחות שיר זה ויש לומר שיר של שבת וראי' דאמרינן בהחליל דף נ"ה בשיר של ח"ה דסוכות דאם חל שבת באחד ימוטו ידחה אלמא דחינן שיר דיומא בשביל שיר של שבת שהוא תדיר ואין לומר שיאמרו שניהם דא"כ אמאי ימוטו ידחה ולמה לא

אמרו שיר של שניהם אלא ע"כ משום טירחא דציבורא לא רצו לאומרם ומכאן תשובה לאותן אשר חדשים מקרוב באו ותיקנו לומר בבית הכנסת אחר תפילת ערבית כמה מזמורים מספר תהלים שלא חסו על טורח הציבור ע"כ אין לנו להוסיף על הראשונים גאונים קדמונים במה שתיקנו למימר רק מזמור אחד בשביל קדיש יתום ונהרא נהרא ופשטי':

שאלה סד

חולין דף י"ז בעי ר' ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו ישראל עמהן לארץ מהו אימת אילימא בשבע שכבשו השתא דבר טמא אישתרי להו אלא לאחר מכאן ואיבעית אימא לעולם בשבע שכבשו כי אישתרי להו שלל של כותים דידהו לא אישתרי להו תיקו וכתב הרא"ש דנפקא מיני בבעי' זו לאדם שאסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך וכשהגיע הזמן הי' לו מאותו המין שהי' אוכל והולך עד שהגיע הזמן אם מותר לאכול מה שנתותר בידו אי נמי כגון שרצו הב"ד לאסור דבר אחד כמו שאסרו גבינות הנכרים ושלקות אם אסור מה שיש לו ממנו מאותו המין ביד ישראל עכ"ל ואני אומר דיש נפקא מינה אחרינ' בזה לפי שראיתי ברמב"ן בפי' על החומש שהקשה למה ציוה ה' על גיעולי גוים במדין ולא מקודם בכיבוש ארץ סיחון ועוג דכתיב ואת שלל הערים לקחנו ותירץ משום דארץ סיחון ועוג היה מז' אומות שכבשו והוי כא"י ואפילו דבר טמא אישתרי להו ולא הוצריכו להזהיר על גיעולי כלים שלהם אבל מדין לא הי' נחשב בכלל ז' עממי' אלא שרצו לעשות נקמה במדין ולכך נאסר כליהם עכ"ל יעויין שם לתוס' ביאור ולכאורה יש להקשות קושיא זו למ"ד דלא בא הכתוב אלא לאסור להם בשר נחירה ולדעת הרמב"ן דארץ סיחון ועוג נחשב בכלל ז' עממים א"כ היו צריכין העגלה כלים של ישראל שנשתמשו קודם ביאת ארץ סיחון ועוג שבשלו בהם בשר נחירה ועכשיו נאסר להם וא"כ למה המתין הקב"ה לצוות דיני הגעלה במדין ולא בכלים של ישראל גופייהו בביאתם לארץ סיחון ועוג וקושיא זו אינה אלא אם נאמר דאברי בשר נחירה שהכניסו לארץ נאסר להם אבל אם נאמר דאברי בשר נחירה שהכניסו לא נאסר להם כיון שנחרו בשעת היתר א"כ אין כאן קושיא דאפי' אברי בשר שהי' בעין לא נאסר ק"ו פליטת הכלים ויש בזה נפקות' רבה אי נותן טעם לפגם מותר או לא דפליגי ר"מ ור' שמעון בע"ז דף ס"ז ע"ב דר"מ סבר נותן טעם לפגם אסור דיליף מגיעולי נכרי' גיעולי נכרי' לאו נותן טעם לפגם הוא ואסר רחמנ' הכא נמי לא שנא ור"ש סבר דלא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא ואידך קדירה בת יומא נמי אי אפשר דלא פגמה פורתא ובפסחים

דף מ"ד ע"ב דיליף ר"ע טעם כעיקר מגיעולי נכרים ורבנן סברי דגיעולי נכרים חידוש הוא דהא כל נט"ל מותר דגמר מנבילה והכא אסור דאפילו קדירה בת יומא אי אפשר דלא פגמה פורתא וכתבו התוס' דשלש מחלוקות בדבר דרבנן דפסחים סברי דנותן טעם לפגם מותר דילפינן מנבילה וליכא למילף טעם כעיקר מגיעולי נכרי' דחידוש הוא דכל נותן טעם לפגם מותר דילפינן מנבילה ור"מ סבר דילפינן מנבילה דכל נט"ל אסור ומה שהתיר הכתוב נבילה מוקי לה בסרוח מעיקרא ולדידי' מצי למילף טעם כעיקר מגעולי נכרים ור"ע סבר דלא אסרה התורה אלא בקדירה בת יומא ולאו חידוש הוא וכל נט"ל מותר יעויין שם ומה שיש לדקדק מסוגי' התוס' דפסחים על התוס' דע"ז אין כאן מקומו להאריך ולפ"ז יש נפקא מיני' רבה אם נאמר דאברי בשר נחיר' נאסרו וא"כ יקשה ע"כ למה לא הזהירה אותנו התורה על הגעלה בבואינו לארץ סיחון ועוג אלא ע"כ צריכין אנו לומר דכל נט"ל מותר דילפינן מנבילה ומדלא הזהירה אפילו על קדירה בת יומא מוכרחי' אנו לומר דאף קדירה בת יומא א"א דלא פגמה פורת' וא"כ גיעולי גוים חידוש הוא ומוכח דע"כ נט"ל מותר וטעם כעיקר אי אפשר למילף מגיעולי גוים אבל אם נאמר דאברי בשר נחירה מותר א"כ י"ל דנותן טעם לפגם אסור וגם י"ל דקדירה בת יומא לא פגמא וגיעולי גוי' לאו חידוש הוא ושפיר נוכל לילף טעם כעיקר ובזה אמרתי לישב הא דמתחילה עלה על דעת המקשה דאברי בשר נחיר' מותרי' מק"ו מכתלי דחזירי ולבסוף דחי ואמר איבעית אימא דילמא דידהו אישתרי ודידן לא אשתרי אלא דמתחילה עלה בדעתו אליבא דר"ע קמבעי' לי' ור"ע סבר דלא אסרה התורה אלא קדירה בת יומא ולאו חידוש הוא ואליבי' יקשה למה לא ציותה התורה על גיעול כלים שלנו בבואם לארץ סיחון וע"כ פריך שפיר אילימא בשבע שכבשו אפילו דבר טמא אישתרי להו וק"ו נבילה ופשיטא דלא נאסר להם ותירץ אלא בשבע שחלקו וי"ל כיון דלא מטי זמן אסוריה לכך לא ציותה התורה ואיבעית אימא בשבע שכבשו ומבעי' לן אי סברי לן כר"ע לענין בשר נחירה מספקא לן דילמא דידן לא אישתרי ויש נפקא מיני' לדידן לענין טעם לפגם אי אסור אי שרי מ"מ נפקות' של הרא"ש קיימא לדינא ולדברי הרא"ש יש ראי' הא דאמרינן פ"ק דיבמות דף ט"ו גבי צרות הבת שאמרו בואו ונתקן להם לצרות שתהיו חולצות וא"ל רשב"ג מה נעשו להם לצרות הראשונות ליחלצו ממאסי אגברייהו כו' ש"מ אם היו גוזרים ב"ד לאסור לצרות לשוק הי' חשש אף לאותן צרות שנשאו מקודם בהיתר קודם גזירת ב"ד:

ואגב דאיירינן בנותן טעם לפגם אתן טעם לשבח ואביא ראי' ברורה לאותן הפוסקים דאפילו חומץ לא הוי דבר חריף לאשווי לשבח וליכא משקה בעולם דהוי טעם לשבח

דאי איכא משקה בעולם דהוי דבר חריף ומשוה מן הפגם לשבח דא"כ מנ"ל דגיעולי גוים חידוש הוא דילמא הא דהצריכה התורה גיעול משום דשמא יבשל הישראל משקה של דבר חריף והוי לשבח וכן אליבא דר"מ יקשה מנ"ל ללמוד דנותן טעם לפגם אסור אלא ודאי דאין משקה בעולם דהוי דבר חריף לאשוויי טעם הפוגם לשבח חוץ מקורט חילתית דאמרינן בע"ז דף ל"ט משום דמפסקא ליה בסכינא ואע"ג דאמר מר נותן טעם לפגם מותר אגב חורפי' דחילתיתא מחליא לי' לשבחא ומשום פירא לא הי' צריכה התורה הגעלה דאם יבשל לבד בלי מים דבר זה ידוע דכל דבר חריף כשנתבשל פג' חורפי' מיני' ופשיטא כשמבשלי' במים דומים דבצלי' שנזכר בפוסקים וע"כ איסור' מחמת חתיכת הסכין דדוחק' וחריף בעינן והגעלה בשביל סכין דבר שלא נשתמש באש הוא ואיך קאמר רחמנא דבר אשר יבא באש אלא ע"כ דהקפידה התורה אפילו על קדירות וא"כ מוכח שפיר דליכא משקה דהוי דבר חריף וחכם אחד השיב לי שדבר זה דחורפי' מחלי' לי' לשבחא לאו דאוריית' היא אלא חומרא דרבנן אבל צריך ראי' ברורה לדבריו ואם כדבריו פשיטא שראוי להקל במילי דרבנן כגון משקה בארש"ט שהמצי' הט"ז שהוא דבר חריף ואני אומר הבו דלא לוסיף על חומר' הראשונים וכן מצאתי בספר בית הילל ביו"ד סי' צ"ה דבארש"ט כיון דיכולי' לשתותו כשהוא חי לא הוי דבר חריף ולכאורה יש להביא ראיה דחורפי' מחלי' לשבחא הוי דאוריית' דאמרינן בע"ז דף ס"ט נפל לגו חלא מאי ופי' התוס' דמספקא לי' משום דחלא חזק מאוד ואגב חורפי' נ"ט ולא אפשטא אבעי' זו ופסקינן לחומר' ואי ס"ד דרבנן הוי ספקא דרבנן ולקולא:

שאלה סה

בעזרת האל נבאר דין מרקחת קליפות מראנצין שמרקחין בדבש איזה ברכה מברכין עליו ותחילה צריכין אנו להעתיק דברי הט"ז בסי' ר"ד ס"ק ט"ז וז"ל נראה דקליפות מראנצין יש לברך בורא פרי אדמה וראי' דאיתא בכיצד מברכין דף ל"ה גבי קפריסין שהיא הקליפה של פרי דמדלערלה לאו פרי גבי ברכות נמי לא הוי פרי ולא מברכין עליו בפ"ע אלא בפ"א ואע"ג דהתוספות והרא"ש לא גרסי זה וס"ל דגבי ברכות נמי מברכין בפ"ע והטור כתב לפסוק כהגירסא שזכרנו וכ"פ בש"ע דיש לברך בפ"א וא"כ ה"ה נמי בכל הקליפות וא"ל דהא אמרינן שם בגמרא דקפריסין לא הוי שומר לפרי כיון דאי שקלית לי' לא מיית פרי משא"כ בשאר קליפות דאי שקלית לי' מיית פירי ממילא הוי הקליפה שומר לפרי וא"כ קליפות מראנצין נמי אי שקלית הקליפה מיית המארנץ והוי שומר לפרי דהא לאו מילתא היא דע"כ לא אמרינן שם דשומר הוי כפרי אלא לענין ערלה

דיש בה ריבוי דאת פריו דמרבינן אפילו הקליפה כדאיתא בי"ד סי' רצ"ד אבל באמת לאו פרי היא מצד עצמו ומש"ה לא שייך בפ"ע אפילו בקליפה שהיא השומר ואע"ג דבגמרא שזכרנו יליף הברכה מדין ערלה היינו לענין לאו פירי דהוי כש"כ בברכה אבל לענין יש פרי אין ללמוד ברכה מערלה וראי' מדברי התוס' שם בהא דתניא קליפי אגוזים וגריעניהן מחייבים בערלה וכתבו התוס' מכאן שיש לברך על הגריענין בפ"ע ולא כתבו כן על קליפי אגוזים הקודמים לגרעינין אלא ע"כ דקליפות חיוב ערלה בהו אע"ג דלאו פרי הם אלא שומר לחוד מכח רבוי דאת פריו וע"כ ברכתייהו בפ"א משא"כ בגרעינין דהם עכ"פ פרי אע"ג דאינו כל כך פרי מעלי' מ"מ שם פרי עלייהו משום הכי הוי ברכה וע"כ שוים דהוי פרי ומשום הכי צריך עיון על התוס' והרא"ש דס"ל בקפריסין דברכתייהו בפ"ע דהא אפילו קליפי אגוזים דהוי שומר אפילו הכי צריך דווקא ריבוי דאת פריו הטפל לפריו לענין ערלה משמע דמצד עצמו לא הוי פרי רק מצד הריבוי אסור ולענין ברכה ליכא ריבוי ודאי לא הוי פרי והוי כמו נטע רבעי הנזכר בהלכות ערלה סי' רצ"ד דלא הוי פרי כיון דאין שם ריבוי דאת וברכתה בפ"א מכל זה נראה ברור דברכת קליפת מראנ"ץ הוא בפ"א ושמעתי רבים מפלפלים בברכה זו הנלע"ד כתבתי ברור עכ"ל:

ועתה אדברה בעדותיך נגד מלכים כולי האי ואולי לא אבוש בהלכה ראשון הא דהניח בצ"ע על התוס' והרא"ש דס"ל דבקפריסין דברכתו בפ"ע וקשה לו מקליפי אגוזים דצריך ריבוי כו' ואני בעניי לא זכיתי להבין דבריו דוודאי ר"א ור"ע דפליגי במעשר אי קפריסין הוי פרי או לא ואליבא דר"א דסבר לענין מעשר הוי פרי א"כ אין צריך ריבוי בערלה דממילא חייב בערלה דהוי פרי גמור אלא אליבא דר"ע דסבירא ליה דלא הוי פרי לענין מעשר פרכינן מ"מ לענין ערלה יהי' אסור דהוי שומר וכל שומר לפרי מרבינן מאת פריו הטפל לפריו ועל קושיא זו תירצו דלא הוי שומר לפרי מטעם כיון דאי שקלי ליה לא מיית פירי ויצא מכלל פרי ולכלל שומר נמי לא בא אבל לר' אלעזר דסבר לענין מעשר הוי פרי וראוי לאכילה א"כ לענין ערלה אינו צריך ריבוי וממילא חייב בערלה וקאמר בגמ' דלגבי ערלה לאו פרי הוא ר"ל אף דשומר לא הוי מ"מ כיון דהוי אוכל להוי פרי בעצמו אלא ע"כ דסבירא ליה כר"ע דלא חייב במעשר אלמא דלא הוי פרי ולכך גבי ערלה אוכל את הקפריסין א"כ לענין ברכה נמי לא הוי פרי לאברוכי עלייהו בפ"ע אלא דהתוס' לא גרסי גירסא זו וכתבו דלגבי ערלה לא הוי פרי היינו משום דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח"ל אבל בארץ הוי פרי כר' אלעזר ומברכינן עליו בפ"ע ובברכה ליכא חילוק בין בארץ לח"ל נשמע מזה דהתוס' והרא"ש סברי דהלכה בארץ כר"א דסבר דקפריסין הוי פרי ואין צריך ריבוי בערלה ועדיפי טפי מקליפי אגוזים דצריך ריבוי לחייבם בערלה

מטעם אע"ג דלאו אוכל הוא מרבינן מאת פריו אפילו שומר לפרי וקפריסין אע"ג דלא הוי שומר מ"מ כיון דאוכל הוא הוי פרי גופי' ולא צריך לרבויי ותדע דהא אותבי' אביי לרבא מהא דתנן פיטמא של רימון מצטרפת והנץ שלו אין מצטרף מדקאמר הנץ שלו אינו מצטרף לטומאת אוכלין אלמא דלאו אוכל הוא ותניא גבי ערלה קליפי רימון והנץ שלו קליפי אגוזים והגרעינין חייבין בערלה ופירש"י והא נץ ליתי' שומר בתלוש דכשמתיבש נופל מעל הקליפה אפ"ה הוי שומר וקשיא לרבא דאמר דקפריסין לא הוי שומר משום דליתא בתלוש נשמע מזה אי לאו דהוכיח תחילת דהנץ לאו אוכל הוא לא הי' יכול להקשות לרבא מהך מתניתין גבי ערלה קליפי רימון והנץ שלו כו' דהתם אף דנץ לא הוי שומר מ"מ כיון דאוכל הוא הוי גופא דפירי ואע"ג דתני בחד בבא מ"מ אינה שוים בטעמא דקליפי רימון ואגוז הוא אסור משום שומר דמרבינן מאת פריו והנץ שלו הא דאסור משום דהוי גופי' פירי ולכך הכריח תחילה דנץ לא הוי אוכל וע"כ ליכא למחייבי' אלא מטעם שומר ושפיר קשיא לרבא אלמא אע"ג דלא הוי שומר אי הי' אוכל הי' אסור בערלה מצד שהוא פרי וכן קפריסין אליבא דר"א אע"ג דלא הוי שומר הוי אוכל והוי פרי עצמו וא"כ ראוי לברך בפ"ע ולכך לא כתבו התוס' שיש לברך על קליפי אגוזים הקודמים לגרעינין דהתם לאו אוכל הוא ומרבינן מאת ופשיטא דדווקא לענין ערלה מרבינן אבל בכל מקום לאו פרי הוא ובגרעינין דלאו שומר נינהו ע"כ מדמחייבי בערלה ש"מ דפרי גופא מיקרי א"כ יש לברך בפ"ע וכן מצאתי בהדי' בדברי הרא"ש וז"ל תניא קליפי רימון והנץ שלו או קליפי אגוזים והנץ שלו והגרעינין חייבים בערלה משום דהוי שומר ודרשינן את פריו לרבות הטפל לפריו אבל גרעינין מדמחייבי בערלה אלמא פירי נינהו מכאן יש ללמוד על כל גרעיני פירות דמברכין עלייהו בורא פרי העץ ובלבד שלא יהיו מרים שיהא נהנה מהם עכ"ל הרי לפניך שלא חייב בגרעינין אלא שהם עצמם פרי אבל בקליפי' שהם באים מריבוי דקרא ודווקא לענין ערלה דאף דלא הוי אוכל מ"מ הוי שומר לפרי אבל לא לענין ברכה ובזה מסולק תלונת הט"ז מדברי התוס' והרא"ש ואף לדברי הגאונים הטור וש"ע דפסקו גבי קפריסין כר"ע דלא חשיב פירי ולא הוי שומר לפירי ואין מברכין אלא פרי אדמה היינו דווקא גבי קפריסין שאינו מן הפרי עצמו כמו שפירש"י שהוא כעין קליפה הגדלה סביב אגוזים דקים אבל קליפות מראנט"ץ שהיא מן הפרי עצמה ומצטרף בודאי לטומאת אוכלין א"כ חשיב פרי עצמו לברך אליבא דכ"ע בפ"ע בלי שום חולק ואין לפקפק מדכתבו התוס' והרא"ש דשקדים דקים שאוכלין בקליפתן החיצונה מברכין שהכל משום דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי א"כ יש לפקפק בקליפות מרנצין דלא נטעי אינשי אדעתא דקליפת מ"מ ברור הדבר דלא

דמי להך דהתם לא נטעי אינשי לאכול קודם גמר בישול הקליפה כי אם לאכול הגרעינין שלהן כשיתבשלו ואז אינה ראוי' הקליפה לאכול אבל המראנט"ץ נטעי אדעתא לאכול הפרי עם הקליפה כשיתבשלו וראוי לברך בפ"ע בלי שום פקפוק בעולם ונפלאתי מאוד על דברי התוס' והרא"ש שלמדו מהך מתני' דערלה שיש לברך על כל גרעיני פירות בפ"ע משמע דסבירי להו דהוי פרי א"כ להוי אסורין ברבעי ובהך מתניתין תנן דמותרין ברבעי ועוד דבערלה הגרעיני' אסורי' אף שהם מרי' וע"כ צריכין אנו לומר אף דלאו שומר נינהו מ"מ אטו שומר כתיב בקראי אלא דילפינן מאת פריו הטפל לפריו וא"כ בכלל זה מרבינן נמי הגרעינין שהם נמי טפלי' לפריו וביותר תמי' לי על הרא"ש שהוא בעצמו מפרש על הא מתני' דערלה הביאו הב"י בי"ד סי' רצ"ד בשם הרא"ש גרעינין של כל פרי אסורים לערלה ddרשינן את פריו את הטפל לפריו ומותרים ברבעי דתניא פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין א"כ מפורש שם בדבריו דילפינן גרעינן לאיסור מדכתיב את פריו ש"מ דלאו פירי נינהו ולכך ברבעי מותרים ש"מ דכל גרעינן לא חשובי' כפרי לברך בפ"ע ובפי' המשניות פי' הרמב"ם הטעם דאסורי' בערלה קליפי רימון והנץ לא מפני שהם פרי אלא לפי שראוי' לצבוע ואסור לצבוע בערלה כו' והותרו כולם בנטע רבעי לפי שנטע רבעי אינו אסור בהנאה אבל הוא כמו מעשר שני נאכל לבעליו ולא יתפרש בו אלא פרי הראוי לאכילה עכ"ל משמע דכל הגרעינין לא נחשבו כפרי ואיך יברך בפ"ע ואף שנהנה מהם ואסור להנות מעה"ז סגי בברכת שהכל או בפ"א כדעת הרשב"א כן נראה עיקר להלכה ולמעשה וראיה ברורה ממשנה ה' פי"א דתרומות גרעני תרומה בזמן שהוא מכניסן אסורות ואם השליכן מותרות והני גרעיני' בראוי' לאכילה מיירי אפ"ה אם השליכן והפקירן מותרות ואי ס"ד דפרי נינהו וכי פירות תרומה ניתרות לזר בהפקירן אלא ע"כ דאף דראוי' לאכילה לאו פירי נינהו:

ויש לי מקום עיון בזה הא דכתב הטור בי"ד סי' רצ"ד וז"ל וכל הפירות שיהיו בתוך שלש שנים כולם אסורים בהנאה בין עיקר הפרי בין הגרעינין כו' והפגים והתמרים שאינן מתבשלים והענבים שלקו ואין נגמרין בבישולן כולם חייבים בערלה ופטורים מרבעי ופי' הב"י הנובלות בפ' כ"מ חד אמר תמרי דזיקא וחד אמר בושלי כמרא תמרים שאין מתבשלים באילן ונותני' אותם במחצלאו' להתחמם ויהיו ראוי' לאכילה ומ"ש רבינו כולם חייבים בערלה ופטורי' מרבעי נראה שחוזר לכל מה שנזכר אפילו לפגים ולתמרים שאינם מתבשלי' שגם הם מותרים ברבעי וכן משמע מדרשינן פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין ולפי זה הא דתנן הנובלות כולם אסורו' בערלה קאמר ולא ברבעי אבל הרמב"ם פי' הנובלות אסורי' בכל אף ברבעי עכ"ל הב"י והגדיל התמיה

על רבינו הטור דלפי הבנת הב"י בדברי הטור שהבין הא דאמרינן במתני' דהנובלות כולם אסורים בערלה קאמר ולא ברבעי א"כ קשה לכלול בחדא בבא קמייתא קליפי רימון והנץ שלו ועוד קשה מי דחקו להטור לפרש כן להוציא המתניתין ממשמעותה דהנובלות אסורות אפילו ברבעי ועוד קשיא דלפי הבנת הב"י שהנובלות מותרים ברבעי מדדרשינן פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין א"כ למה שבק הטור בוסר הי' לו לאשמועינן דבוסר מותר ברבעי אלא פשוט וברור כיון דבוסר חשיב פרי לאברוכי עליו חשיב נמי פרי לענין רבעי ולא אמרינן פרי אתה פודה ולא פגים ולא בוסר אלא משום כיון דלא נגמר פרי לא חשיב למתפש פדיונו עליו שיצא לחולין והפרי נשאר באיסורו כיון שיכול לבוא לכלל פרי גמור והרא"ש לא הביא ראי' מהך ברייתא אלא על הא דתני' קליפי רימונים כו' והגרעינין ופי' הרא"ש שכל פרי אסורים בערלה דדרשינן את פריו הטפל לפריו ומותרי' ברבעי דתניא פרי אתה פודה ואי אתה פודה לא בוסר ולא פגין ר"ל כשם שהתם לא אלים למיתפס פדיונו עליו משום שלא נגמר הפרי א"כ כל היכא שלא יבא לכלל פרי לעולם כגון קליפי רימון כו' והגרעינין אינם קדושי' כלל לענין רבעי אבל פרי שלא נגמר גידולו פשיטא שאסור ברבעי ולא מהני פדיון והב"ח רוצה להשוות הטור עם הרמב"ם ורצה לחלק דהרמב"ם דאסר נובלות מיירי בתמרי דשדי זיקא וזה פרי גמור והטור מיירי בבישולי כמרא וכבודו הגדול במקומו מונח ולא דק כלל דהא בישולי כמרא כיון דחשיב פרי לברוכי עליו שהכל ש"מ דפרי מיקרי שאדם נהנה באכילה מזה ועוד דאליבא דכ"ע מחייבי במעשר בודאן וא"כ למה לא יהי' אסור ברבעי והרמב"ם בפי' המשנה גופי' מפרש נובלא שנפל מן האילן קודם גמר בישולו הרי זה אסור בערלה וברבעי ש"מ דהרמב"ם אסר אפי' בבישולי כמרי וכן השיג עליו דודי הש"ך יעו"ש באריכות כי דבריו ברורי':

אכן נראה לי ברור דרבינו הטור אינו מחולק כלל עם הרמב"ם דהא על בישולי כמרי יש כמה פירושים לפי' רש"י הוא תמרים שבשלם ושרפם החמה ויבשו ויש מפרשים שאין מתבשלין באילן אלא תולשן ועושה אותן כומר בארץ ומתבשלי' והרמב"ם מפרש שנופל מן האילן קודם שיתבשלו בעודם פגים כן פי' בברכות ובערלה ובדמאי מפרש תמרים הנופלים מן הדקל כשהרוח מנשבת והוא ג"כ רובו הפקר והוא מפרש אפילו למ"ד דתמרי דזיקי ר"ל אפילו שנפלו כשנגמרו פריים מ"מ פטורים מטעם הפקר אבל סתם נובלות הוא בשולי כמרא אלא נראה דלמאן דמפרש בשולי כמרא תמרים שאינם מתבשלין על אילן קשה לי למה לא יברכו בפ"ע כיון דאינם מתבשלים אלא אח"כ כשנותנין בחוצלות או בתבן א"כ נטעי אינשי אדעתא דהכי וראוי לברך בפ"ע מידי דהוי

אשקדים המרים שמיתקן ע"י אור בשלמא לפי' רש"י והרמב"ן כיון דנפלו קודם גמר פרים א"כ לא נטעי אינשי אדעתא דהכי אבל לפי' ר"מ דתמרים שאין מתבשלין על אילן ותולשין אותן ומניחן בארץ א"כ נטעי להו אדעת' דהכי ועוד דלא שייך למימר דהוא מין קללה כיון דמינו כך ונוטעים כך מתחילה וא"כ אותן אגסים קטנים שאינם מתבשלים לעולם על אילן ומניחין אותן בתבן שיתבשלו צ"ע איך יש לברך עליהם דלדעת מפרשים בשולו כמרי תמרים שאינם מתבשלים על אילן ומניחין אותן בקרקע שיתחממו ויתבשלו דמברכין עליהם שהכל א"כ ה"ה באגסים קטנים אבל להרמב"ם ורש"י כיון דנטעי אדעתא דהכי ראוי לברך בפ"ע:

ויש לי להביא ראיה ברורה דאותן פירות שאינם מתבשלים על האילן אף כשמניחין אותן בתבן מתבשלים לא חשיבי כלל פרי דהא אמרינן בפ' מקום שנהגו רבי אילעא קץ כפניית' דשביעית היכי עביד הכי לאכלה אמר רחמנא ולא להפסד וכי תימא הני מילי היכא דנחית לפרי אבל היכא דלא נחית לפרי לא והא אמר רב נחמן א' רבה בר אבוה הני מתחלי דערלה אסירי הואיל ונעשו שומר לפרי ושומר לפרי אימת הוי בכופרי וקא קרי לה פרי ומשני רב נחמן דאמר כר' יוסי דתניא ר"י אומר סמדר אסור מפני שהוא פרי ופליגי רבנן עליה מתקיף לה רב שימי מנהרדעא ומי פליגי רבנן עליה דר"י בשאר אילנות והא תניא מאימתי אין קוצצים את האילנות כו' עד מאן שמעת לי' דאמר בוסר אין סמדר לא רבנן וקתני שאר אילנות משיוציאו אלא ר' אילעאי בדנוסחני קץ ופירש"י תמרים של דקל זכר ואינן מתבשלים בו עולמית וגודרין אותן בניסן והן מתבשלות מאליהן בכלי כפות תמרים ולעולם הן קטנות הילכך ר' אילעאי לא אפסיד מידי עכ"ל ומזה הבאתי ראיה שדקלים זכרים אינם עושים פירות היפוך הדעת שפי' רש"י בדף צ"ו ע"א שדקלים נקיבות אינן עושים פירות והזכרים עושים פירות יעו"ש עכ"פ נשמע מזה דהא כל אילנות משיוציאו הוי בכלל לאכלה ולא להפסד ואף שאינ' ראוי' לאכילה עכשיו מ"מ כיון דלאחר זמן יעשו ויגמרו פריים אסור להפסידם אבל תמרים אלו שאינם מתבשלים על אילן אף שנותנים בכלי של כפות תמרים שיתבשלו לא נחשבו לפרי כלל ומותר להפסידם ולא קרינן לאכלה ולא להפסד וא"כ לא נחשב כלל לפרי ואין ראוי לברך עליו אלא שהכל משום דאסור להנות מעה"ז בלא ברכה וא"כ פשוט וברור לדברי הרמב"ם דנובלות הם תמרים שנופלים קודם בישולם בעודם פגים אסורים ברבעי כיון דראוי' לגדל ולהתבשל ולענין שביעית נמי לאכלה ולא להפסד קרינן בהו ולא מהני בהו פדיון דלא אלי' למיתפס פדיונו כמו שדרשו פרי אתה פודה ואין אתה פודה לא בוסר ופגים וזהו נובלות ובוסר שחייבים בערלה וברבעי אבל פרי שאינו מתבשל לעולם על האילן לא

נכנס לכלל פרי ומותר ברבעי וכן לקצץ בשביעית אלא דמספקינן לדעת הרמב"ם דמפרש נובלות תמרים שנופלים קודם בישולם דמברך שהכל משום דלא נטעי אדעתא דהכי כמו גבי קורא אבל תמרים שאינם מתבשלים על אילן עד שנותנים אותן בכלי של כפות תמרים אפשר דמברכין עלייהו בפ"ע משום דנטעי אדעתא דהכי א"כ רבעי נמי נוהג בהו וע"כ מפרש הרמב"ם הא דמשני בש"ס ר' אילעאי בדנוסחני קץ ר"ל באותן דקלי' שאין פירותיהם מתבשלין לעולם אף כשנותנים אותן בכלי של כפות תמרים א"כ בזה לא הוי פרי כלל ומותרים ברבעי ולא נכנסו לכלל נובלות דתני במתניתין ולכך דיקדק הטור וכתב ביו"ד סי' רצ"ד והפגים והתמרים שאינם מתבשלים ולא כתב כמו שכתב בא"ח שאין מתבשלים באילן אלא לארויי שאינם מתבשלים לעולם אף כשנותנים אותן בקרקע או בתבן או בכלי של כפות תמרים דומיא דענבים שלקו ואינן נגמרין בבישולן ובזה אף הרמב"ם מודה דפטורי' מרבעי ואין זה נובלות דתני במתני' שהוא בשולי כמרא דזה ראוי להיות פרי הוי פרי לענין רבעי ולענין שביעית דקרינן לאכלה ולא להפסד ובאו"ח סי' ר"ד דכתב הטור נובלות והם מין תמרים שאינם מתבשלים על אילן משמע על אילן אינם מתבשלים אבל כשנותנים אותם בתבן וכומרין אותן בקרקע מתבשלין דראוי לברך שהכל לצאת כל הדיעות ואפשר שאף לאותן מפרשים דמפרשי נובלים הם תמרים שאינן מתבשלין על אילן ונותנים אותם בקרקע להתחמם שיתבשלו דמברכין עלייהו שהכל נמי לא ניחא לי לפרושי הא דמשני בפ' מקום שנהגו רבי אילעאי בדנוסחני קץ בתמרים שיתבשלו אח"כ וראוי' לאכילה דמ"מ כיון דסוף סוף ראוים לאכילה קרינן שפיר לאכלה ולא להפסד אלא מפרש בדנוסחני קץ ר"ל בתמרים שאינן מתבשלים לעולם כמו שיש ענבים שאינם מתבשלים לעולם ולא קרינן לאכלה ולא להפסד וא"כ לענין ערלה ורבעי דאף דערלה נהיגא בהו דלא גרעי מקליפי רימון והנץ אבל לענין רבעי בעינן פרי הראוי לאכילה וליכא ולכך אליבא דכ"ע אין נטע רבעי נוהג בהו אבל בנובלות דתני במתניתין אליבא דכולהי פירושי נטע רבעי נוהג בהו וא"כ דברי רבינו ברירין בטעמן ואקוה לה' שכוונתי בזה לאמתה של תורה ואגב דאיירינן בדין נובלות אכתוב מה שחדשתי בימי חורפי לתלמידי דאיתם שם בפרק כ"מ בשלמא למ"ד בושלי כמרא היינו דמברכינן עלה שהכל אלא למ"ד תמרי דזיקא שהכל בורי פרי עץ בעי לאברוכי ובסוף מסקינן בשלמא למ"ד תמרי דזיקא היינו דהכא קרי להו נובלות סתמא והתם בדמאי קרו להו תמרי אלא למ"ד בושלי כמרי ניתני אידי ואידי נובלות תמרי או נובלות סתמא קשיא ואמרתי כיון דלא מסקינן בתיובתא נתתי אל לבי לתרץ קושיא זו דלא קשה מידי די"ל דדווקא היכא דתנן נובלות תמרה הוא בשולי כמרא אבל היכא דתנן נובלות סתמא כמו בערלה פי'

תמרי דזיקא והכא במתניתין דברכות אינו צריך למיתני תמרי לאשמועינן בשולי כמרא דממילא מוכח מיניה ובי' דמיירי בבשולי כמרא דמדקתני דמברכין שהכל ש"מ בבשולי כמרא מיירי דאי תמרי דשדי זיקא א"כ בפ"ע בעי לאברוכי אבל היכא דאיכא למיטעי כמו גבי ערלה ש"מ מדקתני סתם פי' תמרי דשדי זיקא וק"ל:

וראיתי גדולי חקרי לב שנבוכו בדין זה וכתבו פירושים דלא סמכי דהטור כתב בסי' ר"ב דין בוסר וחרובין וזתים ועל שאר אילנות משיוציאו פרי חשובין לברך עליהם ב"פ העץ וכתב הב"י שכן כתב הרא"ש והרשב"א שכל אילן משיוציאו מיד חשיב הוא לברך ב"פ העץ וכן כתב רבינו ירוחם והרי"ף והרמב"ם לא הזכירו דבר מכל זה כתב רבינו ירוחם נובלות שהוא מין פרי ולא נגמר בישולו שהכל עכ"ל ולא דק שהרי אמרו בגמרא דנובלות היינו בשולי כמרא ופירש"י בשולי כמרא כמו שרופי חמה שבשלם ושרפם החום ויבשו ותמרים הם עכ"ל וא"כ אינם ענין לשלא נגמרו בישולם עדיין עכ"ל הב"י והט"ז בסי' ר"ד ס"ק ג' כתב ויש לתמוה עליו מאוד מה חשיב בזה להשיג על הר"ר ירוחם טפי מן הטור שכתוב כאן בסי' ר"ד וז"ל נובלת והן מיני תמרים שאין מתבשלים מברכין שהכל עכ"ל וכתב שם פירושים דלא סמכי וכבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק והמעיין בשיטת הש"ס יבין וישכיל שכל דבריו דחוי' מעיקרא וכן ראיתי בשו"ת של הגאון מהר"ד אב"ד פראג שהחכם הרב ר' יודא מאליר הרגיש ג"כ בזה וגם הב"ח השיג על הב"י בזה ואני בעניי לא ידעתי שום קושיא בזה דהא כבר כתבתי שיש ג' פירושים על בישולי כמרא וראוי לדקדק איך כתב הב"י על רבינו ירוחם שלא דק נגד פירש"י דילמא באמת חולק על רש"י ומפרש כפי' הרמב"ם בשולי כמרי פגים שנופלים קודם בישולם ועוד למה הביא הב"י פי' רבינו ירוחם גבי נובלות בסי' ר"ב דשם לא הזכיר הטור מדין נובלות ומקומו בסי' ר"ד ושם לא כתב מידי אלא נראה ברור דהרב הב"י תמה בזה על רבינו ירוחם דפסק דכל אילנות משיוציאו מיד חשיב לברך ב"פ העץ אף שהם פגים ועל נובלות שהוא פרי ולא נגמר בשולו שהכל משמע נמי שנפל מן האילן בעודם פגים וא"כ למה יברכו שהכל למה יצאו מן הכלל דכל אילנות משיוציאו אפילו פגים חשובים לברך ב"פ העץ ובגמ' פריך איכא דאמרי בשלמא למ"ד בשולי כמרי היינו דמברכין עלייהו שהכל אלא למ"ד תמרי דזיקא שהכל בורא פרי העץ בעי לאברוכי ולפי' רבינו ירוחם כשם שקשה למ"ד תמרי דזיקא שנפלו לאחר גמר פריים דבורא פרי העץ בעי לברוכי כן קשה למ"ד בשולי כמרא כיון דעל כל אילנות חשיבי פגים לברוכי ב"פ העץ א"כ למה יצאו אלו מכללם ולכך כתב דלא דק בפי' רש"י שמפרש נובלות בשולי כמרא ששרפם החום ונשתנו לגריעותא לכך מברכין שהכל ואין ענין לשלא נגמר

בישול' עדיין דזה הוי בכלל כל האילנות משיוציאו חשיבי לברוכי ב"פ העץ בשלמא על הרמב"ם לק"מ שהוא ג"כ מפרש בשולי כמרא פגים הנופלים מן האילן די"ל דלא סבר האי כללא לענין ברכה שכל האילנות יהיו חשובים לברך ב"פ העץ ולכך אפשר דפירושו הוא אמת אבל לפי' רבינו ירוחם דסבירא לי' האי כללא דכל אילנות משיוציאו חשיבי לברך פרי עץ א"כ ע"כ אי אפשר לפרש כפירושו אלא כפירש"י ולכך הביאו הב"י בסי' ר"ב דפסק שם כל אילנות משיוציאו ולא קשי' לי' על רבינו הטור שמפרש נובלות הם מיני פירות שאינם מתבשלים על האילן דאפשר כיון שאינם מתבשלים לעולם גריעין טפי מפגי פירות דחשיבי לברך עלייהו בפ"ה דהם בכלל כל האילנות משיוציאו אבל הני לא חשיבי כלל פירי דמותר לקוץ בשביעית ורבינו הטור אחד מפירושיו דנובלות נקיט ומודה לדינא לרש"י בנובלות שיבשם החום קודם בישולם כיון דנשתנו לגריעותא דמברכין שהכל אכן נראה דאף לרבינו הטור דמפרש נובלות פירות שאינם מתבשלים על אילן דמברכין שהכל נראה דווקא קודם תיקונם אבל לאחר שנותנים אותם בתבן להתבשל או אם מיתקן ע"י אור מברכין בפה"ע מידי דהוי אשקדי' המרים דאם מיתקן ע"י אור דמברכין פרי העץ ה"נ דכוותי' ומסתבר טעמי' כיון דנטעי להו אדעתא דהכי לאכול לאחר זמן כשיתבשלו:

אכן בעיקר דינא דכל אילנות משיוציאו חשיבי לברך ב"פ העץ תמה אני מאוד דבגמרא לא אמרינן זה אלא לענין שביעית כיון שהתחיל לבוא לכלל פירי אסור להפסיד וכן לענין ערלה כיון שבא לכלל פרי איסור ערלה נוהג בו אף שאינו ראוי לאכילה כלל מטעם דערלה אסורה בהנאה אבל לענין ברכה לא חשיבי פירי כלל וראיה ברורה לזה דתנן מאימתי אוכלין פירות אילן בשביעית דדרשינן לאכלה ולא להפסד ואם אכלן קודם בישולן הוי הפסד ומפרש הפגים משיזריחו הבוסר משיביא מים וזתים משיכניסו רביעית לסאה בכולן רשאי לאכול בשדה ושאר כל פירות אילן כעונתן למעשרות כן עונתן לשביעית ופירש רבינו עובדי' דדווקא תאנים וענבים וזתים רגילים לאכול קודם בישולם לפיכך התירו לאכול בשדה בשביעית קודם שיגיעו לעונת המעשרות אבל לא שאר פירות ועונות למעשרות בשאר פירות פ"ק דמעשרות כל האדומים משיאדימו והאגוזים משיעשו מגורה פי' שיבדיל האוכל מן הקליפה החיצונה ויהי' האוכל כאלו מונח במגורה וכן השקדים וכל הלבינים משיקרחו פירוש פירות הללו בקטנן מכוסים שערות דקות כמין נוצה וכשמתחיל להתבשל נקרחים נשמע מזה דאם אוכל פירי קודם שהגיעו לשיעור זה הוא מפסידן ואיך יעלה על דעת לברך עלייהו ב"פ העץ וכן בבוסר אם הגיע לכפול הלבן ויוצא ממנו מים מברכין עליו ב"פ העץ חוץ מתפוחים שחייבים

גדלים וקטנים אפשר דמברכין עלייהו ב"פ העץ אבל קודם לזמן זה אין לברך ב"פ העץ ועוד דלא נטעי אינשי אדעתא דהכי ואף שהרשב"א בסי' תכ"ח חילק בין שקדים המתוקים שאין מברכין עלייהו בקטנן אלא שהכל משום שאינו נהנה מגוף הפרי אלא מקליפתו החמוצה ואין נוטעים השקד אדעתא דקליפה משא"כ שאר אילנות חשיבי משיוציאו משום דמגוף הפרי שנוטעין אותו מחמתו הוא אוכל עכ"ל מ"מ נראה שאין לחלק כלל בינייהו כיון דמשנה שלימה תנן דקודם שהגיעו לעונת המעשרות הוי בכלל הפסד שמפסיד הפרי ואין דרך אכילה בכך א"כ אין לברך עלייהו אלא שהכל או פרי אדמה וברור לי שמהאי טעמא לא הביאו הרי"ף והרמב"ם הך דכל אילנות משיוציאו לברך עלייהו ב"פ העץ משום דלא מסתברא להו הא דינא כלל דלענין שביעית וערלה איתמר בגמ' ולא לענין ברכה:

עוד ראיתי להזכיר באותן קטניות שאוכלין הקליפה הירוקה לכאורה הי' נראה לברך כמו על קטניות ב"פ אדמה ולא דמי לשקדים קטנים דמברכין שהכל דלא נטעי להו אדעתא דהכי דהתם אינו ראוי לאכול אלא הקליפה קודם שנגמר הפרי ולא נטעי אדעתא דהכי אבל בנדון דידן דמי לצלף דאמרינן דנטעי אדעתא דשותא פי' לאכול את העלים ואת התמרות ומברכין על העלין ותמרות בפ"א מ"מ נראה דהתם נחית חד דרגא כיון דלאו עיקר הפרי מברכין בפ"א ועל הקפריסין מברכין בפ"ע א"כ בפרי אדמה כיון דלאו עיקר פרי הוא נחית חד דרגא ומברכין שהכל. וראיתי לט"ז בסי' ר"ד ס"ק ה' מחלק בשרביטין של קטניות דאותן שנזרעים בגנות ע"מ לאכול חיים בשרביטן יש לברך בפ"א אבל אותן שנזרעים בשדות להניחם עד שיתקשו אין לברך עליהם בפ"א מה שעוקרים אותם כשהן רטובים ולחים דלא נטעי אדעתא דהכי עכ"ל ותמי' לי דבסי' ר"ה ס"ק ב' כתב לענין שומים ובצלים ומחלק כשהוא צעיר מברכין בפ"א וכשהזקין מברכין שהכל ולאחר בישולו בפ"הא משום דאמרינן דתחילת זריעתו היתה לכונה זו ולמה לא נאמר בקטניות כן ועוד איך יעלה על דעת לומר דלא נטעי אדעתא דהכי דהא עינינו רואות אלו היו רוצים ליקח מבעלי השדות בעודם ירוקים הי' מוכר הכל ביוקר יותר מיבשים אלא דמין זה הוא לרוב מאוד ואי אפשר לאכול הכל בעוד שהם ירוקים ורטובים ומניחין אותן לגורן ליבש ונטעי אדעתא דהכי ולהכי וא"כ ראוי לברך עליהם בפ"הא בלי שום פיקפוק בעולם וכן בכוסס חיטה דמברך בפ"א אע"ג דלא נטעי להכי אלא לגורן לעשות קמח יוצא לנו מזה דעל קליפת מראנצין יש לברך בפ"הע ועל גרעיני פירות אפילו הראוים לאכילה אין לברך אלא פרי אדמה ופירות שאינם מתבשלים על האילן ומניחים אותם בתבן עד שיתרככו וימתקו מברכין שהכל ולאחר שנתבשלו ונמתקו מברכין בפ"הע וכל

האילנות אין ראוי לברך בפ"ה משיוציאו אלא כשהגיעו לעונת המעשרות והיינו בגמר פריים ולא בעודם פגים דאין מברכין אלא שהכל כל זה ברור בראיות ברורות בס"ד. ועל האתרוג המטוגן בדבש אף שבלא דבש אינו ראוי לאכילה כלל מ"מ כיון דהוי פרי למעשרות דהילכתא כרבנן דאמרו דאתרוגים חייבים גדולים וקטנים ראוי לברך בפ"ע כאגוז גמור המטוגן בדבש ואף אם מבשלים בלא דבש ישתנה לגרעותא מ"מ פרי עיקר וכן שומשמים שמטגנים ראוי לברך פרי אדמה דלא כקצת הטועי' ומברכין שהכל:

שאלה סו

תשובה זו השבתי לש"ב הרב המופלא מוהר"ר משה בן הרב הגאון מוהר"ר מרדכי ז"ל שהי' אב"ד ור"מ בק"ק קראטשין

לרוב אהבתו דמכ"ת אמרתי להפסיק באמצע הפרק ולהשיב כראוי לו על דבר השאלה אשר שאל מכ"ת על ס"ת שנכתבו האלפין בהיפוך יו"דין כזה ובתוך דבריו נתקשו לו ד"ת במנחות דף כ"ח בפיסקא אפילו כתב אחד מעכבן אר"י א' רב לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד הא נמי פשיטא אלא לכאידך אר"י א"ר ובתוספות ד"ה לא נצרכה אלא לקוצו של יו"ד פי' הקונטרס רגל ימיני וקשה דהא פשיטא דאין זה אות ומפרש ר"ת דהוא ראשו כפוף וכו' וא"ת דאמרינן בפרק חלק ונער יכתבם שאם ישליך נער אבן בקיר ועושה רושם עושה יו"ד וי"ל דכעין יודי"ן קאמר ולא יו"ד ממש וכתב מכ"ת דברי התוס' צריכין ביאור מה חידשו התוס' בקושיא יותר מן לשון הגמרא הא נמי פשיטא ועוד הוא"ת הוא קושיא ג"כ על הגמרא ולא אדברי ר"ת דווקא וביאר מכ"ת בדרך רחוקה ונפלאה ממני וכתב מכ"ת ואחרי העיון במרדכי מצא רעיונו ויבאו כל הדקדוקים בדברי התוס' על נכון וז"ל המרדכי פ"ה רגל ימיני וקשה לר"ת דזה הוא פשיטא דהוי כגופי' ובענין אחר לא הוי אלא נקודה בעלמא ולא מיקרי אות והלשון משמע דבלאו קוצי מיקרי יו"ד מדאמרי' של יו"ד ופר"ת דהיינו רגל שמאלי של יו"ד שהוא כפוף מעט כדאמרינן לקמן מפני מה ראשו כפוף מפני שהצדיקים שיש ראשן כפוף ואפילו לפ"ה יש להזהר בהא דר"ת משום ההיא דלקמן וההיא דפרק חלק ונער יכתבם משמע קצת כפ"ה ואין לשנות אלא הא איתא והא איתא והכי משמע ומוכח בפסיקתא דיש לה נקודה למעלה ולמטה דאמר ע"הב נברא ביו"ד לומר לך מה יו"ד יש לה נקודה אחת למטה ואחת למעלה ובודאי כוונת התוס' נמי הכי דהקושיא הוא אדברי רש"י שכתב של יו"ד ולזה פר"ת דקאי אראשו כפוף דבלא רגל ימין לא נקרא יו"ד והביא ראיה מהגמרא דשם אינו משמע רק התג העליון ובהא מחולקים ר"י בעל התוס' והמרדכי דלדברי התוס' אינו צריך לר"ת

רק רגל של ימין וראשו כפוף ולפ"ד המרדכי בהעתקתו לר"ת משמע ג' נקודות דהיינו רגל ימין זהו היו"ד והתג העליונה דאיהו ראשו כפוף ולמטה נקודה קטנה כזה י' דזהו משמעות הפוסקים ולזה כיון החכם הלבוש ולא כן משמעות דברי התוס' בהעתקתם לדברי ר"ת ובהתוספות המשמעות א"ת ונער יכתבם קאי לר"ת ומשמעות המרדכי דקאי אפי' רש"י גם משמעות הב"י כדברי המרדכי עכ"ל דמכ"ת ותמה אני על חכם כמותו ששימש את אביו הגאון ולבבו הי' רחב בים התלמוד כפתחו של אולם ולא לן בעומקא של הלכה להעמיד אליבא דהילכתא ראשון דברי התוס' ודברי המרדכי הם אחדים ואין בהם שום חולק דסוגית א"ת אינו אלא ר"ל אם תרצה להקשות י"ל תירוץ על דבריך ר"ל דר"ת הקשה על פירש"י קוצו פי' רגל ימיני וקשה פשיטא דהא מדקאמר קוצו של יו"ד משמע בלא זה נקרא יו"ד ובלא זה לא נקרא יו"ד ולפר"ת ניחא בלא ראשו כפוף נמי מיקרי יו"ד ועל זה הקשו למה דחה ר"ת פירש"י וא"ת והא בפ' חלק אמרינן ונער יכתבם שעושה רושם בכותל ועושה יו"ד משמע בלא רגל ימיני נמי הוי יו"ד וא"כ שפיר אמרינן לא נצרכא אלא לקוצו של יו"ד דבלא רגל נמי מיקרי יו"ד ועל זה פריך פשיטא כיון דעכ"פ דצריך רגל ליו"ד ופשיטא שפסול כמו לדעת דפסלי בלא תגין אף דמיקרי אות בלא תגין וק"ו לרגל יו"ד דהיה להם קבלה דצריך לכתוב מדאמרינן בשבת שלא יעשה ווי"ן יודי"ן ויודי"ן ווי"ן ש"מ דצריך רגל קטן ליו"ד בימין וא"כ לפירש"י ניחא ההיא דחלק דבלא רגל נמי מיקרי יו"ד כדרך כתיבת הנער ועל זה תירצו דכעין יו"ד קאמר ולא יו"ד ממש וא"כ הדרא קושיא לדוכתה על רש"י איך כתב ולקוצו של יו"ד רגל ימין דמשמע בלא רגל מיקרי יו"ד וזה אינו דלא מיקרי יו"ד כלל בלא רגל והתם בחלק כעין יו"ד קאמר וע"כ יותר ניחא פר"ת דקאי אראשו כפוף ובלא ראשו כפוף נמי הוי יו"ד כמו שעטנז גץ בלא תגין וזה שכתב המרדכי וההיא דפ' חלק משמע קצת כפירש"י דראי' גמורה אינה כמו שדחה ר"ת אבל ראי' קצת דמשמע בלא רגל ימיני נמי מיקרי יו"ד אלא לענין פסולה פריך המקשה שפיר פשיטא דקבלה הי' להם דצריך למכתב רגל ימיני ופשיטא דפסולה ואין חילוק בין התוס' ולהמרדכי בשום ענין אלא דהתוספות מיירי בראשו כפוף שהוא לצד שמאל כזה ומהתג למעלה אינם מדיינים כלל על זה אלא דהמרדכי מביא ראיה מהפסיקתא ג"כ שיש לו קוצי מלמטה ומביא לשון הפסיקתא שיש ליו"ד עוקץ למעלה ולמטה ורש"י ור"ת לא חלקו בזה מעולם ואיתא להא ואיתא להא כמ"ש המרדכי אלא דאפשר דאין לפסול לדעת רש"י אם חיסרו העוקצין למעלה ולמטה ולר"ת פסול גמור אם אין ראשו כפוף למטה אבל לכתחילה כ"ע מודו דצריך למכתב כך ונפלאתי על מכ"ת שכתב לדעת המרדכי לר"ת דצריך ג' נקודים רגל ימין ותגו עליונה דאיהו ראשו כפוף

עכ"ל לא ידעתי מי הכניסו לזה להפך הדברים דתג עליונה אין זה ראשו כפוף אלא ראשו זקוף אלא אקוצי תחתונה של שמאל קאמר וכן איתא בטור י"ד ובא"ח להדי' לפי פי' הפסיקתא יש ליו"ד תג למעלה וגם כפוף למטה ובזה פסול לר"ת אם לא עשה אבל בקוץ עליון אפשר אף לר"ת לא מיפסל כיון שלא נזכר בש"ס לא סמכינן אספרים חיצוני'. ובזה נדחו כל חילוקי דיניו שרצה להמציא ונכנס בדחוקים גדולים ובזה מתורץ נמי מה דקשיא לי' מה חידשו התוס' בקושיא יותר מן לשון הגמ' הא נמי פשיטא דהתוס' הקשו איך עלה על דעת ר"י אמר רב לומר כן לקוצי של יו"ד הא בלא זה לא מיקרי יו"ד וזה פשוט וברור באין גמגום כלל:

ועוד הביא מכ"ת מתני' דשבת דף קמ"ג הכותב אות אחת נוטרייקון רבי יהושיע בן בתירא מחייב וחכמים פוטרי' ופרש"י אות אחת נוטרייקון שעשה סימן נקודה עליה לומר להבין בה תיבה שלימה כתבה וכתב על זה אביו הגאון בגליון הגמרא לפי פירש"י קשה מהגמרא דפ' חלק ונער יכתבם דנקודה בעלמא הוי אות א"כ הוי זה כמו שתי אותיות דהיינו האות והנקודה שעלי' הוי כמו כותב ב' אותיות על שני לוחי פנקס ולחייב לחכמים משום כותב שתי אותיות עכ"ל וכתב מכ"ת עפ"י התוספות דהקומץ דסיימו דהוי רק כעין יו"ד ולא יו"ד ממש א"כ אין בזה אות עכ"ל ויפה כתב מכ"ת ועושה בזה נחת לנשמת אביו ואביו הגאון אגב ריהט' רהיט או הגמרא דידי' וכל מה שצידד מכ"ת להחזיק הקושיא אינו אלא דברי שפתי' מלבד זה לדעתי אין כאן ריח קושיא דהא על שני לוחי פנקס ונהגין זה עם זה בעינן אבל אם כתב על שני דפי הפנקס הואיל ואינו יכול לקרבן אלא ע"י שיחתוך הפס' שביניהם א"כ בנדון דידן נמי דאף את"ל דנקודה הוי אות מ"מ כיון שכתוב למעלה ואינו ראוי לצירוף אלא ע"י שיחתוך למעלה הוי מחוסר מעשה דקריבה דפטור מיהו זה אפשר לדחות ממה שכתב המ"מ בפ' י"א מהל' שבת דאפילו כל האותיות באמצע המגילה אתה יכול לקרבן בלא קציצה שהרי הגזיל וכיוצא בו דבר הנכון הוא ואתה יכול לקרב האותיות שיהיו נוגעות עכ"ל מ"מ נראה דאם כתב אות למעלה מן האו' אי אפשר לקרבו בלא קציצה ועוד אף אם נימא לפי פשיטות הגמרא דפ' חלק דנקודה הוי יו"ד וזה ראיה קצת לפירש"י מ"מ בעינן שיכתוב רגל ימין עכ"פ אליבא דכ"ע ויותר יש לפסול בלא רגל ימין דמוזכר בש"ס אליבא דכ"ע לפסול מתגין וזיוני דשעטנז גץ ואפ"ה אמרינן נתכוון לכתוב אות ח"ת וכתב שני זיינין פטור משום דבעינן זיוני וכתבו התוס' דאפילו נתכון לשני זיינין ולא זיינום, נמי פטור וק"ו בהאי נקודה דאף דחשיב יו"ד מ"מ בעינן קוצי יו"ד ובלא קוצי פטור כל זה ברור ופשוט ואין ספק שאגב שיטפא דלימודו כתב כן:

ומה שהקשה מכ"ת בדברי התוס' בשבת דף ק"ג ד"ה בגליטרי בעלמא מחייב פי' א"א שכותבין בקמיעות וכן פר"ת וי"מ שא"א אמן אמן שכותבין בקמיעות וליתא דהיינו נוטרייקון וחייב אפילו באחד ורבנן דפטרי אפילו בב' וג' עכ"ל ודבר זה הוא תמוה לכל עין רואה חדא מנ"ל הא דילמא לא פטרי רבנן רק באות א' נוטרייקון ומנא ידע דאפילו בב' וג' פטרי דילמא בא' ומאי פסקא ויותר תמוהים דברי הרב ברטנורה שפי' וחכמים פוטרי' שהרי לא כתב שם שתי אותיות והלכה כחכמים יש לתמוה עליו וכי לא ראה דברי התוס' דפטרי בב' וג' גם שם בתוס' ד"ה א"א דאאזרך איכא בינייהו לאו דווקא דהא ת"ק פוטר אפילו שתי אותיות משם אחד עד שיכתוב שם משמעון אלא משום ר' שמעון נקטי' דאפילו בהא מחייב והתוס' הפכו הסדר וגם בדברי רש"י יש כמה דיקדוקים שפירש והיינו ת"ק שיש ת"ת וצריך לפרש דברי רש"י דהא הן הן דברי ר"י ולא דברי ת"ק עכ"ל של מכ"ת נראה פשוט דהרב ברטנורה והתוס' הם צמודים לאחדים הא דכתבו התוס' דפטרי חכמים אפילו בב' וג' היינו בא"א דלא מצינו שהיא תיבה קטנה בכל המקרא כהני תנאי דפליגי אדר"ש והילכתא כוותייהו דלא מחייב בא"א וע"כ רבנן דלית להו נוטרייקון מן התורה א"כ שפיר כתבו דאפילו בב' וג' אותיות כאלו נמי פטרי וזה פשוט וברור לכל בי רב אבל אם כתב שתי אותיות כגון שש או שם משמעון מחייבי רבנן וע"ז פי' רבי' עובדי' וחכמים פוטרי' שהרי לא כתב שם שתי אותיות ר"ל כגון שש או תת או ר"ל דשם קאי לכל אות ואות ר"ל שאינם שוות כמו שם משמעון אבל אם כתב א"א או שש או תת אליבא דת"ק דר"י דברייתא פטרי רבנן אפילו כותב נוטרייקון משום דלית להו נוטרייקון מה לי חד אות ומה לי בשני אותיות ולכך נקט שם שתי אותיות דאלו לכוונת מכ"ת ה"ל חכמים פוטרי' שהרי לא כתב שני אותיות אלא ע"כ כדברינו נתכון וא"כ דברי הרב ברטנורא והתוס' נאחזים לאחדים והשתא דברי התוס' ד"ה א"א דאאזרך נמי ברירן דבל"ז לא היו יכולים לומר לאו דווקא דהא ת"ק פוטר אפילו שתי אותיות משם אחד ה"א כי"מ דהכא מיירי בנוטרייקון ומודה ת"ק דחייב אבל לבתר דראו פי' הר"מ דרבנן דפטרי במתניתין פטרי אפילו בב' וג' א"כ שפיר כתבו דלאו דווקא וכו' וכל זה פשוט וברור ורש"י נשמר מקושיות התוס' דהא ת"ק פוטר אפילו שתי אותיות משם אחד ר"ל אפילו שש ותת עד שיכתוב שם משמעות משם גדול ולכך פרש"י היינו ת"ק שש תת ת"ק ר"ל בר פלוגתא דקודם לי' ת"ק קרי לי' ואחר כתבי זה עיינתי במהרש"א וראיתי שהוא מפרש לדברי התוס' כן וז"ל דהא ת"ק פוטר אפילו שתי אותיות משם אחד ר"ל שש ותת כו' הרי להדי' דדברי התוס' ורש"י ברירן באין גמגום ומעתה אין אני צריך לדחות ראיותיו כי ממילא נדחו וק"ל:

ועתה נחזור להנדון ששאל מכ"ת באלפי"ן הנכתבין בהיפוך יודי"ן אומר אני חלילה לנו לפשוט יד ולפסול ספרים ישינים הנכתבין ע"פ חכמים וזקנים שבדור אחר דור ושפיר כתב הרא"ש בתשובה צורות האותיות אינם שוות בכל המדינות הרבה משונה כתב ארצנו מכתב האר' הזאת ואין פיסול בזה השינוי רק שלא יעשה ההי"ן חתי"ן כמו שמפורש בגמרא עכ"ל הביאו הטור י"ד סי' רע"ד ויותר מזה כתב רבינו תם דטי"ת צריך שיהי' ראש ימין שלה כפוף למטה ויש לו ראיה קצת מהש"ס דקתני שלא יעשה טיתי"ן פיפי"ן ואפ"ה עינינו רואות שאנו כותבי' טי"ת בלי שום כפיפה והלועזי' כותבין כן אפ"ה אין פוצה פה לפסול ס"ת ותפילין שלנו וק"ו לצורות אלפי"ן שאינו רמז ורמיזה בש"ס איך לכתוב היו"ד של מעלה ופשיטא שאין לפסול בשביל מה שנזכר בלבוש ואפשר שגם הלבוש לא כתב לפסול אם היפך היו"ד ובפרט שיש לה סמך מן דאר"י ז"ל ע"כ חלילה לנו לשלוח יד בס"ת כאלו וכן השיני"ן שנכתבו כזה נמי כשר וכן האלפ"ין וצדי"ן אין לפסול בדיעבד וכן כתוב במג"א סי' ל"ב ס"ק ל"ו בשם תשובות הרב הר"מ גלאנ"טי דכל דבר שאין לו שורש בגמ' כשר בדיעבד. ויש לי עיון גדול על הט"ז שכתב בי"ד סי' רע"ד ס"ק ה' וז"ל בטור כתוב דהרמב"ם לא פסל אם חיסר הזיינין והרא"ש פוסל כיון דאיתא בגמ' אמר רבא שעטנז גץ צריך שלשה זיינין וקשה לי על דעת זה דהא איתא בגיטין ריש פ' המביא דף ט"ז מ"ד צריך לומר ואי לא אמר כשר קא משמע לן בבא יתירה דפסול אלמא דלישנא דצריך אינו מורה אלא לכתחילה וכאן נקט רבא לישנא דצריך וזה סייועא להרמב"ם עכ"ל הט"ז ובש"ע בא"ח סי' ל"ו פסק כהרמב"ם להכשיר אם לא זיין שעטנז גץ ותמי' לי טובא הלא מש"ס ערוך משמע דמעכב דאמרינן סוף הבונה תנא נתכוון לכתוב אות אחד ועלו בידו שתי' חייב והתנן פטור לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני ופרש"י זיוני דהיינו נתכון לכתוב חי"ת וכתב שני זיינין ואי כדברי הרמב"ם דאינו מעכב בדיעבד למה יהיה פטור בשלא זיינן הלא נחשב לאות גמור דהא לגבי שם משמענן דמחייב ר"י אף דהתם פתוחה והכא סתום אפ"ה דסבירא ליה כמ"ד דפתוח ועשה סתום כשר בדעבד נתקיימה מחשבתו הכי נמי הכא ולדעתי זה ראיה שאין עלי' תשובה ומפשיטת לשון הרמב"ם שהביא הטור א"ח סי' ל"ו נראה דגם הרמב"ם לא הכשיר אלא בשאר תגין ולא בשעטנז גץ אחר כתבי זה ראיתי בשלטי גבורים דכתב דמכאן ראיה למ"ד אם חסר התגין בס"ת פסול מיהו מההי' דמחייבי גבי שבת היכא דנטל לגגי' דחי"ת ועביד ב' זיינין ויש ראיה למ"ד דס"ת שאין בו תגין דכשר דהא באות חי"ת ליכא תגין דאינו מאותיות שעטנ"ז ג"ץ ולפי"ז נמצא דפליגי הני תרי סתמי אהדדי והנה הרמב"ם בפ' י"א מהל' שבת פסק כאוקמתא דר' ששת דמשני כגון

שנטל לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין ומזה מוכרח דס"ל דאפילו באותיות שעט"נז ג"ץ אין התגין מעכבין ולפום ריהטא הי' נראה דרב ששת לא פליג אסתמא דש"ס דקאמר תנא נתכוון לכתוב אות אחת ועלה בידו שתים חייב ופריך והתנן פטור ומשני לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני ופירש"י נתכוון לכתוב חי"ת וכתב שני זיינין דבעי זיוני שצריכין עדיין לזיינן בתגין שלהם משמע דזיוני מעכבי אלא די"ל דכתב חי"ת כמו שני זיינין עם התגין שלה ואח"כ לחטרי לגגה דחי"ת וכן כתב הב"י בא"ח סי' ל"ב חי"ת יהיו שני רגליה דומי' לשני זיינין ממש ומייתי ראי' מדאמרינן בהבונה דאי נטל לגג' דחי"ת ומשוי לי' תרי זיינין עכ"ל ולפ"ז י"ל דהיו רגילין לכתוב רגלי' כמין שני זיינין ממש עם התגין ולכך קאמר רב ששת כגון שנטל לגגה דחי' ועשאו שני זיינין כי נשארו שני זיינין עם התגין מיהו באותיות דר"ע חי"ת מפני מה אינו קושר כתר מפני שבעלי חטא יש להם בושה משמע שאין להם תגין ועם כל זה יש לישב דע"כ מיירי שהני שני זיינין צריכין לספר כפירש"י שם וא"כ מיירי שמתחילה כתב הסופר שני זיינין כתיקון לצורך הספר אלא שאח"כ טעה וסבר שהוא צריך לכתוב חי"ת ועשה גג למעלה ואם הגיה אות זה בשבת שנטל לגגו של חי"ת ועשאה שני זיינין חייב וכל זה ראוי לומר כדי שלא נאמר דרב ששת פליג אסתמא דש"ס וגם התוס' כתבו בהדי' דאפילו נתכוון לכתוב ב' זיינין אם חסר התגין פטור ש"מ דהתגין מעכבין וע"כ מפרשי הא דר' ששת כמו שפרשנו וק"ל:

ועוד יש לי תמיה דפסק בא"ח ובי"ד דאם כתב ריי"ש כמו דלי"ת אין תקנה לגרוד לתגו דדלי"ת משום חק תוכות ולי נראה דכל כי האי גוונא לאו חק תוכות נינהו דאמרינן שם תנא הגיה אות אחת חייב ופריך השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות א' חייב א"ר ששת כגון שנטלו לגגו של חית ועשאו שני זייני"ן רבא אמר כגון שנטלו לתגא של דלי"ת ועשאו רי"ש ופרש"י ועשאו שני זיינין והספר לכך צריך רבא אמר כו' ובדבר מועט חייב הואיל וזה תיקון הספר כו' נשמע מזה דזה לא הוי כחק תוכות דא"כ לא תיקן בזה כלום. וע"כ דלא מחייב אלא באות שכשר בס"ת דבלא זייני פטרינן לשני אותיות אפילו נתכון לכתוב שתי אותיות ולא אמרינן כיון דעכ"פ דהיא כתובה בשאר ספרים אלא ע"כ דמיירי בכתב הראוי לס"ת ושיטת הלכה מוכחת שמיירי בכתב הראוי לס"ת וא"כ ראי' ברורה דלא הוי חק תוכות בתגא דדלי"ת או דחי"ת אלא אם חקק כל האות. אחר כתבי זאת מצאתי שהביא הר"ן בשם חידושי רשב"א שכתב בהדיא וז"ל דמהא שמעינן דבכה"ג לא הוי חק תוכות שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות וכן כשנטלו לגגו של דל"ת ועשאו ריי"ש אינו אלא כדיו שנפל על גבי אות וכתב הר"ן וז"ל ול"נ דאין מכאן ראיה דלגבי שבת ליכא קפידא בין חק תוכות לחק יריכות דכל היכא דהוי מלאכת מחשבת

מיחייב שהרי אפילו מוחק ע"מ לכתוב חייב אבל במידי דבעינן כתיבה כי האי גוונא אין לנו עכ"ל ואני בער ולא מבין במאי דקאמר דכל היכא דהוי מלאכת מחשבת מיחייב א"כ לדבריו הכותב בשמאל נמי לחייב משום דהוי מלאכת מחשבת אלא ע"כ משום כיון דאין דרך כתיבה בכך בטלה דעתו ומחשבתו וכן במוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות דחייב דזה הוי תיקונו כמו קורע ע"מ לתפור אבל במה שכותב ואינו מתקן הספר בכך אף שמתכון לזה מ"מ יהי' פטור דלא תיקן מידי ועוד דהנך גאונים שהכריחו דאין התגין מעכבין מדנקט רב ששת שנטל גגו של חי"ת ועשאו שני זיינין אף שאינם מתויגים ש"מ דכשר בדעבד מנ"ל לומר דילמא משום הכי מיחייב דהוי מלאכת מחשבת שהוא חישב לעשות שני זיינין בלתי מתויגי' כמו בנטל לתגו של ד' לדעת הר"ן אלא פשוט דבטלה דעתו בזה כיון דלא תיקן כלום וא"כ שפיר יליף הרשב"א אי ס"ד דזה הוי חק תוכות אמאי ליחייב וק"ל. והדרן למילתא קמייתא מה שהביא הט"ז ראיה להרמב"ם מפ' שני דגיטין דצריך משמע רק לכתחילה נעלם ממנו דברי התוס' פ"ק דגיטין דף ד' ע"ב ד"ה אי מההיא ה"א הני מילי דיעבד דכתבו התוס' וי"ל דמאחר דתני הכא תרי בבי לאשמועינן דא"י אפילו לכתחילה אינו צריך א"כ מהשתא מצינו למימר דהא דצריך במדינות הים היינו לכתחילה אבל בדיעבד כשר להכי איצטרך מתניתין דפ' ב' למיתני פסול עכ"ל הרי דאי לא הי' בא"י כשר אפילו לכתחילה הי' משמע מלשון צריך דמעכב מלבד זה הא דאמרי' בסוף הוציאו לו דף ס"א ע"ב דאיכא תנאי דסבירא להו היכא דתניא צריך אפילו תקנה אין לו ק"ו דבלישנא דצריך דמעכב עכ"פ לכולי תנאי התם ואין ראיה כזה כדאי לדחות דברי הרא"ש ז"ל ועוד קשיא לי במאי דכתב הרא"ש מ"ם פתוחה שנדבקה ונסתמה אינו מועיל לגרוד הדבק הא אמרינן בפ' הבונה דשם משמעון חייב וע"כ סתם מתניתין אתי' כמ"ד דסתום ועשאו פתוח כשר וכן פתוח ועשאו סתום כשר בדעבד וכיון דכשר בדעבד לא עשה שום תיקון באות דהא קי"ל כל היכא שאות כשר בלאו הכי לא הוי חק תוכות ואפשר שפסק כהאי ברייתא דפתוחין סתומין לא יעשה ואם עשה יגנזו ואגב דאתי לידן האי מילתא ראייתו של ט"ז דמביא מהא דתני המביא גט צריך לומר בפני נכתב אודיע לו מה שחדשתי לתלמידים בהיותי בק"ק פרוסטיץ:

גיטין דף ד' ע"ב בתוס' ד"ה אי מההיא פי' הקונטרס אי מדיוקא דרישא ופי' כן כו' יש להקשות דילמא רש"י אזיל לשיטתי דפי' בד"ה איכא דמותיב הא דלא אותבי' מסיפא דקתני בהדיא המביא גט בא"י אין צריך לומר בפני נכתב דהוי משני ליה דבאותה מדינה עצמה קאי ולפ"ז יש להקשות מאי פריך בלישנא קמא הא בהדיא קתני לה דילמא מסיפא הוי אמינא דבאותה מדינה מיירי אבל ממדינה למדינה צריך ולכך איצטרך דיוקא דרישא

ללמוד אפילו ממדינה למדינה בא"י לא צריך אלא ע"כ צריך לומר דהמקשה פריך כך איך אפשר לומר באותה מדינה במדינת הים צריך ודיוקא אתי ללמוד ממדינה למדינה בא"י אינו צריך א"כ קשה הא בהדיא קתני וכ"ת דאיצטרך שלא תפרש הסיפא שמיירי דווקא במדינה אחת א"כ קשה לישתוק מיניה לגמרי ואנא ידענא מדיוקא דרישא דאפילו ממדינה למדינה בא"י אין צריך ק"ו באותה מדינה בא"י אלא ע"כ דדיוקא אתי ללמוד דבאותה מדינה בח"ל אינו צריך וע"כ סיפא אפי' ממדינה למדינה בא"י אינו צריך ולפ"ז אינו צריך לומר אי מההיא אסיפא דמסיפא ליכא למישמע מידי די"ל דמיירי באותה מדינה ועיקר קושייתו דלישתוק מסיפא וידענו מרישא ולכך הוכרח רש"י לומר אי מההיא מרישא:

אלא ע"כ דהתוספות אזלו לשיטתם דהקשו לעיל ד"ה אלא אימא ממדינה למדינה בא"י לא צריך וא"ת אמאי נקט ממדינה למדינה ניתני המביא גט באותה מדינה ותירצו דאיצטרך דלא נימא ממדינה למדינה צריך משום קיום ולפ"ז יש לומר דהמקשה פריך דאיך אפשר לומר דדיוקא אתי ללמד על מדינה למדינה בא"י דלא צריך דעל זה קשה קושיות התוס' דניתני המביא גט באותה מדינה דאין לומר דאיצטרך דלא נימא ממדינה למדינה בא"י צריך משום קיום וע"כ הדיוקא דקתני המביא גט באותה מדינה במדינת הים צריך ע"כ אתי ללמד על אותה מדינה בא"י אינו צריך ע"ז פריך היכי אפשר לומר כן הא בהדיא קתני המביא גט בא"י אינו צריך אלא ע"כ דאתי ללמד אפילו ממדינה למדינה בא"י אינו צריך א"כ קשה קושית התוס' ומתרץ התרצן דע"כ מוכרח למיתני המביא גט ממדינה למדינה במדינת הים צריך דאי היה תני המביא גט באותה מדינה במדינת הים ה"א דווקא דיוקא הא באותה מדינה בא"י אינו צריך ולעולם ממדינה למדינה בא"י צריך משום קיום ואי קשיא למה לי סיפא דהא באותה מדינה מדיוקא דרישא נשמע דהוי אמינא דהני מילי דעבד ואיצטרך משנה יתירה דאפילו לכתחילה אינו צריך באותה מדינה וא"כ איצטרך לומר המביא גט ממדינה למדינה במדינת הים לאשמועינן הא בא"י ממדינה למדינה לא צריך ולפ"ז כיון דע"כ הא דקאמר הש"ס אי מההיא קאי באמת ע"כ אי הוי תני המביא גט באותה מדינה במדינת הים ודיוקא אתי על אותה מדינה בא"י על זה פריך הא בהדיא תני וא"כ איצטרך לשנויי אי מההיא אסיפא ומאי דוחקא דרש"י לומר אי מההיא ארישא אלא ע"כ משום דבסיפא אי אפשר לומר ה"א דעבד דהא אין צריך קתני משמע לכתחילה וק"ל:

ולפי"ז יש להקשות קושיא חזקה מאי פריך לאיכא דמותיב על הא דמשני רבא לא תימא ממדינה למדינה בא"י לא צריך אלא אימא הא באותה מדינה במדינת הים לא צריך

ופריך ליתני המביא גט ממדינה למדינה סתם ומאי פריך דילמא לרבא הא דדייקינן הא במדינת הים לא צריך היינו דעבד אבל לכתחילה באמת צריך משום דעכ"פ שייך למיגזור משום דלא בקיאי לשמה וע"כ בסיפא הא דתני המביא גט בא"י אתי ללמד אף לכתחילה אינו צריך בא"י באותה מדינה וא"כ אי הוי תני המביא גט ממדינה למדינה סתם ה"א דיוקא אתי הא באותה מדינה אינו צריך בדעבד אבל לכתחילה צריך בין בא"י בין בח"ל ולכך איצטרך למיתני כל חדא בבא בפני עצמו בל"ז ה"א הא דאמרי לעיל הני מילי דעבד הא לכתחילה צריך לומר היינו ממדינה למדינה דאיכא חשש משום שאינם מצוים לקיים אבל באותה מדינה בא"י אין סברא לומר כיון דדעבד כשר ע"כ בקיאי לשמה למה צריך לכתחילה א"כ קושית המקשה במקומה עומדת דליתני המביא גט ממדינה למדינה סתם ואנא ידענא דבא"י אף לכתחילה אינו צריך דליכא טעמא למגזר אבל השתא לפי הוכחת התוספות מוכרחים אנו לומר דע"כ המקשה פריך הא בהדיא קתני על דיוקא דמדינה אחת וע"ז אמר אי מסיפא ה"א דעבד אף במדינה אחת אמרינן דעבד ש"מ דע"כ איכא איזה טעם למיגזור דבמדינה אחת בא"י צריך לומר לכתחילה א"כ הדרא קושיא הנ"ל לדוכתה מאי פריך המקשה דילמא איצטרך לחלוקא דבא"י אפילו לכתחילה אינו צריך ודוק:

רש"י ד"ה ואיכה דמותיב ס"ד דאע"ג דהוי מותבינן ליה מכלל דמדינת הים באותה מדינה נמי לא צריך סוף סוף הדר הוי לי' דיוקא עכ"ל יש רוצים למחוק תיבת לא ולי נראה דהכי פירושו דאיך אפשר לומר דסיפא מיירי באותה מדינה בא"י אבל ממדינה למדינה בא"י צריך א"כ ע"כ דיוקא דרישא אתי דמדינת הים באותה מדינה לא צריך א"כ למה לי למיתני אותה מדינה בא"י וזה שפירש"י ואע"ג דהוי מותבינן מכלל דמדינת הים באותה מדינה נמי לא צריך א"כ למה צריך למיתני באותה מדינה בא"י אלא ע"כ דדיוקא דרישא אתי ללמוד דאפילו ממדינה למדינה בא"י לא צריך א"כ קשה לרבא ומתרץ רש"י סוף סוף הדר הוי ליה דיוקא וק"ל ואין צריך לשבש הספרים:

תוס' ד"ה רבה אית ליה דרבא וא"ת אמאי צריך לרבה בפני נכתב כו' לכאורה י"ל דמתחילה קודם שתיקנו בפני נכתב אז י"ל דידענו לא מהני משום דלא אתי לאחלופי אבל כיון דתיקנו בפני נכתב א"כ ממילא לא אתי לאחלופי ע"כ ידענו לא מהני בשביל דבעינן לשמה אבל במקום דלא שייך למגזר לשמה מהני ידענו ואתי לאחלופי ולכך תיקנו בפני נכתב ואפשר דזה בכלל תירוצים דתירצו וי"ל דמתחילה לא היו מתקנים בפני נכתב משום איחלופי דיותר יש לתקן דידענו לא מהני בשביל לאחלופי אבל כיון דהוכרחו לתקן בפני נכתב בשביל לשמה ממילא לא אתי לאחלופי כדכתבו התוס' לעיל

דף ג' ד"ה מאן תני א"כ ע"כ ידענו לא מהני משום דבעי כתיבה לשמה וא"כ במקום דלא שייך למיגזור בשביל לשמה הייתי אומר דידענו מהני ואתי לאחלופי ולכך תיקנו שיאמר בכל מקום אף בא"י בפני נכתב וק"ל וע"פ שיטה זו י"ל גם בדף ה' בסוף ד"ה אי הכי דמפרשי כיון דאיתקון בפני נכתב לרבה משום לשמה ע"כ ידענו לא מהני בשביל לשמה אבל במקום דלא שייך למגזור משום לשמה לאחר שלמדו צריך לומר בפני נכתב משום דלא אתי לאחלופי ודוק:

דף ה הוא עצמו שהביא גיטו אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם והנה בש"ע בא"ה סי' קמ"ב סי' י"ד בהג"ה כתב רמ"א שעכשיו גם הבעל צריך לומר בפני נכתב והוא מא"ח ורצה הרב הב"ש לישב דס"ל דכל הסוגי' איירי אחר שלמדו א"כ השתא בעונותינו אין אנו בני תורה כמו הראשונים משום הכי צריך לומר אפילו הבעל עכ"ל משמע קודם שלמדו היה באמת צריך הבעל לומר בפני נכתב ולפ"ז צריך לומר דא"ח פליג אתוס' שכתבו דף ב' ע"ב ד"ה לפי שאין בקיאין לשמה כתבו וקשה דלקמן תני הוא עצמו שהביא גיטו אינו צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם מ"ש הוא משלוחו אי חיישינן שמא לא נכתב לשמה וטעמא דאמר לקמן מינקט נקיט ליה בידיה ואיהו מערער למה לא יערער אם מתחילה לא ידע דבעי לשמה והשתא ידע ואומר ר"י דמסקינן בסמוך דרוב בקיאין הן דליכא אלא לעז והיכא שהבעל עצמו מביאו ליכא לעז עכ"ל ולפי דברי הרב הב"ש מאי הקשו התוס' מהא דבעל הא כל הסוגיא קאי שם לאחר שלמדו אבל קודם שלמדו אין הכי נמי צריך לומר ועוד קשה אי כסברת הרב הנ"ל הי' לבעל הש"ס לומר דאיכא בינייהו בין רבא לרבה אי צריך הבעל לומר בפ"נ ואני אומר דא"ח כתב ע"פ סברות התוס' שהקשו להם לרבה למה לא יהי' צריך הבעל לומר כיון דיכול לומר שמעיקרא לא ידע וניחא להם כיון דרוב בקיאין אינו אלא לעז ולכך כשהבעל מביאו אינו יכול לערער מטעמים מינקט נקיט בידי' וכו' אבל בעונותינו שאין אנו בני תורה י"ל דהוי עירעור גמור והיה הבעל מהימן ולכך צריך לומר בפ"נ כנ"ל פשוט וברור:

מעשה הי' בפרוסטיץ בעת הקריאת התורה בח"ה מצאו אות יתר בס"ת ונפל חילוק בין הלומדים אם למחוק האות היתר מיד כיון דאסור להגיה אות אחת בספר והכריע ב"י לאסור דווקא היכא שיש להם ס"ת אחרת א"כ במחיקת אות מוכח דהוי מלאכה והי' חייב לענין שבת דאמרינן הגיה אות אחת חייב ומפרש רבא כגון דחסרי' תגי' דדלי"ת ועשאו רי"ש א"כ לכאורה הי' אסור אפילו למחוק אות אחת אבל נראה פשוט כיון דהרב הב"י התיר להגי' בשאין להם ס"ת אחרת משום דהוי לצורך רבים והיכא דיש להם אסור מטעם שכתב הרמב"ם שמלאכה זו אינה לצורך המועד מ"מ הא איתא בסי' תקמ"ד

דבורות ומעיינות של רבים שנפל בהם עפר מותר לתקנם אפי' אין רבים צריכים להם עתה כיון שאינו עושה מעשה אומן נשמע מזה אף דהוי מלאכה גמורה לענין שבת מ"מ מותר לעשות במועד כיון שאינו מעשה אומן א"כ במחיקת האות נמי אף שהיא מלאכה גמורה לענין שבת מ"מ כיון שאינו מעשה אומן מותר לתקן בח"ה לצורכי הרבים אף שאין הרבים צריכים לו עתה וכל זה פשוט וברור:

בטור א"ח סי' רכ"ה הרואה את חבירו לאחר י"ב חודש מברך מחיה מתים הייתי מפקפק איך יש לברך ברכה זו אם בשם ומלכות או בלא שם ומלכות כיון דנוסח ברכה זו הוא בתפילת י"ח ושם לא נזכר מלכות דכתבו התוס' דברכות מג"א הוי כמו שם ומלכות משום דהוא הודיע אלהותו וכולם הוו ברכה הסמוכה וא"כ ה"ה כשמברך על חבירו מברך בלא מלכות ופשטינא לי' מהא דאיתא ברבינו יונה ריש ברכות גבי הא דרוצה ליפסוק דאף אם כבר קרא ק"ש בציבור מ"מ כשקורא בביתו בצאת הככבים יש לומר אהבת עולם וכתב וא"ת כיון שאינו אומר ברכת מעריב ערבים הוי ליה ברכה שאינה סמוכה לחברתה וכל ברכה שאינה סמוכה לחברתה צריך לפתוח בברוך י"ל שכיון שבמקומה היתה סמוכה לחברתה אין לחוש עכשיו אם אינו פותח בברוך שכיוצא בזה מצינו בתלמוד בתפילת הדרך שאינה פותחת בברוך וחותם בה שומע תפילה מפני דכיון דבי"ח ברכות שומע תפילה סמוכה לחברתה אם עכשיו אינה סמוכה לחברתה לא חיישינן להכי עכ"ל וכן מצאתי במג"א בא"ח סי' ס"ג סדר הברכות אינו מעכב שאם הקדים שני' לראשונה יצא י"ח ברכות וכתב ג"כ הטעם דאע"ג דאינה פותחת בברוך וכל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה מ"מ כיון דנתקנה סמוכה לחבירתה אף כשקור' אותה בפני עצמה אין בה שם ומלכות ובתשובות הרשב"א סי' שי"ז כתוב הטעם משום דהוי ברכה קצרה וצ"ע א"כ בנד"ד נמי אין צריך להזכיר בה מלכות וזה פשוט וברור:

סתירה לדברי התוס' הא דכתבו בפ' מי שמתו דף כ' ע"ב נשים בברכות המזון דאורייתא או דרבנן פירש"י דלא מחייבי מדאורייתא דכתיב על הארץ הטובה ונשים לא נטלו חלק בארץ ומה שנטלו בנות צלפחד חלק אביהם נטלו ותימא כהנים ולוים נמי תבעי שהרי לא נטלו חלק בארץ וא"כ לא יצאו אחרים ידי חובתן עכ"ל ואין אני יודע שום תפיסה על רש"י בזה דהא איפלגו ר' מאיר ור' יוסי בסוף מס' מעשר שני אי כהנים ולוים יכולים להתודות וקאמר ר"מ אף לא כהנים ולוים שלא נטלו חלק בארץ ר"י אומר יש להם ערי מגרש שפיר יכולים לומר ואת האדמה שנתת לנו והלכה כר"י א"כ ה"ה בברכת המזון שפיר יכולים לומר על הארץ וכן מוכח במס' ביכורים דחשיב אלו מביאין ולא קורין אשה והטעם משום שלא נתחלקה הארץ לנקיבות ומדלא חשיב נמי כהנים ולוים ע"כ

סתם מתניתין כר' יוסי דיש להם ערי מגרש והוי מחלוקת ואח"כ סתם וכן מוכח בהדיא בתוספתא דביכורים וז"ל ר' יוסי אומר היה ר"מ אומר כהנים מביאים ולא קוראים מפני שלא נטלו חלק בארץ ואני אומר כשם שנטלו לוים כך נטלו כהנים בין מדבר מרובה בין מדבר מועט אלא אי קשיא לי הא קשיא לי הא אמרינן בפ"א דביכורים משנה ד' הגר מביא ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו דגרים לא נטלו חלק בארץ א"כ לפי' רש"י גרים נמי תבעי שהרי לא נטלו חלק בארץ והא משנה שלימה שלשה שאכלו כאחת חייבים לזמן כו' והנכרי אין מזמנים ועד כמה מזמנים עד כזית ופירש"י עד כמה יאכל עמהם להתחייב עמהם בזימון ונ"מ להוציאם ידי חובתן אם יתנו לו הכוס ובגמ' דף מ"ז ע"ב בפיסקא והנכרי אין מזמנים פשיטא הכא במאי עסקינן בגר שמל ולא טבל דא"ר זירא לעולם אינו גר עד שימול ויטבול משמע אם מל וטבל מזמנין עליו ולא הוי שתיק הש"ס מלומר דגר אף דמזמני' עליו דווקא לאצטרופי בהדייהו אבל הוא אינו יכול להוציא לאחרים ועוד דמסתמא הא דקתני ועד כמה מזמנים קאי לכל הני דמזמנים עליהם משמע נמי דקאי אדיוקא דנכרי אין מזמנים דמיירי בגר שמל ולא טבל הא גר שמל וטבל מזמנים עליו קאי נמי עד כמה מזמנים דנפקא מיני' אם יתנו לו כוס להוציאם ידי חובתן ולפו' ריהטא הייתי אומר דאין כאן קושיא לרש"י הא דלא מבעי' לי' על גר דגר מוציא רבים ידי חובתן אף שאינו מחויב מדאורייתא דהקשו התוס' בדף מ"ח דאיך נאמר דנשים מדרבנן לא מפקי דאורייתא מ"ש מהא דאמרינן לקמן בפ"ג שאכלו להוציא אחרים ידי חובתן עד שיאכל כזית דגן ובשיעור כזית אינו חייב אלא מדרבנן ואפילו הכי מוציא אחרים שאכלו כדי שביעה שחייבים מן התורה וי"ל דאיש אע"ג שלא אכל כלום דין הוא שיפטור את אחרים דכל ישראל ערבים זה בזה אלא מדרבנן אמרו שלא יברכו ברכות הנהני' בלא הנאה לפיכך כשאכל כזית אע"פ שאינו נתחייב אלא מדרבנן מוציא את אחרים שאכלו כדי שביעה שערב הוא בעבורם ועליו הוא להצילם מהעון ולפטור אותן מן המצות אבל האשה אינה בכלל הערבות עכ"ל הרא"ש בפ' מי שמתו והוא מדברי התוס' ולפ"ז אף אם נימא דגר אינו חייב מדאורייתא מ"מ הוא מוציא לאחרים שחייבים מדאורייתא לדעת דמפרשי הא דאמרינן קשים גרים לישראל כספחת משום דכל ישראל ערבים זה בזה משמע דגרים איתנהו בערבות אך לפי זה מאי קשיא להו לבעלי התוס' על פרש"י כהנים ולוים נמי תבעי דילמא כהנים ולוים אף דאינן חייבים אלא מדרבנן מ"מ כיון שנכנסו לערבות מוציאי' את אחרים שחייבים מדאורייתא כמו מי שאכל כזית דגן וע"כ צריכין אנו לומר כיון שאינו נתחייב במצוה זו לא נכנס ערב עבורה א"כ הדרא קושיא לדוכתה גרים אף דנימא שנכנסו לערבות מ"מ במאי דפטרינהו

הכתוב לא נתערבו א"כ לפירש"י קשה גרים נמי תבעי ועוד דרש"י דחה פי' זה בנידה דף י"ג ולא ניחא לפרש דקשים גרים בשביל שכל ישראל ערבי' שלא קיבלו ישראל ערבות של גרים דאמרינן בסוטה נמצא לכל אחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים ותק"ן בריתות שכולם נתערבו זה בזה אלמא לא נתערבו על הגרים עכ"ל וא"כ לפרש"י גר אינו מוציא אחרים ועוד יש נפקא מיני' דאף אם הי' חייב מדאורייתא מ"מ כיון שלא נתערבו עבור גרים א"כ אם אכל ישראל כזית אינו מוציא את הגר שאכל כדי שביעה וכן הגר את ישראל והתוס' כתבו שם די"ל הא דלא חשיב ערבות דגרים משום דלא ידע מנינן דערב רב ובאמת לפי סברא זו כיון שנכנס לברית והוא ישראל גמור נכנס נמי לערבות להציל את חבירו מעון דאף דאינהו לא הוי מזלייהו והוי ואין ראי' כלל מהא דמס' סוטה דלא חשיב ערבות דערב רב דהא לא חשיב נמי ערבות דכהנים דהא ישראל היו מנינם שש מאות אלף ושלשת אלפים ותק"ן חוץ משבט לוי א"כ נמי נימא מדלא חשיב ערבות דכהנים ולוים שלא נכנסו לערבות וזה דוחק גדול דהא ילפינן בשבועות וכשלו איש באחיו בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבי' זה בזה ואטו כהנים לאו בכלל ישראל נינהו ואפי' על המצות שהכהנים מוזהרי' ב"ד של ישראל מוזהרים להפרישן דאמרינן אם לא רצה הכהן לפרוש מגרושה דקי"ל שב"ד מלקין אותו אלא ע"כ שנכנסו לערבות וה"ה הגרים וא"כ לדעת התוס' גרים חייבי' מדאורייתא' ואם אכל גר כזית יכול להוציא את ישראל שאכל כדי שביעה אלא מטעם אחר יש לפקפק דהא אינו יכול לומר לאבותינו כמו שהגר מביא ואינו קורא מטעם זה ואפשר לדעת הרמב"ם דכתב שאין הלכה כמשנה זו אלא הגר מביא וקורא ומצי למימר לאבותינו לתת לנו מפני שארץ נתנה לאברהם והוא אב לגרים כמו לישראל דכתיב כי אב המון גוים נתתיך ודרשינן מיני' לשעבר היית אב לארם ועכשיו אתה אב לכל העולם וא"כ לפי זה לדעת התוס' דסברי דברכת המזון אינו תלוי במי שנטל חלק בארץ א"כ יכול הגר לברך להוציא אחרים וכן מותר לו להתפלל וכן הביא הב"י בא"ח סי' נ"ג דבעיר ווירצבורג מנוהו לגר להתפלל ולהיות ש"ץ וראייתם ממתניתין ורבינו יואל התיר מטעם שכתבנו ע"ש:

אבל מאוד תמי' לי לדעת הרב הגאון בעל ת"י שכתב דאף הרמב"ם מודה דלא נתחלקה הארץ לגרים וזה ביאר בחיבורו מטעם דשבועה שנשבע לאברהם היתה קודם שנקרא אברהם עכ"ל וקשיא לי לפי סברא זו אף שהגר יכול לומר לאבותינו מ"מ לא יקרא מידי דהוי אאשה דאיתא שם במשנה ה' דהעבד והאשה מביאין ולא קורין שאינן יכולים לומר אשר נתת לי ה' ומפרש הר"ש דלא נתחלקה ארץ לנקיבות ולדעת הרמב"ם א"כ גרים נמי לא יקראו מהאי טעמא וע"כ צריכין אנו לומר לדעת הרמב"ם הא דאשה ועבד

מביאין ולא קוראין היינו משום מה שקנתה אשה קנה בעלה וכן עבד וזה דוחק דלא לישתמיט מתניתין לאשמועינן דאשה שאין לה בעל שמביאה וקוראה ואפשר דהרמב"ם מוקי למתניתין בבני קני חותן משה כדאיתא בירושלמי ופריך עלה בני קני חותן משה מביאין וקורין דכתיב לכה אתנו והטבנו לך ואיתא שם תני בשם ר' יהודא גר עצמו מביא וקורא מה טעם כי אב המון גוים נתתיך וראיתי בתוספתא ר' יהודא אומר כל הגרים כולן מביאין ולא קורין בני קני חותן משה מביאין וקורין ולפ"ז ר"י דירושלמי נמי בבני קני חותן משה קאמר דהא מתרי טעמי יש למנוע להגר מלקרות טעם אחד שלא נטל חלק בארץ וטעם שני שלא יכול לומר לאבותינו וא"כ בבני קני אף שנטלו חלק בארץ מ"מ לא יכולים לומר לאבותינו לכך א' ר"י שגר עצמו מביא וקורא מטעם כי אב המון גוים נתתיך ולפ"ז י"ל דהרמב"ם דפסק דגר מביא וקורא מיירי בבני קני חותן משה אבל נשים ושאר גרים דלא נטלו חלק בארץ מביאין ולא קורין אחר כתבי זאת מצאתי בתוס' פ' הספינה דף פ"א ע"ב ד"ה למעוטי אדמת כותי דכתבו שם להדי' דהפי' דירושלמי מיירי בבני קני ושמחתי כעל כל הון וההיא מתניתין דביכורי' נמי מיירי בבני קני וכתבו שם שר"ת פליג על ר"י וסבירא לי' דההיא דירושלמי משבשתא ולא היה מניח ר"ת לגרים לברך ברכות הזימון נמצא לדעת רש"י דס"ל דברכות המזון תלוי במי שנטל חלק בארץ א"כ גרים פטורים מדאורייתא כמו נשים ואינם מוציאים את אחרים אם לא שנימא שמטעם ערבות הם יכולים להוציאם כמו מי שאכל שיעור דרבנן דמוציא לדאורייתא ולפי' התוס' דברכות המזון אינו תלוי בחילוק הארץ א"כ גרים חייבי' מדאורייתא אלא אם יכולים לזמן לר"ת אין מזמנים שאינם יכולים לומר לאבותינו ולפי' ר"י מזמנים וקשיא לי טובא דהא איתא בערכין דף ג' דנשים ועבדים מזמנים לעצמם דמשמע להדיא דאין עבדים מצטרפי' עם אנשים וכתבו התוס' הטעם מפני שאינם יכולים לומר על ארץ שהנחלת לאבותינו ורש"י פי' שאין עבדים אומרים על נחלתינו וכן איתא במתני' בפ"ג שאכלו דנשים ועבדים וקטנים אין מזמני' עליהם ולפי' ר"י שהביא הטור א"ח בסי' קצ"ט דגר יכול לברך שיכול לומר לאבותינו מטעם אב המון גוים נתתיך א"כ עבדים נמי נצטרף מהאי טעמא ואף לפי' ר"ת שמפרש שאין הגר יוכל לומר לאבותינו ולא הי' מניח לגר לברך ברכות המזון היינו לברך להוציא לאחרים אבל מודה דמצטרף בהדי ישראל דמדקתני הנכרי אין מצטרף ומוקמינן בגר שמל ולא טבל אבל גר שמל וטבל מוכח להדיא דמצטרף וא"כ יקשה מ"ש מעבד דאינו מצטרף ואין לומר משום פריצותא דעבדא דהא מפי' רש"י לא משמע אלא דאם רצו הנשים ועבדים וקטנים לזמן אין מזמנים משום פריצותא דעבדא אבל להצטרף עם אנשים לא חיישינן להאי חששא וראיתי ברבינו יונה

שמפרש ועבדים מפרש בגמ' טעמא משום פריצותא וכיון שעם האנשים חשודים משום חשש פריצות' כ"ש עם נשים דאיכא למיחש טפי לפריצות' עכ"ל הרי שמפרש טעמא דעבדים משום פריצותא לא מצטרפין אבל לפי' רש"י ותוס' בערכין קשה מ"ש עבדים מגרים דחזי אליבא דכ"ע עכ"פ לצירוף וצ"ע והא דאמרו בגמ' נשים בבה"מ דאוריית' או דרבנן למאי נפקא מיניה להוציא לאחרים ולא קאמר דנ"מ אם ספק להם אם ברכו אם לא דאי דאורייתא מחויבי' לברך מספק ואי דרבנן פטירי והי' נראה לומר דאף במה שחייבי' מן התורה לענין ברכה פטורי' משום דעוברי' על לא תשא ולפום ריהטא משמע דהוי דאורייתא דהא הביא הב"י בא"ח ס"ז דספק ברכות דרבנן לקולא וה"ר מנוח כתב עוד טעם אחר משום דהוי ספק לא תשא ולחומרא משמע שהוא דאורייתא איברא נראה דבאמת לא תשא אינו אלא אסמכת' וראי' דפ"ק דתמורה אמרינן מוציא ש"ש לבטלה אזהרתיה מהיכא ואמרי אלמא לא והכתיב את ה' אלהיך תירא ומשני ההוא אזהרת עשה הוא ולא קאמר הש"ס מלא תשא אלא ע"כ דפשטא דקרא לענין שבועת שוא ושקר נאמר ולא המזכיר שבח הקב"ה אף שהוא בחנם ואינו אלא אסמכת' ואף במוציא ש"ש לבטלה בלא שבועה נמי ליכא למילף מהאי קרא אלא מקרא דאת ה' אלהיך תירא והוא אזהרת עשה. וראיתי בהגהת אשר"י פ"ד דר"ה וז"ל הא דדרשינן את ה' אלהיך תירא שלא להוציא ש"ש לבטלה היינו בלא ברכה אבל בבירך ברכה שאינה צריכה לא הוי אלא מדרבנן וראי' מסומא כו' ויש לחלק דסומא מדרבנן מיהו חייב ויכול לומר אשר קדשנו וצונו מלא תסור אבל נשים בזמן גרמא אפילו מדרבנן לא מחייבי ובספ"ק דקדושין הביא הרא"ש דר"ת ס"ל דלא תשא אינו אלא אסמכתא ומביא ראיה מפ' מי שמת ספק קרא ק"ש ספק לא קרא יחזיר ויקרא ולא אסרינן מספק משום בל תשא ע"כ ובאמת הרי"ף לא הזכיר כלל מברכות ק"ש והרב רבינו יונה כתב שנחלקו המפרשים בענין ברכה אם חותם בא"י גאל ישראל אע"פ שהוא הכריע לאמרו וכן פסק בטור מ"מ היה נראה להכריע בודאי הא דילפינן דמברך ברכה שאינה צריכה דעובר בלא תשא היינו היכא שמרבה בברכות ויכול לצאת באחת וכן י"ל בברכת השבח שהוא שבח להקב"ה כמו דאמר ר"י הלואי שיתפלל כל היום אבל בברכות נהנים קי"ל דאם יצא אינו מוציא וא"כ אם יצא הוי בודאי כמוציא ש"ש לבטלה ולא יברך מספק ולכך לא קאמר הש"ס האי נפקא מיני' גבי נשים אלא דמסתפינ' להקל בדבר שכבר נמנו ורבו רבותינו הגדולים דבספק ברכת המזון חוזר ומברך וע"כ צריכין אנו לומר דלא הוי מוציא ש"ש לבטלה אלא במוציא שם בלי הזכרת שבחו של מקום אבל בברכות המזון אף שאינו חייב מ"מ

לא הוי מוציא ש"ש לבטלה כיון דמזכיר שבחו של מקום ואין כאן איסור דאורייתא ולכך מברך מספק כנלפע"ד:

שאלה סז

נשאלתי מי שמניח תפילין של ר"ת וקורא ק"ש אח"כ בלא ברכות שלפניה ולאחריה אם אין רשאי להפסיק באמצע הפרק אלא מפני היראה ובין הפרקים מפני הכבוד או אם מותר להפסיק בכל מילי והשבתי דדבר זה תלוי במחלוקו' הרי"ף והרמב"ם ור"ת דפליגי בימים שאין גומרין את הלל אם לברך או לא דהביא רבינו יונה ראיה לדעת דסברי דמברכין עליו מדאמרינן ימים שאין היחיד גומר את הלל אפילו באמצע פרק פוסק מפני היראה ומפני הכבוד ולא לשיחה אחרת משמע שהיחיד מברך עליו דאם איתא שאינו אלא קריאה בעלמא למה לא יפסיק לכל דבר ולדעת דסברי דאינו מברך צריכין אנו לומר הא דאמר הכא שאינו פוסק לשיחה בעלמא לא מפני שמברך עליו אלא אע"פ שלא בירך עליו כיון שהתחיל בשבחו של מקום אין לו להפסיק בשיחה בטילה עכ"ל א"כ לדעת זו אין לו להפסיק בשיחה בעלמא ועכ"פ הי' מותר לשאול מפני הכבוד ולדעת ר"ת דסבר דמברכין אהלל ש"מ דס"ל דאי לא היו מברכין היה מותר להפסיק אפילו בשיחה בעלמא מ"מ ואף דאנן נהיגין כר"ת כאן ראוי להחמיר שלא להפסיק בשיחה בטילה אבל מותר להפסיק אפילו מפני הכבוד:

שאלה סח

יו"ד סי' שכ"ט כתב רבי' הטור עיסה שנילושה במי בצים או ביין או דבש בלא שום מים כתב הרמב"ם שחייבת בחלה וא"א הרא"ש ז"ל היה מסתפק בדבר עכ"ל והנה המעיין בתשובת הרא"ש יראה שלא נסתפק הרא"ש אלא במי פירות שאינם מז' משקים אבל ז' משקים מודה הרא"ש וא"כ עיסה שנילושה בדבש חייבת בחלה אליבא דכ"ע ואף שכתב הש"ך והב"ח להפריש בלא ברכה דווקא בשאר מי פירות אבל אם נילוש בדבש אליבא דכ"ע חייבת בחלה והא דאמרי' בפ' א' דחלה משנה ד' הסופגנין והדובשנין פטורים מן החלה ופי' שם הברטנורה הדובשני' מטוגני' בדבש אי נמי נילושים בדבש משמע דנילושים בדבש פטורים נראה ברור דהתם מיירי שהי' מתחילה עיסתה רכה אבל אם מתחילה היתה עיסתה עבה וסופה עבה ונאפת בתנור פשיטא דחייבת בחלה דהא אפילו בבלילתה רכה ואפ"ה בתנור נמי מחייב בחלה דאמרינן בפסחים דף ל"ז הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאן באילפס חייבי' בחמה פטורים ומוקמינן אליבא דריש

לקיש בשהרתיח ולבסוף הדביק דהוי לי' כעין מעשה תנור וחייבין בחלה ור' יוחנן סבר אפילו הדביק ולבסוף הרתיח נמי חייבין בחלה וכתבו התוס' בד"ה דכ"ע מעשה אילפס בשם ר"ת בבלילתה רכה פליגי דר"י סבר אפיותו באילפס עושהו לחם וחייב בחלה וריש לקיש סבר אין עושהו לחם ופטור אבל בבלילתה עבה כ"ע מודי דחייב בחלה אפילו ע"י משקה דהא חיוב חלה הוי משעת גילגול כדמוכח בכמה דוכתי וא"כ היכא דבלילתה עבה ונאפת בתנור פשיטא דכ"ע מודו דחייבת בחלה והיכא שנעשית העיסה ע"י צוקר בזה יפריש בלא ברכה ומאוד הייתי מתמיה מיום עמדי על דעתי למה לא יברכו על לעקוכי"ן המוציא דהא חשיב לח' בכל מקום אפילו לענין פסח אלא דלא הוי לחם עוני וכן לענין חלה חשיב לחם למה לא יברכו עליו המוציא וכן כתב רבינו תם על ההיא דלעיל דכי היכי דמחייבי בחלה ה"נ מברכין עליו המוציא ומביא ראי' ממנחות ובכיצד מברכין דאמרינן היה עומד ומקריב מנחה בירושלים כו' נטלו לאכלו מברכין עליו המוציא וקפסיק ותני כל המנחות אפילו מנחת מחבת ומרחש' אע"פ שמטוגנת בשמן וא"כ ק"ו בהני לעקוכי"ן שעושין עיסה עבה מדבש ואופין בתנור למה לא יברכו המוציא:

וכן כתבו התוס' בברכות דף ל"ז ע"ב בנבל"ש ורושולא"ס שתחילתן עיסה וסופן סופגנין שחייב בחלה ומברכין עליו המוציא אבל אניליי"ש אין מברכין עליו המוציא דלא הוי אלא גובלא בעלמא ומיהו אם קבע סעודתא עלייהו מברך המוציא נשמע מכל זה כל היכא שתחילתו עיסה אף שסופו ספגנין מברכין המוציא אף דלא קבע סעודתי' וכן משמע מדבריהם בדף מ"ב הא דפריך על הא דאמרינן פת הבא בכסנין אין מברכין עליו המוציא מ"ש מלחמניות דמברך עליו המוציא ומשני דשאני התם דקבע סעודתיה עלייהו וכתבו פי' רש"י לחמניות אובלי"ש ולא נהירא דא"כ אפילו לא קבע נמי יש לברך המוציא שהרי הוא לחם גמור שהרי סופו עיסה ונראה לפרש דהיינו ניבלי"ש א"כ כל היכא שתחילתה עיסה או סופה עיסה אף בלא קביעות סעודתי' עלייהו מברכין עליו א"כ בהני לעקוכי"ן שלנו למה לא יברכו המוציא וכן הסכים הטור בא"ח סי' קס"ח ואף שהביא הב"י דעת החולקין דהיינו רבינו ירוחם והר"ש והרמב"ן דאף בעיסה שבלילתה עבה אם טגנה אח"כ במשקין שאין מברכין המוציא מ"מ נראה היכא שאפה בתנור לכ"ע מברכין המוציא זולת הרמב"ם כתב בפ"ג מהל' ברכות שהיא עיסה שנילושה בדבש או בשמן או בחלב או שעירב בה מיני תבלין ודייק הב"י מדקתני שעירב בה מיני תבלין דתערובות תבלין דבר מועט הוא ואפ"ה מוציא מתורת לחם לענין המוציא ותדע דהא עיסה שנילושה במי פירות תנן דחייבת בחלה ואפ"ה מוציא מתורת לחם לענין המוציא

כל שלא קבע עלייהו הילכך ע"כ לומר דלאו במידי דמיקרי לחם תלי' מילתא אלא לא קבעו חכמים לברך המוציא וג' ברכות אפילו בכזית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובת אבל כל שיש בו שום תערובות ממי פירות או מתבלין כיון שאין דרך בני אדם לקבוע סעודתן עלייהו לא חייבוהו לברך המוציא וג' ברכות אא"כ אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליהם והוא שיהי' טעם התערובות ניכר בעיס' עכ"ל הב"י ותמהני על הרב הב"י שכתב ותדע דהא עיסה שנילושה במי פירות תנן דחייב' בחלה ואפ"ה מוציא מתורת לחם וקשיא לי היא גופא מנ"ל דמוציא מתורת לחם לענין המוציא דלר"ת וסייעתו ברור הדבר דמברך המוציא:

וראיתי שכתב הרב הגאון במג"א ס"ק ט"ז שכתב הש"ע פת הבא בכיסנין יש מפרשים שהוא עיסה שעירב בה דבש והוא דעת הרמב"ם וכתב במג"א ז"ל קשה דהרמב"ם בעצמו פסק פ"ז מחמץ ומצה עיסה שלשה במי פירות יוצא בה ידי חובתו בפסח ובגמ' משמע קצת דאם מקרי לחם לענין מצה ה"ה לענין המוציא וכ"מ ברמב"ם פ"ו דין ז' ע"ש ובברכות דף ל"ז ואפשר לומר דהרמב"ם דווקא נקט כאן דבש שמן וחלב דמברך במ"מ דגם להרמב"ם אינו יוצא י"ח בפסח דהוי מצה עשירה אבל בשאר מי פירות אה"נ דמברך המוציא וב"ה דלא מפקי להו מידי פת עכ"ל ולפי דבריו הוא היפוך דעת הב"י דס"ל דיותר פשוט שאר מי פירות דאין מברכין המוציא משמן ודבש ועיקר קושייתו לא הבנתי דבריו דהא אמרינן בפ' כ"מ דף ל"ח אמר ליה אביי לרב יוסף האי כובא דארעא מאי מברכין עליו א"ל מי סברת נהמא הוא גובלא בעלמא הוא ומברכי' עלויה במ"מ מר זוטרא קבע סעודתא עלויה ומברך עלויה המוציא לחם מ"ה וג' ברכות אמר מר בר רב אשי ואדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח מ"ט לחם עוני קרינן בי' א"כ נשמע מזה דאף דאדם יוצא ידי חובתו בפסח מ"מ היכא דלא קבע עליו סעודתי' מברך במ"מ וכן פסק הרא"ש וכן איתא בפיסקי הרא"ש א"כ הרמב"ם נמי סבר כן דאע"פ שיוצא ידי חובתו בפסח בעיסה שנילושה במי פירות מ"מ היכא דלא קבע סעודתי' מברך במ"מ ואם קבע סעודתי' בפסח מברך ב"ה והמוציא ומאי דמשני דהרמב"ם מיירי דווקא בשמן ודבש וחלב דמברך במ"מ משום דגם להרמב"ם אינו יוצא ידי חובתו בפסח דהוי מצה עשירה תמיה לי דהא גבי פסח הטעם דבעינן לחם עוני אבל מ"מ נקרא לחם א"כ אמאי לא יברך המוציא הא כתבו התוס' בהדי' בפסחים דף ל"ו ת"ר לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה וכתבו התוס' דחלוט הוי לחם אלא דלא הוי לחם עוני והא דאמרינן לקמן חלוט של בעלי בתים פטור מן החלה מיירי בבלילתה רכה ומזה יש להביא ראי' לדברי הרמב"ם דעיסה שנלושה בשמן ודבש אף דקרי לחם בכל מקום הן לענין חלה כגון לענין בפסח

הוי לחם אלא משום דהוי מצה עשירה אינו יוצא בו מ"מ לענין המוציא אם לא קבע סעודתי' מברך במ"מ והטור כתב טרוקנין והוא שעושין גומא בכירה ונותן בה קמח ומים ומערבה בה ונאפה בה חייב בחלה ומברך עלי' המוציא ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח כיון שהוא בגומא ומתקבצין יחד ונעשה כמו פת גמור אבל טריתא שבלילתו רכה כו' מברכין עליו במ"מ ואם קבע סעודתו עליו מברך המוציא וג' ברכות עכ"ל נשמע לדעת הטור בטרוקנין אפילו בלא קבע סעודתי' נמי מברך המוציא ותמהו עליו הב"י והב"ח וכתבו פירושים שוני' ולי נראה דרבינו הטור מפרש הא דאמרינן בגמ' מר זוטרא קבע סעודתא עלויה ומברך המוציא לארויי אתי דלדעת ר' יוסף דאמר גובלא בעלמא הוא משמע דאין רגילין לקבוע סעודתא עליו וא"כ עכ"פ בלי קביעות אינו מברך אלא במ"מ קמ"ל דמר זוטרא קבע סעודתי' והוי כלחם שדרך בני אדם לקבוע סעודה עליו לעולם וא"כ אפילו כשאינו קובע מברך נמי המוציא והכריחו פי' זה משום דפסק כל דבר שבלילתה עבה אפילו בשלה במים או טגנו בשמן הוי לחם גמור והני טרוקנין נמי כיון שהוא בגומא ומתקבצין יחד ונעשה כמו פת גמור הוי כעיסה שבלילתה עבה והוי לחם גמור ואפילו בלא קבע סעודתי' נמי מברכין המוציא אבל טריתא שבלילתו רכה אין מברכין המוציא אלא בדקבע סעודתי' דווקא והרמב"ם הי' מפרש כמו שפי' הרא"ש דהאי כובא דארעא דמברכין המוציא בדקבע סעודתי' דווקא ויוצאין ידי חובתו בפסח ובדלא קבע סעודה מברכין במ"מ מ"מ נראה ברור לדעת ר"ת עיסה שנילושה בדבש ונאפת בתנור מברכין עליו המוציא דמה לי אם טגנה בשמן אח"כ או אם נתנה בתחילה לעיסה דהא ר"ת מביא ראיה מדקתני היה עומד ומקריב מנחות בירושלים אומר המוציא וקא פסיק ותני כל המנחות וכי היכי שיש מנחות שטיגנו אחר כך בשמן הלא יש ג"כ מנחות שנותנים שמן בקמח דכתיב בלולות בשמן שמע מינה דמברכין המוציא וקשיא לי טובא על המחבר ש"ע ורמ"א שכתב בסי' קס"ח סי"ג מחלוקות ר"ת ורמב"ן ור"י בעיסה שבלילתה עבה שבשלה או טגנה אח"כ שירא שמים יצא ידי שניהם ולא יאכל אלא ע"י שיברך על לחם אחר תחילה וכן כתב רמ"א בפשטוד"א וקר"עפליך דאין לאכלה אא"כ בירך על שאר הפת כדי לצאת ידי דעת ר"ת ומ"ש בפת הבא בכיסנין דפליגי נמי רש"י ורמב"ם ופסק דהלכה כדברי כולם של כל אלו הדברים ר"ל בין אותם כיסי' שממלאים אותם דבש וצוקר או עיסה שעירב בה דבש נותנין להם דין פת הבא בכיסנין ומברכין במ"מ וכתב הב"י כיון דמידי דרבנן הוא יש להקל כדברי כולם ולא חש לירא שמי' שלא יאכלם אלא בתוך הסעודה וכן רמ"א הכריע שלעקו"כין הוי בכלל פת הבא בכיסנין וכבר כתבתי לדעת רבינו תם כל שחייב בחלה ראוי לברך עליו המוציא פשיטא שהני

לעקו"כין שתחילתן עיסה ונאפית בתנור שחייבי' בחלה וצריך לברך המוציא לא כתב כלום רמ"א שירא שמי' לא יאכלום אלא בתוך סעודה ובימי חורפי נתעוררתי על זה ולא רציתי לפרסם הוראה זו שלא אהי' מן המתמיהים כי כבר נתפשט המנהג בגדולי ישראל שאוכלים הלעקו"כין ומברכין במ"מ אחר זה עיינתי בב"ח ומצאתי און לי וז"ל מצאתי בליקוטים בשם הרב מוה' אלכסנדר כ"ץ ובשם רבינו יצחק מדורא שהיו נוטלים ידיהם על אכילת לעקו"ך שמוכרין בשוק ומברכין עליהן המוציא וג' ברכות אלא דאותן לעקו"כין שהעירנים היו מתקנים בבתיהם היו אוכלים בלא נטילה ובלא המוציא אלא דמברכין עליהם במ"מ לפי שרובן בשמים נראה דס"ל דמה שפירש"י שנלושה עם תבלין הרבה ואגוזים ושקדים היינו לומר שהתבלין הם הרבה מן הקמח אבל אם הקמח הרבה מן הבשמים קימחא עיקר ולכן הלעקו"כין שמוכרין בשוק אע"פ שהעיסה נילושה בדבש בלא שום תערובת מים כיון דקמח עיקר צריך לטול ידיו ולברך עליו המוציא וג' ברכות אלא שאין נוהגים כן אלא לברך עליו במ"מ ולאחריו מעין שלש מיהו ירא שמים לא יאכל הני סתם לעקו"כין שמוכרין בשוק אלא בתוך הסעודה לאפוקי נפשי' מפלוגתא דרבוואת' וכן כתוב בשם רש"ל וכן הני שמאל"ץ קוכין או פוט"ר קוכין אין לאכלם אלא תוך הסעודה בין שיש בהם תערובת מים בין שאין בהם תערובת מים ואע"פ שכבר נהגו לעשות שמאל"ץ קוכין ללחם משנה בליל שבת ולברך עליו המוציא אינו נכון לכתחילה עכ"ל הב"ח ושמחתי כמוצא שלל רב והט"ז כתב בשם הב"ח שהביא בשם רש"ל לברך על לעקו"כין במ"מ וכתב עליו שהוא דעת יחיד והמעיין בב"ח יראה שאין זה דעת יחיד וכמה גדולים הסכימו ע"ז ובפר' ששיטה הלכה מוכחת כר"ת:

ראיתי עוד להזכיר מ"ש רבינו תם על ורימזיל"יש שקורין אלטראה שאין מברכין המוציא שאין בהם תוריתא דנהמא אע"פ שנתחייבה עיסתה בחלה עכ"ל והוא שקורין בארצינו לא"קשין וכתב הדרכי משה בי"ד סי' שכ"ט וז"ל כתב המרדכי בפ' כל שעה דף רנ"ו ע"ד דלדברי ר"ת עיסה שקורין לאקשין או קרעפליך או פשטידא חייב בחלה ולדברי החולקין עמו פטור וכן הוא בכל בו אמנם מפי' ר' יונה בפ' כיצד מברכין דף ל' ע"א משמע דאף לר"ת עיסת לאקשין פטור עכ"ל ולכך לא הביא בש"ע לצאת דעת ר"ת והמעיין יראה ברבינו יונה שאין זה מדברי ר"ת אלא מסבר' עצמו כתב כן דסבירא לי' כהרמב"ן דמפרש מתני' תחילת' עיסה וסופה סופגנין שמיירי שמתחילה הי' כוונתו לעשות לחם ואח"כ נמלך ועשה סופגנין אבל אם מתחילה היה כוונתו לעשות סופגנין פטור אפילו בעיסה שבלילתה עבה וא"כ בעיסת לאקשין נמי פטורה אבל ר"ת סבירא לי' אפילו אם בתחילת גלגולה נתכוון לעשות סופגנין נמי חייב א"כ בעיסת לאקשין חייב בחלה וירא שמי'

יפריש בלא ברכה ועיין ברא"ש בפ' כל שעה ובר"ן ותמצא כדברי דר"ת חולק בזה על הר"ש והרמב"ן ור' יונה:

ועוד ראיתי להזכיר בסי' קכ"ח הביא הב"י בשם סמ"ק וז"ל כל דבר שתחילתה עיסה ונמלך לעשות סופגנין מברכין עליו המוציא וחייב בחלה וטעון נ"י כי ג' דינים הללו תלוי' זה בזה וכן הביא בשם הרמב"ם כל דבר שמברכין המוציא טעון נ"י ותמוה לי דבר זה דנ"י תיקנו משום סרך תרומה ולא אמרו בגמרא אלא הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי רוח משום דאין תרומתן מן התורה אלא בענבים אחר שיצא מהן יין אבל כל מיני דגן כמו פת הבאה בכיסנין למה לא יתחייב בנטילה והב"י הביא בשם הרשב"א שהביא בשם ירושלמי תני סדר סעודה אורחים נכנסים הביאו להם יין כל אחד נוטל ידו אחת הביאו להם פרפרת כל אחד ואחד מברך לעצמו מכאן נלמד שאין צריך ליטול שתי ידיו לפת הבא בכיסנין וכתב הב"י לדידן שאין אנו נוטלים יד אחת לשום דבר כיון דמאותו ירושלמי למדנו שלפת הבא בכיסנין אין צריך ליטול שתי ידיו ה"ה אפילו יד אחת אינו צריך ליטול עכ"ל ואיכא למידק דכתב לדידן שאין אנו נוטלים יד אחת לשום דבר מנ"ל דבר זה דאף דהפוסקים דדחו דין נטילת ידו אחת לשתים משום דמפרשי הא דתני בברייתא בברכות דף מ"ג ע"א סדר הסיבה אורחין נכנסין כו' ונוטל ידו אחת משום כבוד הברכה כמו שפי' התוס' התם או כמו שפירשו בפסחים דף קט"ו ע"א ד"ה כל שטיבולו במשקה דפירשו דנטילה דהני לאו משום קדושה ונקיות כמו בנהמא אלא כדי שלא יטמא המשקין להיות תחילה ויהא אסור לשתותן וכן בסדר הסיבה הביאו להם יין כל אחד נוטל ידו אחת פי' שלא יטמא היין ויפסול גופו ואפשר שאנן שאין אנו נזהרים מלטמאות עצמינו ומלאכול חולין טמאין א"כ בטלה האי נטילה של ידו אחת אבל מאן נימא לן גבי פת הבא בכיסנין שכתב הרשב"א בשם הירושלמי שצריך ליטול ידו אחת שיש חולק בדבר דאפשר דכ"ע מודו דהאי נטילה משום קדושה היא כמו גבי נהמא והא דצריך הכא רק ליטול ידו אחת וגבי פת שתי ידים אפשר משום דבברכת המוציא צריך לסמוך שתי ידיו על הפת כמו שמבואר בא"ח סי' קס"ז ס"ד לכך הצריכו ליטול שתי ידיו אבל בפת הבא בכיסנין שמברך במ"מ אינו צריך אלא ליקח ביד אחת ולכך לא חייבוהו ליטול אלא ידו אחת ואפשר שזה כוונת הרמב"ם שכתב בפ"ו מה' ברכות כל האוכל פת שמברכין עליו המוציא צריך נטילת ידים ר"ל כיון שמברכין המוציא צריך לסמוך עשר אצבעותיו על הפת ולכך צריך לנטילת ידים ר"ל שתי ידים אבל בפת הבא בכיסנין י"ל דמודה להרשב"א דנוטל עכ"פ ידו אחת ולא מצינו שום רמז ורמיזה בש"ס לחלק בין פת גמור או פת הבא בכיסנין אלא הנוטל ידיו לפירות אמרו הרי זה מגסי רוח

ומטעם שכתבנו אבל בשאר מיני דגן דאית בי' תרומה דאורייתא מנ"ל לחלק דלא גזרו על סתם ידים:

שאלה סט

ראיתי בקצת קהלות שנהגו לעשות נר מיוחד לשבת ומדליקין בבה"כ ומברכין על הדלקת הנר הזה ולדעתי הוי ברכה לבטלה דהא בנר של שבת שמדליקין בבית סבירי להו לי"א שאין מברכין אלא דאנן קי"ל כר"ת דהדלקת נר בשבת שייך בי' ברכה דאית בי' מצות עונג שבת והרבה פסוקים סבירי להו שצריך לאכול סעודת שבת במקום נר ולכך כתב האגודה דאם אינן דולקין עד הלילה שאז מקדשין ואוכלין סעודתן הוי ברכה לבטלה ולפ"ז היכא שמדליקין בבית ואוכלי' בחצר נמי הוי ברכה לבטלה ואפי' לדעת המתירין משום דמפרשי הא דאמרינן משום שלום בית שלא יכשל בעץ או באבן בחשך ובלילה והני טעמי שייכי במקום שהוא דר שם אבל בב"הכ שאין מקום דירה לשום אדם ויש שם הרבה נירות דולקות ובלאו האי נר שמש ב"הכ לא יכשול באבן או בעץ אין טעם וריח לברכה זו ואף בזמן הש"ס דאכלי וגני ארחי בבי כנישתא מ"מ נראה דלא היו מברכין על הנר בב"הכ דהא התוספות מפרשי בפ' ערבי פסחים הא דאמרינן דאכלי וגני בבי כנישתא לאו דווקא בי כנישתא אלא חדרים שהיו סמוכים לב"הכ קרי בי כנשתא ומשם היו שומעי' הקידוש וממקום למקום בחד ביתא מהני כשדעתו לאכול במקום אחר עכ"ל וכן כתב רבינו בשמם בסי' רע"ג נשמע מזה דאף בזמן הש"ס כשתיקנו לקדש בב"הכ לא תיקנו לברך על הנר דמסתמא הי' להם נר בחדרם ותו דבקדוש גופי' פיקפקו בהו כמה גדולים ורבינו הטור בסי' רס"ט כתב אי איישר חילי אבטליניה משום דליכא אורחים א"כ הבו דלא לוסיף מה שלא נמצא בש"ס שום רמז ורמיזה מתקנה זו ולדעתי הוי נר זה כשאר נירות שמצוה להדליק בב"הכ ואין מברכין עליו אם לא שנאמר שלא ידליק השמש שום נר תחילה עד שהוא ידליק תחילה נר של שבת בברכה משום שלום שלא יכשלו זה בזה לכשתחשך ואח"כ ידליק השמש שאר נירות אבל אם מדליק השמש תחילה א"כ המברך אח"כ על נר הוי ברכה לבטלה:

שאלה ע

בעברי דרכי הטוב מווירמייזא לק"ק פרוסטיץ דרך ק"ק הייץ פעלד נשאלתי לחות דעתי במעשה שאירע בבתולה שנשאת לאיש וכמו ארבעה שבועות אחר החתונה ילדה ולד בן קיימא ונפלה מחלוקת בינה ובין בעל נעורים שרוצה לגרשה ומענו בפיו שכנסה

בחזקת בתולה והיא הרה לזנונים והיא אומרת שממנה נתעברה שנתיחד עמה קודם החתונה ושנה ושלש בחטא זה ויש לה עדים על היחוד ומזמן היחוד עד עת לידתה הוא כמו תשעה חדשים. תשובה לזה נראה ברור שאין הבעל יכול להפסיד כתובתה מטעם כנסה בחזקת בתולה ונמצא בעולה דאפילו מנה אין לה כמבואר בטור א"ה סי' ס"ז כיון דהיא אומרת שנתיחד עמה ויש לה עדים על זה תו לא מהימן בעל וראיה לזה דאמרינן בכתובות דף י"ב ע"א האוכל אצל חמיו ביהודא שלא בעדים אינו יכול לטעון טענת בתולים ואמרינן בגמ' כל שלא נהג מנהג גליל בגליל אלא מנהג יהודה בגליל אינו יכול לטעון טענת בתולים הרי להדיא אף במדינה שאינם נוהגים ליחד אם אחד נהג ויחד שאינו יכול לטעון וכיון שאינו יכול לטעון טענת בתולים משום דתלינן בי' א"כ אף היכא דנתעברה תלינן בי' ואין יכול לגרשה מטעם שהיא הרה לזנונים ופשיטא שאינו יכול להפסיד כתובתה א"כ לא מבעי' נדוניא שהכניסה לו והם נקראו נכסי צאן ברזל כמבואר בטור אבה"ע סי' ס"ה וכל מה שהוא בעין אפילו אם זינתה תחתיו נוטלת מה שהכניסה לו והוא בעין כמבואר בטור סי' קט"ו אלא אפילו תוס' כתובתה מחויב ליתן לה כיון שנתיחד עמה לא מצי טעין טענת בתולים ולומר מקחי מקח טעות הי' ובר מכל דין דהא נדון דידן שהוא רוצה לגרש אותה בשביל שמקחו מקח טעות והוי כמו שמקדש ע"מ שאין עליך מומין וכתב הרמב"ם הביאו הטור בס"ס ל"ט בא עליה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו עד עתה אפילו הוא בתוך הקמטי' אין שומעין לו חזקה אין אדם שותה בכוס פגום אלא א"כ בדקו יפה יפה וחזקתו שידע ונתרצה א"כ בנדון זה דהרי הי' כריסה בין שניה ושכב עמה בקירוב בשר ואיך לא ידע מזה אלא ברור הדבר שידע שממנו נתעברה ועכשיו מחמת בושה טוען כן מ"מ זה לא ברירא לי דילמא משוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא מטעם מינקת חבירו ואף שאינו נאמן להפסיד כתובתה מפני שנתיחד עמה מ"מ לגבי דידי' מהימן וראי' לזה מדפריך הגמ' דכתובות דף ט' ע"ב אי לאוסרה עליו ביהודה אמאי לא ש"מ אף דמיחדים ביהודה מ"מ נאמן לאוסרה עליו א"כ בנדון דידן נמי כיון דאנן מחמירין במינקת חבירו אף במזנה שוי' אנפשי' חתיכה דאיסורא ואם היא רוצה בגט וליטול כתובתה מחויבת לישבע בנק"ח כדין כל הנשבעי' ונוטלים וכן הביא הרמב"ם סברא כזו בס"ס ס"ח הנלע"ד כתבתי בנחיצה:

שאלה עא

בבא מציעא דף ג' תוס' ד"ה אלא מחוורתא נוכל לומר דלא לגמרי הדרו בי' יש לדקדק מי הכריח' לזה לומר דלא לגמרי הדרו בי' דסוגי' דשמעת' לא משמע הכי כדדחו הם

בעצמם סברא זו ונראה לי לומר דהוכרחו לומר סבר' זו דהא יש לדקדק מאי פריך נימא מתניתין דלא כר"י כיון דע"כ ידע דמתניתין אתי' כרבנן א"כ י"ל דמהאי טעמא גופי' אתי נמי כר' יוסי דהא ע"כ אי נימא לגמרי הדר בי' ע"כ טעמא דר"י כל היכא דאיכא למיקנס גם לרמאי קנסינן אבל היכא דליכא למיקנס כמו גבי מנה שלישית ומתניתין דהכא כי שאר דמי מודה דמונח וא"כ כי היכי דניחא לאוקמי' מתניתין כרבנן מצינן מהאי טעמא גופי' לאוקמי' כר"י דילמא כי פליג ר"י היכא דאיכא למקנס לרמאי ואף החלוקה יכולה להיות אמת בזה כל מה דאפשר למיקנס קנסינן אבל היכא דליכא דליכא למיקנס מודה לרבנן דמונח ודווקא אם אין החלוקה יכולה להיות אמת אבל אם החלוקה יכולה להיות אמת כמו במתניתין מודה דחולקין אלא ע"כ צריכין אנו לומר דזה אינה קושיא כלל דהא ע"כ יש להקשות למה לא פריך המקשה לרבה בר רב הונא דמוקי למתניתין המחליף פרה בחמור אפילו בברי וברי חולקין למה לא אמרינן מונח כיון דבודאי איכא רמאי ואי אפשר לומר דתרווייהו הוא כי היכי דפריך מחנוני על פנקסו אלא ע"כ דצריכין אנו לדקדק שני דיקדוקים חדא מאי פריך לימא מתני' דלא כר"י מאי קושיא דילמא באמת דלא כר"י ועוד בל"ז הי' לו להקשות נימא מתניתין דלא כר"י אלא ע"כ דבל"ז לא הי' יכול להקשות לימא מתני' דלא כר"י דהייתי אומר בקושיא ראשונה שלי דר"י לא פליג אדרבנן היכא דליכא למיקנס כמו במנה שלישי' לבד וכל היכא דאית להו לרבנן חולקין מודה ר"י אבל השתא אליבא דרבה בר הונא דמוקי למתניתין דמחליף פרה בחמור בברי וברי וא"כ קשה מתני' דלא כמאן אלא ע"כ דר"י אית לי' תרתי בעינן פסידא ורמאי אבל אי ליכא פסיד' אף בודאי רמאי סבר דחולקין וא"כ מתני' דמחליף פרה אתי' כר"י א"כ פריך שפיר נימא מתני' דלא כר"י דהכא סבר המקשה במקח וממכר איכא פסידא ורמאי וא"כ אמאי חולקין יהי' מונח וכ"ת דילמא באמת דלא כר"י א"כ תרי סתמא דסתרי אהדדי ותירץ לו המתרץ אפילו תימא ר"י והכא ליכא בודאי רמאי וע"כ צריכין אנו לטעם דאיכא פסיד' כי היכי דלוקי מתני' דמחליף פרה כר"י ולכך קאמר אי נמי התם קניס ר"י לרמאי כי היכי דלודי ר"ל דניחא לי' בתירוץ זה יותר מתירוץ ראשון דלא איצטרך לאוקמי אלא בחד טעמא משום דהבין דהקשה לו ממציאה ופריך תינח מציאה מקח וממכר מאי איכא למימר ולזה אמר אלא מחוורת' כדשנינן מעיקרא וא"כ ע"כ צריכין אנו למימר דלא סגי בטעמ' דמפסיד הרמאי לבד אלא צריך גם לטעמ' דפסיד' כי היכי דנוקי מתניתין דמחליף פרה בחמור כר"י ולזה קאמרי נוכל לומר דלא לגמרי הדר בי' מיהו הלשון אלא וגם שיטת הש"ס לא משמע כן וע"כ צריכין אנו לחלק שכתב הכי דהיכא דלא מוחזקי'

שניהם לא אמרינן מונח וגבי מנה שלישית הוי כמו בחזקת שניהם כמו שפירשו התוס' ד"ה ויחלוקו ודו"ק:

שאלה עב

ח"מ סי' ש"ז השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר כו' כתב הסמ"ע והשאילה לאחר פי' אם עבר על ציווי חכמים והשאילה לאחר וכתב דודי הש"ך ולחנם דחק אלא מיירי כשנתן לו רשות להשאיל כשירצה עכ"ל והכי איתא בש"ס ולי נראה לישבו דהא האי שנוי לא משנינן אלא אליבא דאביי דסבר דשומר שמסר לשומר דחייב משום דאין רצונו שיהי' פקדונו ביד אחר אבל לרבא דמפרש טעמא משום דאת מהימנית לי בשבועה היאך לא מהימן לי בשבועה ולדידי' ליכא לאתובי כלל ופירש"י דף ל"ו ע"ב שהרי השוכר עצמו נשבע לו וא"כ לא צריכין אנו לומר שנתן לו רשות להשאיל והא דשנה רבי אין השואל רשאי להשאיל ואין שוכר רשאי להשכיר כתב הרא"ש הני מילי לכתחילה אבל בדעבד לא מיקרי פשיעה ומביא ראי' דהא גבי השוכר פרה מחבירו והשאילה לאחר ומתה כדרכה כיון דליכא פשיעותא דהא כדרכה מתה לא מיחייב שוכר לשלומי אע"ג דהשאילה לאחר עכ"ל הרא"ש ש"מ דלא מיירי שנתן לו רשות להשאיל וא"כ ע"כ צריך לומר שעבר על ציוי חכמים ולא מיקרי פושע בדבר זה והאי דינא שהביא הש"ע הם דברי הרא"ש א"כ שפיר כתב הסמ"ע פי' אם עבר על ציוי חכמים ובדקדוק גדול כתב זה לאשמועינן דבכל מקום דאף שעבר על ציוי חכמים לא הוי פשיעה והכא אינו חייב אלא מטעם כיצד הוא עושה סחורתו בפרה של אחרים וק"ל:

שאלה עג

יו"ד סי' קפ"ה ט"ז סק"א ומאחר שעברו קשה מאי קמ"ל לכאורה אין כאן קושיא הא דנקט מאחר שעברו משום סיפא דאפי' רואה בגדים מלוכלכי' בדם נאמנת סס"ג אבל אם רואה לובשת בגדים המיוחדים לנדתה כו' לא מהני אמתלא והביאו הפוסקים ראי' מפרק המדיר אמתניתין דמשמשתו נדה באוקמינא כרב יהודא דאמר הוחזקה נדה בשכנותי' בעלה לוקה עלי' אלמא כל כה"ג לא איבעי ליה למיסמך עלה ומסתמא קאמר דאלמא דאפילו באמתלא לא מהני דהא ודאי נדה משוינן לה ולי נראה אם נדקדק בדברי רש"י שם דף ע"ב ע"א אין משם הוכחה כלל דהתם פירש"י הוחזקה נדה בשכנותה שראוה לובשת בגדי נדות ולבעלה אמרה טהורה אני ושמשה וע"כ פירוש זה במתניתין קא מפרש רש"י ולא בדברי ר' יהודה דדברי ר"י מיתוקמי' כפשוט' אם הוחזקה נדה

ולא אמרה בפירוש לבעלה רק שראה אותה הוחזקה והתרו בו עדים לוקה משום נדה אלא דמתניתין קא מפרש רש"י שמיירי בהכי ואח"כ ד"ה בעלה לוקה מפרש משכחת למתניתין דלאחר תשמיש הודיעו שכינותי' שהוחזקה נדה משום דקשה לי' דאם הי' בעל יודע מזה קשה קושית הש"ס אי דידע בה יפריש דלכך לא משנינן דמיירי שאמרה לו טמאה ואח"כ אמרה לו טהורה דקשה ממ"נ אי נותנת אמתלא א"כ מנא ידע דילמא באמת טהורה היא ואי דאינה נותנת אמתלא הי' לו לפרוש וכן קשה על האי דהוחזקה נדה אי דידע ונותנת אמתלא דילמא באמת טהורה ואי דאינה נותנת אמתלא היה לו לפרוש וע"כ צריכין אנו לומר שהוא לא ידע כלל מזה רק אח"כ הודיעו שכיניו אבל י"ל אם נותנת אמתלא לדברי' נאמנת:

יו"ד סי' קפ"ו בפירש"י דא"כ קשיא דר"י אדר"י רבים רוצים לפסוק כלשון שני שהביא רש"י ודוחקים לתרץ הא דרב יהודה אדרב יהודא לעיל דף י"א ע"ב ולי נראה דרב יהודא אמר אמתני' ל"ש אלא באשה העסוקה בטהרות כו' ופריך מאי קמ"ל תנינא כל הנשים בחזקת טהרות לבעליהן הני מילי באשה שיש לה ווסת ר"ל באשה שיש לה ווסת לעולם אינו צריך בדיקה וקמ"ל באשה שיש לה אם עסוקה בטהרות צריך בדיקה ופריך והא אי אפשר לתרץ בענין זה דהא מתניתין דידן נמי באשה שיש לה ווסת עסקינן וא"כ קשיין אהדדי וצריכין אנו לחלק היכא דעסוקה בטהרות ומתרץ דה"א דמתני' בין יש לה ווסת בין אין לה ווסת ולכך איצטריך לאשמועינן דווקא באשה שיש לה ווסת הוא דווקא בעסוקה בטהרות צריכה בדיקה ולבעלה אינה צריכה בדיקה אבל באין לה וסת אפילו לבעלה צריכה בדיקה וק"ל:

שאלה עד

שאלה אם חדר פתוח לבית שיש בו ס"ת או ספרים אם מותר לשמש במיטה בחדר ההוא ולכאורה היה נראה היתר גמור וראי' מחצר קטנה שנפרצה במלואה לגדולה ומשמע דווקא שנפרצה במלואה אבל היכא שנשאר גיפופים הוי רשות בפני עצמה א"כ ה"נ פשוט דחדר זה שפתו' יש לו גיפופים הוי רשות בפני עצמו ועוד ראי' מצואה בבית אחד והוא בבית אחר אפילו הפתח פתוח ויושב בצדו ורואה אותה אם אין לה ריח יכול לקרות ק"ש דכיון שהיא ברשות אחרת קרינן בי' שפיר והי' מחניך קדוש להרא"ש ואף להרשב"א אם אי' רואה אותה כמבואר בב"י סי' ע"ט ומאוד תמוהים לי דברי הב"י שהביא דברי הרא"ש דסבר הא דאמרינן בגמ' בפ' מי שמתו דף כ"ה ע"א אם הי' המקום גבוה עשרה טפחים או נמוך י' טפחים יושב בצדו וקורא אף כשהוא רואה אותה מותר

דכיון שהוא במקום מיוחד לעצמו קרינן בי' והי' מחניך קדוש ולפי"ז נראה דאם צואה לפני הפתח מותר לקרות אפילו רואה אותה אפילו בתוך ד' אמות אם אין הריח מגיע אליו רשות אחרת היא דפתח כנעול דמי וה"ל כצואה בעששית עכ"ל וכתב הב"י וכן נראה לי לדקדק מדין חצר קטנה שנפרצה לגדולה דאיתא בפ' כל הגגות שמכאן נראה לדקדק שאם צואה לפני הפתח מותר לקרות בבית אפילו רואה אותה ואפי' בתוך ד' אמות דהא הכא בכה"ג עסקינן כלומר שרואה אותה או שאינו מרוחק ממנה ד' אמות דאל"כ אפילו הוא עם הצואה בבית אחת שרי ואפ"ה כשצואה בקטנה מותר לקרות בגדולה וע"כ טעמא מפני שמאחר שהוא במקום מיוחד לעצמו קרינן בי' והי' מחניך קדוש עכ"ל הב"י ותמוהים לי דבריו שכמעט שיש סתירה בדברי עצמו דמתחילה רצה להביא ראיה לדברי הרא"ש אפי' בתרתי לגריעותא דהיינו שרואה אותה ובתוך ד' אמות ואח"כ הכריח ממתניתין שרואה אותה או שאינו מרוחק ממנה ד' אמות משמע בחדא לגריעותא מיירי ומנ"ל להביא ראיה לדברי הרא"ש בתרתי לגריעותא דהא באמת דפליגי רב הונא ורב חסדא בריח רע שיש לו עיקר דרב הונא סבר דמרחיק ד' אמות מגוף הצואה וקורא ור"ח סבר ד' אמות ממקום שפסק הריח היינו מלאחריו אבל בלפניו כ"ע מודי' דמרחיק מלא עיניו וכן פירש"י בדברי רב הונא מרחיק ד' אמות מן העיקר ואע"פ שהריח בא אליו וכגון שהיא לאחריו שאינו רואה אותה עכ"ל והוכרח רש"י לדבר בה דהא בפיסקא דף כ"ו ע"א כמה ירחיק מהם א' רבא א' רב הונא לא שנו אלא לאחריו אבל לפניו מרחיק מלא עיניו וכן לתפילה ש"מ דרב הונא גופי' סבירא לי' דלפניו מרחיק מלא עיניו וע"כ הא דסגי בד' אמות דווקא לאחריו והטעם דד' אמות של אדם הוא מקומו בכל מקום ובעינן מחניך קדוש וכיון שצואה לאחריו חוץ לד' אמות ואינו רואה אותה שפיר הוי מחניך קדוש אבל לפניו אפי' מלא עיניו כיון שרואה אותה הוי במקומו אינו קדוש וא"כ בחדר נמי דינא הכי דאם הצואה כנגדו ורואה אותה לא הוי מחנה קדוש אלא אם הוא מאחוריו אז אינו צריך לרחוק ד' אמות ובזה מיירי דחצר קטנה וגדולה וא"כ אין ראי' לדברי הרא"ש היכא שהוא רואה ובתוך ד' דנראה אפילו לחוץ לד' אמות כל זמן שהוא רואה הוי כמלא עיניו וא"כ י"ל פיסקן של דברים כל היכא שרואה הצואה וכן הערוה צריך לרחוק כמלא עיניו אפילו הוא ברשות אחר אלא לענין לאחריו יש לחלק דאפילו הם בתוך ד' כיון שהוא ברשות אחר קרינן שפיר והי' מחניך קדוש ואין צריך לרחוק ד' אמות וכן בערוה שהיא אסורה משום הרהור כגון שער באשה ושוק וטפח מגולה בזה מהני אם עוצם עיניו או שהוא סומא או בלילה אבל בערוה גמורה שוה לדין צואה כיון שהוא במקום שיכול לראות אסור דלא הוי מחניך קדוש עד שיכסה הצואה ולא יראה

הערוה ודברי הרשב"א מסייעין לי שסבר ג"כ דהא דאמרינן בש"ס היה מקום גבוה כו' יושב בצדו וקורא מיירי שאינו רואה אלא דאין צריך להרחיק ד' אמות ונראין דבריו דהא אם נימא כדברי הרא"ש דמיירי דאם הי' מקום גבוה יושב בצדו וקורא אף שהוא רואה אותו דזה הוי מחניך קדוש א"כ למה אמרו מלפניו מרחיק מלא עיניו ולא מהני הרחקת ד' אמות ממקום שכלה הריח אטו כל מקום ראיית אדם נחשב לו כמחנה אחד שיהי' כל הרואה מקום קדוש דלא מצינו בכל מקום אלא ד' אמות של אדם חשיב לו כמקומו דלא יותר וע"כ צריכין אנו לומר כיון שרואה הצואה בשעת התפילה אין מקומו קדוש א"כ ה"נ אף אם הוא בחדר ורואה הצואה נמי אסור להתפלל אלא לאחריו אין צריך להרחיק ד' אמות ובערוה איכא נמי משום מחניך קדוש ואיכא נמי משום הרהור דלבו רואה את ערוה למאן דאסר אע"ג דליכא הרהור אלא משום קדושה וכן מוכח מדברי הרשב"א שכתב שוק באשה ערוה ודוקא לאחרים ולאנשים משום הרהור אבל עצמה לא דהא קתני אשה יושבת וקוצה לה חלה ע"כ נשמע מזה דבערוה גמורה אסורה היא בעצמה מלברך אם אינה יושבת אף דליכא הרהור וע"כ הטעם משום קדושה נמי דבעינן והי' מחניך קדוש ומזה ראי' לדברי הרוקח שכתב בסי' שכ"ד ואם ערוה כנגדו אפילו יעצים עיניו אסור לקרות ק"ש ולא כהכרעת הב"י כהנך פוסקים שבלילה או אם הוא סומא או עוצם עיניו אפילו ביום שרי אף שמביא ראיה מהרמב"ם והר"י י"ל דהרמב"ם והר"י לא מיירי אלא בערוה שאסור מצד הירהור כגון בשאר אברי אשה דאשה כולה ערוה היא משום הירהור אבל בערוה גמורה כגון בית בושתה דאיכא נמי משום מחניך קדוש לא מהני עצימת עיני' וכן מוכח מלשון הרב רבינו יונה שכתב וכן כשמגלה טפח אינו אסור אלא כשמסתכל בה אבל בראי' בעלמא מותר עכ"ל וזה קאי אטפח באשה במקום שראוי לכסות והתם אינו אסור אלא משום הרהור וכשאינו מסתכל אלא בראי' בעלמא ליכא הרהור ומותר אבל בערוה גמורה דאסור משום מחניך קדוש דומי' דלבו רואה את ערוה אפי' אם עוצם עיניו או סומא או לילה נמי אסור ולדעתי אף בהחזרת פנים נמי לא מהני כיון שהוא בחדר אחד עם הערוה ולא מהני אלא שאם הערוה בחדר אחר מהני חזרת פני' כיון שאינו רואה והוא עומד ברשות אחר וכן הביא המג"א ס"ס ע"ה בשם הב"ח ואף שכתב שם היכא שמחזיר פניו מהני מ"מ כתבתי מה שנראה לפע"ד דאין לחלק כלל בערוה דאף שאינו רואה בעינן והי' מחניך קדוש נמי:

ועוד נראה לי לומר דאף הרשב"א שכתב גבי לבו רואה את הערוה אבל לעיניו רואי' את הערוה ליכא למיחש כיון שעיניו חוץ למים ומסתכל בחוץ אינו רואה הערוה וכתב הב"י מבואר מדבריו דהיינו לומר דכיון דאינו מסתכל בה אע"פ שהוא יכול לראותה

מותר ומזה רצה הב"י ללמוד בסי' ע"ה שדעת הרשב"א שאם עוצם עיניו או בלילה מותר לקרות כנגד הערוה ואני אומר דאין מכאן ראי' לאחר שנדקדק שכתב רמ"א בסי' ע"ד ואם אין לבו בתוך המים רק למעלה מן המים אף בצלולין שרי עכ"ל ולכאורה יקשה הא בערוה בעששית אסור לקרות משום דמיתחזי א"כ כיון דקי"ל לבו רואה ערוה אסור א"כ הני מים צלולים אמאי יהיו חשובים ככסוי כיון דמ"מ לבו רואה ערוה אלא ע"כ צריכין אנו לומר הא דאסרו לבו רואה את הערוה לאו מטעם ראי' ממש אסרו אלא משום דהם ברשות אחד ולכך כל כסוי שהוא מפסיק אע"ג דמיתחזי הוי הפסק אבל אם אינו מפסיק כיון דלבו הוא ברשות אחד אסור לקרות וכן כתב הר"י בהדי' וז"ל שיעכירם ברגליו משום דלבו רואה את הערוה ומאי דלא אמר משום דעיניו רואות מפני שהגוף עומד בתוך המים המים עצמם הם חציצה בין העיניו והערוה ואע"פ שהם צלולים אבל הלב כשעומד בתוך המים עם הערוה אסור ואומרים רבני צרפת ז"ל שאם אדם מחבק גופו בזרועותיו דיינין לי' כהפסקה מבגד ומותר עכ"ל ובודאי אף הרב רבינו יונה מיירי שאינו מסתכל בערותו חדא דאסור להסתכל ועוד דליכא למ"ד להתיר לקרות ק"ש ויראה בערותו חלילה לומר כן וא"כ הרשב"א נמי סבירא לי' האי טעמא דר"י ולכך כתב דלעיניו רואי' את הערוה ליכא למיחש כיון שעיניו חוץ למים ר"ל והם ברשות אחר וכיון שאינו מסתכל מותר אבל היכא שערוה בבית עמו ברשות אחד כיון דבעינן והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר אפילו אם עוצם עיניו או בלילה אסור לקרות וראי' ברורה לזה דאמרינן בפ' מי שמתו דף כ"ד ת"ר הי' ישן בטליתו ואינו יכול להוציא ראשו מפני הצנה חוצץ בטליתו על צוארו וקשה למה לא אמרו תקנתא אחרית' שיעצים עיניו אלא פשוט וברור כל היכא שהוא ברשות אחד עם הערוה לא מהני לילה ועצימת עיניו וע"כ משום דאף ראשו רואה ערוה אסור וא"כ איך יהני עצימת עיניו א"כ מצינו לומר היכא שהוא בבית זה וערוה בבית אחר מהני עצימת עיניו או אם מהפך פניו וכן בצואה נמי:

מזה יש סתירה לדברי הט"ז בא"ח סי' ע"ה שהקשה על פסק הש"ע דאם הי' ערוה כנגדו והחזיר פניו ממנו או שעוצם עיניו או שהי' בלילה דמותר לקרות והקשה הט"ז וז"ל ותו קשה לי הא דתנן דערום לא יתרום וגם בשחיטה דערום לא ישחוט ולפ"ד הב"י יהי' היתר באם מעצים עיניו בשעת ברכה וא"ל הטעם משום לבו רואה את הערוה דא"כ קשה למ"ד לבו רואה ערוה מותר איך מפרש משנה זו עכ"ל וכן ראיתי בש"ך בי"ד סי' ר' שהקשה על הב"ח על שעלה בדעתו לומר הך דאשה יושבת וקוצה חלתה ערומה טעמו משום לבו רואה את הערוה ולכך יושבת דווקא והקשה הש"ך א"כ בסוף מי שמתו הביאו התוס' והפוסקים מחלוקת אי קי"ל לבו רואה את הערוה מותר או לא והא תנן

בפ' ב' דחלה דאסור לברך ערום משום לבו רואה את הערוה וכן בפ"ק דתרומות דערום לא יתרום ואי ס"ד דטעמא משום לבו רואה את הערוה כמו שעלה על דעת הב"ח היכן יתכן לפסוק לבו רואה את הערוה מותר הלא תרתי סתמי דמתניתין דאסור עכ"ל:

ותמה אני על תרי אשלי רברבי שלא דקו בזה אם אמנם שבגוף הדין כתבתי כדעת הט"ז דלא מהני עצימות עינים בערוה גמורה וכן מה שהשיג הש"ך בגוף הדין צדקו דבריו דאף אם לבו מכוסה אסור משום גילוי ערוה מ"מ משום הך קושיא לא תפסו כלום לא הט"ז על דברי ב"י ולא הש"ך על הב"ח דהא כבר הוכחנו דאף למ"ד לבו רואה את הערוה מותר מודה בראשו שרואה את הערוה שאסור ולא פליגי אלא בלבו ולכך הי' ישן ערום בטליתו חוצץ על צוארו אלא דהרשב"א הקשה אף דראשו למעלה מן המים ואינו ברשות אחד עם הערוה מ"מ יהי' איסור מצד ראיית עינים ומתרץ שעיניו חוץ למים ומסתכל בחוץ אינו רואה את הערוה אבל לעולם אם עומד ברשות אחד אף שמעצים עיניו מ"מ אסור דומי' דלבו רואה את הערוה שכתב מהרמ"י משום שהוא חשוב שחייו תלוים בו ובראשו כ"ע מודו דאסור ולכך לא מהני אליבא דכ"ע גבי ערום עצימת עינים דאף למ"ד לבו רואה ערוה מותר מ"מ אסור מצד הראש שרואה הערוה דהיינו שהוא ברשות אחד עם הערוה ואסור לקרות ולברך:

ומדברי הרשב"א בעצמו מוכרחים אנו לומר כן דאליבא דכ"ע אסור להיות הראש עם הערוה ברשות אחד דאל"כ מנ"ל לומר דקושיות המקשה והלא לבו רואה את הערוה שהלב עם הערוה ברשות אחד דילמא כפשטא דהש"ס שהמים צלולים והוי כמו ערוה בעששית שאסור ופריך המקשה והרי לבו רואה את הערוה אף דלב למעלה מן המים מ"מ אסור דבראיה תלי' מילתא והא מתחזי והא דלא פריך מעיניו משום דעיניו חוץ למים ומסתכל בחוץ אלא ע"כ דאם הי' איסור מצד הלב משום כיון דאפשר לראות דרך המים צלולים א"כ מצד הראש היה פשיטא איסור אף שעוצם עיניו מידי דהוי אלב אלא ע"כ שאינו איסור בשום אבר היכא שאינו ברשות אחד עם הערוה אלא מצד עינים הרואות יש איסור ותירץ בזה משום דעיניו חוץ למים הרי להדי' דאם הי' הראש ברשות אחד הי' איסור אליבא דכ"ע ועי' במג"א סי' ע"ד:

ומזה יש ג"כ קושיא גדולה על הרב הב"י שלא חלק על הטור במה שכתב הטור וה"ה אם לבו רואה ערות חבירו שאסור ולפי פסק הב"י אי אפשר לומר כן דהא פסק הב"י בסי' ע"ה היתה ערוה כנגדו ועצם עיניו ממנה מותר לקרות ולפי דברי הב"י דלבו רואה את הערוה אסור ע"כ ק"ו לראשו וכשם שבלב אינו תלוי בראי' ממש אלא שהוא ברשות אחד אינו ראוי להזכיר השם א"כ בראשו נמי אף שמעצים עיניו ולכך בעינן הי' ישן

בטליתו שיחוץ על צוארו ואי ס"ד שחשיב ערות חבירו נגד לבו כאלו הוא עם הערוה ברשות אחד וק"ו בראשו הרואה ערות חבירו א"כ היכי משכחת ליה הך התירא שיעצים עיניו נגד ערות חבירו מ"מ הוא אסור מצד ראשו רואה ערות חבירו דומי' דלבו אלא ע"כ פשוט וברור שלפי דברי הרב הב"י אינו אסור אלא אם לבו רואה ערות עצמו שהוא בגוף אחד אבל בערות חבירו אינו איסור אלא בראיה ממש ולכך שרי במעצים עיניו ומהאי טעמא נראה דהרגיש הרב הב"י ולא כתב בש"ע הך איסורא דלבו רואה ערות חבירו:

אבל כבר כתבנו והוכחנו שאין סמך להוראה זו ובפרט שיש לדחות דאף הרמב"ם והר"י לא מיירי אלא בערוה שאסור מצד הרהור כגון שוק באשה כמו שכתבנו לעיל:

ומעתה אני אומר שאף שכל אחרונים הניפו ידם על הדרישה אומר אני אף שמוכח מדברי הרשב"א והרב רבינו יונה דלמדו מדפריך המקשה והרי לבו רואה את הערוה משום שהוא ברשות אחד משמע דאם הראש למעלה הוי מים שפיר כסוי למ"ד לבו רואה את הערוה אסור ולמד מזה רמ"א אם הלב למעלה מן המים נמי מותר דאין כאן גילוי ערוה מ"מ אומר אני דזה לפי מאי דס"ד דמקשה אבל לפי המסקנה שתירץ במים עכורים ולא תירץ דמיירי שהלב למעלה מן המים דהא במתניתין לא קתני ישב עד צוארו אלא יתכסה במים ויקרא קתני וי"ל דיתכסה עד הלב קאמר אלא ע"כ קושטא דמילתא כל היכא שערותו מיתחזי כמו ערוה בעששית לא הוי כסוי כלל. ועתה אכתוב סתירה לדברי האחרונים ראשון במה שכתבו שיש איסור באשה העומדת ערומה משום כבוד השכינה וכתב הט"ז תמיה מה לי לבקש טעמים אחרים הלא איסור דאורייתא מפורש הוא משום לא יראה בך ערות דבר וזה פשוט אפילו לתינוקות של בית רבן אומר אני דאין כאן קושיא בודאי היכא שרואה ערותו הוא איסור דאורייתא אבל במעצים עיניו וכן באשה שאינה רואה ערותה אינו אסור אלא מצד כבוד שכינה בהזכרת השם דבעינן מחניך קדוש ולכך הוכרח הדרישה לטעם זה וגם מה שכתב הדרישה דר"ח שהי' מכסה לבו כשהי' רוחץ ורצה לשתות ולא הי' חש משום גילוי ערוה משום דיושב בכלי הוי והקשה הט"ז דאף ביושב בכלי בגלוי ערוה ודאי איסור גמור הוא וראי' מדאמרינן פ"ק דסוכה דף י' הישן בכילה שאין גבוה יו"ד יוציא ראשו חוץ לכילה וקורא ק"ש דסבר לבו רואה את ערוה מותר נמצא לדידן אסור עכ"ל ואני איני יודע שום סתירה לדברי הדרישה אדרבה משם מוכח איפכא דפירש"י שם דבגבוה יו"ד אסור דהוי כמוציא ראשו חוץ לחלוק הרי להדיא דאם אין גבוה יו"ד חשיב שפיר כסוי לערוה דהוי כמוציא ראשו חוץ לחלוק ואינו אסור אלא לדידן דקי"ל לבו רואה את הערוה אסור א"כ שפיר כתב הדרישה דר"ת כסה לבו שלא יהי' לבו רואה את הערוה ומשום גילוי ערוה ליכא שהי'

יושב בתוך הכלי וכלי לא הוי חשיב כאוהל שיהי' רשות בפני עצמו ונתקרב לדופן הכלי ומסתמא הוציא ראשו לחוץ ושפיר הוי כסוי ערוה ואין מכל הקושיות שום סתירה לדברי הדרישה ופשטא דגמרא מסייעא לי' דערוה בעששית לא הוי כסוי משום דמיתחזי ה"נ לפי מאי דמסיק במים עכורים שנו משמע דווקא מים עכורים ולא מהני שום תיקון בעולם גם בהאי התירא דחיבוק זרועותיו כבר דחה הב"ח מהלכה ע"כ הירא והחרד יחמיר כדעת הדרישה דמים לא חשיבי כסוי ערוה וראוי להתנהג או שיעכירו ברגליהם או לברך כשהם לבושות בחלוק כנלפע"ד:

ועתה נשובה אל הנדון שלפנינו אי נימא הטעם דאסור לשמש בבית שיש בו ספרים או ס"ת משום לא יראה בך ערות דבר א"כ אם הספרים עומדים נגד הפתח ורואי' המטה אבל אם אינם רואי' המטה הי' מותר ובאמת שראיתי שכתב הטעם זה ספר בית שמואל בא"ה אבל לא ידעתי אם טעמא דסמכה הוא דלפי האי טעמא אם היו האיש ואשה מכוסים בסדינים הי' מותר מידי דהוי אערוה גופה אם נכסית שאין העין רואה אותה הוי מחניך קדוש ולא מצינו היתר זה בשום פוסק והי' נראה לומר הטעם דבית שיש בו ס"ת אז ספרים הוא קדוש ואסור לעשות בבית זה דבר שהוא בזיון לכתבי קודש ולכך לא מהני גבי ס"ת שום כסוי אלא צריך לעשות מחיצה יו"ד ואם יש לו בית אחר צריך להוציאו חוץ לבית ולפי האי טעמא אסור לשמש מיטתו בחדר הפתוח לאותו בית שיש ס"ת או ספרי' וראיה שכתב הרוקח סי' שכ"ד אין נופלים אלא לפני ס"ת ופי' דכתיב במלחמת העי ויפול על פניו לפני ארון ה' ולמד מהרי"ל אפילו אם חצר פתוח לב"הכ א"כ אפילו בחצר הפתוח לב"ה שפיר אמרינן דהוי כמו לפני ארון ה' א"כ ה"נ בנד"ד דהוי כמו לפני ארון וספרים ואסור לשמש שם:

ועוד דהוי כמו לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש דתוכן קודש וא"כ ה"נ כיון שפתוחים לתוך מקום קדוש צריך לנהוג קדושה וראיתי בפי' ר"ע מברטנורא בפ"ג דמעשר שני שפירש תוכן קודש לשחיטת קדשים קלים ולאכילת ק"ק ולהתחייב עליהם משום טומאה וכבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק דבהדי' אמרינן בזבחים דף נ"ו ע"א אף דפתוחות נגד הפתח אין שוחטין ואין חייבים שם משום טומאה דלא קדושה אבל אוכלין שם ק"ק דגזירת הכתוב הוא דכתיב בחצר אוהל מועד יאכלוה התורה ריבתה חצירות הרבה אצל אכילה אחת ולכאורה נראה ראי' מכאן איפכא דכתיב לפני אוהל מועד ופירש"י בדף נ"ה ע"ב דלפני דווקא ומעטינן צידי צדדים כמו לשכות ואפילו תוכן קודש פסולות לשחיטה ש"מ אף דפתוחות לתוכו לא קרינן לפני אוהל מועד אלא אם הפתח של הלשכה מכוון נגד פתח אהל מותר לשחוט נגד הפתח ושאר מקום

הלישכה אינה קרוי' לפני אהל מועד א"כ ה"נ אף דחדר פתוח לבית שיש בו ארון וס"ת לא קרינן לפני וה"ה שאין לומר תחנון אף שהפתח פתוח אך מ"מ בנד"ד דאף דאין תוכן קודש מדאורייתא מ"מ הא אמרינן התם קדישי מדרבנן ופירש"י מצות חכמים היא שלא יכנסו להם בטומאה אבל זרות וקרבן ליכא א"כ בנד"ד נמי כיון דבית שיש בו ספרים וס"ת קדוש ראוי לנהוג מדרבנן קדושה בחדר שפתוח לתוכו ועי' בתוס' דיומא דף כ"ה ע"א ד"ה אין ישיבה בעזרה דאסור לישב בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש ואם עושה ווילון לפני הפתח הוי שפיר סתימה ואף דלגבי פתח ההיכל הי' דינו כפתוח ואף דבעינן שחיטת שלמים דווקא בזמן שהפתח פתוח מ"מ הוי וילון כמו פתח פתוח דנעשה לשם כך כשהפתח יהי' פתוח שלא יסתכלו בהיכל וכן כתבו שם התוס' אבל הכא דנעשה בשביל מחיצה שפיר הוי סתימה ומחיצה תלוי בדעת אדם וראי' לזה ממשנה ח' פ"ב דכלאים ולסלע גבוה י' ורוחב ארבעה כתב הרב בתוס' יו"ט אשמועינן דאפילו סלע בעינן ארבע רוחב הואיל ולא נעשה לשם גדר דאי נעשה לשם גדר סגי בגבוה עשרה ורוחב כל שהוא א"כ ה"נ דנעשית לשם מחיצה הוי כמחיצה ואין למדין בענין המחיצות ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים דפעמים מצינו שאין מחיצה יו"ד מחלק רשות אלא דווקא אם מגיעות לתקרה כמו שאיתא בא"ח לענין עירוב בסי' ש"ע וכן הביא ב"י בא"ח בסי' נ"ה בשם סמ"ק ה' ששירון בטרקלין אם יש ביניהם מחיצות המגיעות לתקרה צריך עירוב לכל אחד ואחד אין מגיעות לתקרה עירוב אחד לכולן מכאן יש לסמוך לענין השלמת יו"ד לתפילה דלא הוו הפסקה אותן מחיצות העומדים סביב לבימה אע"פ שהן גבוהות יו"ד הרי להדיא דהני הוי כמו רשות אחד ולענין מחיצה יו"ד לס"ת לא בעינן מגיעות לתקרה וכן לענין עמידה בפני ס"ת כתב רמ"א ביו"ד סי' רמ"ב אם הס"ת על הבימה אין הציבור צריכין לעמוד והט"ז כתב שמהאי טעמא אפילו אם הארון פתוח אין חיוב בדבר ולי נראה להחמיר היכא שרואין הס"ת ועכ"פ אותן העומדים על הבימה אסורים לישב דלא כאותן שמקילין:

שאלה עה

ראיתי גדולים שנתחבטו בהיתר אי שרי לישראל ליתן בהמתו לנכרי לנחרה כדי שלא יתקלקל עורה ונתוכח ע"ז הרב הגאון מוה"ר גרשון בש"ת סי' י"ב והט"ז בסי' קי"ו והב"ח בא"ח סי' תקנ"א ולדעתי היתר ברור אפילו לישראל לעשות בעצמו דאמרינן בשבת דף ע"ה ע"א והשוחטו שוחט משום מאי מחייב רב אמר משום צובע ושמואל אמר משום נטילת נשמה ופירש"י שוחט משום מאי מיחייב שחיטה במלאכת המשכן היכא ומאי

עבידתה אי מעורות אלים מאדמים למה לי בהם שחיטה בחניקה נמי סגי עכ"ל ומדנקט רש"י בחניקה ולא נקיט בנחירה אלא ע"כ דאף למ"ד דבשר נחירה הותרה להם א"כ נחירתן זו שחיטתן ולכך נקט בחניקה נמי סגי דעכ"פ חניקה לא הוי בכלל שחיטה וזה ברור למ"ד דבשר נחירה הותרה להם אבל בשר חנוקה לא הותרה להם וראי' שנצטוה על דם כיסוי במדבר ואי היו מותרי' לחנוק לא שייכה כלל במצות כסוי ואפ"ה היו מותרים לחנוק בשביל העורות וליכא למימר בשביל מצוה הותרה להם הלא הי' יכולים לעשות דרך נחירה לחתוך העור וסימנים לאורך הצואר ולא היו מפסידים העור כמו בחניקה דצריך ג"כ אח"כ לחתוך העור לשני' אלא פשוט וברור דמותר להמית בעל החי בשביל איזה צורך ופשיטא למ"ד דלא הותרה להם בשר נחירה ומדפריך הכא שוחט משום מאי מחייב ש"מ דהי' מותר להם לחנוק א"כ ה"נ לדידן מותר לנחור ולחנוק מיהו במכירת הבשר חלקו על ט"ז עי' בס' פרי חדש ובתשובה הנ"ל:

ואין ענין זה דומה למה דאמרינן בע"ז דף י"א עיקר שיש בו טריפה אסור ושאין בו טרפה מותר ואיזה עיקר שאין בה טריפה המנשר פרסותי מן הארכובה ולמטה ופירש"י שם שאסור לגרום לבהמה טריפות בידים אע"פ שאי' סופו להנות התם מיירי שרוצה להניח הבהמה בחייה כך ויש חשש לתקלה ואפשר שטעמו של רש"י משום בל תשחית אלא דמנשר פרסותי' מן הארכובה ולמטה ליכא בל תשחית דפירש"י בחולין גבי כודנייתא חיוורתי עקרנא להו איכא צער בעלי חיים קטלינא להו איכא בל תשחית ופירש"י עקרנא להו מנשר פרסותיהן ועדיין יכולין לילך ובל תשחית ליכא שיהיו ראויות לדישה עכ"ל א"כ י"ל מארכובה ולמעלה איכא צער ב"ח ובל תשחית לא התירו בשביל כבוד מלכים אבל מארכובה ולמטה דאיכא צער ב"ח לבד קצת התירו ואף שהתוס' דחו פי' זה דא"כ מנ"ל להוכיח דבבהמה טהורה מיירי מ"מ י"ל בדברי רש"י מדנקט לשון טריפה ולא נקט עיקר שיש בל תשחית אלא ש"מ דרצה להורות אף בהמה טהורה עוקרים על המלכים ועכ"פ תיתי מהי תיתי אין איסור צער ב"ח ובל תשחית אלא היכא שמניח בהמה בחי' ואינו נהנה מזה אבל להמית בהמה בשביל איזה צורך אדם לית דין צריך בשש שמותר לנחור אפילו לישראל בעצמו וכדמשמע פשטא לישנא דש"ס בפ' כסוי הדם השוחט וצריך לדם חייב לכסות כיצד יעשה או נוחרו או עוקרו עי' בתשובת בית יעקב סי' מ"ב:

שאלה עו

נשאלתי כיון דעיקר נטילת ידים משום תרומה דידי' שניות לתרומה א"כ ידים הבאים מחמת ספר נמי גזרו לפסול התרומה א"כ למה אין אנו נזהרים מליגע בספר אחר נטילה.

תשובה לזה לא מבעי' לדברי המרדכי בס"פ בני עיר בשם ראבי' האוחז ס"ת ערום נ"ל דהני מילי בידים סתם אבל נטל ולא הסיח דעתו לא קפדינן ולפ"ז אין חשש כלל ליגע בתוך הסעודה בספר אלא אפילו לדעת התוס' שכתבו השתא דגזרו ברישא על ידים הבאים מחמת ספר אפילו נוגע סמוך לנטילה גזרו עליו שלא חלקו ע"ש פ"ק דשבת מ"מ נראה דאין כאן חשש כלל לא מבעי' לדעת רש"י פ"ק דשבת דף י"ד ד"ה ידים עסקניות הן ונוגעין בבשרו ובמקום טנופת וגנאי לתרומה בכך ונמאס לאוכלין כשנוגע בה בידים מסואבות ורבותינו מפרשים חיישינן שמא נגעי בטומאה וקשיא לי א"כ ניחוש שמא נגע באב הטומאה ונמצא ראשון ויטמאנו ועוד מ"ש ידים לחודייהו בכל גופו נגזור לפסול התרומה שמא נגעו ידיו בטומאה ונטמא כל גופו ועוד לא תסגי להו נטילה אלא בטבילה עכ"ל הרי להדיא לפי' רש"י לא גזרו לידי' נטילה משום סרך טומאה אלא מחשש שנגע במקום טנופת וגנאי לתרומה א"כ כשנגע בספר אף דידים שניות מ"מ אין צריך ליטול ידיו דהא אפילו משום חשש טומאה דאורייתא לא גזרו נטילה אלא אפילו לדעת רבותינו דמפרשי שמא נגעו בטומאה היינו דווקא בטומאה משום דאי הי' טומאה נוגעת בחולין גופייהו אפשר דמטמי להו ולכך גזרו אף בידי' שמא נגעו בטומאה אבל בידים הבאים מחמת ספר דספר גופי' לא מטמא חולין כדפירש"י שם דעיקר גזירה הי' שמצניעין אוכלי תרומה אצל ס"ת ואמרו האי קודש והאי קודש ובחולין לא הוצרכו לגזור דבלאו ה"נ לא היו נותנין חול אצל קודש ולכך ידים הבאים מחמת ספר לא עדיפי וחמירי מספר עצמו לא גזרו דלא להוי מילי דרבנן כחוכא וטלולא ולא גזרו אלא בתרומה דספר גופי' פוסל התרומה וגזרו אף ידים הבאים מחמת ספר פוסל התרומה משום דרבי פרנך דהאוחז ס"ת ערום נקבר ערום ומאוד תמוה לי דעת רמ"א בא"ח סי' קמ"ו דכתב הש"ע אסור לאחוז ס"ת ערום וכתב רמ"א וי"א דה"ה שאר ספרים ולא נהגו כן וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו ובס"ת אפילו בכה"ג אסור ודבר זה כתב הב"י בשם אגודה והוא דעת התוס' דלאו דווקא ס"ת אלא ה"ה שאר ספרי קודש וראייתם מדקתני כל כתבי קודש מטמאין את הידים וכן כתבו שם דאפילו נוגע סמוך לנטילה גזרו וא"כ הני י"א דה"ה שאר ספרים הוא דעת התוס' ואגודה והם מחמירי' אפילו נטל ידיו ולדעת המרדכי אפילו בס"ת אם נטל ידיו מותר לאחוז א"כ כשכתב ולא נהגו כן וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו ובס"ת אפילו בכה"ג אסור דלא כמאן דאי כדעת התוס' אפילו נטל ידיו אסור בכל הספרים ואי כדעת המרדכי אפילו בס"ת מותר אם נטל ידיו ואפשר לומר שרמ"א כתב בד"מ שהעולם נזהרין לאחוז ס"ת ערום ואין נזהרין בשאר ספרים ע"כ תפסו קולת המרדכי בשאר ספרים וחומרת התוס' בס"ת דקדיש טפי ואף שבבה"כ מסתמא נטלו ידים ולא הסיחו

דעתם מ"מ נזהרים שלא לאחוז ס"ת ערום וראיתי במג"א שכתב ומיהו כתבי קודש דווקא כשכתובין אשורית על העור ובדיו כדאיתא במשנה בפ"ד דידים משנה ה' וכ"כ הרמב"ם וא"כ יפה כתב רמ"א דלא ראה מימיו מי שחשש לזה דספרים שלנו אינם כתובים באופן זה ומ"ש כאן וטוב להחמיר מילתא יתירתא היא ומיהו במגילה שכתובה כדינה צריך להזהר דמדסתם הרמב"ם ש"מ דלא קי"ל כשמואל דאמר אסתר אינה מטמאה את הידים עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו הא בד"מ כתב זה על דברי אגודה שכתב לאו דווקא ס"ת אלא ה"ה שאר כתבי קודש והם דברי התוס' וע"כ טעמייהו משום דתניתין כל כתבי קודש מטמאין את הידים וע"כ קתני התם דווקא שנכתבו אשורית ועל עור ובדיו וע"ז כתב רמ"א שלא ראה שנזהרין כלל בשאר כתבי קודש היינו ע"כ אלו שכתובים על עור ובדיו דבספרים שלנו בעל אגודה ותוס' נמי מודי אלא ע"כ על כתבי קודש הנכתבים אשורית ובעור ובדיו קאמר ולכך כתבו שטוב להחמיר מצד הדין אבל בספרים שלנו לא עלה על דעת רמ"א להחמיר והרב במג"א השיא דעת רמ"א לדעת אחרת להחמיר אפילו בספרים שלנו ולא נראה לפע"ד דעת רמ"א כו' וא"כ בספרים שמצוים בינינו שנכתבים על העור ובדיו הי' ראוי להחמיר ולזהר שלא ליגע בלא מטפחת וספרי תהלים מצוים בינינו בהרבה קהלות ואפשר דעת המקילין משום כיון דלא נכתבו בגלילה לית בהו קדושה וראי' דאין מברכין על חומשים שלנו אפי' ה' ספרים ביחד מ"מ אין זה טעם ברור דהא ספר הנמחק ולא נשתייר אלא פ"ה אותיות אף דאין מברכין על ספר כזה מ"מ מטמא ידים וכן מגילה לבד שנכתבה פ"ה אותיות כדאיתא בסוף פ"ג דידים ואפשר שהני חמירי טפי דאתו מקדושת ס"ת ומיהו המג"א בא"ח סי' רפ"ד כתב דבשאר ספרים אין צריכין גלילה ולפי"ז ראוי להחמיר כדעת רמ"א וכן אפילו אם נדפסו ספרים על העור נמי יש קדושת ספרים עליהם דהא הסכימו האחרונים דדפוס הוי כתיבה מעלי' בט"ז בי"ד סי' רע"ב ובמג"א באו"ח סי' רפ"ד ועוד ראיתי במג"א שמביא ראי' מתוספתא דתיק של ספר ותיבה של ספר ומטפחות הספרים מטמאים הידים א"כ כ"ש בעמודים וכיון דעיקר הטעם דמטמאות הידים משום שלא יאחוז ערום א"כ מוכח דאסור לאחוז ערום אפילו בעמודים וכן כתב הב"ח והט"ז השיג עליהם ולי נראה דאין ראי' כ"כ מהך דתוספות די"ל דהתוספות סבירי להו דאף היכא דלא שייך הא דר' פרנך נמי גזרו וכן הביא הר"ש בפ"ג דידים משנה ג' וז"ל גזירה אחרת הי' בכל כתבי קודש אפילו היכא דלא שייך דר' פרנך כגון תפילין עכ"ל ועוד אפשר דאנן לא קי"ל כהך תוספתא אלא כר' זכאי שאמר משום ר' שמעון אף הנוגע בקציצה טהור עד שיגיע במזוזה עצמה והוא בפ' המוציא יין דף ע"ט וא"כ ק"ו לתיק של ספר ותיבה שאינו מטמא ידים וה"ה העמודים

ומיהו מ"ש במג"א במגילה שנכתבה כדינה צריך ליזהר ומדסתם הרמב"ם ש"מ דלא קי"ל כשמואל דאמר אסתר אינו מטמא הידים עכ"ל והנה העולם אינם נזהרים בזה ונראה לי ללמוד דמוכח מש"ס דקי"ל כשמואל דמגילת אסתר אינו מטמא הידים מהא דאיתא בחלק דף קע"א לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוי קא מתקני מטפחות ספרי דרב יהודא כי מטי מגילת אסתר אמרי הא מגילת אסתר לא בעי מטפחות אמר להו כה"ג נמי מיחזי כאפקרותא ומתוך פירש"י נראה שהודה להם דלא בעי מטפחות אלא שהקפיד על לשונם שלא שאלו דרך כבוד ש"מ דהדין דין אמת דאינו מטמא הידים ולכך לא בעי מטפחות וע"ז אפשר דסומכים העולם שאין נזהרים מלאחוז מגילה ערום כנ"ל:

שאלה עז

או"ח סי' של"ד בש"ע תיבה שאחז בה האור יכול לפרוס עוד של גדי כו' ויש לדקדק למה סתמו הפוסקים דין זה הא כתבו התוס' בפ' במה טומנין והובא בש"ע סי' ש"ח סי' כ"ה דיש מחלוקת רש"י ור"ת בזה דלרש"י עור בהמה דקה אסור לטלטל ומוקי להאי פורסין עור גדי על גבי תיבה כשיחדה לישיבה ולר"ת מירי ביבישין א"כ עור לח בלא יחוד אסור לטלטל אליבא דכ"ע א"כ למה סתמו הפוסקים דין זה ולא הזכירו שום רמז מחילוקים הנ"ל ונ"ל דסמכו אתירוץ שני שכתבו התוס' בזבחים דף צ"ד סוף ד"ה מניין לרבות שק דבדליקה התירו טפי כדאמרי' התם ע"ש ואפשר אליבא דכ"ע נוכל לסמוך במילי דרבנן וק"ל:

שאלה עח

נשאלתי ממחזיקי ארנדרש שהחזיקו שני כפרים בתוך תחום אחד כל אחד משר אחד ורוצה אחד למכור משקה י"ש ושכר בזול יותר ממה שנקבע השער במדינה והשני מוחה בידו באמרו כי הוא גורם לו היזק שע"י זה מרגיל לבוא אצלו אנשי הכפר שלו לשתות שם וע"י זה בא לו הפסד. תשובה לזה דלא מבעי' כי האי דינא שאין הלוקחים ישראל נהנים פשיטא דיש איסור בדבר כמבואר בח"מ סי' קנ"ו ולא יוכל לומר אני בשלי עושה דהא על הניזק להרחיק עצמו אף בשלו אלא אפילו בעיר ובשכונות ישראל שהלוקחים נהנים אפ"ה יכולים שאר מוכרי שכר וי"ש לעכב על זה וראי' דאמרינן בפ' הזהב דף ס' ע"א ולא יפחות את השער וחכמים אומרים זכור לטוב ואמרינן מ"ט דרבנן משום דקא מרוח לתרעא ופירש"י דאוצרי פירות יראו שהוזלו וימכרו בזול עכ"ל הלא מדפריך מ"ט דרבנן הלא הטעם הוא פשוט בשביל שמהנה הלוקחים ישראל ולכך נקטי לשון

ברכה זכור לטוב אלא ע"כ דלא משגחינן בטובת הלוקחים כיון דאיכא פסידא למוכרים וכבר יצא השער והוא חק המדינה להתנות על השערים והוי כדינא דמלכותא ולכך הוצרכו ליתן טעם שעי"ז ישתנה השער וזה דווקא במכירת פירות ותבואה כשיראו אוצרי פירות שהוזלו יביאו כל פירותיהם למכור לשוק וישתנה השער אבל במכירות השכר מ"מ ע"י לא ימכרו בזול התבואה דהכל יודעים דחק המדינה שהשכר ביוקר ועוד אפשר לומר דדווקא בפירות י"ל שמשתנה השער לפי ריבוי הפירות וכשיראו אוצרי פירות שהוזלו יוציאו כל פירותיהם וממילא ישתנה השער אבל בשכר וי"ש שהוא חוק המדינה ונימוסיהם להכריז בכמה המדה וכן אם רואים שראוי למכור בזול מכריזים שימכרו בזול הוי כדינא דמלכותא ולא משגחינן כלל בטובת הלוקחים ואף דפליגי ר"י הלוי והרמב"ן בסי' קנ"ו לגבי בני עיירות אחרות שבאים בסחורה לדעת ר"י הלוי כיון שמוכרים בזול שטובה לבני עיר אין מעכבין והרמב"ן סבר שאף בכה"ג מעכבין מפני שהם מבני עיר אחרת היינו התם י"ל דע"י דמוזיל גבייהו ישתנה השער של הסחורות אבל הכא בשביל השכר לא ישתנה השער של תבואה ברור הדבר שאליבא דכ"ע יכולים לעכב על ידו ופשיטא בנד"ד שהלוקחים הם נכרים פשיטא דיכול לעכב ואף שבהלואת הרבית כתב רמ"א בסי' קנ"ו בשם רבינו ירוחם דאם אחד רוצה להוזיל בהלואת הרבית לכותים אין חבירו יכול למחות בו נראה דשאני רבית דאין שער ידוע לרבית ורשאי כל אחד לוותר קצת כדי שירגיל הכותים אצלו דומים דרשאי החנוני לחלק קליות ואגוזים לתינוקות דאמר לי' אנא מפלגינא אמגוזי פליג את שיסקי אבל להוזיל סחורה מן שער הידוע אם אינם נהנים ישראל אסור ושניהם הם מדברי רבינו ירוחם אלא ע"כ כדכתיבנא ובפרט במכירת שכר וי"ש שהוא מחק המלכות ואין התבואה נמכרת בזול מחמת שהוא מוכר בזול השכר נראה ברור דשאר המוכרים יכולים למחות בידו כנ"ל ברור ואף שהוא עושה בשלו ואין לו שייכות עם השר השני מ"מ אף בשלו אסור לגרום היזק שעל הניזיק להרחיק עצמו אכן נראה באם שהוא עושה שכר טוב יותר מחבירו שדרך העולם ליקח מן מדה תבואה ג' מדות שכר והוא לוקח שני מדות וחצי ועי"ז מרגיל אצלו נראה דשפיר דמי ודמי להההיא מתניתין דאמר ליה אנא מפלגינא אמגוזי כו':

שאלה עט

ראיתי בשאלות ותשובות הב"ח בסי' נ"ב שמביא ראיה מכמה מאמרי רז"ל המורים באצבע שניתן רשות לראש ישיבה ליהנות ולהתפרנס ע"י המתנות ומותר לו לקבל כ"כ עד שיתעשר ע"ש ותמה אני למה לא הביא גמרא ערוכה סוף פר' הזרוע והלחיים דאמרינן

ההוא שקא דדינרי דאתי לבי' מדרשא ופי' רש"י דינרי זהב שלחו ממקום אחר לבני ישיבה קדים רבי אמי וזכה בהן והיכי עביד הכי והא כתיב ונתן ולא שיטול מעצמו ומשנינן אדם חשוב שאני דתניא והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו ופי' רש"י אדם חשוב כגון ממונה ראש ישיבה יכול לקדם ולזכות שהרי עליו לגדלו ולהעשירו אפי' משלו וכל שכן ממאי דאתי לי' מעלמא עכ"ל נשמע מזה שחיוב על כל אחד לגדל ולהעשיר לראש ישיבה ולא הי' צריך ראיות לזה וק"ו הוא דהת' לענין שלא נתנו לו התלמידים מדעת' הוצרך רש"י ללמוד ק"ו לדאתי מעלמ' אבל היכא דנותנים לו הק"ו הוא איפכא דמה הכא שלא זיכה לו שום אדם ואפשר דדעת הנותן הי' לזכות לתלמידים ענייי' מבני ישיבה אפילו הכי קדם הוא וזכה ק"ו היכא שנדיב לב מנדב וניחא לי' לזכות לראש ישיבה שאין כאן חשש ונידנוד איסור וכבר אמרו הרוצה להנות יהנה:

שאלה פ

נשאלתי משורפי יין שרף מתבואה וסמוך לשבת לא נגמר היין שרף אי חייב לעקור הכיסוי מהיורה ולהפסיד ממונו או כיון דיין שרף הולך ממילא ואינו עושה שום מעשה א"כ אין חשש איסור בזה. תשובה לדבר זה דלפום ריהטא דשמעתא הי' נראה היתר גמור ואין בו שום נידנוד איסור דאמרינן פ"ק דשבת דף י"ח מאן תנא להא דתנו רבנן לא תמלא אשה קדר' עסיו' ותורמסין ותניח לתוך התנור וכיוצא בו לא ימלא נחתום חביות של מים כו' לימא ב"ש היא ולא ב"ה אפי' תימא ב"ה גזירה שלא יחתה בגחלים א"ה מוגמר וגפרית נמי לגזור כו' אונין של פשתן נמי לגזור התם כיון דקשי להו זיקא לא מגלו ליה צמר ליורה ליגזור אמר שמואל ביורה עקורה וניחוש שמא מגיס בה בעקורה וטוחה וא"כ בנדון דידן נמי אין חשש איסור שמא מגיס בה דהא הכיסוי של היורה טוחה בבצק ולשמא יחתה בגחלים נמי ליכא דהא אין האור מגול' כלל ופי התנור סותמין אותו ושורקין הטיב בטיט כידוע לעושי מלאכת י"ש הנ"ל וכבר הסכימו רוב הפוסקי' דהלכה כלישנא בתרא דברחא ושריק שפיר דמי ופי' רש"י שריק פי התנור בטיט סביב כיסוי אינו מוכן לחתות א"כ ה"נ אין כאן חשש איסור ואף שכתבו התוספ' ד"ה ביורה עקורה וטוחה ואין לחוש שמא יגלה ויגיס שאין דרך להגיס כמו לחתות ועוד דשמא מיהדק טפי עכ"ל משמע דבלחתו' גזרינן אף שטוחה מ"מ לא כתבו התוס' זה אלא משום דקשיא להו ולחד לישנא דברחא ושריק דאסר ר' ירמיה מדיפתי והוכרחו לחלק בין טיחה כיסוי היור' ובין טיח' התנור או משו' דקשי' להו לישני על הא דפרי' צמר ליורה ליגזור דמירי שטח פי התנור בטיט ולכך ניחא להו לחלק דבטח פי התנור גזרינן שפיר שמא יחתה

בגחלים ולכך הוכרח לתרץ דמיירי ביורה עקורה וכן לעיל גבי אונין של פשתן משום דקשיא להו זיקא לא מגלו להו אבל טיחת פי התנור לא מהני היכא דליכא חשש פסידא וכל זה לפי דס"ד דברחא ושריק אסור אבל לפי איכא דאמרי דפסקינן כוותייהו דכ"ע סבירי להו דברחא ושריק שפיר דמי א"כ אפילו בטיחת פי התנור לא גזרינן שמא יחתה בגחלי' א"כ אין חשש איסו' בנדון דידן אכן כל זה לפי' רש"י ורוב המפרשי' דמפרשי דבגדי' קשי להו זיקא אבל לא בברחא ואין היתר בברחא ושריק אלא משום כיון דשריק אינו מוכן לחתות דכולי האי לא טרח ומידכר אבל לדעת הרמב"ם שהביא הב"י הטעם משום פשידא וז"ל הב"י אבל הרמב"ם כתב בפ"ג וז"ל אם בשר גדי הוא וכיוצא בו מותר שאם יחתה בגחלים יתחרך הבשר שא"צ אלא חמימות האש בלבד ואם בשר עז או בשר שור הוא אסור שמא יחתה בגחלים לבשלו ואם טח פי התנור בטיט מותר שאם בא לפתוח התנור ולחתות תכנס הרוח ויתקשה הבשר ויפסיד ויצטנן התנור ויפסיד הבשר וכתב הב"י ולפ"ז ללישנא בתרא דקי"ל כוותי' מאי דאמרינן כל מידי דקשי' לי' זיקא לא קאי אלא בברחא ושריק משום כיון דשריק נפיש בי' הבלא וכי פתח לי' נשיב בי' זיקא ומצטנן התנור ותו לא בשיל לי' שפיר אבל בגדי' בלאו האי טעמא שרי משום שאם יחתה בגחלי' יתחרך הבשר ומהאי טעמא שרי אפילו לא שריק אפילו אין פי התנור מכוסה כלל או שהוא חוץ לתנור סמוך לגחלים שרי בגדי' עכ"ל הב"י ולפי דעת הרמב"ם צריכין אנו לומר האי סברא שכתבו התוספת לחלק בין שריקת פי היורה ובין שריקת פי התנור קאי אף לפי המסקנא דדוקא במקום דאיכא פסידא כשיגלה פי התנור אז מהני טיחת פי התנור בטיט אבל במקום דליכא חשש פסידא גזרינן שמא יחתה אף דלא גזרינן שיגיס כדכתבו התוס' ובש"ע סי' רנ"ד סתם כדעת הרמב"ם שטעם בברחא ושריק משום פסידא א"כ בנדון דידן לא הי' היתר בטיחת פי התנור ובאמת צריכין אנו לעמוד על דעת הרמב"ם מי דחקו לפרש שמעתין בענין זה ולא כפי' רש"י ותוס' ונראה לי ברור משום דקשיא לי' קושית התוספות ולפי פי' רש"י צריכין אנו לתרץ בדוחק ואליבא דהרמב"ם רווחא שמעתא ממילא בעזרת ה' וז"ל התוספות על הא דפריך שם ללישנא בתרא דפליגי בברחא ולא שריק דרב אשי שרי ור' ירמיה מדיפתי אסר ופריך ולרב אשי דשרי והתניא אין צולין בשר ובצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום ומשני התם בבשרא אגומרי וכתבו התוספות ד"ה התם בבישרא אגומרי וא"ת לר' אשי דשרי ברח' ולא שריק ולא אסי' אלא בשרא אגומרי תקשי לי' מתניתין דאין נותנין פת בתוך התנור ועוד משלשלים את הפסח מ"ט משום דבני חבורה זריזין הן והא בלאו דכי נמי שרי כדמפרש לקמן וי"ל דמיירי שהתנור פתוח דהוי כמו בשרא אגומרי ונראה דאין הלכה כרב אשי בהאי

לישנ' דשרי ברחא ולא שריק דסוגיא דלעיל דקאמר כיון דקשי' לי' זיקא לא מגלי' לא אתי כוותי' וכן סוגיא דלקמן גבי בני חבורה זריזין הן דמשני האי מנתח פי' וקשה לי' זיקא והאי לא מינתח ולרב אשי אפילו היכ' דלא קשה ליה זיקא שרי עכ"ל ולכאורה צריכין אנו לומר גם האי ברייתא דלעיל לא תמלא אשה קדרה וכן לא ימלא נחתו' חבית של מים אליבא דרב אשי דשרי ברחא ולא שריק אתי' האי ברייתי' כב"ש דאסור משום שביתת כלים או דמיירי בתנור פתוח דהוי כמו בישרא אגומרי וכן מצאתי שכתב הגאון מהרש"א בהדיא כמו שכתבתי והאי סוגיא דלקמן בני חבורה זריזין הן לא אתי' כרב אשי כמו שכתבו התוס' וכן כתב מהרש"א וא"כ לפי' רש"י על כרחן צריכין אנו לדחוק ולומר דהא ברייתא דלא תמל' אשה כו' אתי' כב"ש אליבא דרב אשי או דמיירי שהתנור פתוח וכן הא תירוצא גבי אונין של פשתן כיון דקשי ליה זיקא לא מגלי ליה לא אתי' כרב אשי דלדידיה אף דלא קשיא לי' זיקא נמי לא מגלי כמו ברחא ולא שריק דלא גזיר שמא יחתה וכן אין נותנין פת בתנור צריכין אנו לדחוק אליבא דרב אשי דמיירי שהתנור פתוח וכן האי סוגיא דבני חבורה זריזין הן לא אתי' כרב אשי וזה דוחק גדול ועוד יש להקשות לפי' רש"י ללישנא בתרא דכ"ע סבירי להו בברחא ושריק שפיר דמי א"כ מאי הוצרך לתירוץ באונין של פשתן דקשי להו זיקא היה לו לאוקמי' בתנור שריק בטיט דלא גזרינן שמא יחתה אבל לפירוש הרמב"ם ניחא הכל דמפרש טעמא דגדי' שרי שלא יחתה שאם יחתה תיחרך הבשר שא"צ אלא חמימות האש בלבד ובשר עז אסור שמא יחתה בגחלים ואם טח פי התנור בטיט מותר מטעם שאם בא לפתוח התנור תכנס הרוח ויתקשה הבשר כו' ולפ"ז ללישנא בתרא דפליגי בברחא ולא שריק דאסיר ר' ירמיה מדיפתי הטעם דווקא היכא דשריק דנפיש בי' הבלא וכי יפתח יצא כל החום בפעם אחת ויכנוס הרוח ויצטנן התנור ויפסיד הבשר אבל היכא דלא שריק דבלאו הכי לא נפיש הבלא כ"כ ויצא מעט מעט דרך פי התנור וגזרינן נמי שמא יגלה הכסוי ולא יהי' לו הפסד ורב אשי סבר אפילו בכה"ג כיון שהתנור מכוסה אם יגלה יכנוס בו הרוח ויתקשה הבשר ויצטנן התנור ויפסיד הבשר וא"כ האי ברייתא דלא תמלא אשה ונחתום מים אתיא שפיר אליבא דרב אשי כבית הילל וטעמא כדקאמר הש"ס גזירה שמא יחתה אף שהתנור מכוסה מ"מ גזרינן דווקא היכא דאיכא הפסד בגלוי הכסוי של תנור בזה סבר רב אשי דלא גזרינן שמא יחתה אבל היכא שלא יבא לידי הפסד אפילו טחופי התנו' בטיט לא מהני ולכך לא מהני שום תיקון אצל נחתום אפילו טחופי התנור בטיט כיון דליכא פסידא ולכך הוכרחו לשנות בגמרא גבי אונין של פשתן כיון דקשי להו זיקא לא מגלי' ליה אף דסתם תנור שלהם הי' מכוסה מ"מ אי לאו טעמא משום פסידא הי' חושש

שמא יחתה וכן אין נותנין פת בתנור אין אנו צריכין לדחוק דמיירי שהתנור פתוח דסתם תנור שלהם הי' מכוסה כדמשמע באונין של פשתן דמתרץ תלמודא משום דקשי לי' זיקא ולא מגלי להו ולא נקט דמיירי בתנור שמכוסה אלא ע"כ דלא הוצרך לזה דסתם תנורי' שלהם היו בענין שהיו מכסי' פי התנור ואין נותנין פת בתנור כיון דליכא חשש פסידא כמו גבי בשר שור ועז גזרינן שמא יחתה וכן האי סוגי' דבני חבור' זריזין הן אתי שפי' כרב אשי דלכ"ע גדי' בין שרי' ובין לא שריק מותר וע"כ טעמא משום כיון דאין צריך אלא חמימות אש לא יחתה שלא יתחרך הבשר א"כ מאי דוחקי' לאוקמי טעמא משום דבני חבורה זריזין הם הא אפי' אין בני חבורה זריזין נמי דהא גדיא בין שריק בין לא שריק מותר אליבא דכ"ע אפילו אצל האש ומשני התם מינתח ומפרש הב"י דלהרמב"ם הכי קאמר התם מינתח וא"צ אלא חמימות האש ואם יחתה בגחלי' יתחרך הבשר הכא לא מינתח וצריך בישול ואם יחתה בגחלים לא יתחרך הבשר ומ"ה חיישינן ולא דמי לברחא ולא שריק דהתם גריעי טפי דיתקשה הבשר ויצטנן התנור אבל גדיא אין צריך חמימות כל כך כמו ברחא ואף שיצטנן התנור מעט יתבשל הבשר וזה ברור אליבא דהרמב"ם דלהרמב"ם דאין נותנין פת בתנור אפילו תנור טוח בטיט דהכא לא שייך שמא יתקשה וכן לא תמלא אשה קדרה כו' אפילו טוח התנור בטיט ולדעת רש"י מהני גם בזה בטוח התנור בטיט וכן מצאתי בהדיא שכתב המג"א ס"ק י"ט נמצא לדעת רש"י יש חומרא מצד אחד דע"ג אש שהוא מגולה אפילו בשר גדי אסור ובשריק פי התנור אף שאין חשש שיתקלקל לא גזרינן שמא יחת' ולדעת הרמב"ם הוא בהיפוך דאף בשריק וטוח בטיט פי התנור במי אסור אלא היכא שיתקלקל בפתיחת התנור לא גזרינן ובבשר גדי אפילו סמוך לאש נמי מותר א"כ בנדון דידן לפי פסק רמ"א שכתב שנהוג כדעת רש"י א"כ אין חשש כלל להניח היור' שיצרף בה הי"ש אף שהולך וגו' בשב' ולדעת הרמב"ם אסור אף שסותמין פי התנור בטיט ויש לדקדק למה פסק הרמב"ם כדעת ר' ירמי' מדיפתי נגד רב אשי דבתרא הוא וכל ראיו' של התוס' נסתרו לדעת הרמב"ם וע"כ צ"ל דהרמב"ם בשיטת הרי"ף רבו אמר דכתב הרי"ף דסוגיין דשמעת' כוותי' דר' ירמיה מדפתי דאמ' רבינא האי קרא חיי כיון דקשי' ליה זיקא כבשרא דגדיא דמי ושרי מכלל דאי כברחא אסור וע"כ צריכין אנו לומר לדעת הרמב"ם הא דקאמר הש"ס כיון דקשי' לי' זיקא כבשרא דגדי' דמי ר"ל כמו דבשר גדי שרי אפילו סמוך לאש אפילו אינו טוח התנור בטיט ה"ה קרא חיי כיון דקשי לי' זיקא מותר ליתן בתוך התנור אף אם אינו טוח בטיט אבל בברחא ולא שריק הוא אסור כדעת ר' ירמיה מדיפתי וק"ל א"כ הי' ראוי להחמיר בנדון דידן מיהו שמעתי שגם בי"ש נמי אם פותחי' סתימת התנו' מתקלקל הי"ש והוי דומי' דברחא

ושריק לדעת הרמב"ם ושרי אליבא דכ"ע אכן נראה דיש איסור מצד אחר דהמשקה י"ש זה נעשה ע"י זיעת התבואה והוי נולד ודמי להא דאמרינן בסוף פרק במה טומנין דאין מרסקין את השלג ואת הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו ופי' רש"י משום דקא מוליד בשב' ודמי למלאכה ולדעת בעל התרומות שהביא ב"י בסי' שי"ח אפילו אם נפשר מאליו בחמה המים אסורים א"כ ה"ה הכא ועוד דכתבו התוס' בפ"ק דשבת דף י"ט ע"ב ד"ה שמן של בדדין דדווקא שום ובוסר שריסקן דחזי מבערב לאכילה אבל היכא דלא חזי בין השמשות לאכילה והמשקה אינו בעולם הרי נולד גמור ואסור לרב א"כ פשיטא הני דלא חזי בין השמשות וכל טיפה וטיפה שבא מחמת זיעת התבואה הוי נולד ואסור ולדעת בעל התרומות אפילו באלף לא בטיל מ"מ נראה כיון דמילי דרבנן נינהו ראוי לסמוך אמקילין במקום פסידא מידי דהוי אמוקצה שכתב הגהו' אשר"י בפ"ק דשבת שלא גזרו במקום פסידא א"כ בנדון דידן אינו מחויב ליקח הכסוי מהיורה להפסיד ממונו מיהו הי"ש שהולך בשבת לדעת ב' התרומות הי' אסור משום נולד וכבר שדיתי נרגא בסבר' בעל התרומו' וכתבתי במקום אחר דעיקר כדעת החולקים עליו הנלע"ד כתבתי:

שאלה פא

דבר זה נזרקה מפי חבורה מי שמתפללים מערב בזמנו בשביל לקרות ק"ש בצאת הכוכבים אי צריכין להמתין על ג' כוכבים בינונים או אי סגי בכוכבים גדולים ואמרתי דדבר זה פשוט דאמרינן בפ' במה מדליקין דף ל"ה הלכה כרבי יהודה לענין שבת והלכה כרבי יוסי לאכילת תרומה דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דר' יוסי ואמרינן שם שלשה לילה א"ר יוסי לא כוכבי' גדולים הנראים ביום כו' אלא כוכבים בינונים וכיון דתני במתניתין מאימתי קורין שמע משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן וכי היכי דלענין תרומה נקטינן לחומרא ה"נ לענין ק"ש דבעינן כוכבים בינונים כר' יוסי וראיתי שהתוספות במגילה ובברכות הקשו על הא דאמרינן משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן אע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר שנאמר ואנחנו עושים מלאכה וגו' מעלות השחר ועד צאת הכוכבים ואומר והיה לנו היום למלאכה והלילה למשמר וילפינן מזה במגילה דמעלות השחר הוא יום והקשו שם התוספות דמהאי טעמא נילף דמצאת הכוכבים הוי לילה מדאמר והי' לנו הלילה למשמר ולמה אמר אע"פ שאין ראיה לדבר הלא ראיה גמורה הוא ולי נראה דאין כאן קושיא כיון דאיכא כוכבים הנראים ביום דבזה פליגי ר' יהודה ור' יוסי דלר' יהודה מספקא ליה בכל הכוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון אם הם בינונים ולר' יוסי הוי כוכבים גדולים עיין בתוספות

ד"ה תרי תלתי מילי א"כ לפי זה אין כאן ראי' גמורה די"ל דהיו עושים מלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים היינו כוכבים גדולים הנראים ביום וע"ז אמר הכתוב והי' לנו הלילה למשמר ואנן אמרינן דלא הוי לילה אלא כוכבים הנראים בלילה ולכך לא הוי ראיה גמורה אלא זכר לדבר מדכתיב והי' לנו הלילה למשמר מסתמא קחשיב מכוכבים הנראי' בלילה וא"כ ותיקי' הרוצים לעשות מצוה מן המובחר בק"ש בערבי' בזמנו צריכין להמתין עד ג' כוכבים בינונים הנראי' בלילה כן נראה לי פשוט וברור:

שאלה פב

מעשה אירע ביריד לוקב שבא אחד ממרחקי' עם ברזל למכור על יומא דשוקא והי' לאחד מבני הקהלה תביעה עליו ובא עליו בעקיפין ובערמה ועשה עצמו כאלו הוא תגר וקנה ממנו הברזל בסך ידוע ונגמר המקח ומשך הברזל לרשותו והמוכר סמך עצמו שבכלות היריד יתן לו מעותיו ולאחר שחלף ועבר יום השוק הלך זה לתבוע מעותיו כי לא ידע אשר בקרבו ארבו והלוקח משיב משטה הייתי בך ולא הי' בדעתי ליקח מקח זה ולא עשיתי אלא שיש לי תביעה עליך לתפוס אותך בערך חמשים זהו' והמותר קח ולך והלה צועק ככרוכיא שעכשיו שחלף ועבר היריד אי אפשר לי למכור סחורתי ואי אפשר לי לטלטל ממקום למקום במשא כבידה ובשעת היריד היו הרבה לוקחי':

תשובה ברורה לזה דזה הוי מזיק גמור וראי' לזה דאמרינן בפ' השוכר את האומנין דף ע"ז ע"ב הרי שמכר שדה לחבירו באלף זוז ונתן לו מעות מאתיים זוז בזמן שהמוכר חוזר בו יד הלוקח על עליונה רצה אמר לו תן לי מעותי או תן לי קרקע כנגד מעותי מהיכן מגביהו מן העידית ופריך ולא יהא אלא ב"ח ותנן ב"ח דינו בבינונית ועוד הא ארעא דיהיב זוזא ותירץ שם רב אחא דלכך גובה מעידית דנכסיו סתם מאן דזבין ארעא באלפא זוזא אוזיל מוזיל ומזבין נכסי והוי ליה כניזק ותנן הניזקין שמין להם בעדיות וכן פסק הרא"ש והשתא בנדון דידן דק"ו בן בנו של ק"ו דהוי האי מזיק גמור דמה התם אינו ברור הדבר דאוזיל ומוזיל נכסי אוקמי רבנן אסתמא דמילתא שבגירי דילי' בא הלוקח לידי היזק כש"כ בנדון דידן שברי הזיקא שעשה הוצאה גדולה לבוא על היריד ואחר היריד אי אפשר לו למכור במקום הזה אם לא בהפסד גדול שזה נקרא מזיק ואף שכתבו התוספות שם ד"ה והוי לי' מזיק לאו דווקא מזיק שהרי אין שמין כפי ההיזק שהזיקו שהרי אינו משלם אלא כפי המעות שקבל אלא קצת דימוהו למזיק ליטול חובו מן העידית עכ"ל נראה דווקא התם דלא ברי הזיקא כ"כ ולכך אוקמי רבנן דינו כמזיק לגבות מן העידית שבנכסיו דאף את"ל שהוזל ומכר מנכסיו מ"מ כיון דיש לו הנאה דקונה עכ"פ קרקע

מעידית שבנכסי מוכר סגי בהכי אבל בנדון דידן הוי האי לוקח מזיק גמור ומחויב לשלם כל הזיקו למוכר וראי' לזה שכתב הרא"ש על הא דאמרינן השוכר את הפועל והטעו את ב"ה או ב"ה הטעה אותן אין להם זה על זה אלא תרעומת בד"א שלא הלכו אבל הלכו חמרים ולא מצאו תבואה כו' נותן להם שכרם משלם וכתב הרא"ש אורחא דמילתא נקט דעד שלא הלכו מוצאין לשכור עצמן במקום אחד דלית להו פסידא אבל משהלכו אין מוצאין עוד להשתכר וה"ה נמי אם לא הלכו וכבר שכרו כל בעלי בתים פועלים ואין מוצאין עוד להשתכר נותן להם שכרן כפועל בטל דק"ל כר' מאיר דדאין דינ' דגרמי ועל ידו נתבטלו היום עכ"ל הרא"ש פ' השוכר הרי להדי' דאף אם לא הלכו וכבר שכרו כל בעלי בתים פועלים ואין מוצאין להשתכר הוי גרמי בנזקין ומחויב לשלם ובנדון דידן נמי כיון דכבר הלכו לדרכם כל הקונים ברזל ועל ידו אי אפשר למצוא קונים כאלו דהוי מזיק גמור ומחויב לשלם הוצאותיו ואין ללמוד זכות עליו שלא כיון להזיק אלא להציל את שלו שיהי' מוחזק ולכך בא בתחבולה זו נראה דגם בטענה זו אין לו זכות דהא איתא בח"מ סי' ס"ו סעיף כ"ג במוחל ש"ח דאין היורש יכול למחול לעצמו ולומר הואיל ואני היורש החזקתי למחול לעצמו ואין לי לשלם כלום מדינא דגרמי שאני לא כוונתי להזיק ללוקח אלא לפטור עצמי ואף להיש חולקין שכתב הש"ע שיכול למחול לעצמו כת' הסמ"ע וז"ל בפרישה כתבתי די"א הללו סבירי להו דצריך לשל' (להלוקח ואע"ג דאין כוונתו היה להזיק וממילא דינו כשאר מוחל והפלוגתא הוא בזה דלמר משלם כל דמי השטר ולמר מה שקיבל ואף שהש"ך השיג על זה מ"מ מסיק שנראה לו עיקר לדינא דכל היכא דחייב מדינ' דגרמי חייב אפילו לא כיון להזיק א"כ בנידון דידן לא יוכל לומר שעשיתי להציל את שלי דמ"מ גרם לו היזק רב ועוד דהי' לו להודיע מיד ולא לדחוק אותו בלך ושוב עד אחר הירידי ע"כ ברור הדבר שזה האיש לא עשה כשארית ישראל וראוי לקנוס ולגבות ממנו כל הזיקו של המוכר ככשורא לצלמא הנלע"ד כתבתי:

שאלה פג

יו"ד סי' קכ"א ס' ו' כלי מתכות אע"פ שיש אומרים שאם נשתמש בו איסור במקצתו נאסר כולו משום דחם מקצתו חם כולו אבל לענין הכשירו לא עלה לו הכשר עד שיכשיר כולו בין לענין הגעלה בין לענין ליבון וכתב רמ"א ודוקא אם נשתמש בכולו אבל אם ידוע שלא נשתמש רק במקצתו כבולעו כך פולטו עכ"ל. וראיתי שיש ארבעה חלוקי דעות בדין זה וגם נוגע בדין זה מ"ש הש"ע בסי' צ"ד דיש שי שאומר דאם הכף של מתכות משערים בכולו משום דחם מקצתו חם כולו וכתב רמ"א וז"ל וסברא ראשונה עיקר וכן

נוהגין ועיין לקמן סי' צ"ח ס"ד עכ"ל ועוד שייך לדין זה בטיפת חלב שנפלה על הקדירה שאצל האש מבחוץ שהביא הש"ע בסי' צ"ב סעיף ה':

ולפי שאלו הדינים נובעים ממקור אחד מהש"ס דזבחים פרק דם חטאת ע"כ אפרש בעז"ה דעת כל אחד ואחד ואח"כ אכריע מהש"ס הדין עם מי ובטחתי בחסד עליון שכל מי שלומד תורה לשמה יודה על האמת שכוונתי לאמתו של תורה ונחזור לדין הראשון שכתבנו שיש בו ארבע חלוקי דעות והוא הרשב"א בת"ה ובמשמרת הבית שלו וב"ה להרא"ה דסברי להרא"ה כי היכי דאימעט תרומה דאין צריך הכשר אלא מקצת הכלי שנשתמש בו תרומה ה"ה כל האיסורים וע"כ כתב דבדבר הצריך הגעלה די כשמגעיל מקום שנבלע האיסור לחוד דכבולעו כך פולטו אבל בצריך ליבון לא די ללבן מקום הבלע לחוד אלא כל הכלי דחם מקצתו חם כולו וטעם החילוק בזה לפי שהכשר הליבון אינו עושה פליטה במה שבלוע אלא שהוא מכלה האיסור שבתוכו ואם מלבנו במקום הבלוע לחוד אינו מכלה רק במקום הליבון לחוד ומה שנאסר בשאר הכלי נשאר עדיין משא"כ בהכשר הגעלה שהוא עושה הפליטה מה שבלע ע"כ כשמגעיל המקצת ע"י הליחות פולט הכל והרשב"א במשמרת הבית כתב וז"ל דמההיא דזבחים אין ראיה לכלי שבלע איסור גמור כנבילה שלא יהי' צריך להכשיר כולו דלא ממעטינן שם אלא בבלע היתר כגון בשר בחלב וטעמא כל שנחלש טעם הבשר ע"י הגעלת אותו מקצת כלי שבישל בו שוב אינו ראוי לחול עליו איסור חלב אח"כ ובתרומה נמי נתן טעם כזה כמ"ש שם אבל בשאר איסור גמור כנבילה וכיוצא בה אני אומר בישל במקצת כלי צריך להגעיל כל הכלי כו' דע"י הבישול מתפשט ונבלע בכולו ואפשר דמשום הכי אמרו בסכינא דפיסחא מגעיל להו לקתייהו ברותחין לפי שהסכין משתמשין בהם בדברים רטובים שיש בהם מרק להבליע וחמץ בפסח אסור הוא כשאר איסורין ומיהו אפילו נשתמש בסכין בחמץ בחמין אמר רב אשי דפרזלייהו בנורא וקתייהו ברותחין אף לכשתמצא לומר דמקצת הסכין שבתוך הקתא בולע דחם מקצתו חם כולו אפ"ה דאותו בלע דפרזילא דתוך הקתא נפלט מחמת ליבון של סכין ועם הגעלה שמגעילו עוד די לו עכ"ל והעט"ז והט"ז מפרשים דהטור ס"ל דלא כהרא"ה שמחלק בין הכשר ליבון להכשר הגעלה ולא כהרשב"א שמחמיר בכל גוונא להכשיר כל הכלי דווקא אלא סבירא לי' בכל הכשרים בין ע"י ליבון ובין ע"י הגעלה אם נכשר המקצת נכשר כולו עכ"ל הט"ז הרי דעת שלישי ועוד חלוקה רביעית הביאו הש"ך דעת רוב הפוסקים כמהר"ם מי"ץ וג"כ מהרש"ל פג"ה סי' מ"א וז"ל ומהר"ם ממי"ץ בעל הוראה הי' ומן הגדולים אחרונים וכן נ"ל עיקר ולא כדברי הרשב"א דסבירא לי' שנאסר כולו דלא נאסר אלא מקום נפילתו עכ"ל ומבואר מדבריו דאע"ג דחם

מקצתו חם כולו מ"מ איסור הנבלע בכלי חם אינו מתפשט ביותר ממקום שנשתמש בו איסור והכי ודאי קי"ל ואפשר דגם הטור והרב בהג"ה שכתבו משום דכבולעו כך פולטו אין ר"ל שמוליך בליעתו אלא ר"ל שלא בלע רק במקצת כך בשעת פליטה אין בו איסור אלא במקצת עכ"ל הש"ך ויש חילוק לענין הדין דלדעת הר"מ ממיץ דכלי מתכות שנשתמש איסור במקצתו ואח"כ נשתמש היתר במקצת האחר מותר בדעבד ולהנך ג' דעות דלעיל אסור אף בדעבד ולדעת הרשב"א אף שהתיר היכא שבלע התירא כמו בשר בחלב היינו דווקא היכא שהכשיר אותו מקצת שנבלע בזה אמרינן שנחלש טעם הבשר ע"י הגעלת אותו מקצת אבל בלא הכשר אותו מקצת אם נתן מקצת השני לתוך החלב אוסר אפילו בדיעבד:

וראיתי בספר פרי חדש בסי' קכ"א שהכריע כדעת הר"ם ממי"ץ בין בהגעלה בין בליבון סגי להכשיר מקצת כלי וראייתו מהא דאמרינן בפ' כל שעה גבי סכינא דפיסחא דקתייהו בטינא ופרזלייהו בנורא והדר מעייל לקתייהו ברותחין מוכח דלענין הכשר סגי להכשיר מה שנשתמש בו דאי לא תימא הכי כיון דס"ל דפרזלייהו בנורא לפי שפעמים משתמשים בו ע"י אור הרי נפשט הבלע בפרזלא שבתוך הקתא והוי לי' להצריכו ליבון דומיא דשאר פרזלא שמשתמש בו אלא ודאי משמע דסגי לי' בהכשר מה שנשתמש בו משום דכבכ"פ עכ"ל:

וכתב שם עוד וז"ל ומיהו לא מקרי בישול במקצת אלא בשטח המחבת כגון שהיא ארוכה והניח מקצתה על האור בתבשיל המקצת האחר שמבחוץ אין צריך הכשר אבל אם היא קצרה ובישל בשולי הכלי אע"פ שהוא דבר מועט נאסר כל הכלי שהזיעה עולה ואוסרתו עכ"ל ודברי' אלו אינן אלא דברי נביאות:

ועתה נכתוב מה שיש לתמוה על מ"ו רמ"א בהגהותיו דהאי דינא דטיפת חלב שנפלה על הקדירה שהטיפה אוסרת כל הקדירה והקדירה אוסרת כל התבשיל הוא מדברי הסמ"ג הביאו הב"י וז"ל גרסינן בזבחים פ' דם חטאת בישול מפעפע כלומר מתפשט בכל הכלי כתב מורי מכאן נוהג ר"י שאם נפלה טפת חלב ע"ג קדירה רותחת באור שמפעפע כל החרס של הקדירה וחתיכה עצמה נעשה נבילה ובכולה קדירה משערינן שהחלב מתפשט בכל הקדירה ואין לו מקום להתבטל בששים עכ"ל והר"ם מרוטינבורג חולק על הסמ"ג ומביא ב"י שמצא תשובת מהר"ר וז"ל וששאלת מה עמדי על טיפת חלב שנפל על דופן הקדירה מבחוץ תשבת ר' שמשון בידי להתיר ומקצת הלשון אעתיק למורי פעם אחת נפלה טיפת חלב כו' ולא רצה רבינו להתיר מפני שאין החלב מתפשט בכל דופני הכלי כמו שמוכיח בפ' דם חטאת גבי בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה כל

הכלי וקאמר וטעמא מאי ואם בכלי נחושת בשלה ומדהצריך קרא לקדשים אלמא דאינו מפעפע בכולו אע"פ שהכלי חום וכיון שאינו מתפשט בכל דופני' שיהי' ראוי לומר שכל לחלוחית שבדפנות מסייעות לבטל נמצא במקום שנפל אוסר כל הבלוע ונעשה נבילה וחוזר ואוסר כל מה שבקדירה אם אין בה שיעור לבטל עובי הדופן שנפל לשם החלב כו' עד היכא:

שידע שיעור הטיפה מכשיר בס' פעמים ס' נגד הטיפה עכ"ל ורמ"א כתב בש"ע ודווקא אם הקדירה ישינה ר"ל בת יומא וע"כ מוכרחים אנו לומר דעכ"פ דאם בישל במקצת כלי מפעפע חוץ ממקום שנתבשל א"כ איך פסק בסי' קכ"א דאם ידוע שלא נשתמש רק במקצת שאין צריך הכשר אלא לאותו מקצת הלא בוודאי מפעפע חוץ למקום שנשתמש וע"כ צריכין אנו לומר הטעם כבולעו כך פולטו דלא כהש"ך שרצה לפרש שלא בלע רק במקצת כך בשעת פליטה אין בו איסור אלא במקצת א"כ יקשה מסי' צ"ד שכתב רמ"א שסברא ראשונה היא עיקר שאינו צריך לשער בכלי מתכות רק מה שתחב בקדירה ולפי דעת רמ"א ע"כ מבליע יותר ממקום שנשתמש אלא דאמרינן כבולעו כך פולטו א"כ יהי' צריך הכא ששים נגד כל הכף וראיתי בס' בית הילל שכתב בנו הגה"ה וז"ל מ"ש מור"ם והסברא ראשונה עיקר אע"ג דחם מקצתו חם כולו היינו לבלוע אבל לא לפלוט דאינו נפלט אלא ממה שנתחב ממנו בקדירה ונפקא מיניה אם תחבו הקתא של הכף של מתכות בן יומא לקדירה שצריך ששים בקדירה נגד הקתא שנתחב בו כך שמעתי ממ"ו הרב מוה"ר אברהם סג"ל ז"ל מקאליש עכ"ל והוא בעל המחבר ספר מגן אברהם על א"ח ולא נייח לי גם בזה דאם אמרינן חם מקצתו היינו לבלוע אבל לא לפלוט א"כ איך כתב רמ"א בסי' קכ"א דאם נשתמש במקצת כלי להכשיר המקצת כלי משום דכבולעו כך פולטו הא אמרי' דבולע ואינו פולט וראיתי בדברי הרב הגאון הנ"ל בספרו בא"ח סי' תנ"א ס"ק כ"ד וז"ל ול"נ דוקא שתחב בתבשיל אותו מקצת שהגעיל דאף את"ל שמתחילה פשט האיסור בכולו כמ"ש ביו"ד סי' צ"ב מ"מ לא אמרינן שמפליט מאותו צד שלא נתחב וכמ"ש סי' צ"ד אבל אם תחב אותו צד שלא נגעל אסור וכן משמע ביו"ד סי' צ"ב ס"ה גבי טפת חלב כו' ובהכי מתישבת קושית ב"י על הטור דהטור בי"ד סי' קכ"א מיירי שרוצה להשתמש באותו מקצת שליבן ולכך די כשמלבן קצת אבל אם רוצה להשתמש בחציו השני צריך ללבנה עכ"ל הרי שמפרש דברי הטור שרוצה להשתמש באותו מקצת שליבן ודברי רמ"א שם הם דברי הטור וע"כ מפרש בדברי רמ"א נמי כן כשכתב אבל אם ידוע שלא נשתמש אלא במקצת כבולעו כך פולטו ר"ל דהכשר מהני

להשתמש ג"כ באותו מקצת כלי אבל בחצי השני אם רוצה להשתמש צריך הגעלה וליבון וזה דוחק ואין זה משמעות בלשון רמ"א:

ונראה לי לומר לכאורה דלעולם דלא אמרינן חם מקצתו חם כולו היינו היכא שמקצת הכלי בתוך האש ומקצת הכלי חוץ לאש בזה לא אמרינן חם כולו ולכך לא משערינן אלא במה שנתחב בתוך הקדירה ולענין הגעלה נמי אינו צריך אלא אותו מקצת כלי להגעיל כיון שנשתמש בה רק במקצת והא דכתב רמ"א כבולעו כך פולטו מיירי שכל הכלי נתחמם ע"י אש או ע"כ כפי' הש"ך כבולעו במקום שנשתמש בה כך פלטה מקום האיסור ולא נבלע יותר והאי דטיפת חלב מיירי שכל הקדירה הוא חם מחמת אש שכבר עומד אצל אש בזה אמרינן דמתפשט האיסור יותר ובעל סמ"ג אינו מביא ראי' מפרק דם חטאת אלא לענין שגם בכלי האיסור מפעפע בכלו ולא תאמר דווקא בחתיכה הוא דמפעפע ולא בכלי ולכך מביא ראי' דגם בכלי מפעפע אבל אין ענינו לענין חם מקצתו חם כולי דהוי כחתיכה חמה שנפלה טיפה עלה דמפעפע בכולו ולפי שיש נפקותא לדינא צריך אני להעתיק הש"ס פ' דם חטאת ומתוכו תעמוד על דין אמת לאמתו:

גרסינן בפ' דם חטאת דף צ"ו ע"ב בעי מיני' רב יצחק בר יהודא מרמי בר חמא בישל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי או אינו טעון א"ל מסתברא כבגד מה בגד אינו טעון כיבוס אלא במקום הדם אף כלי אין טעון מריקה ושטיפה אלא במקום בישול אמר לי' מי דמי דם לא מפעפע בישול מפעפע ועוד תניא חומר במריקה ושטיפה מבהזאה שמריקה ושטיפה טעון בכל הכלי משא"כ בהזאה אמר לי' אי תניא תניא וטעמא מאי אמר קרא אם בכלי נחשת בשלה ואפילו במקצת כלי ובתר הכי אמרינן דתרומה אין צריך מריקה ושטיפה ופריך הש"ס ותרומה לא בעי מריקה ושטיפה והתניא קדירה שבישל בה בשר לא יבשל בה חלב ואם בישל בנ"ט תרומה לא יבשל בה חולין ואם בישל בנ"ט א' אביי לא צריכא לדאמר מר בישל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי הא תרומה לא צריך אלא מקום בישול ופירש"י א' אביי מודינן דהגעלה בעי ולא נצרכה האי דאימעט מתורת מריקה ושטיפה דקדשים צריך מריקה ושטיפה בכל הכלי גזירת הכתוב היא בדת מריקה ושטיפה אבל תרומה לא צריך אלא מקום בישול ורבא אמר לא צריכה אלא לדאמר מר במים ולא ביין במים ולא במזוג הא אפילו ביין אפילו במזוג רבה בר עולא אמר לא צריכה לדאמר מר מריקה ושטיפה בצונן הניחא למ"ד מריקה ושטיפה בצונן אלא למ"ד מריקה בחמין ושטיפה בצונן מאי איכא למימר שטיפא יתירתא ע"כ הגמרא:

וכתבו התוס' ד"ה בישל במקצת כלי כו' תימא מאי קמבעיא לי' ומאי סלקא דעתה דרב יצחק אי כשמקצת הכלי על האש שמבשל בו ושאר הכלי צונן קמבעיא לי' א"כ מאי קאמר בישול מפעפע הא לא מפעפע בכולו כלי ואי בשכל הכלי חם פשיטא דמפעפע בכולו ובעי מריקה ושטיפה ואי קמבעיא לי' אי מפעפע בכולו כלי או לא א"כ בשאר איסורים נמי תיבעי לי' עכ"ל והנה לפי דעת הפוסקים דכלי מתכות חם מקצתו חם כולו ומפעפע בכל הכלי א"כ מאי קאמרי התוס' אי כשמקצת הכלי על האש ושאר כלי צונן א"כ מאי קאמר בישול מפעפע הא לא מפעפע איך פשיטא להו דלא מפעפע הא בכלי מתכות חם מקצתו חם כולו וי"ל דמפעפע ואי מספקא לי' בזה בשאר איסורים נמי תיבעי ליה וזה הוא קיצור בדבר התוס' אלא ע"כ פשיטא להו דאם מקצת הכלי צונן לא אמרינן חם מקצתו חם כולו ואם נשתהה כל כך עד שכל הכלי נעשה חם אז אמרינן בישול מפעפע ומעתה צריכין אנו לדקדק לדעת הר"מ ממיץ דאין בולע אלא מקום שנשתמש בו הא אמרינן הכא בהדיא דם אינו מפעפע ובישול מפעפע וע"כ צריכין אנו לומר לדעתי דהכא מיירי שכל הכלי חם ולכך מפעפע א"כ יקשה קושית התוס' מאי קמבעי לי' פשיטא דמפעפע ואי מספקא לי' בשאר איסורים נמי תיבעי ליה ועוד יש לדקדק מאי פריך הש"ס על הא דאמר בישל במקצת הכלי טעון מריקה ושטיפה בכל הכלי טעמא מאי מאי קשיא לי' הא טעמא רבה איכא משום דמפעפע בכל הכלי ועוד יש לדקדק בתר דמסיק אביי לא צריכא אלא לדאמר מר בישל במקצת הכלי כו' הא תרומה לא צריך וקשה אמאי לא צריך הא בישול מפעפע וכל מידי דצריך הגעלה שוה קדשים לתרומה ולחולין אלא ברור הדבר דעת הרא"ה בבדק הבית הוא אמת כשם שמבלי' בתוך שאר הכלי כך הוא נפלט ע"י הגעלה אלא דרבי יצחק מבעיא לי' לרמי בר חמא רבו דמספקא לי' נמי לעיל אם הקפידה התורה אבישול בלא בלוע וקמבעיא לי' בישל במקצת הכלי ופשיטא לי' לרב יצחק דמפעפע בכל הכלי אלא קמבעי לי' דילמא אינו צריך מריקה ושטיפה אלא במקום שנתבשל דמריקה היא הגעלה ודי בכך משום דכבולעו כך פולטו ואפילו למ"ד מריקה ושטיפה בצונן מודה דצריך להגעיל תחילה מקום איסור וכיון דבמקומו יוצא כל איסורו א"כ אינו צריך מריקה ושטיפה אלא על מקום הגעלה ולא דמי לבלוע בלא בישול דלעיל דפשיטא לי' דצריך מריקה ושטיפה היינו משום דהתם צריך הגעלה בכל הכלי אבל הכא שאין צריך הגעלה אלא במקצת כלי משום דכבכ"פ אינו צריך מריקה ושטיפה אלא על מקום הגעלה או דילמא כיון שהי' בו איסור גזירת הכתוב הוא שצריך מריקה ושטיפה בכל הכלי ורמי בר חמא רצה לפשוט מסברא כמו דם שאין טעון כיבוס אלא במקום שנפל ודחה רב יצחק דם לא

מפעפע בישול מפעפע וכיון שהי' בו איסור מ"מ י"ל גזירת הכתוב הוא בדת מריקה ושטיפה והביא ברייתא דתני בהדי' שטעון מריקה ושטיפה בכל הכלי ופריך הש"ס שפיר וטעמא מאי ר"ל אף דמפעפע מ"מ נימא כבולעו כך פולטו ולא יצטרך מריקה בכל הכלי ומפרשינן משום דכתיב ואם בכלי נחשת בשלה וע"כ גזירת הכתוב הוא ושפיר תירץ אביי לא צריכא אלא כדאמר מר בישל במקצת הכלי כו' אבל תרומה לא צריך אף דמפעפע מ"מ אמרינן כבכ"פ נמצא לפי דעת הרא"ה עולה סוגיות שמעתתא בלי שום קושיא ולפ"ז הי' נראה לומר להרא"ה היכא דתחב כף של מתכות דצריך לשער כנגד כל הכף אבל לעיקר דינא נראה ברור ופשוט דווקא היכא שכל הכלי הוא חם על האש בזה אמרינן שפיר שמפעפע בכל הכלי וכבולעו כך פולטו אבל היכא שמקצת הכלי בתוך האש ומקצת חוץ לאש ולא נתחמם כל הכלי עדיין עד שהיד סולדת בו אינו מפעפע כלל כמו שכתבו התוס' וא"כ אם תחב כף לתוך הקדירה אינו צריך לשער רק מקום התחיבה ולא יותר כיון דמה שבחוץ הוא צונן והשתא לדעת הרא"ה אם נאסר ראש הכף מחמת תחיבת איסור ותחב הקתא קודם הכשר לתוך קדירה של היתר אין צריך לשער בס' אבל אם הי' הכלי על האש ונעשה חם ואף שנבלע במקצת הכלי מ"מ מפעפע בכל הכלי ואם נשתמש בצד אחר קודם הכשירו צריך לשער בששים ועתה אין מקום לקושית הפרי חדש על הרב הב"י מסי' צ"ד ודברי הסמ"ג בלא תעשה פ"ח שכתב הרב ר' אלעזר דבכל איסורין שבתורה כשנבלע האיסור במקצת הכלי אין צריך הגעלה כי אם במקום בליעתו ויליף מההיא סוגי' דהכ' ע"כ נמי סבר משום דכבולעו כך פולטו דליכא למימר דאינו בולע כלל דהא אמרינן בהאי סוגי' בישול מפעפע ולמד הסמ"ג מזה בס' קמא לטיפת חלב שנפלה על קדירה רותחת שמפעפע אלא ע"כ כדכתיבנ' ובזה יתבארו כל הדינים שבש"ע על נכון בס"ד באין גימגום והראי' שהביא הפרי חדש מסכינא דפיסחא נראה דאין כאן ראי' דהוא הבין מה דאמר פרזלייהו בנורא משום דלפעמים משתמשים ע"י אור והוקש' לו הרי נתפש' הבלוע בברזלא דקת' והוי לי' להצריכו ליבון אלא ודאי דסגי בהכשר במה שנשתמש בו נראה מדבריו הא דאמר רב אשי פרזלייהו בנורא מצד הדין קאמר וזה אינו דאטו לית לי' לרב אשי דכל הכלים הולכין אחר רוב תשמישן אלא מצד היותר טוב הי' רוצה לעשות כעין חדשי' והיינו דקאמר ליה אנא כעין חדתא קאמינ' ר"ל על צד היותר טוב והיכא דלא אפשר שהקתא יתקלקל אוקמי' אדינא והש"ס קאמ' דהילכתא אידי ואידי ברותחין ר"ל דזה נמי יותר טוב ואין צריך לקלקל הברזל קצת וכן כתבו התוס' דרב אשי מחמיר על עצמו הי' ולא מצד הדין א"כ אין מקו' להוכחתו ואף שלענין דינא מודינא לי' היכא שנשתמש במקצת הסכין ושאר הסכין לא נתחמ'

עדיין דאין צריך הכשר אלא במקום שבלע מ"מ כתבתי היכא שכל הסכין והשפוד על האש אף שאיסור תחוב במקצתו בולט ומפעפע בכל הכלי ולדעת הרא"ה צריך ללבן כל השפוד אכן נראה מה שחוץ לאש במקום רחוק נראה דכבולעו כך פולטו והא דמצריך בסכינ' דפיסחא להגעיל הקתא היינו משום די"ל דלפעמים משתמשי' בהדחת הכלים ע"י חמין וכן כתבו הפוסקים וזה ברור ועתה קושיות הר"ש שהביא ב"י בסי' צ"ב לא קשיא די"ל בישול מפעפע בכל הכלי והא דאיצטרך קרא לקדשים דסד"א כבכ"פ ולא צריך מריקה ושטיפה אלא במקום הגעלה ואיצטרך קרא דצריך מריקה ושטיפה בכל הכלי ולדינא דעת הסמ"ג אמת כדכתיבנ' וק"ל והואיל ואתא לידן האי סוגיא נימא בי' מילתא לישב מנהגן של ישראל מה שהביא בש"ע בא"ח סי' תנ"ב דנוהגי' לשטוף הכלים במים קרים אחר הגעלה מיד וכן כתוב בהגה"ה דאין מגעילין בשום משקה רק במים מיהו בדעבד מהני הגעלה בכל משקה עכ"ל ולכאורה נראה מהאי סוגיא מדקאר הכא לא צריכא אלא שטיפתא יתירת' דהיינו בתר הגעלה דבקדשי' צריך לעשות ולא בתרומה מוכח שאין צריך לשטוף במים וכן הא דאמרינן לא צריכא אלא לדאמר מר במים ולא ביין משמע דתרומה מותר להגעיל ביין וכן כתב מ"ו הב"ז וז"ל מ"ש הר"ן בשם הרמב"ם להוכיח מכאן דאין להגעיל כלים אסורים בשאר משקים כי אם במים דווקא ומ"ש אביי לא נצרכה כו' במים ולא ביין אצונן קאי אמריקה ושטיפה אבל ההגעלה הי' בחמין ע"ש וכתב הב"ז שהא ליתא לענ"ד דע"כ המקשן דפריך ותרומה לא בעי מריקה כו' וא"כ מוכח דתרומה בעי הגעלה שהי' מריקה וכך פי' רש"י ועלה תירוץ אביי דמריקה דקדשי' הי' במים בהגעלה ומריקה דתרומה הי' ביין כו' ע"ש ואם אמנם שלבבי ג"כ ידמ' כהבנת המקשה מ"מ נראה ללמד זכות לכל אחד למר כדאית לי' דהא בגירס' שלנו תירץ אביי להא דממעטינן תרומה מהגעלת כל הכלי וסגי במקצת ורבא תירץ דממעטינן תרומה מהכשר מים ולפי גירסת הילקוט הוא בהיפוך דרב' תירץ מה שתירץ אביי ואביי תירץ מה שתירץ רבא וכן מצאתי גירסא זו בסמ"ג בהלכות חמץ וי"ל דמחולקים לענין דינא דהאי דסבר דמעטינן תרומה מהגעלת כל הכלי לא ניחא לי' למימר שמותר להגעיל ביין משום דילפינן מני' כיון דהקפידה התורה דווקא על מים ש"מ דווקא מים עושי' הגיעול והפליטה וכן לא ניחא לי' למימר דמעעינן שטיפה יתירא די"ל דשטיפת צונן נמי צורך הגעלה היא ולכך נהגינן לשטוף הכלים מיד אחר הגעלה לצאת אליבא דכ"ע וכן שלא להגעיל במשקים משום דלגירסת הילקו' והסמ"ג דהילכתא כרבא נגד אביי ר"ל דס"ל דהכשר הגעל' דווקא במים ולכך נוהגי' לכתחילה שלא להגעיל אלא במים וק"ל:

והדרן למילתא קמייתא לכתוב בקיצור מאי דנפק' לדינא דהיכא דאין כל הכלי חם שהיד סולדת בו פשוט וברור דלא אמרינן חם מקצתו חם כולו ואם תחב הקתא של סכין או כף קודם הכשר אין צריך ששים לבטלו ואם כל הכלי הוא חם אמרינן שפיר דמפעפע בכל הכלי כמו גבי חתיכה חמה ואם תחב צד השני לתבשיל קודם הכשר צריך ששים לבטלו אלא לענין הכשר סגי למקצת כלי שנשתמ' בו דכב"כפ דלא כרשב"א בר מכל דין שרוצה לדמות הכשר כלי חמץ להכשר כלי איסור ולא נראה דהא ג"כ התירא בלע כמו בשר וחלב ואם אמרינן בקדירה שבישל בה בשר שאין צריך הכשר אלא במקצת הכלי ה"ה בחמץ וזה פשוט וברור:

שאלה פד

ראיתי במדינות אשכנז שמביאי' בשבת מים רותחים בכלי ראשון מבושלי' עם עשבים שקורין טע"א ומערי' מכ"ר לתוך הקערו' קטנות שיש בהם צוקר וקצת פיקפקו בדבר זה דהוי כמבשל בשבת הצוקר ונראה לי דהיתר גמור הוא דהא הצוקר כבר נתבשל בבית אומן ואין בישול אחר בישול בדבר יבש אף שהצוקר נימוח מ"מ יש לו דין דבר יבש דהא פירש"י על מתניתין כל שבא בחמין בע"ש שורין אותו בחמין בשבת פירש"י שורין אותו כדי שיהי' נימוח והאי שרי' הסכימו כל הפוסקים דאפי' בכ"ר הרי להדיא שאע"פ שנימוח אח"כ יש לו דין דבר יבש ואפילו בכלי ראשון מותר ליתן הצוקר וכן מצאתי בהדיא שכתב הרב הגאון מהר"א בספרו מג"א סי' שי"ח ס"ק ל"א דמלח שעושים ממים שמבשלין אותם אין בו משום בישול וכן כתב גבי שומן הקרוש סי' ט"ז דאין בו משום בישול אף שהוא נימוח אף דרמ"א מחמיר היינו מטעם דהשומן צף למעלה והוא בעין ואסור משום נולד לדעת רבינו ברוך בעל התרומות אבל בצוקר שהוא נימוח עם המים הוא מותר אליבא דכ"ע ודומי' להא דתנן בסוף פ' במה טומנין אין מרסקין את השלג ואת הברד אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש ולדעת רבינו ברוך הוא אסור משום נולד עם כל זה לתוך הכוס והקערה מותר הכא נמי דכוותי' דהצוקר אינו ניכר ומתערב עם המים:

וראיתי שכתב המג"א על מ"ש רמ"א בסי' שי"ח דיש מחמירין בקדירה שיש בו רוטב שנקרש וכתב הרב הטעם משום דשומן צף למעלה והוי בעין והוי נולד דדמי למשקין שזבו כו' ומאוד נפלאתי עליו הלא משקין שזבו לא אסרו משום נולד דבהדי' אמרינן ריש ביצה משקין שזבו טעמא מאי גזירה שמא יסחוט ופירש"י וסחיטת פירות תולדה דדש היא הרי להדיא דלא גזרו אלא משום סחיטה ולא אסרו משום נולד ויותר נפלאתי על

הר"ן שכתב הטעם דאין מרסקין השלג גזירה שמא יסחוט פירות העומדים למשקי' לפי שהברד והשלג למימיהם הן עומדים ודווקא היכא דעביד בידים הא אלו הניחם בחמה ונפשרו ואפילו כנגד המדורה מותרין הן דלאו נולד הוא ולא דמי למשקין שזבו משום דהני בעודן קרושין נמי תורת משקין עליהם לכל דבר:

אבל בספר התרומות כתוב שאסורים משום נולד ואסור ליתן קדירה שקרש שמנוניתי' כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נמחה ונעשה צלול ולפי טעמו אף בחמה אסור השומן דנולד הוא:

והקשה עליו הרמב"ן וז"ל דשומן כיון דלעולם אוכל הוא אפילו לרסק ולסחוט מותר דהא בפירות דלאו בני סחיטה נינהו סוחטים אותם לכתחילה ואפילו בתותים ורימונים היוצא מעצמן מותר כל שהן עומדים לאוכלים לפיכך כתב כל היכא דאתי ממילא בין בחמה בין כנגד המדורה שרי:

ואין זו קושיא אצלי דשומן זה כיון דכל זמן שלא קרוש זב וצלול הוא ודרכו בכך אף כשקרוש כפירות העומדים למשקים דמי עכ"ל ולכאורה יש לדקדק איך דחה ראיות הרמב"ן שרצה לדחות סברות בעל התרומות דמפרש הטעם דאין מרסקין משום נולד ולא משום משקין שזבו והקשה לו הרמב"ן אי ס"ד דאסור לרסק משום נולד א"כ אמאי סוחטין פירות דלאו בני סחיטה לכתחילה דמ"מ הי' לאסור מטעם נולד כמו גבי ריסוק שלג ושומן ואיך דחה משום דהוי כפירות העומדים למשקין דאין זה טעמו של בעל התרומות ובאמת כן נראה שהבין המג"א דברי הר"ן שבא לדחות דברי הרמב"ן ולכך הרכיב שני טעמים אלו דנולד ומשקין שזבו אהדדי אבל כד דייקא שפיר אי אפשר לומר כן:

אלא ברור הא דכתב הר"ן ואין זו קושיא אצלי לאו לאדחוי קושית הרמב"ן קאתי אלא בניחותא ר"ל לפירושו של הר"ן שכתב דטעמא דאין מרסקין גזירה שמא יסחוט הפירות העומדים למשקי' דלכאורה סתירת הרמב"ן שסתר דברי בעל התרומות מראי' זו יש סתירה לדברי הר"ן דהא כיון דהשומן לעולם אוכל הוא אפי' לרסק לכתחילה מותר ויותר ראוי לדמות לפירות דלאו בני סחיטה נינהו משנדמה דין זה לריסוק השלג והברד דשלג וברד למימיהן הן עומדים לכך כתב דשומן הקרוש אינו כן דכל זמן שלא קרוש זב וצלול הוא ודרכו בכך אף כשקרוש כפירות העומדים למשקה דמי והוי בכלל שגזרו בריסוק השלג משום גזירה שמא יסחוט פירות העומדים למשקים ה"נ דכוותיה ולפ"ז אפילו אם נימוח ממילא השומן נמי אסור דהוי כפירות העומדים למשקים אף אם יצאו מעצמן אסורים ואף שלא הזכיר הר"ן תחילה איסור מיחוי שומן מ"מ כתב

שפיר ואין זו קושיא אצלי ר"ל לפי סברתי נוכל שפיר ללמוד מדין אין מרסקין שאסור ליתן קדירה שיש בה שומן קרוש אצל האש וכן יש ללמוד אם נמחה ממילא נמי אסור מטעם דהוי בכלל גזירת אטו פירות העומדים למשקי' ולפ"ז ניחא הא דכתב רמ"א בסי' שי"ח דיש מחמירין בפשטיד' ובסי' ש"ך גבי שלג וברד שנפשרו דמותרי' לא כתב מידי משום דלדעת הר"ן בשלג וברד מותר משום דבעודן קרושין נמי תורת משקין עליהן אבל בשומן כשהוא קרוש הוא אוכל וכל זמן שלא קרוש זב וצלול ודרכו בכך אף כשקרוש כפירות העומדים למשקה דמי ולכך אפילו יצאו מעצמן אסורים והיש מחמירין שהביא רמ"א הוא דעת הר"ן ולכך בשלג וברד בסי' ש"ך לא הביא רמ"א כלום דבזה גם הר"ן מודה דנפשרו מעצמם מותר ובעל מג"א הבין שיש מחמירין מטעם נולד ואינו דסברא זו כבר דחה הרמב"ן אלא דמחמירין מטעמא דהר"ן ודו"ק. אך קשיא לי דא"כ יהי' טפל חמור מן העיקר דהא שלג וברד הנזכר בש"ס מתיר הר"ן בנימוחו ממילא וגבי שומן דילפינן מיני' דברד ושלג יהי' אסור ובשלטי גיבורים כתוב בפ' במה בהמה גבי הא דתנן סכין ומפרכסין לאדם דלהנך פוסקים דמפרשי איסור ריסוק השלג משום גזירת פירות העומדים לסחיטה מותר להניח פשטיד' אצל האש וכן מותר לרסק ולסוך בשמן ושומן וחלב אף שנימוח כיון דמעולם אוכל הוא ולפי דעת האוסר פשטיד' משום נולד ה"נ אם השמן ושומן וחלב קרוש אסור לסוך משום דנמחה והוי נולד וצ"ל מה שכתב למ"ד דריסוק השלג אסור משום גזירת פירות מותר ליתן הפשטיד' אינו אליבא דהר"ן דהר"ן סבירא ליה אף דהשומן הוא אוכל מ"מ כיון שהי' תחילה צלול ועומד לכך העומדים למשקים הוי כפירות:

אך אי קשיא הא קשיא לי דהא קי"ל להלכה דמותר לסחוט אשכול ענבים לתוך הקדירה שיש בו תבשיל והוא מימרא דשמואל בפ' חבית וכן פסק הר"ן גופי' והתם בודאי אין חילוק דאף דהמשקה צף למעלה מן האוכל מותר וא"כ פירות גופי' העומדים למשקים מותר לסחוט לתוך קדירה ואיך יעלה על דעתינו לאסור פשטי"דא משום שומן הנקרש ועוד דהא לימונ"ש כיון דאין דרך כלל לסוחטן לצורך משקה אלא לצורך אוכל הוי כשאר פירות ואיך יעלה על דעתינו לאסור השומן הנימוח משום גזירת פירות העומדים למשקים דהא האי שומן אין לשתותו כשהוא צלול דאזוקי מזקי לי' וכל עצמו אינו בא אלא לתקן האוכל איך יעלה על דעת לאסרו ודבר זה אין הדעת סובלתו ומה לנו להמציא גזירה חדשה מה שלא נזכר בש"ס ודי לנו מה שאסרו חכמים די"ל דווקא בשלג שהוא עומד להיות משקה לכל דבר ולפעמים אדם שותה בעצמו מי קרח שנימוחו ונפשרו משא"כ בשומן:

ועתה אשובה ידי לדעת בעל התרומות איך רצה הר"ן ללמוד מסברת בעל התרומות דלדידי' אפי' אם נימוח השומן נמי אסור משום נולד וכל נולד שאסור באכילה משום ליתא דמוקצה הוא כמו שפירש"י ריש ביצה איך אפשר לומר כן דהא אפי' ביצה דס"ד דאסורה משום נולד אפילו לר"ש ופי' התוס' משום שמתחילה לא הי' בעולם ואפ"ה למסקנת הש"ס ביצה אינה אסורה אלא משום הכנה ואם ביצה לא חשיבא נולד איך נחשוב נולד לזה השומן וכן כתבו התוס' בעירובין דף מ"ו על הא דאמרינן מיא בעיבא מיבלעי בלעי ופריך כ"ש הוי להו נולד וכתבו התוס' ואע"ג דמשקין בפרי אמרינן בפסחים דמבלע בלעי א"ה לא מיתסרי משום נולד אי לא גזרינן שמא יסחוט כיון דמעיקרא נמי הוי אוכל אוכלא דאיפרת הוא א"כ ה"נ בשומן דמתחילה הוי אוכל אוכלא דאיפרת הוא וליכא למימר דשאני שומן אף שחשיב אוכל מ"מ אינו ראוי לאוכלו משא"כ פירות זה אינו דהא גבי עז דאמר רב חסדא מדברי רבינו נלמד חולב אדם עז לתוך הקדירה וכתבו הפוסקים דווקא בי"ט דחזי' בהמה לאכילה הוי כמו אוכלא דאיפרת אבל בשבת לא חזי לשחיטה ש"מ אף דבהמה בחיי' אינה ראוי' לאכילה מ"מ כיון דאי בעי שחיט הוי האי חלב אוכלא דאיפרת ולמה יהיה אסור האי שומן דהא ראוי לאכול ע"י הדחק אפי' בעינא ודמי למש"כ התוס' בשבת דף י"ט ע"ב גבי קדירה חייתא דלא הוי נולד אע"ג דבין השמשות לא חזי לאכילה כיון דהבשר הוי בעולם ק"ו כאן דבין השמשות הי' ראוי לאכילה ואיך יעלה על דעתינו לאסור הפשטיד' אפילו אם נימוח מאליו ובתוס' דפסחים דף י"ד ע"ב משמע דאפילו שמן שנקרש ונימוח לא חשיב משקה ופשיטא שומן ועוד דהא בעל התרומות כתב האי דינא ג"כ גבי מלח הביאו הטור סי' ש"ך דאסור לשפשף בידים מלח משום דהוי נולד ואי ס"ד דאם נימוח מאליו אסור לאכול משום נולד לא מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש דאמרינן בפ' שמונה שרצים דף ק"ח ע"ב דאין מולחין צנון וביצה בשבת ורב חזקיה אמר צנון אסור וביצה מותרת ואיסור צנון מפרשינן משום דנראה ככובש כבשים תיפוק לי' דאסור משום נולד דהמלח הוא בעין על הביצה והצנון כשנימוח וכן גבי מליחת בשר דאמר רבא בפ' כלל גדול דף ע"ה דאי' עיבוד באוכלי' תיפוק ליה לאסור משום נולד אלא ע"כ נראה דבעל התרומות אינו חולק על פירש"י ועיקר טעמו מפני שמוליד ובורא מים הללו מה שלא הי' לפנים וכן השומן נמי דמי לבורא כשנימוח ולדעתו אפשר אם עשו בידים אסורים מטעם שעשו מלאכה בשבת דומי' דאין מוציאין אש מן אבנים ומפרשינן משום נולד וכתב הט"ז בסי' תק"ב לאסור האש דנעשה מלאכה באיסור ה"נ אבל אם נימוח מאליו לאסור משום נולד דהוי ליתא דמוקצה זה לא עלה על דעת בעל התרומות לאסור ולא על דעת המרדכי

וראיתי בהרא"ש שהביא דעת בה"ת דאסור ליתן שומן משום דמוליד ש"מ דעיקר איסורו משום חשש מלאכה דמוליד בשבת ואף להר"ן שהי' לו גירסא משום דהוי נולד נמי יש לפרש הכי דעיקר איסורו משום דהוי נולד וא"כ הוי כאלו בורא דבר הזה וכן המרדכי לכוונה זו נתכון ותדע דהא גבי סוכה בפ' במה בהמה נקיט נמי האי לישנא וז"ל אין סכין לא בשומן ולא בחלב משום דהוי נולד וע"כ התם מחמת איסור מלאכה נקט והיכא שנימוח מאליו מעולם לא עלה על דעת שום פוסק לאסור משום נולד והוי כמוקצה דזה מוקצה מדעת מלומר כן. וזה לשון בעל התרומות בסי' רל"ה לאחר שכתב טעמו דאין מרסקין משום נולד כתב אבל אם מצניע חתיכה ברד כו' ובימות הקיץ נותני' מהברד לתוך הכוס של יין לצנן מותר אע"פ שהוא נמחה שם דהוי גרמא בעלמא ומאליו הוא נמחה ואינו ניכר אבל ליתן פשטי"דא סמוך לאש וממחה את השומן אסור שהשומן הנקרש הוא בעין לבדו ואינו מתערב בשום דבר וניכר ומהאי טעמא נראה דאסור לחוף כלי במלח כו' הרי להדיא דמחמת איסור מלאכה קא אסור ותדע דהא תלי הטעם בנותן ברד לתוך הכוס משום דהוי גרמא בעלמא וכן בשומן סמוך לאש דהוי כגרמי וכעושה מלאכה בידים שמוליד בשבת אבל ברחוק מן האש או נימוח מאליו לא עלה על דעת ב"ה לאסור משום נולד וכן אפילו בריסוק שלג בדעבד אין לאסור המים אלא דלכתחילה אסור דדמי כאלו הוא בורא המים אבל בדעבד אינה אסורים:

ובזה ניחא מה שכתב המרדכי דרבינו יחיאל מפר"ז הי' מביא ראי' להתיר דאמרינן בפ' כירה סכה אשה ידה שמן ומחממה כנגד המדורה וסתם שמן זית הוי קרוש ואפ"ה שרי ומ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש אלא רחוק כדי שלא תהא יד סולדת בו והבין הרב הב"י דקאי השמן והקשה עליו אלא נראה ברור דהא יש ראי' דלא הוי כלל לחוש משום סרך מלאכה דמוליד כמו גבי שמן הקרוש דמותר להתחמם במקום שאין היד סולדת ה"ה לשומן אפילו במקום שהיד סולדת כיון דאין בישול אחר בישול הי' ראוי להתיר מ"מ מצד החומרא הואיל ונפיק מפומי' דבעל התרומות ראוי להחמיר ביד סולדת בו דהוי כגירי דילי' ונראה כעושה מלאכה אבל באין סולדת אין דעתו כלל להחמיר דמצד הדין אפילו ביד סולדת היה מותר דאף דשמן אינו מותר אלא במקום שאין היד סולדת היינו משום דהפשירו זה בישולו אבל אי לא הי' הפשירו בישולו הי' מותר אפילו במקום שהיד סולדת בו ולא היינו אוסרים משום נולד ה"נ דכוותי' אלא מצד החומרא כתב ליזהר במקום שהיד סולדת בו ולפ"ז שפיר פסק בש"ע סי' שי"ח דמותר ליתן אופנד' כנגד האש במקום שיד סולדת בו משום דהרב הב"י לא פסק כדעת בה"ת אלא כאינך רבוותא דסבירי להו משום פירות העומדים למשקים גזרו ואם יצאו

מעצמן מותרים אפילו בשומן דלא כהר"ן אלא דרמ"א כתב דיש מחמירין כר"ן אבל כבר כתבנו שמעולם לא עלה על דעת בה"ת לאסור משום לתא דמוקצה כי נולד כזה אינו מוקצה אליבא דכ"ע וכל המחמיר בזה אינו אלא מן המתמיהין ואפילו בעיקר דינו דבה"ת שרצה לאסור משום סרך מלאכה דמוליד בשבת כששומן נמחה כבר דחה הרמב"ן בטוב טעם ודעת שפתו ברור מללו ואף לדעת הר"ן דרצה לפרש משום משקין שזבו אין לאסור הפשטיד' דהא קי"ל סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הקדירה ולמה יגרע שומן זה שהוא כבר בתוך הפשטיד' אפילו לדעת רש"י שמפרש משום בורא נראה דאין המים אסורים בדעבד דלאו מלאכה גמורה היא ותדע דהא בתוספתא מתיר לרסק אפילו לכתחילה בידים לתוך הכוס וכן הביא הר"ן בשם תוספתא הנ"ל ואי הי' אסור משום מלאכה איך התיר אפילו בידים לסחוט ואין לומר דתוספתא מפרשי טעמא דגזרו משום פירות העומדים למשקין וכי היכי דהתם שרינן לסחוט לתוך הקדירה של מאכל ה"נ מותר לסחוט לתוך הקערה ולתוך הכוס זה אינו דהתם אוכלים והכא משקים וראוי לגזור יותר אלא ע"כ כדאמרן דאין לאסור בדעבד לא משום חשש מלאכה דאינו דומה למוציא אש מן האבנים דהאש לא הי' בעולם אבל הכא הי' בעולם ואינו חשיב בורא אלא לכתחילה אסור דמחזי כבורא ולא בדעבד כללא דמילתא בהא נחתא ובהא סלקא דאין לדברים אלו שורש ועיקר בתלמוד ודברים בדוי' מלב ודי לנו בחומרות וגזירות שגזרו חכמים ז"ל ולא להוסיף על גזירתם ופשיטא היכא שלא ריסק ביד אלא הניח השומן המבושל אפילו במקום שהיד סולדת שלא לאסור בדעבד דלא כמג"א שכתב שאסור בדעבד ואף רמ"א לא נתכוון בזה לאסור בדעבד שהרי כתב ונוהגים להחמיר ומיהו במקום הצורך יש לסמוך אסברא ראשונה ונראה מאחר דרמ"א העיד שנהגו להחמיר אין בידי להקל במקום שהיד סולדת בו דלא יהי' דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור ואפשר שהחמירו משום לתא דבישול שלא יטעו בשמן להחם ג"כ במקום שיד סולדת אבל באין היד סולדת אף אם נהגו להחמיר מ"מ מנהג שנתיסד ע"פ טעות הדין לא שייך בי' אחרים נוהגים בו איסור כי כבר כתבנו בראיות ברורות שאין שום נידנוד איסור בזה ואפילו לכתחילה מותר ליתן פשטיד' במקום שאין היד סולדת וכל כי האי מילתא לימרו משמאי בשוקי ובבראי הרי בררנו שהיתר גמור לערות מי הט"ע רותחים על הצוקר אך שראיתי שנותנים הסיר של ט"ע סמוך לחשיכה על כסוי הברזל ונותנים תחתיו משקה חריף שקורין שפירטוס ונותנים פתילה לתוכה ודולק כל הלילה עד למחרתו ביום השבת ולוקחים ע"י גוי' הקדירה מעל האש נראה דזה איסור גמור הוא דזה הוי ממש שהיה על גבי כירה וכופח שאינו גרוף וקטום דאסור ודמי להא דתנן לא ימלא

אדם קדירה עסיסות ותורמסין ליתן לתוך התנור ע"ש סמוך לחשיכה וי"א הטעם מפני שדברים שאינן צריכין בישול רב ודעתו עליהם לאכלם לאלתר ומפני כך אע"פ שלא נתבשלו כל עיקר יש לחוש לשמא יחתה אפילו אם ירצה אותם לצורך מחר וכן לא ימלא אדם חבית של מים ויתן לתוך התנור וזה ידוע שגם בישול הט"ע אין צריך בישול רב ודינו ממש כעסיסות ותורמוסין וכחבית של מים דאם עשה כן אפילו בשוגג אסורים למוצאי שבת עד בכדי שיעשו ועיי' בטור ובש"ע ס"ס רנ"ד ואין לומר דאין שייך כאן חיתוי דאין כאן גחלים אלא משקה הדולק דהא חזינן דכשממרסין בתוך המשקה הלהב עולה יותר ויש לחוש ג"כ כמו בחיתוי ע"כ נראה ברור דזה איסור גמור וחייבים חכמי הדור למחות בידם כנלפע"ד:

שאלה פה

על דבר שאירע מקרה בלתי טהור בג' וד' אנשים רעים אהובים יחד שישבו בבית אחד והי' מונח שם כלי משחית קנה השריפה שקורין בי"קש ולקח תחילה אחד כלי המשחית הנ"ל בידו וראה שלא הי' סם השורף אש מתלקחת ומתלהט למרחוק שקורין פול"וויר במקום הכאת האבן על הברזל ומשך הברזל עם האבן כדי שיצא אש ועשה כן פעם ושתים ויצא אש מן הכאה האבן על הברזל ולא הזיק ואח"כ לקח אחד מהם ג"כ לבחון אם הוא יודע לעשות כן ומעשה ש"ט הצליח ויצא האש אשו משום חציו והבערה ללהב ולחלק יצאו העיגולים קטנים של עופרת שקורין שרו"ט מתוך קנה השריפה ונתחלקו לכל צד שאינו שוה לכל נפש והכהו נפש בראש הגלגולת ומיד קראו לחכמי הרופאים והניחו לו צרי ותחבושת על מכתו ואמרו שהוא בסכנה גדולה ואמדוהו למיתה יותר מלחיים וחי אחר זה שני מעת לעת ויצו אל ביתו כדרך כל ארץ בדעה שלימה ומיושבת וימת ועתה בא בעל התקלה וצועק ובוכה במר נפשו על מכשול עונו הגדול שאירע על ידו ורוצה לקבל תשובה כי אין לך דבר שעומד בפני תשובה וכל מה שיורו אותו חכמים יקבל עליו לעשות כולי האי ואולי יחונן עליו ה' צבאות בכן באשר שגדולה כחה של תשובה אמרתי לעיין בדינו והנה לפי דעת הרמב"ם בהל' רוצח פרק חמישי דין ב' וז"ל אין הרוצח בשגגה גולה אלא אם כן מת הנהרג מיד אבל אם חבל בו בשגגה אע"פ שאמדוהו למיתה וחלה ומת אינו גולה שמא הוא קירב את מיתת עצמו או הרוח נכנס בחבורה והרגתהו וע"כ הרמב"ם למד הא דאמרינן מלמד שחובשין אותו דאם מת נהרג על ידו היינו במזיד לענין קטלא אבל לענין שוגג פטור מגלות משום דגבי גלות אשכחן מיני טובא דפטור כגון דרך עלייה וגבי מזיד אין חילוק בין דרך עלייה לדרך

ירידה והא דפריך בש"ס פ' אלו נערות דף ל"ג ע"ב מתקיף לה רב מרי ממאי דבמזיד ונקה מקטלא דילמא בשוגג ונקה מגלות ש"מ דבשוגג נמי אם מת לאחר שחובשין אותו דגולה כבר הקשו שם התוס' ותירצו דמשכחת לה בביתא דשישא דלא חיישינן שמא הרוח בילבלתו וכן כתב הג"מ שם שזה דעת הרמב"ם ולפ"ז י"ל דקרא קאי נמי בשוגג אבל מ"מ נשמע אם לא הי' בביתא דשישא או שפירכס י"ל דהוא קירב את מיתת עצמו אבל ראיתי שהראב"ד השיג עליו ודעתו דלא אמרינן הרוח בילבלתו או הוא קירב מיתתו ע"י פירכוס אלא בשוחט בו שנים או רוב שנים אבל חבורה אחרת אין הרוח ופירכוס מקרבין את מיתתו עכ"ל וסברא זו כתבו ג"כ התוס' בתירוץ שני ולפ"ז הי' חייב גלות מ"מ נראה דדין זה דמי להא דאמרינן בש"ס היתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה לענין גלות פטור ב"ק דף כ"ו ע"ב א"כ ה"נ כיון שמתחילה משכו בברזל והכה האבן על הברזל ויצא אש ולא הזיק לא אסיק דעתו שיש בקנה שריפה העיגולי עופרת ורובא דרובא אי אפשר לצאת העיגולים אלא ע"י הפול"וור שנותנים במחתה סמוך לנקב אשר בקנה ואף שמצינו שסידר הרוקח תשובה לרוצח להיות גולה ולהיות נע ונד ולא ילין ב' לילות במקום אחד נראה דזה דווקא במזיד גמור כמו דמצינו סמך לזה בקין דכתיב בי' נע ונד תהי' בארץ אבל בשוגג אפילו אם הי' חייב גלות אין ענינו להיות נע ונד בארץ דגלות הי' שיגלה ממקומו ולא ישוב למשפחתו עד מות הכהן והיה דר במקום אחד בערי הלוים ועיקר גלותו הי' שצריך לגלות ממקומו וק"ו בענין זה דלא חייבי גלות כלל וכיוצא בזה מצינו בתשובת רמ"א סי' ל"ז ובאחד שנסע עם משרתו אשר אהבו על עגלה והנער רכב לפניו על הסוסים להנהיג העגל והוא ישב על עגלה ובידו כלי משחית הנקרא ביק"ש ורצה לפנותה ולזרוק מלואה ולירו' אל השמים וכאשר הרים הברזל אשר עליה האבן באשר נותן האש והניחה עליה בא השטן בתוכה ויצאה באש עם האבן ברזל אשר בתוכה ויצא על העגל הזה והמיתו וכתב רמ"א ראינו כי המעשה קרוב לאונס משום דכתיב בלא צדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לה לצד אחר וא"כ אין לו אפילו דין שוגג כל שכן דין מזיד לצדד לו תשובה מתוך דברי הרוקח ז"ל כי הוא לא כיון רק אל המורדים והפושעים כו' ואף שכתוב שם שחכם בעירו קבע לו שיהי' גולה שנה תמימה ולא ילין ב' לילות במקום אחד נראה דחכם הזה אפשר חשבו למזיד קצת ואינו דומה למתכון לצד זה והלכה לצד אחר דהתם אין דרכה בכך והוי אונס אבל הכא אורחא דמילתא מי שאינו בעל כח וכאיש גבורתו שיכול להחזיק בידו הכלי משחי' הנ"ל בחזקה כח הפולוור מניע ידיו לאיזה צד המתגבר אבל בנדון דידן דלא עלה על הדעת שיצא מלואה עגולי עופרת בלתי נתינת פולוור במקום המחתה ובפרט כאן

שבחנו מקודם פעם ושתים ותצא האש לריק בלי שום תנועה לא הוי לי' לאסוקי דעתי' שתצא מלואה וגם לא ידע שהיא מלואה ועוד שלא נתכוון לצד האדם הזה רק השרו"טין נתפשטו לצדדים ולצידי צדדים ויציאתן מן כלי המשחית עשו רושם ועוד דהתם מיירי שמת לאלתר אבל בנדון דידן שחי שני מעת לעת ודעתו הי' מיושבת עליו בהשכל כדאי הוא הרמב"ם לסמוך עליו דאינו בר גלות כלל ועוד דהכא ע"י מישוש הידים של רופאים שעשו לו רטי' יש לומר שהם קירבו מיתתו יותר מע"י פירכוס ושמא ע"י סמי' חריפים על מכתו וגם בלקיחת הרטי' י"ל שגרמו לינקוב קרומו הדק ע"כ קבעתי לו התשובה מ"ש ברוקח באשה השוכבת על בנה והמיתו והתם חשיב כמזידה קצת כמבואר שם ויתודה ערב ובוקר לפני קונו בבכי ויקבע אותו יום שאירע בו המעשה יום בכייה לו לדורות להתענות אותו היום ולומר בו וידוי ותחנונים כיום שמת בו אביו ואין להחמיר עליו יותר מזה כדי להקל על בעלי תשובה ומסיים שם רמ"א ובתשלום תשובתו אסור לומר לו משם והלאה זכור מעשיך הראשונים ועובר עליו בבל תונו כי לא יזכרו לו עוד ראשונות יעו"ש:

וראיתי ברמב"ם שכתב בהל' רוצח סי' ה' דין י"ג אין קולט אלא גגו של מזבח בית עולמים בלבד ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו בד"א במחויב גלות אבל מי שמפחד מן המלך שלא יהרגו בדין המלכות או מב"ד שלא יהרגו בהוראת שעה וברח למזבח ונסמך לו אפילו היה זר הרי זה ניצול וכתב עליו הכסף משנה וז"ל ויש לתמוה שזה טענה טובה ליואב לומר שלא טעה והיאך אמרו שטעה ועוד שא"כ לא היו יכולין לקחתו להמיתו שהרי לא הרג בהתראה לאבנר ועמש"ש ולי נראה לישב דאמרינן בסנהדרין דף מ"ח ע"ב בשלמא למ"ד נכסיהן למלך היינו דכתיב וינס יואב אל אוהל ה' ויחזק בקרנות המזבח וכתיב ויאמר לא אצא כי פה אמות ופירש"י לא אהי' נדון למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך וכתבו התוס' תימא דבסוף הגולין משמע דברח לפי שהי' סבור דמזבח קולט דאמר ג' טעיות טעה יואב וי"ל דלהימלט אי אפשר דיכולין לשמרו שלא יבריח וימות ברעב ולא נתכוון אלא להוריש נכסיו לבניו ובירושלמי איכא פלוגת' דאיכא מ"ד סבור הי' יואב דקרנותיו של מזבח היו קולטין ואיכא מאן דאמר מאן דכתיב בי' תחכמוני ראש השלישי הי' טועה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרג בבית דין וירשו בניו את נכסיו ואל יהרגהו מלך וירשהו מלך עכ"ל ונראה דהרמב"ם סבר כדעת זו שלא טעה יואב וס"ל להרמב"ם בפ' ב' דין ד' מהל' רוצח דכל אלו הרצחנים שאינן מחויבין מיתת ב"ד אם רצה מלך ישראל להורגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו וכן אם ראו ב"ד להורגם בהוראת שעה יש להם רשות כפי מה שיראו וכתב עוד בפ' ד' דין ח' וז"ל ההורג

נפשות ולא היו שם עדים כו' או שהרג בפני עדים בלא התראה כל אלו הרצחנים כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מעיהן ואח"כ מאכילין אותן שעורים עד שתבקע כריסם מכובד החולי עכ"ל א"כ ביואב אף שלא הי' התראה מ"מ היה רשות ביד מלך או ביד ב"ד להמיתו ועכ"פ להרעיבו וכוונתו הי' למות שם ע"י רעב ע"י מיתת ב"ד ולא יהי' נידון בהרוגי מלכות ומדכתיב ויחזק בקרנות המזבח ולא טעה כלל ש"מ שמי שמתחייב בדין המלכות או מב"ד שלא יהרגוהו בהוראת שעה אפילו הי' זר ניצול וזה ראייתו של הרמב"ם שפסק בד"א במחויב גלות אבל מי שמפחד מן המלך כו' או מב"ד וברח למזבח אפילו זר הרי זה ניצול ואסור לקחתו משם בחזקה ויואב רצה שימות שם בהמשך זמן חיי שעה קצת ע"י ב"ד כדי שיהיו נכסיו ליורשיו ושלמה לא השגיח בזה וציוה להמיתו שם שלא כדין ואין למידין מן המלכות:

שאלה פו

כתובות דף ל"ב ע"ב אלא עולא תחת תחת גמר הקשה מהרש"ל כיון דגמרינן תחת לג"ש א"כ למה לי לימודים בריש פירקין נערה הנערה לחייבי לאוין ולחייבי כריתות תיפוק לי' חייבי לאוין מג"ש דתחת תחת ולי נראה דאין כאן קושיא דהך ג"ש אמרינן בהחובל דילפינן חובל גופי' דממונא משלם מהאי תחת דאונס ואי לא נכתב נערה הנערה הייתי ממעט חייבי לאוין מלו תהי' לאשה וג"ש אתי ללמד על חובל בחבירו גופא שישלם ממון ע"ש ודו"ק ועוד נראה לומר דהתוספות מישבים קושית מהרש"ל במה שכתבו מצינו למימר דבהני תלת דווקא אבל בכל מקום מילקי לקי ולא משלם דג"ש לא נתקבלה אלא לגוף התשלומין דהא ע"כ לעולא אין צריך שום לימוד דבעלמא מילקי לקי אלא דיליף מדאיצטרך תחת תחת יתירה דהכא ממונא משלם ש"מ בעלמא מילקי לקי ולא משלם ולפי זה מצינו למימר אי לא נכתוב נערה כלל הייתי אומר לעולה אף בעלמא נמי ממונא משלם ולא לקי והא דאיצטרך הכא תחת תחת משום דלא נמעט חייבי לאוין מלו תהי' לאשה ולכך איצטרך נערה שלא נמעט חייבי לאוין מלו תהיה לאשה וחייבי עשה וחייבי לאוין שוין בזה דאף שאינו ראוי לקיים מ"מ ריבתה התורה לקנס וע"כ למה לי ג"ש תחת תחת אלא ע"כ דבעלמא מילקי לקי ממונא לא משלם אבל לעולם חייבי כריתות דאין קדושין תופסין לאו בני קנסא נינהו מלו תהי' לאשה שיש בה הוויה ולכך איצטרך תרי נערה לחייבי לאוין ולחייבי כריתות אבל אי היה האמת שבכל מקום ילפינן מתחת שממונא משלם מילקי לא לקי א"כ קושית מהרש"ל במקומה עומדת וק"ל:

שאלה פז

קהל אחד הי' להם מרחץ קטן ורצו לשנות המרחץ ולעקור התנור והספסלים ולעשות ממנו בית החורף שידור בו שמש הקהל אי מותר לעשות ממרחץ זה בית דירה דהא השמש יברך שם ויקרא ק"ש על מטתו ושאר תשמישי קדושה וגם ירצה לקבוע מזוזה וכיון דהיה לו שם מרחץ י"ל דלעולם עומד באיסורו נראה לפע"ד דמהני עקירת השם ובפרט בשינוי מעשה דכל הכלים שירדו לידי טומאתן קי"ל דמעשה מוציא מידי מעשה ונראה מפירש"י בפ"ק דסוכה דף י"ד דאף מעשה כל דהו מהני ואף שאמרו בבית הכסא אע"פ שאין בו צואה התם לא עקרו שם בית הכסא מיני' אף שפינוהו הצואה ממנו מ"מ בדעתם שישתמשו בו לבית הכסא כמו שהיה לפני' אבל אם רצו לבטל הבית הכסא לגמרי ולעשות ממנו בית דירה נראה דמותר דמידי דהוי אבי' שהקצוהו לע"ז דאינו מותר אא"כ הוציאה משם דרך ביטול דהיינו שלא להכניס עוד שם ע"ז כמבואר בי"ד סימן קמ"ה סי' ג' בהגה"ה ואף דהבית שהקצוהו הי' משמשי אלילים דנאסר מן התורה מהני ביטול אם מבטל באופן שלא להכניס עוד שם ע"ז ק"ו לבית הכסא דאף בבית הכסא ישן שאין בו צואה נראה מפ"ק דנדרי' שאינו אסור אלא מדרבנן דמהני ביטול אם מבטל שלא לעשות עוד במקום זה בית הכסא וה"ה למרחץ דקיל טפי דמהני ביטול אם מבטל לגמרי שלא לרחוץ בו עוד שום אדם דשרי לעשות ממנו בית דירה ולומר בו דבר שבקדושה ולקבוע מזוזה הנלפע"ד כתבתי:

שאלה פח

יבמות דף ד' ע"ב תוס' ד"ה ואמר רחמנא עביד להו תכלת כו' אבל קשיא דאכתי נימא דאמר רחמנא לעביד להו תכלת בלא קשירה כו' ושמעתי בשם ר"י קלונם דע"כ אמר רחמנא לעביד להו תכלת בענין דהוי כלאים דאי דווקא בלא כלאים א"כ לישתוק קרא מיחדיו כו' והנה שמעתי מפי הרב הזקן ויושב בישיבה מוהר"ר וואלף ר' יעקלש מפינטשוב שנתחבטו בדיבור זה גאוני עולם הגאון מוהר"ר מרדכי אבד"ק בריסק והגאון מהר"ם מהראנדי ע"כ אמרתי לרשום בכתב אמת מה שיישבתי בימים קדמונים והצעתי לפני לומדים והודו לדברי דמה שהקשה להם דהשתא לפי האמת דכתיב יחדיו מנ"ל ללמד מבגדיהם דלעביד תכלת בענין דהוי כלאים דילמא בתכיפה אחת דשרי בעלמא בודאי אי לאו יחדיו ה"א דתכיפה אחת אסור כמו שני תכיפות דמהי תיתי לחלק וע"כ אמר רחמנא דלעביד תכלת דכלאים בציצית שרי אבל עכשיו דכתיב יחדיו דתכיפה אחת אינו חיבור א"כ מנ"ל דאמר רחמנא דלעביד בענין דהוי כלאים דילמא דלעביד תכלת

בענין דלא הוי כלאים דהיינו תכיפה אחת ונראה דלא קשיא מידי דכך פריך המקשה באמת דלישתוק מצמר ופשתים ונילף דכלאים שרי מבגדיהם ואין לומר דה"א תכיפה אחת א"כ לישתוק מיחדיו ואין לומר אי לאו יחדיו לא הייתי יודע בעלמא דתכיפה אחת אינו חיבור אלא בציצית ה"א רחמנא שרי' א"כ לישתוק מצמר ופשתים ומדאיצטרך צמר ופשתים ש"מ מבגדיהם לא הייתי מתיר כלאים משום דתכיפה אחת לא הוי כלאים בכל מקום ואיצטרך צמר ופשתים להתיר אפילו שני תכיפות א"כ לישתוק מיחדיו ותירץ לו התרצן דס"ד כדרבא ומבגדיהם לא הייתי מתיר אפילו תכיפה אחת ומסמיכות דצמר ופשתים ה"א להתיר כלאים דהיינו תכיפה אחת דאסור משום כלאים ולכך איצטרך יחדיו ללמוד דתכיפה אחת בכל מקום לא הוי חיבור וע"כ צמר ופשתים דכתבה רחמנא להתיר כלאים אפי' שני תכיפות ומכאן ילפינן דקשר עליון דאורייתא וק"ל:

שאלה פט

במותב תלתא בי דינא כחדא הוינא ואתא לקדמנא היקר הר"ר שמעון בהר"ר יהודה מק"ק חמעלניק והגיד בת"ע בא"לי ונ"ע בז"הל מיין ברודר איז גוועזין ביא מיר פין מדינות אשכנז אונד האט גיזאגט פאר מיר אז ער ווייס לויטר אז מוהר"ר זלמן במוהר"ר מנחם מן בעלה של האשה מרת פעריל בת הר"ר מנחם ז"ל מק"ק פרשיטק איז נפטר גווארין בק"ק באמבורק במדינת ווירצבורק כל הנ"ל הוגבה כדת וכהלכה היום יום ה' י"ב תמוז תע"ג לפ"ק:

נאום הקטן משה חונה בק"ק זוואלין

ונאום יצחק בהק' מוהר"ר מנחם ז"ל

ונאום אביגדור במהר"א כץ מטיקטין

הנה נראה פשוט דאיתתא דא שרי' דהא כבר הוחזקו להיות משיאין עד מפי עד מפי עבד ומפי אשה כמבואר סוף פרק האשה בתרא ובטור א"ה סי' י"ז ואין לפקפק שהוא אמר שנפטר בק"ק באמבורק במדינת ווירצבורג והדבר ידוע שעיר באמברק אינו במדינת ווירצבורק אלא סמוך למדינת ווירצבורק מ"מ נראה דאין חשש בזה דזה הוי כמו שנתכחשו בבדיקות וכשר אליבא דכ"ע דהא הביא הב"י בשם תשובת הר"ן וז"ל מסתברא דעידי נשים המוכחשים בבדיקות כשרים כשם שכשרים בדיני ממונות א"כ ה"נ דכוותי' דהא עכ"פ בעיקר העדות שמעיד שבעלה של זו מת בבאמברק לא נכחש ועתה אודיעך מה שיש לי מקום עיון על רש"י בשבת דף קמ"ה הא דתני דבי מנשה דבר תורה אינו חייב אלא על דריסת זתים וענבים בלבד ואין עד מפי עד כשר אלא לעדות אשה

בלבד ופירש"י לעדות אשה לומר לאשה מת בעליך דאקילו בי' רבנן משום עיגונא וכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקועי רבנן לקדושין מיניה עכ"ל וקשיא לי על פירוש זה דהא אמרינן ריש פ' האשה רבה האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה והולד ממזר מזה ומזה ובדף פ"ט ע"ב פריך בשלמא משני ממזר אלא מראשון אמאי אשתו היא וישראל מעליא הוא ואיך שרינן לי' בממזרת כי אתא רבין א"ר יוחנן אסור בממזרת משמע משני הוי ממזר דאורייתא ומותר בממזרת ואם איתא היכא דניסת ע"פ עד אחד אפקועי רבנן לקדושי' מיני' א"כ משני נמי לא הוי ממזר דאורייתא דומי' לזה הא דפריך שם דף צ' ע"ב ת"ש בטלו מבוטל דברי רבי רשב"ג אומר אינו יכול לא לבטלו ולא להוסיף על תנאו א"כ מה כח ב"ד יפה ופריך והא הכא מדאורייתא בטל גט ומשום מה כח ב"ד יפה שרינן אשת איש לעלמא ותירץ הש"ס מאן דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושין מיניה ואי ס"ד דהכא נמי עקרוהו רבנן לקדושין מיניה א"כ אמאי הוי ממזר משני ואין לומר דלא אפקעוהו רבנן לקדושין אלא מטעם דאשה דייקא ומינסבא והכא לא דייק' ובזה לא אפקעוהו רבנן לקדושין מיניה א"כ תפשוט מיניה דטעמא דעד אחד משום דהיא דייקא ומנסבא ובפ' האשה שלו' אבעי' דלא איפשט' אי טעמא משום דדייקא ומינסבא או דילמא טעמא דעד אחד משום דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי אינשי ולא איפשט' אבעי' ואי ס"ד כפירש"י אי טעמא משום דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי א"כ היא לא פשעת' כלום ואמאי הוי ממזר משני אלא נראה דטעמא כמו שמפרשי' התוס' פ' האשה רבה ד"ה מתוך חומר שהחמרת עליה בסופה כו' נראה לר"י דלית לן למימר אנן סהדי דדייקא ומנסבא ונאמן עד אחד בכך מן התורה אלא מתקנת חכמים הוא דנאמן ואין זה עקירת דבר מן התורה שבדבר שיש קצת טעם וסמך לא חשיב עוקר דבר מן התורה והכי הדבר הגון להאמין והיינו או משום דדייקא ומנסבא או משום דמילתא דעבידא לגלויי לא משקר והאמינוהו חכמים כבי תרי ולכך היכא שבא הבעל הולד מן השני ממזר דאורייתא אבל מעולם לא עקרוהו חכמים לקדושין מיניה ואפשר דרש"י דייק לישנא מדקאמר תנא דבי מנשה דבר תורה אינו חייב כו' ואין עד מפי עד כשר משמע הא דעד מפי עד כשר הוא דבר תורה ואע"ג דאין דבר שבערוה פחות משני' ולכך פירש"י דאפקועי רבנן לקדושי מיניה משום דכל מקדש מ"מ סוגיית שמעתתא דפרק האשה רבה מוכח כדברי התוס' וק"ל דטעמא דמילתא דהמנוהו חכמים כבי תרי:

שאלה צ

מעשה באחד שבישל שכר ביום ו' ע"ש ולא הי' לו שהות לגמור הבישול והתרה בו הרב העיר שלא יעשה כן עוד ויתחיל לבשל שכר בערב שבת שבודאי יתחלל שבת ולא השגיח לדברי הרב ושינה ושילש בחטא וציוה הרב לנדותו וכששמע בדבר זה בא לפני הקהל כמתחרט ותוהה על ראשונות ואמר שיקנסו לו כאשר ראוי והגון בעיניהם ואם חילל שבת יקבל תענית כפי אשר יגזרו עליו חכמים אך שלא לנדות אותו בחרם ונדוי ומהיום והלאה לא ישוב לכסלה והמורה אומר שינדו אותו כדי לעשות גדר ומשמרת נראה לי דהדין עם הרב המורה דהא אמרינן ביבמות דף כ"ב ע"ב בפיסקא וחייב על מכתו אמאי קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך ומשני כדאמר רב פנחס משמי' דרב פפא כשעשה תשובה ה"נ כשעשה תשובה וכתבו התוס' ד"ה כשעשה תשובה והא דאמר בפ' הנחנקין לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית כו' התם כשעשה תשובה וא"ת בשלמא מלקות משכחת דמחייב אע"פ שעשה תשובה אלא לקללו מי שעשה תשובה אין רשאי לקללו אפילו אחר וי"ל דאם הזכיר שם שמים לבטלה או עשה דבר שמתחייב נדוי אע"פ שעשה תשובה חייב ולא מיפטר עכ"ל הרי להדיא מי שמחייב נדוי אף שעושה תשובה בר נידוי הוא ואף שלא עבר עבירה דאורייתא רק אדרבנן עבר שבישל קודם שבת ונגמר בשבת מ"מ בר נידוי הוא כדאיתא בעירובין בפר' הדר דף ס"ג בההוא גברא דאסר לי' לחמרי' בצניתא בשבתא רמא בי' קלא ולא אשגח בי' אמר לי' ליהוי האי גברא בשמתא כו' ש"מ אף באיסור שבות שהוא מדרבנן נמי אם מזלזל בי' חייב שמתא וכן העושה מלאכה בערבי פסחים אחר חצות דשמותי משמתינן ליה וכן הא דשמתי' רב יוסף לבר נתן אסי' דאתי מבי רב לפומבדיתא בי"ט שני ועי' בר"ן דמחלק היכא דמילתא דהוי עיקרא דרבנן דכי עקר לי' קא עקר לכולה מצוה כגון המזלזל בנ"י משמתינן ליה אבל בדבר שעיקרו מן התורה והוא עובר על מה שאסרו חכמים מכין אותו מכות מרדות כי האי דמבשל בחמי טבריא בפ' כירה נשמע מזה דהחמירו רבנן יותר בדבר שאין עיקר דאורייתא דשמתא חמורה ממכות מרדות כן משמע מפירש"י והרי"ף בפ' מקום שנהגו אך קשי' לי הא דאין משתמשין באילן הוא כשאר שבותי' דאיכא גזירה שמא יעלה ויתלוש מן המחובר כמבואר בא"ח סי' של"ז ובכל השבותי' פסק הרמב"ם דמלקין אותו מכת מרדות וע"כ צריכין אנו לומר דדוקא היכא שעושה מלאכה ובאותה מלאכה בעצמה יכול לבוא לידי איסור דאורייתא כמו הקושר קשר שאינו של קיימא בזה חשיב כאלו עוקר מדאורייתא ומלקינן לי' מכות מרדות אבל בדבר שהוא עושה עכשיו אינו עושה שום מלאכה אלא דחשש שמא יעלה

ויתלוש בזה שמותי משמתינן לי' ולפ"ז בעושה מלאכה בע"ש שאסרו מדרבנן נמי באותו זמן אין עיקרו מדאורייתא י"ל נמי דשמותי משמתינן לי' ועי' בא"ח סי' תצ"ו במג"א ובב"י ובי"ד סי' של"ד בש"ך ובגמ' דמנחות דף ע' משמע בזורע בעציץ נקוב דמלקין אותו מ"מ וכן פסק הרמב"ם ריש הל' כלאים וצ"ל דע"כ דאף דאי אפשר לבוא בעציץ זה לידי כלאים דאורייתא וגזרו משום שמא יזרע בעציץ נקוב הוי שפיר דבר שעיקרו מדאורייתא ומכין אותו מ"מ ובחייבי מלקות רשות ביד ב"ד לקנוס אותו בממון כנזכר בחו"מ סי' ב' מ"מ אומר אני הכל לפי ראות עיני הב"ד אם רואים שמתחרט בלב שלם ואין ערמה בדבר ראוי להקל עליו דהא אין מחייבי' לנדותו ברבי' אלא אפילו בינו לבין עצמו א"כ יכולי' לומר שאתה חייב נידוי אלא שהוא רחום יכפר עון בקנס הראוי:

שאלה צא

בעברי דרך ק"ק קרעמזיר נשאלתי אחד הי' מוכרח לישבע ע"פ השררה שנתן הפרדין בנאמנות והי' חייב ג"כ שבועה לראובן מצד אחר שפסקו הדיינים שישבע נגד שמעון ושמעון רוצה לכלול הכל בשבועה אחת וראובן אינו רוצה להשביעו עכשיו הדין עם מי נראה לי דראובן יכול לעכב ואין שמעון יכול להכריחו שיקבל שבועתו וראי' מהא דתנן בפ' שור שנגח דאין נזקקים אלא לתובע תחילה ופי' הר"ן בשם הראב"ד בראובן שתובע לשמעון מנה וחייבו לשמעון שבועה ולא בא ראובן לקבל שבועתו ובא שמעון הנתבע תחילה ותבע מב"ד להזמין לראובן לקבל שבועתו אין נזקקין לו שיכול ראובן לטעון אינו רוצה עכשיו בשבועתו כי שמא היום או מחר ישיב אל לבו ויוד' עכ"ל נשמע מזה דאם הנתבע רוצה לישבע שיכול התובע לדחותו ה"נ דכוותי' שיכול לדחותו אף שיש לומר דילמא התם לא מפסיד מידי הנתבע אבל הכא יפסיד הנתבע שיצטרך לישבע שני פעמים מ"מ נראה דווקא היכא דזילי נכסי דנתבע אז נזקקין לדבריו אבל לענין שבועה שלא ישבע שבועה אמת שני פעמים לא משגחינן בנתבע להפסיד טענתו של תובע שטענה טובה היא שהיום או מחר תשיב אל לבך ותזכיר ותודה ובדין יכול הוא לעכב שלא לישבע בשבועה אחת כנ"ל לפי עניות דעתי:

שאלה צב

כתב רמ"א בחו"מ סי' רמ"א וז"ל המתנה עם חבירו לתת לו חפץ פלוני יכול לתת דמי החפץ משא"כ בתנאי בגיטין עכ"ל ופירושו ע"כ כגון שאמר הריני נותן לך קרקע פלונית ע"מ שתתן לי כלי פלוני יכול ליתן לו דמי החפץ וכן במתנה ע"מ להחזיר לו החפץ יכול

להחזיר דמי החפץ ולפום ריהטא משמע אף שהחפץ הוא בעין יכול לתת דמי החפץ וכן משמע בטור א"ה ס"ס כ"ח ונפלאתי דלא נראה כן מדברי הש"ס בגיטין דף ע"ה ע"א דאיתא התם ת"ר הרי זה גיטך והנייר שלי אינה מגורשת ע"מ שתחזירי לי את הנייר הרי זו מגורשת מ"ש רישא ומ"ש סיפא א"ר חסדא הא מני רשב"ג היא דאמר תתן לו דמי' מתקיף לה אביי אימר דאמר רשב"ג היכא דליתא בעיניה היכא דאיתא בעיני' מי אמר ש"מ דפלוגתא דרשב"ג ורבנן מיירי היכא דליתא בעיני' בזה סברי רבנן בגיטין דלצעורי קמכוון אינו גט אבל היכא דאיתא בעיניה מחויב לקיים תנאו דהא רשב"ג דלית לי' לצעורי' קמכוין אפ"ה היכא דאיתא בעיניה מחויב לקיים תנאו וה"ה לרבנן בשאר תנאי' דכי איתא בעיני' מחויב ליתן החפץ וכן משמע בהרא"ש בפ' לולב הגזול יעו"ש:

ועוד קשיא לי על הא דכתב הרא"ש בפ' השוכר את הפועל גבי הא דתנן בא עליה ואח"כ נתן לה אתננה מותר ורמינהו בא עליה ואח"כ נתן לה אסור א' רב חסדא לא קשיא הא דאמר לה הבעלי בטלה זה הא דאמר לה בטלה סתם טלה זה הא קמחסרה משיכה והקשה הרא"ש וז"ל קשה לי הא שכר פעולה לא בעי קנין דפועל העושה עם ב"ב קנה שכרו וביאה דבר שנותנים עליו שכר ואמאי לא נקנה לו הטלה בביאה מכאן נראה לי לדקדק דהאומר לפועל עשה עמי מלאכה זו ואתן לך חפץ זה בשכרך יכול ליתן לו דמי החפץ בשכרו ודאי נתחייב לו החפץ או הדמים אבל בגוף החפץ אי אפשר לו להקנות אלא במשיכה וכדבריו פסק רמ"א בח"מ סי' של"ב וקשה לי דילמא המקשה פריך הכא לרב חסדא ורב חסדא מוקי לברייתא אם אמר ע"מ שתחזיר לי הנייר כרשב"ג דאמר תתן דמיה אף כשהחפץ הוא בעין אבל אנן דלא קי"ל כאוקמתא דרב חסדא בזה משום קושיא דאביי ש"מ דפלוגתייהו אם אין החפץ בעין אבל אם החפץ הוא בעין מחויב לקיים תנאו ככל תנאי שבממון וקל להבין:

שאלה צג

בדיני הסיבה בן אצל אביו כתב הרא"ש דאין צריך הסיבה אפילו הוא רבו מובהק וכן פסק בש"ע ואם אמנם שאין אני כדאי לחלוק עליו מ"מ תמיה לי דבריו דהתוס' כתבו בפ' ע"פ דף ק"ח ד"ה בפני רבו אין צריך הסיבה נראה דאביו והוא רבו נמי אין צריך דלא גרע מרבו אחר מיהו סתם אב מלמד לבנו תורה כדאמרינן בפ"ק דקדושין שהבן ירא מאביו יותר מאמו שמלמדו תורה ואפ"ה קאמר בפני אביו צריך הסיבה עכ"ל והנה הרא"ש תפס סוף דברי התוס' לעיקר ואני בעניי. נראה דאיכא לאדחוי דההי' דקדושין מיירי באב שדיברה בו התורה אמרינן דאב מלמדו תורה כדכתיב ולמדתם את בניכם

שחיוב הוא לכל אחד מישראל ללמד את בנו תורה אבל אביו שדיברו חכמים בכל מקום מן הסתם אינו מלמדו דאמרינן בפ"ג דמציע' דף ל"ג אבידתו ואבידת אביו כו' אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת ואם אביו חכם אבידת אביו קודמת ש"מ דסתם אב אינו רבו וביותר תמי' לי שכתבו הפוסקים אפילו האב הוא רבו מובהק והרא"ש אזיל לטעמי' דכתב דתלמיד לפני רבו אין צריך הסיבה אפילו אינו רבו מובהק מדלא אשכחן פירוקא על הא דפריך עם הכל אדם מיסב אפילו תלמיד עם רבו דמשני בשולי' דנגרא ולא משני דמיירי ברבו שאינו מובהק אלא ש"מ דאין חילוק וא"כ ע"כ הא דקתני בן אצל אביו צריך הסיבה מיירי בסתם אב המלמדו תורה אף שאינו רבו מובהק מ"מ אין חילוק בין רבו מובהק או אינו מובהק כי היכי דאין חילוק באין צריך הסיבה ה"נ היכא דצריך הסיבה אף ברבו מובהק ואני אומר אי משום הא לא אייריי' דילמא ברבו מובהק חמיר טפי ואף שבקדושין מוכח דסתם אב מלמדו תורה אינו מוכח שהוא רבו מובהק דהא מסקינן כזבולן בן דן ולא כזבולן בן דן שלמדו מקרא משנה וגמרא אלא מקרא בלבד חייב אביו ללמוד עמו ובזה אינו רבו מובהק ועוד דמעיקרא דדינא פירכא דעיקר הוכחת הרא"ש הא דלא משני תלמודא דמיירי בתלמיד שאינו מובהק דסתם תלמיד עם רבו דנקט הש"ס משמע רבו מובהק ועכ"פ נראה ברור היכא דהאב הוא רבו מובהק פשיטא שמורא אב ומורא רבו איכא שאינו צריך הסיבה ואף שאחרונים מביאין עוד טעם שסתם אב מוחל לגבי בנו מ"מ נראה דעכ"פ אינו חיוב על בנו שיסב עמו וראי' לזה דאמר אביי כד הוינן בי מר זגינן אבירכי דהדדי כי אתינן לבי רב יוסף אמר לן לא צריכתו מורא רבך כמורא שמים ולמדו הפוסקים מזה דאם נותן לו רשות מותר דאטו היכי הוי רבה מניח למעבד איסורא לתלמידים אלא ע"כ שהי' מוחל להם ושתיקתו הוי כמחילה ולכאורה יש לדקדק על רב יוסף אטו רב יוסף לא הי' בו מדת ענוה חלילה אלא הורה לנו בזה שהתלמידים חשבו שעושים מצוה בזה והוא אומר להם אע"פ שהוא מוחל לכם אין אתם עושים מצוה בזה ואף שהרב מוחל לכם מ"מ אינו נחשב לכם למצוה ואם אין אתם אוכלים בהסיבה נמי כדין אתם עושים דמורא רבך כמורא שמים וכן מצאתי שכתב הגאון בעל ט"ז בא"ח דאין חיוב על הרב לתת לו רשות ואני הוכחתי דאין התלמיד עושה שום מצוה בזה א"כ אם האב רבו מובהק א"כ אין על בנו שום מצוה כלל לאכול בהסיבה וכן נראה מפשיטת לשון הרי"ף והרמב"ם שלא כתבו דין זה משום שסמכו שזה דבר פשוט שאין צריך הסיבה כנלפע"ד:

שאלה צד

פעם אחת אירע ביום השבת שקרא החזן לאחד רק שני פסוקים ובירך ברכה אחרונה והחרשתי מפני שהי' המנהג בעיר הזה לקרות לתורה יותר משבעה והיה פשוט בעיני אף שנזכר בש"ע בא"ח סי' קל"ז סעיף ד' אם קרא אחד ב' פסוקים דצריך לחזור ולקרות היינו ביום ב' וה' או במקום שאין קורין לתורה אלא ז' גברי בזה צריך לחזור ולקרות משום דחשבינן כאלו לא קרא כלל ויחסר ממנין הקרואים אם לא יחזור ויקרא ג' פסוקים אבל היכא דנהוג לקרות יותר מז' אין צריך לחזור משום דאף דנחשוב לזה שקרא שני פסוקים כאלו לא קרא כלל מ"מ יהיו ז' קרואים בלעדו ובבואי לביתי עיינתי וראיתי שעלה ג"כ דעת המ"ד כן אבל לבסוף מסיים שאין נראה לו כן מטעמא דהא הפסוקים שנשארו אחר קריאת ז' הם חייבים לקרוא אותם בברכה ג"כ ואותו שקרא רק ב' הוה ברכה שלו בטעות נמצא דהוה כאלו לא בירך כלל וצריכי' הם לברכה אחרת ופסק דיש חילוק דאם נזכרו לאחר ברכה אחרונה ועדיין לא קרא הש"ץ לאיש אחר אזי אותו שחיסר פסוק אחד יקרא פסוק אחד ולא יברך קודם לו ברכה א' דהא כבר בירך הוא ברכה ראשונה תחילה והברכה אחרונה שבירך הוא כאלו לא נאמרה כיון שבטעות היתה אלא אחר שישלים פסוק ג' יברך ברכה אחרונה שנית וקאי על כל מה שקרא ואם לא נזכרו עד שקרא לאחר לעמוד לקרות יתחיל למפרע ממקום שהתחיל אותו שלפניו ויוסיף עליהם כפי מה שירצה נמצא כל הפסוקים נתברכו לפניהם ולאחריהם כראוי עכ"ל ולפי שלא נראה לי פסק זה מתחילה ועד סוף ע"כ צריכין אנו לדון תחילה על עיקרא דדינא אם קרא רק שני פסוקים שצריך לחזור אם זה מוסכם מכל הפוסקים והרב הב"י הביא בשם מהר"י קלון בשורש קע"ח שהכריע כדברי האומר דמהדרינן ליה ושבולי הלקט כתב אם קרא אחד ב' פסוקים צריך לחזור ולקרות ואם לא קראו בין שלשתן אלא ט' פסוקים ג' לכל אחד אינם צריכין לחזור ולקרות וראיה לדבר פר' ויבא עמלק וכן פסק בש"ע והנה המעיין בגוף התשובה יראה עין בעין שגם מהר"י קולין לא החליט הדבר הזה בבירור שצריך לחזור וצריך אני להעתיק לשונו קצת שהשיב לשואל וז"ל מטיבותא דמר אמינא בה מילתא דתליא בפלוגתא דרברבתא שהרי מצאתי כתוב בשם בנו של רבינו אשר בחקת התורה שלו שאל הר' אליעזר להר' שמואל אם קראו שנים כל אחד ד' פסוקים ואחד לא קרא כי אם שנים מבעי' לי אי אמרינן הני מילי לכתחילה לא יפחות מג' פסוקים אבל דעבד לא מהדרינן ליה שהרי קיים תקנת עזרא שתיקן עשרה פסוקים ותנן בשני ובחמישי אין מוסיפין עליהם או דילמא כיון דתיקנו ג' פסוקים כמאן דלא קרי דמי ומהדרינן ליה והשיב אפילו לא קראו השלשה כי אם שלשה פסוקים לא מהדרינן

ליה שהרי לא ברכו לבטלה ודבר שהוא תקנה לא מצינו דמהדרינן בדעבד תדע דהא בירושלמי בפ' ויבא עמלק שאין בה כי אם ט' פסוקים פריך והא אין קורין כו' ומשני שניא דא כלומר שהוא סדר היום ואפילו לכתחילה הנהיגו לקרותם כל שכן בדעבד שאין להקפיד במנין הפסוקים וקשיא לדבריו איך נחלקו רב ושמואל בפ' צו דלמר דולג ולמר פוסק להוי כפ' עמלק דשניא ועוד מדקאמר כנגד מי תקנום משמע עיכובא בדעבד ולשון אין פוחתין מהם נראה דחיובא הכי הוא ואם הקריאה שלא כהוגן יחזור ויקרא ומה בכך ולכך אני אומר דאפילו בירך לאחריה דאותה ברכה נעשית בטעות זאת חוקת התורה עכ"ל הרי לך דתליא באשלי רברבי ומ"מ צריך להתישב בדבר לדעת אנו על מי נסמוך והדעת מכרעת כדברי האומר אפילו בדעבד לא מהני חדא דבתרא הוה טפי וראה דברי מה' שמואל ולא קבלה מיניה ועוד דלכאורה מאן דקאמר דהא לא תקנו לקרות בקרבן דשבת כמו שתיקנו לקרות בקרבן די"ט היינו משום דליכא אלא שני פסוקים ס"ל דאפילו דעבד לא מהני דאי מהני לא היה לנו להניח בשביל כך לקרות בקרבן דשבת דאין לך דעבד גדול מזה ומסיים ואם כי אנכי מדמה להכריח כדברי האומר דאף בדעבד לא יועיל בפחות משלשה פסוקים מ"מ לענין עשיי' מעשה עליך השלכתי יהבי ואתה חכם כמלאך ה' ולא יצא מתחת ידיך דבר שאינו מתוקן עכ"ל ועתה נבין ונדון בדבריהם ממה שהביא ראיה ממאן דקאמר דהא לא תקנו לקרות בקרבן דשבת לפי הנחתו שמביא ראיה מהא דלא תיקנו לקרות בקרבן השבת שהוא מתקנת הגאונים ולא מצינו סמך בתלמוד כמו שהביאו הפוסקים והתוס' בפ' בני עיר דף ל' ע"ב נימא איהו לנפשי' מהא דקאמר הש"ס במגילה דף כ"ב בעי מיניה עולא בר רב מרבא פרשת ראש חודש כיצד קורין אותה כו' עד ליקרי ד' ד' פשו להו שבעה וביום השבת הויין תרי ובראשי חדשיכם הויין חמשה היכי נעביד ניקרי תרי מהא וחד מהנך אין מתחילין בפרשה פחות מג' פסוקים ליקרי תרי מהא ותלתא מהך אין משיירין בפרשה פחות משלשה פסוקים ואם איתא לדבריו אמאי קאמר הש"ס אין משיירין נימא דהא לא ישאר לקרות לרביעי אלא שני פסוקים ואפילו בדעבד לא יצא והשתא דוק לאידך גיסא מדלא קאמר הכי ש"מ דמהאי טעמא היה יצא בדעבד מיהו מכאן אין כאן תיובתא לדבריו מתרי טעמא א' די"ל דלא גרס בש"ס קושי' דאין משיירין אלא גרס ליקרי תרי מהא ותלתא מהך פשו להו תרי ותו לא וי"ל דבאמת הקשה הש"ס קושיא זו פשו להו תרי ואפילו בדעבד אינו יוצא בקריאת שני פסוקים ואפילו אם נימא דהי' לפניו גירסת ספרים ישנים שהביא הרי"ף דגרסי הא אין משיירין מ"מ אין כאן תיובתא לדבריו דראיתי בר"ן שהרגיש בזה וכתב וה"ה דהוה מצי למימר דלא סגי בב' פסוקים שהרי הרביעי לא יוכל לקרות אלא שני

פסוקים לבדם אלא משום פירכא דלעיל פריך הכי ועוד כיון דשלישי גופיה קשיא ליה סגיא ליה בהאי עכ"ל א"כ יש לישב בזה גם דברי מהר"י קלון מ"מ אומר אני אף שאין אני כדאי לחלוק עליו מ"מ כיון שמהרי"ק גופי' לא החליט זה למעשה וכתב להשואלו ממנו שהוא סומך עליו ע"כ אומר אני דאיכא פירכא גדולה בראייתו שרצה להכריח כדעת דאפילו בדעבד לא מהני משום דלא תיקנו לקרות בקרבן שבת דאין לך דעבד גדול מזה לדעתי אין כאן אפילו סמך ראי' הא קרבנות המועדות אין לנו סמך בש"ס וגאוני בתראי תיקנו דבר זה וסמכו כמו שכתבו התוס' שאמר הקב"ה לאברהם כבר תקנתי להם סדר הקרבנות כו' וא"כ בודאי אין יכולת בדורות אחרונים לתקן תקנה ולעקור תקנתא דש"ס דאמרו אין פוחתין משלשה פסוקים ולכך לא תיקנו אלא בשאר י"ט ולא בשבת ועתה נבין ונדון בדברי בעל זאת חוקת התורה שהשיב על ראיות מה' שמואל שכתב שקשי' לדבריו איך נחלקו רב ושמואל בפ' צו להוי כפ' עמלק דשניא אין כאן קושיא כלל דודאי חכמים לא תיקנו אלא לקרות בסדר היום שהוא מענינא דיומא וגם סלוק ענינא בהאי פרשתא לכך שניא אבל בפ' צו בקריאת ג' פסוקים כיון דאפשר לקיים תקנת חכמים שיקרא ג' פסוקים או בדילוג או בפיסוק לכך פליגי רב ושמואל בזה אבל בדעבד היכא שקרא כבר ב' פסוקים ובירך ברכה אחרונה מודו רב ושמואל כדברי מהר"ש דדבר שהוא תקנה לא מהדרינן ושפיר מביא ראי' מפ' עמלק ומש"כ בעל חוקת התורה וז"ל ועוד מדקאמר כנגד מי תקנום משמע עיכובא בדעבד ולשון אין פוחתין מהם נראה דחיובא הוא כו' נראה דיש סתירה לדבריו מראייתו של מהר"ש שהביא מפ' עמלק דהא בש"ס אמרו ג"כ בהאי לישני אין פוחתין מעשרה פסוקים בבית הכנסת הני עשרה כנגד מי ומוקי לי' הש"ס בכמה טעמי רבתא דאית בי' ושפיר מביא הר"ש ראייה לדבריו דהא פ' עמלק שאין בה אלא ט' פסוקים פריך בירושלמי והא אין קוראין כו' ומשני שניא היא דא כלומר שהוא סדר היום ואפילו לכתחילה הנהיגו לקרותם ולא תיקנו להתחיל פסוקים מקודם כיון דתני אין פותחין וגם קאמר הני כנגד מי אלא ע"כ דאין למדין מן הכללות ותקנות כיון דסליק ענינא בט' פסוקים אין קורין אלא ט' פסוקים ק"ו בדעבד שאין לחזור ושפיר כתב דדבר שהוא תקנה לא מצינו דמהדרינן בדעבד ומאוד תמוהים לי דברי שבלי לקט שכתב אם קרא אחד ב' פסוקים צריך לחזור ולקרות ואם לא קראו בין שלשתן אלא תשעה פסוקים ג' לכל אחד אינם צריכים לחזור ולקרות וראיה לדברי פר' ויבא עמלק עכ"ל ונראה שהם שני פסקים סותרים זא"ז דע"כ כיון דפסק דאם קרא שני פסוקים צריך לחזור ע"כ סבירא ליה דלישנא דאין פוחתין משמע עיכובא וא"כ גבי עשרה פסוקים דתני ג"כ לישנא דאין פוחתין נמי עיכובא הוא וראי' מה שמביא

מפ' עמלק אינם ראי' כלל כבר תירצו התוס' והירושלמי מפני שפ' זו היא סדר היום וסליק ענינא בהכי וכי היכי דאמרו דאין מפטירין פחות מכ"א פסוקים והיכא דסליק ענינא קורין שפיר בפחות ה"ה פ' עמלק אבל פ' אחרת כגון ביום ב' וה' דאם קראו פחות משלשה י"ל דמהדרינן ליה וכן מצאתי בהדי' בתוס' שפסקו במגילה האי דפ' עמלק בדף כ"א ע"ב ד"ה אין פוחתין מעשרה ובדף כ"ג ע"א ד"ה חד אמר עולה כתבו במנחה בשבת ובשני וחמישי עשרה פסוקים ואם שכח ולא קרא כל כך יחזור ויקרא עכ"ל הרי להדיא אף שכתבו דפ' עמלק קורין ט' פסוקים מ"מ כתבו דצריך לחזור בשני וחמישי אם קרא ט' פסוקים ומהתימא על הרב הב"י שפסק כדעת שבלי לקט שהוא דעת יחידי ולא פסק כדעת התוס' איברא בעיקרא דדינא נראה כדעת מהרי"ק אבל לא מטעמי' אלא דיש פירכא בדברי מהר"ש שרצה לסייעו מהך דפ' עמלק די"ל דאף דפ' עמלק הוא סדר היום איכא עוד טעמא דסליק ענינא בפ' זו וכיון דמצינו בש"ס אף שאמרו אין פוחתין מכ"א פסוקים למפטיר מ"מ אמרו היכא דסליק ענינא קורין בפחות א"כ שפיר נוכל לומר אף הא דאמרו אין פוחתין מי' פסוקים דווקא היכא דלא סליק ענינא וגם יש בפ' עמלק עוד צד מעליותא שהיא חובת היום כמו שכתבו התוס' והרי"ף אבל אם קרא אחד בשני וחמשי בסוף הפרשה ב' פסוקים אף שסיים הפרשה מ"מ קרא בתחילה בטעות שהרי יש בפרשה זו ג' פסוקים לכל אחד מהקוראים ולכך חוזר ומברך וכן נראה מדעת התוס' כי היכי דכתבו עיכובא אם קראו פחות מי' פסוקים ע"כ משמע להו דאין פוחתין עיכובא הוא במקום דלא סליק ענינא ה"ה אם קרא שני פסוקים נמי עיכובא הוא וכן נראה מדברי הר"ן מדהוכרח לדחוק ולתרץ האי דיקדוקא הא דלא קאמר הש"ס גבי ר"ח שלא יקרא הרביעי אלא שני פסוקים בגוונא אחרינא ולא קאמר משום דלא מעכב בדעבד ש"מ דס"ל דמעכב בדעבד אך פיסקא דט"ז לא נראה לי כלל חדא במה שכתב שלא יברך ברכה ראשונה דנראה דאפילו ברכה ראשונה צריך לברך כיון דהסיח דעתו וברך ברכה אחרונה ואם רוצה לחזור ולקרות צריך לברך ואע"ג שיש דעת דסברי גבי אפיקומן אפילו הסיח דעתו ואמר הב לן ונברך יכול לאכול בלא ברכת המוציא משום דאפיקומן מצוה דרמיא רחמנא עלן ואיכא למימר אתכא דרחמנא סמכינן וא"כ ה"נ כיון דעיקר מצוה לקרות ג' פסוקים נימא נמי דסמוך על זה מ"מ מודו כ"ע דאם בירך כבר ברכת המזון שצריך לברך המוציא כמבואר בסי' תע"ז א"כ ה"נ דבשלמא אם פסק החזן בשני פסוקים אף שהפסיק קודם שבירך לא הוי היסח הדעת אבל לאחר שבירך הוי היסח הדעת וצריך לחזור ולברך וגם מ"ש הט"ז שאם קרא לעמוד לאחר שיתחיל למפרע ממקום שהתחיל אותו שלפניו נמי אין נראה לי כלל דהא דאף מי שקרא שני פסוקים לא נחשב כלל לענין

מנין החיובים שצריך לקרות כל אחד שלשה פסוקים מ"מ נתברכו הפסוקים לפניהם ולאחריהם ולא אמרי' האי טעמא דפסוקים לא נתברכו אלא גבי נשתתק בירושלמי פ' אין עומדין הביאו הרי"ף ס"פ בני עיר היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל ראשון וא"ת ממקום שפסק ראשון הראשונים נתברכו לפניהם ולא לאחריהם והאחרונים נתברכו לאחריהם ולא לפניהם עיין פירושו בר"ן ובזה דווקא לא יתחיל ממקום שפסק דאף אם יברך ברכה ראשונה מ"מ פסוקים ראשונים נתברכו רק לפניהם אבל במי שקרא שני פסוקים אף שאינו עולה לחשבון המנוי' מ"מ נתברכו הפסוקים לפניהם ולאחריהם שפיר אלא העיקר בזה להלכה ולמעשה כמו שפסק המג"א דבחול או במנחה בשבת יקרא זה שנית ג' פסוקים ומברך לפני' ולאחריה אבל בשבת וכן בי"ט די"א דמותר להוסיף יקרא אחר מכאן ולהלן ג' פסוקים ובזה אין פיקפוק כלל מצד הדין וכן ראוי להחמיר אפילו אם קרא רק תשעה פסוקים כיון דלא סליק ענינא וגם אין פרשה זו זכרון היום צריך לחזור ולקרות כמו שכתבו התוס' הנלפע"ד כתבתי:

שאלה צה

על בישול מי העלים שקורין ט"עי לדינא דגמרא הי' ראוי לברך בפ"א כמו במי שלקות דמבואר בש"ס דמיא דכולהו שלקי ככלהו שלקי וכן פסק בש"ע בסי' ר"ד סעיף ב' על מים שבישלו בהן ירקות מברך ברכה עצמה שמברך על ירקות ואף שפסק בש"ע גבי עשבי דדברי ועל שביתא שאנו קורין אינ"יס מברכין עליהם שהכל לפי שאינם פרי דלטעמא עביד להו ולא לאכילה וא"כ לפום ריהטא יעלה על דעתך לומר דהני טרפי דט"עי כיון דאינם ראוים לאכילה ולא נטעי להו אלא לטעמא לא עדיפי משביתא וכמונא לברך עליו שהכל אומר אני דמצידו תברא דהא מבעי' לן בש"ס בברכות דף ל"ט ע"א וז"ל אמר רב פפא פשיטא לי מיא דסלקא כסלקא ומיא דלפתא כלפתא ומיא דכולהו שלקי ככלהו שלקי בעי רב פפא מיא דשיבת' מאי למתוקי טעמא עבידא או לעבורי זוהמא עבידא ופשיט הש"ס דלמתוקי טעמא עביד להו ופירש"י למתוקי טעמא ומברכין על מי תבשילו ב"פ אדמה הרי להדיא דהשבת לא נטעי אדעתא דלאכול אותם בעינייהו אלא למתוקי טעמא עביד ולכך על השבת גופ' מברכין שהכל ועל מי השבת מברכין בפ"א א"כ במי הט"עי נמי כן אף דאין ראוין לאכול חיין ועיקר נטיעתן כדי ליתן טעם במים א"כ זה עיקר פרין וראוי לברך על מי הט"עי בפ"א וכן ראיתי הלכה למעשה מחכם אחד שבירך על מי הט"עי בפ"א והעולם לא נהגו כן ואפשר דסברי כיון דהני עלי אינם ראוים לאכילה כלל לא חשיבי עיקר הפרי וכמו גבי עלי הצלף דמברך עלייהו בפ"א משום

שאינה עיקר הפרי כן חשבו שהעלי הט"עי נמי אינה עיקר הפרי ונחית חד דרגא וראוי לברך עליהם שהכל אבל לעיקר דינא הי' ראוי לברך בפ"א כנ"ל:

שאלה צו

סוטה סוף פרק הי' נוטל האיש נמכר בגניבתו ואין האשה נמכרת בגניבתה כו' כתבו התוס' וז"ל תימה כיון דאיגנבה אינה נמכרת בגניבתה א"כ אין ב"ד רשאין למוכרה דב"ד אין מוכרין אלא בגניבתו ובפ"ק דקדושין ממעטי רבנן מירצע אזנו אזנו שלו ולא אוזן של מוכר עצמו דדוקא מכרוהו ב"ד נרצע ואשה הואיל ואין ב"ד מוכרין אותה אנא ידענא דאינה נרצעת אמאי איצטרך לרבנן למילף מהעבד ולא אמה העברי' דאינה נרצעת עכ"ל ונפלאתי על בעלי התוספות דהתם דף י"ד אמרינן מ"ט דת"ק דאמר מוכר עצמו אינו נרצע ומשני מדמיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד ורצע אדוניו את אזנו אזנו שלו ולא אוזן של מוכר עצמו ואידך האי לג"ש אתי דנאמר כאן אוזן ונאמר להלן אוזן מה להלן ימיני אף כאן ימיני ואידך א"כ לימא קרא אזן מאי אוזנו ואידך האי מבעי' לי' אוזנו ולא אזנה ואידך נפקא ליה מואם יאמר העבד ולא האמה ע"כ נשמע מזה דאי לאו מיעוטא דהעבד ה"א אוזנו ולא אזנה דמוכר עצמו נרצע ולכך איצטרך העבד למעט אמה וע"כ אזנו אתי למעט מוכר עצמו וק"ל והתוס' כתבו שם ד"ה ואידך לג"ש וז"ל וצריך שיהי' מופנה משני צדדים דאי אינו מופנה אלא מצד אחד איכא למ"ד דלמידין ומשיבין ומאי משיבין דאיכא למיפרך מה למצורע שכן טעון עץ ארז ואזוב ושני תולעת עכ"ל ובודאי דבריהם צריכין ביאור דמאי מופנה הכא אלא ע"כ צריכין אנו לומר דאף אם לא היה נכתב אוזן הייתי אומר מן הסברא שהרציעה היא באוזן ולא בשאר אברים משום דאוזן ששמע על הר סיני לא תגנוב כו' ובזה יובן דברי רש"י בחומש שנתקשה העולם לחבר דבריו דמפרש תחילה ורצע אדוניו את אזנו הימנית או אינו אלא של שמאל ת"ל אוזן אוזן לג"ש ואח"כ מפרש מה ראה אוזן לירצע מכל שאר אברים שבגוף אוזן ששמע כו' ולדברינו הדברים ברורים דמפרש תחילה אוזן אוזן לג"ש וע"כ מוכרחים אנו לומר דמופנה דא"כ איכא למיפרך כדכתבו התוס' וע"כ צריכין אנו לומר דאף אם לא היה כתוב אוזן הייתי אומר שירצע האוזן וע"ז מפרש ומה ראה אוזן לירצע מכל שאר אברים כלומר מנ"ל לומר אוזן טפי משאר אברים שאתה אומר שהוא מופנה ומתרץ אוזן ששמע כו' ומסתמא הייתי אומר שירצע אוזן טפי משאר אברים וע"כ מופנה הוא משני צדדים ושפיר ילפינן אוזן אוזן בג"ש דמצורע שהוא ימנית וק"ל וכל זה דרך חידוד לתלמידים:

שאלה צז

שנים נתעצמו לדין בעסק שכר שדכנות שהבטיח לו ראובן יתר על תיקון המדינה ט"ו ר"ט על חמש ר"ט נתן משכון ביד השדכון ועל עשרה ר"ט נתן ממרנא בח"י ועתה כשנגמר השידוך רצה לשחק בו ולא ליתן לו אלא כפי התיקון וזה אשר יצא מאתנו דמבואר בח"מ ס"ס רס"ד בשדכנו' אין לו אלא שכרו אע"פ שהתנה עמו לתת לו הרבה בד"א בשלא נתן לו אבל אם נתן לו בכל אלו הדברים אינו יכול להוציא מידו ולכאורה כיון שנתן משכון וש"ח הוי כאלו נתן לידו ואין יכול להוציא מידו ואין לומר דמנה אין כאן משכון אין כאן דזה דווקא בקרקע איתמר והביא בח"מ סי' ק"ץ סעיף ט' הקונה מחבירו קרקע ופסקו הדמים והניח משכון עליהם לא קנה עד שיאמר קנה בגוף המשכון כפי מעותיך דהתם היינו טעמא לפי שקרקע ניקני' בכסף ואין כאן כסף שיכול לקנות שאין המשכון קנוי שלא נתנו לו וכו' בגופו אבל הכא כיון דנתן משכון למתנה גמורה נתכוון וזכה במה שהבטיח לו יותר על שכר שדכנות וכן מבואר בחלקת מחוקק סי' כ"ט ס"ק ט' שהביא דברי התוס' בשם ר"ת דאם אמר אדם לחבירו אתן לך מנה במתנה והניח לו משכון עליה ואמר אל תחזור לי המשכון עד שאתן לך המנה דאז ודאי יכול לעכב המשכון עד שיתן לו המנה ונראה דגם בקדושין כן ואין צריך שיאמר תזכה בגוף המשכון עכ"ל:

אבל אחר העיון הטיב הדק לא דק כלל בעל הספר הנ"ל דבקדושין דף ח' ע"ב ד"ה מנה אין כאן כתבו התוס' וכמו כן אם אדם אומר לחבירו אתן לך מנה במתנה והילך משכון עליו לא קנה המנה במשיכה המשכון ואין לחלק בין מתנה לקדושין ורבינו חיים כהן בשם ר"ת אומר שאם אומר אדם לחבירו אתן לך מנה במתנה והילך משכון עליו ואל תחזור לי המשכון עד שאתן לך המנה דאז ודאי יכול לעכב המשכון עד שיתן לו המנה משמע דר"ת פליג אסברא קמייתא של התוס' וכן משמע בהרא"ש ריש קדושין וז"ל מנה אין כאן כו' יש מפרשין דהיינו דווקא בקנין אשה וכן בקרקע לפי שנקנין בכסף ואין כאן כסף שיוכל לקנות אבל אם אדם נותן מתנה לחבירו ונתן לו משכון בשביל המתנה משיכת המשכון כאלו זכה במתנה ומביא ראיה מהא דאמרינן בפרק השוכר את האומנין דקאמר התם האומנים שחזרו בהן בדבר אבד ובאת חבילתן ליד בעל הבית שוכר עליהן עד כדי דמיהן אלמא במשיכות המשכון נתחייבו הפועלים וליתא דאין חילוק בין מתנה לקדושין וטעם אחד לכלן לפי שאין המשכון משועבד לכלום משום דאדם יכול לשעבד נכסיו לדבר שנתחייב בו אבל בדבר שלא נתחייב בו לא חל השיעבוד על נכסיו ובמתנה שאמר ליתן לו ולא נתחייב בה ולפיכך לא נשתעבד לו המשכון אבל ההיא דפועלים כיון

דדבר אבד הוא וחזרו בהן חייבים לשלם לו הפסידו הילכך כשעושין שידוכי' ונותנים ערבנות זה לזה לשם קנס לא יאמר אם אחזור בי אני נותן לך כך וכך והרי חפץ זה בידך על ידי ממון שאתחייב לך אם אחזור בי דבכה"ג לא זכה במשכון כל זמן שאינו חייב לו כלום אלא צריך להקנות לו בסודר דלא כאסמכתא בב"ד חשוב כדי שיתחייב לזמן הדין ואם יתן לו החפץ במשכון אז יחול השיעבוד על המשכון או יאמר לו אם אחזור בי תזכה בכך וכך ממון בגוף המשכון עכ"ל נשמע מזה דלא פסק כר"ת וכן פסק בש"ע בחו"מ סי' ר"ז סעיף י"ז הרי להדיא במקום דלא קני על פי הדין לא מהני נתינת המשכון ודברי הרב בח"מ אינם מובנים לי מאוד שהוא הבין שר"ת לא פליג על פי' התוס' רק שר"ת המציא סברא חדשה אליבא דכ"ע דאף דבמתנה נמי אמרינן מנה אין כאן משכון אין כאן מ"מ היכא שהתנה בפירוש שאל תחזור לי המשכון עד שאתן לך המנה ודאי יכול לעכב המשכון עד שיתן לו המנה ולכך כתב ה"ה בקדושין אבל באמת ליתא לסברא זו דר"ת לא אמר אלא לענין מתנה משום דרצה לחלק דדווקא בקנין אשה וכן בקרקע לפי שנקנין בכסף ואין כאן כסף שיוכל לקנות אבל במתנה ונתן לו משכון על המתנה שלא יחזיר לו המשכון עד שיתן לו המתנה במשיכת המשכון הוי כאלו זכה במתנה וראי' מפרק האומנין אבל בקדושין לא עלה על דעת ר"ת לומר דמקודשת דהא עכ"פ מנה אין כאן וכן מצאתי שהרגיש בזה הב"ש וכבר דחה הרא"ש ראי' זו מפרק האומנין וסבר דכל מקום דלא קנה ע"פ הדין לא מהני נתינת המשכון אלא צריך להקנות לו תחילה בסודר שיתחייב לו ע"פ הדין ואח"כ מהני נתינת המשכון או יאמר לו שיזכה בגוף המשכון ובזה מהני גם בקדושין וזה סברא קמייתא שכתבו התוס' מנה אין כאן לפי שהאשה נקנית בכסף והכסף אינו בעין איך יקנה שאין המשכון תחת הכסף כיון שלא ישאר ביד האשה כו' נשמע מזה היכא שאמר שיזכה בגוף המשכון נגד המנה שקידשה שמקודשת ולכך פסק בש"ע בא"ה סי' ק"ט סעיף ו' אמר לה התקדשי בדינר ונתן לה משכון עד שיתן הדינר אינה מקודשת וכתב רמ"א וכ"ש אם נתן לה שטר על הדינר דלא הוי קדושין אמר לה הרי את מקודשת בדינר ותזכה בו בגוף המשכון שאני נותן לך על זה הרי זו מקודשת נראה דזה אליבא דכ"ע כתבו רמ"א כיון דאינו חייב ליתן לה הדינר לא קנתה במשכון שנתן עבור הדינר וכל שכן בש"ח שנתן לה אחר כך על הדינר שקידשה אבל אם מתחילה כתב לה ש"ח שחייב לה דינר ואמר התקדשי לי בו מקודשת וספר בית שמואל לא דק בזה כלל וכן מה שכתב רמ"א תזכה בגוף המשכון כתב הב"ש וז"ל נראה לשיטת הפוסקים דס"ל דמנה אין כאן דמנה שמקדש בו אין כאן אלא אגיד גבי' תו לא מהני משכון ה"נ לא הוי הקדושין כיון דגוף הקדושין אגיד אצלו עכ"ל במחילה מכבודו

לא דק כיון דאמר תזכה בגוף המשכון כבר קנתה גוף המשכון ותו לא חשיב אגיד אצלו נחזור לדינינו שאם מתחילה אמר להשדכן הא לך ש"ח זה שתשתדל לי שידוך זה נראה דקנה כיון דיכול אדם להתחייב בשטר אף במה שלא נתחייב מעולם ע"פ הדין אבל אם מתחילה הבטיח ליתן לו מתנה ואח"כ כתב לו שטר על אותה מתנה נראה דלא קני מ"מ נראה דווקא שהזכיר בשטר על מתנה שנתן לו תחילה אבל אם כותב לו ש"ח ולא הזכיר המתנה ונ"ש בשטרי ממרנ' הנוהגין דאין נזכר שם המלוה ובידו למסרו לכל אדם לגבות ממנו חייב לשלם אותו השטר:

וראיתי בתשובת הב"ח סי' כ"ח שכתב על האי עובדא שהבטיח להשדכן יתר על שכר תיקון המדינה אפילו לא נתן לו משכון חייב לשלם לו כפי שנדר לו והביא ראי' מפסק רבינו הגדול מהר"ל מפראג ותורף דברי מהר"ל דמאחר דמנהג כל בתי דינין שבישראל אף במקום שאין תקנה קבועה לחייבו לבעל הבית שישלם לשדכן יותר מכדי טרחו כפי ראות עיני ב"ד ע"כ אי אפשר לומר דמנהג זה הוא ממנהגים הגרועים דלא אזלינן בתרייהו שהרי הוקבע ע"פ חכמי הדור ובתי דינין שבישראל וא"כ צריכין אנחנו לתת טעם למנהג זה ואין זה אלא שראו חכמי הדור שהכל רגילין לתת לשדכן מעצמם יתר על שכר טרחו כפי אשר יאות דאע"ג דלא התנה כמי שהתנה דמי ובטלה דעת זה וכמסרב אצל כל אדם וכתב הב"ח ומעתה נמשך לפי זה דחכמי הדור שנהגו כך קים להו כפי' רבינו שמחה ודעימי' במרדכי פ' הגוזל בתרא דבהתנה צריך ליתן לשדכן כל מה שנדר לו דאי הוי קים להו כמהר"ם דחולק על רבינו שמחה וס"ל דאפילו בהתנה אין לו אלא שכר טרחו א"כ קשה מאיזה טעם נהגו חכמי דור ודור להכריחו לב"ה לתת לו יתר משכר טרחו אפילו בדלא התנה והשתא לפי זה נמשך דקי"ל כר' שמחה אפי' היכא דאיכא תקנה קבועה כמה יתן לכל מאה מ"מ היכא דנדר לו כך וכך צריך ליתן להשדכן כל מה שנדר לו גם מביא ראי' מפ' האומנים באומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים בג' ושכרם בד' אם אמר שכרכם עלי נותן להם ד' וחוזר ונוטל מב"ה מה שההנהו וכו' ואם אמר לו שכרכם על בעה"ב נותן להם כפי מה שנשכרים הפועלים בעיר אם ד' ד' ואם ג' ג' אלמא משמע דבאומר שכרכם עלי נותן להם ד' אע"פ שנשכרים הפועלים בעיר בג' או בב' ואינו יכול לומר לא אוסיף על שכר הקבועה כו' עכ"ל ואני אומר מאן חכים ורב גוברי כמו מרן הב"ח שמילא מקומו של רמ"א בישיבה אבל אנן בס"ד דברי רמ"א ברירין ופסק בש"ע בסי' רס"ד דבשדכנות אין לו אלא שכרו אע"פ שהתנה עמו לתת לו הרבה ומ"מ אכתוב שדברי הב"ח אינם מוכרחים ראשון במה שכתב דמעתה נמשך דחכמי הדור קים להו כפי' רבינו שמחה אני אומר דאין מזה ראיה כלל ואי משום דנהגו להכריח

לב"ה ליתן לו יותר מכדי טרחו אפילו בדלא התנה י"ל משום דראו חכמי הדור שהכל רגילין לתת לשדכן מעצמם יתר על שכר טרחו כפי אשר יאות וא"כ אע"ג דלא התנה כמי שהתנה דמי כיון דרגילין בכך ואף מהר"ם גופא נראה הא דכתב בשדכן דאין לו אלא שכרו לאו שכר טירחא קאמר אלא שכר הרגילין לתת לשדכן יותר משכר טרחו אבל רבינו שמחה ס"ל דאם התנה ליתן לו שכר הרבה יותר מן הרגיל לתת לשדכן נמי חייב כיון דרגילין ליתן שכר הרבה כמו בהשבעות השדים וע"ז חלק הר"ם ודימ' אותו למי שבורח מבית האסורים ואמר העבירני ואני נותן לך דינר דאין לו אלא שכר הרגיל בו וה"ה בשדכן וע"ז דן מהר"ל מפראג במקום שלא היה תקנה קבוע והתנה עמו לתת יותר מכדי טרחו אך הי' בדרך הרגיל להוסיף לשדכן ואף אם לא הי' מתנה הי' ביד בעל הבית להוסיף לו כפי אשר יאות והכא כיון דהתנה מחויב ליתן כפי תנאו אבל משא"כ במקום שיש תקנה שכבר אמדוהו חכמי הדור כמה ראוי להוסיף על שכר טירחא י"ל דאין אחר התקנה כלום וכל מה שמבטיח יותר אין רגילין ליתן שכר זה א"כ י"ל דקי"ל כרבינו מאיר דאין לו אלא שכרו הרגיל בו וגם מה שהביא ראיה מפרק האומני' באומר לשלוחו צא ושכור לי פועלים כו' אינה ראיה כלל דהא בש"ס אמרינן אי דאמר להו בעל הבית בג' ואזיל איהו ואמר להו בד' היכי דמי אי דאמר שכרכם עלי ניתיב להו מדידיה ומשני לא צריכא דאמר להו שכרכם על ב"ה וליחזו פועלים היכי מתגרי לא צריכא דאיכא דמתגר בארבע ואיכא דמתגר בג' ופירש"י ליחזו פועלים היכי מתגרי אי מתגרי בד' ע"כ דבעל הבית ניתבי' ד' דהא קתני נוטל מב"ה מה שההנהו ואי מתגרי בג' מאי תערומות איכא עכ"ל ולפ"ז באומר שכרכם עלי ס"ד דמקשה דפועלים נשכרים בד' ולכך פריך ניתיב לי' מדידיה שהוא מחויב לשלם ומשני דאמר שכרכם על בעל הבית ואיכא דמתגר בד' ואיכא דמתגר בג' ואי הי' אמר שכרכם עלי הי' מחויב לשלם ד' כיון דאיכא דמוגרי בד' אבל כיון דאמר שכרכם על בעל הבית אין להם אלא תערומת אבל היכא שאין נשכרים רק בג' ולא בד' ואפי' אמר להם בד' ושכרכם עלי י"ל דאין להם אלא שכר הראוי להם ואף אם נימא בזה דצריך ליתן להם ד' אף ששאר אינם נשכרים אלא בג' מ"מ י"ל דהתם טעמא אחרינא איכא דכל פועל ליום הוי כמו עבד ואין לעבדים אונאה כמו שמבואר בחו"מ סי' רכ"ז סעיף ל"ג אבל בעושה לחבירו איזה פעולה טובה ובידו לעשות אימתי שירצה לאו דין עבד יש לו ואין לו אלא שכר הראוי לו וא"כ בדין שדכנות הנ"ל אין לזוז מפסק רמ"א במקום דאיכא תקנה אף שמבטיח לו ליתן יותר אין לו אלא שכרו כפי התקנה ואם נתן לו משכון או ש"ח נמי י"ל דמנה אין כאן משכון אין כאן עד שיאמר לו קנה בגוף המשכון מ"מ נראה דעכ"פ בנתן משכון או ש"ח יכול לומר

השדכן קים לי כהנך רבוותא דס"ל דאם הבטיח לו יותר משכר הראוי לו דצריך לקיים תנאו וק"ל אבל בלא נתינת המשכון כבר קימו וקיבלו חכמי הדור כהכרעת רמ"א והוא יתד שלא תמוט בפרט במקום דאיכא תקנה הנלע"ד כתבתי:

שאלה צח

הלכות חנוכה סי' תרע"ג בש"ע אם נתערב נר חנוכה האסור בהנאה עם שאר נירות אפילו אחד באלף לא בטיל והוא מת"ה סי' ק"ג וראייתו ממ"ש התוס' פרק גיד הנשה דף ק' וז"ל וא"ת ואמאי אמרינן בפ' הערל חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בק' טהורות תעלה ובטלה ומתרצים דקדשים לא מיקרי ראוי להתכבד הואיל ואינן ראוי' אלא לכהנים ורגילין זה על זה לאכול בלא החזקת טובה אלמא אע"ג דבעלמא הוי ראוי להתכבד מ"מ בתר השתא אזלינן אפילו לקולא כ"ש כאן לחומרא כיון דהשתא הוי דבר שבמנין למצוה אע"ג דלענין חול לא הוי דבר שבמנין עכ"ל וכתב הט"ז ותמהני על גברא רבה זה דכתב, שלא בדיקדוק אדרבה משם ראי' להיפוך דכתבו שם התוס' ובפ' הערל דאזלינן בתר מה שיהי' אחר הביטול מש"ה חתיכת חטאת טמאה שנתערבה בחולין לא תעלה משום דלאחר שתתבטל תהי' ראוי' להתכבד וכאן בחנוכה אם נאמר שיבטל הנ"ח ברוב של חול לא יהי' דבר שבמנין דהא בחול אין משתמשין בו במנין ודמי לרישא דאם נתערב חתיכה טמאה בין הטהורות דשפיר בטלה עכ"ל:

ונראה דברי ת"ה ברירין בטעמן דהא דכתבו התוס' בחולין דאזלינן לחומרא גבי חתיכה נבילה אף דנבילה לא חשיבא לישראל מ"מ כיון דאם הי' מתבטל הי' ראוי להתכבד משא"כ גבי חתיכת חטאת טמאה דקודם הביטול אינו ראוי להתכבד וגם לאחר הביטול אינו ראוי מטעם דכהנים אינם מחזיקים טובה זה לזה ולכך אזלינן לקולא אבל דבר שהוא חשוב קודם ביטול ואף לאחר שיתבטל יבטל חשיבתו מ"מ לא בטיל והביא ראי' לזה שפיר הת"ה מחתיכת חטאת טמאה דאלמא אע"ג דבעלמא הוי ראוי להתכבד מ"מ בתר השתא אזלינן ר"ל קודם הביטול אינו ראוי להתכבד וגם לאחר הביטול אינו ראוי אזלינן לקולא ק"ו כאן לחומרא ר"ל בנר חנוכה דלענין מצוה הוי דבר שבמנין אף דלגבי חול לא הוי דבר שבמנין אזלינן בתר השתא שהי' חשוב בשעת שנתערב באיסורא קאי וראי' מפורשת מפרוסה של לחם הפנים שנתערבה במאה פרוסות של חולין דלא בטיל וכתבו התוס' אע"ג דבעלמא אמרינן דווקא ככרות של ב"ה חשיבי אבל לא פרוסות מ"מ לחם הפנים חמיר טפי וראוי להתכבד כמו ככרות של ב"ה וע"כ צריכין אנו לומר דאין חשיבתן מחמת סולת נקי' דא"כ ליתני תנא דלפעמים פרוסות נמי דבר חשיב היכא שהן

מסולת נקי' אלא ע"כ בחולין לא הוי חשיבי אלא ככרות שלימות אלא בלחם הפנים מחמת חומרא דקדשים הוי חשיבי ולא בטלי ואף כשיבטלו לא יהיו ראוי' להתכבד אפ"ה אזלינן בתר מעיקרא ודבר חשיב מיקרי ולא בטיל ה"ה בנר חנוכה כיון דקודם ביטול הי' דבר שבמנין:

ועוד כתב הט"ז וז"ל אמנם נראה לי מטעם אחר דלא בטיל דאם הנר חנוכה קבוע במקומו ונתערב שם עם ב' שמשים דאין בטל כיון דקי"ל דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי אבל אם הוזז נ"ח ממקומו ונתערב במקום אחר בין השמשים אז בטל שפיר ברוב עכ"ל ולא זכיתי להבין דבריו מאי קבוע שייך כאן הלא מבואר בסי' ק"י דקבוע דאורייתא היכא דאיסור ידוע וניכר במקומו כמו ט' חניות וקבוע דרבנן היינו מחמת חשיבתו או שהוא דבר הראוי להתכבד או שהוא דבר שבמנין אינו בטל ולפי הנחתו של הט"ז דלא הוי דבר שבמנין א"כ לא שייך בי' קבוע כל היכא דנתערב חד בתרי בטל בין במקומו בין שהוזז משם למקום אחר וצ"ע:

או"ח סי' תרע"ו ס"ה ז"ל יתחיל להדליק בליל אחד בנר היותר ימיני ובליל ב' יברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין וכתב המג"א וכ"מ ביומא דף נ"ט דזה מקרי דרך ימין עכ"ל ואני אומר דאין משם ראיה כלל דהא בעל הלבוש כתב להדליק מימין לשמאל כדרך הכתיבה וראי' ממזבח שעלה בכבש שהיה בדרומו והתחיל בקרן דרומית מזרחית ואח"כ מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית ואם היה הכהן יכול לעמוד במקומו ולזרוק הרי הוא ממש כמו שכתבתי מדרך הכתיבה שלעולם צריך אדם להתחיל מכנגד ימינו והלאה כדי שימשוך ימינו אצלו אלא מפני שהמזבח היה גדול ולא היה אפשר לזרוק בעומדו במקום אחד עכ"ל ולפ"ז אין ראי' מההיא דיומא דהתם אמרינן גבי מתנות במזבח פנימי דסבר ר"פ דהתחיל מקרן מזרחית דרומית דרומית מערבית מערבית צפונית צפונית מזרחית ור"י סבר דהתחיל מקרן מזרחית צפונית וגו' בדרומית מזרחית ואמרינן בגמ' דפליגי אם ילפינן פנים מחוץ ואי בעית אימא אי סבירי לן הקפה ברגל דכולי עלמא לא פליגי דילפינן פנים מחוץ והכא בהא קמפלגי מ"ס הקפה ביד ומר סבר הקפה ברגל ואיבעית אימא דכ"ע הקפה ביד והכא בהא קמפלגי מ"ס ילפינן יד מרגל ומ"ס לא ילפינן יד מרגל ש"מ לר"ע דלא יליף יד מרגל והתם במקומו הי' עומד במזרחית דרומית ופניו למערב והי' יד ימינו לצד צפון ולאחר שנתן קרן מזרחית דרומית הי' ראוי ליתן דרומית מזרחית לסיים דרומית מערבית כדרך שאנו כותבי' להביא יד ימינו אצלו והוא הי' מוליך יד ימינו מכנגדו ולר' יוסי שהי' עומד בקרן מזרחית צפונית ופניו למערב ופונה דרך ימין ממזרחית צפונית לדרומית מערבית ומשך ידו אליו כדרך

הכתיבה ש"מ דזה הוי דרך ימין אבל מה שמושך יד מנגד גופו ולהלאה הוי דרך שמאל ודוק ותשכח שדברי הלבוש ברירין:

שאלה צט

נשאלתי מאחי הרב המופלג מוהר"ר משה וז"ל תמי' לי מאוד ולא מצאתי לי תשובה ברש"י בנדרים דף ט' ע"ב וז"ל מ"ש נדר דאתי לידי תקלה ופירש"י לידי בל תאחר נדבה נמי אתי לידי תקלה ופירש"י שמא ימעול בגיזה ועבודה אבל בל תאחר אין שייך גבי נדבה דכל היכא דאיתא בי גזא דרחמנא איתא והנה זה נגד גמרא דר"ה פרק קמא דף ו' ע"ב וז"ל ת"ר כי תדור נדר אין לי אלא נדר נדבה מנין ת"ל אם נדר או נדבה וכו' וגם בדף ז' ע"א חד דאמר ולא אפריש וחד דאפריש ולא אקריב וצריכא וכו' והא נדבה כתיב ופירש"י מפורש דגם בקרא דבל תאחר מרבינן לי' בג"ש וזה הוא ה"א בגמרא דכל היכא דאיתי' בי גזא דרחמנא איתי' אבל לפי האמת אינו וזה צ"ע גדול והנה הר"ן במקומו פי' ג"כ נדבה אתי לידי תקלה לענין בל תאחר דלא כפי' רש"י אבל לפירש"י תמוה מאוד וצריך לי עיון גדול מאוד ועל תשובתו אני מצפה עכ"ל:

וזה אשר השבתי לו לדעתי אין כאן קושי' דהכי פירוש' דצריכי תרי קראי בנדבה חד דאפריש ולא אקריב וחד דאמר ולא אפריש כגון דאמר הרי עלי עולה על מנת כשאפרשנו לא איתחייב באחריותו וזה הוי נדבה וצריכי תרי קראו חד לדאפריש ולא אקריב אף שהוא נדבה ואינו חייב באחריותו אם נאבד מ"מ אם הוא בעין ברשותו ולא מקריב עובר בל תאחר אבל אם אמר הרי עלי עולה ע"מ שאין אני חייב באחריותו כשאפרשנו אימ' אפילו עדיין לא הפריש לא יעבור בבל תאחר דדיבורא לאו כלום קמ"ל דעובר ואי אשמועינן אמר ולא אפריש משום דלא קיים דיבורי' אבל הפריש ולא הקריב כל היכא דאיתי' בי גזא דרחמנא איתי' צריכי פשוט מסוגיא זו היכא דאמר הרי זו עולה דבהמה עומדת לפניו ונאבדה שאינו חייב באחריותו כיון דקיים לדיבורא ואינו חייב באחריותו למה יהי' עובר בבל תאחר ולפי"ז ניחא פירש"י בנדרים דהתם בפלוגתא דר"י ור"מ אין חשש איסור נדר שיעבור בבל תאחר דמהי תיתי יעבור דאחזוקי אינשי ברשיעי במידי דלית בי' חסרון כיס לא מחזקינן ובודאי כשהפריש שלא יעבור אלא דחשש דילמא יאבד לאחר שיפרישנו והוא חייב באחריותו ויתרשל ולא יביא מפני חסרון ממונו אבל אם אמר בלשון נדבה הרי זו דכבר קיים לדיבורי' מהי תיתי לומר שלא יביא ויעבור על בל תאחר ואפילו אם יאבד כיון שאינו חייב באחריותו אינו עובר על בל תאחר דעשה את המוטל עליו וכל היכא דאיתי' בבי גזא דרחמנא איתא וזה כוונת רש"י בנדרים דף ט' ע"ב

דילמא אתי לידי תקלה דאם אמר בלשון נדר הרי עלי קרבן אתי לידי תקלה דעבר משום בל תאחר ר"ל דחשש הוא דאם יאבד ויתרשל מלהביא מפני חסרון כיס אבל נדבה כו' אבל בל תאחר לא דכל היכא דאיתי' בי גזא דרחמנא איתי' ר"ל אם אמר הרי זו הרי קיים לדיבורי' ונאבדה שוב אינו עובר על בל תאחר דכל היכא דאית' בי גזא דרחמנא איתי' כנ"ל ברור ונכון:

ואגב אודיע לך מה שישבתי בס"ד במה שנתקשה לי לפי הגהות אשרי ר"פ השותפי' דמפרש הא דאין מקבלין צדקה מן הגוים ולא סמכינן אקרא דאיש איש דמקבלין נדרים ונדבות מן הגוים משום דנדרים ונדבות לא קאתי לכפרה אבל צדקה לכפרה אתי ולכך אין מקבלין ולפום ריהטא יקשה על דבריו דהא קי"ל חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן משום דלכפרה אתי א"כ אמאי ממשכנין על הצדקה וניחא לי לומר דכתבו התוס' בד"ה ד' ו' ד"ה יקריב אותו דחייבי חטאות דאין ממשכנין מיירי קודם שעבר בבל תאחר אבל אם עבר בבל תאחר ממשכנין אפי' חייבי חטאות ואשמות וצדקה עובר בבל תאחר מיד משום דהא קיימי עניים ולכך ממשכנין וק"ל:

שאלה ק

כתב הטור א"ה סי' נ"ב וכתב הרמב"ם במה דברים אמורים בגדולה אבל בקטנה שפסקה על עצמה כופין אותו ליתן גט וכתב הב"י דאיתא שם תנא בד"א בגדולה אבל בקטנה כופין לבעל ליתן גט ומשמע דאמתניתין קאי והרי"ף שהשמיטהו משמע דסבירא לי' דאברייתא קאי וכדפירש"י וכיון דלא קי"ל כברייתא השמיט מאי דאיתמר עלה והרא"ש שהשמיט הא דבד"א בגדולה כו' משמע דס"ל כהרי"ף והרמב"ם דהלכה כתנא דידן ולא כברייתא ושלא כדברי רבינו שהוא סובר דהרא"ש פסק כתנא דברייתא עכ"ל ולמעלה כתב נמי וז"ל ולי נראה דאין הכרע בדבריו ואדרבא יש להוכיח שפוסק כתנ' דמתני' וכמו שאכתוב בסמוך עכ"ל ונפלאתי מאוד על מאור עינינו הב"י דהא דתני במה דברים אמורים משמע לי' להרא"ש דאברייתא קאי וע"כ אדמון סבר אפילו בגדולה כנוס או פטור דחכמים מודים לאדמון בקטנה אבל פלוגתייהו בגדולה וכיון דפסק כאדמון אפילו בברייתא אפילו בגדולה הילכתא כוותי' דיכולה לומר או כנוס או פטור ע"כ השמיט האי במה דברים אמורים דלמאי איצטרך לי' כיון דפוסק כברייתא והלכתא כאדמון אפי' בגדולה והרי"ף סבר דהך במה דברים אמורים אמתניתין קאי דמודים חכמים לאדמון דפוסק לבת קטנה שיכולה לומר כנוס או פטור וכיון דהילכתא כאדמון אפילו בגדולה שפסקה אבי' ולכך שפיר השמיט הך דבמה דברים אמורים אבל הרמב"ם הי' מפרש

דבמה דברים אמורים אברייתא קאי ומדברי רבנן נשמע לדברי אדמון במני' דפליגי היכא שפסק אבי' ואם היא פסקה כ"ע מודים דתשב עד שתלבין מ"מ נשמע דוקא בגדולה אבל בקטנה יכולה לומר או כנוס או פטור וזה נראה לי ברור לפרש דברי הרמב"ם והרי"ף והרא"ש באין גימגום ויותר תמיה לי הא סיים הרא"ש והלכתא כוותייהו ואמאי כתב הב"י אין הכר' בדבריו שוב ראיתי שם שהביא בשם הרי"ף וז"ל והשתא דתקנו רבנן למורדת למיתב לה גט לאלתר כו' כדאמר לה או כנוס או פטור כייפינן ליה ויהיב לה גיטא והשיג עליו הרמב"ם דלא דמי למורדת כו' אבל זו אין הבעל רוצה בה והיא רוצה בו ונ"ל דאין כאן תפיסה על הרי"ף דהרי"ף סבר דתקנת מתיבתא הוא לטובתה שלא לעגנה אף שהיא מורדת בו כופין לבעל שיכתוב לה גט א"כ ק"ו כאן שהיא רוצה בו והבעל אינו רוצה לכונסה שכופין אותו מצד התקנה שיתן לה גט והא דמסיים הרי"ף ויהיב לה גיטא בעל כרחי' ר"ל בעל כרחי' דבעל וזה ברור באין גימגום דברי הרי"ף וקושיא הנ"ל כבר נדפסה משמי בסוף תשובות רמ"א שנדפסו מחדש באמשטרדם ואחר זמן בא לידי ספר דרישה ופרישה על אבן העזר ומצאתי שגם הגאון בעל הדרישה הרגיש בקושיא זו על הרב הב"י והניחו בקושיא יעויין שם:

שאלה קא

כתובות דף ע"ח ריש פרק האשה שנפלו גמרא בפיסקא אמר רב יהודא אמרו לפני רבן גמליאל איבעיא להו ר"י אלכתחילה או אדעבד כו' וראיתי פירושים רבים בפי' אבעי' זו התוספות הביאו בשם רש"י שני פירושים ור"ת מפרש פי' אחר וכולם דחוקים לפירוש ראשון יקשה איך יסברו האמרו לו דר"י שאפילו בדעבד מכרה בטל כיון שנפלו קודם שנתארסה ומכרה בעוד שנתארסה ויותר מסתבר לומר דפליגי אלכתחילה ולישנא בתרא דרש"י נמי יקשה קושית ר"ת אטו טעמא דבית שמאי אתי לאשמועינן:

ונראה לי לומר דכך פירושא לאחר שנדקדק מאי קמבעיא ר"י אלכתחילה או אדעבד דמהי תיתי לומר דפליגי אדעבד דהא ע"כ טעמא דב"ה דאירוסין עושה ספק נישואין ולכך מכרה קיים ומהי תיתי לומר לדמות לשנפלו לה משנישאת ותו יש לדקדק דאמרינן בגמ' דאמר ר' חנניא לא כך השיב' דיש תשובה נוצחת דלא אם אמרת בנשואה שכן בעלה זכאי במציאתה כו' וא"כ יקשה על ר' יהודא למה היה צריך רב"ג להשיב על החדשים אנו בושים דהא יש תשובה נוצחת ועוד דהנך אמרו לו נמי לאו קטלי קני באגמי הוי ואיך שאלו מרבם דבר שיש עליה להשיב תשובה נוצחת:

אלא נראה ברור דהא יש לדקדק עוד במאי דפריך הש"ס מ"ש רישא דלא פליגי ומ"ש סיפא דפליגי הלא לפירש"י במתניתין חילוק גדול יש לחלק דפשוט לבר בי רב דחד יומא דברישא מיירי שנפלו לה נכסים קודם אירוסין ובסיפא מיירי שנפלו לה באירוסין ויש לו בה זכי' במקצת שאבי' ובעלה מפירין נדרים אלא נראה ברור דהא התוס' בד"ה האשה שנפלו דחו הוכחת רש"י ברישא דמיירי שמכרה בעודה ארוסה אלא דיכול לפרש בלא ראי' ולפ"ז י"ל דמתניתין איירי בשנפלו לה קודם אירוסין דמוכרת לכתחילה אפילו בנישאת וא"כ יקשה מ"ש רישא דלא פליגי ומ"ש סיפא דפליגי וסיפא ע"כ במוכרת בעודה ארוסה דאי מוכרת בנשואין הא קתני לקמן עד שלא נישאת כו' אם מכרה ואין לומר דאתי כב"ה דהא כבר נשמע ממילא מדקתני נפלו משנשאת אלו ואלו מודים מכלל בעוד שלא נשאת דהיינו בנפלו משנתארסה דמקחה קיים אלא ע"כ אתי לאשמועינן דב"ש וב"ה לא פליגי בנפלו משנתארסה ונישאת דאינה מוכרת לכתחילה וא"כ ע"כ מציעת' מיירי במכרה בעודה ארוסה וא"כ מ"ש רישא ומ"ש סיפא דהא המכירה עכ"פ הי' בנישאת מסתברא להשות דינם למכרה באירוסין אף שנפלו באירוסין או י"ל דרישא מיירי שמוכרת באירוסין וא"כ יש חילוק גדול ומשני ר' ינאי דלעולם דנוכל לומר ברישא דמוכרת בנישאת ואפ"ה לא פליגי שם משום דבזכותה נפלו ואזלינן בתר שעת נפילה וסיפא אימר בזכותו ואימר בזכותה כו' ובני ישיבה הכי קמבעי' להו ר"י אלכתחילה די"ל ברישא מיירי דמוכרת לכתחילה באירוסין ופליגי אלכתחילה כי היכי דבנפלה בשעת אירוסין והוכרח להשיב על החדשים אנו בושים בנפלה מאירוסין למה לא תמכר לכתחילה אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים בנפלה קודם אירוסין או אדעבד פליגי דרישא מיירי שמודים ב"ש וב"ה שמוכרת אפילו בנישאת ופליגי אמרו לו אדעבד ר"ל כי היכי דבנישאת מכרה בטל ה"ה בנפלה קודם אירוסין ונישאת נמי מכרה בטל והוכרח להשיב להם על החדשים אנו בושים משנפלה משנשאת אלא שאתם מגלגלים עלינו את הישנים אבל לא ניחא להו למימר דפליגי אשנתארסה דאיך רצו לדמות ארוסה לנשואה כמו שאמרו בש"ס דתשובה נוצחת יש כאן ומשני ת"ש דתניא א' ר"י אמרו לפני רבן גמליאל הואיל וזו אשתו וזו אשתו ר"ל אף שנפלה קודם אירוסין מ"מ בשעת מכירה היא נשואה וכשם שבנישאת מכרה בטל אף זו מכרה בטל א"ל על החדשים כו' ש"מ אדעבד פליגי ר"ל דברישא מיירי דב"ש וב"ה מודים שמוכרת אפילו נישאת ופליגי אמרו לו דאפילו בדעבד מכרה בטל דאזלו בתר שעת מכירה או י"ל הדברים כפשטן דסברו הם דרישא מיירי דמוכר לכתחילה אפילו בנישאת ופליגי אלכתחילה דלמה תמכור לכתחילה כמו באירוסין או אפילו בדעבד פליגי דמכרה בטל כמו בנפלו משנישאת

והוכרח להשיב על החדשים אנו בושים ולא ניחא להו לומר דפליגי אנתארסה דאיך דימו אירוסין לנישואין וק"ל:

ורבי חנניא בן עקביא סבר לא כך השיבן מתחילה אלא ר"ש ב"ג סבר שהם שאלו על ארוסה שמכרה יהי' בטל כמו בנשואה והשיב להם תשובה נוצחת ושאלו לו רבי נפלו לה קודם שנשאת ונישאת מאי א"ל אף בזה מוכרת ונותנת ואמרו לו הואיל וזכה באשה כו' עד שהוכרח להשיבה על החדשים אנו בושים עד דמשני תני מוכרת כפי גירסת רש"י או התוס'. ובזה יתיישבו כל הספיקות וגימגומים בשמעתין ואין להקשות דא"כ מאי פריך בשמעתין רב ושמואל דאמרי כמאן דילמא כאמרו לו דר"י דשמעתין די"ל דהא קושיא זו קשה גם לפי' ראשון דרש"י דשאלו אדעבד אפילו בנפלו קודם אירוסין ומכרה בשעת אירוסין וק"ו במכרה בנשואין וא"כ מאי פריך רב ושמואל דאמרי כמאן דילמא כאמרו לו דר"י אלא ע"כ דלא ניחא למימר דרב ושמואל יסברו כאמרו לו כיון דדחה רשב"ג דבריהם ודוק ובזה ישבתי מה שכתוב בספר קיקיון דיונה וז"ל מקשי' מאי הי' חסר ר"ת בפי' ראשון של רש"י די"ל דהוקשה לו קושי' התוס' דלעיל מאי פריך רב ושמואל דאמר כמאן דילמא כאמרו לו דר"י אבל לפי' ר"ת ניחא דלא פליגי אלא אלכתחילה דרישא או אדעבד דסיפא בנפלו לה בעודה ארוסה אבל בנפלו לה קודם שנתארסה לא פליגי וק"ל:

תוס' ד"ה לא כך השיבן כו' פי' על הארוסה ששאלו לא הוצרך להשיבם כדאמרינן דתשובה מעולה ונצחת השיבם כו' ונתחבטו בזה בני ישיבה מה חידשו בזה התוס' יותר מפירש"י ונראה ברור דהתוס' אזלו לשיטתם דסיימו לעיל בד"ה איבעי' להו דיש לישב פי' ראשון ברש"י שהם דנו ארוסה מארוסה ונישאת והשיב להם אף בזו לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים ושאלו הואיל וזכה באשה לא יזכה בנכסים והשיב על החדשים אנו בושים ולפי גירסא זו לא הי' צריך להשיב תחילה אף בזו לא תמכור ואם מכרה ונתנה קיים דאפילו תימא דמכרה בטל מ"מ אין הנדון דומה לראי' דהתם זוכה במציאתה כו' משא"כ בנפלו קודם אירוסין ונתארסה ולכך כתבו התוס' על הארוסה ששאלו לא הוצרך להשיבן כדאמרינן ר"ל לפי גירסתם בפירש"י הראשון שהשיב אף בזו לא תמכור לא הוצרך לזה דתשובה מעולה ונוצחת השיבם אבל רש"י אזיל לשיטתו שלא גרס בברייתא שהשיב אף בזו לא תמכור אלא מיד שרצו לדון מה זו מכרה בטל אף זו מכרה בטל השיבם על החדשים אנו בושים וזה שפירש"י בעוד שדנו על ארוסה לא הוצרך להשיבם על החדשים אנו בושים אלא תשובה נוצחת השיבם ולא פליגי רש"י ותוס' אלא דהתוס' מפרש שלא הוצרך להשיבם לפי גירסא שגרסו אף בזו לא תמכור ורש"י מפרש לפי גירסא שלו וק"ל:

שאלה קב

ראיתי בש"ו של מחותני הגאון מוה' צבי מאמשטרדם בסי' ל"ה שהשיב על הטו"ז באו"ח סי' תקצ"ו ס"ק ב' שבסוף דבריו כתב אבל בי"ט גרידא אין שום איסור וכו' וכתב מחותני שנעלם ממנו תלמוד ערוך סוף פ' ואלו קשרים שמבואר שם דבי"ט נמי איכא איסור שבות תקיעת שופר ובפרק כסוי הדם דף פ"ד ע"ב בד"ה תקיעת שופר בגבולין תוכיח כתבו התוס' וספקה דוחה י"ט אע"ג דאיכא איסורא דרבנן בתקיעת שופר שהיא חכמה ואינה מלאכה ונדחה איסור זה מספק הרי בהדיא דבי"ט של ר"ה נמי איכא איסור בתקיעת שופר בחנם וכן כתבו התוס' ברישׁ פ' י"ט של ר"ה ד"ה רדיית הפת כו' עכ"ל ואני אומר דיש ללמוד זכות על הט"ז דהמעיין בט"ז יראה שלא דן אלא על י"ט של ר"ה ומה שכתב בי"ט גרידא ר"ל בי"ט של ר"ה משא"כ בי"ט דר"ה שחל בשבת וכן בשאר י"ט מודה הט"ז דאיכא שבות ותדע דהא בסי' תקפ"ח ס"ק ח' הביא הט"ז קושי' המזרחי דבי"ט נמי נגזור שמא יתקן כלי שיר ותירץ הט"ז דקול שופר לא ניתן לשיר אלא לתקיעה של מצוה ע"כ לא גזרו כן ועכ"ל דאין להם לגזור ולעקור לגמרי ד"ת הרי להדיא דהגאון הט"ז מודה דבשאר י"ט הוי תקיעה שבות אלא דבר"ה לא גזרו שבות זה ואפילו בר"ה שחל בשבת לא רצו לגזור בשביל תיקון כלי שיר אלא משום שמא יעבירנו וע"כ לא גזרו האי גזירה בתקיעת שופר דא"כ אף בי"ט לא יתקע דגם שם שייך שמא יתקן וכן הוא במג"א אבל גזירה שמא יעבירנו לא שייך אלא בשבת וכיון דלא גזרו גבי תקיעות דר"ה א"כ מותר כל היום לתקוע אף שכבר יצא משא"כ בשאר י"ט ומה שכתבו התוס' בחולין דאיכא איסור בתקיעת שופר היינו גבי טומטום דספק אשה ולגבי נשים אין חילוק בין ר"ה לשאר י"ט והוי שבות דכלי שיר וכן בכל מקום שהזכירו התוס' בר"ה דתקיעה הוי שבות משום תיקון כלי שיר ובשבת אסרו משום שלא יעבירנו אבל בי"ט דר"ה לא הוי שום שבות בתקיעה כל היום ודברי הט"ז ברירין ומש"כ הט"ז ותו דא"כ גבי לולב נמי בתר דנפיק בי' יהי' אסור ליטלו דחד טעמא הוא בשופר ובלולב נראה כוונתו משום דהתוס' בחולין תירצו בתירוצא קמא דאף בי"ט גבי אשה שייך גזירה זו דאין לומר מתוך שהותרה הוצאה לצורך כו' דבעינן צורך היום קצת וא"כ לאחר שדחה הט"ז סברא זו דלא שייך שמא יעבירנו גבי י"ט של ר"ה גרידא כתב ותו ר"ל דאם באנו לומר דלאחר שיצא במצות שופר שייך נמי בי"ט גזירה זו כיון דאין צורך היום כ"כ על זה כתב גבי לולב נמי בתר דנפק יהי' אסור ליטלו וכיון שאין שייך גזירה זו בי"ט וגם גזירה דכלי שיר לא רצו חכמים לגזור גבי שופר דר"ה א"כ כל היום מותר לתקוע בלי שום פיקפוק בעולם ובחינם העביר הדרך על הגאון הט"ז וגדולה מזו יש להוכיח מדברי רש"י שפי'

בד' ל"ג הא דדייקינן הא נשים מעכבות דפטורות לגמרי וכי תקעי איכא בל תוסיף ולמה לא קאמר דאיכא גבי נשים שבות דכלי שיר אלא ע"כ כיון דביום זה לא רצו חכמים לגזור א"כ גם לנשים הותר מיהו יש לומר דעדיפא מיני' קאמר דאפי' בל תוסיף עברי אך הא קשיא לי דלפירש"י א"כ אמאי אמרו דטומטום חייב בתקיעת שופר כיון דספק אשה הוא יותר יאות לפטרו בשב ואל תעשה מלחייבו ולעבור על בל תוסיף ואין לומר דהאי ברייתא אתי' כר' יוסי ולר"י אינו עובר על בל תוסיף זה אינו דהא רבנן דסבירי להו כר' יהודה דאין בנות ישראל סומכות אתבי' מהאי ברייתא לר"י בחולין ואמרו תקיעת שופר בגבולין יוכיח שספיקה דוחה י"ט וא"כ הדרא קושיא לדוכתא לפירש"י הא עובר על בל תוסיף ודוחק לומר שמתכון שאם הוא אשה לא יהי' תקיעה לשם מצוה אלא לשיר:

שאלה קג

נשאלתי איש אחד הניח עשירות ליורשים גם סך לירושלים ולשאר צדקות דהיינו שיהי' הקרן קיימת ולחלק כל שנה רוחי' ולעת זו אחד מהיורשים יש לו דוחק גדול ויש לחוש שילך בדרך שאינו הגון בכן אם מותר ליקח מהקרן הנ"ל לסמוך יד היורש וע"י זה יכול לעשות שידוך הגון עכ"ל השואל. אמרתי להשיב בקצרה דבר זה כבר נתחבטו בו גדולי ראשונים והביא הב"י בי"ד סי' רנ"א בשם המרדכי וז"ל מעשה באחד שנתן מקצת נכסיו לצדקה בעת מותו לימי' ירדו קרוביו מנכסיהם דקצת גדולים היו אומרים שיש ליתן אותה צדקה לקרובים שירדו מנכסיהם דתניא בפ' י"נ באחד ששמע שמת בנו וכתב כל נכסיו לאחרים ואח"כ בא בנו דהילכתא כר"ש בן מנסיא דאומר דאין מתנתו מתנה דאזלינן בתר אומדנא ה"נ אמדינן דעתי' שאלו ידע שירדו קרוביו מנכסיהן לא הי' מניח קרוביו ונותן לאחרים הילכך יהבינן לקרובים ויש גדולים אחרים שחולקי' ואומרים אדרבא אומדן דעתו שאפילו אם הי' יודע שעתידין לירד מנכסיהן הוי יהיב צדקתו לעניים דמידי הוא טעמא דיהיב אלא כי היכי דתיהוי ליה כפר' ותלך לפניו צדקתו והשתא דקרוביו עשירי' ימנע מלעשות מצוה לעצמו וימתין עד שירדו מנכסיהן ועד אותו זמן יהי' נידון אלא ודאי הואיל ובהאי שעתא עשירים היו אין להם באותה צדקה אלא כשאר עניים עכ"ל וכן פסק בש"ע א"כ ה"נ דכוותי' ואפילו מן רוחי' די"ל דכ"ע מודו דאמרינן בזה אומדן דעתו כשיצטרכו בניו ויורשיו אחריו שהם יהיו קודמים מ"מ אם באו ליד גבאי אין לבניו וליורשיו שום כח יותר משאר עניים ומעשה כיוצא בזה הביא הב"י בשם המרדכי על ראובן שנתן ממונו לצדקה ואמר זה הממון ינתן בריוח ומן הריוח יקחו הקהל לשכור רב הישר בעיניהם זה קרן יהי' קיים כו' ואחר מותו השכירו הקהל

רב אחד ונמצא רב אחר שהי' נשוי מבנות המקדיש גדול כמותו אם שייך כאן אומדנא והשיב דאחר שבא ליד הגבאי אין לבניו וליורשיו שום כח יותר משאר עניים וגדולה מזו כתב אפילו בחייו אם הודיע כבר להקהל שהוא נודר כך וכך לתת ביד גבאי ושוב העני אפי' הוא גופי' לא מצי לעכובי לעצמו דאנן ידי עניים אנן א"כ בנדון דידן נמי אם לא בא ליד גבאי וגם לא אמר בפני הקהל יכולים ליתן כל הרוחים ליד יורשיו עניים אבל ליקח מקרן לא תיגע בו יד דכאן אומדן דעתו בהיפך שכוונתו הי' שיהי' צדקתו עומדת לעד ואם יכלה קרנו יבטל כוונתו אבל ליתן לבניו מהריוח בזה שפיר אמרינן אומדן דעתו דאם יהיו בניו עניים שיתנו להם ואולי ילכו בדרך טובים ועיין בחו"מ סי' רנ"ג ובש"ע סי' י"ז הנלע"ד כתבתי:

שאלה קד

מעשה באשה אחת שנכנסה עם איש אחד לחדר והגיפו הדלתות במנעול וראה עד אחד דרך חור קטן שהי' בפתח וראו איך שהיו שוכבים כדרך המנאפי' וכן ראתה המשרתת הבית ויצא קול בעיר איך פלונית זינתה וקצת אנשים קמו וגבו ב"ד שלא בפני בעלה וקולי קולות לא יחדלון ונשאלתי אם יש לאוסרה על בעלה. תשובה דנראה לפע"ד דמתרי טעמי אין בעדות זה ממש ראשון קבלת עדות שנתקבל שלא בפני בעלה לית בי' מששא דזה מוסכם מכל הפוסקים בא"ה סי' י"א דעדות אשה שמעידי' שזינתה צריכה דרישה וחקירה ואין לקבל העדות שלא בפני בעלה וכתבו האחרונים דאפילו למ"ד בדיני ממונות אם נתקבל שלא בפניו מהני הכא לא מהני ועוד דאין כאן שני עדים כשרים לאוסרה על בעלה דאף דאיתא בסי' קע"ח דאם עד הטומאה הוא אפילו אשה או קרוב כשר לעדות שאני התם משום דקינא לה קודם ורחמנא אכשרה עדים פסולים דכתיב ועד אין בה אבל בעלמא ש"ס ערוך דאין אסרינן לאשה ע"פ עד אחד דילפינן דבר דבר מממון ואשה כמאן דליתא דמי ואין דבר שבערוה פחות משנים וא"כ בנדון דידן דבר המסור ללב הבעל אם מאמין לדברי העדים הנ"ל יוציא ויתן כתובה ומבואר בא"ה סי' קע"ח דהרבה פוסקים סבירי להו דכופין אותו ומשמש עמה אע"פ שאומר שמאמין לדברי העד מאחר שאשה אינה מודה ועיין בסי' קט"ו דלא יוכל לומר שמאמין לדברי העד אלא אם מאמין לו ג"כ בשאר דברים אבל אם אינו מאמין לו בשאר דברים רק בדבר זה משום דבלאו הכי נחשד לו קצת לא נאסרה עליו משום זה וכן מצאתי בתשובות דרכי נועם שאלה מ"ג שכתב להדי' דאם הי' עד אחד והבועל בעצמו מודה לדברי העד אפ"ה אם אין הבעל מאמין אין האשה נאסרת עליו והדבר המסור ללב נאמר ויראת ואשמה תלוי

בראשיהם ובפרט באשה אשר אכלה ומחתה פי' ואמרה לא פעלתי און ואנו מנוקי' מן העון הנלפע"ד כתבתי בנחיצה ואגב אודיע מה שנראה לי להגיה בבירור בדברי התוס' סוף גיטין ד"ה מה להלן בעדים ברורים כו' לעבור עליו בשני לאוין טעות סופר הוא וצ"ל לעבור עליו בלאו וטעה הסופר וכתב ב' לאוין עיין ביבמות דף י"א ע"ב דלר"י בן כיפר לאו בסוטה לית ליה ולרבנן נמי ילפינן לאו בסוטה מהאי קרא לשוב לקחתה וגו' א"כ לא מקשו התוס' מידי אלא ע"כ צ"ל לעבור עליו בלאו וכן הוא בהדי' בירושלמי סוף המגרש ליתן עליו בלא תעשה וק"ל ותמה אני על גדולי ראשונים שלא הרגישו בזה ודו"ק ותשכח כדברי בעזרת ה':

שאלה קה

נשאלתי אם נולד איסור טריפה במקולין והיה בהם חתיכה הראוי להתכבד באופן שכמה חתיכות ידועות שהם מבהמה אחת דרך משל שהי' תלוי לשון של בהמה עם הכסף במקום אחד וכן לכל בהמה ובהמה מונחים כל החתיכות במקום אחד לבד ובא כלב ואכל לשון אחד של בהמה אם יש להתיר שאר הלשונות לאכול שנים שנים כיון דאי אפשר לומר ששאר הלשונות הם של היתר כיון דהבשר נשאר באיסור:

תשובה לזה דלכאורה יש להביא ראיה מהא דאמרינן בפרק התערובות דף ע"ז ע"ב איברין באיברין בעלי מומים ר' אלעזר אומר אם קרב ראש אחד מהן יקרבו כל הראשים כרעים של אחד מהן יקרבו כל הכרעים משמע דאף דהכרעים נשארו באיסור מ"מ הראשים מותרים א"כ ה"ה הכא אף דשאר הבשר אסור מ"מ אותו אבר שנאכל שאר איברים מותרים אבל אחרי העיון אין הנדון דומה לראי' דהתם מיירי שאין מכירים שהם מראש זה שנאכל א"כ שפיר אמרינן דאיסור הלך וכל הראשים מותרים ושאר הכרעים אסורים שמעורבים בהם אחד של איסור אבל הכא בנדון דידן כיון ששאר איברים ידועים שהם מזה הלשון שנאכל א"כ צריך אתה לומר על שאר איברים שגם הם מן האיסור ויתבטלו כל האברים והיכא שנתפרש אחד מן האיסור לא שרינן השאר דאדרבא דאמרינן איסורא ברובא איתא דהא הביא הב"י בסי' ק"י דהא דנקט דנפל אחד לים למעוטי אם פירש אחד מהם דלא שרי משום הכי התערובות אדרבא אנו אומרים איסורא לתוך רובא אשתאר וכתב הרשב"א טעמא דמילתא דכל שישנה בעין ואתה צריך לדון עליה ועל השאר מפני מה נאמר שזו האחת היא האיסורא אדרבה יש לנו לומר שהאיסור נשאר ברוב אבל כשנאכל' אחד מהם או נאבדה ואין אתה צריך לדון עליה שכבר הלכה ואינה בפנינו לדון עליה אלא על אלו אנו אומרים שאותה שנאבדה היא אסורה עכ"ל

א"כ בנדון דידן שעכ"פ צריך אתה לדון עליה על החתיכות הנשארות ואי אפשר לומר שהיא אסורה דאדרבה דנימא איסורא ברובא איתא א"כ אף מה שנאכל ממנו קצת אין אומרים בו שזה האיסור ודומה לזה הביא בספר בית הילל מעשה שהיה בק"ק ווילנא שהביא טבח מביתו למקולין רביעית של בשר ואח"כ נולד ספק טריפה בביתו ורביעית אחד נשאר בביתו ונשאו ונתנו יחד כל גדולי ישראל אם להתיר הרביעית בשר בבית כיון דרביעית מה שבמקולין פירש אחר שנולד בו הספק אמרינן מרובא פריש א"כ מה שנשאר מבהמה זו ר"ל רביעית שני' נמי מותר או דילמא כיון דהך דקבוע אסור האי נמי אסור והגאון בעל חלקת מחוקק היה רוצה להתיר וכן הגאון מוהר"ר העשיל וכתב שהוא והגאון מהר"ר שמואל קיידנאבר אסרו הכל ופסק שם למעשה אף שחלק שבחוץ טריפה שנמשך אחר חלק שבפנים א"כ בנדון דידן נמי כן ואף שהתם יש לצדד ולהתיר דכיון דאמרינן מרובא פריש וזה אפילו בקבוע דאורייתא מותר כגון ט' חניות אפילו הכי אי פריש שלא בפנינו אמרינן מרובא פריש וכיון דאיגלי מילתא שפריש מרובא גם חלק שבפנים נמי מותר אבל בנדון דידן דאנו תולין שאיסור נאבד וזה סברא גרוע הוא אלא כיון שמדאורייתא בטל אנו אומרים שזה שאבד זה הוא האיסור וכשנשאר מזה האיסור איך אפשר לומר שזה האיסור להתיר אחרים אדרבה נימא דאיסורא ברובא איתא וא"כ אף אותה שנאבדה אי אפשר לומר שזה האיסור א"כ כל הלשונות אסורים וראיה לזה הא דכתב הט"ז בסי' ק"י ס"ק ה' וצריך אני להאריך קצת דכתב שם המחבר מי שלקח בשר מהמקולין ואפילו חתיכה הראוי' להתכבד ונמצא טריפה במקולין ולא נודע חתיכת הטריפה ואינו ידוע מאיזה לקח כל מה שלקחו מהמקולין קודם שנמצאת הטריפה מותר אבל ליקח מכאן ואילך אסור ואפי' חתיכה שאינה ראוי' להתכבד שאין הכל בקיאין בזה ויטעו בין ראוי להתכבד לאין ראוי ע"כ וכתב הט"ז כן כתב הרשב"א הביאו הטור וכתב עליו ואיני מבין מ"ש להתיר בחתיכות שאינן ראויות להתכבד מפני שאין הכל בקיאין תיפוק ליה דאסורין מן הדין דכל קבוע כו' ותמהו ב"י ושאר גדולים על הטור דהא כל קבוע כמחצה על מחצה לא שייך אלא בט' חניות שאיסור ניכר במקומו משא"כ כאן שאיסור אינו ניכר ולא גזרו אלא בראוי להתכבד ובאין ראוי להתכבד שפיר בטיל ברוב ודינו כמו שנתערב בביתו ואני תמהתי עוד למה לא הקשה ב"י גם על הרשב"א למה החמיר כאן לאסור אפילו אינן ראויות מטעם שמא יטעו טפי ממה שנמצא בבית כו' והנראה לפע"ד דדברי רבינו הטור נכונים ואדהקשה ב"י קושי' מדנפשי' היה לו להקשות ממה שכתב הטור גופי' למעלה בסי' זה וכן חתיכה שנחתכה לאחר שנתערב בטילה כדפרישית לעיל וא"כ חס ליה לרבינו שיסתור דברי עצמו תוך

כדי דבור ע"כ נראה לע"ד דיפה כיון דעל כרחך לא שרינן לעיל בסוף סי' ק"א בנחתך אחד מהתערובות אלא מכח ממ"נ דאי האיסור נחתך הרי כולן מותרים כו' וזה שייך באם אין כאן אלא חתיכה אחת אסורה ואז אפשר לנו לומר שאיסור נחתך והשאר כולו היתר משא"כ כאן דנמצא בהמה אחת טריפה במקולין ולא נודע איזה היא נמצא אף כשתתיר החתיכה שאינה ראוי' להתכבד ברוב מ"מ החתיכות הראויות אסורין עדיין אע"פ שתאמר שזו שאינה ראוי' היא מן האיסור כי לא בחתיכה אחת יש איסור אלא בהמה שלימה נמצאת טריפה וא"כ אי אפשר לך לומר אם זו החתיכה של איסור כולן מותרי' והרי בוודאי עדיין חתיכות אחרות הראויות שהם אסורות וע"כ אין לנו להתיר בכל החתיכות אפי' שאינן ראויות דהא מגוף אחד יש לפנינו איסור והיתר וזה דבר שאי אפשר אלא ודאי גם החתיכות שאינן ראויות נאסרות כמו הראויות כיון ששניהם מגוף אחד ע"כ הקשה רבינו הטור יפה דכולן אסורות מצד הדין כו' עכ"ל הט"ז א"כ הוא הדין בנדון דידן דכיון שנשאר מבהמה זו וע"כ גם היא בספק תערובות א"כ אף מה שנאכל ממנה לא אמרינן שזה האיסור להסיר השאר אלא כולן בספק וזה פשוט וברור ולא העתקתי דברי הט"ז אלא שיש לי לכתוב עליו שכבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק תחילת הקושיא מה שהקשה למה לא הקשה ב"י גם על הרשב"א למה מחמיר כאן לאסור שאינן ראויות מטעם שמא יטעו טפי ממה שנמצא בבית לא זכיתי להבין דבריו דאי מיירי שנתערב בביתו ג"כ בענין זה חתיכות הראויות ושאינן ראויות ג"כ יש לגזור דבוודאי מקולין לאו דווקא ואי מיירי שנתערב חתיכה שאינה ראוי' להתכבד לבד בזה לא שייך למגזור דדווקא אם חתיכות הראויות ושאינן ראויות הם במקום אחד שייך למגזור הא אטו הא אבל היכא שלא נתערבו רק שאינן ראויות מהי תיתי למגזור דילמא כשיתערבו הראויות נמי יקחו אטו ישתכח תורה מישראל וביותר מה שרוצה לישב דברי הטור לא נראי' דבריו כלל דבוודאי אם אין בכל המקולין אלא חתיכה אחת שאינה ראויה א"כ אי אפשר לומר ממ"נ דהרי בוודאי יש מזו הבהמה חתיכות הראויות ואינן בטילות א"כ אין לנו להתיר אפילו שאינן ראויות אבל אם יש במקולין הרבה חתיכות שאינם ראוים להתכבד דרך משל שיש עשרה שורים ויש עשרה רגלים או עשרה בני מעים שהם אינם ראוים להתכבד ואף שברגלים יש אחד של איסור כולם מותרים וכל החתיכות הראויות להתכבד אסורים והמעיין בדברי הרשב"א שכתב במה דברים אמורים בחה"ל שאין לה ביטול אבל שאר החתיכות מותרות ר"ל שיש בכל בהמה חתיכות שאינן ראויות להתכבד כגון רגלי בהמה וראש ובני מעים דהם בטלים אלא מ"מ אסורים מכח גזירה דילמא יטעו בני אדם ויקנו במקולין אף הראויות ובר מכל דין אי אפשר לומר דהרשב"א

מיירי שאם יש בכל החתיכות אלא חתיכה אחת שהי' מותרת ממ"נ כמ"ש הטור בסי' ק"א אי אפשר לומר כן לדעת הרשב"א דסבר בסי' ק"ט דהא חד בתרי בטל מ"מ אסור לאדם אחד לאכול בבת אחת כי אם בזה אחר זה והטעם מפורש בב"י דכיון שנתבטל ברוב דבר תורה ואין כאן איסור של תורה כשאוכל אחד אני אומר זה הוא של היתר וכן בכל אחד ואחד אפילו באחרון אני אומר מה שאכל ראשון הוא היה של איסור וכבר הלך לו וזה של היתר ולפיכך אין אוכלים כולם כאחד ואין מבשלן כאחד וא"כ איך אפשר לומר לדעת הרשב"א דאם נחתכה חתיכה אחת דמותרת ממה נפשך דאם היא של איסור אף כולם מותרות דמ"מ היא בעצמה לאסור דהא מטעם זה אסור לאכול שנים בבת אחת דחשש שמא יאכל האיסור דאין האיסור נעשה היתר א"כ איך אפשר לומר דאם היא אסורה כולם מותרות מ"מ היא תאסור ובאמת הא דסי' ק"א בנחתכה חתיכה אחת זה דעת הרא"ש ולטעמי' אזיל דכתב בשמו בסי' ק"ט דהא דחד בתרי בטל ברוב לאו משום ספיקא מותר אלא דגזירת הכתוב הוא שהאיסור נעשה היתר א"כ מותר לאדם אחד לאכול כולם בבת אחת וכן לבשל וא"כ שפיר כתב דאותה חתיכה שנחתכה מותרת בממ"נ דאם היא של איסור כולם מותרות והי' ג"כ מותרת דגזירת הכתוב הוא שהאיסור נעשה היתר וא"כ הפלאתי על הרב ב"י דבסי' ק"א התיר החתיכה שנחתכה ממ"נ דאם היא של איסור כולם מותרות משמע דסבר כדעת הרא"ש דאיסור נעשה היתר מגזירת הכתוב ובסי' ק"ט סתם כדעת הרשב"א דאסר לאדם אחד לאכול בבת אחת וצ"ע נחזור לענינינו דאם היו במקולין כל החתיכות ראויות להתכבד ובהמה אחת היתה בה חתיכה שאינה ראוי' ונאכל החתיכה הראוי' ונשארה שאינה ראוי' דאז כל החתיכות מותרות דאמרינן ממ"נ אם החתיכה שאינה ראוי' הי' האיסור כולם מותרות וחתיכה שראוי' כבר אכלה ופשוט הוא:

אכן כתבו הפוסקים דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו כגון בעלי חיים ונאכל אחד מהם בשוגג או נפל מעצמו לים תמי' לי' למה לא כתבו אפילו אם מת אחד מן בעלי חיים שכולם מותרים וראיה לזה דאמרינן בפ' התערובות דף ע"ד אמר רב נחמן טבעת של ע"ז שנתערב במאה טבעות ונפלה אחד מהם לים הגדול הותרו כולן דאמרי' הך דנפל היינו דאיסור' איתבי' רבא לר' נחמן אפילו אחת בריבוא ימותו כולן אמאי נימא דמית איסור מית אמר ליה רב דאמר כרבי אלעזר דתנן רבי אלעזר אומר אם קרב הראש של אחד מהן יקרבו כל הראשים נשמע מזה דאם מת אחד מן בעלי חיים דאמרינן איסורא מית מיהו היכא דמת ע"י אדם י"ל דלא מהני להתיר השאר דהא כתבו התוס' דלרב דווקא נפלה הא הפילה אפילו שוגג קנסינן אטו מזיד ואם מת ע"י אדם הוי כמו הפילה שוגג

וכן משמע דמה דהקשה ברכת הזבח וז"ל הא דכתב הרמב"ם בפ"ו מה' פה"מ כסתם מתניתין דכל הזבחים פסולים שנתערב אחד מהם ברבוא ימותו כולן ובטבעת של ע"ז פסק כרב דאם נפל אחד לים הותרו כולן וכתב הכ"מ בשם הר"י קורקוס וז"ל דרבינו סובר דההיא דימותו כולם שאני דע"כ לא התיר רב נחמן אלא בנפלה מעצמה אבל הפילה הוא לא אלא דהמקשה היה סובר דאין חילוק ומ"ה קשיא ליה מההיא דימותו ולדבריו מתרץ דס"ל כר"א אבל קושטא דמילתא דימותו כולם שאני דהוי דומיא דהפילה הרי להדי' לדברי הר"י קורקוס דהבין שימותו כולם ע"י אדם ואף שהב"י השיג עליו מ"מ דק ותשכח שאינו עולים אליבא דהילכתא אך בעיקר הדין מוכח שכיון שמת ע"י אדם הוי דומי' דהפילה דאף בשוגג קנסינן אטו מזיד אבל אי קשי' לי הא קשיא לי דתירצו דסבר לי' כר"א דאמר אם קרב הראש של אחד מהן יקרבו כל הראשי' דאמרי' דאיסור' קרב ואמאי והא זה ממש דומי' דהפילה ואמאי לא קניס הכא ר"א שוגג אטו מזיד וראיתי בט"ז סי' צ"ט ס"ט ט' וז"ל שוב מצאתי כן בדברי התוס' בבכורות דף כ"ג ד"ה סבר דאפי' למ"ד קניס שוגג אטו מזיד במבטל איסור מ"מ בשוגג שסבר שמותר לבטל מותר עכ"ל ולפום ריהטא הייתי רוצה לומר דהא דאמר ר"א אם קרב הראש של אחד מהן יקרבו כולן מיירי שלא הי' יודע שאסור לבטל אבל נשתקע הדבר ולא נאמר והפלאתי מאוד על הט"ז דהמעיין יראה דלא כתבו שם התוס' אלא למ"ד דלא קניס שוגג אטו מזיד והוי זה כמו שוגג וע"כ צריך לומר דנפל טעות בספרו וכן צ"ל דלמ"ד דלא קניס שוגג אטו מזיד במבטל איסור אפי' בשוגג שסבר שמותר לבטל מותר וכן הגהתי בט"ז שלי א"כ חזרה קושי' לדוכתה לפי' ר"י דאם הפילה לא נשתרו השאר א"כ איך אמר דסבר כר"א הא ר"א בהפילה מיירי שקרב אחד מהם ואפ"ה מותרים השאר ולפי מה שהביא הטור בסי' ק"י בשם הרא"ש שאם הפילה קודם שנודע התערובות שרי דלא שייך למגזר כיון שעדיין לא נודע התערובות א"כ נוכל לומר דההיא דר"א מיירי שקרב הראש של אחד מהן קודם שנודע התערובות ומיני' יליף דאם נפלה ממילא אף לאחר שנולד בה התערובות דמותרי' האחרים ופריך שפיר מהא דתנן כולן ימותו כמו שפי' הר"י קורקוס וכן מצאתי און לי בפירש"י בהדי' ביומא דף ס"ד אם קרב הראש של אחד מהן קודם שהרגישו בדבר אך קשיא לי לפי' זה מאי פריך התם והרי שחוטי' דלכ"ע נדחי' ותנן ר"א אומר אם קרב הראש של אחד מהן יקרבו כל הראשים מאי פריך דכיון דלא נודע התערובות עד אחר שקרבו ראשו של אחד מהם א"כ מעולם לא נדחו שחוטים דאם שאלו עליהם תכף היו מותרי' וכן משמע בזבחים מפירש"י דמיירי שנודע התערובות דפירש"י דאם קודם שנמלך הקריב אחד מן הראשים אכן היה נראה לי לומר דאף דנודע

התערובות לכמה בני אדם אלא שבא אדם אחד שלא ידע מזה התערובות והפילו בזה לא שייך למקנס שוגג אטו מזיד וא"כ אם המית אדם בהמה שלא ידע שנתערב כולם מותרים וא"כ הא דכתב הטור בריש סי' ק"י ב"ח שנתערבו ונשחטו דבטל חשיבתן מיירי בענין זה שלא ידע שנתערבו דלא ליסתרו דבריו דהסכי' בסי' זה כר"י דקנסינן שוגג אטו מזיד אבל כבר הרגיש הרב ב"י בסי' צ"ט ושם אי אפשר לישב באופן זה ודחק שם דאפשר דשאני דאם איסור נפל או למבטל איסור ע"ש מיהו לענין דינו הדין אמת דאף דנודע התערובות ואחד שלא ידע הפיל אחד מותרים השאר א"כ אף אם המית אדם אחד שלא נודע לו מהתערובות בזה לכ"ע מותר דלא שייך למקנסי' ולא מיקרי שוגג אלא שנודע לו התערובות אלא שסבר שבזה לא יבטלו או שסבר שכבר נתבטלו או שסבר שמותר לבטל אבל היכא שלא נודע לאדם זה שביטל אף שנודע לאדם אחד כמו שנפלה ממילא הוא ומותרי' השאר וזה ברור לי וא"כ לפי"ז אם נשחט אחד מהתערובות באופן שזה לא ידע שנתערב היו אחרים מותרים אבל באמת אינו דהא עכ"פ כיון שנשחט צריך אתה לדון על זו וכל היכא דצריך אתה לדון על זו נימא איפכא דאיסורא ברבוי אית' אלא דנראה לי דאם בהמה אחת נעשית טריפה בחיי' כגון שניקב קרומו של מוח כיון דאין צריך לדון עלי' דהרי היא אסור תלינן איסור' בה כמו בנפלה לים דחד טעמא הוא דהא דפריך הגמ' ואמאי נימא דאיסור מות אף שהנבילה קיימת ואפשר לדחוק ולומר נימא דאיסורא מית ר"ל לאחר שמת מסתמא נאבד מן העולם או שנרקב לגמרי או שקברו דאי לא תימא הכי א"כ אין הנדון דומה לראיה דהכא כיון דהנבילה קיימת צריך אתה לדון אם היא מותרת בהנאה או לא זה אבל אינו דהא הכא שנתערבו בקדשים וידעינן דכולן אסורות בהנאה אלא כיון דאינו חזי להקרבה אמרינן דאיסורא הוא א"כ יצא לנו מזה כל מקום שאין אתה צריך לדון על החתיכה דהיא בוודאי אסור' ניתרו כל החתיכות דמה לי שנפל לים דלא חזי לי' אמרי' דאיסורא הוא הוא הדין כל היכא דחתיכה אחת לא חזי לי' כגון שנפלה לאיסור ואין בה ס' לבטל אמרינן דאיסור' הוא ויש עוד לתרץ בענין אחר הקושיא שהקשתי על דברי ר"י ובחדושי הלכות הארכתי וכאן אין להאריך וראיתי עוד להזכיר הא דכתב דודי הש"ך בסי' ק"י ס"ק מ"א וז"ל או נפל מעצמו לים כו' ונראה דהיינו דווקא נאכל או נפל אחד מהן קודם שפי' מהן אבל אם פירש לפנינו או פירש ממילא למאן דאוסר פירש ממילא כיון דנאסר הוא וגם התערובות כיון שהנפרש הוא בעין א"כ כשנפל אח"כ לים לא מן התערובות הוא נפרש שנאמר הך דנפל דאיסורא נפל אלא עומד בפני עצמו והלכך התערובות נשאר באיסורו ואין אני מבין דבריו דהא ע"כ דהקריב הראש של אחד מהן מתחילה לקח מהתערובות ונפרש ואח"כ הקריב א"כ ש"מ

דאף דהקריב אח"כ מ"מ שאר התערובות מותרים וצ"ע וכן יש לי תימא רבה על הב"י דכתב בסי' ק"י דכתב הטור והא דשרי כשנאבד אחד מהן דווקא כשאוכל הנשארות שתים שתים דמה נפשך איכא חדא דהתירה אבל לאכלם אחד אחד או שאכלם כולם אדם אחד אסור והבין הרב ב"י דרבינו הטור רוצה לאסור לאדם אחד לאכול שתים בזה אחר זה ונדחק שם בפי' התוס' וטובא קשיא לי דהא כתבו התוס' דף ע"ד ע"ב וז"ל וליהנות מכולן בבת אחת פשיטא דאסור כדפרישית לעיל וכן ר' אלעזר דאמר יקרבו הראשים כולן לא להקריב בבת אחת מתיר אלא שנים שנים ע"כ לשונם וא"כ אי אסרי לאכול לאדם אחד בזה אחר זה א"כ איך מתיר להקריב במזבח כולן שנים שנים בזה אחר זה אלא ע"כ דלא אסור אלא להקריב כולם בבת אחת אבל שנים שנים בזה אחר זה אפילו על שנים אחרונים אמרינן איסורא באותן שכבר קרבו וראי' לזה דיבש ביבש בסי' ק"ט דלא סבר הרשב"א דאיסור נעשה היתר והוצרך לאכלם אחת אחת וז"ל כשאוכל אחד אני אומר זה של היתר וכן בכל אחד ואחד ואפילו באחרון אני אומר מה שנאכל ראשון הוא היה של איסור וכבר הלך לו וזה של היתר ולפיכך אינו אוכלן כולם כאחד הרי להדיא דלא אסר אלא לאכלם כולם כאחד אבל בזה אחר זה אפילו לאדם אחד מותר א"כ הוא הדין בנדון דידן ונשתקע הדבר ולא נאמר שרבינו הטור דאסר בשנים שנים לאכול לאדם אחד בזה אחר זה וכבר הרגיש בזה הדרישה והגיה בטור ואני אומר אף בלא הגה' סתמא כפירושו דמי שרבינו הטור לא אסר לאדם אחד לאכול שנים שנים בזה אחר זה מדכתב או שאכלם כולם אדם אחד אסור ואי כהבנת ב"י בטור היה לו לכתוב או שאכלם אדם אחד אסור ופשיטא דקאי על לעיל מיניה דשרי לאכול שנים שנים אבל לאדם אחד אסור ומדכתב תיבה כולם ש"מ דפירושו ר"ל כולם בבת אחת אסור אבל בזה אחר זה אין פוצה פה להחמיר וכן הא דכתב הטור בסי' ק"מ וז"ל כל הנשארים מותרין להנות בהם שנים שנים ביחד אבל לא מאחד לבדו ובלבד שלא יהנה אדם אחד מכולן ג"כ תיבת מכולן מיותר אלא וודאי בא לאסור לאדם אחד מכולן ר"ל כשהם בבת אחת כ"נ לי דלא כדרישה שמחלק בין איסור ע"ז לשאר איסורים דהא בגמרא מדמינן להדדי איסור ע"ז ותקרובת מזבח ש"מ לכל מילי דמי וכשם שבמזבח הייתי מקריב כולם שנים שנים כן בע"ז ובשאר איסורים מותר אף לאדם אחד להנות שנים שנים בזה אחר זה ודין זה הואיל ואתי לידן נימא ביה מילתא מה שלא נזכר בפוסקים ראשונים והאחרונים הא דכתב הטור בסי' הנ"ל ודוקא שנאבד אחד מן העולם אבל אם פירש אחד מהם אין להתיר בשביל זה הנשארים כו' אלא המיעוט שפירשו מותרי' שאנו תולין לומר האיסור ברוב והרוב אסור ואם כל הרוב נתערב באחרים כולן אסורין כאלו נפל שם איסור בידוע

אבל אם המיעוט נפל למקום אחר מותר וכתב ב"י דדברים אלו דברי הרשב"א בתורת הבית ומה שכתב דמיעוט שפירשו מותרים לאו למימרא שהם מותרים כמות שהן דהא ליכא מאן דשרי להו כמות שהן ועוד דא"כ איך כתב אח"כ אבל אם המיעוט נפל למקום אחר מותר שאם הם עצמן מותרים כשנפלו למקום אחר מהיכן היה יכול לבוא להם איסור שהוצרך להשמיענו שהם מותרים ותירץ ב"י מותרים דקאמר היינו לענין שאם נתערבו באחרים בטלות ברוב ומיהו כבר אפשר לומר שהרשב"א מפרש שהארבעים עצמם מותרים ומה שכתב ואם המיעוט נפל למקום אחר מותר כדי נסבה ע"ש ואני אומר כבודם הגדול במקומם מונח וכאן לא ירדו לעומק הדין להוציאו לאמתו:

ולברר דברים אלו צריך אני להאריך קצת בהעתקת הגמ' ופירש"י ותוס' ומתוך דבריהם תעמוד על מקור דינים אלו דאיתא התם בזבחים דף ע"ד ע"א אמר רב טבעת של ע"ז שנתערבה במאה טבעות ופרשו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר פרשה אחת מארבעים אינה אוסרת אחת מששים אוסרת ומקשינן מאי שנא אחד מארבעים דלא דאמרינן איסורא ברובא איתיה אחד מששים נמי אמרינן איסורא ברובא איתיה ותירצו אלא אם פרשו ארבעים כולם למקום אחד אין אוסרים ששים למקום אחד אוסרים כי אמריתה קמיה דשמואל א"ל הנח לע"ז שספיקה וספק ספיקה אסורה עד סוף העולם ופריך מיתיבי ספק ע"ז אסורה וספק ספיקה מותרת ותירצו תנאי היא דתניא ר"י אומר רימוני בדן אסורין בכל שהוא כיצד נפל אחד מהן לרבוא ומריבוא לריבוא אסורין ר"ש בן יהודה אומר משום ר' שמעון לריבוא אסורין ומרבוא לשלשה ומשלשה למקום אחר מותר אמר מר מריבוא לשלשה ומשלשה למקום אחר מותר מ"ש שלשה דאיכא רובא שנים נמי איכא רובא מאי שלשה דקתני תרתי והוא ואיבעית אימא סבר לה כר' אלעזר ע"כ ופי' רש"י רימוני בדן אחד משלשה דברים שאינן בטלים הילכך אסורים בכל שהוא אם של עולה או של תרומה הן כולן אסורים ואפילו אחרונים ר' שמעון אומר לרבוא אסורין רבוא הראשון שהאיסור עצמו נפל שם אסור אבל אם פירש אחד מאותו ריבוא לג' רימונים ומן השלישי פירש אחד למקום אחר מותר אף ג' אמצעיים דספק ספיקא בטל ואיבעית אימא סבר לה כר"א שמואל דאמר ספק ספיקא בע"ז אסור דאמר כר"א דאית לי' לר"א בע"ז יוליך הנאה לים המלח כו' לישנא אחרינא סבר כר"א ארישא קאי דאמר מריבוא לג' ותירצו מאי שלשה דקאמר תרי והוא ואיבעי' אימא שלשה דווקא ודקאמרינן תסגי בתרי סבר לה כר"א דאמר לא התיר ר"א אלא שנים שנים הילכך בעינן דלהוי ארבעה דלשקלינהו שנים שנים וראשון ישר בעיני עכ"ל רש"י והתוס' כתבו ונראה כלשון אחרון שפירש בקונטרס דר"ש סבר לה כר"א דאמר תולין את האיסור להקל

ולומר האיסור הלך לו דאמר אם קרב הראש של אחת יקרבו כל הראשים ואמר ר"א לא התיר ר"א אלא שנים שנים הכא נפל האיסור לריבוא אסורין שזה ספק ראשון ורימוני בדן לא בטלי מריבוא לשלשה דהוי ליה ספק ספיקא דאמרינן איסורא ברבוי איתיה ואלו ארבעה מותרים וארבעה בעינן כדי שימכרו שנים שנים דאי נפל והוא שלישי נמצא אחד באיסור' כשימכרו השנים ולהנות כולן בבת אחת פשיטא דאסור כדפרשי' עכ"ל התוס' ועתה הפלאתי על הפוסקים ראשונים ואחרונים שלא הביאו דעת התוס' בשם ר"ת דלפי' התוס' לפי אבעית אימא אף היכא דתלינן דאיסורא ברבויא איתיה ושרינן ע"י ספק ספיקא לא שרינו אלא לאכול שתים שתים אם לא בתערובות שלישית והטעם דבתערובות שנית לא הוי ספק ספיקא גמור דספק אחד הוא שפיר דילמא לא נפל כאן איסור אבל ספק שני צריך אתה לומר אם תמצא לומר שנפל כאן איסור דילמא זה שאוכל עתה לאו איסור הוא זה ספק הוא גרוע כיון שאתה צריך לומר שנפל לכאן איסור א"כ כולן בספק ואסורין כולן מספק וכמו היכא שנפל אחד מהן לים דתלינן איסור' ביה ואפילו הכי אסור לאכול אחד אחד מספק ספיקא ספק אחד דשמא שזה שנפל זה האיסור ואת"ל שנשאר איסור בכאן דילמא זה שאוכל עתה אינו איסור מטעמא דכתיבנא ולא התיר אלא שתים שתים א"כ ה"נ בתערובות שני אמרינן הכי דלא התיר אלא שנים שנים אבל בתערובות ג' שפיר הוי ספק ספיקא בכל ספק דילמא לא הוי איסור ספק ראשון דילמא בתערובות שני לא נפל כלל איסור ואת"ל שנפל שם איסור דילמא לתערובות ג' לא נפל שם כלל איסור ע"כ מותר תערובות ג' אפילו אחד אחד וע"כ הפלאתי על הפוסקים למה כתבו סתם דתערוב' שני מותר ולא פירשו דדוקא שנים שנים מותר ועוד אף אם נאמר דלא סברינן כתירוץ אבעית אימא אלא כתירוץ קמא ולפי תירוץ קמא אפשר דסברינן כרבנן דפליגי אליבא דר"א וסברי אפילו קרבו כולן חוץ מאחד מהן יצא לבית השריפה ש"מ דלית להו לתלות האיסור אפילו ברוב שקרבו ולהתיר שנים שנים וע"כ בתערובות שני מתיר ר"ש מטעם ספק ספיקא ולגמרי מתיר אפילו אחד אחד מטעם דיש לחלק דאף דנפרש הרוב מ"מ הספק דנשאר האסור בתערובות ראשון ולכך אסור אבל בתערובות שני מותר לגמרי אפילו אחד אחד אבל מ"מ תמי' לי כיון דאנן פסקינן כר"א דתולין האיסור אפילו באחד שנאבד והשאר מותר לאכול שנים שנים א"כ ה"נ היכא דפרשו ארבעים למקום אחד וששים למקום אחד לישתרי ארבעים לאכול שנים שנים כיון דתלינן דאיסור' ברבוי איתא וזה י"ל כוונת הרשב"א דכתב אלא המיעוט שפירש מותרין שאנו תולין לומר האיסור ברוב ר"ל וכיון דתלינן מותרים שנים שנים כמו אם נפל לים דתלינן איסור' ביה ואפ"ה אינו שרי אלא שנים שנים א"כ ה"נ

הדין כן הוא ושפיר כתב ואם נפל המיעוט למקום אחר מותר ר"ל לגמרי אפילו לאכול כל אחד בפני עצמו מטעם ספק ספיקא ובזה מסולק תמיהת הב"י ועוד תמי' לי למה פסקו בסוף סי' ק"א אם נחתכו הרוב מהחתיכות אין תולין שהאיסור מן הרוב שנחתכו אלא כל הנחתכות מותרות והשלימות אסורות ופסקו כר' יהושע בזבחים דף ע"ד ע"ב דסבר דחבית של תרומה שנתערבה במאה וחמשים חביות ונפתחו מאה מהן דלא הוי דבר חשוב אותן מאה מותרים ושאר אסורין ולא אמרינן איסורא ברובא איתיה ואמאי אסורין המיעוט לישתרו לאכול עכ"פ שנים שנים בשלמא לפי' רש"י התם דסבר דאף ר"א מודה דאין תלינן האסור אלא בדבר האבוד אבל לתלות ברוב ולהתיר המיעוט לא אתי' שפיר אלא לפירוש התוס' קשה ואפשר אף לפי' התוס' דלא אמרינן איסור ברובא איתא אלא להתיר תערובות שני מכח ספק ספיקא דאי לא הי' אמרינן דבר זה לא הוי ספק ספיקא דהוי כמו שנפל האיסור לשם אבל להתיר המיעוט שנים שנים לא תלינן איסור ברובא ויוצא לנו מזה דמ"מ ראוי להחמיר שלא לאכול תערובות שני אלא שנים שנים וכן אם נפל איסור לתוך שתים ונפל אחד מהן לים לא הותרו שתים לאכול דהא כתב הרא"ש בפ' גיד הנשה דלא התיר ר"א שנים שנים אלא מטעם ספק ספיקא דילמא איסורא בזה שנפל ואת"ל דאיסור כאן דילמא זה שאוכל לאו איסורא הוא דמגו דאחד התירה הוא האי נמי התירא הוא וזה לא נוכל לומר אם נתערב בשנים ואף אם נתערב במאה ונשאר אחד שאין לו בן זוג אסור לאכול ועוד נראה לי הא דפי' רש"י דמותרים אף אמצעיים לאו למימרא דאי לא נפל לתערובת שלישי היו אסורים שניים דזה אי אפשר לומר דהא רב דהתיר אף תערוב' שניה אתי כר"ש ש"מ דלר"ש מותר אף תערובות שניה אלא דרש"י נקט לרבותא דלעיל כתב אפילו אחרונים כולם אסורים דמאן דאסר אסר אף בתערובות ג' ומאן דשרי שרי אף בשניה ולכך כתב אפילו אמצעיים והא דכתבו התוס' ובקונטרס לא פירש כן ר"ל דהם פרשו דנקט תערובות ג' שמותר לאכול כולם ביחד ולרש"י לא נקט אלא לרבותא ועי' בפוסקים הטיב ודודי הש"ך נדחק בדברי התוס' והלפע"ד כתבתי מאיר:

שאלה קו

הנה ראיתי בעלי קרנים גדולי חקרי לב אשר נבוכו בסי' ק"י בטור י"ד ע"כ נתתי אל לבי לבאר כיד ה' הטובה עלי כתב הטור וז"ל והא דחד בתרי בטל בדבר יבש כו' ודבר חשוב אינן בטל אפילו אם פירש אחד מתערובת אסור ולא אמרינן מרובא פירש וכתב עוד בסי' זה ואם לקח בשר מן המקולין ואח"כ נמצאת טריפה במקולין כו' כל מה שלקחו

מהמקולין קודם שנמצאת טריפה מותר וכתב ב"י ויש לתמוה על רבינו כו' יעויין שם הטיב ואח"כ כתב הטור אבל ב"ח ושאר דברים חשובים שנתערבו אפילו אם פירש אחד מהן מן הרוב אסור כיון דאין האיסור ניכר במקומו כו' וכתב הרשב"א ודווקא כשהפרישן במתכוון כו' והנה בג' מקומות הללו קול רעש גדול זה לעומת זה ראשונים וגם אחרונים ה"ה הט"ז והש"ך וכל אנשי חיל לא מצאו ידיהם וכל מה שאחד בונה חבירו סותר ע"מ לבנות ועיין בד"מ ומתחילה נציעה לפניך דברי התוס' בקצרה מה שכתבו בפ' הנשרפים ובפ' התערובות בשם ר"ת דשור הנסקל שנתערב בשוורים אחרים סובר ר"ת ז"ל דנכבשינהו כי היכי דניידי ומתניתין דפ' התערובות מיירי בזבחים ולגבוה ומשום גזירה אבל בעלמא אמרינן נכבשינהו כי היכי דניידי ומטעם זה היה התיר ר"ת דרוסת הזאב ברוב וכתבו בסוף דבריהם על דברי ר"ת דזה לא יתכן דיש לאסור גזירה שמא יקח מן הקבוע כו' עיין במהרש"א שהגיה על נכון ואין נפקותא לדינא אבל אם נאסר ע"י תערובות לא אמרינן מרובא פריש תדע מטבעת של ע"ז כו' וטעמא דגזרינן שמא יקח מן הקבוע ל"ש חולין לא שנא קדשים ומיהו יש לישב דברי ר"ת דשאני הכא כיון דאפשר ע"י דנכבשינהו וא"ת ואמאי תנן ימותו לימא ירעו כו' וי"ל דלא עבדי תקנה ברעייה כיון דלאחר רעייה נמי לא משתרי אלא מטעם כל דפריש וכן כתבו בזבחים נשמע מכל זה דר"ת התיר אף למכבשינהו בידים ובפ' ג"ה כתבו אבל כשהאיסור מעורב בהיתר אי שרית ליה כי פריש אתי ליקח מן הקבוע ור"ת לא הי' סובר חילוק זה וכשנכנס זאב בעדר כו' היה מתיר כל חד וחד דפריש ולדידי' צריכין לחלק בין קדשים ואלילים לשאר אסורים ולא מסתבר כן עכ"ל:

והנה אף שמדברי התוס' אלו אינו מוכרח שסובר ר"ת דמותר למכבשינהו בידים מ"מ סתמן כפירושן דמי שסמכו אמה שכתבו בפ' הנשרפים ובפ' התערובות והכא לא כתבו אלא לפי דבריהם שהם אסרו אפילו פירש ממילא ולר"ת מותר ודחו דבריו דלדידי' צריך לחלק בין קדשים לאלילים ולשאר איסורים וע"כ צריכין אנו לומר דלא ניחא להו כפי' ר"ת משום דבחולין גופי' צריכי' אנו לחלק בין ע"ז לשאר אסורים בשלמא אי לא היינו צריכין לחלק אלא בקדשים ניחא דמצינו בש"ס דהחמירו בקדשים יותר מבחולין אבל בהך טבעת של ע"ז צריכין אנו לחלק בין ע"ז וקדשים ולשאר איסורים לכך לא מסתברא להו כפי' ר"ת אבל בפ' הנשרפים דתירצו דהך דע"ז שאני כיון דאי אפשר ע"י דנכבשינהו אסור דגזרינן שמא יקח מן הקבוע ובהא אפשר דמודה ר"ת הסכימו עם פר"ת דאף דע"י דניכבשינהו מותר ולא גזרינן ובפ' התערובות בזבחים מיירי לגבוה דווקא ולכך הקשו אמאי תנן ימותו נימא ירעו וקשה בפשיטות הי' להם להקשות אף בלא רעייה אמאי תנן

ימותו כיון דמתיר ע"י דניכבשינהו ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע א"כ בקדשים נמי נימא הכי אלא ע"כ דזה פשוט הוא דהסכימו עם ר"ת דדווקא לגבוה גזרינן ולא בחולין לר"ח אך קשיא הא בטבעת של ע"ז אף בחולין גזרינן ותירצו דשאני התם דאי אפשר ע"י דנכבשינהו משא"כ בב"ח דלא שביק התירא וזה פשוט וברור והרא"ש הסכים עם פי' ר"י וגם כתב בשם השאלתות פ' ויקרא גבי ספק דרוסה שנתערבה אי פריש אחד ממילא שרי אבל למכבשינהו אסור דלמא אתי למשקל מן הקבוע וכתב עליו הרא"ש ולא ירד לחלק ולדקדק כמו שדקדק ר"י אמאי ירעו כו' וכן מההיא דכוס של ע"ז נראה דהלכה למעשה כדברי ר"י עכ"ל הרי שלך לפניך דאף הרא"ש דחה דברי השאלתות מטעם קושיות של הר"י אבל יגעתי ומצאתי שיש לשאלתות תירוץ אחר על קושי' הר"י ובעל השאלתות בשיטת הרשב"א עומד והביאו הב"י בסי' ק"י על מה שכתב הטור לפיכך מי שלקח בשר מן המקולין ומביא בשם מהר"ש שכל מה שנאסר שעה אחת משום קביעות שוב אינם ניתרות אף אם פירשו ממילא וראיה מהך טבעת של ע"ז ודחה דברי הרשב"א ראייתו וז"ל ונ"ל שאין ראיית הרב בזה מחוורת דהתם כשפירש לפנינו מן הקבוע ובוודאי כשפירש לפנינו מן הקבוע הרי זה כלוקח מן הקבוע וכמו שכתבנו וכדמוכח מההוא דפ"ק דפסחים כו' כשפירש שלא בפנינו או שנתפזרו אפילו כולן ואפילו בפנינו כבר בטל הקביעות וכן דעת ר"ת ז"ל דכל שפירש מעצמו מותר ולא אמרו שם בשור הנסקל גזירה שמא יקח מן הקבוע אלא בכובש ביד וכן כתוב בשאלתות עכ"ל וע"כ צריכין אנו לומר הא דכתב הרשב"א ולא אמרו שם בשור הנסקל כו' אין זה דברי ר"ת שהרי הוכחנו לעיל דזה הוא ברור לר"ת דמותר למיכבש אף ביד אלא ע"כ דזה הוא דברי עצמו ולא מביא ראי' מדר"ת אלא בענין עיקר הדין דהיכא דפירש ממילא הסכים עמו ר"ת דכל שפירש מעצמו מותר וא"כ אף לשאלתות לא קשה מהך טבעת של ע"ז דאסור דהתם מיירי שפירש לפנינו וכל מה שפי' לפנינו הוי כלוקח מן הקבוע וא"כ לא קשה קושית הר"י על השאלתות וקושיא שני' דהקשו אמאי קתני ימותו ירעו ואפשר שיפרשו ממילא י"ל דסברו כמו שתירצו התוס' בהנשרפים דלא עבדי תקנה ברעייה כיון דלאחר רעיי' כו' ועוד זכינו לדין דר"ת גופי' אפשר דמתרץ קושיות הר"י כמו שתירץ הרשב"א דהא הרשב"א דמתיר בפירש ממילא ע"כ לא סבר תירוץ של הר"י דהך טבעת של ע"ז כיון דאי אפשר למיכבשינהו אסור אף בפירש ממילא אלא דסבר דהתם מיירי שפירש לפנינו ומביא מר"ת שסבר נמי דכל שפירש מעצמו מותר וע"כ ראייתו הוא בענין זה מדהתיר ר"ת פירש מעצמו וע"כ איך מתרץ הך טבעת דע"ז אלא ע"כ דר"ת נמי סבר שפירש לפנינו מיירי וכל שפירש לפנינו כאלו לקח בפנינו זכינו לדין לאחר שישבו התוס' דברי ר"ת יש

ג' מחלוקות בנדון זה דהתוס' סברי לפר"ת בב"ח דאפשר ע"י דנכבשינהו לא גזרינן שמא יקח מן הקבוע ושרי למכבשינהו בידים וק"ו אם פירש ממילא דשרי ודווקא בקדשים גזרינן משום דלגבוה החמירו ושאר איסורים דא"א למכבשינהו אף ר"ת מודה דאסור אף אם פירש מעצמו ולדעת הרשב"א כל היכא דפירש מעצמו שרי ולא אסור אלא אם עושה מעשה בידים דגזרינן שמא יקח מן הקבוע הן בחולין הן בקדשים ואם פירש אחד מהם לפנינו אסור ולאו משום גזירה אלא מן הדין דהוי כלוקח מן הקבוע דכן מוכח מפ"ק דפסחים ואף הר"י מודה בזה ולא פליגי אלא דהר"י סבר הך טבעת דע"ז איירי אפי' פירשה מעצמה כגון שלקח שלא בפנינו ואפ"ה אסור ותקשה מזה על פר"ת אבל הרשב"א סובר דהתם שפירש לפנינו מיירי אבל בענין עיקר הדין היכא שפירש לפנינו בזה כ"ע מודים דאסור דהוי כלוקח מן הקבוע ולדעת ר"ת ע"פ פירוש הרשב"א סובר דאף למיכבשינהו בידים נמי שרי דדווקא לגבוה גזרינן וכל היכא שפירש מעצמו אפילו בשאר איסורים דאי אפשר למכבשינהו נמי שרי והא טבעת של ע"ז מיירי שפירש לפנינו ומצינו פלוגתא חדשה בין הר"י אליבא דר"ת ובין פירוש הרשב"א אליבא דר"ת מה שלא נזכר בפוסקים דלדעת ר"י צריך למכבשינהו בענין שיפרשו שלא בפנינו וכן הביא הב"י בס"ס נ"ז בשם התוס' אבל לפי' הרשב"א דסובר דאם אחד פירש לפנינו הוי כלוקח מן הקבוע כדמוכח בפ"ק דפסחים ואם פירשו כולם אפילו בפנינו מותר מצד הדין אלא דאסור מצד הגזירה אם מתכוון להפרישן וא"כ לר"ת דלית ליה הך גזירה אלא דווקא אצל קדשים א"כ אף למיכבשינהו שיפרשו לפנינו נמי מותר כיון דמותר מצד הדין והך גזירה שמא יקח מן הקבוע סובר ר"ת דלא גזרינן אבל אם פירש אחד לפנינו בזה מודה ר"ת דאסור דהוי כלוקח מן הקבוע דאל"כ סוערת עליו קושיא חזקה מהך דפ"ק דפסחים כן נראה ברור ולאחר שבררנו בעזרת ה' דברים אלה אז נבין דעת הטור:

הא דכתב הטור לעיל ס"ס ט"ז נ"ז דשרי ע"י דנכבשינהו משום דר"י הסכים בזה לפר"ת וכיון דסתם בשני מקומות דאף למיכבשינהו בידים שרי כדעת ר"ת ק"ו אם פי' אחד מהם מעצמו דשרי ובסי' ק"י דכתב הטור ודבר חשוב אינו בטל כו' ואפילו אם פי' אחד אסור ולא אמרינן מרובא פריש מיירי שפירש לפנינו ובזה כ"ע מודי דאסור הן לדעת ר"י ור"ת ורשב"א ושאלתות ומוכח מתוכו שבענין זה מיירי הטור דאי כהבנת הב"י שהטור כתב זה אליבא דר"י ומטעם גזירה שמא יקח מן הקבוע לא הוי לי' למימר ולא אמרינן מרובא פריש אלא הוי לי' למימר דאסור משום גזירה אבל הך לישנא דנקט משמע שמצד הדין הוא אסור משום כיון דפירש לפנינו הוי כלקח מן הקבוע ולכך לא אמרינן מרובא פריש דהוי כמו קבוע ובזה ניחא נמי שלא כתב הכא הך פלוגת' דהרשב"א והרא"ש והמתין

עד לבסוף ואין זה דרכו של הטור לסתום מתחילה כדברי אחד ואח"כ להביא מחלוקות הגאונים אלא ע"כ כדכתיבנא:

ושוב כתב הטור מי שלקח בשר מן המקולי' דכל מה שלקח קודם שנודע הטריפות מותר דהוי כמו שפירש מן הקבוע שלא בפנינו ואף לדעת הר"י אליבא דר"ת אסור בשאר איסורים דאי אפשר למיכבשינהו דגזרינן שמא יקח מן הקבוע מ"מ כיון דהרשב"א ור"ת קיימי בחדא שיטה דהרשב"א סבר דר"ת תירץ הך טבעת של ע"ז מיירי שפירש בפנינו אבל בפירש שלא בפנינו לא גזרינן ע"כ כוותייהו נקטינן דהם רבי' נגד הר"י וא"כ אין כאן מקום כלל לתמיהת הב"י על רבינו הטור כי דבריו ברורים ע"פ רוב דעת הפוסקים ולבסוף כתב אבל ב"ח ושאר דברים חשובים אפילו אם פירש אחד מהם אסור כו' לא כתב ב"ח אלא דבעי לכתוב פלוגת' דהרשב"א והרא"ש דלהרשב"א אף ב"ח היכא דמתכוון להפרישן כולם אף שפירשו בפנינו מותרי' מצד הדין מ"מ אסורי משום גזירה שמא יקח מן הקבוע ואם פירש ממילא שרי היינו שלא בפנינו דאי בפנינו כאלו לקח מן הקבוע ואי לא הוי תני הך דב"ח הכא לא הי' אפשר למיתני הך לישנא בדברי הרשב"א דווקא כשהפרישן במתכוון דמאי מתכוון שייך הכא אלא שייך לומר בו אם פירש לפנינו דאז אינו אסור משום גזירה אלא מצד הדין משום קבוע אבל היכא דמצד הדין אינו אסור דהיינו כשפירשו כולם בפנינו הייתי אומר דמודה הרשב"א דמותר למיכבשינהו בידים ולכך תני ב"ח לאשמועינן דאף ב"ח כל היכא דמתכוון להפרישן אסור משום גזירה ולפ"ז הא דכתב הב"י על דברי הרשב"א שזה דעת ר"ת אינו אלא לסוף דבריו דפירש ממילא שרי אבל בתחילת דבריו ודאי פליגי דלר"ת אף במתכוון למיכבשינהו ואף שיפרשו בפניו שרי דלא גזרינן שמא יקח מן הקבוע ע"כ נראה לי להלכה כיון דדחיית הרא"ש לדברי ר"ת והשאלתות אינו אלא משום קושית הר"י וכיון דזכינו לאור עולם הוא הרשב"א שמתרץ קושי' הר"י והר"י גופי' רצה לישב דר"ת ע"כ דברי ר"ת שרירי' וקיימין ושרי למיכבשינהו כי היכי דניידי דהר"י הסכים עמו ואף בשאר איסורי' דלא אפשר דניכבשינהו מ"מ כיון דהרשב"א בשיטת ר"ת עומד הילכתא כוותייהו דשרי לבד אם פירש לפנינו דאסור דהוי כלקח מן הקבוע והשתא תמי' לי על הרב הגאון הט"ז דכתב בספרו ס"ק ז' לאחר שהשיג על ר"מ וז"ל והנראה לע"ד נכון דע"כ לא פליג ר"י על ר"ת כו' משום דבזה ס"ל לר"ת דבחולין שרי אפילו בכהאי גוונא אפילו פירשו לפנינו רק שלא יפזר אותם בידים כו' אבל מ"מ אם ניידו כולם בזה מותר מן הדין רק משום גזירה שמא יקח מן הקבוע כדאיתא שם בגמ' כו' ומאוד תמוהים לי דבריו מנ"ל לחלק בהכי דהאי גזירה שמא יקח מן הקבוע מוזכר בש"ס בהא נימא דסבר ר"י דלא גזרינן בחולין

וגזירה אם פי' אחד שלא בפנינו לא נזכר בש"ס אף גבי קדשים בהא גימ' דגזרינן ומה לנו להוסיף גזרה חדשה שלא נזכר בש"ס ואף אם נאמר שסתמן כפירושן דמי דגזרינן אף אם פי' אחד שלא בפנינו שמא יקח מן הקבוע דאל"כ א"כ אמאי ימותו כולן נימא ירעו אבל מ"מ קשה על הטור מי דחקו לפרש כן אי קודם שחזר ר"י לישב דברי ר"ת וכשיטת התוס' בפ' ג"ה קשה הא הם דחו דבריו משום דקשיא להו הך טבעת דע"ז ואי אמרינן דלא פליג ר"י על ר"ת בב"ח א"כ אין כאן קושיא מהך דע"ז כיון דהתם אי אפשר למיכבשינהו ואי לאחר שחזרו לישב דברי ר"ת קשה פשיטא מי דחקו לרבינו הטור דר"י פליג בחדא ומודה בחדא ובר מכל דין איך קאמר בדברי ר"ת שכתב ואם פירשו יחידי' לפנינו סבר ר"ת דמותר הלא לפ"ד יקשה עליו קושיא חזקה מפ"ק דפסחים ומסתמא קבוע דרבנן כקבוע דאורייתא דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון ועוד מפשיט' לשונו לא משמע דסבר ר"ת דאם פירש לפנינו שמותר אלא לדעת הרשב"א היכא דניידי כולן ודוק וה' יאיר עינינו באור תורתו ויחזיר בימינו לציון שכינתו אמן כ"ד הנחוץ:

מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חונה בק"ק שידלאווצי

שאלה קז

נשאלתי מי שנוהג איסור חדש אי שרי לשתות דבש שקורין מע"ד מחשש שמרים ואף שמבשל דבש אחר שהחמיץ הדבש בשמרי דבש מ"מ כיון דדבש ראשון החמיץ משמרי שכר והוי דבר המעמיד:

תשובה לזה דלכאורה יש לדמות דין זה להא דהביא בעל מגן אברהם בהל' פסח סי' תמ"ב ס"ק ט' בשם הרמב"ן וז"ל והרמב"ן כתב בסי' ח' מעשה באחד שבישל דבש והחמיצו בשמרי דבש שבישל כל השנה ודבש הראשון שבשל היה מחומץ בשמרי שכר וזה שבישל עתה היה רביעי או חמישי לו והתיר רבינו יעקב להניחו עד אחר הפסח ולמכרו דלא קניס ר"ש בחמץ שעבר עליו הפסח אלא היכא דאיתי' בעיני' ונפלאתי על דבריו דהכא כיון דמעמיד חשוב כאלו הוא בעיניה ועוד דלא שרי ר"ש אלא כששהא חמץ ואחר הפסח נתערב אבל כשנתנו לפני פסח אסור לשהותו עכ"ל א"כ נשמע מזה דאפילו זה הדבש היה חמישי לזה שנתחמץ בשמרי שכר אסור א"כ בנדון דידן נמי כן הוא אבל אחרי העיון יש לי תימא רבה על זה דכתב הב"י בטור י"ד ס"ס קט"ו וז"ל כתב רבינו ירוחם בנ"ה ח"ה בעל העיטור פירש הא דתניא חמצן של עוברי עבירה מותר מיד מפני שמחליפין פירוש מפני שמחליפין את השאור וע"י תערובות הוא ומותר אבל חמצן של כותיים אסור עד לאחר שלשה אפיות כדקתני התם של נחתומין לאחר ג' שבתות

מפני שמבטל הוא עכ"ל ויש ללמוד מכאן במי שעבר והעמיד חלב בחלב חמץ של גוים ולקח חלב זה והעמיד חלב אחר ומאחר אחר שמותר ליקח מחלב שלישי זה להעמיד בו חלב אחר ואוכלו דלאחר שלשה פעמים כבר כלה חלב של גוים וכן הביאו בסי' קי"ב א"כ ה"ה כאן דאם אותו דבש הוא רביעי לדבש שנתחמץ בשמרי שכר מותר הן לענין חדש הן לענין פסח מ"מ לא מלאני לבי להתיר לשתותו בפסח אבל לשהותו נראה דמותר כנלפע"ד:

שאלה קח

שבת דף קמ"ד ע"א גמרא שלא לרצון בסתמא פי' רש"י ד"ה שלא לרצון אי ר' יהודא קאמר לה קשי' ואי רבנן קאמרי כ"ש טהורים לר' יהודא דהא מידי דלרבנן משקה הוא לר"י לאו משקה וכ"ש מידי דלרבנן לאו משקה כו' וה"ה דהוי מצי למימר נמי זתים וענבים וכו' אלא הא אלימא לי' לאקשוי כו' יש לדקדק בדברי רש"י הי' לו להקשות על רבנן מתותי' ורימונים דסברי אף לאוכלים אסור א"כ הקושיא זו יותר אלימתא מדרמי דר' יהודה תותים ורימונים וכ"ת דאין כאן קושיא על רבנן דמצינו למימר דברייתא זו ר' יהודא היא א"כ קשה מאי אמרו לו דילמא כרבנן סבירא לי' אלא ע"כ מדאמרי לי' סלי זתים וענבים יוכיחו ש"מ דכן הוא הילכתא אליבא דכ"ע א"כ הדרא קושיא לדוכתה ולפ"ז יקשה נמי על רש"י לעיל דפי' אי רבנן כו' איך אפשר לומר דרבנן קאמרי א"כ תקשי ליה אליבא דרבנן ועוד דע"כ הילכתא כן הוא דאי איכא מאן דפליג עלה איך קאמרי סלי זתים וענבים יוכיחו דילמא סבר כאידך מ"ד דאליבי' בסתמא נמי טמא מלבד זה דחוק פי' רש"י דמוכרחי' אנו לומר דאמר לא ניחא לי הוי גילוי דעת טפי מהכניסו לאוכלין א"כ בסלי זתים וענבים אם אמר לא ניחא לי שרי בשבת וזה לא מצינו בשום פוסק לחלק בהכי:

ע"כ נראה לי ברור פירושא דשמעת' ומובטחני שכל תלמידי דבי רב יאמרו שכוונתי דרך הישר בשיטה זו באין גימגום כלל דהא ע"כ צריכין אנו לומר מעיקרא דס"ד דפליגי רבנן בשאר פירות ואף דלא ניחא לי' סברי רבנן כל משקה שזב בשבת הוי בכלל משקין שזבו שגזרו דילמא יסחוט א"כ אין ענינו כלל למשקין המכשירין דאף דהתם היכא דלא ניחא לי' לא חשיב משקה להכשיר מ"מ הכא אף בשאר פירות דאין מכשירין ולא ניחא לי' אפילו הכי גזרו משום שמא יסחוט א"כ מצינו לומר לבסוף דמסיק שמואל ומודו רבנן בשאר פירות דמותרין כר"י משום דלא ניחא לי' ש"מ בזתים וענבים ותותים ורימונים טעמייהו משום דניחא לי' א"כ יש להקשות אף לרבנן ממתניתין דמכשירין

כמו לר' יהודא מ"מ נראה לי דיש לחלק דהא טעמא דר"י דמודה לרבנן בזתים וענבים כיון דלסחיטה נינהו יהיב דעתי' פי' רש"י כי אתי לידי משקה יהיב דעתי' למהוי ניחא ליה בהכי א"כ מצינו לומר דזה נמי טעמא דרבנן משום דאח"כ יהיב דעתי' אבל באמת מתחילה לא ניחא לי' בהני משקה ולכך בסלי זתים וענבים בסתם לא ניחא לי' בתחילה ביציאתן לחוץ א"כ לא חשיב משקה אף שיהי' ניחא ליה אח"כ דבמשקה בשעת יציאתן קפדינן דהא פי' התוס' דלא דמי הך שלא לרצון דהכא לשלא לרצון דמכשירין דהתם מיירי כשנפלו על הזרעים דבעינן יותן דומי' דכי יתן א"כ לפי זה לא היה יכול להקשות מסלי זתים וענבים על סלי זתים וענבים דלעיל בין לר"י ובין לרבנן אלא מתותים ורימונים פריך על ר' יהודא דווקא ולא על רבנן דהא ע"כ ר"י מודה אם הכניס תותים ורימונים לאוכלים דמותרי' וע"כ לא גזר דילמא יהיב דעתי' למהוי ניחא לי' בהכי משום כיון דאין עומדים למשקים כלל כמו זתים וענבים וע"כ בסתם דאסר ר' יהודא ע"כ הטעם דחשיב כאלו בתחילה ניחא ליה בהכי והוי כמו שהכניס למשקין דאי בסתם לא ניחא לי' בתחילת יציאתן א"כ אף אחר שיצאו לא היה לו למגזר כיון דשרי בהכניסן לאכלן אלא ע"כ משום דניחא ליה בתחילת יציאתן א"כ פריך שפיר וסבר ר' יהודא סתם אסור דהא סלי זתים וענבים בסתם טהורים משום דלא ניחא ליה בתחילת יציאתן א"כ ק"ו תותים ורימונים דבסתם טהורים דלא ניחא ליה בתחילת יציאתן וכיון דלא ניחא ליה בתחילת יציאתן בתותים ורימונים א"כ שרי לר' יהודה בשבת הני משקין כיון דהתיר בהכניסן לאכלין ש"מ דלא גזר דיהיב דעתי' אח"כ למהוי ליה ניחא בהכי א"כ בסתם כיון דלא ניחא לי' בתחילת יציאתן שוב לא גזרינן דילמא יהיב דעתי' אח"כ א"כ שרי אף בסתם ואיך אסר ר"י לעיל בסתם וא"כ לא הי' יכול להקשות לרבנן מתותים ורימונים כיון דאסרי אף באוכלים הייתי אומר דטעמייהו משום דאף דלא ניחא ליה בתחילת יציאתן מ"מ גזרינן דיהיב דעתי' דלהוי ניחא ליה בהכי כמו בזתים וענבים לעיל ולענין טומאה כיון דלא ניחא ליה בתחילת יציאתן אף בסתם טהורים אבל לר' יהודא קשיא מהך דאמרו לו סלי זתים וענבים יוכיחו ש"מ דהכי הילכתא א"כ מוכח מכאן דסתם לא ניחא לי' ביציאתן מתחילתן א"כ בסתם אף בשבת מותרים כמו אם הכניסו לאוכלים לר' יהודא ותירץ לא לרצון בסתם דסתם חייב כאלו ניחא ליה בתחילת יציאתן ולכך אסור בשבת ושלא לרצון דגלי דעתיה ואמר לא ניחא לי דהיינו שהכניס לאוכלין דאמר שמכניס לאוכלין וא"כ אין אנו צריכין לחלוק דאמר הוי גילוי דעת טפי משהכניסו לאוכלן ע"כ מצאתי בכתבים שלי:

שאלה קט

שבת דף מ"ד ע"ב תוס' ד"ה ומה נר דלהכי עבידי כו' קשה לר"י נראה לי דאחרי העיון הדק אי אפשר לומר כפי' התוס' אלא כפי' רש"י דאי כפי' התוספות דנר חרס הוי כמו יחוד ובמטה שיחדה למעות פי' התוספות דאפילו לצורך גופו ומקומו אסור וע"כ פי' זה אליבא דאמת דאי לפי ה"א ביחוד לבד אין סברא לומר שאסור לצורך גופה ומקומה וכשם שנר חלוק מחצוצרות כן יש לחלק במיטה וא"כ קשה מנ"ל להמקשה להקשות דילמא הוא אשמועינן דביחוד לבד נעשה מוקצה ואסור לטלטל מחמה לצל אבל לצורך גופה ומקומה מותר ובלא יחוד הי' מותר לטלטל אף מחמה לצל ובמתניתין נמי הכי קאמר מטלטלין נר חדש לצורך גופה ומקומה כיון דהוי כמו יחוד נעשה מוקצה אבל לא ישן דהוי יחוד מעשה ואסור אפילו לצורך גופו ומקומו אבל לפי' רש"י בנר ישן אין בו אלא חדא לגריעותא מעשה בלא יחוד ונר חדש כיון דאין בו כלל שום רעותא מטלטלין אפילו מחמה לצל וא"כ פריך המקשה מדלא מחלק בין יחדו ללא יחדו ש"מ דביחוד לבד אינו נעשה מוקצה לאסור מחמה לצל וא"כ קשה איך אתה אומר במטה שיחדה למעות דאסור לטלטל מחמה לצל ולא קשה קושית התוספות דלבסוף דמסיק יחוד ומעשה בעינן ונר מתכות ישן לא הוי יחוד ומותר לר"י ע"כ מותר, לצורך גופה ומקומה דאי מחמה לצל הלא כלי שמלאכתו לאיסור ונעשה בו מעשה בוודאי הוי מוקצה וא"כ נר שהדליקו בו בשבת אסור אפילו לצורך גופה מיגו דאיתקצי בין השמשות וא"כ יותר חידוש במעשה לבד שאסור לצורך גופו ומקומו מיחוד ומעשה בחול אבל לפי ה"א יחוד לבד יותר רבותא ממעשה לבד ושפיר דייק מדלא מחלק בין יחדו ש"מ דיחוד לא מהני ודוק כי ברור הוא והצעתי לפני בני ישיבה והסכימו שכוונתי לאמתה של תורה:

שאלה קי

קושיא זו מצאתי רשום בכתב אמת משמי אצל הקצין הנכבד מוהר"ר הירש ר' בנימנש מבערלין וז"ל במסכת שבת דף ל"ז ע"א אא"ב להחזיר תנן היינו דשני בין תוכה לעל גבה ופי' רש"י דרב חלבו אשריותא דלהשהות על שאינה גרופה קאי כו' והתוספות הקשו דלחנני' אפילו אינה גרופה משהין ואפילו תוכה וע"כ צ"ל לפי' רש"י דיש חילוק בין חררה על גבי גחלים לתוכה דהכא או רק על גבה אתי' כחנני' א"כ קשה מאי מיבעי' לי' האי לא יתן לא יחזיר או לשהות ואי לחזור צ"ל חסורי מחסרא לאוקמי מתניתין כחנניא א"כ אף בלשהות נמי אתי מתניתין כחנניא דר' חלבו אסיפא קאי אלהחזיר ובלהשהות

נידוק הכי אי בגרוף וקטום אין שרי בין תוכו ובין ע"ג ואי לא גרוף וקטום לא אסור בתוכו ושרי ע"ג ושפיר אתי מתניתין כחנני' כמו בלחזור ודו"ק:

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם